

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

**ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΙ
ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΑ

**ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΗΣ-ΔΥΣΗΣ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΩΣ
ΔΙΑΜΕΤΑΚΟΜΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΟΥ ΧΩΡΑΣ**

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή
Μάζης Θ. Ιωάννης: Επιβλέπων Καθηγητής
Κων/νος Γρίβας
Χρίστος Λαδιάς

Αριστείδης Καβαρλίγκος
Α.Μ. Δ0022
Αθήνα, 06/12/2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΕΙΚΟΝΩΝ-ΠΙΝΑΚΩΝ-ΧΑΡΤΩΝ	iv
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ.....	viii
Ελληνόγλωσσα.....	viii
Ξενόγλωσσα.....	ix
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	a
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	c
ABSTRACT.....	d
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 Γενικά.....	1
1.2 Σκοποί της έρευνας.....	4
1.3 Ερευνητικά Ερωτήματα και Ερευνητικές Υποθέσεις.....	6
1.4 Βασικές Πρωτογενείς Πηγές.....	10
1.5 Ερευνητική Προσέγγιση.....	14
1.6 Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση.....	17
1.6.1 Γενικά.....	17
1.6.2 Πυλώνες Γεωπολιτικής Ανάλυσης.....	24
1.6.2.1 Οικονομία.....	24
1.6.2.2 Άμυνα – Ασφάλεια.....	26
1.6.2.3 Πολιτική.....	29
1.6.2.4 Πολιτισμός.....	32
1.7 Η Αξία της Έρευνας.....	35
1.8 Περιορισμοί στην παρούσα έρευνα.....	36
1.9 Δομή Διατριβής.....	39
2. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ.....	40
2.1 Ενεργειακή Ασφάλεια.....	40
2.1.1 Γενικά.....	40
2.1.2 Πολιτικός Παράγοντας.....	48
2.1.2.1 Γεωπολιτικές Επιδράσεις.....	50
2.1.2.2 Απειλές και Κίνδυνοι.....	52
2.1.2.3 «Γεωπολιτικό» Ενεργειακό Όπλο.....	54
2.1.3 Φυσικός Παράγοντας.....	57
2.1.3.1 Ενεργειακή Επάρκεια.....	57
2.1.3.2 Φυσικές και Τεχνολογικές Καταστροφές.....	71
2.1.4 Οικονομικός Παράγοντας.....	74
2.1.4.1 Η Ενεργειακή Ασφάλεια υπό το Πρίσμα του Παραγωγού και του Καταναλωτή.....	74
2.1.4.2 Πετρέλαιο.....	78

2.1.4.3	Φυσικό Αέριο.....	84
2.1.5	Διαπιστώσεις.....	86
2.2	Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Έλλειμμα.....	88
2.2.1	Γενικά.....	88
2.2.2	Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας.....	89
2.2.3	Ευρωπαϊκά Ενεργειακά Αποθέματα.....	98
2.2.4	Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Προοπτική.....	106
2.2.5	Διαπιστώσεις.....	113
3.	ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΥΣΤΗΜΙΚΗΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	116
3.1	Καθορισμός των Γεωπολιτικών Υποσυστημάτων.....	116
3.2	Καθορισμός του προς εξέταση Συμπλόκου/Συστήματος.....	118
3.3	Ανάλυση του προς εξέταση Γεωπολιτικού Συμπλόκου/Συστήματος.....	123
3.4	Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΙΡΑΝ-ΣΥΡΙΑ-ΛΙΒΑΝΟΣ-ΙΣΡΑΗΛ.....	137
3.5	Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΙΡΑΝ - ΙΡΑΚ- ΣΥΡΙΑ- ΤΟΥΡΚΙΑ.....	163
3.6	Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΚΑΤΑΡ-Σ.ΑΡΑΒΙΑ-ΚΟΥΒΕΙΤ-ΣΥΡΙΑ-ΤΟΥΡΚΙΑ.....	188
3.7	Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΗΝΩΜΕΝΑ ΑΡΑΒΙΚΑ ΕΜΙΡΑΤΑ – ΙΡΑΝ – ΣΥΡΙΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ.....	202
3.8	Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΙΡΑΝ-ΣΥΡΙΑ-ΙΣΡΑΗΛ-ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ/ΓΑΖΑ-ΑΙΓΥΠΤΟΣ-ΛΙΒΥΗ-ΤΥΝΗΣΙΑ.....	212
3.9	Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΙΣΡΑΗΛ – ΑΙΓΥΠΤΟΣ – ΚΥΠΡΟΣ – ΕΛΛΑΔΑ.....	234
3.10	Καθορισμός και ανάλυση Υπερσυστήματος.....	249
3.10.2	Ο ρόλος της Ρωσίας στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος.....	262
3.10.3	Ο ρόλος της Κίνας στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος.....	278
3.10.4	Ο ρόλος του Ηνωμένου Βασιλείου στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος.....	289
3.10.5	Ο ρόλος της Γαλλίας στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος.....	298
3.10.6	Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος.....	309
3.10.7	Ο ρόλος του ΝΑΤΟ στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος.....	321
3.10.8	Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος.....	329
4.	ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΑΣΕΩΝ ΙΣΧΥΟΣ.....	336
5.	ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	359
6.	ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΣ.....	367
6.1.	Γενικά.....	367
6.2.	Πολιτικός πυλώνας.....	375
6.2.1	Οριοθέτηση ΑΟΖ.....	377
6.2.2	Ελληνικές διεκδικήσεις επί νήσων που κατέχει η Τουρκία.....	402
6.2.3	Προβολή της «απομάκρυνσης» της Τουρκίας από τη Δύση εξαιτίας της ανάπτυξης στενών σχέσεων με τη Ρωσία.....	406
6.2.4	Ενίσχυση του άξονα Ελλάς – Κύπρος – Ισραήλ – Αίγυπτος.....	414
6.2.5	Αναγόρευση του μεταναστευτικού ως μείζονος εθνικού προβλήματος.....	422

6.2.6	Συμμετοχή στη διαμόρφωση της νέας κοινής ευρωπαϊκής προοπτικής.....	429
6.2.7	Ενεργοποίηση του απόδημου Ελληνισμού.....	432
6.2.8	Αναχαίτιση των αλυτρωτικών, επί της Ελλάδας, επιδιώξεων των γειτόνων.....	435
6.3	Οικονομικός πυλώνας.....	438
6.3.1	Υποστήριξη της κατασκευής του EASTMED.....	439
6.3.2	Ενίσχυση της οικονομικής ζωής στα νησιά του Αιγαίου.....	445
6.3.3	Δημογραφικό Πρόβλημα.....	449
6.3.4	Επαναδραστηριοποίηση του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών.....	453
6.3.5	Η Ελληνική Ναυτιλία ως μέσον προβολής οικονομικής ισχύος.....	454
6.4	Αμυντικός πυλώνας.....	457
6.4.1	Διατήρηση Ισχυρών, Αξιόμαχων και Επιχειρησιακά Έτοιμων Ενόπλων Δυνάμεων.....	457
6.4.2	Αμυντική συνεργασία με τις χώρες της Μεσογείου.....	461
6.4.3	Ανάπτυξη της Εγχώριας Αμυντικής Βιομηχανίας.....	464
6.4.4	Δημιουργία Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας.....	468
6.4.5	Παλλαϊκή Άμυνα και Εθνοφυλακή.....	470
6.4.6	Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα.....	472
6.5	Πολιτιστικός πυλώνας.....	475
6.5.1	Προβολή εκ νέου σε Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο επίπεδο, του Ελληνικού Πολι- τισμού.....	475
6.5.2	Αξιοποίηση της Ορθοδοξίας.....	477
6.6	Συμπεράσματα.....	479
7.	ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	483
8.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	486
9.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	507
9.1	Πρωτογενείς πηγές.....	507
9.2	Συγγράμματα.....	511
9.3	Επιστημονικά Περιοδικά.....	515
9.4	Συλλογικοί Τόμοι.....	518
9.5	Πρακτικά Συνεδρίων ή Συμποσίων.....	519
9.6	Διδακτορικές Διατριβές και Διπλωματικές Εργασίες.....	520
9.7	Ηλεκτρονικές Σελίδες στο Διαδίκτυο.....	520
9.8.	Έντυπες και Ηλεκτρονικές Εφημερίδες και Περιοδικά.....	530

ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΕΙΚΟΝΩΝ-ΠΙΝΑΚΩΝ-ΧΑΡΤΩΝ

Γράφημα 1: Ποσοστό επί της % εκτιμώμενων ποσοτήτων πετρελαίου και αερίου στην Αρκτική.	63
Γράφημα 2: Παραγωγή Πρωτογενούς Ενέργειας Ε.Ε.-28, 2015 (% επί της συνολικής, σε τιτ)	101
Γράφημα 3 Μεταβολή της παραγωγής ενέργειας (κατά τύπο καυσίμου), Ε.Ε.-28, 2005-2015	102
Γράφημα 4: Ενεργειακή εξάρτηση, Ε.Ε.-28, 2005-2015	103
Γράφημα 5: Αφίξεις μεταναστών μέσω θαλάσσης.	423
Διάγραμμα 1: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ιραν-Συρία-Λιβανος-Ισραήλ	162
Διάγραμμα 2: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ιραν-Ιρακ-Συρία-Τουρκία	187
Διάγραμμα 3: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Καταρ-Σα-Κουβειτ-Συρία-Τουρκία	201
Διάγραμμα 4: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ιράν – ΗΑΕ – Συρία – Τουρκία	211
Διάγραμμα 5: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ιράν – Συρία – Ισραήλ – Παλαιστίνη – Μαγκρέμπ - Αίγυπτος – Λιβύη – Τυνησία	233
Διάγραμμα 6: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ελλάδα – Κύπρος – Αίγυπτος – Ισραήλ	248
Διάγραμμα 7: Εξέλιξη Τάσης Ανακατανομής Ισχύος στο Σύμπλοκο/Σύστημα	356
Διάγραμμα 8: Κατηγορίες συμφερόντων	357
Διάγραμμα 9: Ροή ενέργειας στην Ευρώπη των 28 (2015)	486
Χάρτης 1: Σχηματική απεικόνιση της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης	20
Χάρτης 2: Μοντελοποίηση της διαδικασίας υπολογισμού Συνολικής Επίδοσης Ισχύος Συστήματος	21
Χάρτης 3: Η μείωση των πάγων της Ανταρκτικής από 2003 έως το 2012	62
Χάρτης 4: Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες στην Αρκτική.	62
Χάρτης 5: Βόρεια Θαλάσσια Διαδρομή	64

Χάρτης 6: Εισαγωγές πετρελαίου της Ε.Ε. ανά χώρα	98
Χάρτης 7: Το προς εξέταση Σύμπλοκο/Σύστημα	119
Χάρτης 8: Χαρτογραφική αποτύπωση της Θεωρίας της Παγκοσμίου Νήσου.	121
Χάρτης 9: Χαρτογραφική αποτύπωση της θεωρίας του Sprykmann	122
Χάρτης 10: Προβέψεις της συμφωνίας Sykes – Picot.	129
Χάρτης 11: Μεσογειακή Οριζόντια Ζώνη Αγγλοσαξονικής Επιρροής.	133
Χάρτης 12: Γεωπολιτικοί Άξονες Μεσογείου	136
Χάρτης 13: Κουρδική πληθυσμιακή κατανομή.	171
Χάρτης 14: Δρομολόγια Περιπολιών στην Βορειο – Ανατολική Συρία	172
Χάρτης 15: Τριχοτόμηση της Σύριας.	175
Χάρτης 16: Το MOU που υπεγράφη μεταξύ Τουρίας και Λιβύης στις 27 Νοεμβρίου 2019	221
Χάρτης 17: Θαλάσσια κοιτάσματα φυσικού αερίου Ισραήλ.	236
Χάρτης 18: Προτεινόμενος αγωγός φυσικού αερίου Ισραήλ – Τουρκίας.	237
Χάρτης 19: Ο σχεδιαζόμενος αγωγός EastMed.	239
Χάρτης 20: ΑΟΖ Αιγύπτου και Ελλάδας	243
Χάρτης 21: Θαλάσσια σύνορα και ΑΟΖ Αιγύπτου και Ισραήλ (Παλαιστίνη)	244
Χάρτης 22: East Med Gas Forum, Αίγυπτος – Ελλάδα- Κύπρος-Ιταλία-Ισραήλ- Ιορδανία- Παλαιστίνη	246
Χάρτης 23:Κύριοι ρωσικοί αγωγοί πετρελαίου και αερίου προς την Ευρώπη.	272
Χάρτης 24: Η όδευση του Nord Stream και Nord Stream 2.	272
Χάρτης 25: Συγκριτική όδευση του String of Pearls και της υφιστάμενης θαλασσίας οδού μεταφοράς υδρογονανθράκων.	281
Χάρτης 26: Το σχέδιο της Κίνας «One Belt One Road».	282
Χάρτης 27: Ο νέος Δρόμος του Μεταξιού	283
Χάρτης 28: Γαλλικές δυνάμεις υποστήριξης της Επιχείρησης Barkhane.	301
Χάρτης 29: Η διασπορά των Σύριων προσφύγων στις γειτονικές χώρες με την 20 Νοεμβρίου 2017.	334
Χάρτης 30: Δίκτυο υφιστάμενων και μελλοντικών αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου Τουρκίας	349
Χάρτης 31: Οικόπεδα Κυπριακής ΑΟΖ και παρενόχληση ιταλικού γεωτρήπανου SAIPEM 12000.	350

Χάρτης 32: Οριοθέτηση της ΑΟΖ της Νήσου Αγ. Ευστράτιος με τη χρήση των διαγραμμάτων Voronoi. _____	379
Χάρτης 33: Οριοθέτηση της ΑΟΖ του νησιωτικού Συμπλέγματος Καστελορίζου με τη χρήση των διαγραμμάτων Voronoi. _____	380
Χάρτης 34: Οι ΑΟΖ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ, Τουρκίας, Αιγύπτου, Λιβάνου, και Λιβύης. _____	380
Χάρτης 35: Γεωδυναμική περιγραφή της λεκάνης Ανατολικής Μεσογείου. _____	384
Χάρτης 36: Οικόπεδα προς παραχώρηση για έρευνα υδρογονανθράκων, 2015 _____	384
Χάρτης 37: Οικόπεδα που παραχωρήθηκαν για έρευνα υδρογονανθράκων. _____	385
Χάρτης 38 Χωρικά ύδατα Ελλάδας 6, 10 και 12 ν.μ.. _____	387
Χάρτης 39: Χωρικά ύδατα Ελλάδας 6 ν.μ. και 12 ν.μ. _____	389
Χάρτης 40: Θεωρητικά, η ΑΟΖ Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με τις προβλέψεις της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας. _____	393
Χάρτης 41: Οριοθέτηση ΑΟΖ Τουρκίας – Ελλάδας – Λιβύης χωρίς να ληφθούν υπόψη τα Ελληνικά νησιά, σύμφωνα με τις απαιτήσεις Τουρκία και Λιβύης. _____	395
Χάρτης 42: Διαχρονικές απαιτήσεις Τουρκίας εις βάρος Ελλάδας και Κύπρου. _____	396
Χάρτης 43: Η ΑΟΖ της Ελλάδας με την εφαρμογή της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας (UNCLOS) και σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Τουρκίας. Παρατηρούμε ότι η Τουρκία στα νησιά αναγνωρίζει μόνον αιγιαλίτιδα ζώνη 6 ν.μ. _____	397
Χάρτης 44: Η ΑΟΖ της Τουρκίας χωρίς (αριστερά) και με (δεξιά) το Καστελόριζο. _____	398
Χάρτης 45: Διεκδικήσεις της Τουρκίας στη Μεσόγειο. _____	398
Χάρτης 46: Οριοθέτηση ΑΟΖ με Αίγυπτο σύμφωνα με την Τουρκία. Παρατηρούμε ότι δεν λαμβάνεται υπόψη ούτε το Καστελόριζο, ούτε η Κυπριακή ΑΟΖ. _____	399
Χάρτης 47: Οριοθέτηση ΑΟΖ με Ισραήλ σύμφωνα με την Τουρκία. Παρατηρούμε ότι δεν λαμβάνεται υπόψη η ΑΟΖ των Ελληνικών νήσων, ούτε η Κυπριακή ΑΟΖ. _____	399
Χάρτης 48 Υπόθεση των Νησιών St. Pierre et Miquelon (Γαλλία-Καναδάς) _____	400
Χάρτης 49: Τουρκικές «Γκρίζες Ζώνες» _____	405
Χάρτης 50: Ενδεικτική ανάπτυξη των S-400 με βεληνεκές ανίχνευσης-εντοπισμού 600χλμ και προσβολής τα 400 χλμ. _____	409
Χάρτης 51: Πυρηνικό εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. _____	410
Χάρτης 52: Σύνοδος κορυφής στην Άγκυρα στις 4 Απριλίου 2018. _____	411
Χάρτης 53: Ανάπτυξη Τακτικών Συγκροτημάτων του NATO στις χώρες της Βαλτικής. _____	412

Χάρτης 54: Πληθυσμιακή Κατανομή Κούρδων. _____	425
Χάρτης 55: Πληθυσμιακά στοιχεία διασποράς. _____	433
Χάρτης 56: Κοίτασμα «Noor» _____	442
Χάρτης 57: Σχεδιαζόμενος αγωγός φυσικού αερίου Ιράν – Ινδία _____	444
Χάρτης 58: Προβλέψεις επί της πληθυσμιακής εξέλιξης της Ελλάδας. _____	451
Χάρτης 59: Ο παγκόσμιος στόλος ανά εθνικότητα _____	455
Χάρτης 60: Ο παγκόσμιος στόλος ανά «σημαία» _____	455
Χάρτης 61: Πιθανότητα ύπαρξης υδρογονανθράκων στον αρκτικό κύκλο _____	501
Χάρτης 62: Χάρτης αρκτικών περιοχών που υπάρχουν κοιτάσματα υδρογονανθράκων _____	502
Χάρτης 63: Χάρτης εκτίμησης ύπαρξης σχιστολιθίων υδρογονανθράκων, Μάιος 2013 _____	503
Χάρτης 64: Οικόπεδα Κυπριακής ΑΟΖ και εταιρείες εκμετάλλευσης τους. _____	504
Χάρτης 65: Οι ΑΟΖ των κρατών στη Λεκάνη της Λεβαντίνης και οι εταιρείες εκμετάλλευσης _____	505
Χάρτης 66: Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος Ευρωπαϊκής Ένωσης _____	506

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ**Ελληνόγλωσσα**

Α΄-Β΄ ΠΠ	Α΄ - Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΟΖ	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΓΕΕΘΑ	Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας
Γραφείο Ο.Ε.Υ	Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων
ΔΟΕ	Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας
Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε.	Ελληνική Διαχειριστική Εταιρία Υδρογονανθράκων Α.Ε.
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΣΔ	Ένωσης των Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΑΕ	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα
ΗΒ	Ηνωμένο Βασίλειο
Η.Ε	Ηνωμένα Έθνη
Η.Π.Α	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΙΚ	Ισλαμικό Κράτος
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική Και Πολιτική Ασφάλειας
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί – Οργανώσεις
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΠΕΚ	Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών
ΠΕΠ	Παρατύπως Εισεληθόντων Προσώπων
ΣΑ	Συμβούλιο Ασφαλείας
ΣΓΑ	Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση
ΣΛΕ.Ε.	Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΣΚ	Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου
Τ.Ι.Π	τόνος ισοδύναμου πετρελαίου
ΥΠΑΜ	Υπουργείο Άμυνας
ΥΦΑ	Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο

Ξερόγλωσσα

AKP	Turkish Adalet ve Kalkınma Partisi
AQIM	Al-Qaeda in the Islamic Maghreb
bbl	Billion barrels
BCF	Billions Cubic Feet
BDB	Saraya Defend Benghazi
BP	British Petroleum
bpd	Barrels per day
CFIAR	Centre De Formation Interarmées Au Renseignement
CORPI	Copenhagen Peace and Research Institute
DMSC	Derna Mujahidine Shura Council
DONGO	Donor Organized Non-Governmental Organizations
EU	European Union
FSB	Federal Security Service of the Russian Federation
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GCC	Golf Cooperation Council
GCC	Golf Conference Committee
GDP	Gross Domestic Product
GNA	Government of National Accord
GONGO	Government – Organized Non – Governmental Organizations
IEA	International Energy Agency
Ifpen	Insitute Francaise Pour Energies nouvelles
IFPRI	International Food Policy Research Institute
IHO	International Hydrographic Organization
ISAF	International Security Assistance Force
ISIS	Islamic State of Iraq and Syria
KRG	Kurdistan Regional Government
KWES	Key World Energy Statistics
LNA	Libyan National Army
LNG	Liquified Natural Gas
MENA	Middle East North Africa

MOU	Memorandum Of Understanding
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NAVFOR	Naval Forces
NFZ	No Fly Zone
NTC	National Transitional Council
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OIC	Organization of Islamic Cooperation
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries
PKK	Kurdistan Workers' Party
PYD	Partiya Yekîtiya Demokrat (Democratic Union Party)
QNGO	Quasi – Non Governmental Organizations
RMA	Revolution of the Military Affaires
RMB	Renminbi
ROSATOM	State Atomic Energy Corporation Rosatom
SLOC	Sea Lines of Communication
SP	Special Publication
SUMED	Suez-Mediterranean
TAP	Trans Adriatic Pipeline
TCF	Trillions Cubic Feet
Teu	Twenty-foot Equivalent Unit
toe	ton ή tonne of oil equivalent
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea
YPG	Yekîneyên Parastina Gel

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξίδι.

Χωρίς αυτήν δεν θάβγαινες στον δρόμο.

Κ.Π. Καβάφης, Ιθάκη

Το 2013, σαν μια νέα «Ιθάκη», ο Γιάννης Μάζης (σ.σ. ο Δάσκαλος) με έβαλε στο δρόμο της αναζήτησης της αλήθειας που αφορά ουσιαστικά στο μέλλον της Πατρίδας μας, μέσω της ανά χειράς διδακτορικής διατριβής, η ολοκλήρωση της οποίας απαιτήσε, εκτός από την προσωπική προσπάθεια και τη συμπαράσταση, συνδρομή και ανοχή, από πολλούς ανθρώπους, τους οποίους θα ήθελα να ευχαριστήσω προσωπικά για την ηθική και πνευματική τους βοήθεια.

Πρώτον από όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόψυχα τον Δάσκαλό μου, τον Καθηγητή Οικονομικής Γεωγραφίας και Γεωπολιτικής Θεωρίας καθώς και Πρόεδρο του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών & Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ήταν αυτός που μου εμπιστεύθηκε το πνευματικό του τέκνο, τη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση, για την ολοκλήρωση του παρόντος πονήματος. Ο Γιάννης Μάζης με ενέπνευσε, με καθοδήγησε και με στήριξε καθ' όλη τη διάρκεια της προσπάθειάς μου. Τα αυστηρά κριτήριά του και οι υψηλές προσδοκίες του, αποτέλεσαν τον οδοδείκτη συγγραφής και βελτίωσης της διατριβής μου. Του οφείλω ένα ΜΕΓΑΛΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ τόσο για την επιστημονική, όσο και για την ανθρώπινη σχέση που αναπτύξαμε όλα αυτά τα χρόνια. Αποτελεί για εμένα υπόδειγμα Πατριώτη, Ανθρώπου και Δασκάλου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στον πολύτιμο αρωγό στην εκπόνηση της παρούσας διατριβής, στον Δρ. Γιάννη Σωτηρόπουλο, ο οποίος με τις στοχευμένες, έγκαιρες και έγκυρες παρατηρήσεις, διορθώσεις και υποδείξεις του, με επανέφερε στον «ορθό» δρόμο.

Συναφώς, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Δρ. Άγη Δίγκα, ο οποίος με την επιστημονική του επάρκεια με βοήθησε να ξεπεράσω, χωρίς «απώλειες», τον «μαθηματικό σκόπελο».

Ευχαριστώ τον Φίλο μου, πλέον, Emmanuel Duwat, τον οποίο γνώρισα κατά τη διάρκεια αυτού του ταξιδιού και με τον οποίο πορευθήκαμε μαζί, ανταλλάσσοντας απόψεις, πληροφορίες, αγωνίες, λύπες, χαρές και ελπίδες.

Τέλος, το πιο μεγάλο ευχαριστώ ανήκει στα μέλη της οικογένειάς μου, στα οποία και αφιερώνεται η παρούσα διατριβή.

Πρώτα από όλα ευχαριστώ τα παιδιά μου, Νίκο και Δημήτρη, από τα οποία, στο βωμό της συγγραφής, στέρησα πολύτιμο χρόνο. Χρόνος που δεν αναπληρώνεται πλέον. Τους οφείλω ένα μεγάλο συγνώμη για τις βόλτες, τα παιχνίδια και την παρουσία μου που τους στέρησα.

Στυλοβάτης σε αυτήν την προσπάθεια ήταν η σύζυγός μου, Κατερίνα, η οποία πέραν της μοναξιάς που της επέβαλαν όλα αυτά τα χρόνια οι επιλογές μου, αντιμετώπισε και τη «διαστροφή» μου: τη συγγραφή της διδακτορικής μου διατριβής. Δεν έπαψε ποτέ να είναι δίπλα μου 29 συναπτά έτη και να υποστηρίζει αγόγγυστα κάθε προσπάθεια μου, προσπαθώντας να με ενθαρρύνει κάθε φορά που «τείχη» υψώνονταν τριγύρω μου.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου, οι οποίοι με παρακολουθούν από «ψηλά» και είμαι σίγουρος ότι χαίρονται για τις επιτυχίες μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εξάντληση των φυσικών ενεργειακών πηγών της Δύσης και, ειδικά της Ευρώπης, επιβάλλει την αναζήτηση νέων πηγών αλλά και οδών τροφοδοσίας. Μέχρι σήμερα αξιόπιστη εναλλακτική λύση αποτελούσαν οι ανεξάντλητες πηγές της Ανατολής. Όμως, η ανάδυση ισχυρών αντιδυτικών δυνάμεων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου, υπό την καθοδήγηση και υποστήριξη ισχυρών κρατικών και μη οντοτήτων, έθεσαν την προοπτική αυτή υπό αμφισβήτηση. Ως αποτέλεσμα του παραπάνω προέκυψε η περιοχή να αποτελεί πεδίο αντιπαράθεσης δυνάμεων οι οποίες επιθυμούν την επικράτηση τους και την ανάδειξή τους σε περιφερειακές δυνάμεις. Στο διεθνές αυτό ρευστό και διαρκώς μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό περιβάλλον, καλείται η Ελλάδα να αποκτήσει κεντρικό ρόλο στην προσπάθεια της Ευρώπης να εξασφαλίσει την απρόσκοπτη ενεργειακή της τροφοδοσία από τις πηγές της Ανατολής, εκμεταλλευόμενη ταυτόχρονα τις υφιστάμενες και επικείμενες ανακαλύψεις στην περιοχή της Λεκάνης της Λεβαντίνης και, γενικότερα, της Ανατολικής Μεσογείου. Η Ελλάδα επειδή έχει να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό στην παραπάνω περιοχή αλλά και τα προβλήματα που αναφέρονται από τις επιδιώξεις αναθεωρητικών κυρίως δυνάμεων, οφείλει να προβλέψει την κατανομή ισχύος και να επιλέξει την κατάλληλη γεωστρατηγική προκειμένου να ανταποκριθεί στην πρόκληση.

Λέξεις – κλειδιά: Ελλάδα, Ευρώπη, ενέργεια, ενεργειακή ασφάλεια, Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση, Ανατολή, Δύση, διαμετακομιστικό κέντρο, παραγωγός, ισχύς.

ABSTRACT

The depletion of the natural energy sources of the West, especially of Europe, requires the search for new sources as well as supply routes. Until now, the inexhaustible sources of the East have been a reliable alternative. However, the emergence of strong reactive forces in the Middle East and Eastern Mediterranean region, under the guidance and support of strong governmental and non-governmental entities, raised this perspective in question.

As a result of the above, the region emerged to be a field of confrontation of forces wishing to prevail and emerge as regional ones.

In this international fluid and constantly changing geopolitical environment, Greece is called upon to acquire a central role in Europe's effort to ensure its uninterrupted energy supply from the sources of the East, taking advantage, at the same time, of existing and imminent discoveries in the Levantine Basin region and, more generally, the Eastern Mediterranean.

Greece, because it has to face the competition in the above area as well as the problems that raised from the pursuit mainly of the revisionist forces, should anticipate the distribution of power and choose the appropriate geostrategy in order to meet the challenge.

Keywords: Greece, Europe, energy, energy security, Systemic Geopolitical Analysis, East, West, energy hub, producer, power.

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΗΣ-ΔΥΣΗΣ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΩΣ ΔΙΑΜΕΤΑΚΟΜΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΟΥ ΧΩΡΑΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Γενικά

Στο τέλος του προηγούμενου αιώνα, οι θεράποντες των διεθνών σχέσεων, και όχι μόνο, επιχειρηματολογούσαν λέγοντας ότι ο επόμενος παγκόσμιος πόλεμος θα διεξάγονταν για το νερό. Υποβάθμιζαν την αξία, ή απλώς αδιαφορούσαν για το πετρέλαιο και γενικά για τις πηγές ενέργειας. Αδιαφορούσαν ή εσκεμμένως δεν ήθελαν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον νέων παγκοσμίως αναδύμενων δυνάμεων. Μήπως τελικά, ο Mark Faber είχε δίκιο όταν το 2004 έλεγε ότι: «Αν οι τιμές του πετρελαίου υπερβούν τα 100 δολάρια το βαρέλι, θα τεθούν τα θεμέλια για τον Τρίτο Παγκόσμιο Πόλεμο»¹. Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος έχει αρχίσει. Απλώς εμείς δεν μπορούμε να τον αντιληφθούμε, διότι περιμένουμε να παρουσιάσει τα χαρακτηριστικά των δύο προηγούμενων.

Παράλληλα, στα βήματα των μαλθουσιανών αναλύσεων, οι προβλέψεις αριθμού επιστημόνων περί της εξάντλησης των φυσικών πηγών υδρογονανθράκων (peak oil theory²), ωθού-

¹ Ο Mark Faber, παγκοσμίου φήμης και εγνωσμένης αξίας επενδυτής και σύμβουλος επενδύσεων, έγραφε το 2004: «Βλέπουμε παντού μια αναζωπύρωση των γεωπολιτικών εντάσεων, διότι οι ΗΠΑ έχουν ανάγκη να διασφαλίσουν όλο και περισσότερο πετρέλαιο. Κατά την ενεργειακή κρίση του '70, η Αμερική βάσιζε μόνο το 23% των πετρελαϊκών της αναγκών σε εισαγωγές. Τη δεκαετία του '90 το ποσοστό αυξήθηκε στο 50%. Στη συνέχεια προσέγγισε το 73%. Αυτός είναι και ο λόγος που οι ΗΠΑ πήγαν στο Ιράκ. Για τον ίδιο λόγο ενδέχεται να πάνε και στο Ιράν. Η Κίνα ήταν αυτόρκτης σε καύσιμα μέχρι το 1994. Στο παρόν στάδιο, εξαρτάται επίσης υπερβολικά από τις εισαγωγές πετρελαίου. Η διασφάλιση πρώτων υλών αποτελεί προτεραιότητα για το Πεκίνο».

Faber Marc, November 2004, *The Gloom, Boom & Doom Report*, A Publication of Marc Faber Limited, <https://www.scribd.com/doc/154383015/Marc-Faber-GBD-Bubbling-Austrian-Analysis-Nov-10-2004>, πρόσβαση 15/4/2013

² Το σημείο κορύφωσης παραγωγής πετρελαίου (Peak Oil), αναφέρεται στο σημείο εκείνο (και στο έτος εκείνο) κατά το οποίο η παγκόσμια παραγωγή πετρελαίου προσεγγίζει το ανώτατο επίπεδο, από το οποίο και μετά αρχίζει να μειώνεται. Το 1956, ο King Hubbert, ένας γεωλόγος της Shell Oil, προέβλεψε ότι στο τέλος της δεκαετίας

σαν τα κράτη στην χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας, όπως την πυρηνική, την αιολική και την ηλιακή και στην ανεύρεση νέων πηγών, όπως τα βιοκαύσιμα. Γεγονότα όμως, όπως το ατύχημα στο πυρηνικό εργοστάσιο της Fukushima της Ιαπωνίας στις 11 Μαρτίου 2011 και φαινόμενα, όπως η ερημοποίηση και η υπερθέρμανση του πλανήτη, ήλθαν να διαμορφώσουν ένα κλίμα ανασφάλειας στην προσπάθεια επίτευξης της ενεργειακής ασφάλειας. Η μέχρι σήμερα διείσδυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη συνολική απαίτηση για ενέργεια, κρίνεται ελάχιστη, καθ'όσον η ανάπτυξη τέτοιων προγραμμάτων αφενός είναι κοστοβόρα, αφετέρου χρονοβόρα διαδικασία. Συνεπώς οι ορυκτοί υδρογονάνθρακες θα παραμείνουν επί πολλά έτη ακόμα οι πρωταγωνιστές στο ενεργειακό παιχνίδι.

Σήμερα, στο κέντρο του οικονομικού, περιβαλλοντικού και αναπτυξιακού ενδιαφέροντος, επανέρχεται η ενέργεια, η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανάπτυξη. Ο κόσμος χρειάζεται καθαρή, επαρκή και αξιόπιστη προμήθεια ενέργειας προκειμένου να επιτύχει τις μακροπρόθεσμες απαιτήσεις για οικονομική ανάπτυξη και ευημερία.

Οι παγκόσμιες ενεργειακές ανάγκες αυξάνονται ραγδαίως λόγω της ανάπτυξης χωρών όπως είναι η Κίνα και η Ινδία, οι οποίες απευθύνονται, υποχρεωτικά, σε χώρες παραγωγούς για να καλύψουν τις ανάγκες τους. Αντίστοιχες επιλογές υιοθετούν και οι χώρες της Δύσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι ΗΠΑ, προκειμένου να συντηρήσουν τον ενεργοβόρο δυτικό πολιτι-

του 1960 θα κορυφώνονταν η αμερικανική παραγωγή πετρελαίου. Παρότι η πρόβλεψή του χλευάστηκε από πολλούς στη βιομηχανία, αποδείχθηκε ορθή. Ήταν ακόμα ο πρώτος που ισχυρίστηκε πως η ανακάλυψη πετρελαίου και η συνακόλουθη παραγωγή του θα είχε τη μορφή μιας κωδωνοειδούς καμπύλης. Μετά την επιτυχία της πρόβλεψης, αυτή η ανάλυση έγινε γνωστή ως η θεωρία κορυφωσης (Peak Oil) του Hubbert.

Στην αντίπερα όμως όχθη, συναντούμε τους πολέμιους της θεωρίας του Hubbert, τους αισιόδοξους ερευνητές του Πανεπιστημίου του Cambridge (Cambridge Energy Research Associates-CERA) οι οποίοι επικρίνουν τη θεωρία εξάντλησης, καθώς ισχυρίζονται ότι δεν λαμβάνει υπόψη της τόσο τις τεχνολογικές εξελίξεις στον κλάδο, όσο και τις δυνάμεις της αγοράς που μέσω του μηχανισμού των τιμών, οδηγούν σε εξισορρόπηση την προσφορά και τη ζήτηση. Κατά τους επιστήμονες του CERA, η καμπύλη του Hubbert είναι εσφαλμένη, αφού, όπως υποστηρίζουν, μετά το μέγιστο της παραγωγής, οι ρυθμοί μείωσης δεν είναι τόσο απότομοι, αλλά αντιθέτως παρουσιάζουν ένα πλάτωμα. Τελικά, και οι δύο θεωρίες συμφωνούν στο ότι, η εξάντληση του πετρελαίου θα συμβεί κάποια στιγμή. Η διαφωνία εστιάζεται στο πότε.

<https://www.forbes.com/sites/davidblackmon/2013/07/16/as-fracking-rises-peak-oil-theory-slowly-dies/#110183fb3af7>; πρόσβαση 20/1/2014

<http://www.aei.org/publication/chart-of-the-day-peak-oil/>, πρόσβαση 03/02/2014.

σμό. Η εξεύρεση λοιπόν μίας βιώσιμης και συνάμα μακροχρόνιας λύσης στο παγκόσμιο ενεργειακό πρόβλημα, είναι το ζητούμενο σήμερα. Η ενέργεια είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα: φτώχεια, υποσιτισμός, κλιματική αλλαγή, παγκόσμια ασφάλεια.

Διανύοντας σήμερα την Τρίτη χιλιετία, γίνεται όλο και επιτακτικότερη η ανάγκη διαλόγου και λήψης αποφάσεων σχετικά με το μέλλον του εφοδιασμού σε ενέργεια, λόγω του κυρίαρχου ρόλου της στην καθημερινή ζωή μας. Τα θέματα της ενέργειας αποτελούν τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Δύση.

Και αυτό διότι η ενέργεια αποτελεί την κινητήρια δύναμη όλων των οικονομιών και των δυτικών. Στο σύγχρονο ανταγωνιστικό περιβάλλον, η προσπάθεια ελέγχου τόσο των ενεργειακών αποθεμάτων, όσο και των διαδρόμων της ροής της, αποτελεί τον κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο τα κράτη διαμορφώνουν και ασκούν την εξωτερική τους πολιτική.

Σε πολλές περιπτώσεις ο έντονος αυτός ανταγωνισμός έχει οδηγήσει σε εντάσεις, κρίσεις και πολέμους. Κάθε κράτος ανάλογα με την ισχύ του, χρησιμοποιεί τόσο ήπια, όσο και σκληρά μέσα για να πετύχει την ενεργειακή του ανεξαρτησία. Όσο μεγαλύτερη είναι η ισχύς ενός κράτους, τόσο εντονότερη είναι η χρήση της ενέργειας για την επίτευξη γεωστρατηγικών στόχων και για τον έλεγχο των κρατών που διαθέτουν λιγότερη ισχύ.

Στο πλαίσιο της υλοποίησης του παραπάνω κανόνα, οι μεγάλοι παίκτες του διεθνούς συστήματος, οι δορυφόροι τους αλλά και οι μη κρατικοί παίκτες δηλαδή, οι πετρελαϊκές εταιρείες (κρατικές ή ιδιωτικές) εμπλέκονται έντονα σε διαπραγματεύσεις, προσπαθώντας έτσι να προωθήσουν τα συμφέροντά τους. Στα συμφέροντα αυτά περιλαμβάνεται τόσο η επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας, όσο και η προώθηση γεωπολιτικών στόχων. Στόχοι οι οποίοι, μάλιστα, κλιμακώνονται από την απλή επιβίωση και την επίτευξη περιφερειακής ισχύος μέχρι την εδραίωση ως παγκόσμιων υπερδυνάμεων.

Αποτέλεσμα αυτού είναι η εμφάνιση του φαινομένου της διπλωματίας των αγωγών³. Οι αγωγοί δεν απλοί σωλήνες μέσω των οποίων διακινούνται οι υδρογονάνθρακες. Ο ρόλος τους είναι πολύ πιο σύνθετος και πολύπλοκος. «Μεταφέρουν» συμμαχίες – εχθρούς και φιλίες. Το φαινόμενο λοιπόν αυτό, αποτελείται από δύο συνιστώσες, στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους. Η

³ Sander Hansen, April 2003, *Pipeline Politics; The struggle for control of the Eurasian energy resources*, The Clingendael Institute, σελ 9, πρόσβαση 3/12/2014.

μία είναι ο έλεγχος των αποθεμάτων των υδρογονανθράκων της Ευρασίας, γεγονός το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε σύρραξη μιας και εξελίσσεται σε εξαιρετικά ασταθείς περιοχές, όπως για παράδειγμα η Κασπία. Η δεύτερη συνιστώσα αφορά τόσο στην εκμετάλλευση όσο και στην εξαγωγή των αποθεμάτων. Αναλυτικότερα, η πλειονότητα των χωρών που έχουν τα αποθέματα δεν έχουν την τεχνολογία και τις οικονομικές δυνατότητες για να τα εξορύξουν και να τα εκμεταλλευτούν χωρίς την ανάμειξη ξένων εταιρειών συνήθως δυτικών συμφερόντων. Επιπλέον, η εξαγωγή των υδρογονανθράκων αποτελεί έντονο πρόβλημα. Τα περισσότερα Ευρασιατικά κράτη είναι εδαφικά περιορισμένα και η εξαγωγή μπορεί να καταστεί κυρίως με τη χρήση αγωγών, με αποτέλεσμα η διαδρομή τους να καθορίζεται με την χρήση τόσο οικονομικών, όσο και γεωπολιτικών κριτηρίων⁴.

Η ενέργεια λοιπόν, παραμένει το κυρίαρχο πεδίο ανταγωνισμού καθώς επίσης και γενεσιουργός αιτία αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων. Όσο και να θέλουμε να αποπροσανατολίσουμε το παγκόσμιο ενδιαφέρον και να το στρέψουμε προς άλλες κατευθύνσεις, η σύγχρονη πραγματικότητα μας επαναφέρει στην τάξη υποδεικνύοντας σαφέστατα τη διαχρονική αξία της ενέργειας. Άλλωστε, κανένας δεν αμφισβητεί ότι το νερό αποτελεί πηγή ζωής για τον ανθρώπινο οργανισμό, αλλά κανένας επίσης δεν αμφισβητεί ότι και η ενέργεια αποτελεί πηγή ζωής για τον ανθρώπινο πολιτισμό. Η ίδια η φύση μας υποδεικνύει που πρέπει να εστιάσουμε τις προσπάθειές μας: σε έναν πλανήτη που καλύπτεται κατά τα τρία τέταρτα από νερό, τι είναι πιο δύσκολο να βρεθεί: νερό ή ενέργεια;

1.2. Σκοποί της έρευνας

Μέσω της γεωπολιτικής ανάλυσης του Συμπλόκου/Συστήματος που θα εξετάσουμε, θα αναζητήσουμε τους δρώντες, τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις τους, οι οποίες επηρεάζουν την κατανομή ισχύος. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης θα συνθέσουν το πλαίσιο για την χάραξη της ελληνικής πολιτικής στο πλαίσιο της γεωστρατηγικής επιλογής, με γνώμονα αφενός την αποτροπή υλοποίησης σχεδίων τα οποία θα είναι αντίθετα με τους στρατηγικούς μας στόχους, αφετέρου την ευθυγράμμιση μας με εκείνους τους δρώντες, οι οποίοι δύνανται να υποστηρίξουν την υλοποίηση των στόχων μας.

⁴ Ο.π.

Τελικός σκοπός του παρόντος πονήματος είναι, εφόσον προκύπτει ως εφικτή από την ανάλυση, η διαμόρφωση πολιτικών στο επίπεδο των γεωστρατηγικών επιλογών, τις οποίες η Ελλάδα θα δύναται να εφαρμόσει με σκοπό να αναδειχθεί ενεργειακός πάροχος για την Ευρωπαϊκή Ένωση, αφενός ως διαμετακομιστικό κέντρο των εξ Ανατολών προερχομένων υδρογονανθράκων, αφετέρου δε ως παραγωγός χώρα. Η εξελίξεις οι οποίες λαμβάνουν χώρα στον τομέα της ενέργειας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, αλλά και στην Κασπία, αποτελούν το κατάλληλο χρονικό σημείο για την Ελλάδα προκειμένου να αναλάβει ενεργό δράση. Η ανάδειξη όμως της τάσης ισχύος θα αποτελέσει τον καταλυτικό οδοδείκτη, ο οποίος θα μας οδηγήσει στην εξαγωγή συμπερασμάτων, τα οποία θα διαμορφώσουν την πρόταση γεωστρατηγικών επιλογών. Η διατύπωση προτάσεων κενών περιεχομένου είναι κάτι το οποίο το συναντάμε καθημερινά στο δημόσιο λόγο στην χώρα μας. Γι αυτόν τον λόγο θα προβούμε στην επιστημονική ανάλυση όλων εκείνων των παραμέτρων οι οποίοι επηρεάζουν τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης πρότασης.

Κωδικοποιώντας τα παραπάνω, η έρευνά μας θα επικεντρωθεί στους παρακάτω συνοπτικά διατυπωμένους σκοπούς:

- α. Να αποτυπώσει το έλλειμμα ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και την ενεργειακή της εξάρτηση από τη Ρωσία.
- β. Να αναλύσει τον ανταγωνισμό, που επηρεάζει άμεσα την τροφοδοσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και καταγράφεται στην περιοχή του ενεργειακού ενδιαφέροντος της Ευρώπης, μεταξύ των κρατικών δρώντων, οι οποίοι, είτε είναι ήδη παραγωγοί ενεργειακού μείγματος - ή επιδιώκουν να γίνουν - είτε επιθυμούν να αναδειχθούν σε διαμετακομιστικά κέντρα.
- γ. Να εξετάσει, τις δυνατότητες και τα πλεονεκτήματα της Ελλάδας προκειμένου να καταστεί παραγωγός χώρα, καθώς και διαμετακομιστικό κέντρο ενέργειας για την εξυπηρέτηση των ενεργειακών αναγκών της Δύσης και δη της Ε.Ε..

1.3. Ερευνητικά Ερωτήματα και Ερευνητικές Υποθέσεις

Στο πλαίσιο των ανωτέρων σκοπών της έρευνας προκύπτουν τα παρακάτω ερωτήματα καθώς και οι ερευνητικές υποθέσεις.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που θα απασχολήσουν την παρούσα διατριβή είναι τα ακόλουθα:

- α. Γιατί η Ευρωπαϊκή Ένωση αναζητά εναλλακτικές πηγές ενεργειακής τροφοδοσίας;
- β. Ποιες εναλλακτικές λύσεις εξασφάλισης των κατάλληλων συνθηκών απρόσκοπτης ροής ενέργειας υφίστανται για την επίλυση του ευρωπαϊκού ενεργειακού ελλείμματος; Τέτοιες λύσεις αποτελούν: η κατασκευή νέων ενεργειακών «δρόμων» (αγωγών), η εκμετάλλευση ήδη υπάρχουσών υποδομών ή η κατασκευή νέων σε κράτη-μέλη της Ε.Ε. με στόχο την αποθήκευση ή την υγροποίηση – επαναεριοποίηση φυσικού αερίου, καθώς και η σύμπληξη νέων ενεργειακών συμμαχιών με χώρες παραγωγούς οι οποίες δεν είναι κ-μ της Ε.Ε.
- γ. Σε ποιο βαθμό οι πλούσιες πετρελαιοπαραγωγοί χώρες της Μέσης Ανατολής, όπως είναι η Σαουδική Αραβία, το Κατάρ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα δεν δύνανται να αποτελέσουν την ασφαλή πηγή απρόσκοπτης ροής ενέργειας για την Ε.Ε.; Συναφώς κατά πόσο χώρες όπως η Τουρκία, η Συρία, η Λιβύη και το Ιράν οι οποίες είναι σε θέση να καταστούν τροφοδότες χώρες, είτε διότι παράγουν υδρογονάνθρακες οι ίδιες, είτε διότι η γεωγραφική τους θέση τους επιτρέπει να «διευκολύνουν» τη ροή, δύνανται να ανταποκριθούν στο ρόλο αυτό; Πώς επιδρά ο ανταγωνισμός, τόσο σε πολιτιστικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο,
- δ. Μπορεί η Ελλάδα να αναδειχθεί ως ο κύριος ενεργειακός τροφοδότης της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Στο πλαίσιο αναζήτησης αξιόπιστων απαντήσεων στα τεθέντα ερωτήματα θα ελεγχθούν οι τρεις υποθέσεις που ακολουθούν:

Υπόθεση 1: Το υφιστάμενο «ενεργειακό γίγνεσθαι» της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής είναι σε θέση να ανταποκριθεί άμεσα και αξιόπιστα, (πολιτικά, πολιτιστικά και οικονο-

μικά) στις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης. Η ροή ενέργειας από την Ανατολή (Βόρειος Αφρική και Μέση Ανατολή) προς την Ευρώπη δύναται να εξασφαλισθεί απρόσκοπτα υπό τις υφιστάμενες οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες.

Υπόθεση 2: Το υφιστάμενο «ενεργειακό γίνεσθαι» της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί άμεσα και αξιόπιστα στις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σε θέση να αναπτύξει περαιτέρω οικονομικές και πολιτιστικές σχέσεις με τις παραγωγούς χώρες υδρογονανθράκων της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής εξασφαλίζοντας την «ενεργειακή της ασφάλεια».

Υπόθεση 3: Η Ελλάδα είναι σε θέση να αποτελέσει για την Ε.Ε., α) την χώρα τροφοδότη ενέργειας, καθώς δύναται να παράγει η ίδια υδρογονάνθρακες και β) να μετατραπεί στο κύριο περιφερειακό διαμετακομιστικό κέντρο υδρογονανθράκων, προερχόμενων από την Μέση Ανατολή και την Βόρειο Αφρική, προς την Ευρώπη.

Οι παραπάνω υποθέσεις θα προσεγγισθούν εφαρμόζοντας την Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση όπως παρακάτω:

Γεωπολιτικός Παράγοντας: Η ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Γεωγραφικό Σύμπλοκο: Η γεωγραφική περιοχή που περιλαμβάνει τη Μέση Ανατολή, την Ανατολική Μεσόγειο και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Γεωπολιτικό Σύστημα: Κύπρος, Ελλάδα, Ιταλία, Γαλλία, Μάλτα, Ισπανία, οι χώρες του της Βορείου Αφρικής (Αίγυπτος, Λιβύη, Τυνησία), οι χώρες της Σαουδικής Χερσονήσου και του Αραβοπερσικού Κόλπου (Σαουδική Αραβία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Κουβέιτ, Κατάρ, Ιράν, Ιράκ) και αυτές της Εγγύς – Μέσης Ανατολής (Τουρκία, Ισραήλ, Παλαιστίνη, Λίβανος, Συρία).

Γεωπολιτικά Υποσυστήματα:

1ο. Ιράν – Συρία – Λίβανος – Ισραήλ

- Γεωπολιτικός Πυλώνας Ισχύος:
- ✓ Πολιτισμός
- ✓ Οικονομία

2ο. Ιράν – Συρία – Ισραήλ – Παλαιστίνη – Αίγυπτος – Λιβύη – Τυνησία

- Γεωπολιτικός Πυλώνας Ισχύος:
- ✓ Οικονομία

3ο. Ιράν – Ιράκ – Συρία – Τουρκία

- Γεωπολιτικοί Πυλώνες Ισχύος:
- ✓ Πολιτισμός
- ✓ Οικονομία

4ο. Κατάρ – Σαουδική Αραβία – Κουβέιτ – Τουρκία

- Γεωπολιτικός Πυλώνας Ισχύος:
- ✓ Πολιτισμός

5ο. Ιράν – Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα – Συρία – Τουρκία

- Γεωπολιτικοί Πυλώνες Ισχύος:
- ✓ Πολιτισμός
- ✓ Οικονομία

6ο. Ισραήλ – Αίγυπτος – Κύπρος – Ελλάδα

- Γεωπολιτικός Πυλώνας Ισχύος:
- ✓ Οικονομία

Γεωπολιτικοί Απλοί Δείκτες:

- Για τον Πυλώνα Οικονομία
 - Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Gross Domestic Product⁵)

⁵ Definition: **GDP** at purchaser's prices is the sum of gross value added by all resident producers in the economy plus any product taxes and minus any subsidies not included in the value of the products. It is calculated without making deductions for depreciation of fabricated assets or for depletion and degradation of natural resources. Data are in current U.S. dollars. Dollar figures for GDP are converted from domestic currencies using single year official exchange rates.

- Ανεργία (Unemployment⁶)
- Ισοζύγιο Εισαγωγών/Εξαγωγών (External balance on goods and services⁷)
- Εξωτερικό Χρέος (Government debt as a percent of GDP⁸)

Η συμμετοχή των αριθμοδεικτών στον πυλώνα είναι όπως παρακάτω:

- ΑΕΠ: 40%,
- Ισοζύγιο εισαγωγών / εξαγωγών: 20%
- Εξωτερικό χρέος: 30%
- Ανεργία: 10%

- Για τον Πυλώνα Πολιτισμός

- Αναλφαβητισμός (Illiteracy rate⁹)
- Θρησκευτική Ομοιογένεια πληθυσμού (Religious homogeneity¹⁰)
- Αναλογία Μαθητών/Δασκάλων (School pupil-teacher ratio¹¹)
- Πρόσβαση στο Διαδίκτυο (Internet users¹²)

https://www.theglobaleconomy.com/indicators_list.php, πρόσβαση 10/11/2019.

⁶ Definition: **Unemployment** refers to the share of the labor force that is without work but available for and seeking employment.

Ο.π.

⁷ Definition: **External balance on goods and services** (formerly resource balance) equals exports of goods and services minus imports of goods and services (previously nonfactor services).

Ο.π.

⁸ Definition: **Government debt as a percent of GDP** is used by investors to measure a country ability to make future payments on its debt, thus affecting the country borrowing costs and government bond yields.

Ο.π

⁹ Definition: Adult **illiteracy rate** is the percentage of people ages 15 and above who cannot both read and write.

Ο.π.

¹⁰ Definition: **Religious homogeneity** is the number of citizens of a certain religion as percent of the total population

Ο.π.

¹¹ Definition: Primary **school pupil-teacher ratio** is the average number of pupils per teacher in primary school.

Ο.π.

¹² Definition: **Internet users** are individuals who have used the Internet (from any location) in the last 3 months. The Internet can be used via a computer, mobile phone, personal digital assistant, games machine, digital TV etc.

Ο.π.

- ο Ατομική Ανάπτυξη (The Human Development¹³)

Η συμμετοχή \ των αριθμοδεικτών στον πυλώνα είναι όπως παρακάτω:

- Αναλφαβητισμός: 10%
- Θρησκευτική ομοιογένεια πληθυσμού: 30%
- Δάσκαλοι / μαθητές: 10%
- Πρόσβαση Διαδίκτυο: 30%
- Ατομική ανάπτυξη: 20%

Γεωπολιτικό Δρων Υπερσύστημα: οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ρωσία, η Κίνα, η Γαλλία, το NATO, η Ε.Ε. και οι δραστηριοποιούμενες στον τομέα της μετανάστευσης, στην ευρύτερη περιοχή, ΜΚΟ

Η ανάλυση των τριών διατυπωθεισών υποθέσεων μέσω της ανάλυσης των καθορισθέντων υποσυστημάτων, θα μας οδηγήσει στην επιβεβαίωση της τρίτης και κυρίαρχης εξ αυτών: Η Ελλάδα είναι σε θέση να αποτελέσει για την Ε.Ε.:

- α. την χώρα τροφοδότη ενέργειας, καθώς δύναται να παράγει η ίδια υδρογονάνθρακες και
- β. να μετατραπεί στο κύριο περιφερειακό διαμετακομιστικό κέντρο υδρογονανθράκων, προερχόμενων από την Μέση Ανατολή και την Βόρειο Αφρική, προς την Ευρώπη.

1.4. Βασικές Πρωτογενείς Πηγές

Οι βασικές πρωτογενείς πηγές, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την άντληση πληροφοριών αφορούν σε αποτυπωμένες πολιτικές –στρατηγικές εθνικών και υπερεθνικών οργανισμών και σχηματισμών καθώς και σε κρατικές – διακρατικές συμβάσεις, και αφορούν την ενέργεια. Όσον αφορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία και βρίσκεται στο κέντρο του ενδιαφέροντός μας, μία πληθώρα κειμένων προσπαθούν να καθορίσουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο οφείλουν τα κράτη-μέλη να αναπτύξουν τις οικείες ενεργειακές πολιτικές ώστε να επιτευχθεί ο κοινός

¹³ Definition: **The Human Development Index** measures three basic dimensions of human development: long and healthy life, knowledge, and a decent standard of living. Four indicators are used to calculate the index: life expectancy at birth, mean years of schooling, expected years of schooling, and gross national income per capita.

στόχος. Ωστόσο, διαπιστώνουμε ότι, όπως σχεδόν το σύνολο των πολιτικών της Ε.Ε. έτσι και οι πολιτικές αυτές που αφορούν στην ενέργεια, δεν είναι δεσμευτικές.

Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Ένωση με την απόφαση 2006/500/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Μαΐου 2006 προέβλεψε τη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης αγοράς ενέργειας, της Ενεργειακής Κοινότητας ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου, με σκοπό τη θέσπιση ενός ενιαίου χώρου κανονιστικής ρύθμισης των ζητημάτων ενέργειας, γεγονός το οποίο και θα συνέβαλε στην ενεργειακή ασφάλεια της Ε.Ε. και των λοιπών συμβαλλόμενων χωρών. Κατόπιν με το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 26ης Σεπτεμβρίου 2007 (2007/2000(INI)), η Ένωση έθεσε τις βάσεις για την πορεία προς μια κοινή εξωτερική ευρωπαϊκή πολιτική για την ενέργεια. Ακολούθησε η Οδηγία 2009/119/ΕΚ του Συμβουλίου της 14ης Σεπτεμβρίου 2009 η οποία καθόρισε τη διατήρησης ενός ελάχιστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου ή/και προϊόντων πετρελαίου από τα κράτη μέλη της, θέλοντας να τονίσει την ανάγκη να ενισχυθεί η ασφάλεια του εφοδιασμού, τόσο στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνολικά όσο και για κάθε κράτος μέλος χωριστά, μεταξύ άλλων μέσω της επανεξέτασης των μηχανισμών διατήρησης αποθεμάτων πετρελαίου της Ένωσης, ιδίως σε ό,τι αφορά στη διαθεσιμότητα σε περίπτωση κρίσης.

Αν και με το Άρθρο 194 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕ.Ε., Συνθήκη της Λισσαβόνας), καθορίστηκαν οι κεντρικοί στόχοι της ενεργειακής πολιτικής (ασφάλεια εφοδιασμού, ανταγωνιστικότητα και αειφορία) εντούτοις, έχει επιτευχθεί πολλή μικρή πρόοδος προς την επίτευξη των ανωτέρω στόχων. Τα ενεργειακά συστήματα της Ευρώπης προσαρμόζονται εξαιρετικά αργά ενώ ταυτόχρονα η κλίμακα των προκλήσεων αυξάνει. Οι μελλοντικές διευρύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα καταστούν την πρόκληση ακόμη μεγαλύτερη καθώς εντάχθηκαν στην Ένωση χώρες με παρωχημένες υποδομές, χώρες με λιγότερο ανταγωνιστικές ενεργειακές οικονομίες και τέλος με διαφορετικά ενεργειακά συμφέροντα. Έτσι, με την υφιστάμενη στρατηγική φαίνεται προς το παρόν απίθανο να επιτευχθούν όλοι οι στόχοι, ενώ η στρατηγική είναι πλήρως ανεπαρκής για να αντιμετωπιστούν οι μακροπρόθεσμες προκλήσεις. Η εσωτερική αγορά ενέργειας παραμένει κατακερματισμένη και δεν έχει αξιοποιήσει το δυναμικό της όσον αφορά στη διαφάνεια, στην προσβασιμότητα και στις επιλογές. Υφίστανται εμπόδια υπό τη μορφή πληθώρας εθνικών κανόνων και πρακτικών.

Στο παραπάνω πλαίσιο, η Ελλάδα και η Κύπρος προσπάθησαν να εκπονήσουν ένα πλήρες ενεργειακό σχέδιο. Η Αθήνα με τον «Εθνικό Ενεργειακό Σχεδιασμό: Οδικός χάρτης για το

2050»¹⁴ αρκέσθηκε στην απλή εναρμόνιση των στόχων που έθεσε η Ε.Ε. με αντίστοιχες δράσεις, οι οποίες περιορίζονταν στην μείωση της χρήσης των πετρελαιοειδών και του άνθρακα, στην αύξηση της ενέργειας η οποία προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές και στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Παράλληλα με το Ν.4001/2011 η Ελλάδα προωθεί και ρυθμίζει θέματα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων της χώρα, δρομολογώντας δράσεις όπως η δημιουργία του Φορέα Υδρογονανθράκων¹⁵ [Ελληνική Διαχειριστική Εταιρία Υδρογονανθράκων Α.Ε. (Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε.)] και η προκήρυξη διαγωνισμού για την πραγματοποίηση σεισμικών ερευνών.

Αντίστοιχα η Κύπρος¹⁶, με το Στρατηγικό Σχέδιο¹⁷ της για την Ενέργεια, προσδοκά, παράλληλα με την επίτευξη των Ευρωπαϊκών στόχων, να καταστεί πρωταγωνιστής και πρωτοπόρος σε θέματα ενέργειας στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, με την ορθολογική αξιοποίηση των εγχώριων ενεργειακών πόρων, τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της Κύπρου, την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών και την εξοικονόμηση ενέργειας.

Συναφώς και το Ισραήλ έχει αποτυπώσει την ενεργειακή του πολιτική σε θεσμικά του κείμενα. Σύμφωνα λοιπόν με το «Energy Economy Objectives for the Year 2030»¹⁸, για το Ισραήλ αποτελεί πρωταρχικός στόχος η ενεργειακή του ασφάλεια, παράλληλα με την μείωση του αποτυπώματος CO², στηριζόμενο στην εκμετάλλευση των ίδιων πλουτοπαραγωγικών του

¹⁴ <http://www.opengov.gr/minenv/wp-content/uploads/downloads/2012/04/energeiakos-sxediasmos.pdf>
N.4001/2011

¹⁵ Η εν λόγω εταιρία συστήθηκε δυνάμει του ΠΔ 14/2012 (ΦΕΚ Α' 21/2012) «Σύσταση της Ανώνυμης Εταιρίας με την επωνυμία «Ελληνική Διαχειριστική Εταιρία Υδρογονανθράκων Α.Ε. (ΕΔΕΥ Α.Ε.)»

¹⁶ http://www.cea.org.cy/TOPICS/Renewable%20Energy/RES_CY_greek.pdf, πρόσβαση 25/10/2013

Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 26ης Σεπτεμβρίου 2007 σχετικά με την πορεία προς μια κοινή εξωτερική ευρωπαϊκή πολιτική για την ενέργεια (2007/2000(INI))

Άρθρο 194 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕ.Ε., Συνθήκη της Λισσαβόνας)

<https://energy.gov.cy/>

¹⁷ <https://energy.gov.cy/assets/entipo-iliko/HYPERLINK->

[%20%CE%A3%CE%A4%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%97%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%9F%20CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%202021-2023-%CE%A5.%CE%95.pdf](https://energy.gov.cy/assets/entipo-iliko/HYPERLINK-%20CE%A3%CE%A4%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%97%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%9F%20CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%202021-2023-%CE%A5.%CE%95.pdf)

¹⁸ https://www.energy-sea.gov.il/English-Site/Pages/Regulation/energy_economy_objectives_2030.pdf, πρόσβαση 10/1/2019

πηγών (κοιτάσματα φυσικού αερίου), στην απρόσκοπτη ροή ενέργειας από γειτονικές χώρες (Αίγυπτο) και τη διατήρηση ικανών στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου.

Βέβαια, οι δύο χώρες που επιδρούν καταλυτικά στο παγκόσμιο ενεργειακό γίγνεσθαι, εφαρμόζοντας μακροπρόθεσμες πολιτικές, είναι οι Η.Π.Α και η Ρωσία. Η μεν πρώτη, με την Πράξη του Κογκρέσου¹⁹, η οποία αναθεωρείται όποτε το επιβάλλουν οι αλλαγές στο εσωτερικό και στο εξωτερικό περιβάλλον, περιγράφει με λεπτομέρεια τους αντικειμενικούς σκοπούς και τις απαιτούμενες ενέργειες στις οποίες οφείλει να προβεί η Κυβέρνηση προκειμένου να εξασφαλίσουν την ενεργειακή τους αυτονομία οι Η.Π.Α.

Τέλος η Ρωσία, στο κείμενο στο οποίο αποτυπώνεται η εξωτερική πολιτική της²⁰, περιγράφει με σαφήνεια τις επιδιώξεις της στον ενεργειακό τομέα, τόσο στο πλαίσιο της καθαρά ενεργειακής της εξασφάλισης, αλλά και όσο και στο ευρύτερο της διεθνούς ασφάλειας και της προστασίας του περιβάλλοντος.

Συγχρόνως με τα παραπάνω εκτεθέντα κείμενα, το Διεθνές Δίκαιο και οι σχετιζόμενες με αυτό Συνθήκες και Συμβάσεις καθώς και οι εκπηγάζουσες από αυτό Κρατικές²¹ και Διακρατικές Συμβάσεις²² συνετέλεσαν στην οριοθέτηση της νομιμότητας των πολιτικών-στρατηγικών καθώς και των πράξεων στις οποίες προβαίνουν, των διεθνών δρώντων. Ιδιαίτερα, το Δίκαιο της Θάλασσας αποτέλεσε βασικό εργαλείο μελέτης και εξεύρεσης λύσεων στις αναδυόμενες ενεργειακές προκλήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο.

¹⁹ Energy Policy Act, 42 USC §13201 et seq. (2005),

<https://www.epa.gov/laws-regulations/summary-energy-policy-act>, πρόσβαση 9/1/2017,

An Act To ensure jobs for our future with secure, affordable, and reliable energy. Be it enacted by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled,

<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-109hr6enr/pdf/BILLS-109hr6enr.pdf>, πρόσβαση 9/1/2017.

²⁰ Foreign Policy Concept of the Russian Federation, Approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016,

www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkCB6BZ29/content/id/2542248, πρόσβαση 12/12/2017.

²¹ https://www.mfa.gr/images/docs/ellinotourkiko/nomos_2321.pdf, πρόσβαση 12/2/2018.

²² Επίσημο έγγραφο με αριθμό A/72/760/13 Φεβρουαρίου 2018 της Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, <https://undocs.org/A/72/760>, πρόσβαση 16/4/2018,

Συγκεκριμένα, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS)²³ του 1982, μεταξύ άλλων, καθορίζει σαφώς την Αιγιαλίτιδα Ζώνη (ΑΖ) ή τα Χωρικά Ύδατα, τη Συνορεύουσα ή Παρακείμενη Ζώνη και την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) και η οποία αποσαφηνίζει πλήρως τα όρια δικαιοδοσίας κάθε κράτους, τα δικαιώματά του και τις υποχρεώσεις του. Αποτελεί δηλαδή, το κανονιστικό πλαίσιο της εκμετάλλευσης των θαλασσιών ζωνών, γεγονός σημαντικό για την Χώρα μας η οποία βασιζόμενη σε αυτό ακριβώς το διεθνώς συμπεφωνημένο πλαίσιο δύναται να αναδειχθεί σε παραγωγό χώρα, παραχωρώντας δικαιώματα εκμετάλλευσης σε εταιρείες²⁴ και διαμετακομιστικό κέντρο, συνάπτοντας συμφωνίες με χώρες και οργανισμούς²⁵. Μόνο 4 χώρες έχουν καταψηφίσει τη Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θαλάσσης μεταξύ των οποίων και η Τουρκία.

Συνεπεία του σεβασμού και της εφαρμογής του Δικαίου της Θάλασσας είναι η σύναψη τριμερούς Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ Κύπρου – Ελλάδος- Αιγύπτου επισήμως αναγνωρισμένης από την Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ , σύμφωνα με το Α/72/760/13¹⁵ Φεβρουαρίου 2018 καθώς και ο καθορισμός της ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδος – Αιγύπτου²⁶ και Κύπρου – Αιγύπτου²⁷.

1.5. Ερευνητική Προσέγγιση

Η εκπόνηση της εργασίας στηρίχθηκε στο θεωρητικό υπόβαθρο που θέτει η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση (ΣΓΑ) του Ιωάννη Θ. Μάζη. Η μέθοδος επιλέχθηκε διότι είναι η μόνη η οποία εδράζεται αντικειμενικά στην ανάλυση του γεωπολιτικού περιβάλλοντος, λαμβάνοντας υπόψη όλους τους επιμέρους παράγοντες, οι οποίοι επιδρούν στην κατανομή ισχύος. Η ΣΓΑ

²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A21998A0623%2801%29>

²⁴ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Τεύχος Πρώτο, Αρ. Φύλλου 155, 10 Οκτωβρίου 2019, Κύρωση της Σύμβασης Μίσθωσης για την παραχώρηση του δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων <https://www.greekhydrocarbons.gr/pdfs/BlockDocuments/N.4630.pdf>, πρόσβαση 2/2/2020.

²⁵ Ν. 4687/2020 (ΦΕΚ Α 98 - 15.05.2020) Κύρωση της Διακυβερνητικής Συμφωνίας μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας, του Κράτους του Ισραήλ, της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας για ένα Σύστημα Αγωγού για τη μεταφορά φυσικού αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο προς τις ευρωπαϊκές αγορές <https://www.forin.gr/laws/law/3871/n-4687-2020>, πρόσβαση 2/11/20

²⁶ <https://www.un.org/Depts/los/legislationandtreaties/pdf/treaties/grcegy.pdf>, πρόσβαση 2/1/2020

²⁷ <https://www.un.org/Depts/los/legislationandtreaties/pdf/treaties/egy-cyp2003ez.pdf>, πρόσβαση 2/6/2018

«ασχολείται με τη μελέτη, καταγραφή και πρόβλεψη των ανακατανομών ισχύος και καταλήγει στη δημιουργία αντιστοίχου υποδείγματος τάσεων. Διαγιγνώσκει, τις αναπτυσσόμενες τάσεις και προβλέπει τη δυναμική τους στον χώρο και στον – ιστορικώς – ομοιογενή χρόνο. Δηλαδή τον χρόνο τον εγγραφόμενο στο πλαίσιο μίας και μόνης, ομοιογενούς ποιοτικής, ιστορικής περιόδου»²⁸. Οι τέσσερις πυλώνες ισχύος: αμυντικός, οικονομικός, πολιτικός και πολιτιστικός, οι οποίοι αναλύονται ώστε να αναγνωρισθεί και να αποτυπωθεί η συνισταμένη τάση ισχύος στο συγκεκριμένο Σύμπλοκο που καλούμαστε να εξετάσουμε και υπό το πρίσμα του γεωπολιτικού μας παράγοντα, συνιστούν την ασφαλή και δοκιμασμένη οδό προς την εξαγωγή ασφαλών και έγκυρων συμπερασμάτων.

Δεν είναι τυχαίο ότι ο ίδιος ο Γιάννης Μάζης υπέβαλε το μοντέλο του στη βάση της διαψευσιμότητας και της προβλεψιμότητας²⁹ προκειμένου να αποκλείσει την περίπτωση διατύπωσης ακόμα μίας «θεωρίας» διεθνών σχέσεων η οποία απλώς στηρίζεται και εξηγεί γεγονότα αφού έχουν γίνει, χωρίς να παρέχει τη δυνατότητα πρόβλεψης. Οι τρεις κριτικοί του «θετικισμού», Porper, Kuhn και Lakatos, οι οποίοι συμφωνούν στο ότι βασικό χαρακτηριστικό κάθε «θεωρίας» είναι η «προβλεπτική ικανότητα», μας οδήγησαν στην επιλογή του πλέον επιστημονικά τεκμηριωμένου τρόπου ανάλυσης των δεδομένων, δηλαδή αυτού της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης^{30, 31}.

²⁸ Μάζης Θ. Ιωάννης, 2012, *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το Νεοθετικιστικό Πλαίσιο*, Αθήνα Εκδ. Παπαζήση, σελ.354.

²⁹ Ο.π.

³⁰ Η αναγκαιότητα διεπιστημονικής ανάλυσης και μελέτης των φαινομένων του διεθνούς περιβάλλοντος είχε αναγνωριστεί από την εποχή ακόμα των σπουδαίων Γεωγράφων/Γεωπολιτικών, του Sir Halford Mackinder και του Nicholas Spykman, οι οποίοι συνέβαλαν στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής βασισμένης στη γεωπολιτική ανάλυση. Προς επίρρωση των παραπάνω, ο Dunn υπογράμμισε ότι η κατανόηση και η επίλυση των προβλημάτων των διεθνών σχέσεων επιβάλλει την αναζήτηση της συνεισφοράς και των άλλων επιστημών, τολμώντας να επικαλεστεί τη Γεωγραφία και την Γεωπολιτική για τη διεθνή και αμερικανική ασφάλεια, αποδίδοντας την πλήρη αναγνώριση στις επιστήμες αυτές. Αφορμή, βέβαια, της διεπιστημονικής διεϊσδυσης στον τομέα των διεθνών σχέσεων, αποτέλεσε και αποτελεί ο συμπεριφορισμός, ο οποίος εισήγαγε ποσοτικά πρότυπα και μεθόδους άλλων καταξιωμένων συμπεριφορικών επιστημών, στο διεθνές γίγνεσθαι, με σκοπό τη διαμόρφωση μιας κοινής μεθοδολογίας για όλες τις κοινωνικές επιστήμες.

Βέβαια, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι, κάθε προσπάθεια γεωπολιτικής ανάλυσης οφείλει να έχει ως αφετηρία την επιστήμη της γεωγραφίας και αυτό, διότι η επιβίωση ενός κράτους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό

Αξίζει να αναφέρουμε, ένα οξύμωρο και αντιφατικό στοιχείο το οποίο προκύπτει από τη βιβλιογραφία και αποτέλεσε και έναν από τους οδοδείκτες επιλογής της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυση: επιχειρείται διεθνώς, αφενός να υποβαθμιστεί ο ρόλος των ορυκτών υδρογονανθράκων και αφετέρου να υπερτονιστεί η σημασία των εναλλακτικών μορφών ενέργειας. Μάλιστα, συχνά δημοσιοποιούνται έρευνες περί της εξάντλησης των πρώτων και υπογραμμίζεται η ανάγκη άμεσης αντικατάστασής τους, προκειμένου να αποφευχθούν φαινόμενα ενεργειακής ένδειας και περιβαλλοντικής καταστροφής. Ταυτόχρονα όμως, ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στην αξία που έχουν οι υδρογονάνθρακες στην παγκόσμια γεωπολιτική σκακιέρα καθώς και το γεγονός ότι οι ανακαλύψεις συνεχώς νέων κοιτασμάτων, διαμορφώνουν τα νέα δεδομένα και καθορίζουν τη διεθνή κατανομή ισχύος. Έτσι, θα περίμενε κάποιος, διαβάζοντας τα περί της εξαντλήσεως των ορυκτών υδρογονανθράκων, να διαπίστωνε, τόσο τις παγκόσμιες υπερδυνάμεις, όσο και τις αναδύμενες οικονομίες να στρέφονται προς τις νέες μορφές ενέργειας και να μην ασχολούνται πλέον με τα μέρη του κόσμου που παράγουν υδρογονάνθρακες. Αντιθέτως παρατηρούμε οι υπερδυνάμεις να βρίσκονται πάντα προσανατολισμένες προς τον Περσικό Κόλπο, την Κασπία, τον Βόρειο Πόλο, την Ανατολική Μεσόγειο και οψίμως, προς την Αρκτική.

από τους γεωγραφικούς παράγοντες όπως είναι η θέση, το μέγεθος, το σχήμα, το βάθος, το κλίμα, ο πληθυσμός – το ανθρώπινο δυναμικό, οι φυσικοί πόροι, η κοινωνική και πολιτική οργάνωση. Χαρακτηρικά ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Yale Nicholas John Spykman, το 1904 στο άρθρο του «*The Geographical Pivot of History*» αναφέρει εμφατικά ότι, αγνοώντας τον γεωγραφικό παράγοντα παραβλέπουμε μια πολύ σημαντική πηγή, η οποία θα μπορούσε να μας δια φωτίσει σχετικά με τα προβλήματα της Ασφάλειας.

Ο.π., σελ..381-382.

³¹ Η επιστήμη της γεωγραφίας, πληρώντας όλα τα όρια – κριτήρια της επιστημονικότητας κατά Popper, μας επιτρέπει την εκ του ασφαλούς προσέγγιση του αντικειμένου προς σπουδή. Η αναγνώριση και επισήμανση των γεωγραφικών δομικών στοιχείων, θα μας βοηθήσει να δημιουργήσουμε το αναγκαίο εκείνο υπόβαθρο για να προχωρήσουμε κατόπιν στην ανάλυσή μας. Οι δύο υποτομείς της γεωγραφίας, η «φυσική γεωγραφία» και η «ανθρωπογεωγραφία» με τις επιμέρους καταταμήσεις λειτουργούν ως τροφοδότες της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως. Ο Robert D. Kaplan ομιλώντας για την «Εκδίκηση της Γεωγραφίας» τονίζει «τη σημασία των χαρτών στην πρόβλεψη των συγκρούσεων και τον αγώνα κατά της μοίρας», όπως χαρακτηριστικά λέει. Για τον Kaplan, «όποιος ξεχνά τη γεωγραφία δεν μπορεί να την νικήσει δίδοντας έμφαση στην γεωπολιτική ανάλυση».

Kaplan D. Robert, , 2012 “The Revenge of Geography. What the Map Tells Us About Coming Conflicts”, New York, Random House

Συμπερασματικά, τονίζεται ότι η γεωπολιτική ανάλυση που θα ακολουθήσει, δεν είναι προσκολλημένη σε καμία θεωρία ή άποψη ή σχολή Διεθνών Σχέσεων. Πρωταρχικό μέλημα είναι η πρόβλεψη που θα μας οδηγήσει σε επιλογή αποφάσεων και η οποία θα στηριχθεί στις επικρατούσες συνθήκες και «γεγονότα»³² και όχι σε επιθυμίες, στερεότυπα, αφορισμούς, καινοφανή ή κενοφανή στοιχεία και εν γένει πάσης φύσεως θεωρίες οι οποίες κοσμούν μεγάλους οίκους αναλύσεων και δεν χρησιμοποιούν το κριτήριο της προβλεπτικής ικανότητας, καθιστώντας εαυτές ανενεργές, εγγίζοντας ακόμα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Ι.Θ. Μάζης, «το ρεπορταζιακό περιεχόμενο». Σκοπός μας είναι η αντικειμενική αποκωδικοποίηση του εξεταζόμενου χώρου.

1.6. Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

1.6.1 Γενικά

Η γεωπολιτική σκέψη είναι «η βασιζόμενη σε ορθολογική μέθοδο ανάλυσης της επίδρασης των γεωγραφικών παραγόντων στους συσχετισμούς ισχύος στη διεθνή πολιτική και παρέχει μοντέλα στρατηγικής δράσης»³³. Η σύγχρονη γεωπολιτική ανάλυση συντίθεται από τρεις συνιστώσες. Η πρώτη είναι η αναγνώριση της τεράστιας σημασίας των θαλάσσιων επικοινωνιών για στρατιωτικούς και οικονομικούς σκοπούς, η δεύτερη είναι η αυξημένη σημασία στο γεωπολιτικό δυναμικό της Ευρασίας και η τρίτη είναι η μεγάλη βαρύτητα που αποδίδεται στον έλεγχο της παραγωγής και της διακίνησης των ενεργειακών πηγών³⁴. Η Νοτιοανατολική Ευρώπη και η Ανατολική Μεσόγειος, ιστορικά χαρακτηρίζεται ως ασταθής περιοχή εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης της και της αντιπαράθεσης συμφερόντων ισχυρών κρατών όπως των Η.Π.Α.-Ρωσίας – Ε.Ε.. Η γεωπολιτική σημασία της περιοχής προσδιορίζεται από τις γεωπολιτικές επιδιώξεις των ισχυρών κρατών και την ανάλυση των παγκόσμιων γεωστρατηγικών σχεδιασμών τους.

³² Σύμφωνα με τον Hempel ως γεγονός ορίζεται το «υπαρκτό φαινόμενο ή συμβάν που έλαβε χώρα σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο», Hempel, C.G. *Aspects of Scientific Explanation*, p.448 (υποσημείωση 848, Μάζης Θ. Ιωάννης, σελ. 374, ο.π..)

³³ Μάζης Θ. Ιωάννης, 2002, «Γεωπολιτική. Η Θεωρία και η Πράξη», Αθήνα Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 41 και Κάντας Ν. Αντώνης, 2002, «Αμυντική Οικονομία. Μια Πολύπλευρη Προσέγγιση» Αθήνα Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 51.

³⁴ Ο.π.

Αντικειμενικός σκοπός της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης είναι η καταγραφή, αποτύπωση και κατανομή της συνολικής ισχύος στο προς εξέταση Σύμπλοκο/Σύστημα³⁵, προκειμένου να αναγνωρισθεί η υφιστάμενη τάση που δύναται να επηρεάσει τη συμπεριφορά των δρώντων στο συγκεκριμένο γεωγραφικό Σύμπλοκο/Σύστημα. Η πρόβλεψη αυτής της συμπεριφοράς είναι που ενδιαφέρει τον γεωπολιτικό αναλυτή.

Η εύρεση των ορίων του Συμπλόκου/Συστήματος, το γεωγραφικό δηλαδή εκείνο πεδίο στο οποίο θα εστιάσει η ανάλυσή μας και εντός του οποίου λαμβάνουν χώρα όλες οι φυσικές και ανθρωπογενείς διεργασίες οι οποίες καθορίζουν την εξέλιξη του, θα αποτελέσει τη βάση της ανάλυσεως μας πάνω. Γι αυτόν τον λόγο απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή ώστε να καθορισθεί επακριβώς το Σύμπλοκο/Σύστημα για να μπορέσουμε στη συνέχεια να εντοπίσουμε εντός των ορίων και εκτός αυτών, τους δρώντες. Ο γεωγραφικός προσδιορισμός του Συμπλόκου/Συστήματος αποτελεί την κοινή βάση όλων των διεργασιών που συντελούνται στο πλαίσιο όλων των χώρων (ειδικών και πλήρως συνθετικών) και οι οποίες γίνονται εντός του Συμπλόκου/Συστήματος που εξετάζουμε. Η παράλειψη ή η συμπερίληψη εθνοκρατικών, υπερεθνικών και λοιπών δρώντων στο Σύμπλοκο/Σύστημά μας θα θέσει υπό αμφισβήτηση την ανάλυσή μας.

Ο γεωπολιτικός παράγοντας αποτελεί τον καταλύτη, ο οποίος επηρεάζει την κατανομή ισχύος στο προς εξέταση Σύμπλοκο/Σύστημα. Αναφερόμενοι στον όρο «γεωπολιτικός παράγοντας», εννοούμε το ιδιαίτερο στοιχείο, το σημαντικό εκείνο χαρακτηριστικό, το οποίο διέπει την απόκτηση, διατήρηση, αύξηση ή απώλεια της ισχύος.

Στη συνέχεια, για την ακριβή εύρεση της συνολικής ισχύος απαιτείται ανάλυση του Συμπλόκου/Συστήματος, με τον καθορισμό των συστημάτων, των υποσυστημάτων, δηλαδή των υποσυνόλων του Συμπλόκου/Συστήματος μας, καθώς και των υπερσυστημάτων, τα οποία εμπεριέχουν ως κομμάτι των εξεταζόμενων Συστημάτων. Ο προσδιορισμός των γεωπολιτικών

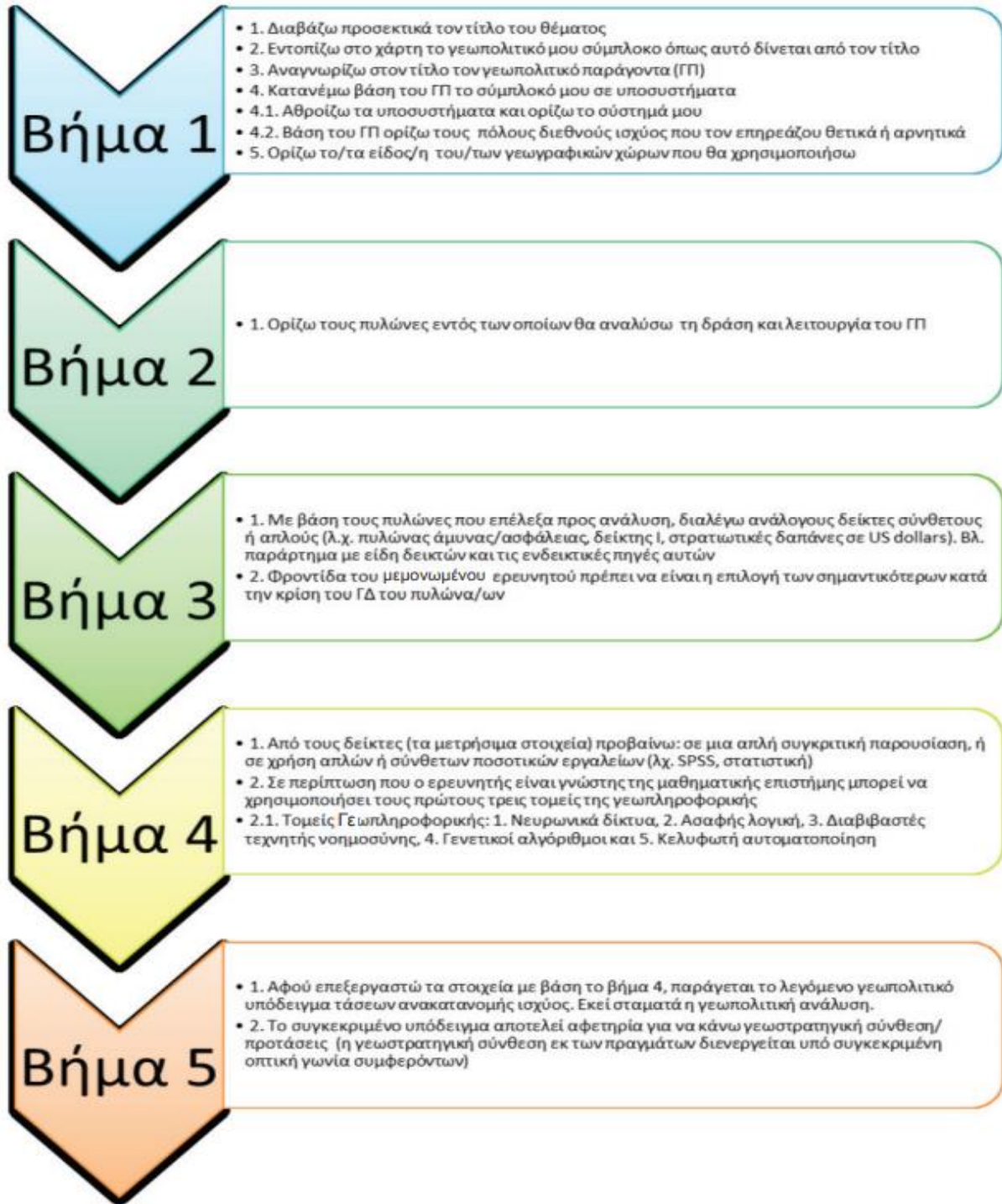
³⁵ Σύστημα καλείται το ακριβές άθροισμα των εδαφικών ενοτήτων που αποτελούν τα γεωπολιτικά υποσυστήματα τα προσδιορισθέντα από τον εντοπισμό, την διακεκριμένη δράση και τη συστηματική και διακεκριμένη λειτουργία του συγκεκριμένου γεωπολιτικού παράγοντος στον φυσικό τους χώρο. Σύμπλοκο είναι η ευρύτερη, γεωγραφική ενότητα του συστήματος.

Το Σύστημα είτε εντάσσεται στο εσωτερικό του γεωγραφικού χώρου του προς εξέταση Γεωπολιτικού Συμπλόκου είτε ταυτίζεται από πλευράς γεωγραφικής επιφανείας με το προς εξέταση Γεωγραφικό Σύμπλοκο.

Μάζης Θ. Ιωάννης, 2002, «Γεωπολιτική. Η Θεωρία και η Πράξη», Αθήνα Εκδόσεις Παπαζήση, σ.σ.41-43.

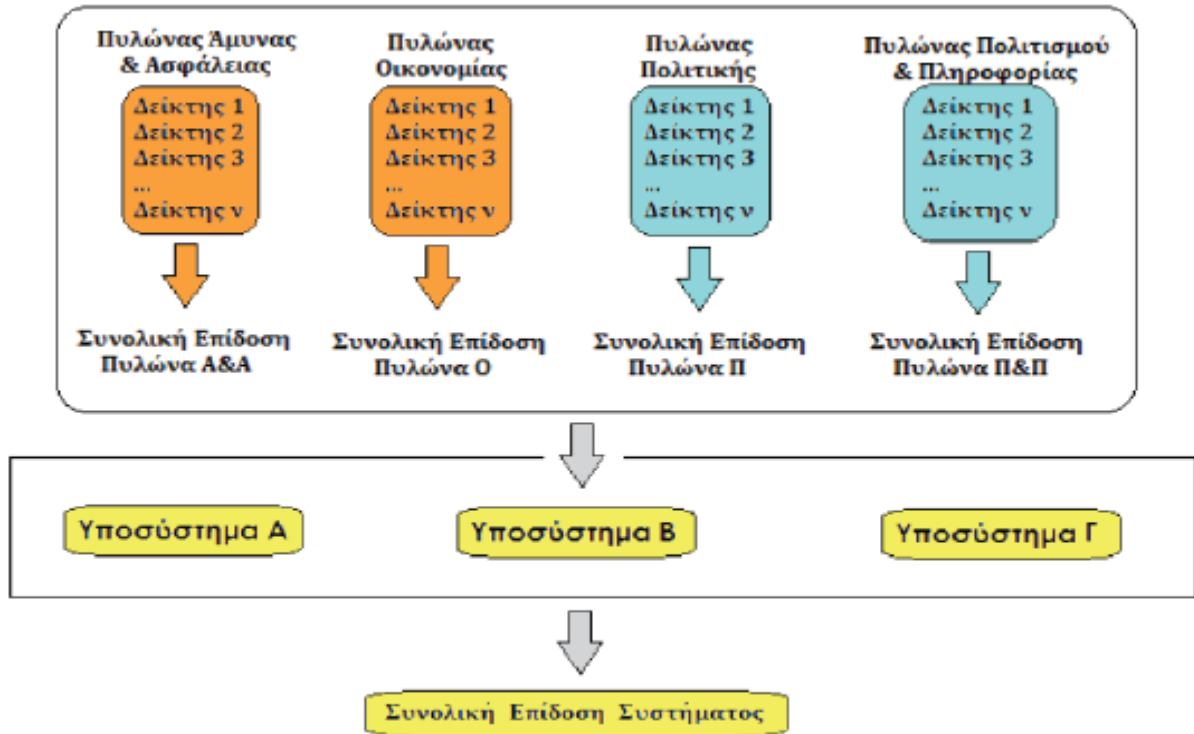
τάσεων – δυναμικών με όρους ισχύος, για κάθε ένα από τα παραπάνω τμήματα των συστημικών χώρων υπό την επίδραση του γεωπολιτικού παράγοντα, αποτελεί τη βάση της σύνθεσης της Συνισταμένης τάσης. Πρέπει να γνωρίζουμε ότι, κάθε σύστημα, υποσύστημα και υπερσύστημα, επηρεάζεται και συμπεριφέρεται διαφορετικά στη δράση του γεωπολιτικού παράγοντα.

Εργαλεία για την παραπάνω διαδικασία θα αποτελέσουν οι τέσσερις θεμελιώδεις γεωπολιτικοί πυλώνες σύνθεσης και καθορισμού της ισχύος: η οικονομία, η άμυνα/ασφάλεια, ο πολιτισμός/πληροφορία και η πολιτική. Από αυτούς τους τέσσερις πυλώνες θα αντλήσουμε τους συντελεστές ανάλυσης. Η εξέταση, ανάλυση και ερμηνεία των τεσσάρων αυτών πυλώνων υπό το πρίσμα πάντα του γεωπολιτικού παράγοντα που μας απασχολεί, θα μας υποδείξει σε ποιους από τους τέσσερις πυλώνες κατισχύει, ενώ συγχρόνως θα μας οδηγήσει στην αποκρυπτογράφηση των μηχανισμών απόκτησης ισχύος και στην αναγνώριση των τρόπων με τους οποίους αυτοί μεταλλάσσονται, υποκείμενοι σε ενδογενείς και εξωγενείς παράγοντες, προκειμένου τελικά να ανακαλύψουμε τη Συνολική Επίδοση Ισχύος του γεωπολιτικού μας παράγοντα στην τελική κλίμακα του Συστήματός μας. Η διαδικασία αποτυπώνεται στο παρακάτω διάγραμμα:

Χάρτης 1: Σχηματική απεικόνιση της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης

Πηγή: Μάξης Ι. Θ., 2017, *Εφαρμογή απλών και σύνθετων δεικτών των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων στην μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως: Η Περίπτωση της Συρίας*, Civitas Gentium - Special Issue - 5:2, σελ. 17

Χάρτης 2: Μοντελοποίηση της διαδικασίας υπολογισμού Συνολικής Επίδοσης Ισχύος Συστήματος

Πηγή: Μάζης Ι. Θ., 2017, *Εφαρμογή απλών και συνθετών δεικτών των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων στην μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης: Η Περίπτωση της Συρίας*, Civitas Gentium - Special Issue - 5:2, σελ. 272.

Για την εξαγωγή αντικειμενικών και μετρήσιμων αποτελεσμάτων απαιτείται, πέραν της ποιοτικής ανάλυσης των βασικών πυλώνων, και η ποσοτική τους αποτύπωση, ώστε να είναι δυνατή η μέτρηση της λειτουργίας τους. Για τον λόγο αυτό, η χρήση επιμέρους γεωπολιτικών δεικτών³⁶, με σαφώς καθορισμένη βαρύτητα, κρίνεται αναγκαία, προκειμένου να αποδοθεί ρεαλιστικά η επικρατούσα κατάσταση.

³⁶ Γεωπολιτικός δείκτης είναι η ποσοτικοποίηση του υπό μελέτη θέματος, το αριθμητικό εκείνο στοιχείο που δείχνει την ανακατανομή ισχύος στο υπό μελέτη Σύστημα/ Σύμπλοκο. Ο γεωπολιτικός δείκτης ορίζει την τιμή του μετρούμενου ενδοσυστημικού μεγέθους κατά μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Ένα σύνολο Γεωπολιτικών δεικτών / αριθμοδεικτών με κοινά χαρακτηριστικά μπορεί να ομαδοποιηθεί σε κάθε ένα από τους τέσσερις πυλώνες ασκήσεως επιρροής ισχύος (τον αμυντικό/άσφαλείας, τον οικονομικό, τον πολιτικό και τον πολιτισμικό/πληροφορίας).

Οι δείκτες³⁷ συνιστούν στατιστικές μονάδες μέτρησης, οι οποίες χρησιμοποιούνται προκειμένου να συγχωνευτούν σύνθετα δεδομένα υπό μορφή απλού αριθμού ή ιεραρχικής κατάταξης, σημαντική για τους φορείς χάραξης πολιτικής αλλά και για το κοινό. Αυτοί οι δείκτες έχουν την τάση να αγνοούν εξατομικευμένες ιδιαιτερότητες και ερμηνευτικά πλαίσια προς χάριν μιας πιο επιφανειακής αλλά τυποποιημένης μορφής γνώσεων. Ένας δείκτης παρουσιάζει με σαφήνεια τις σημαντικότερες λειτουργίες, οι οποίες αφορούν σε μία διαδικασία λήψεως αποφάσεων (decision making), η οποία στηρίζεται σε δεδομένα. Παρά το γεγονός ότι οι δείκτες είναι ποσοτικοί- εκφραζόμενοι με ποσοστά, αναλογίες, εκατοστιαίες αναλογίες ή αριθμούς - κάποιοι βασίζονται σε ποιοτικά στοιχεία, τα οποία έχουν υποστεί διαδικασία ποσοτικοποίησης³⁸.

Μάζης Ι. Θ., 2017 *Εφαρμογή απλών και σύνθετων δεικτών των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων στην μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως: Η Περίπτωση της Συρίας*, Civitas Gentium - Special Issue - 5:2

³⁷ Μεταξύ των φορέων χάραξης πολιτικής και πολλών κοινωνικών επιστημόνων υπάρχει αυξανόμενη αποδοχή του γεγονότος ότι υφίστανται διακριτές κατηγορίες δεικτών:

(1) Η μία κατηγορία αναφέρεται στους «αντικειμενικούς» δείκτες και διέπεται από μετρήσεις, οι οποίες περιγράφουν το περιβάλλον. Δύνανται να αναφέρονται σε τομείς, όπως είναι η υγεία, η εγκληματικότητα, οι φόροι, η εκπαίδευση, ο ελεύθερος χρόνος κ.λπ.

(2) Η δεύτερη κατηγορία δεικτών αναφέρεται ως «υποκειμενική» και έχει ως στόχο να περιγράψει τους τρόπους, με τους οποίους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και αξιολογούν τις συνθήκες οι οποίες επικρατούν γύρω τους.

(3) Οι σύνθετοι δείκτες καθίστανται όλο και πιο δημοφιλείς, καθώς πολλοί διεθνείς οργανισμοί προτείνουν τη χρήση τους κατά την προσπάθεια χάραξης πολιτικών βάσει αποδεικτικών στοιχείων³⁷. Από τυπικής απόψεως, ένας σύνθετος δείκτης συνιστά το άθροισμα όλων των διαστάσεων, στόχων, επιμέρους δεικτών και μεταβλητών που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του.

Αυτό που ορίζει δηλαδή έναν σύνθετο δείκτη είναι το σύνολο των ιδιοτήτων που υπόκεινται στις προϋποθέσεις συσσωμάτωσης των συνθετικών του παρά το γεγονός ότι στη βιβλιογραφία έχουν αναπτυχθεί διάφορες μεθοδολογικές προσεγγίσεις για τη διατύπωση κανόνων δημιουργίας σύνθετων δεικτών, στις οποίες δεν θα γίνει αναφορά, καθώς συνιστούν τεχνικά ζητήματα, η ανάπτυξη των οποίων οφείλει να γίνει από ειδικούς

Munda Giuseppe, *Choosing Aggregation Rules for Composite Indicators*, Social Indicators Research, Vol. 109, No. 3

³⁸ Στογιάννος, Αλ., «Προς τη δημιουργία ενός Παρατηρητηρίου Συστημικής Γεωπολιτικής: Γενικές θεωρητικές και πρώτες εμπειρικές παρατηρήσεις», Στοιχεία από τη διάλεξη του στο ΠΜΣ «Γεωπολιτική Ανάλυση, Γεωστρατηγική Σύνθεση και Σπουδές Άμυνας και Διεθνούς Ασφάλειας» του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

Ο δείκτης ουσιαστικά είναι μια συλλογή ιεραρχικώς τοποθετημένων δεδομένων, η οποία φιλοδοξεί να απεικονίσει παρελθούσες ή προβαλλόμενες στο μέλλον αποδόσεις διαφόρων μονάδων. Τα δεδομένα προκύπτουν μέσα από μια διαδικασία, η οποία απλοποιεί μη επεξεργασμένα δεδομένα³⁹ σχετιζόμενα με ένα «φαινόμενο». Τα δεδομένα, σε αυτήν την απλοποιημένη και επεξεργασμένη μορφή, δύνανται να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να συγκριθούν μεμονωμένες μονάδες ανάλυσης (όπως λ.χ. χώρες), σε πραγματικό ή μεταγενέστερο χρόνο και να αξιολογηθούν οι επιδόσεις τους ως ένα ή περισσότερα πρότυπα.

Προκειμένου να τοποθετήσουμε τα δεδομένα μας σε μια κοινή βάση ώστε να μπορέσουμε να τα επεξεργαστούμε, χρησιμοποιούμε τη μέθοδο της «Κανονικοποίησης», η οποία είναι η διαδικασία μετασχηματισμού δεδομένων, κατά την οποία αριθμητικές τιμές αντικαθίστανται με άλλες, «καταλληλότερες», προκειμένου οι αριθμοδείκτες να καταστούν συγκρίσιμοι.

Στη διεθνή βιβλιογραφία καταγράφεται πληθώρα μεθοδολογιών που έχουν αναπτυχθεί για την επίτευξη των ανωτέρω. Εμείς επιλέγουμε την μέθοδο της «Κανονικοποίησης» «ελαχίστου-μεγίστου». Με αυτήν, μετασχηματίζουμε τις αριθμητικές τιμές ούτως ώστε να κυμαίνονται εντός ενός συγκεκριμένου εύρους τιμών της προτιμήσεως μας. Αν θεωρήσουμε ένα σύνολο τιμών ενός αριθμοδείκτη A , όπου η μεγαλύτερη τιμή του είναι η $\max A$ και η μικρότερη τιμή του είναι η $\min A$, μπορούμε να μετασχηματίσουμε όλες τις τιμές εντός ενός νέου εύρους με κατώτερο όριο την $\text{new_min}A$ και ανώτερο όριο την $\text{new_max}A$ σύμφωνα με την παρακάτω σχέση. Όπου x είναι η αριθμητική τιμή του δείκτη και όπου x' είναι η τιμή που λαμβάνουμε μετά τον μετασχηματισμό.

Πλεονέκτημα της μεθόδου αυτής, αποτελεί το γεγονός ότι ο αναλυτής μπορεί να προκαθορίσει το εύρος τιμών που θέλει να εργαστεί με τους αριθμοδείκτες (είθισται το διάστημα

³⁹ Data, in mathematical and scientific speak, is a group of information collected. The information could be anything, and is often used to prove or disprove a hypothesis, or scientific guess, during an experiment. Data that can be collected can be hair color, number of movies a person goes to, how a person feels about a certain topic, how much money a group of people make over the course of time, and so much more. Data is usually grouped into two different types of information: categorical and numerical. (Numerical Data is information that is something that is measurable).

<http://study.com/academy/lesson/what-is-numerical-data-definition-examples-quiz.html>

[0,1]), καθώς και το γεγονός ότι τα μετασηματισμένα δεδομένα διατηρούν την αναλογία μεταξύ των τιμών που υπήρχαν στα αρχικά⁴⁰.

Καθώς το ζητούμενο είναι να εξάγουμε συμπεράσματα για το Σύστημα στο σύνολο του, η μέγιστη και ελάχιστη τιμή για κάθε ένα δείκτη θα ληφθεί από το σύνολο των δεδομένων του Συστήματος, το οποίο συμπεριλαμβάνει όλα τα Υποσυστήματα. Με αυτόν τον τρόπο εξετάζουμε το Σύστημα σφαιρικός, καθιστώντας όλα τα δεδομένα των Υποσυστημάτων συγκρίσιμα μεταξύ τους.

Εφαρμόζουμε τον παρακάτω τύπο:

$$x' = \frac{x - \min_A}{\max_A - \min_A}$$

Όπου:

- \min_A : Η ελάχιστη τιμή από το σύνολο δεδομένων του συστήματος για ένα δείκτη
- \max_A : Η μέγιστη τιμή από το σύνολο δεδομένων του συστήματος για ένα δείκτη

1.6.2 Πυλώνες Γεωπολιτικής Ανάλυσης

1.6.2.1 Οικονομία

Για την απόκτηση και τη διατήρηση της ισχύος κάθε δρών, μεταξύ των άλλων μέσων, έχει στη διάθεση του και την οικονομική υποδομή, δηλαδή το σύνολο των ευρισκομένων στη γεωγραφική του επικράτεια φυσικών πόρων, διαθέσιμων και αποθεμάτων, καθώς και των αποτελεσμάτων της ανθρώπινης παρέμβασης, δημιουργίας και εκμετάλλευσης του φυσικού αυτού χώρου. Ο συνδυασμός των δύο αυτών στοιχείων, συνθέτει τον οικονομικό χώρο ο οποίος και τροφοδοτεί αυτούς τους δρώντες.

Η παραγωγή πλούτου που προέρχεται από την αξιοποίηση του οικονομικού χώρου, αποτελεί την κινητήριο δύναμη και δημιουργίας «Κέντρου Ισχύος», όπως χαρακτηριστικά αναφέ-

⁴⁰ Μάζης Ι. Θ., 2017, *Εφαρμογή απλών και σύνθετων δεικτών των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων στην μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης: Η Περίπτωση της Συρίας*, Civitas Gentium - Special Issue - 5:2, σσ 270-277.

ρει ο καθηγητής Ι. Μάζης⁴¹. Κατ'επέκταση, η οικονομία αποτελεί την κινητήριο δύναμη ολόκληρου του διεθνούς συστήματος κατανομής ισχύος. Το γεγονός αυτό πρώτος το περιέγραψε ο Ratzel, όταν υποστήριξε ότι, η κυκλοφορία (Verkehr) αγαθών, προσώπων και εμπορευμάτων είναι η γενεσιουργός αιτία της οικονομικής υποδομής και, κατά συνέπεια, της πολιτικοϊδεολογικής υπερδομής⁴².

Ο ρόλος της οικονομίας ενδυναμώθηκε κυρίως μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, όταν και αντικατέστησε τις ιδεολογικές αντιπαλότητες που κατείχαν μέχρι τότε δεσπίζουσα θέση στο παγκόσμιο, διχοτομημένο στερέωμα. Η απελευθέρωση από την ειρκτή του διπολισμού, ναπών, όχι φθαρμένων δυνάμεων, ευνόησε την ανάδυση νέων παγκόσμιων οικονομικών παικτών. Σε συνδυασμό μάλιστα με την εγκαθίδρυση της παγκοσμιοποίησης, ενέτεινε έτι περαιτέρω τις εμπορικές αντιπαλότητες, την αλληλεξάρτηση των οικονομιών παγκοσμίως και γέννησε τους διεθνείς οικονομικούς συνασπισμούς, οι οποίοι σήμερα διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στην παγκόσμια σκηνή. Έκτοτε, η σημασία του οικονομικού παράγοντα μεγεθύνεται διαρκώς, ενώ ταυτόχρονα συρρικνώνεται η εθνική κυριαρχία των κρατών, τα οποία δεν δύνανται να καθυποτάξουν τον οικονομικό παράγοντα και να τον θέσουν υπό το «εθνικό συμφέρον».

Βέβαια, σε αυτό το σημείο οφείλουμε να αναφέρουμε ότι, τα επιμέρους ρεύματα σκέψης, μεταφράζουν τον οικονομικό πυλώνα και τις επιπτώσεις του στη διαδικασία απόκτησης και διατήρησης ισχύος με εντελώς διαφορετικό τρόπο. Από τη μία πλευρά έχουμε τους φιλελεύθερους⁴³, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η ενδυνάμωση των οικονομικών σχέσεων μεταξύ των διεθνών δρώντων λειτουργεί εις όφελός τους. Από την άλλη πλευρά όμως, οι ρεαλιστές⁴⁴ στέκονται με επιφύλαξη απέναντι στη διαδραστική αυτή οικονομική σχέση μεταξύ των κρατών.

⁴¹ Μάζης Ι. Θ., 2002, *Γεωπολιτική η θεωρία και η πράξη*, Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση, σελ.138.

⁴² Ο Ratzel καθορίζει ως τα τρία απαραίτητα στοιχεία της «κυκλοφορίας»: τον γεωγραφικό χώρο εκκίνηση/εκπομπής, τον γεωγραφικό χώρο άφιξης/προορισμού και τέλος, τη μεταξύ των δύο χώρων απόσταση. Η κυκλοφορία πέραν της γεωγραφικής της έννοιας, δρα καταλυτικά στη διαμόρφωση της ιστορίας και εμφανίζεται ως απαραίτητη για την ανάπτυξη των κρατών.

Ο.π., σελ.43.

⁴³ Mansfield Edward D. and Pollins Brian M., 2001, *The Study of Interdependence and Conflict Recent Advances, Open Questions, and Directions for Future Research*, Journal of Conflict Resolution 45, no. 6, , σελ 835.

⁴⁴ Mastanduno Michael, 1993, *Do Relative Gains Matter in Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press.

Όπως υποστηρίζουν, τα κέρδη από αυτήν τη δοσοληψία επιμερίζονται άνισα, ανάλογα με τη συνεισφορά του κάθε συναλλασσομένου, γεγονός το οποίο καθορίζει και την απόκτηση ισχύος αντίστοιχα. Δηλαδή, όσο μικρότερη είναι η συμμετοχή στη συναλλαγή ενός κράτους, τόσο μικρότερα είναι και τα κέρδη του και, άρα, ουσιαστικά αποδυναμώνεται ακόμα περισσότερο σε σχέση με το κράτος που συμμετέχει πιο ενεργά και κερδίζει περισσότερο. Έτσι λοιπόν, το χάσμα μεταξύ των δρώντων αντί να μειώνεται, διευρύνεται και γεννάται διεθνής ασυμμετρία, η οποία δύναται να εξελιχθεί σε πηγή ισχύος, καθιστώντας το κράτος που κερδίζει περισσότερο σε θέση όχι απλώς να θέτει τους όρους του σε κάθε μελλοντική συναλλαγή, αλλά και να επηρεάζει άμεσα τη διεθνή πολιτική σκακιέρα.

Σε κάθε περίπτωση, όποιο ρεύμα σκέψης και αν υιοθετήσουμε, είναι κοινή ομολογία ότι, κάθε διεθνής παίκτης που σέβεται τον εαυτό του και επιθυμεί να αναλάβει την ευθύνη που του αναλογεί ώστε να μπορεί να επηρεάσει το παγκόσμιο γίγνεσθαι, οφείλει να λάβει υπόψη του όλους εκείνους τους παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομική του κατάσταση και να τους κατευθύνει κατάλληλα προς όφελός του.

1.6.2.2 Άμυνα – Ασφάλεια

«Τι είναι Διεθνές Δίκαιο; Μα ασφαλώς το εθνικό συμφέρον υποστηριζόμενο από στρατό, ναυτικό και αεροπορία». Με μία μόνο φράση ο καθηγητής Ι. Μάζης αποτυπώνει με απλότητα, σαφήνεια και ολοκληρωμένα τη σημασία του αμυντικού πυλώνα ισχύος στο διεθνές στερέωμα. Δεν θα μπορούσαμε καλύτερα να περιγράψουμε τη σημαντική και ιδιαίτερη θέση που κατέχει ο αμυντικός πυλώνας στη διαδικασία κατανομής, απόκτησης, διατήρησης και αύξησης της ισχύος ενός εθνοκρατικού ή μη δρώντος. Όπως σημειώνει και ο Hobbes «η ασφάλεια μας δεν καθορίζεται από κανένα άλλο μέγεθος εκτός από αυτό του εχθρού που μας απειλεί»⁴⁵.

Με τον όρο «άμυνα» δεν εννοούμε μόνο τα μέτρα εκείνα που λαμβάνει ένα κράτος για να αντιμετωπίσει τους ενδεχόμενους εξωτερικούς επιβουλές της εδαφικής του ακεραιότητας και της εθνικής του ανεξαρτησίας. Είναι σαφώς ευρύτερος όρος με τον οποίο εννοούμε το σύνολο των στρατιωτικών δυνατοτήτων που αναπτύσσει και κατέχει κάθε εθνικο-κρατικός δρών, δυνατότητες που συνθέτουν τη συνολική αμυντική ισχύ, η προβολή της οποίας στον παγκόσμιο

⁴⁵ Hobbes Thomas, 2006., *Λεβιάθαν ή Ύλη, Μορφή και Εξουσία μιας Εκκλησιαστικής και Λαϊκής Κοινότητας*, μτφ. Δημητρακόπουλος Γιάννης και Μεταξόπουλος Αιμίλιος, Γνώση, 237-242.

χάρτη αναδεικνύει τις περιοχές ενδιαφέροντος και επιρροής του. Το επίπεδο δηλαδή, της άμυνας, είναι ανάλογο με τις επιδιώξεις, τις προσδοκίες και τελικά τις φιλοδοξίες κάθε παίκτη⁴⁶.

Αναλύοντας τον όρο θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο αμυντικός πυλώνας είναι άρρηκτα συνδεδεμένος, μα και άμεσα εξαρτώμενος, από τον αντίστοιχο οικονομικό. Ο Μαρξ ήταν εκείνος που συνέδεσε την άμυνα με την οικονομία λέγοντας: «Η ιστορία του στρατού δείχνει παραστατικότερα από οτιδήποτε άλλο την ορθότητα της αντίληψής μας για τη συνάρτηση παραγωγικών δυνάμεων και κοινωνικών σχέσεων. Ο στρατός είναι εν γένει σημαντικός για την οικονομική εξέλιξη»⁴⁷. Στον χώρο της άμυνας αναδύεται χειροπιαστά η συνάφεια των παραγωγικών – οικονομικών δυνάμεων και των κοινωνικών σχέσεων. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, το γεγονός ότι οι προοδευτικές και ρηξικέλευθες οικονομικές και οργανωτικές μορφές που εγκαινιάζονται στον χώρο της άμυνας τελικά υιοθετούνται από το περιβάλλον, εσωτερικό ή εξωτερικό ενός κράτους.

Η οικονομική και η στρατιωτική μεγέθυνση ενός κράτους είναι αναγκαίο να συμβαίνει παράλληλα και ταυτόχρονα, καθώς η μια δρα συμπληρωματικά προς στην άλλη. Έχοντας κατά νου το παράδειγμα των Η.Π.Α. διαπιστώνουμε ότι, εκτός από τη μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη του κόσμου διαθέτουν και μία από τις ισχυρότερες οικονομίες, γεγονός που επιβεβαιώνει περίτρανα τα όσα γράφτηκαν αιώνες πριν από τον Θουκυδίδη αναφορικά με τα γεγονότα του Πελοποννησιακού Πολέμου ότι «ο πόλεμος γίνεται λιγότερο με τα όπλα και περισσότερο με τα χρήματα τα οποία πρέπει να ξοδεύει κανείς για να είναι πιο αποτελεσματική η πολεμική προσπάθεια [...]»⁴⁸.

⁴⁶ Στο τέλος του Α΄ΠΠ, δύο εβδομάδες πριν την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης, η Μεγάλη Βρετανία διατηρούσε στην Ανατολή πλέον του ενός εκατομμυρίου στρατιωτών: Άγγλοι, Ινδοί, Αυστραλοί, Νοτιοαφρικανοί, Νεοζηλανδοί, με σκοπό τη διατήρηση της τεράστιας αυτοκρατορίας και την υπεράσπιση των συμφερόντων της. Αντιθέτως, οι Γαλλικές και οι Ιταλικές δυνάμεις ήταν ελάχιστες. Σχολιάζοντας με ειρωνικό τρόπο το γεγονός αυτό, ο Lloyd George έλεγε: «Οι άλλες κυβερνήσεις έχουν στείλει στην περιοχή μερικούς μαύρους αστυνομικούς για να διαπιστώσουν ότι δεν έχουμε κλέψει το Ιερό Δισκοπότηρο».

Andrew C.M., *The climax of French imperial expansion*, Complexe, Bruxelles, 1992, p.163.

⁴⁷ Κονδύλης Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου*, Θεμέλιο, δ΄ έκδοση, 2004, σελ. 207

⁴⁸ Θουκυδίδης - *Ιστορίαι*, (1.83.2): «ὁ πόλεμος οὐχ ὄπλων τὸ πλεον ἀλλὰ δαπάνης, δι' ἣν τὰ ὄπλα ὠφελεῖ [...]», Μτφ Βλάχος Άγγελος, 2008, *Θουκυδίδου Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*, Βιβλιοπωλείο «Εστία», Αθήνα, Ι.Δ. Κολλάρου

Δεν πρέπει όμως να λησμονούμε ότι η οργάνωση, ο εξοπλισμός και η εξειδίκευση είναι μόνον τρεις παράγοντες από τους πολλούς που συνθέτουν τη συνολική μαχητική και, κατ'επέκταση, αμυντική ισχύ ενός δρώντα, η οποία είναι απαραίτητη στο διεθνή στίβο. Είναι ίσως οι τρεις βασικοί παράγοντες που δύνανται να ελεγχθούν όσον αφορά στην απόκτησή, στην ανάπτυξη, στη βελτίωση και στη διατήρησή τους στα επιθυμητά επίπεδα.

Το ανθρώπινο δυναμικό είναι αυτό που αποτελεί τον σημαντικότερο συντελεστή ισχύος, καταλυτικό παράγοντα της αμυντικής δυναμικής και ο οποίος μάλιστα δρα ως πολλαπλασιαστής αυτής. Η επάρκεια (ποσοτική και ποιοτική), η εκπαίδευση, το φρόνημα, το ηθικό, μα πάνω από όλα η ύπαρξη ισχυρού κινήτρου αποτελούν απτά ή άυλα στοιχεία που τροφοδοτούν με ενέργεια τον αμυντικό πυλώνα⁴⁹.

Ωστόσο, η ανθρώπινη συνείδηση διαμορφώνεται σε ένα εντελώς νέο περιβάλλον όπου η τεχνολογία και η επιστήμη κυριαρχούν, με αποτέλεσμα τη διαρκή αλληλεπίδραση ατόμου – νέων επιτευγμάτων και τεχνολογιών, αναδεικνύοντας στον αμυντικό τομέα που εξετάζουμε, την αξία και την ανάγκη κατοχής σύγχρονων, τεχνολογικά εξελιγμένων και συνάμα πανάκριβων, οπλικών συστημάτων. Σε αυτό το σημείο είναι που ο αμυντικός πυλώνας έρχεται και διαχέεται στον οικονομικό πυλώνα. Υφίσταται δηλαδή ώσμωση των δύο αυτών στοιχείων με αποτέλεσμα συχνά τα όρια τους να μην είναι διακριτά.

Η Επανάσταση στις Στρατιωτικές Υποθέσεις⁵⁰ χαρακτηρίζουν την εποχή μας και σηματοδούν ανεξίτηλα τον αμυντικό τομέα. Η ψηφιοποίηση του πεδίου των επιχειρήσεων, οι τηλε-

www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=73&page=26#m1, πρόσβαση 14/3/2015

⁴⁹ Στην προσπάθεια αποκωδικοποίησης του ανθρώπινου παράγοντα και εξεύρεσης τρόπων και μέσων κινητοποίησης του με σκοπό την μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητάς του, οι πολιτικοί φιλόσοφοι διερευνούν το ζήτημα της σχέσης του ανθρώπου με το περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται, ζει, κινείται, εργάζεται και ας μας επιτραπεί ο όρος, λειτουργεί. Οι Hobbes, Locke, Rousseau και τόσοι άλλοι ανά τις εποχές, διατυπώνοντας τις κοινωνικο – πολιτικές τους θέσεις, προσπάθησαν να περιγράψουν ένα βιολογικό – ψυχολογικό συμβόλαιο το οποίο δεσμεύει τον άνθρωπο. Ανέλυσαν τους παράγοντες που είναι ριζωμένοι στη φύση του ανθρώπου καθώς και την αναρίθμητη πολυμορφία των δυνατοτήτων του, που τον οδηγούν σε διαφορετική συμπεριφορά σε κάθε περίπτωση, σε διαφορετική αντίδραση σε κάθε ερέθισμα.

⁵⁰ Ο όρος «Επανάσταση στις Στρατιωτικές Υποθέσεις» (Revolution of the Military Affaires, RMA) πρωτοεμφανίστηκε στη Σοβιετική Ένωση το 1990. Κατόπιν τον υιοθέτησαν οι ΗΠΑ εννοώντας την επιτήρηση 24/24 κάτω

πικοινωνίες, τα μέσα διοίκησης και ελέγχου, η δυνατότητα εκτόξευσης χτυπημάτων ακριβείας από μεγάλη απόσταση με τη χρήση έξυπνων όπλων, η συνέργεια των κλάδων (στρατού, ναυτικού, αεροπορίας), η ανάδυση νέων «διατάσεων» επιχειρήσεων, όπως είναι ο κυβερνοχώρος, το διάστημα και το ηλεκτρομαγνητικό φάσμα, είναι απαραίτητα πλέον εργαλεία ενδυνάμωσης του αμυντικού πυλώνα, ενισχύοντας έτι περαιτέρω τη γεωπολιτική θέση ενός εκάστου δρώντος.

1.6.2.3 Πολιτική

Ο Αριστοτέλης στο πρώτο βιβλίο του έργου του «Ηθικά Νικομάχεια», θεωρεί την Πολιτική ως μία των επιστημών ή δυνάμεων (Α΄1094a-b 19-26)⁵¹. Όμως σε χωρίο του έβδομου βιβλίου του ίδιου έργου του (1141b 23-25) χαρακτηρίζει την πολιτική ως «φρόνησις [...] περί πόλιν»⁵². Στον ορισμό αυτό κατέληξε ο Αριστοτέλης παρατηρώντας εμπειρικά και αναλύοντας

υπό οποιοσδήποτε συνθήκες, του πεδίου της μάχης και καταστροφή εντός αυτού στόχων με χτυπήματα ακριβείας από μεγάλες αποστάσεις, με έξυπνα πυρομαχικά.

De Montbrial, Th., Klein, J., 2000, *Dictionnaire de Strategie*, Paris, P.U.F., pp. 448-455.

⁵¹ «τοιαύτη δ' ἡ πολιτικὴ φαίνεται· τίνας γὰρ εἶναι χρεῶν τῶν ἐπιστημῶν ἐν ταῖς πόλεσι, [1094b] καὶ ποίας ἐκάστους μανθάνειν καὶ μέχρι τίνος, αὕτη διατάσσει· ὀρθῶν δὲ καὶ τὰς ἐντιμοτάτας τῶν δυνάμεων ὑπὸ ταύτην οὔσας, οἷον στρατηγικὴν οἰκονομικὴν ῥητορικὴν· χρωμένης δὲ ταύτης ταῖς λοιπαῖς [πρακτικαῖς] τῶν ἐπιστημῶν, ἔτι δὲ νομοθετοῦσης τί δεῖ πράττειν καὶ τίνων ἀπέχεσθαι, τὸ ταύτης τέλος περιέχει ἂν τὰ τῶν ἄλλων, ὥστε τοῦτ' ἂν εἴη τὰνθρώπινον ἀγαθόν· εἰ γὰρ καὶ ταῦτόν ἐστιν ἐνὶ καὶ πόλει, μεῖζόν γε καὶ τελειότερον τὸ τῆς πόλεως φαίνεται καὶ λαβεῖν καὶ σφῆξιν· ἀγαπητόν μὲν γὰρ καὶ ἐνὶ μόνῳ, κάλλιον δὲ καὶ θεϊότερον ἔθνη καὶ πόλεις· ἢ μὲν οὖν μέθοδος τούτων ἐφίεται, πολιτικὴ τις οὔσα.»

Μτφ: «Αυτού του είδους τέχνη/επιστήμη φαίνεται πως είναι η πολιτική, αφού αυτή ορίζει ποιές τέχνες/επιστήμες πρέπει να καλλιεργούνται σε μια πόλη, [1094b] με ποιές πρέπει να ασχολείται ο κάθε επιμέρους πολίτης και ως ποιο βαθμό· βλέπουμε επίσης ότι από τις διάφορες τέχνες/επιστήμες, αυτές που συγκεντρώνουν επάνω τους την πιο μεγάλη εκτίμηση του κόσμου, είναι υπο-κείμενες σ' αυτήν, π.χ. η στρατηγική, η οικιακή διαχείριση, η ρητορική.»

Αριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια*, Βιβλίο Α΄, 1094a-1094b,

www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=78&page=1, πρόσβαση 13/3/2017.

⁵² «Ἔστι δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις ἡ αὐτὴ μὲν ἕξις, τὸ μέντοι εἶναι οὐ ταῦτόν αὐταῖς· τῆς δὲ περὶ πόλιν».

Μτφ. «Η πολιτική και η φρόνηση είναι μία και η αυτή ἕξις, από την πλευρά όμως της ουσίας τους δεν είναι το ίδιο πράγμα. Της φρόνησης που έχει ως αντικείμενο τα πράγματα της πόλης»,

πλειάδα υπαρκτών πόλεων- κρατών της εποχής του, εφαρμόζοντας δηλαδή την επαγωγική μέθοδο κι όχι μιαν αφηρημένη, ιδεολογική, απαγωγική μέθοδο. Ας κρατήσουμε λοιπόν τις βασικές λέξεις του αρχικού και του περιφραστικού ορισμού: Φρόνησις, Πόλις, Κοινά (συμφέροντα).

Την εποχή του Clausewitz⁵³, ο διαχωρισμός του πολιτικού και αμυντικού παράγοντα φάνταζε αδύνατος και αυτό διότι, ο ανώτατος άρχων τότε (είτε δημοκρατικά, είτε όχι εκλεγμένος) συγκέντρωνε στο πρόσωπό του την πολιτική και στρατιωτική δύναμη. Παραδείγματα χαρακτηριστικά πολλά καταγράφηκαν στην Ευρώπη, όπως ήταν ο Ναπολέοντας, ο Κάιζερ και τόσοι άλλοι ηγεμόνες ή δικτάτορες. Παρόλη όμως την αδυναμία αυτή, από την εποχή ακόμα εκείνη, η άποψη ότι η πολιτική απαιτείται να προηγείται της άμυνας ήταν η επικρατούσα και έκτοτε διαχρονικά την υιοθετούν και προσπαθούν να την εφαρμόζουν όλες οι δυτικού τύπου πολιτισμένες χώρες. Γι αυτόν τον λόγο, αν εξετάσουμε με προσοχή ακόμα και τους «πραγματικούς»⁵⁴ εκείνους πολέμους μεταξύ δυτικών, πολιτισμένων κρατών, όπως οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι, θα παρατηρήσουμε τον πολιτικό τους χαρακτήρα, την επιδίωξη αλλαγής της πολιτικής των εμπλεκομένων.

www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=78&page=68, πρόσβαση 13/3/2017.

⁵³ Ο Καρλ Φίλιπ Γκότλιμπ φον Κλάουζεβιτς (Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz, 1780-1831) ήταν Πρώσος στρατιωτικός, διανοητής και συγγραφέας του περίφημου έργου «Περί Πολέμου» (Vom Kriege), δοκιμίου περί της θεωρίας και πρακτικής του πολέμου, στο οποίο αναλύει την εξέλιξη της θεωρίας, στρατηγικής, τακτικής και φιλοσοφίας του πολέμου. Το έργο του αυτό είχε μεγάλη επιρροή στην εξέλιξη της θεωρίας του πολέμου σε όλα τα δυτικά κράτη και διδάσκεται μέχρι σήμερα στις Στρατιωτικές Ακαδημίες αλλά και σε Σχολές Διοίκησης Επιχειρήσεων και Μάρκετινγκ.

⁵⁴ Ο απόλυτος πόλεμος για τον Κλαούζεβιτς συνίσταται στον αφοπλισμό του αντιπάλου ώστε να υποταχθεί στη θέληση μας, ενώ παράλληλα και εκείνος με τη σειρά του επιδιώκει το δικό μας αφοπλισμό συνεπώς, κινδυνεύουμε όσο δεν έχουμε επιτύχει τον αφοπλισμό του αντιπάλου. Με τον τρόπο αυτόν στον ιδεατό τύπο του αμιγούς πολέμου η βία κλιμακώνεται μέχρι τον πλήρη αφοπλισμό του αντιπάλου. Ωστόσο, ο απόλυτος πόλεμος είναι ένα θεωρητικό κατασκεύασμα και δεν αντιπροσωπεύει την πραγματικότητα καθώς εδώ υπεισέρχονται περιορισμοί με τον παράγοντα της τριβής (τυχαία και απρόβλεπτα περιστατικά που επενεργούν στην πολεμική δράση) να επαναφέρει τη σύγκρουση στο πεδίο του πραγματικού πολέμου. Με την έννοια του απόλυτου πολέμου ο Κλαούζεβιτς υπογραμμίζει την ενδημική τάση προς κλιμάκωση της βίας στον πόλεμο.

Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τα ισχύοντα στη Δύση, ο πολιτικός παράγοντας είναι αυτός που καθορίζει τους σκοπούς και τους στόχους ενός εθνοκρατικού σχηματισμού, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό περιβάλλον. Είναι ο παράγοντας εκείνος, ο οποίος θα αναλύσει και θα μεταφράσει το διεθνές γίνεσθαι προκειμένου να προσδιορίσει τη θέση του ενδιαφερόμενου σε αυτό. Είναι αυτός, ο οποίος θα δώσει την κατεύθυνση και τον προσανατολισμό όσον αφορά στο *raison d'être* του κράτους.

Η πολιτική είναι επιδίωξη ισχύος, όπως παρατηρεί ο Clausewitz⁵⁵, σε αντιδιαστολή προς τον Αριστοτέλη ο οποίος εστιάζει στο κοινό συμφέρον, όρος πιο περιορισμένος και εστιασμένος. Η νόηση-φρόνηση, κοινό συστατικό και στους δύο, επιτρέπει στην πολιτική να ιεραρχεί τους σκοπούς της και να αποφεύγει την κατασπατάληση των ιδίων πόρων της ενώ ταυτόχρονα απαλλάσσεται από την αλόγιστη επιζήτηση του επιθυμητού. Η χαλιναγώγηση των δυνάμεων και η διοχέτευσή τους στην προσπάθεια πραγμάτωσης των σχεδίων αποτελούν την ιδεατή επιθυμητή κατάσταση που επιδιώκει ο πολιτικός παράγοντας. Στις χώρες της Δύσης, η πολιτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κυβέρνηση με τη διασταλτική της έννοια, ανεξαρτήτου τρόπου αναρρίχησης αυτής στην εξουσία.

Στις περιπτώσεις όμως, των αυταρχικών καθεστώτων, αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα του διαχωρισμού του πολιτικού από τον στρατιωτικό παράγοντα, που προαναφέραμε. Για την άνοδο και την παραμονή στην εξουσία, η χρήση της στρατιωτικής βίας είναι απαραίτητη. Ακόμα και σε θεοκρατικά, επονομαζόμενα καθεστάτα, η χρήση βίας προερχόμενη από τις «πιστές» ένοπλες δυνάμεις αποτελεί το μέσον καταστολής κάθε αντίδρασης. Ωστόσο, το παράδοξο στις μέρες μας, που δεν το συναντούσαμε τους προηγούμενους αιώνες, είναι ότι ακόμα και αυτά τα καθεστάτα ενδύονται με τον μανδύα της πολιτικής για να παρουσιαστούν ενώπιον της διεθνούς κοινότητας και να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους με όρους, πλέον, πολιτικούς.

Πέραν όμως από τη θετική επίδραση του πολιτικού παράγοντα επί της απόκτησης και διατήρησης της ισχύος, δεν πρέπει να παραβλέψουμε και την αρνητική της διάσταση: ο πολιτικός παράγοντας δύναται να αποτελέσει τροχοπέδη. Η αδράνεια λοιπόν, του πολιτικού παράγοντα στον συσχετισμό ισχύος της διεθνούς αρένας επιφέρει αποτελέσματα, πολλές φορές ίσης εντάσεως με αυτά που προκαλεί η θετική δράση του παράγοντα. Η δυναμική της διαδικασίας κατανομής ισχύος δεν αφήνει περιθώρια δημιουργίας κενού ή χάσματος. Η αλληλεπίδραση

⁵⁵ Κονδύλης Π., 2004, *Θεωρία του Πολέμου*, δ' έκδοση, Θεμέλιο, σελ. 51.

και οι επιδιώξεις των υπολοίπων δρώντων καλύπτει όποιο κενό δημιουργείται. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα κρατών τα οποία επιλέγουν τον απομονωτισμό ως διεθνή στάση και εντούτοις, άλλα κράτη εκμεταλλευόμενα τη στάση τους αυτή, αναδεικνύονται σε τοπικές, περιφερειακές ή ακόμα και παγκόσμιες δυνάμεις. Για παράδειγμα, το Ιράν του Χομεϊνί, τη δεκαετία του 80', επέλεξε τον θεοκρατικό προσανατολισμό και την αποχή από τα διεθνή δρώμενα, ενδυναμώνοντας ουσιαστικά τις γειτονικές χώρες, όπως το Ιράκ του Σαντάμ Χουσεϊν, ή άλλες χώρες οι οποίες ανέλαβαν πρωταγωνιστικό ρόλο τόσο στα τεκταινόμενα στον Περσικό Κόλπο, όσο και στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής.

1.6.2.4 Πολιτισμός⁵⁶

Από τον Fernand Braudel μέχρι τον Rene Grousset και από τον Samuel Huntington μέχρι τον Francis Fukuyama, οι επιστήμονες αναφέρονται και εξετάζουν το ρόλο του παράγοντα «πολιτισμός» στη διαμόρφωση του διεθνούς γίνεσθαι. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τον Oswald Spengler⁵⁷, ο πολιτισμός είναι αυτός που αποτελεί το δομικό στοιχείο των κοινωνιών και όχι

⁵⁶ Ο όρος πολιτισμός (πόλις > πολίτης > πολιτισμός) εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα τον 18ο αι. από τον Αδαμάντιο Κοραή, ως αντιστοίχιση του γαλλικού *civilisation*, έκτοτε όμως χρησιμοποιείται υποκαλύπτοντας και την έννοια του *culture/kultur* λόγω της έλλειψης μονολεκτικής ακριβούς απόδοσης στα ελληνικά της ξενόγλωσσας έννοιας.

⁵⁷ Ο Oswald Spengler, Γερμανός ιστορικός, φιλόσοφος, αλλά και κοινωνικός αναλυτής, γόνος οικογένειας ανθρακωρύχων, γεννήθηκε το Μάιο του 1880 στο Μπλάκενμπουργκ της Γερμανίας. Στα πέντε χρόνια της ζωής του, γράφει ο άγνωστος τότε σε αυτόν Νίτσε το έργο «Τάδε έφη Ζαρατούστρα», το οποίο αργότερα θα τον επηρεάσει καθοριστικά. Η πεσιμιστική - ρομαντική οπτική του έχει έντονες επιρροές από τη νιτσεική σκέψη και συνοδεύεται από την εχθρότητα απέναντι στην τεχνολογία και τις άλλες φυλές. Σπούδασε ευρύ φάσμα θετικών και ανθρωπιστικών επιστημών, όπως τα μαθηματικά, τη φιλολογία, ιστορία και φυσικές επιστήμες στα Πανεπιστήμια της Γερμανίας, ενώ εντράφησε στη διδασκαλία του μέγα αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου, Ηράκλειτου. Το 1904 αναγορεύεται σε διδάκτορα της φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο του Γκέντιγκεν, θέση την οποία θυσιάζει, μετά από επτά έτη, για να συγγράψει το βιβλίο του, το οποίο εξεδόθη το 1918, υπό τον τίτλο «Η Παρακμή της Δύσης». Πεθαίνει το 1936, αλλά οι πεσιμιστικές του ιδέες περί της δυτικής παρακμής συνεχίζουν να ασκούν διαχρονική επιρροή, ιδιαίτερα σε εποχές κρίσεων.

Από πολύ νωρίς ο Spengler στρέφεται σε ιστορικο-φιλοσοφικές μελέτες, ενώ βασικός άξονας της ενασχόλησης του με την ιστορία, υπήρξε η διερεύνηση και η κατάδειξη των νόμων που διέπουν την ανάπτυξη, την ολοκλήρωση και την πορεία παρακμής των μεγάλων πολιτισμών της ανθρωπότητας. Κυριαρχικό στοιχείο του έργου του είναι η αντίληψη του κάθε πολιτισμού ως οργανικής οντότητας. Διαπραγματεύεται το οριστικό σβήσιμο ολόκληρου

το έθνος, προσδίδοντας του μεγάλη αξία και καθοριστική για το μέλλον κάθε λαού, σημασία. Σε συνέχεια του συλλογισμού του Spengler, ο Huntington⁵⁸ ο οποίος ανήκει στο χώρο των αγγλοσαξόνων θεραπόντων των «Διεθνών Σχέσεων», υποστηρίζει ότι, ο κόσμος μας καθοδηγείται από την πάλη των πολιτισμών και πιο συγκεκριμένα των στοιχείων της θρησκείας (Χριστιανισμός, Ισλάμ, Βουδισμός, Ινδουισμός) και της φιλοσοφίας – σκέψης (κομφουκιανισμός, δυτική σκέψη) αφού ξεπέρασε το στάδιο της κλασικής εποχής όπου κυριαρχούσε η αναλογία δυνάμεων των κρατών καθώς και ο διπολισμός, όπως περιέγραφε και ο Fukuyama στο έργο του “*The end of History and the Last Man*”⁵⁹.

Ο πολιτισμός είναι ένα σύνολο κοινωνιολογικών, ψυχολογικών, θρησκευτικών, στοιχείων. Όλα αυτά τα στοιχεία εκπηγάζουν από το αξιακό σύστημα το οποίο ανήκει σε συγκεκριμένο πληθυσμό, που ζει και δραστηριοποιείται σε συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο και ιστορικό χρόνο. Είναι με άλλα λόγια όλα εκείνα τα γνωρίσματα τα οποία οικοδομούν στις κοινωνίες την αίσθηση του ανήκειν και της ταυτότητας, αφού διαθέτουν κοινή αντίληψη του χωροχρό-

του Δυτικού πολιτισμού, μέσω τεκμηριωμένης ιστορικής ανάλυσης, εννοώντας την απονέκρωση του αξιακού συστήματος που τον δημιούργησε, που σημαίνει ότι όλες οι συνεπαγωγές του μοιραία θα μαραζώσουν, αποκομμένες από τη ρίζα τους. Θεωρεί ότι ο δυτικός πολιτισμός έχει φτάσει στο πνευματικό του γήρας και οι λαοί του τείνουν σε μία κατάσταση πολιτιστικής αδράνειας, την αποκαλούμενη ως «φελαχοποίηση».

Θεωρείται ο Προφήτης της παρακμής της Δύσης, διατυπώνοντας μια συλλογιστική μελέτη των πολιτισμών, θεωρώντας τους ως έμβια - βιολογικά όντα που διανύουν τον κύκλο της γέννησης, της ωρίμανσης, της ακμής, της παρακμής και του θανάτου, διατρέχοντας τις ανθρώπινες ηλικιακές βαθμίδες. Οι πολιτισμοί προσιδιάζουν σε μεγάλους οργανισμούς, οι οποίοι υπόκεινται σε μια κυκλική ανέλιξη, ενώ η παγκόσμια Ιστορία είναι η συνολική βιογραφία τους.

⁵⁸ Huntington S., 1996, *The Clash of Civilizations and Remaking of World Order*, New York, Simon and Shuster,

⁵⁹ Το 1989 ο Francis Fukuyama, στο λυκαυγές του Ψυχρού Πολέμου, με το έργο του “*The end of History and the Last Man*” θέλησε να διατυπώσει μία θεωρία μεγάλου φάσματος με την οποία θα ερμήνευε το τέλος της εποχής, και θα προέβλεπε την πορεία της ανθρωπότητας στον 21ο αιώνα. Η θεωρία του βασιζόταν στη λογική του τέλους της ιστορίας. Σύμφωνα με τον Fukuyama το 1989 δεν παρατηρούσαμε απλώς το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ή τη μετάβαση σε μία μεταψυχροπολεμική περίοδο, αλλά το τέλος της ίδιας της ιστορίας. Με άλλα λόγια ο Fukuyama μιλούσε για το σημείο μηδέν στην ιδεολογική εξέλιξη της ανθρωπότητας και για την παγκοσμιοποίηση της Δυτικής φιλελεύθερης δημοκρατίας ως την καταληκτική μορφή της ανθρώπινης διακυβέρνησης. Η θεωρία αυτή επηρέασε σε μεγάλο ποσοστό τη σκέψη των αναλυτών στη δεκαετία του '90 και στις αρχές του 21ου αιώνα. Το τέλος της ιστορίας ακολουθήθηκε από εύκολες ρητορείες για το τέλος της ιδεολογίας, το τέλος της πολιτικής και το τέλος της συγκριτικής ανάλυσης πολιτικών συστημάτων.

νου. Η κοινή αυτή αντίληψη λειτουργεί ως καταλύτης μα συγχρόνως και εναυστήρας των ψυχολογικών, κοινωνιολογικών και θρησκευτικών στοιχείων που απελευθερώνουν δυνάμεις με σκοπό πρωτίστως την αυτοσυντήρηση και δευτερευόντως την επιβολή της θελήσεως επί των λοιπών κοινωνιών, δηλαδή κινητοποιεί τη διαδικασία απόκτησης ισχύος. Γι αυτόν τον λόγο ο πυλώνας ισχύος «πολιτισμός» αναδεικνύεται τελικά ως ο πιο σημαντικός από τους τέσσερεις.

Ο καθηγητής Ι. Μάζης από την πλευρά του, διευρύνοντας τα όρια του πιο πάνω συλλογισμού, ορίζει τον «πολιτισμό» ως «τη συνισταμένη των ανθρωπίνων πνευματικών λειτουργιών και επεμβάσεων στο διεθνές φυσικό, κοινωνικό και πνευματικό περιβάλλον»⁶⁰. Το σύνολο των ανθρωπίνων αυτών επεμβάσεων είναι που προκαλούν, έμμεσα ή άμεσα, την απόκτηση ισχύος και άρα τη δυνατότητα επιβολής της θελήσεως.

Η πολιτισμική ανάπτυξη του ανθρώπινου γένους, διαιρούμενη γεωγραφικά, είναι η πολιτιστική δράση ή «civilization» (υλικά και πνευματικά έργα, δραστηριότητες και έθιμα) και η πνευματική καλλιέργεια ή «culture» (αξίες, παραδόσεις, παιδεία, μόρφωση, αισθητική, εκτέλεση συμπεριφοράς) που από κοινού διαμορφώνουν τον τρόπο ζωής των ανθρώπων κατά τόπους. Ένας πολιτισμός δεν έχει απαραίτητα τοπικό χαρακτήρα. Μπορεί να διαχέεται γεωγραφικά και με άλλα κοινωνικά κριτήρια τα οποία του δίδουν ταυτότητα, όπως είναι η φυλή, η εθνικότητα, η θρησκεία, η γλώσσα, η μόδα ή κάποιος άλλος παράγοντας κοινωνικής συνοχής. Ένας πολιτισμός μπορεί να χαθεί, αν αλλοιωθούν σε μεγάλο ποσοστό στοιχεία της πολιτισμικής του ταυτότητας. Παρόλο που οι πολιτισμοί χάνονται ή εξελίσσονται σε νέα πολιτισμικά μορφώματα, κάποιοι αφήνουν πίσω τους πνευματικά επιτεύγματα ως παγκόσμια κληρονομιά όπως για παράδειγμα η Αθηναϊκή Δημοκρατία ή το Ρωμαϊκό δίκαιο.

Ο πολιτισμός με σύγχρονους γεωμετρικούς όρους θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια πολυδιάστατη φράκταλ δομή, ένας τρόπος οργάνωσης της κοινωνίας που γεννάται από το μαθηματικό σπόρο της συλλογικής νοημοσύνης. Ως εκ τούτου δεν έχει χαρακτηριστική κλίμακα μέτρησης⁶¹ ώστε να αποτιμηθεί, είναι δύσκολο δηλαδή να βαθμολογήσουμε έναν πολιτισμό

⁶⁰ Μάζης Ι. Θ., Αθήνα, 2002, *Γεωπολιτική: Η θεωρία και η Πράξη*, Παπαζήση, σελ. 142

⁶¹ Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι, η αξία αυτή του πολιτισμού στο διεθνές γίνεσθαι, γέννησε και την ανάγκη μέτρησης της ώστε να είναι δυνατή, στο μέτρο του δυνατού, η πρόβλεψη της συγκέντρωσης ισχύος. Μία προσπάθεια προς την κατεύθυνση ποσοτικοποίησης και μέτρησης, ας μας επιτραπεί η έκφραση ή ένα μέτρο της ανάπτυξης ενός πολιτισμού πρότεινε το 1964 ο Ρώσος αστρονόμος Νικολάι Καρντάσεφ με την ομώνυμη κλίμακα,, η οποία κατατάσσει έναν πολιτισμό σύμφωνα με την ενέργεια που είναι σε θέση να καταναλώνει και να

λαμβάνοντας υπόψη τις λεπτομέρειες όλων των σημείων που του δίνουν υπόσταση και για τον λόγο αυτό υπήρχαν και υπάρχουν έντονες διαμάχες ακόμα και για τον ίδιο τον ορισμό.

Παράλληλα, ο πυλώνας ισχύος του πολιτισμού, είναι ο πιο δύσκολα και αργά επηρεαζόμενος και χειραγωγούμενος. Το τεράστιο εύρος των μεταβλητών που τον διαμορφώνουν καθιστούν την άμεση και γρήγορη μεταβολή του «πολιτισμού» με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένων, απτών αποτελεσμάτων επί της κατανομής ισχύος στο παγκόσμιο στερέωμα, αδύνατη. Μόνον ο μακρόπνοος σχεδιασμός και η επίμονη και συνεχής εφαρμογή του θα φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Οποιαδήποτε αλλαγή επιχειρείται στα δομικά στοιχεία του «πολιτισμού», αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της αντίδρασης του ανθρώπινου στοιχείου. Ο πολιτισμός αποτελεί τον πυρήνα της ίδιας της ανθρώπινης ύπαρξης και όπως είναι φυσικό, ο πυρήνας, όπως και οπουδήποτε αλλού στο σύμπαν, προστατεύεται καλύτερα από οτιδήποτε άλλο.

1.7. Η Αξία της Έρευνας

Η αξία της παρούσας διατριβής εδράζεται στους παρακάτω τομείς:

Όσον αφορά στη μεθοδολογία, η έρευνα είναι σύγχρονη καθώς υιοθέτησε τη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση ως το κύριο μέσον ανάλυσης και εξαγωγής αντικειμενικών συμπερασμάτων. Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση μέσω, τόσο της ποιοτικής ανάλυσης όσο και της πο-

χειραγωγεί. Το σκεπτικό του Καρντάσεφ ήταν απλό έως απλοϊκό: οι ενεργειακές ανάγκες ενός πολιτισμού αντικατοπτρίζουν τον βαθμό ανάπτυξής του και, ταυτόχρονα την εξάπλωσή του στον κόσμο.

Η βασική βαθμονόμηση γίνεται με βάση τρεις ενεργειακές θέσεις στην κλίμακα που αντιστοιχούν στην ικανότητα πλήρους διαχείρισης των ενεργειακών πόρων: ενός πλανήτη που κατοικεί ή αποικίζει ο πολιτισμός (τύπος I), του άστρου του αντίστοιχου ηλιακού συστήματος (τύπος II) και ενός γαλαξία (τύπος III). Ο Καρλ Σαγκάν επέκτεινε την κλίμακα Καρντάσεφ πριν τον τύπο I ώστε να μπορεί να βαθμολογηθεί ο ανθρώπινος πολιτισμός στα στάδια της ως τώρα εξέλιξής του. Έτσι ο ανθρώπινος πολιτισμός, αν ξεκινά να μετράται με την αστικοποίηση που επέβαλλε την καλλιέργεια της γης για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της ζωής στην πόλη, κάνει τότε το πρώτο σημαντικό ενεργειακό του άλμα. Πολύ καιρό μετά, κατά τη Βιομηχανική Επανάσταση βαθμολογούμεστε κοντά στο 0.58 και το 2010 περίπου στο 0.73, ο ανθρώπινος πολιτισμός δηλαδή βρίσκεται ακόμα στο στάδιο μηδέν, πριν από το στάδιο I. Με τον ρυθμό αύξησης των ενεργειακών αναγκών κατά μέσο όρο 3% το χρόνο σήμερα υπολογίζεται πως το 2110 περίπου θα είμαστε πολιτισμός τύπου I. Η μετάβαση από πολιτισμό τύπου μηδέν σε τύπου I ενέχει υπαρκτό κίνδυνο να αφανιστεί ο πολιτισμός πριν την ολοκλήρωση της πλήρους μετάβασης σε τύπου I. Η εκτίμηση αυτή προκύπτει λόγω της πιθανής δυνατότητας χρήσης των νέων, παγκόσμιας κλίμακας, καταστρεπτικών πηγών ενέργειας (πυρηνική ενέργεια, πρόκληση σεισμών κλπ) από μηχανισμούς όπως είναι η τρομοκρατία.

σοτικοποίησης των επιμέρους παραμέτρων μας βοήθησε αφενός να αποφύγουμε την απλή απαρίθμηση και την περιγραφή των γεγονότων και να προσεγγίσουμε αποτελεσματικά τα ερευνητικά μας ερωτήματα και τις ερευνητικές υποθέσεις με σκοπό την επιστημονική τους τεκμηρίωση.

Ως προς τις πηγές, η έρευνά μας αξιοποίησε το σύνολο των πρωτογενών πηγών, οι οποίες κατά βάση αφορούν στα θεσμικά κείμενα που καθορίζουν τις πολιτικές των δρώντων στο Σύμπλοκό/Σύστημά μας, καθώς και τις αποφάσεις – ψηφίσματα διεθνών, υπερεθνικών οργανισμών, όπως είναι η Ε.Ε., ο ΟΗΕ και το ΣΑ, το Αμερικανικό Κογκρέσο κ.α. Παράλληλα, εκμεταλλεύθηκε το σύνολο της επιστημονικής βιβλιογραφίας, έντυπης και ηλεκτρονικής-διαδικτυακής καθώς και ελληνικούς, γαλλόφωνους και αγγλόφωνους επιστημονικούς και ενημερωτικούς ιστοχώρους.

Τέλος, αναφορικά με τα συμπεράσματά της ερευνάς μας, παρά την υποβάθμιση της γεωπολιτικής αξίας της Ελλάδας εξαιτίας της οικονομικής κρίσης η οποία ενδημεί τα τελευταία δέκα χρόνια στην Χώρα μας, η οποία είναι εμφανής στη βιβλιογραφία, εντούτοις, οι έρευνες και οι μελέτες αποδεικνύουν μέρα με τη μέρα την ύπαρξη κοιτασμάτων στο υπέδαφος της Ελλάδας, πραγματικότητα όμως, η οποία εξεταζόμενη συνδυαστικά με τις αντίστοιχες ανακαλύψεις στις ΑΟΖ του Ισραήλ, της Κύπρου και της Αιγύπτου, αναδεικνύει τη δυναμική της Ελλάδας στον τομέα της ενέργειας.

Εξάλλου, το έλλειμμα ενέργειας και η εξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία είναι κοινός τόπος όλων των μελετών που έχουν δημοσιευτεί. Ωστόσο, τόσο η ελληνική, όσο και η διεθνής βιβλιογραφία αντιμετωπίζει αποσπασματικά το θέμα της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης σε σχέση με το ρόλο που δύναται να αναλάβει η Ελλάδα, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, κυρίως Ελληνικών, υπερτονίζοντας παράλληλα, την αξία της Τουρκίας, λόγω των σχεδιαζόμενων και υφιστάμενων αγωγών, οι οποίοι διέρχονται από το έδαφός της.

1.8. Περιορισμοί στην παρούσα έρευνα

Οι βασικοί περιορισμοί που συναντήσαμε κατά τη διαδικασία της έρευνάς μας καθώς και της εφαρμογής της μεθοδολογίας της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης ήταν δύο: η εξέλιξη των γεγονότων ταυτόχρονα με τη διεξαγωγή της έρευνας και η έλλειψη αξιόπιστων ποσοτικών δεικτών οι οποίοι και τροφοδοτούν το μοντέλο της γεωπολιτικής ανάλυσης.

Όσον αφορά στον πρώτο περιορισμό, οφείλουμε να επισημάνουμε το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της έρευνάς μας, τα γεγονότα και οι καταστάσεις εξελίσσονταν, πολλές φορές ραγδαίως, με αποτέλεσμα να καθίσταται η ανάλυσή μας ξεπερασμένη. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Ισλαμικού Κράτους: η έναρξη της έρευνάς μας (Μάρτιος 2012) και η προσπάθεια αποτύπωσης της τάσης ισχύος στα υποσυστήματά μας και κατά συνέπεια στο Σύμπλοκό/Σύστημά μας, ταυτιζόταν χρονικά με την περίοδο ανόδου του ΙΚ, γεγονός το οποίο, όπως είναι φυσικό επηρέαζε την ανακατανομή της συνολικής ισχύος. Κατόπιν, το απόγειο της δύναμης του ΙΚ το 2014 και η μετέπειτα καθοδική του πορεία (από το 2015 και εντεύθεν) συνέπιπταν χρονικά με την προσπάθεια εφαρμογής της μεθόδου μας.

Ενδεικτικό της επίδρασης του παραπάνω περιορισμού ήταν το αποτέλεσμα των Αμερικανικών εκλογών το 2015 και η ανάληψη των καθηκόντων του Προέδρου των ΗΠΑ από τον Ντόναλντ Τραμπ, γεγονός το οποίο μετέβαλε άρδην την πολιτική της Ουάσιγκτον στην περιοχή, με αποτέλεσμα την εκ νέου μεταβολή της τάσης ανακατανομής ισχύος στο Σύμπλοκό/Σύστημά μας, σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ανάλογη μεταστροφή της πολιτικής των ΗΠΑ διαπιστώνεται και μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου 2020 και την ανάληψη της Προεδρίας από τον Μπάιντεν, ο οποίος επανακάμπτει στην περιοχή ενδιαφέροντός μας, υιοθετώντας, προς το παρόν, μια πιο σκληρή στάση απέναντι στην Τουρκία και μια πιο διαλλακτική απέναντι στο Ιράν.

Επίσης, καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισε η πανδημία του νέου κορωνοϊού (COVID-19) η οποία ξεκινώντας από την Κίνα το β' εξάμηνο του 2019, περίοδος ολοκλήρωσης της παρούσας διατριβής, σάρωσε κυριολεκτικά την παγκόσμια κοινότητα, προκαλώντας τεκτονικές γεωπολιτικές αναταράξεις, επηρεάζοντας όλους τους πυλώνες ισχύος. Τα αποτελέσματα της πανδημίας σε παγκόσμιο επίπεδο δεν είναι ακόμα εφικτό να αποτιμηθούν καθώς δεν έχει απαλειφθεί ο κίνδυνος οριστικά.

Δεύτερος σοβαρός περιορισμός ο οποίος επέδρασε καταλυτικά στην έρευνά μας ήταν η δυσκολία εξεύρεσης αξιόπιστων πηγών άντλησης πληροφοριών, για συγκεκριμένους δρώντες στο Σύμπλοκό/Σύστημά μας. Προκειμένου τα «προϊόντα» τα οποία θα προκύψουν από την εφαρμογή της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης να είναι αξιόπιστα, οφείλουμε να τροφοδοτήσουμε τη διαδικασία μας, αντίστοιχα, με αξιόπιστα στοιχεία, υπό τη μορφή απλών δεικτών. Πολλές φορές η επιστημονική κοινότητα αντιμετωπίζει δυσκολίες στην εύρεση αξιόπι-

στων στοιχείων με αποτέλεσμα, είτε να αρκείται σε προβλέψεις ή εκτιμήσεις, είτε να χρησιμοποιεί αμφιβόλου αξιοπιστίας στοιχεία.

Για να αντιληφθούμε καλύτερα την αδυναμία αυτή, ας εξετάσουμε τον πυλώνα της άμυνας/ασφάλειας. Ο πυλώνας αυτός θα μπορούσε να αναλυθεί βάσει δεικτών όπως: ποσοστό του ΑΕΠ που δαπανάται για την άμυνα, συνολικός αριθμός έμψυχου δυναμικού, αγορές οπλικών συστημάτων. Τα στοιχεία όμως αυτά δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική εικόνα της άμυνας ενός κράτους-οργανισμού. Δεδομένα όπως: η σύνθεση, η διάταξη, η δύναμη, η τακτική, η εκπαίδευση, η διοικητική μέριμνα, η μαχητική ισχύς είναι βασικοί παράγοντες σύνθεσης της «άμυνας». Και αν θέλουμε, μπορούμε να εισέλθουμε και σε ακόμα περισσότερες λεπτομέρειες. Για παράδειγμα, η μαχητική ισχύς εξαρτάται με τη σειρά της από πλήθος παραγόντων: ισχύς και αξιοπιστία οπλικών συστημάτων, πραγματική παρατακτική δύναμη προσωπικού, ηθικό, εθνολογικά χαρακτηριστικά, ηγετικές ικανότητες⁶² κ.λπ.

Σαφώς και τα στοιχεία αυτά δύνανται να αναζητηθούν και να εντοπισθούν για τις ένοπλες δυνάμεις οργανωμένων κρατών. Για τις ένοπλες δυνάμεις, όμως, κρατικών οντοτήτων που τελούν υπό διάλυση, όπως είναι η Συρία και η Λιβύη, ή όχι διεθνώς αναγνωρισμένων δρώντων, όπως είναι το DAESH ή το PYD, είναι σχεδόν αδύνατο να προσδιοριστούν οι δείκτες αυτοί με ακρίβεια, αφού δεν υπάρχουν οι αξιόπιστες-διασταυρωμένες εκείνες πληροφορίες που είναι απαραίτητο. Και αν υφίστανται, τις περισσότερες φορές δεν είναι διαθέσιμα παρά σε όσους ασχολούνται με τη σχεδίαση στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Αντίστοιχα και για τους λοιπούς πυλώνες η επιλογή, παρακολούθηση, καταγραφή, ανάλυση, σύγκριση και ερμηνεία συγκεκριμένων δεικτών θα οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα για την τάση κατανομής ισχύος, όμως κρίνεται σκόπιμο πάντα να είμαστε έτοιμοι και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν είναι διαθέσιμα τα αξιόπιστα ποσοτικά στοιχεία, να μελετήσουμε και να επεξεργαστούμε τα ποιοτικά χαρακτηριστικά προκειμένου να αναγνωρίσουμε τις διαμορφούμενες τάσεις.

Εν κατακλείδι, το γεγονός της έλλειψης στοιχείων δεν πρέπει να λειτουργεί ανασταλτικά ως προς την εφαρμογή της Συστημικής Ανάλυσης αφού δυνάμεθα να επιλέγουμε άλλους δείκτες για τους οποίους διαθέτουμε στοιχεία. Η γνώση και η εμπειρία του εκάστοτε μελετητή αποτελούν τα εχέγγυα για την ορθή εφαρμογή της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης.

⁶² Ε.Ε. 151-1, 1999, «Πληροφορίες Μάχης», ΓΕΣ, σελ. 105-115

1.9 Δομή Διατριβής

Στην Εισαγωγή του παρόντος πονήματος, έλαβε χώρα η τοποθέτηση του θέματος στο διεθνές ενεργειακό γίγνεσθαι, καθορίστηκαν οι σκοποί της έρευνας, διατυπώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα καθώς και οι ερευνητικές υποθέσεις, περιγράφηκε η μεθοδολογική προσέγγιση, αναδείχθηκε η αξία της έρευνάς μας και τέλος επισημάνθηκαν οι περιορισμοί στη διεξαγωγή της.

Στο 2^ο Κεφάλαιο «Επισκόπηση της βιβλιογραφίας στο γνωστικό πεδίο», παρουσιάζονται τα ήδη καταγεγραμμένα στοιχεία που φορούν στον γεωπολιτικό παράγοντα, δηλαδή την ενεργειακή ασφάλεια, στα δομικά στοιχεία που τη συνθέτουν και τους παράγοντες που την επηρεάζουν. Επίσης παρατίθενται τα καταγεγραμμένα βιβλιογραφικά στοιχεία που αφορούν στο Ενεργειακό Έλλειμμα που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση και στην ενεργειακή πολιτική που ακολουθεί.

Στο 3^ο Κεφάλαιο υπό τον τίτλο «Εφαρμογή της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης» εφαρμόζεται η ΣΓΑ με σκοπό τον έλεγχο των ερευνητικών μας υποθέσεων σε σχέση με τα προς εξέταση γεωπολιτικά υποσυστήματα τα οποία καθορίσαμε, υπό το πρίσμα του γεωπολιτικού παράγοντα της ενεργειακής ασφάλειας.

Στο 4^ο Κεφάλαιο «Γεωπολιτικό υπόδειγμα τάσεων ισχύος» η ανάλυση ολοκληρώνεται με τη διαμόρφωση του Γεωπολιτικού Υποδείγματος Τάσεων, στο οποίο παρατίθενται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των Γεωπολιτικών Πυλώνων Ισχύος, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα δύναται να διαδραματίσει βασικό ρόλο ως παραγωγός χώρα και διαμετακομιστικό κέντρο για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο 5^ο Κεφάλαιο με τίτλο «Τελικά συμπεράσματα» παρατίθενται όλα τα συμπεράσματα τα οποία εξήχθησαν μετά την ανάλυσή μας σχετικά με τους σκοπούς της έρευνάς μας, απαντώνται τα ερευνητικά ερωτήματα κωδικοποιώντας τα αποτελέσματα των ελέγχων των ερευνητικών υποθέσεων.

Τέλος στο 6^ο Κεφάλαιο «Σύνθεση της Ελληνικής γεωστρατηγικής αντιλήψεως», εκμεταλλευόμενοι τα συμπεράσματα της αναλύσεως μας, προτείνονται δράσεις οι οποίες οφείλει να αναλάβει η Ελλάδα προκειμένου να επηρεάσει του Γεωπολιτικούς Πυλώνες Ισχύος με σκοπό την ενδυνάμωση της θέσης της στο γεωπολιτικό σύμπλοκο/σύστημα.

2. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ

Το παρόν κεφάλαιο της επισκόπησης της βιβλιογραφίας χωρίζεται δε δύο διακριτά μέρη: αφενός θα μας απασχολήσει η έννοια της «ενεργειακής ασφάλειας» και αφετέρου το «ευρωπαϊκό ενεργειακό έλλειμμα». Η διάκριση αυτή κρίνεται επιβεβλημένη διότι η «ενεργειακή ασφάλεια» αποτελεί τον γεωπολιτικό μας παράγοντα η ο οποίος εξαρτάται από ένα μεγάλο πλήθος παραμέτρων, ενώ ταυτόχρονα επηρεάζει και επηρεάζεται ένα σύνολο παραγόντων και συνθηκών, διαφορετικών για κάθε δρώντα. Η ενδελεχής εξέταση της έννοιας της «ενεργειακής ασφάλειας» θα μας βοηθήσει κατά τη διάρκεια εφαρμογής της ΣΓΑ να μην παραβλέψουμε τους παράγοντες εκείνους που επιδρούν στην ανακατανομή ισχύος στα υποσυστήματά μας και κατ'επέκταση στο Σύμπλοκό/Σύστημά μας.

Επιπλέον, η εξέταση του «ενεργειακού ελλείμματος» της Ευρώπης, ενός υπερεθνικού δρώντος ο οποίος αποτελείται από διαφορετικών και ετερόκλητων συμφερόντων κράτη, θα μας προσανατολίσει κατά τη διάρκεια της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, προς την ορθή κατεύθυνση εξέτασης και ανάδειξης του προβλήματος και αναζήτησης των ενδεδειγμένων λύσεων.

2.1 Ενεργειακή Ασφάλεια

2.1.1 Γενικά

Η άνιση κατανομή των φυσικών πηγών, είτε αναφερόμαστε σε ορυχεία χρυσού και αργύρου τον 17^ο αιώνα, είτε κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου σήμερα, παραμένει η βασική αιτία γενέσεως παγκοσμίων προβλημάτων και συγκρούσεων. Ο John Locke, το 1691 διατύπωσε την άποψη ότι: «Μία χώρα η οποία δε διαθέτει ορυχεία έχει δύο τρόπους για να γίνει πλούσια: ή να κατακτήσει άλλες ή το εμπόριο. Με τον πρώτο τρόπο οι Ρωμαίοι κατέστησαν εαυτούς κυρίαρχους του παγκόσμιου πλούτου, αλλά πιστεύω ότι υπό τις παρούσες συνθήκες, κανένας δεν είναι τόσο ματαιόδοξος ώστε να πιστεύει ότι με τα ξίφη μας θα πάρουν τα πλούτη του Κόσμου[...]»⁶³ (μτφ συγγραφέως), επισημαίνοντας το πρόβλημα αυτό και επιμένοντας

⁶³ In a Country not furnished with Mines there are but two ways of growing Rich, either Conquest, or Commerce. By the first the Romans made themselves Masters of the Riches of the World; but I think that in our present circumstances, no Body is vain enough to entertain a Thought of our reaping the Profits of the World with our Swords, and making the Spoil and Tribute of Vanquished Nations, the Fund for the supply of the Charges of the

στην αναγκαιότητα απόκτησης φυσικών πόρων προκειμένου ένα κράτος να καταστεί πλούσιο⁶⁴, μπορούμε να πούμε, ότι πρώτος αυτός κατέγραψε επιστημονικά το θέμα της «εξασφάλισης των απαραίτητων πόρων», το οποίο σήμερα μεταφράζεται ως «ενεργειακή ασφάλεια»⁶⁵.

Δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηρίξουμε ότι, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, από την ημέρα δηλαδή της πτώσης του τείχους του Βερολίνου, όλοι οι πόλεμοι που έγιναν είτε περιφερειακοί, είτε τοπικοί, είτε μικρής εμβέλειας, έχουν γίνει για ένα βασικό αγαθό που έχει να κάνει με τον έλεγχο των αγορών, δηλαδή με την ενέργεια. Ωστόσο, για να είμαστε ακριβείς, η ενέργεια αν δεν αποτελεί την αιτία πρόκλησης συγκρούσεων, είναι οπωσδήποτε ο καταλύτης, η θρυαλίδα που μεταδίδει το απαραίτητο έναυσμα⁶⁶.

Ο πόλεμος του Κόλπου έγινε διότι το Ιράκ εισέβαλε στο Κουβέιτ και ουσιαστικά κινδύνευε η εξόρυξη πετρελαίου από τον Περσικό Κόλπο. Ο πρώτος πόλεμος του Αφγανιστάν, δηλαδή ο πόλεμος μεταξύ Ταλιμπάν και των λοιπών ομάδων των Σουνιτών μουσουλμάνων αποκαλύφθηκε ότι έγινε για να υπάρξει ένας κεντρικός έλεγχος της χώρας και το Τουρκμενιστάν να απαλλαγθεί από την ασφυκτική παρουσία της Μόσχας ώστε να εξάγει το φυσικό του αέριο με αγωγούς μέσω Αφγανιστάν και Πακιστάν στις διεθνείς αγορές. Ο πόλεμος στην Τσε-

Government, with an overplus for the wants, and equally craving Luxury, and fashionable Vanity of the People. *Some Considerations of the Consequences of the Lowering of Interest and the Raising the Value of Money* In a letter sent to a Member of Parliament, November 7, 1691, London Printed for Awnsam and John Churchill, at the Black Swan in Pater-Noster-Row.

⁶⁴ Locke John, 1722, *Some Considerations of the Lowering of the Interest and Raising the Values of the Money*, Awsham Churcill, London,

http://books.google.gr/books?id=pxjmAAAAMAAJ&pg=PA35&lpg=PA35&dq=john+locke+nature+has+bestowed+mines+on+several+parts+of+the+world+but+their+riches+are+only+for+the+industrious+and+frugal&source=bl&ots=_CZcPOGkYu&sig=qaHIuP17R7H-elvRVbyST_fL9cQ&hl=el&sa=X&ei=XEckUsLrH8TnygOZkYHgAg&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q=john%20locke%20nature%20has%20bestowed%20mines%20on%20several%20parts%20of%20the%20world%20but%20their%20riches%20are%20only%20for%20the%20industrious%20and%20frugal&f=false, πρόσβαση 21/01/2014.

⁶⁵ <http://www.marxists.org/reference/subject/economics/locke/part1.htm>, πρόσβαση 13/12/2013.

⁶⁶ Perouse de Montclos, Marc – Antoine, *Les Fantasmies Geopolitiques du Petrole dans les Pays en Guerre ou pas*, HERODOTE, No 155, p.p.9-21.

τσενία ήταν σύγκρουση που είχε να κάνει με το δρόμο των πετρελαίων από την Κασπία στις διεθνείς αγορές.

Ο τελευταίος πόλεμος στο Αφγανιστάν, αν και δεν έγινε κατά κύριο λόγο για τα πετρέλαια, έχει εντούτοις σχέση, διότι το τρομοκρατικό χτύπημα που έγινε στις ΗΠΑ την 11^η Σεπτεμβρίου είναι άμεσα συνδεδεμένο με χώρες πετρελαϊκής παραγωγής, διότι οι εμπλακέντες στο χτύπημα αυτό δεν ανήκαν σε φτωχικά στρώματα μουσουλμάνων του Τρίτου Κόσμου, αλλά σε μεσοαστικά, χωρών όπως το Κουβέιτ, η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Η «τροφοδοσία» των κινημάτων αυτών κατά ένα μεγάλο μέρος γίνεται από το πετρέλαιο που παράγεται στις εν λόγω χώρες. Το χτύπημα στο Αφγανιστάν διευκόλυνε τις συμφωνίες για τη διακίνηση του φυσικού αερίου από το Τουρκμενιστάν μέσω Αφγανιστάν, στο Καρατάσι του Πακιστάν και από εκεί στις διεθνείς αγορές. Άρα βλέπουμε ότι, στο επίκεντρο των διεθνών συγκρούσεων υπάρχουν διενέξεις που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την ενέργεια.

Στις αρχές του 20^{ού} αιώνα είχαμε τη μετάβαση από το κάρβουνο στο πετρέλαιο. Τα πλεονεκτήματα από την χρήση του πετρελαίου ήρθαν μέσω ενός μεγάλου μειονεκτήματος: την έλλειψη υπέρξεως αποθεμάτων στις αναπτυσσόμενες χώρες και της υπέρξεως τους σε συγκεκριμένα σημεία του πλανήτη. Η Δύση διαπίστωσε ξαφνικά ότι η ευημερία της εξαρτάται από το πετρέλαιο, από μία πρώτη ύλη που η παραγωγή της δεν ελέγχεται από την ίδια και που προέρχεται, κατά κύριο λόγο, από μια συγκεκριμένη περιοχή της γης που ελέγχεται από άλλες μικρότερες δυνάμεις, οι οποίες μπορούν να το χρησιμοποιήσουν ως όπλο όποτε και όπως χρειαστεί.

Η αυξανόμενη χρήση του πετρελαίου και, γενικά, των υδρογονανθράκων, σε συνάρτηση με τη μείωση των τοπικών αποθεμάτων που υπήρχαν στις αναπτυσσόμενες χώρες, οδήγησε σταδιακά στην αυξανόμενη εξάρτηση από χώρες παραγωγής και, κυρίως από χώρες, οι οποίες ανήκουν στον οργανισμό πετρελαιοπαραγωγών κρατών (ΟΠΕΚ).

Από τη στιγμή αυτή και έπειτα, άρχισε να διαμορφώνεται η λογική της αντιμετώπισης της ενεργειακής ασφάλειας, η οποία εκφράζεται, ουσιαστικά, με τρεις τρόπους.

Ο πρώτος είναι η εξασφάλιση ισχυρών αποθεμάτων ώστε οποιαδήποτε απροσδόκητη εξέλιξη να μην προκαλεί μεγάλες αναταράξεις στις προηγμένες βιομηχανικά χώρες.

Ο δεύτερος είναι η εξασφάλιση των υπαρχουσών, αλλά και η αναζήτηση νέων πηγών ενέργειας. Δηλαδή, δεν αρκεί η γνώση της ύπαρξης πηγών ενέργειας σε κάποιες περιοχές της

γης, αλλά πρέπει να διασφαλίζεται η ελεύθερη ροή και διάθεση των προϊόντων αυτών στις διεθνείς αγορές.

Τέλος ο τρίτος τρόπος είναι η ανακάλυψη και αξιοποίηση νέων κοιτασμάτων.

Ο όρος βέβαια ενεργειακή ασφάλεια, είναι σχετικά πρόσφατος, αφού «επίσημα» θα μπορούσαμε να πούμε ότι γεννήθηκε από τη μήτρα της ενεργειακής κρίσης του 1973⁶⁷ και ήταν αυτή η ίδια η κρίση, η οποία έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου σε όλες τις χώρες που θεωρούσαν μέχρι τότε την ενέργεια ως δεδομένη. Το σύγχρονο, λοιπόν, σύστημα ενεργειακής ασφάλειας συγκροτήθηκε αρχικά για την αντιμετώπιση του Αραβικού εμπάργκο πετρελαίου το 1973⁶⁸. Σκοπός του πρωτοεμφανιζόμενου αυτού όρου ήταν και παραμένει μέχρι και σήμερα:

- Η εξασφάλιση του συντονισμού μεταξύ των βιομηχανικών κρατών στην περίπτωση διακοπής της προμήθειας.
- Ο συντονισμός και η συνεργασία στα θέματα ενεργειακής πολιτικής.
- Η αποφυγή συγκρούσεων για την απόκτηση των ενεργειακών πόρων.
- Η αποτροπή της οποιασδήποτε χρήσης της ενέργειας ως γεωπολιτικού όπλου.

Η διαθεσιμότητα των ενεργειακών πηγών στον κατάλληλο χρόνο και σε «λογικές τιμές», αποτέλεσε από τότε, κύρια μέριμνα για τις ανεπτυγμένες χώρες. Μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή, κυριαρχούσε ο όρος της εθνικής ασφάλειας, ο οποίος να μεν εμπεριέχει την ενέργεια, αλλά δεν αποδίδει επακριβώς σε αυτήν τη βαρύτητα που της αρμόζει.

Αν θελήσουμε να τεκμηριώσουμε επιστημονικά τη γέννηση του όρου «ενεργειακή ασφάλεια» και εναρμονισμένοι πλήρως με τα διδάγματα της πετρελαϊκής κρίσης του 1973, θα επι-

⁶⁷ Η αφορμή για την επίδειξη ισχύος των παραγωγικών χωρών έναντι των καταναλωτριών χωρών και των εταιρειών τους δόθηκε κατά τον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ μεταξύ του Ισραήλ και των αραβικών χωρών (6 έως 16 Οκτωβρίου 1973). Κατά τη διάρκεια αυτού του πολέμου και των μηνών που ακολούθησαν, οι αραβικές χώρες εξαγωγείς πετρελαίου χρησιμοποίησαν με επιτυχία «το όπλο του πετρελαίου». Έθεσαν δηλαδή εμπάργκο, επί ένα χρονικό διάστημα, στις εξαγωγές με προορισμό χώρες «εχθρικές προς τα αραβικά συμφέροντα», μειώνοντας συγχρόνως το γενικό επίπεδο παραγωγής πετρελαίου. Αποφάσισαν να καταγγείλουν την αρχή του ορισμού των τιμών του αργού πετρελαίου μέσω συμφωνιών με τις εταιρείες πετρελαίου και να προβούν σε μονομερείς και υψηλές αυξήσεις των τιμών. Τέλος, επαύξησαν και επιτάχυναν τις διεκδικήσεις συμμετοχής τους στις εταιρείες παραγωγής πετρελαίου. Τα συνδυασμένα αποτελέσματα αυτών των μέτρων ήταν ο τετραπλασιασμός, μέσα σε μερικούς μήνες, της τιμής του πετρελαίου.

⁶⁸ Richard Scott, *The First Twenty Years, Major Policies and Actions*, IEA, VOLII www.iea.doe.gov, πρόσβαση 20/12/2013.

λέγαμε τη Σχολή της Κοπεγχάγης⁶⁹, σύμφωνα με την οποία ένα «αντικείμενο» μετατρέπεται σε θέμα ασφάλειας⁷⁰ όταν, αυτό το «αντικείμενο» είναι υπαρξιακά απαραίτητο και απειλείται⁷¹. Ο Buzan αναφέρει ότι η έννοια της ασφάλειας συμπεριλαμβάνει τις στρατιωτικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνι(α)κές (societal), περιβαλλοντικές και θρησκευτικές απειλές ενάντια σε ένα ευρύ φάσμα αντικειμένων για τα οποία δύναται να τεκμηριωθεί το δικαίωμα στην επιβίωση. Συνεπώς η Σχολή προτάσσει ότι, ανάλογα με τη φύση της εκάστοτε απειλής, συνήθη «αντικείμενα αναφοράς ασφαλείας» είναι: το κράτος, το περιβάλλον, η προστασία του σύγχρονου επιπέδου πολιτισμού, η παγκόσμια οικονομική τάξη, οι μεγάλες κοινωνικές ομάδες που πολλές φορές έχουν συλλογικές μνήμες και αξίες, όπως τα έθνη και οι μειονότητες, οι θρησκείες, οι θεμελιώδεις διεθνείς αρχές, όπως το απαραβίαστο των συνόρων και, τέλος, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Έτσι λοιπόν, ως «αντικείμενο» sine qua non για την παγκόσμια ευημερία, ανάπτυξη και μέχρι σήμερα, ύπαρξη, η ενέργεια απειλείται και γι αυτό τον λόγο αναδείχθηκε σε θέμα ασφαλείας. Το γεγονός της ύπαρξης απειλής υποχρεώνει τους ενδιαφερομένους να χρησιμοποιήσουν πολιτικές, στρατηγικές, τακτικές και μέσα που θα επιτρέψουν την αποσόβηση κάθε εί-

⁶⁹ Η Σχολή της Κοπεγχάγης οφείλει την ονομασία της στο γεγονός ότι αναπτύχθηκε από μία μικρή ομάδα επιστημόνων οι οποίοι «στεγάστηκαν» ερευνητικά κατά τη δεκαετία του 1990 στο Copenhagen Peace and Research Institute (CORPI). Η Σχολή ανέπτυξε ένα συνδεδεμένο πλαίσιο μελέτης του φαινομένου της ασφάλειας που προήλθε από τη σταδιακή σύζευξη των ευρημάτων επιστημόνων οι οποίοι προέρχονται από διαμετρικά αντίθετες θεωρητικές παραδόσεις. Έτσι λοιπόν, συνέδεσε δημιουργικά στοιχεία από το νεορεαλισμό του Barry Buzan, με το μεταδομισμό του Ole Fahto και το ρεαλισμό του Carl Shmitt.

⁷⁰ Η Σχολή της Κοπεγχάγης υποστηρίζει ότι η έννοια της ασφάλειας σχετίζεται με την επιβίωση. Αναφέρεται στα ζητήματα που αποτελούν υπαρξιακές απειλές ενάντια σε ένα προσδιορισμένο αντικείμενο αναφοράς. Η ανάδειξη ενός ζητήματος ασφάλειας γεννά μια επείγουσα κατάσταση που δικαιολογεί τη χρήση εξαιρετικών μέσων για την αντιμετώπισή του.

(Buzan B. and al, 1998, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder: Lynne Rienner Publishers, pp. 21-36).

⁷¹ As an illustration the Copenhagen School emphasizes the way an issue becomes a security issue, through a process of securitization. Securitization is defined as a successful speech act “through which an intersubjective understanding is constructed within a political community to treat something as an existential threat to a valued referent object, and to enable a call for urgent and exceptional measures to deal with the threat” (B. Buzan and al, 1998, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder: Lynne Rienner Publishers, p. 23-24.).

δους κινδύνου. Η αναγνώριση και η αντιμετώπιση των εν δυνάμει απειλών απαιτείται να αποτελεί κύρια μέριμνα κάθε κράτους.

Σήμερα τα κύρια δομικά στοιχεία του παγκόσμιου συστήματος ενεργειακής ασφάλειας είναι:

α. Ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (International Energy Agency), με έδρα το Παρίσι. Παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σε θέματα ενεργειακής πολιτικής στα 26 κράτη μέλη της με σκοπό την εξασφάλιση αξιόπιστης και φθηνής προμήθειας μη ρυπογόνου ενέργειας. Ιδρύθηκε κατά την διάρκεια της ενεργειακής κρίσης του 1973-74, με αρχικό ρόλο τον συντονισμό των μέτρων αντιμετώπισης έκτακτων διακοπών στην προμήθεια ενέργειας. Σύμφωνα με τον Richard Scott, λόγω της αλλαγής των αγορών ενέργειας ο ρόλος του IEA άλλαξε και περιλαμβάνει, εκτός από την ενεργειακή πολιτική, την ενεργειακή ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και την προσέγγιση μεγάλων ενεργειακών καταναλωτικών και παραγωγών κρατών, όπως είναι η Ρωσία, η Κίνα και η Ινδία⁷².

β. Τα στρατηγικά αποθέματα υδρογονανθράκων. Πρόκειται για υδρογονάνθρακες, οι οποίες αποθηκεύονται σε ποσότητες που επαρκούν για την κάλυψη των εκτιμώμενων αναγκών μίας χώρας για ένα αριθμό ημερών. Σκοπός της ύπαρξής τους είναι η κάλυψη των ενεργειακών της αναγκών σε περίπτωση διακοπής του εφοδιασμού της σε ενέργεια.

γ. Η συνεχής ανάλυση των αγορών ενέργειας και των ακολουθούμενων πολιτικών.

δ. Η αποφυγή της ενεργειακής σπατάλης και η συντονισμένη διάθεση των αποθεμάτων σε περίπτωση διακοπής της παραγωγής ή της διανομής της ενέργειας.

Στην ουσία το σύστημα αυτό δημιουργήθηκε για την αντιμετώπιση των σημαντικών διακοπών στη μεταφορά της ενέργειας, διακοπές οι οποίες απείλησαν ή θα απειλήσουν την παγκόσμια οικονομία και τη σταθερότητα του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Σκοπός του δε είναι η διαχείριση των τιμών ή των εμπορικών κύκλων⁷³.

Η εμπειρία της εφαρμογής του συστήματος έδειξε ότι για να διατηρηθεί η ενεργειακή ασφάλεια οι χώρες οφείλουν να υιοθετήσουν τις παρακάτω αρχές:

α. Διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας, αλλά και των πηγών κατανάλωσης.

⁷² Scott Richard, *The First Twenty Years, Major Policies and Actions*, IEA Vol II, Ch 2, p 23, www.iea.doe.gov, πρόσβαση 20/12/2013.

⁷³ Εμπορικός κύκλος είναι οι περιοδικές αυξομειώσεις που παρατηρούνται στην παραγωγή λόγω εποχικών λόγων.

β. Ευκαμψία στην αντιμετώπιση των διακοπών στην προμήθεια της ενέργειας με τη διατήρηση αποθεμάτων ασφαλείας.

γ. Αναγνώριση της ύπαρξης μίας και μόνο ενοποιημένης αγοράς πετρελαίου και μίας αναδυόμενης αγοράς φυσικού αερίου⁷⁴.

δ. Αναγνώριση της αξίας και της σημασίας των πληροφοριών.

ε. Παγκοσμιοποίηση του συστήματος ενεργειακής ασφάλειας με τη συμμετοχή και νέων χωρών, όπως είναι η Ινδία και η Κίνα.

στ. Προστασία του δικτύου μεταφοράς της ενέργειας και των ενεργειακών υποδομών, καθώς και ανάπτυξή του με τρόπο ώστε να υλοποιείται η αρχή της διαφοροποίησης.

Ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας περιγράφει την «ενεργειακή ασφάλεια» ως την αδιάλειπτη διαθεσιμότητα των πηγών ενέργειας, σε προσιτή τιμή, δηλαδή ως την κατάσταση εκείνη κατά την οποία εξασφαλίζεται απρόσκοπτα η ροή της ενέργειας από τους παραγωγούς προς τους καταναλωτές, σε προσιτό κόστος⁷⁵.

Ωστόσο, για πολλούς ο παραπάνω ορισμός είναι γενικός και αόριστος, αν όχι ένα ευχολόγιο που συμπυκνώνει σε λίγες γραμμές τους διακαείς πόθους διεθνών υποκειμένων, τα οποία δεν έχουν άμεση πρόσβαση στην ενέργεια, αναμένοντας τον σύγχρονο «Προμηθέα» να τους χαρίσει για ακόμα μία φορά τη φωτιά, που θα τους ζεστάνει. Όμως, μία προσεκτική ανάλυση αποκαλύπτει ότι ο ορισμός αυτός αποτελεί ουσιαστικά μία πολυπαραγοντική εξίσωση την επίλυση της οποίας επιδιώκουν όλοι. Φυσικά, η λύση της εξαρτάται από την αναγνώριση και καθορισμό των παραγόντων που την αποτελούν, αλλά και από το ποιος προσπαθεί να την επιλύσει.

Αρχικά, αναζητώντας τους παράγοντες, καταλήγουμε ότι οι τρεις βασικοί που επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια είναι: ο πολιτικός, ο φυσικός και, τέλος, ο οικονομικός. Η έκταση, τα όρια, η βαρύτητα, η σπουδαιότητα και η κρισιμότητα των τριών αυτών παραγόντων δεν είναι δυνατόν να καθορισθούν με ακρίβεια. Τα στοιχεία που τους συνθέτουν διαχέονται

⁷⁴ Διαφαίνονται σημαντικά προβλήματα στο τρόπο λειτουργίας των αγορών. Ήδη υπάρχει το καρτέλ του πετρελαίου και διαφαίνεται στον ορίζοντα η προσπάθεια δημιουργίας από την Ρωσία ενός καρτέλ φυσικού αερίου στο οποίο θα συμμετέχει και το Ιράν. Αυτή η εξέλιξη είναι μεμακρυσμένη και δύσκολη στην υλοποίησή της πάντως ακόμα και η ανακοίνωσή της δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στο διεθνή ανταγωνισμό.

⁷⁵ «Energy security refers to the uninterrupted availability of energy sources at an affordable price» <http://www.iea.org/topics/energysecurity/>; πρόσβαση 20/12/2013.

μεταξύ τους, λειτουργώντας ακριβώς όπως ένα υγρό μέσα σε συγκοινωνούντα δοχεία, το οποίο προσπαθεί να ισορροπήσει.

Γι αυτόν τον λόγο, οι προαναφερθέντες παράγοντες – μεταβλητές, καθώς και οι μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, κρίνεται σκόπιμο να λαμβάνονται υπόψη πάντα κατά την ανάλυση της ενεργειακής ασφάλειας, είτε αναφερόμαστε στη γεωγραφική συγκέντρωση των ενεργειακών κοιτασμάτων, είτε στην ενεργειακή εξάρτηση από τις εισαγωγές ή στην αυτάρκεια, είτε, τέλος, στις διαμορφούμενες τιμολογιακές τάσεις. Μία ολοκληρωμένη ενεργειακή πολιτική οφείλει να αναπτύσσει πολυδιάστατη ανάλυση υπό το πρίσμα της φυσικής και γεωπολιτικής ασφάλειας.

Σε κάθε περίπτωση όμως, και αυτό είναι που θα μας απασχολήσει, η ροή της ενέργειας κρίνεται επισφαλής από κάθε πλευρά: υπό την πολιτική έννοια, εφόσον θέτει σε κίνδυνο τις βασικές αξίες και στόχους μιας κρατικής οντότητας, υπό την οικονομική έννοια, καθ' όσον οι τιμές αυξάνονται πάνω από το όριο στο οποίο δύνανται να ανταποκριθούν οι καταναλωτές και, τέλος, υπό τη φυσική έννοια, αφού τα παγκόσμια αποθέματα είναι πεπερασμένα.

Επιστημονικά και αντικειμενικά σκεπτόμενοι, οφείλουμε πάντα να έχουμε κατά νου ότι, η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας μεταφράζεται και εκλαμβάνεται διαφορετικά από τους καταναλωτές και διαφορετικά από τους παραγωγούς. Όποιος παράγοντας αποτελεί στοιχείο ασφάλειας για τον έναν, ταυτόχρονα δύναται να αποτελέσει στοιχείο ανασφάλειας για τον άλλον. Έτσι λοιπόν, για τους μεν πρώτους η ενεργειακή ασφάλεια μεταφράζεται σε ασφαλή και αδιάλειπτη τροφοδοσία, ενώ για τους δεύτερους σε εγγυημένη ζήτηση-απόδοση.

Επίσης, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι, το θέμα της ενέργειας και, κατ' επέκταση, της ενεργειακής ασφάλειας, περιστρέφεται κατά βάση, γύρω από τα ορυκτά καύσιμα, καθ' όσον αυτά αποτελούν, ακόμα και σήμερα, το 80% του ενεργειακού μείγματος που χρησιμοποιείται παγκοσμίως. Άρα, η παραγωγή και η κατανάλωση των καυσίμων αυτών, πετρελαίου και φυσικού αερίου, ως επί το πλείστον, αφού ο γαιάνθρακας καταναλώνεται επί τόπου από τις χώρες εξόρυξης του, είναι που απασχολεί την παγκόσμια αγορά.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι, ένας όρος τόσο συχνά χρησιμοποιούμενος εμπεριέχει στοιχεία, παράγοντες, παραμέτρους, επιδέχεται πληθώρα ερμηνειών και αναλύσεων και, τέλος, χρησιμοποιείται κάθε φορά για να εξυπηρετήσει διαφορετικούς σκοπούς και συμφέροντα. Ο όρος «ενεργειακή ασφάλεια», πάνω και πέρα από όλα είναι συνυφασμένος με την ισχύ και την επιβίωση και γι αυτόν τον λόγο αποτελεί βασική επιδίωξη των διεθνών δρώντων.

Πρωταρχικός σκοπός της ανάλυσής του είναι ο εντοπισμός και η εξεύρεση των απαραίτητων μέσων και πόρων για την επίτευξή του.

2.1.2 Πολιτικός Παράγοντας

Όταν, πριν ακόμα τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Winston Churchill, ως Υπουργός Ναυτικών Υποθέσεων του Ηνωμένου Βασιλείου⁷⁶ (First Lord of the Admiralty), έλαβε τη στρατηγική απόφαση για την αλλαγή καυσίμου στο βασιλικό ναυτικό και από το κάρβουνο, το οποίο διέθετε σε αφθονία το Ηνωμένο Βασίλειο, πέρασε στο πετρέλαιο ως καύσιμο, τότε ήταν η στιγμή που γεννήθηκε η διεθνής αγορά καυσίμων και το πετρέλαιο κατέστη ο απόλυτος διεθνής πολιτικός παράγοντας, καθ'όσον θα καθόριζε, από τούδε και στο εξής, την έκβαση του πολέμου. Οι υδρογονάνθρακες, λοιπόν, πριν γίνουν αντικείμενο του διεθνούς εμπορίου, υπήρξαν εφόδιο στρατηγικής σημασίας.

Η λήξη του Ψυχρού Πολέμου και η ανάδειξη νέων παγκοσμίων δυνάμεων, οι οποίες διψούσαν για ενέργεια, αναβάθμισε την πολιτική διάστασή της. Η μη αναμενόμενη ραγδαία αύξηση της ζήτησης ενέργειας από πλευράς Κίνας και Ινδίας το 2003⁷⁷, διατάραξε τη διεθνή ενεργειακή ισορροπία, καθιστώντας αδήριτη την ανάγκη εξεύρεσης νέων πηγών, θέτοντας υπό πίεση όλο το σύστημα παραγωγής υδρογονανθράκων, το οποίο πλέον υπολείπονταν της παγκόσμιας ζήτησης.

Το ζήτημα της ενεργειακής επάρκειας είναι υπέρ-πολιτικοποιημένο, στοιχείο που, συχνά, έχει οδηγήσει σε πολλές παρανοήσεις. Η ενέργεια δεν αντιμετωπίζεται απλώς ως ένα ακόμα παγκόσμια εμπορεύσιμο αγαθό αλλά ως συστατικό της ασφάλειας ενός κράτους. Αυτό έχει να κάνει τόσο με τον κρίσιμο ρόλο που η ενέργεια διαδραματίζει στις σύγχρονες ανεπτυγμένες (αλλά και αναπτυσσόμενες) οικονομίες όσο και με το γεγονός ότι η Δύση είναι ελλειμματική

⁷⁶ Από τον Οκτώβριο του 1911 έως τον Μάιο του 1915, ο Winston Churchill διετέλεσε Υπουργός Ναυτικών Υποθέσεων του Ηνωμένου Βασιλείου (First Lord of the Admiralty). Κύριο μέλημά του ήταν η επιχειρησιακή ετοιμότητα και ο εκσυγχρονισμός του βασιλικού ναυτικού, ώστε να ανταποκριθεί με επιτυχία σε ενδεχόμενο πόλεμο.

⁷⁷ Η κατανάλωση πετρελαίου στην Κίνα το 2003 άγγιξε τα 200 εκατομμύρια τόνους, ενώ το 2012 εκτοξεύτηκε στα 460 εκατ. τόνους. Αντίστοιχα, η κατανάλωση πετρελαίου στην Ινδία το 2003 άγγιξε τα 120 εκατομμύρια τόνους ενώ το 2012 άγγιξε τα 180 εκατ. τόνους.

<http://www.iea.org/stats/WebGraphs/CHINA1.pdf>, πρόσβαση 20/01/2014.

<http://www.iea.org/stats/WebGraphs/INDIA1.pdf>; πρόσβαση 20/01/2014.

σε ενεργειακούς πόρους και, κατά συνέπεια, είναι αναγκασμένη να εισάγει ενέργεια από ασταθείς, και συχνά, εχθρικές περιοχές του πλανήτη.

Η διαχείριση και η χρήση της ενέργειας επηρεάζει τη δομή του ίδιου του διεθνούς συστήματος. Η χρήση υδρογονανθράκων, συγκεκριμένα, γεννά ένα στοιχείο αλληλεξάρτησης στο παγκόσμιο γίνεσθαι. Με δεδομένο ότι οι υδρογονάνθρακες αποτελούν παγκόσμιο αγαθό, η ενεργειακή πολιτική κάθε κράτους επηρεάζει το σύνολο των καταναλωτών. Η πολιτική της ενέργειας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εξωτερικής πολιτικής των διεθνών δρώντων. Η πολιτική της ενέργειας που υιοθετούν οι χώρες παραγωγής και διαμετακόμισης είναι το στοιχείο καταλύτης που διαμορφώνει διεθνείς συμμαχίες, οι οποίες με τη σειρά τους καθορίζουν το διεθνές περιβάλλον.

Το 1990, ο Daniel Yergin, ιδρυτής και πρόεδρος, τότε, του Cambridge Energy Research Associates και βαθύς γνώστης της παγκόσμιας βιομηχανίας του πετρελαίου, περιέγραφε την Ευρωπαϊκή αγορά πετρελαίου της εποχής λέγοντας: «το πετρέλαιο αποτελείται από 10% οικονομία και 90% πολιτική». Σήμερα, ο Daniel Yergin περιγράφει την παγκόσμια αγορά πετρελαίου με τον ακόλουθο τρόπο: «καμία άλλη πρώτη ύλη δεν δύναται να αποκαταστήσει τη στενή σχέση που έχει το πετρέλαιο με την πολιτική, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται στη Μέση Ανατολή, τη Ρωσία, την Κίνα, τη Λατινική Αμερική ή σε οποιαδήποτε περιοχή του κόσμου»⁷⁸. Δηλαδή, η αναζήτηση υδρογονανθράκων ή η ενεργειακή ασφάλεια δεν μπορεί να διαχωριστεί από την πολιτική.

Η άνιση κατανομή των φυσικών πηγών κατέστησε την ανεπτυγμένη Δύση και κατά συνέπεια την παγκόσμια οικονομία, έρμια των πολιτικών και κοινωνικών αναταραχών στις παραγωγούς χώρες. Αναζητώντας λύση σε αυτό το πρόβλημα, οι χώρες της Δύσης επιδίδονται στην αναζήτηση νέων πηγών ενέργειας, δημιουργία νέων συμμαχιών, αφήνουν στην άκρη, τις παγιωμένες επί χρόνια, αντιλήψεις περί τροφοδοσίας και ζήτησης και διαμορφώνουν ένα νέο πλαίσιο σκέψης.

Τον πολιτικό, λοιπόν, παράγοντα ο οποίος επηρεάζει την ενεργειακή ασφάλεια, συνθέτει ένα πλήθος μεταβλητών όπως είναι οι γεωπολιτικές επιδράσεις της ενέργειας, οι απειλές και οι κίνδυνοι, η χρήση των ενεργειακών πόρων ως μέσου άσκησης πίεσης στο διεθνές γίνεσθαι. Αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα και ο οποίος ουσιαστικά δρα καταλυτικά στον προσ-

⁷⁸ Sébille-Lopez, P., 2008; *Oil Geopolitics*; Social Sciences Academic Press: Beijing, China, p. 23.

διορισμό της ενεργειακής ασφάλειας και τη χάραξη αντίστοιχης πολιτικής με σκοπό την εξασφάλισή της.

2.1.2.1 Γεωπολιτικές Επιδράσεις

Οι ενεργειακές πηγές των ορυκτών υδρογονανθράκων, ευρισκόμενες στο υπέδαφος, είναι, αυτονόητα, άρρηκτα συνδεδεμένες με το έδαφος και αποτελούν κομμάτι της γεωγραφίας μιας περιοχής. Όπως τα βουνά και τα ποτάμια μιας περιοχής ανήκουν στον πρωτογενή φυσικό χώρο, έτσι και οι ενεργειακές πηγές είναι μέρος αυτού. Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι, ουσιαστικά, η ενέργεια δεν παράγεται αλλά εξάγεται από το έδαφος. Η φύση μας τη «δανείζει», δεν μας τη «χαρίζει» και γι αυτόν τον λόγο οφείλουμε να τη σεβόμαστε.

Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΟΣΑ Angel Gurría, στην ομιλία του στο Τόκιο της Ιαπωνίας την Τρίτη 4 Δεκεμβρίου 2007 διαπιστώνει ότι, το μεγαλύτερο ποσοστό των παγκόσμιων ενεργειακών αποθεμάτων, συμβατικών ή μη⁷⁹, βρίσκονται συγκεντρωμένα σε έναν μικρό αριθ-

⁷⁹ Ο όρος «μη συμβατικοί υδρογονάνθρακες» περιλαμβάνουν το σχιστολιθικό φυσικό αέριο και πετρέλαιο, το συμπαγές φυσικό αέριο, το έγκλειστο πετρέλαιο και εσχάτως, τον πετρελαϊκό σχιστόλιθο:

Σχιστολιθικό φυσικό αέριο: Αυτό το είδος αερίου αποθηκεύεται σε λεπτόκοκκα ιζηματογενή πετρώματα, τα οποία αποτελούνται από πολύ μικρά στρώματα. Χάρη σε αυτήν την πολυστρωματική δομή, οι σχιστολιθικοί σχηματισμοί έχουν εξαιρετικά χαμηλή διαπερατότητα.

Συμπαγές φυσικό αέριο: Αυτό το είδος αερίου βρίσκεται αποθηκευμένο σε ασβεστολιθικούς και ψαμμιτικούς σχηματισμούς χαμηλής πορώδους υφής και χαμηλού επιπέδου διαπερατότητας. Τα χαρακτηριστικά αυτά δεν επιτρέπουν τη διαφυγή του αερίου από τα πετρώδη στρώματα.

(Οι παραπάνω όροι μπορούν να χρησιμοποιηθούν επίσης για να περιγράψουν το αέριο φλέβας άνθρακα, δηλαδή το αέριο μεθανίου που εξορύσσεται από αβαθή στρώματα άνθρακα.)

Σχιστολιθικό πετρέλαιο: Πρόκειται για πετρέλαιο, το οποίο ανακτάται με την επεξεργασία βραχωδών σχιστολιθικών σχηματισμών μικρού βάθους που περιέχουν πετρέλαιο.

Έγκλειστο πετρέλαιο: Αυτό το είδος πετρελαίου περιέχεται σε βραχώδεις και σχιστολιθικούς σχηματισμούς χαμηλής σχετικά πορώδους υφής και διαπερατότητας και εξορύσσεται με τον ίδιο τρόπο όπως το συμπαγές φυσικό αέριο.

Πετρελαϊκός σχιστόλιθος: Αποτελεί τον πρόδρομο του πετρελαίου. Είναι στερεά, βραχώδης ουσία που ονομάζεται «κηρογόνο» (kerogen), που μπορεί να εξορύσσεται και να θερμαίνεται μέχρι να απελευθερώσει τελικά χρήσιμες ποσότητες πετρελαίου και φυσικού αερίου. Είναι πολύ πιο ακριβό και «βρώμικο» από το συμβατικό ή ακόμα και το μη συμβατικό σχιστολιθικό πετρέλαιο. Αλλά η Εσθονία έχει βελτιώσει την αποδοτικότητα της παραγωγικής διαδικασίας και μπορεί να αρχίσει την εξαγωγή τεχνολογίας. Υπολογίζεται ότι υπάρχουν περίπου 5.000 δι-

μό χωρών που, ως επί το πλείστον, παρουσιάζουν πολιτική αστάθεια, είναι οικονομικά υποανάπτυκτες, δεν χαρακτηρίζονται ως δυτικού τύπου δημοκρατίες, συχνά είναι παγκοσμίως περιθωριοποιημένες και συνειδητά δεν συμμετέχουν στην παγκοσμιοποίηση (σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ⁸⁰). Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του προέδρου των ΗΠΑ, George W. Bush Jr., στο διάγγελμα του προς τον Αμερικανικό λαό το 2006 ότι η χώρα του είναι εξαρτημένη από το πετρέλαιο και ότι είναι απαραίτητο οι ΗΠΑ να απεξαρτηθούν από αυτό, καθώς και από την σχέση τους με την Μέση Ανατολή⁸¹. Μόνον 10 χώρες κρατούν στα χέρια τους το 85% της παγκόσμιας παραγωγής ορυκτών υδρογονανθράκων⁸².

Εξετάζοντας τον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη, παρατηρούμε λοιπόν ότι, το 75% των συμβατικών κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου, παγκοσμίως, βρίσκονται στο τόξο που αρχίζει από την Αραβική Χερσόνησο και τον Περσικό Κόλπο, διασχίζει την Κεντρική Ασία και καταλήγει στη Δυτική Σιβηρία και τη ρωσική νήσο Sakhalin⁸³, περιοχή που ενσωματώνει περιοχές τις οποίες η Δύση προσπαθεί, από ανευρέσεως των υδρογονανθράκων, να θέσει υπό τον έλεγχό της, είτε προσφέροντας τις υπηρεσίες της σε αυτές τις χώρες, είτε καθυποτάσσοντας τις δια της βίας. Σε κάθε περίπτωση, οι χώρες αυτές αποτελούν «πηγή ζωής» για τον

σεκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου από κηρογόνο παγκοσμίως, υψηλότερο επίπεδο αποθεμάτων και από το συμβατικό πετρέλαιο.

Πισσούχες άμμοι/Πετρελαιοφόροι αμμόλιθοι: Η ασφαλτούχος ή πισσούχος άμμος είναι μίγμα αργίλου, άμμου και ενός είδους πίσσας (bitumen). Η πίσσα βρίσκεται σε ποσοστό 10-15%.

E.E., ENVE-V-034, Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής, Βρυξέλλες, 24 Απριλίου 2013 «Περιβάλλον, Κλιματική Αλλαγή και Ενέργεια», *Η Θέση Των Τοπικών Και Περιφερειακών Αρχών Σχετικά Με Τους Μη Συμβατικούς Υδρογονάνθρακες*

⁸⁰ <http://www.oecd.org/newsroom/anewchallengefortheoecd.htm>, πρόσβαση 12/1/2013.

⁸¹ «Η Αμερική είναι εξαρτημένη από το πετρέλαιο, το οποίο εισάγεται συνήθως από ασταθείς περιοχές του πλανήτη». «Είναι απαραίτητο οι Η.Π.Α να μετακινηθούν μακριά από μία οικονομία που βασίζεται στο πετρέλαιο και να αφήσουν στο παρελθόν την εξάρτησή τους από την Μέση Ανατολή». Τζωρτζ Μπους, Πρόεδρος των Η.Π.Α, 2006, διάγγελμα προς τον Αμερικανικό λαό,

Kraemer Thomas D., 2006, *Addicted To Oil :Strategic Implications Of American Oil Policy*, ISBN 1-58487-245-4, May σελ 1, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub705.pdf>, 20/5/2014.

⁸² <http://energyatlas.iea.org/?subject=-1920537974>; Πρόσβαση 13/1/2014

⁸³ <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/KeyWorld2013.pdf>, πρόσβαση 20/5/2014.

δυτικό πολιτισμό⁸⁴ και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί ο δυτικός κόσμος να διακινδυνεύσει την καθ' οιονδήποτε τρόπο, απώλεια τους⁸⁵.

2.1.2.2 Απειλές και Κίνδυνοι

Η πολυπλοκότητα του παγκόσμιου συστήματος εξόρυξης και διακίνησης των υδρογονανθράκων εγκυμονεί πληθώρα κινδύνων και είναι ευάλωτο σε αναρίθμητες απειλές. Υφίσταται μεγάλος αριθμός παραμέτρων, πλην των φυσικών και τεχνολογικών κινδύνων, τους οποίους θα αναλύσουμε στη συνέχεια, οι οποίες, αν και δεν εξαρτώνται άμεσα από τις παραγωγούς χώρες, εντούτοις επηρεάζουν την παγκόσμια ενεργειακή ασφάλεια. Είναι πλέον συχνά τα φαινόμενα, η ροή της ενέργειας να διακόπτεται λόγω δολιοφθοράς σε εγκαταστάσεις και υποδομές⁸⁶, κλοπής κατά τη διάρκεια μεταφοράς (από τους αγωγούς ή από τα μέσα μεταφοράς των υδρογονανθράκων), πειρατείας των μέσων μεταφοράς (κυρίως των πλοίων), τρομοκρατικών επιθέσεων κατά του προσωπικού που ασχολείται με την εξόρυξη ή τη μεταφορά ή κατά των αντιστοίχων εγκαταστάσεων, στρατιωτικών επεμβάσεων και συγκρούσεων (πολεμικών συρράξεων ή εμφυλίων πολέμων).

Όπως παρατηρήσαμε και πρωτύτερα, τα μεγαλύτερα αποθέματα υδρογονανθράκων βρίσκονται σε ασταθείς πολιτικά περιοχές. Η διαδικασία εξόρυξης και μεταφοράς τους στον δυτικό κόσμο υποκρύπτει κινδύνους. Η ανάγκη αυτή για ενέργεια είναι που γεννά την απειλή και που τελικά τη μετουσιώνει σε πράξη διακόπτοντας την απρόσκοπτη τροφοδοσία. Η διατάραξη αυτής της ροής της ενέργειας, χρησιμοποιείται από διάφορες κοινωνικές – πολιτικές – στρατιωτικές ομάδες ως μέσον επίτευξης των επιδιώξεών τους, αποσκοπώντας μάλιστα, με αυτόν

⁸⁴ <http://energyatlas.iea.org/>, πρόσβαση 20/5/2014.

⁸⁵ Πέραν αυτών των περιπτώσεων και λόγω της δυναμικής εμφάνισης των μη συμβατικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, τα οποία μπορούν να ξανασχεδιάσουν τον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι, σημαντικά μη συμβατικά αποθέματα βρίσκονται συγκεντρωμένα σε περιοχές αστάθειας όπως στην περιοχή Orinoco της Βενεζουέλας και στη Βόρεια Θάλασσα. Βέβαια, δεν παραβλέπουμε το γεγονός ότι τεράστιες ποσότητες σχιστολιθικού πετρελαίου και αερίου ανακαλύφθηκαν στις ΗΠΑ, καθιστώντας τη χώρα, τουλάχιστον μέχρι που γράφονται αυτές οι γραμμές, εν δυνάμει αυτάρκη και γιατί όχι, εξαγωγό χώρα, ούτε περιφρονούμε τις εξίσου ουδάλως ευκαταφρόνητες ποσότητες πισσούχου άμμου στο Calgary του Καναδά.

⁸⁶ Στις μέρες μας με την εμφάνιση των νέων ασύμμετρων απειλών και ειδικότερα της τρομοκρατίας στο σύστημα της ενέργειας, πρέπει να συμπεριληφθεί και το στοιχείο της φύλαξης του δικτύου μεταφοράς, δίκτυο το οποίο αποτελεί μέσο αλλά και στόχο για την εφαρμογή της λεγόμενης «διπλωματίας των αγωγών».

τον τρόπο, να διεθνοποιήσουν τους στόχους τους και να βρουν υποστηρικτές στο εγχείρημά τους. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα επιθέσεων των Κούρδων και των Τσετσένων στους αγωγούς μεταφοράς υδρογονανθράκων της Τουρκίας και της Ρωσίας αντίστοιχα.

Ως πολλαπλασιαστής, των αρνητικών αποτελεσμάτων τέτοιων ενεργειών, λειτουργεί η υποχρεωτική διέλευση των μεταφερόμενων φορτίων από τα παγκόσμια σημεία «πνιγμού», δηλαδή τα διεθνή θαλάσσια στενά, όπως του Βοσπόρου – Δαρδανελίων, Ορμούζ, Μάλακα, Σουέζ, Γιβραλτάρ και Παναμά. Το γεγονός ότι, το 50% της ποσότητας πετρελαίου που διακινείται θαλασσίως διέρχεται υποχρεωτικά από αυτά τα σημεία, αυξάνει την τρωτότητα και την ευπάθεια τους, αλλά συγχρόνως και την αξία τους σε πράξεις που έχουν επίπτωση στη μεταφορά των υδρογονανθράκων. Χαρακτηριστικά ο Stern Roger J. επισημαίνει ότι, η σπουδαιότητα στην παγκόσμια γεωπολιτική σκακιέρα των «σημείων πνιγμού» αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι ΗΠΑ μόνο για την εξασφάλιση της ελεύθερης διακίνησης των πλοίων που μεταφέρουν πετρέλαιο, διαμέσου των στενών του Ορμούζ, δαπάνησαν από το 1976 έως το 2007 8 τρις. δολάρια⁸⁷.

Η αντίδραση βέβαια της διεθνούς κοινότητας, της οποίας διακυβεύεται η ανάπτυξη και άρα η ύπαρξη εξαιτίας της αποστέρησης των αναγκαίων ενεργειακών ροών, κάθε άλλο παρά φιλική ή έστω ανεκτική κρίνεται απέναντι σε τέτοιου είδους συμπεριφορές. Συχνά βλέπουμε πρωτοβουλίες σε διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε την επιχείρηση «Αταλάντα»⁸⁸ για την πάταξη της πειρατείας στη θαλάσσια περιοχή της Σομαλίας.

⁸⁷ Stern Roger J., 2010, *United States cost of military force projection in the Persian Gulf, 1976–2007*, Energy Policy, doi:2.1016/j.empol.2010.01.013

⁸⁸ Η Επιχείρηση «ΑΤΑΛΑΝΤΑ» είναι μέρος της παγκόσμιας πρωτοβουλίας, η οποία διεξάγεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο Κέρασ της Αφρικής, για την αντιμετώπιση της κρίσης στη Σομαλία, η οποία έχει, εκτός των διαστάσεων ασφαλείας και πολιτικές και ανθρωπιστικές. Η «EU NAVFOR Somalia - Operation ATALANTA», όπως ονομάστηκε η επιχείρηση, βασίστηκε στα Ψηφίσματα 1814, 1816, 1838 και 1846 του 2008 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Σκοπός της επιχείρησης είναι να συμβάλει:

- Στην προστασία των πλοίων του Παγκόσμιου Προγράμματος Επισίτισης (World Food Program), τα οποία διανέμουν επισιτιστική βοήθεια στη Σομαλία.
- Στην προστασία των εμπορικών σκαφών, τα οποία πλέουν στον Κόλπο του Aden και ανοικτά των ακτών της Σομαλίας, καθώς και στην αποτροπή, παρεμπόδιση και πάταξη πειρατικών ενεργειών και ενεργειών ένοπλης λη-

2.1.2.3 «Γεωπολιτικό» Ενεργειακό Όπλο⁸⁹

Στις αρχέγονες κοινωνίες, αυτός που είχε στην κατοχή του τη φωτιά, ή τη γνώση για το άναμμά της, ήταν ο ισχυρός και επέβαλλε τη θέλησή του σε όλα τα υπόλοιπα μέλη, τα οποία αποδέχονταν αυτήν τη συμπεριφορά προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση στη φωτιά που θα τους εξασφάλιζε είτε τη ζέστη, είτε το ψήσιμο του θηράματος. Το μυστικό καλά προστατευμένο, αποτελούσε πηγή εξουσίας και δύναμης. Σε περίπτωση απώλειας, ο θάνατος ήταν η σίγουρη κατάληξη.

Κατά αντιστοιχία, η μεγαλύτερη πρόκληση που έχει να αντιμετωπίσει ο δυτικός, αδηφάγος ενεργειακά, πολιτισμός, είναι ο ενεργειακός εθνικισμός που ασκούν χώρες οι οποίες κατέχουν μεγάλα αποθέματα υδρογονανθράκων και τα οποία τα διοχετεύουν στη Δύση. Χώρες όπως είναι η Ρωσία και η Βενεζουέλα, καθώς και πλήθος άλλων κρατών δορυφόρων αυτών, όπως το Καζακστάν και το Εκουαδόρ, χρησιμοποιούν τους υδρογονάνθρακες ως μέσον πίεσης της διεθνούς κοινότητας προκειμένου να επιτύχουν τους εθνικούς τους σκοπούς. Δρώντας καθαρά σε ρεαλιστική βάση, εκμεταλλεύονται, την παρεχόμενη από την ενέργεια ισχύ, για να προωθήσουν σε τοπική, περιφερειακή, ή ακόμα και σε παγκόσμια κλίμακα τα συμφέροντά τους.

Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης σε συνδυασμό με την άνιση κατανομή της ισχύος και των ενεργειακών αποθεμάτων στην παγκόσμια σκακιέρα παρέχει στα διάφορα κράτη την ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν την ενέργεια ως μέσον για την άσκηση οικονομικής πίεσης και την επίτευξη πολιτικών στόχων. Η προσπάθεια της εκμετάλλευσης των άνισων δεσμών αλληλεξάρτησης που διαμορφώνονται μεταξύ των κρατών / παικτών διευκολύνεται με τη χρήση της ενέργειας ως μέσου άσκησης πίεσης, πάντα μέσα στα πλαίσια μίας διαδικασίας υπολογισμού κόστους / οφέλους, σε μία εποχή κατά την οποία το κόστος του πολέμου είναι δυσβάσταχτο και τα εθνικά συμφέροντα μπορούν να υπηρετηθούν με ηπιότερα, αλλά πάντα σκληρά μέσα, όπως είναι η χρήση της ενέργειας.

στείας και, γενικότερα, στην προσπάθεια να διατηρηθούν οι θαλάσσιες γραμμές επικοινωνιών ανοικτές στη ναυσιπλοΐα.

⁸⁹ Collins Gabriel, 18 July 2017, “Russia’s use of the “energy weapon” in Europe”, Issue Brief, Baker Institute for Public Policy, πρόσβαση 20/10/2017.

Μία τέτοια συμπεριφορά έχει άμεση επίπτωση όχι μόνον στις οικονομίες των χωρών που εισάγουν υδρογονάνθρακες, αλλά και στην παγκόσμια ενεργειακή πολιτική, θέτοντας σε κίνδυνο τη μακρόχρονη σχεδίαση που αποτελεί βασικό σκοπό του παγκόσμιου ενεργειακού οικοδομήματος από τις πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του '70 και εντεύθεν. Σύμφωνα λοιπόν με τον μακροχρόνιο αυτό σχεδιασμό, η ΙΕΑ διαπιστώνει ότι, περισσότερα από 1600 δις δολάρια επενδύονται κάθε χρόνο με σκοπό την παροχή ενέργειας στους καταναλωτές παγκοσμίως, ποσό το οποίο έχει διπλασιαστεί από το 2000 μέχρι σήμερα και εκτιμά ότι η διεθνής κοινότητα, μέχρι το 2035, θα επενδύσει σωρευτικά 48 τρις δολάρια στη βιομηχανία της ενέργειας, με σκοπό να ανταποκριθεί στη διαρκώς αυξανόμενη ζήτηση⁹⁰. Η εμπειρία έχει δείξει ότι για τις παραγωγούς χώρες δεν αποτελεί προτεραιότητα η επανεπένδυση των κερδών από την πώληση των υδρογονανθράκων στην εγχώρια βιομηχανία ενέργειας, με σκοπό την ικανοποίηση των ενεργειακών αναγκών διεθνώς. Οι χώρες αυτές αρκούνται στα βραχυπρόθεσμα, υψηλά βέβαια, κέρδη από την πώληση και δεν ενδιαφέρονται για τον εκσυγχρονισμό και εν γένει τη βελτίωση των υποδομών.

Πολλές φορές στο παρελθόν, έχουμε βιώσει καταστάσεις κατά τις οποίες ο «ενεργειακός εθνικισμός» χρησιμοποιεί την ενέργεια ως όπλο ή ως μέσον επίτευξης των στόχων (οικονομικών, πολιτικών). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ρωσίας η οποία διέκοψε την παροχή αερίου και πετρελαίου προς την Ουκρανία και τη Λευκορωσία⁹¹, καθώς και της Βενεζουέλας που απειλεί επανειλημμένα για την αναστολή τροφοδοσίας σε πετρέλαιο τις ΗΠΑ⁹². Ο δυ-

⁹⁰ <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/weio2014.pdf>, πρόσβαση 20/2/2014

⁹¹ Τον Ιανουάριο του 2009, η Gazprom διέκοψε όλες τις προμήθειες φυσικού αερίου που διέρχονταν από την Ουκρανία για σχεδόν τρεις εβδομάδες, επειδή οι δύο πλευρές δεν κατάφεραν να καταλήξουν σε συμφωνία για ένα ουκρανικό χρέος προς την Gazprom, αλλά και για την τελική τιμή του ρωσικού φυσικού αερίου που θα προμηθεύονταν οι Ουκρανοί. Εκείνη την εποχή, περίπου το 80% των εισαγωγών ρωσικού φυσικού αερίου προς την Ευρώπη διερχόταν μέσω των ουκρανικών αγωγών. Στις αρχές του 2006, μια παρόμοια ρώσο-ουκρανική διαφωνία είχε καταλήξει και πάλι σε διακοπή της προμήθειας φυσικού αερίου προς την Ευρώπη. Επίσης, το 2010 και το 2011, οι διαφορές μεταξύ της Ρωσίας και της Λευκορωσίας είχαν ως αποτέλεσμα την προσωρινή μείωση των αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου προς τη Λευκορωσία και τις γειτονικές χώρες. Τελικά, η Μόσχα απέκτησε τον πλήρη έλεγχο των λευκορωσικών υποδομών μεταφοράς φυσικού αερίου, με αντάλλαγμα σημαντικές μειώσεις στην τιμή του εισαγόμενου ρωσικού φυσικού αερίου.

⁹² Το 2008 ο πρόεδρος της Βενεζουέλας Ούγο Τσάβες απειλούσε ότι η χώρα του θα μηνύσει την Exxon Mobil για τη μη καταβολή φόρων πετρελαίου και ότι θα διακόψει τις εξαγωγές αργού προς τις ΗΠΑ εάν δεχθεί η Βενεζουέ-

τικός κόσμος είναι πεπεισμένος πλέον ότι, οι συγκεκριμένες παραγωγόι χώρες έχουν και τη θέληση και τα μέσα για να παύσουν τη ροή ενέργειας, ενεργοποιώντας τη διεθνή αντίδραση, τόσο έναντι των κυβερνήσεων, όσο και έναντι των κρατικών εταιρειών.

Ο Rasizade επισημαίνει ότι, η παραπάνω απειλή συνδυάζεται με το φαινόμενο τα απολυταρχικά καθεστώτα να ελέγχουν τους ενεργειακούς πόρους ενός κράτους στις περισσότερες των περιπτώσεων και να χρησιμοποιούν τα έσοδα για την ανάπτυξη του πληθυσμού και την αύξηση του βιοτικού του επιπέδου. Αντίθετα, οι πληθυσμοί των κρατών αυτών μαστίζονται από τη φτώχεια, η οποία προκαλεί σοβαρή αντίδραση και αισθήματα μίσους, καθώς βλέπουν τον πλούτο της χώρας τους να τον εκμεταλλεύονται ξένοι, υπό την ανοχή αν όχι τις υποδείξεις των εγχώριων ταγών. Έτσι, ενσπείρονται τα ψήγματα του φονταμενταλισμού και της ένοπλης αντίστασης εναντίον της αδικίας. Τα αισθήματα αυτά σε συνδυασμό με την υποστήριξη που παρέχεται από τα δυτικά κράτη στα απολυταρχικά καθεστώτα, εξαιτίας των ενεργειακών τους αναγκών, έχουν ως αποτέλεσμα την εμφάνιση αντιδυτικών αισθημάτων, τα οποία φαίνεται να πυροδοτούν τον φονταμενταλισμό⁹³.

Η διεθνοποιημένη αγορά της ενέργειας προσπαθώντας να αμβλύνει ή και να εξαλείψει τις συνέπειες από τέτοιου είδους συμπεριφορές, μέχρι σήμερα, κινείται μεταξύ δύο επιλογών: είτε αύξανε τις τιμές παγκοσμίως, είτε διαφοροποιούσε τη ροή, παρακάμπτοντας τις χώρες που προκαλούν προβλήματα. Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι, τα βραχυπρόθεσμα κέρδη που αποκομίζουν τα κράτη αυτά, με την αύξηση της τιμής, δύνανται να εξανεμισθούν από τη συγκροτημένη παγκόσμια αντίδραση, χάνοντας έναν – έναν τους πελάτες τους, με αποτέλεσμα τελικά να σκοτώσουν τη «χήνα που γεννά τα χρυσά αυγά».

Σήμερα όμως, παρατηρούμε την υιοθέτηση μιας εντελώς αντίθετης πρακτικής: η παγκόσμια αγορά προκειμένου να τιμωρήσει τις χώρες που δημιουργούν προβλήματα στην παγκόσμια τροφοδοσία, προέβη στην άνευ προηγουμένου πτώση της τιμής του πετρελαίου (από τα 150 στα 50 δολ/βαρέλι ⁹⁴) με σκοπό να πλήξει τις στηριζόμενες στα κέρδη από την πώληση των υδρογονανθράκων, οικονομίες. Βέβαια, η πτώση της τιμής έχει αρνητική επίπτωση σε ό-

λα επίθεση από αυτές. Οι εισαγωγές αργού από τη Βενεζουέλα αντιστοιχούσαν στο 10% των συνολικών εισαγωγών αργού των ΗΠΑ.

⁹³ Rasizade Alec, Nov 2002, *The Specter of a New ‘Great Game’ in Central Asia*, Foreign Service Journal,.

⁹⁴ Μάλιστα οι μεγαλύτερες απώλειες παρατηρήθηκαν εντός του δευτέρου εξαμήνου του 2014 όταν τον Ιούνιο του 2014 το πετρέλαιο κατρακύλησε από τα 115 δολ/βαρέλι στα 50, τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους.

λες τις παραγωγούς χώρες, πλην όμως, χώρες όπως είναι η Σαουδική Αραβία, αντισταθμίζουν τις απώλειες από την τιμή με την αύξηση της παραγωγής. Άρα, σε αυτήν την περίπτωση χαμένες είναι οι χώρες οι οποίες δεν μπορούν να αυξήσουν την παραγωγή ως αντιστάθμισμα, είτε λόγω κόστους εξόρυξης, είτε λόγω αδυναμίας διάθεσης/πώλησης των επιπλέον ποσοτήτων. Σε κάθε περίπτωση, βιώνουμε την εποχή του «ενεργειακού μπούμερανγκ», αφού, τελικά, η πώληση υδρογονανθράκων δεν αποδεικνύεται για όλους επικερδής ενασχόληση.

2.1.3 Φυσικός Παράγοντας

Όταν ομιλούμε για τον φυσικό παράγοντα, ουσιαστικά εννοούμε δύο βασικά στοιχεία: πρώτον την παραγωγή, η οποία, αφενός, σχετίζεται άμεσα με τα επιβεβαιωμένα κοιτάσματα, δηλαδή με τις ποσότητες υδρογονανθράκων που έχουν εντοπιστεί και των οποίων είναι δυνατή η εκμετάλλευσή τους και, αφετέρου, έμμεσα, με τη ζήτηση, δηλαδή με τις ανάγκες της διεθνούς αγοράς. Βέβαια, όπως θα διαπιστώσουμε και παρακάτω, η ζήτηση δεν συμβαδίζει πάντα με την παραγωγή, καθ' όσον στη διεθνή ενεργειακή σκακιέρα η παραγωγή χρησιμοποιείται ως μέσον πίεσης, είτε αυξάνοντας είτε μειώνοντάς την, ανεξάρτητα με τις ανάγκες. Επανερχόμενοι στο θέμα μας, ο πρώτος αυτός παράγοντας, όπως θα διαπιστώσουμε, καθορίζει θεωρητικά, την ενεργειακή επάρκεια, το παγκόσμιο δηλαδή ενεργειακό ισοζύγιο. Αυτό σημαίνει ότι, η λειτουργία χωρίς στρεβλώσεις της παγκόσμιας ενεργειακής αγοράς, ισορροπεί την προσφορά με τη ζήτηση, τις ανάγκες με την παραγωγή.

Το δεύτερο συνθετικό στοιχείο του φυσικού παράγοντα είναι οι καταστροφές, είτε αυτές είναι φυσικές, είτε τεχνολογικές. Η φύση, όσο και να θέλουμε πολλές φορές να την αγνοήσουμε ή να την υποτάξουμε, στέκει εκεί για να μας θυμίζει ότι έχει τον πρώτο και τελευταίο λόγο σε κάθε ανθρώπινη προσπάθεια ή δραστηριότητα. Ο φυσικός παράγοντας, όσο και να θέλουμε να τον προβλέψουμε για να αποφύγουμε τις καταστρεπτικές του επιδράσεις, πάντα θα μας εκπλήσσει δυσάρεστα. Ανάλογα μας αιφνιδιάζει και η καταστροφική όψη της τεχνολογίας, είτε γίνεται ακούσια συνεπεία παραλείψεων, είτε εκούσια από αυτόν, τον ίδιο τον άνθρωπο.

2.1.3.1 Ενεργειακή Επάρκεια

Το ιδεατό για κάθε κράτος δεν είναι άλλο φυσικά από την ενεργειακή αυτάρκεια, δηλαδή την παραγωγή από το ίδιο το κράτος του συνόλου της ενέργειας που του χρειάζεται ή θα του χρειαστεί. Εκτός όμως από τις παραγωγούς χώρες, οι οποίες είναι λίγες σε σχέση με το

σύνολο των καταναλωτριών χωρών παγκοσμίως, για όλες τις άλλες, η αυτάρκεια αποτελεί ανεκπλήρωτο όνειρο και γι αυτό βέβαια αρκούνται στην επάρκεια, δηλαδή την κάλυψη των αναγκών τους από διάφορες εξωτερικές πηγές.

Η απρόσκοπτη ροή ενέργειας από τις παραγωγούς προς τις καταναλώτριες χώρες, η οποία θα εξασφαλίσει τη ζητούμενη επάρκεια, προϋποθέτει την ύπαρξη επαρκών φυσικών πόρων παραγωγής υδρογονανθράκων. Μιλώντας όμως για πόρους⁹⁵, από τον ορισμό και μόνο, οφείλουμε να γνωρίζουμε ότι αυτοί εξαντλούνται.

Εδώ και δεκαετίες και πιο έντονα από το 2005 και μετά, η αγωνία παγκοσμίως ήταν η εξάντληση των φυσικών πόρων, δηλαδή η αδυναμία της παγκόσμιας παραγωγής να καλύψει τη ζήτηση. Λογικά σκεπτόμενοι, αριθμός επιστημόνων διατύπωσε θεωρίες και προβλέψεις για τον χρονικό ορίζοντα επάρκειας των πηγών. Είχαν προσδιορίσει με ακρίβεια τον χρόνο κατά τον οποίο τα πηγάδια με τον μαύρο χρυσό θα στέρευαν. Οι υπολογισμοί τους στηρίζονταν στα επιβεβαιωμένα⁹⁶ κοιτάσματα υδρογονανθράκων, καθώς και στα πιο πιθανά, δηλαδή στα κοιτάσματα εκείνα τα οποία κρίνονταν εκμεταλλεύσιμα, τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Η τεχνολογία όμως, σε συνδυασμό με την αύξηση της τιμής των υδρογονανθράκων⁹⁷, συνετέλεσαν στην ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων ή κατέστησαν εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα,

⁹⁵ Ένας φυσικός πόρος είναι το αποτέλεσμα μη ανθρωπογενών φυσικών διεργασιών και επιδράσεων. Σε αντιδιαστολή με τα συνήθη εμπορεύματα ο φυσικός πόρος - μη θεωρώντας για την ώρα την πράξη της εξόρυξης ως παραγωγή - «παράγεται» από την φύση. Κατά πόσο ένας συγκεκριμένος φυσικός πόρος είναι και εξαντλήσιμος προσδιορίζεται από την σύγκριση του ρυθμού αναπαραγωγής του με τον ρυθμό εξόρυξης και κατανάλωσης του.

⁹⁶ Με τον όρο «επιβεβαιωμένα κοιτάσματα» εννοούμε τις εκτιμώμενες ποσότητες πετρελαίου που με βάσει τα γεωλογικά και μηχανικά ευρήματα καταδεικνύεται με βεβαιότητα ότι μπορούν να ανακτηθούν στο μέλλον, υπό τις παρούσες οικονομικές και λειτουργικές συνθήκες, <http://www.bp.com/>, πρόσβαση 14/3/2014

⁹⁷ Η πολύ χαμηλή τιμή του πετρελαίου των αραβικών χωρών δεν διευκόλυνε μέχρι το 1973 την ολοκλήρωση εναλλακτικών λύσεων εξόρυξης του μαύρου χρυσού. Όταν όμως οι αραβικές χώρες υιοθέτησαν oligοπωλιακές πρακτικές διαμόρφωσης υψηλών τιμών, κατέστησαν συμφέρουσες πολλές εναλλακτικές λύσεις που προηγουμένως δεν ήταν εμπορικά εκμεταλλεύσιμες. Επέτρεψαν συνεπώς να γίνουν εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα, τα οποία προηγουμένως δεν ήταν κερδοφόρα. Η εξόρυξη στα κοιτάσματα αυτά επιβαρυνόταν με μεγαλύτερο κόστος και άρα το προϊόν τους είχε υψηλότερη τιμή. Με τη διεθνή άνοδο των τιμών, τα πετρέλαια των κοιτασμάτων ακριβής εξόρυξης εισήλθαν στην αγορά. Όμως, η συνεχής αύξηση της τιμής του πετρελαίου κατέστησε πιο προσιτές και άλλες εναλλακτικές μορφές ενέργειας που είχαν ακόμη μεγαλύτερο κόστος. Στη συνέχεια βέβαια, με την κατακόρυφη πτώση των τιμών του πετρελαίου, οι εναλλακτικοί αυτοί τρόποι και κοιτάσματα, εγκαταλείφθηκαν. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των σχιστολιθικών κοιτασμάτων η εκμετάλλευση των οποίων πλέον κρίνεται α-

συμβατικά ή μη συμβατικά, η εκμετάλλευση των οποίων κατά το παρελθόν θεωρείτο ασύμφορη και άρα αδύνατη. Πρέπει να έχουμε πάντα κατά νου ότι η εξόρυξη είναι στενά συνδεδεμένη με την τιμή πώλησης του προϊόντος. Αν η τιμή πώλησης δεν υπερκαλύπτει το κόστος εξόρυξης, τότε η όλη επιχείρηση καθίσταται ασύμφορη και άρα οικονομικά αδύνατη. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η εξόρυξη πετρελαίου και αερίου από σχιστόλιθο⁹⁸ στις ΗΠΑ και

σύμφορη καθώς επίσης και η αναζήτηση νέων κοιτασμάτων στον αρκτικό κύκλο
<http://www.bbc.com/news/business-34377434>, 14/3/2014

<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/fdc1169c-beac-11e4-8d9e-00144feab7de.html#axzz3oBc4XjKm>, 14/3/2014

⁹⁸ Το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο παράγονται μέσω υδρορωγμάτωσης, μια διαδικασία κατά την οποία το νερό, η άμμος και τα χημικά εκτοξεύονται στον σχιστόλιθο για να τον σπάσουν και να απελευθερώσουν το πετρέλαιο ή το αέριο που έχει μέσα του. Η υδρορωγμάτωση είναι γνωστή από το 1940 αλλά μόνο στα τέλη της δεκαετίας του 1990 οι τεχνικές επέτρεψαν τη χρήση της σε μεγάλη κλίμακα και το συνδυασμό της με διαδικασίες, όπως είναι η οριζόντια εξόρυξη και η σεισμική απεικόνιση.

Η Αρχή Ενεργειακών Πληροφοριών των ΗΠΑ σε ανακοίνωσή της σημειώνει ότι έπειτα από έρευνες που διενήργησε σε 42 χώρες θεωρεί πως τα εκτιμώμενα αποθέματα σχιστολιθικών υδρογονανθράκων στον πλανήτη είναι κατά 10% μεγαλύτερα από την προηγούμενη πρόβλεψη του 2011. Συγκεκριμένα, η Αρχή Ενεργειακών Πληροφοριών εκτιμά ότι στο υπέδαφος των 42 χωρών υπάρχουν περί τα 345 δισ. βαρέλια αργού «τεχνικός εκμεταλλεύσιμος». Εκτιμά επίσης πως στις χώρες αυτές υπάρχουν αποθέματα φυσικού αερίου από σχιστόλιθο, τα οποία υπολογίζονται στα 7,299 τετράκις εκατ. κυβικά πόδια. Αρκεί να αναφερθεί ότι τα αποθέματα αυτά, εφόσον πράγματι υπάρχουν, αυξάνουν κατά 47% τα ήδη διαπιστωμένα παγκόσμια διαθέσιμα φυσικού αερίου.

Ο πισσούχος ή βιτουμενιούχος σχίστης είναι ένα πέτρωμα που περιέχει κάποιας μορφής κηρογόνου (ένα κηρώδες μίγμα υδρογονανθράκων) σε ποσοστό μέχρι και 40%. Αφού αφαιρεθεί με επιφανειακή ή υπο-επιφανειακή εξόρυξη, ο σχιστόλιθος θρυμματίζεται και θερμαίνεται ώστε να εξατμιστούν οι υδρογονάνθρακες. Οι αέριοι πλέον υδρογονάνθρακες συμπυκνώνονται και σχηματίζουν ένα βαρύ, παχύρρευστο πετρέλαιο. Υπάρχει και η τεχνική η απόληψη του πετρελαίου να γίνει υπόγεια (in situ). Στη διεργασία αυτή ανοίγονται οπές στο κοίτασμα από όπου εισάγονται θερμά αέρια που μετατρέπουν το κηρογόνο σε πετρέλαιο. Πριν από τη μεταφορά του στο διωλιστήριο το πετρέλαιο αυτό πρέπει να τύχει επεξεργασίας ώστε να αφαιρεθούν το θείο, το άζωτο και άλλα τοξικά στοιχεία. Αν και μερική αξιοποίηση των πισσούχων σχιστών άρχισε στις Η.Π.Α. πριν από το 1855 από τους Μορμόνους, ουσιαστικά η σύγχρονη βιομηχανική αξιοποίησή τους κορυφώθηκε το 1980, μετά τις δύο ενεργειακές κρίσεις. Με την πτώση των τιμών του πετρελαίου μετά το 1980 όλες οι προσπάθειες εγκαταλείφθηκαν.

Τα 2/3 των αποθεμάτων πισσούχου σχίστη στον κόσμο βρίσκονται στις Η.Π.Α. (Κολοράντο, Γιούτα και Γουαϊόμινγκ) και εκτιμάται ότι μπορεί να καλύψουν τις ανάγκες της χώρας αυτής σε πετρέλαιο για τα επόμενα 40 χρόνια, με τα παρόντα επίπεδα κατανάλωσης.

Όμως η χρήση του πισσούχου σχίστη παρουσιάζει και ορισμένα προβλήματα. Έχει μικρότερη ενεργειακή απόδοση από ό,τι το συμβατικό πετρέλαιο, επειδή για την εξαγωγή, επεξεργασία και αναβάθμισή του καταναλώνει ε-

από την άμμο⁹⁹ των δασών του Καναδά, διαδικασίες κοστοβόρες οι οποίες, όπως επισημαίνει ο Randall, τελικά άρχισαν να αποδίδουν καρπούς, όταν η τιμή του πετρελαίου εκτοξεύτηκε πάνω από τα 120 δολ/βαρέλι, καθ' όσον η τιμή εξόρυξής του με τις παραπάνω τεχνικές κυμαίνεται κατά μέσον όρο στα 80 δολ/βαρέλι¹⁰⁰.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι η τήξη των πάγων στην Αρκτική πέραν της διευκόλυνσης της ναυσιπλοΐας επέτρεψε την εξερεύνηση παρθένων περιοχών στις οποίες εκτιμάται ότι υπάρχουν τεράστια κοιτάσματα υδρογονανθράκων¹⁰¹, καθιστώντας

νέργεια μισού βαρελιού συμβατικού πετρελαίου για να δώσει ένα βαρέλι πετρελαίου. Η επεξεργασία του πετρελαίου απαιτεί άφθονο νερό που είναι γενικά σπάνιο στις περιοχές που βρίσκονται τα πλούσια αποθέματα. Επίσης, πρέπει να απομακρυνθούν το άζωτο και το θείο. Κάτω από το έδαφος, οι υπεδαφικές εξορύξεις του πισσούχου σχίστη αφήνουν τεράστιες ποσότητες αργλικών καταλοίπων. Τέλος, διάφορα τοξικά μέταλλα και ενώσεις μπορούν να περάσουν στον υδροφόρο ορίζοντα.

Ανδρίτσος Νίκος,, 2008, *Ενέργεια και Περιβάλλον*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών, Βόλος, Διδακτικές Σημειώσεις, σελ. 99.

⁹⁹ Η ασφαλτούχος άμμος εξορύσσεται επιφανειακά και θερμαίνεται με ατμό (σε περίπου 80°C) με αποτέλεσμα να μειωθεί το ιξώδες της ασφάλτου και να αρχίσει να επιπλέει. Η ασφαλτος καθαρίζεται και αναβαθμίζεται με χημικό τρόπο σε συνθετικό αργό πετρέλαιο, κατάλληλο για διύλιση. Μέχρι σήμερα, δεν είναι τεχνικά και οικονομικά εφικτό να αξιοποιηθούν αποθέματα ασφαλτούχου άμμου ή να εξαχθεί άσφαλτος κατευθείαν από το έδαφος.

Τα μεγαλύτερα γνωστά αποθέματα ασφαλτούχου άμμου στον κόσμο βρίσκονται στον Καναδά. Αυτά τα αποθέματα μπορούν να τροφοδοτήσουν τις προβλεπόμενες ανάγκες του Καναδά σε πετρέλαιο για περίπου 30 χρόνια. Άλλα αποθέματα ασφαλτούχου άμμου βρίσκονται στη Βενεζουέλα, στη Κολομβία και σε χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Η αξιοποίηση της ασφαλτούχου άμμου παρουσιάζει παρόμοια προβλήματα με την αξιοποίηση του πισσούχου σχίστη: χαμηλή ενεργειακή απόδοση, απαιτούνται τεράστιες ποσότητες νερού και απελευθερώνονται διάφοροι αέριοι, υγροί και στερεοί ρύποι.

Ο.π.

¹⁰⁰ Randall Tom, 2014-10-17, *Break-Even Points for U.S. Shale Oil*, T21:25:23Z,

<http://www.bloomberg.com/news/2014-10-17/oil-is-cheap-but-not-so-cheap-that-americans-won-t-profit-from-it.html>, πρόσβαση 22/4/2014

¹⁰¹ Σύμφωνα με επιστημονικές έρευνες του Γεωλογικού Ινστιτούτου των Η.Π.Α. και της νορβηγικής εταιρείας StatoilHydro, εκτιμάται ότι στον Αρκτικό Κύκλο βρίσκονται περισσότερο από το 25% των μη εκμεταλλεύσιμων αποθεμάτων του πλανήτη σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Επιπρόσθετα, στο υπέδαφος της Αρκτικής βρίσκονται πλούσια μεταλλεύματα, σιδηρομεταλλεύματα και πολύτιμοι λίθοι.

την περιοχή, πεδίο αντιπαραθέσεων τόσο των γειτνιαζόντων κρατών, όπως είναι η Ρωσία, η Νορβηγία, ο Καναδάς, όσο και απομακρυσμένων όπως είναι οι ΗΠΑ.

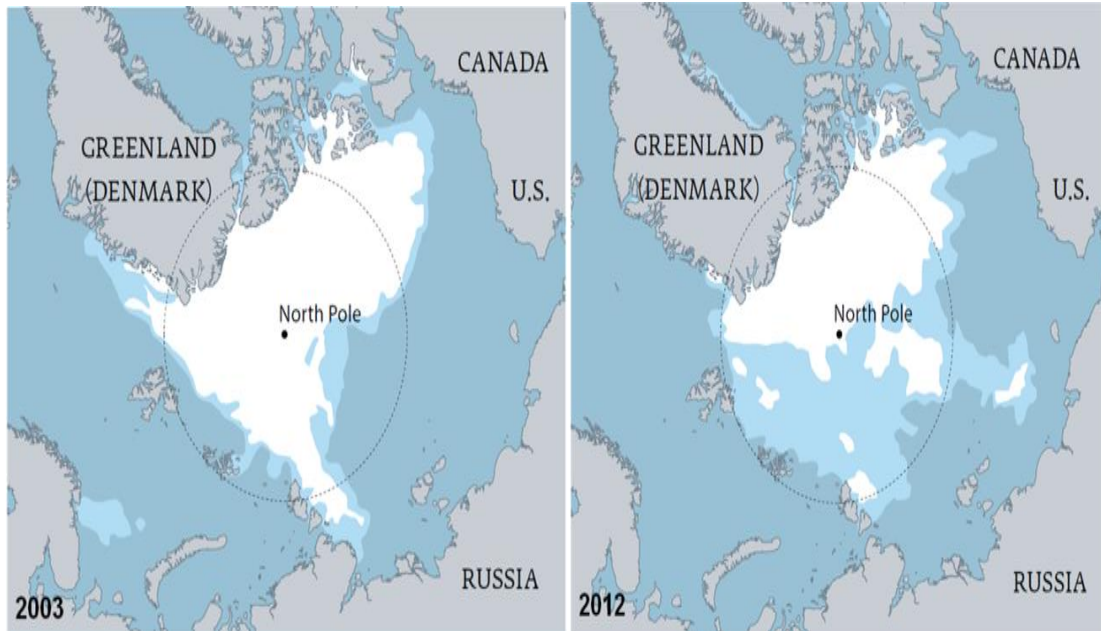
Πρώτος ο Nicholas Spykman διαπιστώνει στο εγχειρίδιο γεωπολιτικής ανάλυσης (*The Geography of the Peace*)¹⁰², ότι η βραχύτερη απόσταση μεταξύ αρκετών πόλεων του βορείου ημισφαιρίου της γης διαγράφει έναν μεγάλο κύκλο μέσω του Βόρειου Πόλου. Αναφερόμενος στα γεωπολιτικά σενάρια και στην προσπάθεια απόκτησης ισχύος, επεσήμανε ότι οι αποστάσεις της Βόρειας Ρωσίας με τον Καναδά, την Αλάσκα, τις Σκανδιναβικές χώρες και τη Γροιλανδία είναι γεωγραφικά μικρές, αλλά λόγω της Μερκατορικής Προβολής της γης αυτό δεν γίνεται αντιληπτό. Όμως, παρατηρώντας έναν γεωγραφικό χάρτη της γης που έχει ως κέντρο βάρους τον Βόρειο Πόλο θα διαπιστώσουμε ότι οι αποστάσεις της Αρκτικής από τα γειτονικά κράτη, είναι μικρές.

Σύμφωνα με τον Scott G. Borgenson¹⁰³, (συνεργάτη Διεθνών Σχέσεων στο Συμβούλιο Εξωτερικών των Η.Π.Α και διατελέσαντα Διοικητή της αμερικανικής ακτοφυλακής), συνολικά, στα τελευταία 23 χρόνια, η Αρκτική έχει απωλέσει το 41% του αιώνιου πάγου της. Λαμβάνοντας υπόψη τον τρέχοντα ρυθμό υποχώρησης του αρκτικού πάγου, ταξίδια διαμέσου του Αρκτικού Ωκεανού, φαίνεται να γίνονται πραγματικότητα στα επόμενα πέντε με δέκα χρόνια «η σταδιακή αποσύνθεση των αιώνιων στρωμάτων πάγου της Αρκτικής σημαίνει ότι, η Αρκτική αρχίζει να μετατρέπεται σε μία άλλη Βαλτική Θάλασσα που θα καλύπτεται μόνο από ένα λεπτό στρώμα εποχικού πάγου τη χειμερινή περίοδο, ενώ θα είναι πλήρως διελεύσιμη όλο το χρόνο».

Οι περισσότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές του Βορρά βρίσκονται πολύ μακριά από τις κυριότερες σημερινές αγορές και οι νέοι δρόμοι που διαμορφώνονται διαμέσου της πολικής θάλασσας θα συντομεύσουν σημαντικά την απόσταση διαμετακόμισης του πετρελαίου στις αγορές των ΗΠΑ, της Ευρώπης και της Ασίας.

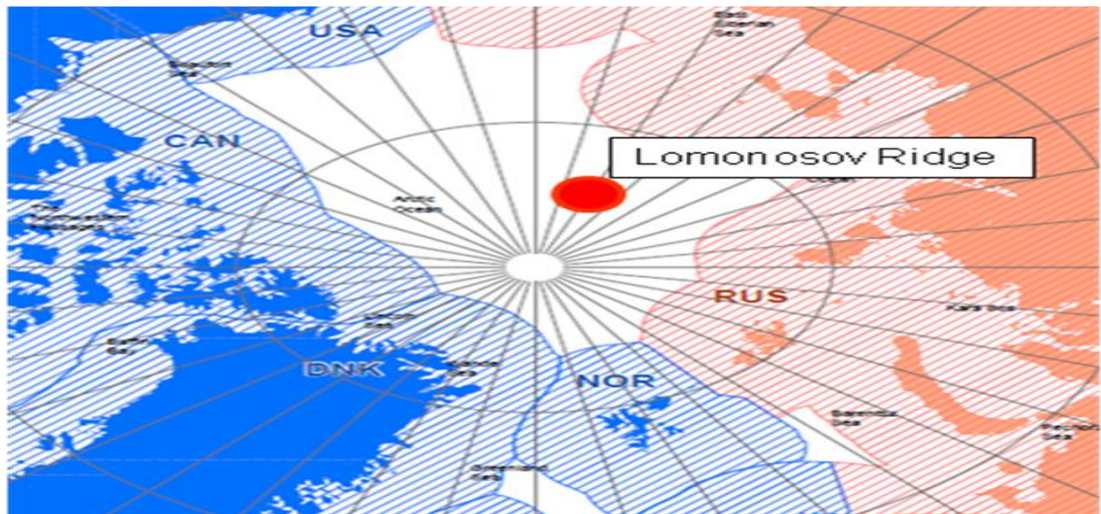
¹⁰² Spykman, Nicholas J., *Η Γεωγραφία της Ειρήνης*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, σελ. 68 -69.

¹⁰³ Borgenson, Scott, 2008, *Arctic Meltdown- The economic and Security Implications of Global Warming*, New York, Foreign Affairs magazine, March/April, σελ. 66.

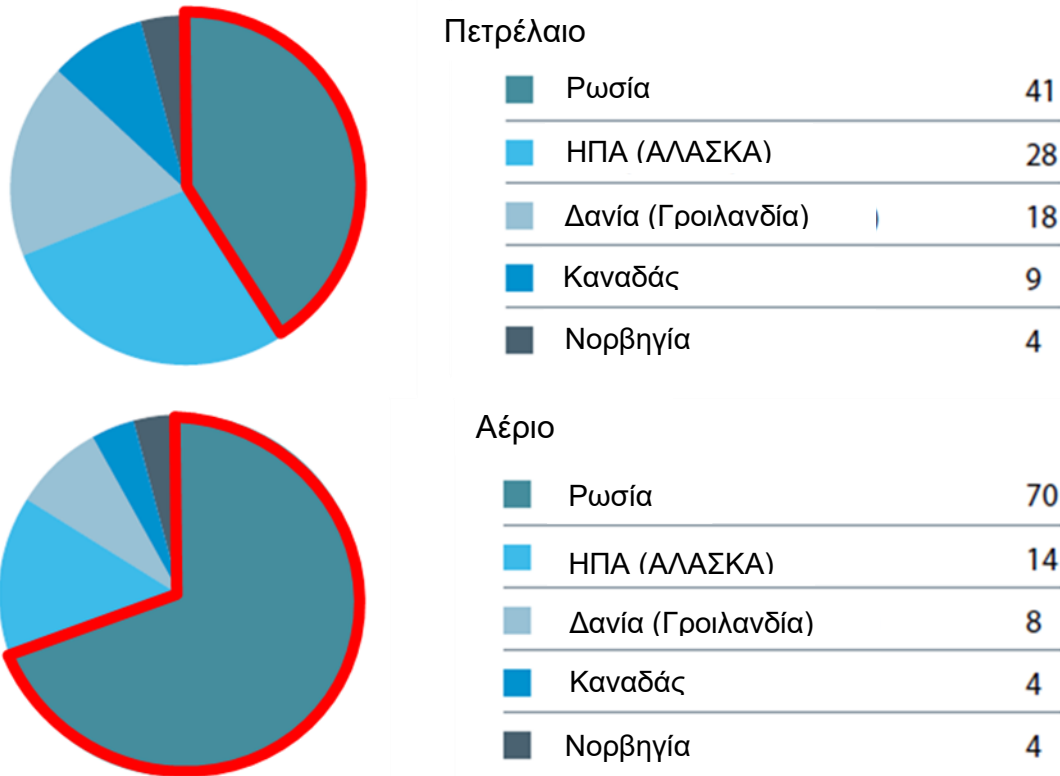
Χάρτης 3: Η μείωση των πάγων της Ανταρκτικής από 2003 έως το 2012

Πηγή: United States Energy Information Administration, <https://geology.com/articles/arctic-oil-and-gas/>, πρόσβαση 12/5/2016

Χάρτης 4: Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες στην Αρκτική.

Πηγή: United States Energy Information Administration, <https://geology.com/articles/arctic-oil-and-gas/>, πρόσβαση 12/5/2016

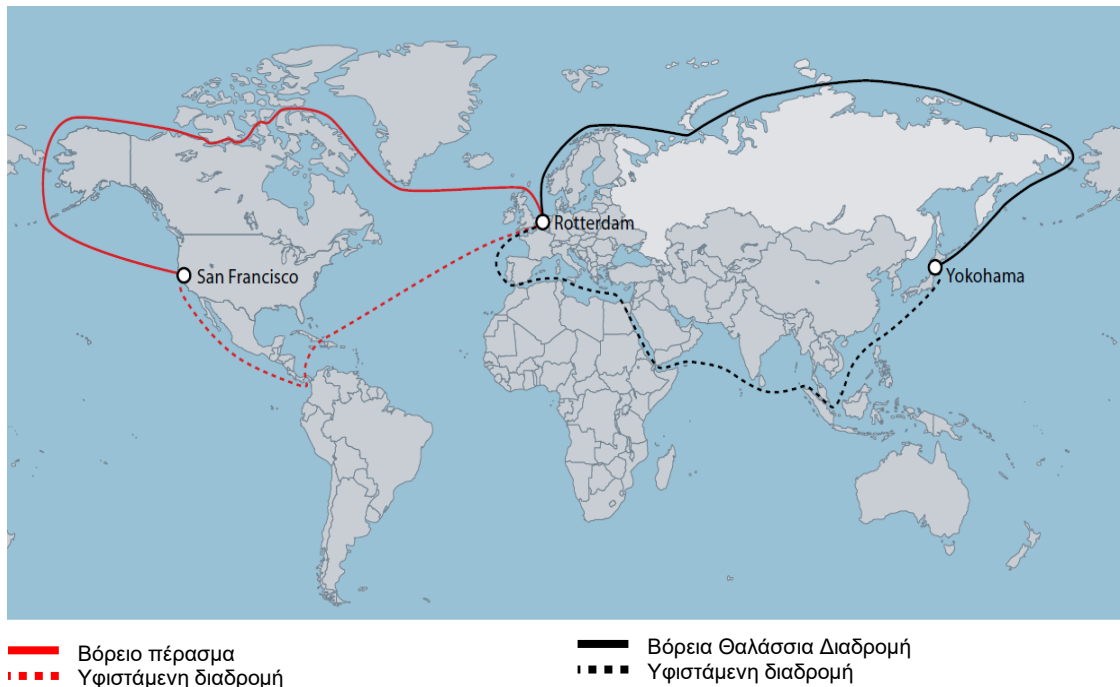

Γράφημα 1: Ποσοστό επί της % εκτιμώμενων ποσοτήτων πετρελαίου και αερίου στην Αρκτική.

Πηγή: United States Energy Information Administration, <https://geology.com/articles/arctic-oil-and-gas/>, πρόσβαση 12/5/2016

Πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι η σημερινή απόσταση ναυσιπλοΐας μεταξύ των λιμένων του Rotterdam (Ολλανδία) και της Yokohama (Ιαπωνία), είναι 11.200 ναυτικά μίλια, διαδρομή η οποία διέρχεται διαμέσου της διώρυγας του Σουέζ. Η Βόρεια Θαλάσσια Διαδρομή που θα ενώνει τους δύο αυτούς λιμένες θα είναι 6.500 μίλια, δηλαδή 40% μικρότερη από τη σημερινή θαλάσσια διαδρομή.

Αντίστοιχα, η Βόρεια Θαλάσσια Διαδρομή θα συντόμευε τη θαλάσσια διαδρομή μεταξύ των λιμένων του San Francisco (ΗΠΑ.) και του Rotterdam κατά 2.000 ναυτικά μίλια, ήτοι κατά 25% από τη σημερινή απόσταση διαμέσου της διώρυγας του Παναμά (από 9.000 ν.μ. περιορίζεται στα 7.000 ν.μ.).

Χάρτης 5: Βόρεια Θαλάσσια Διαδρομή

Πηγή: Χάρτης κατασκευασθείς από τον συγγραφέα

Εκτός όμως από την κλασική οδό εξασφάλισης των αναγκαίων ποσοτήτων μέσω της έρευνας και της εξόρυξης, η οποία δεν εξαρτάται άμεσα από τις μη πλουτοπαραγωγικές χώρες, υπάρχουν και δύο ακόμα πολιτικές, τις οποίες υιοθετούν και εφαρμόζουν τα κράτη προκειμένου να εξασφαλιστούν ενεργειακά, είτε βραχυπρόθεσμα είτε μακροπρόθεσμα: την αποθήκευση και τη διαφοροποίηση. Και οι δύο αυτές λύσεις, όπως θα δούμε, αποτελούν μεν στρατηγικές επιλογές των κρατών, πλην όμως, στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, ό,τι αφορά στους υδρογονάνθρακες διέρχεται μέσω διεθνών αποφάσεων. Δεν είναι ποτέ δυνατόν, χώρα μη παραγωγός, ή ακόμα και παραγωγός δέσμια των πολυεθνικών εταιρειών, να καθορίσει το ενεργειακό της μέλλον, ανεξάρτητα από το παγκόσμιο status quo.

2.1.3.1.1 Αποθήκευση – Δημιουργία Αποθεμάτων

Μία ενστικτώδης, θα λέγαμε, αντίδραση ενός κράτους για να επιβιώσει για συγκεκριμένο, περιορισμένο χρόνο, είναι η αποθήκευση, πρακτική που επιβλήθηκε αρχικά από τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (ΔΟΕ, International Energy Agency) μετά την πετρελαϊκή κρίση του 1973. Η τότε πρόβλεψη ήταν για ενενήντα ημέρες στρατηγικά πετρελαϊκά αποθέματα (strategic stock). Με την πάροδο του χρόνου και την αλλαγή του διεθνούς περιβάλλοντος, σή-

μερα τα αποθέματα αυτά ανέρχονται, επίσημα, σε τέσσερα δισεκατομμύρια βαρέλια^{104, 105, 106}. Βέβαια, οι πραγματικές υφιστάμενες ποσότητες που τηρούνται παγκοσμίως, είναι διαφορετικές από αυτές που καθορίζονται από τον ΔΟΕ και εξαρτώνται από την επιμέρους ενεργειακή και οικονομική πολιτική, καθώς και τη γεωπολιτική θέση κάθε κράτους.

Επειδή όμως, τα παγκόσμια ενεργειακά αποθέματα δύνανται να επηρεάζουν και την τιμή, η διεθνής κοινότητα και, μάλιστα, οι μεγάλες πετρελαιοπαραγωγί χώρες, συνεπικουρούμενες από τις εταιρείες εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων (ή μάλλον το αντίθετο), δεν επιτρέπουν τη δημιουργία μεγάλων αποθεμάτων. Η ύπαρξη και μόνο τεραστίων ποσοτήτων πετρελαίου αποτελεί κίνδυνο για την παγκόσμια πετρελαϊκή αγορά. Η υποψία και μόνον ότι, οι ποσότητες αυτές μπορεί να διοχετευτούν στην παγκόσμια αγορά ανεξέλεγκτα, θα καταστρέψει το όλο οικοδόμημα. Και λέγοντας ανεξέλεγκτα, εννοούμε χωρίς τη συναίνεση των πρωταγωνιστών στο πετρελαϊκό παιχνίδι, είτε αυτοί είναι κράτη, είτε είναι εταιρείες. Γι αυτόν τον λόγο η τήρηση και η χρήση τους υπόκειται σε διεθνές αυστηρό πλαίσιο, το οποίο, ως καχύποπτοι που είμαστε, μπορούμε να φανταστούμε ποιοι το επέβαλαν.

Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι τα αποθέματα αφορούν μόνο στο πετρέλαιο και στα παράγωγά του και όχι στο φυσικό αέριο ή στον λιγνίτη, για τα οποία κάθε κράτος είτε δημιουργεί αποθέματα, στα πρότυπα του πετρελαίου, σύμφωνα με τις ανάγκες του και τις δυνατότητές του, αν μιλάμε για υγροποιημένο αέριο, είτε δεν χρειάζεται, καθ'όσον ο γαιάνθρακας καταναλώνεται επί τόπου, αφού η ίδια φύση έχει μεριμνήσει για τη δημιουργία αποθεμάτων.

¹⁰⁴ <http://www.iea.org/netimports/> πρόσβαση 20/5/2014,

¹⁰⁵ ΟΔΗΓΙΑ 2009/119/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 14ης Σεπτεμβρίου 2009 σχετικά με υποχρέωση διατήρησης ενός ελάχιστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου ή/και προϊόντων πετρελαίου από τα κράτη μέλη, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:265:0009:0023:EL:PDF>, πρόσβαση 20/5/2014,

¹⁰⁶ Η Ελλάδα, εναρμονιζόμενη με τη διεθνή και κοινοτική οδηγία περί αποθεμάτων ασφαλείας, τηρεί ποσότητες πετρελαίου και παραγώγων του, που αντιστοιχούν στο ισοδύναμο αργού πετρελαίου, δηλαδή στη συνολική ποσότητα αργού πετρελαίου που έχει εισαχθεί στη χώρα, συμπεριλαμβανομένων και των παραγώγων του, πολλαπλασιαζόμενου επί του συντελεστή 1,065,

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Τεύχος Πρώτο, Αρ. Φύλλου 43, 19 Φεβρουαρίου 2013, <http://faolex.fao.org/docs/pdf/gre127675.pdf>, πρόσβαση 20/5/2014.

Τα στρατηγικά αποθέματα δεν πρέπει επ' ουδενί να συγχέονται με τα εμπορικά αποθέματα ή αποθέματα παρέμβασης (commercial or intervention stocks). Ο σκοπός τους είναι σαφώς καθορισμένος και διακριτός: στην πρώτη περίπτωση τα στρατηγικά αποθέματα χρησιμοποιούνται για την εξασφάλιση της απρόσκοπτης τροφοδοσίας ενός κράτους, την επιβίωση του, δηλαδή, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης (διεθνές εμπόριο, πόλεμος κλπ.), ενώ στη δεύτερη τα αποθέματα παρέμβασης καλούνται να λειτουργήσουν ως ρυθμιστές της παγκόσμιας αγοράς, επηρεάζοντας τη διεθνή τιμή.

Από την έναρξη λειτουργίας του συστήματος τα στρατηγικά αποθέματα έχουν χρησιμοποιηθεί σε δύο περιπτώσεις, το 1991 στον πρώτο πόλεμο του Περσικού και το 2005 όταν οι ΗΠΑ επλήγησαν από τον τυφώνα Κατρίνα.

Τα μεν πρώτα αποθέματα, όπως ανέφερα, καθορίζονται από τον ΔΟΕ και τηρούνται με ευθύνη και εις όφελος πρωτίστως των κρατών, που επωμίζονται και το κόστος απόκτησης και φύλαξης, τα δε εμπορικά αποθέματα είναι τρόπος αντίδρασης των πετρελαιοπαραγωγών χωρών και των εταιρειών, στις παγκόσμιες διακυμάνσεις της παραγωγής και των τιμών, προκειμένου να εξασφαλίζεται η «ισορροπία», προς όφελος των ενδιαφερομένων¹⁰⁷. Σύμφωνα με τον Stafford James, η δημιουργία εμπορικών αποθεμάτων εξαρτάται από την αποθηκευτική ικανότητα των ενδιαφερομένων. Η συνεχής πτώση των τιμών του πετρελαίου από τον Ιούνιο του 2014 ανάγκασε τους παραγωγούς πετρελαίου να καταφύγουν στην αποθήκευση. Καθώς η παραγωγή έχει αυξηθεί και η παγκόσμια ζήτηση δεν συμβαδίζει με αυτήν, οι παραγωγοί πετρελαίου διατηρούν τεράστιες ποσότητες πετρελαίου στις δεξαμενές αποθήκευσης, με αποτέλεσμα να εξαντλούνται οι αποθηκευτικοί χώροι. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΔΟΕ, τα εβδομαδιαία αποθέματα αυξήθηκαν κατά άλλα 7,7 εκατομμύρια βαρέλια, με τη συνολική αποθηκευμένη ποσότητα τώρα, να έχει φτάσει τα 425.600.000 βαρέλια. Αυτό είναι το υψηλότερο επίπεδο του πετρελαίου που βρίσκεται σε αποθήκευση εδώ και πάνω από 80 χρόνια και υψηλότερο κατά 20 % από τον μέσο όρο των τελευταίων πέντε ετών.

Στην πράξη, η διάκριση μεταξύ των δύο κατηγοριών δεν είναι ξεκάθαρη: η χρήση των στρατηγικών αποθεμάτων βασίζεται σε αυστηρά καθορισμένα ποσοτικά κριτήρια, όπως προ-

¹⁰⁷ Stafford James, Feb 27 2015, *This Week In Energy: Data Pointing To Another Fall In Oil Price*, <http://oilprice.com/Energy/General/This-Week-In-Energy-Data-Pointing-To-Another-Huge-Fall-In-Oil-Prices.html>, πρόσβαση 1/12/2015

βλέπονται στο Σχέδιο Εκτάκτων Αναγκών του ΔΟΕ¹⁰⁸, τα οποία όμως ποτέ δεν εκπληρώνονται, αφού οι παράγοντες που επηρεάζουν την παγκόσμια αγορά, επηρεάζουν πρώτα από όλα την τιμή, με συνέπεια την χρησιμοποίηση των αποθεμάτων παρέμβασης και όχι των στρατηγικών. Ο Stafford James επισημαίνει ότι, «η Κίνα επωφελούμενη της χαμηλής τιμής του πετρελαίου, ανακοίνωσε την πρόθεσή της για τη δημιουργία στρατηγικών αποθεμάτων 90 ημερών, γεγονός που αναμένεται να αυξήσει την τιμή του πετρελαίου παγκοσμίως, έστω βραχυπρόθεσμα, αφού θα αυξηθεί απότομα η ζήτηση»¹⁰⁹.

Και εδώ τίθεται το ερώτημα: ποια είναι η σκοπιμότητα των στρατηγικών αποθεμάτων, αφού ποτέ δεν χρησιμοποιούνται; Σαφής απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν υπάρχει και για αυτόν τον λόγο πολλές χώρες επιλέγουν τη διάθεση του εθνικού τους εδάφους για τη φιλοξενία εμπορικών ή στρατηγικών αποθεμάτων άλλων χωρών ή πετρελαϊκών εταιρειών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ιαπωνίας η οποία έχει παραχωρήσει εθνικό έδαφος για τη «φιλοξενία» αποθεμάτων της Σαουδικής Αραβίας και του Αμπού Ντάμπι¹¹⁰. Αποτέλεσμα της ιδιότυπης αυτής «φιλοξενίας» είναι ότι, οι εγκαταστάσεις κατασκευάστηκαν και ανήκουν στη φιλοξενούσα χώρα, ενώ τα αποθέματα στις φιλοξενούμενες. Τι κερδίζει η Ιαπωνία: τη δυνατότητα χρήσης των ποσοτήτων αυτών, κερδίζοντας την ασφάλεια που θα παρείχαν τα στρατηγικά αποθέματα, χωρίς τη δέσμευση κεφαλαίων για τη δημιουργία τους. Αντίστοιχα, οι αραβικές χώρες εγκαθιστούν αποθηκευτικούς χώρους που τους επιτρέπουν να αποφεύγουν σημεία πνιγμού (Στενά Μάλακα, Ορμούζ) και να βρίσκονται πιο κοντά σε αγορές που τις ενδιαφέρουν (Κίνα, Ινδία).

Μέχρι σήμερα η αποθήκευση φάνταζε ως τη μόνη λύση για τα μη πλουτοπαραγωγικά κράτη, αφού στο σύγχρονο, ρευστό, παγκόσμιο περιβάλλον ανταγωνισμού δεν δύναται ουδείς να προεξοφλήσει τις μελλοντικές συμπεριφορές των διεθνών δρώντων, οι οποίοι «έτυχε» να

¹⁰⁸ <https://www.iea.org/topics/energysecurity/respondingtomajorsupplydisruptions/>, πρόσβαση 5/2/2014,

The IEA response to an oil supply disruption,

https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/EPPD_Brochure_English_2012_02.pdf, πρόσβαση 5/2/2014

¹⁰⁹ Stafford James, Mar 06 2015, *This Week In Energy: LNG Could Be 2015's Big Winne*,

<http://oilprice.com/Energy/General/This-Week-In-Energy-LNG-Could-Be-2015s-Big-Winner.html>, πρόσβαση 5/7/2015

¹¹⁰ «Saudi Arabia to store oil in Japan», Reuters, 23 December 2009

διαθέτουν άφθονους ενεργειακούς πόρους ή να αποτελούν υποχρεωτικούς διαδρόμους μεταφοράς αυτών. Βέβαια, τα κράτη αυτά αναλαμβάνουν ένα σημαντικό ρίσκο λόγω των αυξομειώσεων των τιμών των υδρογονανθράκων. Εξαιτίας αυτού του κινδύνου, η «αποταμίευση» ενέργειας δεν είναι και η καλύτερη λύση.

Η σημερινή πραγματικότητα με την κάθετη πτώση των τιμών του πετρελαίου και, κατ' επέκταση και των άλλων υδρογονανθράκων, έρχεται να ταραξεί το διεθνές σύστημα. Οι χώρες διακινδυνεύουν πλέον, να επενδύσουν στην αποθήκευση ενός αγαθού του οποίου η τιμή βαίνει μειούμενη, στερώντας έτσι πολύτιμους οικονομικούς πόρους από άλλες ανάγκες. Παράλληλα, οι παραγωγοί χώρες ωφελούνται από αυτές τις πωλήσεις, σωρεύοντας πλούτο για μελλοντική χρήση. Βέβαια, υπάρχει και ο αντίλογος ο οποίος υποστηρίζει ότι η ανοδική πορεία του μαύρου χρυσού θα επανακάμψει. Όμως μέχρι τότε, οι χώρες θα έχουν εξαντλήσει και την αποθηκευτική τους ικανότητα και τα ταμειακά τους διαθέσιμα.

Ωστόσο, προς μείωση των αναρίθμητων μεταβλητών που προκύπτουν, καθώς και αποφυγή παραγόντων που διαφεύγουν του ελέγχου μιας κρατικής οντότητας, η επιλογή της αποθήκευσης αποτελεί αδιαμφισβήτητα μία μακροπρόθεσμη και σταθερή λύση. Είναι η μόνη λύση που επιτρέπει σε χώρες, οι οποίες δεν διαθέτουν φυσικές ενεργειακές πηγές να εξασφαλίσουν για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα την ενεργειακή τους ασφάλεια μέσω της επάρκειας, αντλώντας ενέργεια και αποθηκεύοντας την, από διαφορετικές πηγές, χώρες και τρόπους, με σκοπό να αντιμετωπίσουν την διακοπή τροφοδοσίας τους, είτε από επιλογή, είτε από εξωτερικούς παράγοντες. Η παραπάνω επιλογή βασίζεται απλώς στην αρχή της αποταμίευσης, τα πλεονεκτήματα της οποίας όλοι γνωρίζουμε.

2.1.3.1.2 Διαφοροποίηση

Εκτός όμως από την επιλογή της λύσης της αποθήκευσης, οι χώρες, προς εξασφάλιση της ενεργειακής τους επάρκειας, στρέφονται και προς την εναλλακτική λύση της διαφοροποίησης, δηλαδή της απεξάρτησής τους από μία μόνο πηγή, μορφή ενέργειας, χώρα παραγωγής ή οδό εφοδιασμού. Πλην όμως, η υλοποίησή μιας τέτοιας επιλογής, η οποία πρέπει να σημειώσουμε είναι στρατηγικής σημασίας για ένα κράτος, απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και συχνά εξαρτάται και από παράγοντες που δεν ελέγχονται από τον ενδιαφερόμενο, όπως είναι η ύπαρξη εναλλακτικών πηγών και οδών (όσον αφορά στο πετρέλαιο και στο φυσικό αέριο) σε

συμφέρουσες τιμές, η επένδυση για την απόκτηση ή ανάπτυξη τεχνολογίας (πυρηνική, αιολική, ηλιακή ενέργεια)¹¹¹, οι ενεργειακές επιλογές των δομών, στις οποίες συμμετέχει ένα κράτος (Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας), το αναπτυξιακό ή υφεσιακό περιβάλλον, οι στρατηγικές συμμαχίες, συμφέροντα παγκοσμίων ή περιφερειακών δυνάμεων κλπ.

Η διαφοροποίηση, αν και αποτελεί στρατηγική επιλογή ενός κυρίαρχου κράτους, εξαρτάται από πληθώρα εξωγενών και ενδογενών παραγόντων που την καθιστούν αφενός δυσχερή στην υλοποίησή της, αφετέρου διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο για το μέλλον του. Δεν αρκεί η επιθυμία για διαφοροποίηση. Απαιτείται μακροχρόνιος σχεδιασμός, ώστε τελικά να αποδειχθεί επωφελής για το κράτος. Η λανθασμένη επιλογή δυστυχώς, θα έχει επιπτώσεις σε όλο τον παραγωγικό ιστό της χώρας.

Φαντάζει παράξενο, αλλά ακόμα και χώρες παραγωγόι υδρογονανθράκων, σταθμίζοντας όλους τους προαναφερθέντες παράγοντες, θυσιάζουν την φαινομενικά εξασφαλισμένη ενεργειακή σιγουριά, την οποία τους παρέχει η παραγωγή υδρογονανθράκων και διαφοροποιούμενοι επενδύουν συνήθως σε άλλες μορφές ενέργειας. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της Νορβηγίας, πετρελαιοπαραγωγού χώρας, η οποία έχει στραφεί στην υδροηλεκτρική και στην αιολική ενέργεια¹¹², και της Σαουδικής Αραβίας, η οποία σχεδιάζει την απόλυτη αποσύνδεσή της από το πετρέλαιο και τη στροφή της προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας¹¹³. Χαρα-

¹¹¹ Κατά την συνεδρίαση των G7 στο Garmisch-Partenkirchen της Γερμανίας την 8^η Ιουνίου 2015, αποφασίστηκε η σταδιακή μείωση της χρήσης ορυκτών καυσίμων (πετρέλαιο, αέριο και άνθρακα) με απώτερο στόχο την πλήρη κατάργηση της χρήσης τους στο τέλος του 21^{ου} αιώνα, με σκοπό τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που καταστρέφουν το περιβάλλον.

<http://sputniknews.com/world/20150608/1023101324.html>, πρόσβαση 20/9/2015

¹¹² Το 99% των αναγκών της Νορβηγίας σε ηλεκτρισμό παράγεται από υδροηλεκτρικά εργοστάσια. Τον Φεβρουάριο του 2015, στη νορβηγική πόλη της Haugesund, ο κρατικός φορέας ενέργειας Statnett και ο Ευρωπαϊκός διαχειριστής μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας TenneT, υπέγραψαν τη σύμβαση για την κατασκευή του NordLink, του καλωδίου υψηλής τάσης που έχει χωρητικότητα 1.400 μεγαβάτ και θα συνδέει τη Νορβηγία με τη Γερμανία. Εάν απαιτηθεί, το υψηλής απόδοσης καλώδιο συνεχούς ρεύματος, θα μπορεί να καλύψει περίπου το 3% της ζήτησης για την ηλεκτρική ενέργεια της Γερμανίας.

<http://www.dw.de/norway-to-become-germanys-energy-reservoir/a-18256802>, πρόσβαση 3/5/2015

¹¹³ Ο μεγαλύτερος εξαγωγέας πετρελαίου στον κόσμο, η Σαουδική Αραβία, σκοπεύει να καλύπτει το ένα τρίτο των ενεργειακών της αναγκών από ανανεώσιμες πηγές έως το 2032. Για να το πετύχει, σχεδιάζει επενδύσεις ύψους 109 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Τα φιλόδοξα σχέδια του βασιλείου ανακοινώθηκαν στο πλαίσιο της νέας

κτηριστικά ο Σαουδάραβας υπουργός Αλί αλ-Ναΐμι κατά τη διάρκεια διάσκεψης στο Παρίσι με θέμα την επιχειρηματικότητα και την κλιματική αλλαγή υπογράμμισε: «Στη Σαουδική Αραβία, γνωρίζουμε ότι κάποια στιγμή θα πάψουμε να έχουμε ανάγκη τα ορυκτά καύσιμα. Δεν γνωρίζω ακριβώς πότε, το 2040, το 2050, ή αργότερα». Ο Ναΐμι προχώρησε μάλιστα ακόμη παραπέρα διακηρύσσοντας ότι η χώρα του σχεδιάζει να γίνει «παγκόσμια δύναμη στην ηλιακή και αιολική ενέργεια» και «να αντικαταστήσει σταδιακά τις εξαγωγές ορυκτών καυσίμων με εξαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας».

Εθνικής Ενεργειακής Στρατηγικής, την οποία κατήρτισαν οι υπεύθυνοι σύμβουλοι Ατομικής και Ανανεώσιμης Ενέργειας του βασιλιά, Αμπντουλά. Σύμφωνα με τα έγγραφα που δόθηκαν στη δημοσιότητα, εκτός από την ηλιακή ενέργεια, η Σαουδική Αραβία σκοπεύει να επενδύσει στα πυρηνικά, τη γεωθερμία και σε αιολικά πάρκα για να πιάσει το στόχο των 54GW μέσω ανανεώσιμων – ή τουλάχιστον καθαρότερων - πηγών μέσα στις επόμενες δύο δεκαετίες.

Οι Σαουδάραβες έθεσαν πρόσφατα σε εφαρμογή πρόγραμμα για την αξιολόγηση των δυνατοτήτων τους στην παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας, σε μια προσπάθεια να αποδεσμεύσουν περισσότερο αργό πετρέλαιο για εξαγωγή. Σύμφωνα με τα όσα ανακοινώθηκαν, θα εγκατασταθούν σε ολόκληρη τη χώρα περίπου 70 σταθμούς μέτρησης των δυνατοτήτων παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος από ήλιο, άνεμο, λύματα κ.λπ. Ήδη έχουν τοποθετηθεί 10 τέτοιοι σταθμοί, ενώ τα τελικά αποτελέσματα θα δημοσιοποιηθούν στο τέλος του έτους σε έναν κατάλογο, ο οποίος προορίζεται για υποψήφιους επενδυτές, καθώς και για ερευνητές, οι οποίοι θα κληθούν να αποφασίσουν πού θα ανεγερθούν οι αντίστοιχες εγκαταστάσεις. Σημειώνεται ότι μέχρι στιγμής η ισχύς της Σαουδικής Αραβίας από ηλιακά συστήματα δεν ξεπερνά τα 3MW.

<http://www.naftemporiki.gr/story/680358/saoudiki-arabia-ependuseis-109-dis-gia-ti-strofi-stis-ape>, πρόσβαση 3/5/2015.

2.1.3.2 Φυσικές¹¹⁴ και Τεχνολογικές¹¹⁵ Καταστροφές ¹¹⁶

Η διαδικασία εξόρυξης, μεταφοράς και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων, είναι πολύπλοκη και πολυεπίπεδη, στην οποία εμπλέκονται πολυάριθμοι συντελεστές προκειμένου να ολοκληρωθεί με επιτυχία. Μεγάλης κλίμακας και πολυπλοκότητας δομών, τεχνολογικοί οργανισμοί, έχουν αναλάβει τη διεκπεραίωση αυτής της διαδικασίας. Όμως, ούσα άρρηκτα συνδεδεμένη με το φυσικό περιβάλλον, πολλές φορές οι συνθήκες που επικρατούν την επηρεάζουν άμεσα. Οι καιρικές και οι γεωλογικές συνθήκες αποτελούν βασικούς παράγοντες πρόκλησης καταστροφών.

Συχνά, ακραία μετεωρολογικά φαινόμενα πλήττουν, κυρίως τις θαλάσσιες μονάδες εξόρυξης στον Κόλπο του Μεξικού και στη Βόρεια Θάλασσα, επιβάλλοντας τη διακοπή λειτουργίας και θέτοντας σε κίνδυνο την ακεραιότητα του προσωπικού και των εγκαταστάσεων. Επίσης, οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες δυσχεραίνουν τη ναυσιπλοΐα και, άρα, την απρόσκοπτη

¹¹⁴ Οι φυσικές καταστροφές συνήθως κατηγοριοποιούνται βάσει του είδους του φυσικού φαινομένου από το οποίο προκλήθηκαν. Θα ήταν ωφέλιμο, λοιπόν, να δούμε πως κατατάσσονται οι φυσικοί κίνδυνοι που μπορεί να επιφέρουν ολέθριες συνέπειες στον άνθρωπο και στο περιβάλλον. Κοσμικοί κίνδυνοι είναι αυτοί που προκύπτουν από φαινόμενα προερχόμενα από το κοσμικό διάστημα (πρόσπτωση μετεωριτών, κομητών). Όταν η προέλευση του κινδύνου βρίσκεται στο στέρεο τμήμα της γης, έχουμε γεωλογικούς κινδύνους (σεισμοί, ηφαιστειακές εκρήξεις, κατολισθήσεις). Όταν η πηγή κινδύνου βρίσκεται στην ατμόσφαιρα και εκδηλώνεται μέσα από μετεωρολογικά φαινόμενα, τότε μιλάμε για ατμοσφαιρικούς κινδύνους (τυφώνες, ανεμοστρόβιλοι, έντονες βροχοπτώσεις, χιονοστιβάδες, καύσωνες). Οι υδρολογικοί κίνδυνοι είναι αυτοί, που ενώ η προέλευση φαινομένου είναι από την ατμόσφαιρα, εντούτοις η εξέλιξη του γίνεται στη θάλασσα ή στο νερό της επιφάνειας της γης (πλημμύρες, μετακίνηση παγετώνων). Οι γεωλογικοί, οι ατμοσφαιρικοί και οι υδρολογικοί κίνδυνοι μπορούν να ομαδοποιηθούν σε μία ενιαία κατηγορία (γεωφυσικοί κίνδυνοι), καθώς οφείλονται σε φυσικές διεργασίες που συμβαίνουν στο στέρεο, το αέριο και το υγρό τμήμα της γης. Τέλος υπάρχουν και οι βιολογικοί κίνδυνοι οι οποίοι προέρχονται από βιολογικές διαδικασίες (δασικές πυρκαγιές, επιδημίες).

¹¹⁵ Τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάστηκε η ανάγκη για τη αναγνώριση μιας νέας κατηγορίας κινδύνων, αυτής των τεχνολογικών ή ανθρωπογενών. Κάθε τεχνολογική δραστηριότητα του ανθρώπου που ενέχει κάποια πιθανότητα να προκαλέσει μικρής ή μεγάλης κλίμακας καταστροφή, αποτελεί ένα τέτοιο κίνδυνο. Τεχνολογικές καταστροφές μπορούν να προκληθούν από βιομηχανικές εκρήξεις, διαφυγή τοξικών αερίων κλπ.

¹¹⁶ Καταστροφή είναι ένα γεγονός, συγκεντρωμένο στον χώρο και στον χρόνο, κατά το οποίο μια κοινότητα υφίσταται σοβαρό κίνδυνο και παρουσιάζει τέτοια απώλεια σε ανθρώπους και σε υλικές ζημιές, ώστε η κοινωνική δομή να διαλύεται και παρεμποδίζεται η εκπλήρωση όλων ή μερικών από τις ουσιαστικές λειτουργίες της.

Metz B., Plate J.E., 2001 *Naturkatastrofen: Ursachen, Auswirkungen, Vorsorge*, Stuttgart, Schweizebart,

μεταφορά των υδρογονανθράκων. Η εμπειρία έχει αποδείξει ότι, τα ακραία καιρικά φαινόμενα καθιστούν αδύνατη ακόμα και τη λειτουργία των εγκαταστάσεων μεταφοράς και αποθήκευσης φυσικού αερίου, όπως συνέβη στον Καναδά, στις ΗΠΑ και στην Ολλανδία.

Οι εγκαταστάσεις εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου αποδεδειγμένα αποτελούν χώρους υψηλού κινδύνου, στους οποίους συμβαίνουν ατυχήματα. Οι τεχνολογικές αυτές καταστροφές συχνά οδηγούν σε σημαντικές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, σε υποδομές και σε οικολογικές καταστροφές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων ατυχημάτων είναι αυτά που έχουν συμβεί σε εγκαταστάσεις άντλησης φυσικού αερίου στη Νορβηγία το 1980 (Alexander Kielland με 123 νεκρούς) και στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1988 (Piper Alpha με 167 νεκρούς). Τα τελευταία 34 χρόνια έχουν καταγραφεί άλλες επτά τουλάχιστον μεγάλες καταστροφές σε διάφορα μέρη του κόσμου.

Πρόσφατο, επίσης, παράδειγμα αποτελεί το ατύχημα της 20ής Απριλίου 2010 στον Κόλπο του Μεξικού, 60 χιλιόμετρα από τις ακτές των ΗΠΑ, στην εξέδρα *Deerwater Horizon*. Το ατύχημα προκλήθηκε από έκρηξη κατά τη διάρκεια γεώτρησης για εύρεση πετρελαίου και φυσικού αερίου. Οι συνέπειές του ήταν δραματικές: 11 εργαζόμενοι έχασαν τη ζωή τους και πολλοί τραυματίστηκαν. Όμως, ανυπολόγιστη ήταν και η οικολογική καταστροφή που προκλήθηκε από τα πέντε και πλέον εκατομμύρια βαρέλια αργού πετρελαίου, που διέρρευσαν στη θάλασσα.

Παράλληλα, και τα φυσικά φαινόμενα οδηγούν στην πρόκληση τεχνολογικών ατυχημάτων και κατ'επέκταση καταστροφών. Χαρακτηριστικά είναι επίσης, τα παραδείγματα της Fukushima καθώς και των πετρελαιοφόρων πλοίων *EXXON VALDEZ* και *PRESTIGE*¹¹⁷ που

¹¹⁷ Δεν είναι παρά πολλά τα χρόνια από τότε που το δεξαμενόπλοιο *TORREY CANYON*, υπό Λιβεριανή σημαία, προσάραξε σε βράχια στην περιοχή της Μάγχης (1967), κόπηκε σε δύο κομμάτια με αποτέλεσμα να έχουμε την έκχυση περίπου 100,000 τόνων αργού πετρελαίου και κατά συνέπεια την οικολογική καταστροφή των ακτών της Κορνουάλης. Ήταν το πρώτο από μία σειρά ατυχημάτων τάνκερς που προκάλεσαν την έντονη αντίδραση της κοινής γνώμης εξαιτίας και της εκτεταμένης κάλυψης από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Σε διάστημα μόλις έντεκα ετών ένα άλλο δεξαμενόπλοιο μεγαλύτερης χωρητικότητας, το *AMOCO CADIZ* επίσης με σημαία Λιβερίας, ναυάγησε κοντά στις ακτές της Βρετανίας (1978) έχοντας απωλέσει ολόκληρο το φορτίο των 220,000 τόνων πετρελαίου μετά από αποτυχία λειτουργίας του συστήματος πλοήγησης. Οι επιπτώσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον ήταν δραματικές.

Συμπτωματικά με την πάροδο έντεκα ακόμη ετών ήταν η σειρά του πετρελαιοφόρου *EXXON VALDEZ* (1989) να εμπλακεί σε ατύχημα στην περιοχή της Αλάσκας όπου και περίπου 35,000 τόνοι πετρελαίου χύθηκαν και αναμφί-

είχαν ως αποτέλεσμα τη διακοπή της τροφοδοσίας σε ενέργεια (πυρηνική και υδρογονανθράκων).

Μπορεί η διατάραξη της παροχής ενέργειας που οφείλεται σε φυσικές ή τεχνολογικές καταστροφές να μην είναι συχνή, καθ'όσον η κατασκευή των εγκαταστάσεων και μέσων εξόρυξης, παραγωγής, επεξεργασίας και διανομής των ενεργειακών πόρων έχει σχεδιασθεί ώστε να αντεπεξέρχονται και στις πιο ακραίες καταστάσεις, πλην όμως δεν είναι αμελητέα, επηρεάζοντας την παγκόσμια ενεργειακή ασφάλεια, στερώντας συγχρόνως, από το διεθνές δίκτυο πο-

βολα δημιούργησαν σοβαρά προβλήματα στη θαλάσσια χλωρίδα και πανίδα. Ως γνωστόν, το ναυάγιο αυτό οδήγησε στην καθιέρωση ενός νέου εθνικού νομικού πλαισίου για τη ρύπανση της θάλασσας από πετρέλαιο.

Πιο πρόσφατα ατυχήματα με εξίσου σημαντική διαρροή ποσοτήτων αργού πετρελαίου στο θαλάσσιο περιβάλλον συνέβησαν στα Ευρωπαϊκά ύδατα με χρονική διαφορά ενός μήνα. Το AEGEAN SEA (1992) σχεδόν απείλησε την Ισπανική πόλη της Λα Κορούνια η οποία είχε σκεπαστεί από τη μαύρη ομίχλη που προερχόταν από το φλεγόμενο τάνκερ. Οι κακές καιρικές συνθήκες και τα λάθη πλοήγησης του πλοιάρχου οδήγησαν στην προσάραξη του πλοίου και στην έκχυση περίπου 70,000 τόνων πετρελαίου.

Το τελευταίο σοβαρό ναυάγιο δεξαμενόπλοιου συνέβη στα νησιά Σέτλαντς, βόρεια της Σκωτίας (1993). Το BRAER βρέθηκε μέσα στη δίνη σφοδρών καιρικών συνθηκών και απώλεσε τη δύναμη της μηχανής του με αποτέλεσμα να κατευθυνθεί ακυβέρνητο προς την απόκρημη ακτή. Η προσάραξη του προκάλεσε αμέσως ρήγμα στις δεξαμενές φορτίου και η επακόλουθη ρύπανση των 85,000 τόνων πετρελαίου ήταν γεγονός.

Η σύγκρουση του Ελληνικού δεξαμενόπλοιου *Nassia* (1994) στα στενά του Βόσπορου με ένα Ελληνικό φορτηγό λόγω ανθρώπινου λάθους, ευθύνη του πλοηγού αλλά και του πλοιάρχου, είχε ως συνέπεια την απώλεια ανθρωπινων ζώων και την έκχυση περίπου 10,000 τόνων υδρογονανθράκων στη θάλασσα.

Τα γεγονότα όμως δεν σταμάτησαν εδώ. Το υπό Λιβεριανή σημαία δεξαμενόπλοιο *SEA EMPRESS* (1996) προσάρασε στην είσοδο λιμένα μετά από κακή επικοινωνία και έλλειψη πληροφοριών μεταξύ πλοίου και λιμενικών αρχών με αποτέλεσμα τη ρύπανση της θάλασσας από 65,000 τόνους πετρελαίου.

Σοβαρό ατύχημα τάνκερ αφορά στο Ρωσικών συμφερόντων *NAKHODKA* (1997) το οποίο κόπηκε στα δύο κατά τη διάρκεια σφοδρής κακοκαιρίας κοντά στις ακτές της Ιαπωνίας. Μέρος του πλοίου βυθίστηκε αμέσως ενώ υπολογίζεται ότι μία ποσότητα 12,000 τόνων μαζούτ να μόλυνε το θαλάσσιο περιβάλλον.

Τέλος, το πλοίο *Prestige* ακυβέρνητο εξαιτίας μηχανικής αβαρίας, δεν άντεξε τα κύματα και τη μεγάλη κακοκαιρία και κόπηκε στα δύο. Ο καπετάνιος επί έξι μέρες πάλευε με τα κύματα και σε συνεργασία με σωστικά συνεργεία προσπαθούσε να σώσει το πλοίο. Από την άλλη πλευρά, οι αρχές της Ισπανίας δεν έδωσαν ποτέ άδεια πλεύσης του σε ασφαλές καταφύγιο. Τελικά, το πλοίο βυθίστηκε στις 19 Νοεμβρίου 2002 στα ανοικτά της Κορμπουθιόν και το φορτίο 50,000 τόνων πετρελαίου που υπήρχε στις δεξαμενές του μονοπύθμενου δεξαμενόπλοιου, διέφυγε στη θάλασσα προκαλώντας τεράστια ρύπανση.

σότητες που έχουν υπολογιστεί για την ισορροπία του συστήματος. Είναι πιθανό η είδηση ενός τεχνολογικού ατυχήματος στον ενεργειακό τομέα να φαντάζει ως ένα τοπικής εμβέλειας περιστατικό, ωστόσο επιδρά καταλυτικά στο διεθνές σύστημα.

2.1.4 Οικονομικός Παράγοντας

2.1.4.1 Η Ενεργειακή Ασφάλεια υπό το Πρίσμα του Παραγωγού και του Καταναλωτή

Για πολλούς επιστήμονες του χώρου, η ενεργειακή ασφάλεια είναι το απαραίτητο στοιχείο για μία οικονομική επένδυση, ώστε η τελευταία να λειτουργεί και να αναπτύσσεται στο χώρο και στον χρόνο. Το βασικό εμπόδιο σε κάθε επένδυση είναι η αβεβαιότητα των τιμών. Όλοι γνωρίζουμε, ότι η τιμή των αγαθών εξαρτάται κατά βάση από τη ζήτηση, αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση, η ζήτηση είναι αυτή που καθορίζεται από το κόστος.

Το κόστος της ενέργειας είναι βασικός παράγοντας που απασχολεί τόσο τους καταναλωτές όσο και τους παραγωγούς. Καθένας από τους δύο, επιδιώκει να επιτύχει την κατάλληλη τιμή που θα του αποφέρει τα προσδοκώμενα κέρδη, αν μιλάμε για παραγωγούς, ή τη μικρότερη ζημία, αν αναφερόμαστε στους καταναλωτές. Όμως, και εδώ το κόστος για τον καταναλωτή διαφέρει αν μιλάμε για οικιακό, εμπορικό ή κρατικό. Η αγοραστική ικανότητα ενός φτωχού συνταξιούχου διαφέρει από αυτή ενός πλουσίου επιχειρηματία, όπως και η δυνατότητα της Ιαπωνίας δεν δύναται να συγκριθεί με αυτή της Ελλάδας. Ανάλογα όμως, εξετάζοντας και τους παραγωγούς, η τροφοδοτική δυνατότητα της Σαουδικής Αραβίας είναι άλλης τάξης μεγέθους, συγκρινόμενη με αυτή της Νορβηγίας.

Άρα, η αντίληψη της προσιτότητας της τιμής είναι διαφορετική, από κάθε ενδιαφερόμενο και για κάθε προσφερόμενο εμπόρευμα. Αντίστοιχα, η συμφέρουσα τιμή είναι διαφορετική για κάθε παραγωγό. Από την έναρξη της διαδικασίας εμπορίας των υδρογονανθράκων μέχρι σήμερα, ο τρόπος και το καθεστώς τιμολόγησής τους και ειδικότερα του πετρελαίου, διαφοροποιήθηκε και προσαρμόστηκε στις επιταγές και τα συμφέροντα των ισχυρών (κράτη, εταιρείες πετρελαιοειδών, επενδυτικοί όμιλοι κλπ.). Σε καμία δε των περιπτώσεων, δεν ελήφθη υπόψη η πλευρά του καταναλωτή, ο οποίος τελικά είναι αυτός που καλείται να πληρώσει το κόστος.

Φόροι, διαφορετικά νομίσματα, πληθώρα ειδών πετρελαίου και παραγώγων, ποικιλία διαμετακομιστικών τρόπων, περιφερειακές αγορές, είναι μερικοί μόνον παράγοντες που διαμορφώνουν την τιμή ή καλύτερα, καθιστούν τον καθορισμό μιας ενιαίας παγκόσμιας τιμής, αδύνατη. Βέβαια, σκόπιμα οι εμπλεκόμενοι στην όλη διαδικασία, κυβερνήσεις, εταιρίες, επεν-

δυτές, Μέσα Ενημέρωσης, δεν αναλύουν το θέμα της τιμής όπως θα έπρεπε, υιοθετώντας και προβάλλοντας επικρατούσες απόψεις, επιδιδόμενοι σε υπεραπλουστεύσεις, οι οποίες συχνά οδηγούν σε εσφαλμένες αποφάσεις οι οποίες στη συγκεκριμένη περίπτωση, κοστίζουν ακριβά στους τελικούς καταναλωτές αλλά αποδίδουν τεράστια κέρδη σε ενδιάμεσους παίκτες.

Για πολλά χρόνια η ενεργειακή ασφάλεια ήταν στενά συνυφασμένη με την ύπαρξη επαρκών ποσοτήτων ενέργειας σε ικανοποιητικές τιμές. Βέβαια, η άποψη αυτή είναι μονομερής, καθώς αντανακλά μόνον τις απαιτήσεις των καταναλωτριών χωρών. Για τις χώρες παραγωγούς η ενεργειακή ασφάλεια σημαίνει την μακρόχρονη διαθεσιμότητα πελατών οι οποίοι έχουν τη θέληση και τη δυνατότητα να πληρώσουν για την παρεχόμενη ενέργεια σε τιμές, οι οποίες εξασφαλίζουν ένα επιθυμητό κέρδος το οποίο με τη σειρά του θα εξασφαλίσει τις απαραίτητες επενδύσεις για τη συνέχιση της παραγωγής ενέργειας.

Αποτέλεσμα λοιπόν, της παραπάνω διαδικασίας είναι η ενεργειακή ασφάλεια σήμερα να αντιμετωπίζεται τόσο ως ασφάλεια παραγωγής για τους καταναλωτές όσο και ως ασφάλεια κατανάλωσης για τους παραγωγούς.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί για τις χώρες παραγωγής η ενεργειακή ασφάλεια μεταφράζεται σε ύπαρξη συνεπούς και αξιόπιστης κατανάλωσης. Ειδικότερα το αίτημα των καταναλωτριών χωρών προς τις παραγωγούς χώρες για αύξηση της παραγωγής τους, τις οδηγεί να θέσουν το ερώτημα της ύπαρξης αξιόπιστης κατανάλωσης, γιατί διαφορετικά οι συνέπειες θα είναι οδυνηρές. Για παράδειγμα, η μείωση της κατανάλωσης στα μέσα της δεκαετίας του '80 οδήγησε την τότε Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών σε σοβαρά οικονομικά προβλήματα¹¹⁸.

Επομένως, η ενεργειακή ασφάλεια οδηγεί τις χώρες παραγωγής να διατηρούν αμφιβολίες για τις προθέσεις και την ικανότητα των καταναλωτριών να διατηρήσουν τα επίπεδα κατανάλωσης εντός συγκεκριμένων ορίων, προκειμένου να εγγυηθούν ασφαλή πρόσβαση στους καταναλωτές. Αυτό τις οδηγεί στην προσπάθεια να ελέγξουν τόσο την παραγωγή της ενέργειας,

¹¹⁸ Smith Alan, 2002, *Russia and the world economy. Problems of integration*, Taylor & Francis, e-Library, pp. 80-88,

https://books.google.fr/books?id=ejCIAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, πρόσβαση 6/2/2014.

όσο και τη μεταφορά της, δηλαδή εμφανίζεται το φαινόμενο «του εθνικισμού των πόρων». Για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση αυτή οι παραγωγές χώρες ενεργούν σε τρία επίπεδα:

- Προσπαθούν να ελέγξουν τις αυξήσεις στην παραγωγή, διαδικασία που είναι πολύ δύσκολη, λόγω των ορίων που έχουν οι μονάδες παραγωγής και λόγω του ότι πρέπει να λειτουργούν με τρόπο οικονομικά αποτελεσματικό.
- Προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τις δημοσιονομικές πολιτικές που χρησιμοποιούν οι καταναλώτριες χώρες για να μειώσουν την κατανάλωση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αντιδρούν στην επιβολή φόρων από τα κράτη προς τους καταναλωτές, καθώς και να επιδιώκουν να γίνουν σταθεροί και αξιόπιστοι παραγωγοί στην προσπάθειά τους να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των καταναλωτών.
- Προσπαθούν να αυξήσουν την πρόσβασή τους στις διάφορες αγορές εφαρμόζοντας από την πλευρά του παραγωγού την αρχή της διαφοροποίησης. Αυτό σημαίνει δηλαδή:
 - Να επιδίδονται στην εξόρυξη υδρογονανθράκων μέσω της συμμετοχής τους είτε σε εταιρείες που εκμεταλλεύονται κοιτάσματα που ανακαλύπτονται σε άλλες χώρες είτε σε εταιρείες κατασκευής δικτύων μεταφοράς ενέργειας, με άλλα λόγια να επιδιώκουν να διεισδύσουν στην εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών άλλων χωρών ή να γίνουν μέτοχοι πολυεθνικών εταιρειών εξόρυξης.
 - Να πουλήσουν τα προϊόντα τους σε όσο το δυνατόν περισσότερες γεωγραφικά διαχωρισμένες αγορές, ώστε να δύνανται να εξισορροπήσουν τις αυξομειώσεις στη ζήτηση, οι οποίες κατά κανόνα εμφανίζονται ανά γεωγραφική περιοχή, καθ'όσον οι τάσεις χρησιμοποίησης νέων πηγών ή διαφορετικών προμηθευτών παρουσιάζονται ομαδοποιημένα. Επίσης, με αυτόν τον τρόπο μειώνονται και οι απώλειες από τοπικές συγκρούσεις.

Πέραν όμως των παραπάνω ενεργειών ορισμένοι παραγωγοί προσπαθούν να διαφοροποιηθούν από την προσπάθεια της πρόσβασης σε αγορές στην προσπάθεια ελέγχου της παραγωγής και της μεταφοράς της ενέργειας. Αυτό είναι μία μορφή του φαινομένου του εθνικισμού των πόρων που συναντάται πολύ συχνά σε χώρες, όπως είναι η Βενεζουέλα, η Βολιβία, η Αλγερία, το Κουβέιτ και το Ιράν. Ειδικότερα στη Ρωσία το φαινόμενο εμφανίζεται έντονα με την μορφή της προσπάθειας πλήρους ελέγχου της μεταφοράς της ενέργειας.

Οι Kalinski Jan H. και Goldwyn David L παρατηρούν ότι, μολονότι τα κράτη παραγωγής κατέχουν ενεργειακούς πόρους, εντούτοις αντιμετωπίζουν και αυτά ενεργειακά προβλήματα η ένταση των οποίων είναι ανάλογη της αυτάρκειας που έχουν για την κάλυψη των εσω-

τερικών τους αναγκών¹¹⁹. Πρέπει να τονιστεί ότι τα κράτη που έχουν την «ευλογία» να διαθέτουν ενεργειακούς πόρους θα καλούνται να δύνανται με την ενεργειακή τους πολιτική να διατηρήσουν μία ισορροπία ανάμεσα στην κατανάλωση και στις εξαγωγές, οι οποίες είναι πολύ σημαντικές λόγω των κερδών που αποφέρουν.

Επιπλέον, η Fiona Hill διαπιστώνει ότι, τα κράτη τα οποία μετατρέπουν τα κέρδη σε οικονομική, κοινωνική, και αμυντική ανάπτυξη, αλλά παραβλέπουν την αντίστοιχη βιομηχανική, εμφανίζουν το λεγόμενο πρόβλημα της «κατάρτας» των πόρων «resource curse»¹²⁰. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο στις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες της Αφρικής, οι οποίες, αν και κατέχουν έναν αξιοζήλευτο ορυκτό πλούτο, μολαταύτα δεν δύνανται να τον εκμεταλλευτούν προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, με αποτέλεσμα η εκάστοτε «ελίτ» σε συνεργασία με τις πολυεθνικές εταιρείες να νέμονται τα τεράστια κέρδη αδιαφορώντας για το μέλλον της χώρας.

Στο πλαίσιο του παραπάνω προβληματισμού, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η τιμολογιακή πολιτική που μπορεί να εφαρμόσει ένα κράτος παραγωγής υδρογονανθράκων, τόσο στο εσωτερικό του, όσο και προς τα κράτη στα οποία θέλει και μπορεί να πουλήσει ενεργειακά προϊόντα σε ιδιαίτερα χαμηλές τιμές. Η χρήση της τιμολογιακής πολιτικής του παρέχει στο κράτος τη δυνατότητα να χειριστεί την ενέργεια αποτελεσματικότερα στο εσωτερικό του, ώστε να αποτελέσει αυτή εργαλείο ανάπτυξης, αλλά ταυτόχρονα στο εξωτερικό περιβάλλον δύναται να λειτουργήσει ως μέσον επίτευξης πολιτικού οφέλους. Η χαμηλή τιμολογιακή πολιτική έχει βέβαια αρνητική επίπτωση στα άμεσα, βραχυπρόθεσμα κέρδη ενός παραγωγού, πλην όμως, βοηθά στις επενδύσεις, οι οποίες μεταφράζονται σε αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης και, κατά συνέπεια του ΑΕΠ και άρα μακροπρόθεσμα έσοδα και κέρδη.

Συμπερασματικά, από την ανάλυση των παραγόντων και των μεταβλητών που επηρεάζουν το ενεργειακό γίγνεσθαι, διαπιστώνουμε ότι το κύριο χαρακτηριστικό που επικρατεί είναι η αβεβαιότητα. Χώρες, παγκόσμιοι οργανισμοί, πολυεθνικές εταιρείες και πλήθος άλλων παικτών που δραστηριοποιούνται στον χώρο, πασχίζουν να επιδράσουν, προς όφελός τους, επί των βασικών στοιχείων που συνθέτουν την ενεργειακή εξίσωση. Όμως, ως αποτέλεσμα των παραπάνω προκύπτει η γένεσης γένεση ενός φαύλου κύκλου, στον οποίο παραγωγοί και κα-

¹¹⁹ Kalinski Jan H. and Goldwyn David L., 2005, *Energy & Security* Woodrow Wilson Center Press Part II.

¹²⁰ Hill Fiona, Sep 2004, *Energy Empire: Oil, Gas and Russias's Revival*, The Foreign Policy Centre.

ταναλωτές ευρισκόμενοι «επί ξυρού ακμής», προσπαθώντας να κερδίσουν, απεμπολούν το μόνο κέρδος τους: την ισορροπία. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι, η βέλτιστη λύση για τον καταναλωτή κατά κανόνα αποτελεί την χειρίστη για τον παραγωγό και αντιστρόφως, διαμορφώνοντας έτσι τις κατάλληλες συνθήκες οι οποίες διευκολύνουν τη διεθνή κερδοσκοπία, η οποία τελικά είναι αυτή που κερδίζει σε κάθε περίπτωση. Η αναζήτηση της ισορροπίας που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα και των δύο πλευρών, αποτελεί τη «Λυδία λίθο» για το παγκόσμιο σύστημα.

2.1.4.2 Πετρέλαιο

Το πρώτο εμπορεύσιμο ενεργειακό αγαθό, ας μας επιτραπεί η έκφραση, ήταν το πετρέλαιο, το οποίο έθεσε και τους κανόνες στη διεθνή αγορά. Η διαπραγματεύσή του αποτελεί έως και σήμερα το σημείο αναφοράς για όλες τις συναλλαγές που αφορούν στους υδρογονάνθρακες. Όμως, η εδραίωση της παγκοσμιοποίησης σε κάθε έκφανση της δυτικής οικονομίας επηρέασε, όπως ήταν φυσικό και την αγορά του πετρελαίου, καθιστώντας τη διαδικασία εμπορίας του σε σταυρόλεξο για γερούς λύτες, αφού οι βασικοί κανόνες της αγοράς που καθοδηγούνται από το δίπολο «προσφορά – ζήτηση», δεν εφαρμόζονται.

Απλοϊκά κι εμείς σκεπτόμενοι, θα λέγαμε ότι, η χαμηλή τιμή συμφέρει τους καταναλωτές, οι οποίοι, φυσιολογικά, ξοδεύοντας λιγότερα για ενέργεια, εξοικονομούν κονδύλια για επενδύσεις ευνοώντας έτσι την ανάπτυξη. Το παράδοξο όμως που συμβαίνει είναι ότι, η χαμηλή τιμή αποθαρρύνει τους επενδυτές αλλά ακόμα και αυτές τις παραγωγούς χώρες, από τις επενδύσεις στη βιομηχανία της παραγωγής ενέργειας, γεγονός το οποίο αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη των χωρών παραγωγής υδρογονανθράκων, οι οποίες με τη σειρά τους διαβλέποντας το διαμορφούμενο οικονομικό τοπίο πιέζουν για αύξηση των τιμών κ.ο.κ.

Την ίδια στιγμή όμως, οι χαμηλές τιμές αποτελούν και κίνητρο για τις πολυεθνικές εταιρείες να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία για μελλοντικά κέρδη, οι οποίες εγκαθίστανται στις παραγωγούς χώρες και νιώθοντας ότι απειλείται η πολιτική και η οικονομική τους υπόσταση, συχνά επιλέγουν εσωστρεφή συμπεριφορά που συνήθως οδηγεί σε αποκρατικοποίηση-εθνικοποίηση της ενέργειας με αποτέλεσμα την αύξηση των τιμών, αποθάρρυνση των επενδύσεων, πτώση της κατανάλωσης και αύξηση των υφιστάμενων πιέσεων και κατά συνέπεια πτώση του βιοτικού επιπέδου των χωρών, που, αν και είναι πλουτοπαραγωγικώς πλούσιες, στην παγκόσμια οικονομία είναι φτωχές.

Αντιθέτως, η υιοθέτηση από την αρχή αυξημένων τιμών ωθεί τους ενδιαφερόμενους του χώρου να προβούν σε επενδύσεις, αφού τα κέρδη, έστω μέσο-βραχυπρόθεσμα θεωρούνται εγγυημένα. Ωστόσο, η υψηλή τιμή μειώνει και τη ζήτηση και στρέφει το ενδιαφέρον των καταναλωτών που δεν διαθέτουν «ίδιους πόρους», προς την εξεύρεση άλλων ενεργειακών λύσεων από τα ορυκτά καύσιμα, γεγονός που οδηγεί μαθηματικά σε πτώση των τιμών, σε απώλεια εισόδων τις παραγωγούς χώρες και τις εταιρείες που αγωνίζονται στην ενεργειακή αρένα, δηλαδή σε μείωση των επενδύσεων στην ενέργεια και κατ'επέκταση ύφεση. Διαπιστώνεται έτσι μία ατέρμονη διαδικασία, στην οποία όλοι οι εμπλεκόμενοι δεν δύνανται να απελευθερωθούν χωρίς απώλειες.

Τα παραπάνω ρεαλιστικά σενάρια τα οποία έχουν σχέση με τη διαμόρφωση των τιμών των ορυκτών καυσίμων, αποτελούν μία θεωρητική προσέγγιση, η οποία στηρίζεται στους νόμους της αγοράς για οποιοδήποτε αγαθό. Η πραγματική όμως κατάσταση που επικρατεί στην αγορά πετρελαίου δεν είναι τόσο απλή όπως αυτή που περιγράφηκε. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, η κατάσταση χαρακτηριζόταν έτσι, μέχρι το 1970, όταν οι μεγάλες, καθετοποιημένες¹²¹ εταιρείες καθόριζαν τις τιμές ανάλογα με την παραγωγή και τη ζήτηση και τις οποίες τελικώς επέβαλλαν.

Η εμφάνιση του ΟΠΕΚ (OPEC) εγκαινίασε νέα εποχή στην αγορά του πετρελαίου, καθορίζοντας επίσημες τιμές και μακροπρόθεσμα συμβόλαια με τις πετρελαϊκές εταιρείες, με σκοπό την εξασφάλιση των κερδών και τη μείωση του κινδύνου για τις κοστοβόρες επενδύσεις. Σε αυτή την περίπτωση παρατηρούμε ότι, ο ΟΠΕΚ, μέσω των εθνικοποιημένων πλέον εταιρειών ήλεγχε την παραγωγή, αλλά η διύλιση και το εμπόριο παρέμεναν στα χέρια των καθετοποιημένων εταιρειών. Παρόλα αυτά, η σύναψη μακροπρόθεσμων συμβολαίων εγκαθίδρυσε ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ παραγωγών – πωλητών και καταναλωτών.

Η παγκοσμιοποίηση και η εμφάνιση νέων παραγωγών χωρών εκτός του ΟΠΕΚ, διατάραξε την ισορροπία, καθιστώντας τον καθορισμό των τιμών αδύνατο. Κατά συνέπεια τα μακροπρόθεσμα συμβόλαια εγκαταλείφθηκαν. Τότε έκαναν την εμφάνισή τους οι σημειακές αγορές (spot markets), οι οποίες χαρακτηρίζονται από βραχυπρόθεσμα συμβόλαια, μεγάλης επισφάλειας και υποκείμενα στις διεθνείς επιρροές και συνθήκες.

¹²¹ Καθετοποιημένη είναι η εταιρεία που ελέγχει όλη την αλυσίδα τροφοδοσίας από το κοίτασμα μέχρι την αντλία στο πρατήριο.

Η αγορά spot είναι η αγορά άμεσης παράδοσης. Στην πράξη, πρόκειται για ένα άτυπο δίκτυο αγοραστών και προμηθευτών, οι οποίοι συναλλάσσονται και συμφωνούν για την πώληση ενός φορτίου πετρελαίου σε διαπραγματεύσιμη τιμή την εποχή της παράδοσης. Οι τιμές spot του μπρεντ και του αμερικανικού αργού χρησιμεύουν ως δείκτες για όλους τους τύπους πετρελαίου, που αγοράζονται και πωλούνται στην αγορά spot, η οποία κατέχει περίπου το 33% του πετρελαίου που διακινείται διεθνώς. Η αγορά spot υποτίθεται ότι αντικατοπτρίζει το ισοζύγιο προσφοράς και ζήτησης. Με δεδομένο όμως ότι οι μεγαλύτερες εταιρίες πετρελαίου είναι ταυτόχρονα παραγωγοί και πωλητές, με αποτέλεσμα να μπορούν να ελέγχουν το ισοζύγιο, οι τιμές spot αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό τις τιμές στις οποίες οι πανίσχυρες αυτές εταιρίες επιδιώκουν να πωλήσουν τα προϊόντα τους. Η διεθνής τιμή, άλλωστε στην οποία αναφέρονται καθημερινά τα δελτία ειδήσεων και οι εφημερίδες, δεν αφορά στην άμεση παράδοση αλλά στην προθεσμιακή αγορά.

Στην προθεσμιακή αγορά ένα συμβόλαιο πετρελαίου θεωρητικά αφορά 1.000 βαρέλια, τα οποία όμως δεν παραδίδονται σχεδόν ποτέ. Σε αυτήν την αγορά διαμορφώνονται δηλαδή οι τιμές ενός «χάρτινου» πετρελαίου, ενός χρηματιστηριακού προϊόντος. Αλλά αυτές οι τιμές επηρεάζουν άμεσα τις τιμές του φυσικού πετρελαίου, που πωλείται από μια παραγωγό χώρα ή μια πετρελαϊκή εταιρία. Είναι δηλαδή, καθοριστικές τουλάχιστον για το 67% του πετρελαίου που διακινείται στη διεθνή αγορά. Έτσι, από τα μακροπρόθεσμα συμβόλαια, μεγάλων ποσοτήτων, περνούμε σε βραχυπρόθεσμα συμβόλαια μοναδιαίων φορτίων, τα οποία μέχρι την άφιξή τους στον τελικό αποδέκτη, άλλαξαν χέρια και πωλούνται πολλές φορές, με την τιμή του προϊόντος να διακυμαίνεται από λεπτό σε λεπτό.

Η διαμόρφωση μιας νέας μορφής αγοράς, αποστασιοποιημένης από την κλασική μορφή της ικανοποίησης μιας σαφώς καταγεγραμμένης ανάγκης – ζήτησης, είναι γεγονός. Όπως αναφέρει ο Mabro Robert, η «μελλοντική» αγορά (future market) γεννήθηκε, όχι από την ανάγκη, αλλά από την προσδοκία για αύξηση των τιμών και, άρα, των κερδών¹²². Η διαδικασία όμως αυτή, προκαλεί μεγάλες διακυμάνσεις στις τιμές, αφού οι επενδυτές κινούνται σύμφωνα με τις προβλέψεις και το προσδοκώμενο κέρδος, προβλέψεις που γίνονται από διεθνείς επενδυτικούς οίκους, οι οποίοι εξυπηρετούν ή πρεσβεύουν συγκεκριμένα συμφέροντα.

¹²² Mabro Robert, 2005, *The International Oil Price Regime: Origins, Rationale and Assessment*, The Journal of Energy Literature, Volume XI, No1, June, pp 3-20

Οι τιμές στις αγορές πετρελαίου διαμορφώνονται με βάση τις τρέχουσες συνθήκες που επικρατούν στην αγορά του πετρελαίου και τις προσδοκίες όσον αφορά στη μελλοντική ζήτηση και προσφορά. Η τρέχουσα τιμή ή η τιμή άμεσης παράδοσης (spot price) είναι η τιμή του πετρελαίου ανά βαρέλι που προορίζεται για διανομή, συνήθως σε χρονικό διάστημα 2-3 εβδομάδων. Η προθεσμιακή ή μελλοντική τιμή (forward or future price) είναι η τιμή του πετρελαίου ανά βαρέλι (ή το συμβόλαιο για την τιμή ενός βαρελιού πετρελαίου), η οποία προορίζεται για διανομή σε μια δεδομένη στιγμή στο μέλλον. Και οι δύο τιμές αντανακλούν τη βούληση του πωλητή να πουλήσει και του αγοραστή να αγοράσει και στηρίζονται στη θεμελιώδη οικονομική κατάσταση της επιχείρησής τους, όπως επίσης και στη γνώση τους αναφορικά με τις τρέχουσες συνθήκες και τις προσδοκίες τους για τις συνθήκες που θα επικρατήσουν στις αγορές στο μέλλον.

Η διαμόρφωση των τιμών στις τρέχουσες αγορές εξαρτάται τόσο από τις τρέχουσες όσο και από τις συνθήκες που αναμένεται να επικρατήσουν στο μέλλον στις αγορές, με τις δραστηριότητες στις προθεσμιακές αγορές να σηματοδοτούν τις προσδοκίες για τις συνθήκες στις προθεσμιακές αγορές. Με τη σειρά τους, η διαμόρφωση των τιμών στις προθεσμιακές αγορές επηρεάζεται από τις τρέχουσες συνθήκες και τις τιμές που επικρατούν στην τρέχουσα αγορά.

Η προθεσμιακή τιμή και οι υπαινισσόμενες προσδοκίες για τις συνθήκες στις αγορές μελλοντικά, επηρεάζουν τις τρέχουσες τιμές μέσω της συνθήκης της διαιτησίας εναποθήκευσης – οι προσδοκίες για υψηλότερες τιμές (ή για πιο σφιχτές αγορές) στο μέλλον παρέχουν κίνητρο σε οποιονδήποτε έχει δυνατότητα αποθήκευσης να αγοράσει πετρέλαιο σήμερα, να το αποθηκεύσει, και να το πουλήσει αργότερα, όταν η τιμή του έχει ανέβει.

Η συνθήκη της διαιτησίας είναι η εξής: Προσδοκώμενη προθεσμιακή τιμή = τρέχουσα τιμή + κόστος εναποθήκευσης + κόστος ευκαιρίας (opportunity cost) συγκράτησης αποθεμάτων πετρελαίου

Η εκ των προτέρων προθυμία και ικανότητα συγκράτησης (ή μείωσης) των αποθεμάτων, αντί της πραγματικής αύξησης (ή μείωσης) των αποθεμάτων, μπορεί να αρκεί ώστε οι τρέχουσες τιμές να αυξηθούν (ή να μειωθούν), ιδίως στις ήδη σφιχτές αγορές. Οι πωλητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν την επιλογή της παρακράτησης των προμηθειών προκειμένου να διαπραγματευτούν υψηλότερη τρέχουσα τιμή. Ο αγοραστής ή ο πωλητής που διαπραγματεύεται την συναλλαγή πετρελαίου είναι πιθανόν να γνωρίζει και να επηρεάζεται από την τιμή των μελλοντικών συμβολαίων παράδοσης λίγες εβδομάδες αργότερα. Έτσι, στις σφιχτές αγορές, η

εκ των προτέρων ικανότητα κάποιου συγκράτησης αποθεμάτων δύναται να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να διαπραγματευτεί υψηλότερη τιμή χωρίς αυτό να οδηγήσει απαραίτητα σε μια εκ των υστέρων αύξηση των αποθεμάτων.

Σήμερα, η παγκόσμια τροφοδοσία σε πετρέλαιο βρίσκεται στα χέρια, όχι, όπως θα ήταν φυσιολογικό, των παραγωγών, αλλά των μεσαζόντων μεταπωλητών, των επενδυτών, οι οποίοι εμπορεύονται το προϊόν με νέους όρους. Οι νέοι λοιπόν αυτοί παίκτες της αγοράς, ενδιαφέρονται όχι μόνον για την αυριανή τιμή, αλλά και για την μεθαυριανή και την τιμή της επόμενης κοκ., τιμή η οποία όπως προαναφέραμε, επηρεάζεται άμεσα από τις προσδοκίες των εμπόρων.

Οι διεθνείς επενδυτικοί οίκοι, δεν ενδιαφέρονται πλέον για το αντικείμενο διαπραγματεύσεως, το «απτό» βαρέλι πετρελαίου, αλλά για το κέρδος που θα αποφέρει η επένδυση κεφαλαίων, η μετακίνηση τεράστιων ποσών εντός ή εκτός της αγοράς του. Κάθε μεταβολή στις προσδοκίες για τη μελλοντική τάση της τιμής αποτελεί, εντέλει, «αυτοεκπληρούμενη προφητεία», καθ'όσον η αλλαγή αυτή προκαλεί κύμα αγοράς ή πώλησης του προϊόντος.

Η δημιουργηθείσα αυτή κατάσταση, επηρεάζεται από μία σειρά παραγόντων, εσωτερικών ή εξωτερικών, υπαρκτών ή επινοούμενων, οι οποίοι δεν μπορούν να προβλεφθούν, να σταθμιστούν και κατά συνέπεια να ελεγχθούν. Παρατηρούμε δηλαδή ότι, η διαμόρφωση των τιμών δεν ακολουθεί συγκεκριμένους, σαφώς καθορισμένους κανόνες, που θα επιτρέψουν στον καθένα από εμάς να επενδύσει.

Την περίοδο του πρώτου Πολέμου του Κόλπου οι τιμές του πετρελαίου παρέμειναν σχετικά σταθερές από το 1986 έως το 1999, με μέσο όρο λίγο πιο κάτω από \$18 το βαρέλι (ονομαστική). Από το 2000, όμως, και μετά παρατηρείται μια αυξητική τάση, με τις τιμές να αυξάνονται ταχύτατα από το 2004. Η αστάθεια της τρέχουσας τιμής πετρελαίου έχει σημειώσει αύξηση από τα τέλη του 2007 και μετά, ιδίως αφότου η αγορά πετρελαίου έγινε πιο «σφιχτή» και οι τιμές διακυμάνθηκαν με μικρές αλλαγές όσον αφορά στην πραγματική ή αναμενόμενη προσφορά και ζήτηση. Επίσης, από τα τέλη του 2007 έχει αυξηθεί και η αστάθεια της μελλοντικής τιμής. Ιστορικά, οι μελλοντικές τιμές τείνουν να είναι λιγότερο ασταθείς από τις τρέχουσες. Παρόλα αυτά, η πρόσφατη αύξηση της αστάθειας είναι πιο έντονη στις μελλοντικές από ότι στις τρέχουσες τιμές, και η αστάθειά τους είναι πιο ανάλογη με εκείνη των τρεχουσών τιμών.

Θα μπορούσε να φανταστεί κάποιος ότι η έλλειψη προκαλεί αύξηση στην τιμή. Όμως, η εκτόξευση της τιμής του πετρελαίου το 2008, πάνω από τα 147\$ το βαρέλι, δεν οφειλόταν σε

καμία είδους έλλειψη. Αντιθέτως, κανένα διυλιστήριο δεν αντιμετώπισε πρόβλημα στην εξεύρεση πρώτων υλών, καθώς και κανένας καταναλωτής δεν διαπίστωσε ανεπάρκεια στο πρατήριο της γειτονιάς του. Και όμως η τιμή εκτοξεύτηκε. Εκτοξεύτηκε, διότι σήμερα η αγορά πετρελαίου αποτελεί ένα πεδίο ιδιαίτερα δυναμικό, στο οποίο οι διαδράσεις μεταξύ των διαφόρων παραγόντων είναι πολύπλοκες: παγκόσμια οικονομική κρίση, αυξημένη ζήτηση, νέοι φιλόδοξοι επενδυτές, διαφοροποίηση των παραγωγών χωρών, είναι μόνο λίγοι από τους παράγοντες που διαμορφώνουν τη διεθνή αγορά¹²³.

Η κλασική αντίληψη διαμόρφωσης των τιμών του πετρελαίου ανάλογα με το δίπολο «προσφορά – ζήτηση», έχει παρέλθει ανεπιστρεπτή. Με κύριο γνώμονα το κέρδος, αδιαφορώντας ουσιαστικά για την ικανοποίηση ή μη της ανθρώπινης ανάγκης η οποία εξ αντικειμένου αποτελεί το λόγο ύπαρξης του οποιοδήποτε εμπορεύσιμου αγαθού, η παγκόσμια οικονομία, εκπροσωπούμενη από τις εταιρείες-κολοσσούς, κρατικές ή ιδιωτικές, καθορίζει τις τιμές παγκοσμίως. Πλέον, ούτε οι ισχυρές κρατικές οντότητες, όπως οι ΗΠΑ., δεν δύνανται να επηρεάσουν αυτή τη διαδικασία, εκτός και αν κατέχουν τεράστιες ποσότητες πετρελαίου προς διάθεση και αυτό τίθεται υπό αμφισβήτηση. Παράδειγμα τέτοιας αποτυχημένης πολιτικής ήταν η μονομερής αύξηση της παραγωγής πετρελαίου από πλευράς Ρωσίας, αύξηση η οποία δεν επηρέασε ουσιαστικά ούτε κατ'ελάχιστον την παγκόσμια τιμή του προϊόντος¹²⁴.

¹²³ Το κύριο χαρακτηριστικό της νέας χρηματιστηριακής εποχής του πετρελαίου είναι η αστάθεια στις τιμές που παρουσιάζουν πλέον πολύ μεγάλες διακυμάνσεις με κάθε παρακινδυνευμένη πρόβλεψη, καθώς οι μεγάλες επενδυτικές εταιρείες δημιουργούν μάλιστα και δείκτες που βασίζονται σε καλάθια με τιμές διαφόρων εμπορευμάτων για να προσελκύσουν ακόμη περισσότερους επενδυτές. Από 13 δισεκατομμύρια δολάρια το 2003 οι επενδύσεις στις προθεσμιακές αγορές εμπορευμάτων φτάνουν στα 290 δισεκατομμύρια το 2008. Ακόμη και η Γερουσία των ΗΠΑ ασχολήθηκε, σε δύο αλληπάλληλες εκθέσεις της το 2007 και το 2008 με το φαινόμενο της χρηματιστηριακής κερδοσκοπίας στο πετρέλαιο.

¹²⁴ Τον Μάρτιο του 2015, η ρωσική παραγωγή πετρελαίου έφτασε στο υψηλότερο επίπεδο της μετα-σοβιετικής εποχής, προσθέτοντας στην παγκόσμια παραγωγή μεγάλες ποσότητες, την χρονική περίοδο μάλιστα κατά την οποία οι τιμές του πετρελαίου είναι ιδιαίτερα χαμηλές.

Ρώσοι αξιωματούχοι ισχυρίζονται ότι ήταν δύσκολο να προσαρμοστεί σημαντικά η παραγωγή πάνω ή κάτω, λόγω των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν εξαιτίας των δύσκολων καιρικών συνθηκών. Οι δίδυμοι κολοσσοί, η Gazprom και η Rosneft, επέβαλαν την παραγωγή πετρελαίου της Ρωσίας σε μια μετα-σοβιετική εποχή αγγίζοντας το ρεκόρ των 10,71 εκατομμυρίων βαρελιών ημερησίως (bpd) τον Μάρτιο του 2015, σύμφωνα με τα στοι-

2.1.4.3 Φυσικό Αέριο

Εξετάζοντας τώρα την αγορά του φυσικού αερίου, θα λέγαμε ότι ακόμα βρίσκεται στην εποχή που βρισκόταν ή αγορά πετρελαίου το 1970: μεγάλες εταιρείες (όπως η GAZPROM, η ΙΤΕ, η ROTA, η SOCAR κα.) ελέγχουν την παραγωγή, τις εξαγωγές και τελικά την τιμή του αερίου, σε διεθνές επίπεδο. Αυτό δικαιολογείται λόγω της φύσης του αγαθού, το οποίο όντας αέριο γεννά προβλήματα στον χειρισμό του, εμφανίζοντας δυσκολίες στη μεταφορά του και κατά συνέπεια στην αγοραπωλησία του. Το φυσικό αέριο μεταφέρεται στον τελικό χρήστη είτε με αγωγούς που συνδέουν απευθείας τον παραγωγό με τον καταναλωτή, είτε υγροποιημένο, θαλασσίως με κατάλληλα διασκευασμένα πλοία, τα οποία μεταφέρουν το αέριο από τη χώρα παραγωγής στην αντίστοιχη κατανάλωσης.

Ωστόσο, μέχρι σήμερα το δίκτυο αγωγών μεταφοράς αερίου δεν είναι τόσο ανεπτυγμένο, ώστε να ικανοποιεί τις παγκόσμιες ανάγκες, γεγονός το οποίο σε συνδυασμό με τη μικρή διαθεσιμότητα-δυνατότητα παγκόσμιας διακίνησης υγροποιημένου φυσικού αερίου, κρατούν, ουσιαστικά, το αέριο δέσμιο των χωρών παραγωγής, ή, καλύτερα στις χώρες παραγωγής, όπου δραστηριοποιείται πληθώρα παικτών.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω διαπιστώσεων προκύπτει η δημιουργία τριών, διακριτών, ανεξάρτητων και απομονωμένων επιμέρους αγορών: αυτή της δυτικής Ευρώπης (η οποία εξαρτάται από τη Νορβηγία, Ρωσία και Αλγερία), της Β. Αμερικής (η οποία εισάγει αέριο από τον Καναδά και το Μεξικό) και, τέλος, της Ιαπωνίας-Νότιου Κορέας (που εξαρτώνται από την Ινδονησία, Αυστραλία, Μαλαισία και Μέση Ανατολή). Ο κατακερματισμός αυτός της αγοράς φυσικού αερίου, δίδει τη δυνατότητα σε χώρες παραγωγούς και σε εταιρείες εκμετάλλευσης να καθορίζουν την τιμή του αερίου, στο στενό πλαίσιο της αγοράς στην οποία απευθύνονται και την οποία τροφοδοτούν, χωρίς να επηρεάζουν άμεσα τις υπόλοιπες. Οι δρώντες αυτοί αποκτούν με αυτόν τον τρόπο, δύναμη και διαμορφώνουν περιφερειακά ολιγοπώλια, αποδυναμώνοντας τη διαπραγματευτική θέση των εισαγωγέων - καταναλωτών.

χία που έδωσε στη δημοσιότητα το Υπουργείο Ενέργειας. Η παραγωγή αυτή έρχεται να ξεπεράσει το αντίστοιχο υψηλό του Δεκεμβρίου που ανέρχονταν στα 10.670.000 βαρέλια την ημέρα .

<http://www.themoscowtimes.com/business/article/russias-oil-output-highest-since-fall-of-soviet-union/518477.html>, πρόσβαση 3/1/2016

Ως επί το πλείστον, η τιμή του αερίου παραμένει συνδεδεμένη με αυτήν του πετρελαίου. Τα συμβόλαια φυσικού αερίου ακολουθούν αυτά του πετρελαίου, μία τιμολογιακή πολιτική, η οποία υιοθετήθηκε την περίοδο που το αέριο δεν υπήρχε σε αφθονία στην αγορά υδρογονανθράκων, ώστε να δικαιολογείται η αυτόνομη τιμολόγηση του και η παγκόσμια διαπραγμάτευση¹²⁵. Η σύνδεση αυτή των δύο τιμών λειτουργούσε ικανοποιητικά αφού τόσο οι ποσότητες όσο και οι εμπλεκόμενες σε αυτή την αγοραπωλησία, χώρες, ήταν λιγιστές, με τις αντίστοιχες που αφορούσε η αγορά του πετρελαίου. Έτσι λοιπόν δεν υπήρχε λόγος διατάραξης του υφιστάμενου status quo στον περιορισμένο χώρο αυτό του φυσικού αερίου.

Η τάση βέβαια σήμερα, είναι ο εκσυγχρονισμός των υφισταμένου συστήματος, είτε με την απελευθέρωση των αγορών, είτε με τη διαφοροποίηση των προμηθευτών. Προς την κατεύθυνση αυτή οδηγεί η αύξηση¹²⁶ της δυνατότητας μεταφοράς υγροποιημένου αερίου με την κατασκευή σταθμών υγροποίησης και ναυπήγησης υγραεριοφόρων πλοίων (Liquified Natural Gas, LNG), καθώς και οι επενδύσεις των πολυεθνικών εταιρειών σε κατασκευή δικτύων αγωγών. Η ολοένα αυξανόμενη παραγωγή αερίου, σε συνδυασμό με τις επενδύσεις σε εγκαταστάσεις υγροποίησης και μεταφοράς, καθιστούν αδήριτη την ανάγκη απεμπλοκής της τιμής του αερίου από αυτή του πετρελαίου. Σήμερα, το 31% της παγκόσμιας παραγωγής υγροποιημένου αερίου διαπραγματεύεται στην αγορά (spot market) με το Κατάρ και τη Νιγηρία να παρέχουν το 50% αυτής της ποσότητας.

Συντονισμένες ενέργειες για τη διαφοροποίηση της παρούσας κατάστασης και τη μετάβαση σε αγορές όπως αυτές του πετρελαίου (spot markets), καταβάλλονται από τις εταιρείες κολοσσούς, οι οποίες λειτουργώντας ως «Δούρειος Ίππος», προσπαθούν να αλώσουν τις υπό-ανάπτυξη παραγωγούς φυσικού αερίου χώρες (όπως λόγω χάρη το Αζερμπαϊτζάν ή την Τανζανία). Ιδιαίτερα σήμερα που η τιμή του μαύρου χρυσού παρουσιάζει πτωτική τάση, συμπα-

¹²⁵ Oil & Energy Insider, *Oil Glut Finally Reducing But Not Fast Enough*, Weekly Report, <https://www.csmonitor.com/About/People/Energy-Partner-Bloggers/Oil-Energy-Insider>, πρόσβαση 29/05/2015.

¹²⁶ Η παγκόσμια χωρητικότητα τέτοιου τύπου πλοίων το 1976 έφθανε τους 3.380.000 κόρους κ.χ. επί της συνολικής παγκόσμιας που ήταν 372.000.000 κ.ο.χ., δηλαδή περίπου το 0,9%. Παρά ταύτα η αύξηση σε αριθμό τέτοιων πλοίων είναι μεν αργή αλλά σταθερή αφού αυξάνονται οι παγκόσμιες ανάγκες σε κατανάλωση υγραερίων, η οποία μέσα σε μια μόνο δεκαετία 1960-1970 αυτή διπλασιάστηκε από 20 σε 42 δισεκατομμύρια κυβικά πόδια. Maritech News, τεύχος Δεκ. 2010, (Δεξαμενόπλοιο αερίων), σελ.13.

ρασύροντας αυτήν του φυσικού αερίου, η ανάγκη απεξάρτησής της από αυτήν του πετρελαίου, κρίνεται όσο ποτέ άλλοτε κρίσιμη για τους παραγωγούς¹²⁷.

Εκτός από τη Ρωσία¹²⁸, η οποία διαθέτει πλούσιες ποσότητες φυσικού αερίου, καθώς και το πλέον ανεπτυγμένο δίκτυο μεταφοράς του το οποίο κρατά δέσμιες ενεργειακά μεγάλο αριθμό χωρών¹²⁹, ιδιαίτερα της Ευρώπης, οι λοιπές παραγωγοί χώρες βρίσκονται σε εμβρυακή κατάσταση, αποτελώντας «πεδίο δόξης λαμπρό» για πολυεθνικές εταιρείες και όχι μόνον. Οι χώρες και οι εταιρείες που διαθέτουν τη τεχνογνωσία, μα πάνω από όλα τα κεφάλαια, πολιορκούν τις χώρες αυτές, οι οποίες μη δυνάμενες να βγουν στις αγορές αυτόνομες, και με αξιώσεις, υποτάσσονται στις επιταγές των ισχυρών παικτών του χώρου, προσβλέποντας σε πενιχρά, σε σχέση με την αξία του παραγόμενου αγαθού, κέρδη και ευελπιστώντας σε μελλοντικές επενδύσεις περισσότερο επωφελείς. Βέβαια, οι προσδοκίες αυτές συχνά διαψεύδονται στο βωμό του κέρδους και της ισχύος.

2.1.5 Διαπιστώσεις

Ο Γεωπολιτικός Παράγοντας της ενεργειακής ασφάλειας ο οποίος έχει αναλυθεί, όπως είδαμε, διεξοδικά στον ακαδημαϊκό χώρο όπως διεξοδικά παρουσιάζει η Sébille-Lopez¹³⁰, δεν είναι απλώς μια έννοια την οποία τα κράτη χρησιμοποιούν για να διανθίσουν τα ενεργειακά τους σχέδια. Αποτελεί την επιθυμητή τελική κατάσταση κάθε κράτους το οποίο επιδιώκει την επιβίωση και την περαιτέρω ανάπτυξή του, είναι η βάση στην οποία θα οικοδομηθεί η ευημερία, αφού η ενέργεια είναι η κινητήριος δύναμη του πολιτισμού και της δημιουργίας.

¹²⁷ Από τις αρχές του 2000 μέχρι την έναρξη της πτώσης των τιμών του πετρελαίου, παρατηρείται στενή σχέση της τιμής του πετρελαίου και του φυσικού αερίου.

http://www.eia.gov/finance/markets/financial_markets.cfm, πρόσβαση 28/5/2015.

¹²⁸ Η τάση απεμπλοκής της τιμής του φυσικού αερίου από αυτήν του πετρελαίου ανάγκασε ακόμα και την GAZPROM να επαναδιαπραγματευτεί την τιμή πώλησης του αερίου με αριθμό ευρωπαϊκών πελατών.

<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/3b79b0e4-e284-11e3-a829-00144feabdc0.html#axzz3niXTi8AV>.

¹²⁹ Με τη διάλυση της Ένωσης των Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ), η Gazprom κληρονόμησε τεράστιες υποδομές που τροφοδοτούσαν την Ευρώπη με περισσότερα από 100 δις κυβικά μέτρα κατ' έτος. Τα μακροχρόνια συμβόλαια με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης αντιστοιχούσαν σε περισσότερα από 60 δις κ.μ. ετησίως, ενώ τα συμβόλαια με τις χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης προσέγγιζαν τα 50 δις κ.μ.

¹³⁰ Sébille-Lopez, P., *Oil Geopolitics*; Social Sciences Academic Press: Beijing, China, 2008; πρόσβαση 20/12/2013

Η ενεργειακή ασφάλεια¹³¹, η απρόσκοπτη δηλαδή ροή ενέργειας,¹³² εξαρτάται και επηρεάζεται από μια πληθώρα άλλων επιμέρους μεταβλητών και παραγόντων. Εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι άμεσα συνδεδεμένη με την κατοχή και διάθεση προς χρήση ενεργειακών πηγών και αποθεμάτων, οι χώρες οι οποίες δεν παράγουν υδρογονάνθρακες, εξ ανάγκης, επιδιώκουν την προμήθεια τους από τις παραγωγούς χώρες, καταβάλλοντας το αντίστοιχο αντίτιμο. Επίσης, μεριμνούν για την μεταφορά στην επικράτειά τους, είτε δια θαλάσσης ή μέσω της ξηράς, αναλόγως της γεωγραφικής τους θέσης, εκμεταλλευόμενες τα υφιστάμενα για αυτό μέσα, όπως πλοία, δίκτυα αγωγών, ή κατασκευάζοντας νέες υποδομές όπου το επιτρέπουν οι συνθήκες (οικονομικές, πολιτικές, γεωφυσικές).

Η παραγωγή, η μεταφορά και η αποθήκευση αποτελούν τις βασικές διαδικασίες – διεργασίες επίτευξης της ενεργειακής ασφάλειας, οι οποίες όμως για την επιτυχή ολοκλήρωσή τους προϋποθέτουν την επίλυση πολλών ανακυπτόντων προβλημάτων και την υπέρβαση πλήθους εμποδίων. Πλήθος εμπλεκόμενων παικτών, κρατικών και μη, με διαφορετικά συμφέροντα και επιδιώξεις, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, επηρεάζοντας τη διαδικασία σε κάθε στάδιο.

Αρχίζοντας από την εξασφάλιση της προσιτής τιμής αγοράς και της επιθυμητής αναγκαίας ποσότητας στον τόπο και τον χρόνο επιλογής, οποία καθορίζεται, με τη σειρά της, από επιμέρους οικονομικούς, φυσικούς, πολιτικούς παράγοντες, περνάμε στη μεταφορά, η οποία στο διεθνές γίγνεσθαι έχει μεταλλαχθεί σε καταλύτη διαμόρφωσης διεθνών σχέσεων και δημιουργίας νέων γεωπολιτικών δεδομένων, ειδικά με την κατασκευή και χρήση αγωγών οι οποίοι διέρχονται από πολλές χώρες, καταλήγουμε στην κατανάλωση η οποία οφείλει να ικανοποιήσει τις ανάγκες των καταναλωτών, από πλευράς ποσότητας και τιμής¹³³.

Το νέο ενεργειακό σκηνικό, το οποίο αναδύεται, συνοδεύεται και από νέες προκλήσεις, τις οποίες καλούνται να αντιμετωπίσουν όλοι οι ενδιαφερόμενοι. Η πλέον επικίνδυνη και μη ελεγχόμενη είναι η μετατροπή της ενέργειας σε υβριδικό όπλο, το οποίο δύναται να πλήξει ταυτόχρονα πολλές ομάδες «πελατών». Το όπλο αυτό δεν είναι άλλο από τη διακοπή της ροής

¹³¹ <http://www.iea.org/topics/energysecurity/>; πρόσβαση 20/12/2013

¹³² <http://energyatlas.iea.org/?subject=-1920537974>; πρόσβαση 13/1/2014

¹³³ <http://www.iea.org/stats/WebGraphs/CHINA1.pdf>, πρόσβαση 20/01/2014.

<http://www.iea.org/stats/WebGraphs/INDIA1.pdf>; πρόσβαση 20/01/2014.

της ενέργειας. Όπως διαπιστώνει ο Collins Gabriel, αυτό το «όπλο» ενίοτε βρίσκεται στα χέρια κρατών τα οποία παράγουν υδρογονάνθρακες και διακόπτουν τη ροή προς συγκεκριμένους πελάτες διεκδικώντας μεγαλύτερα κέρδη, επηρεάζοντας όμως, ως παράπλευρες απώλειες και άλλους ενδιαφερόμενους (όπως για παράδειγμα έκανε η Ρωσία προς την Ουκρανία)¹³⁴.

Άλλες φορές το ενεργειακό αυτό όπλο «πέφτει» στα χέρια μη κρατικών οντοτήτων, όπως το Ισλαμικό Κράτος, και μετατρέπεται αφενός σε μέσο τροφοδοσίας της τρομοκρατίας, από τα κέρδη που αποκομίζουν από την παράνομη εκμετάλλευση των καταληφθεισών παραγωγικών πηγών, αφετέρου σε αμιγώς πολεμικό όπλο, μέσω της καταστροφής – δολιοφθοράς πηγών και δικτύων μεταφοράς υδρογονανθράκων, τα οποία εξυπηρετούν αντιτιθέμενα προς τα συμφέροντα της τρομοκρατίας, κράτη, οργανισμούς και εταιρείες.

Η αντιμετώπιση όλων αυτών των προκλήσεων απαιτεί τη συνεργασία και τη συνέργεια μεγάλου αριθμού δρώντων, σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Η ευθυγράμμιση του συνόλου των συμφερόντων, των διαφορετικών κάθε φορά εμπλεκομένων, προϋποθέτει την ενδελεχή μελέτη του εσωτερικού και του εξωτερικού περιβάλλοντος και την αποκωδικοποίηση των διαφορετικών δυνατοτήτων και επιδιώξεων καθενός. Η περιγραφείσα διαδικασία απαιτεί μακρόπνοο σχεδιασμό και συνέπεια.

2.2 Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Έλλειμμα

2.2.1 Γενικά

Η παγκόσμια ισορροπία, ή καλύτερα ανισορροπία, ενεργειακής ισχύος που είχε εδραιωθεί πριν το 1970 με κυρίαρχη στον κόσμο δύναμη αυτή των ΗΠΑ, ανετράπη βίαια με τα διαδοχικά γεγονότα της δεκαετίας αυτής, με αφετηρία από το πετρελαϊκό εμπάργκο του OPEC και με κατάληξη την αραβοϊσραηλινή σύγκρουση του Γιομ Κιούρ.

Ίσως τελικά και τα γεγονότα αυτά απλώς λειτούργησαν ως καταλύτης, ο οποίος επιτάχυνε την αντίδραση που αποκάλυψε την ενεργειακή ένδεια του δυτικού κόσμου, ο οποίος με α-

¹³⁴ Collins Gabriel, 18 July 2017, “Russia’s use of the “energy weapon” in Europe”, Issue Brief, Baker Institute for Public Policy, πρόσβαση 20/10/2017.

λόγιστο και συνάμα εγωιστικό τρόπο τροφοδοτούσε την υφήλιο με καύσιμα, εξυπηρετώντας τους δικούς της γεωπολιτικούς στόχους¹³⁵.

Σήμερα φαντάζει απίθανο να επιστρέψουμε στο ενεργειακό καθεστώς της δεκαετίας του 1960 και των αρχών του 1970, καθιστώντας τη Δύση και, ειδικά την Ευρώπη, δέσμια των πλούσιων κοιτασμάτων της Ανατολής. Οι χώρες, πλέον, που εισάγουν ενέργεια βρίσκονται σε μια πρωτοφανή ευάλωτη θέση, η οποία δεν τους επιτρέπει να ασκούν επιρροή στο διεθνές γίγνεσθαι.

Όσο οι ορυκτοί υδρογονάνθρακες παραμένουν η κυρίαρχη μορφή ενέργειας, γεγονός το οποίο είναι πιθανόν να διαρκέσει για μεγάλο, ακόμα, χρονικό διάστημα, τόσο η ενέργεια θα παραμένει σημαντικός γεωπολιτικός παράγοντας. Η απρόσκοπτη ροή ενέργειας αποτελεί τη ραχοκοκαλιά των σύγχρονων δυτικών οικονομιών, οι οποίες δεν θα αποδεχτούν τίποτα λιγότερο από την εξασφάλισή της.

Για την Ενωμένη Ευρώπη που κατέχει περιορισμένες καταγεγραμμένες ποσότητες ορυκτών καυσίμων και σε συνδυασμό, αφενός μεν, με τη διεθνή συμπεριφορά της Ρωσίας και με την ασφυκτική πίεση των ΗΠΑ που ασκούν στην Ε.Ε. για ενεργειακή ανεξάρτηση από αυτήν, αφετέρου δε με την εξάντληση των Νορβηγικών αποθεμάτων που αποτελούν σημαντικό ενεργειακό αιμοδότη της Ευρώπης, η στροφή προς την Ανατολή φαντάζει ως μονόδρομος. Η γεωγραφική θέση, η εν γένει μετριοπαθής εξωτερική πολιτική προς τις χώρες της Ανατολής, τα συμφέροντα συγκεκριμένων ευρωπαϊκών χωρών από την εποχή της αποικιοκρατίας και η συνεχιζόμενη ροή οικονομικών, και όχι μόνον, μεταναστών από τις χώρες της Ανατολής προς την Ευρώπη, διαμορφώνουν τις κατάλληλες εκείνες προϋποθέσεις ανάπτυξης ενεργειακών συμφωνιών.

2.2.2 Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας

Αν και η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί φλέγον και διαρκές θέμα για όλες τις σύγχρονες δυτικές οικονομίες, εντούτοις, μόνον οι ΗΠΑ. έχουν εκπονήσει και υλοποιήσει ένα συγκεκριμένο και ρεαλιστικό σχέδιο επίτευξης της ενεργειακής τους ασφάλειας, αξιοποιώντας πλήρως όλα τα διαθέσιμα μέσα: πολιτικά, διπλωματικά και στρατιωτικά. Το συγκεκριμένο σχέδιο απο-

¹³⁵ Με την έναρξη του Β΄ΠΠ οι ΗΠΑ παρείχαν το 63% του παγκόσμιου πετρελαίου με την τιμή του βαρελιού να αγγίζει το 1 δολάριο.

τελεί θέμα υψίστης σημασίας και εθνικού συμφέροντος και είτε αναπροσαρμόζεται σύμφωνα με τις διαμορφωθείσες καταστάσεις, είτε οι επικρατούσες διεθνείς συνθήκες προσαρμόζονται στο σχέδιο των ΗΠΑ. Βέβαιο πάντως είναι ότι, η αλλαγή των κυβερνήσεων στις ΗΠΑ, δεν επηρεάζει τη διαχρονική συνέπεια και συνέχεια στην προσήλωση της εφαρμογής του σχεδίου¹³⁶ που διατυπώνεται στην Energy Policy Act του 2005.

Στον αντίποδα του παραπάνω, συναντάμε την Ευρώπη, την κατ' ευφημισμό ενιαία, Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία μη δυνάμενη, υπό την επίδραση των εθνικών συμφερόντων, να χαράξει κοινή ενεργειακή πολιτική, αντιμετωπίζει το θέμα περιστασιακά και κατά περίπτωση αφήνοντας «πεδίο δόξης λαμπρό» για δρώντες εκτός Ε.Ε. Και είναι φυσικό, αφού χώρες με διαφορετικά ενεργειακά μείγματα, διαφορετική διαμόρφωση στην ενεργειακή τους κατανάλωση και, πάνω από όλα διαφορετικό βαθμό βιομηχανοποίησης, καλούνται να συμπαραταχθούν σε μία κοινή ενεργειακή πολιτική. Πώς όμως είναι δυνατόν να υπάρξει αυτή η ευθυγράμμιση μεταξύ των Γερμανικών συμφερόντων ενεργειακών ομίλων, του Γαλλικού πυρηνικού προσανατολισμού και των διψασμένων, αλλά πλήρως εξαρτημένων, για ενέργεια Κύπρου και Μάλτας; Η ομοφωνία σε αυτήν την περίπτωση είναι ουτοπία.

Μόνο στα πρώτα χρόνια ζωής της Ε.Ε. έγινε, θα μπορούσαμε να πούμε επιτυχημένα, μία προσπάθεια διαμόρφωσης κοινής ενεργειακής πολιτικής. Αρχικά, με τη συνθήκη του Παρισιού (1951), η οποία προέβλεπε τη δημιουργία της Επιτροπής Άνθρακα και Χάλυβα και κατόπιν με τη συνθήκη της Ρώμης (1957), η οποία προωθούσε την ευρωπαϊκή συνεργασία στη χρήση της πυρηνικής ενέργειας που τότε εθεωρείτο ως κύρια πηγή κάλυψης μελλοντικών αναγκών. Η λαβωμένη τότε, από τον πόλεμο, Ευρώπη επιζητούσε τη συνεργασία για να επουλώσει τις πληγές της και να οδηγηθεί στο δρόμο της ανάπτυξης και της ευημερίας. Τα πρώτα κράτη-μέλη δεν είχαν ακόμα βρει το βηματισμό τους στον ενεργειακό κόσμο και παρουσιάζονταν πρόθυμα να υιοθετήσουν νέες ιδέες, πολιτικές, στρατηγικές και πρακτικές που θα ενίσχυαν αφενός την κοινή ευρωπαϊκή συνείδηση και, αφετέρου θα τους προσέδιδαν μελλοντική προ-

¹³⁶ Energy Policy Act, 42 USC §13201 et seq., 2005,

<https://www.epa.gov/laws-regulations/summary-energy-policy-act>, πρόσβαση 9/1/2017,

An Act To ensure jobs for our future with secure, affordable, and reliable energy. Be it enacted by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled,

<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-109hr6enr/pdf/BILLS-109hr6enr.pdf>, πρόσβαση 9/1/2017.

στιθέμενη αξία. Έκτοτε οι πολλαπλές προσπάθειες που επιχειρήθηκαν, απέτυχαν, ή είναι καταδικασμένες να αποτύχουν.

Η πετρελαϊκή κρίση του 1973, υποχρέωσε την Ευρώπη να υιοθετήσει το 1974 το «New Strategy» που προέβλεπε την ενεργειακή ανεξάρτηση της Ευρώπης από το πετρέλαιο των αραβικών χωρών και αξιοποίηση των εγχώριων δυνατοτήτων παραγωγής ενέργειας, με σκοπό τον περιορισμό χρήσης του πετρελαίου και αερίου και όχι την ενοποίηση των αγορών.

Μετά τη δεύτερη κρίση του 1979, η Ε.Ε. έλαβε επιπλέον μέτρα και προέβη σε σειρά κινήσεων, όπως αυτή της σύναψης του Χάρτη για την Ενέργεια του 1991¹³⁷, αλλά ποτέ δεν έφτασε στη υιοθέτηση ενιαίας ενεργειακής πολιτικής καθ'όσον συναντούσε διαρκώς σημαντικές αντιδράσεις από τις εθνικές κυβερνήσεις και ποτέ δεν κατάφερε να ανεξαρτηθεί από την ενεργειακή τροφοδοσία της Μ. Ανατολής και μετέπειτα της Ρωσίας.

Το 2006 με το Green Paper “A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy”¹³⁸, που εκδίδει η Ε.Ε. και αποτυπώνει την κοινά αποδεκτή ενεργειακή πολιτική, τονίζει την ανάγκη για ενιαία ευρωπαϊκή αντίδραση στον ενεργειακό τομέα και κοινή γλώσσα απέναντι στους εξωτερικούς προμηθευτές. Η προσπάθεια αυτή ήλθε να συμπληρώσει τη διαδικασία δημιουργίας μιας Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Κοινότητας¹³⁹ θεσπίζοντας το κα-

¹³⁷ Απόφαση 98/181/EK, EKAX και EURATOM του Συμβουλίου και της Επιτροπής, της 23ης Σεπτεμβρίου 1997.

Με τη συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας θεσπίζεται πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών και λοιπών βιομηχανικών χωρών με σκοπό, ιδίως, την ανάπτυξη του ενεργειακού δυναμικού των λοιπών χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με το πρωτόκολλο για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα επιδιώκεται η προώθηση πολιτικών ενεργειακής απόδοσης συμβατών με την αειφόρο ανάπτυξη, η παροχή κινήτρων για μια πιο αποδοτική και φιλική προς το περιβάλλον χρήση της ενέργειας και η ενθάρρυνση της συνεργασίας στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης.

¹³⁸ European Commission, EU Green Paper: *A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, Brussels: European Commission, 2006

¹³⁹ Απόφαση 2006/500/EK του Συμβουλίου της 29ης Μαΐου 2006 για τη σύναψη από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της συνθήκης για την Ενεργειακή Κοινότητα.

Με τη συνθήκη για την ίδρυση της Ενεργειακής Κοινότητας δημιουργείται μια ολοκληρωμένη αγορά ενέργειας (ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου) μεταξύ της Ε.Ε. και των συμβαλλόμενων μερών. Τα μέλη της Ενεργειακής Κοινότητας είναι η Ε.Ε., η Αλβανία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Δημοκρατία του Μαυροβουνίου, η Σερβία, καθώς και η αποστολή των Ηνωμένων Εθνών για την

νονιστικό εκείνο πλαίσιο που θα διέπει την αγορά ενέργειας, τόσο την εσωτερική, όσο και την εξωτερική.

Η παραπάνω ευρωπαϊκή συνθήκη, δεν ελάμβανε υπόψη τη διαφαινόμενη ύπαρξη πλούσιων κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, χαράσσοντας εκ νέου μία ενεργειακή στρατηγική υιοθετώντας την «πεπατημένη», δηλαδή τις ήδη υφιστάμενες πλουτοπαραγωγικές πηγές, σε συνδυασμό με ανανεώσιμες πηγές.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τη δεύτερη επισκόπηση της ενεργειακής στρατηγικής (στα αγγλικά) τον Νοέμβριο του 2008. Σε αυτήν εξετάζονταν τρόποι με τους οποίους η Ε.Ε. θα μπορούσε να μειώσει την εξάρτησή της από τις εισαγωγές ενέργειας, βελτιώνοντας έτσι την ασφάλεια του εφοδιασμού της και μειώνοντας τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου. Σκοπός του εν λόγω εγγράφου ήταν να προωθήσει την ενεργειακή αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε., να προτείνει σχέδιο δράσης για την εξασφάλιση του βιώσιμου ενεργειακού εφοδιασμού και να εγκρίνει δέσμη προτάσεων για την ενεργειακή απόδοση με στόχο την εξοικονόμηση ενέργειας σε βασικούς τομείς, όπως τα κτήρια και τα προϊόντα που καταναλώνουν ενέργεια.

Με αφορμή τη Ρώσο-ουκρανική κρίση φυσικού αερίου τον Ιανουάριο του 2009, το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την ασφάλεια του εφοδιασμού επανεξετάσθηκε και τον Σεπτέμβριο του 2009 το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξέδωσε την οδηγία 2009/119/ΕΚ σχετικά με την υποχρέωση διατήρησης ενός ελάχιστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου και/ή προϊόντων πετρελαίου από τα κράτη μέλη. Τα εν λόγω μέτρα που αφορούσαν στις αγο-

προσωρινή διοίκηση του Κοσσυφοπεδίου κατ' εφαρμογή του ψηφίσματος 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Οι σκοποί της Ενεργειακής Κοινότητας είναι:

- Να δημιουργηθεί σταθερό ρυθμιστικό πλαίσιο και πλαίσιο αγοράς ικανό να προσελκύσει επενδύσεις ώστε να καταστεί δυνατός ο σταθερός και συνεχής ενεργειακός εφοδιασμός·
- Να δημιουργηθεί ενιαίος χώρος κανονιστικής ρύθμισης για το εμπόριο δικτυακής ενέργειας·
- Να βελτιωθεί η ασφάλεια του εφοδιασμού αυτής της περιοχής και να αναπτυχθούν οι σχέσεις με τις γείτονες χώρες·
- Να βελτιωθεί η ενεργειακή απόδοση και η κατάσταση του περιβάλλοντος σε σχέση με τη δικτυακή ενέργεια και να αναπτυχθεί η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας·
- Να αναπτυχθεί ο ανταγωνισμός στην αγορά της δικτυακής ενέργειας.

ρές πετρελαίου και φυσικού αερίου σχεδιάστηκαν με σκοπό να διασφαλισθεί ότι όλα τα μέρη λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα για την πρόληψη και τον περιορισμό των επιπτώσεων δυναμικών διαταραχών του εφοδιασμού, δημιουργώντας επίσης παράλληλους μηχανισμούς συνεργασίας των κρατών μελών για την αποτελεσματική αντιμετώπιση τυχόν σοβαρών διαταραχών στον εφοδιασμό με πετρέλαιο ή φυσικό αέριο• συστήθηκε δε μηχανισμός συντονισμού ούτως ώστε τα κράτη μέλη να μπορούν να αντιδρούν ενιαία και άμεσα σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

Τον Νοέμβριο του 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε μια πρωτοβουλία με τίτλο «Ενέργεια 2020, Μια στρατηγική για ανταγωνιστική, αιεφόρο και ασφαλή ενέργεια» [COM(2010) 639 τελικό]. Η εν λόγω στρατηγική καθορίζει τις ενεργειακές προτεραιότητες για μια δεκαετία και ορίζει τις δράσεις που θα αναληφθούν προκειμένου να αντιμετωπιστεί μια δέσμη διαφορετικών προκλήσεων, όπως μεταξύ άλλων να επιτευχθεί η διαμόρφωση μιας αγοράς με ανταγωνιστικές τιμές και ασφαλή εφοδιασμό, να δοθεί ώθηση στο τεχνολογικό προβάδισμα και να πραγματοποιηθούν αποτελεσματικές διαπραγματεύσεις με τους διεθνείς εταίρους.

Τον ίδιο μήνα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε πρωτοβουλία με τίτλο «Προτεραιότητες για την ενεργειακή υποδομή για το 2020 και μετέπειτα - Προσχέδιο για ενοποιημένο ευρωπαϊκό ενεργειακό δίκτυο» [COM(2010) 677 τελικό]. Σε αυτήν καθορίζονται διάδρομοι προτεραιότητας της Ε.Ε. για τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου και πετρελαίου. Προτείνεται επίσης μια «εργαλειοθήκη» για να διευκολυνθεί η έγκαιρη υλοποίηση των εν λόγω υποδομών προτεραιότητας.

Το ευρύ φάσμα ενεργειακών πηγών και η ποικιλία ως προς τους προμηθευτές, τις μεταφορικές οδούς και τους μηχανισμούς μεταφοράς μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού. Η οικοδόμηση αξιόπιστων εταιρικών σχέσεων με τις χώρες εφοδιασμού, διαμετακόμισης και κατανάλωσης θεωρείται ένας τρόπος περιορισμού των κινδύνων που συνδέονται με την ενεργειακή εξάρτηση της Ε.Ε. και, τον Σεπτέμβριο του 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με τίτλο «Η ενεργειακή πολιτική της Ε.Ε.: η συνεργασία με τους πέραν των συνόρων μας εταίρους» [COM(2011) 539 τελικό].

Με τη γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής σχετικά με την «Ανάπτυξη μιας μακροπεριφερειακής στρατηγικής στη Μεσόγειο – Τα οφέλη για τα νη-

σιωτικά κράτη μέλη»¹⁴⁰, καταβάλλετε όψιμα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, μεταξύ άλλων και προσπάθεια για τον καθορισμό του πλαισίου ενεργειακής συνεργασίας μεταξύ των χωρών, κρατών-μελών της Ε.Ε. ή όχι, που διαθέτουν κοινά στοιχεία, όπως τον ίδιο θαλάσσιο χώρο, ή αντιμετωπίζουν τις ίδιες προκλήσεις όπως την εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων. Στόχος της εν λόγω στρατηγικής είναι η αποκόμιση «αμοιβαίου οφέλους» για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η όλη διαδικασία βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο και δεν αναμένονται απτά αποτελέσματα στο άμεσο μέλλον.

Τον Φεβρουάριο του 2015, η Κομισιόν δια στόματος του Επιτρόπου για την Ενεργειακή Ένωση και αντιπρόεδρο της Επιτροπής, Μάρος Σέφκοβιτς, παρουσίασε τη στρατηγική για την Ενεργειακή Ένωση υπό τον βαρύγδουπο τίτλο «Στρατηγική-Πλαίσιο για μια ευέλικτη Ενεργειακή Ένωση μαζί με μια προορατική πολιτική αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής»¹⁴¹ (Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy) και η οποία καθορίζει, σε πέντε αλληλένδετες πολιτικές διαστάσεις, τους στόχους μιας ενεργειακής ένωσης, καθώς και τα βήματα που η Επιτροπή θα κάνει για την επίτευξή της.

Αυτές οι διαστάσεις περιλαμβάνουν την εκπόνηση νέας νομοθεσίας για τον επανασχεδιασμό και την αναμόρφωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, τη διασφάλιση μεγαλύτερης διαφάνειας στις συμβάσεις του φυσικού αερίου, την ουσιαστική ανάπτυξη περιφερειακής συνεργασίας ως ένα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση μιας ολοκληρωμένης αγοράς, τη θέσπιση ενός ισχυρότερου ρυθμιστικού πλαισίου και νέας νομοθεσίας για διασφάλιση παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, την αύξηση της χρηματοδότησης της Ε.Ε. για την ενεργειακή απόδοση ή την κατάρτιση ενός νέου πακέτου για τις ΑΠΕ, με έμφαση στην ευρωπαϊκή ενεργειακή στρατηγική έρευνας και καινοτομίας, την ετήσια υποβολή εκθέσεων σχετικά με την «Κατάσταση της Ενεργειακής Ένωσης».

Παρόλα αυτά, είναι πρόδηλο ότι ο πρωτογενής ευρωπαϊκός χώρος, παρουσιάζει μια σειρά πλεονεκτημάτων καθοριστικών για τις ενεργειακές επιλογές του, τα οποία θα πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη: όπως η γεωγραφική εγγύτητα με την Ανατολή και η ασφάλεια

¹⁴⁰ Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, Έγγραφο Εργασίας, *Η μακροπεριφερειακή στρατηγική στη Μεσόγειο*, Βρυξέλλες, 22 Αυγούστου 2012, ECO/332 - R/CESE 1399/2012 EL/BΘ/ελ.

¹⁴¹ European Commission, Energy Union Package, *A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy*, Brussels, 25.2.2015 COM(2015) 80 final.

που αυτή παρέχει. Μέρος της Α. Μεσογείου ανήκει γεωγραφικά στην Ευρώπη, γεγονός που μεταφράζεται επί του πρακτέου σε πιο περιορισμένο κόστος για τη μεταφορά των υδρογονανθράκων προς αυτήν και αποφυγή μεσαζόντων με ετερόκλητα και συχνά αντίθετα προς την Ευρώπη, συμφέροντα.

Η σημερινή πραγματικότητα όμως, αποτυπώνεται στο γεγονός ότι περισσότερο από το ήμισυ της ενέργειας στην Ε.Ε.-28 προέρχεται από χώρες εκτός της Ε.Ε. – και αυτή η αναλογία παρουσιάζει σε γενικές γραμμές αύξηση την τελευταία δεκαετία. Η Ε.Ε. αποτελεί τον μεγαλύτερο εισαγωγέα ενέργειας στον κόσμο, καθώς εισάγει το 53% της ενέργειάς της, με ετήσιο κόστος 400 δισ. ευρώ περίπου. Έξι κράτη μέλη εξαρτώνται από έναν και μοναδικό εξωτερικό προμηθευτή για όλες τις εισαγωγές αερίου, τη Ρωσία.

Το σύνολο των εισαγωγών ενέργειας λαμβάνουν χώρα από τη Ρωσία, τη Μέση Ανατολή, τη Βόρειο Αφρική και τον Καύκασο¹⁴². Παρόλα τα ευχολόγια της Ε.Ε., ο βαθμός αυτής της εξάρτησης, έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, με σημαντικές επιπτώσεις στον τομέα της ασφάλειας.

Έτσι λοιπόν, η ενεργειακή αυτή εξάρτηση έχει υποχρεώσει την Ε.Ε. να προσδώσει ουσιαστική σημασία στην πολιτική και οικονομική ανάπτυξη των χωρών που την προμηθεύουν, προσπαθώντας με αυτόν τον τρόπο να εξασφαλίσει σε αυτές συνθήκες σταθερότητας και ασφάλειας, οι οποίες θα διασφαλίσουν την αδιάκοπη προμήθεια ενέργειας¹⁴³. Παράλληλα προσπαθεί, μέσω της φιλελευθεροποίησης των εσωτερικών αγορών ενέργειας, με την εφαρμογή των αρχών του ανταγωνισμού και της άρσης των περιορισμών στην διακίνηση της ενέργειας να διαφοροποιήσει ακόμα περισσότερο τις πηγές προμήθειας ενέργειας.

Όπως είπαμε, μεγάλο μέρος αυτής της ενέργειας προέρχεται από τη Ρωσία, της οποίας οι διαφορές με τις χώρες διαμετακόμισης απειλούν με διατάραξη τον εφοδιασμό τα τελευταία χρόνια – για παράδειγμα, μεταξύ 6 και 20 Ιανουαρίου 2009, διακόπηκε η ροή φυσικού αερίου από τη Ρωσία μέσω της Ουκρανίας. Οι διαμάχες Ε.Ε.-Ρωσίας για την προμήθεια ρωσικού φυσικού αερίου ανέδειξαν τις πολύπλευρες διαστάσεις του προβλήματος, που υπερβαίνουν κατά

¹⁴² Energy, transport and environment indicators 2016 edition,

<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7731525/KS-DK-16-001-EN-N.pdf/cc2b4de7-146c-4254-9521-dcbd6e6fafa6>, σελ. 46, πρόσβαση 09/01/2018.

¹⁴³ Gault John, 2004, *EU energy security and the periphery*, in Roland Dannreuther (ed.), *European Union Foreign and Security Policy: Towards a Neighbourhood Strategy*, London, Routledge σελ. 177.

πολύ αυτό της ενεργειακής ασφάλειας. Απέναντι στην θέση για απελευθέρωση της αγοράς αερίου, αντιτάσσεται το επιχείρημα πως η ενεργειακή ασφάλεια δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τον πάροχο αλλά και από τον καταναλωτή με αποτέλεσμα μια ενδεχόμενη απελευθέρωση της αγοράς αερίου να μεταφέρει όλους τους κινδύνους στον πάροχο. Στην ουσία αυτό που επιθυμούν οι Ρώσοι είναι να εξασφαλίσουν τα κέρδη τους μέσω της διασφάλισης παραγγελιών από τις καταναλώτριες χώρες.

Η απελευθέρωση των αγορών, μειώνει τους περιορισμούς και δίδει την δυνατότητα διαφοροποίησης των προμηθευτών με αποτέλεσμα οι καταναλώτριες χώρες να μην είναι δεσμευμένες από έναν προμηθευτή. Έτσι, σύμφωνα με τη ρωσική πλευρά η υπερβολική προσφορά ενέργειας προς την Ε.Ε., θα επιφέρει πτώση των τιμών και μια ενδεχόμενη μείωση των παραγγελιών, λόγω απόκτησης εναλλακτικών προμηθευτών ενέργειας, με συνέπεια να θιγούν άμεσα τα κέρδη της. Από την άλλη πλευρά η Ε.Ε. οφείλει να προστατεύσει τους πολίτες της από την ενεργειακή ανασφάλεια και την άνοδο των τιμών.

Βέβαια, και προς αυτήν την κατεύθυνση, η οποία αντικειμενικά θα ήταν προς όφελος όλης της Ε.Ε., παρατηρείται διγλωσσία, η οποία πηγάζει, φυσικά από τι άλλο, από το κέρδος. Έτσι λοιπόν, σε πρόταση του τότε Πολωνού πρωθυπουργού Ντόναλντ Τουσκ, για ενιαία διαπραγμάτευση της τιμής του φυσικού αερίου με τη Ρωσία, υπήρξαν έντονες αντιδράσεις από τη Γερμανία, η οποία απολαμβάνει προνομιακή τιμολογιακή μεταχείριση από τη Ρωσία, εις βάρος άλλων ευρωπαϊκών χωρών¹⁴⁴.

¹⁴⁴ Τον Μάρτιο του 2014, ο Ντόναλντ Τουσκ, ο οποίος ήταν πρωθυπουργός της Πολωνίας και τώρα είναι πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, είχε προτείνει την ένωση ως έναν τρόπο για να διαπραγματευτεί [η Ε.Ε.] καλύτερους όρους για την ενέργεια από τη Ρωσία. Μετά από έρευνα που διήρκεσε τρία χρόνια, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η Gazprom, το ρωσικό μονοπώλιο εξαγωγών φυσικού αερίου, είχε καταχραστεί την θέση της ως ο μοναδικός προμηθευτής στην Βουλγαρία, την Εσθονία, τη Λετονία, τη Λιθουανία και την Πολωνία, χρεώνοντας διογκωμένες τιμές και απαγορεύοντας σε αυτές τις χώρες την μεταπώληση αερίου σε άλλους βαθύτερα στην Ευρώπη. Με τη διαμόρφωση ενιαίας πολιτικής για το αέριο, υποστήριξε ο Τουσκ, η Ευρώπη θα μπορούσε να αναγκάσει την Ρωσία να παίζει καλύτερα. Η Γερμανία αντιτάχθηκε στην διαπραγμάτευση ακόμη και μιας κοινής ευρωπαϊκής τιμής για το ρωσικό φυσικό αέριο. Ως ο σημαντικότερος πελάτης της Gazprom, η Γερμανία απολάμβανε (και συνεχίζει να απολαμβάνει) καλύτερους όρους από τον ρωσικό προμηθευτή της. Οι Γερμανοί φοβούνται ότι, αν ενόσουν τις δυνάμεις τους με την υπόλοιπη Ευρώπη, θα καταλήξουν να πληρώνουν περισσότερα. Ομοίως, ο πρωθυπουργός της Ουγγαρίας Βίκτορ Όρμπαν εναντιώθηκε στο σχέδιο του Τουσκ, διότι η χώρα του, επίσης, είχε διαπραγματευθεί διμερείς συμφωνίες με το Κρεμλίνο, εξασφαλίζοντας στην

Υπάρχουν ορισμένες πρωτοβουλίες σε εξέλιξη με σκοπό την ανάπτυξη αγωγών φυσικού αερίου μεταξύ της Ευρώπης και των γειτονικών της χωρών στην Ανατολή και στον Νότο. Σε αυτές συγκαταλέγονται ο αγωγός Nord Stream (μεταξύ Ρωσίας και Ε.Ε. μέσω της Βαλτικής Θάλασσας) που τέθηκε σε λειτουργία τον Νοέμβριο του 2011 (είναι σε εξέλιξη και η κατασκευή του Nord Stream II) και ο Trans Adriatic Pipeline (TAP), ο Διαδριατικός δηλαδή, Αγωγός που θα συνδέει την Τουρκία με την Ιταλία μέσω της Ελλάδας και της Αλβανίας για τη μεταφορά φυσικού αερίου από την περιοχή της Κασπίας στην Ε.Ε.¹⁴⁵.

Τελικά διαπιστώνουμε ότι, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχοντας στο ενεργητικό της τη σύνταξη πλέον των 11 κειμένων που αφορούν στις ενεργειακές επιλογές της, αρέσκεται ή απλώς αρκείται στη διατύπωση ευχών και σε διαπιστώσεις και όχι στη χάραξη ρεαλιστικών πολιτικών και στρατηγικών, που θα οδηγούν στην υλοποίησή τους, παραβλέποντας, ως ελπίσουμε προς το παρόν, τα διεθνώς αναγνωρισμένα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματά της που τις εξασφαλίζει απλόχερα η ύπαρξη στους κόλπους της δύο κρατών-μελών της Ανατολικής Μεσογείου (Ελλάδα και Κύπρος).

Προς στιγμήν, δυστυχώς, η Ε.Ε. υλοποιώντας πιστά τη ρήση του Κονδύλη ότι «οι παρωπίδες προσφέρουν ασφαλή προσανατολισμό», παραμένει, όπως θα έλεγε και ο καθηγητής Zaki Laïdi, «μία δύναμη αφηγηματική», ικανή να αρθρώνει παγκόσμιο λόγο, να επιβεβαιώνει την

Ουγγαρία σταθερή προμήθεια φυσικού αερίου σε ευνοϊκές τιμές (φυσικά, με αντάλλαγμα τη στήριξη της Ρωσίας από την Ουγγαρία και σε άλλα θέματα).

Τον Απρίλιο του 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι, για τις καταχρήσεις της στην Βουλγαρία, την Εσθονία, τη Λετονία, τη Λιθουανία και την Πολωνία -οι οποίες στηρίζονται στη Ρωσία για περισσότερο από το ήμισυ των προμηθειών τους σε φυσικό αέριο- η Gazprom θα αντιμετώπιζε πρόστιμο μέχρι και 10% επί των πωλήσεών της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Gabriele Steinhauser, June 9 2015, *Gazprom Given Six Weeks to Respond to EU Antitrust Charges*,

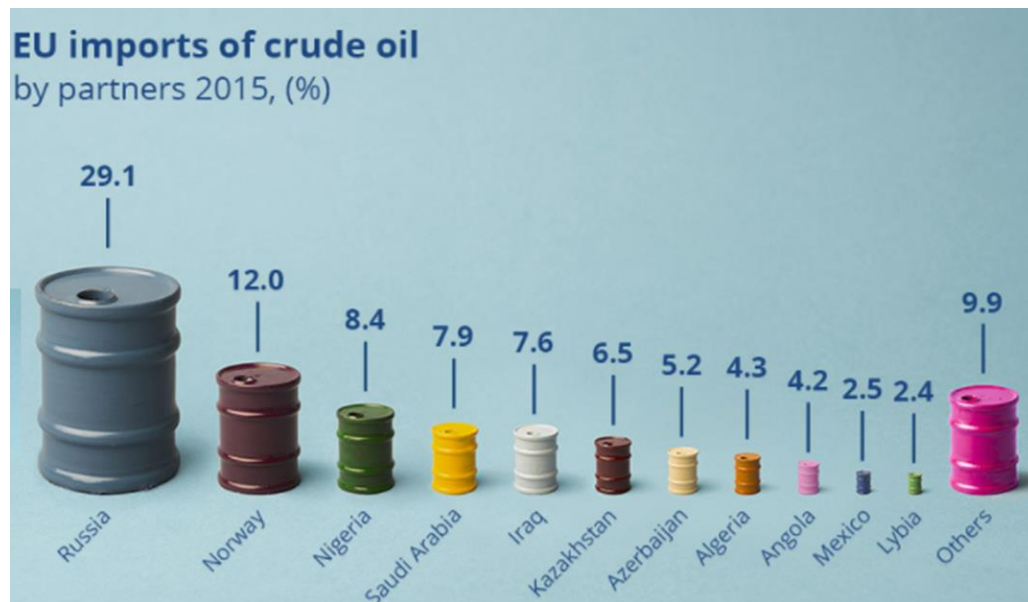
<http://www.wsj.com/articles/gazprom-given-six-weeks-to-respond-to-eu-antitrust-charges-1433842713>, Πρόσβαση 20/7/2015.

¹⁴⁵ Στις 26 Ιουνίου 2013, υπογράφηκε στην Αθήνα μεταξύ του ΥΠΕΚΑ και της κοινοπραξίας Trans Adriatic Pipeline AG η Συμφωνία Φιλοξενούσης Χώρας που ορίζει το πλαίσιο υλοποίησης και λειτουργίας του TAP στην Ελλάδα. Η κατασκευή του αναμένεται να διαρκέσει 4 χρόνια (2015-2018) και η λειτουργία του προβλέπεται για 50 έτη. Ο αγωγός θα μεταφέρει φυσικό αέριο από το κοίτασμα Shah Deniz 2 του Αζερμπαϊτζάν, μέσω Ελλάδας και Αλβανίας στην Ιταλία, από όπου θα δύναται να μεταφερθεί στην Κεντρική και τη Δυτική Ευρώπη.

προσήλωσή της στις αξίες και τα ιδανικά της αλλά να μην δύναται να αναδειχθεί σε παγκόσμιο δρώντα.

2.2.3 Ευρωπαϊκά Ενεργειακά Αποθέματα

Η εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις εισαγωγές ενέργειας, ιδίως πετρελαίου και, πιο πρόσφατα, συνεχώς αυξανόμενου, φυσικού αερίου, διαμορφώνει ένα πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από πολιτικούς προβληματισμούς όσον αφορά στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού. Εξαιτίας της απόκλισης μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης, η αυξανόμενη εξάρτηση της Ε.Ε. από τις εισαγωγές ενέργειας από χώρες που δεν είναι μέλη της Ε.Ε. ολοένα αυξάνεται. Πράγματι, περισσότερο από το ήμισυ (53 %) της ακαθάριστης εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας στην Ε.Ε.-28 το 2015 προήλθε από εισαγωγές και κόστισαν περίπου 400 δισεκατομμύρια ευρώ (περίπου 450 δισεκατομμύρια δολάρια). Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ο μεγαλύτερος εισαγωγέας ενέργειας στον κόσμο.

Χάρτης 6: Εισαγωγές πετρελαίου της Ε.Ε. ανά χώρα

Πηγή: Eurostat

Η παραγωγή πρωτογενούς ενέργειας¹⁴⁶ στην Ε.Ε.-28 ανήλθε συνολικά σε 766,5 εκατομμύρια τόνους ισοδύναμου πετρελαίου (τιπ)¹⁴⁷ το 2015 [βλέπε Γράφημα 2: Παραγωγή Πρωτο-

¹⁴⁶ Διευκρινιστικά επισημαίνουμε ότι, τα ενεργειακά βασικά προϊόντα που εξάγονται ή λαμβάνονται απευθείας από φυσικούς πόρους ονομάζονται πηγές πρωτογενούς ενέργειας, ενώ τα ενεργειακά βασικά προϊόντα που παρά-

γενούς Ενέργειας Ε.Ε.-28, 2015 (% επί της συνολικής, σε τιπ)]. Αυτό αποτέλεσε συνέχεια της γενικά καθοδικής τάσης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, με εξαίρεση κυρίως το 2010, οπότε η παραγωγή ανέκαμψε μετά τη σχετικά έντονη μείωσή της το 2009, η οποία συνέπεσε με τη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση. Εξεταζόμενη σε περισσότερο μακροχρόνιο πλαίσιο, η παραγωγή πρωτογενούς ενέργειας στην Ε.Ε.-28 ήταν κατά 15,5% χαμηλότερη το 2015 σε σχέση με μια δεκαετία νωρίτερα. Η εν γένει καθοδική τάση της παραγωγής στην Ε.Ε.-

γονται από πηγές πρωτογενούς ενέργειας σε σταθμούς μετασχηματισμού ονομάζονται παράγωγα προϊόντα. Η παραγωγή πρωτογενούς ενέργειας καλύπτει την εθνική παραγωγή πηγών πρωτογενούς ενέργειας και πραγματοποιείται με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, για παράδειγμα σε ανθρακωρυχεία, κοιτάσματα αργού πετρελαίου, σταθμούς παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας, ή με την παρασκευή βιοκαυσίμων. Όποτε η κατανάλωση υπερβαίνει την πρωτογενή παραγωγή, η διαφορά πρέπει να καλύπτεται μέσω εισαγωγών πρωτογενών ή παράγωγων προϊόντων.

Η θερμότητα που παράγεται σε αντιδραστήρα ως αποτέλεσμα της πυρηνικής σχάσης θεωρείται πρωτογενής παραγωγή πυρηνικής θερμότητας, η οποία καλείται, εναλλακτικά, πυρηνική ενέργεια. Υπολογίζεται είτε με βάση την πραγματικά παραγόμενη ποσότητα θερμότητας είτε με βάση την αναφερθείσα ακαθάριστη παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και τη θερμική απόδοση του πυρηνικού σταθμού. Η πρωτογενής παραγωγή άνθρακα και λιγνίτη συνίσταται σε ποσότητες καυσίμων που εξορύσσονται ή παράγονται, και υπολογίζεται κατόπιν τυχόν ενεργειών απομάκρυνσης των αδρανών υλικών.

Ο μετασχηματισμός της ενέργειας από μια μορφή σε μίαν άλλη, όπως είναι η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος ή θερμότητας από θερμοηλεκτρικά εργοστάσια ή η παραγωγή οπτάνθρακα από εγκαταστάσεις οπτανθρακοποίησης δεν θεωρείται πρωτογενής παραγωγή.

Οι καθαρές εισαγωγές υπολογίζονται ως η ποσότητα των εισαγωγών μείον την αντίστοιχη ποσότητα εξαγωγών. Οι εισαγωγές αντιπροσωπεύουν το σύνολο της ενέργειας που εισέρχεται στην εθνική επικράτεια εκτός των ποσοτήτων ενέργειας που διαμετακομίζονται (μέσω αγωγών φυσικού αερίου και πετρελαιαγωγών). Ομοίως, οι εξαγωγές καλύπτουν όλες τις ποσότητες που εξάγονται από την εθνική επικράτεια.

¹⁴⁷ Ο τόνος ισοδύναμου πετρελαίου (ton ή tonne of oil equivalent – toe) είναι μονάδα ενέργειας. Ένας Τ.Ι.Π. ισοδυναμεί με την ενέργεια που εκλύεται από την καύση ενός τόνου αργού πετρελαίου και είναι περίπου ίσος με 42GJ. Καθώς όμως το αργό πετρέλαιο δεν έχει πάντα την ίδια σύνθεση, η τιμή αυτή ορίζεται βάσει σύμβασης. Συγκεκριμένα, οι IEA (International Energy Agency) και η OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ορίζουν τον Τ.Ι.Π. ίσο με 41,868 GJ ή 11,63 MWh. Άλλοι οργανισμοί χρησιμοποιούν διαφορετικές τιμές, όπως φαίνεται παρακάτω:

- 1 Τ.Ι.Π. = 42 GJ
- 1 Τ.Ι.Π. = 41,87 GJ
- 1 Τ.Ι.Π. = 7,11, 7,33, ή 7,4 Β.Ι.Π. (βαρέλια ισοδύναμου πετρελαίου)

28 μπορεί, τουλάχιστον εν μέρει, να αποδοθεί στην εξάντληση των πρώτων υλών και/ή στο γεγονός ότι οι παραγωγοί θεωρούν μη επικερδή την εκμετάλλευση των περιορισμένων πόρων.

Το υψηλότερο επίπεδο παραγωγής πρωτογενούς ενέργειας μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. σημειώθηκε στη Γαλλία, με ποσοστό 17,7% του συνόλου της Ε.Ε.-28, ενώ ακολουθούσαν η Γερμανία (15,5%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (15,4%). Σε σύγκριση με μια δεκαετία νωρίτερα, η κυριότερη αλλαγή ήταν η μείωση στο ποσοστό του Ηνωμένου Βασιλείου από το 22,6% στο 15,4%. Άλλα κράτη μέλη των οποίων τα ποσοστά μειώθηκαν αξιοσημείωτα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν η Δανία (-1,2 ποσοστιαίες μονάδες) και η Λιθουανία (-0,2 ποσοστιαίες μονάδες).

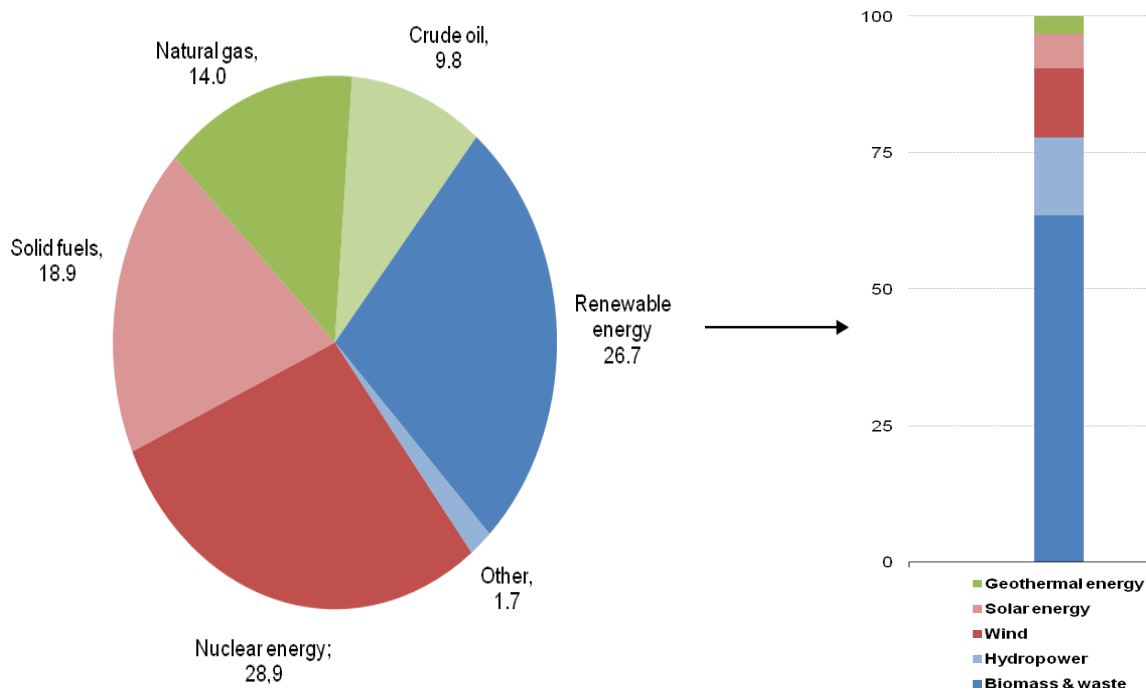
Σε απόλυτα μεγέθη, οι μεγαλύτερες αυξήσεις της παραγωγής πρωτογενούς ενέργειας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας που μεσολάβησε ως το 2015 καταγράφηκαν στην Ιταλία (κατά 5,8 εκατομμύρια τιν), στην Ισπανία (κατά 3,4 εκατομμύρια τιν) και στην Αυστρία (κατά 2,1 εκατομμύρια τιν).

Η παραγωγή πρωτογενούς ενέργειας στην Ε.Ε.-28 το 2015 κάλυψε ευρύ φάσμα πηγών ενέργειας, εκ των οποίων η πλέον σημαντική από την άποψη του βαθμού συμβολής της ήταν η πυρηνική ενέργεια (28,9% του συνόλου). Η σημασία της πυρηνικής ενέργειας ήταν ιδιαίτερα μεγάλη στη Γαλλία, στο Βέλγιο και στη Σλοβακία, η οποία και αντιπροσώπευε περισσότερο από το ήμισυ της συνολικής εθνικής παραγωγής πρωτογενούς ενέργειας. Περισσότερο από το ένα τέταρτο της συνολικής παραγωγής πρωτογενούς ενέργειας στην Ε.Ε.-28 προερχόταν από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (26,7 %) και στερεά καύσιμα (18,9%, κυρίως άνθρακα), ενώ το μερίδιο του φυσικού αερίου ήταν κάπως χαμηλότερο (14%) η υπόλοιπη παραγωγή προερχόταν από αργό πετρέλαιο (9,8 %) [βλέπε Γράφημα 2: Παραγωγή Πρωτογενούς Ενέργειας Ε.Ε.-28, 2015 (% επί της συνολικής, σε τιν)].

Η αύξηση της πρωτογενούς παραγωγής από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας υπερέβη εκείνη όλων των υπόλοιπων τύπων ενέργειας. Η αύξηση της πρωτογενούς παραγωγής από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας παρέμεινε σχετικά σταθερή τα περισσότερα έτη από το 2002 έως το 2015, με ελαφρά πτώση το 2011. Κατά τη διάρκεια της εν λόγω δεκαετίας, η παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές αυξήθηκε κατά ποσοστό 81,3 % συνολικά [βλέπε Γράφημα 3 Μεταβολή της παραγωγής ενέργειας (κατά τύπο καυσίμου), Ε.Ε.-28, 2005-2015].

Αντίθετα, τα επίπεδα παραγωγής για τις άλλες πρωτογενείς πηγές ενέργειας μειώθηκαν σε γενικές γραμμές κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, με τις μεγαλύτερες μειώσεις να κα-

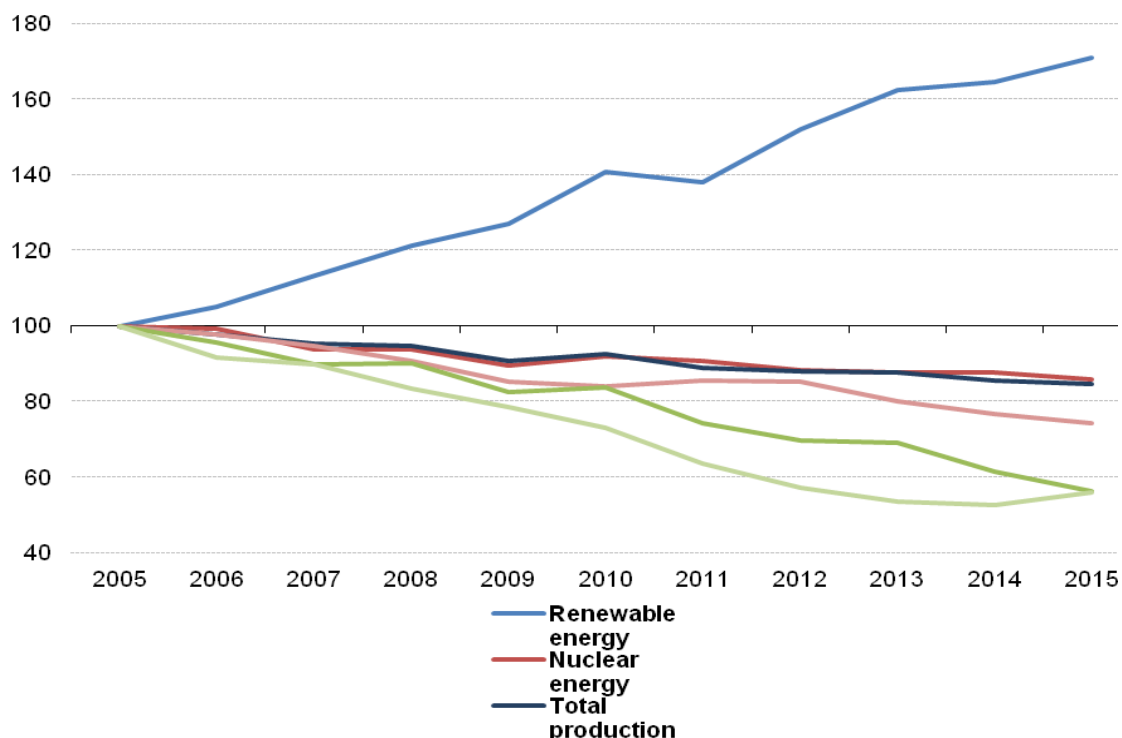
ταγράφονται για το αργό πετρέλαιο (-53,5 %), το φυσικό αέριο (-35,4 %) και τα στερεά καύσιμα (-20,7 %), με μια μικρότερη πτώση της τάξεως του 10,9 % για την πυρηνική ενέργεια.

	(Έκατ τπ)	(%)
Nuclear energy	221,2	28,9
Solid fuels	144,9	18,9
Natural gas	107,6	14,0
Crude oil	74,8	9,8
Renewable energy	205,0	26,7
Other	13,0	1,7
of which:		
Biomass & waste	130	63,5
Hydropower	29	14,3
Wind	26	12,7
Solar energy	13	6,4
Geothermal energy	6	3,2

Γράφημα 2: Παραγωγή Πρωτογενούς Ενέργειας Ε.Ε.-28, 2015 (% επί της συνολικής, σε τπ)

Πηγή: Eurostat (online data codes: nrg_100a and nrg_107a)

(2005 = 100, σε τπ)

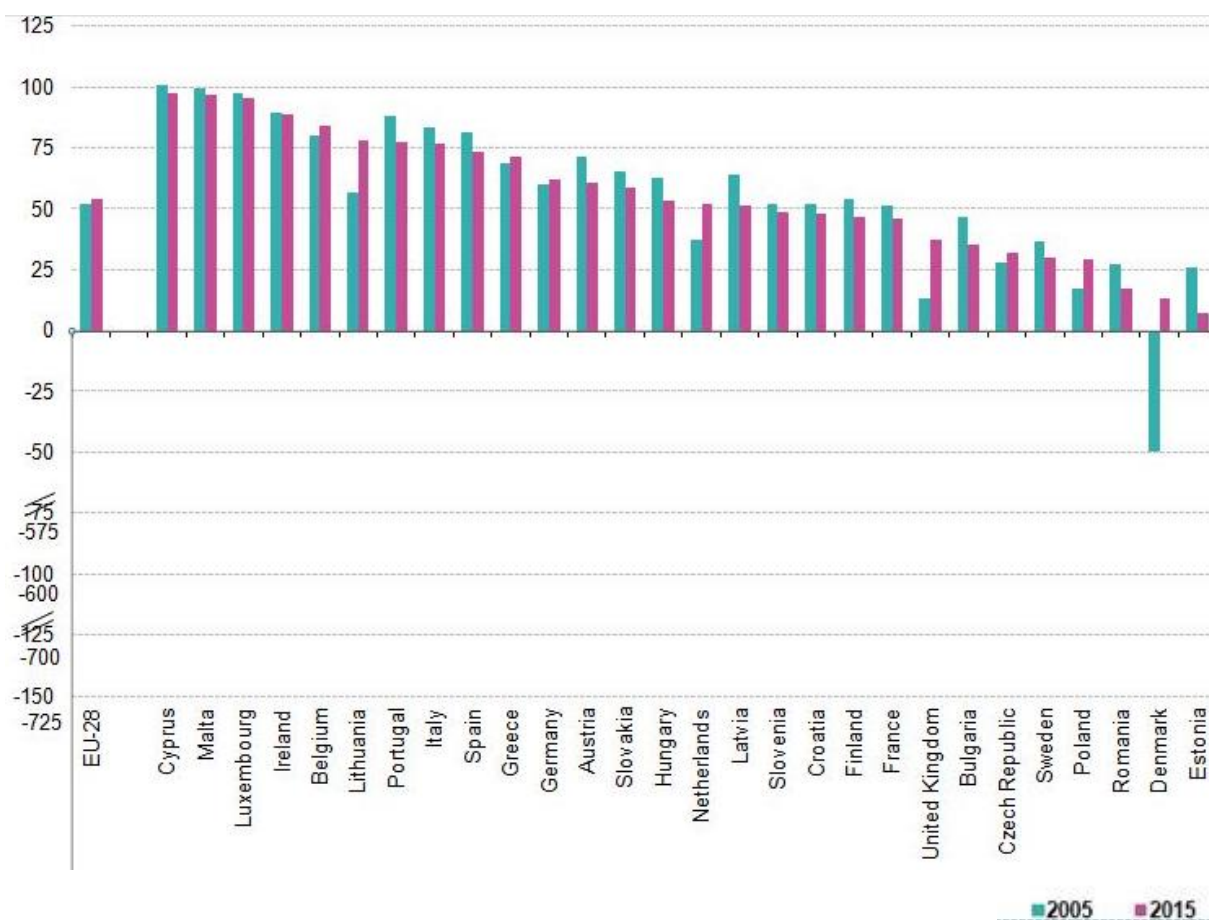
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Total production	100,0	97,9	95,3	94,8	90,9	92,6	88,9	88,1	87,6	85,5	84,8
Renewable energy	100,0	105,2	113,3	121,2	127,2	140,9	138,0	152,0	162,3	164,7	171,0
Nuclear energy	100,0	99,2	93,7	93,9	89,6	91,9	90,9	88,4	87,9	87,8	85,9
Solid fuels	100,0	97,7	94,7	90,7	85,3	84,2	85,5	85,2	80,0	76,6	74,3
Natural gas	100,0	95,7	89,8	90,3	82,4	83,8	74,3	69,8	69,2	61,5	56,5
Crude oil	100,0	91,6	89,9	83,5	78,5	73,0	63,6	57,1	53,7	52,6	56,1

Γράφημα 3 Μεταβολή της παραγωγής ενέργειας (κατά τύπο καυσίμου), Ε.Ε.-28, 2005-2015

Πηγή: Eurostat (online data code: nrg_100a)

Η μείωση της πρωτογενούς παραγωγής ενέργειας από λιθάνθρακα, λιγνίτη, αργό πετρέλαιο, φυσικό αέριο και, πιο πρόσφατα, πυρηνική ενέργεια είχε ως αποτέλεσμα την ολοένα μεγαλύτερη εξάρτηση της Ε.Ε. από τις εισαγωγές πρωτογενούς ενέργειας προκειμένου να καλυφθεί η ζήτηση, αν και η κατάσταση αυτή σταθεροποιήθηκε στον απόηχο της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης. Οι εισαγωγές πρωτογενούς ενέργειας στην Ε.Ε.-28 υπερέβησαν

τις εξαγωγές κατά περίπου 922,8 εκατομμύρια τνπ το 2012. Οι μεγαλύτεροι καθαροί εισαγωγείς πρωτογενούς ενέργειας ήταν σε γενικές γραμμές τα πλέον πυκνοκατοικημένα κράτη μέλη της Ε.Ε., εξαιρουμένου του Ηνωμένου Βασιλείου και της Πολωνίας (όπου εξακολουθούν να υπάρχουν εγχώρια αποθέματα πετρελαίου/φυσικού αερίου και άνθρακα). Από το 2004, ο μοναδικός καθαρός εξαγωγέας πρωτογενούς ενέργειας μεταξύ των κρατών μελών ήταν η Δανία (βλέπε Γράφημα 4: Ενεργειακή εξάρτηση, Ε.Ε.-28, 2005-2015).

Γράφημα 4: Ενεργειακή εξάρτηση, Ε.Ε.-28, 2005-2015

Πηγή: Eurostat (online data code: tsdcc310)

Η προέλευση των εισαγωγών ενέργειας στην Ε.Ε.-28 έχει μεταβληθεί σε κάποιο βαθμό τα τελευταία χρόνια, καθώς η Ρωσία έχει διατηρήσει τη θέση της ως βασικός πάροχος αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου και έχει αναδειχθεί κορυφαίος πάροχος στερεών καυσίμων. Το 2012 ποσοστό περίπου 31,8% των εισαγωγών αργού πετρελαίου στην Ε.Ε.-28 προερχόταν από τη Ρωσία, ποσοστό ελαφρώς μικρότερο από εκείνα που καταγράφηκαν το 2010 (32,8 %) και το 2011 (31,8 %).

Η Ρωσία κατέστη ο κύριος πάροχος στερεών καυσίμων το 2006, ξεπερνώντας τη Νότιο Αφρική, έχοντας ήδη ξεπεράσει την Αυστραλία το 2004 και την Κολομβία το 2002. Το μερίδιο της Ρωσίας στις εισαγωγές στερεών καυσίμων στην Ε.Ε.-28 αυξήθηκε από 13,1 % το 2002 σε 26,2 % το 2009, προτού σημειώσει πτώση φτάνοντας το 25,8 % το 2015. Παρά την πτώση αυτή, η Ρωσία παρέμεινε η κύρια πηγή εισαγωγών στερεών καυσίμων στην Ε.Ε. το 2015, μολονότι το μερίδιό της ήταν ελάχιστα υψηλότερο από εκείνο της Κολομβίας (21,3 %).

Αντιθέτως, το μερίδιο της Ρωσίας στις εισαγωγές φυσικού αερίου στην Ε.Ε.-28 μειώθηκε από 34,6 % σε 29,4 % μεταξύ του 2005 και του 2015, αλλά η τάση αυτή αντιστράφηκε με τις αυξήσεις που σημειώθηκαν το 2011 και το 2012. Το μερίδιο του Κατάρ στις εισαγωγές φυσικού αερίου στην Ε.Ε.-28 αυξήθηκε από λιγότερο από 1,3 % το 2005 σε 9,6 % το 2011, προτού μειωθεί και πάλι φτάνοντας το 6,1 % το 2015.

Η ασφάλεια του εφοδιασμού της Ε.Ε. σε πρωτογενή ενέργεια θα μπορούσε να απειληθεί σε περίπτωση που μεγάλος όγκος εισαγωγών συγκεντρωνόταν στα χέρια σχετικά λίγων εταιρειών. Περισσότερα από τα δύο τρίτα (70,3 %) των εισαγωγών φυσικού αερίου στην Ε.Ε.-28 το 2015 προήλθαν από τη Ρωσία, τη Νορβηγία, την Αλγερία και το Κατάρ — υπήρξε σχεδόν σταθερή συγκέντρωση των εισαγωγών σε σχέση με τα δύο προηγούμενα έτη, καθώς οι ίδιες τέσσερις χώρες συγκέντρωσαν ποσοστό 69,9 % των εισαγωγών φυσικού αερίου το 2014 και 71,3 % το 2013.

Παρόμοια ανάλυση δείχνει ότι ποσοστό 47,1 % των εισαγωγών αργού πετρελαίου στην Ε.Ε.-28 προήλθε από τη Ρωσία, τη Νορβηγία και τη Νιγηρία το 2015, ενώ 61,4 % των εισαγωγών λιθάνθρακα προήλθε από τη Ρωσία, την Κολομβία και τις ΗΠΑ. Μεταξύ του 2005 και του 2015, υπήρξαν ενδείξεις της ανάδυσης νέων χωρών εταιρειών, αν και ο όγκος των εισαγωγών από αυτές παραμένει σχετικά χαμηλός. Αυτό ίσχυσε ειδικότερα για τις εισαγωγές αργού πετρελαίου από τη Νιγηρία, το Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν ή για τις εισαγωγές φυσικού αερίου από το Κατάρ.

Η εξάρτηση της Ε.Ε.-28 από τις εισαγωγές ενέργειας αυξήθηκε από λιγότερο από 40 % της ακαθάριστης κατανάλωσης ενέργειας κατά τη δεκαετία του 1980 φτάνοντας σε ποσοστό 54% το 2015 (βλέπε πίνακα 5). Αυτό το τελευταίο στοιχείο σηματοδότησε μια ελαφρά μείωση του ποσοστού εξάρτησης, που είχε φτάσει το 2008 στη μέγιστη τιμή του, 54,5 %. Τα υψηλότερα ποσοστά ενεργειακής εξάρτησης το 2015 καταγράφηκαν για το αργό πετρέλαιο (88,8 %) και το φυσικό αέριο (69,1 %). Κατά την τελευταία δεκαετία (μεταξύ του 2005 και του 2015), η

εξάρτηση της Ε.Ε. από τρίτες χώρες για την προμήθεια φυσικού αερίου (14,9 ποσοστιαίες μονάδες) και αργού πετρελαίου (11,9 ποσοστιαίες μονάδες) αυξήθηκε με ταχύτερους ρυθμούς σε σύγκριση με τα στερεά καύσιμα (8,9 ποσοστιαίες μονάδες). Από το 2005, οι καθαρές εισαγωγές ενέργειας στην Ε.Ε.-28 ήταν υψηλότερες από την πρωτογενή παραγωγή της, με άλλα λόγια, περισσότερο από το ήμισυ της ακαθάριστης εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας στην Ε.Ε.-28 καλυπτόταν από καθαρούς εισαγωγείς (βλέπε Πίνακα 1: Προέλευση πρωτογενούς ενέργειας, Ε.Ε.-28, 2005-2015).

Δεδομένου ότι αποτελούσε καθαρό εξαγωγέα, η Δανία, όπως είδαμε και πιο πάνω, υπήρξε το μόνο κράτος μέλος της Ε.Ε. το 2015 με αρνητικό ποσοστό εξάρτησης. Μεταξύ των υπολοίπων κρατών μελών, τα χαμηλότερα ποσοστά εξάρτησης καταγράφηκαν στην Εσθονία, τη Ρουμανία, την Τσεχική Δημοκρατία και τη Σουηδία (οι μόνες άλλες χώρες που ανέφεραν ποσοστό εξάρτησης κάτω του 30,0 %), την ίδια στιγμή, η Μάλτα, το Λουξεμβούργο και η Κύπρος εξαρτώνταν (σχεδόν) εξ ολοκλήρου από τις εισαγωγές πρωτογενούς ενέργειας.

Οι Ευρωπαίοι γνωρίζουν πολύ καλά ότι οι δύο βασικές πηγές ενέργειας δεν ελέγχονται από αυτούς. Ειδικότερα, το πετρέλαιο ελέγχεται από την Αμερική, η οποία μετά τον τελευταίο πόλεμο στο Ιράκ έχει τον έλεγχο της χώρας με ένα σημαντικό τμήμα των παγκοσμίων αποθεμάτων, καθώς επίσης και η ίδια αποτελεί παγκόσμιο πετρελαιοπαραγωγό χώρα. Το φυσικό αέριο ελέγχεται σε μεγάλο βαθμό από τη Ρωσία. Είναι απολύτως κατανοητό ότι η Ε.Ε. δεν πρόκειται να καταστεί παγκόσμιος παίκτης εάν δεν καταφέρει να αναδειχθεί νικητής στον ενεργειακό πόλεμο που μαίνεται στον πλανήτη μας. Είναι λοιπόν, απαραίτητο να καταφέρει να γίνει ενεργειακά ανεξάρτητη γεγονός που έγινε πλήρως κατανοητό μετά τα επεισόδια του φυσικού αερίου μεταξύ Ουκρανίας – Ρωσίας και Λευκορωσίας – Ρωσίας και που ουσιαστικά απέδειξαν ότι ο «βασιλιάς ήταν γυμνός». Η Ε.Ε. δεν μπόρεσε και δεν μπορεί να επηρεάσει τα ενεργειακά δρώμενα, με ό,τι αυτό συνεπάγεται τόσο για τα συλλογικά, όσο και τα επιμέρους των κρατών-μελών, συμφέροντα.

Η ανεξαρτησία αυτή μπορεί να γίνει δυνατή μακροπρόθεσμα μόνο μέσω της χρήσης των εναλλακτικών μορφών ενέργειας, ενώ μεσοπρόθεσμα με την ενεργειακή διαφοροποίηση και τη χρήση κατάλληλων πολιτικών απέναντι στη Ρωσία, καθώς και στα υπόλοιπα κράτη-παραγωγούς. Η δημιουργία ενιαίου και αραγούς μετώπου έναντι στους προμηθευτές με οδοδείκτη το ευρωπαϊκό συμφέρον, ασφαλώς και θα αποτελέσει μοχλό πίεσης και βάση αναδιαπραγμάτευσης των συνθηκών τροφοδοσίας της Ευρώπης.

Είναι λοιπόν σαφές, ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη αυτής της διαφοροποίησης είναι η χάραξη κοινής ενεργειακής πολιτικής από την Ε.Ε. προς αυτή την κατεύθυνση. Η προοπτική αυτή φαίνεται προς το παρόν ουτοπική, ενώ επισκιάζεται από τις διμερείς συμφωνίες που υπογράφουν τα διάφορα κράτη-μέλη με τα παραγωγά κράτη με βάση το κρατικό και όχι το Ευρωπαϊκό όφελος, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα να αποτελεί η κατασκευή του Βόρειου αγωγού παροχής ενέργειας μεταξύ Ρωσίας-Γερμανίας, ο οποίος παρακάμπτει την Πολωνία¹⁴⁸ και την Ουκρανία, κράτη, που ιστορικά, δεν διάκεινται φιλικά έναντι της Ρωσίας¹⁴⁹ και δεν είναι τόσο υπάκουα στις επιταγές της.

Τελικά, το διαμορφούμενο αρνητικό κλίμα της ευρωπαϊκής ενεργειακής ολοκλήρωσης, διαμορφώνει τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες, ώστε να διατυπωθεί το ερώτημα για τον ρόλο που δύναται να διαδραματίσει η Ελλάδα προς τη, κατεύθυνση της ενεργειακής διαφοροποίησης της Δύσης και δη της Ευρώπης. Είναι το κρίσιμο χρονικό σημείο κατά το οποίο φαίνεται να είναι εφικτό και σκόπιμο, η Ελλάδα να λειτουργήσει ως παράγοντας εξασφάλισης της ενεργειακής γαλήνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Απάντηση στο ερώτημα θα προσπαθήσουμε να δώσουμε στη συνέχεια. Σίγουρα όμως, τα περιθώρια επιλογών προς όφελος της Ευρώπης στενεύουν και η Ελλάδα χάρις στη γεωπολιτική της αξία, δύναται να αποτελέσει την αξιόπιστη εναλλακτική λύση. Μπορεί η οικονομική κρίση να έχει καταρρακώσει κυριολεκτικά όλες τις εκφάνσεις του βίου της χώρας μας, πλην όμως δεν πρέπει να λησμονούμε ότι όντως είναι ευλογημένος ο τόπος αυτός.

2.2.4 Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Προοπτική

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία σημαντικότερο έναυσμα για την ακαδημαϊκή κοινότητα προκειμένου αυτή να ασχοληθεί επισταμένως με την ενεργειακή ασφάλεια αποτέλεσε

¹⁴⁸ Η υπογραφή της συμφωνίας μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας λίγο πριν την αλλαγή της Γερμανικής κυβέρνησης σηματοδότησε τη σημασία που απέδιδε η Γερμανία στην κατασκευή του αγωγού και την έλλειψη κοινής Ευρωπαϊκής πολιτικής. Η συμφωνία προκάλεσε μεγάλη αντίδραση στην Πολωνία, τη Λατβία και τη Λιθουανία, οι οποίες παρακάμπτονταν από τη Ρωσία και οι οποίες θεώρησαν ότι εξαπατήθηκαν από τη Γερμανία και τη Ρωσία.

Thuman Michael, *Multiplying Sources as the Best Strategy for EU-Russia Energy Relations*, Ifri Research Programme, May 2006.

¹⁴⁹ Φίλης Κωνσταντίνος et al, 2012, *Το Παγκόσμιο Πετρελαϊκό Παζλ*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, <http://www.idis.gr>, πρόσβαση 11/5/2014.

μία σειρά γεγονότων, όπως η πετρελαϊκή κρίση του Σουέζ το 1956, τα πετρελαϊκά εμπόργκο που προκάλεσαν οι πόλεμοι των έξι ημερών το 1967 και του Γιομ Κιπούρ το 1973, καθώς και η Ιρανική κρίση.

Κατά συνέπεια, εξετάζοντας τις επιστημονικές και ερευνητικές θέσεις – απόψεις υπό το πρίσμα των υποθέσεων τις οποίες διατυπώσαμε στο Κεφάλαιο 1.3 του παρόντος πονήματος, διαπιστώνουμε ότι τα παραπάνω γεγονότα λειτούργησαν και ως οιωνοί στην Ευρώπη για τους κινδύνους που εγκυμονεί η μονοδιάστατη εξάρτησή της από τις εισαγωγές ενέργειας¹⁵⁰, αφού διαπιστώθηκε, έστω και υπό την πίεση διεθνών εμπόργκο ή πολέμων, ότι τρεις μόνο χώρες Ρωσία, Νορβηγία, Αλγερία καλύπτουν το 85% των εισαγωγών φυσικού αερίου και το 50% περίπου των εισαγωγών αργού πετρελαίου της Ε.Ε. ενώ, οι χώρες του ΟΠΕΚ καλύπτουν μόνο το 36% των εισαγωγών αργού πετρελαίου¹⁵¹. Οι κύριοι παραγωγοί και εξαγωγείς φυσικού αερίου είναι παραδοσιακά το Κατάρ και η Αλγερία, ενώ χώρες όπως το Ιράν και η Σαουδική Αραβία έχουν τη δυνατότητα λόγω των κοιτασμάτων τους και της τεχνολογίας που διαθέτουν, να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο ως εξαγωγείς¹⁵².

Τα παραπάνω τεκμηριώνονται εμπειριστατωμένα ετήσια μελέτη του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας (IEA) για το 2016¹⁵³, όπου περιγράφονται και σκιαγραφούνται με βάση τα σημερινά δεδομένα, οι τάσεις της παγκόσμιας αγοράς ενέργειας, έως και το 2040¹⁵⁴. Σύμφωνα με αυτήν την έκθεση, σε έναν χρονικό ορίζοντα είκοσι ή τριάντα ετών, πρόκειται να αλλάξει το ενεργειακό μείγμα, καθώς εκτιμάται ότι θα υπάρξει μεγαλύτερη ζήτηση και χρήση φυσικού αερίου στην Ευρώπη, τόσο στη βιομηχανία όσο και στα νοικοκυριά, ως άμεσο αποτέλεσμα της αύξησης του πληθυσμού στη Γηραιά Ήπειρο. Συγκεκριμένα, η ζήτηση για το φυσικό αέριο προβλέπεται να αυξηθεί με ετήσιο ρυθμό 1,5% ως το 2040 (International Energy Agency, 2016). Το φυσικό αέριο περιγράφεται ως το ταχύτερα αναπτυσσόμενο ορυκτό καύσιμο και το μερίδιό του αναμένεται να φτάσει το 24% το 2040, έναντι του 21% σήμερα, ενώ η χρήση του προβλέπεται να σταθεροποιηθεί νωρίτερα, στη δεκαετία του 2030. Στη συγκεκριμένη Έκθεση

¹⁵⁰ Λοβέρδου-Τυπάλδου Ε., 2012, Εξωτερική Ενεργειακή Πολιτική ΕΕ και Κρατών Μελών, στον τόμο Ενέργεια Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική (επιμ. Ν. Φαραντούρης), Νομική Βιβλιοθήκη, σ.364

¹⁵¹ Ο.π., σ.365

¹⁵² Ο.π.

¹⁵³ <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2016>

¹⁵⁴ Ο.π.

σημαντικό κρίνεται, επίσης, το γεγονός ότι η αγορά του LNG στον τομέα του φυσικού αερίου θα φτάσει το 70% των νέων εμπορευόμενων ποσοτήτων.

Στο πλαίσιο αυτό η Ε.Ε. εγκαινίασε μία προσπάθεια διαφοροποίησης πηγών και οδούσεων, προωθώντας δίκτυα και υποδομές με αναφορά στις πηγές της Κασπίας (ITGI,TAP) χωρίς την παρεμβολή του ρωσικού δικτύου¹⁵⁵. Παράλληλα, το ενδεχόμενο της κατασκευής νέων αγωγών, όπως του αγωγού Ιράν-Ιράκ-Συρία ή αυτού στη Σαχάρα (Trans - Saharan), ο οποίος θα μεταφέρει το Νιγηριανό και το Αλγερινό αέριο μέσω της Μεσογείου στην Ισπανία και από κει στην υπόλοιπη Ευρώπη¹⁵⁶, παραμένει πάντα ανοιχτό.

Παρόλα όμως τα σχέδια, τα οποία πολλά από αυτά έχουν διατυπωθεί εδώ και πολλά χρόνια, όπως για παράδειγμα η κατασκευή του αγωγού Trans – Saharan ο οποίος χρονολογείται από τη δεκαετία του 2000¹⁵⁷, οι οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες που επικρατούν, δεν επιτρέπουν την ολοκλήρωση – πραγμάτωση τους., με αποτέλεσμα οι ενεργειακές ανάγκες της Ε.Ε. σε υδρογονάνθρακες να αδυνατούν να καλυφθούν από τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει ως ζωτικής σημασίας τα αποθέματα φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου, αφού οι πρόσφατες ανακαλύψεις μεγάλων αποθεμάτων φυσικού αερίου στην περιοχή μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ αλλά και οι προσδοκίες για την Ελλάδα οδηγούν στη χάραξη ενός ευδιάκριτου θαλάσσιου ενεργειακού διαδρόμου που καταλήγει στην Ελλάδα, και είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για την ασφάλεια εφοδιασμού της διψασμένης ενεργειακά Ευρώπης¹⁵⁸.

Αποθέματα φυσικού αερίου ενδεικτικά εντοπίζονται στο Θρακικό πέλαγος, στη λεκάνη του Ηροδότου, που βρίσκεται στην κυπριακή και αιγυπτιακή ΑΟΖ, νοτιοδυτικά της Κρήτης στα λασποηφαίστεια με παρουσία υδριτών. Η ποσότητα αποθεμάτων υδρογονανθράκων στην

¹⁵⁵ Φαραντούρης Ν., *Μας επηρεάζει ενεργειακά η κρίση στην Ουκρανία*, real.gr, https://www.real.gr/archive_moneu/arthro/mas_epireazei_energeiaka_h_krisi_stin_oukrania-228503, πρόσβαση 18/4/2014

¹⁵⁶ Καιρίδης Δ., *Εξάρτηση ή Αλληλεξάρτηση: Η Ευρώπη, η Ελλάδα και το Ρωσικό Αέριο*, 2009, <http://users.uom.gr/~keridis/files/article/article15.doc,σ.6>, πρόσβαση 25/8/2014

¹⁵⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_07_1037, πρόσβαση 14/7/2017

¹⁵⁸ Φαραντούρης Ν., *Μας επηρεάζει ενεργειακά η κρίση στην Ουκρανία*, real.gr, https://www.real.gr/archive_moneu/arthro/mas_epireazei_energeiaka_h_krisi_stin_oukrania-228503, πρόσβαση 18/4/2014

περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου δύναται να επιλύσει το ενεργειακό έλλειμμα της Ε.Ε. Τεράστιας δυναμικής είναι και το τμήμα της εν δυνάμει ελληνικής ΑΟΖ στη λεκάνη του Ηροδότου σε συνδυασμό με την ύπαρξη γειτονικών ενεργειακών μητρικών συστημάτων γένεσης υδρογονανθράκων¹⁵⁹

Η λεκάνη Πρίνου-Καβάλας αρχίζει στις αρχές του Μειοκαίνου, όπου αποτίθεται η ομάδα πετρωμάτων της Περάμου σε αβαθή θάλασσα, ομάδα η οποία διαχωρίζεται σε ανώτερο και κατώτερο τμήμα από ένα στρώμα ορυκτού άλατος. Τα ιζήματα είναι: άργιλος, ψαμμίτες και μικρές παρεμβολές λιγνίτη, στο κατώτερο μέρος επικρατούν οι άργιλοι με δολομίτες και λεπτούς άμμους. Στο κεντρικό τμήμα της λεκάνης αποτίθενται άργιλοι πλούσιοι σε οργανικό υλικό. Στο κοίτασμα της νότιας Καβάλας ο ταμιευτήρας του φυσικού αερίου είναι οι ενδιάμεσοι ψαμμίτες¹⁶⁰.

Νότια της Καβάλας δολομιτικά και ψαμμιτικά στρώματα δύνανται να αποταμιεύσουν υδρογονάνθρακες¹⁶¹. Πιθανή ύπαρξη πεδίων υδρογονανθράκων εξετάζεται στο Ιόνιο Πέλαγος και στην ΒΑ Μεσόγειο. Μερικά ήδη αναγνωρισμένα εν δυνάμει πεδία υδρογονανθράκων στην Μεσογειακή Ράχη είναι τα εξής: μετά-αλατούχοι άμμοι (Πλειόκαινο μέχρι σήμερα), ιζήματα που δύνανται να λειτουργήσουν ως πιθανοί ταμιευτήρες, αντίκλινα και ρηγματωμένα αντίκλινα στο Παλαιζωικό μέχρι το Πλειόκαινο που δύνανται να λειτουργήσουν ως κύριες παγίδες πετρελαίου, ρηγματωμένα μπλοκ και συνδυασμός ρηγμάτων/στρωματογραφικών παγίδων στο Μεσοζωικό έως το Πλειόκαινο, πεδία κάτω από τα αλάτια του Μεσσηνίου, διαπυρικές διαδι-

¹⁵⁹ Bruneton Alain, Κονοφάγος Ηλίας, Φώσκολος Αντώνης, 2014, «Οικονομική και Γεωπολιτική Σημασία των Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου της Ανατολικής Μεσογείου για την Ελλάδα και την ΕΕ Έμφαση στα Αναμενόμενα Κοιτάσματα του Λιβυκού Πελάγους που Βρίσκονται εντός της Ελληνικής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης», στο Γρηγόρης Ι. Τσάλτας – Χρήστος Λ. Αναγνώστου (επιμ.), Αιγαίο και νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες προκλήσεις και προοπτικές εκμετάλλευσης υποθαλάσσιων ενεργειακών φυσικών πόρων, Αθήνα, εκδ. Σιδέρης, σσ. 130-131.

¹⁶⁰ Νικολάου Κωνσταντίνος,, 2014 «Έρευνες Υδρογονανθράκων στο Θρακικό Πέλαγος», στο Γρηγόρης Ι. Τσάλτας – Χρήστος Λ. Αναγνώστου (επιμ.), Αιγαίο και νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες προκλήσεις και προοπτικές εκμετάλλευσης υποθαλάσσιων ενεργειακών φυσικών πόρων, Αθήνα, εκδ. Σιδέρης, σ. 100.

¹⁶¹ Ο.π., σ. 103.

κασίες, οι οποίες δύνανται να δημιουργήσουν παγίδες πετρελαίου με την ανοδική κίνηση του αλατιού, τα διάπυρα λάσπης και οι λεκάνες προχώρας της μεσογειακής ράχης¹⁶².

Η Ανατολική Μεσόγειος κεντρίζει το ενδιαφέρον της διεθνούς πετρελαϊκής κοινότητας λόγω της ανακάλυψης γιγαντιαίων κοιτασμάτων και αποθεμάτων φυσικού αερίου, καθώς και για την πιθανή ύπαρξη περαιτέρω ποσότητας φυσικού αερίου στον κόνο του Νείλου και στη λεκάνη της Λεβαντίνης αλλά και στην περιοχή της Κύπρου. Μεγίστης επίσης σημασίας είναι η αξιολόγηση των αποθεμάτων υδρογονανθράκων της ελληνικής λεκάνης του Ηροδότου. Σημαντική ένδειξη ύπαρξης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων είναι επίσης τα ενεργά λασποηφαίστεια νότια της Κρήτης.

Ιδιαίτερος σημαντικά κρίνονται τα παρακάτω δυο γεγονότα: πρώτον η δήλωση του επικεφαλής της Διεθνούς Υπηρεσίας Ενέργειας, Φατίχ Μπιρόλ «*Στη λεκάνη της Αν. Μεσογείου γνωρίζουμε ότι υπάρχει τουλάχιστον μία ακόμη Νορβηγία*»¹⁶³ και δεύτερον η αναφορά της Αμερικανικής Γεωλογικής Επιθεώρησης (US Geological Survey)¹⁶⁴ το 2015 προσεγγίζει στα 3,4 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα τα συνολικά ανακτήσιμα αποθέματα στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου (Levantine Basin)¹⁶⁵. Δύο δεδομένα που φέρνουν στην πρώτη γραμμή την εν λόγω περιοχή και αναγκάζουν την ΕΕ και όχι μόνο να στρέψουν την πολιτική της σε μεγάλο βαθμό προς την περιοχή.

Προς επίρρωση των παραπάνω, οι καθηγητές Η. Κονοφάγος, Α. Φώσκολος αναφέρουν λεπτομερώς: «*Η Έρευνα μας έχει ήδη εντοπίσει παρόμοιες δυνατότητες ύπαρξης κοιτασμάτων τύπου ZOP και Νότια της Κρήτης. Το γεγονός παρουσίας Υφαλογενών Ασβεστολίθων της Μειο-*

¹⁶² Γρηγόρης Ι. Τσάλτας – Χρήστος Λ. Αναγνώστου (επιμ.), 2014, Αιγαίο και νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες προκλήσεις και προοπτικές εκμετάλλευσης υποθαλάσσιων ενεργειακών φυσικών πόρων, Αθήνα, εκδ. Σιδέρης, σσ. 126-127

¹⁶³ Μπιρόλ, Φατίχ, 31.07.2017, *Τα κοιτάσματα της Ανατ. Μεσογείου είναι σαν αυτά της Νορβηγίας*, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, <https://www.kathimerini.gr/opinion/interviews/920695/ta-koitasmata-tis-anat-mesogeioy-einai-san-aytatis-norvigias>, πρόσβαση 19/7/18.

¹⁶⁴ Schenk, C.J., Kirschbaum, M.A., Charpentier, R.R., Klett, T.R., Brownfield, M.E., Pitman, J.K., Cook, T.A., and Tennyson, M.E., 2010, Assessment of undiscovered oil and gas resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean: U.S. Geological Survey Fact Sheet 2010-3014, p. 4

¹⁶⁵ EastMed 2019: *Η Νέα Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Οδός – Στοιχείμα «Νηφαλιότητας» Στην Ανατολική Μεσόγειο*, <https://powerpolitics.eu/%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%B1-%CF%81%CE%AC%CF%80%CF%84%CE%B7-18-03-eastmed>, πρόσβαση 19/7/18]

καινικής περιόδου μέσα στην Ελληνική ΑΟΖ έχει ήδη επιβεβαιωθεί από μελέτες του C.N.R.S. και I.F.P. της Γαλλίας. Οι μελέτες αυτές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η Μεσόγειος αλλά και ιδιαιτέρως η Νότια Κρήτη και η Νότια Κύπρος εμφανίζουν παγκοσμίως τους περισσότερους σε αριθμό υφάλους ασβεστολίθου της ύστερης Μειοκαινικής περιόδου.» Και συνεχίζουν: «Μετά τον εντοπισμό του κυπριακού στόχου κοιτάσματος τύπου ZOP (ασβεστολιθικός ύφαλος) στο κυπριακό θαλάσσιο οικόπεδο 11, κοιτάζαμε εάν από τα υπάρχοντα γεωφυσικά στοιχεία στην περιοχή έχουν ήδη εντοπιστεί και άλλοι στόχοι τύπου ZOP.

Στο πρόσφατο παρελθόν είχαμε επισημάνει ότι η παρουσία γιγαντιαίων ταμιευτήρων υδρογονανθράκων αυτού του τύπου συμβαίνει μόνο εφόσον παλαιογεωγραφικά στην περιοχή υπήρξαν πράγματι λιμνοθάλασσες. Είναι ήδη γνωστό ότι γύρω από τον Ερατοσθένη υπήρξαν λιμνοθάλασσες, στις ακτές των οποίων δημιουργήθηκαν καρστικοί ασβεστολιθικοί ύφαλοι (reefs) με εξαιρετικά υψηλό δευτερογενές πορώδες.»¹⁶⁶

Και συνεχίζοντας οι Η. Κονοφάγος, Α. Φώσκολος αναφέρουν σε άλλο τους άρθρο ότι: «Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της ανακάλυψης του κοιτάσματος Zop, είναι ότι πρόκειται για φυσικό αέριο το οποίο είναι βιογενές, δηλαδή αουτούσιο μεθάνιο κυρίως, πολύ νεότερο και δεν προέρχεται από το σπάσιμο του πετρελαίου. Αυτό το γεγονός δεν είχε ληφθεί υπόψη στα κλασικά μοντέλα των εκτιμήσεων των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο. Έτσι με το κοιτάσμα Zop, η ιταλική εταιρεία ENI ανοίγει νέους δρόμους και δημιουργεί προοπτικές που δεν είχαν υπολογιστεί, ενώ βλέπουμε ότι είναι υπεργιγαντιαία κοιτάσματα που αλλάζουν όλα τα δεδομένα της περιοχής. Πρέπει λοιπόν ν' αλλάξουμε και τα κλασικά μοντέλα σε αυτήν την περίπτωση, διότι δεν πρόκειται για ψαμμίτες, δηλαδή άμμος αλλά για ασβεστόλιθους που με το νερό εμπεριέχουν στοιχεία του φαινομένου Karstification, κατά συνέπεια έχουν εξαιρετικά μεγάλο πορώδες. Διότι ήταν σε παλαιολιμνοθάλασσες για εκατομμύρια χρόνια και μ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκαν μεγάλα σπήλαια γεμάτα με φυσικό αέριο. Αυτό σημαίνει πρακτικά ότι οι εκτιμήσεις και τα μοντέλα πρέπει να τροποποιηθούν και αυτή η πράξη θα έχει σημαντικότερες θετικές επιπτώσεις για την Ελλάδα και την Κύπρο όσον αφορά στην ΑΟΖ μας. Είναι λοιπόν απαραίτητο να ασχοληθούμε με διαφορετικό τρόπο μ' αυτόν τον τομέα για να είμαστε πιο αποτελεσματικοί και για να προσδιορίσουμε καλύτερα και τις περιοχές όπου πρέπει να γίνουν σεισμικές έρευνες.

¹⁶⁶ Κονοφάγος Η. και Φώσκολος Α., 2016, Οι στόχοι τύπου ZOP στον Ερατοσθένη και Νότια της Κρήτης, 05 Μαρτίου <http://www.lygeros.org/articles.php?n=23921&l=gr>, πρόσβαση 14/7/2016.

Διότι με αυτά τα δεδομένα, αποδεικνύεται ότι πρέπει να έχουμε μια ευρύτερη ματιά για να είμαστε ανοιχτοί σε νέες γεωλογικές δομές ακόμα και στην περιοχή μας.»¹⁶⁷

Τα πρόσφατα ανακαλυφθέντα αποθέματα υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, έχουν εισάγει ένα νέο πλαίσιο για πολύπλευρη συνεργασία μεταξύ των κρατών της περιοχής, δημιουργώντας ευκαιρίες αλλά και κινδύνους¹⁶⁸. Οι δυνατότητες σταθερότητας, οικονομικής ανάπτυξης και ασφάλειας στην Νοτιο-ανατολική Μεσόγειο είναι υψηλές, εάν επιτευχθεί η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ οφέλους και κόστους. Κρίνεται σκόπιμο να διατηρηθεί η απαραίτητη ισορροπία μεταξύ της εθνικής στρατηγικής αυτοσυντήρησης και της συλλογικής στρατηγικής, για λογαριασμό όλων των εθνικών φορέων, προκειμένου να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη και να ελαχιστοποιηθεί το κόστος. Οι πολυεπίπεδες συνέργειες στον ενεργειακό τομέα παρέχουν το απαιτούμενο παραγωγικό επίπεδο για μια τέτοια προσπάθεια. Ένα έργο τέτοιας κλίμακας, όπως ο αγωγός East Med, μπορεί να αποτελέσει τον αποτελεσματικό καταλύτη για την εκπλήρωση τέτοιων φιλοδοξιών, με στόχο ένα ασφαλέστερο μέλλον ευημερίας¹⁶⁹.

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν και τα εμπόδια τα οποία απαιτείται να ξεπεραστούν για να υλοποιηθεί αυτό το έργο είναι πολλά και πολύπλοκα. Για παράδειγμα, το ζήτημα εάν είναι προτιμότερη η μεταφορά του αγωγού σε μορφή LNG ή μέσω αγωγού, λαμβάνοντας υπόψη τα αντίστοιχα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, θα καθορίσει τις πολιτικές επιλογές που θα λάβουν τα εμπλεκόμενα κράτη. Η πρόθεση της Κύπρου και του Ισραήλ να χρησιμοποιήσουν τις υπάρχουσες εγκαταστάσεις αιγυπτιακού υγροποιημένου φυσικού αερίου για τις εξαγωγές φυσικού αερίου κατασκευάζοντας νέους αγωγούς στην Αίγυπτο ως την πιο ευνοϊκή επιλογή για τη δημιουργία εσόδων από τους πόρους τους προωθεί το στόχο της Αιγύπτου να καταστεί περιφερειακός ενεργειακός κόμβος.

¹⁶⁷ Ο.π.

¹⁶⁸ Λιάγγου,Χ., 22.03.2015, *Τα αποθέματα, ο Λεβιάθαν και οι αγωγοί EastMed και Ποσειδών*, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, <http://www.kathimerini.gr/808428/article/epikairothta/kosmos/ta-apothemata-o-levia8an-kai-oi-agwgoi-eastmed-kai-poseidwn>, πρόσβαση 14/7/16

¹⁶⁹ Grigoriadis, I., 03 September 2014, *Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?*, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/mepo.12087/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.co, πρόσβαση 12/7/16.

Ωστόσο, η σκοπιμότητα της εναλλαγής αυτής έρχεται σε σύγκρουση με τους δυνητικούς μελλοντικούς πιθανούς κινδύνους ασφάλειας και προκαλεί διακοπές στις εξαγωγές αν λάβουμε υπόψη μας και τη συνεχιζόμενη αστάθεια της περιοχής και αυτήν της Αιγύπτου, γεγονός που οφείλουν να λάβουν υπόψη τα υπόλοιπα κράτη μέλη της συμφωνίας. Από την άποψη αυτή, ο Αγωγός East Med καθίσταται μια πιο ελκυστική επιλογή^{170, 171}. Με την Κύπρο και το Ισραήλ να αποτελούν τις δύο χώρες στις οποίες έχει ήδη εκδηλωθεί σημαντικό διεθνές επενδυτικό ενδιαφέρον, με κυριότερη την Exxon Mobil, και την περίπτωση της Τουρκίας να αποτελέσει πιθανός κόμβος διαμετακόμισης ενέργειας προς την Ευρώπη να απομακρύνεται (Grigoriadis, 2014)¹⁷², το ερώτημα που αναδύεται είναι σε ποιο βαθμό δύναται το ζήτημα της ενέργειας να αποτελέσει καταλύτης μιας περιφερειακής συνεργασίας με διττό σκοπό: αυτόν της οικονομικής ανάπτυξης αλλά και της διατήρησης της ειρήνης και της σταθερότητας.

2.2.5 Διαπιστώσεις

Από την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και την ανάλυση, καθώς και από τα δημοσιευμένα επίσημα στοιχεία της ΕΕ, προκύπτει ότι η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί ένα θέμα ύψιστης σημασίας για την Ευρωπαϊκή Ένωση η οποία και διαπιστώνει ότι, η εξαιρετικά σημαντική εξάρτησή της από την Ρωσία παραμένει και ενίοτε ενισχύεται, παρά τις όποιες προσπάθειες καταβάλλει για το αντίθετο. Η επιθυμία για την χάραξη αυτόνομης πολιτικής από την Ευρώπη προσκρούει στην έλλειψη ίδιων ενεργειακών πόρων, γεγονός που την καθιστά ευάλωτη. Η αναζήτηση τρόπων εξασφάλισης των κατάλληλων συνθηκών απρόσκοπτης ροής ενέργειας οφείλει να αποτελεί το κύριο μέλημά της και το οποίο κυρίαρχο ερώτημα στο παρόν πόνημα.

¹⁷⁰ Κοιλάκος, Δ., *Στις Βρυξέλλες ο Βερροϊόπουλος για τον East Med – Έντονο ιταλικό ενδιαφέρον, ετοιμάζεται ν-πουργική διάσκεψη*, 23/01/2017,

<https://energypress.gr/news/stis-vryxelles-o-verroiopoylos-gia-ton-east-med-entono-italiko-endiaferon-etoimazetai-yourgiki>, πρόσβαση 14/8/2017.

¹⁷¹ Κολώνας, Χ., *Στα σκαριά ο υποθαλάσσιος αγωγός φυσικού αερίου*, 10/06/2016. <https://energypress.gr/news/hr-kolonas-sta-skaria-o-ypothalassios-agogos-fysikoy-aerioy>, πρόσβαση, 14/7/2016.

¹⁷² Grigoriadis, I., 03 September 2014, *Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?*,

http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/mepo.12087/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.co, πρόσβαση 12/7/16.

Η σύγκριση με την αντίστοιχη πολιτική που εφαρμόζει η Ουάσιγκτον στον τομέα της ενέργειας είναι αναπόφευκτη, καθώς οι ΗΠΑ είναι η ηγέτιδα δύναμη στη Δύση και επηρεάζει είτε άμεσα τις αποφάσεις της Ε.Ε., είτε έμμεσα δια των αντιπροσώπων της εντός της Γηραιάς Ηπείρου. Η Ουάσιγκτον εκπονώντας ένα μακρόπνοο και ρεαλιστικό ενεργειακό πρόγραμμα το οποίο ευθυγραμμίζεται πλήρως με τα συμφέροντά της και τις επιδιώξεις της σε παγκόσμιο επίπεδο, θέτει τους βασικούς άξονες πάνω στους οποίους οφείλει να κινείται η εκάστοτε κυβέρνηση (administration).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αντιθέτως, αρέσκεται να σχεδιάζει τη μετάβαση στη νέα ενεργειακή πραγματικότητα, αυτή των ανανεώσιμων – καθαρών πηγών, αποτελούσα την πρωτοπόρα παγκοσμίως δύναμη σε αυτήν την κατεύθυνση, σε συνδυασμό με τη μείωση της χρήσης υδρογονανθράκων η οποία θα οδηγήσει και στον περιορισμό του αποτυπώματος CO² και κατά συνέπεια στην εξάλειψη του φαινομένου του θερμοκηπίου. Θα πρέπει να εξετασθεί όμως η δυνατότητα και ο ρεαλιστικός ορίζοντας υλοποίησης του μεγαλεπήβολου αυτού σχεδίου το οποίο και θα αλλάξει άρδην το παγκόσμιο ενεργειακό τοπίο και κατά συνέπεια το οικονομικό γίνεσθαι, αφού η δραστική μείωση χρήσης των υδρογονανθράκων προϋποθέτει τον ανασχεδιασμό της παραγωγικής διαδικασίας στο σύνολό της στο δυτικό πολιτισμό.

Ταυτόχρονα, η Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορεί να ευαγγελίζεται τη μετάβαση στη νέα «καθαρή» ενεργειακή πραγματικότητα, πλην όμως προσκρούει για ακόμα μία φορά, στο τείχος των μεμονωμένων συμφερόντων των κρατών – μελών της, με πλέον χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Γερμανίας ή οποία διαπραγματεύεται απευθείας με τη Ρωσία την τροφοδοσία της σε φυσικό αέριο, «γνωστοποιώντας» απλώς τις αποφάσεις της στην Ε.Ε, για την κατασκευή, για παράδειγμα και δεύτερου αγωγού μεταφοράς (NORD STREAM II).

Αποτέλεσμα των ανωτέρω είναι να οδηγηθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση στην «ενεργειακή αγκαλιά» της Ρωσίας, βιώνοντας έτσι μία ιδιότυπη ομηρία. Η, σε μεγάλο βαθμό, εξάρτησή της από την πλούσια σε υδρογονάνθρακες Ρωσία, η οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο στις εθνικές επιλογές των κρατών – μελών της οι οποίες και εδράζονται στο συμφέρον, επιβάλλει την αναζήτηση άμεσων και βιώσιμων λύσεων, οι οποίες θα εξασφαλίσουν στην Ε.Ε. την πολυπόθητη ενεργειακή ασφάλεια η οποία όμως θα εδράζεται στη διαφοροποίηση πηγών, καυσίμων και παρόχων, καθώς και όσο το δυνατόν σε ευρωπαϊκούς πόρους (πηγές και κέντρα τροφοδοσίας).

Αποτελεί λοιπόν, μονόδρομο για την Ευρωπαϊκή Ένωση η ενεργοποίηση και η εκμετάλλευση αμιγώς ευρωπαϊκών, αξιόπιστων δυνάμεων στον τομέα της ενέργειας προκειμένου να εξασφαλιστεί η ενεργειακή της ασφάλεια, δεδομένου ότι η μετάβαση στην καθαρή ενέργεια κινείται με αργούς ρυθμούς. Κράτη – μέλη της Ε.Ε. τα οποία στον ενεργειακό τους σχεδιασμό έχουν εντάξει την εκμετάλλευση πηγών υδρογονανθράκων που κατέχουν ή την κατασκευή δικτύων μεταφοράς από τις πλούσιες πλουτοπαραγωγικές χώρες της Μέσης Ανατολής προς την Ευρώπη, δύνανται να λειτουργήσουν ευεργετικά και να επιλύσουν το ενεργειακό πρόβλημα της Ε.Ε.

Εν κατακλείδι, η ΕΕ εκτός από τις παραδοσιακές πηγές εφοδιασμού με φυσικό αέριο, τη Ρωσία, τη Νορβηγία και τη Βόρειο Αφρική, αναζητά νέες προμήθειες από τον «νότιο διάδρομο» στην περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου¹⁷³. Η υλοποίηση των ανωτέρω θα μειώσει την εξάρτηση της ΕΕ από συγκεκριμένους προμηθευτές, διαδρομές αλλά και καύσιμα και θα τονώσει σημαντικά τις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης συμβάλλοντας ταυτόχρονα και στους στόχους για την ενεργειακή ασφάλεια. Η ολοένα και αυξανόμενες ενεργειακές ανάγκες τις ΕΕ αναδεικνύουν τη σημασία εκμετάλλευσης του φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου. Μία ενδεχόμενη κατασκευή φυσικού αγωγού για την μεταφορά του φυσικού αερίου που θα απέδιδε βαρύνοντα ρόλο στην Ελλάδα θα ήταν ένας αγωγός που θα διοχετεύει το φυσικό αέριο από Χάιφα ή Λεμεσό μέσω της ελληνικής ΑΟΖ στην ΕΕ. Τοιουτοτρόπως, η Ελλάδα θα καταστεί σημαντική γεωπολιτική δύναμη και θα πραγματοποιηθεί η εκμετάλλευση του φυσικού αερίου νότια της Κρήτης, της Δυτικής Ελλάδας, του Ιονίου Πελάγους και της Ηπείρου¹⁷⁴

¹⁷³ Τήλλυρος Π., 10/05/2017, *Ο ρόλος του ΦΑ της Αν. Μεσογείου για την Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια και η Βέλτιστη Εξαγωγική Επιλογή για την Κύπρο*, <http://energy.reporter.com.cy/opinions/article/76887/o-rol-os-toy-fa-tis-an->, πρόσβαση 20/7/17.

¹⁷⁴ Bruneton Alain, Κονοφάγος Ηλίας, Φώσκολος Αντώνης, 2014,, «Οικονομική και Γεωπολιτική Σημασία των Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου της Ανατολικής Μεσογείου για την Ελλάδα και την ΕΕ Έμφαση στα Αναμενόμενα Κοιτάσματα του Λιβυκού Πελάγους που Βρίσκονται εντός της Ελληνικής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης», στο Γρηγόρης Ι. Τσάλτας – Χρήστος Λ. Αναγνώστου (επιμ.), *Αιγαίο και νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες προκλήσεις και προοπτικές εκμετάλλευσης υποθαλάσσιων ενεργειακών φυσικών πόρων*, Αθήνα, εκδ. Σιδέρης, σσ. 129-142.

3. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΥΣΤΗΜΙΚΗΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Με βάση την ανάλυση των στοιχείων του Γεωπολιτικού Παράγοντος, την Ενεργειακή Ασφάλεια Ανατολής Δύσης, έχοντας ως οδηγό τη διεπιστημονική προσέγγιση της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως¹⁷⁵ το θέμα του ρόλου της Ελλάδος ως παραγωγού χώρας και διαμετακομιστικού κέντρου αναλύεται κατωτέρω στις τρεις συστημικές κλίμακες

3.1 Καθορισμός των Γεωπολιτικών Υποσυστημάτων

Εφαρμόζοντας τη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση, οφείλουμε να προσδιορίσουμε με ακρίβεια τα υποσυστήματα, τα δομικά δηλαδή στοιχεία του προς εξέταση συστήματος. Με την ανάλυση της επίδρασης του εξεταζόμενου γεωπολιτικού παράγοντα επί των υποσυστημάτων θα ανακαλύψουμε τις γεωπολιτικές τάσεις οι οποίες, τελικώς, θα συνθέσουν τη συνισταμένη. Γι' αυτόν τον λόγο, οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί και όσο το δυνατόν αντικειμενικοί, τόσο στον καθορισμό των υποσυστημάτων, όσο και στην ανάλυσή τους, καθ' όσον ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος της εκούσιας, υποκειμενικής ανάλυσης με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων που αποτελούν «επιθυμία» και όχι προϊόντα επιστημονικής ανάλυσης.

Ο γεωπολιτικός παράγοντας που εξετάζουμε, η ενεργειακή ασφάλεια, όπως είδαμε από την ανάλυση που προηγήθηκε και σε συνδυασμό με την εμπειριστατωμένη εξέταση των πυλώνων ισχύος, διαπιστώνουμε ότι επηρεάζει, αν όχι εξίσου αλλά σε πολύ μεγάλο βαθμό, και τους τέσσερις πυλώνες. Μπορεί με μια πρώτη ματιά η ενεργειακή ασφάλεια να μας οδηγεί στους δύο πυλώνες που αποτελούν ουσιαστικά και τον τίτλο, δηλαδή στην ενέργεια=οικονομία και στην ασφάλεια=άμυνα, πλην όμως ο πολιτικός και ο πολιτιστικός παράγοντας, οι οποίοι μεταφράζονται κατά βάση σε θρησκευτικό, επενεργούν καταλυτικά στη συμπεριφορά των υποσυστημάτων. Το γεγονός αυτό μας αναγκάζει να μέσω της εξέτασης των υποσυστημάτων μας να εντοπίσουμε ποιος ή ποιοι πυλώνες ισχύος κατισχύουν.

¹⁷⁵ Σύμφωνα με την οποία, «ο ερευνητής δύναται: να εξετάζει το θέμα σε βάθος σε τρεις κλίμακες συστημάτων (Σύστημα/Σύμπλοκο, Υποσύστημα, Υπερσύστημα), είναι σε θέση να εντοπίζει επιμέρους ζητήματα ή καταστάσεις που υποβόσκουν στο υπό ανάλυση θέμα, να ερμηνεύσει καλύτερα προηγούμενες αποφάσεις που έχουν ληφθεί σε γεωστρατηγικό επίπεδο, να κατανοεί πλήρως και λεπτομερώς το γεωστρατηγικό «παίγνιο» και να κατέχει εξίσου καλά τη συνολική εικόνα του Διεθνούς Συστήματος και των Πόλων Διεθνούς Ισχύος αυτού στο επίπεδο του Υπερσυστήματος». (βλ. ορισμό της ΣΓΑ στην Ψηφιακή Ορολογία Γεωπολιτικής και Γεωστρατηγικής / Digital Dictionary of Geopolitics and Geo-strategy στην ιστοσελίδα <https://geoterm.turkmas.uoa.gr/>)

Η ανάλυση των υποσυστημάτων είναι δυναμική διαδικασία καθ'όσον ακολουθεί τη μετάλλαξη των δομικών στοιχείων των υποσυστημάτων καθώς και την αλληλεπίδρασή τους, η οποία στηρίζεται μεν στους τέσσερις πυλώνες της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, δεν αποφεύγει δε τη διαρκή αλλαγή των πυλώνων αυτών, σε έναν χώρο τόσο ευμετάβλητο όσο αυτός της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής. Ιδιαίτερα από τη έναρξη της «Αραβικής Άνοιξης» το 2011 μέχρι σήμερα, οι αλλαγές που έχουν συντελεστεί στον προς εξέταση χώρο μόνο με το Ανατολικό Ζήτημα¹⁷⁶ θα μπορούσαν να συγκριθούν .

Τότε η παρακμάζουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία δημιουργούσε στον ευρύτερο χώρο της Μ. Ανατολής ένα τεράστιο κενό ισχύος, το οποίο οι λοιποί διεθνείς δρώντες προσδοκούσαν να καλύψουν εις όφελός τους. Έτσι και σήμερα, η κατάρρευση των επί δεκαετιών εγκαθιδρυθέντων καθεστώτων στην περιοχή διαμορφώνει τις κατάλληλες συνθήκες προκειμένου οι ευρισκόμενοι ανά την υφήλιο και πάντα ενδιαφερόμενοι να προστρέξουν να εκμεταλλευτούν την κατάσταση. Ιδιαίτερα σήμερα που οι πλουτοπαραγωγικές πηγές της περιοχής είναι γνωστές και πλήρως υπολογισμένες, οι μνηστήρες είναι πολλοί. Οι προβαλλόμενες αγαθές προθέσεις τους δεν δύνανται να κρύψουν τον απώτερο σκοπό τους, ο οποίος δεν είναι άλλος από την κυριαρχία στην περιοχή και του ελέγχου των υδρογονανθράκων. Το περιτύλιγμα κάθε φορά μπορεί να αλλάζει και να διαφέρει από θρησκευτικό μέχρι απελευθερωτικό και από δημοκρατικό μέχρι απολυταρχικό. Η ουσία όμως παραμένει πάντα η ίδια.

Ωστόσο, η σύγκριση των καταστάσεων των δύο περιόδων δεν δύναται να είναι απόλυτη και ασφαλής, προκειμένου να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα και προβλέψεις. Ο εφήμερος, νέος και πρόσκαιρος χαρακτήρας των συνθηκών που διαμορφώνονται μας υποχρεώνουν να εί-

¹⁷⁶ Ο Γάλλος διπλωμάτης Εντουάρ Ντριώ μελετώντας αυτήν την χρονική περίοδο κατά την οποία η Οθωμανική Αυτοκρατορία «ασθενεί», δίδει τον πρώτο ορισμό του Ανατολικού Ζητήματος, ορίζοντάς το ως την «Ιστορία της προόδου των γειτονικών λαών σε βάρος των Μουσουλμανικών». Ο όρος Ανατολικό Ζήτημα όμως, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στο συνέδριο της Ιεράς Συμμαχίας στη Βερόνα (1822), για να περιγράψει το πρόβλημα που ανέκυψε στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου με τη εξέγερση των Ελλήνων κατά του «νομίμου ηγεμόνα τους». Στη συνέχεια ο Βρετανός ιστορικός Ουίλιαμ Μίλλερ στο έργο του για την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, θα ορίσει το Ανατολικό Ζήτημα ως «το πρόβλημα πληρώσεως του κενού του δημιουργούμενου δια της βαθμιαίας υποχωρήσεως της Τουρκικής Αυτοκρατορίας εν Ευρώπη».

Driault Edouard, Δεκέμβριος 1997, *Το Ανατολικό Ζήτημα*, Μέρος Πρώτο, εκδ. ΚΑΤΟΠΤΡΟ – ΙΣΤΟΡΗΤΗΣ, , Μέρος Β', σελ.372.

μαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί στην ανάλυσή μας. Αναγωγές στο παρελθόν και προβολές καταστάσεων στο μέλλον σε μία περιοχή που κατακλύζεται από παίκτες και συμφέροντα, απλώς θα λειτουργήσουν ως παρωπίδες.

Από την εφαρμογή της ΣΓΑ καταλήγουμε στον καθορισμό έξι βασικών υποσυστημάτων τα οποία και θα αναλύσουμε παρακάτω. Τα υποσυστήματα αυτά είναι τα ακόλουθα:

- Ιράν – Συρία – Λίβανος – Ισραήλ
- Ιράν – Ιράκ – Συρία – Τουρκία
- Κατάρ – Σαουδική Αραβία – Κουβέιτ – Συρία – Τουρκία
- Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα – Ιράν – Συρία – Τουρκία
- Ιράν – Συρία – Ισραήλ – Παλαιστίνη/Γάζα – Αίγυπτος – Λιβύη – Τυνησία
- Ισραήλ – Αίγυπτος – Κύπρος – Ελλάδα

Τα παραπάνω υποσυστήματα επιλέγησαν, όπως ορίζει η ΣΓΑ, υπό το πρίσμα του γεωπολιτικού παράγοντα, λαμβάνοντας υπόψη τη συμβολή και την επιρροή τους στην ενεργειακή ασφάλεια της Δύσης, αρχικά κάθε ενός δομικού στοιχείου (χώρας), του κάθε υποσυστήματος ξεχωριστά, και κατόπιν του κάθε υποσυστήματος συνολικά. Η κάθε χώρα από μόνη της, δραμαματίζει έναν διακριτό ρόλο, ο οποίος, όμως, μετασχηματίζεται λόγω της διάδρασης με τις υπόλοιπες χώρες που συνθέτουν κάθε υποσύστημα. Γι αυτό τον λόγο θα παρατηρήσουμε ότι χώρες που συμμετέχουν σε περισσότερα του ενός, υποσυστήματα, επηρεάζουν διαφορετικά το κάθε υποσύστημα και τελικά την τάση κατανομής ισχύος στο Σύμπλοκο/Σύστημα μας.

3.2 Καθορισμός του προς εξέταση Συμπλόκου/Συστήματος

Τα όρια του Γεωγραφικού Συμπλόκου/Συστήματος καθορίζονται από την πρόσθεση των παραπάνω γεωπολιτικών υποσυστημάτων και περιέχονται στον όρο «Ανατολή – Δύση», καθορίζοντας την περιοχή που περιλαμβάνει τη Μέση Ανατολή την Ανατολική Μεσόγειο και τη Δυτική Ευρώπη. Ειδικότερα η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου στην οποία κυριαρχεί η Ελλάδα, αποτελεί και την καρδιά του Συμπλόκου/Συστήματος.

Χάρτης 7: Το προς εξέταση Σύμπλοκο/Σύστημα

Πηγή: Χάρτης κατασκευασθείς από τον συγγραφέα

Ο προς μελέτη χώρος είναι ο αυτός που περιλαμβάνεται εντός των γεωγραφικών ορίων του Συμπλόκου/Συστήματος, δηλαδή είναι οι μεσογειακές ευρωπαϊκές χώρες ήτοι: Κύπρος, Ελλάδα, Ιταλία, Γαλλία, Μάλτα, Ισπανία, οι χώρες του Μαγρέμπ και Μασρέκ (Βορείου Αφρικής): Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία, Λιβύη, Αίγυπτος, οι χώρες της Σαουδικής Χερσονήσου και του Αραβοπερσικού Κόλπου: Σαουδική Αραβία, Υεμένη, Κατάρ, Ομάν, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Μπαχρέιν, Κουβέιτ, Ιράκ, Ιράν και αυτές της Εγγύς Ανατολής: Τουρκία, Συρία, Λίβανος, Ιορδανία, Παλαιστινιακά Εδάφη, Ισραήλ, .

Με μόνο μια ματιά στα παράλια της Μεσογείου, συναντάμε λαούς και πόλεις, οι οποίες μας πιστοποιούν ολοζώντανα τη μακραίωνη αντιπαράθεση εθνών, θρησκειών και φιλοσοφιών. Αυτή η συνεχής αντιπαράθεση είναι που καθορίζει και τη μοίρα της Μεσογείου: ακατάπαυστη πάλη και ανταγωνισμό των λαών για οικονομική, πρωτίστως, αλλά και πολιτική επικράτηση. Χαρακτηριστικά η Ελένη Γλύκατζη – Αρβελέρ αναφέρει για την περιοχή: «Ειπώθηκε για τη Μεσόγειο ότι για αιώνες έχει μονοπωλήσει την παγκόσμια ιστορία. Την ονόμασαν μητέρα των πολιτισμών και τροφό της Ευρώπης, ενώ ταυτόχρονα είναι η πατρίδα των τριών

μονοθεϊστικών θρησκειών – Ιουδαϊσμού, Χριστιανισμού και Ισλαμισμού – που καθοδηγούν πάνω από το ήμισυ των κατοίκων της γης»¹⁷⁷.

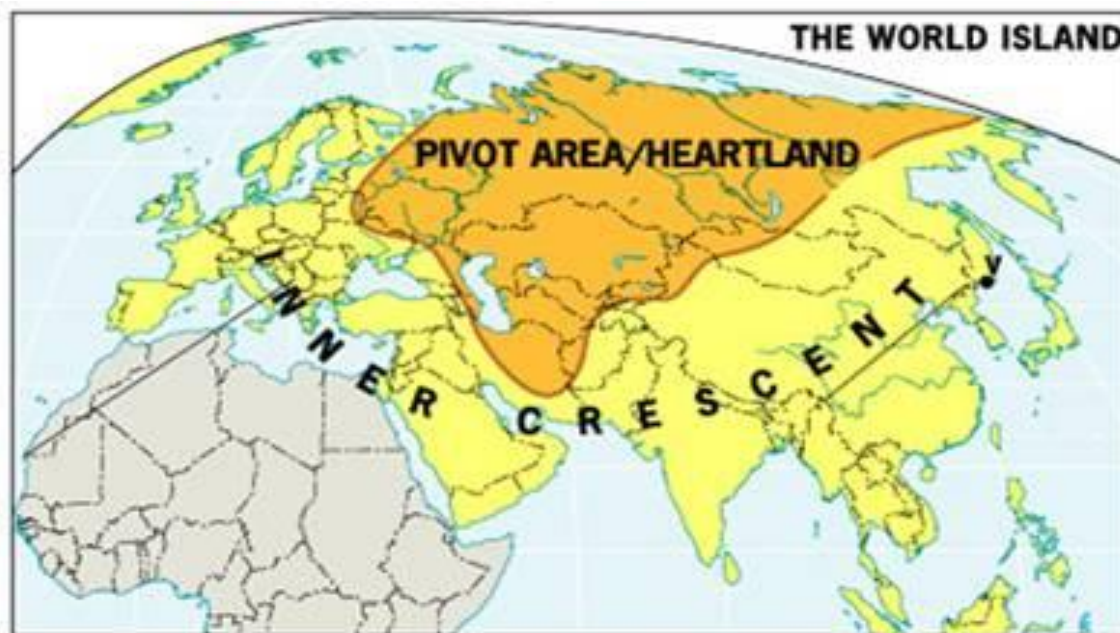
Ειδικότερα, ο χώρος της Ανατολικής Μεσογείου και της Μικράς Ασίας, έχει χαρακτηριστεί ως λίκνο, μα συνάμα, και τάφος των πολιτισμών. Χωρίς άδικο, η ζωτική αυτή αρτηρία, προκάλεσε και συνεχίζει να προκαλεί, συγκρούσεις στρατιωτικών, οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών συμφερόντων. Από την εποχή των Αρχαίων Ελλήνων, των Καρχηδονίων και των Ρωμαίων, η ηγεμονία της περιοχής αυτής αποτελεί κεντρικό πρόβλημα και επιδίωξη, της παγκόσμιας, πλέον, πολιτικής. Μέχρι και η περσική αυτοκρατορία επεδίωξε την εξάπλωση της μέχρι τη Μεσόγειο με σκοπό να καταστεί ο κυρίαρχος του κόσμου.

Είναι το κέντρο ενός ασταθούς περιφερειακού πλαισίου το οποίο διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στη δομή και λειτουργία του παγκόσμιου γεωπολιτικού περιβάλλοντος. Την ιδιαίτερα μεγάλη σημασία της περιοχής που εξετάζουμε, αποτύπωσε το 1904 ο γεωπολιτικός αναλυτής του 20 μ.Χ. αιώνα, Sir Halford Mackinder ο οποίος υποστήριξε για πρώτη φορά, ότι οι πεδιάδες της Ανατολικής Ευρώπης και της Σιβηρίας, δηλαδή η Ευρασία, αποτελούν μία ιδιαιτέρως νευραλγική περιοχή, την οποία ονόμασε «Κεντρικό Άξονα Ζώνη ή Γη» (Heartland). Η περιοχή αυτή διαθέτοντας ανεξάντλητους φυσικούς πόρους και κεντρική θέση στον πλανήτη, την καθιστούν τη σημαντικότερη από όλες. Κατά τον Mackinder: «Όποιος κυριαρχεί στην Κεντρική Γη ελέγχει την Πλανητική – Παγκόσμια Νήσο (World Island) και όποιος ελέγχει την Παγκόσμια Νήσο ελέγχει ολόκληρο τον Κόσμο». Παράλληλα, εξήρε τη σπουδαιότητα της προς εξέταση περιοχής της Αν. Μεσογείου – Μέσης Ανατολής, εντάσσοντας την στον «Εσωτερικό ή Περιφερειακό Δακτύλιο» (inner or marginal crescent), περιοχή απαραίτητη για την εξάπλωση του «Κράτους του Κεντρικού Άξονα – Ζώνης ή Γης» και κατά συνέπεια την κυριαρχία στην «Παγκόσμια Νήσο».

Όμως, την αγωνία και τον φόβο του περί της επικράτησης των δυνάμεων του Άξονα, Γερμανίας και Ρωσίας επί της «Heartland» και εν συνεχεία με την εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και διαμέσου των θερμών θαλασσών του «Εσωτερικού Δακτυλίου» στην «Παγκόσμια Νήσο» και στη συνέχεια σε ολόκληρο τον κόσμο, την εξέφρασε το 1919 αναρωτώμενος για το μέλλον του κόσμου σε περίπτωση πολιτικής συνένωσης της Ευρασίας και μάλιστα υπό την γερμανική κυριαρχία. Ο Mackinder πάντα πίστευε την αναγκαιότητα ύπαρξης

¹⁷⁷ Γλύκατζη – Αρβελέρ Ελένη, 2009, *Γιατί το Βυζάντιο*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, σελ. 123.

δυνάμεων ανάσχεσης αυτής της κυριαρχίας, οι οποίες δυνάμεις δεν θα έπρεπε να έχουν ουδεμία «συγγενική σχέση» με τις δυνάμεις της Ευρασίας για να αποκλειστεί κάθε πιθανότητα προσεταιρισμού τους. Χαρακτηριστικά, ο Sir Halford Mackinder καταδείκνυε ως τέτοια χώρα την Ελλάδα, λόγω της ιστορίας, του πολιτισμού της, μα πάνω από όλα λόγω της θέσης της στην Μεσόγειο¹⁷⁸.

Χάρτης 8: Χαρτογραφική αποτύπωση της Θεωρίας της Παγκοσμίου Νήσου

Πηγή: https://www.academia.edu/33399775/Rimland_heartland_theory, πρόσβαση 13/4/2015

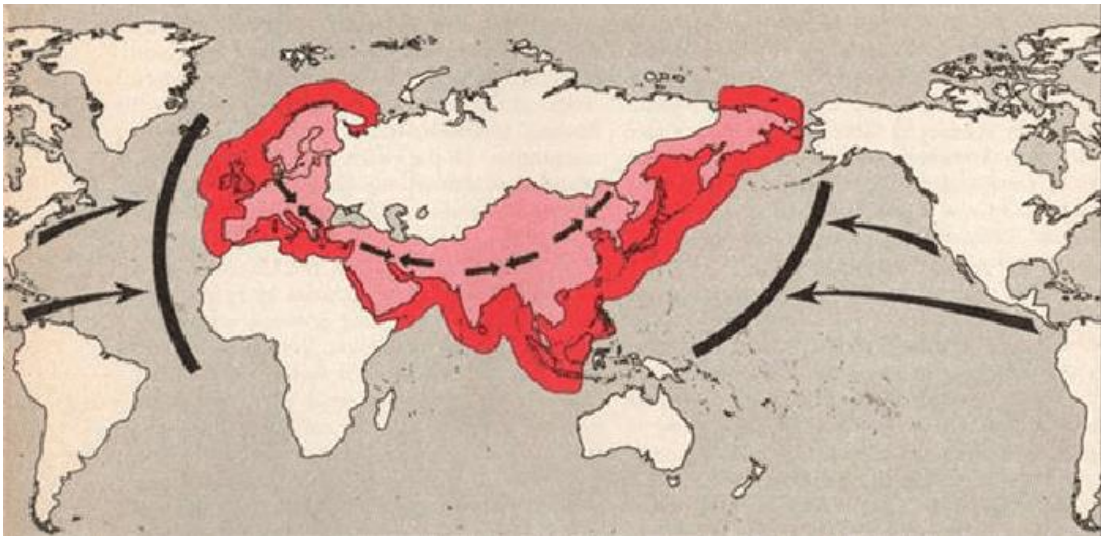
Ο γεωπολιτικός διανοητής των ΗΠΑ Nicholas John Spykman, διευρύνει το αξίωμα του Mackinder, επιδιώκοντας να δώσει έμφαση στην αξία της ευρασιατικής περιμέτρου. Ο Spykman, με τη θεωρία της «Δακτυλίου Γης», επηρεάζοντας περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον την χάραξη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής εδώ και έξι δεκαετίες, διατυπώνει τη θεωρία ότι υφίστανται εδάφη που περικλείουν την «Κεντρική Γη».

Ο Spykman μεταγενέστερος του Mackinder ("Heartland") αλλά και σαφώς επηρεασμένος από αυτόν, φαίνεται να διατυπώνει μια πιο ολοκληρωμένη θεωρία, η οποία τουλάχιστον στις μέρες μας είναι και σύγχρονη. Και αυτό διότι δεν περιορίζει τον έλεγχο της Heartland σε ένα μικρό κομμάτι γης όπως είναι η Ανατολική Ευρώπη, και αυτό λόγω της φυσικής άμυνας που

¹⁷⁸ Mackinder Halford J., 1942, *Democratic Ideals and Reality, a Study in the Politics of Reconstruction*, NDU Press Defense Classic Edition, σελ. 105-128.

αυτό εμφάνιζε, όπως έλεγε ο Mackinder. Αλλά το μεγιστοποίησε όσο το δυνατό περισσότερο λέγοντας πως ο έλεγχος όλης της περιφέρειας της Heartland (RIMLAND) θα επιφέρει και τον έλεγχο της παγκοσμίου νήσου. Και δεν είχε άδικο.

Πρόκειται για την περίφημη «Δακτύλιο Γη ή Δακτύλιο Ζώνη» ή «Εσωτερικό Δακτύλιο» (Rimland), σύμφωνα με την οποία «Όποιος ελέγχει τον Δακτύλιο ελέγχει την Κεντρική Γη, όποιος ελέγχει την Κεντρική Γη ελέγχει την Παγκόσμια Νήσο και όποιος ελέγχει την Παγκόσμια Νήσο ελέγχει τον Κόσμο». Η «Δακτύλιος Γη» αποτελείται από την Ιαπωνία, την Κίνα, την Νότιο-ανατολική Ασία, την Ινδία, το Πακιστάν, το Ιράν, τη Μέση Ανατολή, την Τουρκία, τη Χερσόνησο του Αίμου και τη Δυτική Ευρώπη. Η Rimland περικλείει τη Heartland, η οποία περιελάμβανε την Ανατολική Ευρώπη και τη Σοβιετική Ένωση. Άρα, σύμφωνα πάντα με τον Spykman, η Νοτιοανατολική Ευρώπη και η Ανατολική Μεσόγειος, από πλευράς γεωστρατηγικής προσεγγίσεως, λειτουργεί ως ανάχωμα των από βορρά προερχομένων απειλών (Ρωσία).

Χάρτης 9: Χαρτογραφική αποτύπωση της θεωρίας του Spykman για τη «Δακτύλιο Γη ή Δακτύλιο Ζώνη».

Πηγή: https://www.academia.edu/33399775/Rimland_heartland_theory, πρόσβαση 13/4/2015

Ο Spykman αντελήφθη τη σημασία και την αξία των χερσονήσων της Ευρασίας, γεγονός που είχε παραβλέψει ο Sir Halford Mackinder. Η Rimland κατά τον Spykman, περιελάμβανε χώρες πλούσιες σε βιομηχανικό και ανθρώπινο δυναμικό, σε σχέση με τις χώρες της Heartland του Mackinder. Επίσης, παρατήρησε ότι οι τρεις επίδοξες για την παγκόσμια ηγεμονία χώρες, (η Γαλλία του Μ. Ναπολέοντα, η Γερμανία του Κάιζερ του Γουλιέλμου και η Γερμανία του Χίτλερ), αναδύθηκαν από την Rimland. Σε κάθε περίπτωση, συμμαχία χωρών από τη Rimland, των εξωχώριων νήσων, της Heartland και της Βορείου Αμερικής νίκησε αυτές τις τρεις χώρες.

Διαπιστώνουμε ότι, από τη γένεση ακόμα της γεωπολιτικής, η περιοχή του εξεταζόμενου Συμπλόκου/Συστήματος αποτέλεσε και αποτελεί όχι μόνον απλώς πεδίο παρατήρησης, σπουδής και ανάλυσης, αλλά περιοχή διαμόρφωσης γεγονότων που επηρέασαν και ακόμα επηρεάζουν ολόκληρο τον κόσμο. Κανένα άλλο μέρος του κόσμου δεν αποτυπώνει καλύτερα τα διαχρονικά προβλήματα αστάθειας που προέκυψαν ανά τους αιώνες, καθ' όσον είναι η περιοχή στρατηγικής και κοινωνικοοικονομικής αστάθειας, με ποικίλες μορφές πολιτικών θεσμών, βίαιες θρησκευτικές και πολιτιστικές συγκρούσεις και διαφορετικό τρόπο θεώρησης των θεμάτων ασφάλειας στο διεθνές γίνεσθαι. Ακόμα και σήμερα όπως θα διαπιστώσουμε, το εν λόγω Σύμπλοκο/Σύστημα καθορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τις παγκόσμιες εξελίξεις.

3.3 Ανάλυση του προς εξέταση Γεωπολιτικού Συμπλόκου/Συστήματος

Γεωγραφικά, το Σύμπλοκο που εξετάζουμε διαιρείται σε τρεις επιμέρους περιοχές: Ευρώπη και μάλιστα το νότιο – ανατολικό μέρος της, η Βόρειος Αφρική και η Μέση Ανατολή. Τρεις διακριτές περιοχές οι οποίες έχουν ως συνδεδετικό κρίκο τη Μεσόγειο Θάλασσα. Κάλλιστα βέβαια, μπορεί κάποιος να παρατηρήσει ότι η Μεσόγειος δεν βρέχει όλες τις χώρες, παραδείγματος χάριν αυτές της Μέσης Ανατολής, πλην όμως δρα καταλυτικά στη ζωή, όχι μόνον την οικονομική, αλλά και την πολιτική, πολιτιστική και αυτήν ακόμα της ασφάλειας όλων των γειτνιαζόντων λαών.

Τα γεωγραφικά όρια της Μεσογείου Θαλάσσης, καθώς και του Αιγαίου Αρχιπελάγους, περιγράφονται στην Ειδική Έκδοση SP 23 «Όρια των Ωκεανών και των Θαλασσών» του Διεθνούς Υδρογραφικού Οργανισμού¹⁷⁹.

Ωστόσο, τα όρια αυτά δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ως το αποτέλεσμα μιας πλήρους γεωγραφικής μελέτης και ουδεμία πολιτική σημασία έχουν. Στην έκδοση αυτή, η Μεσόγειος ορίζεται από την περιοχή που περικλείεται από τις ακτές της Ευρώπης, της Αφρικής και της Ασίας, και ειδικότερα, από το Στενό του Γιβραλτάρ στη Δύση, έως τις εισόδους των Δαρδανελίων και της Διώρυγας του Σουέζ στην Ανατολή. Έχει μήκος περίπου 3.400 χιλιόμετρα, από το Γιβραλτάρ μέχρι τις ακτές της Συρίας και πλάτος περίπου 1600 χιλιόμετρα, από το μυχόν του

¹⁷⁹ International Hydrographic Organization (IHO): “Limits of Oceans and Seas, Special Publication No23, 3rd Edition 1953”

Κόλπου της Σύρτης μέχρι το μυχόν της Αδριατικής Θάλασσας. Έχει έκταση περίπου 1.300.000 τετρ. χλμ.

Η Μεσόγειος είναι ουσιαστικά μία κλειστή θάλασσα και παρά την ασαφούς σχήματος ακτογραμμή της, χωρίζεται σε δύο διακριτές λεκάνες, την Δυτική και την Ανατολική. Οι μόνοι διάδρομοι που οδηγούν έξω από αυτήν είναι τα στενά του Γιβραλτάρ και η διώρυγα του Σουέζ. Σε αυτούς μπορούμε να προσθέσουμε τα στενά των Δαρδανελίων που ενώνουν την Αν. Μεσόγειο με τη Μαύρη Θάλασσα. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ένα πολεμικό πλοίο κινούμενο με 25 κόμβους (ναυτικά μίλια ανά ώρα), χρειάζεται τρεις ημέρες και εννέα (9) ώρες για να διασχίσει τα 2034 ν.μ. της Μεσογείου από το Γιβραλτάρ έως στη Βηρυτό. Αντίστοιχα με την ίδια ταχύτητα, ένα άλλο πολεμικό πλοίο θα χρειαζόταν τριάντα οκτώ (38) περίπου ώρες για να διασχίσει τα 814 ν.μ. από το σημείο εισόδου των Στενών του Βοσπόρου έως το Πορτ Σάιντ στην είσοδο της διώρυγας του Σουέζ, λαμβάνοντας υπόψη τη χαμηλή ταχύτητα διόδου από το Βόσπορο και τα Δαρδανέλια.

Η Μεσόγειος, όπως είπαμε, αποτελείται από δύο (2) θαλάσσιες λεκάνες: τη Δυτική Λεκάνη¹⁸⁰, και την Ανατολική Λεκάνη, η οποία προσδιορίζεται ως εκείνο το τμήμα που εκτείνεται ανατολικά από τα Στενά της Σικελίας που ενώνουν τη Σικελία με την Τυνησία (Ακρωτήριο Breo - Ακρωτήριο Bonn). Περιβάλλει την Ιταλία, την Ελλάδα, τις πρώην Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες, την Αλβανία, την Τουρκία, τη Λιβύη, το Ισραήλ, την Συρία, το Λίβανο και την Αίγυπτο. Πιο συγκεκριμένα, τα όρια της Ανατολικής Λεκάνης ορίζονται όπως παρακάτω:

- Δυτικά: Το Βορειοανατολικό και Ανατολικό όριο της Δυτικής Λεκάνης.
- Βορειοανατολικά: Η γραμμή που ενώνει το Kum Kale (26ο 11' Α) και το Ακρωτήριο Έλλη, που αποτελεί τη δυτική είσοδο των Δαρδανελίων.
- Νοτιοανατολικά: Η είσοδος της Διώρυγας του Σουέζ.
- Ανατολικά: Οι ακτές της Συρίας και της Παλαιστίνης.

¹⁸⁰ Όρια της Δυτικής Λεκάνης:

Δυτικά: Η γραμμή που ενώνει το Ακρωτήριο Trafalgar (Ισπανία) και το Ακρωτήριο Spartel (Αφρική) Βορειοανατολικά: Η δυτική ακτή της Ιταλίας. Στο Στενό της Μεσσίνας η γραμμή που ενώνει το βόρειο άκρο του Ακρωτηρίου Paci (15ο 42' Α) με το Ακρωτήριο Peloro, το ανατολικό άκρο της νήσου Σικελίας. Η βόρεια ακτή της Σικελίας.

Ανατολικά: Η γραμμή που ενώνει το Ακρωτήριο Lilibeo, το Δυτικότερο σημείο της Σικελίας (37ο 47' Β, 12ο 22' Α), μέσω του Adventure Bank με το Ακρωτήριο Bon (Τυνησία).

Η Μεσόγειος Θάλασσα διαιρείται σε οκτώ (8) υποπεριοχές (sub-divisions), μεταξύ των οποίων το Ιόνιο, η Αδριατική και το Αιγαίο (The Archipelago).

Βαθιά εντός της Μεσογείου εισχωρούν δυο χερσόνησοι, η Ιταλική (ή των Απεννίνων) και η Ελληνική (ή του Αίμου) και δημιουργούν στα βόρεια παράλια της τρία πελάγη, από Δ. προς Α., το Τυρρηνικό, το Ιόνιο με την Αδριατική θάλασσα και το διάσπαρτο από πλήθος νησιών Αιγαίο Πέλαγος.

Φυσική συνέχεια της Μεσογείου αποτελούν η Προποντίδα και η Μαύρη θάλασσα με την οποία συνδέεται με τα στενά των Δαρδανελίων και αυτά του Βοσπόρου. Με τη διώρυγα του Σουέζ η Μεσόγειος συνδέεται με την Ερυθρά θάλασσα και τον Ινδικό ωκεανό, ενώ με το στενό του Γιβραλτάρ συνδέεται με τον Ατλαντικό Ωκεανό. Τα μεγαλύτερα από τα νησιά της Μεσογείου είναι η Σικελία, η Σαρδηνία, η Κύπρος, η Κορσική, η Κρήτη, η Εύβοια, η Μαγιόρκα και η Λέσβος (κατά σειρά μεγέθους).

Στις ακτές της Μεσογείου καταλήγουν ορισμένα ψηλά βουνά όπως η Σιέρα Νεβάδα της Ισπανίας, το Κανιγκού των Γαλλικών Πυρηναίων, το Μουντζόγια των Ιταλικών παραθαλασσιών Άλπεων, το Κόμ της Αλβανίας, ο Ταϋγκετος, ο Όλυμπος, το Μικρασιατικό Ακ Νταγ, το Δερ Έλ Χοδίμπ του Λιβάνου και το Λέλα Χουντάλ της Αλγερίας. Σπουδαιότεροι από τους κόλπους της είναι του Λέοντα, της Γένουας, της Νάπολης, του Τάραντα, της Βενετίας, της Τεργέστης, του Δρίν, ο Πατραϊκός, ο Σαρωνικός, ο Θερμαϊκός, της Σμύρνης, ο Αδραμυτηνός, της Εφέσου, της Αττάλειας, της Αλεξανδρέττας και του Έλ-Αρίς. Σπουδαιότερα εμπορικά λιμάνια είναι τα: Γιβραλτάρ, Μάλακα, Βαλένσια, Βαρκελώνη, Μασσαλία, Γένουα, Νάπολη, Μπρίντιζι, Βενετία, Τεργέστη, Μάλτα, Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Κωνσταντινούπολη, Σουλινά, Οδησός, Βατούμ, Σμύρνη, Πορτ Σάιντ, Αλεξάνδρεια, Τύνιδα, και Αλγέρι.

Κάθε χρόνο χύνονται στη Μεσόγειο με την βροχή και τους ποταμούς 1.500.000. κυβ. χλμ. νερού και εξατμίζονται 6.000.000. κυβ. χλμ. από το περιεχόμενό της. Το καλό της κλίμα και η γεωγραφική της θέση βοήθησαν στη γένεση και ανάπτυξη πολιτισμών ιδιαίτερα υψηλού επιπέδου στα παράλια της Μεσογείου (Αιγαιακός και Μινωικός, Τυρρηνικός, Φοινικικός, Αιγυπτιακός, Μυκηναϊκός, κλασικός Ελληνικός, Ελληνορωμαϊκός).

Σταθμοί της ιστορίας της είναι ο Τρωικός πόλεμος, η Ελληνική θαλασσοκρατορία, ο αγώνας Ελλήνων και Περσών, η Ρωμαϊκή και Βυζαντινή επικράτηση, η θαλασσοκρατορία της Βενετίας, η Τουρκική επικράτηση και αργότερα ο ανταγωνισμός των Ευρωπαϊκών Μεγάλων Δυνάμεων για την κυριαρχία των Δαρδανελίων, του Γιβραλτάρ και της διώρυγας του Σουέζ.

Και σήμερα ακόμα η Μεσόγειος βρίσκεται μεταξύ των κυριότερων στόχων στον ανταγωνισμό μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Η μοναδικότητα της Μεσογείου να περιλαμβάνει περίπου 13.500 νησιά, εκ των οποίων τα 7.000 είναι ελληνικά, την καθιστούν μοναδική γεωμορφολογική οντότητα με αποτέλεσμα να θεωρείται ταυτόχρονα θάλασσα και περιοχή. Ειδικότερα, η μορφολογία της Μεσογείου, η οποία διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των γειτνιαζουσών περιοχών, καθώς και τα κοινά γεωγραφικά χαρακτηριστικά, δίδουν τη δυνατότητα εξομοίωσης της με μία εδαφική περιοχή. Το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί τη συγκολλητική ουσία όλων των χωρών αλλά ταυτόχρονα υποδαυλίζει εντάσεις, διεκδικήσεις, αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Στις άλλες γωνιές του πλανήτη, η θάλασσα, ως επί το πλείστον, αποτελεί ανάχωμα και εμπόδιο. Απομονώνει περιοχές, χώρες, κράτη. Συνθλίβει πολιτισμούς, εξαφανίζει λαούς και πολιτισμούς. Αντιθέτως, η Μεσόγειος δρα ως καταλύτης δημιουργίας, έμπνευσης, γένεσης, ζύμωσης, όσμωσης, μετάδοσης ιδεών, γλωσσών, θρησκείων και εν γένει πολιτισμών. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι, από την οπτική του Δικαίου της Θάλασσας, η Μεσόγειος είναι η σημαντικότερη περιφερειακή θάλασσα του πλανήτη, αφού σε αυτήν βρίσκουμε τα πλέον σημαντικά, από την αρχαιότητα κράτη, τα οποία συνθέτουν τα σημαντικότερα γεωπολιτικά συστήματα. Οι αντιπαραθέσεις στον στίβο του Διεθνούς Δικαίου που αναφέρονται στην περιοχή αυτή, είναι οι παλαιότερες, οι πιο πολυάριθμες και οι πιο δυσεπίλυτες παγκοσμίως. Παρόλες τις αντιπαραθέσεις, η Μεσόγειος, χωρίς να μπορούμε να το αποφύγουμε, αποτελεί την κοινή μοίρα των γύρω από αυτήν χωρών.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει όμως το Ανατολικό κομμάτι της Μεσογείου. Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής υπήρξε από αρχαιοτάτων χρόνων το λίκνο της ανθρωπότητας και από τις πλέον ταραγμένες περιοχές του κόσμου. Η Παλαιά Διαθήκη μας περιγράφει τους ατέρμονες πολέμους, τις επιδρομές και τις μετακινήσεις των φυλών και των λαών στις δύο αυτές περιοχές. Οι περιοχές αυτές έχουν ιδιαίζουσα στρατηγική αξία και αυτό προκύπτει από τα εξής στοιχεία:

α Από το γεωγραφικό πλεονέκτημα, το οποίο τις χαρακτηρίζει επειδή αποτελούν τον συνδετικό κρίκο των τριών ηπείρων και την ζώνη των συγκοινωνιών των Μεγάλων Δυνάμεων, οι οποίες έχουν στρατηγικά συμφέροντα στη περιοχή.

β Από το γεωοικονομικό πλεονέκτημα, το οποίο τις χαρακτηρίζει ως την μεγαλύτερη πετρελαιοπαραγωγό περιοχή του κόσμου, η οποία παρέχει κυρίως στην Ευρώπη πετρέλαιο και καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών της.

γ Από τον εδαφικό, θαλάσσιο και εναέριο χώρο, ο οποίος της παρέχει εκτός των άλλων πλεονεκτημάτων και το πλεονέκτημα της συνδυασμένης χρήσεως των δυνάμεων της ξηράς, του αέρα και της θάλασσας.

Η διαμόρφωση του χώρου των περιοχών της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής αποτελεί χάρισμα της φύσεως και της γεωγραφίας, μα ταυτόχρονα και κατάρα, καθώς τα προβλήματα και οι εντάσεις είναι εντονότερα σε αυτήν την περιοχή. Πράγματι, η γεωγραφία της περιοχής καλλιεργεί τα φαινόμενα αυτά, αυξάνοντας την πιθανότητα συρράξεων, σε σχέση με το Δυτικό κομμάτι της Μεσογείου. Παρόλη την αστάθεια που παρουσίασαν τα κράτη της Δυτικής Μεσογείου, ειδικότερα πρόσφατα κατά τη διάρκεια της «Αραβικής Άνοιξης», εντούτοις δεν διεφάνη στον ορίζοντα απειλή για σύρραξη μεταξύ κρατών. Τα όποια προβλήματα, δεν εξήχθησαν και ακόμα και σήμερα η κατάσταση παραμένει εντός των συνόρων. Αντιθέτως, οι συρράξεις στο Ανατολικό κομμάτι της Μεσογείου είναι πολλές και συχνές, με την αραβοϊσραηλινή να επικρατεί σε διάρκεια και ένταση.

Η περιοχή της Ευρώπης παρουσιάζεται ως η πλέον σταθερή από τις τρεις. Περιλαμβάνει χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες βιώνουν περίοδο ανάπτυξης και σταθερότητας σε ένα παγκόσμιο πλαίσιο συνεργασίας και ασφάλειας. Η δημοκρατία δυτικού τύπου έχει βαθιά ριζώσει και πέραν της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που τις έχει πλήξει, δεν υφίστανται ορατοί κίνδυνοι ανάφλεξης.

Αντιθέτως, η περιοχή τη Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής αποτελούν μόνιμα πεδία εσωτερικών και εξωτερικών αντιπαραθέσεων. Συγκεκριμένα, οι χώρες της Β. Αφρικής εξερράγησαν, μετά την παρέλευση μιας μακράς περιόδου σταθερότητας, υπό τη μορφή της «Αραβικής Άνοιξης», η οποία συν τω χρόνω μετεξελίχθηκε σε «Αραβικό Φθινόπωρο» και κατέληξε σε «Αραβικό Χειμώνα», όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο καθηγητής κ. Ι. Μάζης, αποσάρθρωσε δε τις ήδη εγκατεστημένες δομές, ενίσχυσε διασπαστικά φαινόμενα και έθεσε υπό αμφισβήτηση κρατικές οντότητες θέτοντας την όλη περιοχή υπό σκληρή, θα λέγαμε δοκιμασία.

Η προσπάθεια για αποδόμηση και εκδίωξη ενός μεγάλου αριθμού πολυετών απολυταρχικών, δυτικόφιλων, ως επί το πλείστον, καθεστώτων και η δέσμευση άλλων για μεταρρυθμί-

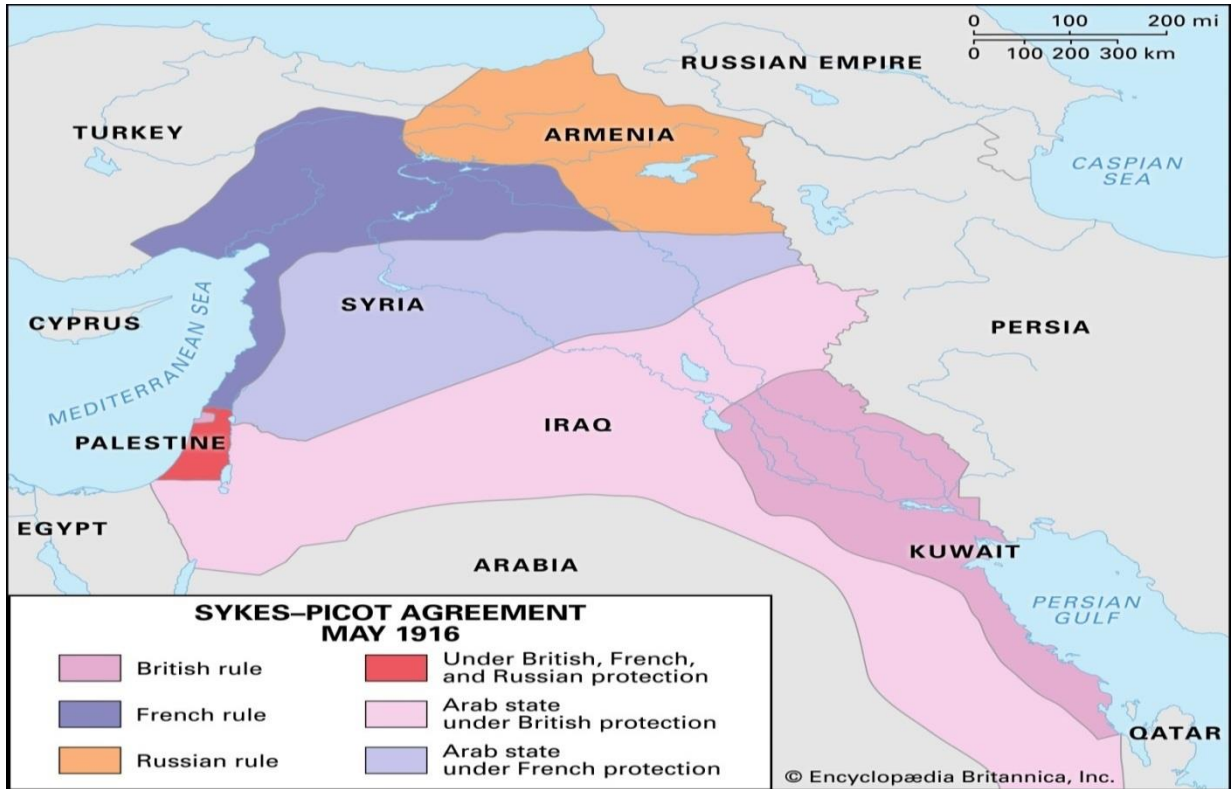
σεις, έθεσε τους τίτλους τέλους σε μία εποχή δυτικής – αποικιοκρατικής επιρροής. Παρόλο που οι εξεγέρσεις γέννησαν προσδοκίες για εκσυγχρονισμό και εκδημοκρατισμό του Αραβικού Χώρου, εντούτοις το μόνο που επετεύχθη ήταν να τεθεί, υπό αμφισβήτηση ο ρόλος του δυτικού κόσμου στην περιοχή και να διαμορφωθούν οι κατάλληλες εκείνες συνθήκες, για την προσπάθεια αναθεώρησης της συνθήκης Sykes – Picot¹⁸¹, αυτήν τη φορά όχι από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις, αλλά από τους πρώην αποικιοκρατούμενους. Εσχάτως δε, με την εμφάνιση στην περιοχή του Ισλαμικού Κράτους, επιδιώκεται η δημιουργία του Χαλιφάτου, όπως αυτό το είχε συλλάβει ο Μωάμεθ πριν περίπου 15 αιώνες!

¹⁸¹ Η Συμφωνία Sykes-Picot, που είχαν υπογράψει μεσούντος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στις 9 Μαΐου 1916, ο σερ Μαρκ Σάικς εκ μέρους της Μεγάλης Βρετανίας και ο Ζωρζ Πικό εκ μέρους της Γαλλίας, υπογράφη και με τη συγκατάθεση της αυτοκρατορικής Ρωσίας και αφορούσε στο διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη μετατροπή των υπό τουρκική κατοχή Συρίας, Ιράκ, Λιβάνου και Παλαιστίνης σε περιοχές υπό γαλλική και βρετανική διοίκηση.

Στη συμφωνία υπήρχαν οι εξής όροι:

1. Η Ρωσία θα καταλάμβανε τις αρμενικές επαρχίες του Ερζερούμ, της Τραπεζούντας, του Βαν και του Μπίτλις και κάποια κουρδικά εδάφη στα νοτιοανατολικά.
2. Η Γαλλία θα αποκτούσε τον έλεγχο του Λιβάνου και της παράκτιας ζώνης της Συρίας, τα Άδανα, την Κιλικία και την ενδοχώρα που συνόρευε με τις κτήσεις της Ρωσίας [μεταξύ άλλων, την Ούρφα, το Ντιγιαρμπακίρ και τη Μοσούλη].
3. Η Μεγάλη Βρετανία θα καταλάμβανε τη νότια Μεσοποταμία [και τη Βαγδάτη] και επίσης τα λιμάνια της Μεσογείου, Χάιφα και Ακκα.
4. Οι γαλλικές και βρετανικές κτήσεις θα συναποτελούσαν μια συνομοσπονδία αραβικών κρατών ή ένα ανεξάρτητο αραβικό κράτος, χωρισμένο σε γαλλικές και βρετανικές ζώνες επιρροής.
5. Το λιμάνι της Αλεξανδρέττας θα ήταν ελεύθερο λιμάνι και
6. Η Παλαιστίνη, λόγω των Αγίων Τόπων, θα ετίθετο υπό διεθνή έλεγχο.

Η συμφωνία, όσον αφορά στη Ρωσία, δεν εφαρμόστηκε ποτέ, λόγω της ανόδου των Μπολσεβίκων στην εξουσία, κι έτσι η Ανατολία παρέμεινε υπό τουρκικό έλεγχο.

Χάρτης 10: Προβλέψεις της συμφωνίας Sykes – Picot.

Πηγή: Encyclopædia Britannica, Inc., www.britannica.com/event/Sykes-Picot-Agreement, πρόσβαση 13/4/2015

Επιστρέφοντας στην ανάλυση του Συμπλόκου/Συστήματος που μας απασχολεί, όπως αναλύει και ο καθηγητής Ι. Μάζης στο βιβλίο του «Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο ελληνικό αμυντικό δόγμα», εντοπίζουμε τους παρακάτω γεωπολιτικούς άξονες αγγλοσαξονικής επιρροής, δύο αμιγώς θαλάσσιους και έναν μεικτό. Ο Sir Walter Raleigh¹⁸², την εποχή της ανάπτυξης του εμπορίου και των μεταφορών δια θαλάσσης, υποστήριξε ότι: «...όποιος ελέγχει τη θάλασσα ελέγχει και τον παγκόσμιο πλούτο και όποιος ελέγχει τον παγκόσμιο πλούτο, ελέγχει τον κόσμο». Όντως, τετρακόσια χρόνια μετά τη ρήση αυτή, ο έλεγχος των θαλασσιών οδών παραμένει σημαντικός καθώς ακόμα και σήμερα καθώς το 80% των εμπορευμάτων μεταφέρεται παγκοσμίως δια θαλάσσης.

¹⁸² Ο Ουόλτερ Ράλεϊ (Sir Walter Raleigh, 1552 ή 1554 - 1618) ήταν Άγγλος στρατιωτικός, ποιητής, αυλικός και εξερευνητής. Η βασίλισσα Ελισάβετ του έδειξε μεγάλη εύνοια, του παραχώρησε μεγάλες εκτάσεις, μονοπώλια, θέσεις και το 1585 τον έχρισε ιπότη. Από το 1584 μέχρι το 1589 οργάνωσε αποστολές στην Βόρειο Αμερική (χωρίς να πάει ο ίδιος) και ίδρυσε αποικία την οποία ονόμασε Βιρτζίνια προς τιμήν της παρθένου (virgin) βασιλίσσης. Ο Ράλεϊ θεωρήθηκε ο τέλειος τύπος του ελισαβετιανού άνδρα, πολεμιστής, ποιητής, τυχοδιώκτης, διανοούμενος, μάρτυρας του αγώνα κατά των Ισπανών, ένας Homo Universalis της εποχής του. <http://el.wikipedia.org>

Ειδικότερα, παρατηρούμε ότι, τα τελευταία τριάντα χρόνια, οι θαλάσσιες μεταφορές αναπτύσσονται με ραγδαίους ρυθμούς, της τάξεως του 3,1% ετησίως. Αγαθά παντός είδους: από πετρέλαιο (το οποίο αντιπροσωπεύει το 1/3 του συνόλου των διακινούμενων προϊόντων), φυσικό αέριο, εμπορευματοκιβώτια, μέχρι εμπορεύματα χύδην, όπως σιδηρομετάλλευμα, δημητριακά, άνθρακας, βωξίτης, κ.α. μεταφέρονται 365 ημέρες τον χρόνο, ακατάπαυστα. Ειδικότερα, την Μεσόγειο διασχίζουν κατ' έτος 220.000 πλοία άνω των 100 τόνων ενώ μέσω αυτής διακινείται το 20% της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου. Μέσω αυτής επίσης καλύπτονται οι ανάγκες των Ευρωπαϊκών Κρατών με το 40% της παραγωγής πετρελαίου της Μ. Ανατολής.

Οι αρθρώσεις του γεωπολιτικού πλέγματος της Μεσογείου προσδιορίζονται βάσει των εξής χαρακτηριστικών:

α. Του ρόλου τους ως κυρίαρχου επικοινωνιακού κόμβου (από οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής πλευράς). Στην κατηγορία αυτή καταγράφονται:

- (1) το Γιβραλτάρ,
- (2) η Μάλτα,
- (3) ο Κόλπος της Σύρτης,
- (4) η Κρήτη
- (5) η Κύπρος,
- (6) το Σουέζ,
- (7) τα Στενά του Βοσπόρου,
- (8) τα Στενά του Ελλησπόντου,
- (9) το Ελληνικό Ανατολικό Αιγαίο και τα νησιωτικά του συμπλέγματα ως συνέχεια του εμπορευματικού και στρατιωτικού διαύλου των Δαρδανελίων,
- (10) ο λιμένας της Θεσσαλονίκης,
- (11) ο λιμένας του Βόλου και
- (12) τα Στενά Οτράντο-Κέρκυρας.

Στο σημείο αυτό οφείλουμε να υπογραμμίσουμε τη σημαντική διαφορά πυκνότητας κέντρων του τύπου αυτού, που παρατηρείται μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Μεσογείου, με πλεονεκτική την θέση της Ανατολικής Μεσογειακής Λεκάνης.

β. Του ρόλου τους ως σημείου ενεργειακών κοιτασμάτων, φυσικών αποθεμάτων και φυσικών διαθεσίμων. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται:

- (1) η περιοχή της Κασπίας,

- (2) η περιοχή του ανατολικού Αιγαίου,
- (3) η περιοχή Οτράντο-Κερκύρας,
- (4) η περιοχή Κύπρου-Αλεξανδρέττας-Συρίας-Λιβάνου-Ισραήλ,
- (5) ο Κόλπος της Σύρτης (Λιβύης),
- (6) η περιοχή Αλγερίου, και
- (7) η περιοχή του Μαρόκου.

Και πάλι τα παραπάνω στοιχεία ενισχύουν τη γεωπολιτική σημασία της Ανατολικής Μεσογειακής Λεκάνης.

γ. Του ρόλου τους ως σημείου συσσωρεύσεως στρατιωτικής ισχύος στις περιοχές όπως παρακάτω:

- (1) της Ν. Ιταλίας (Νατοϊκές βάσεις),
- (2) της Β. και Β/Δ Ελλάδας (Νατοϊκές βάσεις),
- (3) της Κρήτης (Αμερικανό- Νατοϊκές βάσεις),
- (4) της Κύπρου (αγγλικές βάσεις),
- (5) της Μάλτας,
- (6) του Γιβραλτάρ (αγγλική κυριαρχία),
- (7) του Ισραήλ,
- (8) του Ιράκ,
- (9) της Συρίας,
- (10) του Λιβάνου,
- (11) της Αιγύπτου,
- (12) της ζώνης του Μαγκρέμπ,
- (13) του Ιράν,
- (14) της Τουρκίας.

Έτσι λοιπόν, καθίστανται σαφείς οι λόγοι για τους οποίους η αγγλοσαξονική επιρροή κρίθηκε επιβεβλημένη στους παρακάτω γεωπολιτικούς άξονες:

Ο πρώτος αποτελείται από μία οριζόντια ζώνη επιρροής, η οποία περικλείεται μεταξύ του 35^{ου} και 36^{ου} παράλληλου και ορίζεται από σημεία εγκατεστημένα υπό τη μορφή

στρατιωτικών διευκολύνσεων, στην Κύπρο¹⁸³, στην Κρήτη¹⁸⁴, στη Μάλτα¹⁸⁵ και στο Γιβραλτάρ¹⁸⁶. Μέσω της συγκεκριμένης περιοχής, οι αγγλοσαξονικές θαλάσσιες δυνάμεις

¹⁸³ Οι Περιοχές Κυρίαρχων Βάσεων δημιουργήθηκαν το 1960 από τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, με τις οποίες η Κύπρος ανεξαρτητοποιήθηκε από την Βρετανική Αυτοκρατορία. Από το 1954, το Ηνωμένο Βασίλειο επιθυμούσε να διατηρήσει κυριαρχία σε αυτές τις περιοχές, καθώς αυτό θα εγγυάτο τη λειτουργία στρατιωτικών βάσεων στην Κύπρο, συμπεριλαμβανομένης της Αεροπορικής βάσης της RAF στο Ακρωτήρι, και μιας φρουράς του Βρετανικού Στρατού. Η σημασία των βάσεων για τους Βρετανούς βασιζόταν πρώτα στη στρατηγική θέση της Κύπρου, στο Ανατολικό άκρο της Μεσογείου, κοντά στη Διώρυγα του Σουέζ και τη Μέση Ανατολή, δεύτερον στη δυνατότητα χρήσης της βάσης της RAF ως σταθμού για στρατιωτικές αεροπορικές επιχειρήσεις, και τρίτον γενικά για σκοπούς στρατιωτικής εκπαίδευσης. Η νομιμότητα των βάσεων στην Κύπρο έχει αμφισβητηθεί νομικά, ως προσβολή του «jus cogens» δικαιώματος της Κυπριακής Δημοκρατίας για αυτοδιάθεση και ακεραιότητα των εδαφών της. <http://el.wikipedia.org/wiki/>, πρόσβαση 13/4/2015

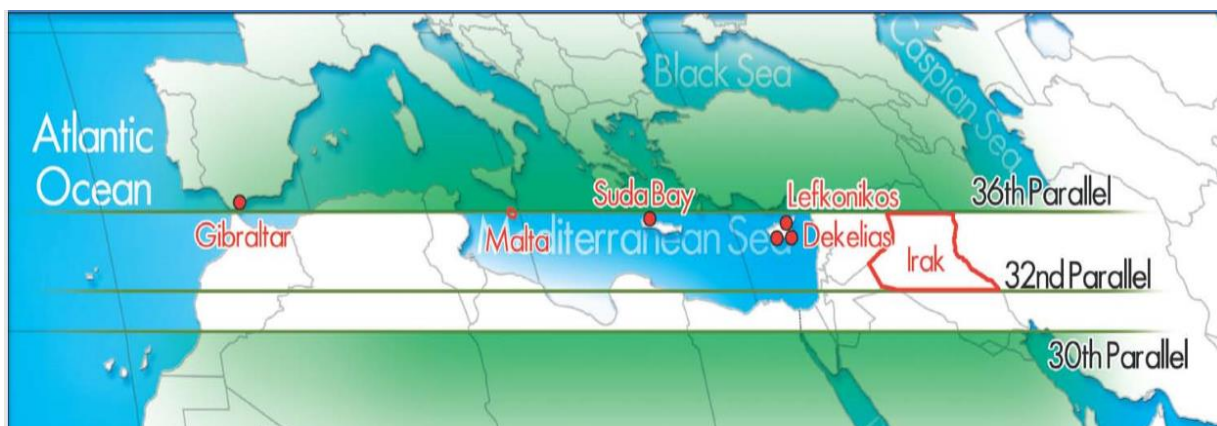
¹⁸⁴ Σήμερα υπάρχει επίσημα επί του ελληνικού εδάφους μόνο μία αμερικανική βάση, αυτή της Σούδας, όπου έχουν συγκεντρωθεί οι δραστηριότητες και των άλλων αμερικανικών βάσεων που έκλεισαν (Ν. Μάκρη, Ελληνικό, Γούρνες). Η βάση αυτή είναι η μόνη που διέπεται από το καθεστώς της ελληνοαμερικανικής συμφωνίας για τις βάσεις, που τέθηκε σε ισχύ το 1990 και συνεχίζει να είναι σε ισχύ και σήμερα με ετήσιες ανανεώσεις.

Η βάση της Σούδας, εντάσσεται στις «επιχειρησιακές διευκολύνσεις» που παρέχει η Ελλάδα στα αμερικανικά πολεμικά πλοία και αεροσκάφη τα οποία πήραν μέρος στον πόλεμο του Αφγανιστάν και στο Ιράκ. Η προσφορά της βάσης της Σούδας στην εξυπηρέτηση των αμερικανικών σχεδίων είναι ιδιαίτερα σημαντική και αναντικατάστατη. Η Κρήτη, στην καρδιά της Μεσογείου, προσφέρεται ως το βασικότερο στήριγμα του βου Στόλου και άλλων μονάδων για επιχειρήσεις σε οποιαδήποτε κατεύθυνση. Επίσης, η Σούδα συνδέεται επιχειρησιακά με τις αγγλικές βάσεις της Κύπρου και κατέχει στρατηγική θέση στους σχεδιασμούς των Αμερικανών για την ευρύτερη περιοχή. Μαζί δε με τις εγκαταστάσεις των ραντάρ στη Ζήρο της Κρήτης αποτελεί έναν ενιαίο ιστό με τη βάση στο Ιντσιρλίκ της Τουρκίας και τις αμερικανικές βάσεις στη Γερμανία. Η Σούδα αποτελεί ναυτική και αεροπορική βάση για τις αμερικανικές δυνάμεις, που βρίσκονται στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου.

¹⁸⁵ Μετά τον Β' ΠΠ, παραχωρήθηκε από το Ηνωμένο Βασίλειο στη Μάλτα, στις 21 Σεπτεμβρίου 1964, η ανεξαρτησία. Βάσει του συντάγματος του 1964, η Ελισάβετ Β' ήταν αρχικά και Βασίλισσα της Μάλτας, ενώ η εκτελεστική εξουσία ασκείτο από έναν κυβερνήτη ο οποίος την εκπροσωπούσε. Στις 13 Δεκεμβρίου 1974, όμως, η Μάλτα έγινε δημοκρατία εντός της Κοινοπολιτείας, με τον πρόεδρο ηγέτη της χώρας. Αν και η συμφωνία άμυνας, η οποία υπογράφηκε αμέσως μετά την ανεξαρτησία της, έληξε στις 31 Μαρτίου 1979, όταν αποσύρθηκαν οι βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις, εντούτοις η Μάλτα παραμένει στη σφαίρα επιρροής της Μ. Βρετανίας.

¹⁸⁶ Το Γιβραλτάρ είναι μια μικρή βραχώδης χερσόνησος έκτασης περίπου 6,5 τετραγωνικών χιλιομέτρων στο νότιο μέρος της Ιβηρικής Χερσονήσου και συγκεκριμένα της Ανδαλουσίας που αποτελεί όμως Βρετανικό Υπερπόντιο Έδαφος. Λόγω της προνομιακής του γεωγραφικής θέσης και της στρατηγικής του σημασίας για τον έλεγχο της ναυσιπλοΐας, το Γιβραλτάρ αποτέλεσε επί πολλούς αιώνες σημείο έντονων αντιπαραθέσεων. Η βρετανική κυ-

ελέγχουν από άκρο εις άκρον τη νότιο Μεσόγειο, δηλαδή την οδό εξόδου των πετρελαϊκών αποθεμάτων του Περσικού Κόλπου, της Ανατολικής Μεσογείου και της Κασπίας, προς το Γιβραλτάρ και εν συνεχεία τον Ατλαντικό Ωκεανό (ανοικτή θάλασσα).

Χάρτης 11: Μεσογειακή Οριζόντια Ζώνη Αγγλοσαξονικής Επιρροής.

Πηγή: http://www.iene.gr/energyweek09/articlefiles/eep/1stSession/6_I_MAZHS.pdf, πρόσβαση 14/5/2015

Η διατήρηση της θαλασσίας αυτής οδού, ανοικτής, η οποία θα εξασφαλίσει την απρόσκοπτη ροή της ενέργειας από την Ανατολή στη Δύση, αποτελεί κύριο μέλημα της Ευρώπης και εν γένει του δυτικού κόσμου. Η υποχρεωτική διέλευση από τα σημεία πνιγμού «choke points»¹⁸⁷ του Γιβραλτάρ και του Σουέζ, απασχολεί έντονα τη διεθνή κοινότητα η οποία δεν επιθυμεί σε καμία περίπτωση τον αποκλεισμό των σημείων αυτών, αποκλεισμό που συνεπάγεται τη διακοπή της ενεργειακής ροής¹⁸⁸.

ριαρχία αναγνωρίστηκε από την Συνθήκη της Ουτρέχτης το 1713 την οποία και ακολούθησαν οι Συνθήκες των Παρισίων 1763 και των Βερσαλιών 1783. Σήμερα είναι ένα από τα τελευταία απομεινάρια της αλυσίδας των βρετανικών κτήσεων που διασφάλιζαν τη θαλάσσια πρόσβαση προς τις Ινδίες.

¹⁸⁷ Κατά τον 18^ο, 19^ο και 20^ο αιώνα, η Βρετανική αυτοκρατορία δια του βασιλικού ναυτικού επικρατούσε σε όλους τους ωκεανούς και τις θάλασσες, ελέγχοντας τα στενά αυτά περάσματα (σημεία πνιγμού «choke points»). Ο ρόλος των στενών αυτών ήταν περισσότερο για τον έλεγχο του εμπορίου και δευτερευόντως για αμυντικούς λόγους. Βέβαια, διαχρονικά ο ανταγωνισμός για την επικράτηση σε αυτά τα σημεία, συχνά πρικαλούσε εντάσεις, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την κρίση του Σουέζ το 1956..

¹⁸⁸ Τα Ηνωμένα Έθνη κατά τη διάρκεια της τρίτης συνεδρίας τους με θέμα «Το Δίκαιο τη Θάλασσας», ασχολήθηκαν με την ελεύθερη ναυσιπλοΐα από τα στενά. Συγκεκριμένα διαπιστώθηκε ότι, η επέκταση των χωρικών υδάτων πέραν των δώδεκα ναυτικών μιλίων (12 νμ), εγκυμονεί τον κίνδυνο της «οικειοποίησης» περισσότερων από 120 στενών, μεταξύ των οποίων βρίσκεται και είναι αριθμός στενών που θεωρούνται ζωτικής σημασίας για τη ναυσιπλοΐα. Η Αρχή λοιπόν των 12 νμ έχει πλέον καθολική παραδοχή και δεν υφίσταται επ' αυτού η παραμικρή

Επιπλέον, ο άξονας αυτός διαχωρίζει τη Μεσογειακή λεκάνη σε βόρειο και νότιο τμήμα, θέτοντας ουσιαστικά τα όρια κυριαρχίας στην περιοχή, σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο.

Ο παραπάνω άξονας, συνδυάζεται με τον διαγώνιο ο οποίος συνδέει τα Δαρδανέλια με το Γιβραλτάρ. Είναι και αυτός αγγλοσαξονικών συμφερόντων λόγω της επιρροής που ασκούν οι χώρες αυτές και, ειδικά οι ΗΠΑ στην Τουρκία, η οποία ελέγχει τα στενά των Δαρδανελλίων και του Βοσπόρου και ουσιαστικά αποτελεί τον κλειδοκράτορα της Μαύρης Θάλασσας, παρά τις προβλέψεις της Συνθήκης του Μοντρέ^{189,190}. Ο συνδυασμός αυτός, ουσιαστικά, λειτουργεί

αμφιβολία. Με βάση την Αρχή αυτή η ρύθμιση που αφορά στο καθεστώς τόσο των στενών της Διεθνούς Ναυσιπλοΐας όσο και της Ελεύθερης Ναυσιπλοΐας (Transit Passage), καθιερώνεται η ελεύθερη διέλευση ως εάν πρόκειται για ανοιχτή θάλασσα, ενώ τα υποβρύχια θα έχουν το δικαίωμα της εν καταδύσει διέλευσης και τα ξένα αεροσκάφη, είτε πολιτικά είναι αυτά είτε στρατιωτικά, έχουν το δικαίωμα των υπερπτήσεων των στενών, χωρίς σχετική άδεια. Σύμφωνα πάντα με τη Συνθήκη του Montego Bay, (βλ. άρθρο 37), στενά της ελεύθερης ναυσιπλοΐας είναι εκείνα που χρησιμοποιούνται για τη Διεθνή Ναυσιπλοΐα, εφόσον συνδέουν τμήμα της ανοιχτής θάλασσας ή ΑΟΖ με άλλο τμήμα ανοιχτής θάλασσας ή ΑΟΖ. Δηλαδή: για τον καθορισμό των στενών της ελεύθερης ναυσιπλοΐας λαμβάνεται υπ' όψιν και το λειτουργικό στοιχείο και το γεωγραφικό στοιχείο.

¹⁸⁹ Η Συνθήκη για το Καθεστώς των Στενών υπεγράφη την 20^η Ιουλίου 1936, στο Μοντρέ και άρχισε να ισχύει στις 9 Νοεμβρίου 1936, με συμβαλλόμενα μέρη: Κράτη Μαύρης Θάλασσας: Βουλγαρία, Ρουμανία, Σοβιετική Ένωση, Τουρκία, άλλα Κράτη: Αυστραλία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία, Αγγλία, Γιουγκοσλαβία.

Σκοπός της Συνθήκης ήταν η επιστροφή στην Τουρκία της διαχείρισης των Στενών και ο διακανονισμός έλευσης των πλοίων διαμέσου των Στενών (Δαρδανέλλια, θάλασσα Μαρμαρά και Βόσπορος). Συγκεκριμένα:

Πολεμικά πλοία, ήτοι ελαφράς επιφανείας, μικρά πολεμικά ή βοηθητικά πλοία, θα έχουν το δικαίωμα της διέλευσης μόνο με προειδοποίηση της Τουρκίας για διέλευση (κανονικά οκτώ (8) ημέρες για κράτη της Μαύρης Θάλασσας και δεκαπέντε (15) ημέρες για τα άλλα κράτη). Η Τουρκία θα επιβλέπει την εκτέλεση όλων των προβλέψεων της Συνθήκης σχετικά με τη διέλευση πολεμικών πλοίων διαμέσου των Στενών.

¹⁹⁰ Το διεθνές νομικό καθεστώς που διέπει τη ναυσιπλοΐα στα Στενά, έχει αλλάξει πάμπολλες φορές τα τελευταία διακόσια χρόνια. Μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, μια πρώτη απόπειρα να τακτοποιηθεί το θέμα έγινε με τη συνθήκη των Σεβρών, η οποία ποτέ δεν εφαρμόστηκε. Το ζήτημα ξαναμπήκε στη συνθήκη της Λωζάνης (Ιούλιος 1923). Εκεί, ορίστηκε πως τα Δαρδανέλλια και ο Βόσπορος έπρεπε να αποστρατιωτικοποιηθούν (εκτός από τη θάλασσα του Μαρμαρά), όπως αποστρατιωτικοποιημένα έπρεπε να είναι και τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος (και Λήμνος και Σαμοθράκη από την ελληνική πλευρά). Η διέλευση των πλοίων θα ήταν ελεύθερη, ενώ μια Διεθνής Επιτροπή για τη Ναυσιπλοΐα στα Στενά θα επιτηρούσε την τήρηση των συμφωνιών.

Το καθεστώς αυτό ίσχυε πάντοτε, όταν οι τρέχουσες Μεγάλες Δυνάμεις δεν ήθελαν να εξοντώσουν τη Ρωσία. Δεκατρία χρόνια αργότερα, στα 1936, στη θέση της Ρωσίας ορθωνόταν ισχυροποιημένη η Σοβιετική Ένωση.

ως ένας ενιαίος άξονας μεταφοράς αγαθών, και φυσικά υδρογονανθράκων, από την Ανατολή στη Δύση, πλήρως ελεγχόμενος από τις αγγλοσαξονικές πολιτικές, αμυντικές και στρατιωτικές δομές (NATO, E.E).

Ο Κεμάλ Ατατούρκ φλέρταρε μαζί της αλλά και καλλιεργούσε το κλίμα για την τροποποίηση της συνθήκης. Τον ίδιο καιρό, οι παραδοσιακοί «μεγάλοι» έβλεπαν τη φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι να μπλέκεται στα πόδια τους και να αποζητά μερίδιο στα πράγματα της Ανατολικής Μεσογείου. Μόλις είχε λήξει η ιταλοτουρκική διαμάχη για τα Δωδεκάνησα, με πλήρη νίκη της ιταλικής διπλωματίας. Και οι Ιταλοί ήδη είχαν μπει στην Αιθιοπία, θίγοντας πολλά ευρωπαϊκά συμφέροντα στην Αφρική. Ο Κεμάλ έθεσε ωμά το ζήτημα. Οι Αγγλογάλλοι συναίνεσαν.

Η διάσκεψη στήθηκε στην ελβετική πόλη Μοντρέ με διαπραγματευτές από τη Βρετανία, τη Γαλλία, την Ελλάδα, τη Γιουγκοσλαβία και τις τότε χώρες που βρέχονται από τη Μαύρη Θάλασσα. Στις 20 Ιουλίου 1936, υπεγράφη η συνθήκη. Η Τουρκία αποκτούσε πάλι το δικαίωμα να οχυρώσει τα Στενά του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων. Την ίδια μέρα, 30.000 Τούρκοι στρατιώτες αναπτύχθηκαν στις επίμαχες περιοχές.

Νέοι κανονισμοί καθόρισαν το συνολικό εκτόπισμα των πολεμικών πλοίων που τα διέρχονται σε καιρό ειρήνης, ενώ ειδικά η Σοβιετική Ένωση δεν χρειαζόταν άδεια για τα δικά της πλοία, εκτός από τα αεροπλανοφόρα και τα υποβρύχια. Σε περίπτωση πολέμου, η Τουρκία μπορεί να απαγορεύσει τη διέλευση πολεμικών πλοίων. Αν, όμως, δεν μετέχει στον πόλεμο, δεν μπορεί να απαγορεύσει τη διέλευση ναυτικών δυνάμεων οι οποίες εκτελούν απόφαση της Κοινωνίας των Εθνών (του ΟΗΕ πλέον) ή δυνάμεων που ανήκουν σε κράτος με το οποίο έχει υπογράψει συνθήκη αμοιβαίας βοήθειας (π.χ. χώρας μέλους του κατοπινού NATO).

Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος βρήκε την Τουρκία ουδέτερη έως μόλις λίγες μέρες πριν να λήξει, οπότε κάθισε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων από τη μεριά των νικητών. Η συνθήκη παρέμεινε σε ισχύ, καθώς ήδη οι ΗΠΑ άρχιζαν τον ανταγωνισμό με τη Σοβιετική Ένωση. Μια απόπειρα της τελευταίας, τον Αύγουστο του 1946, να ζητήσει αλλαγή των όρων της συνθήκης, έπεσε στο κενό.

Σήμερα δώδεκα χώρες επιθυμούν να προχωρήσουν στην αναθεώρηση της συνθήκης του Μοντρέ (Montreaux) και να αποκαταστήσουν τον διεθνή έλεγχο στα Στενά: Ρωσία, Γεωργία, Ουκρανία, Μολδαβία, Ρουμανία, Βουλγαρία αλλά και Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία και περισσότερο από όλους οι Ηνωμένες Πολιτείες.

Χάρτης 12: Γεωπολιτικοί Άξονες Μεσογείου

Πηγή: http://www.iene.gr/energyweek09/articlefiles/eep/1stSession/6_I_MAZHS.pdf, πρόσβαση 14/5/2015

Τέλος, υφίσταται και ένας τρίτος κάθετος άξονας, που εκτείνεται από το Πορτ – Σάιτ μέχρι το Ρότερνταμ, διερχόμενος από τη Θεσσαλονίκη. Αυτός ο άξονας χωρίζεται σε δύο διακριτά τμήματα: το θαλάσσιο τμήμα από τη Διώρυγα του Σουέζ, μέχρι το λιμένα της Θεσσαλονίκης και το ηπειρωτικό τμήμα από τη Θεσσαλονίκη μέχρι τον λιμένα του Ρότερνταμ, διασχίζοντας όλη τη δυτική Ευρώπη. Το Ρότερνταμ σήμερα, αποτελεί τη μεγαλύτερη αγορά spot¹⁹¹ πετρελαίου στον κόσμο, λόγω της πετροχημικής βιομηχανίας, που διαθέτει, καθώς και του ρόλου του ως διαμετακομιστικού σταθμού από την Ευρώπη προς τον Ατλαντικό, καθώς και το ενδέκατο λιμάνι παγκοσμίως σε διαμετακομιστικό έργο διακινώντας ετησίως 11,6 εκατομμύρια τευ¹⁹².

Τρεις είναι οι κύριες θαλάσσιες οδοί επικοινωνίας (Sea Lines of Communication - SLOCs), στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Αυτές είναι οι ακόλουθες:

Η SLOC 1, που αρχίζει από τη διώρυγα του Σουέζ και κινούμενη νότια της Κρήτης, κατευθύνεται δυτικά. Μέσω αυτής της οδού κινούνται τα πετρελαιοφόρα που μεταφέρουν το πετρέλαιο από τον Περσικό κόλπο προς τη δύση.

¹⁹¹ Για εμπορεύματα, ξένο συνάλλαγμα, ή αγορά κινητών αξιών των συναλλαγών (συνήθως πάνω από τον πάγκο και όχι μέσω της ανταλλαγής) απαιτείται η καταβολή μετρητών και σχεδόν άμεση (7 εργάσιμες ημέρες για τα εμπορεύματα και τις κινητές αξίες, 2 εργάσιμες ημέρες για ξένο συνάλλαγμα) παράδοση.

¹⁹² Τευ είναι η μονάδα μέτρησης που χρησιμοποιείται για την υπολογισμό του μεγέθους των containers. Σημαίνει Twenty-foot Equivalent Unit, δηλαδή container ισοδύναμο με ένα που έχει μήκος 20 πόδια.

Η SLOC 2, που αρχίζει από το στενό του Βοσπόρου, διέρχεται από τα στενά του Ελλησπόντου και κινούμενη μέσω του Αιγαίου καταλήγει είτε στο στενό Κυθήρων – Κρήτης και στη συνέχεια κατευθύνεται προς τη δύση, είτε στο στενό Κρήτης – Καρπάθου – Ρόδου, από όπου στη συνέχεια κατευθύνεται προς το νότο.

Η SLOC 3, που αρχίζει από το Τσεϊχάν της Τουρκίας και κινούμενη στην περιοχή μεταξύ Κύπρου – Τουρκίας, συνεχίζει νότια της Τουρκίας και κατευθύνεται προς τη δύση.

Συνολικά στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου καθημερινά αναχωρούν από τα αρχικά σημεία (Βόσπορος – Τσεϊχάν – Σουέζ) 36 πετρελαιοφόρα, τα οποία θα διέλθουν από την περιοχή εντός 24 το ελάχιστο ωρών, οπότε, λαμβανομένης υπόψη και της αντίστροφης ροής, συνολικά ευρίσκονται στην εν λόγω περιοχή κατ' ελάχιστον 144 πετρελαιοφόρα πλοία.

3.4 Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΙΡΑΝ-ΣΥΡΙΑ-ΛΙΒΑΝΟΣ-ΙΣΡΑΗΛ

Ίσως ακούγεται κοινότυπο, αλλά το Ιράν απασχολεί ή καλύτερα, διαδραματίζει βαρύνοντα ρόλο στα τεκταινόμενα στο προς εξέταση σύμπλοκο, από την εποχή ακόμα του Μαραθώνα και της Σαλαμίνας. Είναι λοιπόν αδύνατον να εξετάσουμε το χώρο της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, αν δεν αναλύσουμε τον ρόλο του Ιράν, το οποίο και μόνο από τη θέση που κατέχει στον παγκόσμιο χάρτη αποκτά μεγάλη αξία, αφού είναι το κράτος που συνδέει την Κασπία Θάλασσα με τον Περσικό Κόλπο και κατ' επέκταση με τον Ινδικό Ωκεανό.

Από αρχαιοτάτων χρόνων η ισορροπία του συστήματος εδράζονταν στις σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Περσίας και έπειτα μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Περσίας. Αργότερα, την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, η Περσία του Σάχη ήταν ο παράγοντας σταθερότητας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Αποτελούσε βασικό σύμμαχο των Ηνωμένων Πολιτειών και το αντίβαρο της Συρίας, του Ιράκ και της Αιγύπτου, μέχρι την ανάληψη της εξουσίας από τον Ανουάρ Σαντάτ. Η ισορροπία όμως αυτή διαταράχθηκε από την Ισλαμική Επανάσταση το 1979 την οποία προσπάθησε το Ιράν να την εξαγάγει και στον υπόλοιπο κόσμο και την ακολούθησε ο πόλεμος με το Ιράκ, ο οποίος διήρκεσε μέχρι το 1988, αποδιοργανώνοντας πλήρως τις δύο χώρες. Σε αυτόν τον πόλεμο η Δύση υποστήριζε τον Σαντάμ Χουσεϊν προκειμένου να ανατραπεί το θεοκρατικό καθεστώς του Ιράν που αποτελούσε κίνδυνο για τις ΗΠΑ, ενώ ταυτόχρονα το Ισραήλ, κύριος σύμμαχος των ΗΠΑ υποστήριζε το Ιράν, αφού θεωρούσε τον Σαντάμ ως τον πλέον επικίνδυνο εχθρό του. Φυσικά, αυτό που ενδιέφερε τις δύο

πλευρές, ΗΠΑ και Ισραήλ ήταν η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη διάρκεια του πολέμου, ώστε να εξουδετερωθούν και τα δύο εμπόλεμα κράτη, σκοπός που τελικά επετεύχθη.

Ωστόσο, η Τεχεράνη εκμεταλλευόμενη τη διεθνή συγκυρία, καταφέρνει να επουλώσει τις πληγές της και να διεκδικήσει εκ νέου μερίδιο στη νέα τάξη πραγμάτων, καθ' όσον ρεαλιστικά σκεπτόμενη είναι η χώρα που ελέγχει τα στενά του Ορμούζ και κατά συνέπεια το 30% της παγκόσμιας ροής πετρελαίου. Ο πρώτος καθοριστικός παράγοντας για αυτό ήταν, η μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης εμφάνιση έξι νέων, κατά πλειοψηφία μουσουλμανικών, κρατών στα βόρεια σύνορά του όπως το Αζερμπαϊτζάν, το Καζακστάν, το Ουζμπεκιστάν, Κιργιστάν, Τατζικιστάν και το Τουρκμενιστάν. Τα κράτη αυτά ευρισκόμενα υπό την απόλυτη κυριαρχία της Ρωσίας, εμφανίζονται ως αυτόνομα πλέον κράτη, σημεία διάλυσης, αναζητώντας χείρα βοηθείας από οιονδήποτε. Εκμεταλλευόμενη η Τεχεράνη τη ευκαιρία και χρησιμοποιώντας τη θρησκεία πρωτίστως ως Δούρειο Ίππο, κατάφερε να ενισχύσει τα ενδογενή ισλαμιστικά κινήματα προκειμένου να καταστήσει τα κράτη αυτά τρωτά στην επιρροή της. Παράλληλα, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης εξαφάνισε την πίεση που ένιωθε το Ιράν στον Βορρά.

Η επέμβαση των ΗΠΑ και των προθύμων συμμάχων τους (35 στο σύνολο) στο Ιράκ το 1991 με σκοπό την απελευθέρωση του Κουβέιτ (Α΄ Πόλεμος του Κόλπου) και ο Β΄ Πόλεμος του Κόλπου, που θα ακολουθήσει το 2003 υπό τη σημαία του αγώνα κατά της τρομοκρατίας (συνασπισμός ΗΠΑ και ΗΒ), ο οποίος κληρονόμησε μια έκρυθμη κατάσταση μέχρι και σήμερα, αποσάρθρωσαν εντελώς το κράτος του Σαντάμ Χουσεΐν, το αντίπαλον δέος του Ιράν, παρέχοντας στο τελευταίο την ευκαιρία να αποκτήσει ρόλο ηγεμονικό στην Αραβική Χερσόνησο, και γιατί όχι, σε όλο τον αραβικό κόσμο. Το Ιράν πλέον, έχοντας τον κύριο αντίπαλό του εξουδετερωμένο και διαθέτοντας έναν τεράστιο ανεκμετάλλευτο ορυκτό πλούτο, αποτελεί το ισχυρότερο μουσουλμανικό κράτος στον κόσμο, το οποίο δύναται να αναδειχθεί σε σπουδαία περιφερειακή δύναμη. Μάλιστα, στο νεοπαγές «δημοκρατικό» Ιράκ, η εξουσία περιήλθε στα χέρια της σιϊτικής μειονότητας. Αν και η επίσημη πολιτική των κυβερνώντων ήταν η ανεξάρτησή τους από την Τεχεράνη, εντούτοις αρκετά μέλη της κυβέρνησης της Βαγδάτης δεν έκρυβαν τα φίλο-ιρανικά τους αισθήματα, προσδοκώντας το Ιράν να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αναστήλωση του κράτους τους, πράξη στην οποία προέβη η Τεχεράνη με την αποστολή τόσο έμμισθων συμβούλων-πρακτόρων, όσο και ικανού αριθμού μέσων και πόρων.

Δηλαδή, το ισλαμικό καθεστώς που ανέτρεψε τον Σάχη το 1979, έρχεται το 2015 να υλοποιήσει τα σχέδια του Σάχη της δεκαετίας του '70, του πιο μισητού προσώπου για το θεο-

κρατικό καθεστώς. Αν μιλήσουμε με όρους αρχαίας τραγωδίας, αυτό που συμβαίνει είναι ο ορισμός της «τραγικής ειρωνείας». Ο Σάχης ήταν ο πρώτος που είχε θέσει ως στόχο την κυριαρχία της Περσίας στον Περσικό Κόλπο και γι' αυτόν τον λόγο είχε αποφασίσει να προσκολληθεί στο άρμα της Υπερδύναμης των ΗΠΑ, να οργανώσει έναν καλά εξοπλισμένο στρατό και να εκσυγχρονίσει πλήρως το κράτος. Για την υλοποίηση των παραπάνω, ο Σάχης, χρησιμοποίησε τα έσοδα από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, ενώ παράλληλα εγκαινίασε και την πυρηνική εποχή της Περσίας. Το γεγονός της ανάδειξης του Ιράν σε περιφερειακή δύναμη επιβεβαιώνεται και από τις εύλογες ανησυχίες του Ισραήλ, οι οποίες καταγράφηκαν την επομένη του Πρώτου Πολέμου του Κόλπου, το 1991.

Έτσι λοιπόν, το Ιράν μετά από σχεδόν 35 χρόνια απομόνωσης, βρίσκεται σήμερα στο κατώφλι της επανένταξής του στη διεθνή κοινότητα, έτοιμο να αναλάβει την ιστορική ευθύνη που του αναλογεί. Είναι μία συνειδητή επιλογή κατόπιν της αλλαγής της πολιτικής κατάστασης¹⁹³ και της συνειδητοποίησης, αφενός των δεινών που υποφέρει ο λαός ενός ισχυρού κράτους της Μέσης Ανατολής και, ειδικότερα του Αραβικού Κόλπου, αφετέρου της ευκαιρίας που παρουσιάζεται τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Το Ιράν μπορεί κάλλιστα να χαρακτηριστεί ως ενεργειακή υπερδύναμη αφού βρίσκεται στη δεύτερη θέση (πίσω από τη Ρωσία) στην κατοχή αποδεδειγμένων αποθεμάτων φυσικού αερίου παγκοσμίως και στην τρίτη ως χώρα εξαγωγής, ενώ αντίστοιχα είναι η πέμπτη χώρα στην παγκόσμια παραγωγή πετρελαίου πίσω από την Σαουδική Αραβία, τη Ρωσία τις ΗΠΑ και τον Καναδά (Πίνακες 2 - 3: Παραγωγή και εξαγωγές πετρελαίου και αερίου Ιράν) και στη δέκατη στην παγκόσμια εξαγωγή πετρελαίου^{194,195}. Τα έσοδα από το πετρέλαιο αποτελούν το

¹⁹³ Στις 18 Ιουνίου 2013, ο Χασσάν Ρουχανί διαδέχτηκε στην εξουσία τον σκληροπυρηνικό Αμπντουλάχ Αχμεντινεζάντ. Ο Ρουχανί, 65 ετών, είναι κληρικός και μετριοπαθής πολιτικός, ο οποίος υποστηρίζει τις μεταρρυθμίσεις. Έχει τη φήμη της αποφυγής των ακραίων θέσεων και της γεφύρωσης των διαφορών. Έχει μια μακρά ιστορία παρεχόμενων υπηρεσιών στο στρατιωτικό κατεστημένο της χώρας ως πρώην διοικητής της ιρανικής αεροπορικής άμυνας, και επικεφαλής σε τρία συμβούλια άμυνας. Διετέλεσε σύμβουλος εθνικής ασφαλείας του προέδρου για 13 χρόνια πριν από Αχμεντινεζάντ.

Ben Brumfield, June 18 2013, *Goodbye, Ahmadinejad; hello, Rouhani*,

<http://edition.cnn.com/2013/06/15/world/meast/iran-rouhani-profile/>, πρόσβαση 5/3/2017.

¹⁹⁴ www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf, πρόσβαση 4/1/2018

¹⁹⁵ Key World Energy Statistics (KWES) 2017, IEA, <http://www.iea.org/statistics/>, πρόσβαση 23/12/17.

90% των εξαγωγών και το 50% του κρατικού προϋπολογισμού. Πλούσιο σε κοιτάσματα, το Ιράν μπορεί να καταστεί κάτι παραπάνω από ένας μεγάλος εξαγωγέας υδρογονανθράκων. Λόγω της θέσης του δύναται να αναδειχθεί σε χώρα διαμετακομιστική των κοιτασμάτων της Κεντρικής Ασίας. Μέχρι σήμερα, η μόνη διέξοδος και ροή των υδρογονανθράκων της Κασπίας γίνεται μέσω Ρωσίας, Αζερμπαϊτζάν, Γεωργίας και Τουρκίας. Το Ιράν όμως αποτελεί την πιο σύντομη οδό ροής των υδρογονανθράκων της Κασπίας προς την ανοικτή θάλασσα, είτε τον Περσικό Κόλπο, είτε την Ανατολική Μεσόγειο και την Ευρώπη.

Δεν πρέπει να μας μείνει η εντύπωση ότι, το Ιράν είναι μία χώρα που πρόσφατα ανακάλυψε το πετρέλαιο, κάθε άλλο. Από το 1913 το Ιράν ήταν μία από τις πρώτες χώρες στην παραγωγή πετρελαίου παγκοσμίως με αποκορύφωμα της παραγωγής το 1974 όταν άγγιξε τα 6 εκατομμύρια βαρέλια/ημέρα (950.000 m³/d). Όμως οι επιλογές της Ιρανικής Επανάστασης του 1979 η οποία επέβαλε περιορισμό στις εξαγωγές, σε συνδυασμό με την αδυναμία εκμετάλλευσης του απέραντου αυτού πλούτου λόγω απαξίωσης των εγκαταστάσεων, κατέστησε τη χώρα αδύναμη οικονομικά. Επιπλέον, οι αναχρονιστικές ιδεοληψίες των προηγούμενων καθεστώτων περί ανάδειξης του Ιράν ως πυρηνικής Υπερδύναμης προκειμένου να αποκτήσει ένα διαπραγματευτικό πλεονέκτημα στην αντιπαράθεση με τη Δύση και, ιδιαίτερα με το Ισραήλ, οδήγησε τη χώρα σε αδιέξοδο.

Στην προσπάθειά του το Ιράν να επανενταχθεί στη διεθνή κοινότητα, βρήκε ανέλπιστα σύμμαχό του τις ΗΠΑ, οι οποίες από το 1979 το είχαν δαιμονοποιήσει και πρωτοστατούσαν με κάθε ευκαιρία στην επιβολή κυρώσεων, ώστε τελικά να επιτύχουν την πλήρη αποδυνάμωσή του. Για την Ουάσιγκτον, το Ιράν ανέκαθεν αποτελούσε την τροχοπέδη στην επίλυση της Ισραηλοαραβικής διένεξης, καθώς επίσης και το λίκνο της διεθνούς τρομοκρατίας. Οι ΗΠΑ όμως, μετά από 35 χρόνια ψυχρού πολέμου με την Τεχεράνη, βιώνοντας την εμπειρία στο Αφγανιστάν και τον εγκλωβισμό τους στο Ιράκ, διαβλέποντας τον κίνδυνο της Al Qaeda να απειλεί όλο και περισσότερο την Αραβική Χερσόνησο, η οποία αποτελεί την παγκόσμια ενεργειακή πηγή και επαναξιολογώντας τη γεωπολιτική αξία που έχει το Ιράν μεταξύ της Κασπίας και του Περσικού Κόλπου, δεν δίστασαν να αποδώσουν στο Ιράν το ρόλο του πρόθυμου εθελοντή για να αντιπαρατεθεί με την Al Qaeda στην περιοχή, προσφέροντας του ως αντάλλα-

μα, τον Ιούλιο του 2015¹⁹⁶ μία συμφωνία με την ιρανική κυβέρνηση για το πυρηνικό πρόγραμμα και την άρση των επιβληθεισών κυρώσεων, παρά τις σφοδρές αντιρρήσεις του Ισραήλ¹⁹⁷. Βαρύνουσας σημασίας στη συγκεκριμένη επιλογή της Αμερικής, ήταν η απροθυμία που επέδειξε η Ευρώπη στην επιβολή νέων, πιο σκληρών κυρώσεων στο Ιράν, πολλώ δε μάλλον μιας στρατιωτικής επέμβασης, ασφαλώς όχι για ανθρωπιστικούς λόγους, αλλά εξαιτίας της ενεργειακής της εξάρτησης από τα περσικά κοιτάσματα. Βέβαια, η τελευταία απόφαση του προέδρου Τραμπ να αποσυρθεί από τη συμφωνία, διαμορφώνει μια νέα πραγματικότητα¹⁹⁸

¹⁹⁶ Στις 14 Ιουλίου 2015 ολοκληρώθηκε η προσπάθεια εξεύρεσης λύσης επί του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, η οποία άρχισε στις 2 Απριλίου 2015 στη Λωζάνη. Έτσι λοιπόν, έπειτα από 18 αλλεπάλληλες μέρες δύσκολων διαπραγματεύσεων στη Βιέννη οι υπουργοί Εξωτερικών των πέντε μόνιμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και της Γερμανίας συμφώνησαν τελικά με την ιρανική αντιπροσωπεία για την υπογραφή μιας συνθήκης, που θα ρυθμίζει τις παραμέτρους του επίμαχου πυρηνικού προγράμματος της Τεχεράνης. Για την ακρίβεια το Ιράν δεσμευόταν να καταστρέψει τα αποθέματα εμπλουτισμένου ουρανίου που διέθετε και η οποία είναι η πρώτη ύλη των πυρηνικών όπλων, να προχωρήσει πλέον σε εμπλουτισμό μόνο για ειρηνικές χρήσεις και να διακόψει τη λειτουργία των περισσότερων πυρηνικών αντιδραστήρων που διέθετε. Η συμφωνία αυτή απέτρεπε το Ιράν από την απόκτηση πυρηνικών όπλων.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Η.Ε., ακολουθώντας την πολιτική των ΗΠΑ οι οποίες από την επομένη της Ιρανικής Επανάστασης το 1979 επέβαλαν κυρώσεις στο Ιράν, με το ψήφισμα 1696, είχε με τη σειρά του επιβάλλει κυρώσεις κατόπιν αρνήσεως του Ιράν να αναστείλει το πρόγραμμα εμπλουτισμού ουρανίου. Οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν αφορούσαν στην απαγόρευση εξαγωγών πετρελαιοειδών καθώς και κάθε είδους συναλλαγών με ιρανικές εταιρείες.

¹⁹⁷ Ο Ισραηλινός πρωθυπουργός, Μπενζαμίν Νετανιάχου, χαρακτήρισε "ιστορικό λάθος" τη συμφωνία στην οποία κατέληξαν το Ιράν και οι Μεγάλες Δυνάμεις για το πυρηνικό πρόγραμμα της Τεχεράνης και είπε πως θα κάνει ό,τι μπορεί για εμποδίσει την πραγματοποίηση των πυρηνικών φιλοδοξιών του Ιράν.

ΑΠΕ-ΜΠΕ, «*Ιστορική στιγμή*» η επίτευξη συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν

www.amna.gr/article/83381/%C2%ABistoriki-stigmi%C2%BB-i-epiteuxi-sumfonias-gia-to-puriniko-programma-tou-Iran, πρόσβαση 6/2/2016.

¹⁹⁸ Η συμφωνία αυτή, που υπεγράφη μεταξύ του Ιράν και της Ομάδας 5+1 (Κίνα, ΗΠΑ, Γαλλία, Βρετανία, Ρωσία και Γερμανία), κινδυνεύει να καταρρεύσει από το 2018, όταν ο Τραμπ ανακοίνωσε ότι αποσύρει μονομερώς τις ΗΠΑ από αυτή και επέβαλε εκ νέου οικονομικές κυρώσεις εναντίον της Τεχεράνης. Σύμφωνα με τον Πρόεδρο Τραμπ, η εν λόγω συμφωνία έδινε τη δυνατότητα στην Τεχεράνη να επανακτήσει τα περιουσιακά της στοιχεία που είχαν παγώσει στις Τράπεζες της Δύσης, γεγονός που της επέτρεψε να χρηματοδοτήσει τις επιχειρήσεις της Hezbollah στον Λίβανο και να διεξάγει τον πόλεμο, μέσω φιλικών της δυνάμεων στη Συρία. Της έδωσε ακόμα την δυνατότητα να αποκτήσει σύγχρονους και μεγάλου βεληνεκούς βαλιστικούς πυραύλους. Οι επικριτές της

Σε έναν αραβικό κόσμο ο οποίος κυριαρχείται από το σουνιτικό στοιχείο, το σιϊτικό Ιράν προσπαθεί να βρει εκ νέου τον βηματισμό του και να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στα τεκταινόμενα στη Μέση Ανατολή. Ακόμα και αν οι αριθμοί μαρτυρούν ότι το 70% του πληθυσμού στον Περσικό Κόλπο είναι σιΐτες, εντούτοις, το τεράστιο αυτό ποσοστό παραμένει υπό την κυριαρχία του 30% των σουνιτών που αποτελούν και την ελίτ στον συγκεκριμένο χώρο.

Ωστόσο, το Ιράν προσπαθεί να αξιοποιήσει τα μαθήματα του παρελθόντος, είτε προέρχονται από την εποχή του Σάχη, είτε από τον Αγιατολάχ Χομεϊνί. Χώρα τεράστια με πληθυσμό που υπερβαίνει το σύνολο των αραβικών χωρών του Κόλπου, έχει τεράστιες δυνατότητες. Βέβαια, καθώς μόλις το μισό του πληθυσμού είναι περσικής καταγωγής, επιβάλλεται στην κυβέρνηση να επαγρυπνά προκειμένου να μην κινδυνεύσει η ενότητα του κράτους, γεγονός που παρατηρήθηκε κάθε φορά που το καθεστώς παρουσιαζόταν αδύναμο. Οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και διαφορές που πηγάζουν από τη διάκριση σε Άραβες και Πέρσες και, ειδικότερα από τα γλωσσικά, εθνολογικά και θρησκευτικά ιδιαίτερα στοιχεία, καθιστούν το κράτος του Ιράν ιδιαίτερα ευάλωτο.

Ακόμα και στον αραβικό χώρο, ο σιΐτισμός του Ιράν έρχεται σε αντίθεση με τον σουνιτισμό της πλειοψηφίας του αραβικού κόσμου, ο οποίος αντιμετώπιζε πάντα το Ιράν με επιφύλαξη, καθ'όσον θεωρούσε τη Μέση Ανατολή ως αραβικό έδαφος και όχι όπως υποστήριζε το Ιράν, Περσικό Κόλπο. Εξάλλου, ο Αγιατολάχ Χομεϊνί ήταν αυτός που διαφοροποιούσε το Ιράν από τις άλλες αραβικές χώρες, αποδίδοντάς του το προνόμιο να αποτελέσει τον πυρήνα ίδρυσης της νέας ισλαμικής ουτοπίας η οποία θα έφερνε την «απόλυτη τελειότητα, την υπέρτατη δόξα και ομορφιά».¹⁹⁹.

συμφωνίας, εστίαζαν στο γεγονός πως διαρκεί μόλις 10 χρόνια και ότι κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι η Τεχεράνη δεν θα συνεχίσει τον εμπλουτισμό ουρανού μετά την λήξη της συμφωνίας, οι οποία έχοντας στο μεταξύ αποκτήσει πολύ ισχυρούς πυραύλους και τους οποίους θα μπορούσε να τους μετατρέψει σε πυρηνικές κεφαλές. Το Ιράν έχει απειλήσει ότι σε περίπτωση που η συμφωνία ακυρωθεί από τις Ηνωμένες Πολιτείες θα συνεχίσει τον εμπλουτισμό ουρανού. Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις λένε όμως ότι η συμφωνία ισχύει, έστω κι αν αποσύρθηκαν οι Ηνωμένες Πολιτείες.

<https://www.iefimerida.gr/video/415102/ola-osa-prepei-na-xerete-gia-ti-symfonia-gia-pyriniko-programma-toy-iran-vinteo>, πρόσβαση 5/4/2018

¹⁹⁹ «Il n'est pas d'autre voie vers la Perfection absolue, vers la Beauté et la Majesté infinies : c'est elle qui a conféré aux habitants de la terre une dignité supérieure à celle des habitants de l'Empire des Cieux et au-delà, et ce que les habitants de la terre peuvent atteindre en la parcourant n'est accessible à aucun autre existant dans toute

Στο πλαίσιο της ηγεμονικής του συμπεριφοράς στον αραβικό κόσμο και στη στενή σφαίρα επιρροής του Ιράν εντάσσονται η Συρία και μάλιστα το καθεστώς Άσαντ, η παλαιστινιακή οργάνωση της Χαμάς και η σιϊτική οργάνωση του Λιβάνου, η Hezbollah. Οι τρεις αυτοί σύμμαχοι, ή καλύτερα θα τους αποκαλούσαμε «οι ιδιότυποι πελάτες», του Ιράν μπορούν και το έχουν αποδείξει πολλές φορές κατά το παρελθόν, να επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου.

Το Ιράν έχοντας συνειδητοποιήσει ότι η άμεση παρέμβαση στον αραβικό κόσμο και, κατ'επέκταση στο διεθνές γίνεσθαι θα είχε ολέθρια αποτελέσματα, κρίνοντας βέβαια και από την εμπειρία του Ιράκ, προσπαθεί να επηρεάζει προς όφελός του τις καταστάσεις χρησιμοποιώντας «αντιπροσώπους». Έτσι λοιπόν, υπό τον θρησκευτικό μανδύα του σιϊτισμού, έχει επιλέξει το καθεστώς Άσαντ, τη Hezbollah και τη Χαμάς ως «εργαλεία» διεμβολισμού του αραβικού κόσμου, οικοδομώντας συγχρόνως ένα αρραγές μέτωπο ενάντια στο «υπέρτατο κακό», το Ισραήλ. Και οι τρεις αυτοί «παίκτες» βρίσκονται σε περιοχές υψηλής αστάθειας και επιζητούν την υποστήριξη από ισχυρά και συγκροτημένα κράτη, όπως είναι το Ιράν, προκειμένου να εδραιωθούν και να αποκτήσουν ισχύ. Από την πλευρά του το Ιράν, εκμεταλλεύεται προς όφελός του, τη δράση των ιδιότυπων αυτών συμμάχων του.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στη Συρία, η σχέση και η συνεργασία των δύο χωρών είναι μακρά. Η Συρία δεν ήταν μόνον η πρώτη χώρα που το 1979 αναγνώρισε την προσωρινή κυβέρνηση του Mehdi Bazargan²⁰⁰, αλλά, μαζί με τη Λιβύη, τάχθηκε από την πρώτη κιόλας στιγμή στο πλευρό του Ιράν, στον πόλεμο με το Ιράκ, γεγονός το οποίο κατόπιν, οδήγησε την

la création, cachée ou manifeste.» μτφ. συγγραφέα: Δεν υπάρχει άλλος δρόμος προς την απόλυτη τελειότητα, προς την άπειρη ομορφιά και το μεγαλείο: είναι αυτή που έχει παράσχει στους κατοίκους της γης μια ανώτερη αξιοπρέπεια παρόμοια με εκείνη των κατοίκων της αυτοκρατορίας των Ουρανών και πέρα απ' αυτόν, και είναι οι κάτοικοι της γης αυτοί που μπορούν να την φτάσουν με περηγήση και δεν είναι προσβάσιμο σε κανένα άλλο ον σε όλη την πλάση, κρυμμένο ή φανερό.

Testament politico-spirituel de l'Imam Khomeyni

<http://www.imam-khomeini.com/web1/france/showitem.aspx?cid=1681&pid=1813>, πρόσβαση 10/3/16.

²⁰⁰ Ο Mehdi Bazargan ήταν ένας εξέχων Ιρανός λόγιος, ακαδημαϊκός, υπέρμαχος της δημοκρατίας, ακτιβιστής και επικεφαλής της προσωρινής κυβέρνησης του Ιράν. Ήταν ο πρώτος πρωθυπουργός του Ιράν μετά την ιρανική επανάσταση του 1979. Παραιτήθηκε από τη θέση του πρωθυπουργού τον Νοέμβριο του 1979, ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την κατάληψη της Πρεσβείας των ΗΠΑ και ως απόδειξη της αποτυχίας της κυβέρνησής του να την αποτρέψει.

Τεχεράνη να αδιαφορήσει μπροστά στις επανειλημμένες εκκλήσεις των Σύρων Αδελφών Μουσουλμάνων, οι οποίοι κατηγορούσαν το μπιαθικό καθεστώς του Χαφέζ Αλ Άσαντ για βαρβαρότητα²⁰¹. Βέβαια και από την άλλη πλευρά, ο Άσαντ πάντα θεωρούσε το Ιράν ως τον αξιόπιστο σύμμαχο ενάντια στον επίδοξο κυρίαρχο του αραβικού κόσμου, ομοϊδεάτη μπιαθιστή, Σαντάμ Χουσεΐν.

Παρόλες τις θρησκευτικές τους διαφορές, καθ'όσον η θρησκευτική μειονότητα των αλαουϊτών στην οποία ανήκει το κυβερνών κόμμα της Συρίας, αποσχίστηκε από τον σιϊτισμό, το κυρίαρχο δόγμα στο Ιράν, εντούτοις η γεωπολιτική θέση της Συρίας και οι γεωστρατηγικές επιλογές της Τεχεράνης βάρυναν στις επιλογές, αφού για αυτή η Συρία αποτελεί τον μοναδικό, ίσως, σύνδεσμο της με τη Μέση Ανατολή. Το Ιράν ανέκαθεν θεωρούσε, ιδιαίτερα όμως σήμερα ακόμα περισσότερο, ότι ενδεχόμενη πτώση της Συρίας στα χέρια των φονταμενταλιστών σουνιτών, θα έθετε σε κίνδυνο την ευρύτερη περιοχή, ενθαρρύνοντας τις ομάδες σαλαφιστών να εξαπλώσουν τη σύγκρουση σε χώρες, όπως είναι το Ιράκ, ο Λίβανος ή ακόμα και το Ιράν. Μία τέτοια εξέλιξη θα αποτελούσε ήττα για το Ιράν ως προστάτιδα δύναμη του απανταχού ευρισκόμενου σιϊτικού στοιχείου ενώ θα έθετε και υπό αμφισβήτηση την ισχύ του ως περιφερειακής δύναμης.

Ο σιϊτισμός είναι άλλωστε και ο συνδετικός κρίκος του Ιράν με τον Λίβανο. Αν και το «Κίνημα των Αποκλήρων», που ίδρυσε ο Ιμάμης Moussa Sadr²⁰² και το οποίο μετασηματίστηκε στην οργάνωση Amal, προσπάθησε να πείσει ότι δεν ήταν ένα ισλαμιστικό κίνημα αλλά κοινωνικό-πολιτικό, το οποίο δεν έθετε φραγμούς σε οποιαδήποτε άλλη θρησκευτική κοινότητα ή ομάδα και μόνος στόχος ήταν η υπεράσπιση των απόκληρων και εξαθλιωμένων μαζών,

²⁰¹ Η Ισλαμιστική αντίδραση ενάντια στο αιρετικό Μπιαθικό καθεστώς που μονοπωλούσε την εξουσία στη Συρία, εμφανίστηκε ενεργά στο προσκήνιο τη δεκαετία του '70 με αποκορύφωμα την εξέγερση στη Hama την 25η Φεβρουαρίου 1976, που ο πατήρ Άσαντ κατέπνιξε με 2 τεθωρακισμένες μεραρχίες, αφήνοντας 10-25 νεκρούς. Μάζης Ι. Θ., 2002, *Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα, Παπαζήση, σελ. 165-170.

²⁰² Ο Moussa Sadr γεννήθηκε στην ιερή πόλη Qom του Ιράν από Λιβανέζους γονείς. Σπούδασε Δίκαιο και οικονομικές επιστήμες στην Τεχεράνη και κατόπιν Θεολογία στην ιερή πόλη Nadjaf όπου του απονέμεται και ο τίτλος του mujtahid, δηλαδή του θεολόγου που μπορεί να προβαίνει σε κρίσεις και αποφάσεις επί σημαντικών θρησκευτικών προβλημάτων. Το 1959 εγκαθίσταται στον Λίβανο όπου τοποθετείται ως θρησκευτικός δικαστής στην Τύρο. Ο Moussa Sadr «εξαφανίζεται» μυστηριωδώς στη Λιβύη το 1978, γεγονός που πυροδοτεί την αντιπαράθεση σιϊτών του Λιβάνου και του Καντάφι.

Ο.π., σελ. 175-199.

εντούτοις ο σιϊτικός του χαρακτήρας ήταν έκδηλος. Το στοιχείο αυτό ήταν που το έφερε σε επαφή με το Ιράν, μέσω της στήριξης που παρείχε ο Sadf στην αυξανόμενη αντίσταση των σιϊτών του Ιράν, υπό την καθοδήγηση του Χομεϊνί, ενάντια στο καθεστώς του Σάχη. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε τη θυσία 20.000 σιϊτών στον εμφύλιο αυτό πόλεμο.

Η μετέπειτα διάσπαση της Amal²⁰³ σε φιλοσυριακή και φιλοϊρανική πτέρυγα, οδηγεί στις 25 Αυγούστου 1981 ουσιαστικά υπό την πίεση και την επιρροή της Τεχεράνης, στη γένεση του «κόμματος του Θεού», τη γνωστή σε όλους Hezbollah, γεγονός που εκλαμβάνεται, ορθώς, τόσο από τη Δαμασκό, όσο και από ολόκληρη τη Μέση Ανατολή, ως προσπάθεια να τεθεί ο Λίβανος στη σφαίρα επιρροής του Ιράν. Η κίνηση αυτή υποχρέωσε τελικά τον Χαφέζ Αλ Άσαντ, όπως είπαμε, να προστρέξει να ταχθεί στο πλευρό του Ιράν κατά τον πόλεμο με το Ιράκ, αφού συνειδητοποίησε ότι η συμφωνία του Camp David τον οδηγούσε στην απομόνωση.

Αναμφισβήτητα το σιϊτικό στοιχείο, αλλά και οι γεωστρατηγικές επιλογές του Ιράν, της Συρίας και της Hezbollah, όρθωσαν ένα συμπαγές μέτωπο, ένα μέτωπο αντίστασης ενάντια στο Ισραήλ, τη μόνη χώρα αμιγώς μη μουσουλμανική στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Βέβαια, δεν πρέπει να παραπλανηθούμε και να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι, η αντιπαράθεση του Ισραήλ με τον αραβικό κόσμο οφείλεται σε θρησκευτικούς λόγους. Κάθε άλλο. Ο τρόπος γένεσης αυτός καθ' εαυτόν, καθώς και η μέχρι σήμερα ύπαρξη του Ισραήλ στη συγκεκριμένη περιοχή, είναι τα γενεσιουργά αίτια. Η ιδιότυπη λοιπόν αυτή συμμαχία είχε ως αποκορύφωμα τη πολεμική σύρραξη μεταξύ Λιβάνου, ή καλύτερα Hezbollah και Ισραήλ, καταπατώντας τη συμφωνία εκχειρίας του 1949, σύρραξη που είχε ως στόχο την απόλυτη κυριαρχία της Hezbollah στον Λίβανο και την ταπείνωση του Ισραήλ, στόχοι που δεν επετεύχθησαν απόλυτα. Παρά την απόλυτη στήριξη της Hezbollah, υλικά και με έμπυχο δυναμικό από τη Συρία και το Ιράν, αυτή δεν κατόρθωσε τελικά να κατατροπώσει το Ισραήλ, παρα μόνο να του επιφέρει σο-

²⁰³ Καταλυτικό ρόλο στη διάσπαση της οργάνωσης Amal διαδραμάτισε η ισραηλινή εισβολή στον Λίβανο στις 2 Ιουνίου 1982, αναδεικνύοντας τον Nahib Berrī ως αρχηγό της Amal που αγωνίζεται ενάντια στο Ισραήλ. Όσο η θέση του φιλοσυριακού Nahib Berrī ισχυροποιούνταν, τόσο αυξανόταν η επιρροή της Δαμασκού στα τεκταινόμενα στον Λίβανο. Η Τεχεράνη μη αποδεχόμενη την περίπτωση απώλειας των ερεισμάτων της στον Λίβανο, ειδικά με την προώθηση συγκρότησης κυβέρνησης «Εθνικής Σωτηρίας» υπό τον χριστιανό Αμίν Τζεμαγιέλ, ο οποίος παρεμπιπτόντως διατηρούσε άριστες σχέσεις με τις ΗΠΑ και το Ισραήλ, αποφασίζει να δημιουργήσει την Ισλαμική Amal υπό την αρχηγία του διαγραφέντος από την μητρική Amal, Moussaoui.

Ο.π., σελ. 175-199.

βαρές απώλειες, οι οποίες ως επί το πλείστον οφείλονταν σε επιχειρησιακά λάθη του ίδιου του Ισραήλ και όχι στην ικανότητα του αντιπάλου.

Αντιθέτως, θα λέγαμε ότι, η Hezbollah και οι σύμμαχοί της ήταν αυτοί που υπέστησαν την ήττα, καθ'όσον, δια στόματος Τζουμπλάντ υπό την επίδραση ισχυρών αμερικανικών πιέσεων, εκλήθη η οργάνωση να σεβαστεί την εκεχειρία και να δρομολογηθεί ο αποπλισμός της, έστω και με το «τέχνασμα» της ενσωμάτωσης του στρατιωτικού της σκέλους στις λιβανέζικες ένοπλες δυνάμεις, προκειμένου να αποφευχθεί η ηθική ταπείνωση των μαχητών και να δοθούν περιθώρια ελιγμών στον ηγέτη της Hezbollah, του σείχη Νασράλα.

Σήμερα, το υποσύστημα Ιράν – Συρία – Λίβανος – Ισραήλ και πιο συγκεκριμένα το μέτωπο Ιράν – Συρία – Hezbollah, παρουσιάζει ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον λόγω της κατάστασης που επικρατεί στη Συρία, η οποία έχει ουσιαστικά μετατραπεί σε πεδίο αντιπαράθεσης και σύγκρουσης πολλών δρώντων. Ο θρησκευτικός παράγοντας, δομικό συστατικό του πολιτιστικού πυλώνα, τροφοδοτεί τις συγκρούσεις και παρέχει άλλοθι σε συμμαχίες, ενέργειες και παραλείψεις. Η συριακή τραγωδία που εκτυλίσσεται, αντανακλά την αντιπαράθεση του Μπααθικού καθεστώτος του Άσαντ και του Ισλαμικού κράτους. Οι δύο αυτοί πόλοι εκπροσωπούν τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές του Αραβομουσουλμανικού κόσμου, τους δύο διακριτούς πολέμους που μαίνονται στην περιοχή: τη σύγκρουση μεταξύ σουνιτών και σιϊτών, με τη Σαουδική Αραβία να καθοδηγεί τους πρώτους και το Ιράν τους δεύτερους και την ενδοσουνιτική διαμάχη η οποία έχει ξεσπάσει μεταξύ των συγκροτημένων-πραγματικών, αλλά σουνιτικών κρατών και των ουαχαμιστών, σαλαφιστών και Αδελφών Μουσουλμάνων, οι οποίοι δρουν υπό την ομπρέλα και καθοδήγηση του Ισλαμικού Κράτους, ως επί το πλείστον.

Η προσπάθεια του Αμπού Μπακρ αλ Μπαγκντάντι να επανασυστήσει το Χαλιφάτο, την ιδανική κοινωνία που ίδρυσε ο προφήτης Μωάμεθ και διέπονταν από τους θεϊκούς κανόνες, βρήκε πρόσφορο έδαφος στη Συρία. Επιδίωξη του αλ Μπαγκντάντι ήταν²⁰⁴ η αραβική κυριαρ-

²⁰⁴ Ο Αμερικανός πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ ανήγγειλε την 27η Οκτωβρίου 2019 τον θάνατο του αλ Μπαγκντάντι κατά τη διάρκεια νυχτερινής επιχείρησης καταδρομέων της χώρας του στη βορειοδυτική Συρία, μερικά χιλιόμετρα από τα σύνορα της εμπόλεμης χώρας με την Τουρκία. Αφότου αυτοανακηρύχθηκε το 2014 «χαλίφης» σε εδάφη όπου ζούσαν ως και επτά εκατομμύρια άνθρωποι στην επικράτεια του Ιράκ και της Συρίας και τα οποία είχε κυριεύσει το Ισλαμικό Κράτος με κεραυνοβόλα προέλαση, ο αλ Μπαγκντάντι είχε μετατραπεί στο πλέον καταζητούμενο πρόσωπο στον πλανήτη. Επιβεβαιώνοντας ουσιαστικά ότι ο Μπαγκντάντι είναι νεκρός, ο ISIS ανακοίνωσε ότι ο διάδοχος στην ηγεσία της οργάνωσης είναι ο Αλί Ιμπραήμ αλ Χασέμι αλ Κουράσι.

χία του Ισλαμικού Κράτους, από τη Δαμασκό και τις γύρω περιοχές, όπου κυβερνούσαν οι πρώτοι χαλίφηδες. Ένα καινούργιο στάδιο οικοδόμησης θρησκευτικού, καθαρά σουνιτικού κράτους, με την αναδημιουργία των συνθηκών που οδήγησαν τον 7^ο μ.χ. αιώνα στην εγκαθίδρυση της ιδανικής ισλαμικής κοινωνίας, της Umma, η οποία, σύμφωνα με το Ισλάμ, δεν περιορίζεται από τα γήινα σύνορα μεταξύ κρατών, αλλά από τα σύνορα της πίστης.

Το Ισλαμικό Κράτος υπό τη καθοδήγηση του αλ Μπαγκνταντί, εκμεταλλεύεται απόλυτα αυτό που ο Muhammad Arcoun²⁰⁵ είχε εντοπίσει και περιγράψει ως «γόρδιο» σύμπλεγμα θρησκευτικού και πολιτικού στοιχείου του Jihad, και προωθεί τη μαζική εκκοσμίκευση του θρησκευτικού στοιχείου του Jihad για την επίτευξη κοινωνικών – πολιτικών επαναστάσεων και κινητοποιήσεων. Μέχρι την εμφάνιση του Ισλαμικού κράτους, ο κληρικαλισμός που επικρατεί στην Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, με βάση το σιϊτισμό, αποτελούσε το αντικείμενο έντονου προβληματισμού στη Δύση εξαιτίας των ακτιβιστικών μεθόδων και της πολιτικοστρατιωτικής πρακτικής του. Η άσκηση της εξουσίας από τον κλήρο δεν συνάδει με τις δυτικού τύπου δημοκρατίες. Όμως, το Ισλαμικό Κράτος είναι αυτό το οποίο αν και δεν καθοδηγείται από τους κληρικούς μετέρχεται μεθόδους προσηλυτισμού απίστευτης βαρβαρότητας, πέρα από τα όρια του ανθρωπισμού.

Ο ισλαμιστικός ζηλωτισμός που έχει υιοθετήσει και κάνει πράξη καθημερινά το Ισλαμικό Κράτος, χρησιμοποιεί τη Shari'a²⁰⁶, ως μέσον και όχι ως σκοπό, στοχεύοντας ουσιαστικά να τρομοκρατήσει τους «απίστους» και όχι να ιδρύσει το κράτος ηθικής και δικαίου που ευαγγελίζεται. Όπως η χρήση της εθνικιστικής ιδεολογίας κατά τη δεκαετία κυρίως του 60' λειτούργησε ως όχημα για τη χειραφέτηση των χωρών αυτών από τον αποικιοκρατικό ζυγό, κατά τον ίδιο τρόπο το Ισλάμ, ως λάβαρο πολιτιστικής απελευθέρωσης τραντάζει σήμερα συθέμελα τη μουσουλμανική κοινωνία. Η βαθιά πολιτιστική κρίση, την οποία βιώνουν οι χώρες αυτές εδώ και πολλά χρόνια, οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε κρίση εθνικής ταυτότητας και θεμε-

<https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/204716/o-synexistis-toy-tromoy-aytos-einai-o-neos-igetis-toy-isis>, πρόσβαση 09/2/2020.

²⁰⁵ Μάζης Ι. Θ., 2002, *Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα, Παπαζήση, σελ.38.

²⁰⁶ Είναι το βασικό ισλαμικό νομικό σύστημα που προέρχεται από τα θρησκευτικά διδάγματα του Ισλάμ, ιδιαίτερα το Κοράνι και το Χαντίθ. Ο όρος σαρία προέρχεται από τον όρο της αραβικής γλώσσας shari'ah, που σημαίνει το σώμα του ηθικού και θρησκευτικού νόμου που προέρχεται από τις θρησκευτικές προφητείες, σε αντίθεση με την ανθρώπινη νομοθεσία.

λιωδών αξιών, που είναι απαραίτητες για την επιβίωσή τους. Ο βίαιος, χωρίς πρόγραμμα εκσυγχρονισμός των κοινωνιών μουσουλμανικού τύπου πυροδοτεί ανεξέλεγκτες συνέπειες, οι οποίες πλήττουν όλο το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Η θρησκεία χρησιμοποιείται ως όπλο γεωπολιτικών επιδιώξεων. Οι άμαχοι στοχοποιούνται και αφανίζονται με μοναδικό κριτήριο τον θρησκευτικό τους προσανατολισμό και όχι κατ' ανάγκην το θρήσκευμά τους. Κράτη, όπως η Συρία, όπου πλείστοι όσοι βυσσοδομούν εις βάρος της, αν τελικά καταφέρουν να διατηρήσουν την εξουσία τους βγαίνοντας όσο το δυνατόν αλώβητα, θεωρούν ότι η επιβίωσή τους υπαγορεύει την απόλυτη επιβολή της. Στην αντίθετη περίπτωση, της διάλυσης και αποσάθρωσής τους, δηλαδή, οι συγκρούσεις επιβάλλουν την εξουσία αδιαφορώντας για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ασφάλεια.

Στον αντίποδα της «εμφύλιας», ας μας επιτραπεί η έκφραση, διαμάχης που μαίνεται στον αραβομουσουλμανικό κόσμο με σκοπό, ουσιαστικά, την επιστροφή στον μουσουλμανικό μεσαίωνα και σκοταδισμό, βρίσκουμε το Ισραήλ, το οποίο δεν επηρεάζεται από την πολιτιστικό-θρησκευτική αυτή καταιγίδα. Έχοντας ασφαλώς εντελώς διαφορετικές θρησκευτικές και εν γένει, πολιτιστικές καταβολές, δεν απειλείται από τις ζηλωτικές μουσουλμανικές εξάρσεις, όπως αυτές του Αγιατολάχ Χομεϊνί²⁰⁷. Αυτό που απασχολεί ουσιαστικά το Ιράν κατά προτεραιότητα θα λέγαμε, λόγω της ρητορικής την οποία το ίδιο από την Ιρανική επανάσταση και εντεύθεν έχει αναπτύξει και δευτερευόντως τη Συρία και τον Λίβανο, είναι η ίδια η ύπαρξη του κράτους του Ισραήλ στην περιοχή. Μάλιστα, για να είμαστε πιο ακριβείς, αυτό που προκαλεί δυσφορία είναι αυτός καθαυτός ο τρόπος γένεσης του Ισραήλ, από τη διακήρυξη Μπαλφούρ²⁰⁸, και την εδραίωση του στο συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, ο οποίος θεωρείται

²⁰⁷ Ο Αγιατολάχ Χομεϊνί έλεγε: «Οφείλουμε να αγωνιστούμε ώστε να εξάγουμε την Επανάστασή μας σε ολόκληρο τον κόσμο και πρέπει να εγκαταλείψουμε κάθε σκέψη πως δεν θα το πράξουμε αυτό, καθώς όχι μόνο αρνείται το Ισλάμ να αναγνωρίσει την όποια διαφορά μεταξύ των μουσουλμανικών χωρών, αλλά είναι ο προστάτης όλων των καταπιεσμένων λαών. Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε έναν επικών διαστάσεων αγώνα εναντίον της Αμερικής, του παγκόσμιου πλιατσικολόγου και των υλιστικών κομμουνιστικών κοινωνιών της Ρωσίας και της Ασίας, καθώς και του σιωνισμού και του Ισραήλ».

Kissinger Henry, 2014, *Παγκόσμια Τάξη*, Αθήνα, Λιβάνη, σελ. 224.

²⁰⁸ Τον Νοέμβριο του 1917, σε μια περίοδο κορύφωσης του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών, Άρθουρ Τζέιμς Μπάλφουρ, απήλυθε επιστολή στον ηγέτη της εβραϊκής κοινότητας στη Μεγάλη Βρετανία, Λόρδο Ρότσιλντ, με την οποία εξέφραζε τη στήριξη της κυβέρνησής του στην προοπτική δημιουργίας μιας «εθνικής εστίας» για τους Εβραίους στην Παλαιστίνη. Επρόκειτο για την περίφημη «Διακήρυξη Μπάλφουρ»

ιερός και για τις τρεις μονοθεϊστικές θρησκείες, μέχρι τον πρώτο αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1948, και κατόπιν η επέκτασή και η ενδυνάμωσή του με τον πόλεμο των έξι ημερών το 1967 και του Γιομ – Κιπούρ το 1973, και όχι το θρησκευτικό αίσθημα των ανθρώπων που κατοικούν εκεί.

Βέβαια, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε, αλλά όμως το γνωρίζουμε πολύ καλά, ότι η σύγκρουση, ή καλύτερα ο πόλεμος Ισραήλ - Hezbollah εντός των συνόρων του Λιβάνου, είχε ως κινητήρια δύναμη τον σιϊτικό άξονα Ιράν – Συρία και εκτελεστικό όργανο την Hezbollah με προκάλυμμα την τιμωρία των απίστων, μη μουσουλμάνων, αλλά αντικειμενικό σκοπό την καθυπόταξη του «άτακτου» Λιβάνου και τη δημιουργία μιας ισχυρής συμμαχίας στη Μέση Ανατολή με ατμομηχανές της το Ιράν και τη Συρία. Για ακόμα μία φορά, η θρησκεία χρησιμοποιείται ως προκάλυμμα των γεωστρατηγικών στόχων των δρώντων.

Αν και στην κεκαυμένη περιοχή της Μέσης Ανατολής αρεσκομέθα να αποδίδουμε τις εντάσεις και τις συγκρούσεις σε αίτια πολιτιστικά, όπως είναι η θρησκεία, ή εθνολογικά, όπως είναι οι φυλές, εντούτοις ο κύριος και βασικός λόγος των αέναων αντιπαραθέσεων είναι ο οικονομικός πυλώνας απόκτησης ισχύος. Τα πλούσια σε πλουτοπαραγωγικές πηγές εδάφη της

η οποία, αν και συνειδητά απέφευγε να κάνει χρήση της λέξης «κράτος», αποτέλεσε την πρώτη διεθνή αναγνώριση των στόχων του κινήματος του Σιωνισμού. Εμπνευσμένο από τις αρχές και τα κηρύγματα του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης, το κίνημα του Σιωνισμού αναπτύχθηκε κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα στη Δυτική Ευρώπη και στην τσαρική Ρωσία και έκτοτε απέβλεπε στη ίδρυση ενός εβραϊκού εθνικού κράτους στην περιοχή της Παλαιστίνης. Στο πλαίσιο αυτό, από το 1882 έως το 1914, δεκάδες χιλιάδες Εβραίοι μετανάστευσαν στην αρχαία κοιτίδα τους, όπου σταδιακά αγόρασαν μεγάλες εκτάσεις γης και ανέπτυξαν τους δικούς τους θεσμούς.

Τα κίνητρα πίσω από την εξαγγελία της «Διακήρυξης Μπάλφουρ» ήταν σαφή: προσβλέποντας στην οικονομική, πολιτική και διπλωματική βοήθεια από το εβραϊκό στοιχείο, που διέθετε ισχυρά ερείσματα τόσο στις ΗΠΑ όσο και στη Ρωσία, το Λονδίνο «προσέφερε» μέρος της Παλαιστίνης για να δημιουργηθεί εκεί, μετά τον πόλεμο, μια «εβραϊκή εστία». Το ενδιαφέρον σημείο στη βρετανική «προσφορά» ήταν ότι η Παλαιστίνη, όπως άλλωστε και το σύνολο σχεδόν της Μέσης Ανατολής, αποτελούσε τμήμα της παρακμάζουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που από το 1914 ήταν σύμμαχος της Γερμανίας. Με άλλα λόγια, η Βρετανία, επιχειρώντας να διευρύνει τις συμμαχίες της, δεν δίστασε να δώσει ως αντάλλαγμα «εχθρικό» έδαφος - μια τακτική την οποία επανέλαβε αρκετές φορές κατά τη διάρκεια του πολέμου. Στην προκειμένη περίπτωση, όμως, το πρόβλημα δεν ήταν ότι οι Βρετανοί μοίραζαν εδάφη που δεν τους ανήκαν· το πρόβλημα ήταν ότι δύο χρόνια νωρίτερα είχαν «προσφέρει» τα ίδια ακριβώς εδάφη και στους Αραβες, προκειμένου να τους προσεταιρισθούν στον αγώνα εναντίον των Τούρκων.

Μ. Ανατολής υπαγορεύουν τις γεωστρατηγικές επιλογές των ενδιαφερομένων. Οι ενεργειακοί πόροι τους οποίους απλόχερα η φύση εναπόθεσε στην γη της Μ. Ανατολής χρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτηση των εκάστοτε συμφερόντων.

Από οικονομικής λοιπόν, άποψης, το σύμπλοκο Ιράν – Συρία – Λίβανος – Ισραήλ παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Αρχίζοντας από το Ιράν, θα λέγαμε ότι, αν και κατέχει δεσπόζουσα θέση στη διεθνή κατάταξη κατοχής κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου, εντούτοις οι γεωστρατηγικές του επιλογές όσον αφορά στη διαχείριση αυτή του πλούτου, η οποία εμφορούνταν από τις αρχές και τις αξίες που το θεοκρατικό καθεστώς της Ισλαμικής Επανάστασης επέβαλε, του αποστέρησαν την αξιοποίηση του πλούτου αυτού. Η οκταετής πολεμική σύρραξη με το Ιράκ σε συνδυασμό με τη μετέπειτα επιλογή του να αναδειχθεί σε πυρηνική δύναμη, βύθισε το Ιράν ακόμα πιο πολύ στην ανέχεια και την υπο-ανάπτυξη, αφού οι επιβληθείσες κυρώσεις από τη διεθνή κοινότητα έπληξαν κυρίως τον τομέα της ενέργειας και δη της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, η οποία θα απέφερε τις απαιτούμενες πιστώσεις για την ανάπτυξη και ολοκλήρωση του πυρηνικού προγράμματος²⁰⁹. Έτσι λοιπόν, το Ιράν για δεκαετίες εμφανίζεται ως παγκόσμια ενεργειακή δύναμη κατέχοντας τεράστια κοιτάσματα υδρογονανθράκων²¹⁰, ενώ ταυτόχρονα βυθίζεται στην ύφεση²¹¹.

Η οικονομική, όμως, κατάσταση του Ιράν δεν άφησε ανεπηρέαστες και τις υπόλοιπες χώρες οι οποίες βρίσκονται στη σφαίρα τη επιρροής του. Το Ιράν αποτελούσε ανέκαθεν τον

²⁰⁹ Maloney Suzanne, *The Revolutionary Economy*,

<http://iranprimer.usip.org/resource/revolutionary-economy>, πρόσβαση 5/11/2016

²¹⁰ Το Ιράν κατέχει την τέταρτη θέση στον κόσμο αποδεδειγμένων αποθεμάτων αργού πετρελαίου και τη δεύτερη φυσικού αερίου στον κόσμο. Παρά τα άφθονα αποθέματα της χώρας, η παραγωγή αργού πετρελαίου του Ιράν έχει μειωθεί σημαντικά και η αύξηση της παραγωγής φυσικού αερίου ήταν βραδύτερη από ό,τι αναμενόταν κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Οι διεθνείς κυρώσεις έχουν επηρεάσει βαθιά τον ενεργειακό τομέα του Ιράν και έχουν προκαλέσει μια σειρά από ακυρώσεις ή καθυστερήσεις των έργων εξόρυξης-εκμετάλλευσης του πετρελαίου και του φυσικού αερίου.

<https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=IRN>

²¹¹ Μετά από χρόνια ύφεσης, η ιρανική οικονομία ανέκαμψε κατά τη διάρκεια του 2014 ιρανικού ημερολογιακού έτους (δηλαδή, Μάρτιος 2014-Μάρτιος 2015), καθώς η νέα κυβέρνηση με επικεφαλής τον Πρόεδρο Rouhani που ανέλαβε τα καθήκοντά της τον Ιούλιο του 2013 πέτυχε τη μερική άρση των κυρώσεων.

<http://www.worldbank.org/en/country/iran/overview>, πρόσβαση 2/11/2016.

κύριο προμηθευτή πετρελαίου της Συρίας, αν και η ίδια αποτελεί πετρελαιοπαραγωγό χώρα²¹², πλην όμως ο μεγάλος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού²¹³, σε συνδυασμό με τις αυξημένες απαιτήσεις σε ενέργεια²¹⁴ και την αναστολή λειτουργίας μεγάλου αριθμού εγκαταστάσεων άντλησης και επεξεργασίας πετρελαίου εξαιτίας των εσωτερικών συγκρούσεων και των διεθνών κυρώσεων, καθιστούσε αδήριτη την ανάγκη εισαγωγής υδρογονανθράκων. Η Συρία με τη σειρά της τροφοδοτούσε την Τεχεράνη με βενζίνη, είδος σε ανεπάρκεια στο Ιράν εξαιτίας της απαξίωσης των διυλιστηρίων εξαιτίας των επιλογών του Ιρανικού καθεστώτος να εγκαταλείψει οτιδήποτε θύμιζε την εποχή του Σάχη και αυτούς που χρηματοδοτούσαν το καθεστώς του. Όμως αναμφισβήτητα η βενζίνη αποτελεί ένα αναγκαίο προϊόν, κυρίως βέβαια, για την κίνηση των αυτοκινήτων και των αεροπλάνων.

Πέραν της μέχρι πρότινος ομαλής εμπορικής σχέσης των δύο χωρών, το Ιράν από εκδηλώσεως του πολέμου στη Συρία, έχει επενδύσει τεράστια ποσά²¹⁵ και έχει προσφέρει άμεση

²¹² Το έγκυρο Oil & Gas Journal αναφέρει ότι, τα αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου της Συρίας ανέρχονται στα 2,5 δισεκατομύρια βαρέλια με την 1 Δεκεμβρίου 2015, ουσιαστικά κατέχοντας τις μεγαλύτερες ποσότητες πετρελαίου από όλες τις γείτονες χώρες, εκτός βέβαια του Ιράκ. Οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη Συρία κυρίως την Ε.Ε., οι χώρες της οποίας εισήγαγαν το πετρέλαιο της Συρίας, μείωσαν δραματικά το μέγεθος της αγοράς στην οποία η Συρία θα μπορούσε να αποταθεί. Η δραστική μείωση των εσόδων από την εξαγωγή του πετρελαίου εκμηδένισαν σχεδόν τα έσοδα τα οποία το 2011 άγγιζαν τα 3 δισ. δολάρια.

Oil & Gas Journal, *Worldwide Look at Reserves and Production*, Dec 1, 2015, <https://www.ogj.com/ogj-survey-downloads/worldwide-production/document/17299695/worldwide-production>, πρόσβαση 23/11/2016.

²¹³ Σημειώνεται ότι η Συρία έχει μεγάλο δείκτη αύξησης του πληθυσμού – Το 1950 στη Συρία ζούσαν 3,5 εκατομμύρια άνθρωποι, το 1962 ο συριακός πληθυσμός ήταν 4 εκατ. ενώ σήμερα έχει φτάσει τα 23 εκατομμύρια και μέχρι το 2050 υπολογίζονται σε 36 εκατομμύρια κατοίκους.

²¹⁴ Ενώ η παραγωγή πετρελαίου της Συρίας και οι εξαγωγές της έχουν μειωθεί από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η ζήτηση πετρελαίου έχει σταδιακά αυξηθεί, ωθούμενη και από την πολιτική επιδοτήσεων των πετρελαϊκών προϊόντων.

²¹⁵ Στις 27 Μαΐου 2013, η Κεντρική Τράπεζα της Συρίας ανακοίνωσε ότι το Ιράν παρείχε στη χώρα δάνειο ύψους \$ 4 δισ. Τον Δεκέμβριο του 2014 η Συρία φέρεται να ζήτησε ένα συμπληρωματικό δάνειο του ίδιου μεγέθους, ενώ τον Ιούλιο του 2015 η κυβέρνηση του Ιράν ενέκρινε εκ νέου τη χορήγηση οικονομικής βοήθειας ύψους \$1 δισ.

www.middleeasteye.net/news/syrias-assad-depending-iran-financial-aid-392275455#sthash.SvWnuJWj.dpuf,

www.ibtimes.com/iran-extends-financial-support-syria-approves-1b-credit-loan-2002030, πρόσβαση 5/12/2016.

στρατιωτική βοήθεια, τόσο σε έμψυχο υλικό, όσο σε οπλικά συστήματα²¹⁶, για να διατηρήσει τον Άσαντ στην εξουσία και εαυτόν σε θέση επιρροής στην περιοχή. Δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι τα κίνητρα μιας τόσο μεγάλης οικονομικής βοήθειας εδράζονται σε αλτρουιστικά συναισθήματα. Κάθε άλλο. Δεν πρέπει να λησμονούμε τη συμφωνία που έχει συνάψει το Ιράν με τη Συρία από το 2011 για την κατασκευή αγωγού μεταφοράς ιρανικού φυσικού αερίου στη Μεσόγειο μέσω Ιράκ και Συρίας²¹⁷, ο οποίος και τελικά αποτέλεσε και την κύρια αιτία της ανάφλεξης της Συρίας καθ'όσον έβλαπτε τα συμφέροντα των χωρών του ανταγωνιστικού αγωγού Κατάρ-Σ.Αραβία-Ιορδανία-Τουρκία-Ευρώπη²¹⁸.

²¹⁶ Το Ιράν έχει ενισχύσει τις ένοπλες δυνάμεις της Συρίας που μάχονται κατά του Ισλαμικού Κράτους με επίλεκτες μονάδες της Επανασταστικής Φρουράς. Μάλιστα, ο επικεφαλής της Επανασταστικής Φρουράς, ο στρατηγός Qassem Suleimani μετέβη ο ίδιος στην εμπόλεμη περιοχή για να εμπνεύσει τους πολεμιστές. Οι Ιρανοί στρατιώτες πολεμούν μαζί με τους εθελοντές ιρακινούς και τους μαχητές της Hezbollah.

<http://www.theguardian.com/world/2015/oct/14/iran-troop-deployment-syria-anti-rebel-offensive-revolutionary-guards-assad>, πρόσβαση 12/12/2016.

²¹⁷ Στις 25 Ιουλίου 2011, οι υπουργοί Πετρελαίου του Ιράκ, του Ιράν και της Συρίας υπέγραψαν προσύμφωνο για μια συμφωνία αγωγού φυσικού αερίου ύψους 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Η συμφωνία υπεγράφη στη βιομηχανική περιοχή Assalouyeh που βρίσκεται στη νότια επαρχία του Μπουσέρ από τον υπουργό πετρελαίου του Ιράν Μοχάμαντ Aliabadi, τον υπουργό πετρελαίου του Ιράκ Abdul Kareem Luaiby και τον Σύρο ομόλογό τους Sufian Alow.

Η συμφωνία προέβλεπε ότι η Συρία θα αγοράσει από 20000000 έως 25000000 κυβικά μέτρα την ημέρα ιρανικού φυσικού αερίου. Το Ιράκ έχει ήδη υπογράψει συμφωνία με την Τεχεράνη για να αγοράσει έως και 25 εκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου την ημέρα για να τροφοδοτήσει σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής της.

Το έργο απαιτεί περίπου 10 δις. \$ επενδύσεις και προβλεπόταν να κατασκευαστεί μέσα σε τρία χρόνια. Το μήκος του αγωγού θα ήταν πάνω από 1.500 χιλιόμετρα και θα ξεκινούσε από το Assalouyeh μέχρι τη Δαμασκό, ενώ διερχόταν από το Ιράκ, με ικανότητα μεταφοράς 110 εκατομμυρίων κυβικών μέτρων φυσικού αερίου ημερησίως. Το αέριο παράγεται από το ιρανικό κοίτασμα South Pars στον Περσικό Κόλπο, το οποίο το Ιράν το μοιράζεται με το Κατάρ και κατέχει εκτιμώμενα αποθέματα 16 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου.

Η Τεχεράνη είχε επίσης ως στόχο να επεκτείνει τον αγωγό προς τον Λίβανο και τη Μεσόγειο για την προμήθεια φυσικού αερίου προς την Ευρώπη.

Hafidh Hassan and Faucon Benoit, July 25, 2011, *Iraq, Iran, Syria Sign \$10 Billion Gas-Pipeline Deal*,

<http://www.wsj.com/articles/SB10001424053111903591104576467631289250392>, πρόσβαση 5/3/2015.

²¹⁸ Το 2009 το Κατάρ πρότεινε την κατασκευή ενός αγωγού ο οποίος θα εκκινούσε από το μεγαλύτερο μέχρι σήμερα κοίτασμα φυσικού αερίου στον κόσμο, το South Pars/North Dome ιδιοκτησίας Κατάρ. Ο αγωγός θα περνούσε από Σαουδική Αραβία, την Ιορδανία (ενδεχομένως να παρακάπτονταν η Ιορδανία), την Τουρκία, τη Βουλ-

Προς επίρρωση των παραπάνω δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι, η Συρία κατέχει αξιόλογες ποσότητες φυσικού αερίου, οι οποίες ανέρχονται στα 8,5 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Όπως και η πλειοψηφία των κοιτασμάτων πετρελαίου, έτσι και τα κοιτάσματα φυσικού αερίου βρίσκονται ως επί το πλείστον, στις κεντρικές και ανατολικές επαρχίες της χώρας οι οποίες ελέγχονται από την κεντρική μειονότητα της Συρίας²¹⁹. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν το γεγονός ότι οι περιοχές αυτές αποτελούν και το «μήλον της έριδος» για τις αντιμαχόμενες πλευρές του διεθνοποιημένου αυτού ιδιότυπου εμφυλίου που μαίνεται επί 9 χρόνια στην περιοχή.

Το Ισραήλ με τη σειρά του, με την ανακάλυψη των κοιτασμάτων αερίου Ταμάρ και Λεβιάθαν δυναμικότητας 280 και 640 δισ. κμ αντίστοιχα, μεταμορφώνεται σε παραγωγό υδρογονανθράκων²²⁰ αφού η ετήσια κατανάλωση φυσικού αερίου του ίδιου δεν ξεπερνά τα 7 δισ. κμ,

γαρία και τέλος την Ευρώπη. Οι ΗΠΑ ενδιαφέρονταν για τον εν λόγω αγωγό ενώ οι Καταριανοί σκόπευαν να εξασφαλίσουν επενδύσεις και από την Ευρώπη, αφού ο αγωγός εμφανίστηκε ως εναλλακτική επιλογή απεγκλωβισμού της Ευρώπης από τη Ρωσία. Αρχικά, υπολογίζονταν ότι ετησίως θα μεταφέρονταν 31 εκατομμύρια τόνοι ετησίως, ποσότητα η οποία θα διπλασιαζόταν. Η άρνηση του Άσαντ να υπογράψει τη συμφωνία κατασκευής του αγωγού προκάλεσε τη δυσaréσκεια της Δύσης η οποία πίστευε ότι η στάση του Άσαντ ήταν το προϊόν συνεργασίας με τη Ρωσία, τα συμφέροντα της οποίας διακυβεύονταν από την κατασκευή του αγωγού.

Μάζης Ι. Θ., 2016, *Γεωπολιτική και Γεωστρατηγικές της Συριακής Κρίσης*, Αθήνα, εκδ. Λειμών, σσ.105-109

²¹⁹ Το 75% των ποσοτήτων φυσικού αερίου ανήκει στην Syria Petroleum Company. Τα 3,6 TCF βρίσκονται στην περιοχή της Palmyra, τα 1,6 TCF στην al-Furat, τα 1,2 TCF στην Suwaldlyah, τα 0.8 TCF στην Jibsah, τα 0,7 TCF στην Delt ez-Zour και τα υπόλοιπα στις περιοχές της al-Hol, al-ghona και Marqada. Το 1998 η Συρία παράγαγε 208 BCF προσβλέποντας να αυξήσει την παραγωγή αυτή ώστε να αντικαταστήσει το πετρέλαιο το οποίο χρησιμοποιούσε για την παραγωγή ηλεκτρισμού προκειμένου να είναι διαθέσιμο για εξαγωγή.

Oil & Gas Journal, *Worldwide Look at Reserves and Production*, Dec 1, 2015, <https://www.ogj.com/ogj-survey-downloads/worldwide-production/document/17299695/worldwide-production>, πρόσβαση 23/11/2016

²²⁰ Η ενεργειακή αυτόρκεια ήταν αδιανόητη για το κράτος του Ισραήλ από την ίδρυσή του το 1948. Εκτεταμένες έρευνες για πετρέλαιο και φυσικό αέριο είχαν γίνει επανειλημμένα, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Το 2009, η εταιρεία Noble Energy, στην οποία είχε αναθέσει το Ισραήλ την εξερεύνηση, ανακάλυψε στην λεκάνη της Ανατολής (Λεβαντίνης) το κοιτάσμα του Ταμάρ, μόλις 80 χιλιόμετρα δυτικά από το λιμάνι της Χάιφα, μεγέθους περίπου 238 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου της υψηλότερης ποιότητας. Το Ταμάρ ήταν η μεγαλύτερη παγκόσμια ανακάλυψη φυσικού αερίου το 2009. Ήταν η περίοδος κατά την οποία, το συνολικό απόθεμα φυσικού αερίου του Ισραήλ εκτιμάτο σε περίπου 45 δισ. κυβικά μέτρα. Οι εκτιμήσεις του Τελ Αβίβ προέβλεπαν ότι η εκμετάλλευση του Yam Tethys (είναι το έργο εκμετάλλευσης των πρώτων Ισραηλινών

μεταβάλλοντας συγχρόνως τη διεθνή του συμπεριφορά, υιοθετώντας πλέον μία πιο «επιθετική» εξωτερική πολιτική στηριζόμενο στην ισχύ που του παρέχουν οι πλουτοπαραγωγικές πηγές του, αφήνοντας πίσω την αμυντική στάση επιβίωσής του στο εχθρικό για αυτό αραβικό περιβάλλον. Είναι εμφανής λοιπόν, η ενδυνάμωση του Ισραήλ μετά την ανακάλυψη των κοιτασμάτων, όχι μόνον σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, αλλά και σε παγκόσμιο, αφού πλέον παρουσιάζεται ως εναλλακτική ενεργειακή πηγή για την Ε.Ε. η οποία αποτελεί παγκόσμιο δρώντα.

Με τις ανακαλύψεις του Ταμάρ και έπειτα του Λεβιάθαν, το Ισραήλ αποφάσισε να γίνει ένα από τα ηγετικά έθνη για την εξαγωγή φυσικού αερίου. Τα έσοδα μάλιστα από τις εξαγωγές και τους φόρους από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο θα επιτρέψουν τη εξασφάλιση ενός κρατικού επενδυτικού κεφαλαίου, το οποίο θα επενδύει μακροπρόθεσμα στην εθνική οικονομία, πρακτική που ακολουθούν χώρες όπως η Κίνα και πολλές αραβικές χώρες του ΟΠΕΚ²²¹.

Η ενεργειακή περιπέτεια για το Ισραήλ φυσικά και δεν τελειώνει με την ανακάλυψη των δύο κοιτασμάτων. Αυτό ήταν μόνον η αρχή, καθώς η ύπαρξη στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου πλήθους κοιτασμάτων, (το Zohr για την Αίγυπτο, το Αφροδίτη για την Κύπρο) αυξάνει κατακόρυφα τις πιθανότητες για την εξεύρεση και άλλων μεγάλων κοιτασμάτων στην ευρύτερη περιοχή.

Η προσπάθεια αυτή βέβαια του Ισραήλ κάθε άλλο παρά τυχαία ήταν. Κατά τη διάρκεια του 2011, ενόψει της αποσταθεροποίησης της κατάστασης στη χερσόνησο του Σινά και της αλλαγής του καθεστώτος στην Αίγυπτο, οι πρώτες διαταραχές έγιναν αισθητές στην προμήθεια φυσικού αερίου από την Αίγυπτο, ενώ η ροή έπαυσε πλήρως τον Μάρτιο του 2012. Στη συνέχεια, το κοιτάσμα Yam Tethys κατέστη ο μοναδικός προμηθευτής φυσικού αερίου για την οικονομία του Ισραήλ παρέχοντας περίπου το 98% του συνολικού όγκου του φυσικού αερίου

κοιτασμάτων, Mari-B και Noa, των οποίων η εκμετάλλευση άρχισε το 1999), το οποίο παρέχει περίπου το 70% του φυσικού αερίου της χώρας, θα εξαντλείτο μέσα σε τρία χρόνια.

Στη συνέχεια, μετά από ένα μόνον έτος, η Noble Energy έκανε την πιο σημαντική ανακάλυψη από την ίδρυσή της εδώ και πολλές δεκαετίες, με το Λεβιάθαν, πάντα στην ίδια γεωλογική Λεκάνη, τη Λεβαντίνη.

«Israël: Leviathan détient plus de gaz que précédemment estimé» Offshore Energy Today, 19 décembre, 2011, <http://www.delekdrilling.co.il/en/project/yam-tethys>, πρόσβαση 20/11/2016.

²²¹ «Israël a assez de gaz pour devenir exportateur», AFP, 29 décembre 2010.

για το 2012, με αποτέλεσμα, όπως ήταν φυσικό, τη σχεδόν πλήρη εξάντληση των παραγωγικών πόρων²²².

Πέραν των κοιτασμάτων φυσικού αερίου το Ισραήλ προέβη το 2015, και στον εντοπισμό και κοιτασμάτων πετρελαίου στα διαφιλονικούμενα εδάφη των Υψωμάτων του Γκολάν²²³. Το Τελ-Αβίβ εκμεταλλεζόμενο την κρίση στη γειτονική Συρία²²⁴ και την ανυπαρξία ουσιαστικά συντεταγμένου κράτους, το οποίο θα μπορούσε να αντιδράσει σε ενέργεια όπως αυτήν, ανέθεσε στην εταιρεία Genie Energy, ισραηλινή θυγατρική της πετρελαϊκής εταιρείας Newark, New Jersey²²⁵, να ερευνήσει για πετρέλαιο στα Υψίπεδα του Γκολάν.

²²² Παρόλα αυτά, αυτή η αυξημένη παραγωγή δεν ικανοποίησε την εγχώρια ζήτηση και προϊόντος του χρόνου, άρχισε να γίνεται αισθητή η έλλειψη φυσικού αερίου. Για να καλυφθεί η έλλειψη φυσικού αερίου μέχρι την έναρξη της παραγωγής από τη δεξαμενή Tamar, οι εταίροι του Yam Tethys Project αποφάσισαν να αναπτύξουν το πεδίο Noa και το δορυφορικό ρεζερβουάρ Pinnacles. Αυτά τα πεδία αερίου αναπτύχθηκαν με ταχύτητα αστραπής σε σύγκριση με τα αποδεκτά πρότυπα στη βιομηχανία πετρελαίου και φυσικού αερίου, γεγονός που επέτρεψε τη σύνδεσή τους με την πλατφόρμα Yam Tethys εγκαίρως για να καλύψει όλες τις απαιτήσεις του καλοκαιριού του 2012.

<http://www.delekdrilling.co.il/en/project/yam-tethys>

²²³ Το Ισραήλ κατά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών του 1967, παραβιάζοντας τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, κατέλαβε παράνομα τα Υψίπεδα του Γκολάν, τα οποία ανήκουν στη Συρία. Στη συνέχεια, το 1981 το Ισραήλ κήρυξε την εφαρμογή του Ισραηλινού Νόμου στα Υψίπεδα του Γκολάν, ενώ παράλληλα άρχισε τον εποίκισμό της περιοχής σε μια de facto πράξη προσάρτησης των Υψιπέδων του Γκολάν. Η ενέργεια αυτή ανάγκασε το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ να ψήφισει το ψήφισμα υπ. αριθμ. 497, το οποίο δήλωνε ότι «η απόφαση του Ισραήλ να επιβάλλει τους νόμους, τη δικαιοδοσία και τη διοίκηση στα κατεχόμενα Συριακά Όρη του Γκολάν είναι άκυρες και χωρίς διεθνή νομική ισχύ».

²²⁴ Μια ομάδα ασκεί πλέον πίεση στην κυβέρνηση του Ισραήλ για να επωφεληθεί από το χάος στη Συρία και να απαιτήσει τη διεθνή αναγνώριση του ελέγχου των 1.200 τετραγωνικών χιλιομέτρων (460 τετραγωνικά μίλια) στα Υψίπεδα του Γκολάν. Η ομάδα περιλαμβάνει τον Zvi Hauser, πρώην γραμματέα του υπουργικού συμβουλίου του πρωθυπουργού Binyamin Netanyahu, ο οποίος προέτρεψε το Ισραήλ να το απαιτήσει ως αντιστάθμισμα για να ανεχθεί την πυρηνική συμφωνία με το Ιράν.

<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21677597-geologists-israel-think-they-have-found-oil-in-very-tricky-territory-black-gold>, πρόσβαση 25/7/2016

²²⁵ Η Genie Energy δεν αποτελεί κάποια ασήμαντη εταιρεία πετρελαιοειδών. Στο Συμβουλευτικό της Συμβούλιο (Advisory Board); μετέχει ο Dick Cheney, ο 46ος αντιπρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Τζωρτζ Ουόκερ Μπους, ο πρώην επικεφαλής της CIA και πρόεδρος του Ιδρύματος για την Προάσπιση των Δημοκρατιών (Foundation for Defense of Democracies), James Woolsey, ο Jacob Lord Rothschild της

Παρόλα αυτά, υπάρχει και ακόμα ένα κοιτάσμα πετρελαίου που βρίσκεται μέσα στο έδαφος του Ισραήλ και έχει ξεφύγει της προσοχής πολλών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης: η εξερεύνηση της εταιρείας Zion Oil & Gas στην κοιλάδα Megiddo και Jezreel. Η εδρεύουσα στο Τέξας εταιρεία, διεξάγει γεωτρήσεις κοντά στη Χάιφα από το 2005 για πιθανά 484 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου. Στις 6 Νοεμβρίου 2015, η Zion Oil ανακοίνωσε τη δημοσίευση μιας έκθεσης αξιολόγησης των κοιτασμάτων, σύμφωνα με την οποία ο αναμενόμενος ανακτήσιμος όγκος πετρελαίου κυμαίνεται από 20,7 εκατομμύρια βαρέλια έως 234,6 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου. Η πιο ρεαλιστική εκτίμηση για τους ανακτήσιμους υδρογονάνθρακες είναι τα 69,7 εκατομμύρια βαρέλια²²⁶.

Η ενεργειακή πολιτική που ακολουθεί το Ισραήλ επηρεάζει άμεσα τις γειτονικές του χώρες και ιδιαίτερα τον Λίβανο, ο οποίος ουσιαστικά ασφυκτιά υπό την πίεση του Τελ-Αβίβ και δεν δύναται να διαμορφώσει τη δική του ενεργειακή πολιτική η οποία πιθανώς θα οδηγούσε στην εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών του πηγών.

Η Δημοκρατία του Λιβάνου και το κράτος του Ισραήλ δεν έχουν προχωρήσει σε οριοθέτηση των συνόρων τους από την ίδρυση του εβραϊκού κράτους, το 1948 αφού επισήμως, βρίσκονται ακόμα σε κατάσταση πολέμου. Την ώρα που οι δύο γειτονικές χώρες δεν έχουν επιλύσει ακόμη τις εδαφικές διαφορές τους γύρω από την κοιλάδα Σεμπάα, από το 2011 βρίσκονται σε αντιδικία και για τον έλεγχο μιας θαλάσσιας ζώνης η οποία φαίνεται να κρύβει σημαντικά αποθέματα υδρογονανθράκων.

τραπεζικής δυναστείας του Λονδίνου και τέλος ένας πρώην συνεργάτης του καταδικασμένου ρωσικού πετρελαϊκού ολιγάρχη, Μιχαήλ Χοντορκόφσκι (Mikhail Khodorkovsky).

Επιπλέον, στην πετρελαϊκή εταιρεία συμμετέχει ο πρώην αμερικανός υπουργός ενέργειας Bill Richardson, ο πρώην υπουργός Οικονομικών Larry Summers και ο δισεκατομμυριούχος hedge fund Michael Steinhardt. Ο Steinhardt, φίλος του Ισραήλ και του Marc Rich, είναι επίσης μέλος του διοικητικού συμβουλίου του νεοσυντηρητικού ιδρύματος της Woolsey για την υπεράσπιση των δημοκρατιών, το οποίο συμβουλεύει τον Πρόεδρο Donald Trump μεταξύ άλλων ότι θα ήταν καλό για την Ουάσινγκτον να αναγνωρίσει το Ισραήλ ως νόμιμο ιδιοκτήτη Golan Heights.

<http://journal-neo.org/2017/03/30/golan-heights-israel-oil-and-trump/>, 25/7/2016

<http://www.worldoil.com/news/2017/1/11/genie-energy-launches-drilling-services-company-in-israel>, 25/7/2016

²²⁶ Christina Lin, Nov 2015, *Israel's Oil in Golan, Megiddo-Jezreel Valley*, ISPSW, Issue No. 391,

https://www.files.ethz.ch/isn/195001/391_Lin.pdf, πρόσβαση 25/7/2016

Με εμβαδόν περίπου 870 τετραγωνικά χιλιόμετρα, η ζώνη αντιστοιχεί σε πάνω από το 3% του θαλάσσιου χώρου, όπου ο Λίβανος ασκεί τα κυριαρχικά δικαιώματά του σε ζητήματα έρευνας και εκμετάλλευσης πλουτοπαραγωγικών πόρων. Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, η οποία προβλέπεται από το Δίκαιο της Θάλασσας, εκτείνεται από τα παράλια και μέχρι τα 200 ναυτικά μίλια (περίπου 370 χιλιόμετρα) στην ανοιχτή θάλασσα. Παρά το γεγονός ότι είναι δύσκολος ο υπολογισμός των ακριβών ποσοτήτων φυσικού αερίου που βρίσκονται μέσα στη συγκεκριμένη περίμετρο, καθώς, στην παρούσα φάση, είναι αδύνατον να πραγματοποιηθούν υποθαλάσσιες έρευνες, τα κοιτάσματα πρέπει να είναι κάθε άλλο παρά αμελητέα. Η αμφισβητούμενη ζώνη θα μπορούσε να κρύβει μέχρι 340 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου, σύμφωνα με μελέτη της Beicip-Franlab, θυγατρικής του Γαλλικού Ινστιτούτου Πετρελαίου και Νέων Πηγών Ενέργειας (Ifpen).

Η υπόθεση της ύπαρξης ενός υποθαλάσσιου «θησαυρού» ενισχύθηκε μετά την ανακάλυψη, πριν από δύο χρόνια, ενός ισραηλινού κοιτάσματος που ονομάστηκε Καρίς, σε ένα από τα πλησιέστερα στην αμφισβητούμενη ζώνη οικόπεδα έρευνας²²⁷. Το κοιτάσμα αυτό, το πέμπτο μεγαλύτερο, το οποίο έχει ανακαλύψει το εβραϊκό κράτος μέσα στην τελευταία δεκαετία, φέρεται να αφορά 50 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου, έναντι περίπου 250 και 540

²²⁷ Το κοιτάσμα Καρίς, που, σύμφωνα με τη Βηρυτό, βρίσκεται σε απόσταση 4 χιλιομέτρων από τα χωρικά ύδατα του Λιβάνου, αναζωπυρώνει τους φόβους σφετερισμού των λιβανέζικων αποθεμάτων από το Ισραήλ. Οι αρχές του Λιβάνου φοβούνται, επίσης, την καταφυγή σε οριζόντιες αντλήσεις, μια δοκιμασμένη τεχνική που έγκειται στην εξόρυξη φυσικού αερίου ή πετρελαίου από εφαπτόμενα κοιτάσματα.

Την ανησυχία στον Λίβανο επιτείνει η διαφορά δυναμικής μεταξύ των δύο χωρών. Η απαρχή της αντιδικίας χρονολογείται από τον Ιούλιο του 2011, όταν το Ισραήλ οριοθετεί επίσημα την ΑΟΖ του, με όρια που βρίσκονται βορειότερα από εκείνα που έχει υποβάλει επίσημα ο Λίβανος στον ΟΗΕ, το 2010. Το Τελ-Αβίβ στηρίζεται στη συμφωνία οριοθέτησης που υπέγραψε με την Κύπρο, το 2010, και σε συμφωνία που συνήφθη το 2007, μεταξύ Λευκωσίας και Βηρυτού. Όμως, το κοινοβούλιο του Λιβάνου δεν επικύρωσε ποτέ τη συγκεκριμένη συμφωνία, κρίνοντάς την επιβλαβή για τα μελλοντικά συμφέροντα της χώρας. Το έγγραφο, που αμφισβητείται και από την Τουρκία, καθώς περιλαμβάνει και το βόρειο τμήμα της Κύπρου (το οποίο βρίσκεται υπό τουρκική κατοχή από το 1974), δεν διευκρινίζει το σημείο συνάντησης των ζωνών Λιβάνου, Κύπρου και Ισραήλ.

Το 2010, ο Λίβανος είχε στηρίξει τη δική του οριοθέτηση στη συμφωνία εκχειρίας του 1949 με το Ισραήλ και στους διεθνείς κανόνες, όπως είναι η μέθοδος της μέσης γραμμής, οι οποίοι είναι αναγνωρισμένοι από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS). Ο Λίβανος επικύρωσε την UNCLOS το 1995, Το Ισραήλ δεν επικύρωσε ποτέ τη σύμβαση, αλλά στηρίζεται στις διάφορες ερμηνείες των κανόνων τις οποίες η σύμβαση επιτρέπει.

δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων για τα κοιτάσματα Ταμάρ και Λεβιάθαν, αντίστοιχα, δηλαδή για τα δύο μεγαλύτερα κοιτάσματα που ανακαλύφθηκαν μέχρι σήμερα στη λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου, σύμφωνα με τα στοιχεία των ιδιωτικών εταιρειών, οι οποίοι έχουν αναλάβει τις σχετικές εργασίες.

Ο Λίβανος, αντίθετα με το Ισραήλ, καλύπτει ακόμη το 96% των ενεργειακών αναγκών του μέσω εισαγωγών και διαρκώς αναβάλλει τις απαραίτητες εργασίες έρευνας, κυρίως λόγω των εσωτερικών πολιτικών διαιρέσεων. Ωστόσο, αρκετές μεγάλες ξένες εταιρείες έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για τα υποθαλάσσια κοιτάσματα του Λιβάνου –μεταξύ τους η ExxonMobil, η Shell και η Total. Η εκμετάλλευση του φυσικού αερίου θα μπορούσε να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη και στην ανακούφιση της χώρας που λυγίζει κάτω από το βάρος του δημόσιου χρέους, το οποίο φθάνει το 148,2% του ΑΕΠ της²²⁸.

Στην κατ'επέκταση θρησκευτική αυτή αναμέτρηση μεταξύ σουνιτών και σιϊτών η οποία είναι ακατανόητη για τον μεταμεσαιωνικό δυτικό κόσμο, η Τεχεράνη προσπαθεί να εκμεταλλευτεί την αποσταθεροποίηση της περιοχής, ειδικά εις βάρος των γειτονικών – ανταγωνιστικών χωρών, όπως είναι η Τουρκία και η Ιορδανία. Οι ανεξέλεγκτες ροές προσφύγων προς την Ιορδανία μπορεί να μην αποτελούν πρώτη είδηση στα δυτικά ΜΜΕ, ή να μην απασχολούν έντονα τη διεθνή κοινότητα, όπως οι αντίστοιχες ροές προσφύγων προς την Ευρώπη, συνιστούν όμως παράγοντα αποσταθεροποίησης και απειλούν άμεσα να πλήξουν ανεπανόρθωτα το ήδη ταραγμένο πολιτικό κλίμα του Αμμάν.

Μία πρώτη ανάγνωση της ανάλυσης του υποσυστήματος μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο πολιτιστικός πυλώνας και, μάλιστα, το θρησκευτικό στοιχείο αυτού, επιβάλλεται και καθορίζει την κατανομή ισχύος. Η χρησιμοποίηση του ισλάμ ως μέσο αλλά ταυτόχρονα και ως τελικό σκοπό, καθιστούν τον πολιτιστικό πυλώνα διαμορφωτή της περιφερειακής ισορροπίας. Οι ενδοισλαμικές συγκρούσεις σουνιτών και σιϊτών επιβεβαιώνουν για ακόμα μία φορά το χάσμα που υπάρχει εντός του αραβικού κόσμου, απενεργοποιώντας ουσιαστικά ένα σημαντικό δομικό στοιχείο του πολιτιστικού πυλώνα, αυτό της κοινής καταγωγής και του γένους, γεγονός

²²⁸ <http://www.bankingnews.gr/%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CE%BA%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/item/324299-fitch-se-%C2%ABb-%C2%BB-epibebaiwnetai-h-axiologhsh-toy-libanoy,-me-stathero-outlook.html>, πρόσβαση 10/1/2018.

που έχει ως παράπλευρη απώλεια τη μερική αποδυνάμωση του πυλώνα και τη διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών διεμβολίσεώς του, είτε από το εσωτερικό περιβάλλον και δυνάμεις του υποσυστήματος, είτε από το εξωτερικό.

Με μια δεύτερη προσεκτικότερη ματιά, αντιλαμβανόμαστε ότι, ο πολιτιστικός/θρησκευτικός πυλώνας δεν θα μπορούσε να διαδραματίσει τον ρόλο που του αποδώσαμε αρχικά, χωρίς την υποστήριξη του αντίστοιχου οικονομικού. Στην περίπτωση μας ο οικονομικός αυτός πυλώνας εδράζεται στα ενεργειακά φατνώματα της πλούσιας σε κοιτάσματα περιοχής, τα οποία ελέγχονται από διαφορετικού θρησκευτικού προσανατολισμού πληθυσμούς, γεγονός που προκαλεί επιπλέον προβλήματα και περιπλέκει τη διαδικασία κατανομής ισχύος.

Είναι λοιπόν, θα λέγαμε, δυσδιάκριτο το ποιος από τους δύο αυτούς πυλώνες κατισχύει: ο πολιτιστικός/θρησκευτικός χωρίς την ταυτόχρονη ύπαρξη ενός αντίστοιχου οικονομικού, θα έφθινε ταχύτατα καθιστώντας τον αυτόματα ανενεργό, ενώ αντίστροφα ο οικονομικός πυλώνας δεν θα μπορούσε να κατισχύσει, χωρίς την άμεση υποστήριξη από τον πολιτιστικό/θρησκευτικό, αφού ο δεύτερος είναι αυτός που καθορίζει τις υιοθετούμενες στάσεις και συμπεριφορές.

Εφαρμόζοντας λοιπόν την Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση και έχοντας καταλήξει στη διαπίστωση ότι ο πολιτιστικός και ο οικονομικός πυλώνας κατισχύουν,

Η εφαρμογή της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, όπως είδαμε πιο πάνω (1.7.1), απαιτεί την χρησιμοποίηση της μέγιστης (max) και της ελάχιστης (min) τιμής κάθε αριθμοδείκτη, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των υποσυστημάτων που θα αναλύσουμε για να χρησιμοποιήσουμε τον μαθηματικό τύπο:

$$x' = \frac{x - \min_A}{\max_A - \min_A}$$

Έτσι λοιπόν, οι μέγιστες και οι ελάχιστες τιμές των δεικτών του συνόλου των υποσυστημάτων μας αποτυπώνονται στους παρακάτω πίνακες:

	ΑΕΠ		ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ		ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ/ ΕΞΑΓΩΓΩΝ		ΑΝΕΡΓΙΑ	
min	7,84	ΛΙΒΥΗ 2015	1,24	ΙΡΑΝ 2012	-44,9	ΛΙΒΥΗ 2014	0,14	ΚΑΤΑΡ 2017
max	950,6	ΤΟΥΡΚΙΑ 2013	178,9	ΕΛΛΑΔΑ 2014	48,5	ΚΟΥΒΕΙΤ 2012	27,4	ΓΑΖΑ 2017

	ΑΝΑΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ		ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ		ΔΑΣΚΑΛΟΙ / ΜΑΘΗΤΕΣ		ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ		ΑΤΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	
min	1	ΙΣΡΑΗΛ 2012	0,66	ΛΙΒΑΝΟΣ 2011	9	ΙΣΡΑΗΛ 2015	7,1	ΙΡΑΚ 2012	0,54	ΣΥΡΙΑ 2016
max	66,32	ΙΡΑΚ 2013	0,99	ΙΡΑΝ 2012	28,52	ΙΡΑΝ 2017	94,82	ΗΑΕ 2017	0,86	ΗΑΕ 2017

Πίνακας 4: Μέγιστες και ελάχιστες τιμές αριθμοδεικτών

Πηγή: <https://www.theglobaleconomy.com>

Το σύνολο των τιμών των αριθμοδεικτών για τους πυλώνες Οικονομία και Πολιτισμός, οι οποίοι αφορούν στο υποσύστημα Ιράν – Συρία – Λίβανος – Ισραήλ, για το χρονικό διάστημα 2012-2017 για το οποίο υφίστανται αξιόπιστα στοιχεία, αποτυπώνονται στο παρακάτω πίνακα:

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ	ΑΕΠ 40%			ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ 30%			ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ / ΕΞΑΓΩΓΩΝ 20%			ΑΝΕΡΓΙΑ 10%			ΠΥΛΩΝΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 50%			ΑΝΑΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ 10%			ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 30%			ΔΑΣΚΑΛΟΙ / ΜΑΘΗΤΕΣ 10%			ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ 30%			ΑΤΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 20%			ΠΥΛΩΝΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ 50%			ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΙΣΧΥΣ			ΤΑΣΗ ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ (Μ.Ο.)
ΙΡΑΝ																																					
2012	462,7	0,48	0,19	1,24	0,00	0,00	0,88	0,5	0,09803	12,63	0,5	0,05	0,05	16,4	0,236	0,024	0,99	1	0,3	25,5	0,8	0,08	53,300	0,53	0,16	0,782	0,75	0,1495	0,499436269	0,27429156	0,13987725						
2013	461,8	0,48	0,19	1,49	0	0,00	3,43	0,5	0,10349	10,44	0,4	0,04	0,05	15,400	0,22	0,022	0,99	1	0,3	25,65	0,9	0,09	54,500	0,54	0,16	0,785	0,76	0,1514	0,506148872	0,27848983	0,140832888						
2014	483,1	0,5	0,2	1,33	0	0,00	1,68	0,5	0,099743	10,57	0,4	0,04	0,06	14,500	0,207	0,021	0,99	1	0,3	25,92	0,9	0,09	56,000	0,56	0,17	0,788	0,77	0,1532	0,51311962	0,28829159	0,141718817						
2015	476,7	0,5	0,2	1,65	0	0,00	0,47	0,5	0,097152	11,06	0,4	0,04	0,06	12,800	0,181	0,018	0,99	1	0,3	26,77	0,9	0,09	57,200	0,57	0,17	0,789	0,77	0,1538	0,516087036	0,28848945	0,139644959						
2016	540,6	0,57	0,23	1,42	0	0,00	1,5	0,5	0,099358	12,43	0,5	0,05	0,08	11,000	0,153	0,015	0,99	1	0,3	27,32	0,9	0,09	63,000	0,64	0,19	0,799	0,8	0,16	0,542014765	0,31162741	0,142546086						
2017	560,9	0,59	0,23	1,49	0	0,00	1,1	0,5	0,098501	12,1	0,4	0,04	0,09	10,000	0,099	0,01	0,99	1	0,3	28,57	1	0,1	70,000	0,72	0,22	0,799	0,8	0,16	0,565242699	0,32851046	0,153873527						
ΣΥΡΙΑ																																					
2012	43,190	0,04	0,01	45,00	0,3	0,09	-1,24	0,5	0,09349	8,67	0,3	0,03	-0,20	17,110	0,247	0,025	0,87	0,64	0,19	24,780	0,8	0,08	24,3	0,2	0,06	0,631	0,28	0,0566	0,200844644	0,00110753							
2013	21,360	0,01	0,01	60,00	0,4	0,12	-2	0,5	0,091863	8,67	0,3	0,03	-0,24	19,16	0,278	0,028	0,87	0,64	0,19	24,120	0,8	0,08	26,2	0,22	0,07	0,572	0,1	0,0203	0,171277652	-0,0327208							
2014	22,070	0,02	0,01	75,00	0,5	0,15	-3	0,4	0,089722	8,45	0,3	0,03	-0,26	18,000	0,26	0,026	0,87	0,64	0,19	25,330	0,8	0,08	28,09	0,24	0,07	0,551	0,04	0,0074	0,160395426	-0,0517645							
2015	16,980	0,01	0	90,00	0,6	0,18	-3,000	0,4	0,089722	8,39	0,3	0,03	-0,30	18,000	0,26	0,026	0,87	0,64	0,19	25,000	0,8	0,08	29,98	0,26	0,08	0,54	0	0,0006	0,161780517	-0,0672692							
2016	13,410	0,01	0	91,30	0,61	0,18	-3,148	0,4	0,089405	8,25	0,3	0,03	-0,30	18,000	0,26	0,026	0,87	0,64	0,19	25,000	0,8	0,08	31,87	0,28	0,08	0,539	0	0	0,167628881	-0,0660068							
2017	17,131	0,01	0	94,8	0,63	0,19	-4,000	0,4	0,08758	8,12	0,3	0,03	-0,30	18,000	0,26	0,026	0,87	0,64	0,19	25,000	0,8	0,08	34,25	0,31	0,09	0,544	0,02	0,0031	0,178845339	-0,0620116							
ΛΙΒΑΝΟΣ																																					
2012	44,23	0,04	0,02	131	0,73	0,22	-25,72	0,2	0,041071	6,41	0,2	0,02	-0,19	8,6	0,116	0,012	0,66	0	0	14,34	0,3	0,03	61,25	0,62	0,19	0,744	0,63	0,1265	0,272743143	0,043569							
2013	46,87	0,04	0,02	137	0,76	0,23	-25,62	0,2	0,041285	6,38	0,2	0,02	-0,19	8,4	0,113	0,011	0,66	0	0	12,05	0,2	0,02	70,5	0,72	0,22	0,741	0,62	0,1247	0,314563781	0,06013563							
2014	48,3	0,04	0,02	137	0,76	0,23	-19,48	0,3	0,054433	6,28	0,2	0,02	-0,18	8,2	0,11	0,011	0,66	0	0	12,33	0,2	0,02	73	0,75	0,23	0,732	0,6	0,1191	0,316429916	0,06812936							
2015	49,97	0,04	0,02	141	0,79	0,24	-21,48	0,3	0,05015	6,23	0,2	0,02	-0,19	8	0,107	0,011	0,66	0	0	12,18	0,2	0,02	74	0,76	0,23	0,728	0,58	0,1167	0,31845538	0,06406953							
2016	21,24	0,01	0,01	145	0,81	0,24	-24,79	0,2	0,043062	6,26	0,2	0,02	-0,22	7,5	0,1	0,01	0,66	0	0	12,48	0,2	0,02	76,11	0,79	0,24	0,725	0,57	0,1148	0,323048247	0,0532948							
2017	39	0,03	0,01	148	0,83	0,25	-24	0,2	0,044754	6,11	0,2	0,02	-0,21	7,2	0,095	0,009	0,66	0	0	12	0,2	0,02	78,18	0,81	0,24	0,732	0,6	0,1191	0,337366872	0,06196557							
ΙΣΡΑΗΛ																																					
2012	257,18	0,26	0,11	68,5	0,38	0,11	0	0,5	0,096146	6,86	0,2	0,02	0,06	1	0	0	0,76	0,3	0,09	12,5	0,2	0,02	70,8	0,73	0,22	0,744	0,63	0,1265	0,41737423	0,2405428							
2013	292,64	0,3	0,12	60,1	0,33	0,10	1,84	0,5	0,100086	6,21	0,2	0,02	0,10	1	0	0	0,76	0,3	0,09	12,12	0,2	0,02	70,25	0,72	0,22	0,741	0,62	0,1247	0,415588115	0,25742693							
2014	309,56	0,32	0,13	65,8	0,36	0,11	1,87	0,5	0,10015	5,89	0,2	0,02	0,10	1	0	0	0,76	0,3	0,09	12,1	0,2	0,02	75	0,77	0,23	0,732	0,6	0,1191	0,426379888	0,26221885							
2015	299,81	0,31	0,12	63,7	0,35	0,11	3,21	0,5	0,103019	5,25	0,2	0,02	0,10	1	0	0	0,76	0,3	0,09	9	0	0	76,2	0,79	0,24	0,728	0,58	0,1167	0,443895867	0,27329003							
2016	318,95	0,33	0,13	62,1	0,34	0,10	1,87	0,5	0,10015	4,8	0,2	0,02	0,11	1	0	0	0,76	0,3	0,09	12,07	0,2	0,02	77,35	0,8	0,24	0,725	0,57	0,1148	0,430249525	0,27126895							
2017	353,25	0,37	0,15	60,5	0,33	0,10	1,68	0,5	0,099743	4,22	0,1	0,01	0,13	1	0	0	0,76	0,3	0,09	12	0,2	0,02	79,65	0,83	0,25	0,732	0,6	0,1191	0,442795056	0,28702968							

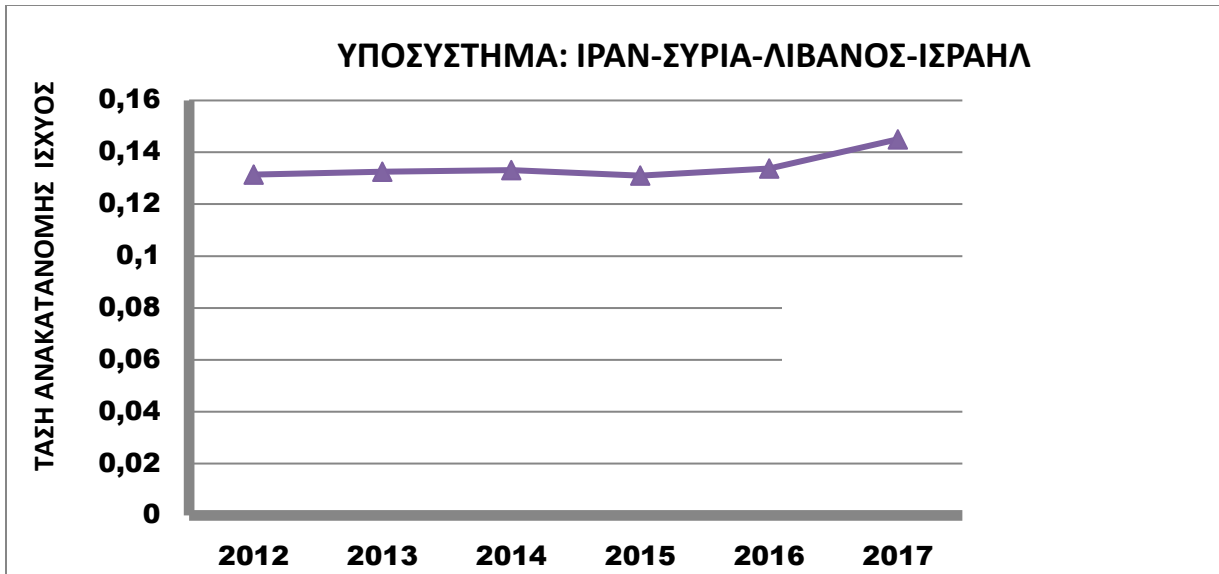
Πίνακας 5: Αριθμοδείκτες Υποσυστήματος Ιράν – Συρία – Λίβανος – Ισραήλ

Πηγή: <https://www.theglobaleconomy.com>, <https://tradingeconomics.com>, <http://world.bymap.org>,

πρόσβαση Σεπτέμβριος 2019 – Ιανουάριος 2020

Για τη διευκόλυνση του έργου μας ως προς τον μαθηματικό υπολογισμό της τάσης ανακατανομής ισχύος, χρησιμοποιήσαμε το υπολογιστικό πρόγραμμα Excel. Επίσης, όπως αναφέρεται στο παραπάνω πίνακα τιμών των αριθμοδεικτών, καθώς και στους αντίστοιχους πίνακες, που ακολουθούν και αναφέρονται στα λοιπά γεωπολιτικά υποσυστήματα τα οποία αναλύονται, η συμμετοχή του οικονομικού πυλώνα στη συνολική τάση είναι ίδια με αυτήν του πολιτιστικού, δηλαδή 50% έκαστος.

Η τάση ανακατανομής ισχύος στο εν λόγω υποσύστημα εμφανίζεται στο διάγραμμα που ακολουθεί:

Διάγραμμα 1: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ιράν-Συρία-Λίβανος-Ισραήλ

Η τάση ισχύος του υποσυστήματος, παραμένει χαμηλή, εξαιτίας της αστάθειας που επικρατεί πρωτίστως στη Συρία και δευτερευόντως στον Λίβανο. Παρατηρούμε βέβαια, μία ελαφρά τάση αύξησης, η οποία δικαιολογείται από το πρόδηλο γεγονός ότι το Ιράν εκμεταλλεύομενο πλήρως τις δυνατότητες των δύο πυλώνων που εξετάσαμε, οικονομικό και πολιτιστικό, ανακτά σταδιακά αλλά αργά, τη χαμένη του ισχύ, έχοντας την τάση να την αυξήσει και να επιβληθεί σε αυτό. Ο συνδυασμός του σιιτικού στοιχείου με τις εν υπνώσει μέχρι σήμερα οικονομικές δυνάμεις και πηγές της χώρας, παρέχουν στην Τεχεράνη τα απαραίτητα εκείνα «όπλα» για να ανατρέψει το status quo ισχύος προς όφελός της.

Από τη διαμορφούμενη αυτή κατάσταση στο υποσύστημα ένας δρων καταφέρει να λειτουργήσει εξισοροπητικά και να βγει αλώβητος: το Ισραήλ. Όχι μόνον δεν απώλεσε τμήμα της ισχύος του αλλά αντιθέτως την ενισχύει στηριζόμενο στον οικονομικό πυλώνα αφού η ανεύρεση και εκμετάλλευση ενεργειακών κοιτασμάτων στην ΑΟΖ του το αναδεικνύει σε περιφερειακό ενεργειακό παίκτη.

Όσον αφορά στην 1^η Υπόθεση που θέσαμε, τα παραπάνω αποτελέσματα από την ΣΓΑ μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το εν λόγω γεωπολιτικό υποσύστημα δεν δύναται να ανταποκριθεί άμεσα και αξιόπιστα στις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης. Η παγιωμένη αστάθεια η οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο στα σοβαρά προβλήματα της Συρίας η οποία ακροβατεί μεταξύ διάλυσης και ανασυγκρότησης υπό νέους όρους, σε συνδυασμό με τον ανίσχυρο να αναλάβει ενεργειακές πρωτοβουλίες Λίβανο, συνθέτουν ένα περιβάλλον το οποίο δεν επιτρέ-

πει τη ροή ενέργειας από τη συγκεκριμένη περιοχή προς την Ευρώπη και άρα δεν δύναται να εξασφαλισθεί απρόσκοπτα υπό τις υφιστάμενες οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες.

Αναφορικά με την 2^η Υπόθεσή μας, υπό τις παρούσες συνθήκες δεν είναι δυνατή η ανάπτυξη περαιτέρω οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων μεταξύ Ευρώπης και των χωρών του συγκεκριμένου γεωπολιτικού υποσυστήματος της Μέσης Ανατολής ώστε να εξασφαλισθεί η «ενεργειακή ασφάλεια» της Ε.Ε. Για ακόμα μία φορά, οι επικρατούσες συνθήκες σε Συρία και Λίβανο δρουν αποτρεπτικά προς αυτή την κατεύθυνση. Επιπρόσθετα, όσον αφορά στο Ιράν, η Ευρώπη ως ολόκληρη παραμένει προσδεμένη στο άρμα των ΗΠΑ με αποτέλεσμα να ευθυγραμμίζεται πλήρως με τις επιλογές της Ουάσιγκτον, η οποία επιβάλλοντας κυρώσεις αναμένει την «υποταγή» της Τεχεράνης στα κελεύσματα της Δύσης. Το Ιράν προσπαθεί να επιδράσει στο γεωπολιτικό μας υποσύστημα και να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που ανακύπτουν, εις όφελός του, αντιμετωπίζοντας ταυτόχρονα τον ανταγωνισμό ο οποίος προέρχεται από το Ισραήλ. Το παραπάνω διαμορφούμενο δίπολο Ισραήλ – Ιράν, δρα αποτρεπτικά ως προς την ανάπτυξη σχέσεων με τις χώρες του υποσυστήματος.

Μόνον με το Ισραήλ θα μπορούσε η Ευρώπη να αναπτύξει οικονομικές και πολιτιστικές σχέσεις, εκμεταλλευόμενη τις προσπάθειες κυρίως δύο κρατών – μελών της, της Ελλάδας και της Κύπρου, οι οποίες έχουν αναπτύξει μόνες τους ισχυρούς διακρατικούς δεσμούς, σε οικονομικό κυρίως επίπεδο. Άρα και σε αυτήν την περίπτωση η Ε.Ε. δεν δύναται να ως ένας ενιαίος οργανισμός να αναπτύξει σχέσεις με το Ισραήλ, παρά μόνο να επωφεληθεί από τις πρωτοβουλίες της Ελλάδας και της Κύπρου, οι οποίες δρώντας ανεξάρτητα διαμόρφωσαν έναν άξονα συνεργασίας – συμμαχίας με το Ισραήλ, στην επίμαχη περιοχή.

3.5 Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: IPAN - IPAK- ΣΥΡΙΑ- ΤΟΥΡΚΙΑ

Το υποσύστημα Τουρκία – Συρία – Ιράν – Ιράκ θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι το πιο σημαντικό από όλα τα υποσυστήματα, καθ'όσον είναι αυτό που επηρεάζει άμεσα τις ισορροπίες της περιοχής ή καλύτερα θα λέγαμε ότι, είναι η πηγή τη αστάθειας. Όπως θα δούμε και πιο κάτω, όλοι οι δρώντες των άλλων υποσυστημάτων προσπαθούν τελικά να επηρεάσουν το εν λόγω υποσύστημα, διαμέσου των υπολοίπων υποσυστημάτων. Δρουν δηλαδή, έχοντας πάντα το βλέμμα τους στραμμένο σε αυτό.

Η αναρρίχηση του κόμματος της Δικαιοσύνης και της Ανάπτυξης (ΑΚΡ) στην κυβέρνηση της Τουρκίας το 2002 σηματοδότησε μια νέα εποχή για τις σχέσεις των κρατών της Ανατο-

λικής Μεσογείου και ιδιαίτερα της Μέσης Ανατολής. Η αναβίωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία συν τω χρόνω εξελίχθηκε σε νεοθωμανικό σύνδρομο, το οποίο σχεδίασε ο Αχμέτ Νταβούτογλου και ενστερνίστηκε με ζέση ο Ταγίπ Ερντογάν, αποτελεί τον φάρο των επιλογών της Άγκυρας, περιπλέκοντας τις σχέσεις της με τα υπόλοιπα κράτη.

Η Τουρκία είναι κράτος σαφώς μουσουλμανικό, το οποίο με την υιοθέτηση του Κεμαλικού προτύπου πορεύτηκε από ιδρύσεως του, σε ατραπούς κοσμικές, θέτοντας τη θρησκεία στο παρασκήνιο. Ο δυτικός προσανατολισμός της γείτονος είχε ως αποτέλεσμα την απομάκρυνσή της από τον αμιγώς μουσουλμανικό κόσμο. Χώρες αυτές καθ' εαυτές μουσουλμανικές, όχι κατ' ανάγκη θεοκρατικές, όπως η Αίγυπτος, η Ιορδανία αλλά και τα αμιγώς θεοκρατικά κράτη όπως το Ιράν και η Σαουδική Αραβία, τηρούσαν στάση ιδιαίτερα επιφυλακτική απέναντί της. Ουδέποτε η Τουρκία δεν κατάφερε να καταστεί και ούτε το επεδίωξε, ισότιμο μέλος της διεθνούς μουσουλμανικής κοινότητας.

Η στροφή 180°, την οποία έκανε η Τουρκία με την υποστήριξη του παντοδύναμου Ιμάμη Φετουλάχ Γκιουλέν (Fethullah Gulen)²²⁹ και του δικτύου του, πολιτικά και θρησκευτικά συνοδοιπόρου του Ταγίπ Ερντογάν, με την ανάδειξη της μουσουλμανικής ταυτότητας και την επιδίωξη «της κάθαρσης του κράτους από το μίasma της κοσμικότητας που παρέδωσε τη χώρα στη διαφθορά και την απεμπόληση των κανόνων, των αξιών και του τρόπου ζωής», που υπαγορεύει το Κοράνι. Η εγκαινίαση της πολιτικής αυτής συνέπεσε ουσιαστικά με την αναρχία που επικράτησε στο Ιράκ μετά την επέμβαση των Αμερικανών και των λοιπών προθύμων το 2003 και την αποκαθήλωση του Σαντάμ Χουσεΐν, προσπάθεια στην οποία η Τουρκία αρνήθηκε να συμμετάσχει με οιονδήποτε τρόπο, λόγου χάρι με την παροχή δυνάμεων ή διευκολύνσεων, φοβούμενη τη διάλυση του Ιράκ, η οποία θα είχε ως συνέπεια να θέσει σε κίνδυνο τις ενεργειακές κατά πρώτο λόγο, σχέσεις των δύο χωρών και να αποτελέσει την αρχή της κρατο-

²²⁹ Ο Φετουλάχ Γκιουλέν (Fethullah Gülen) συμπορεύθηκε με το κόμμα του Ερντογάν μέχρι το 2003 οπότε επήλθε η ρήξη. Το δίκτυο του Γκιουλέν υποστήριξε τον Ερντογάν να κερδίσει τις εκλογές το 2002. Γκιουλέν και Ερντογάν εμφορούνται από την ίδια, έντονα αντικοσμική ιδεολογία. Πίστευε και αυτός στην επιβολή του ισλαμικού νόμου (σαρία) και στην ισλαμική φιλοσοφία διακυβέρνησης.

Christopher Holton and Clare Lopez, *The Gulen Movement*, Civilization Jihad Reader Series, vol.8,

https://www.centerforsecuritypolicy.org/wp-content/uploads/2015/12/Gulen_Final.pdf, 5/11/2016

Sarah El-Kazaz, *The AKP and the Gülen: The End of a Historic Alliance*, Middle East Brief, Brandeis University

<https://www.brandeis.edu/crown/publications/meb/MEB94.pdf>, 5/11/2016.

γένεσης του Κουρδιστάν. Η αδυναμία των ΗΠΑ να επιτύχουν τους στόχους²³⁰, τους οποίους οι ίδιες είχαν θέσει αναφορικά προς τη μετά Σαντάμ εποχή του Ιράκ, προκάλεσε εκτός του χάους και κενό στην ισορροπία ισχύος στην περιοχή, κενό το οποίο προσπάθησε να εκμεταλλευτεί η Τουρκία.

Οι σχέσεις των δύο χωρών από τη δεκαετία του '60 και μέχρι το '90, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως πολύ καλές έως άριστες. Πετρέλαιο και νερό ήταν τα δύο στοιχεία που υπαγόρευαν τις πολιτικές, τις οποίες θα ακολουθούν τα δύο αυτά κράτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των αρμονικών σχέσεων είναι η απόφαση του ΟΠΕΚ, υπό την επιρροή του Ιράκ, το οποίο αποτελούσε μέλος του ΟΠΕΚ, κατά την πετρελαϊκή κρίση του 1973 να εξαιρέσουν την Τουρκία από τον περιορισμό στην προμήθεια πετρελαίου. Συγχρόνως, το 1973 υπεγράφη και η συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών για την κατασκευή του πετρελαιοαγωγού Κιρκούκ – Γιουμουρταλίκ (Kirkuk-Yumurtalik), ο οποίος θα κάλυπτε τα 2/3 των αναγκών της Τουρκίας σε πετρέλαιο.

Στον αντίποδα βέβαια αυτού, βρίσκονται και οι αντιπαραθέσεις και οι προστριβές, τις οποίες πυροδότησε η εφαρμογή του προγράμματος διαχείρισης των υδάτινων πόρων που εφαρμόσε η Τουρκία και συγκεκριμένα, το πρόγραμμα κατασκευής 22 φραγμάτων στους ποταμούς Τίγρη και Ευφράτη (Güneydoğu Anadolu Projesi, GAP)²³¹, το οποίο και η Βαγδάτη το

²³⁰ Οι ΗΠΑ είχαν θέσει ως στόχους της επιχείρησης:

- α. Την αποσάθρωση του καθεστώτος που υποστήριζε το δίκτυο της Αλ-Κάιντα και την τρομοκρατία.
- β. Την μεταστροφή του αρνητικού προς τις ΗΠΑ κλίματος, που επικρατούσε στον μουσουλμανικό κόσμο και την αποδοχή της επέμβασης της Αμερικής ως λύσης.
- γ. Τη δημιουργία μιας βάσης επιχειρήσεων στην περιοχή του Κόλπου με σκοπό την πίεση των χωρών οι οποίες άμεσα ή έμμεσα υποστηρίζουν την τρομοκρατία (Σαουδική Αραβία, Συρία και Ιράκ).

https://www.stratfor.com/weekly/u_s_counterinsurgency_strategies_iraq, 5/11/2016

²³¹ Το Πρόγραμμα Νοτιοανατολικής Ανατολίας έχει ως στόχο να μεταμορφώσει την υποανάπτυκτη περιοχή της Νοτιοανατολικής Τουρκίας, η οποία κατά πλειονότητα κατοικείται από Κούρδους, ώστε να την καταστήσει τον σιτοβολώνα, όχι μόνον της Τουρκίας, αλλά ολόκληρης της Μέσης Ανατολής.

Μάζης Ι.Θ., 2001, *Γεωπολιτική των Υδάτων στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, σελ. 183-202

Η κρυφή όμως ατζέντα της κατασκευής του μεγαλεπήβολου αυτού σχεδίου ήταν η επίτευξη των αναγκαίων οικονομικών στόχων για την ένταξη στην Ε.Ε και, παράλληλα, η αλλοίωση της κουρδικής ταυτότητας, η οποία παρουσιάζεται ιδιαίτερα έντονη στην περιοχή αυτή.

εξέλαβε ως απειλή για την επάρκεια νερού. Οι συνομιλίες για την εξεύρεση βιώσιμης και κοινά αποδεκτής λύσης επί του θέματος ακόμα και μέχρι σήμερα συνεχίζονται.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου μεταξύ Ιράκ – Ιράν (1980-1988), η Τουρκία τήρησε τυπικά ουδέτερη στάση, ουσιαστικά όμως υποστήριξε το Ιράκ. Η Τουρκία μέλος του ΝΑΤΟ και υπό την άμεση επιρροή των ΗΠΑ, να μη λησμονούμε ότι εκείνη την εποχή είχε κυβέρνηση στρατιωτικά υποστηριζόμενη υπό τις ευχές της Αμερικής, συνέχιζε να προμηθεύεται πετρέλαιο από το Ιράκ πληρώνοντας σε δολάρια, τα οποία η Βαγδάτη τα χρησιμοποιούσε για να υποστηρίξει τον πόλεμο με το Ιράν, αγοράζοντας πολεμικό υλικό, εισάγοντας επίσης εμπορεύματα από την Τουρκία. Η αμοιβαία αυτή σαραντάχρονη καλή σχέση τερματίστηκε απότομα το 1990 με την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ και τη συμμετοχή της Τουρκίας στην πολυεθνική δύναμη υπό τη σημαία των Ηνωμένων Εθνών για την απελευθέρωση του Κουβέιτ.

Η Άγκυρα μετά τον πόλεμο στον Κόλπο το 1991 δεν δέχονταν τη δημιουργία αυτόνομης Κουρδικής περιοχής στο Β. Ιράκ πιστεύοντας ότι αυτή η κίνηση θα ενδυνάμωνε τις αποσχιστικές τάσεις των Κούρδων της ΝΑ Τουρκίας, οι οποίοι θα μπορούσαν έτσι να βρουν υποστήριξη από ένα γειτονικό, ομοεθνές, κρατικό μόρφωμα που απολαμβάνει την προστασία της Υπερδύναμης και γενικά της Δύσης. Μάλιστα, η Άγκυρα, φοβούμενη την εισροή των 500.000 Κούρδων προσφύγων του Ιράκ, που συσσωρεύτηκαν στην άλλη πλευρά των συνόρων της, οι οποίοι προσπαθώντας να αποφύγουν τα δεινά που υπέφεραν από την εθνικιστική πολιτική του Σαντάμ κατευθύνθηκαν προς το βορρά, ζήτησαν από την Αμερική τη δημιουργία προστατευτικής ζώνης (safe zone)²³², εντός του εδάφους του Ιράκ, πιστεύοντας ότι οι κουρδικές καταγωγής Ιρακινοί μετά το τέλος του πολέμου θα ενσωματωθούν στο νέο Ιράκ και δεν θα αποτελούν απειλή για τη χώρα. Οι δύο χώρες συνεργάστηκαν στενά ενάντια στη δράση του ΡΚΚ και, γενικά των Κούρδων. Κοινή πεποίθηση και επιδίωξη ήταν η προστασία με κάθε τρόπο της ακεραιότητας του Ιράκ²³³. Όμως αντίθετα με τις προσδοκίες της Άγκυρας, οι Κούρδοι παρέμειναν

Koetsier Laurence, 2013-2014, *Southeastern Anatolian Project, Turkey*, 4152360. Water Law, Policy and Governance

<http://ucwosl.rebo.uu.nl/wp-content/uploads/2014/10/Koetsier.pdf>, 6/11/2016

²³² Το 1991 με το υπ' αριθμ. 688 Ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, επίσημα αναγνωρίστηκε η περιοχή του Ιράκ βορείως του 36^{ου} παράλληλου ως «ζώνη ασφαλείας» (safe zone).

²³³ Τον Απρίλιο του 2009 ο Ταγίπ Ερντογάν δήλωσε: «...υπερασπιζόμαστε την εγκαθίδρυση ενός Ιρακινού Κράτους επί της βάσης της εθνικότητας. Κοινός τόπος είναι ένα εθνικό Ιράκ. Αν δημιουργηθεί ένα Κουρδικό κράτος,

στην περιοχή και τελικά η δημιουργηθείσα προστατευτική ζώνη λειτούργησε ως ο πυρήνας γένεσης της αυτόνομης Κουρδικής περιοχής το 2003.

Από τότε η Άγκυρα τηρούσε ιδιαίτερα σκληρή στάση απέναντι στο Αυτόνομο Κουρδικό Κράτος του Ιράκ και στην κυβέρνηση του (Kurdistan Regional Government, KRG), κατηγορώντας την για στενές σχέσεις με το Κουρδικό Εργατικό Κόμμα (Kurdistan Workers' Party, PKK) το οποίο έχει κατατάξει στις τρομοκρατικές οργανώσεις. Τελικά, η Άγκυρα το 2009 αποκατέστησε οικονομικές σχέσεις με το Κουρδικό Κράτος του Ιράκ, στο πλαίσιο μεταστροφής της εξωτερικής της πολιτικής λόγω μεγαλοϊδεατικών προσδοκιών, αλλά, επίσης διότι πίστευε ότι, οι καλές σχέσεις θα λειτουργήσουν θετικά και στο εσωτερικό της χώρας, αμβλύνοντας τα προβλήματα με τους Τούρκους κουρδικής καταγωγής, ώστε να πάψει ο ένοπλος αγώνας, ο οποίος εκτός από θύματα επέφερε και φθορά στην κυβέρνηση Ερντογάν. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε και τα πετρελαϊκά αποθέματα που κατέχει το Κουρδιστάν στο Ιράκ.

Ορόσημο στην υλοποίηση των μεγαλεπήβολων σχεδίων της αποτέλεσε η «Αραβική Άνοιξη», την οποία και εκμεταλλεύτηκε η Άγκυρα για να καταστήσει γνωστό τοις πάσι και, ιδιαίτερα στην ισλαμική κοινότητα ότι, η Τουρκία είναι πλέον ένα μουσουλμανικό κράτος, όχι τύποις αλλά ουσία, η οποία σέβεται και εφαρμόζει τον Ιερό Λόγο του Κορανίου.

Προκειμένου, λοιπόν, να εδραιωθεί στις συνειδήσεις των απανταχού ευρισκομένων μουσουλμάνων ως ισλαμική χώρα, η Τουρκία τάχθηκε από την αρχή στο πλευρό των Αδελφών Μουσουλμάνων και υποστήριξε την «Αραβική Άνοιξη», διακηρύσσοντας ότι η εξέγερση αυτή αποτελεί την κραυγή απελπισίας του σουνιτικού κόσμου κατά της καταπίεσης των δυτικά υποστηριζόμενων καθεστώτων, κατάλοιπων της αποικιοκρατίας, τα οποία τόσα χρόνια λυμαίνονταν τον πλούτο των χωρών αυτών, καταδικάζοντας τους λαούς στην ανέχεια, στο σκοταδισμό και στη δυστυχία. Η ρητορική αυτή λειτούργησε θετικά ως προς τις προσδοκίες των πολιτών, τόσο των ξένων που είδαν στο πρόσωπο του Ερντογάν την περιφερειακή εκείνη δύναμη που θα τους οδηγούσε στη λύτρωση και τη χειραφέτηση, όσο και του τουρκικού πληθυσμού, της Ανατολής, που είδαν τον ηγέτη του κράτους τους να τίθεται επικεφαλής μιας προσπάθειας προστασίας των σουνιτικών πληθυσμών, γεννώντας αισθήματα κυριαρχίας στην ευρύτερη πε-

τότε και άλλοι θα προσπαθήσουν να δημιουργήσουν ένα Σιιτικό Κράτος και άλλοι ένα Αραβικό Κράτος. Τότε το Ιράκ θα χωριστεί στα τρία. Αυτό θα οδηγήσει το Ιράκ σε εμφύλιο πόλεμο.»

<http://www.todayszaman.com/tz-web/detaylar.do?load=detay&link=171383>, 7/11/2016

ριοχή τους. Στο σημείο αυτό πολλοί θα αναρωτηθούν πως ένα κράτος, στην προκειμένη περίπτωση η Τουρκία, υπερασπίζεται με τόση ζέση το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών και των μειονοτήτων, όταν εκείνη ταυτόχρονα καταπιέζει στο εσωτερικό της τη μεγαλύτερη μειονότητα που αποτελεί 20% του πληθυσμού και αριθμεί περίπου 15 εκατομμύρια, δηλαδή τους Κούρδους και τους αρνείται αιώνες τώρα, όχι μόνον το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, αλλά ακόμα και αυτό του αυτοπροσδιορισμού και της προστασίας της πολιτιστικής της κληρονομιάς; Οξύμωρη κατάσταση, αλλά ενδεικτική του πολιτικού αμοραλισμού που επικρατεί στις διεθνείς σχέσεις.

Επανερχόμενοι όμως στο παραπάνω θέμα, σε αντίθεση με το λαό, οι κυβερνώντες ένωσαν ότι απειλούνται από την πολιτική αυτή της Άγκυρας. Όχι μόνον τα καθεστώτα στις χώρες όπου εμφανίστηκε η «Αραβική Άνοιξη» και τα ανέτρεψε, όπως στη Λιβύη και την Αίγυπτο, αλλά και σε χώρες όπως τη Σαουδική Αραβία, το Κατάρ ή τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, οι οποίες έβλεπαν τη στάση αυτή να ενθαρρύνει ανατρεπτικές τάσεις στο εσωτερικό τους. Το οξύμωρο όμως για ακόμα μια φορά είναι ότι, στη Συρία οι χώρες που προαναφέραμε, ήτοι Σαουδική Αραβία και Κατάρ, υποστήριζαν τις ανατρεπτικές κινήσεις της αντιπολίτευσης με αρωγό, βέβαια, και την Τουρκία. Παρατηρούμε για ακόμα μια φορά τη Μακιαβελική πολιτική που υιοθετούν τα κράτη προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους και θυμόμαστε τα λόγια του Ι.Θ. Μάζη ότι: «Δίκαιο είναι το συμφέρον υποστηριζόμενο από Στρατό, Ναυτικό και Αεροπορία».

Οφείλουμε όμως να παραδεχτούμε ότι, η Τουρκία είναι η χώρα που επηρεάστηκε περισσότερο από κάθε άλλη χώρα από τη συριακή κρίση, λόγω των τεράστιων ροών προσφύγων και της ανασφάλειας που επικρατεί στα σύνορά της. Όμως, η Άγκυρα δεν είναι άμοιρη καθόλου της δημιουργηθείσας κατάστασης. Στο πλαίσιο που περιγράψαμε πιο πάνω και προσπαθώντας να διευκολύνει την ανατροπή του Άσαντ, με τον οποίο πριν από λίγο καιρό συνδιαλεγόταν επί μεγάλο χρονικό διάστημα για την προώθηση των κοινών και περιφερειακών συμφερόντων²³⁴

²³⁴ Το 2009 και στο πλαίσιο της πολιτικής της ως περιφερειακής δύναμης, η Τουρκία δια του τότε Υπουργού Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου, προσπάθησε να διαμεσολαβήσει για να συμφιλιώσει το Ιράκ με τη Συρία μετά τους βομβαρδισμούς που έλαβαν χώρα στην Πράσινη Ζώνη της Βαγδάτης και για τους οποίους η Βαγδάτη κατηγορήσε ευθέως τη Δαμασκό, προσπάθεια η οποία τελικά δεν τελεσφόρησε, καθ'όσον το Ιράκ αντιμετώπιζε πάντα με επιφύλαξη τις ενέργειες της Τουρκίας, επιβεβαιώνοντας για μια φορά ακόμα ότι, η Τουρκία δεν θεωρείται αμι-

ως όφειλε μια αναδυόμενη περιφερειακή δύναμη, η Άγκυρα υποστήριξε, όπως είπαμε, τις επαναστατικές ομάδες με την ελπίδα της γρήγορης αντικατάστασης του Άσαντ, όπως έγινε στη Λιβύη, από ισλαμικού προσανατολισμού κυβέρνηση, φίλα προσκείμενη έως και εξαρτώμενη, από αυτήν. Ωστόσο, η ανατροπή δεν επετεύχθη και η Τουρκία βρέθηκε παγιδευμένη στην παγίδα, την οποία εκείνη βοήθησε να στηθεί, διακινδυνεύοντας ακόμα και την ίδια της την εδαφική ακεραιότητα. Η αναπάντεχη για πολλούς, παραμονή του Άσαντ στην εξουσία, έχει περιπλέξει την κατάσταση, έχοντας άμεσο αντίκτυπο τόσο στην εσωτερική, όσο και την εξωτερική πολιτική της Άγκυρας. Ακόμα και στην περίπτωση αντικατάστασης της κυβέρνησης της Δαμασκού από τις υποστηριζόμενες από την Τουρκία επαναστατικές ομάδες και τον κατακερματισμό της Συρίας δεν θα ήταν εγγυημένες οι θετικές εξελίξεις. Σε ανάλογες περιπτώσεις, όπως πρόσφατα στη Λιβύη, οι εξελίξεις δεν ήταν οι προβλεπόμενες, βυθίζοντας τη χώρα στο χάος και όλη την περιοχή στην ανασφάλεια.

Όλα αυτά γίνονται από τον φόβο διαμελισμού της σε ανατολική κουρδική ζώνη και σε δυτική τουρκική ζώνη. Άλλωστε, τη σημασία αυτών των «διζωνικών και δικοινοτικών» υποδειγμάτων και τα αποτελέσματά τους τα γνωρίζει η Τουρκία από πρώτο χέρι στην περίπτωση της Κύπρου. Το Κουρδικό λοιπόν βρίσκεται στη βάση του γεωπολιτικών ζυμώσεων και ανακατατάξεων, οι οποίες, όπως οψίμως παρατηρούμε, οδηγούν σε πανικό και σε σύγχυση. Τόσο η επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας»²³⁵, όσο και η πιο πρόσφατη επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης»²³⁶ α-

γώς αραβική χώρα και κάποια ενδοαραβικά θέματα δεν είναι δυνατόν ούτε να κατανοηθούν από τους εκτός του «νυμφώνος» ευρισκομένους, λ.χ. Τουρκία, πολλώ δε μάλλον, να επιλυθούν από αυτούς.

Barkey H. Henri, May 2010, *Turkey's New Engagement in Iraq*, United States Institute of Peace, Special Report 237, www.usip.org, πρόσβαση 14/11/2016

²³⁵ Η Τουρκία υπό την κωδική ονομασία «Κλάδος Ελαίας», επιχειρεί εναντίον των Μονάδων Κουρδικής Πολιτοφυλακής (YPG) στη βόρεια Συρία με σκοπό τη διάσπαση και την αποδυνάμωση αυτών των δυνάμεων. Οι τουρκικές δυνάμεις και οι Σύριοι αντάρτες σύμμαχοί τους (οι οποίοι μάχονταν μέχρι σήμερα στο πλευρό του Ισλαμικού Κράτους), εισέβαλαν στη βόρεια περιοχή της Συρίας, στο Αφρίν. Η Τουρκία πέρα από τη μάχη για το Αφρίν, συνεχίζει να τονίζει την επιθυμία της να διώξει το YPG από την πόλη Manbij, η οποία βρίσκεται ανατολικά της Αφρίν. Η προθυμία των τουρκικών δυνάμεων και των ανταρτών συμμάχων τους να προσχωρήσουν στην Αφρίν παρά την αρχική διαφωνία από τη Ρωσία, εισάγει την πιθανότητα η Άγκυρα να επιχειρήσει κάτι παρόμοιο στο Manbij, παρά την πιθανή διαφωνία ενός άλλου σημαντικού παράγοντα στην περιοχή, των ΗΠΑ, οι οποίες διαθέτουν δυνάμεις στην περιοχή.

ποδεικνύουν τη δύσκολη θέση, στην οποία έχει περιέλθει η Τουρκία μετά τις κερδοσκοπικές επιλογές της, υποστηρίζοντας αρχικά το Daesh και στη συνέχεια τασσόμενη στο πλευρό της Ρωσίας για την αντιμετώπισή του. Ενεργώντας, όπως γνωρίζει πολύ καλά, ως «Επιτήδειος Ουδέτερος»²³⁷, ή καλύτερα αυτή τη φορά ως «Επιτήδειος Σύμμαχος», προσπαθεί χρησιμοποιώ-

²³⁶ Την Τετάρτη 9 Οκτωβρίου 2019, μέσω μηνύματος στο Twitter, ο Τούρκος πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν ανακοίνωσε την έναρξη της στρατιωτικής επιχείρησης με την ονομασία «Πηγή της Ειρήνης», ανατολικά του Ευφράτη, στη βορειοανατολική Συρία. Η επιχείρηση διεξάγεται μαζί με τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό, που αποτελεί τη συριακή αντιπολίτευση και έχει στόχο τις κούρδικές οργανώσεις PKK και YPG που για την Τουρκία αποτελούν «τρομοκρατικές οργανώσεις».

Στην πραγματικότητα, η επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης» εξ αρχής αποτελούσε έναν «περιορισμένο πόλεμο» (limited war) για την επίτευξη περιορισμένων αντικειμενικών σκοπών. Η επιχείρηση αυτή έληξε (συμβατικώς μόνον) στις 23 Οκτωβρίου με τη Συμφωνία του Sochi. Επί της ουσίας, όμως, η επιχείρηση δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί όπως μαρτυρούν οι καθημερινές μάχες, που διεξήγοντο εκεί.

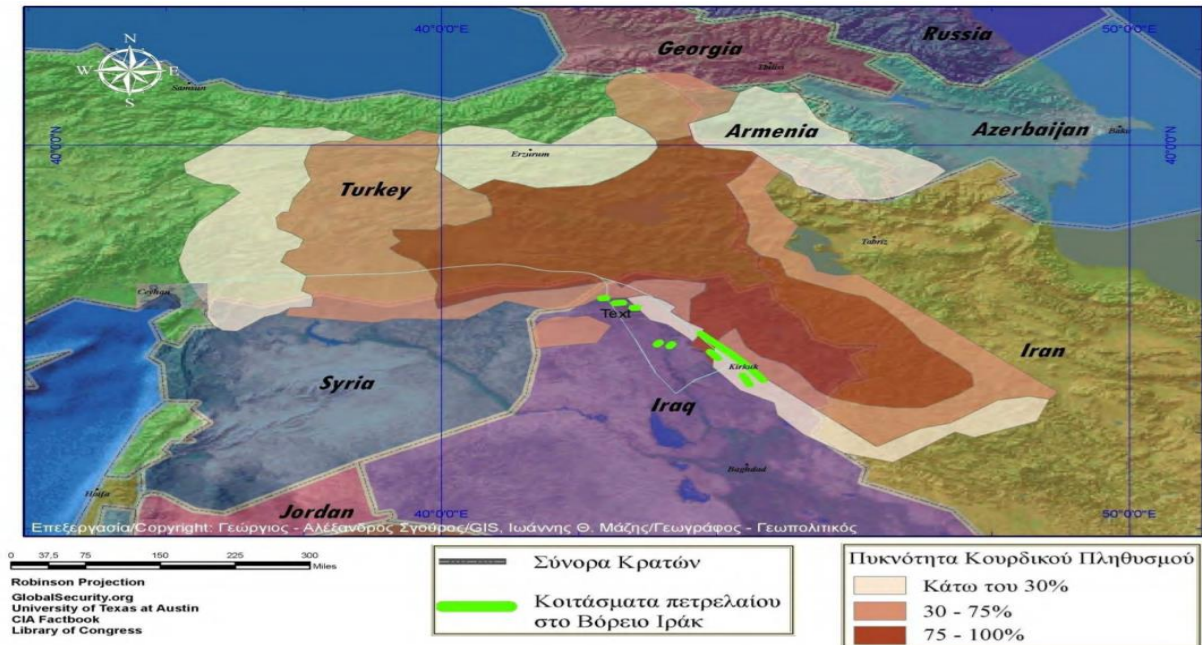
Οι πραγματικοί στόχοι της επιχείρησης ήταν:

- Πρωταρχικώς η διακοπή της συνέχειας των Καντονιών του Ευφράτη (με πρωτεύουσα το Kobane) και της Jazira (με πρωτεύουσα το Qamishli) με την κατάληψη του (μικρού) θύλακα του Tell Abyad – η «Αχίλλειος Πτέρνα» του Συριακού Κουρδιστάν. Η επιχείρηση αυτή, όμως, θα οδηγούσε αφ' ενός στην έξωση των ΗΠΑ από τη Rojava και αφ' ετέρου στον βαθμιαίο κατακερματισμό και, εν συνεχεία, την κατάλυση της Rojava ως ενός ανεξάρτητου δρόντος υπό τον έλεγχο του PKK και την υποστήριξη των ΗΠΑ.

- Δευτερευόντως, στη δημιουργία μιας ζώνης κατοχής από τη Manbij (το «μήλον της έριδος» με τους Κούρδους δυτικά του ποταμού Ευφράτη) έως την Al Malikiyah (την κωμόπολη στο τριεθνές σύνορο Τουρκία – Συρία – Ιράκ), μια ζώνη βάθους 30 χιλιομέτρων και μήκους 460 χιλιομέτρων. Η εν λόγω ζώνη θα αποστερούσε από τους Κούρδους το 50% του πληθυσμού, το 30% των πετρελαιοπηγών και το 50% της αρδεύσιμης γης του Συριακού Κουρδιστάν. Ιδεατά, μια τέτοια ζώνη θα ωφελούσε την Τουρκία διττά: αφενός, θα απήλλασσε την Τουρκία από τη «βραδυφλεγή βόμβα» των προσφύγων και θα αλλοίωνε τη βορειοανατολική Συρία δημογραφικά δια της μετεγκατάστασης των (τουρκόφιλων) προσφύγων και αφετέρου, θα αύξανε δραστικά τη διαπραγματευτική ισχύ της ένοπλης Συριακής αντιπολίτευσης και της Τουρκίας εν μέσω των διαβουλεύσεων στη Γενεύη για την επόμενη ημέρα στη Συρία.

²³⁷ Ο χαρακτηρισμός αποδίδεται στον συγγραφέα Weber G. Frank με τον οποίο θέλησε να περιγράψει τη στάση της Τουρκίας κατά τον Β΄ Π.Π. Αν και η Τουρκία δεν πολέμησε ποτέ, οι Τούρκοι διπλωμάτες ανέπτυξαν έντονη παρασκηνακή δραστηριότητα. Επέτυχαν να διατηρήσουν την χώρα τους ανέπαφη και ζημίωσαν τις πολεμικές προσπάθειες τόσο των Συμμάχων όσο και του Άξονα. Πριν τον πόλεμο, οι Τούρκοι συμμαχίσαν με τη Βρετανία και τη Γαλλία, μόνον όμως αφού η Γερμανία είχε αρνηθεί να διαπραγματευθεί μαζί τους. Αργότερα, όταν ο πόλεμος απλώθηκε στη Μέση Ανατολή, η ναζιστική κυβέρνηση άλλαξε γνώμη αλλά ήδη το αντίτιμο της τουρκικής υποστηρίξεως είχε αυξηθεί.

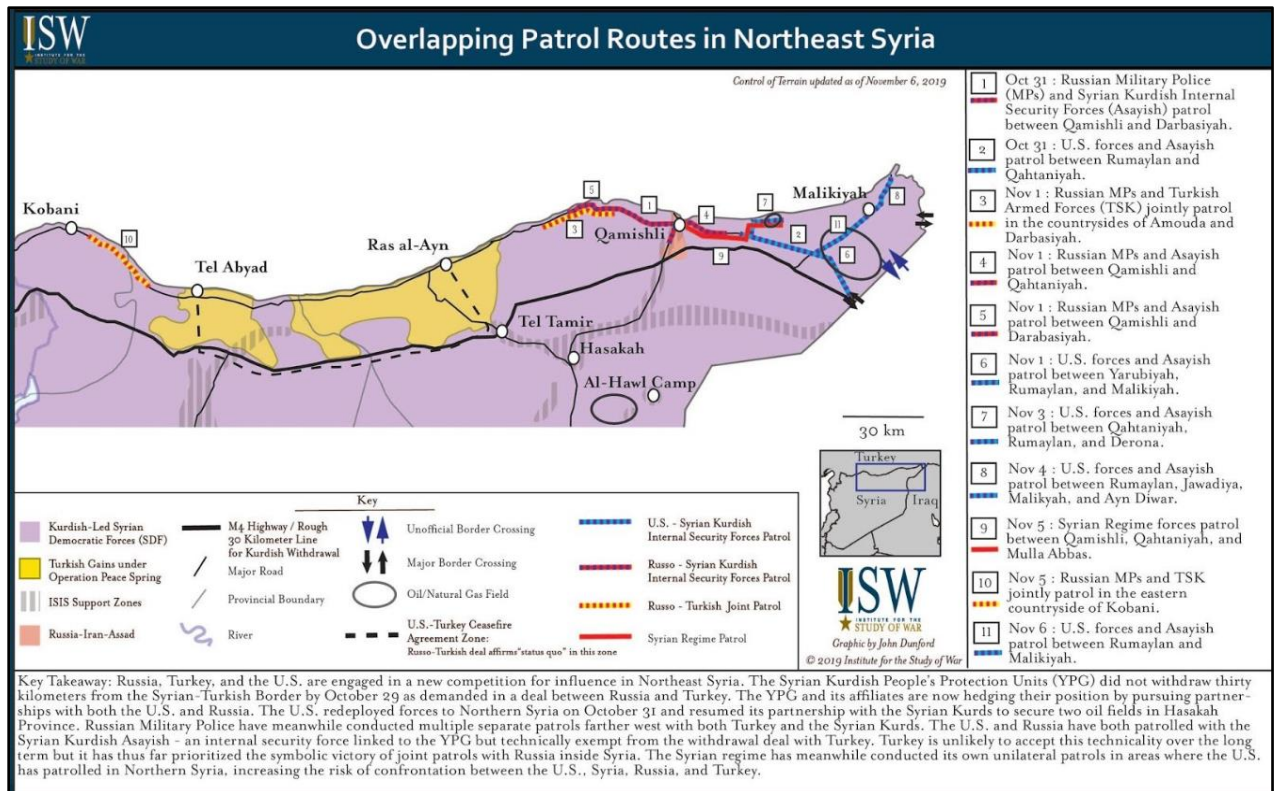
ντας ξεκάθαρα τη στρατιωτική της ισχύ, πυλώνας άμυνας, να ανατρέψει τη δημιουργία αυτόνομης Κουρδικής περιοχής, στα πρότυπα της αντίστοιχης Ιρακινής, στο βόρειο τμήμα της Συρίας.

Χάρτης 13: Κουρδική πληθυσμιακή κατανομή.

Πηγή: http://www.iene.gr/energyweek09/articlefiles/eep/1stSession/6_I_MAZHS.pdf, 12/12/2015

Weber G. Frank, *Ο Επιτήδειος Ουδέτερος*, Θετίλη, Αθήνα, Νοέμβριος 1993, μετάφραση Ναντσού Εύη, σημειώσεις οπισθόφυλλου.

Χάρτης 14: Δρομολόγια Περιπολιών στην Βόρειο – Ανατολική Συρία

Πηγή: http://www.iene.gr/energyweek09/articlefiles/eep/1stSession/6_I_MAZHS.pdf, 12/12/2015

<https://twitter.com/TheStudyofWar/status/1192573730872025088>, πρόσβαση 13/4/2020

Με αυτόν τον τρόπο η Τουρκία προσβλέπει στην ανάσχεση των κουρδικών αποσχιστικών τάσεων στο εσωτερικό της χώρας, την αποτροπή ίδρυσης ενός ενιαίου Κουρδικού κράτους, το οποίο θα συμπεριλάβει τις κουρδικές περιοχές του Ιράκ της Τουρκίας και της Συρίας και, κατά συνέπεια θα οδηγήσει στην απαγόρευση κατασκευής διαδρόμου μεταφοράς υδρογονανθράκων από το Ιράν στη Μεσόγειο ελεγχόμενου από τους Κούρδους. Το πρόβλημα τη δεδομένη χρονική στιγμή είναι ότι η Τουρκία ισορροπεί επί ξυρού ακμής: παραμένει μέλος του ΝΑΤΟ και σύμμαχος των ΗΠΑ οι οποίες υποστηρίζουν τους Κούρδους τους οποίους μάχεται η Τουρκία και ταυτόχρονα συμμαχεί με τη Ρωσία, η οποία και έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διάλυση του Ισλαμικού Κράτους, την υποστήριξη του Άσαντ και την απελευθέρωση της Συρίας, προσβέποντας (και μέχρι τώρα το έχει καταφέρει) να αυξήσει τα ερείσματά της στην περιοχή και την παρουσία της στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η συμμετοχή των Κούρδων στο πλευρό της Αμερικής στον πόλεμο κατά του Ισλαμικού Κράτους, επανέφερε στο προσκήνιο την επιθυμία για την ύπαρξη ενός Κουρδικού Κράτους.

Αν και οι υποσχέσεις που έχουν λάβει οι μαχητές του YPG, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, αφορούν στην ίδρυση ενός Κουρδικού Κράτους στη Συρία, εντούτοις ο σχεδιασμός των Κούρδων στρέφεται προς τη δημιουργία ενός μεγαλύτερου κράτους, ενός κοσμικό-λαϊκού, νέου Μεγάλου Κουρδικού κράτους το οποίο θα ελέγχει τα ύδατα της Μέσης Ανατολής (Τίγρης και Ευφράτης), τις διαδρομές των Κασπιανών πετρελαίων (υπάρχων αγωγός Μπακού-Τσεϊχάν), τα κοιτάσματα και τις διαδρομές των ιρακινών πετρελαίων, είτε μέσω Τουρκίας (υπάρχων αγωγός Κιρκούκ-Μοσούλη-Γιουμουρταλίκ), είτε μέσω Ισραήλ (δύνητικός αγωγός Μοσούλη-Κιρκούκ-Ιορδανία-Χάιφα).

Η κρατογένεση αυτή εξυπηρετεί ποικίλα συμφέροντα, ειδικότερα αυτά της Δύσης και των ΗΠΑ και του Ισραήλ, αφού δεν θα είναι ένα κράτος, που θα ανήκει στον αραβικό κόσμο, με τα προβλήματα που πηγάζουν από τις θρησκευτικές – δογματικές διαφορές, ενώ ταυτόχρονα θα είναι φίλα προσκείμενο προς την Αμερική, η οποία ουσιαστικά υποστήριξε τη δημιουργία του. Επιπλέον, αυτό το κράτος θα ελέγχει στα εδάφη του τα σημαντικότερα για το σύστημά μας αποθέματα, τόσο των υδρογονανθράκων όσο και των υδάτων, και θα ελέγχει τις στρατηγικές οδούς των αποθεμάτων της Κασπίας προς τη Μεσόγειο.

Η δημιουργία ενός Μεγάλου Κουρδιστάν είναι ίσως η λύση, την οποία επιζητεί και το Ισραήλ στο πρόβλημα ασφαλείας που αντιμετωπίζει, σε σχέση με τη σιιτική απειλή, αφού θα είναι πάροχος ασφάλειας, με την αγγλοσαξονική πάντα υποστήριξη και θα αποτελεί στρατιωτική βάση των ΗΠΑ, θύλακας προστασίας των αποθεμάτων των υδρογονανθράκων της Κασπίας και της Μ. Ανατολής, ενάντια σε αποσταθεροποιητικά στην περιοχή καθεστώτα, όπως αυτά του Ιράν, της Συρίας, του Ιράκ και του Λιβάνου.

Προς το παρόν και υπό την απειλή της πλήρους γενοκτονίας από τον Ερντογάν με εργαλείο του την επιχείρηση «Πηγή της Ειρήνης», οι Κούρδοι διαπραγματεύονται με τον Άσαντ τη δημιουργία μιας αυτόνομης περιοχής και όχι ανεξάρτητης όπως οραματίζονταν, με αντάλλαγμα την παροχή υποστήριξης από μέρους των κυβερνητικών δυνάμεων για την ανατροπή των σχεδίων της Άγκυρας, ήτοι να αναχαιτισθεί η προέλαση του Ερντογάν και η εθνοκάθαρση που έχει ήδη de facto αρχίσει στο εσωτερικό της «ζώνης ασφαλείας». Η προσπάθεια αυτή των Κούρδων της Συρίας φαίνεται να υποστηρίζεται και από τη Ρωσία, αφού ο ίδιος ο πρόεδρος Πούτιν έκανε λόγο για την ανάγκη ψήφισης ενός νέου συριακού Συντάγματος, που θα αναγνωρίζει τα δικαιώματα όλων των εθνοτικών και θρησκευτικών κοινοτήτων της χώρας – προ-

φανώς, όμως, υπό την κεντρική εξουσία της Δαμασκού και του εμφανέστατου νικητή του εμφυλίου, του Άσαντ.

Πριν από μερικούς μήνες η Συρία βρίσκονταν σε κατάσταση πλήρους διαλύσεως, με ένα μεγάλο μέρος της επικράτειας της να τελεί υπό την κατοχή του Ισλαμικού Κράτους, με δυνάμεις από όλον τον κόσμο να μάχονται αλλήλους επί του εδάφους της χώρας, με χώρες ηθικούς αυτουργούς της δημιουργηθείσης κατάστασης να προσπαθούν να αποκτήσουν ερείσματα και κέρδη κατά την μεταπολεμική – μεταβατική περίοδο, τις υπερδυνάμεις, Ρωσία και οψίμως τις ΗΠΑ, να προβαίνουν σε ανταγωνισμό προσδοκώντας η μεν Ρωσία να επιβάλει την de facto δυναμική, μόνιμη παρουσία της στη θερμή Μεσόγειο Θάλασσα και τις δε ΗΠΑ να μην απολέσουν την πρωτοκαθεδρία τους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Η κατανίκηση του Ισλαμικού Κράτους και η επικράτηση των Κούρδων στο βόρειο τμήμα της χώρας, διαμορφώνουν πλέον νέα δεδομένα, τα οποία σε συνδυασμό με την επιβίωση, φυσική και πολιτική, του Άσαντ, τον μόνο ακόμα «νόμιμο» κυβερνήτη της χώρας, επιτρέπουν στη Συρία να επανακάμψει στο Σύμπλοκο/Σύστημα. Η αποκαθήλωση του πολιτιστικού πυλώνα και δη του θρησκευτικού στοιχείου αυτού, ως κατισχύοντος στο Σύμπλοκό μας καθόλη τη διάρκεια της επικράτησης του Daesh, επαναφέρει τον οικονομικό πυλώνα στο προσκήνιο ο οποίος και τροφοδοτείται από τον ενεργειακό παράγοντα. Η Συρία, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αποτελεί τον κλειδόλιθο του συστήματός μας, διότι αποτελεί το εν δυνάμει «στόμιο» εξόδου των αγωγών από τον κόλπο και την Κασπία, αλλά και επειδή η ίδια κατέχει αξιοσημείωτες ποσότητες υδρογονανθράκων.

Η προσπάθεια διάλυσης, ή πιο συγκεκριμένα τριχοτόμησης της Συρίας είχε σκοπό την προς όφελος του κάθε δρώντος εκμετάλλευση των παραπάνω χαρακτηριστικών της χώρας αυτής. Η εκ νέου ενδυνάμωση των δυνάμεων του Άσαντ ανέτρεψε τα σχέδια τους και τους έκανε να προσφεύγουν τώρα σε σπασμωδικές κινήσεις και τακτικές, όπως αυτή του «Κλάδου Ελαίας», οι οποίες αποκαλύπτουν τον πανικό και την ανασφάλεια, που τους έχει κυριέψει.

Βασική επιδίωξη του Άσαντ αποτελεί η αποσόβηση του κινδύνου διάλυσης της χώρας στηριζόμενος στον αμυντικό πυλώνα. Όμως γνωρίζοντας πολύ καλά τις δικές του περιορισμένες αμυντικές ικανότητες, στηρίζεται στις αποδεδειγμένα αποτελεσματικές ρωσικές και εσχάτως, μετά την επίθεση της Τουρκίας στις κουρδικές περιοχές της Συρίας και τολμά να συμμαχήσει με τις εκεί κουρδικές δυνάμεις του YPG. Άλλωστε, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι και οι Κούρδοι του Αφρίν είναι πάνω από όλα Σύριοι.

Η Δαμασκός σχεδιάζει την επόμενη μέρα ως ένα ενιαίο, κυρίαρχο κράτος, το οποίο θα επιδιώξει την ανασυγκρότησή του, με την έξωθεν βοήθεια βεβαίως, διατηρώντας τις συμμαχίες που της εξασφάλισαν την επιβίωση, δηλαδή με τη Ρωσία και το Ιράν – Hezbollah. Η απόσχιση των κουρδικών περιοχών και η δημιουργία μιας αυτόνομης περιοχής, όπως αυτής του Κουρδιστάν στο Ιράκ, δεν αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης για τη Δαμασκό, τουλάχιστον για την ώρα.

Χάρτης 15: Τριχοτόμηση της Σύριας.

Πηγή: <http://www.greenvillepost.com/2016/03/27/putin-assad-have-liberated-syria-from-the-u-s-jihadist-alliance/>, πρόσβαση 15/12/2017

Η οικονομική ευρωστία και για να είμαστε πιο γλαφυροί, το οικονομικό επίτευγμα που κατάφερε η Κυβέρνηση Ερντογάν, με τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης²³⁸, βοήθησε στην εδραίωση της θέσης της Τουρκίας στην περιοχή. Η οικονομική κρίση έπληξε σοβαρά την χώρα το 2001 και πολλοί αναλυτές δεν ήταν αισιόδοξοι για την πορεία της οικονομίας της. Ωστόσο, την τελευταία 15ετία η οικονομία της Τουρκίας αποτέλεσε πραγματικά ένα οικονομικό θαύμα:

²³⁸ Η οικονομία της Τουρκίας ουσιαστικά μεταμορφώθηκε και από εντάσεως εργασίας μεταβλήθηκε σε εντάσεως κεφαλαίου. Χαρακτηριστικά, το 2000 η μεταποίηση αντιπροσώπευε το 25% των συνολικών δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων, ενώ το 2008 ξεπέρασε το 50%.

http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-turkey_20752288-table-tur,

<http://data.worldbank.org/country/turkey>, πρόσβαση 6/11/2016

η 16η σε μέγεθος οικονομία αυξήθηκε κατά 383 δισ. δολάρια, οι εξαγωγές εκτοξεύθηκαν από τα 63\$ δισ. στα 135\$ δισ., το κατά κεφαλήν εισόδημα διπλασιάστηκε και, τέλος, το έλλειμμα της κεντρικής κυβέρνησης μειώθηκε στο 46% του ΑΕΠ. Την εποχή, κατά την οποία η ύφεση έπληττε όλες τις δυτικές οικονομίες (2008-2011), η Τουρκία κάλυψε με ρυθμούς ανάπτυξης 8-9%. Ο Ερντογάν έχει θέσει ως στόχο το 2023 η οικονομία της Τουρκίας να έχει τριπλασιαστεί, αυξάνοντας τις εξαγωγές στα 500\$ δισ., με το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα να αγγίζει τις 25.000\$, καθιστώντας τη χώρα ως μία από τις δέκα πλουσιότερες χώρες του κόσμου. Βέβαια, ο στόχος αυτός φαίνεται μακριά ως προς την υλοποίησή του, καθ'όσον προϋποθέτει ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 9%, όμως οι σημερινοί ρυθμοί δεν ξεπερνούν το 3%²³⁹. Αν παρόλα αυτά αναλογιστούμε ότι, οι ρυθμοί αυτοί επιτυγχάνονται εν μέσω εκλογικών αναμετρήσεων, πολέμου στα σύνορά της (Ιράκ, Συρία), εισροή εκατομμυρίων προσφύγων, εμφύλιο με τους Κούρδους στην ΝΑ χώρα, επιχειρήσεις σε Λιβύη και Συρία και, τέλος την οικονομική ύφεση της Ε.Ε., συνειδητοποιούμε τις δυνατότητες της Τουρκικής οικονομίας η οποία αντιστέκεται σε όλες αυτές τις προκλήσεις με επιτυχία.

Την επιτυχία αυτή χρησιμοποίησε το Κόμμα της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης, την οποία κυβερνά τη χώρα, για να αποδείξει ότι το Ισλάμ δύναται να συνυπάρξει με τη δημοκρατική διακυβέρνηση και την ευημερία, παρουσιάζοντας την Τουρκία ως πρότυπο στον υπόλοιπο κόσμο και ιδιαίτερα στις Ισλαμικές διακυβερνήσεις των χωρών που προήλθαν από την «Αραβική Άνοιξη», τις οποίες εμμέσως καλούσε να ακολουθήσουν το παράδειγμα της.

Η εξωστρέφεια που επέδειξε η Τουρκική οικονομία οδήγησε στη σύναψη εμπορικών συμφωνιών για εξαγωγές προϊόντων²⁴⁰, αλλά και αγορά υδρογονανθράκων, αποτελώντας τη βάση της ανάπτυξης σχέσεων με τις χώρες της Μέσης Ανατολής και, ειδικότερα του Κόλπου, σχέσεις οι οποίες τελικά υπερίσχυσαν των εντάσεων και των διαφωνιών, οποίες προέκυψαν από την επιλογή της Τουρκίας να υποστηρίξει τους Αδελφούς Μουσουλμάνους και την «Αραβική Άνοιξη», αποτρέποντας ουσιαστικά τα κράτη αυτά να αποστασιοποιηθούν.

²³⁹ Ο ρυθμός ανάπτυξης το 2019 ήταν 3% και για το 2020 δεν προβλέπεται να το ξεπεράσει.

<http://www.oecd.org/eeco/surveys/economic-survey-turkey.htm>, πρόσβαση 13/4/2020

²⁴⁰ Οι εξαγωγές της Τουρκίας το 2016 έφτασαν τα 400 δισ. Τουρκικές λίρες και παρουσιάζουν ρυθμό αύξησης για το 2017 ύψους 5,2%.

Τα κέρδη από τις συμφωνίες και οι ευοίωνες προβλέψεις για την πορεία της Τουρκικής οικονομίας, στήριξαν τα μεγαλεπήβολα εξοπλιστικά προγράμματα που εξήγγειλε ο Ερντογάν με σκοπό να καταστήσει τη χώρα ως την τρίτη, πίσω από τις ΗΠΑ και τη Γαλλία, στρατιωτικά ισχυρότερη στο NATO και την πρώτη στην περιοχή ενδιαφέροντος²⁴¹.

Η αναθεώρηση της πολιτικής των ΗΠΑ όσον αφορά στο Ιράν, εγκαινίασε μια νέα εποχή σχέσεων. Χώρες υπό την επιρροή αυτής της Υπερδύναμης, έσπευσαν να εκμεταλλευτούν όσο πιο γρήγορα γινόταν την ευκαιρία για να αποκαταστήσουν σχέσεις, κυρίως οικονομικές, με το Ιράν. Αυτό όμως δεν ίσχυσε για την Τουρκία η οποία διατηρούσε στενές σχέσεις με το Ιράν καθ'όλη τη διάρκεια της διεθνώς επιβληθείσας απομόνωσης του. Χώρες και οι δύο προερχόμενες από τη διάλυση των πάλαι ποτέ ανταγωνιστικών, σε επίπεδο πολιτικό, στρατιωτικό, οικονομικό, θρησκευτικό και εδαφικό, αυτοκρατοριών, της Οθωμανικής και της Περσικής, δεν έπαψαν ποτέ να επιδιώκουν την επικράτησή τους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, προσπαθώντας να υπερνικήσουν τις πιέσεις από εξωτερικά ισχυρότερες δυνάμεις, όπως είναι η Ρωσία και οι ΗΠΑ.

Η αντιπαλότητα αυτή δεν εμπόδισε τις δύο χώρες να αναπτύξουν στενές σχέσεις καθώς για την επικράτησή τους είχαν ανάγκη η μία την άλλη για να αυξήσουν την ισχύ τους. Η

²⁴¹ Η ιστοσελίδα GlobalFirepower κατάταξε 106 χώρες παγκοσμίως ανάλογα με τη στρατιωτική τους ισχύ. Η κατάταξη βασίστηκε σε πολλούς παράγοντες: στη συνολική δύναμη του προσωπικού, στο συνολικό εργατικό δυναμικό, στην οικονομία και στη διαθεσιμότητα στρατηγικών συστημάτων, ώστε να αποδοθεί με αντικειμενικότητα η εικόνα της συμβατικής στρατιωτικής ισχύος κάθε χώρας. Με τη χρησιμοποιούμενη μέθοδο αξιολόγησης που χρησιμοποιήθηκε μικρά, τεχνολογικά προοδευμένα όμως, κράτη μπορούν να ανταγωνίζονται πιο μεγάλα κράτη αλλά με χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης.

Οι κύριοι παράγοντες που ελήφθησαν υπόψη είναι οι εξής:

- Η Γεωγραφία, υπό την έννοια της μορφής της χώρας (θαλάσσια, νησιωτική, περικλειστή), της θέσης της στον χάρτη, της έκτασης, του μήκους των συνόρων και των ακτών της, του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης της.)
- Τα Οπλικά Συστήματα ξηράς, θαλάσσης και αέρος κάθε χώρας, τόσο από πλευράς αριθμού, όσο και από πλευράς ποιότητας και σύγχρονης τεχνολογίας,
- Η Οικονομία (ΑΕΠ, εμπορικές συναλλαγές, έλλειμμα, χρέος, βιομηχανία, κλπ.),
- Φυσικοί πόροι της κάθε χώρας, ως χρήστη και ως παραγωγού,
- Δυνατότητες υποστήριξης (εμπορικός στόλος, δίκτυο αυτοκινητοδρόμων και σιδηροδρόμων, αεροδρόμια, λιμάνια).

<http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>, 17/11/16

Τουρκία στηριζόταν στο πετρέλαιο, που διέθετε το Ιράν και αντίστροφα το Ιράν είχε ανάγκη το σκληρό συνάλλαγμα, που πλήρωνε η Τουρκία, καθώς και τα αγαθά που εξήγαγε σε αυτήν. Έτσι λοιπόν, αναπτύχθηκε μια σχέση αμοιβαίας υποστήριξης – αντιπαλότητας, η οποία ουσιαστικά δεν διαταράχθηκε από τα τεκταινόμενα στην περιοχή ή από τις υπόλοιπες επιλογές των χωρών αυτών. Για παράδειγμα, όταν η Τουρκία επέλεξε να ανακινήσει το θέμα των Τουρκόφωνων περιοχών του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας²⁴², την κίνηση αυτή η Τεχεράνη την εξέλαβε ως απειλή, όπως έκανε και η Άγκυρα, όταν αντίστοιχα το Ιράν για να αναχαιτίσει την Τουρκική επιρροή αποφάσισε να υποστηρίξει το ΡΚΚ, καθώς και τις φονταμενταλιστικές, ισλαμικές οργανώσεις στο εσωτερικό της Τουρκίας.

Η «μοναδική θέση» της Τουρκίας στον πλανήτη, όπως χαρακτηριστικά λέει ο Αχμέτ Νταβούτογλου, είναι αυτή που υπαγορεύει τις επιλογές της χώρας και είναι αυτό που πρέπει να καταλάβουν οι εχθροί, αλλά πολύ περισσότερο, να αποδεχθούν οι φίλοι της. Άλλωστε, η ρήξη της Τουρκίας και, τελικά, η αποστασιοποίηση της τόσο από τις ΗΠΑ, όσο και από την Ε.Ε., λειτούργησαν ως άλλοθι για την προώθηση των συμφερόντων της. Όταν την 1^η Μαρτίου 2003, η Άγκυρα αρνήθηκε να παράσχει τις απαιτούμενες διευκολύνσεις στις ΗΠΑ ενόψει της εισβολής στο Ιράκ και οι οποίες εμμέσως ευθύνονται για μια σειρά αποτυχημένων ενεργειών, η δημοτικότητα του ΑΚΡ εκτοξεύτηκε στο εσωτερικό της Τουρκίας αλλά και στο Ιράν, το οποίο εξέλαβε την ενέργεια αυτή ως κίνηση ενάντια στη Δύση και υποστηρικτική προς τις ομόθρησκες χώρες της Ανατολής. Πλέον, παρουσιάζονταν συγκλίνοντα συμφέροντα και ευκαιρίες για τις δύο χώρες.

Παρόμοια κατάσταση διαμορφώθηκε και με την πορεία ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε.. Την αρχική κατάσταση ευφορίας, που επικράτησε από την αναγνώριση της ως «προς ένταξη μέλος», διαδέχθηκε η απογοήτευση και η απέχθεια προς την Ευρώπη, η οποία υπό το πρίσμα

²⁴² Το Συμβούλιο Συνεργασίας των Τουρκόφωνων Χωρών (Cooperation Council of Turkic Speaking States), γνωστό και ως Συμβούλιο Τουρκικής Γλώσσας, ιδρύθηκε το 2009 με στόχο την προώθηση της πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής συνεργασίας μεταξύ των τουρκόφωνων κρατών. Η Τουρκία είναι η μεγαλύτερη τουρκόφωνη χώρα και είναι ο φυσικός ηγέτης της προσπάθειας αυτής, η οποία είναι μία από τις πολλές πλατφόρμες που χρησιμοποιεί η Άγκυρα για να επηρεάζει τα άλλα μέλη. Η εμπλοκή της Τουρκίας με τις χώρες του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας έχει βαθιές ιστορικές ρίζες. Η Κεντρική Ασία είναι η πατρίδα των τουρκικών ομάδων, που ήλθαν να κυριαρχήσουν στην Ανατολία και τελικά να δημιουργήσουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το Αζερμπαϊτζάν ήταν για αιώνες διεκδικούμενο τόσο από τους Οθωμανούς, όσο και από τους Πέρσες.

του Κυπριακού θέματος, πάγωσε τη διαδικασία ένταξης και μαζί με αυτήν και την εκδυτικοποίησή της. Ο Ερντογάν, αρχικά παρουσιάζονταν ότι επιθυμούσε την ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας του (την οποία είναι πλέον βέβαιο ότι δεν επιθυμεί) διότι αφενός μεν χρησιμοποιούσε το δυτικο-ευρωπαϊκό πνεύμα ανοχής προς τις θρησκευτικές ελευθερίες για να ενισχύσει την «απαγορευτική» θρησκευτικό-ιδεολογικό-πολιτική ουσία και δομή του ισλαμικού κόμματός τους σε ένα μέχρι σήμερα εχθρικό κεμαλο-κοσμικό πολιτικό και ιδεολογικό περιβάλλον, αφετέρου, διότι έτσι πιστεύει ότι απομακρύνει την πιθανότητα ενός στρατιωτικού νεοκεμαλιστικού πραξικοπήματος εις βάρος του. Στο δεύτερο βέβαια σκέλος οι υπολογισμοί του έπεσαν έξω, αν δεχθούμε ότι οι Κεμαλιστές με την υποστήριξη του Γκιουλέν ευθύνονται για το πραξικόπημα της 15/7/2016. Οι στρατιωτικοί από την άλλη πλευρά, ως υπέρμαχοι του «κοσμικού κράτους» δυτικού τύπου δεν είναι δυνατόν να στραφούν εμφανώς εναντίον της κατ' εξοχήν «εκσυγχρονιστικής –κοσμικής – ευρωπαϊκής» προσπάθειας της Τουρκίας, η οποία, ούτως ή άλλως είχε ως αφετηρία τις ελεγχόμενες από αυτούς κοσμικές κυβερνήσεις.

Η Τουρκία αυτοπροσδιορίζεται ως “*sui generis*” χώρα προκειμένου να έχει το δικαίωμα οι ενεργειακές και οι εμπορικές σχέσεις της με το Ιράν να είναι ανεξάρτητες, δηλαδή να μην εξαρτώνται από τις σχέσεις με άλλες χώρες ή συμμαχίες, δικαίωμα το οποίο όμως, δεν αναγνωρίζει η ίδια σε άλλες χώρες, οι οποίες έχουν κάποια σχέση μαζί της²⁴³. Υπό αυτό το πρίσμα, οι Τουρκο-Ιρανικές εμπορικές σχέσεις βρίσκονται σε συνεχή άνοδο. Έτσι, το 1998 μόλις που άγγιζαν τα 600\$ εκατομμύρια, ενώ το 2004 έφτασαν τα 3\$ δισ. και το 2008 ξεπέρασαν τα 10\$ δισ²⁴⁴.

Οι επιδιώξεις της Τεχεράνης σε σχέση με τη Συρία αλλά και με την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής δεν απέτρεψαν την Άγκυρα από την προσπάθεια της για αναθέρμανση του ενδιαφέροντός για τις οικονομικές ευκαιρίες, τις οποίες δύναται να προσφέρει η Τουρκία συμ-

²⁴³ Ενδεικτική είναι η συμπεριφορά της Τουρκίας έναντι των τουρκόφωνων χωρών της πρώην ΕΣΣΔ οι οποίες βρίσκονται στη σφαίρα επιρροής της και αναγκάζονται να ακολουθούν πολιτικές και πρακτικές που τους επιβάλλει η Άγκυρα η οποία σκοπίμως αγνοεί τις ιδιαιτερότητές τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της γλώσσας: η Τουρκία ανάγκασε τις χώρες αυτές να αντικαταστήσουν το κυριλικό ή λατινικό αλφάβητο που χρησιμοποιούσαν μέχρι τότε με το τουρκικό, προκαλώντας σοβαρά προβλήματα, καθ' όσον στις χώρες αυτές υπάρχει μεγάλο ποσοστό ρωσόφωνου πληθυσμού.

Wheeler Thomas, October 2013, *Turkey's role and interests in Central Asia*, Saferworld,

²⁴⁴ <http://www.dtm.gov.tr>, πρόσβαση 11/5/2017

μετέχοντας στον Διεθνή Οργανισμό Εμπορίου αλλά και ως πύλη προς τη δυτική αγορά. Το Ιράν όπως είδαμε, κατέχει τεράστιες ποσότητες υδρογονανθράκων οι οποίες αναμένουν τη διοχέτευσή τους στην αγορά ενέργειας, η οποία κατά βάση ελέγχεται από τις μοναρχίες του κόλπου, χωρίς να μπορούμε να παραβλέψουμε την επιρροή των ΗΠΑ και της Ρωσίας.

Δεύτερος λοιπόν, καθοριστικός παράγοντας του υποσυστήματος είναι το Ιράν, για το οποίο η εμφάνιση του Daesh στην περιοχή αποτελεί συγχρόνως απειλή αλλά και ευκαιρία. Το ισλαμικό Κράτος δίδει την ευκαιρία στο Ιράν να αποδείξει τη μεγάλη σημασία του στα δρώμενα της Μ. Ανατολής, θυμίζοντας στο Ιράκ, στη Συρία, αλλά πολύ περισσότερο στην Τουρκία, ότι είναι ο πιο ισχυρός παίκτης στην περιοχή του Ιράκ, πιο ισχυρός ακόμα και από τις ΗΠΑ και τις Αραβικές χώρες. Παράλληλα, υπενθυμίζει στον υπόλοιπο κόσμο, αλλά ιδιαίτερα σε Κίνα, σε Ρωσία και σε Ε.Ε. ότι αποτελεί το κλειδί για τη σταθερότητα της περιοχής.

Όταν μιλάμε για τον πόλεμο που μαίνεται στον αραβικό κόσμο και, συγκεκριμένα τον πόλεμο του Daesh ενάντια στον Άσαντ, ουσιαστικά εννοούμε έναν σουνιτικό πόλεμο με σκοπό τη δημιουργία ενός χαλιφάτου, το οποίο εξαιρεί το σιϊτικό στοιχείο. Το Ιράν ανέκαθεν θεωρούσε, ιδιαίτερα όμως σήμερα ακόμα περισσότερο, ότι ενδεχόμενη πτώση της Συρίας στα χέρια των φονταμενταλιστών σουνιτών, θα έθετε σε κίνδυνο την ευρύτερη περιοχή, ενθαρρύνοντας τις ομάδες σαλαφιστών να εξαπλώσουν τη σύγκρουση σε χώρες όπως στο Ιράκ, στον Λίβανο ή ακόμα και στο Ιράν. Μία τέτοια εξέλιξη θα αποτελούσε ήττα για το Ιράν ως προστάτιδα δύναμη του απανταχού ευρισκόμενου σιϊτικού στοιχείου και ταυτόχρονα θα έθετε υπό αμφισβήτηση την ισχύ του ως περιφερειακής δύναμης.

Το σιϊτικό, θρησκευτικά καθοδηγούμενο, Ιράν με απώτερο σκοπό την επιβολή του ως περιφερειακής δύναμης, χρησιμοποίησε τη θρησκευτική του αυτή διαφορετικότητα και κατάφερε να διεισδύσει, αν και ουσιαστικά αποκλεισμένο και περιθωριοποιημένο για ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, τόσο στο Ιράκ όσο και στη Συρία, αποκτώντας ερείσματα και στα δύο αυτά κράτη, τα οποία του επιτρέπουν να επηρεάζουν έμμεσα τις επιλογές τους. Η ύπαρξη πολλών, διάσπαρτων σιϊτικών προσκυνημάτων στην ευρύτερη περιοχή, παρείχε το άλλοθι στο Ιράν για να εμπλακεί ενεργά – στρατιωτικά με σκοπό την προστασία των Σιϊτών.

Το όλο εγχείρημα νομιμοποιείται μέσα από τον παν-ισλαμισμό. Η Τεχεράνη και όλοι οι «υφιστάμενοι» της δρώντες, όπως η Hezbollah, υποστηρίζουν και διαδίδουν ότι αυτοί, οι Σιϊτες δηλαδή, προστατεύουν τα δίκαια του Ισλάμ ενάντια στους απίστους, που τα επιβουλεύο-

νται και οι οποίοι δεν είναι άλλοι από τους Σουνίτες. Οι «Τακφίρ»²⁴⁵, οι προδότες δηλαδή, είναι αυτοί που απειλούν την ίδια την ύπαρξη του Ισλάμ. Πηγαίνοντας ένα βήμα παρακάτω, θα λέγαμε ότι η Τεχεράνη και οι Σίιτες θεωρούν τους Χριστιανούς συμμάχους, αφού βάζονται από τον κοινό εχθρό, δηλαδή τους Σουνίτες. Βέβαια, όσοι από τους δυτικούς, όπως οι ΗΠΑ, βοήθησαν το ΙΚ να εδραιωθεί, θεωρούνται και αυτοί προδότες. Η αλλαγή της στάσης των ΗΠΑ έναντι του ΙΚ είχε ως επακόλουθο και την αλλαγή στάσης των σιϊτών απέναντί τους.

Η εκστρατεία κάλυψης της επέμβασης του Ιράν με το μανδύα του παν – ισλαμισμού δεν είχε στόχο μόνο τον Σιϊτικό κόσμο. Αντιθέτως, προσέβλεπε και στους δυσαρεστημένους Σουνίτες, οι οποίοι προέρχονται από διάφορες μειοψηφίες και δόγματα. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του ηγέτη της Hezbollah, Ναζράλα ο οποίος δεν καταφέρεται κατά των σουνιτών, αλλά κατά των «Τακφίρ», παρά τις αντιρρήσεις και την αντίδραση του Αγιατολάχ Σιστανί²⁴⁶.

Η Hezbollah αποτέλεσε το μέσον προβολής της ισχύος του Ιράν στη Συρία, το «μακρό χέρι» της Τεχεράνης στην περιοχή με σκοπό να πληγούν οι δυνάμεις του Ισλαμικού Κράτους, δηλαδή υποστηρικτές αυτού, καθώς και οι συγγενείς με αυτό τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως είναι η Al Qaeda και η Jabhat al Nusra. Η υποστήριξη που παρείχε η ίδια η οργάνωση στον Άσαντ λειτούργησε ανασταλτικά ως προς την εκδίωξή του, ανατρέποντας τα σχέδια των υπολοίπων δρώντων στην περιοχή, αναγκάζοντάς τους να αναθεωρήσουν τους στόχους τους. Η καταλυτική, έμμεση παρουσία του Ιράν στη Συρία συνέβαλε αποτελεσματικά στη μέχρι τώρα εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, στη διάσωση του Άσαντ και στην αποδυ-

²⁴⁵ Δήλωση ότι κάποιος είναι άπιστος (kafir) και δεν είναι πλέον μουσουλμάνος. Takfir χρησιμοποιείται στη σύγχρονη εποχή για την επιβολή κυρώσεων βίας κατά των ηγετών ισλαμικών κρατών που δεν θεωρούνται επαρκώς θρησκευόμενα. Έχει μεταβληθεί σε κεντρική ιδεολογία φανατικών ομάδων, όπως αυτών της Αιγύπτου, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τις ιδέες του Qutb, Mawdudi, Taymiyyah, και Kathir. Σύγχρονοι μουσουλμάνοι και άλλες ισλαμιστικές ομάδες, απορρίπτουν την ιδέα ως δογματική απόκλιση. Ηγέτες όπως Hasan al-Hudaybi (1977) και Yusuf al-Qaradawi απορρίπτουν την έννοια Takfir ως μη-ισλαμική η οποία χαρακτηρίζεται από μισαλλοδοξία και φανατισμό.

<http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e2319>, πρόσβαση 4 Απριλίου 2016.

²⁴⁶ Ο Αγιατολάχ Σιστανί είναι ο παντοδύναμος σιϊτης θρησκευτικός ηγέτης του Ιράκ, ο οποίος αρχικά καταδίκασε την κινητοποίηση των Ιρανών και των άλλων σιϊτών κατά των σουνιτών, χαρακτηρίζοντάς τους ως «ανυπάκουους». Στη συνέχεια επείσθη για την «ιερότητα» του σκοπού και συντάχθηκε μαζί τους. Έτσι, στις 5 Νοεμβρίου 2013 ένα δημόσιο διάταγμα «fatwa» εκδόθηκε από τη θρησκευτική ιεραρχία του Ιράν, το οποίο κήρυττε τον Ιερό Πόλεμο κατά των απίστων στη Συρία.

νάμωση του Daesh, του οποίου η δυναμική επικράτησης του πριν από περίπου ένα χρόνο, θα μπορούσε να θεωρείται δεδομένη. Το πλέον φονταμενταλιστικό σουνιτικό κίνημα έρχεται σε ευθεία αντιπαράθεση με τον σιιτικό κόσμο, του οποίου κύριος εκφραστής είναι το Ιράν. Ουσιαστικά, το ΙΚ είναι το σουνιτικό εκείνο κίνημα το οποίο πολεμά κυριολεκτικά τους σίιτες περισσότερο από όλα τα υπόλοιπα σουνιτικά κινήματα.

Συγχρόνως όμως, η εξάπλωση του Daesh στην περιοχή και της Μέσης Ανατολής και η κατάληψη εδαφών στη Συρία και σχεδόν του 1/3 του Ιράκ, παρέχει τη δυνατότητα, αλλά και το άλλοθι στην Τεχεράνη να εμπλακεί ενεργά στη μάχη εναντίον του και να καταστήσει εμφανή τη δύναμη και την επιρροή της τόσο στην περιοχή αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο, ειδικά στους παγκόσμιους δρώντες όπως στις ΗΠΑ, στη Ρωσία, στην Κίνα και στην Ε.Ε., γεγονός το οποίο τελικά ωθεί τους τελευταίους να αναζητούν την ενεργή εμπλοκή του Ιράν στη μάχη ενάντια στο Daesh, προκειμένου οι ίδιοι να αποφύγουν τις οδυνηρές για εκείνους απώλειες οι οποίες δεν είναι πλέον αποδεκτές στο δυτικό κόσμο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το Ιράν μεταμορφώνεται από παγκόσμια απειλή και λίκνο της διεθνούς τρομοκρατίας, με το πυρηνικό του πρόγραμμα και το θεοκρατικό του προσανατολισμό, σε πολύτιμο συνεργάτη για τη διασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης και καταπολέμησης της τρομοκρατίας. *O tempora o mores.*

Το Ιράν για δύο βασικούς λόγους αυξάνει, κατά βάση, την εμπλοκή του στο Ιράκ. Πρώτον, επιδιώκει να αποδείξει την αξιοπιστία της Ιρακινής κυβέρνησης, την οποία υποστηρίζει. Η παρουσία του Ισλαμικού Κράτους στην περιοχή και η αδυναμία της Βαγδάτης να αντιμετωπίσει την κατάσταση μπορεί να επαναφέρει τους Αμερικάνους στο προσκήνιο, διακινδυνεύοντας έτσι να εκτοπιστεί το Ιράν. Η Τεχεράνη λοιπόν προσπαθεί να αποτρέψει το ενδεχόμενο αυτό, στηρίζοντας την κυβέρνηση της γείτονος, τόσο στρατιωτικά, όσο και οικονομικά. Η εικόνα μιας ισχυρής και αποφασισμένης κεντρικής κυβέρνησης αποτελεί το μήνυμα της μη εμπλοκής της Δύσης και ιδιαίτερα των ΗΠΑ, στον αγώνα ενάντια στο ΙΚ, μια εμπλοκή η οποία θα κατέληγε ουσιαστικά στη μόνιμη εγκατάσταση των Αμερικανών στην περιοχή και στην εκδίωξη της Τεχεράνης από το Ιράκ.

Δεύτερος εξίσου σημαντικός λόγος, είναι η προσπάθεια του Ιράν να βγει επιτέλους από την απομόνωση που το είχε καταδικάσει η πολιτική Χομεϊνί – Αχμαντινεζάντ, πολιτική που παρείχε τη δυνατότητα σε Τουρκία και σε Σαουδική Αραβία να αυξήσουν την επιρροή τους στην περιοχή, εκμεταλλευόμενες κυρίως το πολιτιστικό – θρησκευτικό στοιχείο, τον σουνιτισμό. Η Τεχεράνη λοιπόν, υποστηρίζει τον αγώνα του ενάντια στο Daesh αποδει-

κνύει ότι τα σουνιτικά κράτη δεν μπορούν να βοηθήσουν την Ιρακινή κυβέρνηση, ή δεν θέλουν να αντιπαρατεθούν με μια ομόδοξη σουνιτική οργάνωση, όπως είναι το Ισλαμικό Κράτος. Σε κάθε περίπτωση, αν και δεν υπάρχουν απτές αποδείξεις, εντούτοις οι Δυτικοί είναι πλέον πεπεισμένοι ότι, αν το Ιράν επιθυμεί, μπορεί να αποσταθεροποιήσει την περιοχή.

Οι γειτονικές του Ιράν χώρες, όπως το Ιράκ και η Συρία, βιώνουν πολιτικές, θρησκευτικές και οικονομικές ανακατατάξεις και αλλαγές σαν αυτές που βίωσε το ίδιο πριν από τρεις περίπου δεκαετίες. Οι ανακατατάξεις αυτές στη γειτονιά τους δίδουν στο Ιράν την ευκαιρία να βρίσκεται σε προνομιούχο θέση λόγω του δημιουργηθέντος κενού ισχύος. Η Τεχεράνη δεν επιδιώκει να αντλήσει δύναμη εφαρμόζοντας επιθετική πολιτική εισβάλλοντας δηλαδή στα γειτονικά κράτη, θεωρία την οποία η Δύση καλλιέργησε ιδιαίτερα με την ανάπτυξη του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν. Απεναντίας, η Τεχεράνη αναζητά να διαδραματίσει ρόλο policy – making με τις χώρες της Δύσης. Ιδιαίτερα, προσπαθεί να εκπαιδεύσει τις χώρες της Μέσης Ανατολής στον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπίζουν κράτη, όπως τις ΗΠΑ ή το ΗΒ, αποτελεσματικά.

Το Ιράν μετά από την περίοδο οικειοθελούς και μη απομόνωσης, με την μετάβαση στην μετά Αχμαντινετζάντ εποχή, αποφάσισε την διεθνή επαναδραστηριοποίησή του διεθνώς, με στόχο την ανάκτηση της αρμόζουσας σε αυτό θέσης του ως περιφερειακής δύναμης, την οποία κατείχε άλλωστε πριν την απόσυρσή του μετά την Ισλαμική Επανάσταση. Χώρα πλούσια σε φυσικούς πόρους, διαθέτοντας έμπυχο δυναμικό υψηλού επιπέδου, με ιστορία και πολιτισμό αιώνων, βίωσε μια περίοδο παγκόσμιας απαξίωσης, που την οδήγησε στα πρόθυρα της εξαθλίωσης και της σοβαρής ανθρωπιστικής κρίσης.

Η στροφή προς τον ρεαλισμό συμπίπτει με τις ανακατατάξεις στον αραβικό κόσμο, προσκληθείσες κατά κύριο λόγο από τον ανταγωνισμό των πετρομοναρχιών και τις εσφαλμένες επιλογές των δυτικών δυνάμεων. Οι ανακατατάξεις αυτές έθεσαν σαφώς όλες εκείνες τις προϋποθέσεις για την επικράτηση του κυρίαρχου στο Ιράν, σιτικού στοιχείου και λειτούργησε ως προβολέας ισχύος της Τεχεράνης στην περιοχή του Αραβό-περσικού κόλπου με τη γνωστή γεωπολιτική σημασία του, αλλά επίσης και στη Συρία και στον Λίβανο. Με την επιλογή αυτή, η Τεχεράνη επιζητεί να δημιουργήσει κενό στρατηγικής ασφαλείας για το Ισραήλ, το οποίο ως γεωπολιτικό αντίβαρο θα προωθήσει τη δημιουργία ανεξαρτήτου Κουρδιστάν, ενσωματώνοντας τους κουρδικούς πληθυσμούς στο Ιράν, Ιράκ, Συρία και Τουρκία.

Ο δημιουργηθείς λοιπόν, από την Τεχεράνη, σιιτικός άξονας Ιράν – Ιράκ – Λίβανος (Hezbollah) – Παλαιστίνη (Χαμάς) – Συρία, δύναται να αποτελέσει τον μόνιμο άξονα εξελίξεων αλλά και πιθανών αποσταθεροποιήσεων στην περιοχή της ευρύτερης Μέσης Ανατολής με πιθανές επιπτώσεις στην ασφάλεια και τις γεωπολιτικές ισορροπίες στο εξεταζόμενο Σύμπλοκο.

Υπό το πρίσμα του γεωπολιτικού μας παράγοντα, το Ιράν επιδιώκει την απόκτηση μιας «ειδικής σχέσης» τροφοδοσίας της Κίνας με φυσικό αέριο και πετρέλαιο ιρανικής και ιρακινής προελεύσεως, ενώ ταυτόχρονα συμμαχεί ενεργειακά και με την «ανταγωνίστρια» της, τη Ρωσία για τη διοχέτευση των Ρωσικών υδρογονανθράκων στον Περσικό Κόλπο. Με αυτόν τον τρόπο, μετατρέπει το «σύμμαχο» Πεκίνο σε ισχυρότατο νέο πόλο διεθνούς ισχύος, ο οποίος, σε συνεργασία με τη Μόσχα αλλά και την Τεχεράνη, θέτουν υπό ευθεία αμφισβήτηση τον παγκόσμιο ηγεμονικό ρόλο των ΗΠΑ, αντιστρέφοντας την αναπτυξιακή και τεχνολογική τάση προόδου προς όφελός τους και εις βάρος των της υπάρχουσας κατανομής ισχύος, η οποία ευνοεί για την ώρα την Ουάσιγκτον, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο διεθνές επίπεδο.

Ίσως είναι παρακινδυνευμένο να πούμε ότι μόνο το Ισραήλ αποκωδικοποιεί πλήρως τις επιδιώξεις του Ιράν και θεωρώντας το παντοτινό εχθρό του και πηγή κάθε κακού. Αυτό βέβαια, μπορεί να συμβαίνει είτε λόγω ιστορικής, θα λέγαμε, συνήθειας είτε ως αποτέλεσμα εμπεριστατωμένης γεωπολιτικής ανάλυσης. Σε κάθε περίπτωση το Τελ-Αβίβ ανθίσταται στα σχέδια της Τεχεράνης, προσπαθώντας κατά βάση να διαρρήξει τον σιιτικό άξονα, ειδικότερα στη γειτονιά του.

Δεν θα μπορούσε καλύτερα να αποτυπώσει κάποιος τα συμπεράσματα από την ανάλυση του υποσυστήματος αυτού, από τον Αχμέτ Νταβούτογλου, ο οποίος χαρακτηριστικά λέει: *«Αυτό που πρέπει να γίνει είναι: η Τουρκία, ξεπερνώντας τις φοβίες της, να καταστεί μια χώρα ικανή να συνάψει ορθολογικές σχέσεις με τους γείτονές της και να αυξήσει την περιφερειακή δραστηριότητά της, μέσω συμμαχιών που εκτείνονται πέραν των συνόρων της. Για τη μείωση του κινδύνου εξωτερικής πολιτικής, που πηγάζει από τους γείτονές μας, η πραγματοποίηση βημάτων που θα αυξήσουν το επίπεδο αλληλεξάρτησης θα εξασφαλίσει ένα συγκεκριμένο πεδίο δράσης. Οι σχέσεις αλληλεξάρτησης παράγουν μηχανισμούς, υπέρ των χωρών που διαθέτουν συνεπείς προεκτάσεις εξωτερικής πολιτικής. Πρόκειται δηλαδή για μηχανισμούς οικονομικού και πολιτισμικού χαρακτήρα, οι οποίοι μειώνουν την ένταση που προκαλούν τα πολιτικά κέντρα και προ-*

σφέρουν την ευκαιρία σε περιφερειακές δυνάμεις, όπως η Τουρκία, να αναπτύσσουν εναλλακτικές πολιτικές»²⁴⁷.

Η προσπάθεια όμως αυτή της Τουρκίας να αναδείξει την «de facto αυτοκρατορική» της θέση στην περιοχή κάνοντας πράξη τα λόγια του Νταβούτογλου δεν τελεσφόρησε και αυτό όχι γιατί έκανε λάθος ο ίδιος, αλλά γιατί δεν υπολόγισε τον αστάθμητο παράγοντα που ακούει στο όνομα Ερντογάν και ο οποίος άλλαξε πορεία πλεύσης θέλοντας να επιβάλλει την θέση της Τουρκίας και όχι να την κερδίσει, γεγονός που οδήγησε τη χώρα σε μειονεκτική θέση, έχοντας απωλέσει σημαντικό ποσοστό της δυνάμεώς της και επιζητώντας να ανακτήσει το χαμένο έδαφος.

Αντίθετα με την Τουρκία, θα λέγαμε ότι, το Ιράν ήταν εκείνο που υιοθέτησε και εφήρμοσε την πολιτική Νταβούτογλου και μάλιστα όχι μόνον στη γειτονιά του, αλλά και παγκόσμια, ακόμα και με τις ΗΠΑ, ανακτώντας την χαμένη του ισχύ. Ο οικονομικός πυλώνας ως βάση και ο πολιτιστικός πυλώνας ως όχημα, είναι εξίσου ισχυροί στο υποσύστημά μας και διαμορφώνουν τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες, οι οποίες πρόδηλα ευνοούν το Ιράν και τις συνεργαζόμενες μαζί με αυτό, δυνάμεις, κρατικές, όπως είναι η Συρία και το Ιράκ ή μη όπως είναι η Hezbollah και οι σίιτες μαχητές.

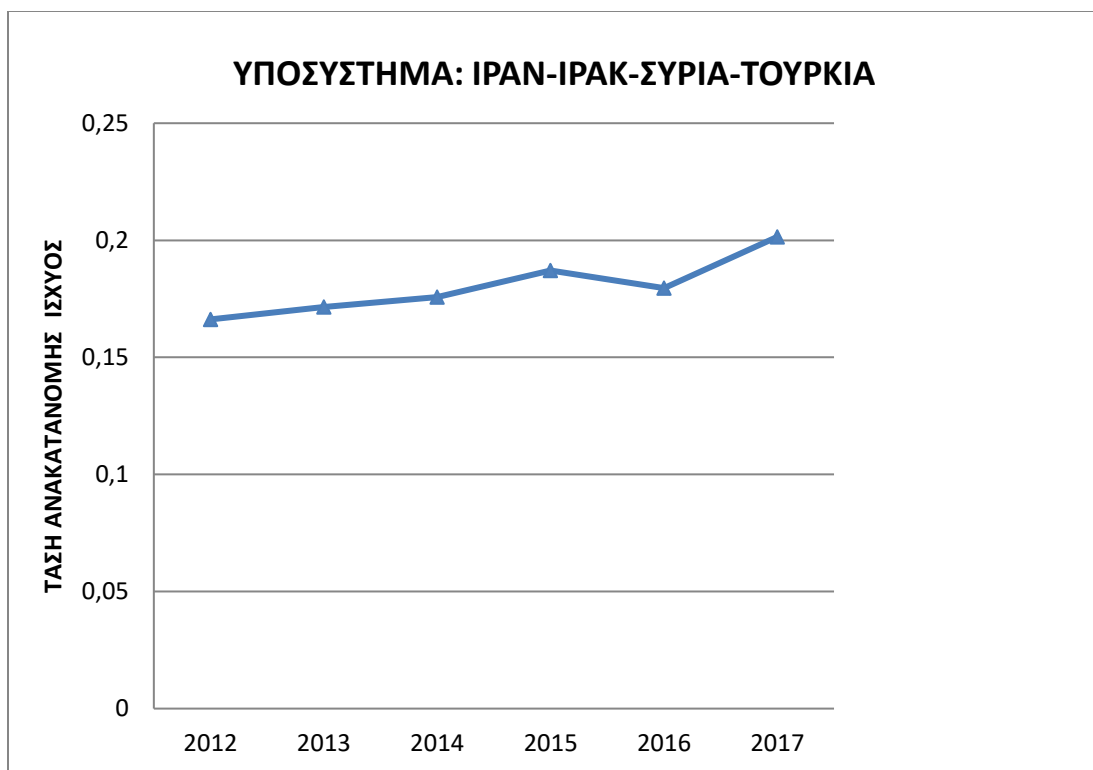
²⁴⁷ Davutoglu Ahmet, 2010, *Το Στρατηγικό Βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, εκδ Ποιότητα, σελ.233-234

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ	ΑΕΠ 40%			ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ 30%			ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ / ΕΞΑΓΩΓΩΝ 20%			ΑΝΕΡΓΙΑ 10%			ΠΥΛΩΝΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 50%			ΑΝΑΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ 10%			ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 30%			ΔΑΣΚΑΛΟΙ / ΜΑΘΗΤΕΣ 10%			ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ 30%			ΑΤΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 20%			ΠΥΛΩΝΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ 50%			ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΙΣΧΥΣ			ΤΑΣΗ ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ (Μ.Ο.)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017		2012	2013	2014	2015
ΙΡΑΝ																																									
2012	462,7	0,482	0,193	1,24	0,00	0,00	0,88	0,49	0,09803	12,630	0,458	0,046	0,05	16,400	0,23576	0,02358	0,930	1,000	0,300	25,500	0,85	0,08453	53,300	0,527	0,158	0,782	0,748	0,15	0,499	0,27429156	0,16621										
2013	461,8	0,482	0,1926	1,49	0,00141	0,00	3,43	0,5175	0,10349	10,440	0,378	0,038	0,05	15,400	0,22045	0,02205	0,990	1,000	0,300	25,650	0,85	0,0853	54,500	0,54	0,1621	0,785	0,757	0,151	0,506	0,27853254	0,17156										
2014	483,1	0,504	0,2017	1,33	0,00051	0,00	1,68	0,4987	0,099743	10,570	0,383	0,038	0,06	14,500	0,20667	0,02067	0,990	1,000	0,300	25,920	0,87	0,08668	56,000	0,557	0,1672	0,788	0,766	0,153	0,513	0,28830696	0,17577										
2015	476,7	0,497	0,1989	1,65	0,00231	0,00	0,47	0,4858	0,097152	11,060	0,401	0,04	0,06	12,800	0,18065	0,01806	0,990	1,000	0,300	26,770	0,91	0,09103	57,200	0,571	0,1713	0,789	0,769	0,154	0,516	0,2885595	0,1871										
2016	540,6	0,565	0,226	1,42	0,00101	0,00	1,5	0,4968	0,099358	12,430	0,451	0,045	0,08	11,000	0,15309	0,01531	0,990	1,000	0,300	27,320	0,94	0,09385	63,000	0,637	0,1912	0,799	0,8	0,16	0,542	0,31165816	0,17957										
2017	560,9	0,587	0,2347	1,49	0,00141	0,00	1,1	0,4925	0,098501	12,100	0,439	0,044	0,09	10,000	0,09874	0,00987	0,990	1,000	0,300	28,520	1	0,1	70,000	0,717	0,2151	0,799	0,8	0,16	0,565	0,32855317	0,20147										
ΣΥΡΙΑ																																									
2012	43,190	0,037	0,015	45,000	0,24631	0,07	-1,24	0,4675	0,09349	8,670	0,313	0,031	-0,18	17,110	0,24663	0,02466	0,870	0,636	0,191	24,780	0,81	0,08084	24,300	0,196	0,0588	0,631	0,283	0,057	0,201	0,00858394											
2013	21,360	0,014	0,0057	60,000	0,33074	0,10	-2	0,4593	0,091863	8,670	0,313	0,031	-0,22	19,160	0,27802	0,0278	0,870	0,636	0,191	24,120	0,77	0,07746	26,200	0,218	0,0653	0,572	0,102	0,02	0,171	-0,02268167											
2014	22,070	0,015	0,006	75,000	0,41518	0,12	-3	0,4486	0,089722	8,450	0,305	0,03	-0,24	18,000	0,26026	0,02603	0,870	0,636	0,191	25,330	0,84	0,08366	28,090	0,239	0,0718	0,551	0,037	0,007	0,160	-0,03916261											
2015	16,980	0,01	0,0039	90,000	0,49961	0,15	-3,000	0,4486	0,089722	8,390	0,303	0,03	-0,27	18,000	0,26026	0,02603	0,870	0,636	0,191	25,000	0,82	0,08197	29,980	0,261	0,0782	0,540	0,003	6E-04	0,162	-0,05210449											
2016	13,410	0,006	0,0024	91,300	0,50692	0,15	-3,148	0,447	0,089405	8,250	0,298	0,03	-0,27	18,000	0,26026	0,02603	0,870	0,636	0,191	25,000	0,82	0,08197	31,870	0,282	0,0847	0,539	0	0	0,168	-0,05062003											
2017	17,131	0,01	0,0039	94,800	0,52662	0,16	-4,000	0,4379	0,08758	8,120	0,293	0,029	-0,27	18,000	0,26026	0,02603	0,870	0,636	0,191	25,000	0,82	0,08197	34,250	0,31	0,0929	0,544	0,015	0,003	0,179	-0,04602683											
ΤΟΥΡΚΙΑ																																									
2012	874	0,919	0,3675	39,290	0,21417	0,06	-4,91	0,4282	0,085632	8,150	0,294	0,029	0,19	5,080	0,06246	0,00625	0,990	1,000	0,300	20,130	0,57	0,05702	45,130	0,434	0,1301	0,765	0,695	0,139	0,506	0,34705276											
2013	950,6	1	0,4	32,920	0,17832	0,05	-5,81	0,4185	0,083704	8,730	0,315	0,032	0,23	4,740	0,05726	0,00573	0,990	1,000	0,300	19,830	0,55	0,05548	46,250	0,446	0,1339	0,781	0,745	0,149	0,522	0,37644824											
2014	934,2	0,983	0,393	31,560	0,17066	0,05	-3,89	0,4391	0,087816	9,880	0,357	0,036	0,22	4,560	0,0545	0,00545	0,990	1,000	0,300	19,330	0,53	0,05292	51,040	0,501	0,1503	0,789	0,769	0,154	0,546	0,3820253											
2015	859,8	0,904	0,3615	29,210	0,15744	0,05	-2,61	0,4528	0,090557	10,240	0,371	0,037	0,19	4,400	0,05205	0,00521	0,990	1,000	0,300	18,410	0,48	0,04821	53,740	0,532	0,1595	0,800	0,803	0,161	0,567	0,37667763											
2016	863,7	0,908	0,3631	31,870	0,17241	0,05	-2,89	0,4498	0,089957	10,840	0,393	0,039	0,18	3,830	0,04333	0,00433	0,990	1,000	0,300	16,98	0,41	0,04098	58,350	0,584	0,1753	0,800	0,803	0,161	0,591	0,38644491											
2017	852,7	0,896	0,3585	28,300	0,15231	0,05	-4,51	0,4324	0,086488	10,820	0,392	0,039	0,19	3,850	0,04363	0,00436	0,990	1,000	0,300	17,000	0,41	0,04098	64,680	0,656	0,1969	0,805	0,818	0,164	0,615	0,40118428											
ΙΡΑΚ																																									
2012	218	0,223	0,0892	34,8	0,1889	0,06	15,35	0,6451	0,129015	7,970	0,287	0,029	-0,13	66,32	1	0,1	0,96	0,91	0,27273	19,42	0,53	0,05338	7,100	0	0	0,662	0,378	0,076	0,195	0,03489993											
2013	234,6	0,241	0,0962	32	0,17314	0,05	3,67	0,52	0,104004	8,020	0,289	0,029	-0,09	66,32	1	0,1	0,96	0,91	0,27273	20,530	0,59	0,05907	9,2	0,024	0,0072	0,662	0,378	0,076	0,197	0,05395551											
2014	234,7	0,241	0,0962	32,9	0,17821	0,05	4,39	0,5277	0,105546	7,930	0,286	0,029	-0,09	62	0,93386	0,09339	0,96	0,91	0,27273	16,96	0,41	0,04078	13,21	0,07	0,0209	0,662	0,378	0,076	0,235	0,07190026											
2015	177,5	0,18	0,072	56,9	0,3133	0,09	-6,08	0,4156	0,083126	8,080	0,291	0,029	-0,13	59	0,88794	0,08879	0,96	0,91	0,27273	15	0,31	0,03074	58	0,58	0,1741	0,665	0,388	0,078	0,405	0,1352757											
2016	174,9	0,177	0,0709	66	0,36452	0,11	-7,44	0,4011	0,080214	8,090	0,292	0,029	-0,15	55	0,8267	0,08267	0,96	0,91	0,27273	15	0,31	0,03074	21,23	0,161	0,0483	0,672	0,409	0,082	0,289	0,07081579											
2017	195,5	0,199	0,0796	59,6	0,32849	0,10	2,68	0,5094	0,101884	9,000	0,325	0,033	-0,15	52	0,78077	0,07808	0,96	0,91	0,27273	15	0,31	0,03074	49,36	0,482	0,1445	0,684	0,446	0,089	0,398	0,12217386											

Πίνακας 6: Αριθμοδείκτες Υποσυστήματος Ιράν – Ιράκ – Συρία – Τουρκία

Πηγή: <https://www.theglobaleconomy.com>, <https://tradingeconomics.com>, <http://world.bymap.org>

πρόσβαση Σεπτέμβριος 2019 – Ιανουάριος 2020

Διάγραμμα 2: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ιραν-Ιρακ-Συρία-Τουρκία

Εξετάζοντας τα αποτελέσματα από την επεξεργασία των αριθμοδεικτών που αφορούν στον οικονομικό και πολιτιστικό πυλώνα του γεωπολιτικού υποσυστήματος που εξετάσαμε και αποτυπώνονται παραστατικά στο παραπάνω διάγραμμα, διαπιστώνουμε μία ελάχιστη ανοδική τάση ανακατανομής της ισχύος. Η τάση αυτή οφείλεται κυρίως στην πολιτιστική δυναμική και την οικονομική ανάπτυξη που εμφανίζει το Ιράν, αλλά και η Τουρκία στο συγκεκριμένο υποσύστημα, πλην όμως ο ανταγωνισμός των δύο αυτών δρώντων των οποίων οι επιδιώξεις δεν ευθυγραμμίζονται, δρουν ανασταλτικά στην περαιτέρω ενίσχυση της ισχύος του.

Όπως διαπιστώσαμε και στο προηγούμενο γεωπολιτικό υποσύστημα που εξετάσαμε, Ιράν – Λίβανος- Συρία- Ισραήλ, έτσι και σε αυτό η επικρατούσα κατάσταση σε Συρία πρωτίστως, αλλά στο Ιράκ δευτερευόντως, δρουν καταλυτικά στη διαμόρφωση αυτής της τάσης. Το Ιράν έχοντας ερείσματα σε Ιράκ και Συρία, τόσο οικονομικά, ιδιαίτερα σε ενεργειακό επίπεδο, όσο πολιτιστικά, λόγω του σιϊτικού στοιχείου, επιδιώκει την επιβολή του στο υποσύστημα, γεγονός το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τις επιδιώξεις της Τουρκίας, η οποία από την πλευρά της προσπαθεί να καταστεί ηγεμόνας στην περιοχή.

Το δημιουργηθέν περιβάλλον στο εν λόγω υποσύστημα, δεν δύναται να εξασφαλίσει άμεσα και αξιόπιστα την ικανοποίηση των ενεργειακών αναγκών της Ευρώπης. Δηλαδή δεν επαληθεύεται η 1^η Ερευνητική μας Υπόθεση. Οι υφιστάμενες οικονομικές και ιδιαίτερα οι πολιτιστικές συνθήκες που επικρατούν, δεν επιτρέπουν την απρόσκοπτη ροή ενέργειας από την περιοχή του υποσυστήματός μας, προς την Ευρώπη. Η ρευστή κατάσταση που επικρατεί σε Συρία και Ιράκ με τις προσπάθειες εθνικών και οικονομικών συμφερόντων να επιβληθούν, καθιστούν αδύνατη την εκμετάλλευση από πλευράς της Ευρώπης, των υπάρχοντων ενεργειακών δυνατοτήτων τις οποίες διαθέτει το υποσύστημα, προς όφελός της.

Επιπλέον, η έλλειψη οργανωμένου και αξιόπιστου οικονομικού τομέα, κυρίως στη Συρία και στο Ιράκ, σε συνδυασμό με τις τάσεις επικράτησης των διαφόρων δρώντων σε πολιτιστικό επίπεδο στο εσωτερικό του γεωπολιτικού υποσυστήματος, αποτρέπει την Ε.Ε από την αναζήτηση ανάπτυξης περαιτέρω οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων με αυτό, με σκοπό την εξασφάλιση της «ενεργειακής της Ασφάλειας», γεγονός το οποίο δρα ανασταλτικά ως προς την ικανοποίηση και της 2^{ης} τεθείσας Ερευνητικής μας Υπόθεσης.

Μπορεί η Ε.Ε. να έχει εμπεδώσει οικονομικές σχέσεις με χώρες που συνθέτουν το συγκεκριμένο υποσύστημα, όπως για παράδειγμα με την Τουρκία, όμως η συνολική εξέταση του υποσυστήματος αναδεικνύει την αβεβαιότητα η οποία κυριαρχεί και η οποία αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη σχέσεων οι οποίες θα έχουν ως στόχο το ενεργειακό μέλλον της, στο οποίο και εδράζεται η βιωσιμότητα του Δυτικού πολιτισμού.

3.6 Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΚΑΤΑΡ-Σ.ΑΡΑΒΙΑ-ΚΟΥΒΕΙΤ-ΣΥΡΙΑ-ΤΟΥΡΚΙΑ

Το υποσύστημα αυτό έχει την ιδιαιτερότητα να προσπαθεί να επιβληθεί στο προς εξέταση σύμπλοκο, κινούμενο παρασκηνακά, ώστε να αποφύγει τις ευθείες συγκρούσεις, οι οποίες θα είχαν ως αποτέλεσμα τη διατάραξη των σχέσεων του με τους υπόλοιπους δρώντες στην περιοχή ενδιαφέροντος και την πυροδότηση εσωτερικών, δυσάρεστων και με απρόβλεπτα αποτελέσματα για τα καθεστάτα, αναταραχών. Είναι κατ' ουσίαν το υποσύστημα που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην εγκαθίδρυση του Ισλαμικού Κράτους στην περιοχή.

Το Κατάρ, αν και είναι ένα πολύ περιορισμένο σε έκταση κράτος, εντούτοις οι τεράστιες ποσότητες υδρογονανθράκων²⁴⁸, που κατέχει, το καθιστούν έναν από τους κύριους διεθνείς παίκτες στον Περσικό Κόλπο και στην ευρύτερη περιοχή της Μ. Ανατολής. Όντας μικρό κράτος, περιβαλλόμενο από τεράστια σε έκταση και ισχύ κράτη, όπως είναι το Ιράν, η Σαουδική Αραβία και το Ιράκ, το Κατάρ συνειδητοποίησε ότι, μόνον με τη χρήση του ανταγωνιστικού πλεονεκτημάτος του, δηλαδή των πετροδολαρίων θα μπορούσε να πραγματοποιήσει τις επιδιώξεις του στο διεθνές προσκήνιο και να αναδυθεί από την αφάνεια. Το Κατάρ ποτέ δεν έπαυε να νιώθει ότι απειλείται από τα ομόδοξα, «φιλικά» προς αυτό γειτονικά κράτη, όπως η Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ, που ενδομύχως επιθυμούν να το απορροφήσουν.

Ως τέλεια χρονική συγκυρία αλλά και η μεγάλη ευκαιρία για το Κατάρ, αποδείχθηκε η «Αραβική Άνοιξη» και ως το τέλειο εργαλείο, «Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι». Εφαρμόζοντας με επιτυχία θα λέγαμε, τη διπλωματία του «καρνέ των επιταγών», τόσο στη Μ. Ανατολή, όσο και στη Β. Αφρική, υποστηρίζοντας τα ισλαμιστικά κινήματα το Κατάρ προσπαθεί να αποκτήσει ισχύ, προκειμένου να δύναται να αντιπαρατεθεί με αξιώσεις, έναντι των υπολοίπων μνηστήρων.

Το Κατάρ λοιπόν, άρχισε την προσπάθειά του αυτή, από την Τυνησία και το κίνημα «Ennahda» (δηλαδή «Αναγέννηση» στα αραβικά) και στηρίζοντας πλήρως την προσπάθεια του επικεφαλής του Rached Ghanouchi μέχρι την πτώση του Ben Ali τον Οκτώβριο του 203. Κατόπιν διεμβόλισε την Hamas και προσεταιρίστηκε τον επικεφαλής της, Khaled Mechaal, με αποκορύφωση της όλης της προσπάθειας τη σύναψη συνθήκης με τον Mahmoud Abbas και την Fatah, στις 6 Φεβρουαρίου 2012, στη Ντόχα και την ανάληψη της οικονομικής ανασυγκρότησης της Λωρίδας της Γάζας.

Και στην περίπτωση της Λιβύης, η συνδρομή του Κατάρ στην αποκαθήλωση του καθεστώτος Καντάφι ήταν καταλυτική. Τόσο οικονομικά με την «επένδυση» περίπου 400 εκ. δολαρίων²⁴⁹, όσο και με τη φυσική παρουσία 5000 στρατιωτών, το Κατάρ κατάφερε να ενσωματωθεί στο κάδρο των απελευθερωτών της Λιβύης και να είναι προνομιούχος συνομιλητής με την επαναστατική κυβέρνηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η συνολική στρατιωτική παρατακτική

²⁴⁸ Το Κατάρ κατέχει το 14% των παγκοσμίων αποθεμάτων φυσικού αερίου (24 δισ. μ³) και βρίσκεται στην 3^η θέση της παγκόσμιας κατάταξης των παραγωγών χωρών, πίσω από τη Ρωσία και το Ιράν.

²⁴⁹ <https://www.theguardian.com/world/2011/oct/26/qatar-troops-libya-rebels-support>, πρόσβαση 12/6/2017.

δύναμη του Κατάρ, δεν ξεπερνά τους 15.000 στρατιώτες, γεγονός που καταδεικνύει τη σημασία που είχε η επιχείρηση ανατροπής του Καντάφι και η επόμενη ημέρα στη Λιβύη, για το μικρό εμιράτο.

Κολοφώνας όμως, της όλης προσπάθειας του Κατάρ, δεν είναι άλλος από την εμπλοκή του στα τεκταινόμενα στη Συρία. Από την ημέρα της ανάκλησης του πρεσβευτή της στη Δαμασκό στις 18 Ιουλίου 2011, η Ντόχα άρχισε την επιχείρηση ανάδειξης της ως επικεφαλής της αραβικής προσπάθειας προστασίας του σουνιτικού στοιχείου στη Συρία, από τη βαρβαρότητα του Μπασάρ αλ Άσαντ. Αυτή ήταν η πρόφαση, αφού η πραγματική αιτία της ανάμειξης του Κατάρ στα τεκταινόμενα στη Συρία ήταν ο αγωγός που είχε προτείνει να κατασκευαστεί και ο οποίος θα μετέφερε το καθαρινό αέριο από το τεράστιο κοιτάσμα του South Pars στον περσικό κόλπο, και διαμέσου της Συρίας και της Τουρκίας, στην Ευρώπη. Το σχέδιο αυτό, όπως αναλύσαμε εκτενώς, δεν έγινε αποδεκτό από τον Άσαντ, ο οποίος αντ' αυτού πρόκρινε τη λύση του αγωγού Ιρανικών συμφερόντων, με παρόμοια όδευση.

Το Κατάρ²⁵⁰ υπό το πρόσχημα του προστάτη των σουνιτικών πληθυσμών της Συρίας, οι οποίοι στέναζαν υπό από το καθεστώς Άσαντ, ηγήθηκε μιας τέτοιας πρωτοβουλίας, προσβλέποντας κατ' αρχάς στην ανατροπή του Άσαντ προκειμένου να διευκολυνθεί η κατασκευή του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου, ενώ συγχρόνως επεδίωκε την εξουδετέρωση της Σαουδικής Αραβίας, η οποία μέχρι τότε διατηρούσε τον τίτλο του προστάτη των σουνιτών. Βέβαια, η προσπάθεια αυτή να ηγηθεί μιας παναραβικής κίνησης για την προστασία των ομόδοξων πληθυσμών της Συρίας απέτυχε μεν εξαιτίας των διαφορετικών πρωτίστως οικονομικών και πολιτικών δευτερευόντως επιδιώξεων κάθε χώρας, αλλά αποτέλεσε την άριστη πρόφαση για την οικονομική υποστήριξη των αντικαθεστωτικών δυνάμεων της Συρίας και καθώς και του ιδίου του Ισλαμικού Κράτους. Το Κατάρ έχει επιλέξει να εφαρμόσει τη γεωστρατηγική της ανάδειξης του ως τον νέο πόλο ισχύος στον αραβικό κόσμο και προς τούτο επιδιώκει την παράλληλη αποδυνάμωση της Σαουδικής Αραβίας η οποία με τη χειραγώγηση της Αλ Κάιντα είχε αποκτήσει τον ρόλο του απόλυτου καθοδηγητή του σαλαφικού στοιχείου.

²⁵⁰ Στις 15 Ιανουαρίου 2012 ο Σεΐχης του Κατάρ Hamad bin Khalifa Al Thani δήλωνε στο αμερικανικό δίκτυο CBS: «Ενώπιον μιας τέτοιας κατάστασης και για να σταματήσει το αιματοκύλισμα, πρέπει να στείλουμε στρατεύματα».

Τα σχέδια αυτά του Κατάρ επιβεβαιώνονται και από την όψιμη αντίδραση των έξι αραβικών κρατών (Σαουδική Αραβία, ΗΑΕ, Μπαχρέιν, Αίγυπτος, Λιβύη και Υεμένη) να διακόψουν τις διπλωματικές σχέσεις μαζί του και να το κατηγορήσουν ότι υποθάλλει τη διεθνή τρομοκρατία, υποστηρίζοντας το Ισλαμικό Κράτος, τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, την Αλ Κάιντα, τις εξτρεμιστικές ομάδες που μάχονται στην Υεμένη και τη Χαμάς. Η συμπεριφορά αυτή βέβαια, προφανώς και υποδείχθηκε από τις ΗΠΑ και υιοθετήθηκε από τις εν λόγω χώρες, μετά τις διαφαινόμενες φιλικές σχέσεις, που αναπτύσσονται ανάμεσα στο Κατάρ και στο Ιράν²⁵¹. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι οι δύο χώρες μοιράζονται το τεράστιο κοιτάσμα φυσικού αερίου Pars, με συνέπεια το Κατάρ να μην επιζητεί τη διατάραξη των σχέσεών του με το Ιράν, πράγμα που προσπαθεί να επιβάλλει η Ουάσιγκτον ορθώνοντας ένα κοινό αραβικό μέτωπο εναντίον του Ιράν και αποτελούμενο κυρίως από τις χώρες του Περσικού Κόλπου.

Αμφιλεγόμενος λοιπόν, πλην όμως καθοριστικός παρουσιάζεται ο ρόλος της Σαουδικής Αραβίας στα τεκταινόμενα της Μέσης Ανατολής: κράτος, ως επί το πλείστον, σουνιτικό, με ικανή²⁵² όμως σιιτική μειονότητα, η οποία μάλιστα είναι εγκατεστημένη στο δυτικό τμήμα της

²⁵¹ Δύο εβδομάδες πριν την απόφαση της 5^{ης} Ιουνίου 2017 των έξι αραβικών χωρών να διακόψουν τις διπλωματικές σχέσεις με το Κατάρ και μεσούσης της περιόδου Τραμπ στον αραβικό κόσμο, ο Σεΐχης του Κατάρ Emir Sheikh Tamim bin Hamad Al Thani επέκρινε την πολιτική του Ντόναλντ Τραμπ για το Ιράν και αποκάλεσε το Ιράν ως «περιφερειακή και ισλαμική δύναμη». Οι δηλώσεις αυτές δημοσιεύθηκαν στο διαδίκτυο, αλλά η Ντόχα μετά τον εκνευρισμό που προκλήθηκε υποστήριξε ότι ο επίσημος ιστότοπος του πρακτορείου ειδήσεων είχε προσβληθεί από χάκερς. Φαίνεται ότι, απαντώντας σε αυτή τη δήλωση, το Ριάντ δήλωσε ότι « το Κατάρ αγκαλιάζει πολλαπλές τρομοκρατικές και σεκταριστικές ομάδες που στοχεύουν να διαταράξουν τη σταθερότητα στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένης της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, του ISIS και της Αλ Κάιντα, και Επαναστατικές πολιτοφυλακές στην Υεμένη».

Όμως η πραγματικότητα είναι άλλη: η συνεχιζόμενη σκληρή γραμμή του Τραμπ ενάντια στο Ιράν, η απόσυρσή του από τη Συμφωνία των Παρισίων για το περιβάλλον, η άρνησή του να επιβεβαιώσει την υποστήριξή του στο ΝΑΤΟ και, συγκεκριμένα, στο άρθρο πέντε και στη δήλωση της κυβέρνησής του ότι «ο κόσμος δεν είναι μια παγκόσμια κοινότητα, αλλά ένας χώρος όπου τα έθνη, οι μη κυβερνητικοί δρώντες και οι επιχειρήσεις συμμετέχουν και ανταγωνίζονται για να αποκτήσουν το πλεονέκτημα» είναι μια δήλωση, η οποία δηλώνει ότι, η εποχή των διαπραγματεύσεων και της αθωότητας έχει παρέλθει και η εποχή της αντιπαράθεσης και της σύγκρουσης έχει αρχίσει. Οξύμωρο βέβαια παραμένει το γεγονός ότι οι ΗΠΑ διατηρούν στο Κατάρ πλέον των 11.000 στρατιωτών, στη μεγαλύτερη αεροπορική βάση στην περιοχή, στην Al Udeid.

²⁵² Ο μουσουλμανικός πληθυσμός της Σαουδικής Αραβίας αριθμεί περί τους 8.800.000 κατοίκους εκ των οποίων οι 280.000 είναι Σίιτες ήτοι το 3,15%.

χώρας, όπου βρίσκονται και οι πλουτοπαραγωγικές της πηγές, δηλαδή τα κοιτάσματα πετρελαίου. Από την άλλη είναι χώρα πλούσια, η οποία παράγει ημερησίως 11,5 δισ. βαρέλια, ήτοι το 13% της παγκόσμιας παραγωγής. Η οικονομική αυτή ευρωστία, προερχόμενη από τα πετροδολάρια την ανέδειξε ως περιφερειακή δύναμη στην περιοχή του Περσικού Κόλπου και, ιδιαίτερα μετά την πτώση του Σαντάμ Χουσεΐν, την κατάρρευση του Ιράκ και την παγκόσμια απομόνωση του Ιράν.

Όπως είναι φυσικό, η σουνιτική μοναρχία των Σαούντ δεν είναι διατεθειμένη να απωλέσει την περίοπτη αυτή θέση στο σουνιτικό κόσμο και γι' αυτόν τον λόγο επέλεξε να εφαρμόσει Μακιαβελική πολιτική και υποστηρίζοντας το Ισλαμικό Κράτος με σκοπό την εξουδετέρωση, αρχικά της φιλοσιιτικής πολιτικής του Ιράκ και, κατόπιν του Μπααθικού καθεστώτος του Άσσαντ, ώστε με αυτόν τον τρόπο να εξαλείψει τα Ιρανικά ερείσματα στην περιοχή, καθ'όσον η επανάκαμψη του Ιράν στην διεθνή σκηνή ήταν εμφανής μετά τη μεταστροφή της Τεχεράνης στο θέμα του πυρηνικού προγράμματος και την προσπάθεια σε παγκόσμιο επίπεδο, ανεύρεσης μιας λύσης.

Το Ισλαμικό Κράτος προσέφερε την προσφορότερη λύση την προκειμένη στιγμή ήταν η εξής: αποφυγή της Ιρανικής επικράτησης και επιβολής ενός θεοκρατικού, σουνιτικού καθεστώτος, ελεγχόμενου, στο μυαλό πάντα των Σαούντ, από το πλούσιο κράτος τους. Δεν προέβλεψε όμως σωστά τις εξελίξεις στη Συρία με την άμεση εμπλοκή της Ρωσίας και την συνεχιζόμενη αποδυνάμωση του Daesh. Έτσι λοιπόν σε μία ύστατη προσπάθεια διάσωσης των συμφερόντων του, το Ριάντ προέβη στη συγκρότηση συνασπισμού ενάντιου της τρομοκρατίας, αποτελούμενο από 34 κράτη. Επιπλέον, διέθεσε αεροπορικές δυνάμεις οι οποίες μετασταθμεύουν στην τουρκική βάση του Ιντσιρλίκ και παράλληλα μελετά και την αποστολή χερσαίων δυνάμεων, για να υποστηρίξει αυτή του την επιλογή.

Δεν πρέπει όμως να λησμονούμε ότι, το Ριάντ έχει ανοικτό και το μέτωπο της Υεμένης. Ο πρίγκιπας Μοχάμεντ ανέλαβε την ευθύνη για την έναρξη του πολέμου στην Υεμένη, δήθεν για να σώσει τον πρόεδρο Αμπντ Ράμπο Μανσούρ Χάντι, που ανετράπη από μια συμμαχία μεταξύ των Χούτις και του στρατού του πρώην προέδρου Αλί Αμπντουλάχ Σαλέχ, με απώτερο σκοπό όμως την καταστροφή των εκεί σιιτικών δυνάμεων και την απαγόρευση του Ιράν να αποκτήσει ερείσματα στην αυλή του. Η σύρραξη στην Υεμένη είχε εντελώς αρνητική έκβαση, υποχρεώνοντας τη Σαουδική Αραβία να αιμορραγεί τόσο οικονομικά, όσο και σε ανθρώπινο δυναμικό. Τελικά, από τα τεκταινόμενα αποδεικνύεται ότι το σουνιτικό χαρτί δεν αποδίδει.

Οι σχέσεις μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Τουρκίας ενδυναμώθηκαν ιδιαίτερα το 2016, παρόλες τις σημαντικές οικονομικές σχέσεις Τουρκίας – ΗΑΕ οι οποίες ποτέ δεν διαταράχθηκαν. Καταλυτικό ρόλο έπαιξε η ενθρόνιση του Βασιλιά Σαλμάν (Salman) στη Σαουδική Αραβία, ο οποίος, σε αντίθεση με τον προκάτοχό του, που έβλεπε του Αδελφούς Μουσουλμάνους ως απειλή, τους επαναπροσέγγισε και έθεσε ως στόχο του να εξουδετερώσει την προσπάθεια αποδυνάμωσής τους εκ μέρους του Ιράν. Η υποδοχή των επικεφαλής των Αδελφών Μουσουλμάνων της Ιορδανίας, της Τυνησίας και της Υεμένης στο Ριάντ, ήταν δείγμα καλής θελήσεως και προσπάθεια εξομάλυνσης των σχέσεων με τον σουνιτικό πληθυσμό, επιλέγοντας καθαρά να ταχθεί ενάντια στο Ιράν και στη σιιτική απειλή. Σε αυτή του την επιλογή, ο Βασιλιάς Σαλμάν βλέπει την Τουρκία ως σημαντικό παράγοντα, που δύναται να συμβάλει στη συσπείρωση του σουνιτικού στοιχείου ενάντια στο Ιράν.

Εργαλείο για την υλοποίηση της επιθυμίας του αυτής, αποτελεί το μεγαλεπήβολο σχέδιο του Βασιλέα της Σαουδικής Αραβίας Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν (Mohammed bin Salman) σχετικά με τη δημιουργία της Ισλαμικής Στρατιωτικής Συμμαχίας Καταπολέμησης της Τρομοκρατίας (Islamic Military Alliance to Fight Terrorism, IMAFT), την οποία ανακοίνωσε κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης του GCC τον Δεκέμβριο του 2015 με επίσημο διατυπωμένο σκοπό την ενότητα του σουνιτικού κόσμου ενάντια στο DAESH, την αναχαίτιση της ιρανικής επεκτατικότητας και επιρροής στην περιοχή. Το σχέδιο αυτό του πρίγκιπα Σαλμάν²⁵³ ουσιαστικά επιδιώκει τον επανασχεδιασμό της Μέσης Ανατολής σε νέα βάση ώστε να είναι ευθυγραμμισμένη σύμφωνα με τις επιθυμίες του Ριάντ. Η ανακοίνωση μιας τέτοιας πρωτοβουλίας είναι απόρροια της προσέγγισης ΗΠΑ – Ιράν η οποία προκάλεσε την οργή του Ριάντ, το οποίο έβλεπε τον παντοδύναμο σύμμαχό του να συνδιαλέγεται με τον εχθρό του. Μάλιστα, χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του μονάρχη ότι δεν τον ενδιαφέρει πλέον η σιωπή και η παθητική στάση των ΗΠΑ απέναντι στο Ιράν²⁵⁴.

²⁵³ <http://english.alarabiya.net/en/views/news/middle-east/2015/04/01/Saudi-King-Salman-s-doctrine.html>, Wednesday, 1 April 2015

²⁵⁴ «Saudi Arabia no longer cares if this U.S. silence is the passing weakness of a president whose term ends in two years or if it's a conspiracy or a major deal that President Barack Obama is negotiating with the Iranians as they address the latter's nuclear program.»

Khashoggi Jamal, *The Salman doctrine*, al-Hayat, March 28, 2015

Η Σαουδική Αραβία ουσιαστικά αντιπαρατέθηκε, έμμεσα, με το Ιράν σε δύο περιπτώσεις: στην Υεμένη και στη Συρία. Στην πρώτη περίπτωση το Ριάντ πρωτοστάτησε στην επιχείρηση ενάντια στην επανάσταση των Σιτών Χούτι (Houthis), οι οποίοι με τη βοήθεια του Ιράν απείλησαν άμεσα την κατάρρευση του σουνιτικού καθεστώτος του Προέδρου Αμπντ Ράμπο Μανσούρ Χάντι (Abd-Rabbu Mansour Hadi). Η Σαουδική Αραβία ηγούμενη ομάδας σουνιτικών χωρών (Κουβέιτ, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Κατάρ, Μπαχρέιν) επενέβη στρατιωτικά στην Υεμένη για να αποτρέψει την προέλαση των σιτών ανταρτών που υποστηρίζονται από το Ιράν.

Δεύτερο πεδίο αντιπαράθεσης των δύο χωρών ήταν και παραμένει η Συρία. Η υποστήριξη του Μπασάρ αλ Άσαντ και της Hezbollah από πλευράς Τεχεράνης αποτελεί ευθεία βολή κατά των συμφερόντων του Ριάντ. Η απομάκρυνση του Άσαντ από την εξουσία και η εγκαθίδρυση ενός σουνιτικού καθεστώτος, φίλα προσκείμενο στη Σαουδική Αραβία, είναι ο διακαής πόθος του Βασιλιά Σαλμάν. Με την πρόφαση της προστασίας του σουνιτικού πληθυσμού και σε αυτή την περίπτωση όπως και με το Κατάρ και την κατάργηση κάθε είδους καταπίεσης, το Ριάντ ενεπλάκη στη Συρία στο πλευρό των ΗΠΑ με αεροπορικές επιχειρήσεις το 2014 και 2015, αρχικά για την απόσχιση της κυριαρχίας του Άσαντ και καταστροφή των δυνάμεων που τον υποστήριζαν, συμπεριλαμβανομένης και της Hezbollah και, κατόπιν, για τη διάλυση του DAESH, το οποίο από τη στιγμή της εγκαθίδρυσής του στην περιοχή αποτελεί και την κύρια απειλή για τα βασιλικά συμφέροντα. Η μέχρι πρότινος αντιπαράθεση δια πληρεξουσίων (proxy war) φαίνεται να μην ικανοποίησε πλήρως το Ριάντ το οποίο από το Φεβρουάριο του 2016 σχεδιάζει μαζί με την Τουρκία να επέμβει «αντοπροσώπως» στη Συρία. Μέχρι σήμερα βέβαια παραμένει σε ετοιμότητα χωρίς να έχει επέμβει, ή να του έχει επιτραπεί να επέμβει.

Η σύμπλευση Σαουδικής Αραβίας και Τουρκίας δεν είναι καθόλου τυχαία. Κάθε άλλο. Η Τουρκία είναι για τη Σαουδική Αραβία η περιφερειακή εκείνη δύναμη που διαθέτει την απαιτούμενη στρατιωτική δύναμη, αλλά και τη θέληση να τη χρησιμοποιήσει με σκοπό την προάσπιση των σουνιτικών συμφερόντων και όχι των ακραίων ισλαμιστών τύπου ΙΚ. Άλλωστε, η πρόσκληση για ενεργό συμμετοχή της Τουρκίας στο IMAFT εκεί αποσκοπεί. Μπορεί η Σαουδική Αραβία να έχει φτάσει σήμερα στην τέταρτη θέση παγκοσμίως στις στρατιωτικές δαπά-

νες²⁵⁵, πλην όμως ως αραβικό κράτος διατηρεί πάντα τις επιφυλάξεις του για την άμεση εμπλοκή του σε επιχειρήσεις σε άλλες αραβικές χώρες φοβούμενη τις εσωτερικές αντιδράσεις. Υπάρχει το προηγούμενο της επέμβασης στο Μπαχρέιν και στην Υεμένη, αλλά εκεί επενέβη κατόπιν προσκλήσεως και άμεσης απειλής κατά του μοναρχικού καθεστώτος.

Η Τουρκία έχοντας διαφορετική εσωτερική δομή και επιδιώκοντας πάση θυσία να επιδείξει τη στρατιωτική της ισχύ, ώστε να καθιερωθεί στα μάτια της παγκόσμιας κοινότητας ως η μόνη περιφερειακή δύναμη, επιθυμεί να εμπλακεί στρατιωτικά τόσο στη Συρία, όσο και στο Ιράκ. Γνωρίζοντας αυτή, την επιθυμία της Άγκυρας, σε συνδυασμό με την ανάγκη για οικονομική υποστήριξη μέσω επενδύσεων, καθ'όσον το τουρκικό οικονομικό θαύμα παρήλθε, το Ριάντ παραμέρισε τις αντιπαραθέσεις του παρελθόντος που συνδέονταν με την «Αραβική Άνοιξη» στην Αίγυπτο και συμμαχισε με την Τουρκία, συμπαρασύροντας και τις υπόλοιπες χώρες του Κόλπου, πλην των ΗΑΕ, τα οποία, όπως είδαμε, προέβαλαν μια αντίσταση λίγων μηνών.

Το τρίτο δομικό στοιχείο του εξεταζόμενου άξονα είναι το Κουβέιτ, στο οποίο, σε αντιδιαστολή προς ό,τι συμβαίνει στις άλλες αραβικές χώρες και ιδιαίτερα στο Ιράκ και στη Συρία, παρατηρείται ισορροπία μεταξύ του σουνιτικού και, του σιιτικού στοιχείου. Παρά το γεγονός ότι, το μοναρχικό καθεστώς του Κουβέιτ είναι αμιγώς σουνιτικό, εντούτοις λόγω της επιλογής του να επιτρέψει στο σιιτικό στοιχείο να έχει πρόσβαση στα δημόσια αγαθά, όπως την υγεία, την παιδεία, σε κυβερνητικές θέσεις κ.α., καθώς επίσης και συμμετοχή στο Κοινοβούλιο, δεν υφίστανται αντιπαραθέσεις σε αυτό. Ακόμα και την εποχή της Ιρανικής εξάπλωσης, μετά την πτώση του Σαντάμ Χουσεΐν, οι εντάσεις μεταξύ Σουνιτών – Σιιτών δεν επηρέασαν το Κουβέιτ.

Το Κουβέιτ προσπαθεί όλα αυτά τα χρόνια να ακολουθεί μια μετριοπαθή και ουδέτερη πολιτική. Χαρακτηριστικό είναι η συμμετοχή της στην επιχείρηση στο Μπαχρέιν προς υπο-

²⁵⁵ Η κατανομή των στρατιωτικών δαπανών ανά τον κόσμο έχει αρχίζει να μεταβάλλεται ριζικά. Τρεις χώρες της Μέσης Ανατολής βρίσκονται ανάμεσα στους κυρίους εισαγωγείς όπλων: η Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Τουρκία. Η Σαουδική Αραβία έχει φτάσει σήμερα στην τέταρτη θέση παγκοσμίως. Οι ΗΠΑ κατέχουν την πρώτη θέση με το 35% των παγκοσμίων δαπανών, η Κίνα τη δεύτερη (12%), ενώ οι στρατιωτικές δαπάνες της Σαουδικής Αραβίας (4.6%) είναι σχεδόν εφάμιλλες με αυτές της Ρωσίας (4.8%).

στήριξη του Αλ Καλίφα, μόνον με ένα πλοίο, ενώ Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα απέστειλαν χερσαίες δυνάμεις.

Βέβαια, στην περίπτωση της Συρίας, αν και το επίσημο κράτος αρκούσαν στην ανθρωπιστική βοήθεια, πλούσιοι κουβεϊτιανοί χρηματοδοτούσαν ισλαμιστικές ομάδες, οι οποίες μάχονταν τον Άσαντ²⁵⁶. Παρόλη τη φαινομενική προσπάθεια διατήρησης ουδέτερης στάσης, το Κουβέιτ, όπως και τα υπόλοιπα γειτονικά κράτη, έχει εμπλακεί στον πόλεμο στη Συρία, στο πλευρό του Ισλαμικού Κράτους. Δεν είναι τυχαία η ρητορική επίθεση που εξαπολύουν οι Σουνίτες κληρικοί του Κουβέιτ ενάντια στον σιιτισμό και ειδικά μετά την ενεργή ανάμειξη της Hezbollah στο πλευρό του Άσαντ. Από την άλλη πλευρά, το Κουβέιτ συμμετέχει στην πρωτοβουλία των 34 κρατών, πρωτοστατούσης της Σαουδικής Αραβίας, για τη δημιουργία κοινού μετώπου αντιμετώπισης του Ισλαμικού Κράτους.

Το Κουβέιτ τελικά αποδεικνύεται ότι, στην εξωτερική του πολιτική υιοθέτησε τις επιλογές των γειτόνων του, της Σαουδικής Αραβίας και του Κατάρ, με τη διαφορά ότι ποτέ το ίδιο δεν επιθυμούσε την ανάδειξη του, μέσω της συγκεκριμένης πολιτικής, σε περιφερειακή δύναμη στην περιοχή. Θα μπορούσαμε να πούμε, ότι το Κουβέιτ αρνούμενο να έρθει σε αντιπαράθεση με τα υπόλοιπα σουνιτικά κράτη, ευθυγράμμισε τις επιλογές του, προσβλέποντας πάντα σε οφέλη, σε περίπτωση επιτυχίας της υποστηριζόμενης σουνιτικής διείσδυσης.

Ασφαλώς και ο σημαντικότερος παράγοντας του άξονα που εξετάζουμε είναι η Τουρκία. Από την ανάδειξη του κόμματος της Ευημερίας και Προόδου του Ταγίπ Ερντογάν, η Άγκυρα έδειξε σαφώς την πολιτική οδό που θα την οδηγούσε στην ανάδειξή της ως την μόνη περιφερειακή δύναμη. Αυτό δεν είναι κάτι καινούργιο για την Τουρκία, αφού από ιδρύσεως του νέου τουρκικού κράτους από τον Κεμάλ, διακαής πόθος αποτελούσε η ηγεμονία της στην περιοχή. Το καινοτόμο στοιχείο στην προκειμένη ιστορική φάση είναι η προσπάθεια αναβίωσης, από το δίδυμο Ερντογάν – Νταβούτογλου, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό σήμαινε, κόψιμο του ομφάλιου λώρου με το κοσμικό κράτος και στροφή προς το Ισλάμ.

²⁵⁶ Τον Μάιο του 2015 ο υπουργός Δικαιοσύνης του Κουβέιτ Nayef al-Ajmi, αναγκάστηκε να παραιτηθεί μετά την ευθεία κατηγορία του υφυπουργού για την Τρομοκρατία των ΗΠΑ David Cohen, ότι το Κουβέιτ χρηματοδοτεί την Αλ Κάιντα στη Συρία.

http://www.huffingtonpost.com/giorgio-cafiero/the-islamic-state-attacks_b_7690374.html, πρόσβαση 29/5/2017.

Ως μουσουλμανικό κράτος η Τουρκία υποστήριξε ένθερμα τη Μουσουλμανική Αδελφότητα και τάχθηκε από την αρχή υπέρ της Αραβικής Άνοιξης, η οποία γι αυτήν απετέλεσε την ιδανική ευκαιρία που επιζητούσε για να αυξήσει την επιρροή της στον μουσουλμανικό κόσμο και να εδραιωθεί πλέον στις συνειδήσεις όλων ως ηγέτιδα και προστάτιδα δύναμη στον συγκεκριμένο χώρο. Απεκδυόμενη της πολιτικής του κοσμικού κράτους, την οποία είχε επιβάλει ο Κεμάλ Ατατούρκ με την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας, ο Ερντογάν χρησιμοποίησε τη θρησκεία ως κολυμπήθρα του Σιλοάμ για να παρουσιαστεί στον αραβικό κόσμο ως κάτι το νέο, το ελπιδοφόρο, ως τη δύναμη που είχαν ανάγκη οι μουσουλμανικές χώρες για να επικρατήσουν στην παγκόσμια σκακιέρα.

Πίσω όμως από όλα αυτά, υπέβασκε πάντα η επιθυμία της «τελικής λύσης» του κουρδικού προβλήματος που ταλανίζει την Τουρκία από τη δημιουργία της. Η χρήση ενός ενιαίου αραβομουσουλμανικού μετώπου εναντίον των Κούρδων της Συρίας, αρχικά χωρίς την ανάμειξη επίσημα της Τουρκίας και κατόπιν, αν χρειάζοταν με την υποστήριξη της, θα λειτουργούσε ευεργετικά για την Άγκυρα. Ο Ερντογάν, όπως ο ίδιος παραδέχθηκε, δεν ήταν διατεθειμένος να επαναλάβει το λάθος της μη ενεργούς εμπλοκής της χώρας του, που έκανε το 2003 με το Ιράκ και το οποίο είχε ως αποτέλεσμα τη de facto δημιουργία αυτόνομου Κουρδικού κράτους.

Η Τουρκία υπό το πρόσχημα της προστασίας του χειμαζόμενου πληθυσμού της Συρίας και ιδιαίτερα του σουνιτικού στοιχείου και σε πλήρη εναρμόνιση, αλλά όχι και συνεργασία, έστω επίσημη, με τη στάση των υπολοίπων κρατών του Κόλπου, υποστήριζε από την πρώτη στιγμή το Ισλαμικό Κράτος. Η Τουρκία προσέβλεπε στη δημιουργία ενός μουσουλμανικού, σουνιτικού, χαλιφάτου υπό την άμεση επιρροή της Άγκυρας στη συγκεκριμένη περιοχή, το οποίο ουσιαστικά θα λειτουργούσε αποτρεπτικά, ως ανάσχεση δηλαδή των σχεδίων ένωσης όλων των κουρδικών πληθυσμών, ένθεν κακείθεν των Τουρκοσυριακών συνόρων, για τη δημιουργία ενός ενιαίου κουρδικού κράτους, συμπεριλαμβανομένης, γιατί όχι και της αυτόνομης κουρδικής περιοχής του Ιράκ. Ένα τέτοιο κράτος στο μαλακό υπογάστριο της Τουρκίας αποτελεί την αυτοεκληρούμενη προφητεία απόσχισης των κουρδικών περιοχών της, την οποία με τόσο αίμα και κόπο όλα αυτά τα χρόνια προσπαθεί να αποτρέψει.

Με αντικειμενικό της σκοπό τα παραπάνω, η Άγκυρα αναδείχθηκε σε πολύτιμο σύμμαχο του Daesh, το οποίο και της οφείλει σε μεγάλο ποσοστό την εδραίωσή και την εξάπλωσή του στην ευρύτερη περιοχή. Παράνομη πώληση πετρελαίου προερχομένου από τις υπό κατάληψη περιοχές με σκοπό την εξασφάλιση απρόσκοπτης χρηματοδότησης, εφοδιασμός και διακίνηση

όπλων, πυρομαχικών και μαχητών, εκκένωση, διακομιδή και περίθαλψη απωλειών μάχης και οικονομική υποστήριξη είναι τα κύρια έργα, στα οποία επιδόθηκε η Τουρκία προς υποστήριξη του Ισλαμικού Κράτους²⁵⁷.

Η αμετροέπεια και η αλαζονεία με την οποία αντιμετώπισε την κατάσταση και η οποία πηγάζει ευθέως από την νεο-οθωμανική αυτοκρατορική συμπεριφορά που επέβαλε το καθεστώς Ερντογάν, προκάλεσε την μήνη της Ρωσίας, και όχι μόνο, η οποία διέβλεπε την κατά μέτωπο απειλή των συμφερόντων της στην περιοχή. Η προσπάθεια της Άγκυρας να δημιουργήσει μία «ασφαλή ζώνη» (buffer zone) στο βόρειο τμήμα της Συρίας, στα σύνορα της και η οποία θα προστάτευε την Τουρκία από τις εχθροπραξίες που μαίνονται στο εσωτερικό της Συρίας, όπως η ίδια διατείνονταν, δεν καρποφόρησε. Στην πραγματικότητα όμως, η Άγκυρα επεδίωκε τη δημιουργία μιας ζώνης υπό την επίβλεψή της η οποία θα απαγόρευε τη συνένωση των δύο κουρδικών θυλάκων (Κομπάνι και Αφρίν) στο βορειοανατολικό και βορειοδυτικό τμήμα της Συρίας, η οποία που θα είχε ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση του κουρδικού στοιχείου και την de facto κρατογένεση, με επιδράσεις στο κουρδικό στοιχείο της Τουρκίας, που συνορεύει με την περιοχή.

Τα σχέδια όμως αυτά ανατράπηκαν με την παρέμβαση της Ρωσίας και τις ευλογίες των ΗΠΑ, με αποτέλεσμα την επίσημη αναδίπλωση της Άγκυρας, η οποία πλέον τάσσεται επισήμως κατά του Ισλαμικού Κράτους και συμμετέχει στην πρωτοβουλία των κρατών κατά της τρομοκρατίας. Μάλιστα, προς επίρρωση των παραπάνω έδωσε και την άδεια στα σαουδαρικά αεροσκάφη, που συμμετέχουν στις επιχειρήσεις να σταθμεύουν στη βάση του Ιντζιρλίκ και πλήττει η ίδια με πυρά πυροβολικού από την Τουρκική μεθόριο τους τρομοκράτες στη Συ-

²⁵⁷ Το Ισλαμικό Κράτος προμηθεύεται μαχητές, όπλα και πουλά πετρέλαιο μέσω Τουρκίας. Οι παραπάνω κατηγορίες προέρχονται από τα τουρκικά και τα διεθνή ΜΜΕ σχετικά με τον ρόλο που διαδραμάτισε η Τουρκία στη διάθεση του πετρελαίου από τη Ράκα, το Ντέιρ Αλ ζουρ, τη Μοσούλη και άλλες πόλεις τις οποίες ελέγχει η οργάνωση Τακφίρι, στη διεθνή αγορά. Ο διευθυντής έρευνας του Ινστιτούτου Στρατιωτικής Ανάλυσης για τη Μέση Ανατολή και τον Περσικό Κόλπο, Θίοντορ Κάρασικ, έχει κάνει λόγο για έσοδα της τάξης των τριών εκατ. δολαρίων που εισρέουν καθημερινά στα ταμεία του ISIS για να χρηματοδοτεί τις ενέργειές της. Ο Μπιλάλ Ερντογάν, ο γιος του Τούρκου Προέδρου, κατηγορείται στην Τουρκία ότι εμπλέκεται στο λαθρεμπόριο πετρελαίου που κάνουν οι τζιχαντιστές. Ο Μπιλάλ Ερντογάν, που είναι ιδιοκτήτης εφοπλιστικών εταιρειών, λέγεται ότι έχει υπογράψει συμφωνίες για να μεταφέρει το κλεμμένο πετρέλαιο της Συρίας και του Ιράκ σε ασιατικές χώρες.

<http://uk.businessinsider.com/links-between-turkey-and-isis-are-now-undeniable-2015-7?r=US&IR=T>
πρόσβαση 10/5/17

ρία, οι οποίοι όμως δεν είναι άλλοι από τους υποστηρικτές του PYD δηλαδή τους μαχητές του YPG²⁵⁸.

Για ακόμα μία φορά ο οικονομικός πυλώνας κατισχύει στο υποσύστημά μας, υπό την άμεση υποστήριξη του πολιτιστικού – θρησκευτικού. Είναι πολύ δύσκολο να αντιληφθούμε την κατίσχυση αυτήν χωρίς την ανάλυση των συμφερόντων, που διακυβεύονται στην περιοχή και ευρύτερα αυτής. Οι δρώντες που εξετάσαμε και αναλύσαμε και σε προηγούμενα υποσυστήματα, ενεργούν με απολύτως ευθυγραμμισμένες γεωστρατηγικές επιλογές προκειμένου να επιτύχουν την απόκτηση ή την ενίσχυση της ισχύος τους.

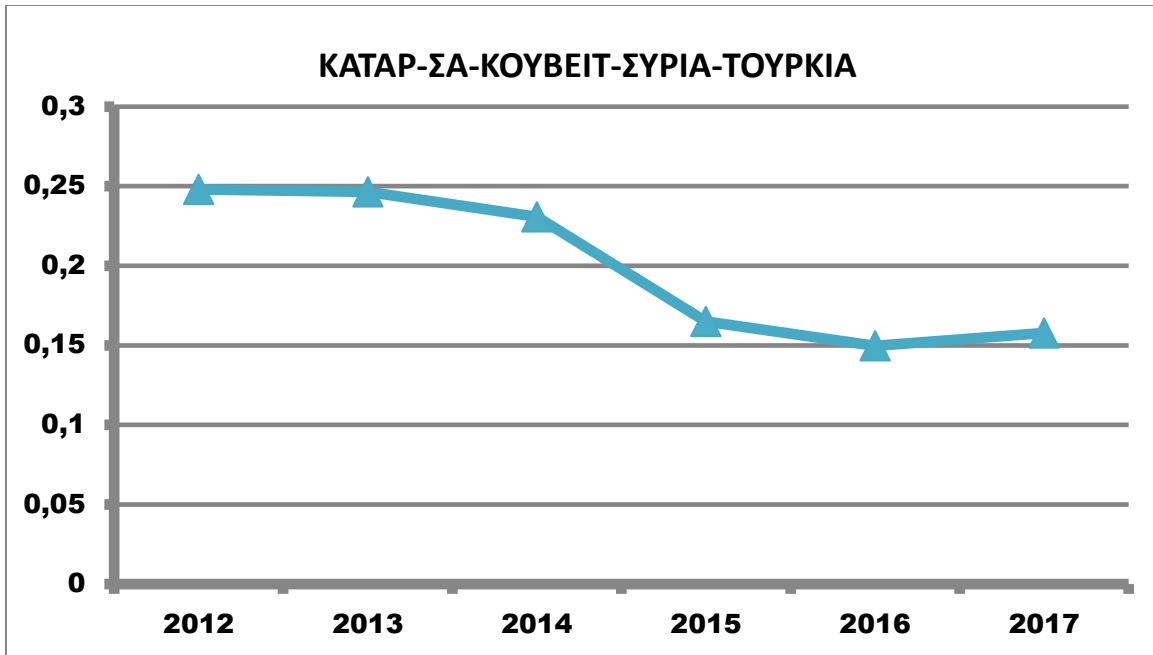
²⁵⁸ Το Yekîneyên Parastina Gel (YPG) είναι ο στρατιωτικός βραχίονας του Partiya Yekîtiya Demokrat (PYD), του συριακού κουρδικού κόμματος, το οποίο συνδέεται με το PKK στην Τουρκία. Οι μαχητές του YPG είναι οι Qandil-Kurds.

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ	ΑΕΠ 40%			ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ 30%			ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ / ΕΞΑΓΩΓΩΝ 20%			ΑΝΕΡΓΙΑ 10%			ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΙΣΧΥΣ	ΤΑΣΗ ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ (Μ.Ο.)
ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ														
2012	735,97	0,77	0,31	3,10	0,01	0,00	25,03	0,75	0,15	5,52	0,20	0,02	0,44	0,247998
2013	746,65	0,78	0,31	2,10	0,00	0,00	21,13	0,71	0,14	5,57	0,20	0,02	0,43	0,246394
2014	756,35	0,79	0,32	1,60	0,00	0,00	13,11	0,62	0,12	5,72	0,20	0,02	0,42	0,230777
2015	654,27	0,69	0,27	5,80	0,03	0,01	-5,43	0,42	0,08	5,59	0,20	0,02	0,33	0,16496
2016	644,94	0,68	0,27	13,10	0,07	0,02	0,00	0,48	0,10	5,65	0,20	0,02	0,33	0,149722
2017	688,59	0,72	0,29	17,20	0,09	0,03	5,51	0,54	0,11	5,89	0,21	0,02	0,35	0,15788
ΣΥΡΙΑ														
2012	43,19	0,04	0,01	45,00	0,30	0,09	-1,24	0,47	0,09	8,67	0,31	0,03	-0,01	
2013	21,36	0,01	0,01	60,00	0,40	0,12	-2	0,46	0,09	8,67	0,31	0,03	-0,05	
2014	22,07	0,02	0,01	75,00	0,50	0,15	-3	0,45	0,09	8,45	0,30	0,03	-0,08	
2015	16,98	0,01	0,00	90,00	0,60	0,18	-3,00	0,45	0,09	8,39	0,30	0,03	-0,12	
2016	13,41	0,01	0,00	91,30	0,61	0,18	-3,15	0,45	0,09	8,25	0,30	0,03	-0,12	
2017	17,13	0,01	0,00	94,80	0,63	0,19	-4,00	0,44	0,09	8,12	0,29	0,03	-0,13	
ΤΟΥΡΚΙΑ														
2012	873,98	0,92	0,37	39,29	0,26	0,08	-4,91	0,43	0,09	8,15	0,29	0,03	0,35	
2013	950,58	1,00	0,40	32,92	0,21	0,06	-5,81	0,42	0,08	8,73	0,32	0,03	0,39	
2014	934,19	0,98	0,39	31,56	0,21	0,06	-3,89	0,44	0,09	9,88	0,36	0,04	0,38	
2015	859,80	0,90	0,36	29,21	0,19	0,06	-2,61	0,45	0,09	10,24	0,37	0,04	0,36	
2016	863,72	0,91	0,36	31,87	0,21	0,06	-2,89	0,45	0,09	10,84	0,39	0,04	0,35	
2017	852,68	0,90	0,36	28,30	0,18	0,05	-4,51	0,43	0,09	10,82	0,39	0,04	0,35	
ΚΑΤΑΡ														
2012	186,83	0,19	0,08	37,20	0,20	0,06	47,20	0,99	0,20	0,48	0,01	0,00	0,21	
2013	198,73	0,20	0,08	33,10	0,18	0,05	43,05	0,94	0,19	0,27	0,00	0,00	0,22	
2014	206,22	0,21	0,08	32,30	0,17	0,05	36,96	0,88	0,18	0,19	0,00	0,00	0,21	
2015	161,74	0,16	0,07	34,90	0,19	0,06	0,42	0,49	0,10	0,16	0,00	0,00	0,11	
2016	151,73	0,15	0,06	56,50	0,31	0,09	5,88	0,54	0,11	0,14	0,00	0,00	0,08	
2017	166,93	0,17	0,07	54,40	0,30	0,09	13,79	0,63	0,13	0,14	0,00	0,00	0,10	
ΚΟΥΒΕΙΤ														
2012	174,07	0,176	0,07	3,6	0,01	0,00	48,5	1	0,20	2,4	0,08	0,01	0,26	
2013	174,16	0,176	0,07	3,1	0,01	0,00	44,1	0,95	0,19	2,73	0,1	0,01	0,25	
2014	162,63	0,164	0,07	3,4	0,01	0,00	37	0,88	0,18	2,9	0,1	0,01	0,23	
2015	114,57	0,113	0,05	4,7	0,02	0,01	8,83	0,58	0,12	2,2	0,08	0,01	0,15	
2016	109,42	0,108	0,04	10,02	0,05	0,01	-0,9	0,47	0,09	2,16	0,07	0,01	0,12	
2017	120,71	0,12	0,05	20,68	0,11	0,03	4,55	0,53	0,11	2	0,07	0,01	0,11	

Πίνακας 7: Αριθμοδείκτες Υποσυστήματος Κατάρ – Σαουδική Αραβία – Κουβέιτ – Συρία – Τουρκία

Πηγή: <https://www.theglobaleconomy.com>, <https://tradingeconomics.com>, <http://world.bymap.org>, πρόσβαση

Σεπτέμβριος 2019 – Ιανουάριος 2020

Διάγραμμα 3: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Κατάρ-ΣΑ-Κουβέιτ-Συρία-Τουρκία

Η εξέταση των αριθμοδεικτών στο συγκεκριμένο γεωπολιτικό υποσύστημα, αποτυπώνει μια αρκετά μεγάλη πτώση της τάσης ανακατανομής της ισχύος στο σύμπλοκο/σύστημα, παρά τη φαινομενική σύσταση του υποσυστήματος, από ιδιαίτερα ισχυρούς δρώντες στον οικονομικό πυλώνα που εξετάσαμε. Το οξύμωρο αυτό αποτέλεσμα αιτιολογείται από τις αντίρροπες δυνάμεις οι οποίες ενεργούν στο εσωτερικό του υποσυστήματος.

Συγκεκριμένα, ο ανταγωνισμός των πετρωμοναρχιών του Κόλπου για την επικράτηση στην περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος υπό το πρόσχημα της θρησκευτικής αλληλεγγύης, περιέπλεξε την κατάσταση στην περιοχή καταλήγοντας, τελικά στην έμμεση αποτυχία του εγχειρημάτων τους και την ενδυνάμωση επιμέρους δρώντων. Έτσι λοιπόν, χώρες όπως η Σαουδική Αραβία και το Κατάρ δεν κατάφεραν να εκμεταλλευθούν την προκληθείσα σημειακή κρίση στο υποσύστημα, δηλαδή στη Συρία και η οποία σε μεγάλο ποσοστό οφείλονταν στις επιδιώξεις τους, με αποτέλεσμα η Δαμασκός να διατηρήσει την ισχύ της και οι Κούρδοι να βγουν ενισχυμένοι, με τη διεκδίκησή τους σχετικά με τη δημιουργία ενός αυτόνομου Κουρδικού κράτους να φαντάζει πλέον εφικτή.

Εδώ διαπιστώνουμε ότι, αποκαλύπτονται οι πραγματικές επιδιώξεις των κυριότερων παικτών του υποσυστήματος αυτού και η πραγματική αξία που έχει ο οικονομικός πυλώνας γι' αυτούς, αφού στηρίζονται κατά βάση σε αυτόν για να επιτύχουν τους σκοπούς τους, προσπα-

θώντας ταυτόχρονα να εκμεταλλευτούν και να αναδείξουν και την αξία του πολιτιστικού πυλώνα, προκειμένου να αντλήσουν έμμεσα κέρδη από την υποστήριξη των δευτερευόντων δρώντων, αφού γι' αυτούς, δηλαδή τους δευτερεύοντες δρώντες, η πεμπτουσία της ύπαρξής τους είναι ο πολιτιστικός πυλώνας και όχι ο οικονομικός.

Αν και οι τρεις χώρες που συνθέτουν το παρόν γεωπολιτικό υποσύστημα, το Κατάρ, η Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ προμηθεύουν τον δυτικό κόσμο, συμπεριλαμβανομένης και της Ευρώπης, με υδρογονάνθρακες, εντούτοις οι επιδιώξεις τους και η προβολή αυτών στο υποσύστημα και κατ' επέκταση στο σύμπλοκο/σύστημα που εξετάζουμε, καθιστά την απρόσκοπτη ροή ενέργειας προς την Ε.Ε., αβέβαιη και άρα δεν ικανοποιεί την 1^η Υπόθεση Ερεύνης που διατυπώσαμε.

Παράλληλα, η πτωτική τάση ανακατανομής ισχύος παρουσιάζει γλαφυρά την έλλειψη ευθυγράμμισης συμφερόντων και επιδιώξεων, γεγονός το οποίο αποθαρρύνει την όποια προσπάθεια από πλευράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων με τις χώρες που συνθέτουν το γεωπολιτικό υποσύστημα. Η Ευρώπη μπροστά στην αντιπαλότητα των συγκεκριμένων δρώντων και υπό τη δέσμευση της ομοφωνίας των αποφάσεών της, δεν είναι σε θέση να επιδιώξει, ως μία ενιαία οντότητα, οικονομικές σχέσεις με τα κράτη αυτά, προκειμένου να εξασφαλίσει την «ενεργειακή της ασφάλεια», απορρίπτοντας έτσι και τη 2^η Ερευνητική μας Υπόθεση. Η Ε.Ε. πολύ δύσκολα ως ολότητα λαμβάνει αποφάσεις, ιδιαίτερα σε θέματα τα οποία άπτονται στην οικονομία, όπως η τροφοδοσία σε ενέργεια. Ιδιαίτερα δε όταν κάθε κράτος – μέλος δύναται να διαπραγματευθεί μόνο του, σύμφωνα με τα συμφέροντά του.

3.7 Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΗΝΩΜΕΝΑ ΑΡΑΒΙΚΑ ΕΜΙΡΑΤΑ – ΙΡΑΝ – ΣΥΡΙΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ

Το προς ανάλυση γεωπολιτικό υποσύστημα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα – Ιράν – Συρία – Τουρκία, εκ πρώτης όψεως θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι αποτελεί την επανάληψη ήδη εξετασθέντων υποσυστημάτων, όπως αυτό λ.χ. Κατάρ – Σ.Αραβία-Κουβέιτ – Συρία – Τουρκία. Όντως, πέρα από την έντονη αστάθεια από την οποία διακατέχεται το παραπάνω ως μέρος του Συμπλόκου/Συστήματος μας και της έντονης αλληλοεπίδρασης των υποσυστημάτων, που έχουμε ήδη εξετάσει, λόγω του πολλαπλής εμφάνισης των ιδίων δρώντων σε αυτά, παρουσιάζει για τη μελέτη μας ιδιαίτερη σημασία. Αφενός αποτελεί ένα νεοσύστατο, ας μας επιτραπεί ο χαρακτηρισμός, υποσύστημα καθ' όσον ένας εκ των δρώντων, τα Ηνωμένα Αρα-

βικά Εμιράτα, είναι «νεοφώτιστος» στο διεθνές γίγνεσθαι, αφού μετρούν μόνο λίγα χρόνια ζωής, καθώς μόλις το 1971²⁵⁹ απέκτησαν την ανεξαρτησία τους. Αφετέρου, το εν λόγω υποσύστημα ουσιαστικά αναδείχθηκε, όπως θα δούμε, μέσα από τις πρόσφατες ανακατατάξεις, ζυμώσεις και ανταγωνισμούς στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και του Μαγκρέμπ.

Οι ομοιότητες, όπως είπαμε, με το υποσύστημα Κατάρ – Σαουδική Αραβία – Κουβέιτ – Τουρκία είναι πολλές. Η αστάθεια, ή καλύτερα, η διατάραξη του ισοζυγίου ισχύος, διαμόρφωσε τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες προκειμένου να αναδειχθούν οι νέοι παίκτες, όπως στην περίπτωση μας τα ΗΑΕ, κράτη τα οποία στο παρελθόν ζούσαν στη σκιά των περιφερειακών δυνάμεων, με την αμφισβήτηση αλλά και την αντίδραση των τελευταίων στην επιδίωξη των πρώτων να αποκτήσουν ισχύ.

Τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα από την ανεξαρτησία τους στην ταραγμένη δεκαετία του 1970, προσπαθούν να βρουν τον βηματισμό τους σε ένα χώρο, ο οποίος λόγω της επικράτησης του αραβικού στοιχείου, θα πιστεύαμε ότι θα αποτελούσε το τέλειο περιβάλλον άνθησης του νεογέννητου κράτους. Φευ, τα Εμιράτα είχαν να αντιμετωπίσουν προβλήματα ασφάλειας με όλους σχεδόν τους Άραβες γείτονές τους: Ιράν, Ιράκ, Ομάν, Σαουδική Αραβία, οι οποίοι διεκδικούν περιοχές και εδάφη των ΗΑΕ, τα οποία είτε προσφέρουν το πολύτιμο, για την έρημο, νερό, όπως την όαση Buraymi την οποία εποφθαλμιά το Ριάντ ή τα τεράστια πετρελαϊκά αποθέματα, τα οποία τελικά αποτέλεσαν και την αιτία αμφισβήτησης της νομιμοποίησης των οικογενειών, που κυβερνούν τη χώρα, από τις γειτονικές χώρες.

Είναι χώρα πλούσια η οποία οφείλει την οικονομική της ευρωστία στις πετρελαιοπηγές κυρίως του εμιράτου του Αμπού Ντάμπι²⁶⁰. Είναι ακόμη, περιοχή πλούσια σε υδρογονάνθρα-

²⁵⁹ Τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ) απέκτησαν την ανεξαρτησία τους τον Δεκέμβριο του 1971, μετά την ανακοίνωση της Μεγάλης Βρετανίας το 1968, υπό την κυριαρχία της οποίας τελούσαν, ότι δεν δύναται πλέον να εγγυηθεί την ασφάλειά τους. Τα ΗΑΕ αποτελούν μία ομοσπονδία από επτά εμιράτα (πριγκιπάτα): το πλούσιο σε πετρέλαιο και ομοσπονδιακή πρωτεύουσα Αμπού Ντάμπι (Abu Dhabi), το μεγάλο εμπορικό κέντρο Ντουμπάι (Dubai), και πέντε ακόμα μικρότερα και λιγότερο πλούσια εμιράτα: το Σάρτζα (Sharjah), το Άιμαν (Ajman), το Φουτζέιρα (Fujayrah), το Ουμ – αλ – Κάιγουάιν (Umm al-Qaywayn), και το Ρας αλ – Κάιμα (Ras al-Khaymah) το οποίο και ενσωματώθηκε στην ομοσπονδία το 1972.

²⁶⁰ Τα ΗΑΕ κατέχουν το 8,2% των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου και παράγουν 2,8 εκατ. βαρέλια/μέρα. Επίσης, κατέχουν το 3,3% των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικού αερίου. Το 94% των εθνικών αποθεμάτων πετρελαίου και το 92% εθνικών αποθεμάτων φυσικού αερίου βρίσκονται στο Αμπού Ντάμπι.

Πρεσβεία της Ελλάδος στα Η.Α.Ε. Γραφείο Ο.Ε.Υ. Ντουμπάι.

κες, αλλά και πόλος έλξης διεθνών επιχειρηματικών επενδύσεων στον χώρο των κατασκευών και της τεχνολογίας. Το Ντουμπαί²⁶¹ ως κύριος κόμβος διαμετακόμισης αγαθών και κύριος τουριστικός προορισμός για τη Δύση, προσελκύει κεφάλαια τα οποία σε συνδυασμό με τα έσοδα από την πώληση των υδρογονανθράκων μεταμορφώνουν καθημερινά τα ΗΑΕ. Το οικονομικό χάσμα μεταξύ των δύο πλούσιων αυτών εμιράτων, του Αμπού Ντάμπι και του Ντουμπαί και των υπολοίπων πέντε, τα οποία δεν βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο και τα οποία θεωρούνται «φτωχά», γεφυρώνεται με την αναδιανομή του πλούτου, πολιτική που άρχισε να εφαρμόζεται συστηματικά μετά την «Αραβική Άνοιξη», ώστε να αποφευχθούν εσωτερικά προβλήματα, τα οποία θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ανεπιθύμητες για τη μοναρχία, εξελίξεις. Τα ΗΑΕ σε αντίθεση με την πλειοψηφία των υπολοίπων χωρών του Κόλπου, χαρακτηρίζονται από εξωστρέφεια. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι μόλις το 11% του πληθυσμού είναι εμιρατινοί πολίτες, ενώ το υπόλοιπο προέρχεται από χώρες κυρίως της Ασίας, οι οποίοι είναι οικονομικοί μετανάστες²⁶².

Η αναζήτηση ενός *modus vivendi* με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής, χωρίς προβλήματα ανέδειξε ως μόνη λύση που θα παρείχε την αναγκαία ασφάλεια, την υιοθέτηση μιας πολυσχιδούς πολιτικής, η οποία συνδυάζει τον κατευνασμό όσον αφορά στους δυνατούς και παράλληλα τη συστράτευση – προσκόλληση με τις παγκόσμιες και περιφερειακές δυνάμεις, προκειμένου, αφενός να αποφεύγονται οι προστριβές με τις γειτονικές, πιο ισχυρές χώρες, να απορροφώνται οι κλυδωνισμοί από τις επαναστατικές – αποσχιστικές τάσεις που επικρατούσαν στις άλλες αραβικές χώρες ώστε να μην «μολυνθούν»²⁶³ και αφετέρου να εξασφαλίσουν

²⁶¹ Το Ντουμπαί αποτελεί διεθνές επιχειρηματικό κέντρο και το 73% των εισαγωγών της χώρας γίνεται εκεί. Στο Ντουμπαί βρίσκεται το μεγαλύτερο τεχνητό λιμάνι στον κόσμο (Jebel Ali).

²⁶² Ο συνολικός πληθυσμός των Εμιράτων ξεπερνά τα 9.000.000. Το 11% είναι εμιρατινοί πολίτες, το 58% από χώρες της Νότιας Ασίας (κυρίως Ινδία, Πακιστάν), το 17% από λοιπές ασιατικές χώρες και το 8,5% Δυτικοευρωπαίοι.

CIA, The World Factbook; U.S. Census Bureau, Foreign Trade Statistics,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, πρόσβαση 10/5/17.

²⁶³ Τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας των ΗΑΕ εκδηλώθηκε στο Ομάν εξέγερση υπό την καθοδήγηση του επονομαζόμενου Λαϊκού Μετώπου για την απελευθέρωση του Ομάν και γενικά του Αραβικού Κόλπου με σκοπό την εγκαθίδρυση νέου δημοκρατικού πολιτεύματος. Επίσης, οι αλληπάλληλες αναταραχές στον Λίβανο, η Ιρανική επανάσταση, η επέμβαση της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν και, τέλος, ο πόλεμος μεταξύ Ιράν – Ιράκ επέδρασαν στην ενότητα και την εσωτερική ασφάλεια των Εμιράτων.

την απαιτούμενη στρατιωτική ισχύ και να επωφεληθούν των δυνατοτήτων και των ευκαιριών που προσφέρει η συμμαχία με υπερδυνάμεις.

Η πολιτική της αλληλεγγύης που επέδειξαν τα ΗΑΕ προς τα υπόλοιπα αραβικά κράτη ή οντότητες, όπως το κίνημα για την απελευθέρωση της Παλαιστίνης, κλονίστηκε, αρχικά, το 1979 με τη σύναψη της συνθήκης ειρήνης μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ, κράτος το οποίο τα ΗΑΕ δεν αναγνώριζαν και κατόπιν από την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ. Τότε ήταν που το Αμπού Ντάμπι συνειδητοποίησε την έλλειψη ενότητας στον αραβικό κόσμο και αποφάσισε να συνταχθεί με τις ΗΠΑ και τους συμμάχους των για να διώξουν τον Σαντάμ με τη χρήση της στρατιωτικής ισχύος.

Τα ΗΑΕ έχοντας πιστέψει στην αραβική συνεννόηση, επένδυσαν στην πρωτοβουλία του Συμβουλίου των Κρατών του Κόλπου (Gulf Cooperation Council, GCC) του οποίου αποτελεί και ιδρυτικό μέλος από το 1981²⁶⁴, ώστε να δημιουργηθεί το απαραίτητο πλαίσιο συνεργασίας όλων των αραβικών χωρών του Κόλπου για να εξασφαλιστεί η πολυπόθητη ασφάλεια. Τα Εμιράτα πρότειναν και προσπάθησαν προκειμένου να εντάξουν, έστω και υπό ειδικό καθεστώς, τη Συρία και την Αίγυπτο, οι οποίες διέθεταν αξιοσημείωτη στρατιωτική δύναμη. Όμως αυτό δεν κατέστη δυνατό. Δεν μπόρεσαν τα ΗΑΕ να ευθυγραμμιστούν με τις επιλογές των υπολοίπων κρατών μελών του GCC.

Μετά την αποτυχία τους αυτή, τα Εμιράτα επειδή δεν ήθελαν να εγκαταλείψουν το GCC προσβλέποντας έστω σε κέρδη από τον διάυλο επικοινωνίας, που είχε αποκατασταθεί μεταξύ

²⁶⁴ Το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (Gulf Cooperation Council, GCC) αποτελεί περιφερειακή οργάνωση που ιδρύθηκε τον Μάιο του 1981 από το Μπαχρέιν, το Κουβέιτ, το Ομάν, το Κατάρ, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Τα μέλη της συνεργάζονται σε τομείς όπως στην οικονομία, στην πολιτική, στην ασφάλεια, στην ενέργεια, στη βιομηχανία, στη γεωργία, στην υγεία, στην εκπαίδευση και στον πολιτισμό. Τα έξι κράτη του ΣΣΚ είναι όλα μέλη του Αραβικού Συνδέσμου, ενώ το Κατάρ, η Σαουδική Αραβία, το Κουβέιτ και τα ΗΑΕ είναι μέλη του ΟΠΕΚ.

Κύριος σκοπός του ΣΣΚ είναι η ενίσχυση του συντονισμού, της ενότητας και της ολοκλήρωσης μεταξύ των κρατών μελών του, με βάση τους κοινούς τους στόχους και την παρόμοια πολιτική και πολιτιστική τους ταυτότητα, που έχουν τις ρίζες τους στις ισλαμικές πεποιθήσεις. Σύμφωνα με το άρθρο 4 του Καταστατικού του ΣΣΚ, ο οργανισμός αυτός δημιουργήθηκε για να ενισχύσει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών και να προωθήσει τη συνεργασία μεταξύ των πολιτών των χωρών.

Cooperation Council for the Arab States of the Gulf, The Charter of the Gulf Cooperation Council, 25 May 1981, www.gcc-sg.org/eng/indexfc7a.html?action=Sec-Show&ID=1, πρόσβαση 10/5/17.

των χωρών, όπως το Μπαχρέιν, το Κουβέιτ, το Ομάν, το Κατάρ και τη Σαουδική Αραβία, αποφάσισαν να στραφούν προς τις ΗΠΑ. Το πρώτο βήμα έγινε όταν η κυβέρνηση επέτρεψε στις ΗΠΑ το 1992²⁶⁵ να χρησιμοποιήσουν το έδαφός τους, παραχωρώντας το δικαίωμα χρήσης στρατιωτικών βάσεων και να αποθηκεύσουν υλικά και εφόδια στο έδαφος των Εμιράτων. Το γεγονός αυτό της προσέγγισης των ΗΠΑ πυροδότησε σειρά προβλημάτων με το Ιράν, το οποίο αντιδρούσε στην αυξανόμενη παρουσία της Αμερικής στον Κόλπο και έβλεπε τα ΗΑΕ να έχουν ανοίξει την «Κερκόπορτα» του Κόλπου για να εισβάλει ο εχθρός, οι ΗΠΑ δηλαδή. Παρά τις άριστες σχέσεις που είχαν αναπτύξει οι δύο αραβικές χώρες και οι οποίες είχαν ενδυναμωθεί έτι περαιτέρω μετά το τέλος του Ιρανοϊρακινού πολέμου το 1988, κατά τη διάρκεια του οποίου τα Εμιράτα επέδειξαν αυστηρή ουδετερότητα, εντούτοις η σύναψη της συμφωνίας στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ ΗΠΑ και ΗΑΕ αφύπνισε τις εδαφικές διεκδικήσεις του Ιράν έναντι των Εμιράτων²⁶⁶, καθ'όσον η Τεχεράνη θεωρούσε τα Εμιράτα υπεύθυνα για τη διαμορφούμενη κατάσταση.

²⁶⁵ Το 1990 τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα «προσκάλεσαν» τις ΗΠΑ να σταθμεύσουν αεροπλάνα στο έδαφός τους εγκαινιάζοντας μια στρατιωτική συνεργασία, η οποία συνεχίζεται αμείωτη μέχρι σήμερα, προσφέροντας στα Εμιράτα τη σιγουριά της συμμαχίας με την παγκόσμια υπερδύναμη.

Σήμερα, περίπου 5.000 αμερικανοί στρατιώτες βρίσκονται σε βάσεις στα ΗΑΕ, υπό το καθεστώς που ορίζει η Συμφωνία Στρατιωτικής συνεργασίας (Defense Cooperation Agreement) που υπεγράφη μεταξύ των δύο χωρών και παραμένει σε ισχύ κατόπιν αμοιβαίας συμφωνίας.

www.washingtonpost.com/world/national-security/in-the-uae-the-united-states-has-a-quiet-potent-ally-nicknamed-little-sparta/2014/11/08/3fc6a50c-643a-11e4-836c-83bc4f26eb67_story.html, πρόσβαση 10/5/17.

²⁶⁶ Οι διεκδικήσεις του Ιράν αφορούν σε 3 μικρά νησιά: το Αμπού Μούσα (Abu Mousa), το Μεγάλο και το Μικρό Ταμπ (Greater and Lesser Tumb). Το Ιράν διεκδικεί τα τρία αυτά νησιά πριν την ανεξαρτησία των ΗΑΕ, από το 1970. Το 1971, τις παραμονές της ανεξαρτησίας, το Εμιράτο της Σάρζα (Sharjah) το οποίο κατείχε την δικαιοδοσία επί του νησιού Αμπού Μούσα, αποδέχθηκε τη συμφωνία μεταξύ Λονδίνου και Τεχεράνης η οποία προέβλεπε τη δημιουργία ιρανικής στρατιωτικής βάσης στο βόρειο τμήμα του νησιού και την παραχώρηση της διοίκησης του νότιου τμήματος στο Εμιράτο της Σάρζα. Η συμφωνία ουσιαστικά παρείχε το δικαίωμα συνεκμετάλλευσης των κοιτασμάτων πετρελαίου στη θαλάσσια περιοχή της νήσου, όμως άφηνε αδιευκρίνιστο το κυριαρχικό καθεστώς το οποίο και παραπέμπονταν στις καλένδες.

Αντίθετα με το Εμιράτο της Σάρζα, το Ρας αλ Καϊμά (Ras al Khaymah) ουδέποτε αποδέχθηκε ανάλογη συμφωνία για τα νησιά Μεγάλο και Μικρό Ταμπ, τα οποία διεκδικούσε αλλά τα είχε καταλάβει το Ιράν από το 1971, γεγονός που οδήγησε το Εμιράτο του Ρας αλ Καϊμά να καθυστερήσει την ένταξή του στα ΗΑΕ.

Το Αμπού Ντάμπι εφαρμόζοντας την πολιτική του κατευνασμού κατάφερε οι διεκδικήσεις αυτές να διευθετηθούν με ειρηνικό τρόπο, αφήνοντας όμως ξεκάθαρα την αίσθηση του κινδύνου και της Ιρανικής απειλής να αιωρείται πάνω από τα Εμιράτα. Ενδεικτικό της περιρρέουσας ατμόσφαιρας είναι η κατασκευή του αγωγού πετρελαίου Αμπού Ντάμπι – Φουτζέιρα, ο οποίος είχε ως σκοπό την παράκαμψη των στενών του Ορμούζ και ταυτόχρονα την αποφυγή προβλημάτων που θα μπορούσε να προκαλέσει στα Εμιράτα η Τεχεράνη σε έναν ενδεχόμενο αποκλεισμό των Στενών²⁶⁷.

Ωστόσο, είναι παράδοξο και δεν πρέπει να το παραβλέψουμε, το γεγονός ότι το πλούσιο Εμιράτο του Ντουμπάι διακατέχεται από φιλοϊρανικά αισθήματα, τα οποία πηγάζουν από την μεγάλη ιρανική κοινότητα, η οποία είναι εγκατεστημένη στο Εμιράτο και αποτελεί κινητήριο μοχλό της εμπορικής του ανάπτυξης. Οι 400.000 περίπου ιρανικής καταγωγής κάτοικοι του Ντουμπάι, αν και από την κεντρική εξουσία των ΗΑΕ εκλαμβάνεται ως μία εν δυνάμει απειλή εκ των έσω, εντούτοις είναι το αποτέλεσμα των μακροχρόνιων στενών εμπορικών δεσμών των ΗΑΕ με το Ιράν και καθόλου δεν ανησυχεί τους κυβερνώντες του Εμιράτου. Ως επί το πλείστον, πρόκειται για επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στον χώρο των εισαγωγών – εξαγωγών και οι οποίοι χρησιμοποιούν το Ντουμπάι λόγω της στρατηγικής – γεωγραφικής του θέσης.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι, αν και στο εσωτερικό της χώρας η ύπαρξη του πληθυσμού αυτού προκαλεί πονοκέφαλο, οι ΗΠΑ το εξέλαβαν ως μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία και κατά συνέπεια εκμεταλλεύτηκαν την ύπαρξη αυτών των στενών εμπορικών δεσμών μεταξύ των δύο κρατών. Έπεισαν λοιπόν τα ΗΑΕ να συνταχθούν μαζί τους και με τις άλλες χώρες ανά τον

²⁶⁷ Ο αγωγός μήκους 360 χλμ. επιτρέπει τη μεταφορά του πετρελαίου προς τα λιμάνια των Εμιράτων που βρίσκονται στην ανατολική πλευρά του Κόλπου του Ομάν, παρακάμπτοντας τα Στενά του Χορμούζ, τα οποία το Ιράν έχει προειδοποιήσει ότι θα κλείσει σε περίπτωση επιβολής νέων κυρώσεων εις βάρος των εξαγωγών πετρελαίου του Ιράν, λόγω του επίμαχου πυρηνικού προγράμματός του. Μέσω του αγωγού μεταφέρεται το αργό από τις πετρελαιοπηγές Habshan, που βρίσκονται στο δυτικό μέρος του εμιράτου του Αμπού Ντάμπι, στον Περσικό Κόλπο, προς το λιμάνι Φουτζέιρα, στην ανατολική πλευρά του Κόλπου του Ομάν, χωρίς να διαπερνά τα Στενά του Χορμούζ.

πλανήτη και να συμμετάσχουν ενεργά στα οικονομικά μέτρα που επιβλήθηκαν στο Ιράν για το πυρηνικό του πρόγραμμα²⁶⁸.

Διαπιστώνουμε ότι στο υποσύστημα που εξετάζουμε, ο πολιτιστικός πυλώνας και συγκεκριμένα η θρησκεία, δεν καθορίζει ουσιαστικά τις σχέσεις των κρατών. Αν και το σουνιτικό στοιχείο είναι αυτό που επικρατεί και, όπως θα φανταζόμασταν θα αποτελούσε και τον οδοδείκτη των επιλογών των κρατών του εν λόγω υποσυστήματος, πλην του σιιτικού Ιράν, εντούτοις και τα ΗΑΕ τάχθηκαν εξαρχής ενάντια στη σουνιτικά υποκινούμενη «Αραβική Άνοιξη». Παρά το γεγονός ότι τα Εμιράτα πιστεύουν ότι ο ισλαμικός φανατισμός μεταξύ των σουνιτικών πληθυσμών ήταν το αποτέλεσμα της μακρόχρονης καταπίεσης και αποκλεισμού, μολαταύτα τον εκλαμβάνει ως απειλή για την ίδια του την κρατική συνοχή και υπόσταση.

Η στάση τους αυτή είχε έμμεσα ως αποτέλεσμα τη διατάραξη των σχέσεων με την Τουρκία. Όταν το 2011 οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι καταλάμβαναν την εξουσία στην Αίγυπτο, το κυβερνών κόμμα της Δικαιοσύνης και της Ανάπτυξης (AKP) στην Τουρκία, υποστήριξε τον Μοχάμεντ Μόρσι (Mohamed Morsi), ενώ τα ΗΑΕ ποτέ δεν αποδέχθηκαν, έστω και τη νόμιμη μετά από εκλογές ανάδειξή του σε ηγέτη της Αιγύπτου, υποστηρίζοντας το στρατιωτικό πραξικόπημα του Αμπντέλ Φατάχ αλ Σίσι (Abdel Fatah al Sisi), ενώ συγχρόνως ανακάλεσε τον πρεσβευτή τους στην Άγκυρα το 2013. Η συμπεριφορά αυτή του Αμπού Ντάμπι ενόχλησε την Άγκυρα, η οποία, αν και δεν αντιμετώπιζε απευθείας προβλήματα με τα Εμιράτα, πλην όμως δεν ενέκρινε τις επιλογές τους, πιστεύοντας ότι ήταν ενάντια στα συμφέροντα του αιγυπτιακού λαού.

Το αρνητικό κλίμα που προκλήθηκε επιβαρύνθηκε ακόμα περισσότερο από την καταδίκη από πλευράς των Εμιράτων της κατάρριψης του ρωσικού αεροσκάφους τον Νοέμβριο του 2015, οδηγώντας ουσιαστικά στην επαναπροσέγγιση της Τουρκίας με τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, ανταγωνιστές, όπως είδαμε των Η.Α.Ε. χώρες οι οποίες ποτέ δεν αποδέχθηκαν την αυξανόμενη επιρροή της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή και τη Β. Αφρική, καθώς επίσης και τις

²⁶⁸ Μετά το 2010 όταν οι διεθνείς κυρώσεις κατά του Ιράν έγιναν πιο σκληρές, η εμπορική δραστηριότητα μεταξύ ΗΑΕ και Ιράν έπεσε από τα \$23 δισεκατομμύρια ετησίως στα \$4 δισ., μείωση που έβλαψε οικονομικά την εμπορική κοινότητα των Εμιράτων και δη του Ντουμπάι.

Kenneth Katzman, *The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy*, 16 August 2016, Congressional Research Service, RS21852, p. 16, <http://fas.org/sgp/crs/mideast/RS21852.pdf>

στενές σχέσεις με το Ιράν τη δεκαετία του 2000, εποχή κατά την οποία βρίσκονταν σε πλήρη εφαρμογή το δόγμα Νταβούτογλου περί «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες».

Τα Εμιράτα συνεπή στην επιλογή τους να καταπολεμήσουν τον ισλαμικό επεκτατισμό στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, ενεπλάκησαν και αυτά με τη σειρά τους, όπως έκαναν η Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, στον πόλεμο δια αντιπροσώπων, τόσο στη Συρία, όσο και στο Ιράκ. Η ανακήρυξη του χαλιφάτου και η εξάπλωση του Daesh ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με την οπτική διακυβέρνησης, που είχε το Αμπού Ντάμπι και το οποίο πίστευε στην εξαφάνιση του ΙΚ από τη Συρία και το Ιράκ, ώστε να καταστεί αποτρεπτικός παράγοντας στο μέλλον για οποιονδήποτε επιθυμεί να ακολουθήσει τα ίδια βήματα. Τα Εμιράτα συμμετέχοντας στις επιχειρήσεις στη Συρία με αεροπορικές επιδρομές μαζί με τις ΗΠΑ, από τις αρχές της προσπάθειας ενάντια στο ΙΚ το 2014, εκτός από την ένδειξη καλής θελήσεως προς τους συμμάχους της, αποσκοπούσε και στην αποθάρρυνση των Ισλαμιστών στο εσωτερικό της χώρας και κυρίως των Αδελφών Μουσουλμάνων. Τα ΗΑΕ χρηματοδοτώντας²⁶⁹ αντάρτικες, μη μουσουλμανικές ομάδες στη Συρία και πιέζοντας τις ΗΠΑ να εμπλακούν σε μεγαλύτερο και πιο ουσιαστικό, από τις αεροπορικές επιθέσεις, βαθμό επιδιώκει την ταχεία εξάρθρωση της ισλαμικής απειλής, με την ταυτόχρονη απομάκρυνση του Άσαντ, ο οποίος παραμένει, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του καθεστώτος των ΗΑΕ, αποσταθεροποιητικός παράγοντας στην περιοχή, καθ'όσον η διαφορετική θρησκευτική καταγωγή του Άσαντ θα εξακολουθήσει να γεννά προβλήματα στον σουνιτικό πληθυσμό της Συρίας, ενώ θα είναι πάντα φίλα προσκείμενος στο Ιράν και στους δορυφόρους του, όπως τη Hezbollah.

Ανάλογες ανησυχίες με τα τεκταινόμενα στη Συρία, έχουν τα Εμιράτα και για το γειτονικό Ιράκ. Η επικράτηση του Daesh εκεί ίσως έχει πιο γρήγορα και πιο άμεσα αποτελέσματα στο εσωτερικό τους, από ό,τι στη Συρία. Όμως, αν και από το 2003 τα Εμιράτα βοηθούν τις ΗΠΑ στις επιχειρήσεις στο Ιράκ, έστω και οικονομικά, δεν επιθυμούν να εμπλακούν ενεργά, δηλαδή στρατιωτικά στη χώρα αυτή, διότι οι αντιδράσεις στο εσωτερικό θα είναι έντονες, ιδιαίτερα σε περίπτωση παράπλευρων απωλειών.

Κάθε κίνηση των Εμιράτων στη διεθνή σκακιέρα, ακόμα και οι συμμαχίες τους, υπαγορεύονται από έναν και μόνον σκοπό: τη διατήρηση του υπάρχοντος καθεστώτος. Έτσι λοιπόν, η αποκατάσταση των σχέσεων με την Τουρκία μετά τη Σύνοδο Κορυφής του Οργανισμού για

²⁶⁹ Ο.π.

την Ισλαμική Συνεργασία (Organization of Islamic Cooperation), τον Απρίλιο του 2016 στην Κωνσταντινούπολη, ήταν φυσικό επακόλουθο και δεν αποτελεί έκπληξη. Η ανάπτυξη συνεργασιών με χώρες ανταγωνιστές όπως το Κατάρ, υποχρέωσε το Αμπού Ντάμπι για ακόμα μια φορά, να παραμερίσει τις αντιπαραθέσεις του παρελθόντος. Οι οικονομικές πιέσεις που δέχεται η κυβέρνηση του Αμπού Ντάμπι και της Άγκυρας από τους επενδυτές, γεφύρωσαν τις όποιες διαφωνίες.

Στο παραπάνω υποσύστημα λοιπόν, ο πολιτιστικός πυλώνας είναι ισχυρός. Όπως και σε προηγούμενα ανάλογα υποσυστήματα που αναλύσαμε, το σουνιτικό και σιιτικό στοιχείο προσπαθούν να επιβληθούν το ένα στο άλλο και τα δύο στο όλον του υποσυστήματος: ενδοϊσλαμική διαμάχη για ακόμα μία φορά. Η ιδιαιτερότητα όμως που αντιμετωπίζουμε εδώ έγκειται στην παρουσία των ΗΑΕ, χώρα η οποία εφαρμόζοντας την πολιτική του κατευνασμού στο πολιτιστικό/θρησκευτικό επίπεδο, προσπαθεί να αμβλύνει αντιθέσεις και αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό της και να αποφύγει ενέργειες στο εξωτερικό, που θα ερμηνευθούν ως θρησκευτικού χαρακτήρα επιλογές και οι οποίες θα προκαλέσουν με τη σειρά τους εσωτερικές αντιδράσεις.

Η προσπάθεια ειδικά των ΗΑΕ να κρατήσουν σε «ύπνωση» τον πολιτιστικό πυλώνα δημιουργεί τις προϋποθέσεις επικράτησης του οικονομικού. Η σαφής κατίσχυση του οικονομικού πυλώνα στο υποσύστημα αυτό, δεν οφείλεται απλά στις προσπάθειες των ΗΑΕ, αλλά, κατά βάση, στα τεράστια αποθέματα υδρογονανθράκων, τα οποία είναι ικανά να τροφοδοτούν με πετροδολάρια τις αντιπαραθέσεις των υποκειμένων σε μία προσπάθεια επικράτησής τους.

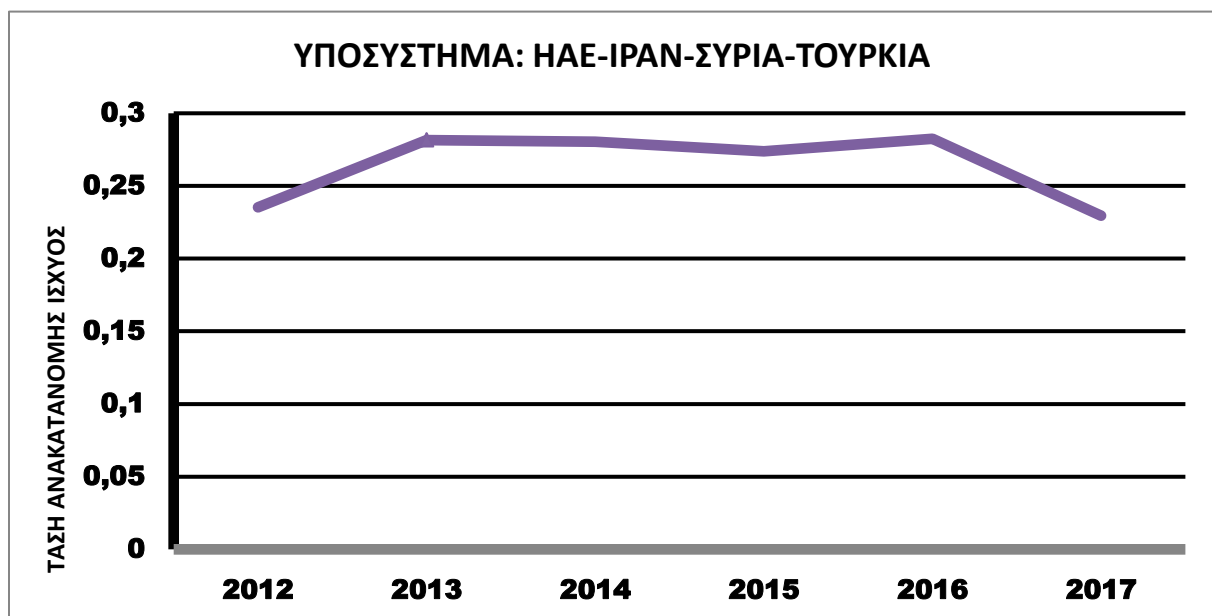
Μελετώντας τη σταθερά μειούμενη, θα λέγαμε τάση ανακατανομής ισχύος του παρόντος υποσυστήματος που μόλις αναλύσαμε, διαπιστώνουμε ότι κερδισμένο από τον ανταγωνισμό αυτό εμφανίζεται το κράτος των ΗΑΕ το οποίο αποκτά ισχύ στην περιοχή εις βάρος παραδοσιακών δυνάμεων, όπως της Σ. Αραβίας ή του Κατάρ. Συγχρόνως, για ακόμα μία φορά παρατηρούμε την έντονη δυναμική που εμφανίζει το Ιράν και σε αυτό το υποσύστημα, γεγονός που αποδεικνύει την προοπτική ανάληψης νέου περιφερειακού ρόλου.

ΑΕΠ 40%		ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ 30%			ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ / ΕΞΑΓΩΓΩΝ 20%			ΑΝΕΡΓΙΑ 10%		ΠΥΛΩΝΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 50%		ΑΝΑΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ 10%		ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 30%		ΔΑΣΚΑΛΟΙ / ΜΑΘΗΤΕΣ 10%		ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ 30%		ΑΤΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 20%		ΠΥΛΩΝΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ/ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ 50%		ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΙΣΧΥΣ		ΤΑΣΗ ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ (Μ.Ο.)				
ΙΡΑΝ																														
462,7	0,482	0,19299	1,24	0,00	0,00	0,88	0,49	0,098	12,630	0,458	0,0458	0,05	16,400	0,236	0,0236	0,990	1,000	0,300	25,500	0,8453	0,0845	53,300	0,527	0,158	0,782	0,748	0,14954	0,499	0,2742916	0,2352
461,8	0,482	0,19261	1,49	0	0,00	3,43	0,517	0,103	10,440	0,378	0,0378	0,05	15,400	0,22	0,022	0,990	1,000	0,300	25,650	0,853	0,0853	54,500	0,54	0,162	0,785	0,757	0,15138	0,506	0,2785325	0,28154
483,1	0,504	0,20165	1,33	0	0,00	1,68	0,499	0,1	10,570	0,383	0,0383	0,06	14,500	0,207	0,0207	0,990	1,000	0,300	25,920	0,8668	0,0867	56,000	0,557	0,167	0,788	0,766	0,15323	0,513	0,288307	0,28049
476,7	0,497	0,19894	1,65	0	0,00	0,47	0,486	0,097	11,060	0,401	0,0401	0,06	12,800	0,181	0,0181	0,990	1,000	0,300	26,770	0,9103	0,091	57,200	0,571	0,171	0,789	0,769	0,15385	0,516	0,2885595	0,27385
540,6	0,565	0,22605	1,42	0	0,00	1,5	0,497	0,099	12,430	0,451	0,0451	0,08	11,000	0,153	0,0153	0,990	1,000	0,300	27,320	0,9385	0,0939	63,000	0,637	0,191	0,799	0,8	0,16	0,542	0,3116582	0,28245
560,9	0,587	0,23466	1,49	0	0,00	1,1	0,493	0,099	12,100	0,439	0,0439	0,09	10,000	0,274	0,0274	0,990	1,000	0,300	28,52	1	0,1	70,000	0,717	0,215	0,799	0,8	0,16	0,048	0,0698147	0,22954
ΣΥΡΙΑ																														
43,190	0,037	0,015	45,000	0,25	0,07	-1,24	0,467	0,093	8,670	0,313	0,0313	-0,18	17,110	0,247	0,0247	0,870	0,636	0,191	24,780	0,8084	0,0808	24,300	0,196	0,059	0,631	0,283	0,05662	0,201	0,0085839	
21,360	0,014	0,00574	60,000	0,33	0,10	-2	0,459	0,092	8,670	0,313	0,0313	-0,22	19,160	0,278	0,0278	0,870	0,636	0,191	24,120	0,7746	0,0775	26,200	0,218	0,065	0,572	0,102	0,02031	0,171	-0,0226817	
22,070	0,015	0,00604	75,000	0,42	0,12	-3	0,449	0,09	8,450	0,305	0,0305	-0,24	18,000	0,26	0,026	0,870	0,636	0,191	25,330	0,8366	0,0837	28,090	0,239	0,072	0,551	0,037	0,00738	0,160	-0,0391626	
16,980	0,01	0,00388	90,000	0,5	0,15	-3,000	0,448	0,09	8,390	0,303	0,0303	-0,27	18,000	0,26	0,026	0,870	0,636	0,191	25,000	0,8197	0,082	29,980	0,261	0,078	0,540	0,003	0,00062	0,162	-0,0521045	
13,410	0,006	0,00236	91,300	0,51	0,15	-3,148	0,447	0,089	8,250	0,298	0,0298	-0,27	18,000	0,26	0,026	0,870	0,636	0,191	25,000	0,8197	0,082	31,870	0,282	0,085	0,539	0	0	0,168	-0,05062	
17,131	0,01	0,00394	94,800	0,53	0,16	-4,000	0,438	0,088	8,120	0,293	0,0293	-0,27	18,000	0,26	0,026	0,870	0,636	0,191	25,000	0,8197	0,082	34,250	0,31	0,093	0,544	0,015	0,00308	0,179	-0,0460268	
ΤΟΥΡΚΙΑ																														
874	0,919	0,3675	39,290	0,21	0,0643	-4,91	-0,03	-0,007	8,150	0,294	0,0294	0,28	5,080	0,062	0,0062	0,990	0,031	0,009	20,130	0,5702	0,057	45,130	0,434	0,13	0,765	0,023	0,00459	0,081	0,1807617	
950,6	1	0,4	32,920	0,18	0,05	-5,81	0,419	0,084	8,730	0,315	0,0315	0,23	4,740	0,057	0,0057	0,990	1,000	0,300	19,830	0,5548	0,0555	46,250	0,446	0,134	0,781	0,745	0,14892	0,522	0,3764482	
934,2	0,983	0,39305	31,560	0,17	0,05	-3,89	0,439	0,088	9,880	0,357	0,0357	0,22	4,560	0,055	0,0055	0,990	1,000	0,300	19,330	0,5292	0,0529	51,040	0,501	0,15	0,789	0,769	0,15385	0,546	0,3820253	
859,8	0,904	0,36148	29,210	0,16	0,05	-2,61	0,453	0,091	10,240	0,371	0,0371	0,19	4,400	0,052	0,0052	0,990	1,000	0,300	18,410	0,4821	0,0482	53,740	0,532	0,16	0,800	0,803	0,16062	0,567	0,3766776	
863,7	0,908	0,36315	31,870	0,17	0,05	-2,89	0,45	0,09	10,840	0,393	0,0393	0,18	3,830	0,043	0,0043	0,990	1,000	0,300	16,98	0,4088	0,0409	58,350	0,584	0,175	0,800	0,803	0,16062	0,591	0,3864449	
852,7	0,896	0,35846	28,300	0,15	0,05	-4,51	0,432	0,086	10,820	0,392	0,0392	0,19	3,850	0,044	0,0044	0,990	1,000	0,300	17,000	0,4098	0,041	64,680	0,656	0,197	0,805	0,818	0,16369	0,615	0,4011843	
ΗΝΩΜΕΝΑ ΑΡΑΒΙΚΑ ΕΜΠΡΑΤΑ																														
323,8	0,335	0,13406	1,7	0	0,00	35,5	0,861	0,172	2,410	0,083	0,0083	0,30	5	0,061	0,0061	0,95	0,8788	0,264	18,18	0,4703	0,047	85	0,888	0,266	0,832	0,902	0,18031	0,657	0,4771633	
340,1	0,352	0,14098	1,57	0	0,00	35,72	0,863	0,173	2,290	0,079	0,0079	0,31	5	0,061	0,0061	0,95	0,8788	0,264	16,070	0,3622	0,0362	88	0,922	0,277	0,839	0,923	0,18462	0,683	0,4938752	
355,1	0,368	0,14734	1,55	0	0,00	30,18	0,804	0,161	2,060	0,07	0,007	0,30	5	0,061	0,0061	0,95	0,8788	0,264	18,93	0,5087	0,0509	90,4	0,95	0,285	0,847	0,948	0,18954	0,681	0,4908044	
373,1	0,387	0,15498	1,87	0	0,00	26,52	0,765	0,153	1,840	0,062	0,0062	0,30	6	0,077	0,0077	0,95	0,8788	0,264	23,6	0,748	0,0748	90,5	0,951	0,285	0,86	0,988	0,19754	0,664	0,4822812	
384,2	0,399	0,15969	2,02	0	0,00	25,26	0,751	0,15	1,640	0,055	0,0055	0,30	6	0,077	0,0077	0,95	0,8788	0,264	24,5	0,7941	0,0794	90,6	0,952	0,286	0,863	0,997	0,19938	0,662	0,482316	
387,3	0,403	0,161	1,97	0	0,00	27,96	0,78	0,156	2,460	0,085	0,0085	0,31	6	0,077	0,0077	0,95	0,8788	0,264	24	0,7684	0,0768	94,82	1	0,3	0,864	1	0,2	0,679	0,4932072	

Πίνακας 8: Αριθμοδείκτες Υποσυστήματος Ιράν – ΗΑΕ – Συρία – Τουρκία

Πηγή: <https://www.theglobaleconomy.com>, <https://tradingeconomics.com>, <http://world.bymap.org>

πρόσβαση Σεπτέμβριος 2019 – Ιανουάριος 2020

Διάγραμμα 4: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ιράν – ΗΑΕ – Συρία – Τουρκία

Όμως, όπως και σε προηγούμενα γεωπολιτικά υποσυστήματα που αναλύσαμε, ο ανταγωνισμός των κρατών που απαρτίζουν το συγκεκριμένο υποσύστημα, είναι έντονος και αντικατοπτρίζεται στη συνολική τάση η οποία παρουσιάζεται καθοδική. Τουρκία και Ιράν παρατηρήσαμε ότι έχουν αναπτύξει μια αντίρροπη τάση στο εσωτερικό του υποσυστήματος, ειδικά όσον αφορά στο πεδίο αντιπαράθεσης της Συρίας. Το γεγονός αυτό και μόνο, όπως ήδη διαπιστώσαμε δεν επιτρέπει την απρόσκοπτη ροή ενέργειας από τις χώρες της Μ. Ανατολής προς την Ευρώπη, απορρίπτοντας την 1^η Υπόθεση Ερεύνης που διατυπώσαμε. Οι επικρατούσες συνθήκες στο υποσύστημα απαγορεύουν την άμεση και αξιόπιστη ανταπόκριση στις ενεργειακές ανάγκες της Ε.Ε.

Συνυπολογίζοντας και τον καταλυτικό ρόλο των ΗΑΕ τα οποία επιδιώκουν να εκμεταλλευθούν την πόλωση που προκαλεί η Τουρκία και το Ιράν προκειμένου να ενισχύσουν τη θέση τους στο υποσύστημα και κατ' επέκταση στο Σύμπλοκο/σύστημα, διαπιστώνουμε για ακόμα μία φορά τη ρευστότητα που επικρατεί και η οποία δεν επιτρέπει την Ε.Ε να προβεί σε ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων με τις χώρες του υποσυστήματος, ως ενιαίος οργανισμός πάντα και όχι αποσπασματικά, από αριθμό κ-μ, το οποίο και συμβαίνει. Η αβεβαιότητα προκαλεί πάντα αντιδράσεις στο εσωτερικό της Ε.Ε. οδηγώντας την στην αναποφασιστικότητα και τελικά στην άρνηση αποδοχής έστω και λελογισμένου ρίσκου προς όφελος της Ένωσης και όχι συγκεκριμένων κρατών – μελών. Έτσι λοιπόν, οι παραγωγοί χώρες υδρογονανθράκων του υποσυστήματος δεν μπορούν να εξασφαλίσουν ενεργειακά την Ευρώπη, γεγονός που δεν ικανοποιεί και την 2^η Ερευνητική μας Υπόθεση.

3.8 Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΙΡΑΝ-ΣΥΡΙΑ-ΙΣΡΑΗΛ-ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ/ΓΑΖΑ-ΑΙΓΥΠΤΟΣ-ΛΙΒΥΗ-ΤΥΝΗΣΙΑ

Όταν τον Δεκέμβριο του 2010 ο νεαρός οπωροπώλης Muhammad Bouazizi αυτοπυρπολούνταν στην πόλη Sidi Bouzid της Τυνησίας, κανείς δεν φανταζόταν ότι αυτές οι φλόγες θα εξαπλώνονταν στις χώρες του Μαγκρέμπ και της Μ. Ανατολής, η επονομαζόμενη «Αραβική Άνοιξη»²⁷⁰. Κανείς βέβαια δεν είναι τόσο αγαθός να πιστέψει, ειδικά σήμερα που γνωρίζουμε

²⁷⁰ Ο όρος χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από το αμερικανικό περιοδικό Foreign Policy, τον Ιανουάριο του 2011, για να προσδιορίσει τις προαναφερθείσες λαϊκές εξεγέρσεις.

την εξέλιξη των γεγονότων, ότι η αντίδραση αυτή του νεαρού οπωροπώλη ενάντια στο καθεστώς της Τυνησίας που του κατάσχεσε τα φρούτα του διότι δεν είχε άδεια, έδωσε το έναυσμα για την καθολική εξέγερση έξι αραβικών χωρών²⁷¹. Στην πραγματικότητα, η κατάσταση ήταν και είναι πολύ πιο σύνθετη.

Υπό το πρόσχημα της αποτίναξης των καταπιεστικών καθεστώτων, οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι, με την υποστήριξη της Ντόχα, προσπάθησαν να εγκαθιδρύσουν ισλαμικά καθεστώτα, τα οποία θα λειτουργούσαν υπό τις οδηγίες του Κατάρ, το οποίο και προσέβλεπε να αποκτήσει ισχυρά ερείσματα στην περιοχή και έτσι θα υπερφαλάγγιζε τη μέχρι τότε ισχυρή Σαουδική Αραβία. Παράλληλα, η Δύση και ειδικά χώρες όπως η Γαλλία και οι ΗΠΑ, ονειρεύονταν την εγκαθίδρυση πολιτειακών σχημάτων, φίλα προσκείμενα, αν όχι εξαρτώμενα, από αυτήν, με σκοπό πάντα την εκμετάλλευση και το κέρδος. Η χρήση του ισλαμικού στοιχείου ως πολιορκητικού κριού εξυπηρετούσε αφάνταστα τις χώρες της Δύσης, οι οποίες ήλπιζαν ότι αναίμακτα για αυτές, αφού άλλοι θα πλήρωναν με το αίμα τους, θα επιτύγχαναν τον αντικειμενικό τους σκοπό.

Η Τυνησία ήταν η πρώτη χώρα που υπέστη τις συνέπειες της εξέγερσης με ανατροπή του προέδρου Ben Ali και ανάληψη της εξουσίας για μικρό χρονικό διάστημα από τον πρωθυπουργό Mohamed Gannouchi, μέχρι τελικά το Ισλαμικό κόμμα να αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας. Το ισλαμιστικών τάσεων κόμμα Ennahda κέρδισε τις πρώτες ελεύθερες εκλογές, αλλά διέπραξε το ίδιο λάθος με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους ερμηνεύοντας τη λαϊκή εντολή ως λευκή επιταγή. Έτσι λοιπόν, η πολιτική κατάσταση επιδεινώθηκε γρήγορα. Το Ennahda συγκρότησε συμμαχία με δύο κοσμικά κόμματα, με αποτέλεσμα, τα φιλελεύθερα και προοδευτικά κινήματα να αποδεχθούν τελικά τον εθνικό διάλογο, που πρότεινε η κυβέρνηση και να εργαστούν από κοινού με τους ισλαμιστές εκτός από τους πιο ακραίους, κυρίως τους σαλαφιστές. Όλα τα πολιτικά κόμματα συνομολόγησαν ότι ο κίνδυνος ενός φαύλου κύκλου βίας δεν μπορούσε πια να αγνοηθεί. Άλλωστε, η διαχωριστική γραμμή μεταξύ ισλαμιστών και κοσμικών αποδείχτηκε λιγότερο ανυπέρβλητη από τις προβλέψεις. Στο τέλος, λίγα πράγματα διαφο-

²⁷¹ Πριν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, το Σουδάν ήταν η μόνη Αραβική χώρα που ανέτρεψε επιτυχώς δικτατορικά καθεστώτα το 1964 και το 1985. Εκδηλώθηκαν εξεγέρσεις στην Τυνησία και την Αίγυπτο, εμφύλια σύρραξη στη Λιβύη, εξεγέρσεις στο Μπαχρέιν, τη Συρία και την Υεμένη. Μεγάλες διαδηλώσεις έγιναν επίσης στην Αλγερία, το Ιράν, το Ιράκ, την Ιορδανία, το Μαρόκο και το Ομάν. Μικρότερες οργανωμένες διαμαρτυρίες έγιναν στο Τζιμπουτί, το Κουβέιτ, τον Λίβανο, τη Μαυριτανία, τη Σαουδική Αραβία, και το Σουδάν.

ροποιούσαν τους μετριοπαθείς ισλαμιστές από τους κοσμικούς αντιπάλους τους, ενώ και οι οπαδοί της κοσμικής προσέγγισης αναγνώριζαν πιο πρόθυμα τη σημασία της θρησκείας σε οποιοδήποτε νέο πολιτικό σύστημα.

Η χώρα αυτή τελικά, αποτελεί την εξαίρεση καθώς κατάφερε να αποφύγει την άμεση επιρροή του Ισλαμικού Κράτους, παρά τις όποιες προσπάθειες εκμετάλλευσης της μεταβατικής περιόδου και εγκατάστασης θυλάκων στο εσωτερικό της χώρας. Βέβαια, δεν αποφεύχθηκαν μεμονωμένες τρομοκρατικές ενέργειες για να «πείσουν» την Τύνιδα να ταχθεί υπέρ του Daesh και να συμμετάσχει στο σχέδιο επαναστάσεως του χαλιφάτου²⁷².

Η Τυνησία μπόρεσε να αντεπεξέλθει των δυσκολιών με τα δικά της μέσα, χωρίς να ανησυχεί για τις επιδιώξεις των υπολοίπων. Οι παγκόσμιες και περιφερειακές δυνάμεις έχουν διαδραματίσει μικρό ρόλο στη δημοκρατική μετάβαση. Η Ουάσιγκτον δεν προέβαλε βέτο για την είσοδο του Ennahda στην κυβέρνηση ούτε ευνόησε τον ένα ή τον άλλο υποψήφιο. Η Γαλλία περιορίστηκε σε μια προσεκτική ουδετερότητα, καθώς η εικόνα της παραμένει αμαυρωμένη από την αμέριστη υποστήριξη που προσέφερε στον Μπεν Αλί και τα κράτη του Κόλπου απέφυγαν να αναμιχθούν ενεργά.

Αντίθετα με την Τυνησία, η Λιβύη υπέστη ολοκληρωτική καταστροφή ως κράτος. Σήμερα η Λιβύη αποτελεί κράτος παρία, τριχοτομημένη, με τις ισλαμικές τρομοκρατικές ομάδες να δρουν ανεξέλεγκτα, έχοντας στην κατοχή τους τα οπλικά συστήματα του κράτους, καταδυναστεύοντας τον πληθυσμό και εκμεταλλευόμενες τις πλουτοπαραγωγικές πηγές, με αποτέλεσμα τελικά να αυξάνουν την στρατιωτική τους δύναμη και επιρροή. Το ισλαμιστικό κίνημα λειτούργησε καταλυτικά στη διάσπαση της χώρας και τη δημιουργία μη αναστρέψιμης κατάστασης.

Καθώς το Daesh χάνει έδαφος και τα έσοδα από το πετρέλαιο της Συρίας και του Ιράκ μειώθηκαν ραγδαία, λόγω της επέμβασης της Ρωσίας και των επιχειρήσεων των συμμαχικών εκεί δυνάμεων, η Λιβύη φαντάζει για τους ηγέτες του Daesh ως μια νέα πηγή χρημάτων πετρελαίου και μια βάση από την οποία μπορεί να επεκτείνει την επιρροή της σε όλη τη Βόρεια και την υποσαχάρια Αφρική.

²⁷² Στις 7 Μαρτίου 2016 οι δυνάμεις ασφαλείας της Τυνησίας σκότωσαν έξι μέλη του Ισλαμικού Κράτους στην πόλη Ben Gardan στα σύνορα με τη Λιβύη.

Η Λιβύη έχει τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου στην Αφρική, τα οποία ανέρχονται σε πάνω από 48,4 δις βαρέλια²⁷³. Τα αποδεδειγμένα αποθέματα της Λιβύης συνιστούν το 2,8% των παγκόσμιων αποθεμάτων (πίνακες 15 & 16). Οι επίσημες εκτιμήσεις αποθεμάτων για τη Λιβύη αυξήθηκαν το 1995 από 22,8bb1 έως 29,5bb1, όπου έμειναν μέχρι το 2000 όταν άρχισε η έντονη δραστηριότητα εξερεύνησης αυξάνοντας τις εκτιμήσεις των αποθεματικών.

Το 80% των λιβυκών πετρελαϊκών αποθεμάτων βρίσκονται στη λεκάνη της Σύρτης, στη Μεσόγειο, από όπου αντλείται το 90% του πετρελαίου που παράγει η χώρα. Σύμφωνα με έκθεση της εταιρίας ανάλυσης και πρόβλεψης Wood Mackenzie Energy, η Λιβύη παραμένει «άκρως ανεξερεύνητη» σε υψηλό βαθμό, και μόνο το 25% της χώρας καλύπτεται από συμφωνίες εξερεύνησης με πετρελαϊκές εταιρίες, αλλά με «εξαιρετικές» δυνατότητες για περισσότερες ανακαλύψεις πετρελαίου. Η υποεξερεύνηση της Λιβύης, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις επιβληθείσες κατά καιρούς κυρώσεις από την παγκόσμια κοινότητα, στην απουσία σύγχρονης τεχνολογίας και στους αυστηρούς φορολογικούς όρους που επέβαλλε η Λιβύη στις ξένες πετρελαϊκές εταιρείες²⁷⁴. Γενικά, η Λιβύη θεωρείται ιδιαίτερα δελεαστική πετρελαϊκή περιοχή λόγω του χαμηλού κόστους άντλησης, της υψηλής ποιότητας του πετρελαίου της και της εγγύτητάς της στις ευρωπαϊκές αγορές²⁷⁵.

Η οικονομία της Λιβύης ήταν εξαρτημένη σε μεγάλο βαθμό από τις εξαγωγές υδρογονανθράκων. Οι καθαρές εξαγωγές πετρελαίου ανήλθαν σε 1,53 εκατομμύρια bpd το 2010, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Energy Information Administration (EIA), αποφέροντας 41,87 δισεκατομμύρια δολάρια στα ταμεία, ή 90,4 τοις εκατό της αξίας των συνολικών εξαγωγών της, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του ΟΠΕΚ για το 2010/203. Περίπου το 85% των ακαθάριστων εξαγωγών της προοριζόταν για την Ευρώπη και περίπου το 13% για Ασία²⁷⁶. Η Ιταλία έλαβε το υψηλότερο ποσοστό του εξαγόμενου πετρελαίου της Λιβύης (28%), ενώ η Γαλλία (15%), η Κίνα (11%), η Γερμανία (10%) και η Ισπανία (10%) ήταν επίσης σημαντικοί εισαγωγείς. Σημαντικοί τερματικοί σταθμοί εξαγωγής πετρελαίου στη Λιβύη περιλαμβάνουν τον Es Sider, τον Marsa el Brega, τον Tobruk, τον Ras Lanuf, τον Zawia και τον Zuetina. Η

²⁷³ www.ogj.com, με στοιχεία Ιανουαρίου 2011.

²⁷⁴ <http://www.bp.com>, "Energy Profile of Libya", BP, 25 August 2008,

²⁷⁵ www.eia.org, Μάρτιος 2012

²⁷⁶ "Factbox: Libyan oil production, exports, customers", Reuters, 22 February 2011.

Λιβύη είχε σταματήσει να εξάγει πετρέλαιο εντελώς από τον Αύγουστο του 2011 λόγω της επανάστασης.

Σημαντικά επίσης είναι τα κοιτάσματα φυσικού αερίου που διαθέτει η Λιβύη, για την διοχέτευση του οποίου στην Ευρώπη έχει κατασκευασθεί και λειτουργεί από το 2004 ο αγωγός Greenstream²⁷⁷. Πρόκειται για υποβρύχιο αγωγό φυσικού αερίου που συνδέει τη Λιβύη με την Ιταλία μέσω της Σικελίας και είναι ο μεγαλύτερος σε μήκος υποθαλάσσιος αγωγός που έχει κατασκευασθεί στη Μεσόγειο.

Η Λιβύη είχε αποθέματα φυσικού αερίου εκτιμώμενα σε 1,55 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα (tcm) τον Ιανουάριο του 2011, εκτιμήσεις που αναμένεται να επικαιροποιηθούν προς το καλύτερο με την έναρξη νέων εξερευνησεων. Η Λιβύη παρήγαγε περίπου 29,3 δισ. κυβικά μέτρα (bcm) ακαθάριστου φυσικού αερίου το 2009, εκ των οποίων τα 15,9 δισ. διατέθηκαν στο εμπόριο, ενώ το υπόλοιπο εξαερώθηκε, εκτοξεύτηκε ή επανεγχύθηκε για να ενισχυθεί η άντληση πετρελαίου.

Το Ισλαμικό Κράτος έχει επεκταθεί σε σημαντικό βαθμό και έχει υπό τον έλεγχό του σημαντικό μέρος του εδάφους στο βόρειο-ανατολικό τμήμα της Λιβύης, στα παράλια της Μεσογείου. Οι μαχητές ισχυρίζονται ότι η Λιβύη αποτελεί το κλειδί της άμυνάς τους στη Βόρεια Αφρική και το προπύργιο εναντίον της ξένης στρατιωτικής επέμβασης. Γι' αυτό και η Λιβύη έχει καταστεί ελκυστική για τους ξένους μαχητές που φτάνουν κατά κύριο λόγο μέσω του Σουδάν, της Τυνησίας και της Τουρκίας. Δυτικοί αξιωματούχοι υπολογίζουν τον αριθμό των μαχητών του Daesh να ξεπερνούν τις 6.000. Το χάος στη Λιβύη επέτρεψε στο Ισλαμικό Κράτος να χαράξει έναν θύλακα 150 μιλίων κατά μήκος της κεντρικής μεσογειακής ακτής της χώρας, με την πόλη της Σύρτης στο κέντρο του.

Στις 03 Οκτωβρίου 2014, η Λιβυκή ισλαμιστική οργάνωση Majilis Shura Shabab al-Islam (MSSI) ανακήρυξε την πόλη Darnah στο ανατολικό μέρος της Λιβύης, ως μέρος του Ισλαμικού Κράτους. Ραγδαίες αλλαγές στο δικαστικό, αστυνομικό και εκπαιδευτικό σύστημα επέβαλε το ΙΚ και στις 16 Νοεμβρίου 2014, η MSSI, υπό την σκέπη του ISIS, ανακοίνωσε την

²⁷⁷ Το πρόγραμμα Greenstream αποτελεί μέρος του Western Libyan Gas Project, το οποίο είναι το πρώτο κύριο πρόγραμμα εκμετάλλευσης του φυσικού αερίου που παράγεται στη Λιβύη μέσω της εξαγωγής του στην Ευρώπη. Το φυσικό αέριο που μεταφέρεται μέσω του αγωγού Greenstream προέρχεται από δύο λιβυκά πεδία εξόρυξης: το πρώτο, Bahr Essalam, βρίσκεται σε θαλάσσια περιοχή 110 χιλιόμετρα από τη μεσογειακή ακτή, ενώ το δεύτερο, Wafa, βρίσκεται κοντά στα σύνορα με την Αλγερία, σε απόσταση 530 χιλιομέτρων από τη Mellitah.

ύπαρξη του waliyat Barqah, της περιοχής δηλαδή υπό τον έλεγχο του ΙΚ, χρησιμοποιώντας την ονοματοδοσία που χρησιμοποιεί το ΙΚ. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω προέκυψε η χρήση του λογότυπου Barqah να επιβληθεί στις εκπομπές, στα έντυπα, στο φωτογραφικό υλικό και στο διαδίκτυο. Στοιχεία του ΙΚ ενεργούσαν και στην περιοχή της Βεγγάζης (Benghazi), με χαρακτηριστικές τις εικόνες αποκεφαλισμού Λίβυων στρατιωτών από μέλη του ΙΚ.

Αντίστοιχη ήταν η διείσδυση του ISIS στην περιοχή της Σύρτης (Syrte), η οποία λόγω του λιμανιού της αποτέλεσε και ανεφοδιαστική του βάση. Στις 15 Οκτωβρίου 2014 το ΙΚ εγκατέστησε δορυφορικό τηλεοπτικό σταθμό στη Σύρτη από όπου στις 24 Νοεμβρίου του ίδιου έτους μετέδιδε τον ελλιμενισμό πλοίου που μετέφερε οπλισμό στο λιμάνι της Σύρτης προς όφελος του και την προσευχή της Παρασκευής από τον καθοδηγητή Mubarak al-Bin'ali. Τέλος, σημαντική είναι η παρουσία του ΙΚ και στην Τρίπολη, η οποία αποκαλείται ως Waliyat Tarabous (Tarablous είναι η Αραβική ονομασία της Τρίπολης). Το ΙΚ ουσιαστικά διέσπασε τη Λιβύη στις τρεις παραδοσιακές επαρχίες: Tripolitania (Τρίπολι), Fezzan (Φεζάν) και Cyrenaika (Κυρηναϊκή), αποδίδοντας στην καθεμία τους όνομα και λογότυπο ως waliyat.

Φανερή είναι η προσπάθεια του ΙΚ προσέγγισης της Λιβυκής Αυγής (Libyan Dawn)²⁷⁸, πλην όμως η ηγεσία της, ο Salah Badi, επανειλημμένως αρνείται οποιαδήποτε συνεργασία με το ISIS, διατρανώνοντας ότι οι όποιες πληροφορίες περί του αντιθέτου είναι προϊόν προπαγάνδας, η οποία προέρχεται από το εξωτερικό με σκοπό τη δικαιολόγηση μιας ενδεχόμενης επέμβασης στη Λιβύη. Ο Salah Badi υποστηρίζει ότι πρωταρχικός και μόνος σκοπός της Λιβυκής Αυγής είναι η εδραίωση της δημοκρατίας στη χώρα στην μετά Καντάφι εποχή.

Οι ΗΠΑ έχουν πραγματοποιήσει αεροπορικές επιδρομές στη Λιβύη με στόχο το Ισλαμικό κράτος. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια μιας εκ των αεροπορικών αυτών επιθέσεων των ΗΠΑ στην ανατολική πόλη Derna, το Νοέμβριο του 2015 σκοτώθηκε ο ηγέτης του ΙΚ στη Λιβύη, γνωστός ως Abu Nabil. Το Ισλαμικό Κράτος σαφέστατα και έχει επωφεληθεί από την πολιτική αστάθεια και το κενό ασφαλείας που προέκυψε μετά την εξέγερση του 2011, το οποίο που είχε ως αποτέλεσμα την ανατροπή του ηγέτη της χώρας, Muammar Gaddafi.

²⁷⁸ Η Λιβυκή Αυγή (Libyan Dawn) αποτελεί ισλαμιστική συμμαχία μεταξύ των εναπομεινάντων στοιχείων της al-Qaeda που πολέμησαν το καθεστώς Καντάφι τη δεκαετία του 1990, βερβερικές εθνοτικές παραστρατιωτικές οργανώσεις, μέλη του Λιβυκού σκέλους των Αδελφών Μουσουλμάνων και ενός δικτύου συντηρητικών εμπόρων από την Μισράτα (Misrata).

[https://en.wikipedia.org/wiki/Libyan_Civil_War_\(2014%E2%80%93present\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Libyan_Civil_War_(2014%E2%80%93present)), πρόσβαση 02/5/2017.

Οι ΗΠΑ, η Ευρώπη αλλά και Άραβες αξιωματούχοι φοβούνται ότι ο Λιβυκός εμφύλιος πόλεμος θα οδηγήσει σε πυραυλικές επιθέσεις του Daesh εναντίον μη στρατιωτικών αεροσκαφών στη Βόρεια και τη Δυτική Αφρική, καθώς και στην Ευρώπη.

Μετά τις αμερικανικές αεροπορικές επιδρομές στις 19-20 και 23 Ιανουαρίου 2017 και τις απώλειες που υπέστη, το ΙΚ αναγκάστηκε να αναδιοργανωθεί σε τρεις περιοχές: 170 χλμ. δυτικά της Σύρτης γύρω από την Γκίρζα (Girza), 300 χλμ. νότια της Σύρτης στην περιοχή των κοιτασμάτων πετρελαίου της Ζάλλα Μαμπρούκ (Zalla Mabrook) και της περιοχής Γουαντί Ζαμζάμ (Wadi Zamzam) και, τέλος στην περιοχή Σαμπά (Sabha), νοτίως της Fezzan.

Οι μαχητές του ΙΚ στην Benghazi και την Derna μάχονται επίσης εναντίον του Εθνικού Στρατού της Λιβύης (Libyan National Army) στρατηγού Haftar, έχοντας στο πλευρό τους, εκτός της Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM) και τις ισλαμιστικές οργανώσεις: Derna Mujahidina Shura Council (DMSC), Shura Council of Benghazi Revolutionaries (BRSC) και Saraya Defend Benghazi (BDB)²⁷⁹. Πλέον οι μεσο-μακροπρόθεσμοι στόχοι τους είναι να επηρεάσουν τον Λιβυκό λαό αποδεικνύοντάς του ότι οι υφιστάμενες κρατικές δομές και ο διεθνής παράγοντας δεν δύναται να τον προστατέψει. Οι δολιοφθορές στα δίκτυα κοινής ωφελείας, ειδικότερα στο Libyan Great Man-Made River²⁸⁰, καθώς επίσης και στις υποδομές εκμετάλλευ-

²⁷⁹ Οι DMSC, BRSC και BDB αποτελούν χαλαρές συμμαχίες παραστρατιωτικών ομάδων, οι οποίες οργανώθηκαν για να αντισταθούν στον Λιβυκό Εθνικό Στρατό (Libyan National Army, LNA) τον επικεφαλής του οποίου, Field Marshal Haftar, κατηγορούν ως πράκτορα των αμερικανών, ο οποίος όμως διατηρεί άριστες και στενές σχέσεις με τη Ρωσία.

http://www.ecfr.eu/mena/mapping_libya_conflict, 02/5/17

²⁸⁰ Είναι το μεγαλύτερο αρδευτικό έργο στον κόσμο. Ο Καντάφι το αποκαλούσε "Όγδοο θαύμα του κόσμου".

Μεγάλο μέρος της υδροδότησης της Λιβύης κόστιζε ακριβά καθώς προερχόταν από τα εργοστάσια αφαλάτωσης στις μεσογειακές ακτές, τα οποία άφηναν λίγες ποσότητες νερού για την άρδευση της γης, γεγονός ζωτικής σημασίας σε αυτήν τη χώρα που έχει με εκτεταμένες ερήμους. Επιπλέον, ο ιστορικά παράκτιος υδροφόρος ορίζοντας που χρησιμοποιείται για την υδροδότηση της Τρίπολης, μολύνθηκε και η περιεκτικότητά του σε αλάτι διαρκώς αυξανόταν.

Έτσι, το 1983 κατασκευάστηκε ένα τεράστιο μηχανικό έργο, γνωστό ως το Μεγάλο Ποτάμι (Libyan Great Man-Made River), το οποίο κατασκευάστηκε για να προμηθεύσει νερό την πλειοψηφία των 6.3 εκατομμυρίων ανθρώπων της Λιβύης και να επεκτείνει τη γεωργία μέσω άρδευσης από τους υδροφόρους ορίζοντες της ερήμου. Το νερό προέρχεται από τον υδροφόρο ορίζοντα του οποίου μοιράζεται με την Αίγυπτο, το Τσαντ και το Σουδάν. Το έργο παράγει σήμερα 2.5 εκατομμύρια κυβικά μέτρα νερού ημερησίως (αναμένεται να φθάσει τα 6,5 εκατομμύρια ημερησίως) από 1.100 φρέατα και μέσω αγωγών 4.000 χιλιομέτρων.

σης του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, σκοπό έχουν την αποδυνάμωση της Λιβικής οικονομίας, την αποσταθεροποίηση της κοινωνίας και, κατά συνέπεια την αποτυχία της οποιας προσπάθειας ανασυγκρότησης του κράτους. Δεδομένου ότι, τα έσοδα από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων χρηματοδοτούν το 60-70% των μισθών του εργατικού δυναμικού της Λιβύης, η επιτυχής συνέχιση τέτοιου είδους επιθέσεων θα επιφέρει την οικονομική κατάρρευση της χώρας.

Σήμερα, η Λιβύη αποτελεί μια μείζονα απειλή για τη Δύση και ειδικότερα για την Ευρώπη καθ'όσον χιλιάδες μεταναστών περιμένουν σε χώρους συγκέντρωσης / αναμονής, στο εσωτερικό της χώρας ή στα παράλια της προκειμένου να διεκπεραιωθούν στις απέναντι Ευρωπαϊκές ακτές της Ιταλίας, της Γαλλίας, της Μάλτας, και της Ελλάδας, αναζητώντας μια νέα, πιο ασφαλή ζωή στην Ευρώπη. Τα μεταναστευτικά αυτά κύματα αποτελούν αφενός μοχλό πίεσης και εξαναγκασμού του ΙΚ και των Αδελφών Μουσουλμάνων προς τη Δύση για την αναστολή των επιχειρήσεων εναντίον τους, αφετέρου προσπάθεια δημιουργίας ριζοσπαστικών, φονταμενταλιστικών, ακραίων ισλαμιστικών θυλάκων στην καρδιά του Δυτικο-Ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Τα δίκτυα εκμετάλλευσης της λαθραίας διακίνησης μεταναστών ελέγχονται πλήρως από ισλαμιστικές οργανώσεις, όπως την AQIM στην περιοχή της Sabha, οι οποίες έχουν αποκαταστήσει δεσμούς με τις φυλές και τις νομαδικές κοινότητες του Sahel, μία συνεργασία η οποία αποφέρει τεράστια κέρδη και στις δύο πλευρές, αλλά περισσότερο στις ισλαμιστικές οργανώσεις (ISIL-AQIM), οι οποίες ουσιαστικά χρηματοδοτούν τη συνέχιση του αγώνα επιβολής τους.

Ανάλογη ήταν και η στάση της Ε.Ε. και ιδιαίτερα των ισχυρών κρατών, τα οποία απορρίπτουν την ιδέα συγκρότησης μιας πολυεθνικής δύναμης, η οποία θα αποτελείται από δυνάμεις ευρωπαϊκών χωρών, όπως από την Ιταλία, τη Βρετανία, τη Γαλλία και την Ισπανία, προκειμένου να διεξάγει επιχειρήσεις στο έδαφος της Λιβύης εναντίον του Daesh, με τις ΗΠΑ από την άλλη να παρέχουν υποστήριξη, ώστε να αποφευχθεί η κατευθυνόμενη από το ΙΚ μεταναστευ-

Δεδομένων των πρόσφατων εξελίξεων στη Λιβύη, το μέλλον του έργου είναι υπό αμφισβήτηση. Οι φίλα προσκείμενες, ακόμα, στον Καντάφι δυνάμεις έχουν καταστρέψει τους αγωγούς που μεταφέρουν νερό σε περιοχές υπό τον έλεγχο της αντιπολίτευσης. Εσχάτως δε, το έργο αποτελεί στόχο των ισλαμιστικών ομάδων που δρουν στη Λιβύη.

<https://www.perc.org/blog/libyas-water-supply-great-man-made-rive>, πρόσβαση 5/5/2017.

τική εισβολή στην Ευρώπη. Η διστακτικότητα και η «σωφροσύνη» αυτή όμως δεν είχε επιδειχθεί το 2011, όταν πρωτοστατούσης της Γαλλίας και υπό την κάλυψη του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ, επενέβη στη Λιβύη, προκαλώντας ουσιαστικά τη διάλυσή της.

Σχεδόν εννέα χρόνια μετά, η κατάσταση στη Λιβύη παραμένει κρίσιμη, με μια εμφύλια σύγκρουση ανάμεσα σε αντίπαλες δυνάμεις, οι οποίες επιδιώκουν τον έλεγχο της επικράτειας και του πετρελαίου της Λιβύης να εξελίσσεται. Το σημερινό σκηνικό στη Λιβύη ομοιάζει με αυτό της Συρίας και το «διπλό παιχνίδι» είναι ο κανόνας. Επισήμως, η Τουρκία και το Κατάρ στηρίζουν τον Φαγιέζ αλ Σαράζ (επικεφαλής της Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας), ενώ η Ρωσία, η Αίγυπτος, τα ΗΑΕ και η Ιορδανία στηρίζουν τον Χαλίφα Χάφταρ, επικεφαλής του Λιβυκού Εθνικού Στρατού.

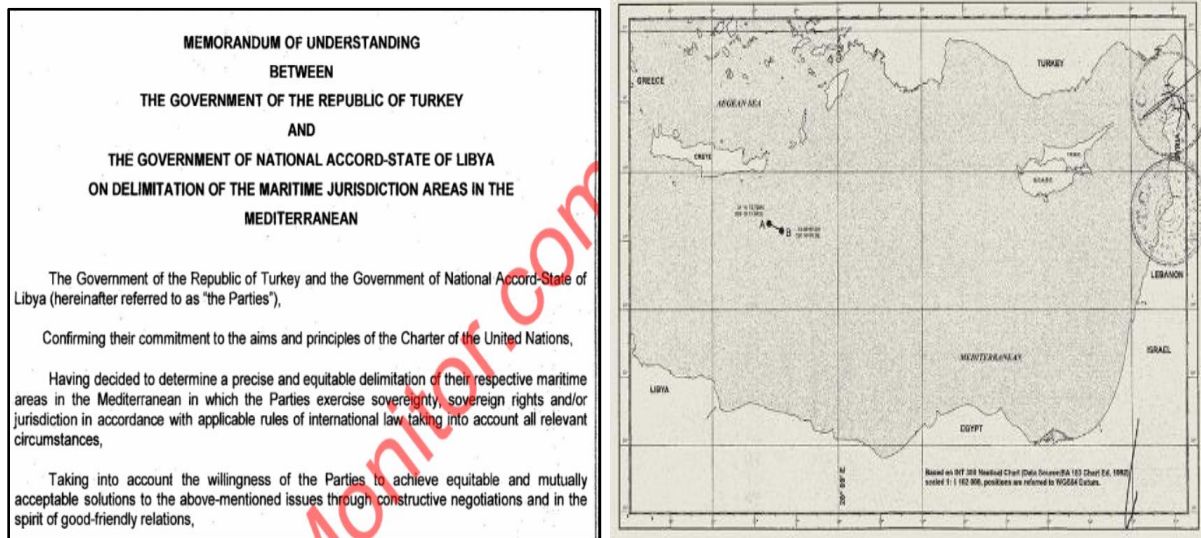
Η Αγκυρα, η οποία με την πτώση του Καντάφι είδε να χάνει συμβόλαια ύψους 15 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ιδιαίτερα στον κατασκευαστικό τομέα, εκμεταλλεύτηκε τις σχέσεις της με τα προαναφερθέντα ισλαμικά δίκτυα και συνδράμει αποφασιστικά τον Σαράζ με όπλα και ανθρώπινο δυναμικό, κυρίως ισλαμιστές μαχητές οι οποίοι δραστηριοποιούνταν μέχρι πρότινος στη Συρία. Βέβαια, εκμεταλλεζόμενη την παρεχόμενη προς τον Σάρατζ βοήθεια, η Αγκυρα του επέβαλε την υπογραφή μνημονίου κατανόησης (**Memorandum Of Understanding**), βάσει της οποίας οι δύο χώρες συμφωνούν να συνεργαστούν για τον «καθορισμό θαλάσσιων δικαιοδοσιών». Η Τουρκία δεν ενδιαφέρεται διόλου, όπως διατείνεται, για την προστασία των δικαιωμάτων της Λιβύης²⁸¹, τα οποία επιβουλεύεται η Ελλάδα, και με το υπογραφέν Μνημόνιο εξασφαλίζονται. Αντικειμενικός σκοπός της είναι η αποτροπή υλοποίησης του σχεδιαζόμενου αγωγού EastMed. Αν και πολλοί ειδικοί πιστεύουν ότι το εν λόγω ΜΟU δεν δύναται να νομιμοποιήσει τις διεκδικήσεις της Τουρκίας²⁸², εντούτοις προϋποθέτει προσπάθεια από πλευράς Ελλάδας²⁸³ να το «ακυρώσει», με τη χρήση του Διεθνούς Δικαίου. Η

²⁸¹ United Nations, General Assembly, Letter dated 26 December 2019 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Libya to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://undocs.org/en/A/74/634>

²⁸² United Nations, General Assembly, Letters dated 13 November 2019, 27 February 2020, from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://undocs.org/en/A/74/727>, <https://undocs.org/en/A/74/550>

²⁸³ United Nations, General Assembly, Letters dated 19 February 2020, 19 March 2020 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://undocs.org/en/A/74/758>

Τουρκία, αν και δεν έχει υπογράψει το Δίκαιο της Θάλασσας²⁸⁴ γνωρίζει πολύ καλά ότι, έστω και για τη διέλευση από, την οριοθετηθείσα μονομερώς από αυτήν, υφαλοκρηπίδα²⁸⁵ της του αγωγού EastMed απαιτείται άδεια από την Άγκυρα, βάζοντάς την έτσι στο «ενεργειακό παζάρι» της Μεσογείου.

Χάρτης 16: Το MOU που υπεγράφη μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης στις 27 Νοεμβρίου 2019

Πηγή: <https://www.kathimerini.gr/1065061/article/epikairothta/politikh/epishmos-o-xarths-agkyras---tripolhs>, πρόσβαση 16/2/2020

Το δε Κατάρ κινείται πιο παρασκηνιακά από ότι η Τουρκία, προσφέροντας του χρήματα. Η δε Ιταλία είχε λάβει, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα, εμφανώς θέση στο πλευρό της GNA του

²⁸⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 79 της Συνθήκης του Montego Bay: «Η χάραξη της πορείας για την τοποθέτηση αυτών των σωληναγωγών πάνω στην υφαλοκρηπίδα, υπόκειται στη συναίνεση του παράκτιου κράτους». Δηλαδή, η Τουρκία αν και δεν έχει υπογράψει την εν λόγω Συνθήκη, εντούτοις δύναται υπό προϋποθέσεις (λ.χ. αναγνώριση από το Διεθνές Δικαστήριο δικαίωμα υφαλοκρηπίδας) να εμποδίσει την πόντιση αγωγών.

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=PT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=PT)

²⁸⁵ Η Τουρκία από το 1973 δεν αναγνωρίζει υφαλοκρηπίδα στα ελληνικά νησιά του Αιγαίου, υποστηρίζοντας ότι αυτά επικάθονται επί της δικής της υφαλοκρηπίδας της Ανατολίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο συμπεριφέρεται «πειρατικά» χορηγώντας μονομερώς άδειες για διεξαγωγή ερευνών επί της ελληνικής υφαλοκρηπίδας δυτικά των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου ή εσχάτως επιχειρώντας να διεξάγει η ίδια έρευνες.

<https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/oriothetisi-yfalokripidas.html>, πρόσβαση 20/1/2020

Φαγέζ αλ-Σαράζ με βασικό σκοπό τον έλεγχο των προσφυγικών ροών. Εσχάτως όμως φαίνεται να μετακινείται.

Ανεπισημως η Γαλλία έχει εμπλακεί ενεργά στο πλευρό του Χάφταρ, παρά τις δημόσιες διαψεύσεις. Η γαλλική Total έλαβε νέες άδειες έρευνας και εξόρυξης πετρελαίου σε χερσαίες περιοχές στην Ανατολική Λιβύη, οι οποίοι κατά ορισμένες πληροφορίες ανήκαν προηγουμένως στον ιταλικό κολοσσό Eni. Δεν πρέπει να λησμονείται ότι ακόμη και σήμερα η Λιβύη παραμένει μια χώρα με τεράστια πετρελαϊκά αποθέματα και εν μέσω αβυσσαλέου εμφυλίου πολέμου παράγει 1,3 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου ημερησίως. Το Παρίσι θεωρεί ότι αν ο Χάφταρ επικρατήσει θα μπορέσει να ελέγξει τις ισλαμικές εξτρεμιστικές οργανώσεις σε Νίγηρα, Τσαντ και Μάλι, όπου και διατηρεί στενούς δεσμούς και συμφέροντα λόγω του αποικιοκρατικού παρελθόντος του.

Όσον αφορά στην Αίγυπτο, οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι κατάφεραν υπό τη σημαία της αποτίναξης του δυναστικού φιλοδυτικού και άπιστου καθεστώτος Μουμπάρακ να αναλάβουν την εξουσία με σκοπό, όπως υποστήριζαν, την εφαρμογή της Σαρίας και την εγκαθίδρυση της Ούμα, τι άλλο θα μπορούσαν άλλωστε να υποστηρίξουν, πλην όμως από εγκαταστάσεως τους στην εξουσία επέβαλαν ένα αυταρχικό, απολυταρχικό και έντονα εκδικητικό καθεστώς.

Η πτώση του Χόσνι Μουμπάρακ, ύστερα από τρεις δεκαετίες στην εξουσία, οδήγησε σε μια πολιτική μετάβαση με τη διεξαγωγή δημοκρατικών εκλογών από τις οποίες οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι ανήλθαν στην εξουσία και ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα, κάθε άλλο παρά δημοκρατικό θα το χαρακτηρίζαμε, αφού καθιστούσε τον Ισλαμιστή ηγέτη Μόρσι ως τον μόνο κυρίαρχο. Γι' αυτόν τον λόγο, δεν άργησαν οι αντιδράσεις, εκ νέου, αυτή τη φορά ενάντια στους «σωτήρες» της χώρας. Η διακυβέρνηση της χώρας δεν διήρκεσε για πολύ, παρά μόνον για ένα έτος, καθώς ο στρατός προχώρησε σε πραξικόπημα, με εκατομμύρια ανθρώπους να διαδηλώνουν στους δρόμους εναντίον της κυβέρνησης.

Το πραξικόπημα του στρατηγού Αμπντέλ Φάταχ Αλ-Σίσι ήταν, βασικά, αποτέλεσμα της καταστροφικής οικονομικής κατάστασης και της εντεινόμενης αποδοκιμασίας του Μόρσι. Ακόμα και οι ψηφοφόροι του είχαν χάσει την εμπιστοσύνη τους στην ικανότητα της κυβέρνησης να δώσει απαντήσεις στα προβλήματα της ανεργίας και της διαφθοράς. Οι ηγεμονικές φιλοδοξίες των Αδελφών Μουσουλμάνων, οι οποίοι αρνούσαν να μοιραστούν την εξουσία σε οποιοδήποτε επίπεδο, επιτάχυναν την απαξίωση της κυβέρνησης και αυτών των ιδίων.

Όμως δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι, οπουδήποτε αλλού, μια τόσο βίαιη διακοπή της δημοκρατικής διαδικασίας, όπως είναι η ανατροπή με στρατιωτικό πραξικόπημα της νόμιμης δηλαδή κυβέρνησης, αυτής των Αδελφών Μουσουλμάνων, θα είχε προκαλέσει παγκόσμια αγανάκτηση. Στην περίπτωση της Αιγύπτου, όμως, συνάντησε την αποδοχή των δυτικών και των αραβοπερσικών κυβερνήσεων. Το Κάιρο, από τη στιγμή της εκδίωξης των Αδελφών Μουσουλμάνων από την εξουσία, κατέστησε εμφανές ότι δεν επιθυμούσε οιαδήποτε σχέση με ισλαμιστικά κινήματα και δη ριζοσπαστικά, όπως το Daesh.

Η Αίγυπτος βίωνε δύσκολες οικονομικές συνθήκες πριν ακόμα από την επανάσταση του 2011, συνθήκες που άρχισαν να βελτιώνονται από τα μέσα του 2013, με την κατάληψη της εξουσίας από τον ελ Σίσι²⁸⁶. Από το 2014 το ΑΕΠ της Αιγύπτου αυξάνεται με έναν ρυθμό της τάξεως του 4% και, σύμφωνα με τις προβλέψεις, θα συνεχίζει να αυξάνεται. Ως συνέπεια αυτής της οικονομικής ανάπτυξης προκύπτει η αύξηση στην κατανάλωση ενέργειας, η οποία κυμαίνεται στο 7% ετησίως, γεγονός που στρέφει την Αίγυπτο στην αναζήτηση νέων πηγών.

Ο ενεργειακός τομέας της Αιγύπτου χαρακτηρίζεται ως εξαιρετικά ευοίωνος αλλά ιδιότυπος. Αν και η Αίγυπτος είναι η μεγαλύτερη πετρελαιοπαραγωγός χώρα εκτός ΟΠΕΚ στην Αφρική και η δεύτερη μεγαλύτερη παραγωγός φυσικού αερίου, εντούτοις ο αιγυπτιακός ενεργειακός τομέας αντιμετωπίζει τεράστιες προκλήσεις. Η Αίγυπτος δεν υπήρξε ποτέ σημαντικός παραγωγός πετρελαίου, πλην όμως τη δεκαετία του 1990 τα αποδεδειγμένα κοιτάσματα επαρκούσαν να καλύψουν τις εσωτερικές ανάγκες. Παρά την επικρατούσα φήμη της Αιγύπτου ως σημαντική περιφερειακή παραγωγού και εξαγωγέα φυσικού αερίου χώρας, η τρέχουσα κατάσταση της όσον αφορά στο φυσικό αέριο την διαμεύδει.

Το 2014 η αιγυπτιακή παραγωγή πετρελαίου έφθασε τα 713.000 bbl/d, με αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου περίπου 4,2 δισ. Bbl, αν και η παραγωγή προβλέπεται να μειωθεί στα 703.000 bbl/d το 2018. Εν τω μεταξύ, η συνολική κατανάλωση πετρελαίου έφθασε σχεδόν τα 770.000 bbl/d, καθώς έχει αυξηθεί κατά μέσο όρο 3% κατά τα τελευταία 10 χρόνια. Η κατανάλωση αποδίδεται κυρίως σε τομείς όπως: ο τομέας των μεταφορών, οι βαριές βιομηχανίες,

²⁸⁶ Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο Πρόεδρος ελ Σίσι αντικατέστησε αρκετούς υπουργούς με ειδικούς σε θέματα επενδύσεων οι οποίοι κατέχουν περγαμηνές και αποδεδειγμένες επιχειρηματικές ικανότητες. Ως αποτέλεσμα αυτού ήταν η αλλαγή του επενδυτικού νόμου, περιορίζοντας τη δυνατότητα πλέον των κρατικοποιήσεων, μειώνοντας τις απαιτήσεις για την αδειοδότηση νέων επιχειρήσεων και, τελικά, δημιουργώντας ένα ευνοϊκό περιβάλλον για επενδύσεις.

όπως είναι ο σίδηρος, το τσιμέντο και τα πετροχημικά, καθώς και η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Ο τομέας των μεταφορών αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο μερίδιο της ζήτησης πετρελαίου. Το πετρέλαιο στην Αίγυπτο προέρχεται από επτά βασικές περιοχές: τη Δυτική Έρημο (51%), τον Κόλπο του Σουέζ (20%), την Ανατολική Έρημο (12%), το Σινά (10%), τη Μεσόγειο Θάλασσα (5%), το Δέλτα του Νείλου (1%) και την Άνω Αίγυπτο (λιγότερο από 1%)²⁸⁷.

Σε γενικές γραμμές, η Αίγυπτος δεν διαθέτει τεράστια πετρελαιϊκά κοιτάσματα. Το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής της χώρας προέρχεται από σχετικά μικρά κοιτάσματα. Ωστόσο, η Αίγυπτος έχει τη μεγαλύτερη ικανότητα διύλισης πετρελαίου στην Αφρική, αν και λειτουργεί κάτω από τα όρια της. Η ικανότητα της Αιγύπτου στη διύλιση πετρελαίου είναι περίπου 700.000 bbl/d, ενώ για το εξευγενισμένο πετρέλαιο της χώρας η παραγωγή ανέρχεται περίπου στα 450.000 bbl/d. Η παραγωγή διύλισης μειώθηκε από το 2009-2013 κατά σχεδόν 28%, εξαιτίας της πολιτικής της να επιτρέπει στις ξένες εταιρείες πετρελαίου να εξάγουν το αργό πετρέλαιο ως αποπληρωμή για το χρέος της χώρας²⁸⁸.

Μέχρι το τέλος του 2010 οι καθαρές εξαγωγές ενέργειας ήταν κερδοφόρες με κατά μέσο όρο περίπου τα 4 δισ. δολάρια²⁸⁹. Ο αιγυπτιακός ενεργειακός τομέας ήταν φιλελεύθερος σε σύγκριση με άλλες γειτονικές χώρες. Η Αίγυπτος είχε στενές και επιτυχημένες εταιρικές σχέσεις και συνεργασίες με μεγάλες διεθνείς εταιρείες πετρελαίου και φυσικού αερίου. Το πρόσημο από τις συνεργασίες αυτές ήταν θετικό εδώ και δεκαετίες (έως τις εξεγέρσεις στις αρχές του 2011).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, η Αίγυπτος παρουσιάζεται ως ικανός παραγωγός και εξαγωγέας φυσικού αερίου. Η χώρα εστράφη προς το φυσικό αέριο για να αντικαταστήσει το πετρέλαιο στην εγχώρια αγορά, κυρίως για την τροφοδότηση των βαριών βιομηχανιών και των σταθμών ηλεκτροπαραγωγής προκειμένου να εξοικονομηθεί περισσότερο αργό πετρέλαιο για εξαγωγές. Μέχρι το 2011 εξήγαγε περίπου το 18% του φυσικού αερίου. Περίπου το 80% των αποθεμάτων φυσικού αερίου της Αιγύπτου βρίσκεται στη Μεσόγειο και το Δέλτα του

²⁸⁷ U.S. Energy Information Administration, "Country Analysis Brief: Egypt," 2014, πρόσβαση 2/5/2017.

²⁸⁸ Ο.π..

²⁸⁹ Pascal Devaux, "Egypt. Crisis in the Energy Sector," 2013, economic-research.bnpparibas.com.

Νείλου, ενώ μικρότερες ποσότητες εντοπίζονται στη Δυτική Έρημο και τον κόλπο του Σουέζ²⁹⁰.

Από το 2011 η παραγωγή φυσικού αερίου έχει μειωθεί δραματικά και άρχισε να γίνεται εμφανής. Η μείωση αυτή ήταν κατά μέσο όρο 3% από το 2009 έως το 2013. Εν τω μεταξύ, οι συνολικές εξαγωγές αερίου της Αιγύπτου έχουν μειωθεί σημαντικά κατά ετήσιο μέσο όρο 30% από το 2010-2013. Αυτό αποδίδεται όχι μόνον στη μείωση της παραγωγής, αλλά και στην τεράστια αύξηση της εγχώριας ζήτησης. Από την δεκαετία του 1990 η κυβέρνηση ενθάρρυνε τα νοικοκυριά, τις επιχειρήσεις και τη βιομηχανία να χρησιμοποιήσει το φυσικό αέριο ως υποκατάστατο των πετρελαϊκών προϊόντων. Επομένως, η κατανάλωση αυξήθηκε κατά μέσο όρο 7% και ως εκ τούτου η Αίγυπτος άρχισε να εισάγει υγροποιημένα προϊόντα φυσικού αερίου (ΥΦΑ) για να ικανοποιήσει τις ανάγκες της.

Δεν πρέπει επίσης να παραβλέπουμε ότι η Αίγυπτος διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διεθνή διαμετακόμιση ενέργειας. Οι δυνατότητές της ως μείζονα χώρα διέλευσης δεν έχουν χρησιμοποιηθεί πλήρως. Ωστόσο, η Αίγυπτος κατέχει σημαντική θέση στις περιφερειακές και παγκόσμιες αγορές ενέργειας λόγω της γεωγραφικής της εγγύτητας και της στρατηγικής θέσης στο σταυροδρόμι του διεθνούς εμπορίου πετρελαίου και φυσικού αερίου, αφού ελέγχει τις δύο σημαντικές διαδρομές διέλευσης: το κανάλι του Σουέζ και τον αγωγό Suez-Mediterranean (SUMED)²⁹¹.

²⁹⁰ Gawdat Bahgat, 2013, *Egypt's Energy Outlook: Opportunities and Challenges*, Mediterranean Quarterly, vol. 24, no.1, p.16.

²⁹¹ Ο αγωγός Sumed (επίσης γνωστός ως αγωγός Suez-Mediterranean) είναι ένας αγωγός πετρελαίου στην Αίγυπτο, ο οποίος διέρχεται από τον τερματικό σταθμό Ain Sukhna στον κόλπο του Σουέζ προς την ακτή Sidi Kerir της Αλεξάνδρειας στη Μεσόγειο Θάλασσα. Παρέχει μια εναλλακτική λύση στο κανάλι του Σουέζ για τη μεταφορά πετρελαίου από την περιοχή του Περσικού Κόλπου στη Μεσόγειο. Ο αγωγός είναι μήκους 320 χιλιομέτρων. Αποτελείται από δύο παράλληλες γραμμές διαμέτρου 42 ιντσών (1.070 mm). Η χωρητικότητά του είναι 2,5 εκατ. βαρέλια ημερησίως (400 × 10³ m³ / d).

Ο αγωγός ανήκει στην εταιρεία Arab Petroleum Pipeline Company / Sumed Company, κοινοπραξία EGPC (50% στην Αίγυπτο), Saudi Aramco (15%, Σαουδική Αραβία), IPIC (15%, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα) (έκαστο των 5%) και QGPC (5%, Κατάρ). <http://sumed.org/>, 10/5/2017.

Η ανακάλυψη του τεράστιου κοιτάσματος φυσικού αερίου Zohr²⁹² στην ΑΟΖ της Αιγύπτου, στην περιοχή της Αν. Μεσογείου, αλλάζει τα γεωπολιτικά δεδομένα στην περιοχή ενδιαφέροντος. Το κοιτάσμα αυτό στα όρια των ΑΟΖ της Ελλάδας της Κύπρου και του Ισραήλ, αποτελεί την κινητήρια δύναμη οικοδόμησης και ανάπτυξης οικονομικών σχέσεων μεταξύ των χωρών και επαναχάραξης του χάρτη δικτύων μεταφοράς ενέργειας από την Ανατολή στη Δύση.

Η επαναχάραξη αυτή βεβαίως και θα επηρεάσει και το Ισραήλ, το οποίο βρίσκεται στο κέντρο του Συμπλόκου/Συστήματος και όπως είδαμε και στην ανάλυση του προηγούμενου υποσυστήματος, αποκτά νέα, πιο ισχυρή θέση στην ενεργειακή σκακιέρα. Στο πνεύμα αυτής της συνεργασίας οι τέσσερις ενδιαφερόμενες χώρες, Ελλάδα – Κύπρος – Αίγυπτος – Ισραήλ, έχουν συνάψει συμφωνίες για τη στενή συνεργασία τους στον τομέα της ενέργειας²⁹³.

²⁹² Το κοιτάσμα φυσικού αερίου Zohr Gas βρίσκεται στην περιοχή Shorouk Block στην Αιγυπτιακή Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ), στη Μεσόγειο Θάλασσα, περισσότερα από 150χλμ. από την ακτή.

Η ENI κατέχει το 100% της άδειας στην περιοχή Shorouk μέσω της παραγωγής ΙΕΟΚ και το οικόπεδο το διαχειρίζεται η Belayim Petroleum Company (Petrobel), μια κοινοπραξία μεταξύ ΙΕΟΚ και Αιγυπτιακής General Petroleum Corporation (EGPC). Η ENI έλαβε έγκριση για την Zohr Development Lease, την Αιγυπτιακή Εταιρεία Συμπαράγωγής Φυσικού Αερίου (EGAS) τον Φεβρουάριο του 2016. Ο τομέας αερίου βαθέων υδάτων αναμένεται να αρχίσει την παραγωγή το 2017 και να φτάσει την πλήρη παραγωγική του ικανότητα το 2019. Η συνολική επένδυση στο μεσογειακό έργο υπεράκτιου φυσικού αερίου εκτιμάται ότι είναι περίπου 12 δισ. δολάρια, με την αρχική επένδυση περίπου 4 δισ. δολ. για την αρχική παραγωγή φυσικού αερίου.

Σύμφωνα με την ENI, το κοιτάσμα θα μπορούσε να δώσει περίπου 30 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια φυσικού αερίου και καλύπτει μια έκταση περίπου 100 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Το κοιτάσμα είναι πολύ μεγαλύτερο από τα ισραηλινά Λεβιάθαν και Ταμάρ και το κυπριακό κοιτάσμα Αφροδίτη και η έναρξη εξόρυξης του σε επτά χρόνια από σήμερα θα δώσει στην Αίγυπτο πόρους ίσους με 10 δισ. δολάρια ετησίως και έτσι θα μπορούν να ικανοποιηθούν οι ανάγκες της Ευρώπης για φυσικό αέριο μέχρι ποσοστού 10% αυτού που καταναλώνεται σήμερα ετησίως. Ο εκπρόσωπος της ENI δήλωσε ότι το κοιτάσμα Zohr, εκτός από το μεγαλύτερο, μέχρι στιγμής της Μεσογείου, είναι και ένα από τα μεγαλύτερα του κόσμου και μπορεί να καλύψει για πολλές δεκαετίες τις ανάγκες της Αιγύπτου σε φυσικό αέριο και φυσικά να της αποφέρει έσοδα δεκάδων δισ. δολ. από εξαγωγές.

<http://www.offshore-technology.com/projects/zohr-gas-field>, πρόσβαση 5/5/2017.

²⁹³ Στις 29 Ιανουαρίου 2016 συνήφθη η τριμερής συμφωνία Ελλάδας-Κύπρου- Ισραήλ μετά την τριμερή περσινή συμφωνία Ελλάδας- Κύπρου-Αιγύπτου.

Με την υπογραφή της συμφωνίας αυτής, ενισχύονται οι επωφελείς συνεργασίες και διαμορφώνονται νέοι αναπτυξιακοί όροι σε μια σειρά από οικονομικούς τομείς. Ταυτόχρονα αναβαθμίζεται ο ρόλος της Ελλάδας ως έναν παράγοντα σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή. Το ίδιο ισχύει και για την Κυπριακή Δημοκρατία. Ιδιαίτερα

Για να αποφύγει τον κίνδυνο της απομόνωσης, το Ισραήλ επιχείρησε στρατηγική προσέγγιση με την Ελλάδα και την Κύπρο, δύο χώρες τις οποίες το Τελ-Αβίβ θεωρεί ως πολιτικά αντίβαρα και ως γέφυρες προς την Ευρώπη. Ένα σχέδιο κατασκευής αγωγών και εργοστασίου υγροποίησης φυσικού αερίου, τα οποία θα επέτρεπαν τη μεταφορά υγροποιημένου φυσικού αερίου προς τη Γηραιά Ήπειρο, αποτελεί, εδώ και τρία χρόνια, αντικείμενο διαβουλεύσεων μεταξύ των εκπροσώπων των τριών χωρών και αξιωματούχων της Ε.Ε.. Τα κοινά συμφέροντα του Ισραήλ με τη Λευκωσία αφορούν επίσης σχέδια στα κυπριακά χωρικά ύδατα: οι ισραηλινές εταιρείες Delek και Anver Oil κατέχουν το 30% των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης του κοιτάσματος Αφροδίτη, νοτιοανατολικά της Κύπρου, όπου τα αποθέματα φυσικού αερίου εκτιμώνται σε 140 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Συγχρόνως, η συνεργασία αυτή διευκολύνει και την προσέγγιση με την Αίγυπτο στο θέμα της ενέργειας.

Ισραήλ και Αίγυπτος συνεργάζονται στενά και για το θέμα της Γάζας. Η παλαιστινιακή οργάνωση Χαμάς²⁹⁴, που ελέγχει την περιοχή της Λωρίδας της Γάζας μετά τη νίκη της στις

σημαντικός από τους τομείς της συνεργασίας είναι η ενέργεια, καθώς η ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Αν. Μεσόγειο αποκαλύπτει μια νέα δυναμική στην περιοχή και μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για σταθερότητα και συνεργασία.

Σε αυτό το πλαίσιο:

- Επανεκκινεί το έργο του αγωγού φυσικού αερίου EastMed, το οποίο θα συνδέσει απ ευθείας τα κοιτάσματα αερίου της Ανατολικής Μεσογείου με τα ευρωπαϊκά δίκτυα. Ο EastMed αποτελεί έργο μεγάλης σημασίας για την οικονομία και την ενεργειακή ασφάλεια,
- Προωθούνται στρατηγικής σημασίας τριμερή ενεργειακά σχέδια, όπως είναι το “EuroAsia Interconnector” που προβλέπει την καλωδιακή σύνδεση των τριών χωρών, για μεταφορά ηλεκτρικού ρεύματος στις αγορές ενέργειας της ηπειρωτικής Ευρώπης.
- Διερευνούνται οι δυνατότητες κατασκευής σταθμών μεταφοράς Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (LNG) στην Ελλάδα. Το θέμα αυτό έχει ενταχθεί και στην τριμερή συμφωνία Ελλάδας – Κύπρου - Αιγύπτου.

Στις 11 Οκτωβρίου 2016 η 4^η τριμερής Σύνοδος Ελλάδας – Αιγύπτου – Κύπρου πραγματοποιήθηκε στο Κάιρο με σκοπό την εμβάθυνση των σχέσεων και της συνεργασίας μεταξύ των τριών χωρών, σε θέματα όπως είναι η ανάπτυξη, οι υποδομές, η ενέργεια, το εμπόριο, ο τουρισμός, η περιφερειακή ασφάλεια. Ειδικότερα στον τομέα της ενέργειας ιδιαίτερο αντικείμενο μελέτης αποτέλεσε η μεταφορά φυσικού αερίου από τα σημαντικά κοιτάσματα της Αιγύπτου και της Κυπριακής Δημοκρατίας προς την Ευρώπη, καθώς και η οριοθέτηση των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών και μεταξύ των τριών αυτών χωρών.

²⁹⁴ Χαμάς στα αραβικά σημαίνει «ζήλος ή θάρρος» και είναι το ακρωνύμιο για το «Harakat Al Muqawima Al Islamiyya», δηλαδή Κίνημα Ισλαμικής Αντίστασης. Η Χαμάς ιδρύθηκε δε στις 15 Δεκ. 1987, στη Γάζα, αμέσως

εκλογές τον Ιανουάριο του 2006, προς έκπληξη όλων, Παλαιστινίων και μη, κατηγορείται ευθέως από το Τελ-Αβίβ και το Κάιρο για τις τρομοκρατικές ενέργειες στην Χερσόνησο του Σινά. Όμως, τα κίνητρα για την εξαπόλυση μύδρων εναντίον της Χαμάς και, γενικά, των Παλαιστινίων της Γάζας πηγάζουν από τον ίδιο ουσιαστικό σκοπό: την ενεργειακή ασφάλεια.

Η Αίγυπτος όπως είδαμε, είναι χώρα παραγωγός υδρογονανθράκων και επί χρόνια πάροχος φυσικού αερίου στο Ισραήλ μέσω αγωγού που διέρχεται από τη Χερσόνησο το Σινά και αποτελεί στόχο των Παλαιστινίων με σκοπό αυτοί να πλήξουν την ενεργειακή τροφοδοσία του Ισραήλ. Η ενεργειακή αυτή συνεργασία χρονολογείται επί προεδρίας Χόσνι Μουμπάρακ. Μέχρι το 2011, το Ισραήλ εισήγαγε το 43% του φυσικού αερίου του από την Αίγυπτο. Οι προνομιακές σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών είχαν γίνει εύθραυστες από την εποχή της ανατροπής του Μουμπάρακ, την οποία ακολούθησαν επιχειρήσεις δολιοφθοράς του αγωγού φυσικού αερίου από ένοπλες ομάδες, μέσα στη συγκυρία της «Αραβικής Άνοιξης».

Παράλληλα, το Κάιρο σχεδιάζει την αύξηση της διακίνησης αερίου, μετά την ανακάλυψη των νέων κοιτασμάτων στην ΑΟΖ του, μέσω του υφισταμένου αλλά και νέου, δικτύου αγωγών προς χώρες, όπως είναι η Ιορδανία και το Ισραήλ, η Ε.Ε., η Τουρκία. Ο κίνδυνος δολιοφθορών, που ελλοχεύει όμως στην περιοχή, λειτουργεί ανασταλτικά την υλοποίηση αυτών των σχεδίων, αποστερώντας από την Αίγυπτο έσοδα απαραίτητα για την αναθέρμανση της ανάπτυξης, η οποία λόγω των πολιτικών αναταραχών των τελευταίων ετών, ουσιαστικά εκμηδενίστηκε, βυθίζοντας την χώρα στο χρέος.

Παρά το κλίμα ευφορίας που επικρατεί στις σχέσεις των δύο χωρών δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι, η Αίγυπτος στο πίσω μέρος του μυαλού της φοβάται τον σφετερισμό της δικής της ΑΟΖ από το Τελ-Αβίβ. Η αραβική χώρα γνωστοποίησε ήδη ότι θα αντιταχθεί σε οποιοδήποτε σχέδιο εξαγωγής ισραηλινού φυσικού αερίου προς την Ευρώπη μέσω του αγωγού Αρίς-Ασκελόν που συνδέει τις δύο χώρες. Με την πρόσφατη ανακάλυψη του αιγυπτιακού κοι-

μετά την έναρξη της πρώτης Ιντιφάντα (1987-1992). Ιδρύθηκε ως ένοπλη πτέρυγα του Ισλαμικού Φονταμενταλιστικού Κινήματος των Αδελφών Μουσουλμάνων (Ikhwan al-Muslimin), το οποίο είχε ιδρυθεί στη Γάζα το 1946. Οι ιδρυτές της Χαμάς ήταν: Ο Σεΐχης Ahmad Yassin, ιστορικός πνευματικός της ηγέτης, ο οποίος σκοτώθηκε το 2004 από Ισραηλινή αεροπορική επιχείρηση στη Γάζα, ο Abd al-Fattah Dukhan, ο Muhammed Shama, ο Ibrahim al-Yazuri, ο Issa al-Najjar, ο Salah Shehadeh και ο ‘Abd al-Aziz Rantisi. Το σύνθημα της Χαμάς είναι ότι « ο Θεός είναι ο στόχος της , ο Προφήτης είναι το πρότυπό της, το Κοράνι είναι το Σύνταγμα της, η Τζιχάντ (Ιερός Πόλεμος) είναι η οδός της και ο θάνατος εις το όνομα του Θεού είναι η υψηλότερη επιθυμία της».

τάσματος Ζορ, είναι η σειρά του εβραϊκού κράτους να ανησυχεί για τα εξαγωγικά σχέδιά του καθώς και για το καθεστώς του ως βασικού προμηθευτή της περιοχής στο μέλλον.

Εξετάζοντας τώρα την περίπτωση του Ισραήλ, θα λέγαμε ότι η ενέργεια είναι αυτή που πραγματικά καθορίζει πλέον τη στάση του Τελ-Αβίβ απέναντι στις διεκδικήσεις των Παλαιστινίων της Λωρίδας της Γάζας. Γνωρίζουμε ότι, εντός του Ισραήλ υφίσταται *de facto* το Παλαιστινιακό «Κράτος» το οποίο είναι κατά βάση αραβικό και μουσουλμανικό. Ωστόσο, η μέχρι σήμερα πορεία της προσπάθειας ίδρυσης και αναγνώρισης του Παλαιστινιακού Κράτους πηγάζει από εθνικά ένστικτα και όχι από θρησκευτικά. Ουδέποτε χρησιμοποιήθηκε το ισλάμ και, ειδικότερα το τζιχάντ ως μέσο και εργαλείο για την εξουδετέρωση της ισραηλινής αδιαλλαξίας, όπως γίνεται σήμερα στην αντίστοιχη περίπτωση της κρατογένεσης του DAESH. Άλλωστε αυτό θα ήταν ίσως καταστροφικό αφού το χριστιανικό στοιχείο σε αυτό το κράτος δεν μπορούμε να το παραβλέψουμε. Το αίσθημα της ιδιοκτησίας της συγκεκριμένης περιοχής και της παλαιστινιακής εθνικής ταυτότητας είναι η γενεσιουργός αιτία της Intifada.

Μέχρι πρόσφατα το Ισραήλ δεν αποδέχονταν την αναγνώριση του Παλαιστινιακού Κράτους λόγω της ανασφάλειας που γεννούσε η ύπαρξη ενός αραβικού κράτους, εχθρικά διακείμενου, στο μαλακό υπογάστριο του Εβραϊκού Κράτους. Η ανακάλυψη όμως του υποθαλάσσιου κοιτάσματος φυσικού αερίου το 2000 από την British Gas, στα ύδατα που τελούν υπό νόμιμο έλεγχο της Παλαιστινιακής Αρχής υποχρέωσε το Τελ-Αβίβ να μεταβάλει τη ρητορική του για το θέμα. Τα δύο πηγάδια του κοιτάσματος αερίου Marine Gaza βρίσκονται περίπου 36 χιλιόμετρα (22 μίλια) στα ανοικτά της θάλασσας της Λωρίδας, σε βάθος 2.000 ποδιών (610 μ.)²⁹⁵. Το πεδίο διαθέτει αρκετή ενέργεια για την προμήθεια των Παλαιστινιακών εδαφών και θα εξακολουθεί να έχει πλεόνασμα για εξαγωγές, καθιστώντας παράλληλα τα Παλαιστινιακά εδάφη ενεργειακά ανεξάρτητα²⁹⁶.

Ουσιαστικά, η επιβολή του ναυτικού αποκλεισμού της Λωρίδας της Γάζας από το Ισραήλ με τα γνωστά γεγονότα του Mavi Marmara, ήταν ένας τρόπος να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες οι οποίες τελικά θα οδηγήσουν, το φυσικό αέριο της Γάζας να το διαχειρίζεται

²⁹⁵ Henderson, Simon, March 2014, *Natural Gas in the Palestinian Authority: The Potential of the Gaza Marine Offshore Field*, Journal of Health and Social Behavior, 53 (3), p 296.

²⁹⁶ Antreasyan, Anaïs, 2013, *Gas Finds in the Eastern Mediterranean: Gaza, Israel, and Other Conflicts*, Journal of Palestine Studies, 42 (3 Spring): pp 29–47.

το Ισραήλ σε συνεργασία με τη βρετανική British Gas Group, η οποία είχε λάβει, από τον Πρόεδρο Αραφάτ, αδειοδότηση για χρήση 25 χρόνων. Η εμφάνιση στο προσκήνιο της ρωσικής Gazprom, από τον Ιανουάριο του 2014²⁹⁷, που φέρεται να διαβεβαίωσε την Παλαιστινιακή Αρχή ότι, υπό μια ενωμένη κυβέρνηση (Χαμάς και Φατάχ μαζί), θα είναι αυτή που θα έχει τον τελικό λόγο αν το έργο το αναλάβει η ρωσική εταιρεία, σε συνδυασμό με την προσφορά ανέγερσης ηλεκτροδοτικών σταθμών στη Δυτική Όχθη από την επίσης ρωσική εταιρεία Technopromexport παρακάμπτοντας τις αντίστοιχες ισραηλινές προσφορές, προκάλεσε την έντονη ανησυχία του Τελ-Αβίβ.

Το Τελ Αβίβ δεν διανοείται ένα Παλαιστινιακό ανεξάρτητο κράτος πλούσιο και αυτάρκες από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων και οι ΗΠΑ, από την άλλη δεν θέλουν τη Ρωσία να αποκτά πρόσβαση σε τόσο κομβικό γεωστρατηγικό σημείο στην ανατολική Μεσόγειο και να εκμεταλλεύεται αυτή τους παλαιστινιακούς υδρογονάνθρακες, ανατρέποντας την ισορροπία ισχύος στην περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος μας. Για όλους αυτούς τους συγκεκριμένους λόγους, το κοίτασμα Marine Gaza παραμένει ανεκμετάλλευτο, αποστερώντας από την Παλαιστίνη απαραίτητους οικονομικούς πόρους, οι οποίοι θα λειτουργούσαν προς την απόκτηση ισχύος, γεγονός που θα σηματοδοτούσε νέα εποχή στο Μεσανατολικό Ζήτημα.

Αν και δεν αποτελεί ανεξάρτητο κράτος, εντούτοις η Παλαιστίνη είναι ένας αξιόλογος δρων στο παρόν υποσύστημά. Η πολύχρονη εμφύλια διαμάχη μεταξύ Χαμάς και Φατάχ έχει ουσιαστικά απομειώσει τη συνολική ισχύ του Παλαιστινιακού λαού, προς όφελος βέβαια του Ισραήλ, de facto επιβάλλοντας ως «νόμιμη», διεθνώς παλαιστινιακή εκπρόσωπο την Φατάχ και ως αναγνωρισμένη από τη Δύση, κυβέρνηση του Μαχμούτ Αμπάς, θέτοντας ταυτόχρονα τη Χαμάς στο περιθώριο, χαρακτηρίζοντάς την παράλληλα, ως τρομοκρατική οργάνωση.

Παρόλα τα εσωτερικά προβλήματα, οι επιδιώξεις της Παλαιστίνης, που εδράζονται κυρίως στον πολιτιστικό πυλώνα, έχουν ως μόνιμο προσανατολισμό την ίδρυση ενός ανεξάρτητου, κυρίαρχου Παλαιστινιακού Κράτους, στον χώρο, όπου βρίσκονται συσσωρευμένοι οι πληθυσμοί, διεκδικώντας πάντα να προσαρτήσει και νέα εδάφη, τα οποία εποίκισε το Ισραήλ.

Από το 2000, μετά την έρευνα και τον εντοπισμό πιθανών υποθαλάσσιων κοιτασμάτων στη θαλάσσια περιοχή της Λωρίδας της Γάζας, η ενεργειακή πολιτική της Παλαιστίνης παρα-

²⁹⁷<https://www.the-guardian.com/environment/earth-insight/2014/jul/09/israel-war-gaza-palestine-natural-gas-energy-crisis>, πρόσβαση 10 Μαΐ 17

μένει όμηρος της άρνησης του Τελ-Αβίβ να επιτρέψει την εκμετάλλευση, αν πρώτα δεν εξουδετερωθεί πλήρως η απειλή της Χαμάς από την Γάζα. Οι κινήσεις για συμφιλίωση μεταξύ Χαμάς και Φατάχ, οι οποίες μέχρι στιγμής παραμένουν άκαρπες, εντάσσονται στον συνολικό σχεδιασμό του Αμπάς να απελευθερώσει τη διαδικασία εξόρυξης από τα κοιτάσματα. Η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων θα αποφέρει κέρδη που θα εισρεύσουν στο Παλαιστινιακό Κράτος, το οποίο αποκτώντας μια οικονομική ευρωστία θα είναι σε θέση να διαπραγματευτεί υπό άλλους όρους με το Ισραήλ.

Η αντίληψη περί της κατίσχυσης του πολιτιστικού πυλώνα στο υποσύστημα που μόλις αναλύσαμε, αποτελεί ουσιαστικά την παγιωμένη εικόνα που έχει υιοθετήσει η διεθνής κοινότητα, ή καλύτερα, που επιδιώκει να παρουσιάσει στο ευρύτερο κοινό. Θρησκευτικές, εθνικές και εθνοτικές διαφορές εμφανίζονται ως οι δυνάμεις που επενεργούν στο υποσύστημα και καθορίζουν την κατανομή ισχύος. Ασφαλώς και τα παραπάνω στοιχεία και, κατ'έπекταση ο πολιτιστικός πυλώνας επηρεάζει την κατανομή ισχύος, αλλά, όπως είδαμε, δεν είναι αυτός που υπερισχύει και άρα που την καθορίζει. Ο γεωπολιτικός, όμως, παράγοντας της ενεργειακής ασφάλειας που διατρέχει το υποσύστημά, μας αποκαλύπτει τον πραγματικά κυρίαρχο ρόλο του οικονομικού πυλώνα.

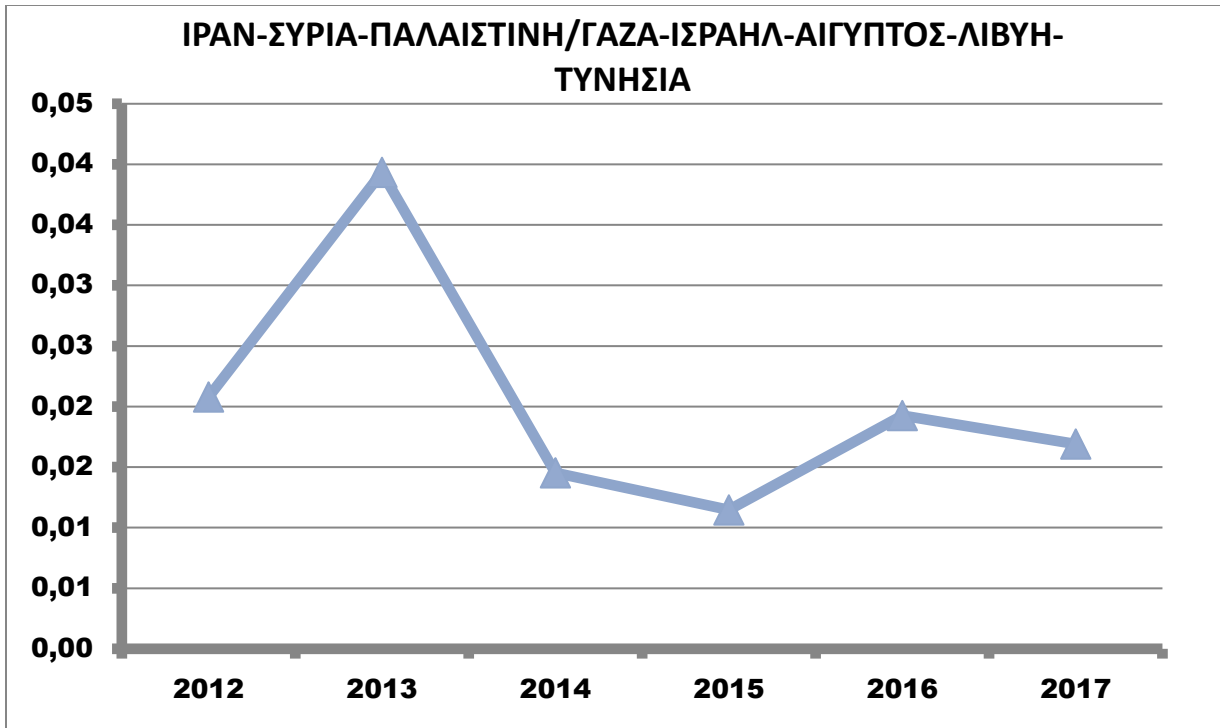
Γι' αυτόν τον λόγο η ανάλυση του οικονομικού πυλώνα, με τη χρήση αριθμοδεικτών, θα αποκαλύψουν την τάση ανακατανομής ισχύος. Οι τιμές των δεικτών που αφορούν στο εν λόγω υποσύστημα, αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα, ο οποίος και τροφοδοτώντας το μαθηματικό μοντέλο της μεθοδολογίας της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης δεικνύει διαγραμματικά την τάση ανακατανομής της ισχύος.

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ	ΑΕΠ 40%			ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ 30%			ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ / ΕΞΑΓΩΓΩΝ 20%			ΑΝΕΡΓΙΑ 10%			ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΙΣΧΥΣ	ΤΑΣΗ ΑΝΑΚΑΤ ΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ (Μ.Ο.)
ΙΡΑΝ														
2012	462,7	0,482	0,193	1,24	0,00	0,00	0,88	0,49	0,098	12,6	0,458	0,046	0,25	0,01
2013	461,8	0,482	0,1926	1,49	0,001691933	0,00	3,43	0,517	0,103	10,4	0,378	0,038	0,26	0,032351
2014	483,1	0,504	0,2017	1,33	0,000609096	0,00	1,68	0,499	0,1	10,6	0,383	0,038	0,26	0,00755
2015	476,7	0,497	0,1989	1,65	0,00277477	0,00	0,47	0,486	0,097	11,1	0,401	0,04	0,26	0,004479
2016	540,6	0,565	0,226	1,42	0,001218192	0,00	1,5	0,497	0,099	12,4	0,451	0,045	0,28	0,012277
2017	560,9	0,587	0,2347	1,49	0,001691933	0,00	1,1	0,493	0,099	12,1	0,439	0,044	0,29	0,009907
ΣΥΡΙΑ														
2012	43,190	0,037	0,015	45,000	0,296155929	0,09	-1,24	0,467	0,093	8,67	0,313	0,031	-0,01	
2013	21,360	0,014	0,0057	60,000	0,3976719	0,12	-2	0,459	0,092	8,67	0,313	0,031	-0,05	
2014	22,070	0,015	0,006	75,000	0,499187872	0,15	-3	0,449	0,09	8,45	0,305	0,03	-0,08	
2015	16,980	0,01	0,0039	90,000	0,600703844	0,18	-3,000	0,449	0,09	8,39	0,303	0,03	-0,12	
2016	13,41	0,006	0,0024	91,300	0,609501895	0,18	-3,148	0,447	0,089	8,25	0,298	0,03	-0,12	
2017	17,131	0,01	0,0039	94,8	0,633188955	0,19	-4,000	0,438	0,088	8,12	0,293	0,029	-0,13	
ΑΙΓΥΠΤΟΣ														
2012	279,4	0,288	0,1152	80,3	0,445007317	0,13	-7,92	0,396	0,079	12,6	0,456	0,046	0,02	
2013	288,6	0,298	0,1191	87,1	0,483282675	0,14	-6,34	0,413	0,083	13,2	0,477	0,048	0,01	
2014	305,5	0,316	0,1263	90,5	0,502420353	0,15	-8,43	0,39	0,078	13,1	0,475	0,047	0,01	
2015	332,7	0,345	0,1378	85	0,471462344	0,14	-8,48	0,39	0,078	13,1	0,473	0,047	0,03	
2016	332,9	0,345	0,1379	92,3	0,512552066	0,15	-9,56	0,378	0,076	12,4	0,449	0,045	0,01	
2017	235,4	0,241	0,0965	108	0,600923112	0,18	-13,49	0,336	0,067	11,8	0,426	0,043	-0,06	
ΤΥΝΗΣΙΑ														
2012	45,04	0,039	0,0158	47,7	0,261510751	0,08	-9,44	0,38	0,076	17,6	0,641	0,064	-0,05	
2013	46,25	0,041	0,0163	46,8	0,256444895	0,08	-9,52	0,379	0,076	15,9	0,578	0,058	-0,04	
2014	43	0,037	0,0149	51,6	0,283462794	0,09	-10,98	0,363	0,073	15,1	0,547	0,055	-0,05	
2015	43,17	0,037	0,015	57,2	0,314983677	0,09	-10,87	0,364	0,073	15,2	0,552	0,055	-0,06	
2016	41,8	0,036	0,0144	60,6	0,334121355	0,10	-10,7	0,366	0,073	15,5	0,563	0,056	-0,07	
2017	39,81	0,034	0,0136	68,7	0,379714061	0,11	-10,7	0,366	0,073	15,4	0,558	0,056	-0,08	
ΛΙΒΥΗ														
2012	81,87	0,079	0,0314	6,8	0,031295733	0,01	38,88	-0,06	-0,01	19	0,692	0,069	-0,06	
2013	65,5	0,061	0,0245	7,6	0,035798717	0,01	5,61	0,541	0,108	18,3	0,666	0,067	0,06	
2014	41,14	0,035	0,0141	13,6	0,069571091	0,02	-44,87	3E-04	6E-05	17,1	0,622	0,062	-0,07	
2015	7,84	0	0	15,3	0,07913993	0,02	-34,31	0,113	0,023	16,1	0,584	0,058	-0,06	
2016	26,2	0,019	0,0078	16,5	0,085894405	0,03	-17,94	0,289	0,058	16,2	0,59	0,059	-0,02	
2017	37,88	0,032	0,0127	17	0,08870877	0,03	3,27	0,516	0,103	17,1	0,622	0,062	0,03	
ΙΣΡΑΗΛ														
2012	257,2	0,264	0,1058	68,5	0,378588315	0,11	0	0,481	0,096	6,86	0,246	0,025	0,06	
2013	292,6	0,302	0,1208	60,1	0,331306991	0,10	1,84	0,5	0,1	6,21	0,222	0,022	0,10	
2014	309,6	0,32	0,128	65,8	0,363390746	0,11	1,87	0,501	0,1	5,89	0,211	0,021	0,10	
2015	299,8	0,31	0,1239	63,7	0,351570415	0,11	3,21	0,515	0,103	5,25	0,187	0,019	0,10	
2016	319	0,33	0,132	62,1	0,342564449	0,10	1,87	0,501	0,1	4,8	0,171	0,017	0,11	
2017	353,3	0,366	0,1466	60,5	0,333558482	0,10	1,68	0,499	0,1	4,22	0,149	0,015	0,13	
ΓΑΖΑ-ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ														
2012	11,28	0,004	0,0015	22	0,116852415	0,04	-39,26	0,06	0,012	23	0,836	0,084	-0,11	
2013	12,48	0,005	0,002	19	0,099966228	0,03	-37,93	0,075	0,015	23,4	0,862	0,086	-0,10	
2014	12,72	0,005	0,0021	17,4	0,090960261	0,03	-38,1	0,073	0,015	27	0,982	0,098	-0,11	
2015	12,67	0,005	0,002	20	0,105594957	0,03	-41,03	0,041	0,008	25,8	0,941	0,094	-0,12	
2016	13,43	0,006	0,0024	18,5	0,097151863	0,03	-39,07	0,062	0,012	26,9	0,98	0,098	-0,11	
2017	14	0,007	0,0026	17,5	0,091523134	0,03	-37,07	0,084	0,017	27,4	1	0,1	-0,11	

Πίνακας 9: Αριθμοδείκτες Υποσυστήματος Ιράν – Συρία – Ισραήλ – Παλαιστίνη – Αίγυπτος – Λιβύη – Τυνησία

Πηγή: <https://www.theglobaleconomy.com>, <https://tradingeconomics.com>, <http://world.bymap.org>

πρόσβαση Σεπτέμβριος 2019 – Ιανουάριος 2020

Διάγραμμα 5: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ιράν – Συρία – Ισραήλ – Παλαιστίνη – Μαγκρέμπ - Αίγυπτος – Λιβύη – Τυνησία

Αίγυπτος, Ισραήλ, Παλαιστίνη/Γάζα προγραμματίζουν, σχεδιάζουν, επενδύουν και υλοποιούν σχέδια που σχετίζονται άμεσα με την οικονομική τους ενδυνάμωση με απώτερο σκοπό την απόκτηση, ανάκτηση ή αύξηση της ισχύος τους κατά περίπτωση. Μέχρι σήμερα η Αίγυπτος μετά από μία μακρά περίοδο αποσταθεροποίησης και αποδυνάμωσης, ανακτά ισχύ και τείνει να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο ενεργειακό περιβάλλον, ενώ το Ισραήλ διατηρεί την ισχύ του στο υποσύστημα με αυξητικές τάσεις, οι οποίες πηγάζουν από τη θέση που διεκδικεί στο νέο ενεργειακό περιβάλλον, που διαμορφώνεται.

Διαπιστώνουμε ότι, η τάση ανακατανομής ισχύος, μετά από μία ανοδική τάση την περίοδο 2012-2013 λόγω των ενθαρρυντικών οικονομικών συνθηκών που επικρατούσαν σε Ισραήλ, Αίγυπτο και σταθεροποιητικών στις υπόλοιπες, πλην της Συρίας, φθίνει απότομα και σταθερά, εξαιτίας των περιγραφεισών συνθηκών, που επικρατούν και οι οποίες αποτυπώνονται και στους αριθμοδείκτες του επιλεγθέντος προς εξέταση οικονομικού πυλώνα.

Το συγκεκριμένο υποσύστημα το οποίο και ενσωματώνει τις πιο σημαντικές χώρες της Β. Αφρικής οι οποίες παράγουν υδρογονάνθρακες καθώς και τις χώρες εκείνες της Μ. Ανατολής, οι οποίες, πέραν της δυνατότητάς τους να παράγουν υδρογονάνθρακες, παράγουν και σταθε-

ρότητα ή αστάθεια στην περιοχή, γεγονός το οποίο επηρεάζει τις επιλογές της Ευρώπης αναφορικά με την τροφοδοσία της σε ενέργεια. Έτσι, εξαιτίας της παραπάνω περιγραφείσας αστάθειας, το γεωπολιτικό υποσύστημα δεν δύναται να ανταποκριθεί στις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης. Η ήδη διαπιστωμένη αδυναμία εξασφάλιση απρόσκοπτης ροής ενέργειας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, υπό τις υφιστάμενες οικονομικές συνθήκες, δεν επιβεβαιώνουν την 1^η Υπόθεση που διατυπώσαμε στην έρευνά μας.

Διαπιστώσαμε επίσης, ότι προσπάθειες που κατέβαλε η Ε.Ε προς την ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων με αριθμό χωρών του εν λόγω υποσυστήματος, όπως με τη Λιβύη, την Παλαιστίνη, τη Συρία, δεν ευοδώθηκαν καθιστώντας και την 2^η Υπόθεση Ερεύνης ανενεργή. Παράλληλα, επισημαίνουμε την επιτυχή προσπάθεια της Ελλάδος και της Κύπρου να αναπτύξουν οικονομικές σχέσεις με την Αίγυπτο και το Ισραήλ, γεγονός που αποδεικνύει αφενός την αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να υποστηρίζει το κοινό καλό, αφετέρου τις δυνατότητες που διαθέτουν μικρές χώρες όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, να διαδραματίσουν σημαίνοντα ρόλο στο ενεργειακό γίγνεσθαι του υπό εξέταση Συμπλόκου/Συστήματος.

3.9 Ανάλυση του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος: ΙΣΡΑΗΛ – ΑΙΓΥΠΤΟΣ – ΚΥΠΡΟΣ – ΕΛΛΑΔΑ

Αρχίζουμε την ανάλυση του συγκεκριμένου υποσυστήματος από το Ισραήλ, ένα κράτος πραγματικά «*sui generis*» του οποίου διαχρονικά οι επιλογές συνοψίζονται στα λόγια της Γκόλντα Μείρ «εμείς οι εβραίοι έχουμε ένα μυστικό όπλο στον αγώνα εναντίον των αράβων: δεν έχουμε που αλλού να πάμε». Όντως, ένα κράτος – έθνος, περιτριγυρισμένο από εχθρικές διακείμενα προς αυτό κράτη, έθνη και θρησκευτικές κοινότητες, κατορθώνει, παρά το μικρό μέγεθός του, να επιβιώνει, να αναπτύσσεται και να επιβάλλεται. Πάγια επιλογή του: η επιβίωση και η επικράτηση του στο εγγύς και το περιφερειακό περιβάλλον.

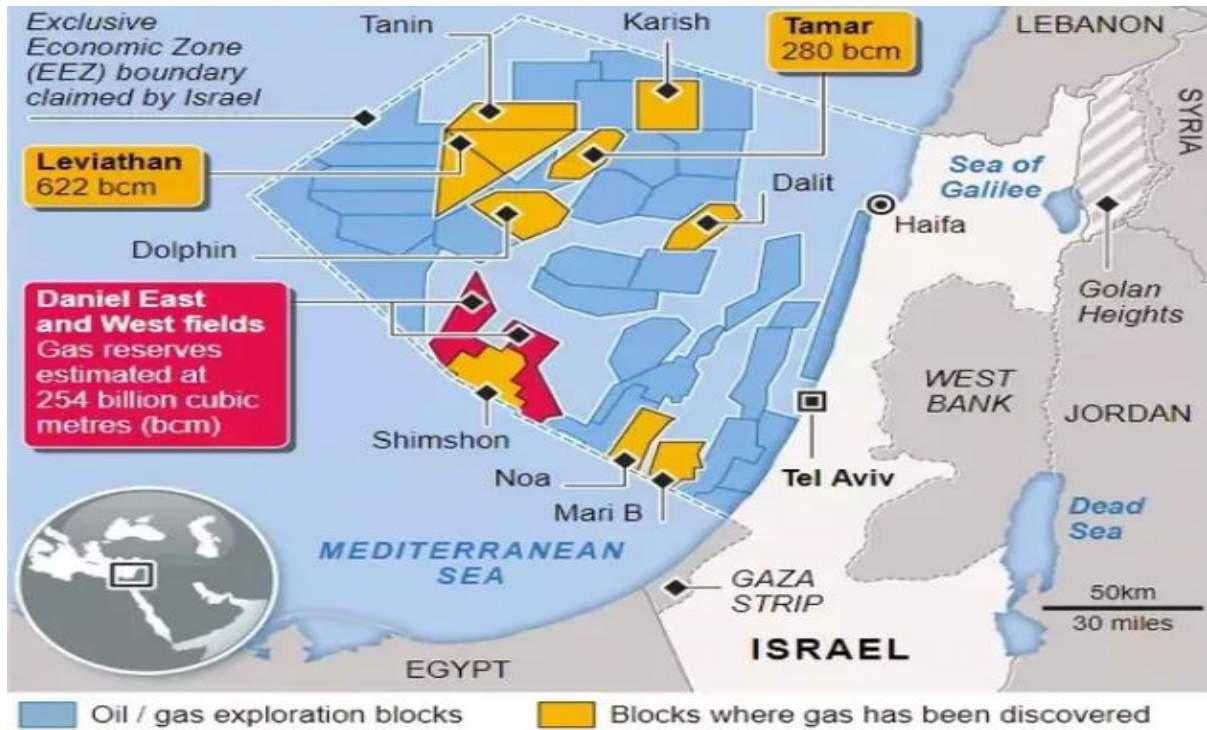
Αποτελούμενο ουσιαστικά από μια στενή λωρίδα, η οποία στα δυτικά περιορίζεται από τη Μεσόγειο, αναζητά το απαιτούμενο βάθος για την άμυνά του προς τα ανατολικά. Η «δέσμευση» των υψωμάτων του Γκολάν, εις βάρος της Συρίας, κρίνεται ότι δεν επαρκούν για να εξασφαλίσουν την εδαφική ακεραιότητα της χώρας, τη στιγμή μάλιστα που η γείτονα χώρα βρέθηκε στο χείλος της καταστροφής μετά την εξάπλωση του Daesh. Η σημειακή προσβολή στόχων εντός της Συρίας και η ανεξάρτητη δράση, απορρίπτοντας την οποιαδήποτε συμμαχία,

εναντίον του Ισλαμικού Κράτους αποδεικνύει την χωρίς δεσμεύσεις αναζήτηση επίτευξης των εθνικών στόχων.

Ο αμυντικός πυλώνας ανέκαθεν αποτελούσε και αποτελεί το ισχυρό μέσον για την απόκτηση ισχύος και επιρροής, όχι μόνον στο εγγύς, αλλά και στο διεθνές περιβάλλον, καθιστώντας το Ισραήλ έναν ισότιμο προς τις παγκόσμιες υπερδυνάμεις, συνομιλητή. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι μέχρι σήμερα σε όλες τις στρατιωτικές αναμετρήσεις, το Ισραήλ έχει αναδειχθεί νικητής. Ακόμα και αυτή η αναμέτρηση με την Hezbollah, το 2006 στα εδάφη του Λιβάνου, κατά την οποία το Ισραήλ πλήρωσε βαρύ φόρο αίματος, κατέληξε σε θετικά για αυτό αποτελέσματα με τον αφοπλισμό της Hezbollah και την ενσωμάτωσή της στον στρατό του Λιβάνου.

Για το Ισραήλ ο πιο επικίνδυνος εχθρός του παραμένει το Ιράν εξαιτίας της επιρροής που ασκεί στον σιιτικό πληθυσμό και σε οργανώσεις εντός και εκτός της εβραϊκής επικράτειας. Η εκκαθάριση των σιιτικών θυλάκων από τον ζωτικό του χώρο αποτελεί μόνιμος εθνικός στόχος και, όπως μας έχει δείξει μέχρι σήμερα, αδιαπραγμάτευτος, ανεξάρτητα από τις πολιτικές και τις επιδιώξεις της Υπερδύναμης, συμμάχου χώρας, της Αμερικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η επικριτική στάση, την οποία υιοθέτησε το Τελ-Αβίβ προς την προσπάθεια του προέδρου Ομπάμα να άρει τις κυρώσεις στο Ιράν και να εγκαινιάσει μια νέα εποχή καλών σχέσεων με την Τεχεράνη.

Αν και η Γκόλντα Μέιρ «επέπληττε» τον Μωυσή που οδήγησε τον εβραϊκό λαό σε μία περιοχή χωρίς πετρέλαιο, η σημερινή πραγματικότητα με την ανακάλυψη, αρχικά των θαλασσίων κοιτασμάτων και οι προβλέψεις για την ύπαρξη αντιστοίχων στην ευρύτερη περιοχή των Υψωμάτων του Γκολάν, δικαιώνουν τελικά τον Μωυσή για την επιλογή του.

Χάρτης 17: Θαλάσσια κοιτάσματα φυσικού αερίου Ισραήλ.

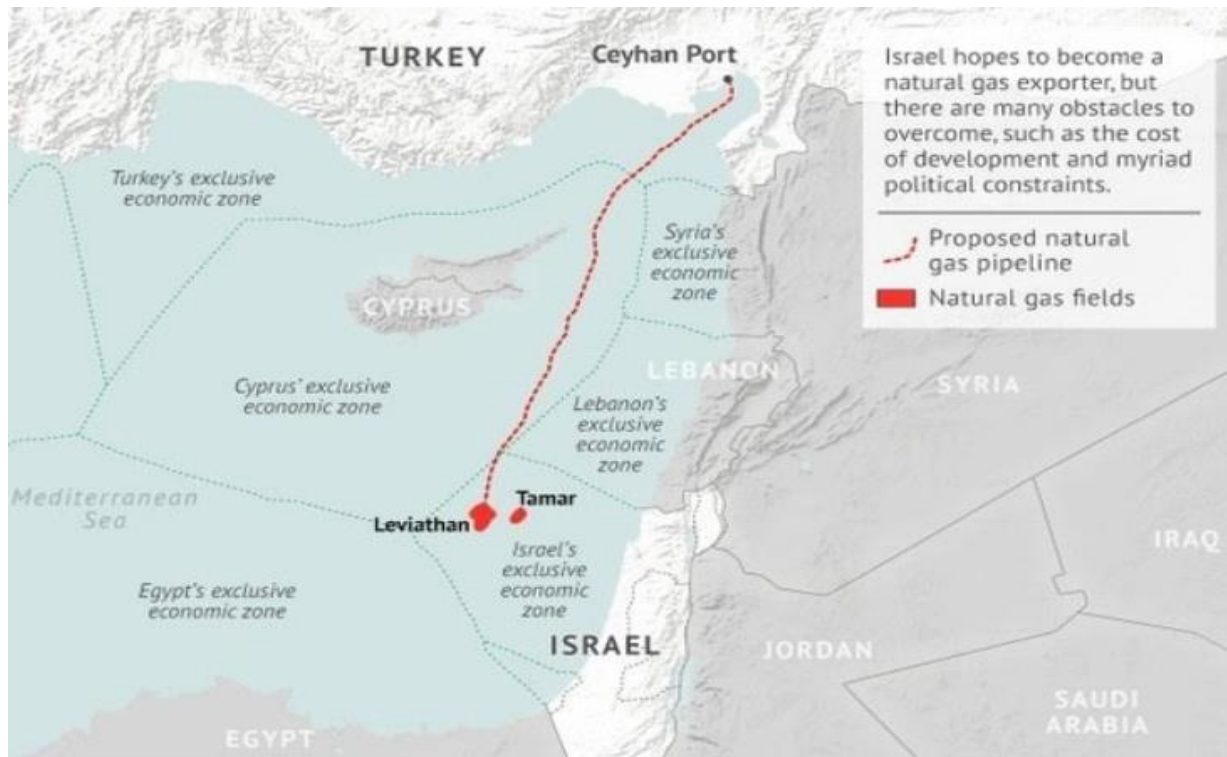
Πηγή: www.graphicnews.com/en/pages/33852/ISRAEL-Natural-gas-discovery, πρόσβαση 18/2/2018

Το Ισραήλ λοιπόν, κατέχοντας κοιτάσματα υδρογονανθράκων τα οποία αφενός του επιτρέπουν να αποδεσμευθεί ενεργειακά από τις, μέχρι στιγμής, προμηθεύτριες χώρες, όπως την Αίγυπτο, το Αζερμπαϊτζάν και τη Ρωσία, αφετέρου να αναδειχθεί το ίδιο σε παραγωγό χώρα, η οποία όμως, αναζητά ασφαλείς διαδρόμους διοχέτευσης των υδρογονανθράκων του στη διεθνή αγορά και δη τη Δύση. Γι' αυτό, το Τελ – Αβίβ βρίσκεται εμπρός σε ένα σταυροδρόμι – δίλημμα: να επιλέξει την Τουρκία ως χώρα διαμετακόμισης ή την Κύπρο και την Ελλάδα;

Η περίπτωση της Τουρκίας είναι ελκυστική – δελεαστική από πλευράς κόστους, αφού προτείνεται ουσιαστικά ένας διάδρομος, ο οποίος θα συνδέει τα θαλάσσια κοιτάσματα αερίου του Ισραήλ με τον τερματικό σταθμό του Τσεϊχάν στην Τουρκία, ο οποίος συνδέεται με το υπάρχον δίκτυο. Ο αγωγός αποφεύγει την χερσαία όδευση, παρακάμπτοντας έτσι τα όποια προβλήματα θα μπορούσαν να ανακύψουν στις χώρες διέλευσης, όπως τον Λίβανο και τη Συρία. Το μόνο θέμα που τίθεται στην κατασκευή αυτού του αγωγού, είναι αν απαιτείται η έγκριση της Κυπριακής Δημοκρατίας για να διέλθει από την ΑΟΖ της.

Η ασυνεπής και καιροσκοπική συμπεριφορά της Άγκυρας, η οποία έχει οδηγήσει αρκετές φορές στα άκρα τις σχέσεις των δύο χωρών, επιβάλλει στο Τελ-Αβίβ να αντιμετωπίζει διστα-

κτικά μια τέτοια ενεργειακή συνεργασία. Επιπλέον, υφίσταται το άλτο πρόβλημα με τους Κούρδους, τόσο στο εξωτερικό, πολλά δε μάλλον στο εσωτερικό της Τουρκίας, οι οποίοι στο παρελθόν έχουν προβεί σε δολιοφθορές αγωγών που διέρχονται από τις περιοχές τους. Το Ισραήλ, στον βωμό της εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων του, δεν θυσιάζει την ακεραιότητα και την ασφάλεια των πόρων του και του έμψυχου δυναμικού του. Η Τουρκία λοιπόν δεν εξασφαλίζει τις απαιτούμενες συνθήκες και δεν εγγυάται την απρόσκοπτη λειτουργία ενός τέτοιου εγχειρήματος.

Χάρτης 18: Προτεινόμενος αγωγός φυσικού αερίου Ισραήλ – Τουρκίας.

Πηγή: www.stratfor.com, πρόσβαση 2/8/2016

Αν και η Χώρα μας διαχρονικά δεν έχει αποφύγει την αντισιωνιστική ρητορική, εντούτοις το Ισραήλ την εκλαμβάνει ως περιστασιακή χωρίς ουσιαστικό υπόβαθρο. Περισσότερο δε, τη συνδέει με την εναπομείνασα πολιτική προσέγγιση που επιχειρήθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 με τον αραβικό κόσμο και το Παλαιστινιακό Απελευθερωτικό Κίνημα, το οποίο ευθυγραμμιζόταν με τις αρχές του σοσιαλισμού περί ανεξαρτησίας και αυτοδιάθεσης. Σήμερα, το Τελ-Αβίβ αντιλαμβάνεται την Ελλάδα ως σημαντικό δρώντα στην περιοχή, ο ο-

ποίος χάρις και μόνο στο δυτικό του προσανατολισμό δύναται να θεωρηθεί αξιόπιστος και συνεπής «συνεταίρος». Αν και δεν εκλείπουν «παραφωνίες»²⁹⁸ που διαταράσσουν την ηρεμία των σχέσεων των δύο χωρών, εντούτοις το Ισραήλ επενδύει στη διμερή προσέγγιση Ελλάδας – Ισραήλ, αλλά και στην αντίστοιχη τριμερή Ελλάδα – Ισραήλ – Κύπρου, δημιουργώντας έναν άξονα συμμαχίας, στηριζόμενο κατά βάση στον ενεργειακό παράγοντα, αλλά ο οποίος δύναται να εξελιχθεί.

Με αφετηρία τα παραπάνω, η κατασκευή ενός αγωγού ο οποίος θα μεταφέρει τους εβραϊκούς και κυπριακούς υδρογονάνθρακες διερχόμενος από την Κύπρο, την Ελλάδα και καταλήγοντας στην Ιταλία, βρίσκει καταρχήν σύμφωνο το Ισραήλ²⁹⁹. Αν και η κατασκευή του εν λό-

²⁹⁸ Επίσημη επίσκεψη στη Βουλή των Ελλήνων πραγματοποίησε στις 22 Δεκεμβρίου 2015 ο πρόεδρος της Παλαιστινιακής Αρχής, Μαχμούντ Αμπάς, όπου και απηύθυνε ομιλία στο Σώμα, το οποίο και υιοθέτησε ψήφισμα υπέρ της αναγνώρισης κράτους της Παλαιστίνης. Συγκεκριμένα, εγκρίθηκε ομόφωνα από όλες της πτέρυγες της Βουλής η απόφαση της Επιτροπής Εξωτερικών και Αμυνας του Ελληνικού Κοινοβουλίου, με την οποία καλείται η ελληνική κυβέρνηση να προωθήσει όλες τις απαραίτητες διαδικασίες για την αναγνώριση του κράτους της Παλαιστίνης.

<http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=763923>, πρόσβαση 15/3/2017.

²⁹⁹ Ένα ακόμα βήμα πραγματοποιήθηκε στις 04 Δεκεμβρίου 2017 οπότε υπεγράφη Μνημονίο Συναντίληψης από τους Υπουργούς Ενέργειας της Ελλάδας, της Κύπρου, του Ισραήλ και της Ιταλίας, για την κατασκευή του υποθαλάσσιου αγωγού EastMed, που θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο στην Ευρώπη. Η υπογραφή του Μνημονίου Συναντίληψης έγινε μετά το πέρας της Τετραμερούς Υπουργικής Συνάντησης που πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία με τη συμμετοχή του Γιώργου Σταθάκη, του Κύπριου υπουργού Γιώργου Λακκοτρύπη, του Ισραηλινού Γιουβάλ Στάνιτις και του Πρέσβη της Ιταλίας στην Κύπρο, Αντρέα Καβαλλάρι, ο οποίος εκπροσώπησε τον Ιταλό Υπουργό Κάρλο Καλέντα. Παρών ήταν και ο Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κρίστοφερ Τζόουνς.

<http://mignatiou.com/2017/12/ellada-kipros-israil-ke-italia-ipegrapsan-mnimonio-sinantilipsis-gia-ton-agogo-EastMed/>, πρόσβαση 15/1/2018.

Η ισχυρή πρόθεση των τριών χωρών για την υλοποίηση του έργου επικυρώθηκε στις 2 Ιανουαρίου 2020 με την υπογραφή από τους Υπουργούς Ενέργειας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ της συμφωνίας για την κατασκευή του και την έγγραφη υποστήριξη του όλου εγχειρήματος από πλευράς Ιταλίας, με την αποστολή επιστολής στήριξης του αγωγού φυσικού αερίου, του Ιταλού υπουργού Οικονομικής Ανάπτυξης (αρμόδιου για θέματα Ενέργειας) Στέφανο Πατουανέλι, προς τον υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Κωστή Χατζηδάκη.

Συγκεκριμένα, ο κ. Patuanelli τονίζει: «Θα ήθελα να εκφράσω τις πιο θερμές μου ευχές για την επιτυχία της πρωτοβουλίας, την οποία η Ιταλία συνεχίζει να στηρίζει και στα πλαίσια των Ευρωπαϊκών Σχεδίων Κοινού Ενδιαφέροντος PCI (Project of Common Interest)».

γω αγωγού είναι κοστοβόρος λόγω της μεγάλης υποθαλάσσιας σε μεγάλο βάθος όδευσής του, προκρίνεται από το Ισραήλ ως η πιο ασφαλής λύση.

Χάρτης 19: Ο σχεδιαζόμενος αγωγός EastMed.

Πηγή: <https://www.edison.it/en/EastMed-pipeline>, πρόσβαση 2/12/2017.

Οι "Συμφωνίες του Αβραάμ" όπως έχουν ονομαστεί ακολουθούν αυτή του Ισραήλ με την Ιορδανία, το 1994 και αυτή της Αιγύπτου με το εβραϊκό κράτος, το 1979.

Αναφορικά με την Κύπρο ως συστατικό του υποσυστήματός μας, αν και χώρα μικρή σε έκταση και πληθυσμό, η οποία καταδυναστεύτηκε, και εξακολουθεί να καταδυναστεύεται, αρχικά από την αγγλοσαξονική αποικιοκρατία και κατόπιν από την τουρκική στρατιωτική εισβολή, έκανε τις δικές της θαρραλέες επιλογές, των οποίων τους καρπούς τώρα προσβλέπει να απολαύσει. Δύναται λοιπόν, το παράδειγμα της Κύπρου να αποτελέσει παράδειγμα για «μικρές» χώρες, όπως την Ελλάδα, προκειμένου και αυτές να χαράξουν τη δική τους πολιτική..

Η εισβολή των Τούρκων και η κατοχή του 35% της Κυπριακής επικράτειας, δεν εμπόδισε τη Λευκωσία να σχεδιάζει μακροπρόθεσμα, εκλαμβάνοντας τη Νήσο ως μία ολότητα, ανεξαρτήτως της ύπαρξης του ψευδοκράτους στα βόρεια της. Η επιλογή αρχικά της ένταξης της

<https://www.cnn.gr/politiki/story/202625/agogos-EastMed-h-ypografi-tis-symfonias-ta-oikonomika-kai-politika-pleonektimata>, πρόσβαση 3/1/2020.

στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορεί να μην έχει αποδώσει μέχρι σήμερα τα αναμενόμενα, αλλά είναι μία προσπάθεια επηρεασμού κυρίως του οικονομικού, του πολιτικού και, δευτερευόντως, του αμυντικού πυλώνα προς όφελός της. Κράτος – μέλος της Ε.Ε. και ταυτόχρονα της οικονομικής ζώνης του ευρώ, η Κύπρος συμμετέχει ενεργά στις διαδικασίες λήψης απόφασης, οι οποίες αφορούν στην Ευρώπη, την ίδια αλλά και στο γειτονικό της περιβάλλον.

Η Κύπρος οριοθέτησε τα θαλάσσια σύνορά της με την Αίγυπτο το Φεβρουάριο του 2003 και με το Λίβανο τον Ιανουάριο του 2007. Το Δεκέμβριο του 2010 ακολούθησε η υπογραφή συμφωνίας μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ³⁰⁰. Παράλληλα, το διάστημα 16 Φεβρουαρίου έως 16 Ιουλίου του 2007, η Κύπρος εγκαινίασε τον πρώτο γύρο υποβολής αιτήσεων αδειών έρευνας και αδειών εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων.

Όταν το 2003 η Κύπρος υπέγραφε τον καθορισμό της ΑΟΖ της με την Αίγυπτο, δεν είχε γίνει ίσως αντιληπτή, παρά μόνον από τους λίγους, που το σχεδίασαν και το έφεραν σε πέρας, η σπουδαιότητα του εγχειρήματος. Με αυτή της την ενέργεια, η Κύπρος δήλωσε τη διεθνή της παρουσία, εντάσσοντας στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη μια μικρή χώρα. Παράλληλα, καθορίζοντας τη θαλάσσια κυριαρχία της, απέδειξε ότι μπροστά στα συμφέροντα της χώρας και του λαού της δεν υπαναχωρεί σε απειλές και υποδείξεις.

Στη συνέχεια, η συμφωνία Κύπρου-Ισραήλ για τις θαλάσσιες ζώνες [υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ)] δεν αποτέλεσε μόνο μία τυπική συμφωνία οριοθέτησης, αλλά ένα βήμα στην πορεία αναδιάταξης των γεωπολιτικών και γεωοικονομικών ισορροπιών στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε πολιτικό επίπεδο, το γεγονός πυροδότησε την αναδιάταξη και τη ρήξη των σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ. Σε οικονομικό επίπεδο το νέο στοιχείο ήταν οι ισχυρές ενδείξεις ότι η Ανατολική Μεσόγειος κρύβει τεράστια κοιτάσματα υδρογονανθράκων.

Πέραν των οικονομικών κερδών που αποφέρει η εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου πλούτου, η Κύπρος εκμεταλλεζόμενη την πλεονεκτική αυτή θέση στην οποία βρίσκεται, αναπτύσσει σχέσεις με συνορεύουσες με την ΑΟΖ της χώρες, όπως με το Ισραήλ και την Αίγυπτο αλλά και με χώρες που διαθέτουν εταιρείες, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον χώρο εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, όπως είναι οι ΗΠΑ, η Ιταλία, η Γαλλία, αυξάνοντας έτσι την επιρροή

³⁰⁰ Η συμφωνία αυτή μεταξύ των χωρών, βασίζεται στη διεθνώς αποδεκτή αρχή της μέσης γραμμής (δηλαδή γραμμής ίσης αποστάσεως από τις ακτές των χωρών) και στους όρους της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας.

της διεθνώς και ενισχύοντας πέραν της οικονομίας της και την άμυνά της, αφού οι χώρες αυτές, συμμετέχουν εμμέσως στην εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων και, κατά συνέπεια, δεν επιτρέπουν τη διατάραξη για οιονδήποτε λόγο της επένδυσής τους.

Η άσκηση επιρροής της Κύπρου μέσω του οικονομικού πυλώνα είναι εμφανής, χρησιμοποιώντας ως εργαλείο την τεράστια διαφορά του βιοτικού επιπέδου μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της κατεχόμενης περιοχής. Πράγματι, η ανάπτυξη και η ευημερία της ελεύθερης Κύπρου διαμορφώνει ένα ασφυκτικό περιβάλλον για τα κατεχόμενα, οι κάτοικοι των οποίων βιώνουν καθημερινά τη διαφορά αφού πάρα πολλοί είναι αναγκασμένοι να καταφεύγουν για εργασία στο ελεύθερο τμήμα της νήσου και να θέτουν έτσι υπό πίεση το καθεστώς των κατεχομένων και, κατ' επέκταση της Άγκυρας.

Πρωταρχικός στόχος της Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν και παραμένει, η επανένωση της Μεγαλονήσου και η ειρηνική συμβίωση των δύο κοινοτήτων, αποφεύγοντας βέβαια τις προτεινόμενες λύσεις, όπως αυτές του Σχεδίου Ανάν, οι οποίες θεωρούνται εξαιρετικά δυσμενείς για το μοναδικό διεθνώς αναγνωρισμένο κράτος και αποτρέποντας την απορρόφηση των κατεχομένων από την Τουρκία. Προς αυτήν την κατεύθυνση επιλογές όπως: η ανακήρυξη της Α-ΟΖ, η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων, της ένωσης με την Ευρώπη, οι συμμαχίες με χώρες, όπως το Ισραήλ και την Αίγυπτο, ενδυναμώνουν τη θέση της χώρας.

Η Αίγυπτος, μετά από μία παρατεταμένη περίοδο πολιτικής αστάθειας, με εναλλαγές ηγεσιών, συστημάτων διακυβέρνησης, θρησκευτικών εντάσεων και πολιτικών ανακατατάξεων, η μεγαλύτερη χώρα του αραβικού κόσμου και αυτή με την πιο μακράιωνη και λαμπρή ιστορία, προσπαθεί σήμερα να βρει τον βηματισμό της στο διεθνές περιβάλλον. Αναζητά τη θέση που της αρμόζει ως περιφερειακής δύναμης στο πλαίσιο του Συμπλόκου/Συστήματος μας.

Η συνεχιζόμενη πολιτική κατά κύριο λόγο αστάθεια, που προκλήθηκε από τη μετάδοση της λαίλαπας της «Αραβικής Άνοιξης» και η οποία άρχισε με τη βίαιη απομάκρυνση του Χόσνι Μουμπάρακ, είχε ως αποτέλεσμα την εγκαθίδρυση, με δημοκρατικές διαδικασίες (sic!) ενός φανατικού ισλαμικού πολιτεύματος, υπό την καθοδήγηση των Αδελφών Μουσουλμάνων. Η καθεστωτική τους συμπεριφορά και το μένος κατά των μη προθύμων να συνεργαστούν μαζί τους, υπό την κάλυψη της εφαρμογής της Σαρίας, σε συνδυασμό με τη διεθνή απομόνωση και την οικονομική κατάρρευση, στην οποία ουσιαστικά την καταδίκασαν οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι, οδήγησαν εκ νέου τη χώρα σε πολιτειακές περιπέτειες, που κατέληξαν στην ανάληψη της εξουσίας με τη βία από τον στρατό.

Η νέα διακυβέρνηση, αν και κατά βάση στρατιωτική, αντελήφθη πολύ γρήγορα ότι ο οικονομικός πυλώνας θα μπορέσει να προσδώσει άμεσα ισχύ στη χώρα. Η ανακάλυψη του γιγαντιαίου υποθαλάσσιου κοιτάσματος φυσικού αερίου Ζορ, στην ΑΟΖ της Αιγύπτου στη Μεσόγειο, μετέβαλε άρδην τους συσχετισμούς στην περιοχή ενδιαφέροντός μας, καθιστώντας τη χώρα κύριο παίκτη και βασικό ρυθμιστή των ενεργειακών εξελίξεων. Έχοντας εξασφαλίσει την αυτάρκειά της για περισσότερα από πενήντα χρόνια, η Αίγυπτος προσβλέπει να αναδειχθεί σε εξαγωγή – πάροχο, καθώς και διαμετακομιστικό κέντρο ενέργειας για τη Δύση.

Ξεπερνώντας αγκυλώσεις και ιδεοληψίες ετών, η κυβέρνηση Αλ Σίσι επιδίδεται σε αγώνα προσέλκυσης επενδύσεων, αναμορφώνοντας και εκσυγχρονίζοντας το νομικό πλαίσιο προκειμένου σε μικρό χρονικό διάστημα να ανακάμψει οικονομικά και να είναι σε θέση να επενδύσει τα κέρδη στους λοιπούς πυλώνες, αρχίζοντας από αυτόν της ασφάλειας, ώστε να θωρακίσει τα συμφέροντά της από επιβουλές, όπως το Daesh.

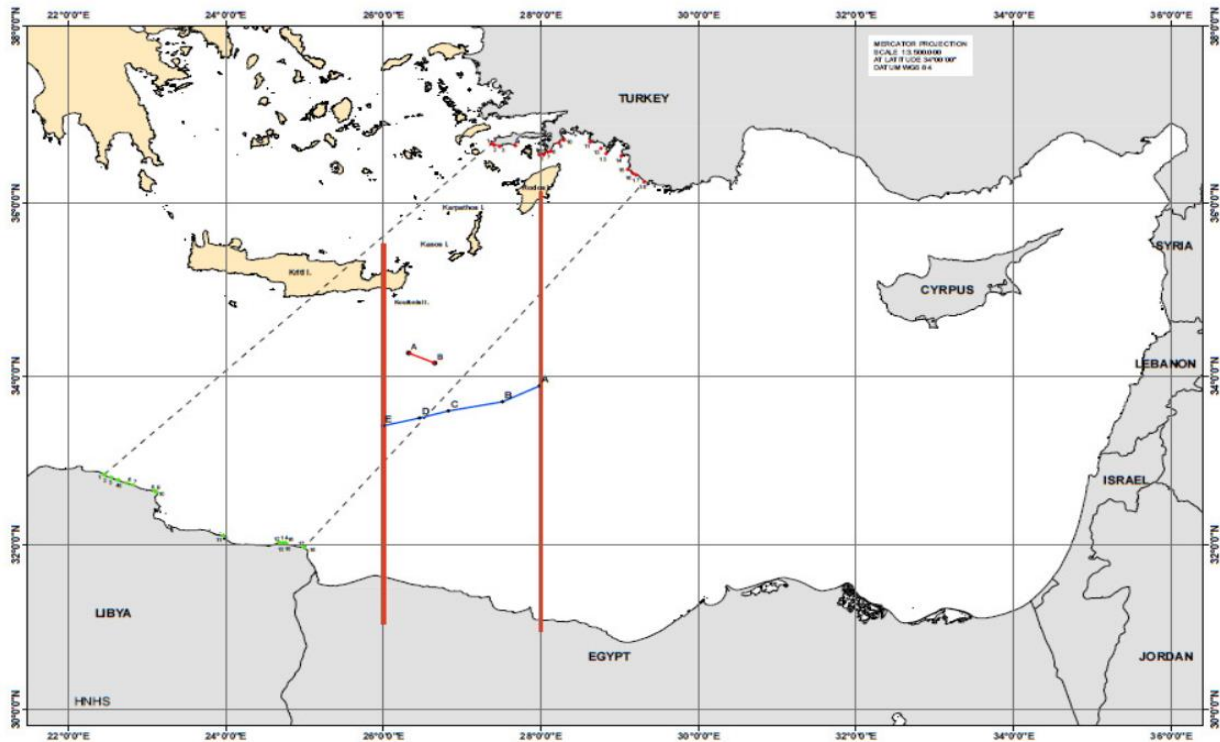
Συγχρόνως, επιδεικνύοντας αξιοσημείωτη εξωστρέφεια, αναπτύσσει σχέσεις και συμμαχίες με γειτονικές χώρες, όπως με την Ελλάδα και την Κύπρο, επί της ενεργειακής βάσης καθ' όσον οι ΑΟΖ των συνορεύουν και ενδέχεται να βρεθούν κοιτάσματα σε εφαιπόμενες περιοχές. Ήδη από το 2003 έχει γίνει οριοθέτηση των ΑΟΖ Αιγύπτου – Κύπρο, ενώ στις 06 Αυγ 2020 συμφωνήθηκε η μερική οριοθέτηση της ΑΟΖ Ελλάδας – Αιγύπτου³⁰¹. Επιπλέον, η διοχέτευση των υδρογονανθράκων της προς την αγορά της Δύσης, δύναται να καταστεί δυνατή μέ-

³⁰¹ Η Ελλάδα θέτει εμπράκτως υπό ευθεία αμφισβήτηση το Τουρκολυβικό Μνημόνιο με την υπογραφή της -έστω και μερικής- οριοθέτησης Θαλασίων Ζωνών με την Αίγυπτο. Η οριοθέτηση έγινε προς ανατολικά μέχρι λίγο πριν το 27ο 59' 02. 00'', καλύπτοντας μόνο την μισή Ρόδο, καθώς θεωρήθηκε ότι δεν θα έπρεπε να αφηθεί εκτός αυτής της πρώτης φάσης οριοθέτησης μόνο το σύμπλεγμα του Καστελόριζου, ενώ προς δυτικά η οριοθετημένη περιοχή φθάνει στον 26° μεσημβρινό. Η γραμμή οριοθέτησης έγινε με διαμοιρασμό της συνολικής θαλάσσιας ζώνης σε ποσοστό 56% για την Αίγυπτο και 44% για την Ελλάδα, με την μετακίνηση δηλαδή της γραμμής οριοθέτησης προς βορρά.

Η Συμφωνία προβλέπει ότι τα δυο μέρη θα συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση ανατολικά του σημείου (27ο 59' 02. 00'') που σταμάτησε η πρώτη φάση και για οποιαδήποτε αλλαγή θα πρέπει να υπάρξει συμφωνία και των δυο πλευρών, ενώ γίνεται μετά από απαίτηση των Αιγυπτίων αναφορά και στο ενδεχόμενο συμφωνίας με τρίτο μέρος ..

Η γραμμή οριοθέτησης είναι σε απόσταση σχεδόν 52 ν.μ. νότια της οριοθετικής γραμμής του τουρκολυβικού Μνημονίου και επικαλύπτει πλήρως τις περιοχές που η Τουρκία έχει ήδη σπεύσει να συμπεριλάβει στην τουρκική υφαλοκρηπίδα και να τις προσφέρει για αδειοδότηση ερευνών στην τουρκική εταιρία ΤΡΑΟ.

σω της Ελλάδας και της Κύπρου. Παράλληλα, οι ενεργειακοί σχεδιασμοί οδηγούν το Κάιρο να επιθυμεί και να επιδιώκει την χάραξη με το Ισραήλ (Παλαιστίνη) των θαλασσίων συνόρων και των ΑΟΖ τους, χάραξη η οποία και θα επιτρέψει την περαιτέρω έρευνα για εντοπισμό και εκμετάλλευση νέων κοιτασμάτων, ενώ ταυτόχρονα θα ενδυναμώσει τις σχέσεις των δύο χωρών.

Χάρτης 20: ΑΟΖ Αιγύπτου και Ελλάδας

Πηγή: <https://www.liberal.gr/diplomacy/ti-simainei-i-sumfonia-gia-oriothetisi-aoz-metaxu-elladas-kai-aigyprou/316798>, πρόσβαση 20/11/2020

Χάρτης 21: Θαλάσσια σύνορα και ΑΟΖ Αιγύπτου και Ισραήλ (Παλαιστίνη)

Πηγή: <http://www.sigmalive.com/news/energia/452439/pros-oriothetisi-aoz-israil-kai-aigyptos>, πρόσβαση 25/9/2017

Όσον αφορά στον αγωγό EastMed, αν και φιλικά διακείμενη προς τις χώρες που τον σχεδιάζουν (Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ) εντούτοις το Κάιρο αρχικά αισθάνθηκε ότι απειλούνται τα συμφέροντά του. Χωρίς να έχει ταχθεί εναντίον της επιλογής του αγωγού, η Αίγυπτος εξέλαβε το έργο αυτό ως ανταγωνιστικό ως προς τα σχέδιά της να αναδειχθεί ο πρωτεύων κόμβος εξαγωγής φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, μέσω των ήδη υπάρχοντων τερματικών σταθμών υγροποιημένου αερίου, αυτών του Idku και Damietta και των μελλοντικά σχεδιαζόμενων.

Ωστόσο, η αρχική αυτή εκτίμηση φαίνεται ότι αναστρέφεται, καθώς ολοένα και πληθαίνουν οι φωνές ειδικών και Αιγυπτίων αξιωματούχων που ξεκαθαρίζουν πως όχι μόνο δεν επηρεάζεται αρνητικά η Αίγυπτος αλλά αντιθέτως το Κάιρο θα μπορούσε να συμμετέχει και αυτό στον αγωγό EastMed στο προσεχές μέλλον³⁰². Έτσι, η ιδέα για επέκταση μιας άλλης γραμμής (αγωγού) από την Αίγυπτο που να συνδέεται με τον EastMed, υφίσταται πλέον στα σχέδια της Αιγύπτου ως προοπτική. Η Αίγυπτος, έχοντας ήδη συμφωνήσει με την Κύπρο να κατασκευά-

³⁰² <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/01/egypt-israel-greece-cyprus-EastMed-pipeline-gas-deals-worry.html>, πρόσβαση 1/2/2020

σει έναν αγωγό, σημαίνει ότι η μπορεί να φτάσει στην Ευρώπη, ειδικά επειδή έχει πλεόνασμα φυσικού αερίου που χρειάζεται η Ευρώπη που διψά για ενέργεια.

Ταυτόχρονα, εκτιμάται ότι ο αγωγός EastMed δεν θα επηρεάσει και την υφιστάμενη συμφωνία μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ, σύμφωνα με την οποία το Τελ Αβίβ θα εξάγει φυσικό αέριο προς την Αίγυπτο από τα θαλάσσια αποθέματά του. Υπενθυμίζεται ότι, στις 15 Ιανουαρίου 2020, η Αίγυπτος ανακοίνωσε ότι άρχισε να εισάγει φυσικό αέριο από το Ισραήλ, το οποίο θα υγροποιείται και θα εξάγεται στην Ευρώπη, στο πλαίσιο μιας συμφωνίας ανάμεσα στις δύο χώρες που αποτιμάται στα 13,3 δισ. ευρώ, καθώς η Ευρώπη καταναλώνει ετησίως 200 δισ. κυβικά μέτρα φυσικού αερίου. Το ένα τρίτο αυτής της ποσότητας είναι εξασφαλισμένο από τη Ρωσία και το υπόλοιπο από άλλες χώρες. Εξάλλου, η Κύπρος, η Αίγυπτος, το Ισραήλ και η Ελλάδα δεν θα παράγουν τεράστια ποσότητα αερίου αλλά τέτοια που θα φτάνει έως και 50 δισ. κυβικά μέτρα.

Προς επίρρωση των παραπάνω, η Αίγυπτος μαζί με την Ελλάδα, την Κύπρο, την Ιταλία, το Ισραήλ, την Ιορδανία και την Παλαιστίνη, συνυπέγραψαν το καταστατικό του East Med Gas Forum (Φόρουμ Αερίου Νοτιοανατολικής Μεσογείου-EMGF), του πρώτου δηλαδή οργανισμού περιφερειακής συνεργασίας στην περιοχή, που ήρθε μετά προσπάθειες δύο ετών και αποτελεί προϊόν της πρώτης τριμερούς Αιγύπτου – Ελλάδας – Κύπρου³⁰³. Σύμφωνα με την

³⁰³ Η υπογραφή του καταστατικού έλαβε χώρα διαδικτυακά στις 22/9/2020, από τους υπουργούς ενέργειας των έξι κρατών-μελών: της Ελλάδος Κωστή Χατζηδάκη, της Αιγύπτου Tarek El Molla, της Κύπρου Νατάσσα Πηλείδου, του Ισραήλ Yuval Steinitz, της Ιορδανίας Hala Zawati, της Ιταλίας Alessandra Tode και από τον πρέσβη της Παλαιστίνης στην Αίγυπτο Diab Allouh.

<https://www.kathimerini.gr/economy/561089311/ypegrafi-apo-epta-chores-to-katastatiko-toy-EastMed-gas-forum/>, πρόσβαση 23/9/2020.

Κύριοι στόχοι της συνεργασίας είναι οι παρακάτω:

- Διευκόλυνση δημιουργίας μιας περιφερειακής αγοράς φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο
- Εμβάθυνση της συνεργασίας και του στρατηγικού διαλόγου ανάμεσα στις εμπλεκόμενες χώρες
- Ενίσχυση της συνεργασίας για την προώθηση κοινών έργων υποδομών μεταφοράς φυσικού αερίου στην περιοχή
- Αξιοποίηση με εμπορικούς όρους των κοιτασμάτων της περιοχής και διεύρυνση της συνεργασίας ανάμεσα στις χώρες παραγωγούς, στις χώρες – διαμετακομιστές και στις χώρες – τελικούς παραγωγούς.

<https://government.gov.gr/iiothetisi-tis-kinis-diakirixis-tou-foroum-gia-to-fisiko-aerio-stin-anatoliki-mesogio/>, πρόσβαση 14/01/2019

κοινή διακήρυξη, ο εν λόγω οργανισμός θα λειτουργήσει ως γέφυρα που θα φέρει κοντά τους παραγωγούς φυσικού αερίου, τους καταναλωτές και τις χώρες διαμετακόμισης, έχοντας ως τελικό στόχο την ανάπτυξη μιας βιώσιμης περιφερειακής αγοράς φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, επ' ωφελεία των λαών της περιοχής. Το γεγονός αυτό κάθε άλλο παρά τον ανταγωνισμό υποστηρίζει. Αντιθέτως, ενισχύει τη συνεργασία και ανοίγει ορίζοντες ανάληψης νέων ρόλων από τις χώρες που συμμετέχουν, στο ενεργειακό γίγνεσθαι της Ανατολικής Μεσογείου. Ειδικά για την Ελλάδα, δύναται να αναδειχθεί, όχι μόνο διαμετακομιστικός κόμβος, αλλά και παραγωγός φυσικού αερίου, όταν ευοδωθούν οι έρευνες στα πιθανά κοιτάσματα που βρίσκονται σε εξέλιξη στο Ιόνιο και αυτές που πρόκειται να αρχίσουν Νοτιοδυτικά της Κρήτης.

Χάρτης 22: East Med Gas Forum, Αίγυπτος – Ελλάδα- Κύπρος-Ιταλία-Ισραήλ- Ιορδανία-Παλαιστίνη

Πηγή: <https://www.offsite.com.cy/eidiseis/oikonomia/sfragizetai-o-east-med-kai-apo-tin-boyli>, πρόσβαση 30/01/21

ΓΕΩΠΟΛΙ ΤΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ	ΑΕΠ 40%			ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ 30%			ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ / ΕΞΑΓΩΓΩΝ 20%			ΑΝΕΡΓΙΑ 10%			ΣΥΝΟΛΙ ΚΗ ΙΣΧΥΣ	ΤΑΣΗ ΑΝΑΚΑΤ ΑΝΟΜΗΣ (Μ.Ο.)
ΕΛΛΑΔΑ														
2012	252,2	0,2592	0,10368	159,60	0,89	0,27	-4,45	0,43308	0,08662	24,4	0,89142	0,08914	-0,17	-0,02
2013	244	0,2505	0,1002	177,4	0,99156	0,30	-2,81	0,45064	0,09013	27,4	1	0,1	-0,21	-0,03199
2014	245,8	0,25241	0,10097	178,9	1	0,30	-2,4	0,45503	0,09101	26,5	0,96662	0,09666	-0,20	-0,03
2015	244,7	0,25125	0,1005	175,9	0,98311	0,29	0,05	0,48126	0,09625	24,9	0,90829	0,09083	-0,19	-0,03
2016	244,3	0,25082	0,10033	178,5	0,99775	0,30	-0,71	0,47313	0,09463	23,5	0,8584	0,08584	-0,19	-0,03
2017	247,9	0,25464	0,10186	176,2	0,9848	0,30	-1,02	0,46981	0,09396	21,5	0,7832	0,07832	-0,18	-0,03
ΚΥΠΡΟΣ														
2012	24,900	0,0181	0,00724	80,300	0,44501	0,13	-1,91	0,46028	0,09206	11,8	0,42773	0,04277	-0,08	
2013	23,300	0,0164	0,00656	104,000	0,57841	0,17	1,58	0,49764	0,09953	15,9	0,57704	0,0577	-0,13	
2014	22,900	0,01597	0,00639	109,200	0,60768	0,18	0,94	0,49079	0,09816	16,1	0,58511	0,05851	-0,14	
2015	23,600	0,01672	0,00669	107,500	0,59811	0,18	2,620	0,50878	0,10176	14,9	0,54182	0,05418	-0,13	
2016	25,2	0,01841	0,00737	103,400	0,57503	0,17	1,700	0,49893	0,09979	13	0,46992	0,04699	-0,11	
2017	26,300	0,01958	0,00783	93,9	0,52156	0,16	-0,370	0,47677	0,09535	11,1	0,40022	0,04002	-0,09	
ΑΙΓΥΠΤΟΣ														
2012	279,37	0,28802	0,11521	80,3	0,44501	0,13	-7,92	0,39593	0,07919	12,6	0,45641	0,04564	0,02	
2013	288,59	0,2978	0,11912	87,1	0,48328	0,14	-6,34	0,41285	0,08257	13,2	0,47656	0,04766	0,01	
2014	305,53	0,31577	0,12631	90,5	0,50242	0,15	-8,43	0,39047	0,07809	13,1	0,47473	0,04747	0,01	
2015	332,7	0,34459	0,13784	85	0,47146	0,14	-8,48	0,38994	0,07799	13,1	0,47289	0,04729	0,03	
2016	332,93	0,34484	0,13793	92,3	0,51255	0,15	-9,56	0,37837	0,07567	12,4	0,44945	0,04495	0,01	
2017	235,37	0,24135	0,09654	108	0,60092	0,18	-13,49	0,3363	0,06726	11,8	0,42601	0,0426	-0,06	
ΙΣΡΑΗΛ														
2012	257,18	0,26448	0,10579	68,5	0,37859	0,11	0	0,48073	0,09615	6,86	0,24615	0,02462	0,06	
2013	292,64	0,3021	0,12084	60,1	0,33131	0,10	1,84	0,50043	0,10009	6,21	0,22234	0,02223	0,10	
2014	309,56	0,32005	0,12802	65,8	0,36339	0,11	1,87	0,50075	0,10015	5,89	0,21062	0,02106	0,10	
2015	299,81	0,3097	0,12388	63,7	0,35157	0,11	3,21	0,5151	0,10302	5,25	0,18718	0,01872	0,10	
2016	318,95	0,33001	0,132	62,1	0,34256	0,10	1,87	0,50075	0,10015	4,8	0,1707	0,01707	0,11	
2017	353,25	0,36639	0,14656	60,5	0,33356	0,10	1,68	0,49872	0,09974	4,22	0,14945	0,01495	0,13	

Πίνακας 10: Αριθμοδείκτες Υποσυστήματος Ελλάδα – Κύπρος – Αίγυπτος – Ισραήλ

Πηγή: <https://www.theglobaleconomy.com>, <https://tradingeconomics.com>, <http://world.bymap.org>

Διάγραμμα 6: Τάση Ανακατανομής Ισχύος στο υποσύστημα Ελλάδα – Κύπρος – Αίγυπτος – Ισραήλ

Η εξέταση των δεικτών και του διαγράμματος αναδεικνύει τη μικρή αυξομείωση ως προς την τάση ανακατανομής της ισχύος. Περισσότερο θα λέγαμε ότι προσομοιάζει με σταθερή τάση, αφού η διαφορά είναι της τάξεως μικρότερο του 0,01. Το γεγονός που παρατηρείται των αρνητικών τιμών οφείλεται στο μικρό μέγεθος της οικονομίας των κρατών τα οποία συνθέτουν το υποσύστημα, σε σχέση με τις μεγάλες οικονομίες του Συμπλόκου/Συστήματος με τις οποίες τις συγκρίνουμε. Επίσης, καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισε και η οικονομική κρίση 2010-2018 την οποία βίωσαν κυρίως η Ελλάδα και η Κύπρος και η οποία επηρέασε αρνητικά τις οικονομίες τους το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

Ωστόσο, οι σταθεροποιητικές τάσεις που επικρατούν, σε συνδυασμό με την θετική προοπτική που εμφανίζει το συγκεκριμένο υποσύστημα, χάριν στις ισχυρές οικονομικές διακρατικές σχέσεις που αναπτύσσουν τα κράτη μεταξύ τους, καθώς και του σταθερού περιβάλλοντος το οποίο διαμορφώνουν οι σχέσεις αυτές, δημιουργούν τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες προκειμένου η Ελλάδα να καταστεί για την Ευρώπη χώρα τροφοδότη ενέργειας, είτε παράγοντας ή ίδια υδρογονάνθρακες, είτε λειτουργώντας ως διαμετακομιστικό κέντρο υδρογονανθράκων προερχομένων από Κύπρο, Ισραήλ και Αίγυπτο.

Κοινές πρωτοβουλίες στον ενεργειακό τομέα, όπως η κατασκευή του αγωγού East Med, η οριοθέτηση των ΑΟΖ των χωρών αυτών μεταξύ τους, η αναζήτηση και η εύρεση κοιτασμά-

των υδρογονανθράκων, μα πάνω από όλα η δημοσίως διατυπωμένη πεποίθηση και βούληση για τη χάραξη μιας κοινής πορείας στον ενεργειακό τομέα, σφυρηλατούν μια ισχυρή και με μέλλον, ενεργειακή συμμαχία, η οποία διαχέεται σε όλες τις εκφάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας, όπως το εμπόριο, οι κατασκευές, η ναυτιλία κ.λπ. Κατ'αυτόν τον τρόπο, επιβεβαιώνεται η 3^η Ερευνητική Υπόθεση που διατυπώσαμε.

3.10 Καθορισμός και ανάλυση Υπερσυστήματος

Η αναγνώριση των Πόλων Ισχύος του υπερσυστήματος, υπό το πρίσμα πάντα του γεωπολιτικού μας παράγοντα, αυτού της ενεργειακής ασφάλειας, είναι αναγκαία προκειμένου να καταγραφούν οι επιρροές και οι ανακατανομές ισχύος τις οποίες δύνανται να επιφέρουν στο σύστημά μας. Οι τάσεις που θα αναγνωρισθούν στο σύστημά μας, μέσω της ανάλυσης των επιμέρους υποσυστημάτων, θα μας παρέχουν μια σαφή εικόνα της συνολικής τάσης κατανομής της ισχύος. Το σύστημά μας δεν αποτελεί ένα απομονωμένο και αυτόνομο σύστημα η τύχη του οποίου εξαρτάται μόνον από τις εσωτερικές δυνάμεις και τάσεις. Αντιθέτως, ανήκει σε ένα ευρύτερο υπερσύστημα το οποίο και επηρεάζει άμεσα την εξέλιξη του.

Οι Πόλοι Ισχύος, είτε εθνοκρατικοί σχηματισμοί είναι αυτοί, είτε διεθνείς οργανισμοί είτε ακόμη και αυτόνομες οικονομικές ή πολιτιστικές οντότητες, δύνανται και το πράττουν, να επηρεάζουν προς όφελός τους το σύστημα. Η επιτυχής κατάληξη ή όχι των προσπαθειών αυτών εξαρτάται από το σύνολο των πόλων ισχύος που επιδρούν, την ισχύ τους, τον βαθμό ευθυγράμμισης της διόρασης τους σε σχέση με τις τάσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό του συστήματος, καθώς και από τις δράσεις των υπολοίπων πόλων. Δεν θα μπορούσαμε για παράδειγμα να εξετάσουμε τις επιπτώσεις που έχει η δράση ενός πόλου ισχύος στο σύστημά μας αποσπασματικά, παραβλέποντας την ταυτόχρονη δράση των υπολοίπων, καθώς και τη συνισταμένη τάση που επικρατεί μέσα σε αυτό.

Είναι συχνό το φαινόμενο, η επίδραση των πόλων ισχύος του υπερσυστήματος να είναι τόσο ισχυρές που τελικά να επιβάλουν την ανακατανομή ισχύος στο εσωτερικό του συστήματος. Αυτό οφείλεται κατά βάση στην τεράστια διαφορά ισχύος που παρουσιάζεται μεταξύ των πόλων ισχύος και της δυναμικής του συστήματος. Υφίσταται βέβαια και η αντίθετη περίπτωση, κατά την οποία οι πόλοι ισχύος δεν είναι ικανοί να επηρεάσουν την ανακατανομή ισχύος στο εσωτερικό του χώρου του συστήματος, λόγω των ισχυρών τάσεων που αναπτύσσονται μέσα σε αυτό και λόγω της μικρής δυναμικής, την οποία παρουσιάζουν οι πόλοι.

Στην περίπτωση μας, το δρων υπερσύστημα, έχει ως πόλους ισχύος τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Ρωσία, την Κίνα, τη Γαλλία, το ΝΑΤΟ, την Ε.Ε. και τις ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται στο Σύμπλοκο/Σύστημα.

Την επομένη της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης, το 1991, οι ΗΠΑ ανέλαβαν το ρόλο του «παγκόσμιου χωροφύλακα». Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 2000, η πλανητική κυριαρχία τους σε όλους τους τομείς ήταν αδιαμφισβήτητη. Η πανίσχυρη στρατιωτική μηχανή αποτελούσε το βασικό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων και την προάσπιση των συμφερότων τους. Εξάλλου, οι ΗΠΑ ήταν η μόνη χώρα, και παραμένει, η οποία διαθέτει στρατιωτικές δυνάμεις σε όλον τον κόσμο ή έχει τη δυνατότητα αποστολής τους παντού στην υφήλιο, χάρις στις υπέρογκες στρατιωτικές δαπάνες³⁰⁴.

Μετά την εφαρμογή του δόγματος Μονροέ³⁰⁵ και ουσιαστικά την απομόνωσή τους, οι ΗΠΑ υιοθέτησαν τις απόψεις του ναυάρχου Mahan³⁰⁶ και τη θεωρία του Spykman³⁰⁷ που ουσιαστικά τις οδήγησαν στην πολιτική του επεμβατισμού και στο δόγμα πλέον Truman³⁰⁸.

³⁰⁴ Το 2010 οι αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ άγγιζαν τα 668 δισ. δολάρια ήτοι το 45% των παγκοσμίων δαπανών, ενώ το 2014 έφτασαν τα 661,2 δισ. δολάρια, δηλαδή το 17,3% του συνολικού προϋπολογισμού των ΗΠΑ.

³⁰⁵ Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Μονρόε έθεσε τον ακρογωνιαίο λίθο της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη δήλωσή του προς το Κογκρέσο στην 7η ετήσια σύσκεψη, στις 2 Δεκεμβρίου 1823, εστιάζοντας σε τέσσερα σημεία:

1. Οι ΗΠΑ δεν θα αναμειγνύονταν στις εσωτερικές υποθέσεις ή στους πολέμους μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών
2. Οι ΗΠΑ αναγνώριζαν και δεν θα παρέμβαιναν στις υπάρχουσες αποικίες του δυτικού ημισφαιρίου
3. Το δυτικό ημισφαίριο ήταν κλειστό για μελλοντική αποίκηση και
4. Κάθε απόπειρα από μια ευρωπαϊκή δύναμη να καταπιέσει ή να ελέγξει οποιοδήποτε έθνος στο δυτικό ημισφαίριο θα αντιμετωπιζόταν ως εχθρική πράξη κατά των Ηνωμένων Πολιτειών.

<http://www.law.ou.edu/ushistory/monrodoc.shtml>

³⁰⁶ Ο Αμερικανός ιστορικός και υποναύαρχος Άλφρεντ Θέιερ Μάχαν αποτελεί το μεγαλύτερο θεωρητικό της ναυτικής ισχύος και η σημερινή παντοδυναμία των Η.Π.Α. οφείλεται εν μέρει στην υιοθέτηση και εφαρμογή των απόψεών του.

Η θεωρία του Μάχαν είναι απλή και μπορεί να συνοψιστεί στη λέξη «θαλασσοκρατία». Σύμφωνα με τον συγγραφέα καμία χώρα δεν μπορεί να θεωρηθεί παγκόσμια δύναμη αν δεν έχει ναυτικό για προβολή ισχύος και παρουσία σε όλον τον κόσμο. Ο Μάχαν υποστήριζε ότι, το ναυτικό δεν πρέπει να αναλώνεται σε άμυνα λιμένων και παράκτιων περιοχών. Στόχος του ναυτικού είναι ο έλεγχος των θαλασσών, που επιτυγχάνεται με πολλά, μεγάλα και ισχυρά πλοία σε όλη την υδρόγειο. Ο έλεγχος της θάλασσας επιβάλλει αποκλεισμούς στους αντιπάλους αλλά και αφήνει το εμπόριο ανενόχλητο για τη χώρα που τον πετυχαίνει. «Είναι ο τρόπος με τον οποίο ένα νησί

Πολλές ήταν οι διεθνείς επεμβάσεις των ΗΠΑ τις επόμενες δεκαετίες, οι οποίες σκοπό είχαν την εδραίωση της κυριαρχίας τους στην υφήλιο και την απρόσκοπτη μεταφορά αγαθών και ενέργειας, δύο βασικών συστατικών για τη διατήρηση του «αμερικανικού ονείρου» ζωντανού. Από τη δεκαετία του '50 στην Κορέα και κατόπιν σε Βιετνάμ, Κουβέιτ, Σομαλία, Βοσνία μέχρι εσχάτως στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, η Ουάσιγκτον εφαρμόζει πιστά το δόγμα του παρεμβατισμού. Μάλιστα, η πανίσχυρη στρατιωτική της μηχανή της επιτρέπει να μην έχει ανάγκη την υποστήριξη του ΝΑΤΟ ή των Ηνωμένων Εθνών.

Ο παρεμβατισμός αυτός των ΗΠΑ μέχρι τη δεκαετία του 2010 ήταν έντονος στην περιοχή της Μ. Ανατολής, λόγω των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πηγών αυτής της περιοχής. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας εξαγωγής πετρελαίου και αερίου από τον σχιστόλιθο και η σταδιακή αυτάρκεια που γεννούσε η νέα αυτή παραγωγική διαδικασία, σε συνδυασμό με την ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση της παγκόσμιας επιρροής της Κίνας, οδήγησαν τις ΗΠΑ να χαράξουν νέο προσανατολισμό στην παγκόσμια πολιτική τους.

Στις αρχές της δεκαετίας του 2010 το Αμερικανικό Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών³⁰⁹ διέβλεψε τον ανταγωνισμό στην Ασία, ιδιαίτερα από την Κίνα, καθώς και τον κίνδυνο αρνητικών γεωπολιτικών επιπτώσεων, όπως είναι τα προβλήματα στον εφοδιασμό σε τρόφιμα, νερό

(Αγγλία) κατόρθωσε να γίνει η μεγαλύτερη αυτοκρατορία του κόσμου... Η βύθιση κάποιων πλοίων ή νηοπομπών δεν καταστρέφει την οικονομία του εχθρικού έθνους. Απαιτείται έλεγχος της θάλασσας σε τέτοιο βαθμό που ο εχθρός να φοβάται να πλεύσει...»

<https://history.state.gov/milestones/1866-1898/mahan>, πρόσβαση 02/06/2017

³⁰⁷ Ουσιαστικά ο Spykman υποστήριξε την επέμβαση στον δακτύλιο (Rimland) γύρω από την Ευρασία (ΕΣΣΔ).

³⁰⁸ Το Δόγμα Τρούμαν ήταν η πολιτική την οποία διατύπωσε ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Χάρι Τρούμαν, επηρεασμένος σαφώς από τη θεωρία του Spykman, στην ομιλία που εκφώνησε στις 12 Μαρτίου 1947, δηλώνοντας πως οι Ηνωμένες Πολιτείες θα υποστήριζαν την Ελλάδα και την Τουρκία οικονομικά και στρατιωτικά για να αποτρέψει την «πτώση» τους στην Σοβιετική σφαίρα επιρροής.

Ο Πρόεδρος Τρούμαν ανέφερε στο Κογκρέσο πως το Δόγμα ήταν «η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών για να υποστηρίξουν τους ελεύθερους λαούς που αντιστέκονται στην προσπάθεια υποδούλωσής τους από ένοπλες μειονότητες ή από εξωτερικές πιέσεις». Θεωρείται ως η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου.

"Special Message to the Congress on Greece and Turkey: The Truman Doctrine." Truman Library Public Papers, 12 March 1947. Web. May. 2010

<http://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=2189&st=&st1=>, πρόσβαση 02/06/2017

³⁰⁹ Global Trends 2030: Alternative Worlds, December 2012 NIC, πρόσβαση 1/12/2017.

και ενέργεια, μία ο παγκόσμια οικονομική κρίση, εύθραυστη παγκόσμια διακυβέρνηση, κυβερνοπόλεμος κ.α. Η διευρυνόμενη αστάθεια στην Ασία παρουσιάζει αναλογίες με την αστάθεια, πριν τους δύο παγκοσμίους πολέμους, στην Ευρώπη. Τότε η επέμβαση των ΗΠΑ θεωρήθηκε αναγκαστική και αποδείχθηκε καταλυτική και καθοριστική. Αντίστοιχα τώρα, η Ουάσιγκτον εκτιμά ότι ο ρόλος της Αμερικής στην Ασία οφείλει να είναι ανάλογος με τότε. Οι ΗΠΑ απαιτείται να είναι έτοιμες να αντιμετωπίσουν τις πιθανές κρίσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να προκληθούν στις περιοχές αστάθειας, όπως στην Κορέα, από μια ενδεχόμενη ενοποίηση της, στις διαφιλονικούμενες περιοχές μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν, στην Ταϊβάν λόγω της σύγκρουσης των Κινεζικών και των Αμερικανικών οικονομικών συμφερόντων ή στη Νότια Σινική Θάλασσα εξαιτίας των εντάσεων, που παραμένουν και προκαλούνται από τη διεκδίκηση της εκμετάλλευσης των υποθαλάσσιων πλουτοπαραγωγικών πηγών.

Ένας ακόμα παράγοντας που προκάλεσε τη στροφή των ΗΠΑ προς την Ασία ήταν η αμφισβήτηση της κυριαρχίας του δολαρίου ως του παγκόσμιου νομίσματος αποθεματικών. Όπως η σταδιακή εξαφάνιση της στερλίνας από το διεθνές οικονομικό προσκήνιο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο συνετέλεσε στη συνολική αποδυνάμωση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, έτσι και η αντικατάσταση του δολαρίου από άλλο νόμισμα, όπως το renminbi (RMB) ή ένα συνδυασμό νομισμάτων, συνιστά μία ευθεία αντίρρηση ως προς την παντοδυναμία των ΗΠΑ.

Η εποχή της «Pax Americana» έχει παρέλθει ανεπιστρεπτί. Η εξουθένωση που προκλήθηκε, «War Fatigue», λόγω της παρατεταμένης εμπλοκής των αμερικανικών δυνάμεων στις πολεμικές συγκρούσεις στο Ιράκ, δύο φορές, και στο Αφγανιστάν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, αν οι ΗΠΑ επεδίωκαν να διατηρήσουν τα πρωτεία στο νέο διαμορφούμενο περιβάλλον, όφειλαν να συνάψουν νέες συμμαχίες και να αποφύγουν την ευθεία σύγκρουση με τις αναδυόμενες δυνάμεις.

Η εκτίμηση της διαφαινόμενης αυτής απειλής, οδήγησε στη στροφή των ΗΠΑ προς την Ασία και τον Ειρηνικό Ωκεανό, υιοθετώντας μία στάση επαγρύπνησης με σκοπό να διατηρήσει τον ηγεμονικό της ρόλο στην περιοχή αλλά και παγκοσμίως. Η απόφαση για την αυξημένη παρουσία των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων στον Ειρηνικό, με την παράλληλη μετεξέλιξή τους σε έναν στρατό πιο ευέλικτο, μοντέρνο, με την παράλληλη συρρίκνωση τους ώστε μέχρι το 2022 να έχει μειωθεί ο προϋπολογισμός κατά 500 δισ. δολάρια, αποτέλεσε τον οδοδείκτη της διακυβέρνησης Ομπάμα από το 2009 και μετά.

Η επιλογή όμως αυτή είχε ως συνέπεια την έμμεση, αλλά και κατά περίπτωση την άμεση, «εξουσιοδότηση» προς τις περιφερειακές δυνάμεις κρατικές ή μη, για τη διευθέτηση των κρίσεων στις υπόλοιπες κεκαυμένες ζώνες της υφελίου. Χαρακτηριστική είναι η συμπεριφορά της Ουάσιγκτον απέναντι στην «Αραβική Άνοιξη». Μετά την πολύχρονη υποστήριξη που παρείχε, με το αζημίωτο βέβαια, σε φιλοαμερικανικά καθεστώτα, αποφάσισε να τηρήσει ουδέτερη στάση, αφουγκραζόμενη τη λαϊκή θέληση.

Η κυβέρνηση Ομπάμα³¹⁰ αποφάσισε να τηρήσει αποστάσεις από τα τεκταινόμενα στην Β. Αφρική και τη Μ. Ανατολή, θέλοντας με τον τρόπο αυτό να αποφύγει την εμπλοκή της Αμερικής σε μία κατάσταση, που δύναται να την αγκιστρώσει σε μία περιοχή η οποία ήταν εκτός των ζωτικών, για εκείνη την εποχή, συμφερόντων και να της αποστερήσει τους απαραίτητους πόρους για της επίτευξη των στόχων της στην Ασία. Προς επίρρωση των ανωτέρω, ο πρόεδρος Ομπάμα είχε απευθύνει μια αυστηρή προειδοποίηση τον Αύγουστο του 2012 ότι, η χρήση χημικών όπλων αποτελούσε γι' αυτόν την «κόκκινη γραμμή». Η δήλωση αυτή ερμηνεύθηκε ως διστακτικότητα αλλά και ως αδυναμία της Ουάσιγκτον να επέμβει αποτελεσματικά στη Συριακή κρίση. Η απουσία δράσης ήταν, σύμφωνα με τον Υπουργό Άμυνας των ΗΠΑ Leon Panetta «ένα πλήγμα στην αμερικανική αξιοπιστία».

Υπάρχει βέβαια και ο αντίλογος, ότι το ΝΑΤΟ πρωτοστατούντων των ΗΠΑ έπληξε τη Λιβύη. Στην περίπτωση όμως αυτή το κίνητρο ήταν διαφορετικό: αλλαγή του καθεστώτος που αποτελούσε τροχοπέδη στην προσπάθεια αποσταθεροποίησης της Συρίας. Η πλήρης καταστολή της Λιβυκής αεράμυνας, σε συνδυασμό με τη συνεργασία του πρεσβευτή των ΗΠΑ στη Λιβύη, Stevens, με τον επικεφαλής της Λιβυκής Ισλαμικής Ομάδας Καταπολέμησης της Φτώ-

³¹⁰ Ο Μπεν Ρούντς, σύμβουλος του Αμερικανού προέδρου για θέματα ασφαλείας λέει για το «Δόγμα Ομπάμα»: «Το κεντρικό επιχείρημα του establishment της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ είναι ότι με το να κρατά την Αμερική μακριά από τις κρίσεις που αναπτύσσονται στη Μέση Ανατολή, ο πρόεδρος προκαλεί την παρακμή μας», αναφέρει, για να προσθέσει: «Όμως ο ίδιος ο πρόεδρος βλέπει τα πράγματα από την ακριβώς αντίστροφη πλευρά, που θεωρεί ότι η υπερβολική ανάμειξή μας στη Μέση Ανατολή θα βλάψει τελικά την οικονομία μας, θα βλάψει την ικανότητά μας να ψάχνουμε για άλλες εναλλακτικές και να αντιμετωπίζουμε άλλες προκλήσεις, και, το κυριότερο, θα μας κάνει να θέσουμε σε κίνδυνο τους Αμερικανούς στρατιώτες για λόγους που δεν συνδέονται άμεσα με τα συμφέροντα εθνικής ασφάλειας της Αμερικής».

<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>, πρόσβαση 14/06/2017

χιας (sic!), Abdelhakim Belhadj³¹¹ για τη μεταφορά αμερικανικού οπλισμού από Λιβύη στην Τουρκία και από εκεί στους αντάρτες της Συρίας αποδεικνυαν τις πραγματικές προθέσεις της Ουάσιγκτον.

Παρόλη τη ρητορική των ΗΠΑ για μη εμπλοκή, η έμμεση υποστήριξη των δυνάμεων του Ισλαμικού Κράτους με σκοπό την αποσταθεροποίηση του Άσαντ και την εκδίωξή του προκειμένου να είναι εφικτή η εγκαθίδρυση ενός πιο φιλικού προς αυτές καθεστώτος και ταυτόχρονα πιο εχθρικό προς τη Ρωσία, αποδεικνύει την ουσιαστική έλλειψη μακροπρόθεσμης εξωτερικής πολιτικής και την τυχοδιωκτική αντιμετώπιση των διεθνών προβλημάτων, γεγονός που δεν συνάδει με το μέγεθος και την ισχύ της χώρας και συγχρόνως περιπλέκει τις καταστάσεις, αφού το τεράστιο κενό ισχύος που αφήνει η αδράνεια καλούνται να το καλύψουν δυνάμεις, οι οποίες τελικά αποδεικνύονται ανεξέλεγκτες, όπως το Daesh, ή οι Κουρδικές δυνάμεις στη Συρία οι οποίες εξοπλίζονται πλέον από τις ΗΠΑ.

Η μόνιμη αγωνία των ΗΠΑ στην περιοχή ήταν και παραμένει το Ιράκ. Η επέμβασή τους το 2003, με την υποστήριξη του Ηνωμένου Βασιλείου, δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Πέραν της de facto ίδρυσης ενός Κουρδικού αυτόνομου κρατικού μορφώματος υπό αμερικανική επιρροή, η Ουάσιγκτον δεν κατάφερε παρόλες τις δυνάμεις που ανέπτυξε στο Ιράκ και την κάθε είδους βοήθεια, να δημιουργήσει ένα πλήρως από αυτήν, ελεγχόμενο κράτος στο υπογάστριο του Ιράν και στο κέντρο του Περσικού κόλπου. Αντιθέτως, θα λέγαμε ότι η υποστήριξη που παρείχε αρχικά προς το Ισλαμικό Κράτος είχε ως αποτέλεσμα την άμεση εμπλοκή, όπως είδαμε του Ιράν, με τις ευλογίες της Βαγδάτης, στο Ιράκ για την εξολόθρευση της ισ-

³¹¹ Ο Abdelhakim Belhadj δήλωσε πρόσφατα στο Al-Jazeera ότι είναι ο επικεφαλής του Στρατιωτικού Συμβουλίου της Τρίπολης μετά την απελευθέρωσή της από τον ίδιο. Η αεροπορική και στρατιωτική βάση της Maaitiga αποτελεί το αρχηγείο των δυνάμεων του. Γεννήθηκε το 1966 στην πρωτεύουσα της Λιβύης. Από το 1988 ταξίδεψε σε πολλές χώρες όπως στην Τουρκία, στο Αφγανιστάν, στο Πακιστάν και στο Σουδάν, επέστρεψε στη Λιβύη το 1994 για να ενσωματωθεί στην τρομοκρατική, ισλαμιστική οργάνωση Al-Moqatila η οποία είχε ως στόχο την ανατροπή του πολιτεύματος. Όμως ο Mouammar Kadhafi κατέστρεψε τις βάσεις εκπαίδευσης της οργάνωσης στην περιοχή Jabal Akhdar της Λιβύης το 1995. Τότε ο Belhadj επιστέφει στο Αφγανιστάν, γίνεται μέλος της Al-Qaeda και λαμβάνει το τίτλο του εμίρη.

Ο Abdelhakim Belhadj είναι ένας φανατικός ισλαμιστής, μέλος των Frères musulmans, που εγκαταστάθηκε στην Τρίπολη με την οικονομική υποστήριξη του Qatar, όπως αποδεικνύουν τα έγγραφα που έφεραν στη δημοσιότητα η Σαουδική Αραβία και η Τυνησία.

<http://www.rfi.fr/afrique/20170609-le-libyen-abdelhakim-belhaj-jihadiste-terroriste-milliardaire>, 28/6/2017

λαμικής, τζιχαντιστικής απειλής. Κατά συνέπεια, η καιροσκοπική πολιτική των ΗΠΑ απέβη μοιραία και για τα συμφέροντά τους στο Ιράκ, για τα οποία τόσα πολλά είχαν επενδύσει και διακυβεύσει. Παρόλες τις δυσκολίες οι ΗΠΑ συνεχίζουν να στηρίζουν την κυβέρνηση του Ιράκ³¹², ελπίζοντας στην ανάσχεση της ιρανικής διείσδυσης και επιρροής.

Η μεταστροφή της πολιτικής Τραμπ έναντι του Ιράν, σε σχέση με την αντίστοιχη την οποία είχε ακολουθήσει ο Ομπάμα, είναι απόδειξη της επιστροφής στην εποχή του παρεμβατισμού, δηλαδή στην εποχή Μπους. Η εγκατάλειψη της πολιτικής της ανεύρεσης κοινού τόπου συνεννόησης και ενός κοινώς αποδεκτού *modus vivendi* που εφάρμοσε ο Πρόεδρος Ομπάμα, είναι πλέον προτεραιότητα για την Ουάσιγκτον η οποία πιστεύει ότι, η επιλογή αυτή έδωσε τη δυνατότητα στο Ιράν να ανακτήσει την χαμένη ισχύ του και να επανέλθει στο διεθνές προσκήνιο ως περιφερειακή δύναμη, η οποία χάρις στις πλουτοπαραγωγικές της πηγές και χάρις στο υψηλό επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού, που διαθέτει είναι σε θέση να αναδειχθεί σε παγκόσμιο παίκτη. Ο Πρόεδρος Τραμπ δεν επιθυμεί πλέον να συνδιαλέγεται με την Τεχεράνη, την οποία κατηγορεί ως χώρα που υποθάλλει τη διεθνή τρομοκρατία, παραβλέποντας το γεγονός ότι, αφενός το Ιράν μάχεται τόσο στη Συρία όσο και στο Ιράκ το Ισλαμικό Κράτος, αφετέ-

³¹² Ο υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ Τζέιμς Mattis επισκέφθηκε τη Δευτέρα 12 Ιουνίου 2017 τη Βαγδάτη για να επαναβεβαιώσει την υποστήριξη των ΗΠΑ στις ιρακινές δυνάμεις, οι οποίες αγωνίζονται ενάντια στις δυνάμεις του Ισλαμικού Κράτους στο δυτικό τμήμα της Μοσούλης .

Η δήλωση που εκδόθηκε από το γραφείο του Ιρακινού πρωθυπουργού Haider al-Abadi επεσήμανε ότι και οι δύο συζήτησαν για την «ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας, καθώς και για την προσπάθεια εναντίον του ΙΚ με σκοπό την απελευθέρωση της δεξιάς όχθης (δυτικής πλευράς) της Μοσούλης.

Ο Πρωθυπουργός Haider al-Abadi τόνισε επίσης τη σημασία της διεθνούς υποστήριξης για το Ιράκ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Ο ΥΠΑΜ Mattis επιβεβαίωσε εν τω μεταξύ την «πλήρη υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ιράκ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας», και τόνισε ότι η επίσκεψή του είχε ως στόχο όχι μόνο να υποστηρίξει το Ιράκ, αλλά και να το καθησυχάσει σχετικά με «την απόφαση των Ηνωμένων Πολιτειών να διατηρήσουν τις καλές σχέσεις και να συνεχίσουν να υποστηρίζουν το Ιράκ, ακόμη και μετά την ήττα του ΙΚ».

<http://www.maghrebemergent.com/actualite/breves/fil-monde/69757-les-etats-unis-reaffirment-leur-soutien-integral-a-l-irak-dans-sa-guerre-contre-l-etat-islamique.html>, 14/6/17

ρου έχει υποστεί το ίδιο τη βαρβαρότητα της ισλαμικής τρομοκρατίας, γεγονός πρωτόγνωρο³¹³.

Η μέχρι σήμερα αναποτελεσματική αυτή πολιτική στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, ανάγκασε την Ουάσιγκτον να αλλάξει πορεία πλεύσης. Η επιλογή της ενεργούς εμπλοκής της στην περιοχή για την υποστήριξη των αντικαθεστωτικών και των κουρδικών δυνάμεων εναντίον αφενός του Ισλαμικού Κράτους, αφετέρου εναντίον των δυνάμεων που υποστηρίζουν τον Άσαντ, Συριακών και Ιρανικών, αποδεικνύει το ενδιαφέρον που αποκτά ξανά η περιοχή, ενόψει και του διαφαινόμενου τερματισμού των εχθροπραξιών³¹⁴. Η Ουάσιγκτον ε-

³¹³ Την Τετάρτη 7 Ιουνίου 2017, δύο παράλληλες επιθέσεις στο Κοινοβούλιο του Ιράν και στο μαυσωλείο του Α-γιατολάχ Χομείνι στην πρωτεύουσα της χώρας Τεχεράνη κόστισαν τη ζωή σε 12 ανθρώπους και τον τραυματισμό άλλων 42. Το σουνιτικό τζιχαντιστικό Ισλαμικό Κράτος, το οποίο μέχρι σήμερα δεν είχε πλήξει μεγάλες πόλεις του σιιτικού ισλαμικού Ιράν, ανέλαβε την ευθύνη των επιθέσεων.

<http://www.naftemporiki.gr/story/1244040/iran-texerani-12-nekroi-islamiko-kratos>

³¹⁴ Η Washington Post ανέφερε ότι στις 17 Μαρτίου 2017, ο Πρόεδρος Trump για πρώτη φορά έστειλε τακτικό στρατιωτικό προσωπικό των ΗΠΑ στη Συρία σε θέσεις μάχης. Πρόκειται για μια άνευ προηγουμένου κλιμάκωση της εμπλοκής των ΗΠΑ στον πόλεμο στη Συρία και έρχεται χωρίς άδεια του Κογκρέσου, χωρίς την έγκριση του ΟΗΕ, και χωρίς την έγκριση της κυβέρνησης της Συρίας.

Σύμφωνα με την Washington Post, Αμερικανοί πεζοναύτες αναχώρησαν από τα πλοία τους στη Μεσόγειο και έχουν δημιουργήσει ένα φυλάκιο σε συριακό έδαφος από όπου θα βομβαρδίσουν το «αρχηγείο» της ISIS στη Raqqa. Η Post συνεχίζει:

Οι πεζοναύτες στο έδαφος περιλαμβάνουν τμήμα μιας πυροβολαρχίας, η οποία μπορεί να εκτοξεύσει ισχυρές βόμβες 155 χιλιοστών από οβιδοβόλα M777 Howitzers, είπαν δύο αξιωματούχοι, μιλώντας υπό τον όρο της ανωνυμίας λόγω της ευαισθησίας της αποστολής. Η δύναμη της εκστρατευτικής μονάδας εδάφους, Battalion Landing Team 1st Battalion, 4th Marines, θα επανδρώσει τα όπλα και θα παράσχει υποστήριξη πυροβολικού στις τοπικές δυνάμεις, που υποστηρίζονται από τις ΗΠΑ και ετοιμάζουν επίθεση στην πόλη. Επιπλέον δυνάμεις πεζικού είναι πιθανόν να παράσχουν ασφάλεια.

Στις 5 Μαρτίου, το RT έδειξε πλάνα μιας αμερικανικής στρατιωτικής φάλαγγας που εισέρχεται στη Συρία κοντά στη συριακή πόλη Manbij. Τα κύρια Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης των ΗΠΑ αρχικά απέκρυσαν την ιστορία, αλλά η Post επιβεβαίωσε σήμερα ότι τα στρατεύματα ήταν από το 75ο Ranger Regiment σε οχήματα Stryker.

Αν η «κούρσα προς τη Raqqa» κερδηθεί από τον αμερικανικό στρατό και όχι από συριακές κυβερνητικές δυνάμεις, η πιθανότητα οι ΗΠΑ να παραδώσουν το έδαφος στην κυβέρνηση Άσαντ είναι σχεδόν μηδενική. Με άλλα λόγια, πρόκειται για μια επιχείρηση που δεν έχει σχέση με την εκδίωξη του ISIS από την ανατολική Συρία, αλλά με τα σχέδια των Ηνωμένων Πολιτειών να αποσχίσουν την ανατολική Συρία ως μόνιμο προκεχωρημένο φυλάκιο από το οποίο θα μπορούν να λειτουργούν ως ανάσχεση στα σχέδια του Ιράν. Οι Ηνωμένες Πολιτείες κά-

νώπιον του κινδύνου να βρεθεί εκτός της τράπεζας των διαπραγματεύσεων για το μέλλον της περιοχής, αποφάσισε οψίμως να παρέμβει προκειμένου να έχει λόγο στον καθορισμό των περιοχών επιρροής, στον διαμοιρασμό των εδαφών, μα πάνω από όλα, στον περιορισμό της Ρωσικής διείσδυσης, η οποία βαίνει αυξανόμενη³¹⁵.

Κινήσεις όπως, ο εξοπλισμός με στρατιωτικό υλικό των Κουρδικών δυνάμεων της Συρίας (YPG)³¹⁶ και μάλιστα παρά τη σφοδρή αντίδραση της Άγκυρας η οποία εξέλαβε την κίνηση αυτή ως έμμεση υποστήριξη του PKK και, άρα, ως υπονόμηση της Τουρκικής εδαφικής ακεραιότητας, καθώς επίσης και η αεροπορική αλλά και η χερσαία υποστήριξη των αντικαθεστωτικών δυνάμεων (SDF) με σκοπό να ανακοπεί η προέλαση των καθεστωτικών και Ιρανικών δυνάμεων από το Νότο, δηλαδή από το Ιράκ και με κατεύθυνση βόρεια³¹⁷, τοποθετούν στο πεδίο της αντιπαράθεσης ως βασικό παίκτη τις ΗΠΑ.

νουν μια στρατιωτική απόπειρα για ένα πολύ μεγάλο κομμάτι του κυρίαρχου εδάφους της Συρίας, κάτι που ακόμα και ο Ομπάμα με την εξαιρετικά απερίσκεπτη πολιτική του στη Μέση Ανατολή δεν θα τολμούσε να κάνει.

<https://www.rt.com/news/380256-assad-foreign-troops-invaders>, πρόσβαση 22/06/17.

³¹⁵ Στον προϋπολογισμό των ΗΠΑ για το 2018, στο πρόγραμμα Επιχειρήσεων Εξωτερικού-Εκπαίδευση και Εξοπλισμό ξένων στρατιωτικών τμημάτων, που ανέρχεται συνολικά σε 64 δισ. δολάρια, προβλέπεται να διατεθεί το ποσό ύψους 1, 769 δισ. δολαρίων σε στρατιωτικά τμήματα που ενεργούν στο Ιράκ και τη Συρία. Από αυτά, το 1, 269 δισ. θα διατεθεί στο στρατό του Ιράκ και στους Πεσμεργκά της Αυτόνομης Κουρδικής Διοίκησης και τα 500 εκατ. θα δοθούν για τον εξοπλισμό των Δημοκρατικών Δυνάμεων της Συρίας, που στην ουσία σημαίνει στους Κούρδους της Ροζάβα, που ανήκουν στο PKK/PYD. Από τα 500 εκατ., τα 393 θα δοθούν για αγορά οπλισμού, πυρομαχικών και άλλων εφοδίων και υλικών, τα οποία είναι απαραίτητα για τη συγκρότηση ενός τακτικού στρατού.

Για να αποφασίσουν οι ΗΠΑ να εξοπλίσουν έναν κουρδικό στρατό στη Συρία, αυτό σημαίνει ότι η συγκεκριμένη ενέργεια εντάσσεται σε έναν σχεδιασμό που υπερβαίνει αυτόν της αντιμετώπισης του Ισλαμικού Κράτους. Δηλαδή, οι ΗΠΑ συγκροτούν και εξοπλίζουν έναν στρατό, ο οποίος θα υπηρετήσει το αυτόνομο κουρδικό κράτος της Β. Συρίας το οποίο θα δημιουργηθεί στην περιοχή.

<https://www.nytimes.com/2017/05/31/world/middleeast/us-begins-arming-syrian-kurds-for-final-assault-on-raqqa.html>, πρόσβαση 22/06/17.

³¹⁶ Παρά τις έντονες αντιδράσεις της Τουρκίας, ο Αμερικανός πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ ενέκρινε την προμήθεια όπλων στην πολιτοφυλακή, Μονάδες Προστασίας του Λαού (YPG), για να διασφαλιστεί μια καθαρή νίκη στη σχεδιαζόμενη επιχείρηση ανακατάληψης της συριακής πόλης Ράκα, de facto πρωτεύουσα του Ισλαμικού Κράτους στην Συρία, σύμφωνα με ανακοίνωση του Πενταγώνου.

³¹⁷ Οι Κουρδικές Μονάδες Προστασίας του Λαού (YPG) της Συρίας αναμένεται να στείλουν δυνάμεις τους στο συριακό συνοριακό πέρασμα Αλ Τανφ με το Ιράκ, για να αναχαιτίσουν την προέλαση των συριακών φιλοκυβερ-

Βέβαια, οι συνεχιζόμενες παλινδρομήσεις στην πολιτική των ΗΠΑ στην περιοχή αυτή και πάλι με την αιφνιδιαστική ανακοίνωση του πρόεδρου Τραμπ τον Δεκέμβριο του 2018, περί της απόσυρσης των αμερικανικών στρατευμάτων από την εμπόλεμη Συρία και με την απόφαση του ιδίου περί της εκ νέου επιστροφής για την προστασία με στρατιωτική δύναμη, των πετρελαιοπηγών στο Deyr-ez-Zor, ανατολικά της Συρίας, οι οποίες αποφέρουν ετησίως 150 δις. δολάρια και των οποίων αυτή τη στιγμή μέρος ελέγχεται από τους Κούρδους, δημιουργούν κλίμα ανασφάλειας και αβεβαιότητας³¹⁸.

Η ύπαρξη μεγάλων αποθεμάτων υδρογονανθράκων στη Συρία και ιδιαίτερα στις Κουρδικές περιοχές, αποτελούν για τις ΗΠΑ έναν σοβαρό λόγο για την επιδίωξη επικράτησής τους στο σύμπλοκο. Οι αμερικανικές εταιρείες πετρελαιοειδών, οι οποίες υπέστησαν σοβαρό πλήγμα κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα, εξαιτίας της πτώσης της τιμής του πετρελαίου,

νητικών πολιτοφυλακών που υποστηρίζονται από το Ιράν. Το συνοριακό πέρασμα Αλ Τανφ είναι μεγάλης στρατηγικής σημασίας διότι από εκεί περνά ο αυτοκινητόδρομος ο οποίος συνδέει τη Δαμασκό με τη Βαγδάτη. Βρίσκεται κοντά στο τριεθνές Συρίας, Ιράκ και Ιορδανίας. Το Αλ Τανφ φυλάσσεται από μια φρουρά αποτελούμενη από Σύριους αντάρτες που υποστηρίζονται από τις ΗΠΑ και δυτικούς κομάντος από χώρες του Διεθνούς Συνσπισμού. Οι συριακές φιλοκυβερνητικές δυνάμεις έχουν θέσει όμως ως στόχο να το καταλάβουν, επειδή επιθυμούν να ανοίξουν τον δρόμο με τη Βαγδάτη, στην ουσία τον δρόμο που θα τους συνδέει με το Ιράν.

Από την πλευρά του Ιράκ το πέρασμα ονομάζεται Αλ Ουαλίντ και το Σάββατο 17 Ιουνίου ο ιρακινός στρατός μαζί με σουνίτες φιλοκυβερνητικούς Ιρακινούς πολιτοφύλακες, υποστηριζόμενος από την αμερικανική πολεμική αεροπορία, το έθεσε υπό τον έλεγχό του διάχνοντας από εκεί το Ισλαμικό Κράτος. Άρα, αυτήν τη στιγμή οι συμμαχικές στις ΗΠΑ δυνάμεις ελέγχουν το Αλ Τανφ και από τις δύο πλευρές των συνόρων. Επειδή όμως οι Σύριοι αντάρτες, τους οποίους υποστηρίζουν οι ΗΠΑ στην περιοχή δεν φαίνονται ικανοί να αναχαιτίσουν τις φιλοϊρακινές συριακές πολιτοφυλακές που πλησιάζουν για να το καταλάβουν, ζήτησαν από τους Κούρδους να στείλουν εκεί φρουρά, παρά το γεγονός ότι η συγκεκριμένη περιοχή δεν έχει καμία σχέση με τα κουρδικά εδάφη.

Η εμπλοκή των Κουρδικών δυνάμεων της Συρίας (YPG) ανασύρει στην επιφάνεια για ακόμα μια φορά, τη ρητορική περί επιδίωξης των Κούρδων όχι μόνον εξάλειψης της Ισλαμικής απειλής αλλά και της διεθνούς αναγνώρισης της οντότητάς τους ως αυτόνομου κράτους, μετά τη διάλυση της Συρίας. Μάλιστα, δοθείσης της ευκαιρίας να αντιμετωπίσουν ουσιαστικά το Ιράν, δηλώνουν ότι στρατεύονται στο πλευρό των ΗΠΑ, κάνοντας πράξη τα λόγια του ηγέτη των Κούρδων της Συρίας, Σαλέχ Μουสลίμ, ο οποίος είχε ξεκαθαρίσει εδώ και καιρό ότι οι Κούρδοι της Συρίας δεν επιθυμούν να έχουν καμία σχέση με το Ιράν, το οποίο θεωρούν εχθρική προς αυτούς, δύναμη.

³¹⁸ <https://www.iefimerida.gr/news/467689/syria-poioid-kerdizoyn-kai-poioid-hanoyn-apo-tin-apohorisi-ton-ipa>, πρόσβαση 5/3/2020

πτώση η οποία κατέστησε ασύμφορη την εξόρυξη πετρελαίου από το σχιστόλιθο, προσβλέπουν στη δραστηριοποίησή τους στην περιοχή. Παράλληλα, μια τέτοια αμερικανικών συμφερόντων εκμετάλλευση θα αποκλείσει τόσο το Ιράν, όσο και τη Ρωσία από το ενεργειακό παιχνίδι. Το μεν Ιράν δεν θα μπορέσει τελικά να υλοποιήσει το σχέδιο του για την κατασκευή του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου από το κοίτασμα στον Περσικό Κόλπο, North Pars, στη Συρία και από εκεί στη Μεσόγειο, ενώ η Ρωσία θα κινδυνεύσει να απωλέσει την μερίδα του λέοντος στην ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου, αφού οι έξοδοι των Συροκουρδικών υδρογονανθράκων στη Μεσόγειο, η οποία πρέπει να θεωρείται δεδομένη, θα διεμβολίσει την αγορά και θα αναδείξει έναν ανταγωνιστικό πόλο προμήθειας, ο οποίος μάλιστα θα υποστηρίζεται από την Αμερική, η οποία δεν έκρυψε ποτέ τη δυσαρέσκειά της και την αγωνία της για τη Ρωσική κυριαρχία στον τομέα της προμήθειας φυσικού αερίου στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι οδεύσεις και οι απολήξεις των εν λόγω σχεδιαζόμενων αγωγών, δεν είναι ακόμα καθορισμένες. Σκληρές διαπραγματεύσεις τόσο στο προσκήνιο όσο και στο παρασκήνιο λαμβάνουν χώρα, τα αποτελέσματα των οποίων θα επιβεβαιωθούν και θα ανακοινωθούν από τους νικητές της πάλης αυτής. Μέχρι σήμερα η λύση της κατασκευής αγωγών κατά μήκος του επονομαζόμενου Κουρδικού Διαδρόμου, στο βόρειο μέρος της Συρίας με έξοδο προς τη Μεσόγειο, φάνταζε ως η επιθυμητή λύση την οποία υποστήριζαν οι ΗΠΑ και γι' αυτόν τον λόγο ενδόμυχα επιθυμούν, αν και επίσημα δεν το αναφέρουν, και την ίδρυση ενός Κουρδικού Κράτους, ελεγχόμενο βεβαίως από αυτές.

Εσχάτως όμως, έρχονται στην επιφάνεια και άλλα σχέδια τα οποία προβλέπουν τη χάραξη ενός νέου ενεργειακού διαδρόμου ο οποίος θα μεταφέρει τους υδρογονάνθρακες από την Al Hasaka, Al Raqqah, Deir ez-Zor προς Homs και από εκεί μέσω Ιορδανίας προς Ισραήλ και Μεσόγειο³¹⁹. Η υλοποίηση ενός τέτοιου σχεδίου θέτει νέα δεδομένα, αφού εμπλέκονται νέοι

³¹⁹ Η Τουρκική εφημερίδα Yeni Şafak δημοσίευσε ότι, στις 10 Ιουνίου έγινε μια κρίσιμη σύσκεψη, η οποία διεξήχθη κεκλεισμένων των θυρών, στην πόλη Qamishlo της ΒΑ Συρίας, όπου βρίσκεται και το διοικητικό κέντρο των Κούρδων της Ροζάβα.

Στη σύσκεψη, την οποία διοργάνωσαν από κοινού κρατικές υπηρεσίες των ΗΠΑ και της Σαουδικής Αραβίας, σε συνεργασία με τις τοπικές Αρχές των Κούρδων, συμμετείχαν εκπρόσωποι των ΗΠΑ, της Σ. Αραβίας, της Αιγύπτου, των ΗΑΕ, της συριακής αντιπολίτευσης και των Κούρδων του PYD. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι συμμετείχαν αρκετοί αξιωματικοί του στρατού των ΗΠΑ, μεταξύ των οποίων και ο σμήναρχος John Doglian, εκ-

παίκτες, όπως το Ισραήλ και η Ιορδανία, άμεσα ή έμμεσα αποκλείονται άλλοι, όπως οι Κούρδοι και η Τουρκία και τέλος απομονώνονται δυνάμεις, όπως το Ιράν και οι φιλοκυβερνητικές δυνάμεις της Συρίας. Μια τέτοια εξέλιξη, η οποία, αν τελικά υλοποιηθεί, θα αλλάξει τα γεωπολιτικά δεδομένα του Συμπλόκου/Συστήματος μας, έρχεται να επιβεβαιώσει την αλλαγή πλεύσης της αμερικανικής διπλωματίας, η οποία θέτει στο περιθώριο την Τουρκία, ενισχύει τις σχέσεις της με το Ισραήλ³²⁰ και επιβεβαιώνει την υποστήριξή της στην Ιορδανία.

Συγχρόνως, η νέα αυτή όδευση, η οποία διατρέχει μεγάλο μέρος της Συριακής ενδοχώρας, σε αντίθεση με έναν αγωγό στο βόρειο μέρος της χώρας κατά μήκος των Κουρδικών εδαφών, περιορίζει τη δυνατότητα επέκτασης της Ρωσικής επιρροής. Η Ρωσία κατέχει³²¹,³²² επίσημα δύο γνωστές μεγάλες βάσεις στη Συρία, τη Ναυτική Βάση της Ταρτούς, την Αεροπορι-

πρόσωπος της συμμαχίας που μάχεται στη Συρία. Κύριο αντικείμενο της σύσκεψης ήταν ο καθορισμός κοινής στρατηγικής για το θέμα της εκμετάλλευσης και της μεταφοράς στις διεθνείς αγορές των πετρελαϊκών αποθεμάτων της Συρίας, την μετά ΙΚ εποχή. Σημειώνεται ότι εκτός από κρατικούς αξιωματούχους, συμμετείχαν και εκπρόσωποι πετρελαϊκών εταιρειών των ΗΠΑ και της Αγγλίας, οι οποίοι τόνισαν ότι διεκδικούν μερίδιο από τα αποθέματα της Συρίας και ότι ο αγωγός αυτός θα χαλάσει τα σχέδια του Ιράν και της Συρίας για το ίδιο θέμα. Στην προαναφερθείσα σύσκεψη του Qamishlo αποφασίστηκε να δοθεί μερίδιο στο Κόμμα Δημοκρατικής Ενότητας (PYD) των Κούρδων της Συρίας, το οποίο εκπροσώπησαν οι Aldar Halil και Halil Foze.

³²⁰ Προς επίρρωσιν των αναφερθέντων προς την ενδυνάμωση των σχέσεων ΗΠΑ-Ισραήλ, είναι η αναγνώριση από τον Πρόεδρο Τραμπ της Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσας του Ισραήλ, εγκαινιάζοντας μία νέα εποχή στις Ισραηλο-Αραβικές σχέσεις.

<http://www.kathimerini.gr/937879/article/epikairothta/kosmos/mesh-anatolh-khry3h-polemoy-h-anagnwrish-ths-ieroyssalhm-ws-prwteyoysas-toy-israhl-lene-oi-palaistinioi>, πρόσβαση 6/12/17.

³²¹ <https://fr.sputniknews.com/international/201703201030540130-syrie-bases-russie>, πρόσβαση 03/07/2017

³²² Αυτές οι τρεις εγκαταστάσεις προστατεύονται τώρα από μια σύνθετη ζώνη αμυντικών συστημάτων, που περιλαμβάνουν τα πολύ ισχυρά S-400 και S-300VM Antey 2500 αντιαεροπορικά πυραυλικά συστήματα, που εγκαταστάθηκαν πέρυσι στη Συρία, το μικρότερο βεληνεκούς Pantsir S1 σύστημα πυραυλοβόλου που έφθασε στη Συρία με την αρχική ρωσική δύναμη τον Σεπτέμβριο 2015, το προηγμένο σύστημα ηλεκτρονικού πολέμου Krasukha 4 (που θεωρείται ικανό να αχρηστεύει αεροσκάφη AWAKS και δορυφόρους) και τις συστοιχίες των υπερηχητικών αντιπυραύλων Bastion, που αναδιατάχθηκαν κατά μήκος των ακτών της Συρίας πέρυσι το φθινόπωρο από την Κριμαία. Υπάρχουν πληροφορίες ότι η Ρωσία αποστέλλει τώρα επίσης συστοιχίες βαλλιστικών πυραύλων Tochka-U, μικρού βεληνεκούς στη Συρία, αλλά το Κρεμλίνο αρνείται να επιβεβαιώσει την πληροφορία.

κή Βάση Χμείμιμ³²³ και μία τρίτη, την Βάση Ακροάσεων στη Λαττάκεια³²⁴, για την ύπαρξη της οποίας γίνονται υπαινιγμοί αλλά ποτέ δεν υπήρξε επιβεβαίωση. Πρόσφατα η Μόσχα διέψευσε δια στόματος Υπουργού Άμυνας και τις πληροφορίες που θέλουν τη Ρωσία να εγκαθιστά νέα βάση στην περιοχή του Αφρίν. Αν και οι δηλώσεις τείνουν προς την κατεύθυνση να εφησυχάσουν τη διεθνή κοινότητα, οι ΗΠΑ αισθάνονται την προσπάθεια της Ρωσίας να εγκατασταθεί για τα καλά στην περιοχή. Η γένεση άλλωστε ενός Κουρδικού, υπό την αμερικανική κηδεμονία κρατικού μορφώματος θα έδιδε την εντύπωση και θα γεννούσε, γιατί όχι, το αίσημα της επικράτησης στην Ουάσιγκτον, ενώ ταυτόχρονα θα παρείχε στη Ρωσία το περιθώριο να ελιχθεί στο υπόλοιπο τμήμα του συστήματος.

Παράλληλα προς την αναχαίτιση της επικράτησης της Ρωσίας στην περιοχή, η κίνηση της αλλαγής όδευσης έχει σκοπό και την συγκράτηση του Ιράν. Η εμπλοκή του Ισραήλ παρέ-

³²³ Αυτή δεν υπήρχε προ του Σεπτεμβρίου 2015 και αποτελεί εσπευσμένη προσαρμογή μέρους του πολιτικού αεροδρομίου Μπάσαρ Αλ-΄Ασαντ. Αποτελείται από έναν ασφαλοστρωμένο διάδρομο 2.979 μέτρων, για την εκτέλεση των επιχειρήσεων εναντίον των τζιχαντιστών τρομοκρατών στη Συρία.

Η Ρωσία έχει συνάψει τώρα 49ετή σύμβαση για τη βάση. Λέγεται ότι και αυτή θα επεκταθεί, με την κατασκευή ενός δεύτερου διαδρόμου προσγείωσης-απογείωσης από μπετόν, καταλληλότερου για αεροσκάφη υψηλής απόδοσης, όπως αεριωθούμενα μαχητικά και από βομβαρδιστικά.

Και αυτό επίσης θα μεταβάλει την εγκατάσταση σε αεροπορική βάση περισσότερο συγκρίσιμη με τις αμερικανικές βάσεις στην περιοχή, όπως αυτή του Ιντσιρλίκ στη Τουρκία. Παράλληλα με τον δεύτερο διάδρομο, θα υπάρξουν προφανώς μόνιμες εγκαταστάσεις για το προσωπικό λειτουργίας της βάσης και ο υπόλοιπος απαραίτητος εξοπλισμός.

http://www.huffingtonpost.fr/2016/10/14/base-aerienne-permanente-russie-syrie_a_21582619/

³²⁴ Από καιρού εις καιρόν διαρρέουν πληροφορίες περί μιας μεγάλης ρωσικής βάσεως ακροάσεων (SIGINT) στην επαρχία Λαττάκεια της Συρίας, μολονότι στοιχεία επιβεβαίωσης της ύπαρξής της είναι δυσεύρετα. Τον Οκτώβριο του 2014 οι τζιχαντιστές κατέλαβαν ένα σταθμό ακροάσεων στην Αλ-Χάρα, στη νότιο-δυτική Συρία, κοντά στα κατεχόμενα από το Ισραήλ Υψώματα του Γκολάν. Επρόκειτο για έναν μικρό σταθμό, υπό τον υποτιθέμενο κωδικό «Κέντρο S». Επρόκειτο προφανώς για κλάδο πολύ μεγαλύτερου συμπλέγματος, εγκατεστημένου βαθύτερα στη Συρία, στην επαρχία Λαττάκεια, όπως το θέλει η φήμη.

http://www.huffingtonpost.fr/2016/10/14/base-aerienne-permanente-russie-syrie_a_21582619/, πρόσβαση 2/5/2017.

Ρωσικές πληροφορίες δίδουν κατά καιρούς την εντύπωση ότι η κυκλοφορία σημάτων στη Συρία παρακολουθείται από εξοπλισμό εγκατεστημένο μέσα στην αεροπορική βάση Χμείμιμ. Θα πρόκειται είτε για μετεγκατάστασή της ,είτε για πληροφορίες συσκότισης της πραγματικής θέσης της.

χει ακόμα ένα άλλοθι στο Τελ-Αβίβ να θεωρεί το Ιράν τον υπέρτατο εχθρό του και ταυτόχρονα το νομιμοποιεί να το προσβάλει, άμεσα ή έμμεσα προσβάλλοντας και τους συνεργάτες τους, όπως τη Hezbollah ή τη Χαμάς, σε περίπτωση που νιώσει ότι απειλείται. Οφείλουμε να έχουμε πάντα κατά νου ότι το Ισραήλ είναι ίσως το μόνο Κράτος, το οποίο εφαρμόζει τα προληπτικά χτυπήματα προκειμένου να αποφύγει τη μεταφορά των συγκρούσεων εντός του εδάφους του, το οποίο βέβαια δεν παρέχει το απαιτούμενο αμυντικό βάθος, που θα του επέτρεπε να ελιχθεί όπως θα επιθυμούσε, ώστε να κατανικήσει τους αντιπάλους του.

Η στροφή λοιπόν των ΗΠΑ προς την εποχή του ρεαλισμού, όπως τη βίωνε μέχρι την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από τον Ομπάμα, είναι πρόδηλη, αν και εμφανίζει σαφή σημάδια αμηχανίας, τα οποία και θα εξαλειφθούν προϊόντος του χρόνου καθώς η σκληρή γραμμή Τραμπ θα εμπεδώνεται. Η απόφαση της Ουάσιγκτον να αποσυρθεί ή καλύτερα να αποστασιοποιηθεί από τα τεκταινόμενα στην περιοχή του συστήματός μας, αποτελεί τελικά λανθασμένη επιλογή, η οποία και βύθισε την περιοχή στο χάος, έδωσε τη δυνατότητα στη Ρωσία να καλύψει το κενό που άφησε, επέτρεψε στις πετρομοναρχίες του Κόλπου να επιδοθούν σε έναν αγώνα περιφερειακής επικράτησης και, τέλος, επιτάχυνε τη διαδικασία ανάκαμψης του Ιράν ως περιφερειακής δύναμης.

Ο γεωπολιτικός παράγοντας της ενεργειακής ασφάλειας είναι σαφέστατα το καταλυτικό εκείνο στοιχείο το οποίο ώθησε την Ουάσιγκτον να επαναξιολογήσει τις επιλογές της. Μετά την εποχή της ευφορίας που παρείχαν οι προβλέψεις περί ενεργειακής ανεξάρτησης των ΗΠΑ από τη Μέση Ανατολή και δη από τον Περσικό Κόλπο, χάρις στα τεράστια αποθέματα σχιστολιθικών υδρογονανθράκων που ανακαλύφθηκαν, η κατάρρευση των διεθνών τιμών και η αυξανόμενη κατανάλωση ενέργειας από τις αναδυόμενες οικονομίες της Κίνας και της Ινδίας, οι οποίες και αποτελούν πλέον κύριο εμπορικό στόχο των παραγωγών χωρών, ήλθαν να προσγειώσουν ανώμαλα τον Λευκό Οίκο και να τον αναγκάσουν να αντιληφθεί την σημασία του Συμπλόκου/Συστήματος στην ενεργειακή ασφάλεια Ανατολής – Δύσης.

3.10.2 Ο ρόλος της Ρωσίας στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος

Η Σοβιετική Ένωση αποτελούσε τη μία από τις δύο παγκόσμιες υπερδυνάμεις του 20^{ου} αιώνα. Η κατάρρευσή της το 1991, προκάλεσε, και ακόμα προκαλεί, ριζικές ανακατατάξεις. Η ισχύς της καταβαραθρώθηκε με αποτέλεσμα να χάσει ένα-ένα τα ερείσματά της σε ολόκληρο τον κόσμο. Με σκοπό να ανατραπεί η καταστροφική αυτή πορεία, οι διοικούντες δεσμεύτηκαν

να αναλάβουν δράση. Οι Πρόεδροι Βλαντιμίρ Πούτιν (2000-2008, 2012-σήμερα) και ο Ντιμίτρι Μεντβέντεβ (2008-2012) εστίασαν στην επαναβεβαίωση της Ρωσικής ισχύος στη διεθνή σκηνή, με την υιοθέτηση μιας νέας επεμβατικής πολιτικής στην εγγύς περιφέρειά της.

Βασική προϋπόθεση και εργαλείο για την υλοποίηση αυτής της στρατηγικής ήταν η οικονομική θωράκιση της χώρας, η πολιτική και πολιτιστική σταθερότητα και εξέλιξη και τέλος, η ύπαρξη ισχυρών και σύγχρονων Ενόπλων Δυνάμεων, ικανών να αντιμετωπίσουν τις απειλές στο εγγύς περιβάλλον και παράλληλα να έχουν και τη δυνατότητα της προβολής της ισχύος τους σε απομακρυσμένα από τη χώρα, θέατρα επιχειρήσεων. Δηλαδή, η Μόσχα αποφάσισε να επιδράσει και να επενδύσει στους τέσσερις πυλώνες της γεωπολιτικής ανάλυσης, με προφανή σκοπό την ανακατανομή ισχύος προς όφελος της αναγεννηθείσης Ρωσίας από τις στάχτες της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτή ήταν η γεωστρατηγική επιλογή της Μόσχας, την οποία και υποστηρίζει μέχρι και σήμερα, αποτελώντας τον οδοδείκτη της εξωτερικής της πολιτικής στη διεθνή σκακιέρα.

Η οικονομική άνθηση και θωράκιση της χώρας στηρίχθηκε κατά βάση στις φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές. Τα τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου ήταν αυτά τα οποία σε συνδυασμό με το ανεπτυγμένο, κυρίως προς δυσμάς, δίκτυο μεταφοράς του αερίου εξασφάλισαν τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους. Εκμεταλλεζόμενη την πλούσια επάρκειά της σε φυσικό αέριο και πετρέλαιο και την σταθερότητα των υψηλών τιμών παγκοσμίως, η Ρωσία βγήκε απόλυτα κερδισμένη. Η τεράστια εξάρτηση των Ευρωπαϊκών χωρών από τα ενεργειακά αποθέματα του Ρωσικού εδάφους, οδηγεί τις χώρες σε αδυναμία άμεσης εξεύρεσης αποτελεσματικών εναλλακτικών λύσεων με αποτέλεσμα την προσκόλληση στην ενεργειακή παραγωγή της Ρωσίας. Μάλιστα, οι αυξημένες τιμές των υδρογονανθράκων στην παγκόσμια αγορά, για το χρονικό διάστημα 2010-2014 προσέθεσαν επιπλέον έσοδα στον ρωσικό προϋπολογισμό (ενδεικτικά η τιμή του πετρελαίου για το διάστημα 2010-2014 κυμαινόταν μεταξύ 120 και 140 δολ/βαρ. ενώ του φυσικού αερίου από 80 έως 350 δολ/1000 κμ.)³²⁵.

325

www.naftemporiki.gr/search/?q=%CE%A4%CE%99%CE%9C%CE%97+%CE%A6%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A5+%CE%91%CE%95%CE%A1%CE%99%CE%9F%CE%A5, πρόσβαση 18/1/2018.

Η πολυτάραχη και πολύπαθη πολιτική ζωή της χώρας μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, στιγματίστηκε από την άνοδο στην εξουσία ανθρώπων, οι οποίοι δεν διέθεταν τις ικανότητες να αντιμετωπίσουν τη διαμορφωθείσα δυσμενή κατάσταση, να αποτρέψουν την διαβλεπόμενη καταστροφή της χώρας και να εφαρμόσουν ένα υλοποιήσιμο, μακρόπνοο, αναπτυξιακό πρόγραμμα που θα εξασφάλιζε την επιστροφή στην ευημερία και στην παγκόσμια καταξίωση. Η άνοδος στην εξουσία του Βλαντιμίρ Πούτιν το 2000 ανέστρεψε το μέχρι τότε αρνητικό κλίμα. Η επιβολή ενός στιβαρού σχεδίου ανασυγκρότησης, με βραχυπρόθεσμα αρχικά, αλλά και μέσο-μακροπρόθεσμα κατόπιν, κέρδη για τον Ρωσικό λαό, έθεσε τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες για την αποκατάσταση μιας ομαλής πολιτικής ζωής. Υπό την καθοδήγηση του Πούτιν με τη στενή συνεργασία του Μεντβέντεβ και τη συνδρομή ικανών στελεχών, όπως του Λαβρόφ, η Ρωσία εξασφάλισε την κοινωνική και πολιτική ηρεμία που της έλειπε και η οποία είναι απαραίτητη για την επιδίωξη ανάκτησης ισχύος.

Από την προσπάθεια αυτή επανεκκίνησης της χώρας δεν θα μπορούσαν να μη συμμετέχουν οι Ένοπλες Δυνάμεις και μάλιστα με ένα διττό ρόλο: να αναδιοργανωθούν οι ίδιες και παράλληλα να συμβάλλουν στην ανασυγκρότηση του κράτους. Ο ρωσικός στρατός ανέκαθεν κατείχε παραδοσιακά μια σημαντική θέση στη λειτουργία της ρωσικής και μετέπειτα, σοβιετικής κοινωνίας. Από την εποχή του Μεγάλου Πέτρου (1672-1725) έως την Οκτωβριανή επανάσταση και μετέπειτα, η «στρατιωτικοποίηση του Κράτους» ήταν εμφανής. Προς τούτο η υιοθέτηση ενός νέου μοντέλου με την ενσωμάτωση στους κόλπους του στρατού πολιτικού προσωπικού, ενώ παράλληλα η επικέντρωσή του στα καθαρά στρατιωτικά του καθήκοντα, αποτέλεσε προτεραιότητα για τον Πούτιν, ο οποίος ουσιαστικά με τον νόμο του Ιουνίου 2004 έθετε τις Ένοπλες Δυνάμεις υπό τον Υπουργό Αμύνης, αφήνοντας στους στρατιωτικούς το καθαρά επιχειρησιακό έργο³²⁶.

Ο εκσυγχρονισμός του στρατού προϋπέθετε την αύξηση του οικείου προϋπολογισμού ο οποίος είχε υποστεί δραματικές μειώσεις³²⁷ με ανάλογες επιπτώσεις στο αξιόμαχο. Η αύξηση

³²⁶ Boulanger Philippe, 2015, *Geographie Militaire et Geostrategie*, Armand Colin, , pp 72-73

³²⁷ Ο προϋπολογισμός των Ενόπλων Δυνάμεων έβαινε συνεχώς μειούμενος από το 1988, εποχή Γκορμπατσόφ και μετέπειτα. Το 1988 ο προϋπολογισμός άγγιζε τα 21 δισ ρούβλια (περί τα 31 δισ δολάρια), αντιπροσωπεύοντας το 15 με 17% του ΑΕΠ. Από το 1989 έως το 1997, η αναλογία αυτή κατακρημνίστηκε φτάνοντας το 7 με 2% του ΑΕΠ. Από το 2000 παρατηρείται μια άνοδος: 6 δισ δολάρια το 2000, 50 δισ δολάρια το 2002, δηλαδή 2,6% του ΑΕΠ. Το 2004 σταθεροποιείται στα 14 δισ δολάρια και από τότε αρχίζει μια νέα ανοδική πορεία με ά-

των αμυντικών δαπανών σε συνδυασμό με το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού του πεπαλαιωμένου υλικού, τη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου του έμφυχου δυναμικού και τέλος την επικαιροποίηση του δόγματος, μετέτρεψαν τον ρωσικό στρατό από ένα υποβαθμισμένο μόρφωμα την δεκαετία του 1990, σε ένα αξιόπιστο εργαλείο εξωτερικής πολιτικής και αντιμετώπισης των προκλήσεων ασφαλείας, στα χέρια του εκάστοτε προέδρου.

Σε τέσσερις βασικούς στρατηγικούς άξονες στηρίζει τις γεωστρατηγικές προσδοκίες της η Ρωσία: να διατηρήσει υπό την επιρροή της το ζωτικό για εκείνη, εγγύς περιβάλλον (Λευκορωσία, Ουκρανία, Καύκασος, Κεντρική Ασία), να καταπολεμήσει τη διεθνή τρομοκρατία και τη διακρατική εγκληματικότητα, να διατηρήσει και να ενισχύσει τις σχέσεις της με τη Δύση και δη με την Αμερική, το ΝΑΤΟ και την Ε.Ε. και, τέλος, να επεκτείνει τη δραστηριότητα της προς τις χώρες της Αφρικής καταπολεμώντας την εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής. Με την επιλογή της αυτή, η Ρωσία προσβλέπει να αναδειχθεί σε διεθνή γεωπολιτικό διαιτητή, υποστηριζόμενη από τη διεθνή κοινότητα όπως: τα ΗΕ, τον ΟΑΣΕ, την Ε.Ε., την Κίνα, την Ινδία και από οποιονδήποτε άλλο διεθνώς δρώντα. Με αυτόν τον τρόπο, προσπαθεί να καταργήσει τον μονοπολικό κόσμο και να ξαναδημιουργήσει έναν διπολικό ή πολυπολικό, στον οποίο η ρωσική στρατιωτική δύναμη θα είναι πλήρως επιχειρησιακή και θα απολαμβάνει τον θαυμασμό και τον σεβασμό της παγκόσμιας κοινότητας.

Βραχυπρόθεσμα, η κύρια προσπάθεια της Ρωσίας, η οποία αποτυπώθηκε στην Εξωτερική Πολιτική που δημοσιεύθηκε στις 30 Νοεμβρίου 2016³²⁸, επικεντρώνεται στον περιορισμό της επέκτασης/επιρροής του ΝΑΤΟ στις χώρες, οι οποίες συνορεύουν με αυτήν ή βρίσκονται πολύ κοντά. Υπό αυτό το πρίσμα, η Μόσχα επιδιώκει την ανάπτυξη ή ενδυνάμωση των σχέσεων της με τις χώρες του εγγύς περιβάλλοντός της, με τα Δυτικά Βαλκάνια και, τέλος, να επιτύχει μια ευνοϊκή για εκείνη λύση στο θέμα της Ουκρανίας.

νοδο περίπου 20% αγγίζοντας το 2,9% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα το 2008 παρατηρείται αύξηση 64,5% σε σχέση με το 2006 και το 2010 οπότε φτάνει τα 34,7 δισ δολάρια.

Ο.π., pp 74-80

³²⁸ Foreign Policy Concept of the Russian Federation, Approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016,

www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6B6BZ29/content/id/2542248, πρόσβαση 12/12/2017.

Παράλληλα, η Μόσχα επέλεξε μια πολύ πιο επιθετική εξωτερική πολιτική όσον αφορά στη Μέση Ανατολή, στις χώρες της Β. Αφρικής (MENA-Middle East North Africa) και τις Χώρες της Ασίας, επιζητώντας να ανακτήσει την παγκόσμια δικαιοδοσία της. Στις χώρες της MENA η Ρωσία κεφαλαιοποιεί τη στρατιωτική της επέμβαση στη Συρία, αυτοσυστηνόμενη στους κυβερνώντες τις χώρες αυτές (Αίγυπτο, Λιβύη, Ιράκ, Ιράν, Αλγερία κ.α.), ως η μόνη αξιόπιστη και ικανή δύναμη στην περιοχή.

Με την επέμβασή της στη Συρία τον Σεπτέμβριο του 2015, η Ρωσία εξασφάλισε την επιβίωση του καθεστώτος Άσαντ και τον περιορισμό της δυτικής επιρροής στην ευρύτερη περιοχή, δημιουργώντας ταυτόχρονα τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες για τη μακροπρόθεσμη στρατιωτική παρουσία της (ναυτικό και αεροπορία) στο νότιο πλευρό της Ατλαντικής Συμμαχίας. Η Μόσχα κατόπιν ενισχύοντας την παρουσία της, απέκτησε τον ρόλο του απαραίτητου εκείνου δρώντος για την εξεύρεση οιασδήποτε λύσης για τη Συριακή κρίση. Εκτός από την πλήρη συνεργασία με τη Συρία, η Ρωσία ανέπτυξε σχέσεις σε υψηλό επίπεδο με το Ιράν, τη Σαουδική Αραβία, την Αίγυπτο, το Κατάρ, το Ισραήλ και την Παλαιστινιακή Αρχή για τα προβλήματα στην Υεμένη, στη Λιβύη και στο Παλαιστινιακό.

Το Κρεμλίνο διαδραμάτισε έναν καθοριστικό ρόλο στις διαμάχες στην Μέση Ανατολή, ιδιαίτερος δε στη Συρία, ως διαμεσολαβητής μεταξύ των αντιμαχομένων μερών ή υποστηρικτής της μίας ή της άλλης πλευράς. Στο πλαίσιο των ΗΕ, η χρήση του βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας υπέρ του καθεστώτος Άσαντ, υπήρξε καθοριστική³²⁹. Από την αμυντική/ασφαλείας άποψη, η Ρωσία συνεχίζει την παραδοσιακή πώληση όπλων στο Ιράν, όπως του αντιαεροπορικού συστήματος S-300 το οποίο παραδόθηκε το 2016. Γενικά, περίπου το 8,2% των συνολικών ρωσικών εξαγωγών όπλων μεταξύ 2011 και 2015 κατευθύνθηκε προς την Μέση Ανατολή.

³²⁹ Η Ρωσία άσκησε την Τετάρτη 12 Απριλίου 2017 το βέτο της για να εμποδίσει την έγκριση ενός σχεδίου απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας για την επίθεση με χημικά όπλα, που διαπράχθηκε στη Συρία, την ευθύνη για την οποία η Δύση προσάπτει στο καθεστώς του Μπασάρ Άσαντ, αποτρέποντας για όγδοη φορά οποιαδήποτε ενέργεια του ΟΗΕ εναντίον του Σύρου συμμάχου της.

Το σχέδιο απόφασης, το οποίο καταρτίστηκε από τις ΗΠΑ, τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, είχε ως στόχο να υπτην άρξει αντίδραση στην επίθεση που πιστεύεται ότι διαπράχθηκε με το νευροτοξικό αέριο, σαρίν στη συριακή κοινότητα, Χαν Σεϊχούν την 4η Απριλίου, στοιχίζοντας τη ζωή σε 87 ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων 31 παιδιών. Από τα δεκαπέντε κράτη μέλη του ΣΑ, η Βολιβία ψήφισε επίσης κατά αυτής της απόφασης, δέκα τάχθηκαν υπέρ και τρία απείχαν (Κίνα, Καζακστάν, Αιθιοπία).

Ιράν και Ιράκ επέτρεψαν στη Ρωσία να χρησιμοποιήσει τον εναέριο χώρο τους για να διεξάγει επιχειρήσεις στη Συρία. Επιπρόσθετα, η Τεχεράνη προσέφερε και την αεροπορική βάση του Hamadan.

Και στο πεδίο της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, η παρουσία της Ρωσίας είναι ιδιαίτερα εμφανής. Με τη δημιουργία και λειτουργία ενός Κέντρου Ανταλλαγής Πληροφοριών (Intelligence Sharing Center) στη Βαγδάτη, η Ρωσία συνεργάστηκε στενά με το Ιράκ, τη Συρία και το Ιράν για την επιθετική στοχοποίηση τρομοκρατών στη Συρία. Στο πλαίσιο αναζήτησης από τη Ρωσία, επιπλέον αεροπορικών και ναυτικών βάσεων για περαιτέρω ενίσχυση της παρουσίας της στην περιοχή, η Αίγυπτος φαντάζει, προς το παρόν, ως την καλύτερη βραχυπρόθεσμη λύση³³⁰.

Συγχρόνως, η Ρωσία εκμεταλλεύεται το βήμα που της προσφέρουν τα διεθνή fora και οι οργανισμοί (ΗΕ, ΟΑΣΕ, ΔΟΕ κ.α.) για να προάγει την εξωτερική της πολιτική. Η Μόσχα σε κάθε περίπτωση δεν χάνει την ευκαιρία να δίδει έμφαση στην αναποτελεσματικότητα του ΝΑΤΟ, τονίζοντας την περίπτωση της αποτυχίας στο Αφγανιστάν, καθώς και το γεγονός ότι το ΝΑΤΟ, υπό την πίεση των ΗΠΑ, προσπαθεί να βρει νέους πρόθυμους προκειμένου να επιμε-

³³⁰ Πέραν της διμερούς συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας και δη της εγκατάστασης από τη Ρωσία ενός πυρηνικού εργοστασίου στην Αίγυπτο, προχωρούν και οι διαπραγματεύσεις για την πιθανή συμμετοχή της Ρωσίας στην ανακατασκευή Αιγυπτιακών στρατοπέδων στην Μεσογειακή ακτή κοντά στο Σίντι Μπαράνι. Αν αμφότερα τα δύο μέρη συμφωνήσουν στους όρους, οι βάσεις θα λειτουργούν από το 2019. Το Κάιρο είναι έτοιμο να τις παραχωρήσει με leasing στη Μόσχα καθώς θα τις χρησιμοποιήσει για την επιδίωξη υψηλής προτεραιότητας γεωπολιτικών στόχων που εναρμονίζονται με τα Αιγυπτιακά συμφέροντα. Το Σίντι Μπαράνι είναι μια μικρή παράκτια πόλη περίπου 100 χιλιόμετρα από τα σύνορα με την Λιβύη. Η Σοβιετική Ένωση είχε μια μικρή ναυτική βάση κοντά στην πόλη αυτή μέχρι το 1972, με την οποία παρακολουθούσε τις ναυτικές δυνάμεις των ΗΠΑ στην Μεσόγειο.

Τέλος, η Αίγυπτος είναι η πρώτη χώρα της Μεσογείου και η πρώτη χώρα γενικότερα (ούτε στην Ρωσία έχει εισαχθεί ακόμα σε υπηρεσία) που απέκτησε το προηγμένο σύστημα αεράμυνας S-300VM της Almaz-Antey ή Antey-2500, ένα σύστημα που «γεφυρώνει» τη διαφορά S-300PMU1/2 και S-400, χρησιμοποιώντας το νέο προηγμένο βλήμα αναχαίτισης τύπου 9M82 με ακτίνα δράσης 250 χλμ.

Πρόκειται για μια εξέλιξη που ισχυροποιεί σε μεγάλο βαθμό της θέση της Αιγύπτου έναντι όλων των πραγματικών και δυνητικών αντιπάλων της και αλλάζει τους συσχετισμούς στη Μ.Ανατολή και την Α.Μεσόγειο. Το όπλο θεωρείται μη αντιμετωπίσιμο από όλα τα συμβατικά μαχητικά της περιοχής, είναι ιδιαίτερα φονικό κατά των πάσης φύσεως βλημάτων cruise (92% φονικότητα κατά βλημάτων της κατηγορίας του αποδίδουν οι Ρώσοι) και 98% κατά μαχητικών αεροσκαφών.

ρίσει τα βάρη της διεθνούς ασφάλειας. Είναι εμφανές, ότι το Κρεμλίνο επιδιώκει να μεταβάλει τις διεθνείς τάσεις και να ενισχύσει την επιρροή της, αποδυναμώνοντας το ρόλο του ΝΑΤΟ/Δύσης, αν και παρά αυτές τις προσπάθειες της, δεν κατάφερε να αποτρέψει την είσοδο του Μαυροβουνίου στη Συμμαχία, ενός ακόμα πρώην Ανατολικού κράτους, η οποία τροποποίησε την παγκόσμια αρχιτεκτονική ασφαλείας, προσφέροντας η ίδια εναλλακτικές λύσεις. Τη χρονική αυτή περίοδο που διανύουμε, η Ρωσία φαίνεται να έχει την πρωτοβουλία των κινήσεων, παρά τις προσπάθειες της Δύσης³³¹ και την οικονομική κρίση που αποτελούν τροχοπέδη στην προσπάθεια ανάκαμψης.

Η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, η οποία είδε το φως της δημοσιότητας πρόσφατα, δεν είναι κάτι καινούργιο. Οι περιγραφέντες σε αυτήν εθνικοί στρατηγικοί στόχοι, εμπεριέχονται ήδη από το 2010 και 2014 στα Στρατιωτικά Δόγματα, στην Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας του 2015 καθώς και στην ετήσια δήλωση του Προέδρου στο Κοινοβούλιο. Για αυτήν, ο κόσμος παραμένει μονοπολικός υπό την παγκόσμια καθοδήγηση των ΗΠΑ, του ΝΑΤΟ και της Δύσης, γεγονός το οποίο αποτελεί εμπόδιο στα σχέδια της. Η προώθηση ενός νέου πολυπολικού μοντέλου παγκόσμιας τάξης επιτυγχάνεται κυρίως μέσω διμερών και πολυμερών σχέσεων και επαφών. Η χρήση της ήπιας δύναμης (soft power), συμπεριλαμβανομένων και των επιχειρήσεων πληροφοριών, αποτελεί το κύριο μέσον επηρεασμού για την επίτευξη των στόχων. Βέβαια, η χρήση στρατιωτικής ισχύος (hard power) αποδεικνύει την προσήλωση της Ρωσίας στην επίτευξη των στόχων της και την απόλυτη δέσμευσή της προς τούτο.

Η Μόσχα αντιλαμβάνεται τις διεθνείς κρίσεις ως ευκαιρίες για να επιτύχει μεγαλύτερη επιρροή στη διεθνή σκηνή. Είναι σίγουρο ότι θα συνεχίσει να ενισχύει τη στρατιωτική της παρουσία πλησίον των συνόρων της με την Ουκρανία, καθώς και την παρουσία της στη Νότια Οσσετία, την Αμπχαζία, την Τρανσνίστρια, προκειμένου να αποτρέψει τα σχέδια του ΝΑΤΟ

³³¹ Η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή κυρώσεων σε αυτήν από τη διεθνή κοινότητα. Η υποκινούμενη από τη Δύση απομόνωση της Ρωσίας ουσιαστικά της απαγόρευσε την πρόσβαση στις διεθνείς οικονομικές συναλλαγές, προκαλώντας αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομία της. Χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός ότι ο Πρόεδρος Πούτιν αποκλείστηκε το 2014 από την συμμετοχή του στους G7 (Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, ΗΒ, ΗΠΑ). Οι επιβληθείσες κυρώσεις εμπόδισαν τη Ρωσία να εξασφαλίσει την υποστήριξη υλικού που είχε προμηθευτεί από τη Δύση, να έχει πρόσβαση σε διεθνείς πηγές χρηματοδότησης και να επιβραδύνει τα ενεργειακά σχέδιά της, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν στη Σιβηρία και στην Αρκτική.

και τυχόν πρωτοβουλίες της Δύσης, οι οποίες θα είναι εναντίον των συμφερόντων της. Η μη ενίσχυση των χερσαίων δυνάμεων της στη Συρία δεν σημαίνει τη μείωση του ενδιαφέροντός της για την περιοχή. Τουναντίον, αφού η ενίσχυση της ναυτικής βάσης της Ταρτούς από πλευράς Διοικητικής Μερίμνης (επιμελητείας), η μεταφορά οπλικών συστημάτων διαμέσου Λιβύης και Αιγύπτου με σκοπό την παράκαμψη του εμπάργκο, που έχουν επιβάλλει τα ΗΕ, αποκαλύπτουν τις αληθινές της προθέσεις.

Άλλωστε η Ρωσία μέχρι σήμερα έχει δαπανήσει 2,2 δισ. δολάρια στον πόλεμο στη Συρία³³². Η αυξανόμενη ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων, γίνεται αντιληπτή στο Συριακό και ευρύτερο πεδίο συγκρούσεων της Μέσης Ανατολής, το οποίο έχει μεταβληθεί σε πεδίο δοκιμών και παρουσίασης νέων οπλικών συστημάτων και τακτικών, με την ανάπτυξη δυνάμεων, συστημάτων και παροχή υποστήριξης, με ενσωματωμένες στο Συριακό στρατό ομάδων, σε θέματα εκπαίδευσης, οργάνωσης και διοίκησης³³³. Η Ρωσία εκμεταλλεύτηκε επίσης, απόλυτα τα διδάγματα από τις επιχειρήσεις (lessons learned – lessons identified), τα οποία και τα μετέτρεψε σε αναγκαίες δράσεις κατά του ΙΚ. Έτσι λοιπόν, ο ρωσικός στρατός επωφελήθηκε από τις επιχειρήσεις στη Συρία, αναπτύσσοντας τις ικανότητες ανάπτυξης του μακριά από τη βάση του, ενώ παράλληλα βελτιστοποίησε τις δυνατότητες Διοίκησης και Ελέγχου σε διακλαδικό – πολυεθνικό επίπεδο.

Αν και οι διεθνείς (δυτικές) κυρώσεις επιβράδυναν την πορεία της Ρωσίας, η οικονομία της επανέρχεται σταδιακά σε ρυθμούς ανάπτυξης μετά την προσαρμογή της στις χαμηλές τιμές υδρογονανθράκων. Τα ταμειακά της αποθέματα³³⁴ καλύπτουν τα ελλείμματα³³⁵ και σε συν-

³³² Η Ρωσία δαπανά περί τα 2,4 εκατ. δολ. καθημερινά, <http://euromaidanpress.com/2017/07/23/syrian-war-has-cost-russia-2-2-billion-already-and-other-neglected-russian-stories-euromaidan-press/> και

<https://www.cnbc.com/2015/10/21/this-is-how-much-russias-war-in-syria-costs.html>, πρόσβαση 18/12/2017.

³³³ Οι Ρωσικές ένοπλες δυνάμεις χρησιμοποίησαν στη Συρία κάποια οπικά συστήματα για πρώτη φορά, όπως τον Μικρού Βεληνεκούς Βαλλιστικό Πύραυλο SS-26 και τον πύραυλο κρούζ Kalibr, ο οποίος εκτοξεύεται από θαλάσσιο φορέα. Επιπλέον, τα στρατηγικά βομβαρδιστικά TU-95MS BEAR-H και TU-160 BLACKJACK χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά. Τα διδάγματα από την εφαρμογή τακτικών, τεχνικών και διαδικασιών θα οδηγήσουν στην προσαρμογή τους στα νέα δεδομένα.

³³⁴ Η Ρωσία άρχισε να αποταμιεύει και να συσσωρεύει ταμειακά αποθέματα, την εποχή της μεγάλης ανάπτυξης, προβλέποντας την έλευση της οικονομικής ύφεσης. Η οικονομία της εξαρτάται από τις εξαγωγές υδρογονανθράκων, οι οποίες αγγίζουν το 50% των συνολικών της εσόδων. Η ανάπτυξη της οικονομίας της παρέμεινε στενά συνδεδεμένη με τις τιμές του πετρελαίου, μέχρι το 2010 οπότε έφτασε στο αποκορύφωμα της ανάπτυξης, χωρίς

δυσασμό με τη συντηρητική δημοσιονομική πολιτική, την οποία έχει υιοθετήσει η κυβέρνηση, καθιστούν ουσιαστικά τη χώρα κάθε άλλο παρά ελλειμματική. Οι επενδύσεις παρά τις προσπάθειες της Δύσης, επέστρεψαν στη Ρωσία και οι αγορές επιδεικνύοντας εμπιστοσύνη στην «κανονικότητα» της οικονομίας της είναι πρόθυμες να επανεπενδύσουν σε μία χώρα με τεράστιες οικονομικές προοπτικές³³⁶. Τελικά, οι κυρώσεις δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, με τη Ρωσία σήμερα να επανακάμπτει σε πολλούς τομείς και σε νέες αγορές.

Βασικός της τομέας και μέχρι σήμερα το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα, παραμένει η ενέργεια. Για να κατανοήσουμε καλύτερα τον σημαντικό ρόλο της ενέργειας στην όλη παγκόσμια παρουσία της Ρωσίας, είμαστε υποχρεωμένοι να ανατρέξουμε στην ενεργειακή της στρατηγική. Υπό την προεδρία του Βλαντιμίρ Πούτιν το 2002, η ρωσική κυβέρνηση ενέκρινε ένα έγγραφο γνωστό ως «Κύριες Διατάξεις της Ρωσικής Ενεργειακής Στρατηγικής έως το 2020», η οποία και αντικαταστάθηκε από την τελευταία δημοσιευμένη ρωσική ενεργειακή στρατηγική, που εγκρίθηκε στις 23 Μαΐου 2003 και επιβεβαιώθηκε από τη ρωσική κυβέρνηση στις 28 Αυγούστου 2003. Η ενεργειακή στρατηγική εκφράζει τους βασικούς στόχους της Ρωσίας, οι κυριότεροι των οποίων, όσον αφορά στις ξένες χώρες περιλαμβάνουν: την ανάγκη να ενισχυθεί η θέση της Ρωσίας στην παγκόσμια αγορά ενέργειας, τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των εξαγωγικών δυνατοτήτων του ρωσικού ενεργειακού τομέα, εξασφάλιση ότι οι ρωσικές εταιρείες έχουν ισότιμη πρόσβαση στις ξένες αγορές, την τεχνολογία και τη χρηματοδότηση. Επιπρόσθετα, οι υποδομές εξαγωγής απαιτείται να είναι επαρκώς διαφοροποιημένες ώστε να επιτρέπουν τις εξαγωγές προς όλες τις κατευθύνσεις καθώς και για εγχώρια χρήση. Τονίζεται ότι, η Ρωσία καλείται να χρησιμοποιήσει τη μοναδική της γεωγραφική και γεωπολιτική θέ-

την διαφοροποίηση της οικονομίας. Το 2013 η μέση τιμή του ρωσικού πετρελαίου (από τα Ουράλια) άγγιζε τα 100 δολ/βαρ. ενώ η ανάπτυξη μόλις έφτανε το 1,3%. Τα Ρωσικά αποθέματα είναι ακόμα ικανά να καλύψουν τα οποιαδήποτε ελλείμματα για το 2017, προβλέποντας μία τιμή του πετρελαίου γύρω στα 40 δολ/βαρέλι. Στην περίπτωση που οι τιμές ξεπεράσουν τα 40 δολ. τότε επιπλέον χρήμα θα εισρεύσει στα ταμεία της Μόσχας δίδοντας ώθηση στην οικονομία, επιτρέποντας την αποκατάσταση των ήδη καταναλωθέντων αποθεματικών.

³³⁵ Το έλλειμμα της Ρωσίας ανέρχεται στο 16% του ΑΕΠ της (σε σχέση με το αντίστοιχο των ΗΠΑ που ανέρχεται στο 100% και του ΗΒ στο 90%). Επιπλέον, το έλλειμμα είναι ως επί το πλείστον εσωτερικό με το εξωτερικό δημόσιο έλλειμμα να μην ξεπερνά το 3%. Η Ρωσία αποπλήρωσε τα εξωτερικά της χρέη την εποχή τη ανάπτυξης, το 2000.

³³⁶ Το δεύτερο τετράμηνο του 2016 (Q2/2016) οι ξένες επενδύσεις (Foreign Direct Investments) στη Ρωσία ξεπέρασαν τις συνολικές επενδύσεις του 2015 (7,1 δισ δολάρια έναντι 6,5).

ση. Ο συντελεστής ενέργειας αναδεικνύεται σε θεμελιώδες στοιχείο στο πλαίσιο της ρωσικής διπλωματίας, για την υλοποίηση της ενεργειακής στρατηγικής στο εξωτερικό, και άρα, απαιτείται η διπλωματική υποστήριξη των συμφερόντων των ρωσικών εταιρειών ενέργειας στο εξωτερικό καθώς και η αποκατάσταση της συνεργασίας και του ενεργού διαλόγου στον τομέα της ενέργειας με τα κράτη της ΚΑΚ, την Ευρασιατική Οικονομική Κοινότητα, τις χώρες της Βορειοανατολικής Ασίας, την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), καθώς και τις Ηνωμένες Πολιτείες αλλά και άλλα κράτη και διεθνείς οργανισμούς³³⁷.

Κατέχοντας την 6^η θέση στα πετρελαικά αποθέματα και την 2^η στα αποθέματα φυσικού αερίου και λιγνίτη παγκοσμίως, η Ρωσία είναι η πρώτη χώρα σε εξαγωγές αερίου και δεύτερη σε εξαγωγές πετρελαίου, πίσω από τη Σαουδική Αραβία (πίνακες 8-10). Η Μόσχα επενδύει με αυξανόμενους ρυθμούς στην εξόρυξη υδρογονανθράκων στην Ανατολική Σιβηρία και την Αρκτική, καθ' όσον η παραγωγή στη Δυτική Σιβηρία βαίνει μειούμενη. Η Ρωσία κατέχει 40 διυλιστήρια με δυνατότητα διύλισης 6 εκατομμυρίων βαρελιών ημερησίως. Επιπρόσθετα, διαθέτει ένα τεράστιο δίκτυο αγωγών πετρελαίου και αερίου, το οποίο η Μόσχα σχεδιάζει να το διαφοροποιήσει, ώστε αφενός να παρακάμψει μόνιμα την Ουκρανία (North Stream II³³⁸), αφετέρου να διασυνδεθεί με την Ασία (Power of Siberia³³⁹).

³³⁷ Fredholm Michael, September 2005, *The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomacy of Mutual Dependence?*, Conflict Studies Research Center: pp 8-11, <http://ippeki.com/en/pdf/R41.pdf>, πρόσβαση 24/11/2017.

³³⁸ Ο Nord Stream 2 είναι ένας νέος αγωγός μεταφοράς φυσικού αερίου από τη Ρωσία προς την Ευρώπη διερχόμενος από τη Βαλτική Θάλασσα. Το σημείο εισόδου του αγωγού φυσικού αερίου Nord Stream 2 στη Βαλτική θα είναι η περιοχή Ust-Luga της περιφέρειας του Λένινγκραντ. Στη συνέχεια, ο αγωγός θα διασχίσει τη Βαλτική Θάλασσα. Το σημείο εξόδου στη Γερμανία θα βρίσκεται στην περιοχή Greifswald κοντά στο σημείο εξόδου του Nord Stream. Η διαδρομή καλύπτει πάνω από 1.200 χιλιόμετρα. Η συνολική χωρητικότητα των δύο αγωγών του Nord Stream 2 είναι 55 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως. Η συνολική χωρητικότητα σχεδιασμού των σταθμών Nord Stream και Nord Stream 2 είναι κατά συνέπεια 110 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως. Το Nord Stream 2 θα τεθεί σε λειτουργία πριν από τα τέλη του 2019.

Η απόφαση για την κατασκευή του Nord Stream 2 βασίζεται στην επιτυχημένη εμπειρία της κατασκευής και λειτουργίας του αγωγού φυσικού αερίου Nord Stream. Ο νέος αγωγός, παρόμοιος με αυτόν που λειτουργεί θα εξασφαλίσει την απρόσκοπτη προμήθεια ρωσικού φυσικού αερίου στην Ευρώπη.

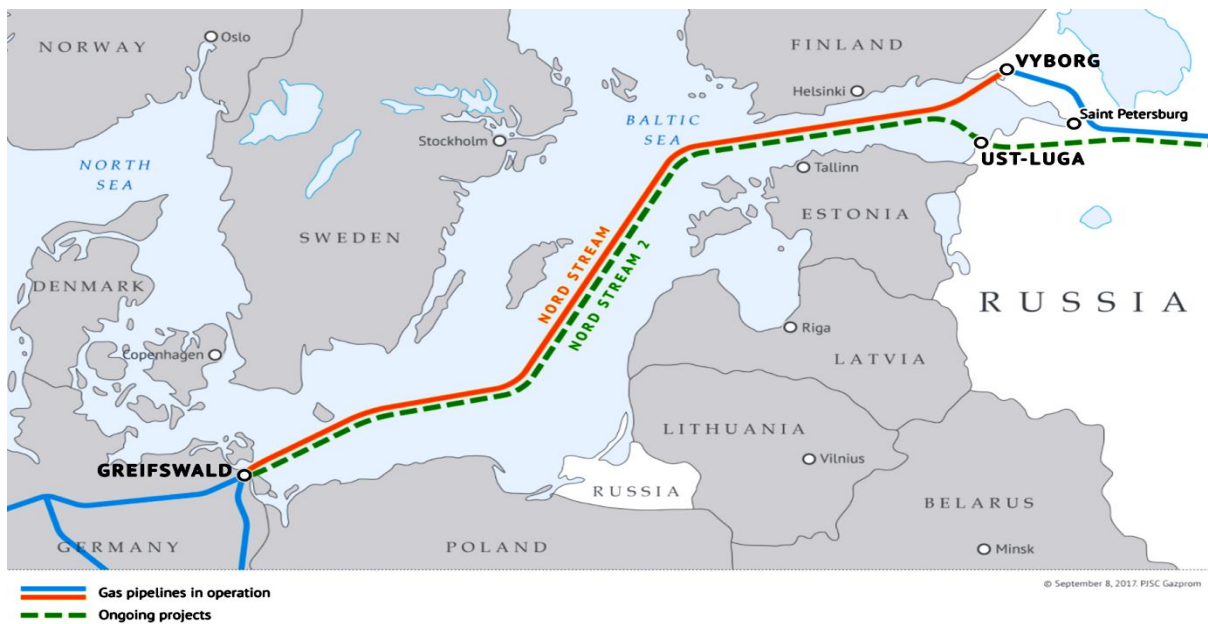
<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/nord-stream2/>

³³⁹ Ο κεντρικός αγωγός Power of Siberia, θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τα κέντρα παραγωγής αερίου Irkutsk και Yakutia σε καταναλωτές στην Άπω Ανατολή και την Κίνα (ανατολική διαδρομή) της Ρωσίας. Ο αγωγός φυ-

Χάρτης 23: Κύριοι ρωσικοί αγωγοί πετρελαίου και αερίου προς την Ευρώπη.

Πηγή: Joint Intelligence School, CFIAR, Strasbourg, France.

Χάρτης 24: Η οδευση του Nord Stream και Nord Stream 2.

Πηγή: <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/nord-stream2/>, πρόσβαση 10/3/2018.

σικού αερίου θα διασχίσει τρεις ρωσικές οντότητες, δηλαδή τις περιφέρειες Irkutsk και Amur και τη Δημοκρατία Sakha (Yakutia). Έχοντας μήκος περίπου 4.000 χιλιόμετρα, η εξαγωγική του ικανότητα θα είναι 61 δισ. κυβικά μέτρα ετησίως.

www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/ykn/, πρόσβαση 5/11/17.

Ο χώρος της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς και μάλιστα για την παραγωγή ενέργειας, αποτελεί το νέο πεδίο δράσης της Ρωσίας, μέσω του οποίου επιδιώκει την αύξηση της παγκόσμιας επιρροής της. Μόλις πρόσφατα το πυρηνικό πρόγραμμα της ενσωματώθηκε στο ευρύτερο της παροχής ενέργειας και πορεύεται πλέον μαζί με τις εξαγωγές υδρογονανθράκων. Εργαλείο για την εξασφάλιση της παρουσίας της στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας παγκοσμίως είναι η ROSATOM. Τα εργοστάσια πυρηνικής ενέργειας το 2012 ήταν 19, ενώ ο αριθμός τους έφτασε τα 29 το 2017, με την παρουσία της ROSATOM να είναι σε 40 χώρες. Από 2011 μέχρι το 2016 η εταιρεία αύξησε το χαρτοφυλάκιο της κατά 60%, φτάνοντας την παραγωγή στα 373 Gigawatts. Η κατασκευή και η λειτουργία πυρηνικών εργοστασίων σε χώρες του εξωτερικού εξασφαλίζει τη Ρωσική μακροπρόθεσμη παρουσία σε στρατηγικές περιοχές.

Οι κρίσεις – συγκρούσεις, οι οποίοι μαίνονται στο Σύμπλοκό/Σύστημά μας και ιδιαίτερα αυτή στη Συρία, αφήνουν ένα παράθυρο ανοικτό στη Ρωσία για να ενισχύσει την εκεί παρουσία της και την επιρροή της. Η Μόσχα επιδιώκει να διατηρήσει τη σημαντική θέση που κατέχει στη διαδικασία επίλυσης της Συριακής κρίσης. Άλλωστε προς αυτήν την κατεύθυνση ήταν και η συμφωνία που συνήψαν οι δύο χώρες το 2013 για εκμετάλλευση των θαλασσίων κοιτασμάτων της Συρίας³⁴⁰. Πέραν της προσπάθειας εξεύρεσης κοινού τόπου με τις χώρες της Δύ-

³⁴⁰ Η Δαμασκός υπέγραψε συμφωνία τον Δεκέμβριο 2013 με τη ρωσική εταιρεία SOYUZNEFTEGAZ, η οποία προβλέπει για πρώτη φορά την πραγματοποίηση γεωτρήσεων, ανάπτυξης και παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου, στα χωρικά ύδατα της Συρίας. Η συμφωνία επιτρέπει την εξερεύνηση 2.190 τετραγωνικών χιλιομέτρων στη Μεσόγειο. Το κόστος, το οποίο εκτιμάται σε περίπου 90 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, θα καλυφθεί αποκλειστικά από το Soyuzneftegaz. Η σύμβαση καλύπτει την έρευνα πετρελαίου στο τετραγωνίδιο αριθ. 2 από τα χωρικά ύδατα της Συρίας, που εκτείνεται μεταξύ των πόλεων Ταρτούς και Μπαγιάς. Ο υπουργός πετρελαίου Suleiman Abbas δήλωσε κατά τη διάρκεια της τελετής υπογραφής ότι η σύμβαση καλύπτει «25 χρόνια, σε διάφορες φάσεις». «Κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου, το οποίο προβλέπει την αρχική έρευνα, η εταιρεία αναμένεται να επενδύσει 15 εκατ. Ευρώ», δήλωσε εκπρόσωπος του Υπουργείου Φυσικών Πόρων της Συρίας. «Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια της δοκιμής, θα επενδυθούν επιπλέον 75 εκατομμύρια δολάρια», πρόσθεσε, όπως ανέφερε η RIA Novosti. Σε περίπτωση που η γεωτρητική δοκιμή δείχνει ότι η περιοχή διαθέτει εμπορικά αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, η ρωσική εταιρεία θα κατασκευάσει την απαραίτητη υποδομή για την ανάπτυξη του πεδίου.

σης και τον υπόλοιπο Αραβικό κόσμο, ειδικά με την Σαουδική Αραβία, η Μόσχα οφείλει να πείσει για τις προθέσεις της και την αναγκαιότητα των προτεινομένων λύσεων αλλά και τους συμμάχους της, δηλαδή το Ιράν, τη Hezbollah και το Συριακό καθεστώς. Επιπλέον, στο πλαίσιο αυτό είναι επιβεβλημένη η εξισορρόπηση των δύο αντίρροπων τάσεων, του Ιράν και της Σαουδικής Αραβίας, τάσεις οι οποίες εξυπηρετούν τα περιφερειακά συμφέροντα των δύο αυτών δρώντων.

Δεν πρέπει να λανθάνει της προσοχής μας ότι, η Ρωσία και το Ιράν είναι σύμμαχοι αλλά ταυτόχρονα είναι και δύο ανταγωνιστικές χώρες, ιδιαίτερα στον χώρο της ενέργειας. Η Μόσχα εκμεταλλευόμενη την αρνητική προς το Ιράν συμπεριφορά που υιοθέτησε η Προεδρία Τραμπ, η οποία είχε ως αποτέλεσμα να τρομάξει τους δυτικούς επενδυτές μακριά από το Ιράν και να ωθεί τη χώρα πιο κοντά στη Ρωσία, αναστρέφοντας συγχρόνως εντελώς τη στρατηγική της κυβέρνησης Ομπάμα, που προσπάθησε να επανεντάξει το Ιράν στη διεθνή κοινότητα, μέσω της πυρηνικής συμφωνίας το καλοκαίρι του 2015, πέτυχε να «συμμαχήσει» ενεργειακά με την Τεχεράνη, προκειμένου να ενισχύσει τη θέση της στην ασιατική ήπειρο.

Έτσι η ρωσική εταιρεία αερίου Rosneft, υπέγραψε συμφωνία για την επένδυση του ποσού ύψους 30 δισεκατομμυρίων δολαρίων στον ιρανικό ενεργειακό τομέα. Η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας σημειώνει ταχεία πρόοδο στην προώθηση του μεγάλου στρατηγικού της στόχου για την ανάδειξη της ως εξισορροπητικής δύναμης στην Ευρασία και στην επιτάχυνση της παγκόσμιας μετάβασης σε μια πολυπολική παγκόσμια τάξη. Συγκεκριμένα η Μόσχα συμφώνησε για την κατασκευή ενός αγωγού (Trans-Azeri) μέσω του Αζερμπαϊτζάν στο Ιράν, ο οποίος όχι μόνο θα ενισχύσει τις τριμερείς σχέσεις Ρωσίας-Ιράν – Αζερμπαϊτζάν, αλλά θα ενισχύσει και την πρόσφατη προσέγγιση της Ρωσίας-Αζερμπαϊτζάν³⁴¹. Δεν είναι τυχαίο ότι, αυτό το

Η συμφωνία ολοκληρώνεται μετά από μήνες μακρών διαπραγματεύσεων μεταξύ της Δαμασκού και της Μόσχας, σύμφωνα με το Υπουργείο Πετρελαίου. Η σύμβαση είναι η πρώτη για την εξερεύνηση πετρελαίου και φυσικού αερίου στα ύδατα της Συρίας.

<https://www.rt.com/business/syria-oil-gas-russia-795/>, πρόσβαση 5/11/2017.

³⁴¹ Στις 01 Νοεμβρίου 2017 ο Ρώσος Υπουργός Ενέργειας Alexander Novak δήλωσε ότι η Gazprom θα συμμετάσχει στην κατασκευή ενός αγωγού φυσικού αερίου από το Ιράν στην Ινδία. Το μήκος του αγωγού θα είναι 1.2 χιλ. χλμ Την ίδια στιγμή, η Ρωσία σχεδιάζει να αναπτύξει τα κοιτάσματα που βρίσκονται κατά μήκος του αγωγού φυσικού αερίου. Το εκτιμώμενο κόστος του έργου, δεν αναφέρεται, αλλά τονίζεται μόνον ότι θα είναι "ένα έργο

γεγονός που βασίζεται στην ενέργεια συνέβη μόλις λίγες εβδομάδες πριν από τη σχεδιαζόμενη υπογραφή της «Ολοκληρωμένης και Ενισχυμένης Νέας Συμφωνίας» της Αρμενίας με την Ε.Ε.³⁴². Το άλλο σημαντικό αποτέλεσμα αυτής της τριμερούς Συνόδου Κορυφής είναι ότι η Ρωσία ανακοίνωσε επίσης ότι σκοπεύει να κατασκευάσει έναν θαλάσσιο αγωγό μεταξύ Ιράν, Πακιστάν και Ινδίας. Αν η Μόσχα επιτύχει τελικά όλους αυτούς τους στόχους της, τότε θα αναδειχθεί ως η μόνη εξισορροπητική δύναμη ικανή να στηρίξει τη σταθερότητα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής – Νότιας Ασίας.

Επιπλέον, η Μόσχα συνήψε συμφωνία και με την Κυβέρνηση του Αυτόνομου Κουρδιστάν του Ιράκ σύμφωνα με την οποία η ρωσική εταιρεία Rosneft αναλαμβάνει την κατασκευή ενός αγωγού φυσικού αερίου, υποσχόμενη ότι θα επενδύσει ένα δισεκατομμύριο δολάρια για την κατασκευή του. Η Rosneft, που είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου παγκοσμίως, με τη δραστηριοποίησή της στην περιοχή, διεκδικεί μερίδιο της μεγάλης ενεργειακής πίτας που βρίσκεται στο υπέδαφος του υπό ανεξαρτητοποίηση Κουρδιστάν. Φυσικά, η ανακοίνωση της συμφωνίας, μόλις μερικές μέρες πριν το δημοψήφισμα, έγινε για να καταδειχθεί η στήριξη που παρέχει η Μόσχα στο δημοψήφισμα, για το οποίο επισήμως η Ρωσία ουσιαστικά, εμμέσως πλην σαφώς, τίθεται υπέρ της ανεξαρτησίας του Κουρδιστάν³⁴³. Σύμφωνα με τη Rosneft, ο

αρκετά μεγάλης κλίμακας και έντασης κεφαλαίου". Η συμφωνία προβλέπει επίσης και τη συμμετοχή της Gazprom στην ανάπτυξη της ιρανικής βιομηχανίας πετρελαίου και φυσικού αερίου.

<https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Russias-Gazprom-To-Help-Build-Iran-India-Gas-Pipeline.html>, πρόσβαση 11/12/2017.

<https://www.kommersant.ru/doc/3455719>, πρόσβαση 11/12/2017.

³⁴² Στις 24 Νοεμβρίου 2017, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Αρμενία υπέγραψαν μια συνολική και ενισχυμένη συμφωνία εταιρικής σχέσης. Η νέα συμφωνία σκοπεύει να δώσει τη δυνατότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Αρμενία να συνεργαστούν στενότερα για να αντιμετωπίσουν τις τρέχουσες προκλήσεις και να αξιοποιήσουν στο έπακρο τις ευκαιρίες που υπάρχουν. Επίσης, η Ε.Ε. και η Αρμενία μονογράφησαν σήμερα συμφωνία για έναν Κοινό Εναέριο Χώρο. Η εν λόγω συμφωνία θα βελτιώσει την πρόσβαση στην αγορά για τις αεροπορικές εταιρείες και από τις δύο πλευρές και θα προβλέπει καλύτερη σύνδεση, με αποτέλεσμα να υπάρχουν περισσότερες επιλογές, καλύτερες υπηρεσίες και χαμηλότερες τιμές για τους ταξιδιώτες. Η συμφωνία, που αποτελεί μέρος της στρατηγικής για τις αερομεταφορές στην Ευρώπη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, θα θεσπίσει επίσης ένα κοινό κανονιστικό πλαίσιο, για παράδειγμα στους τομείς της ασφάλειας και της προστασίας των αεροπορικών μεταφορών. Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες, 24 Νοεμβρίου 2017, europa.eu/rapid/press-release_IP-17-4845_el.pdf, πρόσβαση 22/1/2018.

³⁴³ Η Ρωσία δια στόματος Λαβρόφ δήλωσε στις 24 Ιουλίου 2017, δύο μήνες πριν το δημοψήφισμα:

αγωγός μπορεί να αρχίσει την εξαγωγή φυσικού αερίου στη γειτονική Τουρκία και την Ευρώπη το 2020 και να φθάσει στα 30 δισ. κυβικά μέτρα ετησίως. Η συμφωνία της Rosneft, θα επιτρέψει στην εταιρεία να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στην οικοδόμηση των νέων υποδομών φυσικού αερίου του Κουρδιστάν και να συνδεθεί με τα υφιστάμενα έργα, ενώ ταυτόχρονα θα επιταχύνει την ανάπτυξη της βιομηχανίας φυσικού αερίου της περιοχής³⁴⁴.

Παράλληλα, η Μόσχα διατηρεί πολύ καλές σχέσεις με το Τελ-Αβίβ και δεν υφίσταται λόγος να τις διαταράξει. Το γεγονός αυτό, μετά την εξάλειψη της Συριακής κρίσης δύναται να επιδράσει στις σχέσεις Ρωσίας και Ιράν. Η διαρκής μέχρι σήμερα αντιπαλότητα Ισραήλ και Ιράν, είναι το καταλυτικό εκείνο στοιχείο το οποίο καθορίζει τις σχέσεις μεταξύ κρατών τα οποία υποχρεώνονται τελικά να επιλέξουν στρατόπεδο. Η Ρωσία αποκτώντας ισχύ και δύναμη να επηρεάσει τα τεκταινόμενα στην περιοχή, θα μπορούσε να διαδραματίσει έναν ρόλο καταλυτικό, αν όχι στη συμφιλίωση, πάντως στην προσέγγιση των δύο αιώνιων εχθρών. Αυτό που δεν κατάφερε τόσα χρόνια η Ουάσιγκτον ίσως το επιτύχει η Μόσχα.

Η συνεχιζόμενη στη Λιβύη κρίση παρέχει στο Κρεμλίνο την ευκαιρία να επιδείξει τις στενές σχέσεις της με την περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος μας καθώς και την αφοσίωση της στις διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα των ΗΕ για την εξεύρεση μιας βιώσιμης λύσης, υποστηρίζοντας βέβαια τον Haftar, ως τον πλέον αξιόπιστο ηγέτη ο οποίος μπορεί να βγάλει την χώρα από το αδιέξοδο. Η εμπλοκή της στη Λιβύη προς το παρόν μπορεί να περιορίζεται σε

«Βλέπουμε το δημοψήφισμα ως έκφραση των πόθων του κουρδικού λαού και από όσο γνωρίζω η πλειοψηφία του πληθυσμού της Κουρδικής αυτόνομης περιοχής υποστηρίζει αυτό το δημοψήφισμα. Βλέπουμε ότι μετά την τελική απόφαση σε αυτό το ζήτημα οτιδήποτε άλλο θα εξεταστεί με όρους συνεπειών αυτής της κίνησης, όπως πολιτικών, γεωπολιτικών, δημογραφικών και οικονομικών. Με δεδομένο το γεγονός ότι το κουρδικό ζήτημα βγήκε έξω από τα σύνορα του νέου Ιράκ θα έχει επίδραση στις γειτονικές του χώρες: Ελπίζουμε ότι ο Κουρδικός λαός θα εκφράσει τους πόθους του μέσω ενός ειρηνικού μηχανισμού και ότι η εφαρμογή των στόχων του δημοψηφίσματος θα γίνει ειρηνικά ώστε να λάβει υπ' όψιν του αυτούς τους παράγοντες στην περιοχή... Είμαστε έτοιμοι να βοηθήσουμε τη Βαγδάτη και το Ερμπίλ σε μια διαδικασία που θα σέβεται και τις δυο πλευρές. Η Ιστορία έχει δείξει σχετικά με τα αποτελέσματα μιας ψήφου, ότι ποτέ δεν σημαίνει ότι όλα τα προβλήματα και τα θέματα θα επιλυθούν σε μια νύχτα. Ακόμα μια φορά θα έλεγα ότι πρόκειται για μια πολύ σοβαρή διαδικασία και πρέπει να αντιμετωπιστεί σοβαρά και με αργά βήματα λόγω του ότι το κουρδικό ζήτημα είναι σοβαρό για όλη την περιοχή», www.rudaw.net/english/interview/24072017, πρόσβαση 15/11/2017.

³⁴⁴ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-09-18/rosneft-tightens-ties-in-iraqi-kurdistan-with-pipe-funding-talks>, πρόσβαση 5/12/2017.

θέματα υγειονομικής υποστήριξης, ανταλλαγής πληροφοριών, παροχής ομάδων συμβούλων, συντονισμού των επιχειρήσεων με την Αίγυπτο, αλλά δεν αποκλείεται και η πιο ενεργά στρατιωτική εμπλοκή της κατόπιν αιτήματος της Λιβύης, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η απειλή του ISIS συνδυαστικά σε Ιράκ, σε Συρία και σε Λιβύη.

Η διαρκής απειλή της τρομοκρατίας σε όλη την περιοχή ενδιαφέροντος, ωθεί τη Ρωσία στην ανάπτυξη διμερών και πολυμερών σχέσεων, τόσο στο διπλωματικό όσο και στο στρατιωτικό τομέα, σε περιφερειακό ή διεθνές επίπεδο. Η αντιμετώπιση του ΙΚ παραμένει η κύρια πρόφαση της Μόσχας για την στρατιωτική της παρουσία στην περιοχή και τη διεξαγωγή επιχειρήσεων. Εργαλεία για την επίτευξη αυτών των στόχων αποτελεί η πώληση στρατιωτικού υλικού αλλά και ο τομέας της ενέργειας. Η ανάγκη για όπλα και ενέργεια προσφέρει στη Ρωσία τη δυνατότητα αύξησης των οικονομικών δεσμών της με τις ενδιαφερόμενες χώρες. Ο περιορισμός της παραγωγής πετρελαίου και οι διαπραγματεύσεις επί του θέματος με τη Σαουδική Αραβία παραμένει ένα πολύτιμο εργαλείο στα χέρια της Μόσχας για τον έλεγχο των τιμών προς όφελός της.

Η διαχρονική επιδίωξη της Ρωσίας να αποκτήσει πρόσβαση και μόνιμη παρουσία στις θερμές θάλασσες και, ιδιαίτερα στη Μεσόγειο, γίνεται πραγματικότητα χρησιμοποιώντας ως αφορμή την αστάθεια, την οποία προκάλεσε η Δύση και οι Άραβες σύμμαχοί της στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Β. Αφρικής. Η ανάκαμψη σε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο συνέπεσε χρονικά, απόλυτα με την κατάρρευση του status quo στο σύστημά μας, παρέχοντας τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες για να επέμβει, ή καλύτερα να προσκληθεί να επέμβει προκειμένου να αποσοβηθεί ο κίνδυνος επέκτασης του ισλαμισμού, όπως εκείνος αντιπροσωπεύονταν από το Ισλαμικό Κράτος.

Η προσεκτική χρήση της ήπιας και της σκληρής ισχύος σε συνδυασμό με την ουσιαστική απουσία της Υπερδύναμης, ΗΠΑ, επέτρεψε στη Μόσχα να ασκήσει επίδραση στη διαμόρφωση της επόμενης ημέρας. Οι επιφυλάξεις ειδικά από τον δυτικό κόσμο δεν λείπουν, ειδικά για τα ειλικρινή κίνητρα της εμπλοκής της Ρωσίας στην προσπάθεια τερματισμού της κρίσης. Όμως, όπως διαπιστώσαμε από την ανάλυσή μας, η Μόσχα ποτέ δεν έκρυψε τους αληθινούς της στόχους, οι οποίοι ουσιαστικά δεν είναι άλλοι από την υλοποίηση της θεωρίας του Spykman, ενός Αμερικάνου, για τον έλεγχο της Rimland («τραγική ειρωνεία»).

3.10.3 Ο ρόλος της Κίνας στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος

Με έκταση που ξεπερνά τα 9,5 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα και με πληθυσμό που φτάνει τα 1,4 δισεκατομμύρια κατοίκους, η Κίνα αποτελεί μια αδιαμφισβήτητη παγκόσμια δύναμη, η οποία εξαιτίας των περιορισμών και της απομόνωσης που επέβαλε επί δεκαετίες το καθεστώς, που επικρατούσε σε αυτήν, καθώς και ο ανταγωνισμός στο παγκόσμιο στερέωμα των δύο υπερδυνάμεων μετά το πέρας του Β΄ΠΠ και μέχρι την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, την καταδίκασε να παραμείνει στο περιθώριο. Η Κίνα είναι χώρα, η οποία για πολλούς θεωρείται, ακόμα και σήμερα, ως μονολιθική, διεθνής δρών μονιστικός και λογικός, με το καθεστώς και το Πεκίνο να διατελούν σε συνεχή αντιπαλότητα με την κοινωνία και την περιφέρεια αντίστοιχα.

Ο 21^{ος} αιώνας βρίσκει την Κίνα σε τροχιά αλματώδους ανάπτυξης γεγονός που προϋποθέτει και την εξεύρεση των αναγκαίων πηγών ενέργειας, οι οποίες θα εξασφαλίσουν τη συνέχιση αυτής της ανοδικής πορείας. Παρά το γεγονός ότι η Κίνα διαθέτει τα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου στην Ασία του Ειρηνικού, εντούτοις η εσωτερική παραγωγή δεν καλύπτει τις τεράστιες απαιτήσεις της, καθιστώντας την απολύτως εξαρτημένη από τις εισαγωγές πετρελαίου, ιδιαίτερα από χώρες του Συμπλόκου/Συστήματος μας, ήτοι τη Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Ιράν, το Ιράκ και το Κουβέιτ. Ως αποτέλεσμα αυτής της προκληθείσης κατάστασης οι εισαγωγές πετρελαίου εκτοξεύθηκαν από κάτι λιγότερο των 7,5 εκατ. βαρ/ημ. το 2006 στα 12,4 εκατ. β/η το 2016 (πίνακες 21-25).

Η ολοένα και αυξανόμενη εξάρτηση της από τις εισαγωγές πετρελαίου ωθεί τους Κινέζους ηγέτες να υιοθετήσουν ένα σύνολο μέτρων, τόσο διπλωματικών όσο και διοικητικών, για να περιορίσουν τις επιζήμιες συνέπειες αυτής της εξάρτησης. Έτσι η επιλογή των κινεζικών εταιρειών πετρελαίου να επενδύσουν σε έργα υποδομών εξόρυξης υδρογονανθράκων στο εξωτερικό, η ανάπτυξη διπλωματικών και εμπορικών δεσμών με χώρες παραγωγής πετρελαίου, η επιτάχυνση της πλήρους αξιοποίησης των ιδίων πόρων, η εξασφάλιση ικανών στρατηγικών αποθεμάτων για την κάλυψη εκτάκτων αναγκών αποτελούν τις ψηφίδες ενός ευρύτερου στρατηγικού σχεδίου με σκοπό τον έλεγχο των διαθέσιμων πηγών. Η αντίληψη του καθεστώτος ότι, η ενεργειακή έλλειψη αποτελεί απειλή για την ασφάλεια της χώρας ωθεί στην, όσο και να φαίνεται ξένη προς τον κομμουνιστικό προσανατολισμό, εφαρμογή μερκαλιστικών πρακτικών, οι οποίες εδράζονται σε διμερείς διπλωματικές σχέσεις με τις χώρες παραγωγής υδρογονανθράκων, προκειμένου να επιτευχθεί η ενεργειακή ασφάλεια.

Η παρουσία της Κίνας στις διεθνείς αγορές ενέργειας αυξήθηκε δραματικά τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η μέση ετήσια αύξηση του ΑΕΠ της κατά 10% οδήγησε σε ετήσια αύξηση της κατανάλωσης πετρελαίου κατά 450.000 βαρέλια/ημέρα. Το 2014 η Κίνα κατανάλωσε 11,4 εκατ. βαρ/ημ τη στιγμή που το 2004 κατανάλωνε 6,4 εκατ., φτάνοντας έτσι, στο σημείο να ευθύνεται για το 60% της αύξησης της παγκόσμιας ενεργειακής ζήτησης από το 2003 έως το 2013, ενώ προβλέπεται να φτάσει τα 18 εκατ. β/η το 2035, αφήνοντας πίσω τις ΗΠΑ, οι οποίες προβλέπεται να καταναλώνουν 17 εκατ. β/η το αντίστοιχο χρονικό διάστημα³⁴⁵.

Πέραν όμως του ενδιαφέροντος για το πετρέλαιο, το Πεκίνο στην προσπάθεια του για διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας ενδιαφέρθηκε και για το φυσικό αέριο. Μέχρι το 2011, το φυσικό αέριο αποτελούσε μόλις το 4,6% του συνολικού μείγματος ενέργειας που καταναλώνει, αντίθετα προς την ετήσια αύξηση ύψους 16%, την οποία παρουσίαζε από το 2006 και εντεύθεν, ποσοστό το οποίο και ήταν πολύ μικρότερο από τον παγκόσμιο μέσον όρο ο οποίος ήταν 23,8%³⁴⁶ (πίνακες 21-25).

Η ανάγκη για ενέργεια επέβαλε μια συμμετρικά αμφίδρομη σχέση μεταξύ της Κίνας και των παραγωγών χωρών: οι χώρες έχουν ανάγκη την Κίνα ως πελάτη όσο η Κίνα έχει ανάγκη τις χώρες αυτές ως ενεργειακούς αιμοδότες. Η σχέση αυτή αποτέλεσε και το έναυσμα για την υιοθέτηση μιας ενεργειακής πολιτικής με οδοδείκτη την ενεργειακή ασφάλεια και την απρόσκοπτη πορεία προς την ανάπτυξη. Ο γεωπολιτικός μας παράγοντας είναι αυτός που καθορίζει τη σχέση του Πεκίνου με τα δομικά στοιχεία του Συμπλόκου/Συστήματος μας, ωθώντας το σε γεωστρατηγικές επιλογές προκειμένου να διαφυλάξει τα συμφέροντά του, αν και δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι η Κίνα τηρεί μια επιφυλακτική στάση ως προς την ενεργό της εμπλοκή στα τεκταινόμενα στην περιοχή η οποία πηγάζει από την τις Πέντε Αρχές Ειρηνικής Συμβίωσης τις οποίες εφαρμόζει από το 1954³⁴⁷: αμοιβαίος σεβασμός της εδαφικής ακεραιότητας και της κυριαρχίας, αμοιβαία μη επιθετικότητα, αμοιβαία μη παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις, ισότητα και συνεργασία για αμοιβαίο όφελος και τέλος, ειρηνική συνύπαρξη.

³⁴⁵ BP Energy Outlook 2035, http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Energy-economics/energy-outlook-2015/Energy_Outlook_2035_booklet.pdf, 18 Μαΐου 2015.

³⁴⁶ Chinese State Energy Bureau, “Natural Gas Development: The 12th-Five Planning”, 22 October 2012, μετάφραση google translate.

³⁴⁷ http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18053.shtml, 23 Αύγουστος 2017

Οι χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής ουδέποτε αποτελούσαν αντικείμενο γεωστρατηγικού ενδιαφέροντος του Πεκίνου. Η Κίνα από τη δεκαετία του 1990 είχε τοποθετήσει τις γεωστρατηγικές τις επιλογές σε τρεις κύκλους: ο πρώτος αφορούσε στις περιοχές της «ιστορικής Κίνας», ο δεύτερος στην Ασία, στον Ειρηνικό και στις θάλασσες του Νότου και τέλος ο τρίτος κύκλος κάλυπτε ολόκληρη τη υφήλιο.

Οι περιοχές οι οποίες ιστορικά ανήκαν στην αυτοκρατορία της Κίνας, είναι το Χονγκ Κονγκ και το Μακάου και αυτές αποτέλεσαν τους άμεσους γεωστρατηγικούς στόχους του Πεκίνου. Το 1997, πρώτο το Χόνγκ Κονγκ μετά από πολυετή παραμονή υπό την Βρετανική κυριαρχία, από το 1842, ενσωματώθηκε έστω και υπό ειδικό καθεστώς ώστε να προστατευθούν τα βρετανικά συμφέροντα, στην Κίνα. Κατόπιν, το Πεκίνο απαίτησε από την Πορτογαλία την επιστροφή του Μακάου, το οποίο και κατείχε από τον 16ο αιώνα. Ανάλογα με το Χονγκ Κόνγκ, το Μακάου επέστρεψε στην Κίνα το 1999 υπό ειδικό καθεστώς, ώστε αντίστοιχα να μην θιγούν άμεσα τα συμφέροντα της Λισσαβόνας.

Στον δεύτερο και τρίτο κύκλο, η στρατηγική του «μαργαριταρένιου περιδεραιού» (String of Pearls)³⁴⁸ επιτρέπει να επιτύχει το στόχο της εξασφάλισης των θαλασσιών οδών δια του βεληνεκούς των πυραυλικών συστημάτων της και της αποτελεσματικότητας των ανθυποβρυχιακών ναρκών που διαθέτει, αποθαρρύνοντας κάθε ενδεχόμενη επίθεση κατά μήκος των γραμμών ανεφοδιασμού. Οι ναυτικές βάσεις, οι οποίες εκτείνονται κατά μήκος των γραμμών αυτών από τα στενά του Ορμούζ μέχρι και τη δυτική πλευρά του Ινδικού Ωκεανού άρχισαν να εγκαθίστανται από το 2000. Επιπλέον, με τη συμφωνία του 2010 με τη Βόρεια Κορέα για χρήση επί

³⁴⁸ Ο όρος «String of Pearls» χρησιμοποιήθηκε από το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ για να περιγράψει την Κινεζική κυριαρχία στο Δυτικό Ειρηνικό και κυρίως στη Νότια Κινεζική Θάλασσα, η οποία αποτελεί προϋπόθεση και για την επέκταση της Κινεζικής επιρροής στον Ινδικό Ωκεανό μέσω της δημιουργίας μιας «αλυσίδας μαργαριταριών» στην πλούσια σε υδρογονάνθρακες Μέση Ανατολή, αλλά και ευρύτερα. Κάθε «μαργαριτάρι» σε αυτήν την αλυσίδα αντιπροσωπεύει μια σφαίρα επιρροής, την οποία η Κίνα επιδιώκει να εξασφαλίσει σε λιμάνια και στις παράκτιες πόλεις κατά μήκος των ακτών του Ινδικού Ωκεανού. Το κύριο σημείο αυτής της πολιτικής είναι η στρατηγική τοποθέτηση αυτών των «μαργαριταριών», το ένα μετά το άλλο, προκειμένου να δημιουργήσει μια αλυσίδα των κόμβων που μπορεί να χρησιμεύσουν τόσο οικονομικά, όσο και στρατιωτικά στην περιοχή του Ινδικού Ωκεανού. Στο πλαίσιο αυτό η Κίνα έχει ήδη προσεγγίσει χώρες της Αφρικής όπως το Τζιμπουτί και το Ομάν. Τον Αύγουστο του 2015 κατασκευάστηκε στο Τζιμπουτί η πρώτη Κινεζική βάση στην αφρικανική ήπειρο. Pejic I.,(Edited by Desi Tzoneva), *CHINA'S 'STRING OF PEARLS' PROJECT*, SouthFront, 25-10-2016 http://www.idis.gr/?p=4548#_ftn32, 24/08/2017

ενοικίαση του λιμένος Rajin, η Κίνα απέκτησε ένα πολύτιμο παράθυρο στον Βόρειο-Δυτικό Ειρηνικό Ωκεανό, εκτοπίζοντας τις ΗΠΑ από τη θέση της μοναδικής παγκόσμιας ναυτικής δύναμης στην Ασία. Το παραπάνω γεγονός παράλληλα με τη χρησιμοποίηση των Στενών του Μπάρεντς θα φέρει την Κίνα πιο κοντά στην Ευρώπη, αφού πλέον η απόσταση Σαγκάη – Αμβούργο θα είναι μόλις 6400 χλμ.

Χάρτης 25: Συγκριτική οδευση του String of Pearls και της υφιστάμενης θαλασσίας οδού μεταφοράς υδρογονανθράκων.

Πηγή: Χάρτης κατασκευασθείς από τον συγγραφέα

Οι κινήσεις αυτές της Κίνας υλοποιούν το ευρύτερό της σχέδιο για παγκόσμια επιρροή ώστε να εξασφαλιστεί η συνεχής οικονομική της ανάπτυξη, να επιβληθεί ως παγκόσμια στρατιωτική δύναμη, να εξασφαλίσει τη σίτιση του πληθυσμού της, ο οποίος υπολογίζεται ότι το 2030 θα φτάσει το 1,6 δισ. κατοίκους, εισάγοντας περί τους 400 εκατ. τόνους δημητριακών ετησίως. Για την Κίνα είναι η κατάλληλη στιγμή για την υλοποίηση του ανταγωνιστικού προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση³⁴⁹ σχεδίου της, του «One Belt

³⁴⁹ Η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (ΕΚΑΕ) είναι ένας διεθνής οργανισμός περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης που διαθέτει διεθνή νομική προσωπικότητα και ο οποίος ιδρύθηκε με τη Συνθήκη για την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση. Η ΕΚΑΕ εξασφαλίζει την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου και εργασίας, καθώς και μια συντονισμένη, ενωμένη πολιτική στους οικονομικούς τομείς.

Τα κράτη μέλη της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης είναι η Δημοκρατία της Αρμενίας, η Δημοκρατία της Λευκορωσίας, η Δημοκρατία του Καζακστάν, η Δημοκρατία του Κιργιζιστάν και η Ρωσική Ομοσπονδία. Η Ε-

One Road», το οποίο ουσιαστικά προβλέπει τη δημιουργία ενός χερσαίου και ενός θαλάσσιου «δρόμου του μεταξιού». Είναι το πιο μεγαλεπήβολο σχέδιο γεωγραφικά, αλλά κυρίως, λόγω των φυσικών πόρων που περικλείει. Στην πραγματικότητα το Πεκίνο, μιλώντας με όρους στρατιωτικούς, εκτελεί ταυτόχρονη διπλή υπερκέραση από ξηρά και θάλασσα: από την Κίνα μέσω της Κεντρικής Ασίας προς την Ευρώπη και Κίνα μέσω ΝΑ Ασίας, Νότιας Ασίας και Αφρικής προς Ευρώπη^{350, 351}.

Χάρτης 26: Το σχέδιο της Κίνας «One Belt One Road».

Πηγή: <https://financialtribune.com/articles/world-economy/67131/asian-infrastructure-could-cost-trillions>

ΚΑΕ ιδρύθηκε με σκοπό τον πλήρη εκσυγχρονισμό, τη συνεργασία και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των εθνικών οικονομιών και τη διαμόρφωση συνθηκών βιώσιμης ανάπτυξης, προκειμένου να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού των κρατών μελών.

³⁵⁰ Χάρτης http://www.cer.eu/sites/default/files/pb_eurasian_IB_16.3.17_0.pdf, πρόσβαση 6/1/2018.

³⁵¹ Ο Κινέζος πρόεδρος, Ξι Τζίνγκπινγκ (Xi Jinping), παρέθεσε τις ευρύτερες παραμέτρους της πρωτοβουλίας σε δύο ομιλίες το 2013: μία στο Καζακστάν, προτείνοντας μια "Economic Road Belt Road" από την Κίνα μέσω της Κεντρικής Ασίας προς την Ευρώπη, και μία στην Ινδονησία προτείνοντας ένα "Θαλάσσιο Δρόμο Μεταξιού" από την Κίνα μέσω της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, την Ασία, τη Νότια Ασία και την Αφρική στην Ευρώπη.

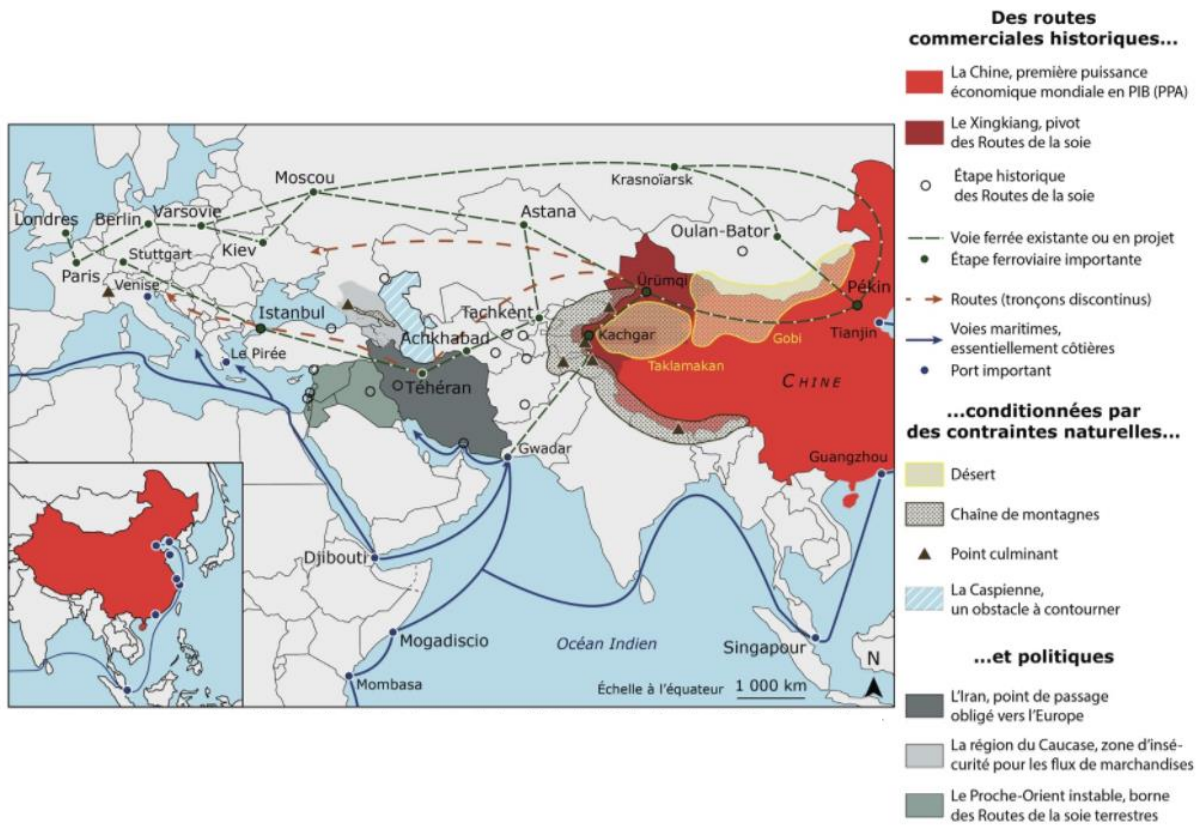
Μόνο μετά από τις δύο αυτές ομιλίες υιοθέτησε το Κινεζικό Κομμουνιστικό Κόμμα την ιδέα της επένδυσης σε υποδομές που θα συνδέουν την Κίνα με τους γείτονές της.

Δοθηκε μικρή ή καθόλου δημοσιότητα από τα κινεζικά Μέσα Ενημέρωσης. Ωστόσο, από τότε το OBOR προσελκύει διεθνείς εταίρους και υποστηρίζεται από αναρίθμητες δηλώσεις Κινέζων αξιωματούχων και εμπειρογνομόνων. Σύμφωνα με την αξιολόγηση του OBOR από την

Συμβουλευτική εταιρεία PwC, 66 χώρες από τη Λιθουανία έως την Ινδονησία αποτελούν πλέον μέρος της πρωτοβουλίας για το σκοπό αυτόν.

Gabriel Wong, Simon Booker and Guillaume Barthe Dejean, 'China and Belt & Road infrastructure: 2016 review and outlook', PwC B&R Watch, February 2017.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα λοιπόν, η Κίνα δεν αντιλαμβάνονταν ότι οι διαμάχες, αντιπαραθέσεις και εν γένει οι ανακατατάξεις στην περιοχή του συστήματός μας ασκούν άμεση επίδραση στα συμφέροντά της, μιας και δεν τα είχε αναγνωρίσει μέχρι πρόσφατα. Όπως είδαμε, το Πεκίνο εκτός από την πολιτική της ουδετερότητας και της μη παρέμβασης στα εσωτερικά των άλλων χωρών, δεν διέθετε κάποια ιδιαίτερη στρατηγική. Η αυξανόμενη όμως οικονομική διασύνδεσή της με τις χώρες αυτές, ειδικά στον τομέα της ενέργειας επιβάλλει την επαναχάραξη της στρατηγικής της, εγκαταλείποντας την πολιτική της ουδετερότητας η συνέχιση της οποίας στην παρούσα κατάσταση θα έθετε σε κίνδυνο τα συμφέροντα της.

Χάρτης 27: Ο νέος Δρόμος του Μεταξιού

Πηγή: https://www.diploweb.com/Le-chantier-tres-geopolitique-des-Routes-de-la-soie.html?utm_source=sendinblue&utm_campaign=NL182190218&utm_medium=email, πρόσβαση 18/2/2018

Η πιθανότητα της διακοπής της ενεργειακής τροφοδοσίας εξαιτίας των ανταγωνισμών στο Σύμπλοκό/Συστήμά μας λειτούργησε καταλυτικά, με αποτέλεσμα η Κίνα να εκπονήσει σχέδιο ενεργειακής και οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο όμως καλείται να ισορροπήσει τις τρεις αντίρροπες τάσεις που επενεργούν λόγω ενεργειακής εξάρτησης της Κίνας από αυτές: Σαουδική Αραβία, Ρωσία και Ιράν. Κάθε επιλογή του Πεκίνου υπέρ ή κατά κάποιου πόλου, η

οποία θα έχει ως αποτέλεσμα να διαταράξει την ισορροπία του τριγώνου αυτού, θα ενεργοποιήσει αντανάκλαστικά και τις δυνάμεις αντίδρασης.

Στο διαμορφούμενο αυτό πλαίσιο και ιδιαίτερα υπό τη σκιά της «Αραβικής Άνοιξης» η οποία και ευνοούσε την εκδήλωση, μετάδοση και ανάπτυξη των ισλαμιστικά υποκινούμενων αποσχιστικών τάσεων, η Κίνα αποφάσισε να διακόψει ή να συρρικνώσει το αποτύπωμά της σε χώρες της Μέσης Ανατολής και της Β. Αφρικής, προκειμένου να αποφύγει την *de facto* εμπλοκή της τόσο σε οικονομικό αλλά και σε στρατιωτικό επίπεδο, αλλά ταυτόχρονα να ανατρέψει – ματαιώσει τα σχέδια των Ουιγούρων³⁵² για αυτονομία.

Την επομένη της έναρξης της «Αραβικής Άνοιξης» η Κίνα αποσύρθηκε από την Συρία, εγκαταλείποντας ουσιαστικά επενδύσεις ύψους 2 δισ. δολαρίων, οι οποίες κατά βάση αφορούσαν στην προμήθεια πετρελαίου. Αρχικά το Πεκίνο επεδίωξε να παραμείνει αποστασιοποιημένο από τα τεκταινόμενα στη Συρία. Ωστόσο, η διαρκώς αυξανόμενη προσέλευση χιλιάδων τζιχαντιστών στο μέτωπο της Συρίας στο πλευρό του Ισλαμικού Κράτους και μάλιστα ενός μεγάλου μέρους εξ αυτών να προέρχονται από τον πληθυσμό των Ουιγούρων, σε συνδυασμό με τη μεγάλη πιθανότητα χτυπήματος κατά στόχων κινεζικού ενδιαφέροντος και συμφερόντων, μετέβαλε την αρχική κινεζική μετριοπαθή στάση. Η Κίνα πλέον υποστηρίζει την άποψη πως η Συρία είναι άμεσα συνδεδεμένη με το Αφγανιστάν, σε ότι αφορά στον κίνδυνο της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, αφού οι ίδιες ισλαμιστικές ομάδες με παρόμοια επιχειρησιακά σχέδια δραστηριοποιούνται και στις δύο περιοχές

Για το Πεκίνο η εξάλειψη της απειλής του DAESH στη Συρία αποτελεί γεωστρατηγική επιλογή καθώς η επέκτασή του θα απειλήσει άμεσα το μεγαλεπήβολο σχέδιο του «One Belt, One Road» και η συνεχιζόμενη αστάθεια με την επικράτηση των ριζοσπαστικών ισλαμιστικών οργανώσεων και οι οποίες υποστηρίζουν τις αποσχιστικές τάσεις των Ουιγούρων, θα έθεταν σε κίνδυνο την εδαφική ακεραιότητα και την εθνική ασφάλεια της χώρας. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η κινεζική επαρχία Xinjiang, στην οποία και κατοικεί η πλειοψηφία των Ουιγούρων, είναι στρατηγικής σημασίας για το νέο «Δρόμο του Μεταξιού», τον οποίο φιλοδοξεί η Κίνα να χαράξει.

³⁵² Οι Ουιγούροι είναι τουρκογενής εθνική ομάδα που ζει στην Ανατολική και Κεντρική Ασία. Σήμερα, οι Ουιγούροι ζουν κυρίως στην αυτόνομη επαρχία της Σιντσιάνγκ στην Κίνα.

Η Κίνα λοιπόν επιλέγοντας να εμπλακεί στο μέτωπο ενάντια στο Ισλαμικό Κράτος, αποφάσισε να δράσει στη Συρία ως μερικός προμηθευτής ασφάλειας «partial security provider», παρέχοντας διοικητική υποστήριξη, ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό και αναβαθμισμένες επιχειρησιακές δυνατότητες, στις δυνάμεις που μάχονται τους φανατικούς τζιχαντιστές, στις τάξεις των οποίων πολεμούν χιλιάδες Ουιγούρων.

Η επιλογή αυτή είναι *sine qua non* επιβεβλημένη καθώς το Πεκίνο αντιμετωπίζει προβλήματα στην παροχή άμεσης στρατιωτικής βοήθειας στους υπερασπιστές του Άσαντ, διότι οι ισλαμιστικές ομάδες, όπως η πρώην Αλ Νούσρα και, κυρίως το Ισλαμικό Κόμμα του Τουρκιστάν (Turkistan Islamic Party), στο οποίο συμμετέχουν οι Ουιγούροι μαχητές και το οποίο ευθύνεται για την επίθεση εναντίον της κινεζικής πρεσβείας στο Κιργιστάν (Kirgystan), εξαιτίας των δεσμών τους με την Ahrar al Sham, υποστηρίζονται στρατιωτικά από τις ΗΠΑ, την Τουρκία, τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, με σκοπό πάντα την ανατροπή του Μπασάρ Αλ Άσαντ και την εκδίωξή του από τη Συρία.

Η στρατιωτική, λοιπόν, υποστήριξη αυτών των ομάδων από τη Δύση, συμπεριλαμβανομένων και των κρατών του Κόλπου, αυξάνει τις επιχειρησιακές τους δυνατότητες. Στο πλαίσιο αυτό το Πεκίνο αναζητά τρόπους προκειμένου να τερματισθεί η υποστήριξη αυτή. Η όλη κατάσταση επιδεινώνεται ακόμη περισσότερο από την απαίτηση της Δύσης για τερματισμό από μέρος του Άσαντ των αεροπορικών επιχειρήσεων κατά των ομάδων αυτών.

Η σκληρή γραμμή της Κίνας στο ζήτημα της δυτικής υποστήριξης των συγκεκριμένων ομάδων που μάχονται τις κυβερνητικές δυνάμεις του Άσαντ, την φέρνει σε αντιπαράθεση αφενός με τις ΗΠΑ, με τις οποίες το διακύβευμα εκτείνεται ως τον Ειρηνικό, αφετέρου επιδρά καταλυτικά στις διμερείς σχέσεις με την Τουρκία, την Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, με αποτέλεσμα η πιο δυναμική εμπλοκή της Κίνας να είναι αναπόφευκτη³⁵³. Η προστασία και η θωράκιση των κινεζικών εμπορικών και οικονομικών συμφερόντων στην ευρύτερη περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος μας, αποτελούν για το Πεκίνο τη βασική προϋπόθεση για τη διατήρηση του ρυθμού ανάπτυξης της και άρα είναι πρωταρχικός στρατηγικός στόχος.

Όσον αφορά στη Βόρειο Αφρική και ειδικότερα στη Λιβύη, η υπεράσπιση των συμφερόντων της οδήγησαν την Κίνα στην αλλαγή πλευσης, όχι μια φορά, αλλά τρεις. Μέχρι τον Μάρτιο του 2011, όταν οι εμφύλιες συγκρούσεις ξέσπασαν, συνολικά 75 κινεζικές επιχειρή-

³⁵³ <http://www.joshualandis.com/blog/chinas-interests-syria-middle-east-dr-christina-lin/>, πρόσβαση 28/8/2017

σεις, συμπεριλαμβανομένων 13 κυβερνητικών επιχειρήσεων – εταιρειών, δραστηριοποιούνταν στη Λιβύη, συμμετέχοντας σε 50 μεγάλα έργα αξίας περίπου 18,8 δισ. δολαρίων και απασχολούσαν περί τους 36.000 Κινέζους εργάτες.

Πριν ο εμφύλιος πόλεμος ξεσπάσει, η κινεζική κυβέρνηση είχε ήδη αρχίσει να εκκενώνει τις εταιρείες της, περί τα τέλη Φεβρουαρίου, από τους κινέζους εργαζόμενους, διευθυντές και ιδιώτες επιχειρηματίες ευρισκόμενους στη Λιβύη, μια επιχείρηση που ολοκληρώθηκε στις αρχές Μαρτίου. Αυτό σημαίνει ότι οι συμβάσεις έργων που είχαν υπογραφεί έπρεπε να ακυρωθούν, ή τουλάχιστον να αναβληθούν, λόγω των εγχώριων αναταραχών στη χώρα.

Αναμφισβήτητα, οι κινεζικές επιχειρήσεις υπέστησαν σοβαρές ζημιές από αυτήν τη διαμάχη και από την αναστολή της επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά κυρίως από την απώλεια των πάγιων περιουσιακών στοιχείων. Αν και οι περισσότερες κινεζικές εταιρείες δεν επένδυναν άμεσα στη Λιβύη, είχαν πολλά πάγια περιουσιακά στοιχεία εκεί, όπως κέντρα ερευνών και υποδομών για την υλοποίηση των συμβάσεων. Τα έργα, τα υλικά και ο εξοπλισμός χάθηκαν κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων. Επιπλέον, κέρδη και προπληρωθέντα έξοδα για έργα δεν αντισταθμίστηκαν. Η Κίνα τελικά υποχρεώθηκε στη Λιβύη να απομακρύνει τους 36.000 εργαζόμενους και να εγκαταλείψει τεράστιες ποσότητες εξοπλισμού και υποδομών³⁵⁴.

Αρχικά, το Πεκίνο προσηλωμένο στο δόγμα ουδετερότητας τήρησε ίσες αποστάσεις από το καθεστώς της Τρίπολης και τους επαναστάτες της Βεγγάζης. Χαρακτηριστική ήταν η κίνηση αποστολής ανθρωπιστικής βοήθειας και στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές, υποστηρίζοντας ότι τη λύση πρέπει να την δώσουν οι ίδιοι οι Λίβυοι και η κάθε είδους εξωτερική παρέμβαση στον εμφύλιο αυτό χωρίς την εξουσιοδότηση των Ηνωμένων Εθνών, είναι ανεπίτρεπτη.

Προϊόντος του χρόνου και ενώ η Κίνα συνέχιζε να αναγνωρίζει το καθεστώς Καντάφι ως την μόνη νόμιμη εξουσία και με την οποία διατηρούσε διπλωματικές σχέσεις, όταν η έκβαση του εμφυλίου διαφαινόταν ότι ήταν υπέρ των επαναστατών, το Πεκίνο δεν τήρησε σαφή στάση υπέρ του Εθνικού Μεταβατικού Συμβουλίου (National Transitional Council, NTC). Ακόμα και όταν η Ρωσία, ακολουθούμενη από το ΗΒ, την Γαλλία και τις ΗΠΑ, αναγνώρισαν την νομιμοποίηση του NTC, η Κίνα δεν ακολούθησε υποστηρίζοντας ότι, οι συνθήκες δεν έχουν ω-

354

<http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=982112482&Country=China&topic=Economy&subtopic=Forecast>, "Adapting to Danger: Chinese Firms in the Middle East," The Economist: Intelligence Unit, 31 July 2014,

ριμάσει για να προβεί σε μία τέτοια κίνηση, στην οποία και προχώρησε στις 12 Σεπτεμβρίου 2011, σεβόμενη την απόφαση του Λιβυκού λαού και αναγνωρίζοντας τις αξίες που πρεσβεύει για τη Λιβύη το NTC.

Μπορεί το Πεκίνο να διατρανώνει την προσήλωση του στην πολιτική της μη παρέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις των άλλων χωρών, αλλά οφείλουμε να μην παραβλέπουμε ότι και για την Κίνα το συμφέρον αντιπροσωπεύει την ύψιστη αξία. Έτσι και στην περίπτωση της Λιβύης η προοπτική δραστηριοποίησης των κινεζικών εταιρειών στην ανοικοδόμηση της χώρας, η επανεργοποίηση των συμβάσεων που διεκόπησαν βιαίως με το ξέσπασμα του εμφυλίου, καθώς επίσης και η ελπίδα διάσωσης και ανάκτησης των παγίων (εγκαταστάσεων και εξοπλισμού) που εγκαταλείφθηκαν, αποτελούν τον οδοδείκτη της ακολουθούμενης πολιτικής.

Η κατάσταση στο Ιράκ παρουσιάζεται πιο περίπλοκη καθώς η Κίνα είναι η χώρα με τις μεγαλύτερες επενδύσεις. Η ρευστότητα που δημιουργεί η εγκατάσταση του Ισλαμικού Κράτους στην περιοχή, απειλεί να χαθούν δισεκατομμύρια σε εγκαταστάσεις, σε εξοπλισμό και σε θέσεις εργασίας καθώς και διακοπή της ροής πετρελαίου. Η ενέργεια είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της συνεργασίας των δύο χωρών. Η εισαγωγή πετρελαίου από το Ιράκ εκτοξεύτηκε την τελευταία δεκαετία, κάνοντας το Πεκίνο να χάνει κυριολεκτικά τον ύπνο του με τα διαδραματιζόμενα στο Ιράκ.

Το 2006 οι ροές πετρελαίου άγγιζαν το 1 εκατομμύριο τόνους ενώ το 2015 έφτασαν τα 3,4 εκατ. τόνους, καθιστώντας το Ιράκ τη δεύτερη, πίσω από τη Σαουδική Αραβία, προμηθεύτρια χώρα. Το Ιράκ εξάγει τις μισές ποσότητες πετρελαίου, που παράγει στην Κίνα. Αν τα 20 δισ. δολάρια επενδύσεων στη Λιβύη είναι πρόβλημα για το Πεκίνο, καταλαβαίνουμε το μέγεθος των συμφερόντων, τα οποία διακυβεύονται στο Ιράκ.

Οι ΗΠΑ προσπάθησαν πολλές φορές να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του Πεκίνου για το Ιράκ, χρησιμοποιώντας την ενεργειακή αυτή σχέση των δύο χωρών, με σκοπό να συνεισφέρει η Κίνα στρατιωτικά στον αγώνα κατά του Ισλαμικού Κράτους. Όμως για ακόμα μια φορά, αν και το διακύβευμα ήταν πολύ σοβαρό, το Πεκίνο επέλεξε την ουδετερότητα. Οι αμερικανικές αεροπορικές επιδρομές στο Ιράκ βέβαια, δεν καταδικάστηκαν από την Κίνα άμεσα, περιμένοντας τα αποτελέσματα από αυτές.

Αν και η Βαγδάτη δεν επιθυμούσε την στρατιωτική εμπλοκή της Κίνας με χερσαίες δυνάμεις, επιζητούσε όμως την υποστήριξη σε πληροφορίες και σε εκπαίδευση. Μη δυνάμενη να ανταποκριθεί σε αυτές τις ανάγκες, το Πεκίνο αντιπρότεινε την παροχή οικονομικής υποστή-

ριξης στους τομείς της ενέργειας, των υποδομών και λοιπών τομέων που υποστηρίζουν άμεσα το σχέδιο «One Belt, One Road». Η Κίνα σε καμία περίπτωση δεν ήθελε να εμπλακεί και να καθηλωθεί σε μια εύθραυστη περιοχή όπως τη Μέση Ανατολή.

Τελικά, η κατάσταση εξελίχθηκε σε «win – win» για τις δύο χώρες. Η Κίνα απέφυγε την εμπλοκή της σε ένα σπιράλ θανάτου για τον στρατό της, ενίσχυσε την παρουσία της στην περιοχή, προστάτευσε την βιωσιμότητα του σχεδίου «One Belt, One Road», εξασφάλισε την ενεργειακή ροή και διατήρησε το ρόλο της στα μάτια της διεθνούς κοινότητας ως μεγάλης δύναμης. Ταυτόχρονα, το Ιράκ έλαβε την πολυπόθητη οικονομική υποστήριξη η οποία ήταν απαραίτητη για τη βιωσιμότητα του κράτους, τη διασφάλιση της εδαφικής του ακεραιότητας και την εν συνεχεία ανοικοδόμησή του. Η Βαγδάτη με τον τρόπο αυτό διαφοροποίησε την χρησιμότητα των φίλων της: η Ρωσία προσφέρει τη στρατιωτική και πληροφοριακή υποστήριξη, ενώ η Κίνα την αντίστοιχη οικονομική.

Με την αλλαγή του αιώνα, η Κίνα εγκαινίασε ένα νέο ενεργειακό σχέδιο, το οποίο και επηρεάστηκε από την αρχική αποτυχία αποκατάστασης ενεργειακών – διπλωματικών σχέσεων με τη Ρωσία υπό την καθοδήγηση του Jiang Zemin, από την άνοδο των τιμών του μαύρου χρυσού, καθώς και από την αποτυχημένη προσπάθεια φιλελευθεροποίησης του τομέα εξόρυξης και εκμετάλλευσης του λιγνίτη. Το όραμα του Μάο για αυτάρκεια, το οποίο στο παρελθόν πήρε σάρκα και οστά, όσον αφορά στον τομέα της ενέργειας, με την ανεύρεση και εκμετάλλευση του γιγαντιαίου κοιτάσματος του Daqing, πλέον οδηγεί την ηγεσία της χώρας στην υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών και πολιτικών (best practices), προκειμένου να παραμείνει ζωντανή στην επιδίωξη απόκτησης ισχύος στη διεθνή αρένα.

3.10.4 Ο ρόλος του Ηνωμένου Βασιλείου στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος

Η παρουσία του Ηνωμένου Βασιλείου στην περιοχή ενδιαφέροντός μας ήταν έντονη, ιδιαίτερα κατά τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα. Μια αποικιακή αυτοκρατορία με ιδιαίτερα ερείσματα στην περιοχή του Άντεν, του Μπαχρέιν, του Κατάρ, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και του Ιράν. Αδιαμφισβήτητη και η κυριαρχία της στην περιοχή του Σουέζ, η οποία και ουσιαστικά αποτελούσε τον συνδετικό κρίκο μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και των αποικιών της στις Ινδίες και στη Μέση Ανατολή.

Ειδικότερα, το Ιράν και η Αίγυπτος ήταν υψηλής οικονομικής και στρατηγικής σημασίας για την αυτοκρατορία, καθ'όσον αυτές οι χώρες την στήριζαν κατά την μεταπολεμική περίοδο. Η Άγγλο-Ιρανική εταιρεία πετρελαίου (η πρόδρομος της British Petroleum, BP), αποτελούσε το μακρύ χέρι της Βασίλισσας, το οποίο, αφενός τροφοδοτούσε τη χώρα με τις αναγκαίες για τη διατήρηση της αναπτυξιακής της πορείας ποσότητες πετρελαίου, αφετέρου απέφερε καθαρά κέρδη, ρευστό χρήμα δηλαδή, στα θησαυροφυλάκια του Μπάκινχαμ. Η απόφαση της Τεχεράνης και πολύ περισσότερο η υλοποίησή της, για εθνικοποίηση των πετρελαίων³⁵⁵, αποτέλεσε την αρχή του τέλους της κυριαρχίας του ΗΒ στην περιοχή και την έναρξη μιας νέας εποχής στην οποία οι Ηνωμένες Πολιτείες θα έπαιρναν τη σκυτάλη. Ουσιαστικά η αδράνεια της Αγγλίας και η αποδοχή της εθνικοποίησης αυτής με τα επιβαρυντικά για την οικονομία της αποτελέσματα, έθεσε τις προϋποθέσεις για νέες ανταποικιακές ενέργειες.

Η εκδίωξη της πετρελαϊκής εταιρείας αγγλικών συμφερόντων, η οποία νέμονταν για πολλά χρόνια τον εθνικό πλούτο της χώρας, την οποία πέτυχε η Τεχεράνη, έδειξε το δρόμο στην Αίγυπτο για την εθνικοποίηση του Σουέζ³⁵⁶. Σε αυτήν όμως την περίπτωση, είχαμε τη δυναμι-

³⁵⁵ Ο πρωθυπουργός του Ιράν Μοσαντέχ κρατικοποίησε το 1951 την Άγγλο-Ιρανική Εταιρεία Πετρελαίου, προκαλώντας την οργή του Λονδίνου, το οποίο θεωρούσε το ιρανικό πετρέλαιο, ζωτικής σημασίας για την ανάκαμψη της βρετανικής οικονομίας, η οποία είχε υποστεί μεγάλη καταστροφή κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

³⁵⁶ Όποια «δύναμη» της εποχής είχε υπό τον έλεγχό της την Αίγυπτο, μπορούσε να ελέγχει και τη Διώρυγα, διαπίστωση που σήμαινε- και σημαίνει- πως ελέγχει και το διεθνές εμπόριο. Για τη θαλασσοκράτειρα Βρετανία η διοίκηση της Διώρυγας ήταν λοιπόν εξαιρετικά σημαντική. Για την δε Αίγυπτο το Σουέζ ήταν ένας από τους βασικούς λόγους της παραχώδους ιστορίας της. Το πραξικόπημα του 1952 και η πτώση του βασιλιά Φαρούκ σήμανε την αρχή του τέλους της βρετανικής κατοχής. Βασικός στόχος του Επαναστατικού Συμβουλίου ήταν η ανάληψη του ελέγχου της Διώρυγας από τους αποικιοκράτες. Τελικά το 1956 ο Νάσσερ κρατικοποίησε τη διώρυγα και ύψωσε τη σημαία της Αιγύπτου στο λιμάνι του Πορτ Σάιντ.

κή αντίδραση της Αγγλίας³⁵⁷, η οποία όμως δεν κατάφερε να την αποτρέψει και ουσιαστικά υποχρεώθηκε σε έναν οδυνηρό παρ' όλα αυτά για εκείνη συμβιβασμό.

Όμως, η κατάσταση αυτή δεν αποθάρρυνε διόλου τους Βρετανούς, οι οποίοι εφαρμόζοντας ένα καλά μελετημένο σχέδιο κατάφεραν να επανέλθουν στην περιοχή, αντιστρέφοντας το κλίμα. Ήδη από το 2010 και εντεύθεν η περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος, που εξετάζουμε, κατέχει σημαντική θέση στον σχεδιασμό της στρατηγικής της άμυνας της και της ασφάλειας της, ο οποίος αποτυπώνεται και στα κυβερνητικά έγγραφα³⁵⁸ (2010 Strategic Defence and Security Review).

Σήμερα, η Μεγάλη Βρετανία διατηρεί τις καλύτερες σχέσεις με τις χώρες του Συμπλόκου/Συστήματος και ιδιαίτερα με αυτές του Περσικού Κόλπου, από όλες τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι αυξανόμενες εξαγωγές προϊόντων προς τις χώρες του GCC, η αύξηση της εισαγωγής φυσικού αερίου από το Κατάρ και οι τεράστιες επενδύσεις σε χώρες του Κόλπου, καταδεικνύουν τη σημασία που αποδίδει η Βρετανία στην περιοχή. Βέβαια, δεν πρέπει να προβληματιστούμε και τις ατυχείς στιγμές της προσπάθειας επαναδιείσδυσής της στο παραπάνω σύμπλοκο, με την ανάληψη στρατιωτικής δράσης στο Ιράκ το 2003 και στη Λιβύη το 2011, προς υποστήριξη των λοιπών «προθύμων» δυνάμεων και η οποία είχε ως αποτέλεσμα να τεθεί υπό αμφισβήτηση η αξιοπιστία της ως παγκόσμιας δύναμης.

Η Βρετανία είναι η μεγαλύτερη πετρελαιοπαραγωγός χώρα και η δεύτερη στην παραγωγή φυσικού αερίου, στην Ευρωπαϊκή Ένωση³⁵⁹. Αν και μέχρι το 2004 ήταν χώρα αυτάρκης, η

³⁵⁷ Τον Οκτώβριο του 1956 Αγγλία, Γαλλία και Ισραήλ συμφώνησαν να αναλάβουν δράση από κοινού εναντίον της Αιγύπτου. Στις 29 Οκτωβρίου 1956 ισραηλινά στρατεύματα εισέβαλαν στην Λωρίδα της Γάζας και κατευθύνθηκαν προς τη Διώρυγα. Οι Βρετανοί από τη μεριά τους ανέλαβαν τον βομβαρδισμό των αιγυπτιακών αεροδρομίων και οι Γάλλοι την παρεμπόδιση του αιγυπτιακού ναυτικού. Η υποστήριξη της Ε.Σ.Σ.Δ. στον Nasser προσέδωσε στη διαμάχη εκρηκτικό χαρακτήρα, αφού η τοπική αυτή διένεξη μπορούσε να πυροδοτήσει ακόμη και πυρηνικό πόλεμο. Οι Σοβιετικοί προειδοποίησαν τους Αμερικάνους να αποφύγουν κάθε ανάμιξη στην Αίγυπτο ενώ οι Αμερικάνοι απάντησαν ότι, τυχόν παρέμβαση της Ε.Σ.Σ.Δ θα προκαλέσει αντίποινα από την μεριά τους. Την λύση στον γόρδιο δεσμό έδωσαν τελικά οι Η.Π.Α. που συγκράτησαν την Γαλλοβρετανική αποβατική δύναμη, ενώ ο Ο.Η.Ε. καλούσε δια ψηφίσματος το Ισραήλ σε κατάπαυση του πυρός και αποχώρηση από το αιγυπτιακό έδαφος. Οι μάχες έπαυσαν στις 7 Νοεμβρίου 1956 και μέχρι τα Χριστούγεννα τα αγγλογαλλικά στρατεύματα, που ήταν οχυρωμένα περίξ της Διώρυγας, απομακρύνθηκαν συντεταγμένα.

³⁵⁸ <https://www.gov.uk/government/news/strategic-defence-and-security-review-published--2>, (15/09/2017)

³⁵⁹ <https://www.iea.org/media/countries/UnitedKingdom.pdf>, πρόσβαση 20/9/2017.

μείωση της παραγωγής από τα κοιτάσματα της Βορείου Θάλασσας σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα στην εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων από σχιστόλιθο, ανάγκασαν το Ηνωμένο Βασίλειο να αναζητήσει λύσεις για να καλύψει τις ενεργειακές του ανάγκες³⁶⁰.

Ο ενεργειακός προσανατολισμός του Λονδίνου προς τις χώρες του Κόλπου και, ιδιαίτερα προς το Κατάρ, αποκαλύπτουν τις προθέσεις του: την κατοχύρωση ενός αξιόπιστου και μακροπρόθεσμου προμηθευτή ενέργειας. Αν και η Νορβηγία αποτελεί και θα εξακολουθήσει να αποτελεί, τουλάχιστον για το εγγύς μέλλον, μακράν τον κύριο προμηθευτή πετρελαίου και φυσικού αερίου, γεγονός το οποίο οφείλεται κατά πολλούς στο δίκτυο αγωγών που συνδέει τις δύο χώρες, εντούτοις οι εισαγωγές υδρογονανθρακικού αερίου από το Κατάρ έχουν αυξηθεί θεαματικά από το 2008 και εντεύθεν.

Υπό το πρίσμα αυτό, το Λονδίνο εξέλαβε την «Αραβική Άνοιξη» ως μία θαυμάσια ευκαιρία για να επανακάμψει στην περιοχή, να αποκαταστήσει τις σχέσεις της με τον αραβικό κόσμο, να εδραιώσει την παρουσία της υπό το πρόσχημα της παροχής βοήθειας στον χειμαζόμενο λαό και ταυτόχρονα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, προκειμένου να αναδειχθεί σε πόλο σταθερότητας και ασφάλειας.

Τη Μεγάλη Βρετανία, στην πρόσφατη ιστορία της, την απασχόλησε η Παλαιστίνη και η Υεμένη, τις οποίες και συνέδραμε οικονομικά για να ανακάμψουν. Ωστόσο, το μεγαλύτερο βάρος στην οικονομική βοήθεια, το έδωσε το 2003 και το 2009 στο Ιράκ, όταν τα Βρετανικά στρατεύματα αναπτύχθηκαν εκεί, βοήθεια η οποία μειώθηκε δραματικά μετά την αποχώρηση των δυνάμεών της. Το 2011 αντίστοιχα, η Βρετανία επένδυσε περί τα 110 εκατομμύρια λίρες για την ανοικοδόμηση των πληγείσων περιοχών, μέσω του προγράμματος Arab Partnership Economic Facility και Partnership Participation and Fund, προγράμματα τα οποία οργάνωσε το Υπουργείο Εξωτερικών και η Διεύθυνση Διεθνούς Ανάπτυξης.

Παράλληλα, χρησιμοποιώντας ως εργαλείο την Ευρωπαϊκή Πολιτική της Γειτονίας (E-ΠΓ)³⁶¹, προσπάθησε να προωθήσει τα συμφέροντά της σε χώρες όπου δεν είχε επιρροή. Η Αγ-

<http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1002896040>, πρόσβαση 20/9/2017

³⁶⁰ Το 2015 η εγχώρια παραγωγή πετρελαίου κάλυψε το 60% των αναγκών ενώ οι εισαγωγές το υπόλοιπο 40%. Όσον αφορά στο φυσικό αέριο, η εγχώρια παραγωγή ήταν της τάξης του 35% και οι εισαγωγές το 65%.

<https://www.iea.org/media/countries/UnitedKingdom.pdf>, πρόσβαση 20/9/2017

γλία μέσω της Ε.Π.Γ επεδίωξε την αύξηση των ευρωπαϊκών κονδυλίων βοήθειας προς τις χώρες της Μεσογείου για την υποστήριξη της συνεργασίας, των μεταρρυθμίσεων και της ανάπτυξης, υποστηρίζοντας όμως την αναγκαιότητα τα κονδύλια αυτά να δοθούν σε χώρες, οι οποίες πραγματικά έχουν κάνει βήματα προόδου προς αυτήν την κατεύθυνση. Τελικά, το Λονδίνο συνειδητοποίησε ότι κάτι τέτοιο αποτελεί ουτοπία για την περιοχή ενδιαφέροντός μας και για αυτό αποφάσισε να αποσυνδέσει τον αγώνα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και για την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας από την προώθηση των συμφερόντων της, υιοθετώντας έτσι μια ρεαλιστική πολιτική. Καταλυτική για αυτήν την αλλαγή αυτή πλεύσης ήταν οι σχέσεις της με την Αίγυπτο, οι οποίες κινδύνευσαν από την αλλαγή του καθεστώτος σε μικρό χρονικό διάστημα. Η Αγγλία λοιπόν, υπό την απειλή του ριζοσπαστικού ισλαμισμού, όπως εμφανίζεται μέσω του Ισλαμικού Κράτους και της Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM), αναγκάστηκε να επανέλθει σε πιο σίγουρα λιμάνια και να αναζητήσει την αναθέρμανση των σχέσεών της με παραδοσιακούς συμμάχους της, όπως το Μπαχρέιν και η Ιορδανία, καθώς και με νέους, όπως την Αλγερία με την οποία και συνήψε συμφωνίες ασφάλειας.

Η Βρετανία δεν περιορίστηκε όμως σε αυτές τις κινήσεις. Με το άνοιγμα εκ νέου της πρεσβείας της στην Τεχεράνη, εγκαινίασε έναν νέο κύκλο συνεργασίας με τη χώρα, ο οποίος είχε διακοπεί ξαφνικά το 1979 με την Ισλαμική Επανάσταση, προκαλώντας τεράστιες οικονομικές ζημιές στο Βασίλειο., καθ'όσον η Περσία του Σάχη αποτελούσε κύριο εμπορικό εταίρο. Για να τηρήσει τα προσχήματα, το Λονδίνο υποστήριζε ότι, η βελτίωση των σχέσεων αυτών

³⁶¹ Η ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας (ΕΠΓ), η οποία θεσπίστηκε το 2004, αποσκοπεί στην καθιέρωση προνομιακών σχέσεων με 16 από τις γειτονικές χώρες της Ε.Ε. στη Νότια Μεσόγειο και τον Νότιο Καύκασο που δεν έχουν προοπτική προσχώρησης. Η ΕΠΓ εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής ασφάλειας.

Η ΕΠΓ επικεντρώνεται στην προαγωγή βιώσιμης δημοκρατίας η οποία συνοδεύεται από οικονομική ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Βασίζεται στο αμοιβαίο συμφέρον για τον σεβασμό κοινών αξιών: της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των ανθρώπινων δικαιωμάτων, της χρηστής διακυβέρνησης, των αρχών της οικονομίας της αγοράς και της αειφόρου ανάπτυξης. Η πολιτική εφαρμόζεται μέσω διμερών σχεδίων δράσης διάρκειας 3-5 ετών. Αυτά τα σχέδια δράσης περιλαμβάνουν ένα πρόγραμμα εργασιών που αφορά πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, την προσέγγιση των νομοθεσιών με τη νομοθεσία της Ε.Ε., τη συμμετοχή σε ορισμένα προγράμματα της Ε.Ε. και την ανάπτυξη ή την ενίσχυση της συνεργασίας και του διαλόγου. Η ΕΠΓ λαμβάνει στήριξη από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Γειτονίας (2014-2020) ο οποίος διαθέτει προϋπολογισμό ύψους 15,4 δις ευρώ.

Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας,

https://ec.europa.eu/info/policies/european-neighbourhood-policy_el, πρόσβαση 21/11/2017

υπόκεινται στην εφαρμογή της συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα, πεδίο συνομιλιών το οποίο και αποτέλεσε ταυτόχρονα και το νέο πεδίο ανάπτυξης διακρατικών σχέσεων μαζί με αυτό της καταπολέμησης της τρομοκρατικής απειλής του Ισλαμικού Κράτους στο Ιράκ.

Η αποκατάσταση των σχέσεων με το Ιράν οδήγησε όμως στη διατάραξη των αντίστοιχων σχέσεων της με το Ισραήλ. Η αντισιωνιστική ρητορική του Εργατικού Κόμματος, η οποία έχει ενδυναμωθεί με την εκλογή του Κόρμπιν³⁶², σε συνδυασμό με τη διαφωνία της Αγγλίας σε σχέση με το συνεχιζόμενο εποικισμό των Παλαιστινιακών εδαφών, δημιουργούν ένα αρνητικό κλίμα.

Όσον αφορά στη στάση που τήρησε η Μεγάλη Βρετανία στο πρόβλημα της Συρίας, παρατηρούμε ότι υπήρχαν διακυμάνσεις και αυτό συνέβη λόγω της αποτυχημένης αντίστοιχης επέμβασης στη Λιβύη. Την αρχική άρνηση του Κοινοβουλίου, τον Αύγουστο του 2013, να δώσει τη συγκατάθεση για τη συμμετοχή των αεροπορικών δυνάμεων της Βρετανίας στον βομβαρδισμό της Συρίας ως απάντηση στη χρήση χημικών όπλων από τον Άσαντ, διαδέχθηκε η μετέπειτα έγκριση για βομβαρδισμό των δυνάμεων του ISIS, τον Σεπτέμβριο του επόμενου έτους.

Η σημαντική εξάπλωση του ΙΚ στη Συρία και στο Ιράκ λειτούργησε καταλυτικά για αυτήν την αλλαγή στάσης. Η εκπεφρασμένη βούληση υποστήριξης της κυβέρνησης Κάμερον στις δυνάμεις των ανταρτών, που μάχονταν ενάντια στον Άσαντ, μετετράπη σε διστακτικότητα και αυτός ήταν ο λόγος εξαιτίας του οποίου δεν υλοποιήθηκε ποτέ, αν και είχε εγκριθεί από το Κοινοβούλιο, η στρατιωτική βοήθεια σε υλικό, υπό το φόβο μήπως και τα όπλα αυτά πέσουν στα χέρια του ΙΚ. Επίσημα, η συμβολή της Βρετανίας στον αγώνα κατά του ISIS, περιορίζεται στη συμμετοχή μαζί με τις άλλες δυνάμεις, Αυστραλία, Μπαχρέιν, Καναδάς, Γαλλία, Ιορδανία, Ολλανδία, Σαουδική Αραβία, Τουρκία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, υπό την καθοδήγηση των ΗΠΑ.

³⁶² Ο πρόεδρος του Εργατικού Κόμματος Jeremy Corbyn αντιμετωπίζει επίμονες κατηγορίες ότι το κόμμα του έχει θεσμικό πρόβλημα με τον αντισημιτισμό και ότι δεν έχει ενεργήσει αποτελεσματικά για να το αντιμετωπίσει. Κατηγορήθηκε ακόμα και από έναν από τους δικούς του βουλευτές ότι είχε μια «στρατηγική στρουθοκαμήλου» στον αντισημιτισμό, καθώς το Ισραήλ συγκρίθηκε με τη ναζιστική Γερμανία κατά τη διάρκεια περιφερειακού συνεδρίου του κόμματος.

<http://www.telegraph.co.uk/news/2017/09/25/jeremy-corbyn-accused-having-ostrich-strategy-anti-semitism/>, πρόσβαση 3/10/2017.

Η προσπάθεια της Βρετανίας να επανέλθει στο προσκήνιο της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής συμπίπτει χρονικά με την απόφαση των ΗΠΑ να αποχωρήσουν από την περιοχή και να επικεντρωθούν στον Ειρηνικό και στην Ασία. Λογικά σκεπτόμενοι θα συμπεραίναμε ότι ο Ηνωμένο Βασίλειο θα έπαιρνε το «δακτυλίδι» της διαδοχής από την Υπερδύναμη, για να αναπληρώσει το κενό ισχύος που η τελευταία άφηνε. Στρατιωτικά θα μπορούσε πάντως να το κάνει, αφού διαθέτει τις κατάλληλες δυνάμεις και υποδομές.

Την αρχή την έκανε ουσιαστικά μαζί με τη Γαλλία, ισοπεδώνοντας και ουσιαστικά καταστρέφοντας τη Λιβύη, τον Μάρτιο του 203. Η ενέργεια αυτή της Βρετανίας κάθε άλλο παρά προσπάθεια αντικατάστασης των ΗΠΑ στην περιοχή ήταν. Τα κίνητρα, όσον και αν φαντάζονται ρηγά (sic!), ήταν καθαρά οικονομικού ενδιαφέροντος. Η εταιρεία BP μόλις τον Απρίλιο του 2010³⁶³ είχε υποστεί την τεράστια καταστροφή στον κόλπο του Μεξικού. Το συνολικό κόστος από την καταστροφή αυτή έφτασαν τα 40 δις. δολάρια, ποσό που έθετε σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα της εταιρείας, η οποία εκτός από το οικονομικό αυτό βάρος είχε να αντιμετωπίσει και τον πόλεμο από τις ανταγωνίστριες εταιρείες οι οποίες υποστήριζαν ότι η BP δεν είναι σε θέση να εκτελεί με ασφάλεια εξορύξεις στη θάλασσα.

Η Λιβύη λοιπόν αποτέλεσε τη σανίδα σωτηρίας για τη βρετανική εταιρεία, η οποία προσέβλεπε στη δραστηριοποίησή της στη χώρα, την οποία και edίωκε από το 2007 αλλά αυτή η διώξη δεν υλοποιούνταν εξαιτίας του προβλήματος που άκουγε στο όνομα Abdel Baset al-Megrahi, τον βομβιστή του Lockerbie. Η BP είχε αποφασίσει να επενδύσει 20 δις δολάρια στη Λιβύη μέχρι το 2029, αλλά το καθεστώς Καντάφι παρουσίαζε προσκόμματα. Η ανατροπή του καθεστώτος ήταν η λύση για να επιταχυνθούν οι διαδικασίες της επένδυσης, σε μια χρονική στιγμή κατά την οποία η Γαλλία είχε τον πρώτο λόγο, τόσο στον τομέα των επενδύσεων, όσο και στην πώληση όπλων.

³⁶³ Στις 20 Απριλίου 2010 σημειώθηκε έκρηξη στην πλατφόρμα άντλησης Deerpwater Horizon της βρετανικής πετρελαϊκής εταιρείας BP, η οποία ήταν αγκυροβολημένη στα ανοικτά της Νέας Ορλεάνης. με αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους 11 εργαζόμενοι. Ο μηχανισμός αυτόματου σφραγίσματος της υποβρύχιας πετρελαιοπηγής «Μακόντο», σε βάθος 1.500 μέτρων, δεν λειτούργησε – και χρειάστηκαν τρεις ολόκληροι μήνες προτού «ταπωθεί» η πετρελαιοπηγή, διάστημα κατά το οποίο διέρρευσαν στα νερά του Κόλπου του Μεξικού τουλάχιστον τέσσερα εκατομμύρια βαρέλια αργού πετρελαίου, σκεπάζοντας εκατοντάδες χιλιόμετρα ακτών και πλήττοντας παράλληλα μερικά από τα σπουδαιότερα οικοσυστήματα και υδροβιότοπους των ΗΠΑ.

Συνειδητοποιώντας ότι η ασφάλεια στην περιοχή εξαρτάται ως επί το πλείστον από την κατάσταση σε Συρία, Ιράκ και Ιράν, αποφάσισε η Αγγλία να μην αναλάβει τον παραπάνω ρόλο, καθ'όσον θα έθετε σε άμεσο κίνδυνο τα συμφέροντά της. Η ανάληψη άμεσης στρατιωτικής επέμβασης με αβέβαια αποτελέσματα, θα είχε αντίκτυπο στην ασφάλεια της χώρας, στην οποία οφείλουμε να σημειώσουμε ότι, ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού είναι μουσουλμάνοι³⁶⁴. Η στάση αυτή δεν απέτρεψε πλήρως τα τρομοκρατικά χτυπήματα, αλλά εκτιμάται ότι τα μείωσε πολύ. Είναι κοινώς πλέον αποδεκτό στη Βρετανία, τόσο από τον πολιτικό κόσμο, όσο και από την ευρύτερη κοινωνία, ότι η χρήση στρατιωτικής ισχύος δεν αποτελεί εθνική πολιτική επίλυσης των προβλημάτων και υπεράσπισης των συμφερόντων της χώρας. Συγχρόνως, το Λονδίνο είχε πάντα κατά νου τη ρευστή κατάσταση, η οποία διαμορφώνεται στο εγγύς περιβάλλον της, ήτοι στην Ουκρανία και τη νότια ακτή της Μεσογείου.

Στο πλαίσιο αυτό, η επιλογή της διπλωματικής οδού, καθώς και της ανάπτυξης οικονομικών – εμπορικών σχέσεων κέρδισε έδαφος και πλέον είναι η επίσημη γραμμή του Λονδίνου. Στον απόηχο της οικονομικής κρίσης του 2008, η οποία έπληξε τη δυτική οικονομία και τη Βρετανική συνάμα, με την επιβολή αυστηρής λιτότητας, οι χώρες της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου εμφανίζονται ως ευκαιρίες ανάπτυξης οικονομικών σχέσεων, με τη Βρετανία να προσβλέπει σε εξαγωγές στρατιωτικού εξοπλισμού και εκπαίδευσης, παροχή ευρείας κλίμακας υπηρεσιών (στον τομέα των νέων τεχνολογιών της υγείας και της εκπαίδευσης), ίδρυσης κοινοπραξιών εμπορίου και μεταποίησης.

Σήμερα η Βρετανία σχεδιάζει το μετά την Ευρωπαϊκή Ένωση μέλλον της. Είναι σαφώς πεπεισμένη ότι το βεσφαλιανό μοντέλο δεν είναι βιώσιμο στο Σύμπλοκό/Συστημά μας. Η ε-

³⁶⁴ Στην Αγγλία ζουν πλέον πέραν των τριών εκατομμυρίων μουσουλμάνων, σύμφωνα με λεπτομερή ανάλυση του Τμήματος Εθνικής Στατιστικής, η οποία δημοσιεύθηκε στη “Daily Mail” της Κυριακής στις 31 Ιανουαρίου 2016. Ο αριθμός τους διπλασιάστηκε σε μια δεκαετία, λόγω της αυξανόμενης μετανάστευσης και του μεγάλου αριθμού γεννήσεων. Σε ορισμένες περιοχές του Λονδίνου μάλιστα, σχεδόν ο μισός πληθυσμός είναι σήμερα μουσουλμάνοι.

Στο Ανατολικό Λονδίνο, λ.χ. στη δημορχία του Tower Hamlets, η αναλογία μουσουλμάνων βρίσκεται στο 45,6%, στο γειτονικό Newham στο 40,8%, 29% στο Blackburn, 26% στο Slough, 25,7% στο Luton, 23% στο Birmingham, 20% στο Leicester και 18% στο Manchester.

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3424584/Muslims-UK-3-million-time-50-born-outside-Britain-Number-country-doubles-decade-immigration-birth-rates-soar.html>, 21/09/17

ξωτερική, αποικιακή, πολιτική των παρεμβάσεων στις χώρες αυτές, δεν είναι πλέον αποδεκτή, αλλά πολύ περισσότερο δεν είναι αποτελεσματική. Η εμφάνιση νέων παικτών, εντός των κρατικών οντοτήτων, όπως για παράδειγμα του Κουρδιστάν εντός του Ιράκ, επιβάλλει την αναθεώρηση των παγιωμένων τακτικών. Το Λονδίνο δεν έχει την πολυτέλεια να αγνοεί την ύπαρξη τους, συμπεριφερόμενη αυτοκρατορικά, συνδιαλεγόμενη αποκλειστικά με την εκάστοτε κεντρική διοίκηση – εξουσία. Είναι επιβεβλημένη η αναζήτηση και η εξεύρεση νέων πολιτικών, οι οποίες θα εξασφαλίζουν την ισορροπία και ταυτόχρονα θα προστατεύουν τα συμφέροντα του Βασιλείου.

Την ανάγκη αυτή αναθεώρησης της πολιτικής του Foreign Office έρχεται να επιβεβαιώσει η αντίδραση της Βρετανίας σε τρεις περιπτώσεις: στην «Αραβική Άνοιξη», στην κατάσταση στη Συρία και στην πώληση όπλων στην περιοχή. Παρατηρούμε την παλινδρόμηση μεταξύ ακαριαίας στρατιωτικής επέμβασης, όπως έγινε στη Λιβύη και διστακτικότητας, όπως επελέγη στη Συρία, μεταξύ υποστήριξης του καθεστώτος στην μία περίπτωση, π.χ. τις οικογενειοκρατίες του Κόλπου και ενίσχυση των αντικαθεστωτικών, λ.χ. στη Συρία. Ακόμα και η πώληση όπλων βρισκόταν επί ξυρού ακμής, όταν πωλούσε όπλα στη Σαουδική Αραβία αλλά ηρνείτο να το πράξει για την Υεμένη ή τη Συρία.

Ίσως τελικά η λύτρωση τη Βρετανίας να έλθει μέσα από το BREXIT. Η αποδέσμευσή της από την υποχρέωση να ακολουθεί την κοινή γραμμή σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, τη στιγμή μάλιστα κατά την οποία δεν συμφωνούσε, θα την οδηγήσει στην αναθέρμανση παλαιών διμερών σχέσεων και στην αναζήτηση αποκατάστασης νέων. Αναγνωρίζοντας ότι το ειδικό βάρος της Ενωμένης Ευρώπης είναι πολλαπλάσιο του δικού της, προσβλέπει στην προνομιακή της σχέση με τις ΗΠΑ προκειμένου να μειώσει τις απώλειες. Άλλωστε, αυτή η σχέση ήταν που καθιστούσε τη Βρετανία τον σύνδεσμο μεταξύ ΗΠΑ και Ε.Ε. και δημιουργούσε τις κατάλληλες συνθήκες για την ευθυγράμμιση των θέσεων των δύο πλευρών σε πολλά θέματα.

Παράλληλα, η Βρετανία θα διαθέτει το πλεονέκτημα της γρήγορης και ευέλικτης αντιμετώπισης των διεθνών προκλήσεων, αφού δεν θα είναι υποχρεωμένη πλέον να διαβουλευεται με 27 άλλες χώρες για να βρεθεί ένας κοινός τόπος και να καθορισθεί ο τρόπος αντίδρασης. Γνωρίζοντας καλά ότι η θέση της Γαλλίας και της Γερμανίας στα θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφαλείας στην Ε.Ε. ουσιαστικά διαμορφώνουν την κοινή πολιτική, δεν έχει παρά να συνεργάζεται στενά με αυτές τις δύο χώρες.

Η Βρετανία κατέβαλε πολύ χρόνο, κόπο και χρήμα για να αναστρέψει το αρνητικό κλίμα που είχε διαμορφωθεί από την συμφωνία Sykes – Picot, καθώς επίσης και από τη διακήρυξη Balfour στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Β. Αφρικής. Η συμμετοχή της στις επιχειρήσεις στο Ιράκ το 2003, ως υποστηρικτής της πολιτικής Bush, κατέστησε τη χώρα στη συνείδηση των πολιτών, ως τη σκιά της Αμερικής, ρόλος, του οποίου ακόμα και σήμερα δεν μπορεί να απεκδυθεί, επαναλαμβάνοντας τα ίδια λάθη, όπως συμμετέχοντας λόγω χάρη ουσιαστικά στη διάλυση της Λιβύης και της Συρίας.

Αναγνωρίζοντας τα απορήματα αυτά επιδιώκει να ξαναγίνει η παραδοσιακά επονομαζόμενη «χώρα της διπλωματίας», παλινδρομώντας βέβαια αρκετές φορές μεταξύ των αντίθετων κάθε φορά προτεινόμενων προς υιοθέτηση πολιτικών. Έχοντας την πεποίθηση ότι είναι μάταιο να καταβάλλεται προσπάθεια ενοποίησης ήδη κατακερματισμένων κρατών, όπως της Συρία, του Ιράκ και της Λιβύης, το Ηνωμένο Βασίλειο δεν είναι διατεθειμένο να δαπανήσει χρόνο και πόρους για να επανέλθουν οι χώρες αυτές στην προτέρα κατάσταση. Περιμένει να ομαλοποιηθεί η κατάσταση, να προκύψουν οι νέες κρατικές οντότητες, να αναδειχθούν οι νέοι ταγοί, προκειμένου και αυτή με τη σειρά της να εκπονήσει και στη συνέχεια να εφαρμόσει την εξωτερική της πολιτική.

Προς το παρόν, αυτό που απασχολεί τη Βρετανία είναι η διαμάχη μεταξύ Ιράν και Σαουδικής Αραβίας, η οποία εκτιμά ότι είναι κατά βάση πολιτική, αλλά δυναμιτίζεται από τις θρησκευτικές διαφορές μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών. Δεν είναι καθόλου προς όφελός της η συνέχιση, πολύ περισσότερο η κλιμάκωση της έντασης αυτής, αναλογιζόμενη και την πιθανότητα κατασκευής εκ μέρους του Ιράν πυρηνικού οπλοστασίου. Η προσπάθεια κατευνασμού της σύγκρουσης αυτής με την εύρεση ενός κοινώς αποδεκτού *modus vivendi* αποτελεί προτεραιότητα για το Λονδίνο.

Σε αυτή του την προσπάθεια το Λονδίνο δεν μπορεί να υπολογίζει στην υποστήριξη της Ευρώπης, αφού με το Brexit έθεσε αυτοβούλως εαυτό εκτός νυμφώνος. Αυστηρά και μόνο οι διμερείς σχέσεις αποτελούν το εργαλείο της διπλωματίας, η οποία θα έχει ως στόχο τη διατήρηση των ισορροπιών μεταξύ των δύο περιφερειακών δυνάμεων του Κόλπου, χώρες από τις οποίες η Βρετανία προσδοκά να κερδίσει στον ενεργειακό τομέα. Η Βρετανία εξάλλου, δεν έχει την πολυτέλεια να αναμένει να διευθετηθεί η διένεξη Ιράν – Σ. Αραβίας και κατόπιν να αναπτύξει σχέσεις με τις δύο χώρες, όπως μπορεί να το πράξει με τη Λιβύη ή τη Συρία κι αυτό ισχύει αφενός διότι ήδη έχει επενδύσει σε αυτές, άρα διακυβεύεται το μέλλον των επενδύσεων

αυτών, αφετέρου η αναζήτηση ενεργειακών πόρων άλλων πλιν αυτών του Κόλπου δύναται να επιβάλλει λύσεις, μη αποδεκτές από τη σύμμαχό της, Αμερική, όπως για παράδειγμα ο προσανατολισμός προς τη Ρωσία. Κάτι τέτοιο βέβαια φαντάζει ως εφιάλτης τόσο για τις ΗΠΑ όσο και για το ΗΒ, δηλαδή η ενεργειακή εξάρτηση από τη Ρωσία.

3.10.5 Ο ρόλος της Γαλλίας στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος

Η Γαλλία ανέκαθεν απολάμβανε προνομιακή σχέση με τις χώρες του Συμπλόκου/Συστήματος. Ούσα αποικιοκρατική δύναμη στο Μαγκρέμπ και στην Εγγύς Ανατολή, η Γαλλία γνωρίζει άριστα την περιοχή και τις ιδιαιτερότητες της. Η ιδιαίτερη αυτή σχέση με τις χώρες των Νοτιοανατολικών ακτών της Μεσογείου αρχίζει με την εκστρατεία του Μεγάλου Ναπολέοντα στην Αίγυπτο και τη Συρία (1798-1801), η οποία βέβαια δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ακολούθησε η κατάληψη της Αλγερίας το 1830, της Τυνησία το 1881 και του Μαρόκο το 1912. Η εντολή για Συρία και Λίβανο το 1920 νομιμοποιεί την παρουσία της Γαλλίας στην περιοχή, ενώ από το 1943 έως το 1951 διοικεί την επαρχία Fezzan της Λιβύης. Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι η Γαλλία μεταξύ των δύο Παγκοσμίων Πολέμων είχε υπό τη διοικητική της δικαιοδοσία 20 με 25 εκατομμύρια μουσουλμάνων, ενώ 70.000 μουσουλμάνοι σκοτώθηκαν για τη Γαλλία κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η βαριά αυτή παρακαταθήκη επηρεάζει, όπως είναι φυσικό, και τη σύγχρονη συμπεριφορά της Γαλλίας, η οποία αισθάνεται ότι κατέχει ακόμα το δικαίωμα της επέμβασης στην περιοχή, προς όφελός της φυσικά. Η επέμβαση αυτή υλοποιείται είτε με ειρηνικά μέσα, λ.χ. επενδύσεις, οικονομική βοήθεια κ.α., είτε με στρατιωτικά μέσα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, εξαιτίας του αποικιοκρατικού της παρελθόντος, η Γαλλία σήμερα είναι η χώρα της Ευρώπης με τον μεγαλύτερο πληθυσμό, προερχόμενο κυρίως από το Μαγκρέμπ³⁶⁵, με το Ισλάμ να

³⁶⁵ Μετά την ανεξαρτησία της Αλγερίας το 1962, η Γαλλία ανέλαβε την υποχρέωση να βοηθήσει την χώρα να ανακάμψει οικονομικά. Έτσι, συμφώνησε να δέχεται 30.000 εργάτες κάθε χρόνο από την Αλγερία. Όμως, προϊόντος του χρόνου και με την de facto δημιουργία επί γαλλικού εδάφους μιας ισχυρής αλγερινής κοινότητας, εκφράστηκε η απαίτηση για υποδοχή, εκτός των εργατών και των οικογενειών τους, στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Στις 8 Δεκεμβρίου 1978 το Συμβούλιο του Κράτους εξέδωσε την απόφαση σύμφωνα με την οποία τα μέλη των οικογενειών των αλλοδαπών εργαζομένων στη Γαλλία έχουν το δικαίωμα να εγκατασταθούν και αυτά στη χώρα. Η απόφαση δεν έδιδε άμεσα την υπηκοότητα στους μετανάστες, όμως έμμεσα με την εφαρμογή του νόμου περί χορήγησης υπηκοότητας σε όσους γεννιούνται επί γαλλικού εδάφους, τα παιδιά των μεταναστών που γεννήθηκαν στη Γαλλία έλαβαν την γαλλική υπηκοότητα,

χώρες, όπως τη Νιγηρία ή ακόμα και το Καζακστάν, οι οποίες δεν αποτελούν αξιόπιστες μακροχρόνια πηγές προμήθειας λόγω των εσωτερικών τους προβλημάτων ή των εξωτερικών επιρροών που δέχονται. Οι χώρες λοιπόν του Συμπλόκου/Συστήματος βρίσκονται στο στόχαστρο του Παρισιού αφού δύνανται να ανταποκριθούν στις αυξημένες ενεργειακές της ανάγκες. Και δεν είναι μόνον αυτός ο παράγοντας που γεννά το ενδιαφέρον της Γαλλίας γι' αυτές τις χώρες.

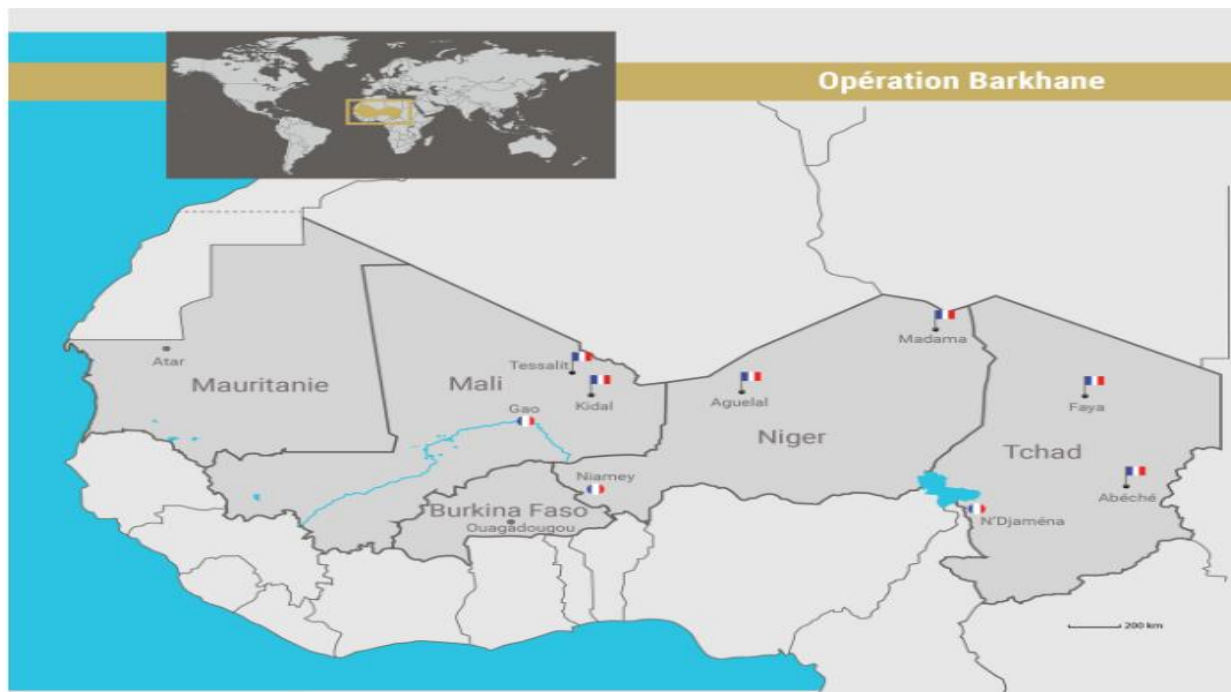
Διαπιστώσαμε ότι, πολλές χώρες, οι οποίες είναι δομικά στοιχεία του Συμπλόκου/Συστήματος μας, υπήρξαν για δεκαετίες στη σφαίρα επιρροής της Γαλλίας. Οι ανακατατάξεις οι οποίες λαμβάνουν χώρα σήμερα, οι αλλαγές των καθεστώτων, τα οποία είχαν εχθρική προς τη Γαλλία στάση, ευνοούν τη δυναμική της επανεμφάνιση. Χώρες, όπως η Λιβύη ή η Συρία, οι οποίες, μετά την κατά 180° αλλαγή πολιτικής της Quai d'Orsay προς αυτές, ήταν αρνητικά διακείμενες προς τη Γαλλία, μετά την πτώση ή την αποδυνάμωση των καθεστωτικών δυνάμεων, αποτελούν εκ νέου πεδία δράσης για τη γαλλική διπλωματία, κύριο εργαλείο της οποίας είναι η Total η οποία προσδοκά να αποκτήσει δικαιώματα εξόρυξης και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων που διαθέτουν και κατέχουν οι χώρες αυτές.

Στη Λιβύη ο ρόλος της Γαλλίας ήταν σημαντικός καθ'όσον, αυτή ήταν που ουσιαστικά πρότεινε στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και τελικά ψηφίστηκε η απόφαση 1973 της 18/3/2011 από το ΣΑ του ΟΗΕ, για τη δημιουργία μιας Ζώνης Απαγόρευσης Πτήσεων (No Fly Zone) στον εναέριο χώρο της Λιβύης, με σκοπό την προστασία των πολιτών της Λιβύης. Λαμβάνοντας υπόψη την χαοτική κατάσταση που ακολούθησε και η οποία διαιωνίζεται μέχρι και σήμερα, μην ξεχνάμε ότι η Λιβύη χαρακτηρίζεται ως κράτος παρία (False State), αποτελεί το λιγότερο υποκρισία η ανησυχία των δυτικών χωρών για το μέλλον των κατοίκων της κατεστραμμένης πλέον Λιβύης.

Η Γαλλία διεκδικώντας πάντα να βρίσκεται στο προσκήνιο των τεκταινόμενων διεθνώς, κατάλοιπο κι αυτό μιας άλλης εποχής, και μάλιστα να προσδοκά οφέλη δυσανάλογα της προσφοράς της, επιδιώκει να χρησιμοποιήσει τη Λιβύη ως βατήρα για τα σχέδιά της στην ευρύτερη περιοχή της αφρικανικής ηπείρου και, ειδικότερα του Σαχέλ. Πλούσιες σε υδρογονάνθρακες, υποεκμεταλλεζόμενες περιοχές διατελούν υπό τη σφαίρα επιρροής των Παρισίων, προ-

βάλλουν όμως πολλές αντιδράσεις και εμφανίζουν προβλήματα, ειδικά εσχάτως υπό την καθοδήγηση των ισλαμικών ριζοσπαστικών ομάδων.

Η ίδρυση, ωστόσο ενός κράτους, στα νότια της Αλγερίας και της Λιβύης, το οποίο θα συγκεντρώνει την πλειοψηφία των κοιτασμάτων, υπό την άμεση επιρροή – κηδεμονία της Γαλλίας (λ.χ. ένα Μάλι-σταν)³⁶⁸ και το οποίο συγχρόνως θα συνορεύει με μία χώρα, όπως τη Λιβύη, η οποία αφενός κατέχει και εκείνη πλούσια προς εκμετάλλευση κοιτάσματα, αφετέρου παρέχει διέξοδο στη Μεσόγειο, θα ήταν το προσφορότερο σενάριο για την δυναμική επάνοδο της Γαλλίας στο διεθνές προσκήνιο. Δεν είναι καθόλου τυχαίο λοιπόν το γεγονός ότι, ο Νικολά Σαρκοζύ ήταν ένθερμος υποστηρικτής της ίδρυσης μιας Μεσογειακής Ένωσης, στην οποία βέβαια το Παρίσι θα είχε τον πρώτο λόγο.

Χάρτης 28: Γαλλικές δυνάμεις υποστήριξης της Επιχείρησης Barkhane.

Πηγή: <https://www.defense.gouv.fr/operations/operations/sahel/cartes/cartes-barkhane>, 12/12/2017

³⁶⁸ Η Γαλλία για την υποστήριξη των σχεδίων της στην περιοχή του Σαχέλ με σκοπό την καταπολέμηση της ισλαμικής ριζοσπαστικής τρομοκρατίας, έχει θέσει σε εφαρμογή από τον Αύγουστο 2014 την επιχείρηση «BARKHANE». Οι γαλλικές δυνάμεις αριθμούν 3000 άτομα, 6 μαχητικά αεροσκάφη, 200 τεθωρακισμένα οχήματα, 20 ελικόπτερα, 10 μεταφορικά αεροσκάφη και 3 μη επανδρωμένα αεροχήματα.

<https://weaponsandwarfare.com/2016/05/17/operation-barkhane/>, πρόσβαση 05/10/2017

Προς επίρρωση των παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι, πριν ξεσπάσει ο εμφύλιος πόλεμος στη Λιβύη, η γαλλική πετρελαϊκή εταιρεία Total κατείχε – εκμεταλλεύονταν μόνον ένα μικρό μερίδιο της παραγωγής της Λιβύης: μόλις το 3% των 1,6 εκατομμυρίων εξαγόμενων ημερησίως βαρελιών πετρελαίου. Την επαύριον μόλις της εισβολής των ανταρτών στην Τρίπολη, το ποσοστό αυτό ανέβηκε κατά 4%³⁶⁹, κατόπιν συμφωνιών μεταξύ της γαλλικής πλευράς και των αντιφρονούντων.

Στην περίπτωση της Συρίας η Γαλλία υιοθέτησε μια πιο διακριτική στάση. Επίσημα, εκτός από την καταδίκη των ενεργειών του Μπασάρ Αλ Ασάντ και την διατυπωμένη επιθυμία αποχώρησης του από την ηγεσία της χώρας, η κυβέρνηση Ολάντ δεν έδωσε τη συγκατάθεσή της για συμμετοχή μαζί με τις άλλες χώρες της Δύσης, ΗΠΑ-Μ. Βρετανία-Καναδά, στις επιχειρήσεις στη Συρία, με εναέρια μέσα, πολλώ δε μάλλον με επίγειες δυνάμεις.

Το σκεπτικό της απόφασης αυτής είναι τριπλό. Πρώτον, η κυβέρνηση Ολάντ επεδίωκε να διαφοροποιηθεί από τις αποφάσεις Σαρκοζύ, οι οποίες σε αντίστοιχη περίπτωση οδήγησαν τη Λιβύη στην ολοσχερή καταστροφή με αποτέλεσμα οι περισσότερες χώρες να κατηγορήσουν ευθέως τη Γαλλία για την κατάληξη αυτή. Δεύτερον, το Παρίσι γνώριζε πολύ καλά ότι σε ενδεχόμενη συμμετοχή στον πόλεμο στη Συρία και μάλιστα με επίγειες δυνάμεις θα καθιστούσε την απεμπλοκή της εξαιρετικά αβέβαιη. Το πολυσύνθετο και βιαίως, ταχέως εξελισσόμενο θέατρο επιχειρήσεων της Συρίας θα εγκλώβιζε τις γαλλικές δυνάμεις, οι οποίες και θα υφίσταντο αρκετές απώλειες, τις οποίες, ως σημειωθεί ότι, και η κοινωνία της Γαλλίας δεν αποδέχεται. Και τρίτον, η μείωση του προϋπολογισμού των αμυντικών δαπανών σε συνδυασμό με την αντίστοιχη μείωση του ανθρώπινου δυναμικού δρούσε ανασταλτικά στην απόφαση ανάληψης ενεργούς δράσης στο θέατρο επιχειρήσεων της Συρίας³⁷⁰.

Στο πλαίσιο αυτό, η Γαλλία επέλεξε επίσημα να συμμετέχει, μαζί με τις ΗΠΑ, τον Καναδά, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία, τη Σαουδική Αραβία, την Ιορδανία, το Κατάρ, το Μπαχρέιν και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, στις αεροπορικές επιχειρήσεις κατά του Ισλαμικού Κράτους, εντός της Ιρακινής επικράτειας όπου και βρίσκονταν το Κέντρο Βαρύτητας του

³⁶⁹ www.humanite.fr/total-le-grand-gagnant-de-la-guerre-en-libye, πρόσβαση 02/10/17

³⁷⁰ http://www.lemonde.fr/politique/article/2013/08/02/nouvelles-reductions-d-effectifs-prevues-dans-l-armee-d-ici-2019_3456770_823448.html, πρόσβαση 05/10/2017

χαλιφάτου, εξορμώντας με ασφάλεια από τις βάσεις της στην Ιορδανία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα³⁷¹.

Εκτός βέβαια από την επίσημη άποψη περί απουσίας γαλλικών δυνάμεων στη Συρία, υπάρχει και η πραγματικότητα η οποία και την διαψεύδει. Έτσι λοιπόν, στις 23 Σεπτεμβρίου 2017, ένα Γάλλος στρατιωτικός έχασε τη ζωή του στη Συρία³⁷². Το Ελιζέ προσπάθησε να διασκεδάσει τις εντυπώσεις λέγοντας ότι ο εν λόγω στρατιωτικός σκοτώθηκε στη Σύρο-Ιρακινή περιοχή, αλλά είναι σίγουρο και αυτό αποδεικνύεται άλλωστε από τα γεγονότα, ότι οι γαλλικές δυνάμεις βρίσκονται στη Συρία.

Το Παρίσι πάντα ήθελε και προετοιμάζε την επάνοδό του στη Συρία, μετά τη βίαιη αποχώρησή του το 2011³⁷³. Ο γαλλικός κολοσσός Total δραστηριοποιούνταν στη χώρα από το 1988, έχοντας εξασφαλίσει άδειες εκμετάλλευσης του πλούσιου κοιτάσματος πετρελαίου Deir El Zor και του αντίστοιχου φυσικού αερίου Tabiyeh Gas, εξάγοντας καθημερινά περί τα 40.000 βαρέλια την ημέρα το 2010. Οι ποσότητες αυτές δεν ήταν μεγάλες για τα δεδομένα της Total, η οποία πέραν των διαπιστωμένων συριακών κοιτασμάτων, τα οποία ανέρχονταν σε 2,5 δισ. βαρέλια, ενδιαφερόταν για την ίδια τη θέση της Συρίας στο χάρτη της Μέσης Ανατολής, αφού προσέβλεπε να την αναδείξει σε κόμβο για τη ροή του πετρελαίου και του φυσικού αερίου από την Ανατολή προς τη Δύση.

Ακόμα και το Υπουργείο Οικονομικών της Γαλλίας πίστευε και ακόμα το πιστεύει, ότι η Συρία θα μπορούσε να διαδραματίσει το ρόλο του διαμετακομιστικού κέντρου ώστε αφενός να είναι σε θέση να εξασφαλίσει έσοδα και να μειώσει τη ζημία που είχε υποστεί από τη μείωση των τιμών του πετρελαίου σε συνδυασμό με τη μείωση της εγχώριας παραγωγής, αφετέρου να

³⁷¹ www.la-croix.com/pdf/Monde/La-France-calibre-son-engagement-militaire-en-Syrie-2015-09-15-1356629+&cd=12&hl=el&ct=clnk&gl=fr, 05/10/2017

³⁷² http://www.lemonde.fr/international/article/2017/09/23/mort-d-un-soldat-francais-dans-la-zone-siro-irakienne_5190294_3210.html?xtor=RSS-3208, 05/10/2017

³⁷³ Η Total συμμετείχε σε ένα εταιρικό σχήμα (consortium) μαζί με την Κρατική Εταιρεία Πετρελαίου της Συρίας, μέχρι τον Δεκέμβριο του 2011 το παραπάνω σχήμα ανέστειλε όλες τις δραστηριότητές του στη χώρα κατόπιν των κυρώσεων που επέβαλε η Ευρωπαϊκή Ένωση στο καθεστώς Άσαντ.
http://www.lemonde.fr/economie/article/2013/08/29/intervention-en-syrie-les-interets-economiques-ne-sont-pas-absents_3468524_3234.html, 5/9/2017

προσφέρει την επιθυμητή στη Μεσόγειο διέξοδο των υδρογονανθράκων του Περσικού Κόλπου, μειώνοντας ουσιαστικά την απόσταση μεταξύ της παραγωγής και της κατανάλωσης^{374, 375}.

Η ιδέα της αξιοποίησης της Συρίας σε συνδυασμό βέβαια και με την εκμετάλλευση των τεράστιων αποθεμάτων υδρογονανθράκων του Περσικού Κόλπου και συγκεκριμένα του Ιράν, οδήγησαν την Total, στις 3 Ιουλίου του 2017, στην υπογραφή συμφωνίας με την Εθνική Εταιρεία Πετρελαίου του Ιράν και της αντίστοιχης της Κίνας για την ανάπτυξη και την παραγωγή φυσικού αερίου από τη «Φάση 11»³⁷⁶ του κοιτάσματος South Pars³⁷⁷.

Η Total θα επενδύσει συνολικά 5,9 δισ. δολάρια σε ορίζοντα 20 ετών, από τα οποία το 1 δισ. άμεσα. Η συγκεκριμένη συμφωνία είναι η πρώτη, η οποία συνάπτεται μετά την άρση των κυρώσεων στο Ιράν για το πυρηνικό του πρόγραμμα και δεικνύει την αποφασιστικότητα της Γαλλίας να προχωρήσει σε σχέση με τα ενεργειακά της σχέδια, αψηφώντας τη σκληρή προς το Ιράν στάση που έχει αποφασίσει να τηρήσουν οι ΗΠΑ αλλά και τις απειλές περί εκ νέου επιβολής κυρώσεων από τον πρόεδρο Τραμπ³⁷⁸.

Η συγκεκριμένη συμφωνία δεν αποτελεί μια πρόκληση μόνον για τη Γαλλία. Την έκβασή της αναμένουν και άλλες δυτικών συμφερόντων εταιρείες, όπως η Ολλανδική Shell και η Ιτα-

³⁷⁴ http://www.lemonde.fr/economie/article/2013/08/29/intervention-en-syrie-les-interets-economiques-ne-sont-pas-absents_3468524_3234.html, 5/9/2017

³⁷⁵ http://www.liberation.fr/planete/2016/03/10/la-bataille-des-corridors-noirs_1438836, 05/09/2017

³⁷⁶ Η συγκεκριμένη φάση της νέας σύμβασης αποτελείται από 30 φρεάτια και δύο πλατφόρμες γεώτρησης με εκτιμώμενο κόστος 2 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Το έργο θα παράγει 2 bcf/d (400.000 boe/d) με τη χρήση υφιστάμενων χερσαίων εγκαταστάσεων επεξεργασίας και μεταφοράς φυσικού αερίου μέσω δύο νέων υποθαλάσσιων αγωγών. Εν αναμονή των συνθηκών των δεξαμενών, μια δεύτερη φάση θα απαιτήσει την εγκατάσταση εγκαταστάσεων συμπίεσης ανοικτής θαλάσσης στο πεδίο South Pars. Οι πλατφόρμες συμπίεστων των 20.000 τόνων θα είναι οι μεγαλύτερες που έχουν εγκατασταθεί ποτέ στον Κόλπο.

<http://www.ogj.com/articles/2017/07/total-nioc-to-develop-phase-11-of-south-pars-gas-field.html>, 10/10/2017

³⁷⁷ Η εταιρεία Total κατέχει το 50,1% από το consortium ενώ η Εταιρεία πετρελαίου της Κίνας κατέχει το 30% και η αντίστοιχη του Ιράν το 19,9%.

<http://www.france24.com/en/20170702-iran-total-oil-deal-sanction>, 06/10/2017

³⁷⁸ <http://edition.cnn.com/2017/08/02/politics/donald-trump-russia-sanctions-bill/index.html>, 6/10/2017

λική Eni³⁷⁹, οι οποίες προτίθενται να προβούν άμεσα σε επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα του Ιράν.

Η επιλογή της Γαλλίας να συνεργαστεί στενά με το Κατάρ, εντάσσεται επίσης στο πλαίσιο αυτό της χάραξης ενός ενεργειακού διαδρόμου. Αν και το Κατάρ δεν αποτελεί τον πρώτο οικονομικό εταίρο της Γαλλίας στον Κόλπο³⁸⁰, εντούτοις το Παρίσι έχει αποφασίσει να διατηρήσει και να ενδυναμώσει ακόμη περισσότερο τις σχέσεις του με τη Ντόχα. Το Κατάρ είναι χώρα πλούσια σε φυσικό αέριο, τρίτη στον κόσμο πίσω από τη Ρωσία και το Ιράν και η οποία αναζητά τρόπους όπως είδαμε να αποκτήσει ισχύ σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Λόγω όμως του μεγέθους του, η χρήση του πλούτου του σε συνδυασμό με την εξεύρεση των κατάλληλων εκείνων συμμάχων είναι αυτοί οι παράγοντες οι οποίοι θα του προσφέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Η Γαλλία λοιπόν, έχοντας συνειδητοποιήσει την επιδίωξη αυτή του Κατάρ, ανταποκρίθηκε στο κάλεσμα, συμμετέχοντας αρχικά μαζί με αυτό στις αεροπορικές επιχειρήσεις κατά του καθεστώτος Καντάφι στη Λιβύη και κατόπιν αναπτύσσοντας τις εμπορικές και αμυντικές σχέσεις με το Κατάρ. Ειδικά τα τελευταία δύο χρόνια οι εξαγωγές της Γαλλίας προς το εμιράτο, κυριολεκτικά εκτοξεύτηκαν. Έτσι, ενώ το 2014 οι συναλλαγές ανέρχονταν στα 823 εκατ. ευρώ, το 2015 ξεπέρασαν τα 2,5 δις και το 2016 τα 1,6 δις. Η μείωση που παρατηρείται μεταξύ 2015 και 2016 εξηγείται από την πώληση ρεκόρ το 2015 αεροσκαφών από την Airbus στο Κατάρ.

³⁷⁹ Η συμφωνία θα μπορούσε να επιταχύνει την υλοποίηση ενός μεγάλου έργου μεταξύ της National Iranian Oil Co. και της Royal Dutch Shell Plc, σχετικά με την εκμετάλλευση τριών από τα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου του Ιράν. Τις ημέρες μετά την υπογραφή της συμφωνίας, μια ινδική κοινοπραξία δήλωσε επίσης ότι ήταν πρόθυμη να επενδύσει 11 δισεκατομμύρια δολάρια για την ανάπτυξη του κοιτάσματος Farzad-B, ενός ακόμα κοιτάσματος φυσικού αερίου του Ιράν. Η ιταλική εταιρεία Eni έχει επίσης υπογράψει προσωρινή συμφωνία με την Εθνική Ιρανική Εταιρεία Πετρελαίου για την εκμετάλλευση του κοιτάσματος φυσικού αερίου Kish και για την τρίτη φάση του πετρελαϊκού κοιτάσματος Darkhovin στο νότιο Ιράν.

<http://globalriskinsights.com/2017/08/implications-iran-gas-deal-frances-total/>, 05/09/2017

³⁸⁰ Οι εμπορικές συναλλαγές το 2016 με τη Σαουδική Αραβία ανέρχονταν στα 7,9 δις. ευρώ, με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα στα 4,66 δις. και με το Κατάρ στα 2 δις.

<https://www.lesechos.fr/idees-debats/cercle/030508957389-pourquoi-la-france-ne-doit-pas-abandonner-le-qatar-2109779.php>, 06/10/2017

Στον αμυντικό τομέα, η παραγγελία, στις 4 Μαΐου 2015, 24 αεροσκαφών Rafale σε συνδυασμό με τη συχνή διοργάνωση κοινών στρατιωτικών ασκήσεων, καταδεικνύει την κοινή πρόθεση των δύο χωρών να συνεργαστούν στενά στον τομέα της άμυνας³⁸¹. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η συνεργασία τους στον τομέα της εσωτερικής ασφάλειας. Η γαλλική χωροφυλακή (Gendarmerie Nationale) με το μνημόνιο συνεργασίας, το οποίο υπέγραψε με την Ντόχα το 2005, ανέλαβε ουσιαστικά την εκπαίδευση της Καταρινής στρατοχωροφυλακής και συνέδραμε ουσιαστικά στην ασφάλεια των ασιατικών αγώνων οι οποίοι διεξήχθησαν στην πρωτεύουσα του Εμιράτου το 2006. Σε υψηλό επίπεδο η συνεργασία αυτή επιβεβαιώνεται κάθε έτος με τη διοργάνωση του διεθνούς ετήσιου forum Milipol εναλλάξ σε Παρίσι και Ντόχα, το οποίο αφορά σε θέματα εσωτερικής ασφάλειας.

Η ιδιαίτερη αυτή σχέση που έχει καλλιεργηθεί αμοιβαία μεταξύ των δύο χωρών επηρέασε την απόφαση των Παρισίων να υποστηρίξει το Κατάρ τη στιγμή, κατά την οποία η Σαουδική Αραβία το κατηγορούσε για υποστήριξη της ισλαμικής τρομοκρατίας. Όταν λοιπόν, η Σαουδική Αραβία μαζί με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Μπαχρέιν, την Αίγυπτο και την Υεμένη έκλειναν τα σύνορά τους και διέκοπταν τις διπλωματικές τους σχέσεις με το Κατάρ, κατηγορώντας το ευθέως ότι τηρεί φιλική στάση έναντι του Ιράν και ότι υποστηρίζει ενεργά τους Αδελφούς Μουσουλμάνους και την Χαμάς, τότε λοιπόν το Παρίσι έτεινε χείρα βοήθειας προς το Κατάρ, ανακοινώνοντας μάλιστα δια στόματος Υπουργού Εξωτερικών ότι ο ίδιος ο Πρόεδρος Μακρόν δραστηριοποιείται για την αποκλιμάκωση της κρίσης³⁸².

Στην πραγματικότητα η κρίση που ξέσπασε μεταξύ του Κατάρ και των υπολοίπων χωρών του Κόλπου, συμπεριλαμβανομένης της Αιγύπτου, ήταν μια ενορχηστρωμένη προσπάθεια από πλευράς Σαουδικής Αραβίας να θέσει το Κατάρ στο περιθώριο ή μάλλον καλύτερα να το «βάλει στη θέση του». Από την ημέρα της ανεξαρτησίας του από τη βρετανική κυριαρχία και την ταυτόχρονη άρνησή του να αποτελέσει κομμάτι των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων μαζί με τα υπόλοιπα εμιράτα του Κόλπου, τα υπόλοιπα κράτη το αντιμετώπιζαν με καχυποψία.

Ταυτόχρονα, η Σαουδική Αραβία προσπάθησε και σε μεγάλο βαθμό το κατάφερε, να στρέψει όχι μόνον τις προαναφερθείσες χώρες εναντίον του, αλλά και τις ΗΠΑ και το Ισραήλ

³⁸¹ <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/qatar/la-france-et-le-qatar/>, 06/10/2017

³⁸² <http://www.france24.com/fr/20170612-france-paris-qatar-denonce-mesures-illegales-blocus-arabie-saoudite>, πρόσβαση 05/10/2017

οι οποίες βρίσκονται σε αντιπαράθεση με το Ιράν και την Χαμάς αντίστοιχα. Μια τέτοια επιτυχής εξέλιξη των σχεδίων του Ριάντ θα έπληττε όμως τα συμφέροντα της Γαλλίας στην ευρύτερη περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος μας, γεγονός το οποίο δεν ήταν διατεθειμένη αυτή να αποδεχτεί και μάλιστα μετά από την πολύχρονη προσπάθειά της να επανέλθει στο προσκήνιο μετά από την απουσία της επί σειρά ετών, όπως είδαμε. Βέβαια, οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι, η συγκεκριμένη αντίδραση ήταν ισορροπημένη προκειμένου να μην διαταραχθούν οι σχέσεις με τις υπόλοιπες χώρες, με τις οποίες και διατηρεί φυσικά σχέσεις σε οικονομικό και σε αμυντικό τομέα. Η έντονη διπλωματική ανάμιξη της υποδηλώνει λοιπόν τη θέλησή της να επιλυθεί η κρίση χωρίς να υπάρξουν απώλειες ένθεν κακείθεν.

Οι σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία αποτέλεσαν το κλειδί της ενεργούς ανάμειξης των Παρισίων στη διπλωματική αυτή προσπάθεια, αν και οι σχέσεις των δύο χωρών οι οποίες μετρούν πολλά χρόνια, δεν βρίσκονται και στην καλύτερη κατάσταση, όπως ήταν πριν το 2010. Η προσπάθεια αναθέρμανσης είναι βέβαια ορατή δια γυμνού οφθαλμού, με αποκορύφωση την παρασημοφόρηση του Mohamed ben Nayef Υπουργού Εξωτερικών του Βασιλείου από τον Πρόεδρο Hollande τον Μάρτιο του 2016. Από αναλήψεως των καθηκόντων του το 2012, ο Francois Hollande προσπάθησε να θέσει σε πλήρη εφαρμογή την «οικονομική διπλωματία» με σκοπό να εξασφαλίσει συμβόλαια άνω των 50 δις δολαρίων για τη γαλλική βιομηχανία με την πετρομοναρχία των Σαούντ. Αεροπλάνα Airbus A380, πολεμικά πλοία, δορυφόροι επιτήρησης και συστήματα διαχείρισης υδάτων ήταν μερικά από τα σχέδια της Γαλλίας, το οποίο επεδίωκε να τα μετατρέψει σε συμβόλαια.

Ωστόσο, η πραγματικότητα απείχε πολύ από την επιθυμία. Τελικά, τα συμβόλαια που υπεγράφησαν άγγιζαν μόλις τα 700 εκ. ευρώ, αφήνοντας πικρή γεύση στο Ελιζέ. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών της Γαλλίας, η χώρα βρίσκονταν στη 10^η θέση πίσω από την Κίνα, τις ΗΠΑ, τη Γερμανία, την Ιταλία, την Ινδία και την Τουρκία στις εμπορικές σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία³⁸³. Δεν πρέπει όμως να κατηγορεί το Παρίσι μόνον το Ριάντ για την «αποτυχία» αυτή. Ο εσωτερικός ανταγωνισμός των γαλλικών εταιρειών, οι οποίες διεκδικούσαν τα συμβόλαια αυτά, δεν επέτρεψαν στην παρουσίαση ολοκληρωμένων προσφορών από γαλλικής πλευράς προς τη Σαουδική Αραβία, ενώ συγχρόνως ο εμφύλιος αυτός αντα-

³⁸³ <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/arabie-saoudite/relations-bilaterales/>, 5/10/2017

γωνισμός απέτρεψε κατά πολύ το Ριάντ να συνάψει εκτεταμένες συμφωνίες³⁸⁴. Έτσι ο επί πολλά χρόνια καλύτερος πελάτης της Γαλλίας σε στρατιωτικό υλικό, έμεινε πίσω από το Κατάρ. Η περίοδος προεδρίας Hollande καταγράφεται ως η χειρότερη για τις σχέσεις με το Βασίλειο των Σαούντ, από το 2006³⁸⁵.

Παρά το ναυάγιο στο εμπορικό κομμάτι, η Σαουδική Αραβία δεν έπαψε να επηρεάζει τη Γαλλία στο θέμα της Συρίας. Με την προσδοκία της ροής πετροδολαρίων στη χώρα, το Παρίσι υποστήριζε, εκούσια ή ακούσια, την προσπάθειά της εναντίον του Μπασάρ Αλ Άσαντ. Δεν είναι δυνατόν οι γαλλικές υπηρεσίες να μη γνώριζαν την υποστήριξη που παρείχε το Ριάντ στους αντιφρονούντες ισλαμιστές με σκοπό την εκδίωξη του Άσαντ, την εδραίωση ενός συνιτικού κράτους ελεγχόμενου από τη Σαουδική Αραβία και εχθρικού προς το Ιράν και τη Hezbollah³⁸⁶.

Οι Γάλλοι υπεύθυνοι αξιωματούχοι λοιπόν, εμφανίζονταν απορροφημένοι από την αγωνία τελεσφόρησης των προσπαθειών υπογραφής των συμβολαίων, ελπίζοντας να κερδίσουν τα 50 δις δολάρια και, μάλιστα στην αρχή της θητείας του νέου Προέδρου, παραβλέποντας το γεγονός ότι το Ριάντ είχε προαποφασίσει να περικόψει τις δαπάνες του εξαιτίας της καθοδικής τάσης των τιμών του μαύρου χρυσού παγκοσμίως, που προκαλούσε ένα επιπλέον για το Βασίλειο πονοκέφαλο, μετά την εμπλοκή του οικονομικά στην υποστήριξη των ισλαμιστών στη Συρία καθώς και στην Υεμένη, όπως είδαμε. Η εντύπωση που είχαν οι Γάλλοι ιθύνοντες διαχρονικά για τη Σαουδική Αραβία, ως χρηματοκιβωτίου έτοιμου να μοιράσει χρήματα, παρήλθε ανεπιστρεπτί για τη Γαλλία, εξασφαλίζοντας μόνον κάποιας μικρής, συγκριτικά με τα προσδο-

³⁸⁴ Το Παρίσι φάνηκε ανήμπορο να τιθασεύσει τον εσωτερικό ανταγωνισμό πηγαίνοντας στο Ριάντ με μία ολοκληρωμένη κατά περίπτωση πρόταση. Έτσι λοιπόν, η μάχη για το συμβόλαιο με στόχο την κατασκευή 30 πλέον διαφόρων τύπων (φρεγάτες, υποβρύχια, περιπολικά) ύψους πλέον των 600 εκ. δολαρίων διεξήχθη μεταξύ τεσσάρων εταιρειών: τη νορμανδική CMN, την OCEA από το Χερβούργο, την Couach από το Μπορντώ και τέλος την εταιρεία από τη Βρετάνη DCNS. Η προσπάθεια συμφιλίωσης των τεσσάρων αυτών εταιρειών και εξεύρεσης μιας κοινώς αποδεκτής λύσης έγινε μέσω της υπηρεσίας του ΥΠΙΑΜ της ODAS, όμως η προσπάθεια αυτή ναυάγησε καθώς οι Σαουδική πλευρά αρνούνταν την κρατική παρέμβαση.

³⁸⁵ https://www.challenges.fr/entreprise/defense/les-mauvais-comptes-de-la-france-en-arabie-saoudite_484209, πρόσβαση 5/10/2017

³⁸⁶ <https://www.marianne.net/politique/revelations-sur-les-liaisons-dangereuses-de-la-france-avec-larabie-saoudite>, πρόσβαση 15/10/2017

κόμμενα, αξίας συμβόλαια προκειμένου να διατηρούνται οι εμπορικές σχέσεις σε ένα ανεκτό επίπεδο.

Η αμφιλεγόμενη τελικά αυτή συμπεριφορά της Σαουδικής Αραβίας μπορεί επίσημα να μην επηρέασε τις σχέσεις των δύο χωρών, αναλογιζόμενοι όμως τη στροφή της Γαλλίας προς το Κατάρ και το Ιράν μπορούμε να συμπεράνουμε το αντίθετο. Το Ριάντ δεν τήρησε ειλικρινή και αξιόπιστη στάση απέναντι στο Παρίσι, προσπαθώντας ουσιαστικά να το χειραγωγήσει δια των υποσχέσεων για αγορές δισεκατομμυρίων, ώστε να βοηθήσει στην πραγματοποίηση των σχεδίων της στη Συρία. Το Ριάντ γνώριζε και γνωρίζει τις μεγάλες στρατιωτικές δυνατότητες της Γαλλίας καθώς και τη δυνατότητά της να επιχειρεί στις χώρες τις Μέσης Ανατολής και επεδίωξε να τις χρησιμοποιήσει προς όφελός της. Η χρονική συγκυρία της αλλαγής Προέδρου και η αγωνία του Hollande να παρουσιάσει γρήγορα κέρδη την επαύριον μάλιστα της εκλογής του, σε έναν χώρο, όπου ο προκάτοχός του με τις επιλογές του είχε ουσιαστικά αποτύχει, αποτέλεσε ολίσθημα, το οποίο καλείται η διακυβέρνηση της χώρας να διορθώσει.

3.10.6 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος

Από τη γέννησή της, η Ευρωπαϊκή Ένωση έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στην οικονομική ενοποίηση και διεύρυνση, παραμελώντας την εμβάθυνση και την ολοκλήρωση. Θύμα της επιλογής αυτής υπήρξε η Ευρωπαϊκή Εξωτερική Πολιτική και η Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας καθώς και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας. Η «Αραβική Άνοιξη» ήλθε για να επιβεβαιώσει την αδυναμία αυτή, αναδεικνύοντας τις αποσπασματικές και κατά περίπτωση επιλογές τόσο σε επίπεδο κρατών-μελών, όσο και σε συλλογικό. Η χειμαζόμενη από την οικονομική κρίση Ε.Ε. επέδειξε έλλειψη ικανότητας να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις στο εξεταζόμενο Σύμπλοκο και παρείχε την ευκαιρία σε νέους παίκτες να αναλάβουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή.

Το 2006, ο Zbigniew Brzezinski, σύγχρονος στοχαστής του διεθνούς γίνεσθαι και επί σειρά ετών σύμβουλος Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ, έλεγε: «η Ευρώπη δεν εμπνέει ιδιαίτερη αφοσίωση στην πλειοψηφία των Ευρωπαίων και στηρίζεται περισσότερο στο συμφέρον παρά στην πίστη³⁸⁷», γεγονός που επηρεάζει και το μέλλον της. Στο συμπέρασμα αυτό κατέληξε, συγκρίνοντας απλώς το προοίμιο του Συντάγματός των ΗΠΑ, το οποίο αρχίζει με ρητή έκ-

³⁸⁷ Brzezinski Zbigniew, 2006, *Η Γεωστρατηγική Τριάδα*, Ευρασία, σελ 60.

φραση της αφοσίωσης στην εθνική ενότητα και την ελευθερία και της «υπόσχεσης» των αρχικών έξι ευρωπαϊκών κρατών, τα οποία ίδρυσαν την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) στη Ρώμη το 1957 και αναφέρονται στην πρόθεση τους να «θέσουν τις βάσεις μιας διαρκώς στενότερης ένωσης των ευρωπαϊκών λαών». Δίδεται έμφαση μάλιστα ήδη από το προοίμιο «στην εξασφάλιση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου, στη σταθερή βελτίωση των όρων διαβίωσης και απασχόλησης, στην εξάλειψη των υφιστάμενων εμποδίων, προκειμένου να εξασφαλιστεί ισορροπία στις συναλλαγές και τον ανταγωνισμό, στην προοδευτική κατάργηση των περιορισμών στις διεθνείς συναλλαγές», και ούτω καθεξής³⁸⁸. Αποτελεί λοιπόν γι' αυτόν τον στοχαστή ένα αξιοθαύμαστα ρεαλιστικό, αλλά ταυτόχρονα «πεζό» κείμενο υποδηλώνοντας με τις παρατηρήσεις του ότι, χρειάζεται να περάσουν πολλά χρόνια έως ότου οι Ευρωπαίοι καταλήξουν να μπορούν αλλά, το κυριότερο, να θέλουν να πολεμήσει ο ένας για τον άλλο.

Το ξέσπασμα της κρίσης στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική κατέλαβε την Ευρώπη εξαπίνης, σε μια κατάσταση οικονομικής δυσπραγίας. Η ελίτ της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε., ενώπιον της ραγδαίως διαμορφούμενης κατάστασης παρουσιάστηκε ελλιπώς προετοιμασμένη. Χαρακτηριστικά, από συστάσεως της θέσης του Υπάτου Εκπροσώπου, η Ε.Ε. επιδιόταν στον συγκερασμό όλων των αντιτιθέμενων συμφερόντων, ώστε να εκλεγεί σε αυτή τη θέση ένα πρόσωπο κοινής αποδοχής. Από το 2011 δε, ανάλωσε τις δυνάμεις της στην ίδρυση και στελέχωση της νεοϊδρυθείσας Υπηρεσίας Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής, η οποία αδυνατούσε να ασχοληθεί με το αντικείμενο της και να αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο, όταν οι διαδηλωτές καταλάμβαναν τους δρόμους του Καΐρου, της Τύνιδας και της Βεγγάζης. Με την πρόκληση της οικονομικής κρίσης να πλησιάζει ολοένα και περισσότερο, η Ε.Ε. δεν επέδειξε την ενδεδειγμένη προσοχή.

Από την έναρξη των εξεγέρσεων στον Αραβικό κόσμο, τέσσερις κυβερνήσεις κατέρρευσαν και αριθμός άλλων τέθηκαν υπό αμφισβήτηση. Η Ε.Ε. αισθάνθηκε την υποχρέωση να ανταποκριθεί και, γιατί όχι να συμμετάσχει στις ανακατατάξεις αυτές στη γειτονιά της, αλλά χωρίς να έχει απαντήσει πρώτα σε θεμελιώδη ερωτήματα: Ποιο είναι το όραμα, ποια είναι η επιθυμητή τελική κατάσταση; Ποια είναι τα συμφέροντα της Ε.Ε. στη περιοχή και πώς αυτά

³⁸⁸ Traité Instituant la Communauté Économique Européenne, Rome, 25 Mars 1957. <http://www.affaires-publiques.org/textof/TCE/plan.htm>

θα τα υπερασπιστεί με τον καλύτερο τρόπο; Ποια τα μέσα που θα χρειαστούν για να επιτευχθούν οι στόχοι; Πώς θα χρησιμοποιηθεί η ενδεχόμενη οικονομική βοήθεια, την οποία θα κληθεί η Ε.Ε. να παράσχει; Ποια είναι η συμπεριφορά της Ε.Ε. απέναντι στην αυξανόμενη στην περιοχή παρουσία της Ρωσίας, της Σαουδικής Αραβίας, του Κατάρ και των ΗΠΑ, χωρών οι οποίες ενδιαφέρονται να αναπτύξουν σχέσεις με τα νέα καθεστώτα, υπό το πρίσμα της ενεργειακής ασφάλειας;

Αντίθετα προς τις σαφείς και πολυάριθμες ενδείξεις το 2011 περί της επερχόμενης αναταραχής στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, υπήρξε ελάχιστη έως ανύπαρκτη πρόβλεψη από πλευράς Ε.Ε. σχετικά με το ρόλο, τον οποίο απαιτείται αυτή να διαδραματίσει στο εκρηκτικό αυτό περιβάλλον. Βέβαια, για να είμαστε αντικειμενικοί, το 2010 η Ε.Ε. είχε εκδώσει δύο θεσμικά κείμενα: την «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας» και την «Ευρωπαϊκή Πολιτική για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα», κείμενα που αποτελούσαν μία όμως καθαρά γραφειοκρατική προσέγγιση³⁸⁹. Στην πραγματικότητα η Ε.Ε. είχε προ πολλού απωλέσει τη δυνατότητα να πρωταγωνιστήσει στις αλλαγές που επέρχοντο στη νοτιανατολική πλευρά της γειτονιάς της.

Σοβαρές αρρυθμίες διαπιστώνονται και σε άλλους τομείς των Ευρω-Μεσογειακών σχέσεων. Από τις αρχές ακόμα του 2011 η Ε.Ε. βρίσκονταν στη διαδικασία αποκατάστασης στενών σχέσεων με τη Λιβύη του Kaddafī, καθώς επίσης και με τη Τυνησία του Ben Ali, λησμονώντας τις διαφωνίες ετών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η Ε.Ε. επέμενε στη διατήρηση με κάθε τίμημα, των οικονομικών, πρωτίστως και, κατ' επέκταση των πολιτικών σχέσεων, με μεγάλο αριθμό από τους Μεσογειακούς γείτονες, υποβαθμίζοντας τη σημασία των θεμάτων που αφορούσαν στα ανθρώπινα δικαιώματα και στα θέματα δημοκρατίας, τα οποία τέθηκαν στο περιθώριο της ατζέντας της Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής³⁹⁰.

Δηλαδή, η αντίδραση της Ε.Ε. στην «Αραβική Άνοιξη», είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ταυτόχρονα ως προσεκτική αλλά και συγκεχυμένη. Ειδικότερα, κατά τα πρώτα στάδια αυτής,

³⁸⁹ Fule S., October 2010, *European Neighborhood Policy Review*, speech to the European Parliament's AFET Committee, 26, Brussels.

³⁹⁰ Bicchi F., *Dilemmas of implementation, EU democracy assistance in the Mediterranean, Democratization*, 2010-17, pp. 976-996.

τα κοινά ευρωπαϊκά όργανα αγνοήθηκαν από αριθμό –κρατών-μελών, τα οποία υιοθέτησαν μία αποικιοκρατική συμπεριφορά, με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση, τα όργανα της Ε.Ε., να λειτουργήσουν καταλυτικά προς την προοπτική διαμόρφωσης της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής. Ιδιαίτερα τα κράτη-μέλη, τα οποία διατηρούσαν στενές σχέσεις με τα καθεστώτα της περιοχής παρέμειναν υπερβολικά προσεκτικά, προκειμένου να μη θέσουν σε κίνδυνο τα συμφέροντά τους. Δεδομένης δε και της απέχθειας της Ε.Ε. προς την αστάθεια, η ευρωπαϊκή πολιτική δύναται να εκληφθεί και ως δειλή.

Έτσι λοιπόν, στην περίπτωση της Τυνησίας, παρατηρούμε ότι, ενώ οι αναταραχές άρχισαν την 17 Δεκεμβρίου 2010, η Ε.Ε. έλαβε επίσημα θέση, σχεδόν ένα μήνα μετά, την 10 Ιανουαρίου 2011, με μία χλιαρή ανακοίνωση της Ύπατης Εκπροσώπου, Catherine Ashton και του Επιτρόπου Stefan Fule η οποία έκανε λόγο για αυτοσυγκράτηση και απελευθέρωση των κρατουμένων³⁹¹. Αμέσως μετά την αποχώρηση του Ben Ali, οι Catherine Ashton και Stefan Fule, έσπευσαν να εκφράσουν την υποστήριξή τους στις δημοκρατικές διαδικασίες στην Τυνησία καθώς και στον λαό της.

Δεν πρέπει να παραβλέψουμε ότι, ενώ η στάση της Ε.Ε. όπως είπαμε, παρέμεινε υποτονική καθόλη τη διάρκεια της κρίσης, μεμονωμένα κ-μ τάχθηκαν υπέρ του καθεστώτος Ben Ali. Συγκεκριμένα, η Γαλλία προσέφερε ακόμα και βοήθεια για την καταστολή της εξέγερσης υποστηρίζοντας ότι ο Ben Ali συχνά παρεξηγείται. Φοβούμενοι οι Γάλλοι να εγκαταλείψουν έναν σύμμαχό τους και υπό τον φόβο ενός κύματος μετανάστευσης, αριθμός ευρωπαϊκών χωρών της Μεσογείου απέφυγαν να κατακρίνουν το καθεστώς και να προτείνουν ή υιοθετήσουν κυρώσεις³⁹².

Η συγκεκριμένη αποτυχία της Ε.Ε. να ανταποκριθεί των προσδοκιών, τόσο των μελών της όσο και της διεθνούς κοινότητας, πυροδότησε την κριτική από τα ΜΜΕ και από τους κοινωνικούς οργανισμούς, υποχρεώνοντας την να επανακαθορίσει τη στάση της. Αυτό κατέστη εμφανές κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων στην πλατεία Tahrir από τις 11 Ιανουαρίου έως τις 25 Φεβρουαρίου 2011. Την 31^η Ιανουαρίου 2011, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απηύθυνε έκκληση για ομαλή μετάβαση και ελεύθερες εκλογές στην Αίγυπτο και η Ύπατη Εκπρόσωπος

³⁹¹ Ευρωπαϊκή Ένωση, *Κοινή Δήλωση από την Ύπατη Εκπρόσωπο Catherine Ashton και τον Επίτροπο Stefan Fule για τα γεγονότα στην Τυνησία*, 10 Ιανουαρίου 2011, A010/11.

³⁹² Philips L., 2011, *Mediterranean EU states block stronger action on Tunisia*, EUObserver, 14 Ιανουαρίου.

Catherine Ashton, ανέλαβε έναν πιο από και ενεργό ρόλο στην συνολική απάντηση της Ε.Ε.³⁹³. Παρόλο που η Ευρωπαϊκή πολιτική αντέδρασε άμεσα, δεν κατάφερε να ανακόψει το κύμα των εξελίξεων και τελικά αναγκάστηκε να προσδεθεί στο άρμα των επαναστατών.

Όμως η έγκριση των θέσεων των επαναστατών της Αιγύπτου δεν σήμαινε και αλλαγή πλεύσης για τη γενικότερη πολιτική της Ε.Ε.. Έτσι λοιπόν, η Ε.Ε. παρέμεινε για ακόμα μία φορά απαθής απέναντι στο Μπαχρέιν, στην Αλγερία, στην Υεμένη και στο Ιράκ, απέχοντας από τη χρήση της διπλωματίας. Στην περίπτωση της Ιορδανίας και του Μαρόκο, η Ε.Ε. αρκέστηκε στις υποσχέσεις για μεταρρυθμίσεις και για εθνικό διάλογο, τις οποίες οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών έσπευσαν να δώσουν προκειμένου να αποφύγουν κλιμάκωση των εξεγέρσεων, όπως έγινε λ.χ. στην Αίγυπτο, προστατεύοντας με αυτόν τον τρόπο την εξουσία τους. Μόνο στην περίπτωση της Λιβύης, όπου οι εξεγέρσεις άρχισαν στην Βεγγάζη στα μέσα Φεβρουαρίου και εξαπλώθηκαν ανεξέλεγκτα σε όλη τη χώρα, η Ε.Ε. επέδειξε μεγαλύτερη αποφασιστικότητα, υποστηρίζοντας εμπράκτως τους επαναστάτες.

Με τις εξεγέρσεις να εξαπλώνονται σε όλη την περιοχή, η Ε.Ε. αντελήφθη την αναγκαιότητα επανασχεδιασμού της εξωτερικής της πολιτικής. Την 4^η Φεβρουαρίου 2011 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αντέδρασε με μία διακήρυξη, με την οποία τόνιζε τη θέλησή της «να υποστηρίξει πλήρως τη μετάβαση στη δημοκρατική διακυβέρνηση, τον πλουραλισμό, τις ευκαιρίες για οικονομική άνθηση και κοινωνική συνοχή, καθώς και την ενδυνάμωση της σταθερότητας στην περιοχή»³⁹⁴. Παράλληλα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προσκάλεσε την Ύπατη Εκπρόσωπο να εκπονήσει συγκεκριμένο σχέδιο δράσης για την υλοποίηση των παραπάνω και να προσαρμόσει την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας στην εξελισσόμενη κατάσταση. Με τη σειρά της η Ύπατη Εκπρόσωπος, Catherine Ashton υπογράμμισε την ανάγκη η Ε.Ε. να εγκαταλείψει το δόγμα της «παλαιάς σταθερότητας» και να υιοθετήσει μία νέα προσέγγιση για «βιώσιμη σταθερότητα» και «βαθιά δημοκρατία» στην γειτονιά της³⁹⁵.

Η διακήρυξη αυτή εγκαινίασε τη διαδικασία αναθεώρησης της Ευρωπαϊκής Πολιτικής, αλλά δεν έθεσε και τέλος στις διακρατικές αντιπαλότητες, αναφορικά προς την «Αραβική Ά-

³⁹³ Ευρωπαϊκή Ένωση, *Συμπεράσματα Συμβουλίου για την Αίγυπτο*, Βρυξέλλες, 31 Ιανουαρίου 2011.

³⁹⁴ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, *Διακήρυξη για την Αίγυπτο και την περιοχή*, 4 Φεβρουαρίου 2011, PCE 027/11.

³⁹⁵ Ευρωπαϊκή Ένωση, *Επισημάνσεις από την Ύπατη Εκπρόσωπο Catherine Ashton, Σύσκεψη για την Αίγυπτο και την Τυνησία*, Βρυξέλλες, 23 Φεβρουαρίου 2011, A069/11.

νοιξη» και ειδικότερα όσον αφορά στα μέσα και στους σκοπούς της πολιτικής αυτής. Πιο συγκεκριμένα οι αντιδράσεις επικεντρώνονταν στη μορφή και στη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας³⁹⁶.

Και ενώ οι εσωτερικές διαδικασίες αναθεώρησης της Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής ήταν σε εξέλιξη, στο εσωτερικό της Ε.Ε. σχηματίστηκαν δύο αντίπαλα στρατόπεδα, δύο αντίρροπες δυνάμεις. Από τη μία πλευρά, οι άμεσα κυρίως πληττόμενες από την κρίση στον αραβικό κόσμο χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, όπως η Γαλλία, η Ισπανία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Μάλτα και η Σλοβενία, κατέθεσαν μία πρόταση για μεταστροφή της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας εγκαταλείποντας την αρχική απόφαση για επένδυση στην προσέγγιση των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, αφιερώνοντας τους πόρους που είχαν προβλεφθεί για την ενίσχυση των χωρών του Νότου³⁹⁷, τις οποίες η παραπάνω κρίση έθιγε άμεσα.

Από την άλλη πλευρά, οι περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες του Βορρά, αποδέχθηκαν την πρόταση της Γερμανίας, με την οποία αντιτίθεντο στην ανακατανομή των πόρων προτείνοντας τη χρηματοδότηση, στο πλαίσιο της Πολιτικής Γειτονίας, της εδραίωσης της δημοκρατίας και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³⁹⁸. Επιπλέον, η πρόταση αυτή της Γερμανίας προέβλεπε το άνοιγμα της Ευρωπαϊκής αγροτικής αγοράς, θέμα για το οποίο είναι αρνητικές οι ευρωπαϊκές χώρες του Νότου.

Στην περίπτωση της Λιβύης, εσωτερικές τριβές στην Ε.Ε. ανέκυψαν κατά την επέμβαση του ΝΑΤΟ. Παρά την αρχική προσπάθεια για τη δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού μετώπου, υποστηρίζοντας το 1970 ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, με το οποίο επιβάλλονταν κυρώσεις στο καθεστώς Καντάφι, η διάσταση απόψεων καταγράφηκε κατά τη διαδικασία καθορισμού του ρόλου της Ευρώπης σχετικά με την ενίσχυση των αλλαγών στη Λιβύη. Η Γαλλία αναγνωρίζοντας την 10^η Μαρτίου 2011, μονομερώς, το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο ως νόμιμο εκπρόσωπο της Λιβύης, υποβάθμισε όλες τις προσπάθειες της Ε.Ε. για συντονισμένη απάντηση από τα θεσμικά της όργανα.

³⁹⁶ Behr T., 2011, *Arab Spring, European Split*, BEPA Newsletter, Issue 46, April.

³⁹⁷ Γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών, *Non Papier: Action de l' Union Europeenne en direction du voisinage Sud*, 16 Φεβρουαρίου 2011, <http://www.diplomatic.gouv.fr>.

³⁹⁸ FAZ, *Westerwelle: Zusagen für Nordafrika an Reformen knupfen*, 18 February 2011.

Ακολουθώς, η Γαλλία και η Αγγλία αποφάσισαν να αποτελέσουν την αιχμή του δόρατος στην υλοποίηση της απόφασης και, συγκεκριμένα στη δημιουργία της Ζώνης Απαγόρευσης Πτήσεων. Όμως, η απόφαση της Γερμανίας να μην υιοθετήσει το ψήφισμα 1973 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και, κατά συνέπεια, η άρνησή της να συμμετάσχει στην επέμβαση στη Λιβύη της οποίας ηγήθηκε το ΝΑΤΟ, υπονόμευσε την προσπάθεια της Ευρώπης να παρουσιάσει ένα αρραγές μέτωπο. Όπως και στην περίπτωση της επέμβασης στο Ιράκ το 2003, η αποχή της Γερμανίας εκλήφθηκε διεθνώς ως απόκλιση από την ειρηνοποιό παράδοση της, καθώς επίσης και ως μία προσπάθεια διατήρησης των πολιτικών ισορροπιών ενόψει των επερχόμενων εκλογών στο κρατίδιο της Βάδης - Βυρτεμβέργης ³⁹⁹. Τελικά, την προσπάθεια του ΝΑΤΟ υποστήριξαν 11 κ-μ, με χώρες ατλαντιστές, όπως είναι η Πολωνία, να απέχουν.

Προσπάθειες αναζωπύρωσης κοινών Ευρωπαϊκών ενεργειών για την κρίση στη Λιβύη, έπεσαν στο κενό. Αποδείχθηκε για ακόμα μία φορά ότι, η συμπεριφορά της Ευρώπης σε σοβαρά θέματα, όπως λ.χ. στην περίπτωση της Λιβύης, καθορίζεται από τις θέσεις των κ-μ. Όπως περίτρανα φάνηκε στην περίπτωση της Γερμανίας, τα εθνικά συμφέροντα υπαγορεύουν πάντα τις επιλογές στην εξωτερική πολιτική των κ-μ. Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι, αντιθέτως προς τον τομέα της οικονομίας όπου η κοινή δράση των κ-μ είναι πολύ πιο προχωρημένη, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής δεν υφίστανται ούτε κοινό νόμισμα, ούτε κοινή αγορά και οι ενέργειες κάθε κράτους-μέλους παραμένουν η σταθερή έκφραση των συμφερόντων του.

Τελικά όμως και μετά από πολλές προσπάθειες, επετεύχθη διευρυμένη ομοφωνία των κ-μ της Ευρώπης, καθ' όσον αντελήφθησαν ότι η ομαλή μετάβαση στη δημοκρατία θα εξασφαλίσει την απαιτούμενη σταθερότητα στην περιοχή της Μεσογείου. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του προέδρου της Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Jose Manuel Baroso: «Νομίζω ότι είναι καθήκον μας να πούμε στον Αραβικό λαό ότι είμαστε με το μέρος του. Από τις Βρυξέλλες θέλω να πω στους νέους Άραβες που μάχονται για την ελευθερία και τη δημοκρατία: είμαστε μαζί σας»⁴⁰⁰.

³⁹⁹ Rinke A., *Srebrenica or Afghanistan? Why Germany abstained on the Libya vote—tracing the history of a decision*, <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/srebrenica-or-afghanistan>, πρόσβαση 05/07/2015.

⁴⁰⁰ Baroso J. M., *Δήλωση του Προέδρου Baroso για την κατάσταση στη Βόρειο Αφρική*, Ομιλία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2 Μαρτίου 2011, Point Press, Ομιλία 11/137.

Στο πνεύμα της παραπάνω δήλωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ύπατη Εκπρόσωπος, επεξεργάστηκαν και εξέδωσαν δυο κείμενα με τα οποία οριοθετούσαν τη «συνεργασία για δημοκρατία και ευημερία στη Νότια Μεσόγειο», προτείνοντας δράσεις και μέτρα για τη στήριξη των αλλαγών στη νότια γειτονιά της, επισημαίνοντας, παράλληλα την ανάγκη επανακαθορισμού της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας⁴⁰¹. Η παραπάνω πρόταση είχε ως σκοπό την «εμβάθυνση της δημοκρατίας» στην περιοχή, ήτοι την εδραίωση αληθινών και βιώσιμων δημοκρατιών με τακτικές εκλογές, ελευθερία λόγου, δικαιοσύνη, πάταξη της διαφθοράς και δημοκρατικό έλεγχο επί των δυνάμεων καταστολής.

Για την παρακίνηση των κρατών αυτών προς τον εκδημοκρατισμό, όπως τον οριοθέτησε η Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέσπισε την αρχή «περισσότερα- για- περισσότερα», δηλαδή την κατηγοριοποίηση των κρατών με βάση τη συμμόρφωση στις αρχές που έθεσε η Ε.Ε. και σύμφωνα με την οποία θα προσφέρονταν μεγαλύτερη υποστήριξη στα κράτη τα οποία επιδεικνύουν μεγαλύτερο βαθμό υπακοής. Εξειδικεύοντας τα παραπάνω, η Ύπατη Εκπρόσωπος, Catherine Ashton, εισήγαγε την αρχή των «3Μ» (Money – Mobility – Market), με την οποία καθορίζονται επακριβώς οι τομείς που αφορούν στην παροχή ενίσχυσης. Το όλο εγχείρημα, σύμφωνα πάντα με την Ύπατη Εκπρόσωπο, αποτελεί μία προσπάθεια παρακίνησης και υποστήριξης των κρατών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, τα οποία επιζητούν τον εκδημοκρατισμό, χωρίς ωστόσο να γίνεται λόγος για τιμωρία εκείνων των κρατών που δεν το επιθυμούν.

Στον αντίλογο, αν και οι διατυπωθείσες προστάσεις περί ενίσχυσης των κρατών της Μεσογείου δεν περιέχουν, όπως προαναφέραμε, κυρώσεις για τα κράτη που δεν συμμορφώνονται, εντούτοις αντιστρέφοντας την αρχή «περισσότερα- για – περισσότερα», μετατρέποντάς την δηλαδή σε «λιγότερα – για – λιγότερα», ουσιαστικά τα κράτη, τα οποία δεν παρουσιάζουν την αναμενόμενη πρόοδο λαμβάνουν λιγότερα, ή καθόλου, άρα στην ουσία τιμωρούνται⁴⁰².

Εκτός από τα παραπάνω, είναι αναγκαίο να υπογραμμίσουμε την ανυπαρξία σαφώς προσδιορισμένων κριτηρίων ελέγχου της προόδου εκδημοκρατισμού των κρατών αυτών. Στα θεσμικά έγγραφα της Ε.Ε. παρατηρούμε ότι γίνεται λόγος ασαφώς, περί πολιτικών στόχων, αφήνοντας περιθώριο για πολλαπλές και ποικίλες ερμηνείες, επαληθεύοντας τους φόβους περί

⁴⁰¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*, COM (2011), 200 final, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *A new response to a changing Neighborhood*, COM (2011), 303.

⁴⁰² Fisher S., 2011, *The ENP Strategic Review: The EU and its Neighborhood at a Crossroad*, ISS Analysis.

αδυναμίας καθορισμού πλήρως μετρήσιμων στόχων. Βέβαια, σε αρκετές χώρες της περιοχής ενδιαφέροντος, δεν χρειάζεται η εφαρμογή κριτηρίων για να διαπιστώσουμε ότι δεν επιθυμούν τη δυτικού τύπου δημοκρατία που προτείνει, ή προσπαθεί να επιβάλλει η Ε.Ε.. Συγκριτικά με τις επαναστάσεις των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης το 1989, αντιλαμβανόμαστε ότι οι Αραβικές χώρες δεν επιθυμούν να προσκολληθούν στο άρμα της Ευρώπης, όπως οι χώρες τότε. Αντιθέτως, επιδιώκουν την πλήρη ανεξαρτητοποίησή – αποστασιοποίησή τους από τη Δύση.

Επειδή η Ευρώπη αδυνατούσε λοιπόν να ευθυγραμμίσει την πολιτική της στην νέα αναδυόμενη Μέση Ανατολή, έτσι λοιπόν αντιμετώπιζε πρόβλημα προσαρμογής στο νέο γεωπολιτικό πλαίσιο της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου. Παρόλο που το αποτέλεσμα των επαναστάσεων – εξεγέρσεων είναι αβέβαιο, η όλη διαδικασία της «Αραβικής Άνοιξης» μετέβαλε την κατανομή ισχύος στην περιοχή: αφενός, ανατράπηκε η ισορροπία δυνάμεων στη Μέση Ανατολή, μεταξύ των δυτικώς προσκειμένων χωρών και των αναθεωρητικών δυνάμεων της περιοχής, αφετέρου διευκόλυνε την ανάδειξη νέων δρώντων, οι οποίοι ενδιαφέρονται για την επίτευξη των δικών τους στόχων.

Η ανικανότητα των Ευρωπαϊκών χωρών του Νότου και της Ε.Ε. συνολικά, για προβολή ισχύος στην περιοχή, επέτρεψε σε πλούσιες χώρες του Κόλπου να μετατρέψουν τις εξεγέρσεις σε ευκαιρία προκειμένου να εξαπλώσουν την επιρροή τους στην περιοχή, επενδύοντας παράλληλα τεράστια ποσά σε αυτές τις χώρες και υποστηρίζοντας καθεστώτα ή δυνάμεις επαναστατικές, οι οποίες στο μέλλον θα χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη των στρατηγικών τους σκοπών, όπως για παράδειγμα είναι η ανάσχεση της επιρροής του Ιράν.

Αντίθετα προς τις διαβεβαιώσεις και δηλώσεις, η ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική χαρακτηρίζεται γενικά από πολλές διακυμάνσεις και προσαρμόζεται κατά περίπτωση ανάλογα με τη χώρα που έχει απέναντί της. Αν και πολλές φορές προσπάθησε να πείσει τη διεθνή κοινότητα περί μίας ενιαίας πολιτικής που διαπνέεται από αρχές και αξίες, εντούτοις τα γεγονότα τη διαψεύδουν. Η επιείκεια και η ανοχή διαδέχεται την αυστηρότητα, την επίκριση και την τιμωρητική διάθεση

Προς επίρρωση των παραπάνω, ας εξετάσουμε τη συμπεριφορά της Ευρώπης έναντι της Σαουδικής Αραβίας και του Κατάρ, χώρες που προκαλούν ή ενισχύουν τις εξεγέρσεις σε πολλές περιπτώσεις, όπως έγινε στη Συρία, με σκοπό να εκμεταλλευτούν το κενό εξουσίας και να μετατοπίσουν τη συνισταμένη ισχύος προς όφελός τους. Η Ε.Ε. όμως, εθελοτυφλώντας για ακόμα μία φορά και ακολουθώντας τις πρακτικές του παρελθόντος που ήθελαν την αντίδραση

της Ε.Ε. έναντι των χωρών του Κόλπου υποτονική, κάλεσε τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ να συμμετάσχουν στη Σύνοδο των G8 στο Deauville της Γαλλίας, για τον εκδημοκρατισμό των χωρών της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, οι οποίες μαστίζονται από τις εξεγέρσεις. Αν και ανέκαθεν οι σχέσεις με τις χώρες του Περσικού Κόλπου (Gulf Conference Committee) ήταν υποβαθμισμένες σε όλα τα επίπεδα, παρατηρούμε την Ε.Ε. να προσπαθεί να συνεργαστεί με τις χώρες του Κόλπου, για τη Λιβύη και τη Συρία, καθώς και για την ομαλή μετάβαση στη σταθερότητα της Αιγύπτου και της Τυνησίας.

Η στάση της Ε.Ε. έναντι του Μαρόκο δύναται να χαρακτηριστεί ως άκρως επιεικής, αφού μόνον η δήλωση του Βασιλιά του Μαρόκο περί ανάληψης δράσεων με σκοπό τον εκδημοκρατισμό της χώρας αρκούσε για να ικανοποιήσει την Ύπατη Εκπρόσωπο. Ανάλογη ήταν και η στάση έναντι της Ιορδανίας, γεγονός που επέτρεψε τη χρηματοδότηση των δύο αυτών χωρών μέσω των προγραμμάτων της Ε.Ε. για εμπέδωση της δημοκρατίας.

Χωρίς ιδιαίτερα σκληρή στάση αντιμετώπισε η Ευρώπη και την Αλγερία, κύρια προμηθεύτρια χώρα σε φυσικό αέριο της Ιταλίας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών, η οποία έλαβε ελάχιστα μέτρα προς τον εκδημοκρατισμό και την προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου.

Αντιθέτως, όσον αφορά στην περίπτωση της Συρίας και του Ιράν, η Ε.Ε. υιοθέτησε μία σκληρή στάση, επιβάλλοντας οικονομικές κυρώσεις στο καθεστώς Ασαντ για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την εμφύλια σύρραξη και αναγνωρίζοντας το Εθνικό Συριακό Συμβούλιο ως επίσημο συνομιλητή της. Αντίστοιχα, αυστηρά περιοριστικά μέτρα επιβλήθηκαν και στο Ιράν και τώρα η Ε.Ε. αναμένει από το την Τεχεράνη να προβεί μονομερώς σε ενέργειες συμμόρφωσης, προκειμένου να τα άρει^{403, 404, 405}.

⁴⁰³ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, *EU reinforces restrictive measures due to serious human rights violations in Iran*, 10 October 2011, 15307.

⁴⁰⁴ Τα περιοριστικά μέτρα της Ε.Ε. εγκρίθηκαν ως μέρος της ολοκληρωμένης πολιτικής προσέγγισης που συνδυάζει την άσκηση πίεσης και τη δέσμευση, προκειμένου να πεισθεί το Ιράν να συμμορφωθεί με τις διεθνείς υποχρεώσεις του. <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/iran/>, πρόσβαση 5/3/2016.

⁴⁰⁵ Στις 11 Απριλίου 2017, το Συμβούλιο αποφάσισε να παρατείνει έως τις 13 Απριλίου 2018 τα περιοριστικά μέτρα που έχει επιβάλει, λόγω σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν. <http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/04/11/iran-sanctions/pdf>.

Έναντι του Ισραήλ και της Παλαιστίνης, η στάση της Ε.Ε. είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ως αδιάφορη, καθ'όσον αρκείται στον πρωταγωνιστικό ρόλο τον οποίο διαδραματίζουν οι ΗΠΑ, σε συνδυασμό με τη σκληρή στάση του Ισραήλ στο Παλαιστινιακό θέμα.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι, η προσπάθεια της Ε.Ε. να προσαρμοστεί στο νέο γεωπολιτικό περιβάλλον παρουσιάζει σοβαρά προβλήματα. Πρώτον, διότι επέδειξε σοβαρή ανακολουθία αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στην περιοχή. Η εμπλοκή της με τις χώρες του Κόλπου και η έγκριση άνευ όρων των αλλαγών στην Ιορδανία και στο Μαρόκο έρχονται σε αντιδιαστολή προς με την αυτοανακήρυξη του νέου ρόλου ως υπόδειγμα για την Αραβική Δημοκρατία. Δεύτερον, η σχετική αδιαφορία για το Παλαιστινιακό ζήτημα και ο ρόλος αριθμού κ-μ της Ε.Ε. εναντίον ενός ψηφίσματος του ΟΗΕ για την αναγνώριση του Παλαιστινιακού Κράτους, επιδρά αρνητικά στις εξελίξεις στην περιοχή⁴⁰⁶. Τέλος, η εμφάνιση νέων παικτών επέδρασε αρνητικά την Ε.Ε.. Οι προσπάθειες της Ε.Ε. να συνεργαστεί με αυτούς κρίνονται σποραδικές και φαίνεται ότι διαβρώνουν τον περιφερειακό ρόλο της.

Αυτή λοιπόν η Ευρώπη, η οποία αποτελεί την πρώτη εμπορική, καθώς και εξαγωγική δύναμη παγκοσμίως, μακράν μπροστά από τις ΗΠΑ, αποτελώντας επίσης έναν παγκόσμιο οικονομικό πόλο με ΑΕΠ υψηλότερο από αυτό των ΗΠΑ, δεν καταφέρνει να αναδειχθεί σε παγκόσμια πολιτική δύναμη. Παραδόξως, το πρόβλημα αυτό που αναφέρεται σχετικά με τη δύναμη της Ε.Ε. αποκαλύπτει την τεράστια απόκλιση μεταξύ του οικονομικού και του πολιτικού, διπλωματικού, στρατιωτικού ειδικού βάρους, γεγονός που αποδεικνύει ότι η Ε.Ε. είναι ένας οικονομικός γίγαντας, μα ταυτόχρονα ένας πολιτικός νάνος. Επιπλέον, δεδομένου του ρευστού γεωπολιτικού περιβάλλοντος της περιοχής, η νότια γειτονιά της Ε.Ε. πιθανότατα να καταστεί ακόμα πιο πολύπλοκη, στην οποία η Ε.Ε. θα κληθεί να ανταγωνιστεί νέες δυνάμεις, νέους δρώντες, οι οποίοι θα αξιώνουν την επιρροή τους στην περιοχή. Έτσι λοιπόν, η Ε.Ε. θα απω-

⁴⁰⁶ Το αίτημα της Παλαιστινιακής Αρχής υιοθετήθηκε από την πλειονότητα των μελών του ΟΗΕ: θετικά εκφράστηκαν μεγάλες δυνάμεις όπως η Ρωσία και η Κίνα, οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες μεταξύ τους η Γαλλία, η Ισπανία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Κύπρος, το σύνολο του αραβικού κόσμου, των ασιατικών χωρών και της Νότιας Αμερικής. Αναμενόμενη η αρνητική ψήφος του Ισραήλ και των ΗΠΑ «όχι» ψήφισε ακόμη ο Καναδάς και η Τσεχία. Από τις χώρες που απείχαν, αναμενόμενη και προαποφασισμένη ήταν η στάση της Βρετανίας, που είχε θέσει όρους στην Παλαιστινιακή Αρχή, και της Γερμανίας: αποχή επέλεξαν, μεταξύ άλλων, η Βουλγαρία, η Εσθονία, η Κροατία, το Μαυροβούνιο, η Ουγγαρία, η ΠΓΔΜ, η Πολωνία, η Σλοβακία και η Ρουμανία.

λέσει τον ηγετικό της ρόλο και θα αναγκαστεί να περιοριστεί στην αποκατάσταση και την ενδυνάμωση διμερών σχέσεων μόνο με τις χώρες εκείνες της περιοχής που θα το επιθυμούν.

Η Ε.Ε. πιέζεται να προσαρμόσει την πολιτική της σε μία αποστασιοποιημένη πλέον από τη Δύση, Μέση Ανατολή και Β. Αφρική. Αν και το αποτέλεσμα των σημερινών διεργασιών κρίνεται αβέβαιο, είναι σίγουρο ότι η «Αραβική Άνοιξη» μετέβαλε τη γεωπολιτική ισορροπία της περιοχής. Σε αυτό το νέο περιβάλλον η Ε.Ε. δεν επιτυγχάνει να βρει τη θέση της.

Η προσπάθεια αντιμετώπισης και διαχείρισης των διαφόρων αραβικών επαναστάσεων, μας αποκαλύπτει ακόμα μία αδυναμία της Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής: η χρήση στρατιωτικής δύναμης από την Ε.Ε. είναι πολύπλοκη. Η πολυπλοκότητα αυτή έχει βαθιές ρίζες που εντοπίζονται στην αρχή ακόμα της θεμελίωσης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, όταν οι πρώτοι εταίροι πίστευαν ότι για την εγκαθίδρυση πραγματικής και βιώσιμης ειρήνης απαιτείται να αποκατασταθούν αληθινοί, ειλικρινείς και αυθεντικοί δεσμοί μεταξύ των κρατών και να αποφευχθεί ο μιλιταρισμός ο οποίος προσφάτως είχε αποκηρυχθεί από την Ευρώπη, με το τέλος δηλαδή του Β΄ΠΠ. Βέβαια, κάθε κ-μ, στο πίσω μέρος του μυαλού του είχε πάντα τις δικές του επιδιώξεις, φιλοδοξίες αλλά και αμφιβολίες: η Γαλλία επεδίωκε να ανακτήσει την χαμένη αίγλη της και να αναδειχθεί σε χώρα ηγέτη, η Γερμανία επιζητούσε να αποκαταστήσει τη δύναμή της, χώρες, όπως το Βέλγιο, η Ολλανδία και το Λουξεμβούργο στέκονταν με δυσπιστία έναντι των προθέσεων των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, εκδηλώνοντας έτσι προτίμηση στην αμερικανική προστασία παρά στη Γαλλία ή τη Γερμανία στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Η επικρατούσα αντίληψη είναι ότι, υφίσταται σαφής διάκριση μεταξύ αξιών και συμφερόντων. Έτσι, αφενός η προσπάθεια διασφάλισης των συμφερόντων εμπίπτει στη Μακιαβελική θεωρία, αφετέρου η επίκληση των ιδεών και των αξιών, έπλασε μία σχιζοφρενική Ευρωπαϊκή Εξωτερική Πολιτική, η οποία εφαρμόστηκε τις τελευταίες δεκαετίες στην περιοχή της Μεσογείου. Η διγλωσσία λοιπόν εκ μέρους της Ευρώπης διαμόρφωσε ένα κλίμα καχυποψίας.

Εν κατακλείδι, η αβεβαιότητα και η αμφιταλάντευση της Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής, κατέστη εμφανές για ακόμη μία φορά κατά τα τεκταινόμενα στον αραβικό χώρο, όταν η Ευρώπη απέτυχε να υιοθετήσει μία ενιαία στάση. Η ΚΕΠΠΑ από τη στιγμή της γέννησής της το 1992, απέτυχε να χειριστεί την κρίση στη Βοσνία, στην καρδιά της Ευρώπης, ούτε ακόμα μετέχοντας στη διαδικασία του Όσλο να διαχειριστεί την Ισραηλινό-Παλαιστινιακή διαμάχη, αποδεικνύοντας ότι η Ε.Ε. παραμένει αδύναμη μπροστά σε φλέγοντα θέματα. Οτιδήποτε και αν συμβαίνει στην Τυνησία, στη Λιβύη, στην Αίγυπτο ή στη Συρία, οι κρίσεις διαδέχονται η

μία την άλλη χωρίς η Ε.Ε. να είναι σε θέση ουσιαστικά να αντιδράσει και να αρθρώσει ενιαίο λόγο, να παρουσιάσει μία και να εφαρμόσει στην πράξη ενιαία στρατηγική.

Χαρακτηριστικά ο Γάλλος διπλωμάτης Maxime Lefevre αναφέρει για την ευρωπαϊκή αυτή πολυφωνία: «οι κοινές δηλώσεις της Ε.Ε. συνήθως εξυπηρετούν απλώς να καλύπτουν τις διαφωνίες των κ-μ». Και οι διαφωνίες αυτές μπορούμε να πούμε ότι οφείλονται στις δύο σχολές σκέψης: τους Ατλαντιστές και τους Ευρωπαϊστές. Δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι, εκτός από την Ενιαία Αγορά, η ενιαία εξωτερική πολιτική προϋποθέτει και στρατιωτικά μέσα, ένα ακόμα αδύνατο σημείο της Ε.Ε. καθ'όσον η πλειοψηφία των κ-μ αποτελούν ταυτόχρονα και μέλη του ΝΑΤΟ, ενώ αριθμός κ-μ, όπως είναι η Σουηδία, η Μάλτα ή η Αυστρία, έχουν επιλέξει την ουδετερότητα με ότι αυτό συνεπάγεται για την ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν αποφασίσει να επαναξιολογήσουν τη θέση τους στον κόσμο και να επιλέξουν μια πιο αποστασιοποιημένη στάση. Άρα, εκ των πραγμάτων η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να καλύψει το κενό που θα προκύψει από τον απομονωτισμό της μετά-ψυχροπολεμικής Υπερδύναμης. Η Ε.Ε. καλείται να υπερβεί τις διαφορές και να υιοθετήσει κοινή γραμμή η οποία να αρμόζει στην παγκόσμια θέση της. Η «Αραβική Άνοιξη» αποτελεί την καλύτερη ευκαιρία για αυτό.

3.10.7 Ο ρόλος του ΝΑΤΟ στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος

Ο ρόλος και η παρουσία του Βορειοατλαντικού Συμφώνου στο εξεταζόμενο Σύμπλοκο/Σύστημα είναι τουλάχιστον ασαφής και η αμφιβολία αυτή πηγάζει από τα θεμέλια του οργανισμού αυτού, από τον ίδιο το λόγο ύπαρξής του, ο οποίος κινείται επί ξυρού ακμής, έχοντας από την μία πλευρά τη συλλογική άμυνα και το περίφημο άρθρο 5 και από την άλλη τις παγκόσμιες εξω-συμμαχικές απειλές.

Είναι κοινό μυστικό ότι οι ΗΠΑ ασκούν τεράστια επιρροή στη Συμμαχία και ουσιαστικά την χρησιμοποιούν για να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα. Κατ' αυτό τον τρόπο, η περιοχή του εξεταζόμενου Συμπλόκου/Συστήματος, η οποία μετά από μία περίοδο ραστώνης επί προεδρίας Ομπάμα, με την εφαρμογή της πολιτικής «one size fits all»⁴⁰⁷, όπως είδαμε επα-

⁴⁰⁷ Έκφραση που σχετίζεται με πολιτικές ή προσεγγίσεις που είναι τυποποιημένες και δεν είναι προσαρμοσμένες στις κατά περίπτωση ανάγκες.

νέκαμπε στη διεθνή ατζέντα της Ουάσιγκτον και απέκτησε ενδιαφέρον και για το NATO. Όπως διαπιστώσαμε, για τις ΗΠΑ το σύμπλοκο αποτελεί οικονομικό κέντρο της περιοχής, εξασφαλίζει τις πετρωμοναρχίες του Κόλπου καθώς και τα παγκόσμια κοιτάσματα υδρογονανθράκων, ελέγχει τους θαλάσσιους και εναέριους διαδρόμους μεταξύ Δύσης και Κόλπου αλλά και τους αντίστοιχους διαδρόμους με την περιοχή της Κασπίας Θάλασσας.

Το Σύμπλοκο/Συστημά μας ταυτόχρονα συνορεύει με την Ευρωπαϊκή Ένωση η οποία και έχει ζωτικά συμφέροντα στην περιοχή. Μεγάλος αριθμός των κ-μ της είναι ταυτόχρονα και μέλη του NATO και όπως είναι φυσικό προσβλέπουν επίσης στην αρωγή της Συμμαχίας με στόχο την προσπάθεια διασφάλισης των συμφερόντων αυτών⁴⁰⁸. Εδώ όμως έρχεται η αντίδραση της Ουάσιγκτον η οποία δεν επιθυμεί αφενός την χρησιμοποίηση το NATO προς όφελος της Ε.Ε. και αφετέρου την απόκτηση ισχύος από πλευράς Ευρώπης στην περιοχή. Η φιλική αυτή αντιπαράθεση, αν μπορούμε να την ονομάσουμε έτσι, έχει ως αποτέλεσμα την αυτοεξουδετέρωση του NATO. Οι ΗΠΑ αν και εκφράζουν δημοσίως την υποστήριξη τους στην Ε.Ε., εντούτοις την αντιμετωπίζουν με επιφύλαξη, καθώς τη θεωρούν οιονεί περιφερειακή δύναμη η οποία δύναται να μετεξελιχθεί σε παγκόσμια, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την παγκόσμια κυριαρχία τους. Η Ουάσιγκτον γνωρίζει ότι η συμμετοχή των ευρωπαϊκών χωρών στο NATO δεν αποτελεί πλέον μια αναγκαιότητα, αλλά μια επιλογή. Παρόλη την επιχειρηματολογία περί αντιμετώπισης της διεθνούς τρομοκρατίας ή των όπλων μαζικής καταστροφής, όλοι παραδέχονται ότι τίποτα από αυτά δεν βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με την πάλαι ποτέ Σοβιετική απειλή. Η συμπόρευση λοιπόν των κ-μ του NATO με τις ΗΠΑ εξαρτάται από τις παραδοσιακές σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ τους, με την Αμερική να είναι σταθερά η ισχυρότερη δύναμη της συμμαχίας και λιγότερο από το κίνδυνο των νέων απειλών.

Οι επιλογές των κ-μ της Συμμαχίας διαμορφώνουν μια νέα πραγματικότητα. Οι αποφάσεις τους εξαρτώνται άμεσα από τα συμφέροντά τους και όχι από το κοινό καλό, το οποίο μέχρι και σήμερα αποτελούσε τον καταλυτικό παράγοντα της επίτευξης της πολυπόθητης και απαραίτητης για οποιαδήποτε ενέργεια, ομοφωνίας. Αν και για πολλούς το τέλος του Ψυχρού

⁴⁰⁸ Ο Javier Solana, επικεφαλής της ευρωπαϊκής διπλωματίας, αντιλαμβανόταν τον ρόλο του NATO στην περιοχή ως υποστηρικτή των όποιων προσπαθειών της Ε.Ε. η οποία και δικαιωματικά θα κατείχε την πρωτοβουλία και την πρωτοκαθεδρία στις επιλογές, η οποία όμως εμποδίζεται από τις ΗΠΑ.

Solana Xavier, 1997, *NATO and the Mediterranean*, Mediterranean Quarterly, spring, p.11-20.

Πολέμου αποτέλεσε την ευκαιρία για το ΝΑΤΟ να επιδοθεί σε παγκόσμιας κλίμακας αποστολές, συμπεριλαμβανομένης και της περιοχής του Συμπλόκου/Συστήματος που εξετάζουμε, η διαφορά των συμφερόντων των κ-μ αποστέρησε τελικά από τη Συμμαχία τη δυνατότητα αυτή.

Η εμπλοκή του ΝΑΤΟ στο Αφγανιστάν το 2003 θα μπορούσε να θεωρηθεί ως η τελευταία συλλογική προσπάθεια και μάλιστα σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ιδιαιτερότητα όμως σε αυτήν την περίπτωση είναι ότι το ΝΑΤΟ λειτούργησε εφαρμόζοντας τις προβλέψεις του άρθρου 5, αφού ένα κ-μ της, στην προκειμένη περίπτωση οι ΗΠΑ, δέχονταν επίθεση. Η συγκρότηση της ISAF ήταν ένα προϊόν συλλογικής αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των μελών της Συμμαχίας. Η συνεισφορά κάθε κράτους ήταν διαφορετική, ανάλογα με τις επιδιώξεις του και την αντίληψη που είχε για την επιχείρηση η οποία διεξάγονταν χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά από τη ζώνη ευθύνης του ΝΑΤΟ. Η πολύχρονη, μεγάλης έκτασης και πολυδάπανη εμπλοκή των κ-μ στην ISAF, υπό την αμερικανική καθοδήγηση και με την δημιουργηθείσα περιρρέουσα ατμόσφαιρα της εξυπηρέτησης των αμερικανικών συμφερόντων, δημιούργησε στις χώρες κλίμα επιφυλακτικότητας για συμμετοχή\ σε νέες τέτοιου είδους επιχειρήσεις παγκοσμίως και ειδικότερα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής – Ανατολικής Μεσογείου – Β. Αφρικής. Στην περίπτωση του Αφγανιστάν το ΝΑΤΟ σαφώς και υπερέβη τα σύνορά του, όμως ταυτόχρονα απεγκλωβίστηκε θέτοντας ατύπως δεσμεύσεις για καινούργιες επιχειρήσεις.

Η νέα αυτή πραγματικότητα αντικατοπτρίζεται πλήρως στην περιορισμένης έκτασης αποστολή για την εκπαίδευση του προσωπικού στο Ιράκ με σκοπό αυτό να είναι σε θέση να αντικαταστήσει τις δυνάμεις, κυρίως των ΗΠΑ, οι οποίες θα αποχωρούσαν, στην επιχείρηση κατά της πειρατείας (Operation Ocean Shield) στη θαλάσσια περιοχή στο Κέρας της Αφρικής και τέλος πιο πρόσφατα στην επιχείρηση με σκοπό την αποτροπή της λαθρομετανάστευσης στη Μεσόγειο (Operation Active Endeavour). Η μόνη διαφοροποίηση από τις προαναφερθείσες επιχειρήσεις επήλθε με την ενεργό συμμετοχή κ-μ του ΝΑΤΟ είναι αυτή στη Λιβύη.

Πράγματι, η εμπλοκή του ΝΑΤΟ στη Λιβύη είναι ένα σημείο καμπής για τη Συμμαχία, η οποία μετά από αυτή δεν ήταν ποτέ η ίδια. Η εμπειρία στη Λιβύη και, κυρίως αυτά που προηγήθηκαν της στρατιωτικής επέμβασης, κατέδειξαν τις αδυναμίες του Βορειοατλαντικού Συμφώνου και το χάσμα μεταξύ των μελών, αλλά και μεταξύ μελών και «προθύμων» να συνεργαστούν. Οι αδυναμίες αυτές πηγάζουν κυρίως από τη διαφορετική αντίληψη των καταστάσεων από τα κ-μ, η οποία εδράζεται στους τέσσερις γεωπολιτικούς πυλώνες: οικονομία, ασφάλεια, πολιτική και πολιτισμός.

Μια σύντομη περιγραφή του χρονικού της επέμβασης κρίνεται αναγκαία για να κατανοήσουμε τη διάσταση των απόψεων, αλλά κυρίως των συμφερόντων. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Λιβύη άρχισαν στις 19 Μαρτίου 2011, ταυτόχρονα από τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ. Κάθε χώρα εκτελούσε τη δική της επιχείρηση⁴⁰⁹, σε στενό μεταξύ τους συντονισμό. Μετά την παρέλευση ημερών, στις 24 Μαρτίου το ΝΑΤΟ κατάφερε να λάβει την απόφαση να θέσει υπό την αιγίδα του και τις τρεις επιχειρήσεις και να αναλάβει τη διοίκηση των δυνάμεων, η οποία και έγινε στις 31 Μαρτίου. Πού οφειλόταν αυτή η καθυστέρηση; Το χρονικό διάστημα από 19 έως 24 Μαρτίου έντονες διαβουλεύσεις έλαβαν χώρα για τη σκοπιμότητα εμπλοκής της Συμμαχίας. Αρκετά κ-μ παρουσιάζονταν επιφυλακτικά όσον αφορά στην παροχή πολιτικής υποστήριξης στην ιδέα να ηγηθεί το ΝΑΤΟ της επιχείρησης και πολλά περισσότερα αρνήθηκαν να συμμετέχουν στρατιωτικά με δυνάμεις. Η Γαλλία υποστήριζε τη θέση της για συνέχιση των επιχειρήσεων υπό την καθοδήγηση τη δική της και της Βρετανίας, ενώ άλλες χώρες επέμεναν στη Νατοϊκή ομπρέλα. Ενδεικτική του κλίματος που επικρατούσε είναι η απόφαση της Γερμανίας να απέχει από την ψήφιση του υπ' αριθμ 1973 ψηφίσματος του ΣΑ του ΟΗΕ το οποίο και έδινε το πράσινο φως για τη χρήση βίας στη Λιβύη. Η αντιπαράθεση αυτή ανέδειξε τρεις διακριτές τάσεις: οι χώρες που υποστήριζαν τη στρατιωτική επέμβαση όχι όμως υπό την αιγίδα του ΝΑΤΟ, αυτές που επιθυμούσαν τη διεξαγωγή επιχειρήσεων υπό την ομπρέλα της Συμμαχίας και, τέλος, αυτές που δεν συμφωνούσαν καθόλου με τη στρατιωτική επέμβαση στη Λιβύη.

Η Γαλλία περισσότερο από κάθε άλλο μέλος υποστήριζε την άποψη της αυτόνομης διεξαγωγής επιχειρήσεων χωρίς την εμπλοκή του ΝΑΤΟ. Η εξήγηση για αυτή της τη στάση πηγάζει από την απόφασή της να υποστηρίξει τον διωχθέντα πρόεδρο της Τυνησίας, Μπεν Άλι, εκπέμποντας στον αραβικό κόσμο εσφαλμένο μήνυμα. Με την επιλογή της να χτυπήσει τον Καντάφι επιθυμούσε να αναστρέψει το εις βάρος της αρνητικό κλίμα. Προβλέποντας μάλιστα το τέλος του καθεστώτος Καντάφι, προσδοκούσε από τη νέα διακυβέρνηση οικονομικά οφέλη

⁴⁰⁹ Η επιχείρηση της Γαλλίας ήταν υπό την κωδική ονομασία «Harmattan», του ΗΒ «Ellamy» και των ΗΠΑ «Odyssey Dawn».

από γαλλικές επενδύσεις στη χώρα, ως αντάλλαγμα της συμβολής της Γαλλίας στην πολιτική μεταρρύθμιση.⁴¹⁰

Η Γαλλία με αυτόν τον τρόπο επεδίωκε να αποδείξει ότι δύναται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επίλυση διεθνών προβλημάτων. Η συμπεριφορά της αυτή προσομοιάζει με εκείνη την εποχή του στρατηγού Ντε Γκώλ, όταν το 1966 απέσυρε τη χώρα από το στρατιωτικό σκέλος. Το Παρίσι ανέκαθεν πίστευε ότι το NATO τελεί υπό αμερικανική καθοδήγηση, η οποία περιορίζει το περιθώριο ελιγμών και αντιδράσεων. Η επιλογή για ανεξάρτητη από το NATO δράση σηματοδοτεί την επιθυμία για αποστασιοποίηση από τις αγγλοσαξονικές αποφάσεις, ιδιαίτερα όταν αυτές αφορούν το εγγύς περιβάλλον της Ευρώπης. Για τον Σαρκοζύ η υπόθεση Λιβύη αποτελούσε την προσφορότερη ευκαιρία για να αποδείξουν οι Ευρωπαίοι ότι μπορούν και θέλουν να αντιμετωπίσουν τις κρίσεις που αναδύονται στη γειτονιά τους, χωρίς την επέμβαση της Αμερικής.

Αντίθετα με την Γαλλία, ΗΠΑ και ΗΒ υποστήριζαν την άποψη για επέμβαση υπό τη σημαία του NATO, αποδεχόμενες όμως και αυτές ως επιθυμητό στόχο την εκδίωξη του Καντάφι. Την άποψη αυτά περί εμπλοκής του NATO και όχι μεμονωμένης ενέργειας βάσιζαν στο ψήφισμα του ΟΗΕ, το οποίο εξουσιοδοτούσε την ανάληψη δράσης από τη διεθνή κοινότητα για την προστασία των αμάχων. Η πραγματικότητα της απόφασης αυτής είναι διαφορετική από ότι παρουσιάζεται.

Δεν ήταν, δηλαδή η απόφαση του ΟΗΕ η οποία υπαγόρευε τη στάση αυτή της Αμερικής και της Αγγλίας, αλλά η διαφορετική αντίληψη του ρόλου του NATO στο σύμπλοκο. Κράτη - μέλη που υποστηρίζουν ένθερμα τη Συμμαχία, επιζητούσαν γι αυτήν ρόλο πιο ενεργό και ευρύτερο από αυτό που επιθυμούσε η Γαλλία και στηρίζονταν κατά βάση στα ευρωπαϊκά κ-μ. Άλλωστε, σύμφωνα με την πεποίθησή τους, η δοκιμασμένη στρατιωτική μηχανή του NATO ασφαλώς και θα εξασφάλιζε καλύτερα αποτελέσματα από την ad hoc συμμαχία κάποιων χωρών μεμονωμένων.

⁴¹⁰ Χαρακτηριστική ήταν η φράση του Προέδρου Σαρκοζύ «η χαρά για την επιτυχία της επιχείρησης θα μετρηθεί με τις γαλλικές θέσεις εργασίας που θα εξασφαλισθούν ως αποτέλεσμα των νέων συμβολαίων που θα υπογραφούν με την κυβέρνηση στην Τρίπολη».

Sloggett, Dave, 2012, *The RAF's Air War in Libya: New Conflicts in Era of Austerity*, Barnsley: Pen & Sword, p.20.

Ειδικά, όσον αφορά στις ΗΠΑ, οι τραυματικές εμπειρίες στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν τις οδήγησαν στην επαναξιολόγηση της πολιτικής της ηγέτιδας δύναμης σε επιχειρήσεις. Η Ουάσιγκτον προτιμούσε την ανάληψη της ηγεσίας από το ΝΑΤΟ, το οποίο όμως ουσιαστικά ελέγχει, εξασφαλίζοντας για τον εαυτό της έναν ρόλο «οδηγού από το πίσω κάθισμα» (back seat driver), ο οποίος και θα της επιτρέψει να επηρεάζει τις επιχειρήσεις αλλά δεν θα πέφτει επάνω της όλο το βάρος. Η στάση αυτή θα επέτρεπε την πλήρη αξιοποίηση των δομών του ΝΑΤΟ και την σε μεγαλύτερο βαθμό εμπλοκή και άλλων κ-μ. Κατ' αυτόν τον τρόπο, εμμέσως οι ΗΠΑ εμπλέκονταν στην γειτονιά της Ευρώπης, περιορίζοντας την επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η απόφαση της Τουρκίας σχετικά με την επέμβαση στη Λιβύη. Η υιοθέτηση της πολιτικής των μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες που εγκαινίασε ο Νταβούτογλου, ήρθε σε σύγκρουση με την επικείμενη επέμβαση στη Λιβύη. Το ρόλο της περιφερειακής δύναμης το οποίο είχε αναλάβει να διαδραματίσει η Τουρκία τον έθεταν υπό αμφισβήτηση οι αποφάσεις των κ-μ του ΝΑΤΟ. Ειδικά η επιλογή της Γαλλίας για μια εκτός Συμμαχίας επέμβαση με εκείνη και την Αγγλία ως ηγέτιδες δυνάμεις δεν άφηναν στην Άγκυρα περιθώρια ελιγμών. Παράλληλα, ως μουσουλμανικό κράτος με στενές επαφές με τον αραβικό κόσμο και ειδικότερα με τα καθεστώτα, όπως αυτό του Καντάφι, με τα οποία είχε ισχυρούς οικονομικούς δεσμούς, δεν επιθυμούσε την ανατροπή και ο μόνος τρόπος τελικά για να εξισορροπήσει όλα αυτά τα αντικρουόμενα δεδομένα ήταν να υποστηρίξει μια επέμβαση υπό την αιγίδα του ΝΑΤΟ. Έτσι, θα μπορούσε έστω να εισακουστεί ως μέλος της Συμμαχίας, ενώ στην περίπτωση της μεμονωμένης επέμβασης από τη Γαλλία, την Αγγλία και τις λοιπές ευρωπαϊκές χώρες, θα βίωνε τον de facto αποκλεισμό, τον οποίο ήδη είχε βιώσει από τη Γαλλία, η οποία δεν προσκάλεσε την Τουρκία στη διάσκεψη των Παρισίων την 19 Μαρτίου που αφορούσε τις σχεδιαζόμενες επιχειρήσεις στη Λιβύη.

Εκτός των δύο περιπτώσεων υποστήριξης με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο της διεξαγωγής στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Λιβύη, υπήρξε και αυτή των κ-μ τα οποία ναι μεν συμφωνούσαν πολιτικά στην ιδέα αλλά δεν συμφωνούσαν να την υποστηρίξουν συνεισφέροντας στρατιωτικά. Πρώτη η Γερμανία, ισχυρό μέλος του ΝΑΤΟ και ακολουθώντας και η Πολωνία μαζί με άλλα κ-μ, ψήφισαν υπέρ της εμπλοκής του ΝΑΤΟ ώστε να επιτευχθεί η απαραίτητη για τη λήψη απόφασης, ομοφωνία, πλην όμως διαφώνησαν με αυτή καθ'εαυτήν την ενέργεια, καθώς και με το ψήφισμα του ΣΑ. Η διαφωνία αυτή αποτυπώθηκε με την άρνηση για αποστο-

λή δυνάμεων για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Χαρακτηριστική ήταν και η άρνηση της Γερμανίας έστω να αυξήσει τις δυνάμεις της στο Αφγανιστάν προκειμένου να ελαφρύνει τα κ-μ που συμμετείχαν στις επιχειρήσεις στη Λιβύη.

Στο ίδιο μήκος κύματος βρέθηκε και η Πολωνία. Το παράδοξο όμως σε αυτήν την περίπτωση είναι ότι η χώρα αυτή από εντάξεως της στο NATO παρουσιάστηκε ως πρόθυμη να συμμετάσχει σε όλες τις δεσμεύσεις της Συμμαχίας στο σύμπλοκο: Ιράκ και Αφγανιστάν και μάλιστα γενναϊόδωρα. Οι επιλογές της στο πλαίσιο αυτό τα προηγούμενα 15 χρόνια ήταν πάντα εναρμονισμένες με τις αντίστοιχες των ΗΠΑ. Η επίσημη εκδοχή για αυτή τη στάση ήταν βασισμένη στη συμμετοχή της Πολωνίας στην επιχείρηση στο Ιράκ υπό την πίεση της ύπαρξης όπλων μαζικής καταστροφής τα όποια τελικά ποτέ δεν βρέθηκαν. Έτσι λοιπόν, η Βαρσοβία δεν έβρισκε λόγο να συμμετάσχει στρατιωτικά στη Λιβύη παρά την πολιτική συγκατάθεση της προκειμένου να αποφευχθεί το ρήγμα. Ανεπίσημα και στην πραγματικότητα, η Πολωνία δεν συμμετείχε στη Λιβύη, διότι δεν έλαβε τα αναμενόμενα κέρδη από τις ΗΠΑ για τη συμμετοχή της στο Ιράκ. Η Βαρσοβία είχε επενδύσει στη συμμετοχή της αυτή και είχε λάβει διαβεβαιώσεις περί οικονομικής της αποζημίωσης με σκοπό τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεών της, ως αντάλλαγμα, αφού ήταν από τις λίγες χώρες οι οποίες υποστήριζαν τις ΗΠΑ στο Ιράκ.

Η παραπάνω περιγραφείσα συμπεριφορά των κ-μ κατέδειξε ότι η εμπλοκή του NATO σε επιχειρήσεις εκτός του άρθρου 5, εκλαμβάνεται περισσότερο ως μια συμμαχία προθύμων παρά ως καθολική υποχρέωση πηγάζουσα από τις αρχές και τις αξίες της Συμμαχίας. Η διαφορετική αντίδραση των μελών θα μπορούσε να δυναμιτίσει τη συνοχή του NATO διότι θεμελιώδης και ανυπέρβλητη αρχή λήψης απόφασης είναι η ομοφωνία. Εδώ λοιπόν, για να παρακαμφθεί αναίμακτα το εμπόδιο αυτό και για να είναι όλοι ικανοποιημένοι, επινοήθηκε ο διαχωρισμός της απόφασης κάθε κ-μ σε δύο συνιστώσες: την πολιτική και τη στρατιωτική.

Παρέχοντας την πολιτική στήριξη των αποφάσεων της Συμμαχίας επιτυγχάνεται η πολυπόθητη ομοφωνία, λαμβάνεται απόφαση και δρομολογείται η διεξαγωγή της επιχείρησης. Από την άλλη πλευρά, μη παρέχοντας στρατιωτική στήριξη, τα κ-μ αφενός διατυπώνουν ουσιαστικά την αντίθεσή τους προς τη σχεδιαζόμενη ενέργεια, αφετέρου δίδουν τη δυνατότητα συμμετοχής στα κράτη, που επιθυμούν να συμμετάσχουν απρόσκοπτα. Ταυτόχρονα, η πρακτική αυτή είναι ωφέλιμη και στο εσωτερικό κάθε χώρας. Κάθε κυβέρνηση παρουσιάζει και εστιάζει το ενδιαφέρον της στο σκέλος της απόφασης που επιθυμεί, πολιτικό ή στρατιωτικό, ανάλογα με τα οφέλη τα οποία προσδοκά να αποκομίσει από την κοινή γνώμη.

Στο σημείο αυτό τίθενται τα ερωτήματα της επάρκειας των στρατιωτικών δυνάμεων αφού δεν συμμετέχουν όλα τα κ-μ, της αποτελεσματικότητας των διαθέσιμων δυνάμεων, της καταλληλότητας και προσαρμογής στη συγκεκριμένη επιχείρηση και τελικά της αξιοπιστίας της ίδιας της ικανότητας του NATO. Η απάντηση σε όλα αυτά τα καίρια ερωτήματα προέρχεται από την παροχή της δυνατότητας συμμετοχής σε επιχειρήσεις της Συμμαχίας σε κράτη που δεν είναι κ-μ, αλλά επιθυμούν να επιχειρήσουν υπό την ομπρέλα της. Το NATO δηλαδή αποδέχεται τη συνεργασία ad hoc με χώρες οι οποίες μπορούν να παράσχουν τις στρατιωτικές εκείνες δυνατότητες, τις διευκολύνσεις ή ακόμα και την οικονομική στήριξη, τις οποίες έχει ανάγκη η Συμμαχία για την επιτυχή διεξαγωγή της επιχείρησης. Κατ'ουσίαν το NATO σε αυτήν την περίπτωση λειτουργεί ως ένα κεντρικός κόμβος (hub) στον οποίο προσαρμόζονται ικανότητες, δεξιότητες, διευκολύνσεις, υποστήριξη τα οποία βεβαίως είναι αναγκαία για μια επιχείρηση.

Στην περίπτωση της Λιβύης χώρες εκτός NATO οι οποίες προθυμοποιήθηκαν και έλαβαν μέρος ήταν: η Σουηδία, το Κατάρ, η Σαουδική Αραβία και η Ιορδανία. Κάθε μία από αυτές συμμετέχει για δικούς της λόγους. Ειδικότερα, η Σουηδία έχοντας ένα προνομιακό καθεστώς με το NATO, συμμετέχει πολύ συχνά σε συμμαχικές δραστηριότητες (εκπαίδευση και επιχειρήσεις).⁴¹¹ Όσον αφορά στις υπόλοιπες τρεις αραβικές, μάλιστα χώρες, έχουμε ήδη διαπιστώσει τον ανταγωνισμό μεταξύ τους και τις γεωστρατηγικές επιδιώξεις τους στη Λιβύη μετά τον Καντάφι.

Το NATO τελικά δεν διαδραμάτισε τον ρόλο που θα του αναλογούσε ως την μόνη παγκόσμια συμμαχία. Η επιρροή των ΗΠΑ στη λειτουργία του είναι αδιαμφισβήτητη, αλλά τα κ-μ μετά από τις άστοχες επιλογές του παρελθόντος (Ιράκ και Αφγανιστάν) οι οποίες τα ενέπλεξαν σε ατέρμονες, όπως αποδείχτηκαν, επιχειρήσεις και οι οποίες ακόμα και σήμερα μετά από 15 περίπου χρόνια απορροφούν σημαντικούς πόρους (ανθρώπινο δυναμικό και χρήματα) αποφάσισαν να διαφοροποιηθούν από τις επιθυμίες της Αμερικής, στο πλαίσιο πάντα των θεμελιωδών αρχών της Συμμαχίας, ώστε να μην διακυβεύεται η ενότητά της.

⁴¹¹ Η Σουηδία μαζί με την Αυστραλία, την Αυστρία, τη Φινλανδία, τη Νέα Ζηλανδία και την Ελβετία ανήκουν στην κατηγορία των 7 NNN (Not NATO Nations) με τα οποία το NATO έχει συνάψει ειδικές συμφωνίες συνεργασίας (AC/35-D).

Μπορεί η μεταψυχροπολεμική δραστηριοποίηση του NATO να προσανατολίζεται στην Μέση Ανατολή και στη Μεσόγειο, δηλαδή στην καρδιά του Συμπλόκου/Συστήματος μας, εντούτοις η επιρροή του δεν μπορεί να θεωρηθεί επιτυχημένη. Οι εσωτερικοί ανταγωνισμοί μεταξύ των κ-μ τα οποία, αφού δεν αντιμετωπίζουν άμεση απειλή χρησιμοποιούν την ιδιότητά τους ως μέλη της Συμμαχίας για την εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων, σε συνδυασμό με την παρείσφρηση στους κόλπους της, κατόπιν προσκλήσεως, χωρών εκτός «νυμφώνος» για την κάλυψη των κενών από την άρνηση συμμετοχής όλων των κ-μ, διαμορφώνουν ένα καινούργιο πλαίσιο λειτουργίας, πιο χαλαρό.

Η εκτός των στενών ορίων της βορειοατλαντικής συμμαχίας εμπλοκής δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη. Κανένα κ-μ δεν είναι διατεθειμένο να σηκώσει το φορτίο εξαιτίας της εμπλοκής του NATO σε επιχειρήσεις, οι οποίες δεν υπαγορεύονται από την υπεράσπιση της συλλογικής άμυνας. Ειδικότερα για την περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος μας, ο ευρωπαϊκός, κατά βάση, προσανατολισμός του NATO δεν του επιτρέπει να εμπλακεί αυτόνομα στην προς εξέταση περιοχή. Τα κ-μ του Νότου φυσικά και ενδιαφέρονται πολύ περισσότερο από αυτά του Βορρά για τα τεκταινόμενα στη Μέση Ανατολή και τη Μεσόγειο και βεβαίως επιθυμούν την ενεργό εμπλοκή της Συμμαχίας. Ωστόσο, στο πλαίσιο της αλληλεγγύης που επιβάλλουν οι αρχές και οι κανόνες λειτουργίας της Συμμαχίας, εναρμονίζουν τις επιλογές τους με τα υπόλοιπα μέλη. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι απεμπολούν τα συμφέροντά τους. Κάθε άλλο, απλώς αναζητούν τρόπους συμβιβασμού, όπως διαπιστώσαμε, όπως αυτός του διαχωρισμού της πολιτικής από τη στρατιωτική απόφαση, της οποίας και θα αμφισβητείται πάντα η νομιμότητα.

3.10.8 Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στο εσωτερικό του Συμπλόκου/Συστήματος

Όταν αναφέρονται σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ανακαλούμε αυτόματα στο νου μας εικόνες από ανθρώπους και οργανώσεις να προσφέρουν φαγητό, νερό, ρούχα, προστασία από το κρύο και τη βροχή, ιατροφαρμακευτική βοήθεια και, γενικά καταφύγιο για κάθε είδους κατατρεγμένο σε αυτόν τον κόσμο. Εύλογα λοιπόν, θα αναρωτηθούμε, για ποιον λόγο θα μπορούσαν οι οργανώσεις αυτές να μας απασχολήσουν στη διαδικασία επηρεασμού του Συμπλόκου/Συστήματος μας και με ποιον τρόπο επηρεάζουν την κατανομή ισχύος σε αυτό.

Θεωρητικά οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)⁴¹², οι οποίες υποστηρίζουν και υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, προσφέροντας αφιλοκερδώς την ανθρωπιστική τους βοήθεια, αποτελούν το αντίπαλο δέος των κυβερνητικών και εκείνων των μη δρώντων, οι οποίοι επιβουλεύονται την ασφάλεια, την αξιοπρέπεια και τελικά την ίδια την ανθρώπινη υπόσταση. Οι ΜΚΟ λοιπόν, αντλούν την ηθική και όχι μόνον, νομιμοποίησή τους ως φορείς της προάσπισης των «αδιαμφισβήτητων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρώπινης οικογένειας»⁴¹³. Ωστόσο, κρίνεται σκόπιμο να τονίσουμε ότι τα όρια μάλλον μεταξύ του εθελοντισμού και της παροχής έμμισθων υπηρεσιών είναι συχνά αρκετά ρευστά και δυσδιάκριτα.

Οι ΜΚΟ έκαναν την εμφάνισή τους την επαύριον της ίδρυσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών με σκοπό να υποστηρίζουν τις δομές και τους θεσμούς της μετά-πολεμικής περιόδου, συμπεριλαμβανομένων και αυτών της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της οικονομικής ανάπτυξης και εν γένει της ευημερίας του ανθρώπου. Με την ίδρυσή τους οι 69 ΜΚΟ της εποχής (1948), ανέλαβαν επίσημα συμβουλευτικό ρόλο στα Η.Ε. Σήμερα, ο αριθμός τους υπερβαίνει τις 4000 και οι περισσότερες από αυτές εμφανίζονται ως υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παγκοσμίως.

Κομβικό σημείο και χρονική στιγμή έκρηξης του αριθμού των ΜΚΟ υπήρξε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το οποίο και άνοιξε διάπλατα το δρόμο στη δραστηριοποίηση ΜΚΟ σε περιοχές όπου συχνά το κράτος δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες των πολιτών του. Κατά αντιστοιχία του τότε, σήμερα βιώνουμε πάλι την απόλυτη έκρηξη στην περιοχή, όπου η «Αραβική Άνοιξη» επεβλήθη και τώρα υποχωρεί άτακτα αφήνοντας πίσω της κατεστραμμένες χώρες.

Η εμφάνιση και η μετεξέλιξη των ΜΚΟ σε πραγματική βιομηχανία, στηρίχθηκε κατά βάση στη δραστηριοποίησή τους σε τομείς εκτός του δημοκρατικού και κυβερνητικού πλαισίου, καθώς και στην ευρείας κλίμακας οικονομική τους υποστήριξη από ιδιωτικές και μη πηγές,

⁴¹² Ο όρος «μη κυβερνητική οργάνωση» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά με την ίδρυση των ΗΕ το 1945 στις προβλέψεις του άρθρου 71 του Κεφ. Χ του Καταστατικού Χάρτη των ΗΕ. Ο ορισμός ΜΚΟ (INGO) αναφέρεται για πρώτη φορά στο ψήφισμα 288 (Χ) του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου (ECOSOC) στις 27 Φεβρουαρίου 1950 και ορίζεται ως ο «κάθε διεθνής οργανισμός που δεν υποστηρίζεται από μια διεθνή συνθήκη».

⁴¹³ “The universal Declaration of Human Rights”, United Nations General Assembly, Paris, Dec., 1948

διαμέσου ποικίλων ανθρωπιστικών δομών.⁴¹⁴ Οι ενέργειες των ΜΚΟ συχνά χρησιμοποιούνται ως μοχλοί πίεσης ενάντια σε συγκεκριμένα συμφέροντα ή για την υπεράσπιση άλλων. Είναι δυνατή η δημιουργία μιας ΜΚΟ να είναι αποτέλεσμα της αγαθής θέλησης για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας ή για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά οι ενδιάμεσες ενέργειες, οι κινήσεις και οι επιλογές τους, επηρεάζουν συμφέροντα, θετικά ή αρνητικά. Η εκμετάλλευση λοιπόν εκούσια ή ακούσια των πιέσεων αυτών για ίδιον όφελος, μέσω της χρηματοδότησης αποτελεί το διακύβευμα στην ύπαρξη των ΜΚΟ.

Ο κίνδυνος αυτός μεγιστοποιείται στην περίπτωση δημιουργίας ΜΚΟ από τα ίδια τα κράτη. Πολλές κυβερνήσεις ιδρύουν δικές τους ΜΚΟ με στόχο την απρόσκοπτη προώθηση των θέσεων και των πολιτικών τους. Είναι οι γνωστές GONGOs (Government – Organized Non – Governmental Organizations), οι οποίες έκαναν την εμφάνισή τους κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.⁴¹⁵ Ουσιαστικά, τα κράτη χρησιμοποιούν ως όπλα τα μέλη των οργανώσεων, τους πολίτες του κράτους, προκειμένου να εξυπηρετήσουν μια κοινώς αποδεκτή ιδέα, έναν σκοπό.

Κατά αναλογία των παραπάνω ΜΚΟ, η ολοένα αυξανόμενη χρηματοδότηση οδηγεί, εταιρείες, ιδιώτες, διεθνείς οργανισμούς κ.λπ. να ιδρύσουν νέες ΜΚΟ (Donor Organized Non Governmental Organizations, DONGOs) με μοναδικό σκοπό την προώθηση των επιχειρηματικών ή λοιπών συμφερόντων με την προσαρμογή των οργανώσεων αυτών στα προγράμματα και στις επιδιώξεις τους. Τέλος, υπάρχει και η κατηγορία των ΜΚΟ (Quasi – Non Governmental Organizations, QNGOs), οι οποίες έχουν μεν ιδρυθεί ανεξάρτητα από οποιαδή-

⁴¹⁴ Για παράδειγμα η ΜΚΟ World Vision έχει ετήσιο προϋπολογισμό, που αγγίζει τα 2,8 δις δολάρια, συμπεριλαμβανομένων τεραστίων κρατικών επιχορηγήσεων,

“World Vision International 2015 Annual Review,” World Vision International, London, Oct 30, 2016, p.32.

Επίσης, η Ε.Ε. μέσω του προγράμματός της για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα (European Instrument for Democracy and Human Rights, EIDHR), επιχορηγεί ετησίως περί τις 900 ΜΚΟ με 160 εκατ. ευρώ.

Compedium 2007-2010 (Brussels: European Instrument for Democracy and Human Rights, 17/1/2016)

⁴¹⁵ Προς επίρρωση των παραπάνω, χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της προώθησης του σχεδίου «Ανά» με τη βοήθεια διεθνών ΜΚΟ.

www.ifestos.edu.gr, Μιχάλης Ιγνατίου, «Τα μαύρα δολάρια για το “ΝΑΙ” στο σχέδιο Ανά», *ΕΘΝΟΣ ΤΗΣ ΚΥ-ΡΙΑΚΗΣ*, 8/8/2008,

www.ethnos.gr/article.asp?catid=22767&subid=2&pubid=1370668 , 28/7/2014

ποτε κρατική εξουσία ή πηγή χρηματοδότησης, εντούτοις το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων τους προέρχεται από τους κρατικούς προϋπολογισμούς. Η αυτονομία των ΜΚΟ αυτών είναι έωλη, καθώς απαιτείται η ισορροπία ανάμεσα στους ίδιους στόχους και στις προθέσεις των χρηματοδοτών.⁴¹⁶

Η συγκεκριμένη περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος μας, όπως ανέφερα και πιο πάνω, αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί, πεδίο δόξης λαμπρόν για τις ΜΚΟ. Η προσπάθειά τους εκ πρώτης όψεως, εντοπίζεται στην παροχή κάθε είδους βοήθειας στους χειμαζόμενους από τις διαρκείς συγκρούσεις, άμαχους πληθυσμούς. Η βοήθεια αυτή συχνά συνοψίζεται στην υποστήριξη των ντόπιων να παραμείνουν στις εστίες τους ή να επιστρέψουν σε αυτές, προσφέροντάς τους όλα τα απαραίτητα για την επιβίωσή τους. Από την άλλη πλευρά όμως, συναντούμε την περίπτωση εκείνη κατά την οποία οι ΜΚΟ προτρέπουν και διευκολύνουν τους ντόπιους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Τους παρέχουν τα μέσα για να αποχωρήσουν, τους εξασφαλίζουν την έξοδο και τον διάδρομο διαφυγής και τελικά τους οδηγούν σε «ασφαλείς» χώρους υποδοχής (προσφυγικούς καταυλισμούς).

Ας εξετάσουμε λοιπόν τις δύο αυτές πρακτικές των ΜΚΟ οι οποίες σχετίζονται με τον πληθυσμό. Στην πρώτη περίπτωση, αυτή της παραμονής του πληθυσμού στις πατρογονικές εστίες, έχουμε ουσιαστικά τη διατήρηση του status quo. Οι πολίτες σε περίπτωση ανάγκης θα υπερασπιστούν τις εστίες τους, ενώ ταυτόχρονα η ύπαρξη ενός αποφασισμένου να αγωνιστεί πληθυσμού, δρα ανασταλτικά στα σχέδια των όποιων επιβουλέων. Την περίπτωση αυτή τη συναντήσαμε ευρέως στο Σύμπλοκο μας στις Κουρδικές περιοχές, όπου οι Κούρδοι μαχητές όχι μόνον πολέμησαν εναντίον του Daesh, προστατεύοντας τις οικογένειές τους και την περιουσία τους, αλλά ανέκτησαν και εδάφη, τα οποία διεκδικούσαν χρόνια, με αποτέλεσμα να διευρύνουν την επικράτειά τους και να αυξήσουν την ισχύ τους. Έτσι πλέον, διαθέτουν ισχυρά διαπραγματευτικά χαρτιά, τα οποία θα χρησιμοποιήσουν στο μέλλον, όταν θα τελειώσει ο πόλεμος στη Συρία. Με τον τρόπο αυτόν επίσης, εξασφάλισαν και τον βόρειο ενεργειακό διάδρομο, τον οποίο τόσο επιθυμούν οι ΗΠΑ. Βέβαια σήμερα, η Τουρκία προσπαθεί εναγωνίως να ακυ-

⁴¹⁶ Διαμαντάκης, Δημήτριος, 2015, *Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) ως συντελεστές της Διεθνούς Πολιτικής. Μία εναλλακτική προσέγγιση της ισχύος στη Διεθνή Σκηνή;*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονία, , σσ.7-9.

ρώσει τα σχέδια αυτά εξαπολύοντας επίθεση κατά των Κούρδων στο Αφρίν ,υπό το πρόσχημα του αγώνα κατά της τρομοκρατίας⁴¹⁷.

Στην περίπτωση της μετακίνησής των κατοίκων και εγκατάστασής τους, μόνιμης ή για περιορισμένο χρόνο, εκτός της εμπόλεμης ζώνης, όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, οι ισορροπίες διαταράσσονται: δεν υφίσταται τοπική αντίσταση και η κατάληψη των περιοχών αυτών διευκολύνεται. Ταυτόχρονα, μεταβάλλεται η πληθυσμιακή φυσιογνωμία της περιοχής. Αντίστοιχα, οι περιοχές όπου εγκαθίστανται οι εκτοπισμένοι πληθυσμοί, οι προσφυγικοί καταυλισμοί δηλαδή, ανάλογα με τον χρόνο παραμονής των προσφύγων, υπόκεινται σε πολιτιστική αλλοίωση. Για παράδειγμα, τα κύματα προσφύγων που καταφθάνουν στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και στα Δωδεκάνησα, δημιουργούν καταστάσεις, οι οποίες δεν αντιμετωπίζονται τοπικά, αφού σε πολλές περιπτώσεις ο αριθμός των Παρατύπων Εισελθόντων Προσώπων (ΠΕΠ) υπερβαίνει ακόμα και αυτόν του τοπικού πληθυσμού⁴¹⁸.

Η επιλογή μετακίνησης των κατοίκων και δημιουργίας προσφυγικών καταυλισμών, εξυπηρετεί και άλλους σκοπούς: τη διευκόλυνση διακίνησης μαχητών και στρατολόγησης νέων. Η μαζική φυγή του πληθυσμού υπό την αιγίδα των ΜΚΟ διευκολύνει τόσο την εκκένωση των μαχητών από την ζώνη των επιχειρήσεων, όσο και την προώθηση νέων. Ειδικά στις περιπτώσεις, όπως διαπιστώσαμε με το Ισλαμικό Κράτος, στις οποίες η στρατολόγηση μελών γίνεται σε ολόκληρο τον κόσμο, η προώθηση και η επιστροφή τους εξασφαλίζεται μέσω των προσφυγικών ροών υπό την κάλυψη του ανθρώπινου δράματος. Δεν είναι λίγες οι φορές που είδαμε στις ειδήσεις να ομιλούν για τη σύλληψη ή την αναζήτηση μελών του ΙΚ, τα οποία παρανόμως αποβιβάστηκαν σε Ελληνικά νησιά και κατόπιν χάθηκαν κάπου στην Ευρώπη.

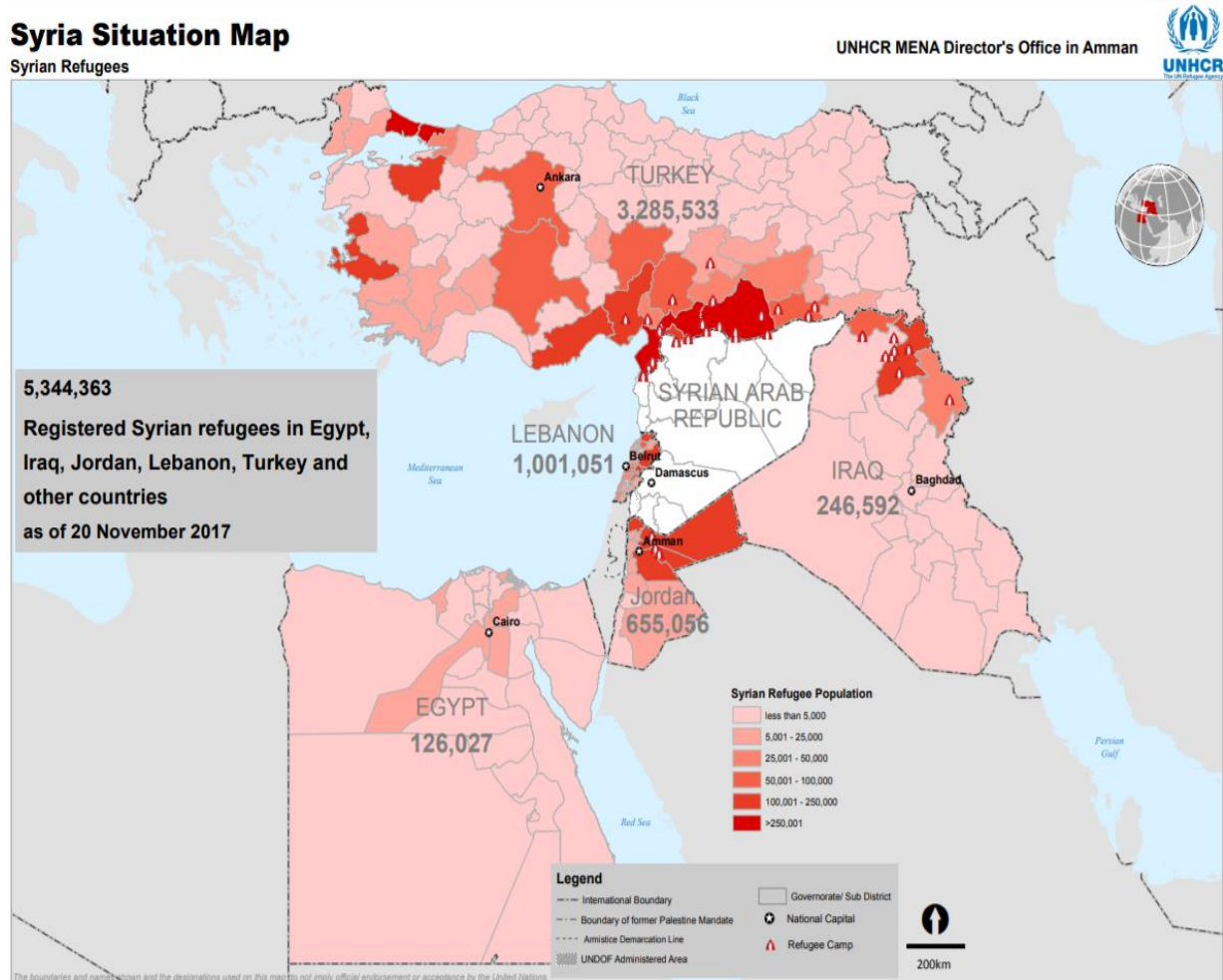
Ταυτόχρονα, οι καταυλισμοί λειτουργούν και ως δεξαμενές άντλησης ανθρώπινου δυναμικού για την συνέχιση των επιχειρήσεων και αναφερόμαστε βεβαίως σε όλες τις αντιμαχόμενες πλευρές. Η μέθοδος αυτή είναι γνωστή από το παρελθόν όταν η Αμερική με το «Σχέδιο

417 Από τις 20 Ιανουαρίου βρίσκεται σε εξέλιξη μεγάλη κλίμακας στρατιωτική επιχείρηση με τίτλο «Επιχείρηση Κλάδος Ελαίας» με αεροπορικές επιδρομές και χερσαίες επιχειρήσεις στην περιοχή Αφρίν της Συρίας, προαναγγέλλοντας μάλιστα πως θα ακολουθήσει το Μάνμπιτζ, το οποίο επίσης βρίσκεται υπό τον έλεγχο των Κούρδων. <http://mignatiou.com/2018/01/i-legomeni-epichirisi-klados-eleas/>, πρόσβαση 28/1/2018.

418 «Η μετανάστευση είναι στην πραγματικότητα η επέκταση ενός ζωτικού χώρου πέραν από τα όριά του και δεν εκφράζεται με ευθείες εφόσον αποτελεί δυσδιάστατη επιφάνεια.».

Ratzel Friedrich; 2011, *Ο Ζωτικός Χώρος*, Αθήνα, ΠΡΟΣΚΗΝΙΟ, Μετάφραση Μακρή Μερόπη, σελ. 53.,

Μάρσαλ», αλλά και οι άλλες χώρες προσέφεραν ανθρωπιστική βοήθεια στις κατεστραμμένες από τον πόλεμο χώρες: τα στρατόπεδα προσφύγων στα οποία παρέχονταν τρόφιμα, νερό και φάρμακα, λειτουργούσαν ως κέντρα στρατολόγησης αντικομμουνιστών για τις τοπικές ομάδες, καθώς και καταφύγια – σημεία ανεφοδιασμού.⁴¹⁹

Χάρτης 29: Η διασπορά των Σύριων προσφύγων στις γειτονικές χώρες με την 20 Νοεμβρίου 2017.

Πηγή: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/60859>, πρόσβαση 10/03/2018.

Η εμπλοκή, καθώς και ο βαθμός συμμετοχής των ΜΚΟ στα τεκταινόμενα στο Σύμπλοκό/Συστημά μας δεν είναι φυσικά δυνατόν να καταγραφεί. Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος επιστράτευσης ΜΚΟ προκειμένου να μην είναι εμφανείς αφενός η ενεργός η ανάμειξή τους

⁴¹⁹ Χουλιάρας, Αστέρης, 2002, *Αναζητώντας τη Χρυσή Τομή: η Πολιτικοποίηση των ΜΚΟ*, συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο *Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών*, Αθήνα, ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σσ.107-108.

επ'ωφελεία κάποιου, αφετέρου οι στόχοι και οι επιδιώξεις τους. Είναι κοινό μυστικό ο ρόλος συγκεκριμένων ΜΚΟ αλλά η απόδειξη είναι δύσκολη έως αδύνατη. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ρωσίας και, συγκεκριμένα του ιδίου του Προέδρου Πούτιν, ο οποίος από το 2005 προσπαθεί να ελέγξει την δραστηριότητα των ΜΚΟ, ακόμα και με νομοθετικές παρεμβάσεις ή την επιστράτευση για τον λόγο αυτόν των Ρωσικών μυστικών υπηρεσιών (FSB)⁴²⁰. Αφορμή για την ενέργεια αυτή στάθηκαν οι επονομαζόμενες «έγχρωμες επαναστάσεις»⁴²¹ σε πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες.

Αλλά δεν είναι μόνον η Ρωσία, η οποία προσπαθεί να θέσει κανόνες στη δραστηριοποίηση των ΜΚΟ. Η χρήση των ΜΚΟ ως μέσου επίτευξης πολιτικών – οικονομικών ακόμα και στρατιωτικών σκοπών, δεν είναι μία πρόσφατη επινοήση. Αν όχι το σύνολο των έργων τους, ένα μεγάλο ποσοστό αυτών, χαρακτηρίζονται πολιτικά. Η προσπάθεια λοιπόν των κρατών να νομοθετήσουν προκειμένου να ελέγξουν τον τρόπο δράσης των ΜΚΟ, επιβεβαιώνει την ενασχόλησή τους όχι μόνον με το καθ'εαυτό το ανθρωπιστικό τους έργο. Τα κράτη επιθυμούν πλέον να γνωρίζουν, αν και πώς οι ενέργειες των ΜΚΟ υποστηρίζουν τα εθνικά συμφέροντα.

Καθίσταται λοιπόν φυσικά αδύνατον να περιγράψουμε την ακριβή δράση των ΜΚΟ στο Σύμπλοκό μας και τον τρόπο με τον οποίο τελικά επηρεάζεται η κατανομή ισχύος από αυτήν. Το γεγονός ότι δεν μπορούμε με απτές αποδείξεις να καταγράψουμε την εμπλοκή τους δεν σημαίνει βέβαια ότι δεν υφίσταται. Άλλωστε η ύπαρξη και η δραστηριοποίησή τους υπό το πρόσημο της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, είναι εμφανής. Ωστόσο, η αποκάλυψη των πραγματικών κινήτρων δεν είναι εφικτή.

⁴²⁰ «ΜΚΟ, κατασκοπία και Πούτιν», ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, πρόσβαση 26/5/2013,

www.kathimerini.gr/489245/article/epikairothta/kosmos/mko-kataskopeia-kai-pytin, πρόσβαση 13/9/2014.

⁴²¹ «Έγχρωμες επαναστάσεις» αποκαλούνται οι ανατροπές καθεστώτων σε χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ), με την υποστήριξη ξένων δυνάμεων, οι οποίες αντετίθεντο στα Ρωσικά συμφέροντα. Οι πιο κλασικές είναι αυτές της Ουκρανίας και της Γεωργίας. Ο χαρακτηρισμός «έγχρωμη» αποδίδεται σε αυτές διότι οι «επαναστάτες» κάθε φορά επέλεξαν ένα χρώμα να φέρουν για να ξεχωρίζουν. Άλλωστε το «χρώμα» πάντα παραπέμπει σε κάτι ειρηνικό και έτσι προκαλούνται οι αντίστοιχοι συνειρμοί για ειρηνική ανατροπή του καθεστώτος.

4. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΑΣΕΩΝ ΙΣΧΥΟΣ

Οι βασικοί υπερσυστημικοί δρώντες, ΗΠΑ και Ρωσία, συγκροτούν το βασικό δίπολο ανταγωνισμού στο εξεταζόμενο Σύμπλοκο/Σύστημα. Πλέον όμως αυτού, η Γαλλία διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην κατανομή της ισχύος στο υπόψη Σύμπλοκο/Σύστημα, ο οποίος προϊόντος του χρόνου και αυξανομένης της ισχύος του υποσυστήματος Ισραήλ – Κύπρος – Ελλάδα – Αίγυπτος, γίνεται ολοένα και πιο σημαντικός, και ο οποίος υπό το πρίσμα του γεωπολιτικού παράγοντα, κατισχύει του διπόλου ΗΠΑ-Ρωσία. Παράλληλα, η Κίνα παρεισφρόντας στο Σύστημά μας, επηρεάζει την ανακατανομή ισχύος, επιδιώκοντας να αποσυνθέσει το υφιστάμενο δίπολο, συγκροτώντας ένα νέο: ΗΠΑ-Κίνα ή Ρωσία-Κίνα.

Πιο συγκεκριμένα, βασικός πόλος του υπερσυστήματος δεν θα μπορούσε να ήταν άλλος παρά μόνον οι ΗΠΑ. Ο παρεμβατισμός των ΗΠΑ μέχρι τη δεκαετία του 2010 ήταν έντονος στην περιοχή της Μ. Ανατολής, λόγω των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πηγών. Όμως η εξαγωγή σχιστολιθικού πετρελαίου και αερίου σε συνδυασμό με την αύξηση παγκόσμιας επιρροής της Κίνας, οδήγησαν τις ΗΠΑ στον αναπροσανατολισμό της παγκόσμιας πολιτικής τους και στη στροφή του ενδιαφέροντός της προς την Ασία. Οι ΗΠΑ προετοιμάστηκαν να αντιμετωπίσουν τις πιθανές κρίσεις οι οποίες είναι δυνατόν να προκληθούν στις περιοχές αστάθειας, όπως στην Κορέα από μια ενδεχόμενη ενοποίηση της, στις διαφιλονικούμενες περιοχές μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν, στην Ταϊβάν λόγω της σύγκρουσης των Κινεζικών και Αμερικανικών οικονομικών συμφερόντων ή στη Νότια Σινική Θάλασσα εξαιτίας των εντάσεων που παραμένουν και προκαλούνται από τη διεκδίκηση της εκμετάλλευσης των υποθαλάσσιων πλουτοπαραγωγικών πηγών.

Η επιλογή όμως αυτή είχε ως συνέπεια την «εξουσιοδότηση» προς τις περιφερειακές δυνάμεις για τη διευθέτηση των κρίσεων στις υπόλοιπες περιοχές της υφελίου, όπως έγινε με την «Αραβική Άνοιξη», όταν η Ουάσιγκτον αποφάσισε να τηρήσει αποστάσεις από τα τεκταινόμενα στη Β. Αφρική και τη Μ. Ανατολή, θέλοντας με αυτόν τον τρόπο να αποφύγει την εμπλοκή της σε μία κατάσταση, η οποία είναι πιθανόν να την αγκιστρώσει σε μία περιοχή εκτός των ζωτικών της συμφερόντων. Παρά τη ρητορική των ΗΠΑ για μη εμπλοκή, αυτή παρείχε έμμεση υποστήριξη στο Ισλαμικό Κράτος με σκοπό την αποσταθεροποίηση του Άσαντ και την εκδίωξή του προκειμένου να καταστεί εφικτή η εγκαθίδρυση ενός πιο φιλικού προς αυτές καθεστώτος και ταυτόχρονα πιο εχθρικού προς τη Ρωσία.

Η αναποτελεσματική πολιτική στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, ανάγκασε την Ουάσιγκτον να εμπλακεί ενεργά στην περιοχή για την υποστήριξη των αντικαθεστωτικών και των κουρδικών δυνάμεων εναντίον αφενός του Ισλαμικού Κράτους, αφετέρου εναντίον των δυνάμεων που υποστηρίζουν τον Άσαντ. Οι ΗΠΑ μπροστά στον κίνδυνο να βρεθούν εκτός της τράπεζας των διαπραγματεύσεων για το μέλλον της περιοχής αποφάσισαν να παρέμβουν για να εξασφαλίσουν μερίδιο από τις περιοχές επιρροής και να περιορίσουν τη Ρωσική διεύθυνση.

Η ύπαρξη μεγάλων αποθεμάτων υδρογονανθράκων στη Συρία και ιδιαίτερα στις Κουρδικές περιοχές, αποτελούν για τις ΗΠΑ έναν σοβαρό λόγο για την επιδίωξη επικράτησής τους στο Σύμπλοκο/Σύστημα. Μία αμερικανικών συμφερόντων εκμετάλλευση θα αποκλείσει τόσο το Ιράν όσο και τη Ρωσία από το ενεργειακό παιχνίδι στην περιοχή. Η γένεση επίσης ενός Κουρδικού, υπό την αμερικανική κηδεμονία, κρατικού μορφώματος, θα γεννούσε το αίσθημα της επικράτησης στην Ουάσιγκτον.

Τελικά, η απόφαση της Ουάσιγκτον να αποσυρθεί από τα τεκταινόμενα στην περιοχή του συστήματός μας, αποτελεί λανθασμένη επιλογή, η οποία και βύθισε την περιοχή στο χάος, έδωσε τη δυνατότητα στη Ρωσία να καλύψει το κενό που άφησε, επέτρεψε στις πετρομοναρχίες του Κόλπου να επιδοθούν σε έναν αγώνα περιφερειακής επικράτησης και, τέλος επιτάχυνε τη διαδικασία ανάκαμψης του Ιράν ως περιφερειακής δύναμης.

Η ενεργειακή ασφάλεια είναι το καταλυτικό εκείνο στοιχείο, το οποίο επανέφερε την Ουάσιγκτον στις ράγες του ρεαλισμού και την ανάγκασε να επαναξιολογήσει τις επιλογές της. Μετά την εποχή της ευφορίας που παρείχαν οι προβλέψεις περί ενεργειακής αυτάρκειας των ΗΠΑ η πτώση των διεθνών τιμών του πετρελαίου και η αυξανόμενη κατανάλωση ενέργειας από τις αναδυόμενες οικονομίες της Κίνας και της Ινδίας προσγείωσαν τον Λευκό Οίκο στην πραγματικότητα αναγκάζοντάς τον να αντιληφθεί τη σημασία του Συμπλόκου/Συστήματος στην ενεργειακή ασφάλεια Ανατολής – Δύσης.

Μεγαλύτερης δυναμικότητας από ό,τι οι ΗΠΑ, εμφανίστηκε η Ρωσία ως πόλος του υπερσυστήματος. Η Μόσχα επιλέγοντας μια πολύ πιο επιθετική εξωτερική πολιτική όσον αφορά στο Σύμπλοκο/Σύστημά μας επεδίωκε να ανακτήσει την παγκόσμια δικαιοδοσία της. Στις χώρες της MENA η Ρωσία κεφαλαιοποιεί τη στρατιωτική της επέμβασή στη Συρία και παρουσιάζεται πλέον ως η μόνη αξιόπιστη και ικανή δύναμη στην περιοχή. Με την επέμβασή της στη Συρία, η Ρωσία εξασφάλισε την επιβίωση του καθεστώτος Άσαντ και τον περιορισμό της

δυτικής επιρροής στην ευρύτερη περιοχή, δημιουργώντας ταυτόχρονα τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες για τη μακροπρόθεσμη στρατιωτική παρουσία της στο μαλακό υπογάστριο του ΝΑΤΟ.

Οι συγκρούσεις που μαίνονται στο Σύμπλοκό/Συστημά μας και, ιδιαίτερα αυτή στη Συρία, αφήνουν ένα παράθυρο ανοικτό στη Ρωσία για να ενισχύσει την εκεί παρουσία της και την επιρροή της. Η Μόσχα κατέχει σημαντική θέση στη διαδικασία επίλυσης της Συριακής κρίσης. Πέραν της προσπάθειας εξεύρεσης κοινού τόπου με τις χώρες της Δύσης και με τον υπόλοιπο Αραβικό κόσμο, η Μόσχα συνεργάζεται προς την κατεύθυνση αυτήν και με τους «συμμάχους» της, δηλαδή το Ιράν, τη Hezbollah και το Συριακό καθεστώς. Εκμεταλλευόμενη δε την αρνητική προς το Ιράν συμπεριφορά του Προέδρου Τραμπ, η Ρωσία πέτυχε να «συμμαχήσει» ενεργειακά με την Τεχεράνη, προκειμένου να ενισχύσει τη θέση της στην ασιατική ήπειρο.

Η διαχρονική επιδίωξη της Ρωσίας να αποκτήσει πρόσβαση και μόνιμη παρουσία στις θερμές θάλασσες και, ιδιαίτερα στη Μεσόγειο, γίνεται πραγματικότητα εκμεταλλευόμενη την αστάθεια που προκάλεσε η Δύση στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Β. Αφρικής. Η προσεκτική χρήση της ήπιας και της σκληρής ισχύος σε συνδυασμό με την απουσία των ΗΠΑ, επέτρεψε στη Μόσχα να ασκήσει επίδραση στη διαμόρφωση της επόμενης ημέρας. Άλλωστε η Ρωσία ποτέ δεν έκρυψε τις πραγματικές της προθέσεις.

Οι έντονες αντιπαραθέσεις στο Σύμπλοκό/Συστημά μας και ο κίνδυνος διακοπής της ενεργειακής τροφοδοσίας εξαιτίας τους οδήγησε την Κίνα στη χάραξη ενός σχεδίου ενεργειακής και οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο αντιμετώπιζε ισόρροπα τις τρεις χώρες, τροφοδότες της: τη Σαουδική Αραβία, τη Ρωσία και το Ιράν. Το Πεκίνο δεν επιθυμούσε να επιλέξει υπέρ ή κατά κάποιου δρώντος διότι η κίνηση αυτή θα ενεργοποιούσε άμεσα τις δυνάμεις αντίδρασης. Επίσης, η Κίνα αντιλαμβανόμενη ότι η «Αραβική Άνοιξη» θα ευνοούσε την εκδήλωση, μετάδοση και ανάπτυξη των ισλαμιστικά υποκινούμενων αποσχιστικών τάσεων, αποφάσισε να συρρικνώσει το αποτύπωμά της σε χώρες της Μέσης Ανατολής και της Β. Αφρικής ώστε να αποφύγει την de facto εμπλοκή της και ταυτόχρονα να αποθαρρύνει τα όποια σχέδια των Ουιγούρων για αυτονομία.

Για το Πεκίνο η εξάλειψη της ισλαμικής απειλής στην Συρία αποτελεί επιλογή αφενός για να διαφυλάξει το μεγαλεπήβολο σχέδιο του «One Belt, One Road», αφετέρου να αποφύγει τις όποιες αποσχιστικές τάσεις, οι οποίες θα έθεταν σε κίνδυνο την εδαφική ακεραιότητα και

την εθνική ασφάλεια της χώρας. Άλλωστε η κινεζική επαρχία Xinjiang, στην οποία και κατοικεί η πλειοψηφία των Ουιγούρων, είναι στρατηγικής σημασίας για το νέο Δρόμο του Μεταξιού. Η Κίνα λοιπόν αποφάσισε να δράσει στη Συρία έμμεσα, παρέχοντας διοικητική υποστήριξη, ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό και αναβαθμισμένες επιχειρησιακές δυνατότητες, στις δυνάμεις που μάχονται τους φανατικούς τζιχαντιστές, στις τάξεις των οποίων πολεμούν χιλιάδες Ουιγούρων.

Η Κίνα είναι υπέρμαχος της πολιτικής της μη παρέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις των άλλων χωρών. Ωστόσο, πάνω από όλα τοποθετείται το συμφέρον της. Έτσι λοιπόν στην περίπτωση της Λιβύης η προοπτική δραστηριοποίησης των κινεζικών εταιρειών στην ανοικοδόμηση της χώρας, και η ενεργοποίηση εκ νέου των συμβάσεων που διεκόπησαν βιαίως οδηγούν το Πεκίνο στην υιοθέτηση μιας πιο παρεμβατικής πολιτικής. Αντίστοιχα και στο Ιράκ, όπου η επικράτηση του Ισλαμικού Κράτους απειλεί να χαθούν δισεκατομμύρια σε εγκαταστάσεις, εξοπλισμό και θέσεις εργασίας, καθώς και διακοπή της ροής πετρελαίου, οδήγησε την Κίνα στην ενεργό εμπλοκή της, όχι όμως τη στρατιωτική, αλλά με τη μορφή παροχής οικονομικής υποστήριξης στους τομείς της ενέργειας, των υποδομών και λοιπών τομέων που υποστηρίζουν άμεσα το σχέδιο «Belt and Road». Έτσι, το Ιράκ έλαβε την αναγκαία οικονομική υποστήριξη η οποία είναι απαραίτητη για τη βιωσιμότητα του κράτους, τη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και εν συνεχεία την ανοικοδόμησή του.

Μπορεί για την Κίνα η αραβική αστάθεια να αποτέλεσε απειλή, για το Ηνωμένο Βασίλειο όμως ήταν η ευκαιρία που αναζητούσε για να ανακάμψει στην περιοχή, μετά από τη βίαιη εκδίωξη του από Ιράν και Αίγυπτο. Όμως από το 2010 και εντεύθεν η περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος που εξετάζουμε κατέχει σημαντική θέση στον σχεδιασμό της στρατηγικής της άμυνας και της ασφάλειας του, διατηρώντας άριστες σχέσεις με τις χώρες του Συμπλόκου/Συστήματος και ιδιαίτερα με αυτές του Περσικού Κόλπου. Βέβαια υπήρξαν και οι ατυχείς στιγμές της, οι ενέργειες του στην περιοχή, όπως ήταν η επέμβαση στο Ιράκ το 2003 και στη Λιβύη το 2011. Οι ενεργειακές επιλογές του Λονδίνου σε σχέση με τις χώρες του Κόλπου και, ιδιαίτερα προς το Κατάρ, αποκαλύπτουν την πρόθεσή του για κατοχύρωση ενός αξιόπιστου και μακροπρόθεσμου προμηθευτή ενέργειας.

Η προσπάθεια της Βρετανίας να επανέλθει στο προσκήνιο τους συστήματος που εξετάζουμε συμπίπτει χρονικά με την απόφαση των ΗΠΑ να αποχωρήσουν από την περιοχή. Το Λονδίνο εξέλαβε αυτήν την ενέργεια ως την ευκαιρία να διαδεχθεί την υπερδύναμη, και να

αναπληρώσει το κενό ισχύος που αυτή άφηνε. Αργά ή γρήγορα όμως, διαπίστωσε ότι η ασφάλεια στην περιοχή εξαρτάται από την κατάσταση σε Συρία, Ιράκ και Ιράν, αποφασίζοντας να μην αναλάβει τον παραπάνω ρόλο, καθόσον με την ανάληψη στρατιωτικών επιχειρήσεων θα έθετε σε κίνδυνο την ασφάλεια της χώρας. Η εξωτερική, αποικιακή πολιτική των παρεμβάσεων στις χώρες αυτές, δεν είναι πλέον αποδεκτή, αλλά πολύ περισσότερο δεν είναι αποτελεσματική.

Κατά συνέπεια, η Βρετανία επέλεξε την διπλωματική οδό, καθώς και την οικοδόμηση οικονομικών – εμπορικών σχέσεων. Για τη Μεγάλη Βρετανία οι χώρες της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου εμφανίζονται ως ευκαιρίες ανάπτυξης οικονομικών σχέσεων, προσβλέποντας φυσικά σε εξαγωγές στρατιωτικού εξοπλισμού και εκπαίδευσης, σε παροχή ευρείας κλίμακας υπηρεσιών (στον τομέα των νέων τεχνολογιών της υγείας και της εκπαίδευσης), στην ίδρυση κοινοπραξιών εμπορίου και μεταποίησης.

Η Γαλλία αντιθέτως, ενεπλάκη ενεργά, διεκδικώντας πάντα να βρίσκεται στο προσκήνιο των διεθνώς τεκταινόμενων, κατάλοιπο ίσως μιας άλλης εποχής, και μάλιστα να προσδοκά οφέλη, μερικές φορές, δυσανάλογα της προσφοράς της. Έτσι, αρχικά με την καταλυτική επέμβασή της στη Λιβύη, επεδίωξε να την χρησιμοποιήσει ως βατήρα για τα σχέδιά της στην ευρύτερη περιοχή, η οποία είναι πλούσια σε υδρογονάνθρακες, πυροδότησε όμως πολλές αντιδράσεις και προβλήματα, ειδικά υπό την καθοδήγηση των ισλαμικών ριζοσπαστικών ομάδων, καθώς και με την ενεργή εμπλοκή της Τουρκίας, της Ρωσίας και της Αιγύπτου.

Στην περίπτωση της Συρίας η Γαλλία υιοθέτησε μια πιο διακριτική στάση, προκειμένου να αποφύγει τον εγκλωβισμό της σε ένα ταχέως εξελισσόμενο και χαοτικό πεδίο πολέμου. Για το Παρίσι η Συρία αποτελεί ένα εν δυνάμει διαμετακομιστικό κέντρο η εκμετάλλευση του οποίου θα της εξασφαλίσει έσοδα. Παράλληλα, η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων με το Κατάρ, τα ΗΑΕ και τη Σαουδική Αραβία, αποδεικνύει το ενδιαφέρον της οικονομικής και εμπορικής διείσδυσης στο Σύμπλοκο/Συστήμα, αποφεύγοντας τις ανθρώπινες απώλειες.

Ωστόσο, η ενδυνάμωση του υποσυστήματος Ισραήλ – Κύπρος – Ελλάδα - Αίγυπτος και η επικίνδυνη διείσδυση της Τουρκίας στην Αφρική, συνετέλεσαν στην επιθετική επιστροφή της Γαλλίας στο Σύμπλοκο/Συστήμά μας, αναδεικνυόμενη πλέον σε βασικό παράγοντα ανακατανομής της ισχύος.

Κι ενώ ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γαλλία ενεπλάκησαν ενεργά διαμορφώνοντας την κατάσταση στο Σύμπλοκο/Συστήμα μας, η Ευρώπη αιφνιδιάστηκε, παρά τις σαφείς και πολυά-

ριθμες ενδείξεις το 2011 περί της επερχόμενης αναταραχής στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, βιώνοντας ταυτόχρονα μια οικονομική κρίση. Από την πλευρά της Ευρώπης υπήρξε ελάχιστη έως ανύπαρκτη πρόβλεψη για τον ρόλο τον οποίο καλείται να αναλάβει στο διαμορφούμενο αυτό περιβάλλον.

Κι ενώ η Ε.Ε. προσπαθούσε να βρει τον βηματισμό της διαμορφώθηκαν δύο αντίρροπες δυνάμεις: από τη μία, οι άμεσα κυρίως πληττόμενες από την κρίση στον αραβικό κόσμο χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, όπως η Γαλλία, η Ισπανία, η Ελλάδα η Κύπρος, η Μάλτα και η Σλοβενία, επιθυμούσαν τη μεταστροφή της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας επενδύοντας πόρους στις άμεσα θιγόμενες χώρες του Νότου και από την άλλη πλευρά, οι χώρες του Βορρά, οι οποίες πρότειναν χρηματοδότηση για την εδραίωση της δημοκρατίας στις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, χωρίς βέβαια να προβλέπονται σαφώς καθορισμένα κριτήρια.

Η Ε.Ε. η οποία αποτελεί την πρώτη εμπορική, καθώς και εξαγωγική δύναμη παγκοσμίως, δεν καταφέρνει να αναδειχθεί σε παγκόσμια πολιτική δύναμη. Η αδυναμία αυτή αποκαλύπτει την τεράστια απόκλιση μεταξύ του οικονομικού και του πολιτικού, διπλωματικού, στρατιωτικού ειδικού βάρους, γεγονός που αποδεικνύει ότι η Ε.Ε. είναι ένας οικονομικός γίγαντας, μα ταυτόχρονα ένας πολιτικός νάνος. Η Ευρώπη έχοντας απωλέσει τον ηγετικό της ρόλο αναγκάζεται στην πραγματικότητα, να περιορίζεται στην αποκατάσταση και την ενδυνάμωση διμερών σχέσεων μόνο με εκείνες τις χώρες της περιοχής, που θα το επιθυμούν.

Παρόμοια συμπεριφορά με την Ε.Ε. επέδειξε και το ΝΑΤΟ, το οποίο και μετά την πολύχρονη, μεγάλης έκτασης και πολυδάπανη εμπλοκή του στο Αφγανιστάν το 2003, υπό την αμερικανική καθοδήγηση και με την περιρρέουσα ατμόσφαιρα ότι εξυπηρετούνταν τα αμερικανικά συμφέροντα, επέδειξε επιφυλακτικότητα για συμμετοχή σε νέες, τέτοιου είδους επιχειρήσεις στην περιοχή της Μέσης Ανατολής – Ανατολικής Μεσογείου – Β. Αφρικής. Η Συμμαχία τελικά δεν διαδραμάτισε το ρόλο που θα της αναλογούσε. Η καταλυτική επιρροή των ΗΠΑ στη λειτουργία της είναι αδιαμφισβήτητη. Όμως τα κ-μ μετά από τις άστοχες επιλογές του παρελθόντος αποφάσισαν να διαφοροποιηθούν από τις επιθυμίες της Αμερικής.

Τελικά η έμμεση εμπλοκή του ΝΑΤΟ στη Λιβύη έλαβε χώρα μόνον με την παροχή της δυνατότητας συμμετοχής σε επιχειρήσεις της Συμμαχίας σε χώρες που δεν είναι κ-μ, αλλά επιθυμούν να επιχειρήσουν υπό την ομπρέλα της. Ιδιαίτερα για την περιοχή του Σύμπλοκου/Συστήματος μας, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός του ΝΑΤΟ δεν του επέτρεψε να εμπλα-

κεί. Τα κ-μ του Νότου φυσικά και ενδιαφέρονται πολύ περισσότερο από αυτά του Βορρά για τα τεκταινόμενα στη Μέση Ανατολή και τη Μεσόγειο και βεβαίως επιθυμούν την ενεργό εμπλοκή της Συμμαχίας, αναζητώντας τρόπους συμβιβασμού, όπως αυτός του διαχωρισμού της πολιτικής από την στρατιωτική απόφαση, της οποίας και θα αμφισβητείται πάντα η νομιμότητα.

Σε αντιδιαστολή όμως προς το ΝΑΤΟ, η περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος μας αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί, πεδίο δόξης λαμπρόν για τις ΜΚΟ, υπό το πρόσχημα πάντα της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας. Ωστόσο, η εμπλοκή και ο βαθμός συμμετοχής των ΜΚΟ στα τεκταινόμενα στο Σύμπλοκο/Συστημά μας δεν είναι δυνατόν να καταγραφούν. Άλλωστε αυτός είναι ο λόγος επιστράτευσης ΜΚΟ προκειμένου να μην είναι εμφανείς αφενός ενεργός η ανάμειξή τους επ'ωφελεία κάποιου, αφετέρου οι στόχοι και οι επιδιώξεις τους. Το ότι δεν μπορούμε με απτές αποδείξεις να καταγράψουμε την εμπλοκή τους, δεν σημαίνει ότι αυτή δεν υφίσταται.

Στο επίπεδο των υποσυστημάτων, η ανάλυσή τους μας υπέδειξαν την τάση κατανομής ισχύος, η οποία τελικά ευνοεί υποκείμενα, των οποίων ο ρόλος είχε εσκεμμένα ή όχι, υποβαθμιστεί. Οι πυλώνες ισχύος πραγματικά μας οδηγούν με ασφάλεια στην κατεύθυνση του εν δυνάμει ισχυρού δρώντος ή του έχοντος την τάση απόκτησης ισχύος. Δεν είναι πάντα εμφανής και ισόρροπος ο ρόλος και των τεσσάρων πυλώνων και το γεγονός αυτό είναι που διαφοροποιεί ουσιαστικά και την κατανομή της ισχύος ανάλογα με τη διείσδυση και την εκμετάλλευση κάθε πυλώνας ανεξάρτητα από κάθε υποκείμενο. Οι επιλογές ή πιο συγκεκριμένα η επένδυση κάθε υποκειμένου σε συγκεκριμένους πυλώνες, αποφέρει και αντίστοιχα αποτελέσματα, σε συνδυασμό πάντα με το σύνολο των δρώντων και των αντίστοιχων επιλογών τους.

Μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα (από το 2011 έως το 2015) κατίσχυσης του πολιτικού πυλώνα και μάλιστα του θρησκευτικού στοιχείου αυτού, λόγω της βίαιης επιβολής του ισλάμ με την προσπάθεια επικράτησης και εξάπλωσης του Ισλαμικού Κράτους, της εγκαθίδρυσης του Χαλιφάτου και τη δημιουργία της Ούμα, η οποία θα είχε ως μοναδικό νόμο αυτόν της Σαρίας, διαφαίνεται η εκ νέου επικράτηση του οικονομικού πυλώνα στην περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος μας, ο οποίος και αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ανασυγκρότησης της περιοχής, της εν δυνάμει επαναχάραξης των συνόρων, της ανασύστασης κρατικών οντοτήτων με σκοπό την εξασφάλιση της απρόσκοπτης ροής ενέργειας. Ο οικονομικός πυλώνας πάντα λειτουργώντας παρασκηνιακά ήταν αυτός που επωφελήθηκε από την κυριαρχία του

πολιτιστικού, προκειμένου να επιβληθεί. Ο πολιτιστικός πυλώνας δηλαδή διαμόρφωσε τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες για τη σταδιακή αύξηση της επιρροής του οικονομικού.

Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, όπως αυτές της Τυνησίας, της Αιγύπτου αλλά και της Λιβύης, ο πολιτικός πυλώνας εμφανίστηκε αρχικά ως ισχυρός και ήταν αυτός που καθόριζε τη ροή των γεγονότων, επιβάλλοντας αλλαγές στο πολιτικό προσκήνιο και στον τρόπο διακυβέρνησης των χωρών αυτών. Αργά ή γρήγορα όμως, ο πολιτικός πυλώνας υποχώρησε μπροστά στη δυναμική του πολιτιστικού. Εξαιτίας της φύσης και της δομής των κοινωνιών των χωρών του Σύμπλοκου/Συστήματος μας, με την έντονη και πολλές φορές απόλυτη κυριαρχία του μουσουλμανικού (ισλαμιστικού) στοιχείου, ο πολιτιστικός πυλώνας διαμόρφωσε τις ισορροπίες και ήταν αυτός που προβλήθηκε όσο κανένας άλλος ως ο καθοριστικός για το μέλλον της περιοχής. Πουθενά αλλού παγκοσμίως δεν συναντάμε τον πολιτιστικό/θρησκευτικό πυλώνα τόσο ισχυρό, όσο στο σύμπλοκο που εξετάζουμε. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός αυτό, αν αναλογιστούμε ότι, το ίδιο σύμπλοκο είναι η γενέτειρα του ισλαμιστικού στοιχείου, το οποίο δεσπόζει στον πολιτιστικό πυλώνα.

Ακόμα όμως και στην εποχή της πλήρους επικράτησης του πολιτιστικού πυλώνα όπως είδαμε νωρίτερα, ο οικονομικός στο παρασκήνιο ήταν αυτός που πραγματικά λειτουργούσε επωφελούμενος της κυριαρχίας του πολιτιστικού, προκειμένου να επιβληθεί. Ίσως φαντάζει οξύμωρο αλλά, ο οικονομικός πυλώνας στηρίχθηκε και εκμεταλλεύτηκε κατ'ουσίαν τον πολιτιστικό για να υπερισχύσει τελικά. Ο πολιτιστικός πυλώνας ουσιαστικά διαμόρφωσε τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες για τη σταδιακή αύξηση της επιρροής του οικονομικού. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που διαπιστώσαμε την ποιοτική έστω σύντηξη των δύο αυτών πυλώνων, καθώς επίσης και την υποστήριξη ενός εκάστου προς όφελος του άλλου. Σε συστήματα και υποσυστήματα στα οποία ένας πυλώνας είναι εμφανώς ισχυρός, είναι εύκολο να οδηγηθούμε σε εσφαλμένα συμπεράσματα, παρασυρόμενοι από τη δυναμική που διαθέτει ο πυλώνας αυτός στο εξεταζόμενο σύστημα, παραβλέποντας την πραγματική εικόνα.

Η μελέτη και η ανάλυση των υποσυστημάτων μας οδηγεί σε απτά συμπεράσματα για τους δρώντες σε αυτά. Και για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, η ανακατανομή ισχύος ευνοεί σαφώς το Ιράν, το οποίο εξερχόμενο από τη διεθνή απομόνωση διεκδικεί πλέον με αξιώσεις, τον ρόλο της περιφερειακής δύναμης που του αναλογεί στην περιοχή και τον οποίο το ίδιο είχε εγκαταλείψει μετά την επανάσταση. Οι τεράστιες, ανεκμετάλλευτες για μεγάλο χρονικό διάστημα, πλουτοπαραγωγικές πηγές, το διψασμένο για δημιουργία έμπυχο δυναμικό, σε συν-

δυνασμό με την πραγματικότητα ότι αποτελεί παρθένο έδαφος για διεθνείς επενδύσεις λόγω των πολυετών απαγορεύσεων και των κυρώσεων, που του είχαν επιβληθεί, από το εσωτερικό και από το εξωτερικό, αποτελούν μοχλούς ανάπτυξης και απόκτησης ισχύος στην παγκόσμια αγορά.

Το Ιράν είναι από τους κερδισμένους της διεκυστίνδας αυτής: όχι μόνον κατάφερε να βγει αλώβητο από τον ανταγωνισμό ισχύος και να μην απωλέσει κανένα από τα εδαφικά και κυριαρχικά του δικαιώματα, αλλά επιπλέον κατάφερε και επεβλήθη ως περιφερειακός παράγοντας ισχύος, διαδραματίζοντας ρόλο καταλυτικό για το μέλλον της περιοχής, γεγονός που προκάλεσε και συνεχίζει να προκαλεί την αντίδραση των υπολοίπων δυνάμεων, οι οποίες επί χρόνια αρέσκονταν στον ηγεμονικό ρόλο που τους επέτρεπε η απομόνωση του Ιράν, να «παίζουν» σε συνδυασμό βέβαια με την ισχύ που τους παρείχαν τα πετροδολάρια και η υποστήριξη των ΗΠΑ. Το Ιράν, για τις μοναρχίες του Κόλπου, αποτελεί ένα μόνιμο είδος απειλής, ιδιαίτερα τώρα, που αντιλαμβανόμενοι τη δυναμική του διαβλέπουν τη δική τους υποβάθμιση καθώς και την ενδεχόμενη, εις βάρος τους, αλλαγή στάσης των ΗΠΑ, η οποία μέχρι στιγμής δεν είναι άμεση, αν αναλογιστούμε τις υπερβολικές συμφωνίες για προμήθεια όπλων που συνήψαν Ουάσιγκτον και Ριάντ⁴²². Η ανακατανομή ισχύος στο Σύμπλοκό μας ευνοεί το Ιράν, το οποίο διεκδικεί τον ρόλο της περιφερειακής δύναμης που του αναλογεί στην περιοχή και του οποίου εκούσια είχε εγκαταλείψει μετά την επανάσταση. Οι τεράστιες πλουτοπαραγωγικές πηγές, το ικανό έμφυχο δυναμικό, σε συνδυασμό με τις επικείμενες διεθνείς επενδύσεις, αποτελούν μοχλούς ανάπτυξης και απόκτησης ισχύος στην παγκόσμια αγορά. Το Ιράν κατάφερε να βγει αλώβητο από τον ανταγωνισμό ισχύος.

⁴²² Συμφωνία ύψους 110 δισ. δολαρίων για εξοπλιστικά προγράμματα υπέγραψαν στις 20 Μαΐου 2017, ο πρόεδρος των ΗΠΑ Ντόναλντ Τραμπ και ο βασιλιάς της Σαουδικής Αραβίας, Σαλμάν Μπιν Αμπντούλ Αζίζ. Η συμφωνία προβλέπει την αγορά από τη Σαουδική Αραβία οπλικών συστημάτων των ΗΠΑ άμεσα, έναντι του ποσού των 110 δισ. δολ., με προοπτική μέσα στην επόμενη δεκαετία η προμήθεια εξοπλισμών από τις Ηνωμένες Πολιτείες να ανέλθει συνολικά στα 350 δισ. δολάρια.

Η κυβέρνηση Ομπάμα είχε παγώσει τις προμήθειες όπλων προς τη Σαουδική Αραβία υποστηρίζοντας ότι τα όπλα αυτά θα στρέφονταν κατά των αμάχων στην Υεμένη. Η συμφωνία που υπέγραψε ο πρόεδρος Τράμπ σηματοδοτεί μία νέα εποχή επιλογών των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή, που έχει ως στόχο την εξασθένιση της επιρροής του Ιράν.

<http://www.aljazeera.com/news/2017/05/saudi-arabia-sign-arms-deals-worth-110bn-170520141943494.html>

πρόσβαση 29/5/17

Στον αντίποδα αυτού βρίσκουμε τον μεγάλο χαμένο, την Τουρκία, η οποία βυθισμένη στις εμμονές της και στον ονειρικό κόσμο της αναβίωσης της Νέο-Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προσπάθησε απεγνωσμένα, αφενός να εκμεταλλευτεί τη θρησκευτική συγγένεια με τους παράγοντες αστάθειας (Ισλαμικό Κράτος, Αδελφοί Μουσουλμάνοι) και να αναδειχθεί ως ο μόνος ηγεμόνας στην περιοχή, αδιαφορώντας, ή καλύτερα, παραβλέποντας τις κινήσεις και τις επιδιώξεις των υπολοίπων ενδιαφερομένων στο εσωτερικό του Σύμπλοκου/Συστήματος καθώς και των δρώντων στο εξωτερικό αυτού.

Η Τουρκία έχασε έδαφος από τις εσφαλμένες επιλογές της Άγκυρας. Η παλινδρόμηση μεταξύ του δόγματος Νταβούτογλου περί μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες και μάλιστα την ανάπτυξη διμερών σχέσεων με σκοπό τη διείσδυση και την τελική επικράτηση επί αυτών, λόγω των δυνατοτήτων της Τουρκίας και, τελικά, λόγω των επιλογών Ερντογάν για την ανάδειξη της Τουρκίας ως αμιγώς ισλαμικού, θεοκρατικού κράτους, την οδήγησε σε διεθνές αδιέξοδο, από το οποίο προσπαθεί να εξέλθει πληρώνοντας βαρύ φόρο αίματος, όπως στη Συρία και στις περιοχές των Κούρδων, αλλά και αιμορραγία οικονομική, όπως στην περίπτωση με τη Ρωσία και το Ισραήλ. Όμως δεν πρέπει να παραβλέπουμε ποτέ το γεγονός ότι λόγω του πληθυσμιακού μεγέθους της και της οικονομίας της, παραμένει ακόμα ενεργή στην περιοχή, ικανή να διεκδικήσει, να ανακτήσει τη χαμένη ισχύ της και να ανατρέψει τις υφιστάμενες ισορροπίες. Δεν θα είναι και η πρώτη φορά, αφού άλλωστε, έχει δώσει δείγματα μεταστροφής της πολιτικής της τόσο κατά τον Πρώτο, όσο και κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Από το 1990 διαφαινόταν μια ισλαμοποίηση της τότε, άκρως κεμαλο-εθνικιστικής και κοσμικο-λαϊκής Τουρκίας και η εξ αυτού του γεγονότος σύγκρουσή της, τελευταία με το Ισραήλ και με τις Η.Π.Α. Επίσης η παρούσα περίοδος της ισλαμικής διακυβέρνησεως της Τουρκίας με το ισλαμιστικό θεωρητικό υπόβαθρο, συνέχιζε να χαρακτηρίζεται από επικίνδυνο ανατολίτικο καιροσκοπισμό, εδραζόμενο στους δύο γεωπολιτικούς πυλώνες: του πολιτικού και του πολιτιστικού. Προς την κατεύθυνση αυτή συνετέλεσε και ένα γεγονός, το οποίο δεν πρέπει ποτέ να παραβλέπουμε, ότι δηλαδή η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης στέρησε από την Τουρκία έναν πολύ σημαντικό ρόλο αυτό της χώρας – μέλους του ΝΑΤΟ που συνόρευε με την ΕΣΣΔ και γι αυτό αποτελούσε την πρώτη, και για πολλούς τη σημαντικότερη, γραμμή ανασχεσης της σοβιετικής απειλής.

Επιβεβαιώνοντας για ακόμα μία φορά την αμφίσημη πολιτική της, η Άγκυρα σήμερα ενδυναμώνει τη συνεργασία με τη Μόσχα και την Τεχεράνη για το θέμα της Συρίας. Έχοντας συνειδητοποιήσει ότι, Ρωσία και Ιράν ελέγχουν μεγάλο μέρος της Συρίας του Άσαντ το οποίο μετά το τέλος της περιπέτειας θα αποτελέσει τον κεντρικό πυρήνα ενός νέου δυναμικού στην περιοχή κράτους, προσπαθεί προσεγγίζοντας τις δύο αυτές χώρες να μειώσει όσο το δυνατόν τη ζημία που υπέστη από τις προηγούμενες επιλογές της. Αλλά και σε αυτήν την περίπτωση, οι χώρες του Κόλπου οι οποίες υποστηρίζουν την δοκιμαζόμενη Τουρκική οικονομία, καθώς και τα υπόλοιπα σουνιτικά κράτη, αντιμετωπίζουν με επιφυλακτικότητα τη νέα αυτήν επιλογή της Άγκυρας, η οποία εκτός των άλλων, διατηρεί τη φλόγα της τρομοκρατίας στο εσωτερικό της αναμμένη, διατηρώντας άρρηκτους δεσμούς με του Αδελφούς Μουσουλμάνους.

Διαπιστώσαμε ότι, ο χαρακτήρας του κράτους έχει αλλάξει άρδην, διαμορφώνοντας νέα δεδομένα. Εκμεταλλευόμενη τη θρησκεία της (πολιτιστικός πυλώνας) προσπάθησε να αναδειχθεί στη δύναμη που θα προστατεύσει και θα ενώσει όλες τις αραβικές χώρες. Ωστόσο, η συνεργασία της με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους και το Ισλαμικό Κράτος είχε τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα, δημιουργώντας για την Άγκυρα ένα ασφυκτικό περιβάλλον στην περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος. Παράλληλα, η συμπεριφορά της γέννησε στη Δύση το αίσθημα της ανασφάλειας και της επιφυλακτικότητας απέναντί της. Η Τουρκία ως αντιστάθμισμα όλων αυτών προσέγγισε πάρα πολύ τη Ρωσία, η οποία για την εξυπηρέτηση των δικών της συμφερόντων, υποστηρίζει τις επιλογές της Άγκυρας.

Στον ενεργειακό τομέα, η Τουρκία επιδιώκει να μετατραπεί σε διαμετακομιστικό κέντρο, συγκεντρώνοντας αγωγούς, σε πρώτο χρόνο, από τη Ρωσία και την Κασπία, και κατόπιν από τη Μ. Ανατολή, το Ισραήλ, τη Λεκάνη της Λεβαντίνης. Τα σχέδια της αυτά προσκρούουν σε δύο εμπόδια: τους Κούρδους και τους Έλληνες. Οι Κούρδοι επιδιώκοντας τη δημιουργία κράτους απειλούν να αποκόψουν την Τουρκία από την υπόλοιπη Μ. Ανατολή και εμείς οι Έλληνες, οριοθετώντας ΑΟΖ απειλούμε να της απαγορεύσουμε την οικονομική έξοδο προς το Αιγαίο και την Α. Μεσόγειο. Γι αυτό το λόγο και η Άγκυρα υιοθετεί επιθετική πολιτική και προς τις δύο κατευθύνσεις.

Η Άγκυρα έχοντας ουσιαστικά αποτύχει να παίξει τον ρόλο της περιφερειακής δύναμης στην περιοχή του Συμπλόκου μας χρησιμοποιώντας πρωτίστως τον πολιτιστικό πυλώνα, ως ισλαμικό δηλαδή κράτος και, δευτερευόντως, τον πολιτικό, ως η μόνη «ισλαμική δημοκρατία», η οποία οδήγησε την χώρα στην ανάπτυξη και την ευημερία, προσανατολίζεται τώρα στον

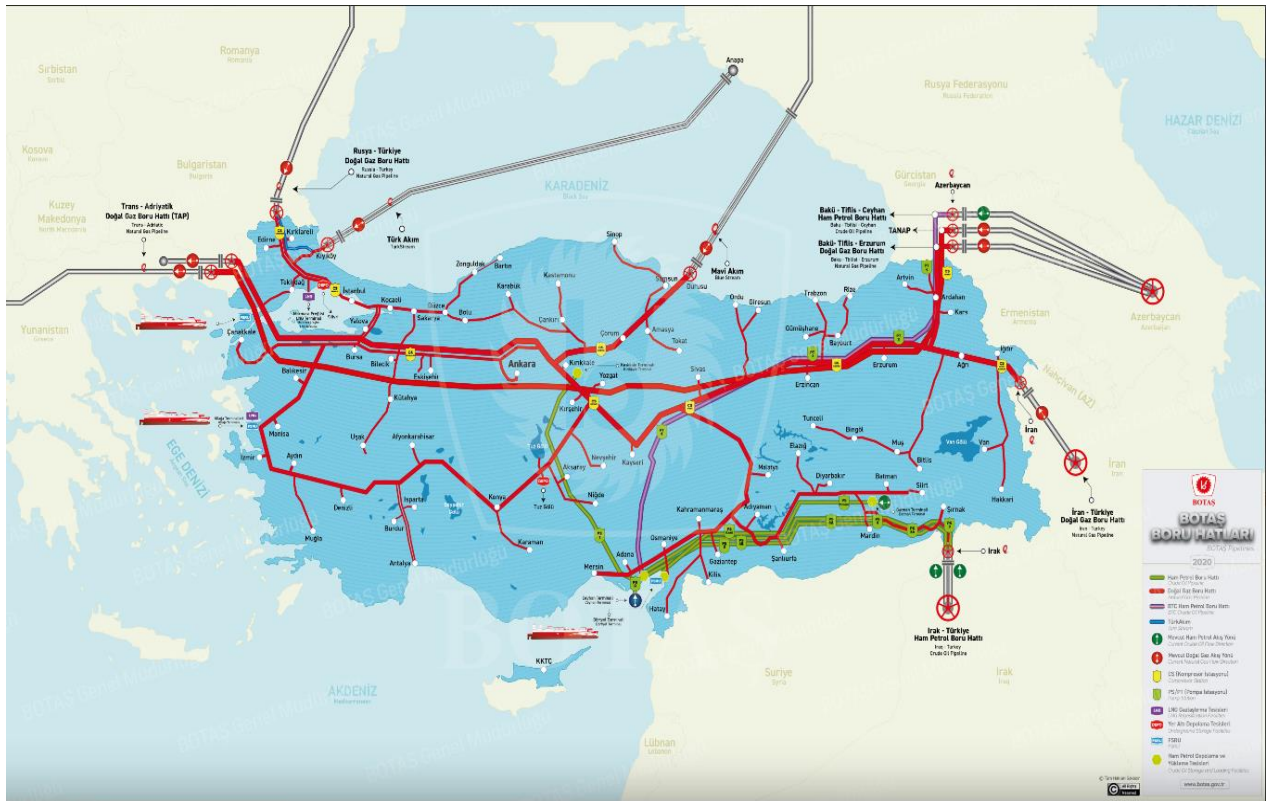
οικονομικό και τον αμυντικό πυλώνα. Όσον αφορά στον αμυντικό αναλύσαμε διεξοδικά σε προγενέστερα κεφάλαια, τις ενέργειές της και τις επιδιώξεις της. Αναφορικά με τον οικονομικό πυλώνα, η Τουρκία βιώνοντας μια αλματώδη ανάπτυξη τη δεκαετία του 2004-2014 και κατόπιν τη σημερινή ύφεση, σε συνδυασμό με την αποτυχία απόκτησης ειδικού ενταξιακού καθεστώτος στην Ε.Ε. το οποίο θα είχε ως αποτέλεσμα την εισροή κεφαλαίων από την ενιαία αγορά, αποφάσισε να αναδειχθεί σε ενεργειακό κόμβο προς εξυπηρέτηση της Ευρώπης και ενδυνάμωση της περιφερειακής της θέσης. Γι αυτόν τον λόγο η Άγκυρα συνήψε συμφωνίες: με το Αζερμπαϊτζάν για την κατασκευή του αγωγού TAP, επιδιώκοντας την απρόσκοπτη λειτουργία του αγωγού Μπακού – Τσεϊχάν καθώς και του Turkish Stream. Ταυτόχρονα, πιέζει για την επαναλειτουργία του αγωγού Κιρκούκ – Τσεϊχάν, η οποία διεκόπη εξαιτίας των εκτεταμένων καταστροφών που έχει υποστεί από το ΙΚ.

Προς την κατεύθυνση αυτή συγκλίνουν και οι ενέργειες της Άγκυρας στο Αιγαίο και στην Κύπρο. Τα επιτυχημένα ενεργειακά σχέδια που υλοποιεί η Δημοκρατία της Κύπρου, με την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων που έχουν βρεθεί στην ΑΟΖ της και οι ενεργειακές συμμαχίες που έχει συνάψει με Ελλάδα και Ισραήλ, ενοχλούν τα μάλα την Άγκυρα, η οποία δεν αποδέχεται να μην πρωταγωνιστεί στην εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων που βρίσκονται στη γειτονιά της, ιδιαίτερα μάλιστα όταν έχει προβεί σε παράνομη κατάληψη του 35/% της Κύπρου. Αντίστοιχα, στο Αιγαίο έχει αυτοανακηρυχθεί συνιδιοκτήτης προκειμένου να αποκομίσει οφέλη από την εκεί ύπαρξη κοιτασμάτων. Η Τουρκία κατάφερε να γίνει σημαντική για Ρωσία και Ευρώπη ως ενεργειακός κόμβος, ενώ παράλληλα επεξεργάζεται το πυρηνικό της πρόγραμμα μετά την υπογραφή συμφωνίας με τη Ρωσία, η οποία την εφοδιάζει με τεχνολογία αιχμής. Παρότι η Τουρκία επικαλείται ειρηνικούς σκοπούς και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, κανείς δεν αποκλείει το ενδεχόμενο στρατιωτικής χρήσης της πυρηνικής ενέργειας, με ορατό τον κίνδυνο ανατροπής των αναλογιών στο Αιγαίο.

Δεν πρέπει να παραβλέπουμε επίσης και τη δημογραφική της ισχύ που μεταφράζεται και ως μεγάλη πληθυσμιακή μάζα αλλά και ως πυραμίδα ηλικιών με υψηλότατο μέσο όρο νεαρών ηλικιών στη σύνθεση του πληθυσμού της αλλά και το σημαντικό μέγεθος και τις δυνατότητες των Ενόπλων Δυνάμεών της⁴²³.

⁴²³ Μάζης Ι. Θ., 2006, *Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήσης/Geolab, σ.σ.: 121-122.

Στην παρούσα κατάσταση, η Τουρκία φαίνεται να βρίσκεται σε πλεονεκτική κατάσταση λόγω του υφιστάμενου, ανεπτυγμένου, δικτύου αγωγών μεταφοράς υδρογονανθράκων προς την Ευρώπη, όπως ο Turkish Stream, καθώς επίσης και των σχεδιαζόμενων, οι οποίοι και υλοποιούνται. Η ενεργειακή διπλωματία της γείτονος είναι ιδιαίτερα δραστήρια, πιεστική και επιθετική, προς όλες τις κατευθύνσεις. Αδιαφορώντας για τις συνέπειες ή στοιχηματίζοντας, θα λέγαμε, στην «πολιτισμένη» αντίδραση των λοιπών δρώντων, προβαίνει σε ενέργειες που θέτουν υπό ευθεία αμφισβήτηση την εθνική ανεξαρτησία κυρίαρχων κρατών και προσβάλλουν το Διεθνές Δίκαιο. Έχοντας κατά νου τη συμπεριφορά της Άγκυρας σε σχέση με τους μετανάστες – πρόσφυγες, τους οποίους εργαλοποιεί προκειμένου να αντλήσει χρήματα από τη φοβισμένη Ευρώπη, μπορούμε να προβλέψουμε αντίστοιχα τη συμπεριφορά της, έχοντας στα χέρια της την ενεργειακή στρόφιγγα της Ε.Ε. Μπορεί το αέριο να προέρχεται από τα κοιτάσματα της Ρωσίας, όμως το γεγονός ότι η προμήθεια της Ευρώπης θα γίνεται υποχρεωτικά μέσω Τουρκίας, της παρέχει τη δυνατότητα να «εκβιάζει» την Ε.Ε κάθε φορά που θα θέλει να επιβάλλει τη θέλησή της, απειλώντας με διακοπή της ροής του αερίου, είτε εκούσια, διακόπτοντας απλώς τη ροή, είτε ακούσια, προφασιζόμενη βλάβες – δυσλειτουργίες, έως ακόμη και θρησκευτικές εορτές ή τρομοκρατικές επιθέσεις.

Χάρτης 30: Δίκτυο υφιστάμενων και μελλοντικών αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου Τουρκίας

Πηγή: <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/dogal-gaz-ve-petrol-boru-hatlari-haritasi/168>, πρόσβαση 12/2/2018

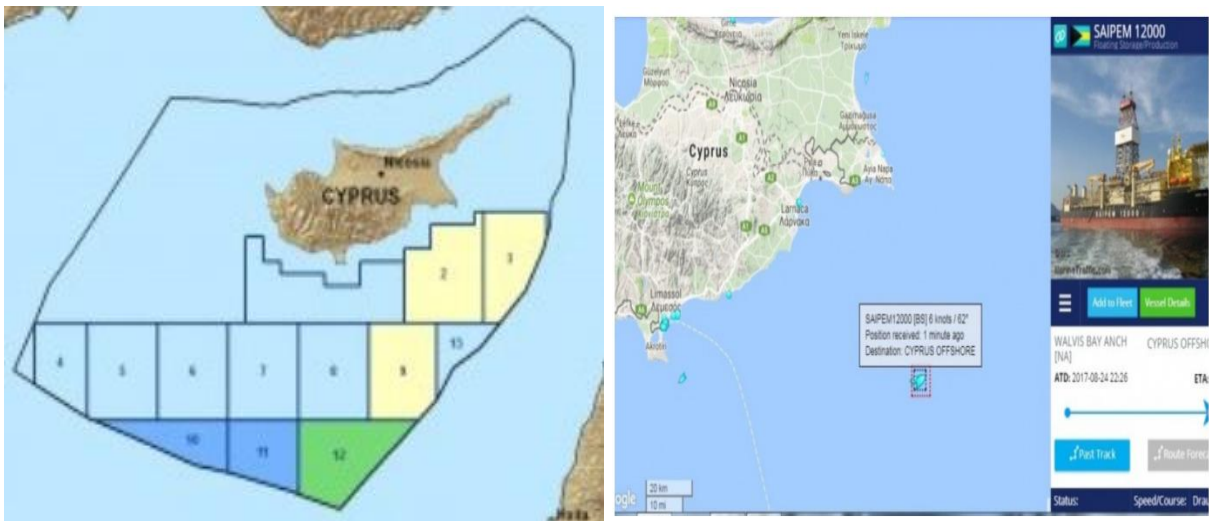
Η Άγκυρα, έχει θέσει ως στόχο την παρεμπόδιση υλοποίησης του ενεργειακού προγράμματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, δηλώνοντας με όρους κυριαρχίας, την τουρκική παρουσία στην περιοχή, αμφισβητώντας το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να διενεργεί έρευνες ή και να προχωρήσει σε εκμετάλλευση των υποθαλάσσιων φυσικών πόρων της. Προσπαθεί να επιβάλει τη θέση της, ότι τίποτα δεν μπορεί να είναι πρακτικά ρεαλιστικό στο ενεργειακό περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου χωρίς τη δική της συγκατάθεση ή συμμετοχή, στέλλοντας, με αυτόν τον τρόπο, μήνυμα επικυριαρχίας σε ολόκληρη την περιοχή.

Στο πλαίσιο αυτής της συμπεριφοράς εντάσσονται ενέργειες όπως είναι η απαγόρευση του γεωτρύπανου της εταιρίας ENI, ιταλικών συμφερόντων, να προβεί σε γεωτρήσεις στο οικόπεδο 3 της Κυπριακής ΑΟΖ, ή, η πρωτοφανής πρόκλησή της στο τεμάχιο 8 (το οποίο, όπως το τεμάχιο 7, είναι αδειοδοτημένο στις εταιρείες Total και ENI).

Η Τουρκία, εργαλειοποιώντας τα προηγούμενα, στρατηγικά, «κεκτημένα» της προχωρεί ένα βήμα παραπέρα, δηλαδή προχωρά από μια γεώτρηση με καθαρά «πολιτικά χαρακτηριστικά» (προβολή ισχύος), σε μια πραγματική, τεχνικού τύπου, γεώτρηση, επιδιώκοντας να βρει

υποθαλάσσια κοιτάσματα, αφού πρόκειται για βυθοτεμάχια, στα οποία έχουν ήδη διενεργηθεί αρκετές έρευνες και θεωρείται αρκετά πιθανή η ύπαρξη φυσικού αερίου, μετατρέποντας έτσι το ζήτημα της ενέργειας και της εκμετάλλευσης του φυσικού αερίου στο κύριο ζήτημα της διαπραγμάτευσης του Κυπριακού, με όρους διαμοιρασμού, όπως η ίδια τον εννοεί, μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της ίδιας.

Παράλληλα έχει επιδοθεί σε έναν αγώνα δρόμου, προκειμένου να ακυρώσει την υλοποίηση του αγωγού EastMed, η κατασκευή του οποίου θα την έθετε, ipso facto, εκτός του ενεργειακού παιχνιδιού της Αν. Μεσογείου. Η Άγκυρα πιέζει το Ισραήλ να συμφωνήσει για την κατασκευή ενός αγωγού που θα μεταφέρει το ισραηλινό αέριο από τα θαλάσσια κοιτάσματα τους, διαμέσου της Τουρκίας στην Ευρώπη. Έτσι, εκτιμά ότι θα ασκήσει αντίστοιχα πίεση και στην Κύπρο, η οποία στην περίπτωση κατασκευής ενός τέτοιου αγωγού θα βρεθεί απομονωμένη και εγκλωβισμένη, αφού ο ενεργειακός σύμμαχός της, το Ισραήλ θα έχει αποκτήσει πρόσβαση στις αγορές ενώ εκείνη όχι.

Χάρτης 31: Οικόπεδα Κυπριακής ΑΟΖ και παρενόχληση ιταλικού γεωτρήπανου SAIPEM 12000.

Πηγή: <http://www.sigmalive.com/news/energia/487826/diplomatikes-epafes-gia-tin-tourkiki-proklisi-se-temaxio-3>, πρόσβαση 18/2/2018

Οι επιλογές της Άγκυρας υπό το πρίσμα της ενεργειακής ασφάλειας καθιστούν την χώρα επικίνδυνο παίκτη στο Σύμπλοκο/Σύστημα. Ο καιροσκοπισμός, τον οποίο επιδεικνύει και η εσωτερική αστάθεια που προκαλεί η καθεστωτική συμπεριφορά του Ερντογάν, σε συνδυασμό με την πλήρη απαξίωση, από μέρους της, των διεθνών κανόνων δικαίου, παράγουν ένα εκρηκτικό μείγμα για την ίδια και για την περιοχή. Η Τουρκία εφαρμόζοντας αναθεωρητική πολιτι-

κή και ακολουθώντας το δόγμα του «νεο-Οθωμανισμού», αμφισβητεί ευθέως τα δικαιώματα της Ελλάδας στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο επιχειρώντας την πλήρη εκτόπισή της, επιβουλεύεται επίσης τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου στην οριοθετημένη ΑΟΖ, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει απλόχερα προστασία των δικαιωμάτων σε χώρες τις οποίες μπορεί να χειραγωγεί, όπως τη Λιβύη, και «παζαρεύει» την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών με άλλες χώρες της Μεσογείου, προσφέροντάς τους θαλάσσια δικαιώματα, τα οποία δεν τις ανήκουν. Κατ' αυτόν τον τρόπο η Τουρκία προσπαθεί να επιβληθεί de facto ως ο νέος γεωπολιτικός ηγεμόνας⁴²⁴.

⁴²⁴ Η ρωσική Gazprom ανακοίνωσε ότι ολοκληρώθηκε η κατασκευή της πρώτης υποθαλάσσιας γραμμής του αγωγού φυσικού αερίου Turkish Stream, ο οποίος καταλήγει στα τουρκικά παράλια της Μαύρης Θάλασσας. «Η κατασκευή του υποθαλάσσιου τμήματος ολοκληρώθηκε σήμερα το πρωί, 30 Απριλίου. Στην Τουρκία, στην περιοχή που βρίσκεται το χωριό Κιγικέ κατασκευάζεται ο τερματικός σταθμός υποδοχής. Με την ολοκλήρωση των έργων σύνδεσης του αγωγού με τον τερματικό σταθμό, η κατασκευή της πρώτης γραμμής του αγωγού θα έχει ολοκληρωθεί», αναφέρει η Gazprom.

«Η κατασκευή του έργου Turkish Stream συνεχίζεται επιτυχώς. Έχει ολοκληρωθεί μια σημαντική φάση, ολοκληρώθηκε η κατασκευή της πρώτης γραμμής του αγωγού φυσικού αερίου. Οι ρυθμοί κατασκευής είναι πολύ υψηλοί», δήλωσε ο πρόεδρος της Gazprom, Αλεξέι Μίλερ. Ο ίδιος δήλωσε, επίσης, ότι από τότε που άρχισαν οι εργασίες κατασκευής του αγωγού, στις 7 Μαΐου του 2017, τοποθετήθηκαν συνολικά 1.161 χιλιόμετρα υποθαλάσσιου αγωγού, που αφορούν και στις δύο γραμμές, τα οποία αντιστοιχούν στο 62% του συνολικού αγωγού. Ο Αλεξέι Μίλερ εξέφρασε παράλληλα την πεποίθηση ότι το έργο «θα παίζει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της Τουρκίας και της Ευρώπης»

Η κατασκευή του τμήματος του αγωγού «Turkish stream» που διασχίζει τη Σερβία ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2019, εννέα μόλις μήνες από την έναρξη των εργασιών. Ξεκινάει από τα σύνορα με τη Βουλγαρία και καταλήγει στα σύνορα με την Ουγγαρία κοντά στην περιοχή Χόργκος.

Το μήκος του τμήματος αυτού είναι 403 χιλιόμετρα και την κατασκευή του χρηματοδότησε η ρωσική Gazprom, η οποία κατέχει το πλειοψηφικό πακέτο των μετοχών. Το μόνο που έμεινε να κατασκευαστεί στην Σερβία, για να μπορεί ο αγωγός να τεθεί σε λειτουργία, είναι ένας τερματικός σταθμός συμπίεσης στην πόλη Ζάετσαρ, της ανατολικής Σερβίας.

Ο αγωγός αυτός θα έχει τη δυνατότητα να μεταφέρει ετησίως 15,75 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα αερίου και αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία τον Σεπτέμβριο του 2020, με την προϋπόθεση ότι οι Βούλγαροι θα έχουν ολοκληρώσει την κατασκευή του δικού τους τμήματος.

Οι εργασίες κατασκευής του τμήματος που διασχίζει την Ουγγαρία εκτιμάται ότι θα ολοκληρωθούν μέσα στο 2021.

Στο επίκεντρο του εξεταζόμενου Συμπλόκου/Συστήματος βρέθηκε η Συρία, η οποία αποτέλεσε το πεδίο αντιπαραθέσεων πολλών συμφερόντων, καθώς και το Κέντρο Βαρύτητας⁴²⁵ των επιδιώξεων εντός και εκτός αυτού ευρισκόμενων δρώντων, εξαιτίας τόσο της γεωγραφικής θέσης της, όσο και του πολιτιστικού – θρησκευτικού της προσανατολισμού, καθώς και του πολιτικού status quo. Θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε τη Συρία από μόνη της ως ένα υποσύστημα του Συμπλόκου/Συστήματος μας και να την εξετάσουμε μόνη της, αφού αποτελεί μια *sui generis* περιοχή στην οποία ουσιαστικά συναντάμε όλους τους δρώντες, οι οποίοι υφίστανται και δραστηριοποιούνται στην περιοχή του Συμπλόκου/Συστήματος μας.

Το καθεστώς της Δαμασκού, ενώ πριν από λίγο μόλις καιρό θα θεωρούνταν ανήμπορο να αποτρέψει τη διαφαινόμενη ήττα του και την αποχώρησή του από τα διαδραματιζόμενα στη Συρία, ανακτά με τη βοήθεια εσωτερικών και εξωτερικών δρώντων την απαραίτητη ισχύ για να διαδραματίσει εκ νέου καθοριστικό ρόλο. Και αυτό συμβαίνει όχι μόνο στο στενό πλαίσιο

Την κατασκευή του υποθαλάσσιου τμήματος του αγωγού Turkish Stream έχει αναλάβει η εταιρεία South Stream Transport B.V. (100% θυγατρική της Gazprom).

Το υποθαλάσσιο τμήμα του αγωγού φυσικού αερίου Turkish Stream διανύει μια απόσταση 930 χιλιομέτρων από τα ρωσικά έως τα τουρκικά παράλια. Στη συνέχεια θα ξεκινήσει το χερσαίο τμήμα του αγωγού, δηλαδή η δεύτερη γραμμή, που θα έχει μήκος 180 χιλιόμετρα.. Η πρώτη γραμμή θα προμηθεύει με ρωσικό φυσικό αέριο την τουρκική αγορά, ενώ η δεύτερη τις χώρες της Νοτιοανατολικής και Νότιας Ευρώπης. Η ισχύς της κάθε γραμμής είναι 15,75 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως.

<http://www.gazpromexport.ru/en/projects/>

<https://www.naftemporiki.gr/story/1345895/rosia-tourkia-etoimi-proti-upothalassia-grammi-turkish-stream>

⁴²⁵ Κέντρο Βάρους ορίζεται ως το/α χαρακτηριστικό/α, η/οι ικανότητα/ες, ή η/οι τοποθεσία/ες, από τα οποία ένα έθνος, μία συμμαχία ή μία στρατιωτική δύναμη αντλεί την ελευθερία ενεργείας, την φυσική ισχύ και την θέληση να πολεμήσει. Υφίσταται σε στρατηγικό, επιχειρησιακό ή τακτικό επίπεδο και είναι το κεντρικό σημείο στο οποίο εστιάζονται και στηρίζονται τόσο η συνολική ισχύς, όσο και η ισορροπία της κίνησης, που είναι οι κύριες συνιστώσες από τις οποίες εξαρτάται η ικανότητα μιας δύναμης να εκτελέσει με επιτυχία μια επιχείρηση. Αν προσδιορισθεί σωστά και εξουδετερωθεί, θα οδηγήσει τον αντίπαλο σε ήττα ή σε επιθυμία για συνθηκολόγηση και διαπραγματεύσεις. Στο στρατηγικό επίπεδο το Κέντρο Βάρους είναι συχνά αφηρημένο. Για παράδειγμα, η γνώμη που έχει ο λαός για της ηγέτες του. Απεναντίας σε επιχειρησιακό επίπεδο, είναι τόσο συγκεκριμένο, ώστε να μπορεί να εξουδετερωθεί ή να εκμηδενισθεί με στρατιωτικά μέσα. Για παράδειγμα μια συγκεκριμένη στρατιωτική δυνατότητα.

Διακλαδικός Κανονισμός 04/2006, «Κοινή Ορολογία Ενόπλων Δυνάμεων», ΓΕΕΘΑ

της χώρας αλλά και στην ευρύτερη περιοχή. Πολλοί ήταν αυτοί που προδίκαζαν το τέλος του Άσαντ, αμέσως μετά την έναρξη της κρίσης στη Συρία. Ωστόσο, παραβλέποντας τους πυλώνες κατανομής της ισχύος δεν μπόρεσαν να εντοπίσουν ξεκάθαρα τις τάσεις και να ερμηνεύσουν ή να προβλέψουν αν θέλετε την τελική έκβαση η οποία διαφαίνεται τελείως διαφορετική από αυτή που επεδίωκαν να επιβάλουν κρατικοί ή μη παίκτες στη περιοχή, ανάλογα με τα συμφέροντά τους.

Και ενώ καθίσταται αντιληπτή η διατάραξη της ισορροπίας ισχύος στο Σύμπλοκό/Συστημά μας, πόλος σταθερότητας, συνέπειας και αξιοπιστίας στην περιοχή ενδιαφέροντός, παραμένει το Ισραήλ, το οποίο ευνοείται από τον αμυντικό και εσχάτως τον οικονομικό πυλώνα, αυξάνοντας, αν όχι διατηρώντας, την ισχύ του και εξακολουθεί να είναι ο βασικός παράγοντας ανακατανομής της ισχύος στο Σύμπλοκό/Συστημά μας. Το Ισραήλ αναλαμβάνει πλέον και έναν ακόμα νέο ρόλο αυτόν του ενεργειακού αιμοδότη της Δύσης, συνεισφέροντας αφενός το ίδιο υδρογονάνθρακες ως παραγωγός χώρα, αλλά συγχρόνως διευκολύνοντας και την απρόσκοπτη ροή τους, ως διαμετακομιστικό κέντρο, αφουγκραζόμενο την ανάγκη της Δύσης για ενέργεια και αναδεικνύοντας την αξία της Ανατολής για την εξασφάλισή αυτής της ενέργειας.

Τα κράτη δρώντες του Κόλπου, όπως είναι η Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, μετά από μία περίοδο άντλησης ισχύος από την ανοδική – κυριαρχική πορεία του ισλαμικού στοιχείου στην περιοχή, εισήλθαν σε μία εποχή αποδυνάμωσης, συνεπεία της οπισθοχώρησης του Ισλαμικού Κράτους, της ανοδικής πορείας του ανταγωνιστικού Ιράν και της διατήρησης στην εξουσία, με ό,τι συνεπάγεται αυτό, του καθεστώτος Άσαντ στη Συρία. Σε χώρες οικονομικά εύρωστες αλλά και πολιτιστικά στενά συνδεδεμένες με το επικρατέστερο ισλαμικό στοιχείο, όπως αυτές στο Σύμπλοκό/Συστημά μας, θα μπορούσαμε με ασφάλεια να υποθέσουμε ότι ο πολιτιστικός και ο οικονομικός πυλώνας θα ενισχύονταν και θα κατίσχυαν.

Όμως, οι κοινές επιδιώξεις με την κινητοποίηση των ίδιων δυνάμεων και την χρήση των αυτών εργαλείων είχε ως αποτέλεσμα την αμοιβαία εξουδετέρωσή τους και την τελική αποδυνάμωσή τους. Ριάντ και Ντόχα μεταχειρίστηκαν τα ίδια μέσα για να πετύχουν τον ίδιο στόχο, αυτόν της επικράτησής στην περιοχή, χωρίς να λάβουν υπόψη τους υπόλοιπους δρώντες. Το χρήμα που διαθέτουν και το οποίο τους παρέχει την αναγκαία υλικοτεχνική υποστήριξη, σε συνδυασμό με τη θρησκεία που τους παρέχει το αναγκαίο ανθρώπινο δυναμικό, δεν στάθηκαν αρκετά για να ανατρέψουν τη διαμορφούμενη τάση κατανομής ισχύος.

Χώρες όμως, όπως τα ΗΑΕ και το Κουβέιτ, μπόρεσαν και επωφελήθηκαν από την ανακατανομή ισχύος στην περιοχή. Οι προσδοκίες τους βέβαια ήταν σαφώς πιο μετριοπαθείς, αν τις συγκρίνουμε με αυτές της Σ. Αραβίας και του Κατάρ, αλλά δεν έπαψαν να διεκδικούν ρόλο στο Σύμπλοκο/Σύστημα. Περισσότερο προσγειωμένες θα λέγαμε, οι χώρες αυτές αρκέστηκαν στη διατήρηση της εσωτερικής τους ηρεμίας και τάξης ενώ συγχρόνως επεδίωξαν την ανάδειξή τους σε πόλους ισχύος σε τοπικό – περιορισμένο επίπεδο. Κατάφεραν με λίγα λόγια, να αποφύγουν τη φθορά, υλική και ηθική, που προκαλεί η διελκυστίδα κατανομής ισχύος και να αποκομίσουν ακόμα και οφέλη σε συγκεκριμένους τομείς από τη στάση τους αυτή, από σχεδόν όλους τους δρώντες. Παραμένουν βέβαια πάντα στη σκιά και την επιρροή μεγάλων δυνάμεων, όπως αυτή των ΗΠΑ, αλλά τολμούν να διαφοροποιηθούν δημιουργώντας ένα στενό, αλλά ικανό πλαίσιο ελιγμών. Δεν θα μπορούσαν άλλωστε να διαφοροποιηθούν κατά πολύ, καθ'όσον οι προσπάθειες πλήρους ανατροπής της ισορροπίας θα απέβαιναν μοιραίες για την υπόστασή τους ως κράτη.

Τέλος, τα κράτη της Βορείου Αφρικής, με εξαίρεση τη Λιβύη, ανέκτησαν την ισχύ που είχαν απωλέσει κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης. Η Αίγυπτος μάλιστα, επωφελούμενη από την κατίσχυση του οικονομικού πυλώνα στο υποσύστημα της, ενδυναμώνεται έτι περαιτέρω λόγω των τεράστιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα στην ΑΟΖ της και του νέου οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης που υιοθέτησε και το οποίο βρίσκεται πολύ κοντά στα δυτικά πρότυπα.

Από την άλλη όμως πλευρά, συναντάμε τη Λιβύη η οποία εξακολουθεί, όπως και η Συρία, να αποτελεί πεδίο συγκρούσεων, αλλά και να μειονεκτεί σε σχέση με αυτήν εξαιτίας της ανυπαρξίας μιας μόνον αρχής, η οποία θα μπορούσε να επιβάλλει από μόνη της, ή με τη συνδρομή εξωτερικής βοήθειας, την ηρεμία και την τάξη. Η χώρα εισήλθε στη δίνη της βίαιης ανατροπής του καθεστώτος και της εγκαθίδρυσης μιας δημοκρατικής διακυβέρνησης, τουλάχιστον αυτή ήταν η πρόφαση, με την υποστήριξη της Δύσης, χωρίς να αναλυθεί ο πολιτιστικός πυλώνας και ιδιαίτερα τα εθνολογικά – εθνοτικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά, τα οποία κυριαρχούσαν και καθόριζαν την τάση διαμερισμού της ισχύος και άρα της πρόγνωσης της τελικής κατάστασης. Η προχειρότητα που επέδειξαν οι χώρες της Δύσης που συμμετείχαν στην επέμβαση στη Λιβύη, επιβεβαιώνει για ακόμα μια φορά την ανάγκη ύπαρξης και εφαρμογής μιας αξιόπιστης μεθόδου γεωπολιτικής ανάλυσης προκειμένου να αποφεύγονται λάθη και να προλαμβάνονται καταστροφές.

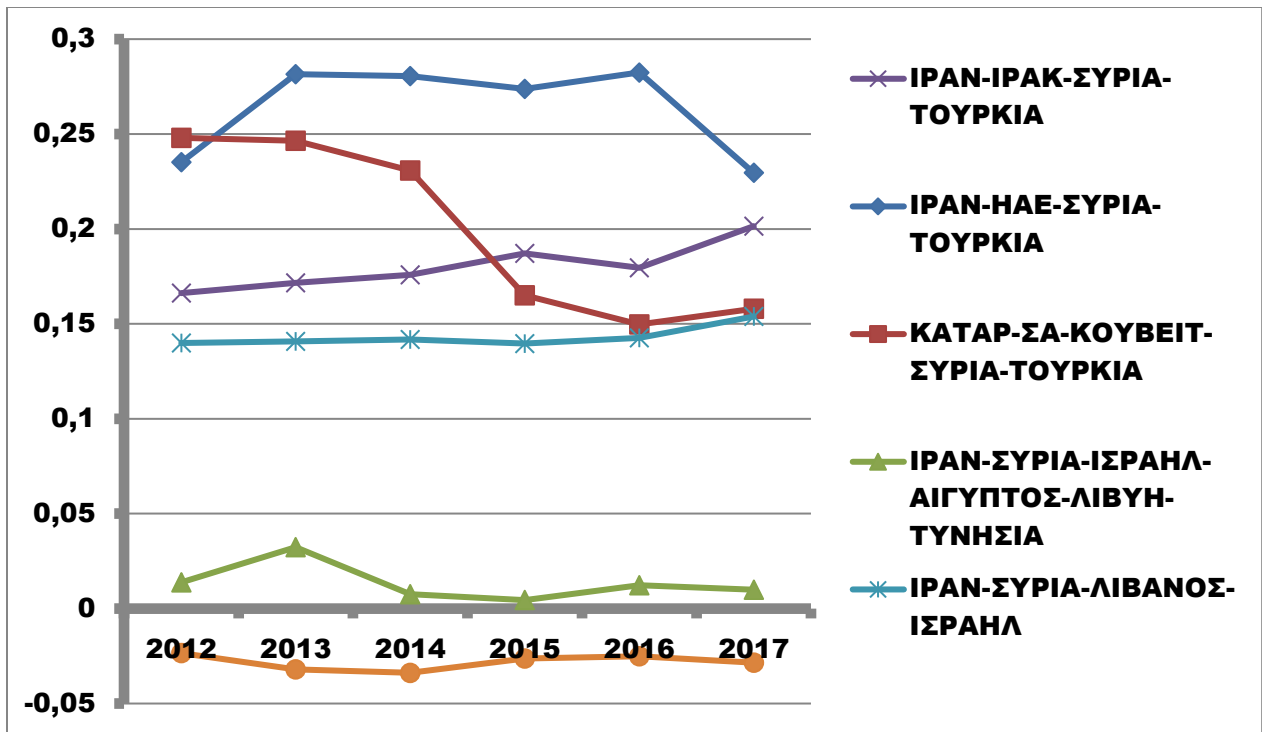
Στην περίπτωση του υποσυστήματος στο οποίο ανήκει η Λιβύη και εξετάσαμε, παρατηρούμε για ακόμα μια φορά την ισοβαρή παρουσία του πολιτιστικού και του οικονομικού πυλώνα, παρόλες τις προσπάθειες από εξωγενείς και ενδογενείς παράγοντες να υποβαθμίσουν τον οικονομικό και να αναδείξουν τον πολιτιστικό. Η πολυετής συνεργασία της Λιβύης με τη Δύση ειδικά σε θέματα ενέργειας αποδεικνύουν περίτρανα το γεγονός αυτό.

Τα παραπάνω συμπεράσματα αποτυπώνονται στον Πίνακα 11: Συνολικές Επιδόσεις Ισχύος Υποσυστημάτων στο Σύστημα, όπου συνοψίζονται οι Συνολικές Επιδόσεις Ισχύος των Υποσυστημάτων για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα 2012-2017. Κατ' αυτόν τον τρόπο αποκτούμε σφαιρική εικόνα για το Γεωπολιτικό μας Σύμπλοκο μέσω του Γεωγραφικού Συστήματος.

ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ						
ΕΤΟΣ	ΙΡΑΝ-ΙΡΑΚ- ΣΥΡΙΑ- ΤΟΥΡΚΙΑ	ΙΡΑΝ-ΗΑΕ- ΣΥΡΙΑ- ΤΟΥΡΚΙΑ	ΚΑΤΑΡ-ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ-ΚΟΥΒΕΪΤ-ΣΥΡΙΑ- ΤΟΥΡΚΙΑ	ΙΡΑΝ-ΣΥΡΙΑ-ΙΣΡΑΗΛ- ΑΙΓΥΠΤΟΣ-ΛΙΒΥΗ- ΤΥΝΗΣΙΑ	ΙΡΑΝ-ΣΥΡΙΑ- ΛΙΒΑΝΟΣ-ΙΣΡΑΗΛ	ΕΛΛΑΔΑ-ΚΥΠΡΟΣ- ΑΙΓΥΠΤΟΣ-ΙΣΡΑΗΛ
2012	0,166207049	0,235200133	0,247998308	0,01	0,139877725	-0,02
2013	0,171563655	0,281543584	0,246393608	0,032350747	0,140832888	-0,031989463
2014	0,175767479	0,280493513	0,230777295	0,007549744	0,141718817	-0,03
2015	0,187102551	0,273853462	0,164959663	0,004479392	0,139644959	-0,03
2016	0,179574707	0,282449749	0,149722246	0,012277378	0,142546086	-0,03
2017	0,201471121	0,229544838	0,157880073	0,009906593	0,153873527	-0,03

Πίνακας 11: Συνολικές Επιδόσεις Ισχύος Υποσυστημάτων στο Σύστημα

Επειδή απλώς η παράθεση αριθμών και μάλιστα μεγάλου πλήθους, δυσχεραίνει τον αναγνώστη, προέβημεν στην αποτύπωση του παραπάνω πίνακα στο ακόλουθο **Διάγραμμα 7:** Εξέλιξη Τάσης Ανακατανομής Ισχύος στο όπου και απεικονίζεται εμφανώς η εξέλιξη της τάσης ανακατανομής της ισχύος στο Σύμπλοκο/Σύστημα. Βέβαια, κάθε υποσύστημα αλληλεπιδρά με τα υπόλοιπα στο πλαίσιο του Συστήματος και επηρεάζοντάς το κατά διαφορετικό τρόπο και με διαφορετική βαρύτητα. Ωστόσο, ο υπολογισμός αυτής της διαφορετικής επίδρασης του κάθε υποσυστήματος στο σύστημα είναι πολύ δύσκολο να καθορισθεί εξαιτίας της πολύ μεγάλης πολυπλοκότητας και της μεταβλητότητας. Προς τούτο θεωρούμε ότι το σύστημά μας επηρεάζεται κατά τον ίδιο τρόπο από όλα τα επιμέρους υποσυστήματα.

Διάγραμμα 7: Εξέλιξη Τάσης Ανακατανομής Ισχύος στο Σύμπλοκο/Σύστημα

Στο παραπάνω διάγραμμα παρατηρούμε την αυξητική τάση επίδρασης στην ανακατανομή ισχύος των υποσυστημάτων Ιράν – Συρία – Λίβανος – Ισραήλ και Ιράν – Ιράκ – Συρία – Τουρκία. Το γεγονός αυτό δικαιολογείται πλήρως από την ανάλυση η οποία προηγήθηκε και κατέδειξε τη δυναμική και την επιρροή του Ισραήλ και του Ιράν στο εσωτερικό πρώτου υποσυστήματος και της Τουρκίας και του Ιράν στο δεύτερο.

Αντίστοιχα η τάση ανακατανομής ισχύος των υποσυστημάτων Ιράν – ΗΑΕ – Συρία – Τουρκία και Κατάρ – Σ. Αραβία – Κουβέιτ – Συρία – Τουρκία στην ανακατανομή ισχύος βαίνει μειούμενη και στα αυτά υποσυστήματα εξαιτίας των αντίρροπων τάσεων οι οποίες επικρατούν εντός αυτών, καθώς και των επιδιώξεων του Ιράν και της Τουρκίας

Η τάση των υποσυστημάτων Ιράν – Συρία – Ισραήλ – Αίγυπτος – Λιβύη – Τυνησία και Ισραήλ – Κύπρος – Ελλάδα – Αίγυπτος παρουσιάζεται σταθερή, αποδεικνύοντας τις παγιωμένες και ευθυγραμμισμένες σχέσεις των κρατών τα οποία συνθέτουν τα υποσυστήματα αυτά.

Έχοντας αναλύσει ποιοτικά και ποσοτικά τα υποσυστήματά μας μπορούμε να προβούμε στην ομαδοποίηση αυτών σε δύο κατηγορίες:

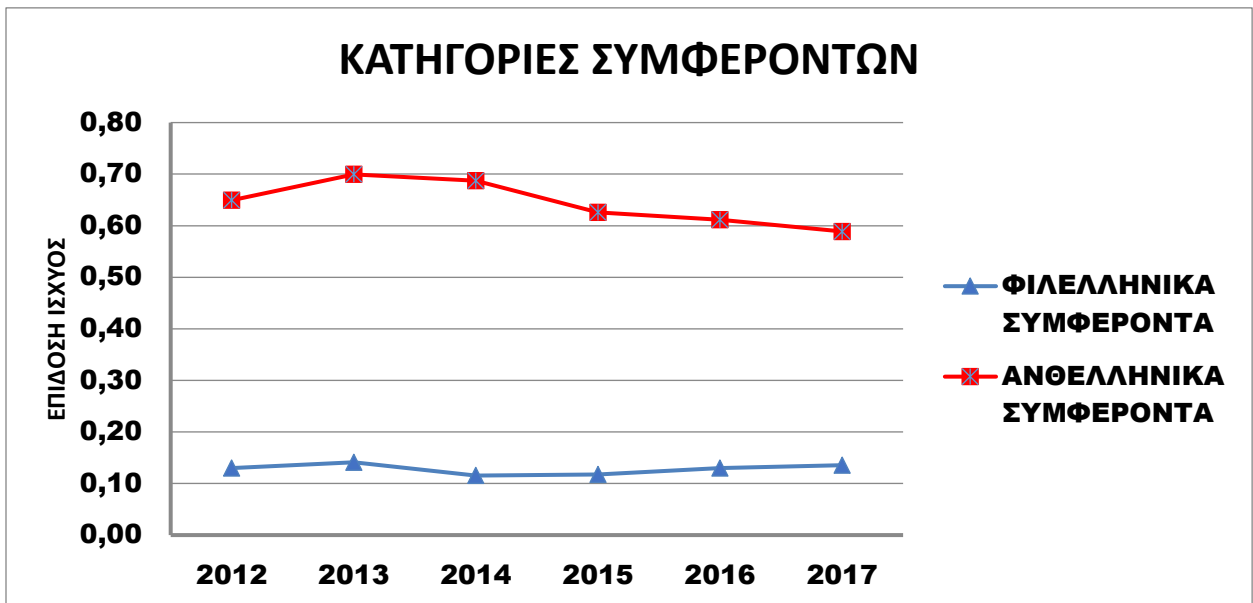
- Κατηγορία συμφερόντων, η οποία ευθυγραμμίζεται με αυτά της Ελλάδας (Φιλελληνικά συμφέροντα).

- Κατηγορία συμφερόντων η οποία έρχεται σε σύγκρουση ή δεν υποστηρίζει τα συμφέροντα της Ελλάδας (Ανθελληνικά συμφέροντα).

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ				
ΕΤΟΣ	ΙΡΑΝ-ΙΡΑΚ-ΣΥΡΙΑ-ΤΟΥΡΚΙΑ	ΙΡΑΝ-ΗΑΕ-ΣΥΡΙΑ-ΤΟΥΡΚΙΑ	ΚΑΤΑΡ-ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ-ΚΟΥΒΕΙΤ-	"ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ"
2012	0,166207049	0,235200133	0,247998308	0,65
2013	0,171563655	0,281543584	0,246393608	0,70
2014	0,175767479	0,280493513	0,230777295	0,69
2015	0,187102551	0,273853462	0,164959663	0,63
2016	0,179574707	0,282449749	0,149722246	0,61
2017	0,201471121	0,229544838	0,157880073	0,59
ΕΤΟΣ	ΙΡΑΝ-ΣΥΡΙΑ-ΙΣΡΑΗΛ-ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ-ΑΙΓΥΠΤΟΣ-ΛΙΒΥΗ-ΤΥΝΗΣΙΑ	ΙΡΑΝ-ΣΥΡΙΑ-ΛΙΒΑΝΟΣ-ΙΣΡΑΗΛ	ΕΛΛΑΔΑ-ΚΥΠΡΟΣ-ΑΙΓΥΠΤΟΣ-ΙΣΡΑΗΛ	"ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ"
2012	0,013792137	0,139877725	-0,02	0,13
2013	0,032350747	0,140832888	-0,031989463	0,14
2014	0,007549744	0,141718817	-0,03	0,12
2015	0,004479392	0,139644959	-0,03	0,12
2016	0,012277378	0,142546086	-0,03	0,13
2017	0,009906593	0,153873527	-0,03	0,14

Πίνακας 12: Κατηγορίες συμφερόντων

Προθέτοντας δε τις επιμέρους επιδόσεις των υποσυστημάτων ανά κατηγορία, προκύπτει ο Πίνακας 12: Κατηγορίες συμφερόντων στον οποίο βλέπουμε την επίδοση των δύο κατηγοριών συμφερόντων ανά έτος.

Διάγραμμα 8: Κατηγορίες συμφερόντων

Ο παραπάνω πίνακας διαγραμματικά αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 8: Κατηγορίες συμπεριπόντων όπου αν και παρατηρούμε την διαφορά δυναμικότητας των ανθελληνικών συμπεριπόντων εις βάρος των αντιστοίχων φιλελληνικών, εντούτοις η τάση ισχύος των ανθελληνικών παρουσιάζει μείωση, ενώ των φιλελληνικών αύξηση. Από το γεγονός αυτό θα προκύψουν οι πολιτικές σε επίπεδο των γεωστρατηγικών επιλογών της Ελλάδας, οι οποίες θα εξετασθούν στο 6^ο Κεφάλαιο.

5. ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ως τελικό σκοπό της παρούσας έρευνας θέσαμε την διαμόρφωση πρότασης πολιτικών στο επίπεδο των γεωστρατηγικών επιλογών, τις οποίες η Ελλάδα θα δύναται να εφαρμόσει με σκοπό να αναδειχθεί ενεργειακός πάροχος για την Ευρωπαϊκή Ένωση, αφενός ως διαμετακομιστικό κέντρο των εξ Ανατολών προερχομένων υδρογονανθράκων αφετέρου δε, ως παραγωγός χώρα, μέσω της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης του Συμπλόκου/Συστήματος που θέσαμε προς εξέταση.

Τον παραπάνω σκοπό του πονήματός μας, τον αναλύσαμε σε επιμέρους σκοπούς όπως παρακάτω:

- α. Να αποτυπώσει το έλλειμμα ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και την ενεργειακή της εξάρτηση από τη Ρωσία.
- β. Να αναλύσει τον ανταγωνισμό, που επηρεάζει άμεσα την τροφοδοσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και καταγράφεται στην περιοχή του ενεργειακού ενδιαφέροντος της Ευρώπης, μεταξύ των κρατικών δρώντων, οι οποίοι, είτε είναι ήδη παραγωγοί ενεργειακού μείγματος - ή επιδιώκουν να γίνουν - είτε επιθυμούν να αναδειχθούν σε διαμετακομιστικά κέντρα.
- γ. Να εξετάσει, τις δυνατότητες και τα πλεονεκτήματα της Ελλάδας προκειμένου να καταστεί παραγωγός χώρα, καθώς και διαμετακομιστικό κέντρο ενέργειας για την εξυπηρέτηση των ενεργειακών αναγκών της Δύσης και δη της Ε.Ε..

Τα ερευνητικά ερωτήματα που μας απασχόλησαν ήταν:

- α. Γιατί η Ευρωπαϊκή Ένωση αναζητά εναλλακτικές πηγές ενεργειακής τροφοδοσίας;
- β. Ποιες εναλλακτικές λύσεις εξασφάλισης των κατάλληλων συνθηκών απρόσκοπτης ροής ενέργειας υφίστανται για την επίλυση του ευρωπαϊκού ενεργειακού ελλείμματος; Τέτοιες λύσεις αποτελούν: η κατασκευή νέων ενεργειακών «δρόμων» (αγωγών), η εκμετάλλευση ήδη υπαρχουσών υποδομών ή η κατασκευή νέων σε κράτη-μέλη της Ε.Ε. με στόχο την αποθήκευ-

ση ή την υγροποίηση – επαναεριοποίηση φυσικού αερίου, καθώς και η σύμπληξη νέων ενεργειακών συμμαχιών με χώρες παραγωγούς οι οποίες δεν είναι κ-μ της Ε.Ε.

γ. Γιατί οι πλούσιες πετρελαιοπαραγωγοί χώρες της Μέσης Ανατολής, όπως είναι η Σαουδική Αραβία, το Κατάρ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα δεν δύνανται να αποτελέσουν την ασφαλή πηγή απρόσκοπτης ροής ενέργειας για την Ε.Ε.; Συναφώς, χώρες όπως η Τουρκία, η Συρία, η Λιβύη και το Ιράν οι οποίες είναι σε θέση να καταστούν τροφοδότες χώρες, είτε διότι παράγουν υδρογονάνθρακες οι ίδιες, είτε διότι η γεωγραφική τους θέση τους επιτρέπει να «διευκολύνουν» τη ροή, εντούτοις αδυνατούν να ανταποκριθούν στο ρόλο αυτό; Πώς επιδρά ο ανταγωνισμός, τόσο σε πολιτιστικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο,

δ. Μπορεί η Ελλάδα να αναδειχθεί ως ο κύριος ενεργειακός τροφοδότης της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Στο πλαίσιο αναζήτησης αξιόπιστων απαντήσεων στα τεθέντα ερωτήματα ελέχθησαν οι τρεις υποθέσεις που ακολουθούν:

Υπόθεση 1: Το υφιστάμενο «ενεργειακό γίνεσθαι» της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής είναι σε θέση να ανταποκριθεί αξιόπιστα στις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης. Η ροή ενέργειας από την Ανατολή (Βόρειος Αφρική και Μέση Ανατολή) προς την Ευρώπη δύναται να εξασφαλισθεί απρόσκοπτα υπό τις υφιστάμενες οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες.

Υπόθεση 2: Το υφιστάμενο «ενεργειακό γίνεσθαι» της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί αξιόπιστα στις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σε θέση να αναπτύξει περαιτέρω οικονομικές και πολιτιστικές σχέσεις με τις παραγωγούς χώρες υδρογονανθράκων της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής εξασφαλίζοντας την «ενεργειακή της ασφάλεια».

Υπόθεση 3: Η Ελλάδα είναι σε θέση να αποτελέσει για την Ε.Ε., α) την χώρα τροφοδότη ενέργειας, καθώς δύναται να παράγει η ίδια υδρογονάνθρακες και β) να μετατραπεί στο κύριο πε-

ριφερειακό διαμετακομιστικό κέντρο υδρογονανθράκων, προερχόμενων από την Μέση Ανατολή και την Βόρειο Αφρική, προς την Ευρώπη.

Διαπιστώσαμε λοιπόν, την μεγάλη ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη Ρωσία, η οποία σε συνδυασμό με τη συνεχώς μειούμενη παραγωγή υδρογονανθράκων από κράτη – μέλη της, οδηγεί μαθηματικά στον εγκλωβισμό της Ευρώπης σε ένα ενεργειακό τέλμα και αναδεικνύει την αναγκαιότητα ύπαρξης εναλλακτικών αξιόπιστων λύσεων. Η πολιτική της διακοπής της ενέργειας όμως που ακολουθεί η Ρωσία ως μέσου πίεσης σε χώρες, όπως στην Ουκρανία και στη Λευκορωσία, γεννούν το αίσθημα της ανασφάλειας στους ευρωπαίους. Το αίσθημα αυτό καθίσταται ολοένα και πιο έντονο όταν η Ρωσία προβαίνει σε κινήσεις, όπως είναι η προσάρτηση της Κριμαίας και η διεκδίκηση μέρους της Ανατολικής Ουκρανίας. Εντούτοις, η Ε.Ε. παραμένοντας μία «αφηγηματική» δύναμη προβαίνει στην έκφραση της δυσαρέσκειάς της προς τις ρωσικές προκλήσεις, συντάσσοντας κείμενα που περιγράφουν πολιτικές και δράσεις, αλλά πράττει ακριβώς τα αντίθετα από αυτά που λέει, παραμένοντας άμεσα εξαρτώμενη από το ρωσικό φυσικό αέριο, τη ροή του οποίου εξασφαλίζει με νέους αγωγούς (Nord Stream I&II).

Παράλληλα, η τροφοδοσία από χώρες όπως η Λιβύη, η Αλγερία, το Ιράκ και το Ιράν, οι οποίες συνεισέφεραν παραδοσιακά στο ενεργειακό ισοζύγιο της Ευρώπης, ξαφνικά εξαιτίας των θρησκευτικών – πολιτικών αναταραχών που προκάλεσε η «Αραβική Άνοιξη» και η επικράτηση του ΙΚ στην περιοχή, διεκόπη βιαίως, αποδεικνύοντας την αναξιοπιστία του υφιστάμενου συστήματος τροφοδοσίας. Τα κράτη της Βορείου Αφρικής, εκτός της Λιβύης εξέρχονται από την «Αραβική Άνοιξη» βαθιά πληγωμένα, διατηρώντας όμως μέρος της ισχύος τους. Μάλιστα, η Αίγυπτος εμφανίζεται ενδυναμωμένη χάρις στα τεράστια κοιτάσματα φυσικού αερίου στην ΑΟΖ της και υιοθετώντας ένα δυτικού τύπου μοντέλο ανάπτυξης.

Δυστυχώς όμως, δεν συνέβη το ίδιο και στη Λιβύη η οποία βίωσε τη βίαιη ανατροπή του καθεστώτος με την υποστήριξη της Δύσης. Η προχειρότητα με την οποία οι χώρες της Δύσης αντιμετώπισαν τη Λιβύη, επιβεβαιώνεται με την αδυναμία ανάλυσης του πολιτιστικού πυλώνα αναδεικνύοντας την ανάγκη εφαρμογής μιας αξιόπιστης μεθόδου γεωπολιτικής ανάλυσης, προκειμένου να αποφεύγονται λάθη και να προλαμβάνονται καταστροφές. Στην περίπτωση της Λιβύης διαπιστώνεται η ισοβαρής σημασία του πολιτιστικού και του οικονομικού πυλώνα, λαμβάνοντας υπόψη την πολυετή συνεργασία της Λιβύης με τη Δύση σε θέματα ενέργειας.

Βέβαια, υπάρχουν πάντα οι πλούσιες πετρελαιοπαραγωγοί χώρες του Κόλπου οι οποίες θα μπορούσαν να επιλύσουν το πρόβλημα. Όμως, η μεταφορά των υδρογονανθράκων από την περιοχή του Κόλπου προς την Ευρώπη προϋποθέτει την εξασφάλιση απρόσκοπτης ροής η οποία γίνεται είτε μέσω ξηράς με τη χρήση αγωγών, είτε μέσω θαλάσσης, με τη χρήση πλοίων. Η ύπαρξη αγωγών μεταφοράς ενέργειας, οι οποίοι αναπτύσσονται σε μεγάλες αποστάσεις και διασχίζουν πολλά σύνορα, αποτελεί τη βάση για τη μεταφορά της ενέργειας. Ταυτόχρονα, η ύπαρξη σημείων υποχρεωτικής διέλευσης ή σημείων στένωσης κατά μήκος των οδών μεταφοράς της ενέργειας (πετρελαίου ή υγροποιημένου αερίου) δημιουργεί σημαντικές τρωτότητες. Ο έλεγχος και η εξασφάλιση των ενεργειακών αγωγών, των διαδρόμων (υπόγειων, επίγειων ή θαλάσσιων) και των σημείων υποχρεωτικής διέλευσης απαιτεί αυξημένες δυνατότητες επιτήρησής τους και άμεσης αντίδρασης. Η εξασφάλιση των παραπάνω απαιτεί τον συντονισμό μεταξύ κυβερνήσεων, εταιρειών, περιβαλλοντολογικών υπηρεσιών, στρατιωτικών, αστυνομικών και υπηρεσιών πληροφοριών τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο. Αποτελεί δε, βασικό στόχο της ενεργειακής πολιτικής πολλών κρατών, καθώς και συνασπισμών κρατών. Η μεν ροή με αγωγούς είναι δέσμια των συνθηκών που επικρατούν στις χώρες διέλευσης, όπως για παράδειγμα Ιράκ και Συρία και οι οποίες δεν ήταν οι έκρυθμες.

Παράλληλα, η Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, εκμεταλλευόμενες και ενισχύοντας την πορεία του ισλαμικού στοιχείου στην περιοχή, άντλησαν ισχύ, η οποία σήμερα παρουσιάζει κάμψη εξαιτίας της οπισθοχώρησης του Daesh, της δυναμικής ανάκαμψης του Ιράν και της επιβίωσης του καθεστώτος Άσαντ στη Συρία. Οι χώρες του Κόλπου είναι οικονομικά εύρωστες αλλά και πολιτιστικά συγγενείς με το ισλαμικό στοιχείο, το οποίο ενισχύει τον πολιτιστικό πυλώνα, ενώ τα πετροδολάρια τροφοδοτούν τον αντίστοιχο οικονομικό. Τα παραπάνω τεχνικά και πολιτικά προβλήματα κατέστησαν τη λύση του Κόλπου ως κύριο τροφοδότη της Ευρώπης μη αξιόπιστη και οικονομικά ασύμφορη

Αν και η εξάρτηση από τη Ρωσία δείχνει ως μονόδρομος, υπάρχει πάντα η εναλλακτική δίοδος τροφοδοσίας από την Ανατολή, δηλαδή από την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις μεγάλων ποσοτήτων υδρογονανθράκων από την Κύπρο, το Ισραήλ και την Αίγυπτο, καθώς και οι προβλέψεις για ύπαρξη αντίστοιχων κοιτασμάτων στην Ελλάδα, έφεραν σε επαφή και συνεργασία τις εν λόγω χώρες, διαμορφώνοντας μια δυναμική, ενεργειακή συμμαχία, η οποία δύναται να αποτελέσει την λύση στο πρόβλημα της Ε.Ε.

Στο παραπάνω πλαίσιο, η εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας Ανατολής – Δύσης προβήκαμε στην ανάλυση του Σύμπλοκου/Συστήματος το οποίο περιλαμβάνει τη Μέση Ανατολή, τη ΒΑ Αφρική και τη ΝΑ Ευρώπη, με σκοπό την καταγραφή των τάσεων κατανομής της ισχύος, διαδικασία πολύ δύσκολη εξαιτίας της τεράστιας γεωπολιτικής αξίας της περιοχής, των πολλών, πολλαπλώς εμπλεκόμενων δρώντων στα αναδυόμενα υποσυστήματα και την καταλυτική επίδραση του υπερσυστήματος. Το Σύμπλοκό/Σύστημά μας, αποτελεί συνεχές πεδίο αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων.

Εφαρμόζοντας τη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση, προσδιορίσαμε ως υποσυστήματα προς εξέταση τα εξής:

- Ιράν – Συρία – Λίβανος – Ισραήλ,
- Ιράν – Συρία – Γάζα – Λιβύη – Τυνησία - Αίγυπτος – Ισραήλ,
- Τουρκία – Συρία – Ιράν – Ιράκ,
- Κατάρ – Σ. Αραβία – Κουβέιτ – Συρία – Τουρκία,
- Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα – Ιράν – Συρία – Τουρκία
- Ισραήλ – Κύπρος – Ελλάδα – Αίγυπτος

Οι σχέσεις των επιμέρους δομικών στοιχείων του Συμπλόκου/Συστήματος, των υποσυστημάτων, κυριαρχούν και καθορίζουν την τάση ανακατανομής ισχύος. Η εξέταση των πυλώνων ισχύος οι οποίοι κατισχύουν στα υποσυστήματα κατέδειξαν τις τάσεις κατανομής αυτής.

Τα παραπάνω υποσυστήματα εξετάστηκαν διότι επηρεάζουν τις πιθανές ενεργειακές λύσεις από την Ανατολή στη Δύση- Ευρώπη, ενσωματώνοντας πηγές υδρογονανθράκων και οδεύσεις, υφιστάμενες ή σχεδιαζόμενες – μελλοντικές. Εφαρμόζοντας τη ΣΓΑ καταφέραμε να αποτυπώσουμε τις τάση ανακατανομής ισχύος η οποία αποτελεί τον κλειδολίθο στη διαδικασία λήψης απόφασης από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την επιλογή της λύσης στο ενεργειακό της πρόβλημα.

Από την ανάλυση των πρώτων 5 κατά σειρά υποσυστημάτων, διαπιστώσαμε ότι το υφιστάμενο «ενεργειακό γίνεσθαι» της Β. Αφρικής και της Μ. Ανατολής, υπό τις υφιστάμενες συνθήκες, δεν δύναται να ανταποκριθεί άμεσα και αξιόπιστα στις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης. Οι ανταγωνισμοί και η αβεβαιότητα που επικρατούν διαμορφώνουν ένα περιβάλλον το οποίο δεν μπορεί να πείσει την Ευρώπη να εμπιστευθεί την ενεργειακή της ασφάλεια στις χώρες αυτές. Επιπρόσθετα, οι διαμορφωθείσες συνθήκες αποτρέπουν την Ε.Ε. από το αναπτύξει

περαιτέρω σχέσεις οικονομικές και πολιτιστικές, με τις παραγωγούς χώρες της περιοχής, με την προσδοκία αναστροφής και βελτίωσης της κατάστασης.

Μπορεί να υπάρχει η προοπτική μετατόπισης οικονομικής ισχύος από τη Δύση στην Ανατολή ώστε να δημιουργηθούν οι απαραίτητες συνθήκες ισορροπίας ή αύξησης πολιτικής επιρροής σε συνέχεια της αύξησης της οικονομικής ισχύος, αλλά για το προβλεπόμενο μέλλον και ειδικά για την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, η Δύση διατηρεί το συγκριτικό πλεονέκτημα. Είναι γεγονός πως, διαθέτει παγιωμένα ερείσματα/επιρροή που θα της επιτρέψουν άμεσες και αποτελεσματικότερες συνεννοήσεις, διατηρεί ένα εύλογο προβάδισμα το οποίο οφείλει να αξιοποιήσει και είναι περισσότερο χρήσιμη εν συνόλω ως εταίρος στα κράτη της περιοχής, είτε για την κατοχύρωση της ασφάλειάς τους, είτε για οικονομική βοήθεια, είτε για στήριξη των θέσεων τους σε διεθνές επίπεδο.

Αντιθέτως, η ανάλυση του 6^{ου} υποσυστήματος (Ισραήλ – Κύπρος - Ελλάδα - Αίγυπτος) ανέδειξε την αξία της Ελλάδας, αποδεικνύοντας ότι η Χώρα υπό τις υφιστάμενες συνθήκες δύναται να εξασφαλίσει την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, διαδραματίζοντας το ρόλο της παραγωγού χώρας και του διαμετακομιστικού κέντρου. Η θέση, οι ανεκμετάλλευτοι πόροι, το ανθρώπινο δυναμικό και οι διεθνείς επιλογές της, την καθιστούν αξιόπιστο εταίρο, ο οποίος μπορεί να ανταποκριθεί και να εξασφαλίσει την ενεργειακή ασφάλεια της Ε.Ε..

Οι πρόσφατες ανακαλύψεις ικανών ποσοτήτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, μια περιοχή η οποία διαχρονικά κατέχει εξαιρετικά αυξημένη γεωπολιτική αξία, διεύρυναν ακόμη περισσότερο τη σημασία, αλλά και το ρόλο των χωρών της περιοχής επί της παγκόσμιας ενεργειακής σκακιέρας -αυτή τη φορά-. Οι πρόσφατες εκτιμήσεις υπολογίζουν ότι στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου υφίστανται ποσότητες φυσικού αερίου που ξεπερνούν τα 350 tcf και διαμοιράζονται μεταξύ του συνόλου των κρατών της περιοχής.

Στο «ενεργειακό παιχνίδι» η Ελλάδα δεν είναι μόνη της, αφού Κύπρος, Ισραήλ και Αίγυπτος συμμετέχουν στην ενεργειακή σκακιέρα, προσδοκώντας να καθιερωθούν στον χώρο. Το Ισραήλ έχοντας συνηθίσει να ζει σε ένα εχθρικό περιβάλλον, προσπαθεί σε πρώτο χρόνο να εξασφαλίσει τον ενεργειακό του πλούτο και κατόπιν να τον εκμεταλλευτεί. Η ανάφλεξη για ακόμα μια φορά της περιοχής τριγύρω του, του έδωσε την ευκαιρία να διευθετήσει ανοικτούς λογαριασμούς με τη Συρία και τη Hezbollah, περιμένοντας πάντα την κατάλληλη στιγμή για το Ιράν.

Η Αίγυπτος παραμερίζοντας τα προβλήματα που προκάλεσε η κατάληψη της εξουσίας από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους και στηριζόμενη στις ανακαλύψεις απροσδόκητα τεραστίων κοιτασμάτων φυσικού αερίου, εισέρχεται σε νέα εποχή. Πλέον επιθυμεί να ανακτήσει την ισχυρή θέση που της αναλογεί στον Αραβικό Κόσμο, αλλά και στο παγκόσμιο στερέωμα. Η ενεργειακή αυτάρκεια που αποκτά και η δυνατότητα να γίνει και προμηθεύτρια χώρα, δημιουργεί νέα δεδομένα στην περιοχή.

Η Κύπρος συντονισμένη κυρίως με το Ισραήλ προσπαθεί εναγωνίως να διαφυλάξει τα δικαιώματά της στην ΑΟΖ, τα οποία ευθέως αμφισβητεί η Τουρκία, επικαλούμενη ουσιαστικά την παράνομη κατοχή του Βορείου τμήματος της Μεγαλονήσου. Με την παραχώρηση δικαιωμάτων εκμετάλλευσης σε πετρελαϊκούς κολοσσούς ευελπιστεί ότι θα είναι σε θέση να αποτρέψει τις όποιες επιθετικές βλέψεις της Άγκυρας.

Με την κατασκευή του υποθαλάσσιου αγωγού EastMed η Ε.Ε. θα είναι σε θέση να πετύχει ένα σημαντικό βαθμό ενεργειακής ανεξάρτησης τόσο από τη Ρωσία, που είναι εκ των βασικών προμηθευτών της, όσο και από την Κίνα και τις αραβικές χώρες, όπου ανεπίσημοι κύκλοι των τελευταίων, υποστηρίζουν χρηματοδοτώντας ισλαμιστικές οργανώσεις. Αποτέλεσμα της χρηματοδότησης αυτών των ισλαμιστικών οργανώσεων είναι οι πολύνεκρες τρομοκρατικές επιθέσεις που υφίστανται τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.. Επομένως η Ε.Ε. δεν επιθυμεί να εξαρτάται ενεργειακά από αραβικές χώρες που υποθάλλουν έμμεσα την τρομοκρατία. Επιπλέον η ενεργειακή ανεξάρτηση της Ε.Ε. από τους προαναφερόμενους δρώντες αποτελεί στόχο υψηλής στρατηγικής και για τις ΗΠΑ, που ως ένας από τους κυρίαρχους υπερσυστημικούς δρώντες επιδιώκουν να ασκούν επιρροή στα κράτη της ευρωπαϊκής ηπείρου, επιζητώντας τη μη παρέμβαση άλλων δρώντων.

Ενισχυτικό της επιλογής για την κατασκευή του αγωγού EastMed είναι το γεγονός ότι υφίσταται μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου, που αποτελεί γεωστρατηγική επιλογή και των 3 δρώντων του 6ου Υποσυστήματος με θετικές οικονομικές προεκτάσεις από την εξαγωγή του φυσικού αερίου στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα αναβαθμίζεται και η Αίγυπτος ως τέταρτος δρών του εν λόγω υποσυστήματος, αφού διαθέτει μεγάλες ποσότητες νεοκοιτασμάτων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την διαμέσου εμπορικών και στρατιωτικών συμφωνιών με την Ελλάδα και την Κύπρο, επίτευξη ενός επιπέδου προσέγγισης για οικονομική συνεργασία με το Ισραήλ. Η επιλογή κατασκευής του αγωγού EastMed αναβαθμίζει γεωπολιτικά τα 2 κράτη-μέλη της Ε.Ε., το Ισραήλ και την Αίγυπτο, παρέχοντας τη δυνατότητα στους ανω-

τέρω δρώντες, που εκπροσωπούν τους αρχαιότερους λαούς στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, να έχουν ενεργό διπλωματικό ρόλο στα τεκταινόμενα και να αποτελούν προνομιακούς συνομιλητές του υπερσυστημικού δρώντος, των ΗΠΑ.

Η ενσωμάτωση της Ανατολικής Μεσογείου στους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Ευρώπης είναι η καλύτερη λύση στο ενεργειακό πρόβλημα της Ευρώπης. Η σύνδεση μεταξύ Ε.Ε και του δυνητικού διαμετακομιστικού κόμβου, με παράλληλη αξιοποίηση των υδρογονανθράκων που βρίσκονται στο ελληνικό υπέδαφος, θα προσφέρει μία ρεαλιστική εναλλακτική λύση στο πάγιο στρατηγικό δίλημμα των Βρυξελλών, εξάρτηση από τη Ρωσία ως βασικού προμηθευτή αερίου ή από την Τουρκία, προωθώντας έτσι την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ως έναν αξιόπιστο προμηθευτή και εαυτόν ως έναν εναλλακτικό διαμετακομιστή του φυσικού αερίου προς την ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά, ενώ ταυτόχρονα θα ενδυναμώσει περαιτέρω τη γεωπολιτική ισχύ της Χώρας μας τόσο στο περιφερειακό όσο και το ευρωπαϊκό ενεργειακό γίγνεσθαι.

6. ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΣ

6.1. Γενικά

Η γεωπολιτική ανάλυση που προηγήθηκε αποτέλεσε τη βάση για να προχωρήσουμε στην αποκρυπτογράφηση της επιρροής των κυρίων δρώντων στο Σύμπλοκό/Συστημά μας, προκειμένου να καθορίσουμε την αντίστοιχη της Ελλάδας, σε σχέση πάντα με τον γεωπολιτικό παράγοντα, δηλαδή την ενεργειακή ασφάλεια Ανατολής – Δύσης και τον ρόλο που δύναται να παίξει αυτή. Η μέχρι τώρα ανάλυσή μας αφορούσε στην κατανομή της ισχύος των διεθνών δρώντων στο γεωπολιτικό υπόβαθρο. Σκοπίμως δεν αναφερθήκαμε σε αντικειμενικούς σκοπούς και στόχους των δρώντων, παραμένοντας προσηλωμένοι στην «αποστειρωμένη» ανάλυση των πυλώνων ασκήσεως επιρροής: του αμυντικού – ασφάλειας, του οικονομικού, του πολιτικού και του πολιτιστικού.

Στην αρχή του παρόντος πονήματος και, σύμφωνα πάντα με τις υποδείξεις της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, της οποίας τις προβλέψεις ακολουθήσαμε με σκοπό την αναγνώριση της συνισταμένης τάσης ισχύος στο Σύμπλοκό/Συστημά μας, παραθέσαμε τα λόγια του Ι. Μάζη σχετικά με τη γεωστρατηγική, η οποία δεν είναι τίποτε άλλο παρά η εκμετάλλευση των γεωπολιτικών αναλύσεων – συμπερασμάτων προς όφελος ενός εκάστου δρώντος. Όπως χαρακτηριστικά λέει ο Ι. Μάζης: «Η Γεωπολιτική δεν έχει πατρίδα, έστω και αν ο γεωπολιτικός / γεωγράφος έχει»⁴²⁶. Η γεωπολιτική είναι η τροφή για τη γεωστρατηγική, την πράξη δηλαδή.

Πολλοί βέβαια θα αναρωτηθούν αν χρειάζεται να υποστούμε τη βάσανο της ΣΓΑ για να περάσουμε στη γεωστρατηγική. Αφού γνωρίζουμε τους στόχους μας δεν είναι προτιμότερο να περάσουμε κατευθείαν στην επόμενη φάση για να εξοικονομήσουμε χρόνο; Εύλογα τα ερωτήματα, τα οποία υποδεικνύουν την άγνοια της έννοιας της γεωστρατηγικής. Εδώ τίθεται και το ερώτημα που ταλανίζει και την χώρα μας: πώς γίνεται η επιλογή των εθνικών στόχων; Ποια είναι η διαδικασία καθορισμού των εθνικών συμφερόντων του εκάστοτε δρώντος;

Η έννοια της γεωστρατηγικής είναι στενά συνυφασμένη με αυτήν της «στρατηγικής», η οποία και αποτελεί το δεύτερο συνθετικό της πρώτης (γεω – στρατηγική). Εσχάτως βέβαια, ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα που πυροδότησε η «Αραβική Άνοιξη» και με τη βοήθεια των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, τα οποία και μεταφέρουν τα καθημερινώς διαδραματιζόμενα στο

⁴²⁶ Μάζης Ι. Θ., 2002, *Γεωπολιτική η θεωρία και η πράξη*, Αθήνα, Παπαζήση, σελ. 42.

σπίτι καθενός μας, αλλά και η ανάγκη, το επικοινωνιακό αυτό προϊόν να καταστεί πιο ελκυστικό και πιο αξιόπιστο, καθιστά την χρήση των όρων «γεωστρατηγική», «γεωπολιτική» και «στρατηγική», πολύ συχνή, χωρίς βέβαια οι όροι αυτοί όπως χρησιμοποιούνται να αντικατοπτρίζουν ή να συνάδουν με την πραγματικότητα. Ας μας επιτραπεί η έκφραση, αλλά έχουν γίνει λέξεις του συρμού.

Έτσι λοιπόν, ομιλούμε συχνά για τις γεωπολιτικές επιδιώξεις της τάδε χώρας ή τη γεωστρατηγική αξία της δεινά περιοχής ή τέλος για την «εθνική στρατηγική» που χρειάζεται να χαραχτεί μια χώρα, σε διάφορους τομείς και ζητήματα, παρατηρώντας το φαινόμενο η ποικιλία των ζητημάτων αυτών να καλύπτει όλο το φάσμα: από τα εθνικά θέματα έως και τον αθλητισμό. Ταυτόχρονα, πολύς λόγος γίνεται, ειδικότερα στις μέρες μας που τα θέματα της οικονομίας μονοπωλούν το ενδιαφέρον της κοινωνίας μας, για στρατηγικούς επενδυτές, για στρατηγικές συμμαχίες επιχειρήσεων, για επενδυτικές στρατηγικές, για επιχειρηματική στρατηγική κ.ο.κ. Η άγνοια λοιπόν, οδηγεί στη χρήση των εννοιών της γεωπολιτικής, της γεωστρατηγικής και της στρατηγικής κατά το δοκούν, καθιστώντας τις πλέον όρους, οι οποίοι στα ώτα τον περισσότερο αντηχούν το ίδιο, αφαιρώντας τους το πραγματικό νόημα και το ειδικό βάρος που φέρουν.

Μέχρι τώρα μιλήσαμε εκτενώς μόνο για τη γεωπολιτική ανάλυση, καθώς αυτή αποτελεί τον κύριο μηχανισμό πρόβλεψης της κατανομής ισχύος⁴²⁷. Είναι το εργαλείο, το οποίο χρησιμοποιήσαμε για να ερμηνεύσουμε τον ρόλο των διεθνών δρώντων. Συνεχίζοντας λοιπόν τη μελέτη μας σχετικά με τον όρο «στρατηγική» θα διαπιστώσουμε ότι έχουν διατυπωθεί πολλοί ορισμοί. Ενώ δηλαδή αρχικά η στρατηγική οριζόταν ως «η τέχνη του να κάνεις πόλεμο πάνω στον χάρτη» ή «η χρήση των συμπλοκών για την επίτευξη του σκοπού του πολέμου», στις μέρες μας ο όρος έχει αποκτήσει ευρύτερη σημασία. Έτσι, δύο σύγχρονοι ορισμοί της στρατηγικής είναι αντίστοιχα «η τέχνη της κατανομής και εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την πραγματοποίηση των σκοπών της πολιτικής» και «η τέχνη της διαλεκτικής δύο αντιτιθέμενων θελήσεων που χρησιμοποιούν βία για να επιλύσουν τη διαφορά τους»⁴²⁸.

Για να προχωρήσουμε λοιπόν στο επόμενο βήμα του πονήματός μας, αυτό της γεωστρατηγικής, τον οποίο οφείλει να επιλέξει η Αθήνα προκειμένου να διαδραματίσει τον ρόλο που

⁴²⁷ Ο.π., σελ. 42.

⁴²⁸ Κολιόπουλος Κ., 2010, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, Ποιότητα, σελ.44-45.

της αρμόζει στο εξεταζόμενο Σύμπλοκο/Σύστημα, κρίνεται σκόπιμη η περαιτέρω αποσαφήνιση της έννοιας της γεωστρατηγικής, μέσω μιας σύντομης διαφωτιστικής αναδρομής στο παρελθόν.

Υπήρξε μία εποχή κατά την οποία πραγματικά ο κόσμος δεν εφήρμοζε τη γεωπολιτική ανάλυση, είτε λόγω άγνοιας, είτε λόγω μη αναγκαιότητας αυτής. Μελετώντας διεξοδικά την ιστορία διαπιστώνουμε ότι, αρχικά οι ηγεμόνες/ηγέτες καθόριζαν τους στόχους τους και οδηγούσαν οι ίδιοι τα στρατεύματά τους στα πεδία των μαχών, συγκεντρώνοντας στο πρόσωπό τους όλες τις μορφές εξουσίας, καθ'όσον ο πόλεμος και η πολιτική ήταν καθαρά προσωπική τους υπόθεση. Ήταν οι ίδιοι δηλαδή που αποφάσιζαν για το αν θα πολεμήσουν, πού θα πολεμήσουν, για πόσο χρονικό διάστημα και ήταν αυτοί επίσης που υπολόγιζαν και εξισορροπούσαν τους κινδύνους, τις απειλές, το κόστος και τα οφέλη του πολέμου. Σε αυτήν την επονομαζόμενη εποχή της «Στρατηγικής του ενός σημείου» (Strategy of a single point) η σύνδεση της πολιτικής, της πολιτειακής οργάνωσης και των τακτικών ενεργειών των στρατευμάτων ήταν άμεση⁴²⁹. Στους πολέμους αυτούς, της μιας και μοναδικής εκστρατείας⁴³⁰, συμμετείχε το σύνολο του στρατεύματος, το οποίο ήταν σε θέση να οργανώσουν οι πολιτειακές αρχές υπό την ηγεσία του ηγεμόνα. Αυτός ήταν ο πολιτικός και ο στρατιωτικός ηγέτης ταυτόχρονα και η ανάλυσή του περιοριζόταν στο πού και στο πότε θα διεξαχθεί η μάχη.

Με την πάροδο των ετών διαπιστώθηκε η αναγκαιότητα ανάλυσης του εξωτερικού – διεθνούς περιβάλλοντος προκειμένου να καταστεί δυνατή εκμετάλλευση όλων των δομικών στοιχείων του με σκοπό την επιτυχή έκβαση του πολέμου. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα γεωπολιτικής ανάλυσης και γεωστρατηγικής που δίδει πρώτος ο Θουκυδίδης⁴³¹.

⁴²⁹ Justin Kelly and Mike Brennan, 2009, *Alien: How Operational Art Devoured Strategy*, Carlisle: Strategic Studies Institute U.S. Army War College, vii.

⁴³⁰ Η έννοια της εκστρατείας, ήδη από την αρχαία Ελλάδα, αφορούσε σε έναν γενικευμένο πόλεμο, που αποτελούσε απόφαση του πολιτικού και του στρατιωτικού ηγεμόνα, με τη συμμετοχή του συνόλου του άρρενος πληθυσμού, ικανού να φέρει οπλισμό, τον οποίο εξασφάλιζε με δικούς του πόρους. Η έννοια της εκστρατείας είχε χρονική υπόσταση, αφού διεξάγονταν αποκλειστικά τους καλοκαιρινούς μήνες. Σε περίπτωση στην οποία ο πόλεμος δεν τελείωνε σε μία και μόνον εκστρατεία, αυτή επαναλαμβανόταν την ίδια εποχή του επόμενου χρόνου.

⁴³¹ Ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι η κύρια αιτία του Πελοποννησιακού Πολέμου ήταν η ανάπτυξη της Αθήνας η οποία φόβισε τους Λακεδαιμονίους και έτσι αποφάσισαν να καταστρέψουν τη στρατιωτική ισχύ της Αθήνας. Ο Θουκυδίδης λοιπόν προβαίνει για πρώτη φορά σε συστηματική γεωπολιτική ανάλυση και καταλήγει στο συμπέρα-

Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι η στρατηγική συνίσταται στη σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα του ανταγωνισμού. Με άλλα λόγια, η στρατηγική αποτελείται από τρία συστατικά στοιχεία: σκοπούς, μέσα, αντίπαλο. Η ύπαρξη αντιπάλου είναι απαραίτητη για να έχουμε στρατηγική και μόνον όταν υπάρχει κάποιος αντίπαλος, ο οποίος πρέπει να αντιμετωπιστεί είναι δόκιμη η χρήση του όρου «στρατηγική». Έτσι κάθε οντότητα, άτομο ή σύνολο, που θέτει στόχους – σκοπούς και έχει να αντιμετωπίσει ανταγωνιστές για να τους επιτύχει, εφαρμόζει ένα είδος στρατηγικής. Για παράδειγμα, μια ποδοσφαιρική ομάδα: έχει σκοπό να κερδίσει τον αγώνα και, άρα, θα πρέπει να επιβληθεί του αντιπάλου της, δηλαδή θα εφαρμόσει μια στρατηγική.

Όταν χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα μίας οντότητας, κρατικής ή μη, (στρατιωτικά, διπλωματικά, οικονομικά, πολιτιστικά) για την επίτευξη των σκοπών της, τότε μιλάμε για υψηλή στρατηγική. Η χρήση όμως, όλων των στρατιωτικών μέσων της οντότητας αυτής για την επίτευξη των σκοπών της, ονομάζεται στρατιωτική στρατηγική⁴³². Ουσιαστικά διαπιστώνουμε ότι η στρατιωτική στρατηγική είναι ένα κομμάτι της υψηλής στρατηγικής.

Προβάλλοντας τώρα τα παραπάνω στο διεθνές περιβάλλον, έχουμε τη γένεση της γεωστρατηγικής, της οποίας όπως μας υποδεικνύει ο Ι. Μάζης, σκοπός είναι η εισήγηση τρόπων παρέμβασης στα δομικά στοιχεία (δηλαδή στους τέσσερις πυλώνες: άμυνα – ασφάλεια, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός) του μηχανισμού απόκτησης ή πολλαπλασιασμού ισχύος και επιρροής των οντοτήτων στο διεθνές περιβάλλον για την επίτευξη των τεθέντων στόχων⁴³³ και η οποία είναι διασταλτική ερμηνεία του ορισμού που μας δίδει ο Κ. Κολιόπουλος, όταν λέγει ότι η στρατηγική συνίσταται στη σύζευξη μέσων και σκοπών ενός κράτους υπό την επίδραση του διεθνούς ανταγωνισμού, τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο⁴³⁴. Σε κάθε περίπτωση το ζητούμενο είναι η επίτευξη των εθνικών σκοπών που έχουν τεθεί.

Οι εθνικοί στόχοι, η γεωστρατηγική λοιπόν που θα επιλέξει η Ελλάδα είναι στενά συνυφασμένη με την κατανομή ισχύος στο Σύμπλοκο/Συστημά μας. Όπως είναι λογικό και αναμε-

σμα ότι στο σύμπλοκο του Ελληνικού τότε κόσμου, η Αθήνα αύξανε διαρκώς την ισχύ και την επιρροή της στηριζόμενη στον οικονομικό, στον πολιτικό και στον αμυντικό πυλώνα.

Κολιόπουλος Κ., 2010, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, Ποιότητα, σελ.57-66.

⁴³² Ο.π., σελ.44-45.

⁴³³ Μάζης Ι. Θ., 2002, *Γεωπολιτική η θεωρία και η πράξη*, Αθήνα, Παπαζήση, σελ. 42.

⁴³⁴ Κολιόπουλος Κ., 2010, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, Ποιότητα, σελ.44-45.

νόμενο, και οι λοιποί δρώντες έχουν προβεί σε ανάλογες με εμάς αναλύσεις προκειμένου να καθορίσουν τη δική τους γεωστρατηγική προσέγγιση. Έχοντας λοιπόν την τάση κατανομή ισχύος ως δεδομένο, θα αποτυπώσουμε τις γεωστρατηγικές επιδιώξεις των σημαντικότερων παικτών στο Σύμπλοκό/Συστημά μας. Είναι οι δρώντες αυτοί οι οποίοι με τις αποφάσεις και τις επιδιώξεις τους, επηρεάζουν άμεσα τις δικές μας γεωστρατηγικές επιλογές. Βέβαια, οι προβλέψεις και οι εκτιμήσεις πάντα ενέχουν τον κίνδυνο του σφάλματος, οι οποίες στην περίπτωση μας ίσως είναι αυξημένες αφού, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι περισσότεροι από τους συγκεκριμένους δρώντες που εξετάζουμε, δεν παρέχουν τα απαραίτητα για την ανάλυσή μας στοιχεία, είτε λόγω αδυναμίας εξαιτίας της κατάστασης στην οποία βρίσκονται, όπως η Συρία ή οι Παλαιστίνιοι, είτε εκ προθέσεως για την απόκρυψη των πραγματικών τους προθέσεων, όπως η Τουρκία ή το Ισραήλ.

Προκειμένου να καθορίσουμε τον ρόλο που οφείλει η Ελλάδα να διαδραματίσει στο Σύμπλοκό/Συστημά μας υπό τον γεωπολιτικό παράγοντα της ενεργειακής ασφάλειας, είμαστε αναγκασμένοι να αποκωδικοποιήσουμε τις γεωστρατηγικές επιδιώξεις ενός εκάστου δρώντος στο σύστημά μας, έχοντας πλέον ως εργαλεία τα αποτελέσματα της γεωπολιτικής ανάλυσής μας. Δεν πρέπει άλλωστε να λησμονούμε το γεγονός ότι, «...δυνατὰ δὲ οἱ πρῶχοντες πράσσοι καὶ οἱ ἀσθενεῖς ζυγχωροῦσιν.»⁴³⁵

Πλην όμως, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και τις βασικές παραμέτρους της στρατηγικής, οι οποίες αποτελούν ουσιαστικά τα στοιχεία-καταλύτες για τις γεωστρατηγικές επιλογές κάθε δρώντος, αλλά πολύ περισσότερο για την επιτυχή έκβαση των επιλογών αυτών. Είναι δε αυτές οι παράμετροι οι «ιδιαιτερότητες» εκείνες που διαφοροποιούν τις επιλογές και βαρύνουν την απόφαση κάθε παίκτη. Έννοιες τέτοιες αυτές της αποτροπής και του πειθαναγκασμού ή της εξουθένωσης και της εκμηδένισης, της άμεσης ή έμμεσης προσέγγισης, της προληπτικής ή παρεμποδιστικής επέμβασης καθώς και αυτής της αξιοπιστίας.

«Δεν υπάρχει ισχυρότερος δεσμός μεταξύ πόλεων ή ιδιωτών από το κοινό συμφέρον»

Θουκυδίδης

⁴³⁵ «...ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του το επιβάλλει η αδυναμία του.», Θουκυδίδου, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*, Μετάφραση Άγγελου Βλάχου, Ι.Δ. Κολλάρου, Αθήνα 1998, 5.89.1.

«Δεν έχουμε αιώνιους συμμάχους, ούτε διαρκείς εχθρούς. Τα συμφέροντά μας είναι αιώνια και διαρκή και αυτά έχουμε χρέος να ακολουθούμε».

Λόρδος Πάλμερστον

Τα λόγια που παραθέσαμε πιο πάνω, του Θουκυδίδη και του Λόρδου Πάλμερστον, ανατίρρητα αντανακλούν τις απόψεις του πυρήνα του πολιτικού ρεαλισμού και σίγουρα πολλοί θεράποντες των διεθνών σχέσεων θα σπεύσουν να μας κατηγορήσουν περί αναπόλησης της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου, κατά τη διάρκεια του οποίου αυτού του είδους ο ρεαλισμός κατίσχυε, περίοδος η οποία για τους παραπάνω έχει βεβαίως παρέλθει και δεν δύναται να επαναληφθεί, αφού έκτοτε το διεθνές σύστημα έχει εξελιχθεί άρδην. Και βέβαια έχει εξελιχθεί, ουδεμία αμφιβολία επί τούτου. Οι σχέσεις μεταξύ κρατών έχουν αναπτυχθεί όσο ποτέ άλλοτε. Διεθνείς οργανισμοί, κοινότητες, ομάδες κρατών, κρατικοί και μη συνασπισμοί αναδύθηκαν για να προστατεύσουν το διεθνές σύστημα, να το επαναφέρουν και να το διατηρήσουν σε ισορροπία, σύμφωνα με τις αρχές και τις διακηρύξεις του φιλελευθερισμού.

Τα γεγονότα όμως, δυστυχώς, μας διαψεύδουν. Μπορεί οι επεμβάσεις των διεθνών συνασπισμών σε χώρες που καταδυναστεύουν τον πληθυσμό τους και απειλούν τη δημοκρατία και την ευημερία, να γίνονται υπό τη σημαία της προστασίας – επιβολής της παγκόσμιας ειρήνης, πλην όμως πίσω από όλο αυτό το ανθρωπιστικό, δημοκρατικό, «ψυχοπονετικό» σκηνικό υποκρύπτονται συμφέροντα. Παγκόσμιες δυνάμεις, ισχυρές χώρες, παντοδύναμοι οργανισμοί, δεν ενεργούν χωρίς την υποψία, έστω, συμφέροντος. Και δεν αναφέρομαι σε κέρδος, διότι το κέρδος είναι κάτι το εφήμερο, κάτι το προσωρινό, ενώ το συμφέρον είναι *«αιώνιο και διαρκές»*. Ως Έλληνες το βιώνουμε διαρκώς με τη στάση που τηρούν οι παγκόσμιες και οι περιφερειακές δυνάμεις (ΗΠΑ, Ρωσία, Γαλλία, Αγγλία, Γερμανία), καθώς και οι διεθνείς οργανισμοί και οι υπερεθνικοί συνασπισμοί (Ε.Ε., NATO), στους οποίους συμμετέχει Ελλάδα, σε σχέση με τα προβλήματα που εκπηγάζουν από τις απαιτήσεις της Τουρκίας⁴³⁶.

⁴³⁶ Προς επίρρωση των αναφερομένων, τη στιγμή που αποτυπώνονται οι σκέψεις αυτές, είναι σε εξέλιξη η «κράτηση» των δύο στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων στις φυλακές Αδριανουπόλεως με την κατηγορία της παράνομης εισόδου στην Τουρκία. Η Ελλάς δημοσιοποιώντας την προκλητική αυτή πράξη της γείτονος στην Ε.Ε. και στο NATO, έλαβε την απάντηση του Πόντιου Πιλάτου: η διαφορά αφορά στις δύο χώρες και είναι αυτές που πρέπει να συνεργαστούν για να βρεθεί λύση.

Εντός, λοιπόν, ενός διεθνούς περιβάλλοντος, το οποίο διαρκώς μεταβάλλεται και εξελίσσεται, καθώς η δυναμική την οποία αναπτύσσουν κρατικοί και μη φέρει στην επιφάνεια δημιουργεί νέες συνθήκες, διαμορφώνει νέους συσχετισμούς δυνάμεων και κατανέμει ανισοβαρώς την ισχύ, είναι αδήριτη ανάγκη η Ελλάδα να αφουγκραστεί τη νέα αυτή εποχή και να ανταποκριθεί στις αναδυόμενες απαιτήσεις – ευκαιρίες για να ενισχύσει τη θέση και τον ρόλο της στο σύστημα που εξετάζουμε, να συμμετέχει και να επηρεάσει το διεθνές γίγνεσθαι και να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις, οι οποίες ήδη διαφαίνονται στον ορίζοντα. Η πολύχρονη de facto υιοθέτηση της πολιτικής «δεν διεκδικούμε και δεν παραχωρούμε», αποτελεί μία παθητική στάση αυτοσυντήρησης, η οποία νομοτελειακά οδηγεί σε συρρίκνωση αφού το διεθνές περιβάλλον και, ειδικότερα το εγγύς περιβάλλον, η γειτονιά μας δηλαδή, «και διεκδικεί και δεν παραχωρεί».

Ως εκ τούτου, η Ελλάδα οφείλει να αποκτήσει ένα σαφές γεωστρατηγικό σχέδιο, ένα σχέδιο που θα έχει διάρκεια στο χρόνο, θα έχει σταθερότητα και δεν θα μεταβάλλεται με τις επιταγές των εκάστοτε πολιτικών δυνάμεων, που εναλλάσσονται στην εξουσία. Η γεωστρατηγική επιβάλλεται να αποκτήσει νέο προσανατολισμό, προσανατολισμό ο οποίος θα εδράζεται στους τέσσερις πυλώνες γεωπολιτικής ισχύος. Προς τούτο, η Ελλάδα καλείται να παρακολουθήσει και να αποκωδικοποιήσει τους γεωστρατηγικούς σχεδιασμούς των υπολοίπων παικτών, να παρακολουθήσει την τάση απόκτησης και κατανομής ισχύος και επιρροής, να συμμετέχει ενεργά στην οικονομική, αμυντική, πολιτική και πολιτισμική συνέργεια των ενδιαφερομένων διεθνών μερών, να συνάψει σχέσεις συνεργασίας, να χτίσει σταθερές συμμαχίες και να αναβαθμίσει τη διεθνή της παρουσία.

Ωστόσο, σήμερα στην Ελλάδα υπάρχει αναντιστοιχία λόγων και πράξεων καθώς επίσης μέσων και στόχων, ως προς τον γεωστρατηγικό σχεδιασμό (sic!). Η εικόνα μας και η συνολική κατάσταση της χώρας δυσχεραίνουν την επίτευξη των εθνικών στόχων μας. Η Ελλάς υπέστη μια ολοκληρωτική οικονομική καταστροφή, έναν ανηλεή διεθνή διασυρμό σε όλα τα επίπεδα με αποτέλεσμα να έχει καταδικαστεί σε βαθιά κρίση, η οποία είναι πρωτίστως ηθική και κοι-

<http://www.protothema.gr/politics/article/769723/stoltenberg-vreite-ta-mono-i-sas-me-tin-tourkia-gia-tous-duo-stratiotikous/>, πρόσβαση 15/6/2018

<http://www.protothema.gr/politics/article/767420/euhologia-apo-komision-gia-tous-duo-ellines-stratiotikous-elpizoume-na-luthei-grigora/>, πρόσβαση 15/6/2018

νωνική και, δευτερευόντως οικονομική. Είναι δηλαδή κρίση θεσμών και αξιών, που απειλεί την κοινωνική συνοχή και ήδη προκαλεί τριγμούς στις δομές της Ελληνικής κοινωνίας. Μία χώρα χρεοκοπημένη, παραγωγικά αδύναμη και με κόμματα εναλλασσόμενα στη διακυβέρνηση, τα οποία ενδιαφέρονται για το πολιτικό κόστος και την όσο το δυνατόν μακροχρόνια παραμονή τους στην εξουσία, κακέκτυπα των χειρότερων κομματικών εκφάνσεων της ιστορίας μας, βρίσκεται προ του διλήμματος, που διατύπωσε εύστοχα ο Παναγιώτης Κονδύλης: «δορυφοροποίηση ή συντριβή»⁴³⁷.

Κατά συνέπεια, η ισχύς και η δυνατότητα επιρροής της Ελλάδας έχει υποβαθμισθεί και η παρουσία της στο διεθνές περιβάλλον έχει πληγωθεί. Ο Ελληνικός γεωστρατηγικός σχεδιασμός (sic!) πάσχει από έλλειψη μακρόπνοου οράματος, πολιτικού ρεαλισμού και, ενίοτε εθνικής συνείδησης. Η Ελλάδα και ο Ελληνικός πολιτισμός κινδυνεύουν, χάνουν έδαφος και υποχωρούν από τη διεθνή πίεση και απειλούνται με εξαφάνιση. Ως αποτέλεσμα αυτών, η Ελλάδα σήμερα, μετά από την πάροδο πολλών δεκαετιών, δεν μπορεί να βρει λύση για την Κύπρο και το Αιγαίο. Επομένως, η μόνη εναλλακτική που απομένει είναι, η Αθήνα να εκμεταλλευτεί τις ιστορικές συγκυρίες, να αξιοποιήσει όλες τις δυνατές ευκαιρίες και προκλήσεις που προκύπτουν, αλλά και θα προκύψουν στο μέλλον και να αναγνωρίσει και να χρησιμοποιήσει τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα που εδράζονται στους πυλώνες της γεωπολιτικής και τα οποία θα αναβαθμίσουν τον ρόλο της στον ευρύτερο χώρο του Σύμπλοκου/Συστήματος μας, ώστε να υπερκεράσει με αυτόν τον τρόπο την επιρροή των υπολοίπων δρώντων.

Υπό το πρίσμα του γεωπολιτικού μας παράγοντα, αυτού της ενεργειακής ασφάλειας, η Ελλάδα κατέχει προνομιούχο θέση στο σύστημα μας: γεωγραφικά βρίσκεται στην καρδιά της εξεταζόμενης περιοχής, πολιτιστικά διατηρεί προαιώνιους δεσμούς με τους λαούς του συστήματος, πολιτικά είναι, φυσικά μαζί με την Κύπρο, η οποία όμως βιώνει τη βίαιη διχοτόμηση, το πλέον σταθερό και δημοκρατικό κράτος, πλήρως ενταγμένο στη Δύση, αμυντικά διαθέτει συγκροτημένες Ένοπλες Δυνάμεις, οικονομικά – ενεργειακά αποτελεί υποχρεωτικό σημείο διέλευσης των αγωγών μεταφοράς προς την Ευρώπη και, τέλος, οι προβλέψεις των πολυεθνικών πετρελαϊκών κολοσσών αναφέρουν ότι, κατέχει πλούσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων στο υπέδαφός της. Εντός ολίγων γραμμών μπορούμε, λοιπόν, περιεκτικά να αποκωδικοποιή-

⁴³⁷ Κονδύλης Παναγιώτης, 2004, *Θεωρία του Πολέμου*, Αθήνα, Θεμέλιο, δ' έκδοση, σελ.410.

σουμε τα εργαλεία με τα οποία η Ελλάδα δύναται να επηρεάσει τους πυλώνες ισχύος προς όφελος της.

Η αυξημένη «κινητικότητα» της Τουρκίας στην περιοχή μας, με την πρόσφατη επιχείρηση «Κλάδος Ελαιάς», την κατάληψη της Σύρο-Κουρδικής πόλης του Αφρίν και την προοπτική συνέχισής της προς ανατολάς για τη Μανμπίτζ (Ιεράπολη), το Άιν αλ Αράμπ (σ.σ η αραβική ονομασία του Κομπάνι), το Ταλ Αμπιάντ, το Ρας αλ Έιν και το Καμισλί σε συνδυασμό και με τον αποκλεισμό του «οικοπέδου 3» της Κυπριακής ΑΟΖ και της απαγόρευσης εκτέλεσης διερευνητικών γεωτρήσεων στην Ιταλικών συμφερόντων πετρελαϊκής εταιρίας ENI, αποδεικνύει την επιθυμία της γείτονος να επιβληθεί ως περιφερειακή υπερδύναμη. Η στρατηγική της αυτή δρα ανταγωνιστικά προς τον ρόλο, τον οποίο καλείται και δύναται να διαδραματίσει ως ενεργειακός κόμβος στην περιοχή η Ελλάδα.

Ενδεχόμενη δημιουργία «Τουρκικού Διαδρόμου» στα βόρεια της Συρίας και δη στις Κουρδικές περιοχές, είτε υπό αμιγώς τουρκικές δυνάμεις (ΤΕΔ), είτε δια αντιπροσώπων, φίλα προσκείμενων και, ασφαλώς, πλήρως ελεγχόμενων από το καθεστώς Ερντογάν (Ελεύθερος Συριακός Στρατός – FSA), θα απαγορεύσει την έξοδο στη Μεσόγειο αγωγών, οι οποίοι δεν θα εξυπηρετούν τα τουρκικά συμφέροντα. Αν και, όπως είδαμε στο αντίστοιχο κεφάλαιο, η ισχύς της Τουρκίας στο Σύμπλοκό/Σύστημά μας είχε τάση αρνητική, εντούτοις οι στρατιωτικές επιχειρήσεις υπό την ανοχή και ενίοτε την υποστήριξη της Ρωσίας και των ΗΠΑ, αυξάνουν την αβεβαιότητα και την αναρχία. Ας εξετάσουμε όμως αναλυτικά τα δεδομένα αυτά.

« Ἄνθρωποι τύχης εἰδῶλον ἐπλάσαντο, πρόφασιν ἰδίης ἀβουλίας»⁴³⁸ (Δημόκριτος)

6.2. Πολιτικός πυλώνας

Η ενίσχυση της οικονομικής θέσης της Ελλάδας με σκοπό την επίδραση επί του οικονομικού πυλώνα στο Σύμπλοκό/Σύστημά μας, φαντάζει αν όχι ακατόρθωτη, τουλάχιστον πάρα πολύ δύσκολη υπόθεση, μετά από δέκα συναπτά χρόνια οικονομικής κρίσης και ύφεσης. Οι παραγωγικές δομές της χώρας έχουν υποβαθμιστεί σε σημείο που ουσιαστικά να μην υφίσταται παραγωγή, η οποία και αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της οικονομικής ανάπτυξης. Το έμψυχο δυναμικό, το οποίο και βαίνει μειούμενο, έχει καταδικαστεί στην αδράνεια, εξαιτίας της

⁴³⁸ Μτφ: οι άνθρωποι επινόησαν τη θεά της Τύχης για να δικαιολογήσουν τη δική τους έλλειψη θέλησης.

υπερβολικής ανεργίας, η οποία και αγγίζει πολύ περισσότερο τους νέους⁴³⁹. Αποτέλεσμα αυτού: η επανεμφάνιση του φαινομένου της μετανάστευσης. Την εποχή μετά τον Β΄ΠΠ, οι Έλληνες μετανάστευαν στις ΗΠΑ, στη Γερμανία, την Αυστραλία, το Βέλγιο κ.α. ως εργάτες στα εργοστάσια, στις βιομηχανίες, στα μεταλλεία και, γενικά σε τομείς «εντάσεως εργασίας». Άλλωστε, μιλάμε για ανθρώπους κατά βάση με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

Σήμερα, όμως η κατάσταση έχει αναστραφεί και μάλιστα προς το χειρότερο. Οι μορφωμένοι νέοι της Ελλάδας καταφεύγουν στη λύση της μετανάστευσης προκειμένου να εξασφαλίσουν μια θέση εργασίας ανάλογη των προσόντων τους. Το γνωστό πλέον φαινόμενο του «brain drain»(διαρροή εγκεφάλων), που αποτελεί τη σύγχρονη μάστιγα της Ελληνικής όχι μόνον κοινωνίας, αλλά της οικονομίας, αφού έχει στοιχίσει μέχρι και το 2016 πλέον των 15 δις ευρώ, καθώς η Ελλάδα επιβαρύνεται με το κόστος εκπαίδευσης των νέων που μεταναστεύουν και ουσιαστικά τα οφέλη τα αποκομίζουν οι χώρες υποδοχής, ενώ η Ελλάδα δεν μπορεί να κάνει απόσβεση των χρημάτων που έχει επενδύσει.⁴⁴⁰

Στο πλαίσιο αυτό λοιπόν, η Αθήνα οφείλει να αναζητήσει τρόπους απόκτησης οικονομικής ισχύος προκειμένου να μπορέσει να επηρεάσει τον αντίστοιχο γεωπολιτικό πυλώνα. Και εδώ τίθεται το ερώτημα: είναι σε θέση η Ελλάδα να το επιτύχει και αν ναι με ποιον τρόπο; Η

⁴³⁹ Στο 20,5% διαμορφώθηκε το ποσοστό της ανεργίας στην Ελλάδα τον Σεπτέμβριο του 2017, σε σχέση με το 23,2% που ήταν τον ίδιο μήνα του 2016, ενώ το ποσοστό ανεργίας των νέων (κάτω των 25 ετών) στην Ελλάδα ανέρχεται στο 39,5%, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat), <http://www.statistics.gr/>, πρόσβαση 20/3/2018.

⁴⁴⁰ Υπολογίζεται ότι, η κρατική δαπάνη για την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια δημόσια εκπαίδευση επιμεριζόμενη ανά μαθητή φθάνει στα 1.347 ευρώ ετησίως. Έτσι, η μέση δημόσια δαπάνη για τη δωδεκαετή εκπαίδευση (Δημοτικό-Γυμνάσιο- Λύκειο) ενός μαθητή ανέρχεται στα 16.164 ευρώ. Η δαπάνη ανά φοιτητή ΑΕΙ (δηλαδή, στα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ) ανέρχεται σε 3.571 ευρώ ετησίως. Το συνολικό κόστος σπουδών για κάθε πτυχιούχο ανέρχεται στις 17.855 ευρώ- για ν+1 έτη, που αποτελεί τον μέσον όρο φοίτησης. Αν προσθέσουμε και τις 16.164 ευρώ κρατικής δαπάνης από τη 12ετή βασική εκπαίδευσή του το τελικό ποσό που δαπανάται για την εκπαίδευση ενός επιστήμονα στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης φθάνει τις 34.019 ευρώ. Μελέτη της KPMG, με θέμα την αγορά εργασίας και τη μετανάστευση των Ελλήνων, κατέδειξε πως ο συνολικός αριθμός των Ελλήνων που έφυγαν την περίοδο 2008-2016 ανέρχεται σε περίπου 450.000. Επομένως, από το brain drain για το διάστημα 2008-2016, η Ελλάδα έχασε 15,3 δις. ευρώ.

<http://www.kathimerini.gr/946827/article/epikairothta/ellada/153-dis-to-kostos-toy-brain-drain>, πρόσβαση, 11/3/2018

απάντηση σαφώς και είναι καταφατική και ο τρόπος είναι η εκμετάλλευση της γεωπολιτικής της θέσης υπό το πρίσμα του γεωπολιτικού παράγοντα που εξετάσαμε, δηλαδή της ενεργειακής ασφάλειας Ανατολής – Δύσης. Το κλειδί της επιτυχίας του όλου εγχειρήματος εντοπίζεται σε αυτήν καθ'εαυτήν τη γεωγραφική θέση της χώρας μας. Η Ελλάδα δύναται να προσφέρει στη Δύση και, ειδικότερα στην Ευρώπη την επιθυμητή δυνατότητα διαφοροποίησης της προμήθειας ενέργειας. Όπως αναλύσαμε, η Ε.Ε. αναζητά να αντικαταστήσει τη Ρωσία ως κύριο πάροχο ενέργειας και τι καλύτερο γι αυτήν από τη λύση που προσφέρει ένα κράτος – μέλος της, η Ελλάδα.

Τα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που βρίσκονται στα Ελληνικά χωρικά ύδατα και στην Ελληνική ΑΟΖ, σε συνδυασμό με τα αντίστοιχα που διαθέτουν όμορες και γειτονικές χώρες, όπως η Κύπρος, το Ισραήλ, η Αίγυπτος και ο Λίβανος, μπορούν να τροφοδοτήσουν ενεργειακά, είτε απευθείας την Ευρώπη, με την χρήση των κατάλληλων αγωγών, είτε έμμεσα με τη διαδικασία μεταφοράς των υδρογονανθράκων με τη χρήση πλοίων. Στη δεύτερη περίπτωση, απαιτείται η κατασκευή τερματικών σταθμών για το πετρέλαιο και αντίστοιχων σταθμών υγροποίησης και επαναεροποίησης του φυσικού αερίου, πλησίον των περιοχών άντλησης – εξόρυξης, προκειμένου να καταστεί δυνατή η μεταφορά.

6.2.1 Οριοθέτηση ΑΟΖ

Και αν μέχρι στιγμής αναλωθήκαμε σε θέματα τα οποία άπτονται καθαρά του οικονομικού πυλώνα και όχι του πολιτικού, όπως ανακοινώνει ο τίτλος του παρόντος υποκεφαλαίου, είναι διότι η βάση έδρασης του οικονομικού πυλώνα είναι η λήψη και η υλοποίηση πολιτικών αποφάσεων, όπως θα αναλυθούν αυτές ακολούθως και, άρα, ο πολιτικός πυλώνας προηγείται χρονικώς του αντίστοιχου οικονομικού. Βέβαια, όπως διαπιστώνουμε διαρκώς, ο σαφής διαχωρισμός των πυλώνων σε σχέση με τις ενέργειες, οι οποίες απαιτείται να αναληφθούν προκειμένου να επηρεάσουμε την κατίσχυσή τους δεν είναι δυνατός, αφού η αλληλοεπικάλυψη και η διάδρασή τους είναι απαραίτητα συστατικά επίτευξης των ιδιαίτερων ενός εκάστου των στόχων.

Προφανώς, η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων θα καταστεί δυνατή μέσω θαλάσσης και άρα επιβάλλεται ο καθορισμός των θαλασσίων ορίων, ώστε όχι μόνο να πραγματοποιηθούν, αλλά πάνω από όλα, να είναι σύννομες οι απαραίτητες διαδικασίες αδειοδότησης αφενός της εκμετάλλευσης του θαλάσσιου υπεδάφους, αφετέρου της διέλευσης υποθαλάσσιων αγω-

γών και κατασκευής των αναγκαίων υποδομών εξόρυξης, μετατροπής και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων. Γι' αυτόν τον λόγο, κρίνεται σκόπιμο προτού προχωρήσουμε στη διατύπωση των σκέψεων - προτάσεων μας σχετικά με την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, να αναφερθούμε στο θεσμικό - νομικό πλαίσιο και στα προβλήματα που αναφέρονται από αυτό για την Ελλάδα.

Τις αρχές για τον καθορισμό των αναφερόμενων θαλασσιών περιοχών που μας ενδιαφέρουν και ιδιαίτερα, των χωρικών υδάτων (αιγιαλίτιδα ζώνη), της υφαλο-κρηπίδας και Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), θέτει αρχικά η Σύμβαση της Γενεύης του 1958 και κατόπιν η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 (United Nations Convention on the Law Of the Sea: UNCLOS), την οποία η Ελλάδα υπέγραψε και κύρωσε με τον Νόμο 2321/1995⁴⁴¹. Κι ενώ το υφιστάμενο πλαίσιο καθορισμού των ζωνών υφίσταται και η διεθνής κοινότητα το επικαλείται και το εφαρμόζει, εντούτοις η Ελλάδα είναι μία από τις 8 επί συνόλου 152 χώρες, η οποία έχει αποδεχθεί το Δίκαιο της Θαλάσσης, αλλά δεν το εφαρμόζει πλήρως⁴⁴², όσον αφορά στον καθορισμό των επίμαχων ζωνών και μάλιστα εις βάρος της.

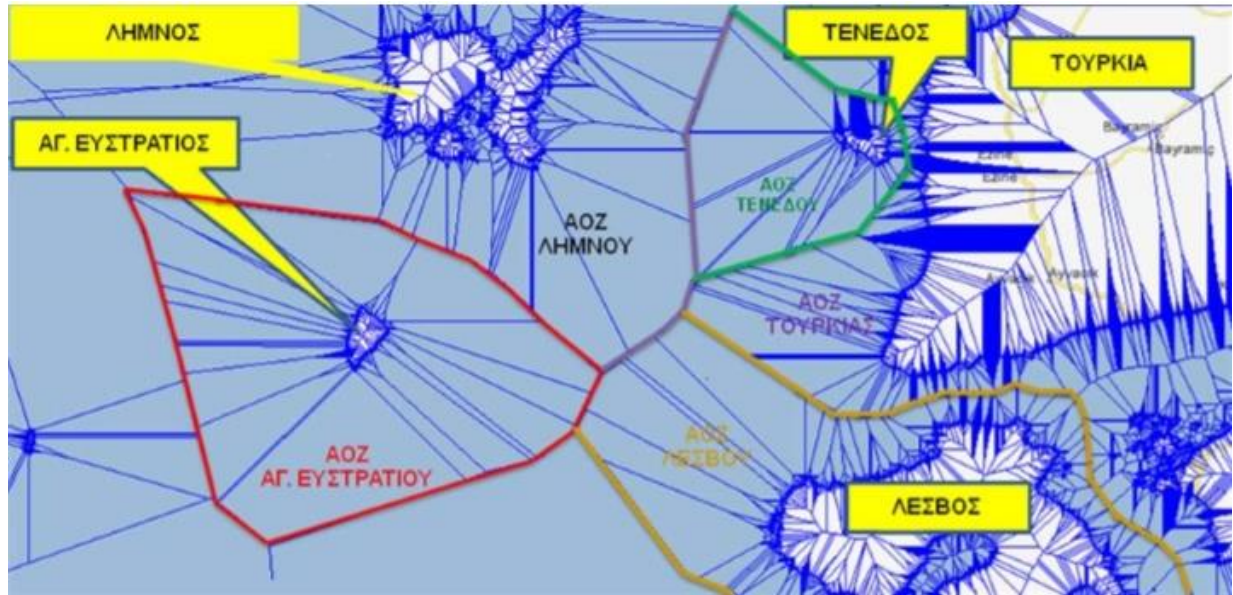
Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι, σκοπός της παρούσης διατριβής και δη και του συγκεκριμένου τμήματός της, δεν είναι να προτείνει ή να καθορίσει τις ζώνες που προβλέπονται από το Δίκαιο της Θάλασσας, για την Ελλάδα. Ουδόλως ο γράφων επιθυμεί να δώσει

⁴⁴¹ Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) του 1982, μεταξύ άλλων, δίδει σαφείς ορισμούς για την Αιγιαλίτιδα Ζώνη (ΑΖ) ή τα Χωρικά Ύδατα, τη Συνορεύουσα ή Παρακείμενη Ζώνη, την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ). Η Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θαλάσσης, η οποία συμφωνήθηκε το 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικας και τέθηκε σε εφαρμογή στις 16 Νοεμβρίου 1994, αντικατέστησε 4 παλαιότερες διεθνείς συνθήκες. Σε ψηφοφορία που διεξήχθη στις 30 Απριλίου 1982 στη Νέα Υόρκη για τη νέα Σύμβαση 130 κράτη ψήφισαν υπέρ, 4 κατά και 17 τήρησαν αποχή. Μεταξύ των κρατών που ψήφισαν κατά της Σύμβασης ήταν και η Τουρκία. Μέχρι το τέλος του 2008 επικύρωσαν τη Σύμβαση 157 χώρες, μεταξύ των οποίων και η Κύπρος (12 Δεκεμβρίου 1988) και η Ελλάδα.

https://www.mfa.gr/images/docs/ellinotourkiko/nomos_2321.pdf, πρόσβαση 12/2/2018.

⁴⁴² Σε σύνολο 152 κρατών, μόνον 8 δεν έχουν ζώνες πέραν των χωρικών υδάτων και της υφαλοκρηπίδας: Αλβανία, Βοσνία, Ιορδανία, Κουβέιτ, Μαυροβούνιο, Μονακό, Ιράκ και Ελλάδα. Η Ιορδανία και η Βοσνία δεν μπορούν, λόγω γεωγραφικής διαμόρφωσης, ενώ το Μονακό, λόγω ειδικής συμφωνίας με Γαλλία. Αναφορικά με το εύρος των χωρικών υδάτων, μόνο η Ιορδανία και η Ελλάδα έχουν υιοθετήσει εύρος 3 ν.μ. και 6 ν.μ. αντιστοίχως, ενώ 8 κράτη έχουν θεσπίσει διαφοροποιημένο εύρος (Αυστραλία, Δανία, Βρετανία, Ιαπωνία, Μπελίζ, Παπούα, Φινλανδία και Τουρκία)

νέες ερμηνείες στο ΔΘ και να το αποτυπώσει χαρτογραφικά. Δεν υφίσταται, άλλωστε λόγος προς τούτο, καθώς επιστήμονες και θεράποντες του είδους, όπως ο Ι.Θ. Μάζης, έχουν επιστημονικά καθορίσει τις ζώνες αυτές. Ειδικότερα, ο Ι.Θ. Μάζης με τη χρήση των διαγραμμάτων Voronoί⁴⁴³, καθόρισε και αποτύπωσε με ακρίβεια την Ελληνική ΑΟΖ, αποκαλύπτοντας, μάλιστα, και τα λάθη, εσκεμμένα ή μη, διεθνών έγκριτων οργανισμών⁴⁴⁴.

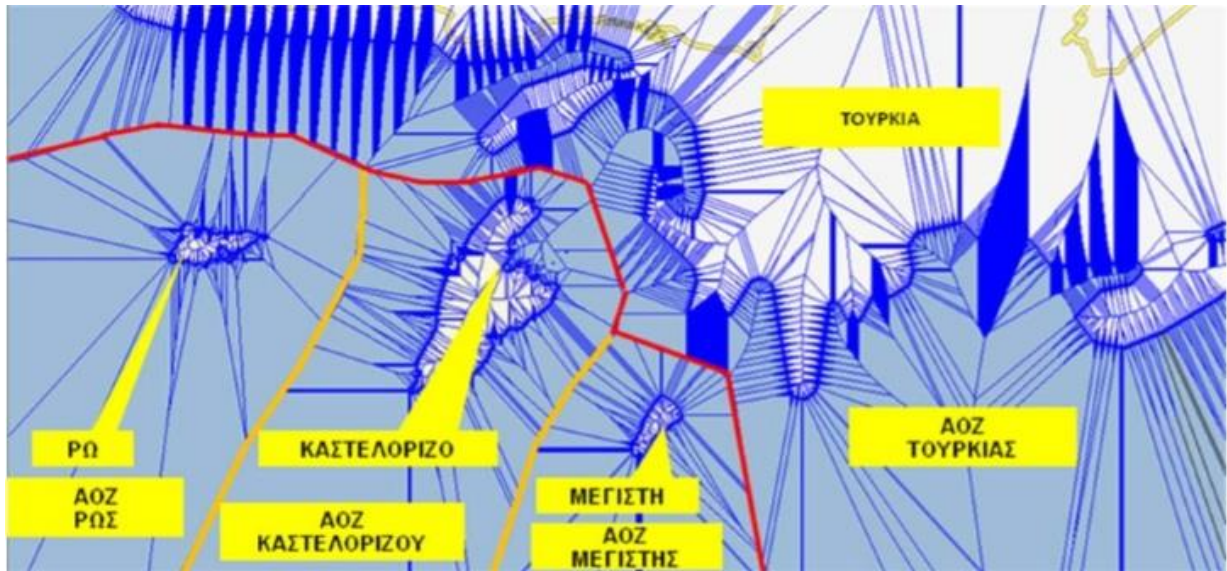
Χάρτης 32: Οριοθέτηση της ΑΟΖ της Νήσου Αγ. Ευστράτιος με τη χρήση των διαγραμμάτων Voronoί.

⁴⁴³ Τα διαγράμματα Voronoί ανήκουν στην υπολογιστική γεωμετρία και παρουσιάζουν ένα μεγάλο φάσμα εφαρμογών που εκτείνονται από τη θεωρία βάσεων δεδομένων μέχρι τη μοριακή βιολογία, όπου έχει παρατηρηθεί ότι ορισμένοι οργανισμοί σε εμβρυακό στάδιο παρουσιάζουν κυτταρική μορφή παρόμοια του διαγράμματος Voronoί. Στην περίπτωση μας τα διαγράμματα Voronoί μπορούν να καθορίσουν όλα τα σημεία που απέχουν εξίσου από δύο ή και περισσότερα σημεία (νησιά και ηπειρωτική χώρα στην περίπτωση μας) δημιουργώντας κυνέλες επιρροής.

Τσιρογιάννης Κων/νος Π.: *Voronoί κύκλων και υλοποιήσεις στην CCGAL*, Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Θετικών Επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών Διπλωματική Εργασία, Διάγραμμα, παραγρ. 3, http://www.win.tue.nl/~ctsirogi/Master_thesis.pdf, πρόσβαση 10/1/2018.

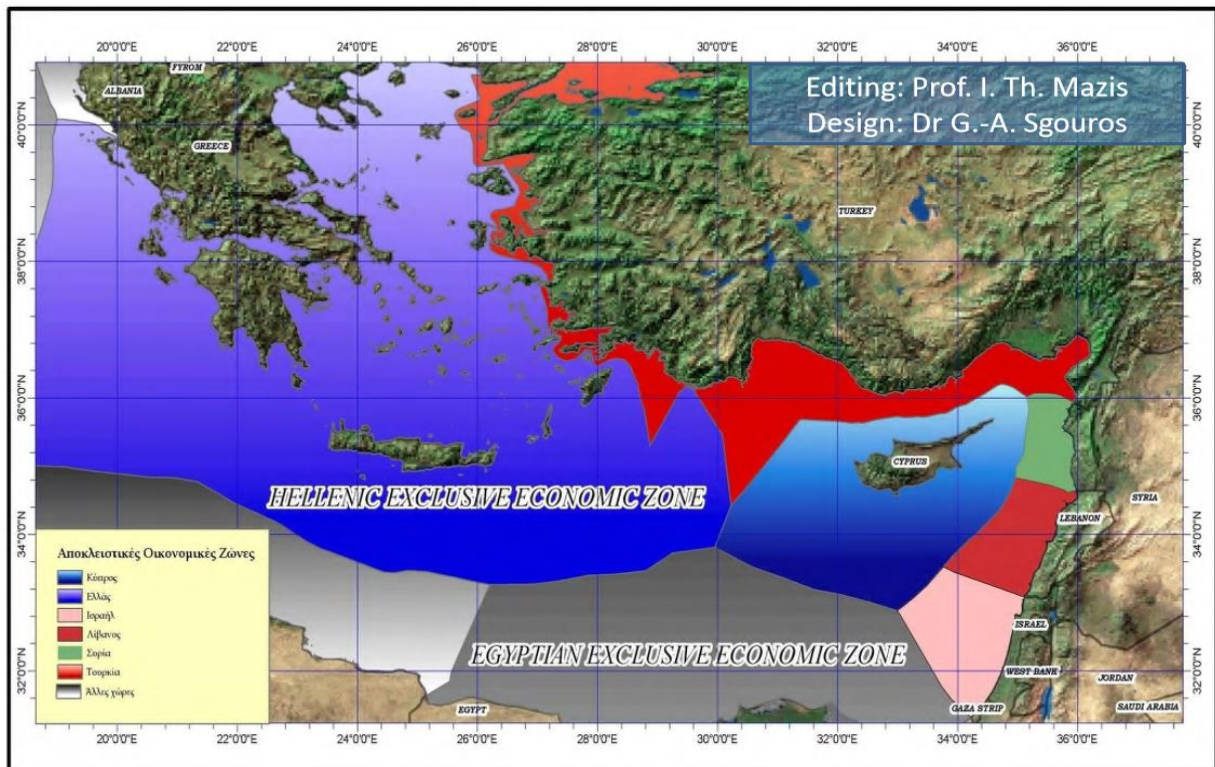
⁴⁴⁴ Είναι εμφανείς οι αποκλίσεις μεταξύ των θαλάσσιων συνόρων που χαράσσονται με τη μέθοδο των διαγραμμάτων Voronoί, τηρουμένων των ακριβειών στη γεωμετρική χάραξη, και αυτών των μη ακριβών, που προτείνει με τις εκπεφρασμένες αμφιβολίες το Flanders Marine Institute.

Ιωάννης Θ. Μάζης & Γεώργιος-Αλέξανδρος Σγούρος, 2011, *Η Ελληνική ΑΟΖ και το Καστελόριζο*, Αρχές μιας Γεωπολιτικής Ανάλυσης, Επίκαιρα, Αθήνα, σσ.8-11.

Χάρτης 33: Οριοθέτηση της ΑΟΖ του νησιωτικού Συμπλέγματος Καστελορίζου με τη χρήση των διαγραμμάτων Voronoi.

Πηγή: Μάζης Ι.Θ. & Σγούρος Γ-Α.2011, *Η Ελληνική ΑΟΖ και το Καστελόριζο, Αρχές μιας Γεωπολιτικής Ανάλυσης*, Αθήνα, Επίκαιρα

Χάρτης 34: Οι ΑΟΖ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ, Τουρκίας, Αιγύπτου, Λιβάνου, και Λιβύης.

Πηγή: Μάζης Ι.Θ. & Σγούρος Γ-Α.2011, *Η Ελληνική ΑΟΖ και το Καστελόριζο, Αρχές μιας Γεωπολιτικής Ανάλυσης*, Αθήνα, Επίκαιρα

Όπως είδαμε, το νομικό – θεσμικό πλαίσιο είναι σαφώς καθορισμένο και επιτρέπει στην Ελλάδα αφενός να καθορίσει την αιγιαλίτιδα ζώνη της στα 12 ν.μ., την υφαλοκρηπίδα της και την ΑΟΖ της στα 200 ν.μ., όπου της επιτρέπει βέβαια η γεωγραφική διαμόρφωση, ειδάλως σύμφωνα με την αρχή της μέσης γραμμής – ίσης απόστασης. Ακόμα και σε περιπτώσεις διαφορών υφίσταται η πρόβλεψη περί διεθνούς διαιτησίας και προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ή στο Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας, που εδρεύει στο Αμβούργο, των οποίων τη δικαιοδοσία έχει αναγνωρίσει η Αθήνα, εξαιρουμένων των τριών παρακάτω περιπτώσεων⁴⁴⁵:

70. Οποιαδήποτε διαφορά σχετικά με στρατιωτικές δραστηριότητες και μέτρα που λαμβάνονται από την Ελληνική Δημοκρατία για την προστασία της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας, για σκοπούς εθνικής άμυνας, καθώς και για την προάσπιση της εθνικής ασφάλειας.

80. Οποιαδήποτε διαφορά σχετικά με τα σύνορα της Ελλάδας ή εδαφική κυριαρχία, συμπεριλαμβανομένων των διαφορών για το εύρος και τα όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης και του εθνικού εναερίου χώρου.

90. Οποιαδήποτε διαφορά για την οποία ένα άλλο κράτος μπορεί στο μέλλον να αποδεχθεί μονομερώς την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου με σκοπό να προσφύγει κατά της Ελλάδας σε σχέση με μια συγκεκριμένη διαφορά ή, αν το κράτος αυτό αμέσως μετά τη δή-

⁴⁴⁵ Η Ελλάδα έχει θεωρακιστεί από το 2015 σε περίπτωση που η Τουρκία ζητήσει την συνδρομή του Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης που εδρεύει στην Χάγη. Στις 14 Ιανουαρίου 2015 η Ελλάδα κατέθεσε μία δήλωση στα Ηνωμένα Έθνη, η οποία συμπληρώνει τη δήλωση που είχε κάνει το 1994 σχετικά με την αποδοχή της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης. Σύμφωνα με αυτήν λοιπόν, αν η Τουρκία προσφύγει μονομερώς στη Χάγη και η Ελλάδα κρίνει ότι τίγονται θέματα εθνικού συμφέροντος, τότε η δεύτερη μπορεί να αποσύρει τη δική της δήλωση μέσα σε 12 μήνες. Έτσι δίδεται η δυνατότητα στην Ελλάδα να αξιολογήσει τη δήλωση του άλλου κράτους και να αποφασίσει εάν επιθυμεί την επίλυση της διαφοράς από τη Χάγη.

Επίσης, στις 15 Ιανουαρίου 2015, η Ελλάδα κατέθεσε άλλη μια δήλωση στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, στο πλαίσιο της Σύμβασης του Δίκαιου της Θάλασσας, με την οποία εξαιρεί το Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας, που εδρεύει στο Αμβούργο, από την επίλυση των διαφορών που έχουν σχέση με την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών.

<http://www.icj-cij.org/en/declarations/gr>, πρόσβαση 12/2/2018

<https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/>, πρόσβαση 12/2/2018

λωση αποδοχής της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας της Χάγης ή σε διάστημα μικρότερο του ενός έτους από την κατάθεση της δήλωσης αυτής, προσφύγει κατά της χώρας μας μονομερώς.

Ενδεικτικό – ενισχυτικό στοιχείο και όχι νομικώς αναγνωρισμένο διαπραγματευτικό επιχείρημα, είναι η αναφορά στην επίσημη σελίδα της CIA⁴⁴⁶ ότι τα χωρικά ύδατα της Ελλάδας εκτείνονται μέχρι τα 12 ν.μ. και η υφαλοκρηπίδα μέχρι τα 200 ν.μ. Ίσως η αναφορά αυτή να μην αποτελεί τη βάση στην οποία η Ελλάδα μπορεί να στηρίξει ενδεχόμενη απόφαση αύξησης της έκτασης των χωρικών της υδάτων ή καθορισμού της υφαλοκρηπίδας της, αλλά δεν πρέπει να την παραβλέψουμε, καθώς είναι η μοναδική αναφορά διεθνώς περί των θαλασσιών ζωνών κάθε κράτους και δεν είναι γενική αλλά έχει λάβει υπόψη της τις ιδιαιτερότητες και τις επιλογές κάθε κράτους (για παράδειγμα όσον αφορά στην Τουρκία αναφέρει: «territorial sea: 6 nm in the Aegean Sea; 12 nm in Black Sea and in Mediterranean Sea, exclusive economic zone: in Black Sea only: to the maritime boundary agreed upon with the former USSR»). Επιπρόσθετα, και μόνον το γεγονός ότι η αναφορά γίνεται από την CIA αποτελεί ένδειξη των προθέσεων των ΗΠΑ επί του θέματος.

Η Ελλάδα, πέραν του μοναδικού κοιτάσματος που εκμεταλλεύεται, αυτού του «Πρίνου», διαθέτει ανεκμετάλλευτα τεράστια κοιτάσματα υδρογονανθράκων, σύμφωνα με τους επιστημονες και με τις μέχρι πρόσφατα, διεξαχθείσες έρευνες⁴⁴⁷. Η κρατική όμως αμέλεια, εκούσια ή ακούσια, στον τομέα της έρευνας και της παραγωγής υδρογονανθράκων ήταν τεράστια, παρόλα τα ενθαρρυντικά μηνύματα που υπήρχαν τις δεκαετίες του '70, '80 και τις αρχές του '90. Οφείλουμε να αναφέρουμε ότι, από το 1978 έχει ανακαλυφθεί το κοίτασμα πετρελαίου 10

⁴⁴⁶ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2106.html>, πρόσβαση 12/3/2018.

⁴⁴⁷ Όπως αναφέρουν οι Κονοφάγος, Φώσκολος και Bruneton, οι αξιολογήσεις, από το 1985, των υποθαλάσσιων γεωλογικών και γεωχημικών δεδομένων του Λιβυκού Πελάγους, αποδεικνύουν την πιθανή ύπαρξη σημαντικών στόχων υποθαλάσσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων σε μία έκταση 80.000 km². Η επιφάνεια αντιστοιχεί σε μία έκταση ίση με τη λεκάνη της Λεβαντίνης, δηλαδή της λεκάνης που βρίσκεται μεταξύ Κύπρου, Ισραήλ, Λίβανου και Συρίας.

Bruneton, A., Konophagos, E., Foscolos, A. 2011. *Economic and Geopolitical Importance of Eastern Mediterranean gas fields for Greece and the E.U. Emphasis on the Probable Natural Gas Deposits Occurring in the Libyan Sea within the Exclusive Economic Zone of Greece*. Mineral Wealth, v. 160, pp.7-22.

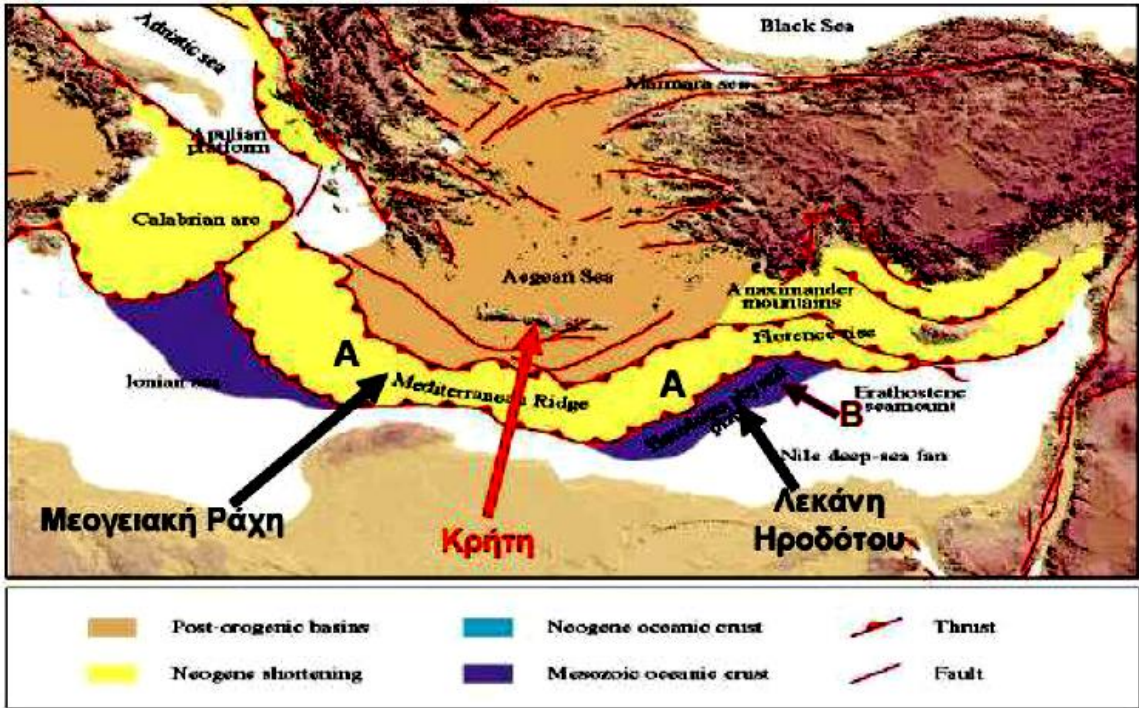
ναυτικά μίλια νοτίως του ακρωτηρίου Μπάμπουρα της Θάσου, δυναμικότητας 10-20 μεγαλύτερης από το αντίστοιχο του Πρίνου, αλλά μέχρι σήμερα παραμένει ανεκμετάλλευτο.⁴⁴⁸

Η ηθελημένη, λοιπόν, πολιτική εγκατάλειψης της έρευνας και παραγωγής υδρογονανθράκων στον Ελλαδικό χώρο, άρχισε να αναθεωρείται από το 2007 και συστηματοποιήθηκε μόλις το καλοκαίρι του 2011, εν μέσω οικονομικής κρίσης. Έτσι λοιπόν, το 2011, μέσω της σύστασης της Ε.Δ.Ε.Υ. (Ελληνικής Διαχειριστικής Εταιρίας Υδρογονανθράκων) και με την ψήφιση του Νόμου 4001/2011, έγινε η πρώτη σοβαρή προσπάθεια δημιουργίας του θεσμικού εκείνου πλαισίου, το οποίο παρείχε τη δυνατότητα εκκίνησης της διαδικασίας ανεύρεσης και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων. Η προσπάθεια αυτή συνεχίστηκε τον Μάιο του 2014 με την υπογραφή των συμβάσεων ανάμεσα στο Ελληνικό Δημόσιο και τα ανάδοχα σχήματα, για έρευνα και εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων σε Πατραϊκό, Κατάκολο, Ιωάννινα, στο πλαίσιο της Διαγωνιστικής Διαδικασίας του «opendoor»⁴⁴⁹ και τον Αύγουστο του 2017 με την παραχώρηση οικοπέδων βορειοδυτικά του Ιονίου και δυτικά – νοτιοδυτικά της Κρήτης και την εκδήλωση ενδιαφέροντος τον Ιανουάριο του 2018⁴⁵⁰.

⁴⁴⁸ Η Ελληνοτουρκική κρίση του 1987 και η συμφωνία του Νταβός I ουσιαστικά απενεργοποίησε τη δυναμική περαιτέρω ερευνών στο Αιγαίο.

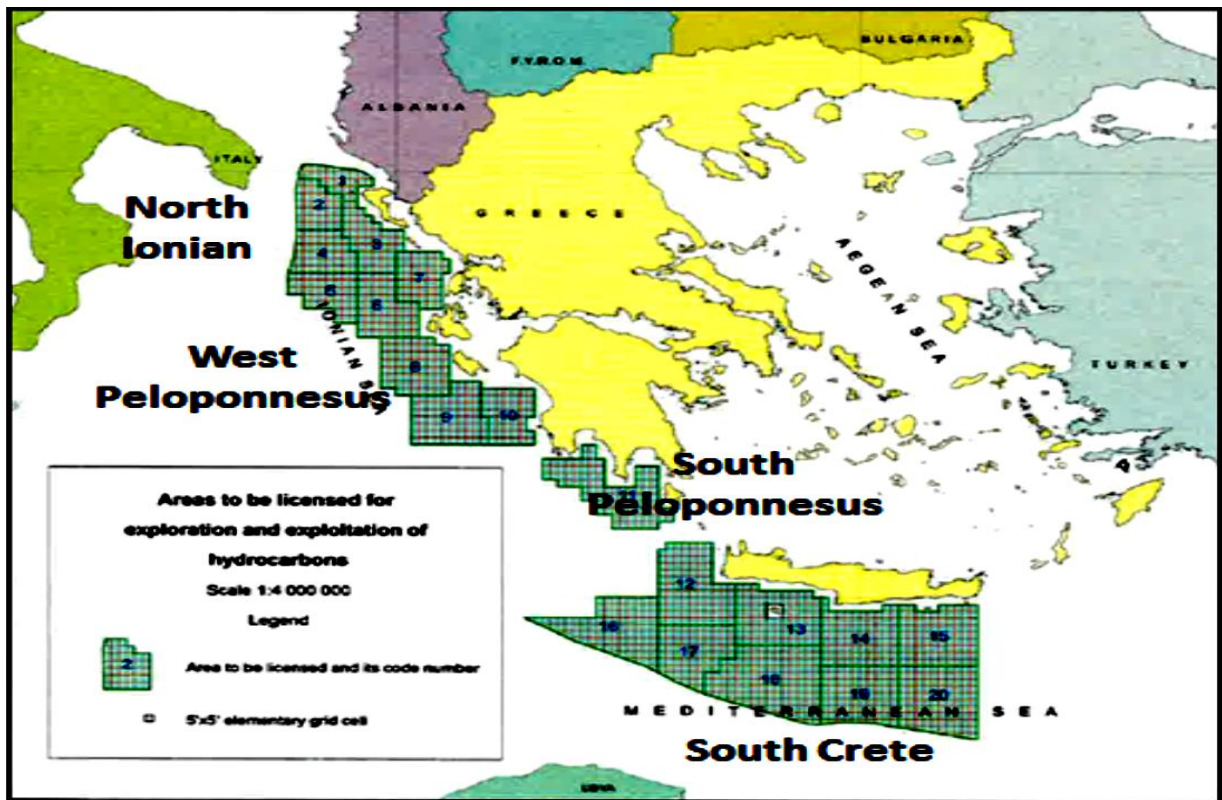
⁴⁴⁹ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Τεύχος Πρώτο, Αρ. Φύλλου 155, 10 Οκτωβρίου 2019, Κύρωση της Σύμβασης Μίσθωσης για την παραχώρηση του δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων
<https://www.greekhydrocarbons.gr/pdfs/BlockDocuments/N.4630.pdf>, πρόσβαση 2/2/2020.

⁴⁵⁰ <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=785&snl%5B524%5D=3112&language=el-GR>, πρόσβαση 12/3/2018
<http://www.enikonomia.gr/economy/177812,reuters-entono-to-endiaferon-gia-tin-exoryxi-petrelaiou-kai-fysik.html>, πρόσβαση 12/3/2018
<http://www.ert.gr/eidiseis/oikonomia/elladaoikonomia/dyo-nea-ikopeda-stis-erevnes-gia-ydrogonanthrakes-video/>, πρόσβαση 12/3/2018
<http://www.capital.gr/epixeiriseis/3200370/6-1-geotrupana-gia-2-2-dis-barelia-petrelaiou-stin-ellada>, πρόσβαση 12/3/2018

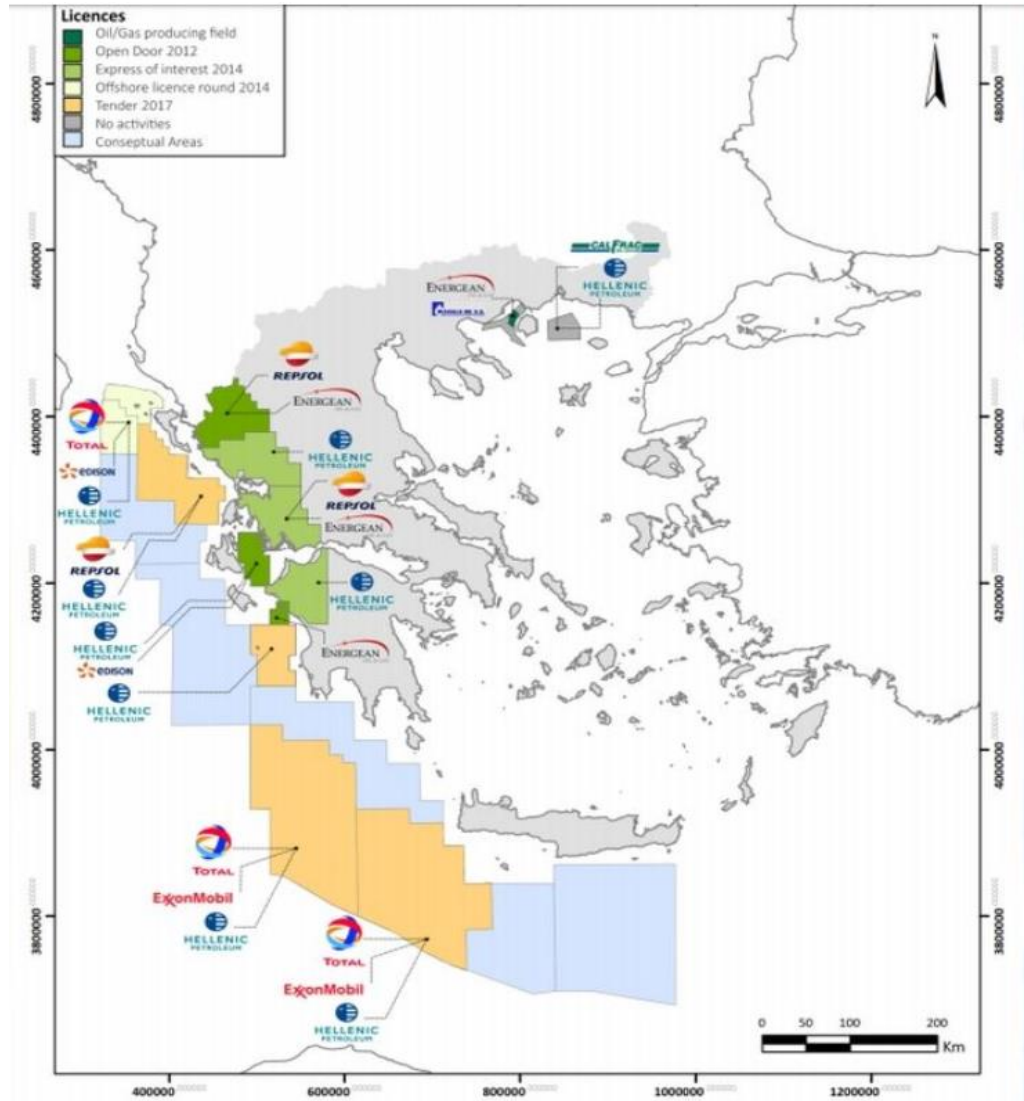
Χάρτης 35: Γεωδυναμική περιγραφή της λεκάνης Ανατολικής Μεσογείου.

Πηγή: Bruneton, A., Konophagos, E., Foscolos, A.

Χάρτης 36: Οικόπεδα προς παραχώρηση για έρευνα υδρογονανθράκων, 2015

Πηγή: <http://www.beicip.com/bf-publication-exploration-play-fairways-western-greece>, πρόσβαση 12/3/2018

Χάρτης 37: Οικόπεδα που παραχωρήθηκαν για έρευνα υδρογονανθράκων.

Πηγή: Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων (ΕΔΕΥ Α.Ε.)

https://www.greekhydrocarbons.gr/gr/ExplorationDevelopmentProduction_gr.html, πρόσβαση 19/09/2019

Πλέον των πιθανών κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που κατέχει η Ελλάδα και η εκμετάλλευση των οποίων, εκτός από τα κέρδη που θα τις αποφέρει με ταυτόχρονη αύξηση της οικονομικής της ισχύος, θα την καταστήσει πάροχο της ενέργειας για την Ευρώπη, γεγονός το οποίο θα αναβαθμίσει τη θέση της στην Ένωση και θα αυξήσει τη συνολική της ισχύ και άρα τη δυνατότητα επιρροής της στο Σύμπλοκό/Σύστημά μας, οφείλουμε να πούμε ότι βρίσκεται και στο σταυροδρόμι υφιστάμενων και σχεδιαζόμενων αγωγών μεταφοράς ενέργειας: πετρελαίου, φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού.

Δύναται επίσης να μεταβληθεί σε τερματικό σταθμό για την Ευρώπη, ένα είδος «στομί-ου», μίας πύλης εισόδου, «gateway», στην οποία θα προσαρμόζονται, εκτός από τους αγωγούς, και τα πλοία τα οποία θα μεταφέρουν τους υδρογονάνθρακες από την Ανατολή.

Η παραπάνω περιγραφείσα κατάσταση, η οποία αποτυπώνει την πορεία των ερευνών για υδρογονάνθρακες στην Ελληνική επικράτεια, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ελπιδοφόρα, όχι όμως και ικανή για να μπορέσουμε να εκμεταλλευτούμε ως κυρίαρχη χώρα τον ορυκτό μας πλούτο. Και αυτό διότι, ναι μεν παρατηρούμε ότι γίνονται ενέργειες, αλλά αυτές είναι σπασμωδικές, περιστασιακές και πάντα, υπό τη σκιά της γείτονος: παραχωρούμε οικόπεδα σε «ασφαλείς» περιοχές, στο Ιόνιο και τη δυτική Κρήτη, για να μην προκαλέσουμε την αντίδραση και την μήνη της Τουρκίας.⁴⁵¹

Η απόφαση της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης της 8^{ης} Ιουνίου 1995 για ανακήρυξη ως «casus belli» (αιτία/αφορμή για πόλεμο)⁴⁵² την εφαρμογή από πλευράς της χώρας μας των προβλέψεων της συνθήκης UNCLOS⁴⁵³ για επέκταση των χωρικών μας υδάτων στα 12 ν.μ.,

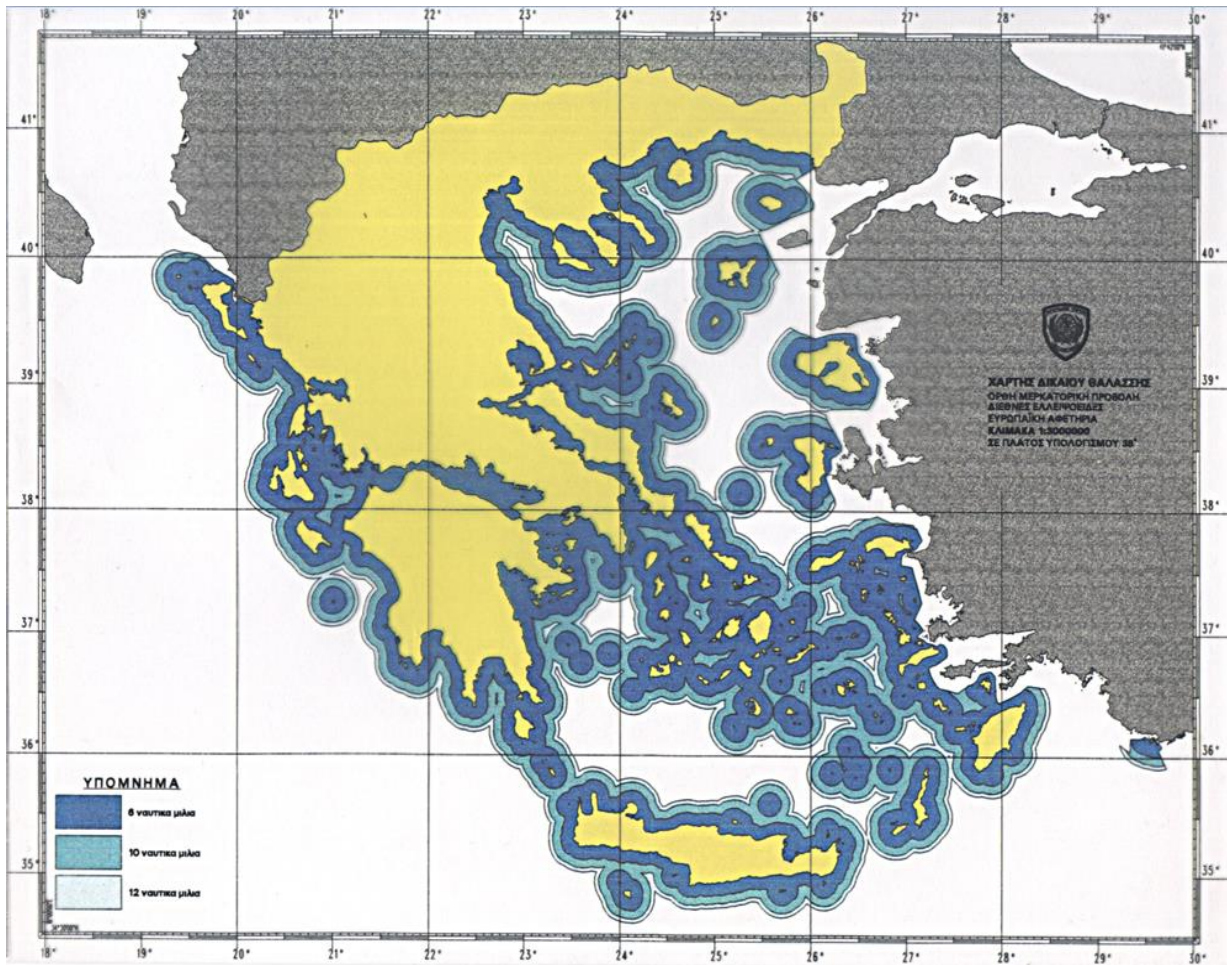
⁴⁵¹ Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του τότε ΥΠΕΚΑ, κ. Μανιάτη σε ερώτηση περί ερευνών στο Αιγαίο: «Δεν θα ήταν σώφρον η κυβέρνηση να έβγαине τώρα **σε διακεκαυμένη ζώνη (!)**. Καμία εταιρεία δεν θέλει να παίξει τα κεφάλαιά της **εκεί που το τοπίο είναι ασαφές**»!

http://staratalogia.blogspot.fr/2012/02/blog-post_23.html, πρόσβαση 12/3/2018.

⁴⁵² Η κύρωση της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας από την Ελλάδα με το Νόμο του 1995, προκάλεσε την αντίδραση της Τουρκίας, η οποία χαρακτήρισε μια τέτοια κίνηση από πλευράς Ελλάδος επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων ως αφορμή πολέμου μεταξύ των δύο κρατών (*casus belli*). Είναι, δε, χαρακτηριστικό το ψήφισμα που εξέδωσε η Τουρκική Εθνοσυνέλευση στις 8 Ιουνίου 1995, λίγες μέρες μετά την επικύρωση της UNCLOS από το Ελληνικό Κοινοβούλιο (31-5-95), με το οποίο εκχωρεί στην τουρκική κυβέρνηση όλες τις αρμοδιότητες, συμπεριλαμβανομένων και των στρατιωτικών, για τη διατήρηση και υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων της Τουρκίας. Το εν λόγω ψήφισμα βρίσκεται πάντα εν ισχύ. Αναφορές βέβαια σε casus belli, συνεπεία της επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων, υφίστανται από το 1979, όταν και υιοθετείται ουσιαστικά από πλευράς Τουρκίας, η στρατηγική της αμφισβήτησης των Ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων στο Αιγαίο, με αποκορύφωμα τη σχετική με αυτό δήλωση της Τούρκου Πρωθυπουργού Çiller το 1994. (Βλ. τουρκική Εφημερίδα Milliyet, 8 Ιουνίου 1994). Πέραν της ως άνω προκλητικής στάσης της Τουρκίας έναντι των κανόνων διεθνούς δικαίου, η απειλή χρήσης βίας (casus belli) παραβιάζει το άρθρο 2 παρ. 4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών που απαγορεύει στα κράτη μέλη την απειλή ή τη χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις

⁴⁵³ Σύμφωνα με τη Σύμβαση Δικαίου Θάλασσας (ΔΘ) του 1982 (United Nations Convention on the Law Of the Sea: UNCLOS): «[κ]άθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος της χωρικής του θάλασσας, [το οποίο] δεν [μπορεί] να υπερβαίνει τα 12 ναυτικά μίλια, μετρούμενα από τις γραμμές βάσεως...». Η κύρωση της Σύμβασης Δι-

έχει στοιχειώσει τις γεωστρατηγικές μας επιλογές και έχει εμποτίσει το πολιτικό δυναμικό με ένα ιδιότυπο φοβικό σύνδρομο. Αυτό λοιπόν, το σύνδρομο, είναι που υπαγορεύει τις επιλογές της χώρας μας, απενεργοποιώντας ουσιαστικά έναν παραγωγικό τομέα ο οποίος θα μπορούσε τόσα χρόνια να είχε συνεισφέρει καθοριστικά στην ανάπτυξη της χώρας και εσχάτως θα συνέδραμε στην προσπάθεια για την έξοδο από την κρίση.

Χάρτης 38 Χωρικά ύδατα Ελλάδας 6, 10 και 12 ν.μ..

Πηγή: Σιούσουρας Π., παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, 02 Φεβρουαρίου 2018

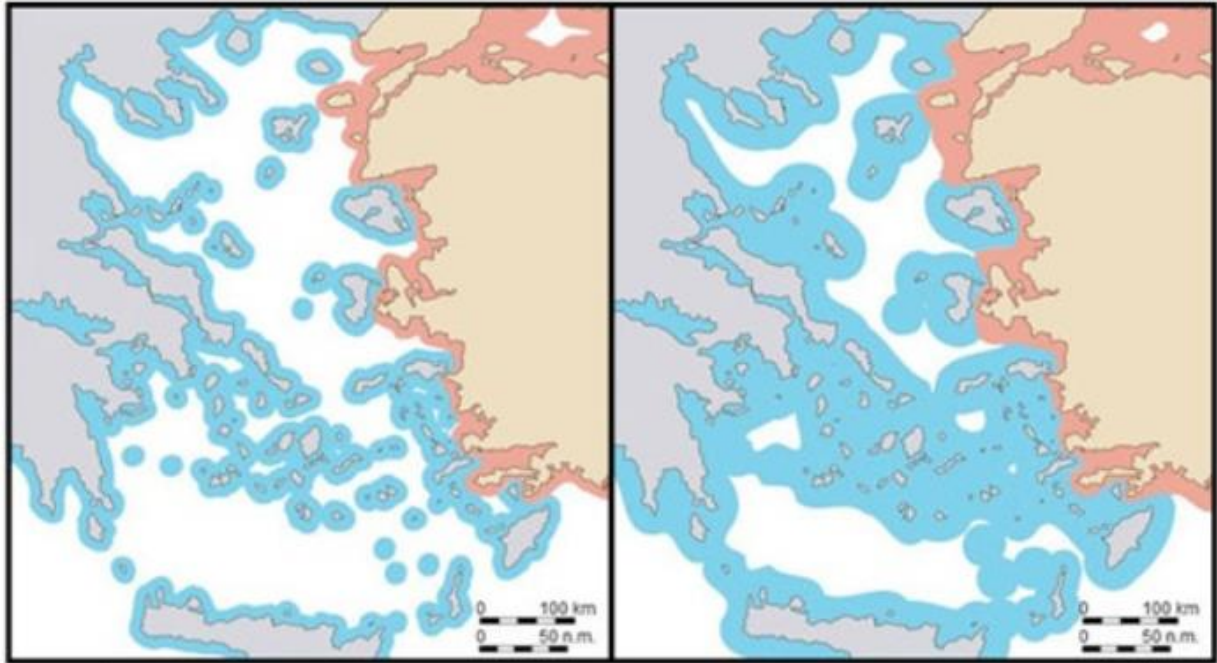
καίου της Θάλασσας του 1982 από ελληνικής πλευράς με τον κυρωτικό Ν.2321/1995 παρέχει το αναφαίρετο δικαίωμα στην Ελλάδα για επέκταση της Αιγιαλιτίδας Ζώνης αυτής μέχρι αποστάσεως των 12 ν.μ. από τις Γραμμές Βάσης, ενώ, επιπλέον, στο ελληνικό έγγραφο επικύρωσης της Σύμβασης Δικαίου Θάλασσας του 1982 που κατατέθηκε στον Γεν. Γραμματέα των Η.Ε., έχει επισήμως αναγραφεί ότι ο χρόνος και ο τρόπος άσκησης του εν λόγω δικαιώματος από την Ελλάδα αποτελεί ζήτημα που απορρέει από την εθνική της στρατηγική, χωρίς τούτο να σημαίνει ούτε κατ' ελάχιστον απεμπόληση εκ μέρους της των εν λόγω δικαιωμάτων.

Έκτοτε, πολλές σκέψεις, προτάσεις, απόψεις και λύσεις έχουν δει το φως της δημοσιότητας σχετικά με το πώς η Ελλάδα θα καταφέρει να εκμεταλλευτεί τους υδρογονάνθρακες της, χωρίς όμως να ενοχληθεί η Άγκυρα. Αυτό όμως δεν είναι εφικτό. Η γειτονική μας χώρα ενοχλείται με ό,τι πράττει η Αθήνα ή ακόμα και με ότι δεν πράττει. Πολλά τα παραδείγματα: αρχίζοντας από την προάσπιση των συνόρων μας, ιδιαίτερα σε θάλασσα και αέρα, την έρευνα και διάσωση στο Αιγαίο, την αμυντική θωράκιση των νησιών μας, τη διεξαγωγή κοινής εκπαίδευσης με άλλες χώρες, όπως με το Ισραήλ, έως τις προσπάθειες για την επίλυση προβλημάτων με όμορες χώρες, όπως με τα Σκόπια και πολλά άλλα. Εσχάτως δε, όπως είπαμε, ενοχλείται και με ότι δεν πράττουμε: όπως για παράδειγμα μας κατηγορεί (sic!) για την ανεπάρκειά μας να προσφέρουμε ανθρώπινες συνθήκες στους μετανάστες, τους οποίους μας στέλνει η ίδια η Τουρκία, ή για την αποτυχία μας μέχρι σήμερα να κατασκευάσουμε ένα μουσουλμανικό τέμενος στην Αθήνα. Άρα, η μόνη λύση είναι η χάραξη της εθνικής μας στρατηγικής, λαμβάνοντας υπόψη τις αντιδράσεις της Άγκυρας, όχι για να υπαναχωρήσουμε, αλλά να προετοιμαστούμε προκειμένου να τις αντιμετωπίσουμε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Επανερχόμενοι λοιπόν, στο θέμα της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων μας, διαπιστώνουμε ότι, διαχρονικά προσκρούει στις αντιδράσεις της Τουρκίας, άρα πως θα μπορούσαμε να επιλύσουμε το πρόβλημα αυτό; Μέχρι σήμερα η στρατηγική που ακολουθήσαμε είδαμε ότι δεν είχε αποτέλεσμα ουσιαστικό, εκτός του γεγονότος ότι αποφύγαμε την ευθεία σύγκρουση. Ωστόσο, πολλές είναι οι φωνές που ακούγονται ότι η πολιτική αυτή μας έχει οδηγήσει σε «φινλανδοποίηση», υιοθετώντας ουσιαστικά μια στάση αμυντική, μια πολιτική κατευνασμού, η οποία μαθηματικά θα οδηγήσει είτε σε συρρίκνωση της εδαφικής μας ακεραιότητας, είτε σε ευθεία σύγκρουση. Αν θέλουμε λοιπόν, ειλικρινά να αναζητήσουμε μια λύση, οφείλουμε να εφαρμόσουμε απαρεγκλίτως τις προβλέψεις του Δικαίου της Θάλασσας, αρχής γενομένης με την επέκταση των χωρικών μας υδάτων και κατόπιν με την ανακήρυξη της ΑΟΖ μας.

Η επέκταση των χωρικών μας υδάτων από τα 6 ν.μ. στα 12 ν.μ. θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της κυριαρχίας μας στο Αιγαίο κατά 30% περίπου, ενώ μια αντίστοιχη από τη μεριά της Τουρκίας θα την ωφελούσε κατά 1% περίπου, εις βάρος πάντα των διεθνών υδάτων και όχι της εκατέρωθεν θαλάσσιας κυριαρχίας. Η Άγκυρα επιμόνως αρνείται την επέκταση κάνοντας λόγο για «θαλάσσιο αποκλεισμό» και για μετατροπή του Αιγαίου σε «Ελληνική Λίμνη», κατάσταση η οποία και θα προκαλέσει πρόβλημα στην ελεύθερη ναυσιπλοΐα. Αυτό που

δεν αναφέρει όμως, η Άγκυρα είναι ότι η πρόβλεψη του ΔΘ περί «αβλαβούς διέλευσης»⁴⁵⁴ εξασφαλίζει την ελεύθερη ναυσιπλοΐα. Αυτό που θα απαγορευθεί είναι η αυθαίρετη έρευνα και εκμετάλλευση των θαλάσσιων και υποθαλάσσιων πλουτοπαραγωγικών πηγών, χωρίς την έγκριση του παράκτιου κράτους, της Ελλάδας στην συγκεκριμένη περίπτωση.

6 ν.μ.

12 ν.μ.

Αιγαίο	Ελληνικά	Τουρκικά	Διεθνή
188.934 τ.χλμ	χωρ. ύδατα	χωρ. ύδατα	ύδατα
6 ν.μ.	43,3%	7,5%	49,2%
12 ν.μ.	71,2%	8,7%	20,1%

Χάρτης 39: Χωρικά ύδατα Ελλάδας 6 ν.μ. και 12 ν.μ.

Πηγή: Συρίγος Α., παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, 07 Φεβρουαρίου 2018.

Η επέκταση των χωρικών μας υδάτων είναι θέμα που άπτεται άμεσα της εθνικής μας κυριαρχίας. Τα χωρικά ύδατα αποτελούν επέκταση στη θάλασσα της εθνικής κυριαρχίας μιας

⁴⁵⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 19 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS): Η διέλευση είναι αβλαβής εφόσον δεν διαταράσσει την ειρήνη, την τάξη ή την ασφάλεια του παράκτιου κράτους. Η διέλευση θα λαμβάνει χώρα σύμφωνα με την παρούσα σύμβαση και τους άλλους κανόνες του διεθνούς δικαίου.

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:21998A0623(01)), πρόσβαση 10/4/2018.

χώρας πέρα από τις ακτές της. Θεωρούνται μέρος του εθνικού εδάφους και επ' αυτών ασκείται πλήρης εξουσία από την παράκτια χώρα. Πρόκειται δηλαδή για μια ζώνη ως συνέχεια των ακτών, η οποία εξομοιώνεται πλήρως με την αντίστοιχη χερσαία επικράτεια. Το δικαίωμα που παρέχει το ΔΘ στο παράκτιο κράτος για επέκταση των χωρικών του υδάτων μέχρι τα 12 ν.μ. χωρίς να προηγηθεί οποιαδήποτε συμφωνία με τα γειτονικά κράτη, αφού δεν θίγονται, δίδει τη δυνατότητα στην Ελλάδα να προχωρήσει σε αυτήν την ενέργεια, η οποία όπως τονίσαμε πολλές φορές, είναι σύμφωνη με το Διεθνές Δίκαιο και θα της εξασφαλίσει αμέσως τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών της πηγών, που βρίσκονται εντός των χωρικών της υδάτων, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του κοιτάσματος στην περιοχή «Μπάμπουρα».

Η ολοκλήρωση όμως, της προσπάθειας πλήρους αξιοποίησης των πηγών που ανήκουν δικαιωματικά στην Ελλάδα, διέρχεται μέσω της θέσπισης της ΑΟΖ, η οποία και παρέχει τη δυνατότητα της οικονομικής εκμετάλλευσης της ζώνης, συμπεριλαμβανομένων των ευρισκομένων σε αυτή θαλασσιών, επί του βυθού και υποθαλασσιών πηγών, ζώντων ή μη. Σύμφωνα πάντα με το ΔΘ, τα δικαιώματα επί της ΑΟΖ εξαρτώνται από τη ρητή διακήρυξη και θέσπιση της ζώνης. Και αφού η Τουρκία αμφισβητεί την Ελληνική υφαλοκρηπίδα, η θέσπιση της Ελληνικής ΑΟΖ είναι η λύση. Η διακήρυξή της και στη συνέχεια οριοθέτησή της σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, αποτελεί την προσφορότερη γεωστρατηγική επιλογή, η οποία θα προσδώσει στην Ελλάδα τον απαιτούμενο βαθμό ελευθερίας επενδύσεων στην ΑΟΖ.

Η οριοθέτηση της Ελληνικής ΑΟΖ δεν είναι ένα θέμα που απασχολεί μόνον την Αθήνα. Η Ελλάδα ως κράτος – μέλος της Ε.Ε., όπως είναι φυσικό, συμμετέχει στη οριοθέτηση της Ευρωπαϊκής ΑΟΖ και άρα η οριοθέτηση της Ελληνικής ΑΟΖ είναι, ή καλύτερα θα έπρεπε να είναι, κύριο μέλημα της Ευρώπης. Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (Μέρος XVII, κεφ. IX, άρθρο 2) παρέχει τη δυνατότητα συμμετοχής στις προβλέψεις της ενός Διεθνούς Οργανισμού, αμέσως μετά τη συμμετοχή της απολύτου πλειοψηφίας των κρατών-μελών του αυτού οργανισμού στη Σύμβαση. Έτσι, η Ευρωπαϊκή Ένωση στις 7 Δεκεμβρίου 1984 υπέγραψε τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982⁴⁵⁵. Με την πράξη της αυτή η Σύμβαση αποτε-

⁴⁵⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A21998A0623%2801%29>, πρόσβαση 12/3/2018.

λεί πλέον Ευρωπαϊκό κεκτημένο και αν κάποια χώρα επιθυμεί την ένταξη της στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλει να την αποδεχθεί⁴⁵⁶.

Η θέσπιση κοινής Ευρωπαϊκής ΑΟΖ αλλάζει τελείως τα γεωστρατηγικά δεδομένα της Ένωσης. Σήμερα, το μήκος των ακτών της Ε.Ε. των «28» ξεπερνά τα 66.000 χλμ. Η Ελλάδα διαθέτει τη μεγαλύτερη ακτογραμμή από όλα τα κράτη-μέλη, η οποία φτάνει τα 13.676 χλμ., καθώς επίσης και τα περισσότερα νησιά και νησίδες. Η Ελλάδα έχει 3.100 νησιά περίπου, από τα οποία τα 2.463 βρίσκονται στο Αιγαίο Πέλαγος. Βέβαια, αν υπολογιστούν και οι βραχονησίδες, τότε ξεπερνούν συνολικά τις 10.000. Συγκριτικά, οι ακτές των ΗΠΑ είναι 21.000 χλμ., της Λατινικής Αμερικής 25.000 χλμ., της Αφρικής 30.000 χλμ. και της Αυστραλίας 27.000 χλμ. Επίσης, με την επέκταση των κυριαρχικών δικαιωμάτων των παράκτιων κρατών σε 200 ν.μ., η περιοχή που ανήκει στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. υπερβαίνει τα επτά εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα. Σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί τη μεγαλύτερη αλιευτική δύναμη στον κόσμο.

Οι ΑΟΖ της Γαλλίας και του Ην. Βασιλείου μόνον, προσδίδουν πολιτικο-οικονομική δύναμη στην Ε.Ε. ανά τον κόσμο. Η ύπαρξη της Γαλλίας, η οποία αποτελεί το δεύτερο κράτος στον κόσμο μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και μπροστά από την Αυστραλία, όσον αφορά στο μέγεθος της ΑΟΖ που διαθέτει ένα κράτος, επιτρέπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση να διαθέτει την πρώτη παγκόσμια ΑΟΖ σε μέγεθος και επομένως έναν τεράστιο οικονομικό χώρο

⁴⁵⁶ Η Ε.Ε. στην έκθεση της Επιτροπής (2016/2308(INI) για την Τουρκία τονίζει στην παράγραφο 29.:

«Η Ε.Ε. επαναλαμβάνει τη σημασία που έχει η διατήρηση σχέσεων καλής γειτονίας· καλεί , εν προκειμένω, την Τουρκία να εντείνει τις προσπάθειες για την επίλυση διμερών διαφορών που εκκρεμούν, στις οποίες περιλαμβάνονται και μη διευθετηθείσες νομικές υποχρεώσεις και ανεπίλυτες διαμάχες με τους άμεσους γείτονές της όσον αφορά στα χερσαία και τα θαλάσσια σύνορα και στον εναέριο χώρο, σύμφωνα με τις διατάξεις του Χάρτη του ΟΗΕ και με το Διεθνές Δίκαιο· καλεί την τουρκική κυβέρνηση να υπογράψει και να κυρώσει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS)· προτρέπει την κυβέρνηση της Τουρκίας να θέσει τέλος στις επαναλαμβανόμενες παραβιάσεις του εναέριου χώρου και των χωρικών υδάτων της Ελλάδας και να σεβαστεί την εδαφική ακεραιότητα και την κυριαρχία όλων των γειτόνων της· θεωρεί λυπηρό το γεγονός ότι δεν έχει ανακληθεί ακόμη η απειλή του casus belli που έχει κηρύξει η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση κατά της Ελλάδας.»

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017-0234+0+DOC+XML+V0//EL>, πρόσβαση 12/3/2018.·

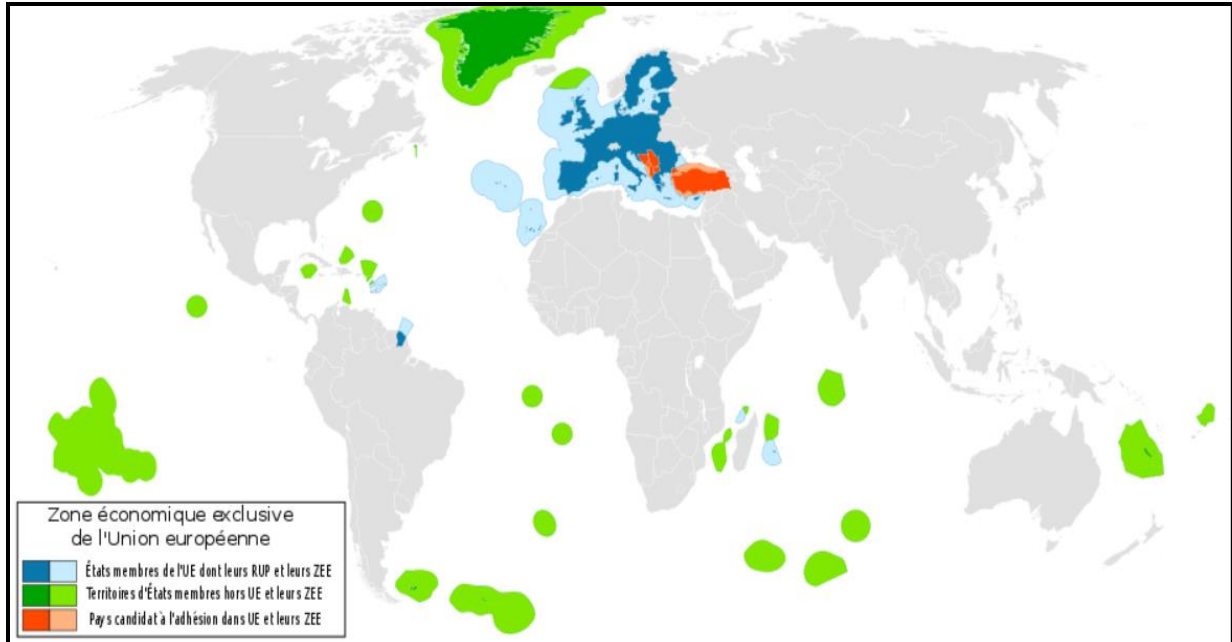
για εκμετάλλευση είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο (διαπραγματευτικό πλεονέκτημα). Έτσι, η σημασία της ΑΟΖ δεν μπορεί να αμφισβητηθεί σε ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Η Ευρωπαϊκή ΑΟΖ θα αλλάξει ριζικά τα δεδομένα. Τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. εκμεταλλεύονται συμφωνίες μεταξύ της Ε.Ε. (ενισχυμένο διαπραγματευτικό βάρος) και ενός άλλου κράτους ή οργανισμού⁴⁵⁷. Όταν αντιλαμβανόμαστε την αξία που προκύπτει για την Ε.Ε. από τη διαχείριση θαλάσσιων ζωνών σε παγκόσμιο επίπεδο συνειδητοποιούμε την αξία της Ελληνικής ΑΟΖ για την Ε.Ε. και την ανάγκη επίλυσης των προβλημάτων, την οποία είναι πιθανό να ανακλύψουν με τη θέσπιση της. Με άλλα λόγια, όταν υπάρχει ένα τόσο μεγάλο καταλυτικό πλαίσιο σε ευρωπαϊκό επίπεδο με παγκόσμιες επιπτώσεις, το οποίο συνδέεται άμεσα μάλιστα με τις λύσεις που έχουν δοθεί σε επίπεδο Διεθνών Οργανισμών αυτομάτως έχουμε και τη λύση στα ζητήματα μεταξύ των αμφισβητήσεων, των δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους και της πολιτικής που απαιτείται να ακολουθηθεί, ώστε να υπάρξει μία λύση στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου.

Από τα παραπάνω αναφορικά με την Ευρωπαϊκή ΑΟΖ συμπεραίνουμε ότι, η μη θέσπιση της, ειδικά στη Μεσόγειο Θάλασσα, από κράτη μέλη της δεν εξυπηρετεί τα συνολικά συμφέροντα της Ε.Ε.. Προς επίρρωση αυτού αναφέρουμε το παράδειγμα της Κύπρου η οποία θέσπισε ΑΟΖ και οι συμφωνίες της με το Ισραήλ είναι σίγουρα επ' ωφελεία της Ε.Ε.. Η Ε.Ε. μέχρι στιγμής δεν έχει δείξει την πρόθεση να καθορίσει τα σύνορα, τα οποία θα ορίζουν τη συνολική ευρωπαϊκή ΑΟΖ, αντίθετα δίδει συνεχώς οδηγίες στα κράτη-μέλη της για διάφορα οικονομικά, πολιτικά και οικονομικά θέματα. Άρα, να μην αιθεροβατούμε στην Ελλάδα περιμένοντας την Ε.Ε. να μας βγάλει από τη δύσκολη θέση θεσπίζοντας εκείνη την Ευρωπαϊκή ΑΟΖ, η οποία και θα περιλαμβάνει την Ελληνική. Η Ευρώπη για ακόμα μια φορά παραμένει μια «αφηγηματική» δύναμη η οποία σπεύδει να εκμεταλλευτεί τα κέρδη από τις επιμέρους κινήσεις και διεκδικήσεις των κρατών – μελών της, παρουσιάζοντας τες μάλιστα ως Ευρωπαϊκό κεκτημένο.

⁴⁵⁷ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Φύλλο , 25 Φεβρουαρίου 2011 Συμφωνία μεταξύ της Ε.Ε. και των Ομόσπονδων Πολιτειών της Πολυνησίας για την συνεκμετάλλευση της αλιείας, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:052:FULL:EL:PDFL52>, πρόσβαση 12/3/2018.

Απόφαση του Συμβουλίου της Ε.Ε. σχετικά με την προσωρινή εφαρμογή της συμφωνίας αλιευτικής σύμπραξης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Νήσων Σολομώντος, Άρθρα 1-3, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0144:FIN:EL:PDF>, πρόσβαση 12/3/2018.

Χάρτης 40: Θεωρητικά, η ΑΟΖ Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με τις προβλέψεις της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Πηγή: https://fr.wikipedia.org/wiki/Zone_%C3%A9conomique_exclusive#/media/File:ZEE-UE.svg, πρόσβαση 2/2/2018

Μέχρι σήμερα, η Ελλάδα στο πλαίσιο για την οριοθέτηση όλων των θαλασσιών ζωνών της έχει συμφωνήσει με την Ιταλία⁴⁵⁸ για την υφαλοκρηπίδα και βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις με τη Λιβύη, την Αλβανία, την Αίγυπτο και την Κύπρο. Όσον αφορά στην Αλβανία, οι δύο κυβερνήσεις ήλθαν σε συμφωνία για την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών πλην όμως το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αλβανίας έκρινε την απόφαση αντισυνταγματική. Έκτοτε οι δύο πλευρές είναι σε συνομιλίες για την επίλυση του θέματος⁴⁵⁹. Αναφορικά με τη Λιβύη⁴⁶⁰, η

⁴⁵⁸ Η Ελλάδα έχει έλθει σε συμφωνία με την Ιταλία και έχει υπογράψει συμφωνία που οριοθετεί την υφαλοκρηπίδα των δύο κρατών (24-5-1977), πλην όμως δεν έχει επιτευχθεί συμφωνία οριοθέτησης για την ΑΟΖ καθόσον η Ιταλία εγείρει αξιώσεις αλιευτικών δικαιωμάτων πέραν των Ελληνικών χωρικών υδάτων (6 ν.μ.) στο Ιόνιο, στην Κρήτη και τη Ρόδο. Για ακόμα μια φορά διαπιστώνουμε την «ενότητα» και την «αλληλεγγύη» της Ευρώπης.

⁴⁵⁹ Τον Απρίλιο του 2009, ο τότε Πρωθυπουργός, Κώστας Καραμανλής και η Υπουργός Εξωτερικών Ντόρα Μπακογιάννη υπέγραψαν στην Αλβανία τη συμφωνία για την ΑΟΖ και τα θαλάσσια σύνορα. Με βάση τη συμφωνία οριοθετείτο η υφαλοκρηπίδα και οι άλλες θαλάσσιες ζώνες, τις οποίες δικαιούνται οι δύο χώρες, βάσει των διατάξεων του Διεθνούς Δικαίου. Η συμφωνία βασίστηκε, όπως δήλωσαν οι επικεφαλής των δύο κρατών, στις διατάξεις της Συμβάσεως του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας και στην αρχή της λεγόμενης «μέσης γραμμής».

συμφωνία δεν έχει επιτευχθεί, διότι η στάση του Καντάφι ήταν όμοια με τη στάση της Τουρκίας. Η Λιβύη αντιτίθεται στην πλήρη επήρεια των νησιών θεωρώντας ότι η έκταση τους είναι μικρή ή διαστρεβλώνοντας την οριοθετική τους γραμμή. Τα νησιά που επηρεάζουν την οριοθέτηση είναι αυτά που βρίσκονται νότια της Κρήτης και της Πελοποννήσου, δηλαδή οι Στροφάδες, η Σαπιέντζα, η Σχίζα, η Γαύδος, η Χρυσή και το Κουφονήσι. Η Ελλάδα τηρεί στάση αναμονής, περιμένοντας να σταθεροποιηθεί εκ νέου η χώρα και να εκλεγεί μια νέα κυβέρνηση με την οποία θα μπορεί η Αθήνα να διαπραγματευθεί.

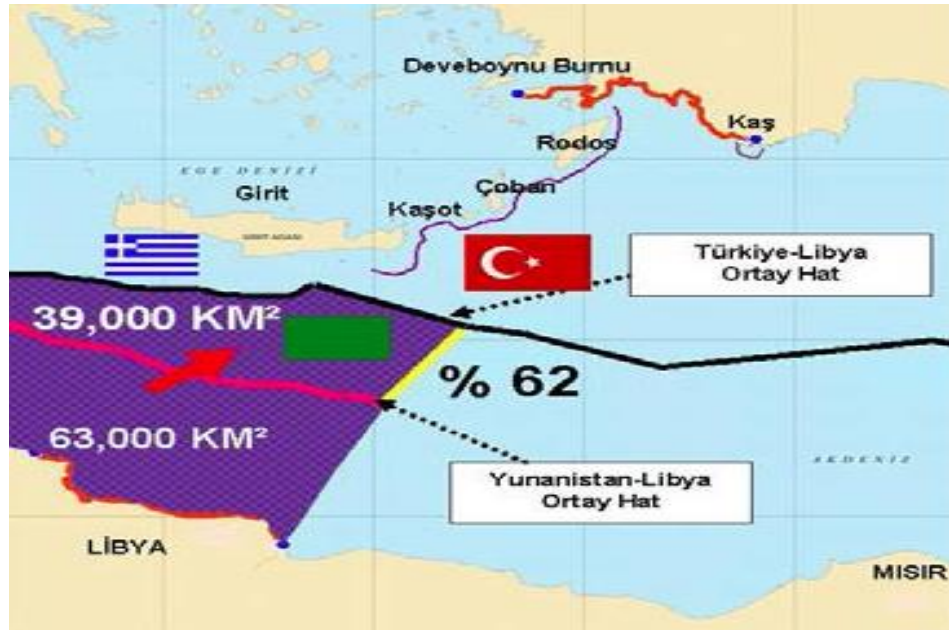
Πριν φτάσουν σε συμφωνία οι δύο χώρες είχαν προηγηθεί σχεδόν τρία χρόνια εντατικών διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας. Μετά από δύο μήνες, και μετά τις εκλογές στη γειτονική χώρα, η αντιπολίτευση έστειλε τη Συμφωνία στο Αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο, το οποίο την ακύρωσε ισχυριζόμενο ότι ήταν ετεροβαρής, και ότι ο τότε πρωθυπουργός της χώρας δεν είχε την εξουσία επικύρωσης της συμφωνίας.

Τον Μάιο του 2015, τη στιγμή που βρισκόταν σε εξέλιξη ο διαγωνισμός για την έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων στο Ιόνιο, η Αλβανία με ρηματική διακοίνωση προς το Υπουργείο Εξωτερικών, αμφισβητούσε την οριοθέτηση της ΑΟΖ στα θαλάσσια σύνορά μας. Ζητούσε μάλιστα να μην επιτραπεί η έρευνα στο οικόπεδο «1» ισχυριζόμενη ότι η αυτό καταλαμβάνει μέρος της Αλβανικής υφαλοκρηπίδας.

Όπως δήλωσε ο υπουργός Εξωτερικών Νίκος Κοτζιάς στις 30/01/2018, η Ελλάδα ήλθε σε προκαταρκτική συμφωνία με την Αλβανία για την οριοθέτηση θαλάσσιας Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης. Στο πλαίσιο αυτό η Αλβανία δέχτηκε επέκταση της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ναυτικά μίλια από τις ελληνικές ακτές, εξέλιξη που δρομολογεί και την κήρυξη της ΑΟΖ. www.skai.gr/news/greece/article/365672/sumfonia-elladas-alvanias-gia-kathorismo-aouz1/#ixzz5CSnJMgYC, πρόσβαση 12/3/2018.

Στο παραπάνω πλαίσιο, στις 23 Οκτωβρίου 2020, η Ελλάδα και η Αλβανία συμφώνησαν να προσφύγουν στο Δικαστήριο της Χάγης για τον καθορισμό των θαλασσιών ζωνών. Η υπογραφή το 2009 συμφωνία για την ΑΟΖ ήταν ούτως ή άλλως νεκρή μετά την απόρριψη της από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αλβανίας, και επ' ουδενί δεν ετίθετο θέμα επαναφοράς της στη διαδικασία διευθέτησης της εκκρεμότητας.

⁴⁶⁰ Στρατή, Α., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σσ. 106-130, 150

Χάρτης 41: Οριοθέτηση ΑΟΖ Τουρκίας – Ελλάδας – Λιβύης χωρίς να ληφθούν υπόψη τα Ελληνικά νησιά, σύμφωνα με τις απαιτήσεις Τουρκία και Λιβύης

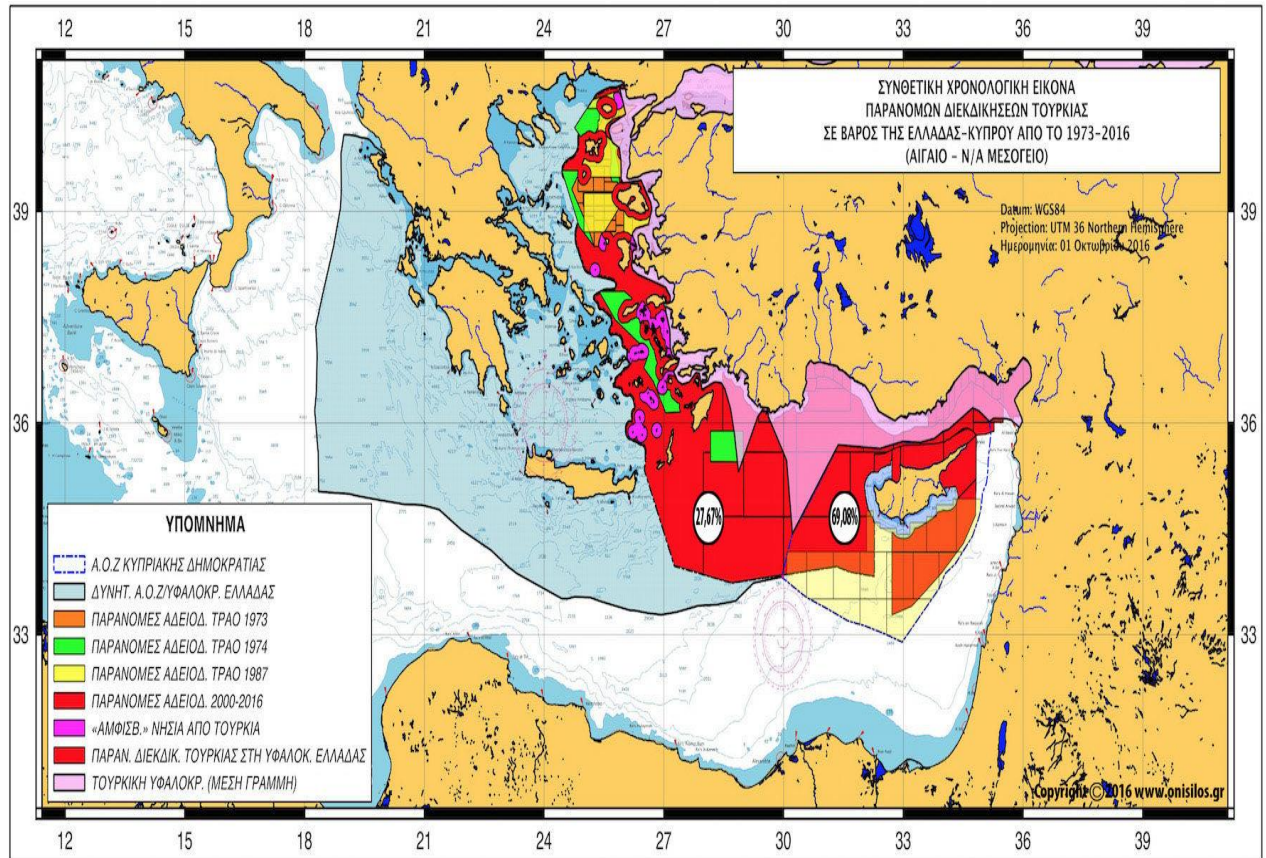
Πηγή: Συρίγος Α., παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, 07 Φεβρουαρίου 2018

Όσον αφορά στην οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αίγυπτο, η αντίστοιχη οριοθέτηση με την Κύπρο η εμπέδωση της τριμερούς συνεργασίας Ελλάδας – Αιγύπτου – Κύπρου στον τομέα του τουρισμού, της ενέργειας, του πολιτισμού κ.α., αποδεικνύει τη βούληση του Καΐρου για την κατ' αρχήν οριοθέτηση της ΑΟΖ, σύμφωνα με την αρχή της ίσης απόστασης μέσης γραμμής, όπως έγινε και με την Κύπρο. Το περιπλεγμένο όμως ζήτημα οριοθέτησης στο νησιωτικό σύμπλεγμα του Καστελόριζου, επηρεάζει καθοριστικά τα όρια της Ελληνικής ΑΟΖ, σε σχέση με την Τουρκία, την Αίγυπτο και την Κύπρο⁴⁶¹. Έτσι στην συμφωνία της 06 Αυγούστου 2020 με

⁴⁶¹ Η ανακοίνωση της Τριμερούς Συνδιάσκεψης μεταξύ Κύπρου – Ελλάδος – Αιγύπτου που έγινε στη Λευκωσία την 21^η Νοεμβρίου 2018, υιοθετήθηκε ως επίσημο έγγραφο με αριθμό A/72/760/13 Φεβρουαρίου 2018 από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Μεταξύ άλλων, στην ανακοίνωση ήταν σαφώς αποτυπωμένη η πρόθεση των τριών χωρών να προβούν στην οριοθέτηση των συνορευουσών θαλασσιών ζωνών τους σύμφωνα με τις προβλέψεις της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS). Συγκεκριμένα η ανακοίνωση αναφέρει: «*They underlined that this cooperation is based on the well-established rules of international law. In this respect, they emphasized the universal character of the UNCLOS and stressed their commitment to proceed expeditiously with the negotiations on the delimitation of their common maritime boundaries as appropriate.*»

<https://undocs.org/A/72/760>, πρόσβαση 16/4/2018,

την Αίγυπτο πρέπει οπωσδήποτε να συμπεριληφθεί και το Σύμπλεγμα του Καστελορίζου, παρά τις διεκδικήσεις που προβάλλει διαχρονικά η Τουρκία⁴⁶².

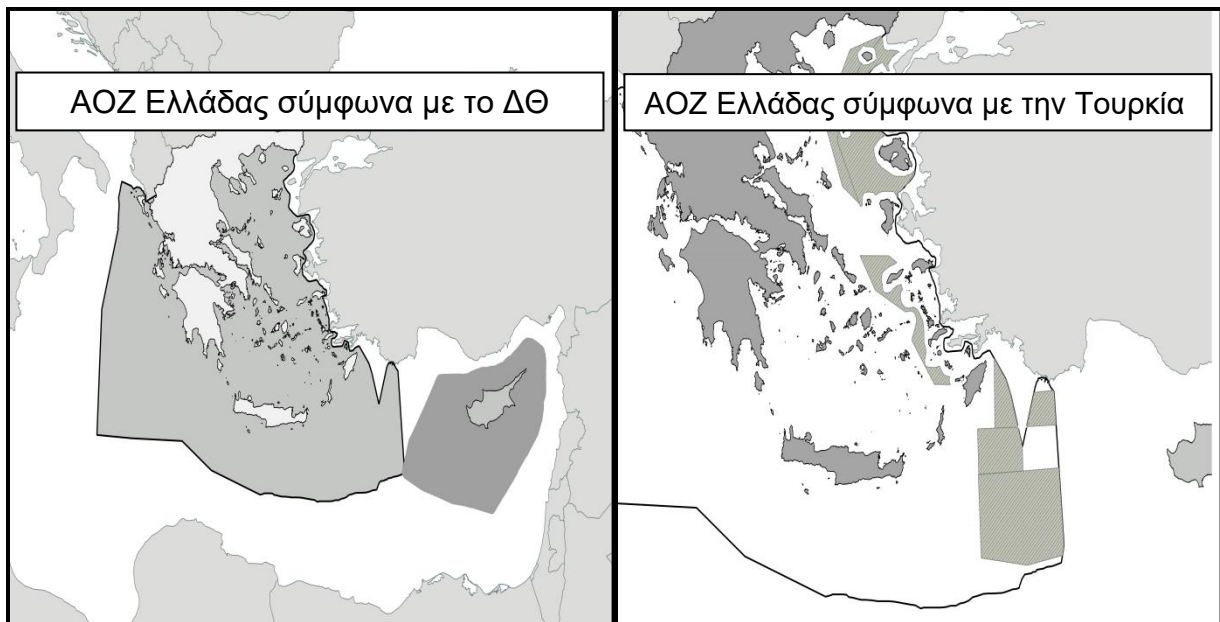
Χάρτης 42: Διαχρονικές απαιτήσεις Τουρκίας εις βάρος Ελλάδας και Κύπρου.

Πηγή: Σιούσουρας Π., παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, 02 Φεβρουαρίου 2018

⁴⁶² Επί του παραπάνω εγγράφου, η Τουρκία απέστειλε επιστολή προς τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με αριθμό A/72/820/27 Μαρτίου 2018, με την οποία αμφισβητεί την αναφορά σε ύπαρξη «κοινών θαλασσιών συνόρων» μεταξύ των τριών χωρών και επαναλαμβάνει τη μονομερή διεκδίκηση της Τουρκίας για δικαιώματά της επί όλης της υφαλοκρηπίδας της Ανατολικά της Κύπρου και μέχρι την Κρήτη και τη Ρόδο. Οι ρηματικές διακοινώσεις της, στις οποίες παραπέμπει η Τουρκία, αναφέρονται στη μονομερή και αυθαίρετη «οριοθέτηση» της υφαλοκρηπίδας στην Ανατολική Μεσόγειο, που θεωρεί ότι πρέπει να γίνει στη βάση της μέσης γραμμής μεταξύ των τουρκικών και των αιγυπτιακών ακτών, «εξαφανίζοντας» την ελληνική και κυπριακή υφαλοκρηπίδα στην Μεσόγειο, ενώ υπάρχουν παραπομπές και στην παράνομη παραχώρηση δικαιώματος ερευνών στην τουρκική εταιρία ΤΡΑΟ, σε «Οικόπεδο», το οποίο επικαλύπτει την υφαλοκρηπίδα της Ρόδου και του Καστελορίζου.

<http://undocs.org/en/a/72/820>, πρόσβαση 16/4/2018

Η ύπαρξη του συμπλέγματος του Καστελορίζου διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο στη χάραξη της ελληνικής ΑΟΖ, αφού ουσιαστικά αποτελεί τον συνδετικό κρίκο αυτής, της αντίστοιχης της Κύπρου και της ΑΟΖ της Αιγύπτου. Σύμφωνα με όσα προβλέπει το ΔΘ και έχουμε παραθέσει μέχρι τώρα, τα νησιά, όπως συμβαίνει και με τα ηπειρωτικά εδάφη, έχουν ΑΟΖ⁴⁶³. Η παράγραφος 3 του άρθρου 121 της Σύμβασης του ΔΘ, απλώς εισάγει μια εξαίρεση προβλέποντας ότι: «βράχοι που δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη εγκατάσταση ή δική τους οικονομική ζωή δεν θα έχουν ΑΟΖ ή Υφαλοκρηπίδα». Η νήσος Μεγίστη όμως, είναι κατοικημένη και μάλιστα με ανεπτυγμένη οικονομική δραστηριότητα, παγκοσμίως γνωστή λόγω του τουρισμού. Άρα, δεν τίθεται θέμα αμφισβήτησης και δικαιωματικά διαθέτει ΑΟΖ, η οποία αποτελεί μέρος της ελληνικής ΑΟΖ.

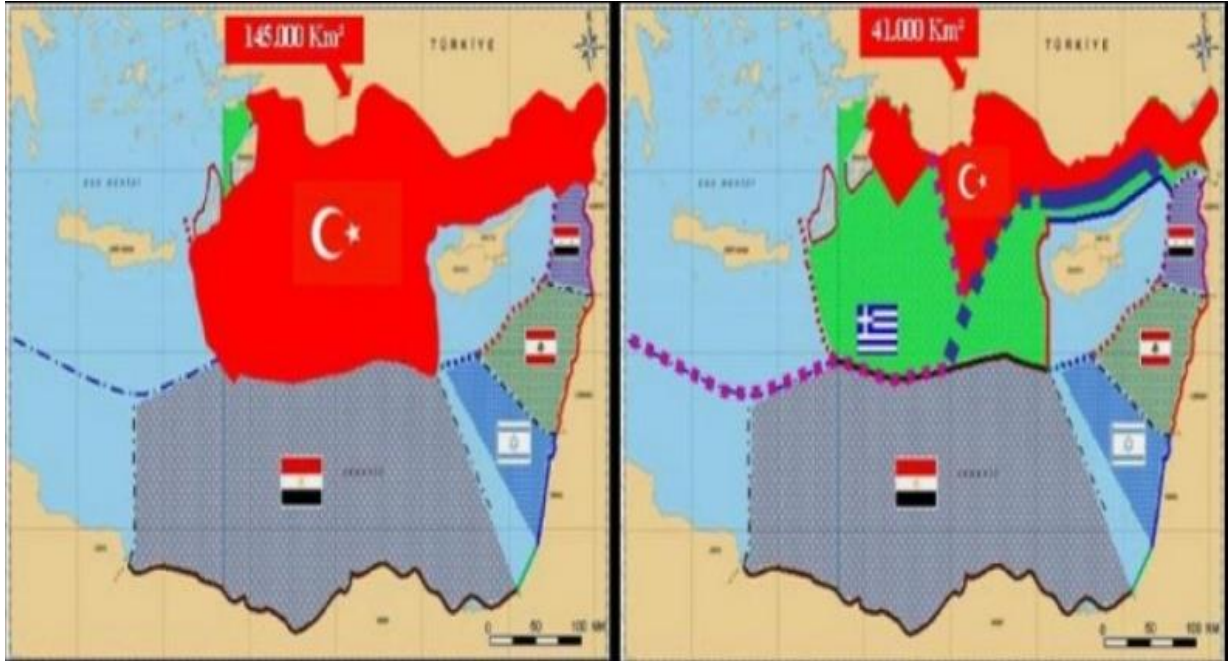

Χάρτης 43: Η ΑΟΖ της Ελλάδας με την εφαρμογή της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας (UNCLOS) και σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Τουρκίας. Παρατηρούμε ότι η Τουρκία στα νησιά αναγνωρίζει μόνον αιγιαλίτιδα ζώνη 6 ν.μ.

Πηγή: Συρίγος Α., παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, 07 Φεβρουαρίου 2018

⁴⁶³ Churchill R. and Lowe A., *The Law of the Sea*, Manchester University Press, Revised Edition, Manchester, 1988, σελ. 135

http://books.google.gr/books?id=Rgi8AAAAIAAJ&printsec=frontcover&dq=churchilllowe&source=bl&ots=tJ5I OZL7fq&sig=WNlrZZIquMpbrOc_rZX_IPcPcqk&hl=el&ei=fwpNTdq N43K4Ab978moCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CCkQ6AEwAg#v=onpage&q&f=false, πρόσβαση 12/2/2018.

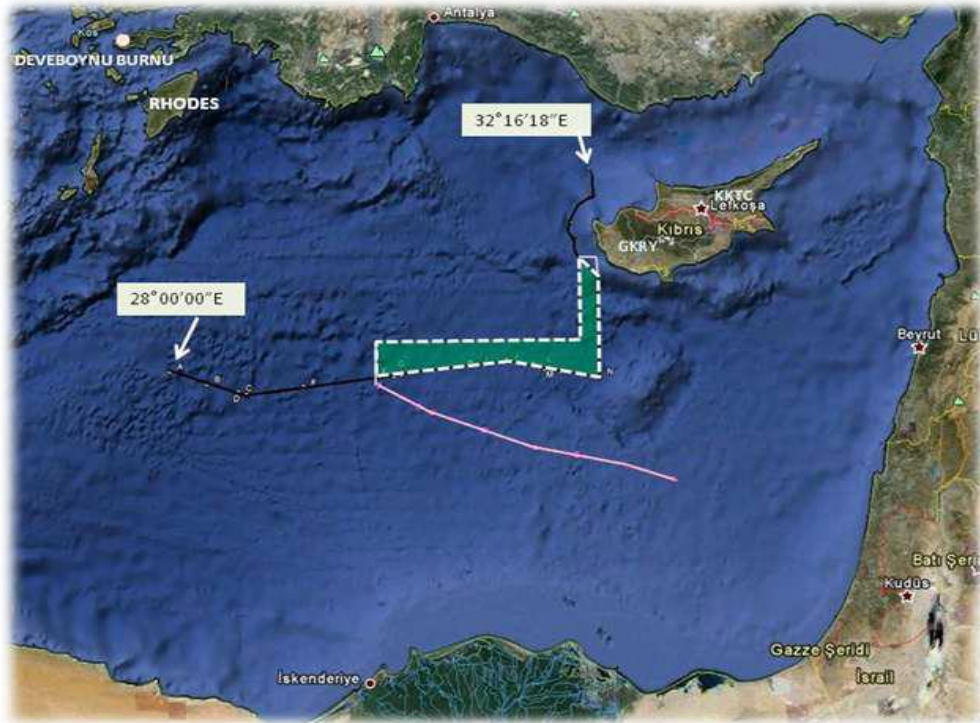
Χάρτης 44: Η ΑΟΖ της Τουρκίας χωρίς (αριστερά) και με (δεξιά) το Καστελόριζο

Πηγή: Συρίγος Α., παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, 07 Φεβρουαρίου 2018

Χάρτης 45: Διεκδικήσεις της Τουρκίας στη Μεσόγειο

Πηγή: Συρίγος Α., παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, 07 Φεβρουαρίου 2018

Χάρτης 46: Οριοθέτηση ΑΟΖ με Αίγυπτο σύμφωνα με την Τουρκία. Παρατηρούμε ότι δεν λαμβάνεται υπόψη ούτε το Καστελόριζο, ούτε η Κυπριακή ΑΟΖ

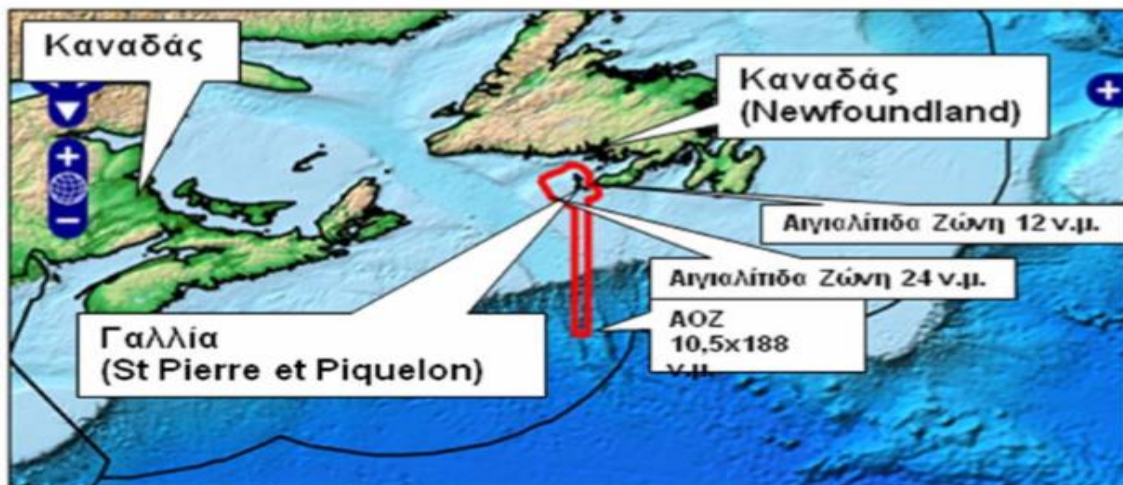
Πηγή: Συρίγος Α., παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, 07 Φεβρουαρίου 2018

Χάρτης 47: Οριοθέτηση ΑΟΖ με Ισραήλ σύμφωνα με την Τουρκία. Παρατηρούμε ότι δεν λαμβάνεται υπόψη η ΑΟΖ των Ελληνικών νήσων, ούτε η Κυπριακή ΑΟΖ

Πηγή: Συρίγος Α., παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, 07 Φεβρουαρίου 2018

Προς επίρρωση των προβλέψεων της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας για την ΑΟΖ των νήσων, υφίστανται πολλές αποφάσεις του Διαιτητικού Δικαστηρίου, με πιο χαρακτηριστική αυτή της υπόθεσης των Νησιών St. Pierre et Miquelon (Γαλλία Καναδάς). Στην υπόθεση αυτή δόθηκε έμφαση στις σχετικές παράκτιες όψεις αυτών των νησιών παρά στο ουσιαστικά μικρότερο μήκος τους σε σχέση με τις απέναντι ακτές (γεγονός που επικαλείται η Τουρκία). Οι αποφάσεις έμειναν ανεπηρέαστες από το σχετικό μέγεθος, τον πληθυσμό και την οικονομία των νησιών. Το νησιωτικό σύμπλεγμα των Νησιών St. Pierre et Miquelon απέχει από την Γαλλία 2200 ν.μ. περίπου αλλά και αυτό δεν θεωρήθηκε εμπόδιο στις θαλάσσιες αποδόσεις (το Καστελόριζο απέχει από τη Ρόδο μόλις 62 ν.μ.). Έτσι, στο μικρό αυτό νησί αποδόθηκε αιγιαλίτιδα ζώνη εύρους 12ν.μ. στην ακτή που απέναντι της βρίσκεται η ακτή του Καναδά (Newfoundland), από την άλλη πλευρά αποδόθηκε αιγιαλίτιδα ζώνη εύρους 24 ν.μ. και ως ΑΟΖ ένας διάδρομος πλάτους 10,5 ν.μ. και μήκους 188 ν.μ. Το Διαιτητικό Δικαστήριο απέρριψε την άποψη του Καναδά ότι τα δυο νησιά στερούνται δικής τους υφαλοκρηπίδας, διότι επικάθονται στην υφαλοκρηπίδα του Καναδά⁴⁶⁴.

Χάρτης 48 Υπόθεση των Νησιών St. Pierre et Miquelon (Γαλλία-Καναδάς)

Πηγή: Plantegenest M, Conseil Général de Saint-Pierre et Miquelon, *The French Islands of Saint-Pierre et Miquelon: A case for the construction of a discontinuous juridical continental shelf?*,

https://www.iho.int/mtg_docs/com_wg/ABLOS/ABLOS_Conf3/PAPER5-1.PDF, πρόσβαση 16/4/2018

464

<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/intlm31&d%20iv=200&id=&page=%20Court%20of%20Arbitration%20for%20the%20Delimitation%20of%20Maritime%20Areas%20between%20Canada%20and%20France>, πρόσβαση 16/4/2018

Η οριοθέτηση της Ελληνικής ΑΟΖ σύμφωνα με το ΔΘ, θα επιτρέψει αφενός την εκμετάλλευση των ευρισκόμενων σε αυτήν κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, αφετέρου τη διέλευση από αυτή υποθαλάσσιων αγωγών, οι οποίοι θα μεταφέρουν την ενέργεια από την Ανατολή στη Δύση, διερχόμενοι από τον Ελλαδικό χώρο. Τα προβλήματα και οι διεκδικήσεις που προβάλλει η Άγκυρα έχουν ως μοναδικό σκοπό να αποδυναμώσουν και να απομονώσουν την Ελλάδα: η άρνηση αναγνώρισης ΑΟΖ στα νησιά μας και, ιδιαίτερα στο Καστελόριζο, θα έχει ως αποτέλεσμα, όπως αποτυπώνεται στον Χάρτη45, η Τουρκική ΑΟΖ να συνορεύει με την Αιγυπτιακή και την Κυπριακή, αποτελώντας ουσιαστικά εμπόδιο στην Ελλάδα να επικοινωνήσει θαλάσσια – υποθαλάσσια με την Ανατολή. Σε αυτή την περίπτωση η Τουρκία θα καταστεί ο ρυθμιστής της διέλευσης από την «ΑΟΖ» της των σχεδιαζόμενων αγωγών και θα επικαρπωθεί τα κέρδη από την εκμετάλλευση των ευρισκόμενων σε αυτήν κοιτασμάτων.

Καθώς όμως, η Άγκυρα έχει διατυπώσει την επιθυμία της, οι όποιοι αγωγοί να διέλθουν από τον ηπειρωτικό χώρο της και όχι από τον αντίστοιχο θαλάσσιο, αφού αναγκαστικά, σε όλες τις περιπτώσεις για την ολοκλήρωση οποιουδήποτε υποθαλάσσιου αγωγού προς τη Δύση θα απαιτηθεί να εμπλακεί και η Ελλάδα ως χώρα διέλευσης (transit), γι' αυτόν λοιπόν το λόγο καταλαβαίνουμε ότι η Άγκυρα θα αποτελέσει τροχοπέδη στην κατασκευή υποθαλάσσιων αγωγών. Την πραγματικότητα αυτή οφείλουμε να την προβάλλουμε διαρκώς στους εταίρους μας, μη αποδεχόμενοι βεβαίως τα σχέδια της Άγκυρας για οριοθέτηση της ΑΟΖ, αλλά αποκαλύπτοντας τα πραγματικά σχέδιά της.

Η αποκλειστική διέλευση των αγωγών από τον χερσαίο χώρο της γείτονος την καθιστά απόλυτο ρυθμιστή της ροής της ενέργειας. Άλλωστε, η Τουρκία έχει δώσει δείγματα γραφής περί χρησιμοποίησης οποιουδήποτε μέσου προκειμένου να ασκήσει πίεση στη Δύση με στόχο να αναδειχθεί νικητής στο άτυπο αυτό «ανατολίτικο παζάρι» στο οποίο αρέσκεται να επιδίδεται με την ευκαιρία οποιουδήποτε προβλήματος ανακύπτει διεθνώς. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αναμφισβήτητα η διαχείριση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών. Δεν έχει παρέλθει, άλλωστε, ικανό διάστημα για να ξεχάσουμε το καλοκαίρι του 2015, όταν η Άγκυρα αποφάσισε να κατακλύσει κυριολεκτικά την Ελλάδα και, κατ' επέκταση την Ευρώπη με πρόσφυγες και μετανάστες, με σκοπό να αποκομίσει, οικονομικά κυρίως οφέλη. Άλλο παράδειγμα της πολιτικής αυτής στην οποία επιδίδεται η Άγκυρα είναι η ομηρία – φυλάκιση ξένων υπηκόων, υπό το πρόσχημα – κατηγορία της κατασκοπίας ή της συνεργασίας με τον Γκιουλέν με σκοπό την ανατροπή του καθεστώτος Ερντογάν. Δηλαδή, η Τουρκία χρησιμο-

ποιεί ως όπλο, ως μέσον πίεσης οτιδήποτε βρεθεί στο έδαφός της, έμψυχο ή άψυχο, προκειμένου να αποκτήσει αυτό που θέλει. Άρα, τι θα την εμποδίσει να χρησιμοποιήσει τη ροή ενέργειας για την εξυπηρέτηση των στόχων της; Ο πρότερος έντιμος βίος της επί της διαχείρισης των υφιστάμενων αγωγών θα υποστηρίζαμε. Όμως, ας αναλογιστούμε ότι ανέκαθεν υπήρχαν ξένοι υπήκοοι στην Τουρκία και δεν συλλαμβάνονταν όμηροι, ή, επίσης, πάντα αποτελούσε χώρα διέλευσης μεταναστών, αλλά δεν τους χρησιμοποιούσε η κεντρική εξουσία όπως σήμερα. Οι καιροί αλλάζουν και η Άγκυρα δείχνει ξεκάθαρα ότι είναι διατεθειμένη να χρησιμοποιήσει οποιοδήποτε μέσον για να ασκήσει πίεση.

6.2.2 Ελληνικές διεκδικήσεις επί νήσων που κατέχει η Τουρκία

Από το 1996 η Τουρκία με τα γεγονότα που «σκηνοθέτησε» στα Ίμια κατάφερε να αμφισβητήσει την Ελληνικότητα, όχι μόνον αυτών καθ'εαυτά των δύο νησιών, αλλά και πολλών άλλων. Κατάφερε χωρίς απώλειες και χωρίς πολεμικές επιχειρήσεις να θέσει θέμα κυριαρχίας στο Αιγαίο. Έκτοτε, τηρεί μια συνεπή στάση με σκοπό να ανατρέψει το καθεστώς των Ελληνικών νήσων, το οποίο, σημειωτέον, έχει κατοχυρωθεί από τη Συνθήκη της Λωζάνης, των Παρισίων (1947) και από την Ιταλο-Τουρκική συμφωνία του Ιανουαρίου 1932 για τα Δωδεκάνησα και τη συμπληρωματική συμφωνία/πρακτικό (procès-verbal) του Δεκεμβρίου 1932.

Η όλη προσπάθεια της γείτονος έχει οδηγήσει στον «χρωματισμό» του Αιγαίου από γαλάζιο σε γκρίζο. Δηλαδή, εκτός από τα μεγάλα νησιά τα οποία αναφέρονται με την ονομασία τους στις συνθήκες που προαναφέραμε, σε όλα τα υπόλοιπα είτε εξαρτώμενα από τα μεγάλα νησιά ή μη, είτε ανήκοντα σε συμπλέγματα νήσων (όπως πχ στα Δωδεκάνησα) ή μη, αμφισβητείται η Ελληνικότητά τους, διότι, σύμφωνα με την Άγκυρα δεν αναγράφεται σαφώς το όνομά τους στις εν λόγω συνθήκες. Με αυτόν τον τρόπο η Τουρκία διεκδικεί περί τα 152 νησιά (ο αριθμός αλλάζει ανάλογα με τις περιστάσεις, το ακροατήριο και τον διεκδικούντα)⁴⁶⁵.

⁴⁶⁵ Η Τουρκία διεκδικεί συνολικά 25 ελληνικά νησιά και 127 βραχονησίδες, σύμφωνα με την απόρρητη λίστα EGAYDAAK (Αρκτικόλεξο του τουρκικού τίτλου: Egemenligi Anlasmalarla Yunanistan'a Devredilmemis Ada Adacikve Kayaliklar - Στα ελληνικά: «*Νησιά, νησίδες και βραχονησίδες των οποίων η κυριότητα δεν παραχωρήθηκε στην Ελλάδα*») που εξέδωσε το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών το 1996. Αναλυτικά, τα νησιά που απαιτούν οι Τούρκοι είναι τα εξής:

Βόρειο Αιγαίο

1)Σύμπλεγμα Ζουράφας : Νησίδα Ζουράφα, βραχονησίδα Ζουράφα 1, βραχονησίδα Ζουράφα 2 2)Σύμπλεγμα Οινουσσών : Οινούσες, βραχονησίδα βόρεια Οινουσσών, Βάτος, νησίδα δυτικά από Βάτο, Ποντικονήσι, Μανδράκι, Αρχοντόνησο, Γαβάθι, Πασάς, νησίδα δυτικά από Πασά, Πρασονήσι, βραχονησίδα Β.Δ. Από Πρασονήσι, βραχονησίδα νότια από Πρασονήσι, νησίδα νο1 έναντι Οινουσσών, νησίδα νο2 έναντι Οινουσσών, νησίδα Ν.Δ. από Ποντικονήσι, βραχονησίδα νο1 νότια από Οινούσες,, βραχονησίδα νότια από Οινούσες.

Κεντρικό Αιγαίο

3) Βραχονησίδες Καλόγεροι.

Ανατολικό Αιγαίο

4)Σύμπλεγμα Αντίμαρων και Βενέτικου : Νησίδα Αντίψαρα και 26 μικρές βραχονησίδες, νησίδα νότια από Αντίψαρα και 4 βραχονησίδες, νησίδα Κουτσουλιά και 6 βραχονησίδες, βραχονησίδα Βενέτικο και 2 βραχονησίδες.

Β.Α. Αιγαίο

5)Σύμπλεγμα νησιών Φούρνοι : Φούρνοι, Διαπόρι, Άγιος Μηνάς, νησίδα νότια από Άγιο Μηνά, βραχονησίδα νότια από Άγιο Μηνά, Μακρονήσι, Πλάκα, Πλακάκι, Στρογγυλό, Μεγάλος Ανθρωποφάγος, Μικρός Ανθρωποφάγος, Λιμενόπετρα, Θυμανάκι, Θύμαινα, νησίδα νο 1 βόρεια από Θύμαινα, νησίδα νο 2 βόρεια από Θύμαινα, Αλατονήσι, Πετροκάραβο νησίδα Β.Δ. από Θύμαινα και μία βραχονησίδα, Καρνιαστή (σύμπλεγμα νησιών Φούρνοι), Αγριδιό, Άνυδρο, βραχονησίδα Πετροκάραβο 1, βραχονησίδα Πετροκάραβο 2, βραχονησίδα Πετροκάραβο 3.

Νότιο Αιγαίο

6) Σύμπλεγμα νησιών Αρκοί : Αρκοί, Καλόβολος, Αγρελούσσα, Αβάθιστο, Μακρονήσι, βραχονησίδα Ν.Α. από Μακρονήσι, νησίδα Ζούκα 1, νησίδα Ζούκα 2, Σμινερονήσι, Ψαθονήσι, νησίδα δυτικά από Καλόβολο, Στρογγυλή, Μάραθος, Σπολάτος, Κόμαρος.

7) Σύμπλεγμα νησιών Αγαθονησίου : Αγαθονήσι, Νερά, Στρογγυλό, Γλάρος, Ψαθονήσι, Κουνέλι, Πράσσοι, νησίδα Ν.Δ. του Πράσσοι, Καζαγάνι βραχονησίδα δυτικά από Αγαθονήσι, βραχονησίδα Ν.Δ. από Αγαθονήσι, βραχονησίδα βόρεια από Αγαθονήσι.

8) Σύμπλεγμα νησιών Φαρμακονησίου: Μαραθονήσι, νησίδα δυτικά από Φαρμακονήσι, Ψέριμος, βραχονησίδα Βασιλική, νησίδα Ν.Δ. από Ψέριμο, Πλάτη, βραχονησίδα νο1 νότια από Πλάτη, βραχονησίδα νο2 νότια από Πλάτη, βραχονησίδα Νεκροθήκες, Πίτα, Μεγάλη Ίμια, Μικρή Ίμια, Καλόλιμνος, Πράσσοι, Λυδία.

9) Σύμπλεγμα νησιών Β.Α. Νισύρου : Περγούσα, 4 βραχονησίδες γύρω από Περγούσα, Στρογγυλή, Γυαλί 3 βραχονησίδες γύρω από Γυαλί, βραχονησίδες γύρω από Γυαλί, Παχειά, Κανδελιούσσα, Άγιος Αντώνιος

10) Σύμπλεγμα νησιών Λέβιθας και Κινάρου : Λέβιθα, νησίδα βόρεια από Λέβιθα, νησίδα νότια από Λέβιθα, Κίναρος, βραχονησίδα δυτικά από Κίναρο, Μαύρα, νησίδα ανατολικά από Μαύρα, Γλάρο,

11) Σύμπλεγμα νησιών Ν.Α. Αστυπάλαιας : Σύρνα, βραχονησίδα Σύρνα 1, βραχονησίδα Σύρνα 2, βραχονησίδα Σύρνα 3, Μεγάλος Αδελφός, Μικρός Αδελφός, βραχονησίδα δυτικά από Μικρό Αδελφό, Στεφάνια, Πλακίδα. βραχονησίδα 1 δυτικά από Πλακίδα, βραχονησίδα 2 δυτικά από Πλακίδα, Γιάννη, Μεσονήσι.

12) Σύμπλεγμα νησιών Β.Δ. Καρπάθου: Αυγό, βραχονησίδα 1 δυτικά από Αυγό, βραχονησίδα 2 δυτικά από Αυγό, Καμηλονήσι, Μεγάλο Σοφράνο, Μικρό Σοφράνο, 2 βραχονησίδες νότια από το Μικρό Σοφράνο, Σόχας, Κα-

Η Άγκυρα όμως, όταν αναφέρεται στο θέμα της περί αναγραφής των ονομάτων των νήσων αποκρύπτει ότι το Αιγαίο απαριθμεί περί τις εννιά χιλιάδες νήσους, μικρονήσους και βραχονησίδες, γεγονός που καθιστά σχεδόν αδύνατη την αναφορά τους σε συνθήκες. Γι' αυτόν τον λόγο και με τη σύμφωνη γνώμη και της Τουρκικής πλευράς, υιοθετήθηκε η λύση της αναφοράς των μεγάλων νήσων και η περιγραφή των υπολοίπων σε σχέση με αυτές ή σε σχέση με την απόσταση από τα Μικρασιατικά παράλια. Έτσι λοιπόν, στη Συνθήκη της Λωζάννης ορίζεται ότι στην τουρκική κυριαρχία περιλαμβάνονται όλα τα νησιά που βρίσκονται εντός τριών μιλίων (δηλ. 4.827 μέτρων) από τις τουρκικές ακτές και δεν εκχωρήθηκαν ρητώς στην Ελλάδα, καθώς και η Ίμβρος και η Τένεδος.

Η προσπάθεια της Άγκυρας για αλλαγή του status quo στο Αιγαίο γεννώντας αμφιβολίες σχετικά με ένα εδαφικό καθεστώς εδραιωμένο εδώ και δεκαετίες, προκαλεί βέβαια προβλήματα στη χάραξη της Ελληνικής ΑΟΖ και άρα στην εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου πλούτου και την κατασκευή υποθαλάσσιων αγωγών για τη μεταφορά ενέργειας από την Αναστολή προς την Ε.Ε. αλλά μπορεί να αντιμετωπισθεί με τα ίδια ακριβώς όπλα.

Όπως επεσήμανε ο καθηγητής Άγγελος Συρίγος⁴⁶⁶, η Συνθήκη της Λωζάννης αναφέρει ότι όλα τα νησιά εντός των τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές ανήκουν στην Τουρκία. Η Συνθήκη δεν διευκρινίζει αν πρόκειται για ναυτικά μίλια (3X1852 = 5.556 μέτρα) ή στατικά μίλια (3X1609=4.827). Εμείς λοιπόν, θεωρώντας ότι πρόκειται για στατικά μίλια μπορούμε να διεκδικήσουμε τα νησιά που βρίσκονται πέραν των 4.827 μέτρων και τα οποία δεν εκχωρήθηκαν ρητώς στην Ελλάδα και σήμερα θεωρούνται ότι ανήκουν στην Τουρκική επικράτεια. Τέτοια είναι τα νησιά στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Μοσχονησίων, στον κόλπο του Αδραμυττίου έναντι της Λέσβου και πρόκειται για τις μικρονήσους: Δασκαλειό ή Κοκκινονήσι, Λιός, Καλαμόπουλο, Γιαλονήσι, Πύργος, Αδιάβατος, Ουλιά, Κάλαμος καθώς και για πέντε ανώνυ-

ραβονήσια, νησίδα νότια από Καραβονήσια, Αστακίδα Αστακιδόπουλο, νησίδα και βραχονησίδα βόρεια από Αστακιδόπουλο, νησίδα Β.Α. από Αστακιδόπουλο, Ουνιανήσια, νησίδα δυτικά από Ουνιανήσια.

Κρητικό Πελάγος

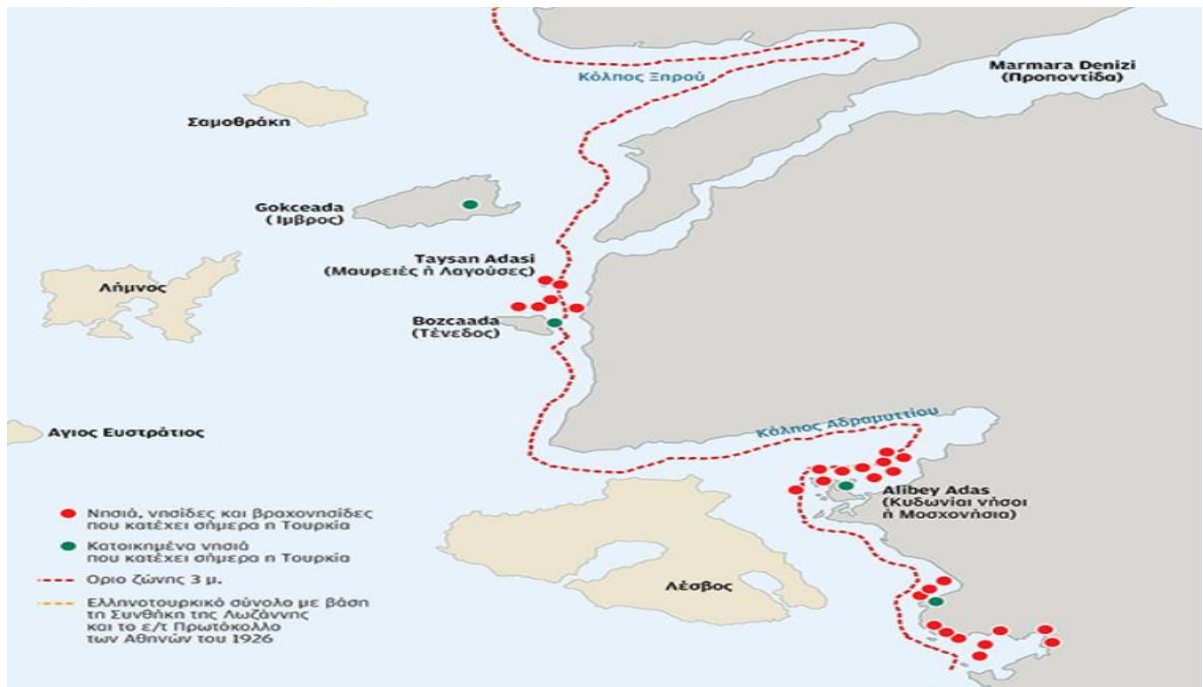
13) Σύμπλεγμα νησιών Κρητικού Πελάγος : Αυγονήσι, Δίας, δύο βραχονησίδες πλησίον Διός, Πεταλίδι, Παξιμάδι, Διονυσάδες, Βραχονησίδα βόρεια από Διονυσάδες, Δραγονάδα, Πρασονήσι, Παξιμάδα.

⁴⁶⁶ Συρίγος Άγγελος, «Γκρίζες ζώνες» έχει και η Τουρκία, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 4 Ιουνίου 2018, <http://www.kathimerini.gr/967354/gallery/epikairothta/politikh/gkrizes--zwnes-exei-kai--h-toyrkia>, πρόσβαση 26 Ιουνίου 2018.

μους βράχους. Άλλοι τρεις ανώνυμοι βράχοι βρίσκονται πέραν των τριών μιλίων ανάμεσα στις Οινούσσες της Χίου και στη χερσόνησο της Ερυθραίας.

Επιπλέον, στη λογική των «γκρίζων» ζωνών η Ελλάδα δύναται να διεκδικήσει τις Λαγούσες ή Μαυρείες νήσους, καθ'όσον στο άρθρο 14 της Συνθήκης της Λωζάννης δεν αναφέρεται ρητά ότι τελούν υπό Τουρκική κυριαρχία, καθώς επίσης και τα νησιά που βρίσκονται στην Προποντίδα και στη Θάλασσα του Μαρμαρά και δεν αναφέρονται ονομαστικά στη Συνθήκη της Λωζάννης.

Η αμφισβήτηση του καθεστώτος των νήσων Αιγαίου το οποίο σαφώς καθορίστηκε εδώ και δεκαετίες από συνθήκες τις οποίες μέχρι πρότινος, το 1996, εφάρμοζε χωρίς αντιρρήσεις και η Τουρκία, διαπιστώνουμε ότι μπορεί να καταστεί μια αμφίδρομη διαδικασία, η οποία θα προκαλέσει πολύ μεγαλύτερα προβλήματα στην Τουρκία από αυτά που προσπαθεί να προξενήσει στην Ελλάδα. Και αυτό διότι, η διεκδίκηση νησιών στην είσοδο των Δαρδανελίων, όπως οι Λαγούσες νήσοι, ή στην Προποντίδα και στον Μαρμαρά θα αποστερήσει από τη γείτονα τον προεξέχοντα ρόλο του κλειδοκράτορα των Στενών, τον οποίο έχει σήμερα. Ας σκεφτούμε τι αντίκτυπο θα είχε διεθνώς η διεκδίκηση ενός Ελληνικού θύλακα στην Προποντίδα και στον Μαρμαρά.

Χάρτης 49: Τουρκικές «Γκρίζες Ζώνες»

Πηγή: <http://www.kathimerini.gr/967354/gallery/epikairothta/politikh/gkrizes--zwnes-exei-kai--h-toyrkia>, πρόσβαση 26 Ιουνίου 2018

Όπως έχουμε αναφέρει, η θέση «τίποτα δεν διεκδικούμε και τίποτα δεν παραχωρούμε» έχει οδηγήσει την Τουρκία στο να διεκδικεί τα πάντα, αδιαφορώντας αν εμείς δεν παραχωρούμε τίποτα. Η δημιουργία γκρίζων ζωνών ουσιαστικά μας έχει υποχρεώσει de facto να παραχωρήσουμε, αν όχι την κυριότητα, την μέχρι σήμερα παγιωμένη διεθνή άποψη περί της Ελληνικής κυριότητας, εμφυτεύοντας στο μυαλό της διεθνούς κοινότητας τον σπόρο της αμφιβολίας.

Άρα, αν θέλουμε να «ξαναβάψουμε το Αιγαίο γαλάζιο», παραφράζοντας το γνωστό τραγούδι, δεν έχουμε παρά να εφαρμόσουμε την τακτική, την οποία η ίδια η γείτων χώρα επέλεξε. Η εφαρμογή των Συνθηκών, η οποία για τον δυτικό πολιτισμό είναι αυτονόητη, διαπιστώνουμε για ακόμη μία φορά ότι για την Τουρκία αποτελεί πεδίο διαπραγμάτευσης και μάλιστα στη χειρότερη μορφή της, αυτής του ανατολίτικου παζαριού και στη λογική αυτή η αμφισβήτηση από μέρους μας νησιών ζωτικής σημασίας θα μπορούσε να επαναφέρει την Άγκυρα στη διεθνή πραγματικότητα.

6.2.3 Προβολή της «απομάκρυνσης» της Τουρκίας από τη Δύση εξαιτίας της ανάπτυξης στενών σχέσεων με τη Ρωσία

Η προσέγγιση της Άγκυρας προς τη Ρωσία αποτελεί μία αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα η οποία και ξένισε πολλούς από τους θεράποντες των Διεθνών Σχέσεων, ειδικά μετά την κατάρριψη του ρωσικού αεροσκάφους από την τουρκική αεράμυνα τον Νοέμβριο του 2015⁴⁶⁷ και τη δολοφονία του Ρώσου πρέσβευς στην Τουρκία, Andrei Karlov τον Δεκέμβριο του

⁴⁶⁷ Στις 24 Νοεμβρίου 2015 και ώρα 09.24 (τοπική) μαχητικό αεροσκάφος F-16 της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας κατέρριψε ένα ρωσικό βομβαρδιστικό τύπου Sukhoi Su-24M που επιχειρούσε δράση κατά Σύριων Τουρκικών ανταρτών στη βόρεια Συρία. Η κατάρριψη συνέβη εντός του εναέριου χώρου της Συρίας και σε απόσταση 1 χλμ νότια των Δ-ΒΔ. τουρκο-συριακών συνόρων με την αιτιολογία ότι το ρωσικό αεροσκάφος είχε παραβιάσει προηγουμένως τον εναέριο χώρο της Τουρκίας επί δεκαεπτά δευτερόλεπτα. Από τους δύο Ρώσους πιλότους, αν και εκτινάχθηκαν επιτυχώς, τελικά διεσώθη μόνον ο συγκυβερνήτης, ενώ ο κυβερνήτης, φονεύθηκε στον αέρα από τα πυρά των ανταρτών, καθ' ον χρόνο έπεφε με αλεξίπτωτο. Το δε αεροσκάφος έπεσε επί συριακού εδάφους, 4 χλμ. νότια των συνόρων. Αν και με τις δηλώσεις της η Μόσχα υπαινίσσονταν επιβολή σοβαρών κυρώσεων και αντιποίνων, ωστόσο αρκέστηκε σε περιορισμένης έκτασης οικονομικών κυρώσεων και, ιδιαίτερα σε θέματα που άπτονταν σε περιορισμούς εισαγωγών οπωροκηπευτικών από την Τουρκία, εμπάργκο στο τουριστικό προϊόν της γείτονος και πάγωμα της κατασκευής του αγωγού Turkish Stream.

2016⁴⁶⁸, γεγονότα τα οποία υπό άλλες συνθήκες θα πυροδοτούσαν δυναμικές αντιδράσεις. Παρόλα αυτά, η Συριακή κρίση, η οποία και αποτέλεσε τη χρυσή ευκαιρία για την ολοένα και αυξανόμενη παρουσία της Ρωσίας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου και την προβολή ισχύος της σε έναν χώρο, όπου μέχρι πρότινος αποτελούσε προνόμιο της Δύσης (ΗΠΑ, ΗΒ, Γαλλία), λειτούργησε καταλυτικά στην προσέγγιση των δύο χωρών.

Αν και η Τουρκία είναι χώρα του NATO και προσβλέπει, τουλάχιστον επίσημα να γίνει και μέλος της Ε.Ε., η προσέγγιση αυτή καθ'εαυτήν των δύο κρατών δεν είναι μεμπτή και κατηγορητέα. Άλλωστε αντίστοιχες στενές σχέσεις έχουν αναπτύξει και άλλες χώρες του NATO και της Ε.Ε. με χαρακτηριστικότερο το παράδειγμα της Γερμανίας στον ενεργειακό τομέα με τη λειτουργία του αγωγού Nord Stream και την κατασκευή του Nord Stream II. Επίσης, δεν πρέπει να ξεχνάμε και τις προσπάθειες που έκανε και η Αθήνα να προσεγγίσει τη Ρωσία ενεργειακά, με την κατασκευή του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη.

Το μεμπτό στη σχέση αυτή Τουρκίας – Ρωσίας πηγάζει από την ιδιότυπη σχέση μεταξύ των δύο ηγετών, Ερντογάν και Πούτιν, η οποία και τελικά επηρεάζει εν γένει τη συμπεριφορά της Άγκυρας. Ηγέτες και οι δύο καθεστώτων που κυβερνούν τις χώρες τους για πάνω από σχεδόν 25 χρόνια, έχουν αναπτύξει έναν κώδικα επικοινωνίας, ο οποίος εδράζεται στην προσωπικότητα ενός εκάστου και στην επιρροή, που ασκούν στο εσωτερικό τους. Ιδιαίτερα, στην περίπτωση του Ερντογάν, πεπεισμένος ότι είναι ο χαρισματικός εκείνος ηγέτης που αναμόρφωσε την Τουρκία και την οδηγεί στην ανασύστασή της ως Οθωμανική Αυτοκρατορία, αρέσκεται να συνδιαλέγεται με τον Πούτιν, στο πρόσωπο του οποίου αναγνωρίζει ομοιότητες και αναλογίες, αφού και αυτός κατάφερε να βγάλει τη Ρωσία από την αφάνεια και την παρακμή και να την ξανακάνει υπερδύναμη.

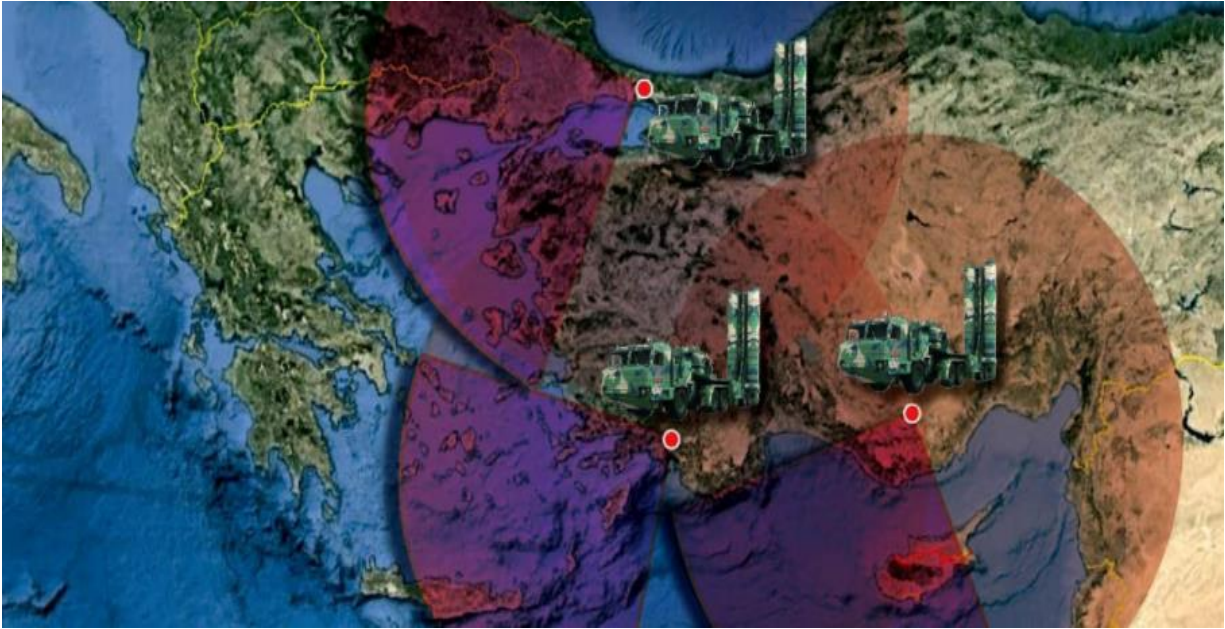
Η προσωπική όμως αυτή σχέση έχει επηρεάσει αρνητικά την κρίση του Ερντογάν, ο οποίος αδυνατεί πλέον να αντιληφθεί τις πραγματικές προθέσεις της Μόσχας, οι οποίες δεν είναι άλλες από την ελεύθερη πρόσβαση στη Μεσόγειο, την προβολή ισχύος στην περιοχή της Εγγύς και Μ. Ανατολής και την αποδυνάμωση του NATO. Θα ήταν απλώς αφελές να πιστεύ-

⁴⁶⁸ Στις 19 Δεκεμβρίου 2016, ο Ρώσος πρέσβης στην Τουρκία, Andrei Karlov, δολοφονήθηκε κατά τη διάρκεια ομιλίας του στο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης, στην Άγκυρα. Ο δράστης ήταν Τούρκος αστυνομικός και η δολοφονία χαρακτηρίστηκε ως τρομοκρατικό χτύπημα. Πολλοί ήταν αυτοί που φοβήθηκαν τότε πως η πράξη αυτή θα οδηγούσε σε νέα αντιπαράθεση των δύο χωρών. Όμως κάτι τέτοιο δεν συνέβη, εφόσον δεν υπήρξαν στοιχεία, τα οποία να εμπλέκουν τις τουρκικές αρχές στη δολοφονία.

ουμε ότι ο Πρόεδρος της Τουρκίας αγνοεί τις επιδιώξεις της Μόσχας, οι οποίες άλλωστε δεν είναι κρυφές. Το πρόβλημα σε αυτή τη σχέση είναι ότι, ο Ερντογάν πιστεύει ότι βρίσκεται σε τέτοια θέση ισχύος η οποία θα του επιτρέψει, αν χρειαστεί, να τη διακόψει.

Αυτή όμως η προσέγγιση των δύο χωρών έχει γεννήσει αίσθημα ανησυχίας και επιφυλακτικότητας στα μέλη της Ατλαντικής Συμμαχίας για την Τουρκία. Ιδιαίτερα η αγορά, αλλά πολύ περισσότερο, η εγκατάσταση αντιπυραυλικών συστημάτων S-400 στο έδαφος της Τουρκίας ανησυχεί το ΝΑΤΟ και ειδικότερα τις ΗΠΑ, οι οποίες βλέπουν να καλύπτεται και ουσιαστικά να απαγορεύεται η πρόσβαση του ΝΑΤΟ στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (εικόνα 15). Μπορεί τα συστήματα να βρίσκονται σε χέρια μέλους της Συμμαχίας, όπως στην προκειμένη περίπτωση της Τουρκίας, αλλά δεν παύει η Ρωσία να διατηρεί καλά προστατευμένους τους αλγόριθμους – κωδικούς λειτουργίας τους. Επίσης, οι ΗΠΑ τρομάζουν στη σκέψη οι Τούρκοι είναι πιθανό να παραδώσουν τους κωδικούς αναγνώρισης των Νατοϊκών μέσων στους Ρώσους για να τους εισάγουν στο σύστημα⁴⁶⁹.

⁴⁶⁹ Στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ υφίσταται η άποψη, η οποία και χρησιμοποιείται ως επιχείρημα υπέρ της Τουρκίας για να δικαιολογηθεί η προμήθεια των S-400, ότι και η Ελλάδα διαθέτει S-300, καθώς και άλλα ρωσικής κατασκευής αντιαεροπορικά συστήματα, όπως TOR-M1 και OSA-AK. Κανείς όμως δεν λέει ότι οι S-300 αγοράστηκαν από την Κυπριακή Δημοκρατία και κατέληξαν στην Κρήτη κατόπιν αντιδράσεων και απειλών της Τουρκίας η οποία δεν επιθυμούσε την εγκατάστασή τους στη Μεγαλόνησο. Τα πρώτα συστήματα OSA-AK (έτος κατασκευής 1971) αποκτήθηκαν δωρεάν το 1992 από τα αποθέματα της πρώην Ανατολικής Γερμανίας και τα TOR-M1 (έτος κατασκευής 1980) αποκτήθηκαν το 1998, μετά την κρίση των Ιμίων, όταν η Ρωσία βρισκόταν σε δεινή κατάσταση και το ΝΑΤΟ δεν ησυχάζει πλέον μαζί της. Το ΝΑΤΟ γνωρίζει πολύ καλά ότι και τα τρία αυτά συστήματα δεν έχουν διασυνδεθεί με τα Νατοϊκά που διαθέτει η Ελλάδα. Αντιθέτως, ήταν και προσκεκλημένη ως PFP (Partnership for Peace) μέλος. Η υποκρισία πολλές φορές περισσεύει.

Χάρτης 50: Ενδεικτική ανάπτυξη των S-400 με βεληνεκές αντίχνευσης-εντοπισμού 600χλμ και προσβολής τα 400 χλμ.

Πηγή: <https://www.skai.gr/news/world/ti-einai-oi-s-400-oi-dynatotites-kai-i-leitourgia-tou-rosikou-systim>, πρόσβαση 2/8/2019

Πέραν των εξοπλιστικών προγραμμάτων που έχει υπογράψει η γείτων με τη Ρωσία, στις 03 Απριλίου 2018 εγκαινιάστηκε από τους δύο προέδρους η κατασκευή του πυρηνικού εργοστασίου στο Ακούγιου δυνατότητας 4.500 MW, το οποίο θα τεθεί σε λειτουργία το 2023. Το υπόψη έργο εντάσσεται στον σχεδιασμό της Άγκυρας για την κατασκευή ακόμα δύο αντίστοιχων μονάδων: ένα στη Σινώπη, στη Μαύρη Θάλασσα (από ιαπωνικό κονσόρτσιουμ, η διακρατική συμφωνία υπογράφηκε το 2013), και ένα στην Ιγκνιάντα, στα σύνορα με τη Βουλγαρία, περίπου 250 χιλιόμετρα από την Ελλάδα. Η επένδυση στο Ακούγιου ύψους 20 δις ευρώ θα δώσει ώθηση στην τουρκική οικονομία, θα της καλύψει τις ανάγκες της σε ηλεκτρική ενέργεια βραχυπρόθεσμα και παράλληλα θα επιτρέψει στη Ρωσία να διεισδύσει στην Τουρκία υπό την κάλυψη της ενεργειακής – πυρηνικής συνεργασίας και να αποτελέσει ρυθμιστικό παράγοντα της ενεργειακής της πολιτικής.

Χάρτης 51: Πυρηνικό εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας

Πηγή: <https://www.kathimerini.gr/politics/955469/toyrkia-pyrinikes-filodoxies-me-proto-stathmo-to-akoygiou-to-2023/>, πρόσβαση 30/3/2018

Ωστόσο, αν και η κατασκευή ενός τέτοιου εργοστασίου προορίζεται αποκλειστικά για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, δηλαδή για ειρηνικούς σκοπούς, εντούτοις η Τουρκία, έστω κι έτσι, αποκτά πυρηνικές δυνατότητες, οι οποίες κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει ότι μπορεί να της επιτρέψουν να τις χρησιμοποιήσει και για πολεμικούς σκοπούς. Η πρόσφατη αναμνηστική φωτογραφία του Ερντογάν, πλαισιωμένου από τους Πούτιν και Ρουχανί, επιβεβαιώνουν τους φόβους μας, αφού και το Ιράν κατηγορείται για χρήση της πυρηνικής τεχνολογίας για πολεμικούς σκοπούς αλλά και η Ρωσία είναι πυρηνική υπερδύναμη. Μια τέτοια εξέλιξη θα αλλάξει άρδην την ισορροπία ισχύος, όχι μόνο στην περιοχή αλλά και ευρύτερα, καθιστώντας την Τουρκία ανεξέλεγκτο πλέον «σύμμαχο».

Χάρτης 52: Σύνοδος κορυφής στην Άγκυρα στις 4 Απριλίου 2018

Πηγή: <http://www.naftemporiki.gr/story/1337943/sunodos-korufis-rosias-tourkias-iran-suria-agkura>, πρόσβαση 14/4/2018

Η επιλογή της Άγκυρας να συνεταιρισθεί τόσο στενά με τη Ρωσία ασφαλώς και θέτει υπό αμφισβήτηση την προσήλωσή της στο NATO και στο τι ακριβώς πρεσβεύει, ενώ ταυτόχρονα την απομακρύνει ακόμα περισσότερο από την αγκαλιά της Ευρώπης. Αυτό ακριβώς το γεγονός οφείλουμε να εκμεταλλευτούμε, να το εντάξουμε στη στρατηγική μας. Η συνεχής ανάδειξη και υπενθύμιση στους συμμάχους μας, στο NATO, και στους εταίρους μας, στην Ε.Ε., των ενεργειών – επιλογών αυτών της γείτονος δύναται να την καταστήσει αφερέγγυα στα μάτια τους. Εικόνες όπως η πιο πάνω και η υπογραφή συμφωνιών για αγορά όπλων (όπως οι S-400) ή απόκτησης πυρηνικής τεχνογνωσίας (όπως η κατασκευή του εργοστασίου στο Ακούγιου) πρέπει να γίνουν τα εργαλεία ύψωσης ενός νέου «σιδηρού παραπετάσματος», αφήνοντας αυτήν τη φορά εκτός την Τουρκία.

Δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή από κανένα κ-μ της Συμμαχίας μία τέτοιου είδους συμπεριφορά, η οποία υπονομεύει ευθέως την ενότητα και τη λειτουργία της. Από τη στιγμή που η Ρωσία αποτελεί για το NATO τον «υπ' αριθμ. ένα» εν δυνάμει κίνδυνο, ειδικά μετά την επέμβασή της στην Ουκρανία και το δηλώνει επίσημα και με τον πιο emphaticό τρόπο δημιουργώντας μάλιστα, μια ad hoc δύναμη και αναπτύσσοντάς την στα «σύνορα» της με τη Ρωσία, στη Βαλτική⁴⁷⁰, η οποιαδήποτε λοιπόν συνεργασία με τη Ρωσία και ιδιαίτερα στον στρατιωτικό

⁴⁷⁰ Το NATO, κατόπιν πιέσεων από τα κ-μ της Βαλτικής, ανέπτυξε δυνάμεις επιπέδου Τακτικού Συγκροτήματος Τάγματος, σε Λιθουανία, Λετονία, Πολωνία και Εσθονία, συνολικής δύναμης 4000 στρατιωτών. Κύρια ανησυχία

τομέα, θέτει υπό αμφισβήτηση την αφοσίωση και την πίστη της Τουρκίας, ενός κ-μ, στη Συμμαχία.

Χάρτης 53: Ανάπτυξη Τακτικών Συγκροτημάτων του NATO στις χώρες της Βαλτικής

Πηγή: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm, πρόσβαση 18/4/2018

Είναι κατανοητό ότι η Δύση, και, μάλιστα οι ΗΠΑ, δεν επιθυμούν να «παραδώσουν» την Τουρκία στη Ρωσία, διότι αυτό θα σήμαινε την απρόσκοπτη κάθοδο της δεύτερης στη Μεσόγειο. Όμως, οι κινήσεις που κάνει η Άγκυρα την φέρνουν ολοένα και πιο κοντά στη Μόσχα, ενώ ταυτόχρονα η ίδια απομακρύνεται από τις ΗΠΑ. Βέβαια, επίσημα η Τουρκία μιλά για ελεύθερη αγορά και δικαίωμα αυτοδιάθεσης και ανεξάρτητης δράσης στο διεθνές στερέωμα, θέλοντας να υπερασπιστεί τη θέση της στη Δύση σε σχέση με τις επιλογές της με τη Ρωσία. Ως συνήθως δηλαδή, επιδίδεται σε ένα ανατολίτικο παζάρι με σκοπό κατ'αρχάς να κερδίσει χρόνο για να υλοποιήσει τα εν εξελίξει προγράμματα και σχέδια της με τη Ρωσία και δευτερευόντως να πείσει τη Δύση προκειμένου να λάβει ανταλλάγματα, είτε οικονομικά, είτε πολιτικά, για να παραμείνει πιστή. Η Άγκυρα με αυτόν τον τρόπο προσπαθεί να χειραγωγήσει το NATO διαπραγματευόμενη το αυτονόητο, δηλαδή την αφοσίωσή της σε μια συμμαχία της οποίας είναι

των χωρών της περιοχής αλλά και της Συμμαχίας είναι η ανάπτυξη του πυραυλικού συστήματος Iskander-M στο Καλίνιγκραντ. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm, πρόσβαση 18/4/2018.

μέλος οικειοθελώς και την οποία χρησιμοποίησε την εποχή του Ψυχρού Πολέμου για να εξασφαλίσει την ακεραιότητά της.

Κι όμως, για ακόμα μία φορά η πολιτική αυτή της Άγκυρας βλέπουμε ότι αποδίδει. Απόδειξη η στάση του Γ.Γ. του ΝΑΤΟ, Γενς Στόλτενμπεργκ, ο οποίος ερωτηθείς για την παράνομη κράτηση των δύο Ελλήνων στρατιωτικών και τις προκλήσεις τις Τουρκίας στο Αιγαίο, δήλωσε ότι: «Πρόκειται για ένα θέμα, το οποίο πρέπει να λύσουν αποκλειστικά η Ελλάδα και η Τουρκία»⁴⁷¹. Η πολιτική αυτή των «ίσων αποστάσεων», που υιοθετεί ο ύπατος εκπρόσωπος της Συμμαχίας και η οποία ουσιαστικά ευνοεί την Άγκυρα, αφού είναι εκείνη που προκαλεί και επιδίδεται σε ενέργειες κατά του Διεθνούς Δικαίου και του εθιμικού της Συμμαχίας, αποδεικνύει περίτρανα ότι η στρατηγική της γείτονος με τους δυτικούς φέρει καρπούς, αφού αυτοί προφανώς λαμβάνουν σοβαρά τις απειλές – προειδοποιήσεις της Άγκυρας περί αποχώρησής της. Με αυτόν τον τρόπο όμως, όπως συμβαίνει και με την Ε.Ε., έχουμε τον «εξανατολισμό», ως μας επιτραπεί η έκφραση, της Δύσης και όχι τον εκ-δυτικισμό της Τουρκίας, που αυτό ήταν και το ζητούμενο τόσο από την Ευρώπη όσο και από τις ΗΠΑ.

Άρα, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η υπόμνηση στους εταίρους και συμμάχους μας της συμπεριφοράς της γείτονος δεν είναι απλώς μια πράξη εκδίκησης, δημόσιας διαπόμπευσης ή ίσως αδυναμίας αντιμετώπισης των διακρατικών προβλημάτων ή απαιτήσεων της, αλλά πράξη ευθύνης απέναντι σε όλα τα μέλη, τα οποία οφείλουν να γνωρίζουν τις επιλογές των υπολοίπων μελών, στην περίπτωση μας της Τουρκίας, καθώς αυτή η συμπεριφορά έχει αντίκτυπο σε όλη την Ένωση – Συμμαχία. Οι ισχυρές χώρες – μέλη επιδιώκοντας να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα, υποβαθμίζουν πολλές φορές συμπεριφορές παρουσιάζοντας τις συμβατές με το «modus vivendi» του συνόλου. Η Ελλάδα έχει προσπαθήσει πάρα πολύ και έχει κερδίσει με αίμα και θυσίες τη συμμετοχή της στα διεθνή αυτά fora (από την εποχή του Εμφυλίου μέχρι και σήμερα με τα μνημόνια). Γι' αυτό και δικαιούται να χρησιμοποιεί το βήμα που της παρέχεται για να δημοσιοποιεί και να τονίζει την αντισυμβατική και αντισυμμαχική συμπεριφορά της Τουρκίας.

⁴⁷¹ Στην ίδια συνέντευξη, ο γενικός γραμματέας του ΝΑΤΟ, πλέκοντας το εγκώμιο της γείτονος χώρας, τόνισε μεταξύ άλλων ότι «η Τουρκία συνεχίζει να είναι ένας πολύτιμος σύμμαχος του ΝΑΤΟ. Η Τουρκία συνεισφέρει στη συλλογική μας ασφάλεια, στις αποστολές και επιχειρήσεις μας με πάρα πολλούς τρόπους. Την ευχαριστώ για αυτό» πρόσθεσε. Αναφορικά με την επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας» στη Συρία, ο Στόλτενμπεργκ τόνισε ότι είναι θεμιτές οι ανησυχίες της Τουρκίας για την ασφάλειά της. ΑΠΕ-ΜΠΕ, 14/3/2018.

6.2.4 Ενίσχυση του άξονα Ελλάς – Κύπρος – Ισραήλ – Αίγυπτος

«[...] εάν εκείνος με τον οποίο συμμαχησες αναδειχθεί νικητής – ακόμα και στην περίπτωση που γίνει τόσο πολύ ισχυρός, ώστε να εξαρτάσαι από τη θέληση του – πάντα είναι υποχρεωμένος σε σένα με το δεσμό της ευγνωμοσύνης και οι άνθρωποι δεν υπήρξαν ποτέ τόσο πολύ άτιμοι, ούτε έχουμε παράδειγμα τέτοιας μεγάλης αχαριστίας.»⁴⁷²

Νικολό Μακιαβέλλι

Αν και μέλος της μεγαλύτερης διεθνώς συμμαχίας, του ΝΑΤΟ, και πλήρες μέλος της ισχυρότερης παγκοσμίως ενώσεως, της Ε.Ε., εντούτοις όπως δυστυχώς διαπιστώσαμε, η Ελλάδα δεν υποστηρίζεται από αυτούς τους δύο οργανισμούς, όπως και στο βαθμό θα έπρεπε. Ιδιαίτερα στο θέμα της ενεργειακής ασφάλειας, η οποία απασχολεί τη Δύση και στην οποία η Ελλάδα μπορεί και θέλει να αποτελέσει τη λύση, η Ευρώπη και οι ΗΠΑ δεν αντιμετωπίζουν την κατάσταση με την προσήκουσα προσοχή, με αποτέλεσμα η Χώρα να βρίσκεται εκτεθειμένη στις απειλές της Τουρκίας, διατηρώντας ταυτόχρονα την ενεργειακή εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία, παρά τη ρητορική περί επιτακτικής ανάγκης αποδέσμευσής της από αυτήν.

Έτσι λοιπόν, η αναζήτηση νέων συμμάχων – εταίρων επί της βάσεως των ενεργειακών συμφερόντων, που αναδύονται στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, είναι η μόνη λύση η οποία και θα απεγκλωβίσει την Ελλάδα από αυτό το αδιέξοδο. Χώρες, όπως το Ισραήλ και η Κύπρος, μοιράζονται με την Ελλάδα ανάλογες ανησυχίες μετά τις ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ τους και τις προσπάθειες διοχέτευσής τους στην αγορά της Δύσης.

Οι συνθήκες αυτές έχουν φέρει κοντά τις τρεις χώρες, αναπτύσσοντας έτσι στενές σχέσεις υπό την προοπτική της δημιουργίας ενός κοινού μετώπου αντιμετώπισης τόσο των προκλήσεων, όσο και των απειλών. Η ενεργειακή αυτή σχέση μέχρι σήμερα πηγάζει από την κοινή πεποίθηση ότι απαιτείται συνεργασία για την οικοδόμηση ενός μέλλοντος σταθερότητας, ανάπτυξης και ειρήνης στην περιοχή. Οι επιτυχημένες κινήσεις του Ισραήλ για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων Ταμάρ και Λεβιάθαν, αποτέλεσαν το έναυσμα για την αναθεώρηση από πλευράς Κύπρου και Ελλάδας των αντιλήψεών τους περί εκμετάλλευσης υποθαλάσσιων κοιτασμάτων, ιδιαίτερα δε η Ελλάδα, αφού διαπίστωσαν ότι και κοιτάσματα υφίστανται στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου και εκμεταλλεύσιμα είναι.

⁴⁷² Μακιαβέλλι Νικολό, 2013, *Ο Ηγεμόνας*, μετάφραση Κασωτάκη Μαρία, Αθήνα, Πατάκη, εκδ. 27^η, σελ. 121.

Η αναγνώριση τόσο από πλευράς Ισραήλ όσο και από την Αίγυπτο, των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας, αλλά και της Κύπρου, επί της ΑΟΖ των, η οποία επιβεβαιώνεται και ανανεώνεται κατά τη διάρκεια των τακτικών διακρατικών συναντήσεων που διεξάγονται, διαμορφώνει το κατάλληλο εκείνο κλίμα για την εμβάθυνση και την περαιτέρω εξέλιξη της συνεργασίας. Η αστάθεια που επικρατεί στο γεωπολιτικό υπόβαθρο του Σύμπλοκου/Συστήματος ωθεί τις τέσσερις χώρες να αναζητούν λύσεις και επιλογές, που θα εμπνέουν εμπιστοσύνη και σιγουριά για την επιτυχή κατάληξη των σχεδιαζόμενων έργων. Επί αυτής της λογικής, η σχέση των τεσσάρων χωρών είναι ισότιμη και δεν εκλαμβάνεται ως μονομερής προσπάθεια της μιας εξ αυτών, χώρας να χρησιμοποιήσει τις άλλες για ίδιον όφελος.

Και για να γίνουμε πιο ακριβείς, στην προκειμένη περίπτωση πολλοί θα μπορούσαν να αποδώσουν στην Ελλάδα την προσπάθεια να «κρυφτεί» πίσω από την ισχύ του Ισραήλ προκειμένου να αντιμετωπίσει τις απειλές της Τουρκίας. Ασφαλώς και η ισχύς του Ισραήλ αποτελεί παράγοντα προσέγγισης, αλλά δεν μπορούμε να δεχθούμε ότι το Τελ-Αβίβ διαπνεόμενο από ανθρωπιστικά κίνητρα επιτρέπει να αναπτυχθεί αυτή η σχέση. Κάθε άλλο. Το Ισραήλ, όπως και η Αίγυπτος, επιθυμούν διακαώς τη φιλία και τη συνεργασία με την Ελλάδα και την Κύπρο, δύο χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του μεγαλύτερου οικονομικού παράγοντα στο Σύμπλοκο/Συστημά μας και κυριότερο εν δυνάμει «πελάτη» των υδρογονανθράκων που βρίσκονται στην Ανατολική Μεσόγειο. Απόδειξη είναι η ένταξη στα προγράμματα ευρωπαϊκών υποδομών και η χρηματοδότηση⁴⁷³ με 34,5 δις ευρώ της μελέτης του αγωγού EASTMED, καθώς και η υπογραφή Μνημονίου Συναντίληψης (Memorandum of Understanding)⁴⁷⁴ μεταξύ Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ – Ιταλίας για την κατασκευή του αγωγού. Χαρακτηριστική της επιθυμίας του Τελ – Αβίβ να ευοδωθεί αυτή η προσπάθεια είναι οι δηλώσεις του υπουργού Ενέργειας του Ισραήλ, Γιουβάλ Στάινιτς, στις αρχές Μαρτίου 2018 ότι, εντός του καλοκαιριού *«θα καταλήξουμε σε λεπτομερή συμφωνία ανάμεσα στις τέσσερις χώρες που θα συμμετάσχουν στο έργο του αγωγού East Med και ελπίζουμε να ληφθεί οριστική απόφαση για την επένδυση στις αρχές του 2019»*⁴⁷⁵.

⁴⁷³ http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-17-5271_en.htm, πρόσβαση 12/4/2018.

⁴⁷⁴ <https://government.gov.gr/ipografi-mnimoniu-sinantilipsis-metaxi-elladas-kiprou-israil-ke-italias-gia-EastMed/>, πρόσβαση 12/4/2018.

⁴⁷⁵ <http://www.iefimerida.gr/news/407703/prohoroy-n-oi-synomilies-israil-elladas-kai-kyproy-gia-ton-ago-goy-fysikoy-aerioy-EastMed>, πρόσβαση 12/4/2018.

Δεν είναι λοιπόν μία ετεροβαρής σχέση κατευθυνόμενη και ελεγχόμενη μόνον από το Ισραήλ. Είναι μία σχέση από την οποία προσδοκούν κέρδη όλα τα συμβαλλόμενα μέρη ανεξαιρέτως. Ακόμα και η Αίγυπτος, η οποία εκ πρώτης όψεως δεν συμμετέχει στη σχεδιαζόμενη διασύνδεση Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ, δύναται να συμμετάσχει είτε με τη κατασκευή ενός υποθαλάσσιου αγωγού ο οποίος και θα διασυνδεθεί στο σχεδιαζόμενο δίκτυο, είτε με την τροφοδοσία του συγκεκριμένου αγωγού με τη χρήση πλοίων, τα οποία και θα μεταφέρουν υδροποιημένο αέριο από τα Αιγυπτιακά κοιτάσματα. Εξάλλου, πρόσφατη είναι η ιστορική, πραγματικά, συμφωνία⁴⁷⁶ που συνήψε η Αίγυπτος με το Ισραήλ για την προμήθεια συνολικά 64 δις. κυβικών μέτρων φυσικού αερίου. Δηλαδή στο βωμό της προόδου και της ευημερίας παραμερίστηκαν τα πάθη και οι αντιπαλότητες ετών, γεγονός που ενισχύει την άποψη για την αποφασιστικότητα των εμπλεκομένων να λειτουργήσουν από κοινού, ως ομάδα την οποία ενώνει ο υποθαλάσσιος πλούτος της περιοχής, που μοιράζονται ως γείτονες και η προσδοκία ανατροπής του διεθνούς ενεργειακού status quo, εμβολίζοντας τα υφιστάμενα μονοπώλια, τα οποία και καθορίζουν μέχρι σήμερα, την κατανομή ισχύος παγκοσμίως αλλά, ειδικότερα σε Ασία και Ευρώπη.

Αυτόν λοιπόν τον ενεργειακό άξονα Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ – Αιγύπτου οφείλουμε, αρχικά, να τον διαφυλάξουμε από τις σύγχρονες σειρήνες, όπως είναι η Τουρκία, οι οποίες προσπαθούν να τον διασπάσουν, είτε υποσχόμενες μεγάλα κέρδη από τη δημιουργία και λειτουργία χερσαίων αγωγών, είτε, ενίοτε, εκτοξεύοντας απειλές επικαλούμενες την ανυπαρξία κοινών θαλάσσιων ορίων μεταξύ των ΑΟΖ των χωρών του άξονος ή, τέλος, υποστηρίζοντας ότι οι έρευνες και η εκμετάλλευση στην ΑΟΖ των Ελληνικών νήσων και στην Κυπριακή είναι

⁴⁷⁶ Στις 19 Φεβρουαρίου 2018, η ισραηλινή εταιρεία Delek και ο αμερικανικός εταίρος της, Noble Energy, υπέγραψαν συμφωνία με την αιγυπτιακή εταιρεία Dolphinus Holdings, για συνολικά 64 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου, εντός μίας δεκαετίας, με το ύψος της σύμβασης να ανέρχεται στα 15 δισ. δολάρια. Το ισραηλινό αέριο αναμένεται να αρχίσει να ρέει προς Αίγυπτο, από το επόμενο έτος.

Ο πρωθυπουργός του Ισραήλ, Μπενιαμίν Νετανιάχου, χαρακτήρισε ως «ιστορική» τη συμφωνία για τον εφοδιασμό της Αιγύπτου με φυσικό αέριο, υπογραμμίζοντας ότι θα αποφέρει «δισεκατομμύρια στα ταμεία του κράτους», ενώ ο διευθύνων σύμβουλος της Delek, έκανε λόγο για «εξαιρετικά νέα» για αμφοτέρες τις χώρες και τόνισε ότι πρόκειται για τη μεγαλύτερη συμφωνία εξαγωγής της βιομηχανίας φυσικού αερίου του Ισραήλ υπογραμμίζοντας ότι αυτή η συμφωνία θα ανοίξει τον δρόμο για τις ισραηλινές εξαγωγές φυσικού αερίου μέσω της Αιγύπτου. <http://www.efsyn.gr/arthro/istoriki-symfonia-israil-aigyptoy-gia-fysiko-aerio>, πρόσβαση 12/4/2018.

παράνομη, αφού τις διεκδικεί η Άγκυρα. Βέβαια ο άξονας αυτός θα πρέπει να προστατευθεί και από την ρευστή κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή, ιδιαίτερα αυτής της Συρίας, αφού, όπως καθημερινά διαπιστώνουμε, τα συμφέροντα των συμμετεχόντων στην κρίση αυτή, μεταβάλλονται διαρκώς με αποτέλεσμα να παρατηρούμε αλλαγές συμμαχιών και στρατοπέδων ανάλογα με τα συμφέροντα, με χαρακτηριστικότερο όλων βέβαια το παράδειγμα των Κούρδων.

Την παραπάνω διαμορφούμενη ασαφή κατάσταση μπορούμε να την εκλάβουμε οι τέσσερις χώρες, ως μία ευκαιρία για την ενίσχυση του άξονα συνεργασίας, δημιουργώντας το κατάλληλο εκείνο περιβάλλον ασφάλειας και σταθερότητας το οποίο είναι απαραίτητο για την επένδυση στον τομέα της ενέργειας και την προσέλκυση των «πελατών» της Δύσης, οι οποίοι παραμένουν σκεπτικοί μπροστά στα τεκταινόμενα στη Μ. Ανατολή.

Βέβαια, πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τη σφυρηλάτηση μιας συμμαχίας και το περιφερειακό περιβάλλον των χωρών, οι οποίες εμπλέκονται σε αυτήν, καθώς και οι προτεραιότητες και ο ρόλος της κάθε χώρας στην περιοχή τους, καθώς και το διεθνές σύστημα γενικότερα. Επιπλέον, σημαντικό στοιχείο είναι και το κατά πόσον είναι το κάθε συμβαλλόμενο μέρος διατεθειμένο να ενισχύσει τα υπόλοιπα μέρη της συμμαχίας και σε ποιο βαθμό. Η Ελλάδα, στην περίπτωση στην οποία θέλει να διατηρήσει μια σταθερή συμμαχία με την Αίγυπτο και το Ισραήλ, κρίνεται σκόπιμο να συνυπολογίσει και τις απειλές και τις προκλήσεις, τις οποίες αυτές οι δύο χώρες κουβαλούν μαζί τους. Το Ισραήλ και η Αίγυπτος, ως χώρες που ανήκουν στην περιοχή της Μ. Ανατολής, αν και με τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά, επιζητούν την ισορροπία ανάμεσα στη συνεχιζόμενη αστάθεια που επικρατεί στο γεωπολιτικό Σύμπλοκό/Συστημά τους λόγω των εσωτερικών εντάσεων αλλά και των πολέμων σε Συρία και Υεμένη, της εμπλοκής εξωτερικών δυνάμεων όπως της Ρωσίας και των ΗΠΑ, αλλά και λόγω του συνεχιζόμενου «ακήρυχτου πολέμου» ανάμεσα στο σιτικό Ιράν και τη σουνιτική Σαουδική Αραβία, κάτι που σημαίνει ότι η εξισορρόπηση της Τουρκίας στην ΝΑ Μεσόγειο δύναται να συγκρουστεί με τα συμφέροντα των χωρών αυτών και τις επιδιώξεις τους στην περιοχή της Μ. Ανατολής.

Ειδικότερα, όσον αφορά στο Ισραήλ, δεν πρέπει να παραβλέπουμε το Παλαιστινιακό, το οποίο και αποτελεί πρόβλημα επιβίωσης και συχνά αγκάθι στις σχέσεις μεταξύ του Ισραήλ και των κρατών που υποστηρίζουν την ίδρυση Παλαιστινιακού κράτους. Η Ελλάδα άφησε πίσω τα τελευταία χρόνια τη ρητορική υπέρ της δημιουργίας άνευ όρων ενός Παλαιστινιακού κράτους, ρητορική η οποία ήταν προϊόν της προσέγγισης της PLO του Αραφάτ τη δεκαετία του '80, συ-

νειδητοποιώντας ότι κινήσεις «αλληλεγγύης» όπως αυτές, το μόνο αποτέλεσμα που έχουν είναι να θέτουν την Αθήνα στο περιθώριο και τα συμφέροντά της υπό αμφισβήτηση.

Ασφαλώς και η Ελλάδα μπορεί και πρέπει να αναλάβει ενεργό και αποφασιστικό ρόλο στην επίλυση ενός προβλήματος, όπως είναι το Παλαιστινιακό, το οποίο απασχολεί όχι μόνον το Ισραήλ, αλλά και ταλανίζει ευρύτερη την περιοχή, αφού η διαμάχη αυτή δεν παραμένει στα στενά της σύνορα, αλλά διαχέεται διεθνώς και πολύ περισσότερο στην εγγύς περιοχή στην οποία και εμείς ανήκουμε. Η από την πλευρά μας, αντικειμενική, πέραν οιασδήποτε προκαταλήψεων, παγιωμένων αντιλήψεων και ιδεοληψιών αντιμετώπιση της διαμορφωμένης μέχρι σήμερα κατάστασης θα οδηγήσει, αν όχι στην επίλυση του προβλήματος σίγουρα στην άμβλυση των αντιθέσεων και στην επίτευξη αμοιβαίας ειλικρινούς προσέγγισης.

Η συμπάθεια που τρέφει ο Ελληνικός λαός προς τον Παλαιστινιακό, προϊόν των αναμνήσεων του διωγμού που υπέστη κι εκείνος αντίστοιχα κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή, αλλά ταυτόχρονα και λόγω των σύγχρονων σχέσεων που έχει αναπτύξει με το κράτος του Ισραήλ και της μακραίωνης κοινής πορείας του χριστιανικού και του εβραϊκού στοιχείου τόσο στα εδάφη της Ιερουσαλήμ, όσο και στον Ελλαδικό χώρο, είναι τα στοιχεία που διαθέτει η Ελλάδα και τα οποία μπορούν να την αναδείξουν ως τον καταλληλότερο διαμεσολαβητή για την εξερεύρεση της προσφορότερης λύσης που θα οδηγήσει τους δύο λαούς στη συμφιλίωση, την ανάπτυξη και την ευημερία, ενώ παράλληλα η στάση αυτή θα λειτουργήσει προς την κατεύθυνση της καταπολέμησης της αντισιωνιστικής πολιτικής και ρητορικής που υιοθετούν συγκεκριμένες ομάδες και άτομα, εξαιτίας ιδεοληψιών και στερεοτύπων.

Αναφορικά με την Αίγυπτο και εδώ η Ελλάδα θα μπορούσε να διαδραματίσει ιδιαίτερο ρόλο, ειδικά στο θέμα της εμφύλιας αντιπαλότητας μεταξύ σιτών και σουνιτών, στην προσπάθεια περιορισμού των Αδελφών Μουσουλμάνων, μέσω της υποστήριξης του μοναδικού ολοκληρωμένου και αντικειμενικού ρόλου της Αιγύπτου στη διδασκαλία του Ισλάμ. Το πανεπιστήμιο του Al-Azhar στο Κάιρο είναι το πλέον κατάλληλο, λόγω παράδοσης και διαχρονικής λειτουργίας του (από το 970μ.Χ.) να μεταλαμπαδεύσει τις αρχές του μετριοπαθούς Ισλάμ, πέρα από κάθε εξτρεμισμό, μισαλλοδοξία ή σκληροπυρηνικές θέσεις. Το Πανεπιστήμιο του Al-Azhar αποτελεί παράγοντα ασφάλειας για όλο τον κόσμο, καθώς οι απόφοιτοί του είναι εξοπλισμένοι με όλα τα απαραίτητα εφόδια, σε επίπεδο τόσο θρησκευτικών όσο και κοσμικών επιστημονικών γνώσεων, προκειμένου να μεταφέρουν το μήνυμα του ανεκτικού Ισλάμ, αυτού που προωθεί την ειρήνη, την αγάπη και την αποδοχή του άλλου. Κύριος εκφραστής της προ-

σπάθειας παρουσίασης της πραγματικής εικόνας του Ισλάμ και της αποστολής του Al-Azhar, καθώς και για την επίλυση των διεθνών προβλημάτων είναι ο Μεγάλος Σεΐχης του Al-Azhar, Δρ Ahmed Tayeb.

Στην Ελλάδα το μουσουλμανικό στοιχείο έχει αφεθεί στη μοίρα του ή καλύτερα στην επιρροή της Τουρκίας, ενώ θα έπρεπε να αποτελεί τον σύγχρονο Δούρειο Ίππο της Ελλάδας προκειμένου να διεισδύσει στον μουσουλμανικό κόσμο και να προωθήσει τις θέσεις της και τα συμφέροντά της. Στην προκειμένη περίπτωση, ο Ελληνικός μουσουλμανικός πληθυσμός, σε συνδυασμό με τις μακραίωνες σχέσεις Ελλάδας και Αιγύπτου, με την εκεί Ελληνική παροικία των Αιγυπτιωτών (ανθηρή μέχρι το 1950 και την επανάσταση του Νάσερ), θα δημιουργούσαν ένα κλίμα εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης. Ο προσανατολισμός των Ελλήνων μουσουλμάνων προς την Αίγυπτο για σπουδές στο πανεπιστήμιο του Al-Azhar⁴⁷⁷, θα παρήγαγε επιστήμονες υψηλού επιπέδου, οι οποίοι θα μπορούσαν να «μπολιάσουν» την Ισλαμική διδασκαλία με στοιχεία του μετριοπαθούς δυτικού πολιτισμού από τον οποίο προέρχονται, και να αποτελέσουν τον καταλύτη συμφιλίωσης των σιτών και σουνιτών, στο σύμπλοκό μας τουλάχιστον, γεγονός που θα συμβάλει καταλυτικά και στην καταπολέμηση του αντι-ισλαμικού φαινομένου που ανέκυψε από την ίδρυση του Ισλαμικού Κράτους και εντεύθεν στον δυτικό κόσμο, συνεπεία των τρομοκρατικών χτυπημάτων που υπέστη και των απάνθρωπων εκτελέσεων που δημοσιοποιήθηκαν διεθνώς, από τους ίδιους τους υπαίτιους.

Στο προαναφερθέν πλαίσιο υποστήριξης των συμμετεχόντων κρατών στον άξονα, εντάσσεται και η υποστήριξη της διαδικασίας επίλυσης του Κυπριακού, πάντα σε αμοιβαία συνεννόηση και συνεργασία με την κυπριακή κυβέρνηση, προς όφελός της. Μέχρι σήμερα, η πάγια θέση της χώρας μας «ότι η Κύπρος αποφασίζει και η Ελλάδα υποστηρίζει τις αποφάσεις της» να μην αποτελεί απόδειξη του σεβασμού της κυριαρχίας, της αυτονομίας και της αυτοδιάθεσης της Κυπριακής Δημοκρατίας ως ανεξάρτητου κράτους, πλην όμως εκπέμπει το μήνυμα

⁴⁷⁷ Δειλά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση γίνονται, αλλά περισσότερο θα λέγαμε μεμονωμένα και όχι κεντρικά κατευθυνόμενα. Για παράδειγμα αναφέρουμε την έναρξη λειτουργίας του Τμήματος Ισλαμικών Σπουδών στην Ελληνική στη Σχολή Ξένων Γλωσσών και Μετάφρασης του εν λόγω Πανεπιστημίου τον Απρίλιο του 2017, το οποίο θα συμβάλει στην κατάρτιση Ελλήνων ιμάμηδων και ιεροκρηρύκων, οι οποίοι με τη σειρά τους θα μεταφέρουν τη σωστή εκδοχή της μουσουλμανικής θρησκείας τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρώπη και, γιατί όχι και στην Τουρκία, της οποίας το καθεστώς υποστηρίζει τους Αδελφούς Μουσουλμάνους.

<http://pyramisnews.gr/o-ellinas-presvis-sto-el-el-azhar-5-4-2017/>, πρόσβαση 12/4/2018.

της αποστασιοποίησης από το πρόβλημα, αφήνοντας ουσιαστικά το πεδίο για δράση ελεύθερο στην Τουρκία, η οποία δηλώνει περίτρανα ότι εκείνη αποφασίζει για το μέλλον των Τουρκοκυπρίων. Και αυτό είναι ολοφάνερο σήμερα που η διαδικασία εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων στην Κυπριακή ΑΟΖ είναι σε εξέλιξη, με τις αντιδράσεις και τις απειλές που εξαπολύει η Άγκυρα προς κάθε κατεύθυνση με σκοπό να αποτρέψει την επιτυχή έκβαση του εγχειρήματος, το οποίο πέραν των οικονομικών κερδών θα αποτελούσε και de facto απόρριψη των διεκδικήσεων της Τουρκίας στην Κυπριακή ΑΟΖ και τη δημιουργία ανεπιθύμητων γι' αυτήν νέων γεωπολιτικών δεδομένων, με κυριότερο τον αποκλεισμό της στα χωρικά της ύδατα και την απαγόρευση πρόσβασης στις ΑΟΖ της Αιγύπτου και του Ισραήλ, όπως αυτή επιδιώκει.

Η Ελλάδα ως εγγυήτρια χώρα, αλλά πάνω από όλα ως «μητέρα» του Ελληνισμού, οφείλει να συνδράμει στη εξεύρεση βιώσιμης λύσης στη βάση της επανένωσης της Μεγαλονήσου και στην εξάλειψη του σημερινού, μοναδικού παγκοσμίως, μορφώματος του τουρκικού ψευδοκράτους, έχοντας ως φάρο την προστασία της κρατικής οντότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Ελλάδα καλείται να αποτρέψει την απεμπόληση από πλευράς Κυπριακής Δημοκρατίας των δικαιωμάτων της ως κυρίαρχου κράτους, υπέρ της δημιουργίας μιας διζωνικής – δικοινοτικής ομοσπονδίας, η οποία ουσιαστικά υποβιβάζει την Κυπριακή Δημοκρατία από κράτος σε κοινότητα, ενώ ταυτόχρονα αναβιβάζει την τουρκοκυπριακή πληθυσμιακή ομάδα σε ομότιμο συνομιλητή της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Οι δύο χώρες λοιπόν, αλλά ιδιαίτερα η Ελλάδα με της οποίας τον ρόλο ασχολούμαστε, οφείλει να προβάλει και να υπενθυμίζει διαρκώς στη διεθνή κοινότητα, μέσω των θεσμών και των οργανισμών, στους οποίους συμμετέχει και, ιδιαίτερα στην Ε.Ε. και στο ΝΑΤΟ η γνώμη και οι αποφάσεις των οποίων έχουν βαρύνουσα σημασία για τη γεωπολιτική ισορροπία στο Σύμπλοκό/Συστημά μας, την παράνομη εισβολή και κατοχή του 1/3 των εδαφών της Κύπρου από την Τουρκία, αποκαλύπτοντας και δημοσιεύοντας τις επιδιώξεις της Άγκυρας για την περιοχή, οι οποίες υπονομεύουν ευθέως την ενεργειακή ασφάλεια της Δύσης.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε και την Αγγλική παρουσία στο νησί με τις δύο βάσεις, αυτή της Δεκέλειας και του Ακρωτηρίου. Ακόμα μια παγκόσμια πρωτοτυπία, αφού σύμφωνα με το υφιστάμενο καθεστώς, οι βάσεις αποτελούν μέρος του Ηνωμένου Βασιλείου, αλλά όχι της Ε.Ε.,

δηλαδή κυριολεκτικά «κράτος εν κράτει»⁴⁷⁸. Η χρήση δηλαδή Κυπριακού εδάφους, όπως έγινε πρόσφατα (14/4/2018) κατά την προσβολή της Συρίας από ΗΠΑ, ΗΒ και Γαλλία, δεν υπόκειται σε κανένα περιορισμό από την κυρίαρχη Κυπριακή Δημοκρατία, ούτε καν της επιτρέπεται να εκφράσει γνώμη επί της χρήσης των βάσεων. Στο πλαίσιο αυτό, δεν είναι απίθανο να δούμε και απαιτήσεις του ΗΒ επί της Κυπριακής ΑΟΖ (sic!).

Αντίστοιχη με την προτεινόμενη στάση που μπορεί και πρέπει να τηρήσει η Ελλάδα απέναντι στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι λοιπές χώρες του άξονα τον οποίο περιγράψαμε, οφείλουν δρώντας αλληλέγγυα να υιοθετήσουν και οι προαναφερθείσες οι χώρες απέναντι στα δικά μας προβλήματα και προκλήσεις, προκειμένου να σφυρηλατηθεί μια δυνατή συμμαχία επί μιας ειλικρινούς βάσης. Οι τέσσερις αυτές χώρες μαζί αποτελούν κυρίαρχες δυνάμεις στην περιοχή του Σύμπλοκου/Συστήματος και έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την κατανομή ισχύος, όχι μόνον προς όφελός τους, αλλά και προς όφελος των πόλων ισχύος που επενεργούν στο σύμπλοκο, όπως λ.χ. υπέρ της Ε.Ε. και των ΗΠΑ, εκμεταλλευόμενες την ευκαιρία που τους προσφέρει ο ενεργειακός γεωπολιτικός παράγοντας. Η μεμονωμένη δράση καθεμιάς από τις τέσσερις αυτές χώρες μπορεί να αποδώσει κέρδη, αλλά για περιορισμένο χρονικό διάστημα, αφού αυτή η αυτόνομη δράση θα δώσει την ευκαιρία να παρεισφρήσουν και άλλοι δρώντες, κρατικοί ή μη, απαιτώντας μερίδιο από την ενεργειακή πίτα.

Η στενή συνεργασία και η επίδειξη αποφασιστικότητας, σε συνδυασμό με την αξιοπιστία των χωρών, θα υποχρεώσει τους δρώντες που αμφισβητούν, για ίδιον όφελος, το διεθνές δίκαιο, στο οποίο στηρίζεται η συνεργασία των τεσσάρων χωρών και, κατά συνέπεια τη νομιμότητα.

⁴⁷⁸ Οι Βρετανικές Βάσεις στην Κύπρο μπορούν εύκολα να θεωρηθούν ως τα τελευταία απομεινάρια της αποικιοκρατίας σε ευρωπαϊκό έδαφος. Οι Βάσεις του Ακρωτηρίου και της Δεκέλειας, συνήθως αναφερόμενες ως Δυτική Κυρίαρχη Βάση (WSBA) και Ανατολική Κυρίαρχη Βάση (ESBA), καλύπτουν έκταση 256 τ.χλμ., αποτελώντας το 3% του συνολικού κυπριακού εδάφους. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Βρετανική Κυβέρνηση δεν κατέχει το μεγαλύτερο μέρος της γης, αφού περίπου το 60% είναι ιδιόκτητο, περίπου το 20% είναι ιδιοκτησία του Ηνωμένου Βασιλείου ή μισθωμένη γη και το υπόλοιπο 20% είναι στέγη που κατέχει η διοίκηση (συμπεριλαμβανομένων των δασών, των οδών, των ποταμών και του Ακρωτηρίου). Το 1960 με τις Συνθήκες του Λονδίνου και της Ζυρίχης το Ηνωμένο Βασίλειο κράτησε τις δύο περιοχές ως «κυρίαρχες στρατιωτικές περιοχές». Η διαπραγμάτευση και ένταξη του ΗΒ στην ΕΟΚ το 1973 υπό την αιγίδα του Sir David Hannay κράτησε τις βρετανικές βάσεις εκτός ΕΟΚ ως «κυρίαρχες». Έτσι, σήμερα οι βάσεις δεν αποτελούν μέρος των εδαφών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
http://www.sigmalive.com/news/opinions_sigmalive/460688/vretanikes-vaseis-stin-kypro-kai-brexite, πρόσβαση 18/4/2018,

τητα του κοινού αυτού εγχειρήματος, είτε να συνεργαστούν προκειμένου να αποκτήσουν κι εκείνοι τα όποια κέρδη τους αναλογούν, είτε να απομονωθούν στις μαξιμαλιστικές και παράλογες απαιτήσεις τους και να βρεθούν εκτός της ενεργειακής πραγματικότητας, χάνοντας την ευκαιρία να αποτελέσουν μέρος μιας κοινής, ειρηνικής για την περιοχή του Σύμπλοκου/Συστήματος προσπάθειας.

6.2.5 Αναγόρευση του μεταναστευτικού ως μείζονος εθνικού προβλήματος

Αναφέραμε συνοπτικά στο κεφάλαιο που αφορούσε στον ρόλο των ΜΚΟ στο Σύμπλοκο/Συστήμά μας (βλ. σσ. 276-279), την επίδραση της ανεξέλεγκτης μετανάστευσης⁴⁷⁹ σε μια συγκεκριμένη περιοχή: αλλοίωση του τοπικού στοιχείου, εξαγωγή βίας και παραβατικότητας,

⁴⁷⁹ Ο όρος «μετανάστευση» έχει επιβληθεί από τις προοδευτικές – ανθρωπιστικές, πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις της χώρας προς αντικατάσταση του όρου «λαθρομεταναστεύση», ο οποίος σύμφωνα με αυτές δεν συνάδουν με την ανθρώπινη υπόσταση και αξιοπρέπεια, Φυσικά, ουδείς δεν έχει ανατρέξει σε ένα λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας για να διαβάσει τι ακριβώς σημαίνει ο όρος «λαθρομετανάστης», ο οποίος και αποδίδει απόλυτα την κατάσταση:

«λαθρομετανάστευση»: η έξοδος από μία χώρα μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων πληθυσμού και η εγκατάστασή τους σε άλλη (για οικονομικούς ή πολιτικούς λόγους), με τρόπο λαθραίο, παράνομο, χωρίς να υπάρχουν τα απαραίτητα νόμιμα έγγραφα εισόδου ή εργασίας στη χώρα προορισμού.

Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα, 2002, σελ. 985.

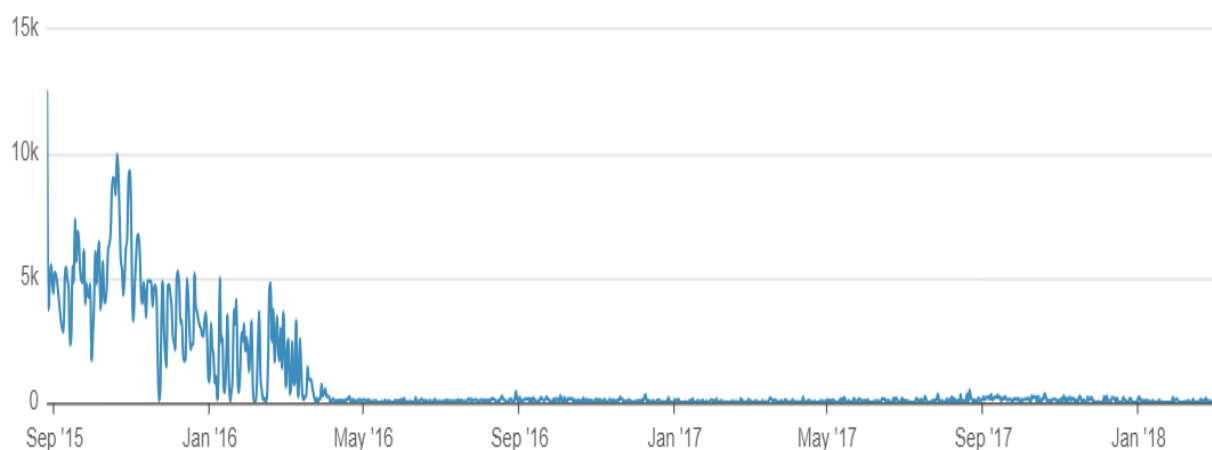
Οψίμως, ακόμα και αυτός ο όρος «μετανάστευση» έχει αντικατασταθεί από τον όρο «προσφυγικές ροές», ο οποίος και δεν ανταποκρίνεται ουδόλως στην πραγματικότητα αφού γενικά δεν συντρέχουν οι λόγοι απόδοσης στα πρόσωπα αυτά την ιδιότητα του «πρόσφυγα» σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο (Διακήρυξη του 1951). Ο όρος **πρόσφυγας**, σύμφωνα και με τον Μεταναστευτικό Κώδικα (Ν. 4251/2014) συμπεριλαμβάνει τα πρόσωπα, πολίτες τρίτης χώρας ή ανιθαγενείς, οι οποίοι συνεπεία γεγονότων και δικαιολογημένου φόβου διώξεως, βρίσκονται εκτός της χώρας της οποίας έχουν την υπηκοότητα. Ο φόβος διώξης μπορεί να αφορά τη φυλή, τη θρησκεία, την εθνικότητα, τις πολιτικές πεποιθήσεις κ.λ.π. Κατά την είσοδό τους (παράνομη συνήθως) στη χώρα, τα άτομα αυτά, υποβάλλουν αίτημα για χορήγηση ασύλου, ήτοι αναγνώριση διεθνούς προστασίας στο πρόσωπό τους.

Τα πρόσωπα αυτά λοιπόν, έρχονται στην χώρα μας από την Τουρκία και όχι από τη χώρα τους. Άρα, ίσως για την Τουρκία (αποτελεί υποχρέωσή της να το εξετάσει αν θα τους αποδώσει την ιδιότητα του πρόσφυγα) να είναι πρόσφυγες αλλά σίγουρα όχι για την Ελλάδα.

[https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW169/%CE%9F%CE%B9%20%CE%A0%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5%CF%82%20\(779\)%20-%20%CE%9A%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%85%20%CE%95%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B7.pdf](https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW169/%CE%9F%CE%B9%20%CE%A0%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5%CF%82%20(779)%20-%20%CE%9A%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%85%20%CE%95%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B7.pdf), πρόσβαση 14/4/2018.

υπόθαληψη ή διευκόλυνση διοχέτευσης τρομοκρατικών στοιχείων από τις εμπόλεμες περιοχές προς τη Δύση κ.λ.π. Η αύξηση των μεταναστευτικών ροών προς την χώρα μας τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα από το 2014 με αποκορύφωμα το καλοκαίρι του 2015, εξαιτίας, σύμφωνα με τις επίσημες αρχές, του πολέμου στη Συρία, διαμορφώνει μια νέα πραγματικότητα, την οποία καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε: μία πραγματικότητα, η οποία έθεσε σε κίνδυνο ακόμα και αυτήν τη συνοχή της Ε.Ε., αμφισβητώντας τη λειτουργία του βασικού πυλώνα της ίδιας της ύπαρξης της, την ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών στη ζώνη Σέγκεν. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η επιστροφή στην «ασφάλεια των κλειστών συνόρων».

Sea arrivals by day

Γράφημα 5: Αφίξεις μεταναστών μέσω θαλάσσης

Πηγή: <http://unhcr.org>, πρόσβαση 27/4/2018

Ανέκαθεν η Ελλάδα αποτελούσε είτε χώρα προορισμού μεταναστών, είτε χώρα διέλευσης (transit) με τελικό προορισμό τις ανεπτυγμένες, φιλελεύθερες χώρες της Δύσης, Ευρώπης και Αμερικής, και αυτό λόγω της θέσης της, γεωγραφικής και πολιτικο-κοινωνικής, αφού ήταν η γέφυρα Ευρώπης – Ασίας και Δυτικού – Κομμουνιστικού κόσμου. Τα εκτεταμένα, δύσβατα και δυσκόλως επιτηρούμενα σύνορά της, χερσαία και θαλάσσια, παρείχαν τη δυνατότητα παράνομης εισόδου στην Ελλάδα, όμως σε περιορισμένους αριθμούς, αφού παρά τις δυσκολίες υπήρχε πάντα επιτήρηση και φύλαξη των συνόρων.

Ωστόσο, οι πολιτικές επιλογές των ταγών της Ελλάδας προκάλεσαν τεράστια ρεύματα μεταναστών και μάλιστα με στόχο, κατ'αρχάς, την παραμονή τους σε αυτήν. Αρχής γενομένης από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και, κυρίως τη δεκαετία του 1990, μετανάστες ελλη-

νικής εθνοτικής καταγωγής, όπως οι Ρωσοπόντιοι παλιννοστούντες και οι Βορειοηπειρώτες, μετανάστες από τις πρώην κομμουνιστικές χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης, κατέκλισαν την Ελλάδα⁴⁸⁰. Τα πρώτα αυτά κύματα απορροφήθηκαν – ενσωματώθηκαν σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό λόγω της κοινής ελληνικής καταγωγής της πλειοψηφίας αυτών.

Τα τελευταία χρόνια βιώνουμε μια τελείως διαφορετική κατάσταση με τεράστια κύματα μεταναστών από την Τουρκία να κατευθύνονται προς την Ελλάδα. Η γείτονα λόγω της συνόρευσης με τις εμπόλεμες περιοχές (Συρία, Ιράκ), της επιλογής της ενεργούς εμπλοκής της στις διαμάχες και της κοινής μουσουλμανικής θρησκείας, υποδέχεται πλήθος προσφύγων⁴⁸¹. Παρατηρώντας όμως τον χάρτη 19, μπορούμε να ανακαλύψουμε τις πραγματικές προθέσεις της «ανθρωπιστικής» αυτής κίνησης της γείτονας.

⁴⁸⁰ Η ακριβής ποσοτική διάσταση των μετανευστικών ροών είναι δύσκολο να απεικονισθεί από τα επίσημα στοιχεία, επειδή οι περισσότεροι από τους αλλοδαπούς που εισήλθαν στην Ελλάδα στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 ήταν παράνομοι. Αντίθετα, το μεταναστευτικό απόθεμα μπορεί να προκύψει από τα αποτελέσματα των απογραφών. Έτσι, με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 2001, σήμερα διαμένουν στην Ελλάδα περίπου 11 εκατομμύρια άνθρωποι (10.964.020) από τους οποίους 797.091 είναι αλλοδαποί, νόμιμοι και παράνομοι μετανάστες. Σε αυτούς περιλαμβάνονται 47.000 πολίτες από άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι προφανές ότι η δημογραφική ανάπτυξη της χώρας κατά την τελευταία δεκαετία οφείλεται εξ ολοκλήρου στην εισροή από τρίτες χώρες ξένων εργαζόμενων και των οικογενειών τους.

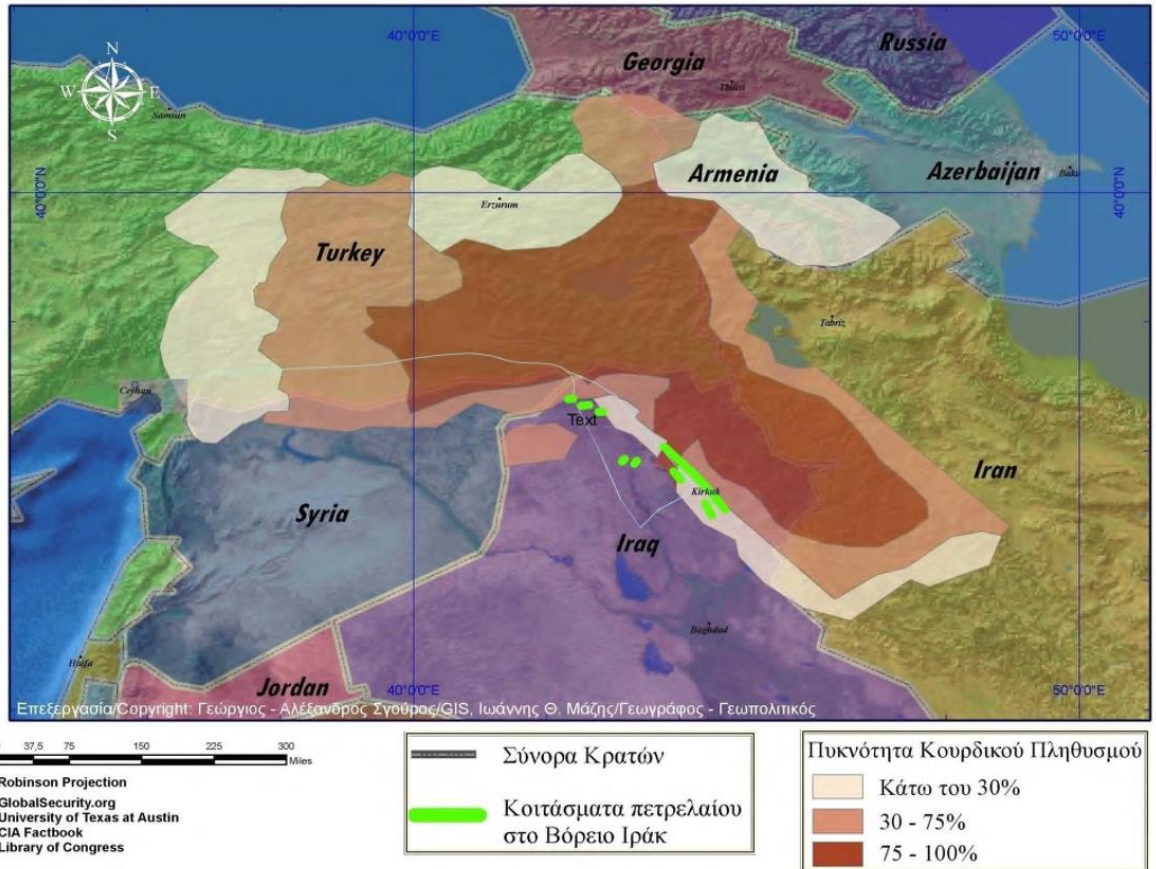
Παπαδοπούλου Δ., 2006, «Μορφές κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών. Το παράδειγμα της Περιφέρειας Αττικής», στο βιβλίο των Μπαγκαβός Χ., Παπαδοπούλου Δ., *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα, Gutenberg, σσ. 291-353.

Τριανταφυλλίδου Α., 2005, *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις*, Αθήνα, ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ), σσ. 8-11,

<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/triand.pdf>, πρόσβαση 1/4/2018.

⁴⁸¹ Υπολογίζεται ότι μέχρι σήμερα η Τουρκία φιλοξενεί περί τα 3,9 εκατ. προσφύγων – μεταναστών οι οποίοι κυρίως προέρχονται από τη Συρία, το Ιράκ, το Ιράν, το Αφγανιστάν και η Σομαλία. Το 94% των Σύρων προσφύγων διαμένει εκτός δομών φιλοξενίας και απολαμβάνει αρκετά δικαιώματα.

https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_en.pdf, πρόσβαση 27/4/2018

Χάρτης 54: Πληθυσμιακή Κατανομή Κούρδων.

Πηγή: Μάζης Θ. Ι. & Σγούρος Γ-Α, παρουσίαση στην Ημερίδα Ινστιτούτου Ενέργειας: «Ενέργεια και Εξωτερική Πολιτική», 9 Νοεμβρίου 2009

Πράγματι, η αλλοίωση του τοπικού Κουρδικού πληθυσμού είναι ο πρωταρχικός στόχος της Τουρκίας, ενώ ταυτόχρονα επιθυμεί την άσκηση πίεσης στην Ε.Ε. για αποκόμιση οφελών, κυρίως οικονομικού χαρακτήρα, και τη διείσδυση – ενίσχυση του μουσουλμανικού στοιχείου στην Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκία με την προσπάθεια προσέγγισης των Κούρδων, θέτοντας σε εφαρμογή την πολιτική Νταβούτογλου περί μηδενισμού των προβλημάτων, τους παραχώρησε στοιχειώδη δικαιώματα⁴⁸², ώστε να αμβλυνθούν οι εντάσεις και οι ένοπλες συγκρούσεις, οι οποίες την περίοδο 1984-2012 κόστισαν σε 30.000-40.000 ζωές και 300-450 δις.

⁴⁸² Μέχρι το 2012 δεν διδάσκονταν στα σχολεία η κουρδική γλώσσα. Το 2012 το Υπουργείο Παιδείας επέτρεψε τη διδασκαλία στην Α'βάθμια εκπαίδευση. Από το 2010 άρχισε η ίδρυση τμημάτων κουρδικής γλώσσας στη Γ'βάθμια. European Commission, *Turkey 2012 Progress Report*, Brussels, 9/11/2012, σελ. 32.

δολάρια, μία πραγματική δηλαδή αιμορραγία σε ανθρώπινες ζωές και χρήματα. Όμως, ο Ερντογάν διαβλέπει ότι σε περίπτωση εισόδου της Τουρκίας στην Ε.Ε. οι Κούρδοι με την υποστήριξη της Ευρώπης, η οποία είναι υπέρμαχος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα αύξαναν την πίεση για την αναγνώρισή τους και την απόκτηση δικαιωμάτων ισότιμων με τον τουρκικό πληθυσμό. Η παραπάνω προοπτική ήταν για το Ερντογάν ήταν ανεπίτρεπτη, γι' αυτό αμέσως μετά την απομάκρυνση Νταβούτογλου (Μάιος 2016), σκλήρυνε εκ νέου τη θέση του έναντι των Κούρδων.

Και ερχόμαστε στο σήμερα που ο Κουρδικός «κίνδυνος», εσωτερικός και εξωτερικός, απειλεί την ακεραιότητα της Τουρκίας, γεγονός το οποίο σε συνδυασμό με τις εκλογές της 24^{ης} Ιουνίου 2018, στις οποίες διακυβεύεται το εσχάτως ανακηρυχθέν νέο πολίτευμα της Προεδρικής Δημοκρατίας⁴⁸³ αναγκάζει την Άγκυρα να αναζητήσει τρόπους αντιμετώπισης τόσο μιας εκλογικής αποτυχίας όσο και της εξουδετέρωσης των Κούρδων. Μια ενδεχόμενη εκλογική ήττα δεν θα είχε μόνον ως αποτέλεσμα την αλλαγή προέδρου της Τουρκικής Δημοκρατίας, αλλά θα σήμαινε και το τέλος της εποχής Ερντογάν, θέτοντας σε κίνδυνο εκτός από την πολιτική του επιβίωση, και αυτήν ακόμα τη φυσική, του ιδίου και του στενού του κύκλου (οικογενείας και συνεργατών). Γι' αυτό και αποφάσισε να αλλοιώσει τον πληθυσμό στις κουρδικές περιοχές, εγκαθιστώντας πρόσφυγες δίδοντάς τους υπηκοότητα και κατά συνέπεια δικαίωμα ψήφου. Δηλαδή, ουσιαστικά εξαγοράζει ψήφους και ταυτόχρονα μεταβάλλει την εκλογική τάση στις κουρδικές περιοχές, οι οποίες είχαν δώσει το στίγμα τους κατά το δημοψήφισμα του

⁴⁸³ Την Κυριακή 16 Απριλίου 2017 διεξήχθη στην Τουρκία συνταγματικό δημοψήφισμα για την προέγκριση 18 προτεινόμενων τροποποιήσεων του τουρκικού συντάγματος, οι οποίες θα μετατρέψουν το πολίτευμα της χώρας από Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία σε Προεδρική Δημοκρατία. Το αποτέλεσμα, σε ποσοστά, ήταν οριακό υπέρ του «ναι», με 51,4%. Σε απόλυτους αριθμούς, το «ναι» συγκέντρωσε περί τα 25,2 εκατομμύρια ψήφους, ενώ υπέρ του «όχι» τάχθηκαν 23,8 περίπου εκατομμύρια πολίτες. Οι τροποποιήσεις αποτελούν πρόταση του κυβερνώντος Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) και του ηγέτη του και προέδρου της Τουρκίας, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Υπέρ των αλλαγών τάχθηκε και το Κόμμα Εθνικιστικού Κινήματος (ΜΗΡ). Στο στρατόπεδο του «όχι» συντάχθηκαν, από διαφορετική σκοπιά, τα άλλα δύο κόμματα του τουρκικού κοινοβουλίου, το κεμαλικής ιδεολογίας Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (CHP) και το αριστερό ΗDP. Κατά της αλλαγής τάχθηκε και η πλειοψηφία του Κουρδικού πληθυσμού. Πρέπει να σημειωθεί ότι η αντιπολίτευση αμφισβήτησε το αποτέλεσμα και έκανε λόγο για νοθεία.

προηγούμενου έτους. Η πρακτική εγκαινιάστηκε το 2016 αλλά όχι μεθοδικά και δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, όπως έδειξε το δημοψήφισμα⁴⁸⁴.

Έτσι λοιπόν, τώρα κινείται πιο προσεκτικά και στοχευμένα, όπως προσεκτικά κινείται και με ό,τι έχει να κάνει με την πίεση που ασκεί στην Ε.Ε.. Η Άγκυρα δηλαδή γνωρίζει πολύ καλά την αρνητική – εχθρική στάση πολλών κρατών – μελών της Ε.Ε. έναντι των μεταναστών και ειδικότερα την επίσημη θέση αυτών των χωρών ότι δεν επιθυμούν καν να τους υποδεχθούν, έστω και προσωρινά στο έδαφός τους (όπως οι χώρες του wisegrad⁴⁸⁵), γι' αυτό και αξιώνουν την παραμονή των μεταναστών στην πρώτη χώρα εισόδου. Η κατάσταση όμως που επικρατεί στις χώρες αυτές, κυρίως στην Ελλάδα και την Ιταλία, όπου οι δομές φιλοξενίας έχουν ξεπεράσει κατά πολύ τα όριά τους, μία κατάσταση η οποία είναι γνωστή στην Τουρκία (τουλάχιστον όσον αφορά στην Ελλάδα, αφού εκείνη ευθύνεται γι' αυτήν) και η πολιτική της Ε.Ε. να ενισχύσει οικονομικά την Τουρκία ως χώρα διαμετακόμισης, άνοιξε στην Τουρκία τον δρόμο για τη χρησιμοποίηση των ροών αυτών ως «πολιτικού όπλου». Και μάλιστα οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι πρόκειται για αποτελεσματικό όπλο, αφού έχει ήδη λάβει 3 δισ. ευρώ για τα έτη 2016-2017 και θα λάβει ακόμα 3 δισ. για το 2018⁴⁸⁶.

Τέλος, τίθεται το θέμα της ισλαμικής διείσδυσης στην Ευρώπη με τις ευλογίες του Ερντογάν, στο πλαίσιο της εκ των έσω άλωσης της και της κάμψης όποιων αντιστάσεων κατά της Ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας. Είναι πρόδηλη πλέον η επιφυλακτικότητα με την οποία αντιμετωπίζουν οι Ευρωπαίοι την προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε., η οποία και θα σήμαινε αυτόματα την μετάλλαξη της σε ένα μόρφωμα μακριά από τα όνειρα των ιδρυτών της. Και επειδή τα όνειρα μικρή σημασία έχουν την εποχή που ζούμε, η ριζοσπαστικοποίηση της γείτονος είναι αυτό που ανησυχεί περισσότερο τους εταίρους μας. Όμως, το ευρωπαϊκό οικοδόμημα δύναται να «πέσει» χρησιμοποιώντας τις ίδιες τις δημοκρατικές του δομές ως «Δούρειο Ίππο». Η πλειοψηφία τόσο των εθνικών κοινοβουλίων, όσο και του ευρωπαϊκού, στηρίζεται στη βούληση των ευρωπαίων πολιτών. Η αλλαγή της ταυτότητας του εκλογικού σώματος

⁴⁸⁴ www.telegraph.co.uk/news/2016/07/03/turkey-plans-to-offer-citizenship-to-syrian-refugees/, 30/4/2018, www.aljazeera.com/news/2016/07/erdogan-syrian-refugees-turkish-citizens-160703133739430.html, 30/4/2018, Σκαφιδάς Γιώργος, *Ο Ερντογάν 'στήνει' κάλπες με κορδέλες, τανκς και απειλές*, Έθνος της Κυριακής, 28/1/2018

⁴⁸⁵ <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=777669>, πρόσβαση 20/4/2017.

⁴⁸⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες, 14 Μαρτίου 2018, europa.eu/rapid/press-release_IP-18-1723_el.pdf, πρόσβαση 30/4/2018.

με τη σταδιακή ενσωμάτωση μουσουλμάνων, προερχόμενων και υποστηριζόμενων από την Τουρκία, θα προκαλέσει συν τω χρόνω την μεταστροφή του αρνητικού γι' αυτήν κλίματος, που επικρατεί σήμερα στην Ευρώπη. Άρα, δεν είναι αδύνατο σε μερικά χρόνια να είναι η Ε.Ε. εκείνη που θα επιδιώκει την ένταξη της γείτονος στην Ε.Ε.. Ήδη, στο Βέλγιο έχουμε το Ισλαμικό Κόμμα, στη Γαλλία το αντίστοιχο Μουσουλμανικό και στην Ελλάδα το μουσουλμανικό στοιχείο στη Θράκη ενισχύεται υπό την καθοδήγηση, ενίσχυση της Άγκυρας και την αδιαφορία της Ελλάδας.

Καθίσταται λοιπόν αναγκαία η άμεση αντιμετώπιση του μεταναστευτικού προβλήματος. Είναι μια ωρολογιακή βόμβα, η οποία απειλεί την Ευρώπη. Δεν αποτελεί μόνον πρόβλημα της Ελλάδας ή της Ιταλίας, ως τις χώρες υποδοχής. Είναι κίνδυνος για όλη την Ε.Ε., ασχέτως αν χώρες όπως η Γερμανία, βραχυπρόθεσμα επωφελούνται λόγω της ανανέωσης του εργατικού της δυναμικού, η οποία γίνεται με την είσοδο στην αγορά εργασίας νέων, ηλικιακά, μεταναστών. Επίσης, η Ε.Ε. απαιτείται να συνειδητοποιήσει ότι το πρόβλημα δεν επιλύεται με την οικονομική ενίσχυση της Τουρκίας, αφενός διότι, όπως έχει αποδείξει η μέχρι σήμερα εμπειρία, η Άγκυρα δεν δεσμεύεται από κανενός είδους συμφωνία με αποτέλεσμα όταν θελήσει να πιέσει την Ευρώπη να ανοίγει τις «κάνουλες» και αφετέρου, όσο η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. θα είναι συνδεδεμένη με μία «ανθρωπιστική» ρητορική, η οποία λειτουργεί ως πόλος έλξης των απανταχού ευρισκομένων στη γη κατατρεγμένων, οι ροές δεν θα μειώνονται, τουναντίον θα αυξάνονται.

Μόνον η θωράκιση των συνόρων της Ε.Ε. από τα ίδια της τα μέλη θα μπορέσει να ανατρέψει την επικρατούσα τάση. Η δεδομένη τεχνολογική της υπεροπλία σε συνδυασμό με την αποφασιστικότητα να αποκρούσει τη σκοπίμως δημιουργηθείσα απειλή, θα οικοδομήσει την απαραίτητη και αξιόπιστη δύναμη αποτροπής. Ακόμα και σε περίπτωση μη υλοποίησης των παραπάνω, η Ελλάδα οφείλει στους πολίτες της να εφαρμόσει σχέδια με τα οποία θα τους προστατέψει, εκείνους και τις περιουσίες τους από τον εν δυνάμει κίνδυνο της ανεξέλεγκτης μετανάστευσης, η οποία και λαμβάνει διαστάσεις ασύμμετρης απειλής και ως τέτοια θα πρέπει να αντιμετωπίζεται. Άλλωστε, όπως έχουμε προαναφέρει, ο Ratzel εκλάμβανε τη μετανάστευση ως «επέκταση ενός ζωτικού χώρου πέρα από τα όριά του».

6.2.6 Συμμετοχή στη διαμόρφωση της νέας κοινής ευρωπαϊκής προοπτικής

Οι γεωπολιτικές αναταραχές που αναδύθηκαν τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της «Αραβικής Άνοιξης», του Ισλαμικού Κράτους και της Συριακής κρίσης, σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση που έπληξε την Ε.Ε. και ιδιαίτερα, τις χώρες του Νότου Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία και Κύπρο, αποκάλυψε τις εγγενείς αδυναμίες του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Είναι πράγματι ένα οικοδόμημα, το οποίο, όπως αποδείχθηκε, στηρίζεται σε χρηματο-οικονομικά θεμέλια. Τα πλούσια και ισχυρά κράτη – μέλη, ιδιαιτέρως αυτά του Βορρά όπως η Γερμανία, η Ολλανδία, η Φινλανδία, η Αυστρία κ.α., καθώς και τα εσχάτως εντεταγμένα, πρώην ανήκοντα στο πάλαι ποτέ ανατολικό μπλοκ, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Λετονία κλπ., αποκάλυψαν τους πραγματικούς λόγους συμμετοχής τους σε αυτήν την ευρωπαϊκή προσπάθεια, η οποία δεν είναι άλλη από την οικονομική τους ανάπτυξη και διαμέσου αυτής, την ευημερία των λαών τους, αδιαφορώντας εμμέσως, πολλές φορές και άμεσα για την κατάσταση στα χειμαζόμενα από την κρίση κράτη-μέλη.

Ειδικά η Ελλάδα, η οποία από το 2010 βιώνει την κρίση, αντιμετώπισε την «αλληλεγγύη» των λοιπών εταίρων, οι οποίοι, εκτός ορισμένων εξαιρέσεων, επέδειξαν μία άκρως τιμωρητική στάση με σκοπό τον περιορισμό των οικονομικών και μόνον απωλειών. Ασφαλώς και το θέμα της παρούσας εργασίας δεν είναι η αναζήτηση των αιτιών της Ελληνικής κρίσης και η απόδοση ευθυνών, πλην όμως κρίνεται σκόπιμο να υπογραμμισθεί η «συνενοχή» της Ευρώπης αφενός με την υπέρμετρη, συχνά χωρίς όρια, πολιτική επιδοτήσεων, η οποία οδήγησε τη χώρα στον άκρατο καταναλωτισμό, που εξυπηρετούσε βεβαίως τα συμφέροντα των πλούσιων βιομηχανικών χωρών, οι οποίες μας πουλούσαν τα ακριβά προϊόντα τους, αφετέρου με τον ανύπαρκτο ή ελλιπή έλεγχο της ορθής χρησιμοποίησης των επιδοτήσεων. Παρόλα αυτά, η Ελλάδα από το 2010 υφίσταται τη βάσανο των μνημονίων και της αυστηρής επιτήρησης από τους εταίρους της, οι οποίοι και βέβαια νοιάζονται για το καλό της.

Όπως για το καλό της ενδιαφέρονται οι ευρωπαίοι εταίροι μας όταν, όπως είδαμε και πιο πάνω, δεν δέχονται να δεχθούν μετανάστες στο έδαφός τους, μετανάστες οι οποίοι εισήλθαν στην επικράτεια της Ε.Ε.. Και πάλι δείχνοντας την «αλληλεγγύη» τους υπεδείκνυαν την Ελλάδα ως υπαίτια και ως τέτοια θα έπρεπε να κρατήσει τους μετανάστες στο έδαφός της, ξεχνώντας βέβαια ποιος βομβάρδισε τη Λιβύη ή ποιος συμμετείχε στις επιχειρήσεις στο Ιράκ και στη Συρία. Τα ενιαία σύνορα της Ευρώπης υφίστανται τελικά, μόνον για την ελεύθερη διακίνηση

αγαθών, κεφαλαίων και προσώπων που εμείς επιθυμούμε, και όχι όλων ανεξαρτήτως των ευρισκομένων εντός Ε.Ε..

Η Ευρώπη λοιπόν, διέρχεται κρίση και όχι απλώς μια οικονομική, όπως θέλουν να την παρουσιάζουν αρκετοί, αλλά μια κρίση ταυτότητας, ιδεών και αξιών. Η Ε.Ε. γεννήθηκε την επαύριον του Β΄ ΠΠ με σκοπό να φέρει κοντά όλες τις κατεστραμμένες από τον πόλεμο χώρες της Ευρώπης, νικητές και ηττημένους και να δημιουργήσει μια ειρηνική ένωση, βασισμένη στα ιδεώδη της δημοκρατίας, της ισότητας, της δικαιοσύνης και του αμοιβαίου σεβασμού, η οποία μέσω της συνεργασίας και της ευημερίας θα απέτρεπε νέους πολέμους. Μετά από τόσα χρόνια, το μόνο που έμεινε είναι η ευημερία και μάλιστα η πιο φθηνή της εκδοχή, η οικονομική.

Η ανεξέλεγκτη επέκταση της Ε.Ε. με την εισδοχή ετερόκλιτων μελών, πολλά από τα οποία δεν ενστερνίζονται τις ιδέες και τις αξίες της, είτε λόγω πολιτιστικών καταβολών (καθαρά μερκαντιλιστικές κοινωνίες), είτε λόγω βιωματικών εμπειριών (ιδιαίτερα οι πρώην Ανατολικές χώρες), ουσιαστικά διάβρωσαν τα θεμέλια της Ένωσης, δημιουργώντας ένα μόρφωμα, το οποίο τελικά αντιδρά στα κελεύσματα των αγορών και αδιαφορεί για τις λοιπές πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Οφείλουμε να αποδεχθούμε ότι τα κίνητρα εισόδου στην Ε.Ε. για τα περισσότερα μέλη, ως μην εξαιρούμε και τον εαυτό μας, είναι καθαρά ωφελμιστικά. Ειδικά για τα πρώην Ανατολικά κράτη, τα οποία από τη μία στιγμή στην άλλη έχασαν τα πάντα και βρέθηκαν σε ένα περιβάλλον ανταγωνιστικό και, άρα εχθρικό, η Ένωση αποτέλεσε το υπήνεμο εκείνο λιμάνι που θα τους παρείχε την ασφάλεια, κατά βάση την οικονομική και κατ' επέκταση τη συνολική που επιζητούσαν. Ήταν γι' αυτά ένας μονόδρομος, μια λύση ανάγκης. Αλλά και για άλλα κράτη, όπως την Κύπρο, η Ε.Ε. ήταν ένας φορέας ασφάλειας, μία συμμαχία για την αντιμετώπιση χρονιζόντων προβλημάτων.

Άρα, η «χειραγώγηση» της Ένωσης για αυστηρά εθνοκρατικά συμφέροντα, την οδήγησε στη σημερινή κατάσταση όπου ουδείς πραγματικά ενδιαφέρεται για αξίες και ιδεώδη, πολλώ δε μάλλον για τα προβλήματα των εταίρων του. Το μόνο που ενδιαφέρει τα κράτη – μέλη είναι η διατήρηση των κεκτημένων και η απόκτηση περισσότερων δικαιωμάτων και προνομίων.

Είναι αναγκαία λοιπόν για να εξασφαλισθεί η επιβίωση της Ε.Ε., η άμεση προώθηση της πολιτικής εμβάθυνσης και η ενίσχυση του πολιτικού οργανισμού της Ενωμένης Ευρώπης. Η εσωτερική αναδιοργάνωση της Ένωσης με την ενίσχυση των θεσμών της, πέραν των οικονομικών, οι οποίοι είναι και οι μόνοι που λειτουργούν, ώστε να αποκτήσουν έναν ανθρωποκε-

ντρικό προσανατολισμό που θα προάγει την πραγματική αλληλεγγύη μεταξύ των μελών, θα διαμορφώσει τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες, που θα επιτρέψουν τη διάχυση των θεμελιωδών ιδεών και αξιών, οι οποίες και αποτέλεσαν το έναυσμα για τη δημιουργία της Ένωσης.

Κι εδώ τίθεται το ερώτημα για το πώς είναι δυνατόν να επιτευχθεί αυτό. Η απάντηση δεν είναι εύκολη, αν δεν θέλουμε να πέσουμε στην παγίδα των ευχολογίων. Ιδιαίτερα σήμερα που ο ευρωσκεπτικισμός ενδυναμώνεται μέρα με τη μέρα και ακραίες φωνές κατά της Ε.Ε. επικρατούν, με αποκορύφωμα την εκούσια έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου (BREXIT), οφείλουμε νηφάλια να αποδεχθούμε την αποτυχία της και να επανεκκινήσουμε με νέες συνθήκες που θα εξασφαλίζουν την εμβάθυνση, έστω και εις βάρος του οικονομικού κέρδους. Νέες συνθήκες που όχι απλώς θα δημιουργούν ένα υπερεθνικό νομικό πλαίσιο, το οποίο θα είναι αναγκαστικό για τα κράτη-μέλη, αλλά και τις συνθήκες που θα προστατεύουν τις αρχές και τις αξίες της Ένωσης και θα τις επιβάλλουν στα κ-μ ή στα επιθυμούντα προς ένταξη μέλη. Και, όπως η οικονομική επιτήρηση που βιώσαμε τα τελευταία οκτώ χρόνια, είχε ως σκοπό την παρακολούθηση των μνημονιακών μας υποχρεώσεων, έτσι θα πρέπει να προβλεφθεί αυστηρή επιτήρηση για όλα τα κ-μ σχετικά με την τήρηση των ιδεωδών και των αξιών της Ε.Ε..

Αλλά γι αυτό χρειάζεται παιδεία, την οποία δυστυχώς ο σύγχρονος Ευρωπαίος δεν διαθέτει. Και δεν την διαθέτει, διότι στον βωμό της πολυπολιτισμικότητας μπολιάστηκε με την κατ'επίφαση ιδέα της ανοχής, απεμπολώντας έτσι την ίδια του την αξιοπρέπεια, επιτρέποντας σε αλλότριους να κατατρώγουν την ύπαρξή του. Η Ε.Ε. δεν πρέπει να στηρίζεται στην ανοχή, αλλά στον σεβασμό. Η ανοχή είναι εφήμερη και έχει όρια, όταν δε πάψει να υπάρχει παραχωρεί τη θέση της στο μίσος και στη βία. Αντίθετα, ο σεβασμός είναι σχέση αμφίδρομη και παντοτινή και μόνο μέσα από την παιδεία μπορούμε να μάθουμε ποιος αξίζει τον σεβασμό μας και πώς εμείς θα κερδίσουμε τον σεβασμό των άλλων. Ας ανατρέξουμε λοιπόν στο Αριστοτέλη⁴⁸⁷, κατά τον οποίο η αντίληψη του αγαθού είναι διαφορετική για κάθε άνθρωπο ανάλογα με το τι επιδιώκει: για τον γιατρό είναι η υγεία, για τον καλλιτέχνη το έργο τέχνης κοκ. πόσω δε μάλλον όταν πρόκειται για διαφορετικούς πολιτισμούς ή θρησκείες, για να αντιληφθούμε την ου-

⁴⁸⁷ Αριστοτέλης, *Ηθικά – Νικομάχεια*, Βιβλίο Α', 1097a 7, 26-28,

http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=78, πρόσβαση 3/7/2017.

τοπία που επιδιώκουν κάποιοι που ευαγγελίζονται την πολυπολιτισμικότητα, χωρίς την επιβολή ενός αυστηρού, σαφώς καθορισμένου κοινωνικού πλαισίου συμπεριφοράς.

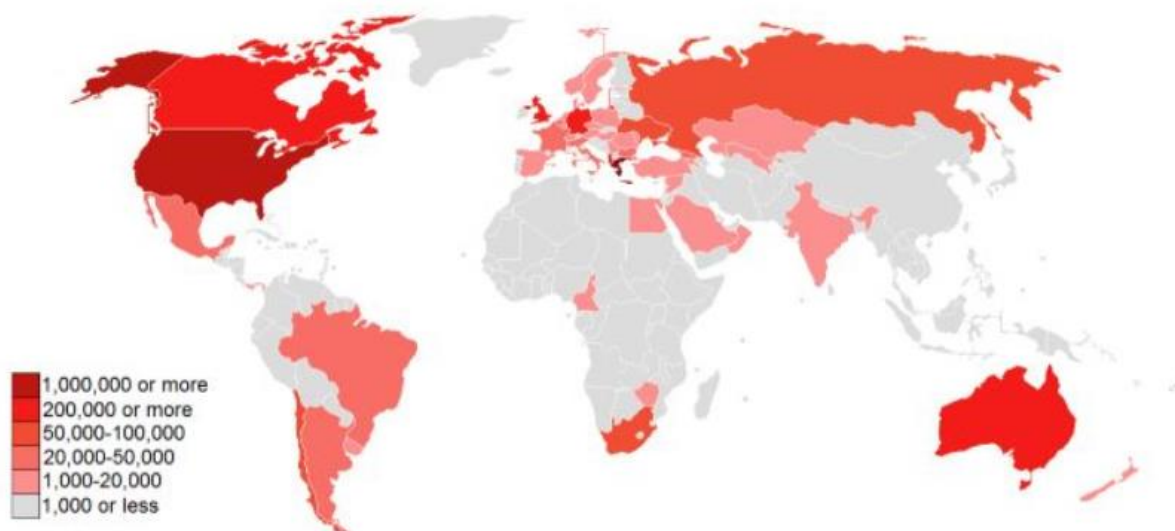
Η ριζική αυτή αναμόρφωση της Ε.Ε. θα έχει ορατά αποτελέσματα και στην ενεργειακή της ασφάλεια, αφού η πολυπόθητη πολιτική εμβάθυνση που περιγράψαμε, θα οδηγήσει στην αναζήτηση λύσεων εντός της ευρωπαϊκής οικογένειας και όχι περιστασιακά και καιροσκοπικά εκτός αυτής. Γιατί λοιπόν να ενισχύονται προσπάθειες, όπως ο Nord Stream και όχι η υλοποίηση σχεδίων εταιρών της Ανατολικής Μεσογείου ή της Β. Θάλασσας; Γιατί στα πρότυπα του Ευρωπαϊκού Αμυντικού Οργανισμού (EDA), ο οποίος έχει σκοπό να προάγει την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία και τη διαλειτουργικότητα, να μην υπάρχει ένας αντίστοιχος Ευρωπαϊκός Οργανισμός Ενέργειας, ο οποίος θα ασχολείται με την ανάπτυξη των ενεργειακών υποδομών στην Ένωση με σκοπό την εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας⁴⁸⁸, διασφαλίζοντας τη συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών πετρελαϊκών εταιρειών και την εκμετάλλευση των ευρωπαϊκών πόρων; Μπορεί ο EDA να έχει καταφέρει λίγα στο πλαίσιο της άμυνας, όμως είναι ένα βήμα προς την κατεύθυνση της ολοκλήρωσης, είναι οδοδείκτης για τον τομέα της ενέργειας και για το πως θα πρέπει να πορευθούμε στο μέλλον.

6.2.7 Ενεργοποίηση του απόδημου Ελληνισμού

Τεράστιο κεφάλαιο για το Ελληνικό Έθνος αποτελεί ο Ελληνισμός της Διασποράς, ο απόδημος Ελληνισμός, όλοι εκείνοι δηλαδή οι Έλληνες που έφυγαν από την πατρίδα τα δύσκολα χρόνια για να αναζητήσουν μια καλύτερη τύχη γι'αυτούς και τα παιδιά τους, αλλά που ποτέ δεν έπαψαν να νιώθουν και να είναι Έλληνες. Σήμερα, περισσότεροι από 5.000.000 πολίτες ελληνικής καταγωγής, ζουν εκτός των ελληνικών συνόρων, διεσπαρμένοι σε 140 χώρες της υφελίου. Μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμού ελληνικής καταγωγής παρατηρούμε στις Η.Π.Α. (περί τα 3.000.000), με δεύτερη την Ευρώπη (1.000.000)- συμπεριλαμβανομένων και των χωρών της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως-, την Αυστραλία (650.000 με 700.000), τον Κανα-

⁴⁸⁸ Ο μόνος ευρωπαϊκός οργανισμός για την ενέργεια που υφίσταται είναι ο Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER), ο οποίος ως σκοπό έχει την εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας και παράλληλα βοηθά τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές να ασκούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο τα ρυθμιστικά τους καθήκοντα και, όπου κρίνεται σκόπιμο, συντονίζει τις εργασίες τους. Δηλαδή, όπως λέει και ο τίτλος του, απλώς ρυθμίζει και δεν ασχολείται με την εξεύρεση, παραγωγή, μεταφορά της ενέργειας, https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/acer_el, πρόσβαση 2/5/2018.

δά (περί τις 350.000), την Ασία – Αφρική (περί τις 100.000) και την Κεντρική και Νότια Αμερική (περί τις 60.000)⁴⁸⁹.

Χάρτης 55: Πληθυσμιακά στοιχεία διασποράς

Πηγή: <http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=16>, πρόσβαση 2/5/2018

Έχουμε την τύχη λοιπόν, ως Έθνος, να διαθέτουμε αμιγώς Ελληνικές κοινότητες σε σχεδόν ολόκληρο τον ανεπτυγμένο κόσμο και μάλιστα οι κοινότητες αυτές αποτελούνται πλέον από αξιόλογα και καταξιωμένα, στη χώρα όπου διαβιούν, μέλη. Εμμέσως η Ελλάδα κάνει «επίδειξη σημαίας» σε χώρες μακριά από αυτήν, σε χώρες όμως που διαθέτουν δύναμη και παγκόσμια επιρροή, όπως στις ΗΠΑ και στη Ρωσία. Πέραν όμως από απλή παρουσία σε αυτές τις χώρες, θα μπορούσαμε μέσω του απόδημου Ελληνισμού, να κάνουμε και προβολή ισχύος της χώρας μας. Και για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, θα μπορούσαμε να προβάλλουμε τις εθνικές μας θέσεις και να υποστηρίξουμε τα συμφέροντά μας δια των Ελλήνων της Διασποράς.

Συχνά ομιλούμε για το εβραϊκό λόμπυ και για το πως αυτό επηρεάζει τη λήψη αποφάσεων στην Αμερική. Αντίστοιχα, η δημιουργία ενός ελληνικού λόμπυ στις χώρες παρουσίας του ελληνικού στοιχείου είναι απαραίτητη για την προώθηση των συμφερόντων μας. Και σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αποδαιμονοποιήσουμε την έννοια του «λόμπυ» και να ξεπεράσουμε τις όποιες ιδεοληψίες. Ως λόμπυ εννοούμε μια ομάδα πίεσης για την επίτευξη συγκεκριμένων

⁴⁸⁹ Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού,

<http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=16>, πρόσβαση 2/5/2018.

στόχων. Γι' αυτόν τον λόγο, απλώς με την ύπαρξη του ελληνικού στοιχείου δεν εξυπακούεται η λειτουργία του ως λόμπυ κι εδώ είναι που πρέπει να εστιάσουμε τις προσπάθειές μας.

Για τη μετατροπή της κοινότητας σε λόμπυ ικανό να επηρεάσει τη διαδικασία λήψης απόφασης ενός οργανωμένου και ισχυρού κράτους, στο εσωτερικό του οποίου, όπως μπορούμε να φανταστούμε, λειτουργούν ανταγωνιστικά και άλλες ομάδες συμφερόντων, δεν αρκεί η κοινή καταγωγή και η αγάπη για την πατρίδα. Απαιτείται επιπλέον η εμπλοκή των μελών της στην επίτευξη των εθνικών στόχων, η απόδοση σε αυτά συγκεκριμένου, διακριτού και σημαντικού ρόλου στην όλη διαδικασία. Να δεσμευτούν τα μέλη με ένα θα λέγαμε «συμβόλαιο», η αμφίδρομη τήρηση του οποίου θα γεννά υποχρεώσεις, αλλά και δικαιώματα.

Θα πρέπει δηλαδή να αποβάλουμε όλοι εμείς της μητροπολιτικής Ελλάδας, την άποψη που έχουμε για τους ομογενείς μας στο εξωτερικό, ότι αγαπούν την χώρα μας και θα κάνουν τα πάντα για να την υποστηρίξουν. Καλούμαστε να συνειδητοποιήσουμε ότι σήμερα ο απόδημος Ελληνισμός στην πλειοψηφία του είναι δεύτερης και τρίτης γενιάς. Δηλαδή είναι άτομα που γεννήθηκαν στο εξωτερικό από Έλληνες γονείς (2^η γενιά), ή ελληνικής καταγωγής γονείς (3^η γενιά). Αυτά λοιπόν τα Ελληνικής καταγωγής μέλη της κοινότητας, είναι κατ' αρχάς πολίτες της χώρας, στην οποία γεννήθηκαν και δευτερευόντως νιώθουν Έλληνες. Πώς λοιπόν αυτούς τους ανθρώπους θα τους κινητοποιήσουμε υπέρ της χώρας μας, όταν μάλιστα πολλοί εξ αυτών δεν την έχουν καν επισκεφθεί; Μόνο αν τους κάνει η Ελλάδα να νιώσουν Έλληνες. Όταν τους συμπεριφερθεί ως Έλληνες.

Κι εδώ διαπιστώνουμε το κενό της πολιτικής για τον απόδημο Ελληνισμό. Η Πολιτεία διαχρονικά, πιστεύοντας, διότι έτσι εξυπηρετούσε το πολιτικό σύστημα, ότι αρκεί η αγάπη του παππού και της γιαγιάς και οι ξέγνοιαστες καλοκαιρινές διακοπές στο ηλιόλουστο νησί του Αιγαίου, για να σφυρηλατηθεί η Ελληνική συνείδηση, άφησε τους απόδημους στη μοίρα τους. Επιπλέον δε, με κάθε ευκαιρία, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των εθνικών μας εορτών ή σε περιόδους κρίσεων, όπως σήμερα, τους θύμιζε το καθήκον τους ως Έλληνες, απαιτώντας ουσιαστικά βοήθεια για να ξεπεραστούν τα όποια προβλήματα της «Μητέρας Πατρίδας». Ίσως για τους Έλληνες 1^{ης} γενιάς, γι' αυτούς δηλαδή που γεννήθηκαν εδώ και αναγκάστηκαν να φύγουν, ίσως γι αυτούς αυτό αρκούσε για να προστρέξουν, καταξιωμένοι πια, να βοηθήσουν. Ήταν και ένας λόγος αναγνώρισης των προσπαθειών τους τόσα χρόνια στη ξενιτιά και επιβεβαίωσης της ορθότητας της απόφασης να αναζητήσουν την τύχη τους αλλού.

Σήμερα όμως, για τους νέους 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς αυτό δεν αποτελεί κίνητρο. Αυτοί απαιτούν συμμετοχή και αναγνώριση για να κινητοποιηθούν. Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων στην Ελλάδα μέσω του δικαιώματος ψήφου στις εθνικές εκλογές⁴⁹⁰, κίνηση αναγνώρισης της ελληνικής τους καταγωγής, δίδοντας τους πρόσβαση στη λήψη αποφάσεων του κράτους και καθιστώντας τους συνυπεύθυνους για την υλοποίησή τους. Το αίσθημα ότι ένας στόχος, μια απόφαση μας ανήκει, γεννά αυτομάτως και την υποχρέωση να την πραγματοποιήσουμε και να αναλάβουμε και την ευθύνη σε περίπτωση αποτυχίας.

Αυτό λοιπόν το αίσθημα του «ανήκειν» οφείλουμε να προσφέρουμε στην ομογένεια και είναι αυτό που θα την μετατρέψει σε μία ομάδα, η οποία θα μπορεί και θα θέλει να επηρεάσει τις αποφάσεις των χωρών υποδοχής τους. Σε χώρες, όπως είναι οι ΗΠΑ, η Ρωσία, ο Καναδάς και η Γερμανία, οι οποίες ασκούν επιρροή διεθνώς και ουσιαστικά καθορίζουν το μέλλον της υφελίου και στις οποίες το ελληνικό στοιχείο είναι έντονο, σε αυτές λοιπόν τις χώρες ο ρόλος της Διασποράς είναι κρίσιμος και αναγκαίος. Είναι ανεπίτρεπτο σήμερα που η κατάσταση στο Σύμπλοκό/Συστημά μας είναι τόσο ρευστή και οι δρώντες σε αυτό τόσοι πολλοί και ετερόκλητοι, εμείς να αφήνουμε αναξιοποίητο το «όπλο» αυτό που διαθέτουμε, την ομογένεια μας, για λόγους και πάλι μικροκομματικούς. Δεν έχουμε την πολυτέλεια στον βωμό του πολιτικού κόστους να γυρίζουμε την πλάτη στους Έλληνες του εξωτερικού οι οποίοι και θέλουν, αλλά και μπορούν να συνδράμουν στον εθνικό σκοπό, επειδή είναι δύσκολο να χειραγωγηθούν από το πολιτικό σύστημα.⁴⁹¹

6.2.8 Αναχαίτιση των αλτρωτικών, επί της Ελλάδας, επιδιώξεων των γειτόνων

Υπάρχει μια λαϊκή παροιμία που λέει ότι: «Ο λύκος στην αναμπουμπούλα χαίρεται», η οποία και επιβεβαιώνει με τον καλύτερο τρόπο την κατάσταση που επικρατεί στη γειτονιά μας. Η Ελλάδα εμφανώς εξουθενωμένη από την πολύχρονη κρίση, η οποία έχει αφήσει τα σημάδια

⁴⁹⁰ Πάγιο αίτημα του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ) αποτελεί η χορήγηση του δικαιώματος ψήφου στους ομογενείς του εξωτερικού, διεκδικώντας μάλιστα την εκπροσώπηση της ομογένειας στο Ελληνικό Κοινοβούλιο. Πολλές προτάσεις και συζητήσεις έχουν γίνει επί αυτού του θέματος στη ΒτΕ, αλλά μέχρι σήμερα δεν έχει τελεσφορήσει. <http://el.sae.gr/?id=19042>, πρόσβαση 2/5/2018

⁴⁹¹ Ας αναλογιστούμε τι θα μπορούσαν να είχαν προσφέρει από τη θέση που κατείχαν, ομογενείς όπως ο Τζωρτζ Στεφανόπουλος (διευθυντής επικοινωνίας του Λευκού Οίκου με την εκλογή του Κλίντον) και ο Τζέιμς Σταυρίδης (Ανώτατος Στρατιωτικός Διοικητής του ΝΑΤΟ και Διοικητής της Αμερικανικής Διοίκησης Ευρώπης).

της σε όλους τους πυλώνες ισχύος, καλείται να αντιμετωπίσει και τον αλυτρωτισμό των γειτόνων της, άλλοτε δεδηλωμένο, όπως της Τουρκίας, της Αλβανίας και της Βόρειας Μακεδονίας και άλλοτε συγκεκαλυμμένο ή εν υπνώσει, όπως της Βουλγαρίας. Σε κάθε περίπτωση ο αλυτρωτισμός που προβάλλεται είναι επικίνδυνος και απαιτείται να αντιμετωπιστεί άμεσα.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι οι τρεις από τις τέσσερις χώρες που προβάλλουν τέτοιες αξιώσεις είναι σύμμαχοί μας ή εταίροι μας ή και τα δύο: η Αλβανία και η Τουρκία είναι μέλη του ΝΑΤΟ ενώ η Βουλγαρία είναι ταυτόχρονα μέλος του ΝΑΤΟ και της Ε.Ε.. Λογικά σκεπτόμενοι και έχοντας πάντα κατά νου το Διεθνές Δίκαιο, οι χώρες που αποτελούν κ-μ των διεθνών αυτών οργανισμών και συμμαχιών, αποδέχονται a priori τις διεθνείς συνθήκες, οι οποίες και έχουν διαμορφώσει το υφιστάμενο status quo. Εντούτοις, παρατηρούμε ότι οι εν λόγω χώρες ανακαλύπτουν, διαμορφώνουν, φαλκιδεύουν την ιστορία με σκοπό να στηρίξουν τις επιδιώξεις τους οι οποίες συν τω χρόνω μετατρέπονται σε απαιτήσεις.

Δεν είναι βέβαια σκοπός της παρούσης εργασίας η λεπτομερής παρουσίαση των επιμέρους απαιτήσεων που προβάλλει κάθε χώρα ξεχωριστά και η αντίκρουση τους, παραθέτοντας επιχειρήματα βασιζόμενα στην ιστορία ή στο διεθνές δίκαιο. Ο σκοπός μας είναι να αναδείξουμε την αναγκαιότητα αντιμετώπισης του προβλήματος, το οποίο άπτεται του πολιτικού πυλώνα ισχύος και το οποίο εξελισσόμενο δύναται να λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις και να αποδυναμώσει έτι περαιτέρω την χώρα μας. Ας μην ξεχνάμε το πώς προέκυψε το πρόβλημα του ονόματος της πάλαι ποτέ πΓΔΜ και τι τροπή έχει λάβει σήμερα.

Πρέπει δε, να έχουμε υπόψη μας ότι οι επιδιώξεις αυτές δρουν συνδυαστικά και υποστηρικτικά, δημιουργώντας διεθνώς ένα κλίμα αρνητικό για την Ελλάδα και αυτής ακόμα της αντικειμενικής ιστορικής αλήθειας, καθ'όσον οι μη ή ελάχιστα γνωρίζοντες, πείθονται από τα αλυτρωτικά επιχειρήματα τα οποία προβάλλονται ταυτόχρονα από περισσότερες της μιας χώρας. Έτσι λοιπόν βλέπουμε την πΓΔΜ και νυν Βόρεια Μακεδονία, η οποία με την υποστήριξη της Τουρκίας να παρουσιάζεται ως η «κληρονόμος» της Μακεδονίας, ή την Αλβανία, πάλι με σύμμαχο την Τουρκία, να εγείρει απαιτήσεις στην Ήπειρο και στο Ιόνιο, σε μια περίοδο κατά την οποία οι αδειοδοτήσεις για έρευνα υδρογονανθράκων στις περιοχές αυτές, είναι σε εξέλιξη. Υπάρχει επίσης και η ενεργός εμπλοκή της Άγκυρας στα πολιτικά δρώμενα της Βουλγαρίας μέσω της δημιουργίας τουρκικού κόμματος, του DOST, γεγονός το οποίο προοιωνίζει την αναζωπύρωση των εθνικιστικών τάσεων κατά της Ελλάδας. Τέλος, η διαρκής αμφισβήτηση της ελληνικότητας τόσο των νησιών του Αιγαίου, όσο και της Δυτικής Θράκης, από την Α-

γκυρα, συνθέτουν ένα σκηνικό συνεχούς πίεσης και απειλής, το οποίο βαίνει εξελισσόμενο και ενισχύεται μέσα από τα διεθνή fora.

Υπό το πρίσμα δε του γεωπολιτικού μας παράγοντα, της ενεργειακής ασφάλειας, οι αλυτρωτικές αυτές επιδιώξεις δύνανται να προξενήσουν προβλήματα στα εν εξελίξει προγράμματα κατασκευής ενεργειακών οδών, όπως αυτό του TAP ή αυτό του IGB. Παρατηρούμε ότι οι απαιτήσεις των «φίλων» – «συμμάχων» και «εταίρων» μας εστιάζονται στην περιοχή από την οποία διέρχονται ή θα διέλθουν οι αγωγοί μεταφοράς φυσικού αερίου από την Ανατολή προς την Ε.Ε.. Η δημιουργία κλίματος αμφιβολίας και ανασφάλειας περί του «ιδιοκτησιακού» καθεστώτος, ως μας επιτραπεί ο όρος, αποτελεί τόσο για τις εταιρείες υλοποίησης αυτών των προγραμμάτων όσο και για τις χώρες παραγωγής και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων, ανασταλτικό παράγοντα. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο κεφάλαιο όπου αναλύσαμε την ενεργειακή ασφάλεια, οι εμπλεκόμενοι σε αυτά τα σχέδια επιζητούν πρωταρχικά να εξασφαλίσουν την ασφάλεια της επένδυσής τους επιλέγοντας χώρες σταθερές, ασφαλείς και χωρίς προβλήματα, τα οποία εγκυμονούν την διακοπή ή ακόμα και την καθυστέρηση της υλοποίησης.

Έτσι, οι αμφισβητήσεις και οι εντάσεις που προκαλούνται από τις παραπάνω επιδιώξεις, έστω και σε επίπεδο λεκτικό «φοβίζουν» τους επενδυτές και γενικά όλους τους ενδιαφερόμενους. Γι' αυτόν τον λόγο επιβάλλεται η αποφασιστική παρέμβαση της Ελλάδας προκειμένου να τερματιστεί κάθε αλυτρωτική ρητορεία, πίσω από την οποία κρύβονται πάντα αναθεωρητικές βλέψεις, οι οποίες και θα αποτελέσουν εργαλείο προβολής ισχύος των εν λόγω χωρών στον Ελλαδικό χώρο και κατ' επέκταση στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Η μέχρι σήμερα, για ακόμα μια φορά, πολιτική επιλογή του κατευνασμού από μέρους της Αθήνας, ως στρατηγικής της αντιμετώπισης όλων αυτών των προσπαθειών έχει οδηγήσει στην ενδυνάμωση αυτών των φαινομένων. Παρά τη Συμφωνία των Πρεσπών, δεν πρέπει να λησμονούμε τη σθεναρή άρνηση των Σκοπίων, κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων για την εξεύρεση λύσης για το όνομα της εν λόγω χώρας, για την απαλοιφή των αλυτρωτικών αναφορών εις βάρος της χώρας μας στο Σύνταγμά τους. Όπως επίσης δεν πρέπει να ξεχνάμε και την εχθρική, θα λέγαμε, στάση των Τυράνων απέναντι στην Ελληνική μειονότητα, με κατεδαφίσεις σπιτιών στη Χιμάρα και την ανακήρυξη της «ανεξάρτητης Τσαμουριάς».⁴⁹²

⁴⁹² Το Νοέμβριο του 2016, οργανωμένοι Τσάμηδες στην Ευρώπη ανακήρυξαν την «ανεξάρτητη Τσαμουριά» και ανακοίνωσαν τη συγκρότηση προσωρινής κυβέρνησης με έδρα το Κόσοβο. Η απόφαση ελήφθη από τον «Δημο-

Στην Ελλάδα πιστεύουμε ότι οι διεθνείς συνθήκες, που διέπουν το υφιστάμενο καθεστώς των συνόρων μας είναι ικανές να μας προστατέψουν από κάθε είδους απειλή ή αμφισβήτηση. Είναι συνήθης η απάντηση από χείλη υπευθύνων ότι «η Ελλάδα δεν διεκδικεί αλλά και δεν παραχωρεί τίποτα». Όμως, για ακόμα μια φορά διαπιστώνουμε ότι αυτό δεν αρκεί. Μέχρι και οι λοιποί εταίροι και σύμμαχοι αδιαφορούν για συνθήκες και ιστορία. Δεν ενδιαφέρονται αν έχουμε δίκιο ή άδικο, αν παραβιάζεται το Διεθνές Δίκαιο ή αν καταστρατηγούνται οι επιμέρους συμφωνίες. Αυτό που τους ενδιαφέρει είναι αν θίγονται τα συμφέροντά τους⁴⁹³.

Άρα, καταλήγουμε και πάλι στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα καλείται μόνη της να εξαλείψει τον αλτρωτισμό, με όποια μέσα διαθέτει, παραμερίζοντας συναισθηματισμούς ή τους όρους «καλής γειτονίας», αφού τέτοιου είδους συμπεριφορές δεν έχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα στην περιοχή μας, η οποία άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι έχει χαρακτηριστεί ως η «πυριτιδαποθήκη» της Ευρώπης, καθώς η τελευταία, όπως συνηθίζει, δεν μπαίνει στον κόπο να μελετήσει την ιστορία, τη γενεσιουργό αιτία των προβλημάτων.

6.3 Οικονομικός πυλώνας

Η οικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα τα τελευταία οκτώ και πλέον χρόνια είχε ως κύριο αποτέλεσμα την εδραίωση στη συνείδηση όλων, Ελλήνων και ξένων, ότι η χώρα βρίσκεται σε τόσο δεινή οικονομική θέση ώστε να μην μπορεί να κάνει απολύτως τίποτε άλλο από το να προσπαθεί να βελτιώσει τα οικονομικά της. Καθημερινά οι οικονομικές αναλύσεις, διαπιστώσεις, θεωρίες και προτάσεις περιστρέφονται γύρω από την εξυπηρέτηση του χρέους της Ελλάδας προς τους δανειστές της και κατά συνέπεια σύσσωμο το πολιτικό προσωπικό έχει επιδοθεί σε έναν ατέρμονα αγώνα εξεύρεσης πόρων προς ικανοποίηση των «θεσμών». Στην προσπάθεια αυτή η Ελλάδα παρουσιάζεται διεθνώς αποδυναμωμένη, ανίσχυρη να ορθώσει λόγο, πέραν των μνημονιακών της υποχρεώσεων. Ο οικονομικός πυλώνας ισχύος ουσιαστικά

κρατικό Σύλλογο Τσαμερία», που εδρεύει στη Χάγη της Ολλανδίας και φέρεται να πρωτοστατεί στην προβολή του «τσάμικου ζητήματος» ανά την Ευρώπη με καταθέσεις φακέλων σε διεθνή φόρα και προσφυγές σε διεθνή δικαστήρια. Μάλιστα, τον Φεβρουάριο του 2016, οργανώσεις Τσάμηδων προσέφυγαν στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης, που εξετάζει κυρίως εγκλήματα πολέμου, όπου κατατέθηκε ο φάκελος για τις διεκδικήσεις τους στην Ελλάδα, χωρίς βέβαια να δικαιωθούν.

<http://www.kathimerini.gr/881730/article/epikairothta/politikh/dixognwmies-stoys-tsamhdes>, πρόσβαση 7/5/2018.

⁴⁹³ Τι πιο οφθαλμοφανές από την επί 44 χρόνια παράνομη κατοχή της Κύπρου.

διεγράφη από το λεξιλόγιο των ταγών της χώρας, υπό το βάρος του οικονομικού άγχους, το οποίο οφείλει να φέρει μέχρι τέλους.

Ωστόσο, έστω και στην παρούσα δύσκολη οικονομικά συγκυρία, η Ελλάδα ως ανεξάρτητο κράτος δύναται, και οφείλει να το πράξει, να σχεδιάσει το μέλλον της. Έτσι λοιπόν, ανεξαρτήτως του δυσβάστακτου χρέους που την ταλαιπωρεί, οι οικονομικές δυνάμεις της χώρας, οι οποίες υποστηρίζουν τον αντίστοιχο πυλώνα, δεν έχουν εκλείψει, δεν έχουν καταστραφεί. Απλώς θα λέγαμε ότι τελούν εν υπνώσει, εσκεμμένα ή όχι, αλλά σε κάθε περίπτωση υπάρχουν και αναμένουν την κατάλληλη διέγερση για να επαναδραστηριοποιηθούν. Ο ορθός προσανατολισμός και η στόχευση αποτελούν συστατικά απαραίτητα για την εκμετάλλευση των οικονομικού πυλώνα για την προβολή ισχύος της χώρας μας.

6.3.1 Υποστήριξη της κατασκευής του EASTMED

Η κατασκευή του αγωγού EASTMED αποτελεί τον κλειδολίθο για την οικονομική ενδυνάμωση της χώρας μας και την προβολή ισχύος στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Ευρώπης, δηλαδή στο σύνολο του Σύμπλοκου/Συστήματος μας. Από τη σύλληψη της ιδέας υλοποίησης του εν λόγω εγχειρήματος⁴⁹⁴, την εκπόνηση των μελετών βιωσιμότητας (Pre-Feed Studies)⁴⁹⁵; την ένταξη του στα Κοινά Προγράμματα Ενδιαφέροντος (PCI) της Ε.Ε., έως την υπογραφή του Συμφώνου Συναντίληψης μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών

⁴⁹⁴ Η ιδέα για τον αγωγό EastMed ανήκει στην ελληνοϊταλική κοινοπραξία Poseidon (50% ΔΕΠΙΑ, 50% Edison). Τη διετία 2011 - 2012, η ΔΕΠΙΑ διερεύνησε τη δυνατότητα κατασκευής του αγωγού Eastern Mediterranean Pipeline (EastMed) με στόχο την απευθείας μεταφορά φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα της Λεβαντίνης στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Φυσικού Αερίου, μέσω της Ελλάδας.

⁴⁹⁵ Το σύνολο των συγχρηματοδοτούμενων μελετών που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο των Pre-Feed Studies καθιστούν σαφή την τεχνική δυνατότητα πραγματοποίησης του έργου, την οικονομική βιωσιμότητα και την εμπορική ανταγωνιστικότητα του. Επίσης, επισημαίνουν την προστιθέμενη αξία του αγωγού EastMed, αλλά και το συμπληρωματικό του χαρακτήρα, στο πλαίσιο των προοπτικών εξαγωγής του φυσικού αερίου της Νοτιοανατολικής Μεσογείου για την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης.

Σύμφωνα με τις εν λόγω μελέτες, η σχεδιαζόμενη δυναμικότητα του αγωγού είναι 10 δισ. κυβ. μέτρα φυσικού αερίου (φ. α.) ετησίως, με δυνατότητα να ανέλθει στα 16 δισ. κυβ. μέτρα φ. α.. Σημειώνεται ότι ανάλογα έργα, αναφορικά με τη δυσκολία υλοποίησής τους λόγω του θαλάσσιου βάθους, είτε έχουν ήδη κατασκευασθεί και λειτουργούν με επιτυχία (αγωγός Medgas Αλγερία - Ισπανία), είτε είναι σε φάση έναρξης κατασκευής (αγωγός Galsi Αλγερία - Ιταλία).

και την αποδοχή από πλευράς της Ευρώπης, ο αγωγός «βυθιζόταν» και «αναδύονταν» συνεχώς στα φιλόξενα, κατά τα άλλα, νερά της Μεσογείου.

Ασφαλώς και το κόστος του έργου είναι μεγάλο. Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι δεν είναι δυνατόν να καθορισθεί εκ των προτέρων εξαιτίας του μεγέθους και της πολυπλοκότητας του. Επίσης, έχει διατυπωθεί από ειδικούς η άποψη: ότι οι εκμεταλλεύσιμες ποσότητες που έχουν μέχρι στιγμής επιβεβαιωθεί είναι σχετικά μικρές και δεν δικαιολογούν σήμερα το ρίσκο και το υψηλό κόστος κατασκευής του αγωγού. Επομένως, προς το παρόν προτείνονται ως πλέον βιώσιμες, άλλες εναλλακτικές λύσεις, όπως η μεταφορά υγροποιημένου αερίου (LNG) προς τις ευρωπαϊκές αγορές, ή η επιλογή χερσαίας όδευσης μέσω Τουρκίας.

Στα εισαγωγικά κεφάλαια του παρόντος πονήματος υπογράμμισαμε τη διττή λειτουργία των αγωγών: μεταφορά υδρογονανθράκων και ταυτόχρονα «μεταφορά» προβολή πολιτικο-οικονομικής ισχύος. Άρα, ένας τέτοιος αγωγός δεν συνδέει απλώς δύο σημεία. Ενώνει συμφέροντα, οικοδομεί συμμαχίες, σφυρηλατεί φιλίες. Η κατασκευή του αγωγού κρίνοντας τον λοιπόν, αμιγώς ως μια οικονομικού είδους επένδυση, με τα σημερινά δεδομένα, τα οποία και αυτά είναι σχετικά και θα το εξηγήσουμε στη συνέχεια, ίσως παρουσιάζεται μη βιώσιμος, δηλαδή όχι επικερδής.

Η βιωσιμότητα του εγχειρήματος κρίνεται ασφαλώς με τα δεδομένα που ισχύουν σήμερα. Θεμιτό, αν επρόκειτο για μια επένδυση, η οποία στηρίζεται σε σταθερές παραμέτρους και σε αναλλοίωτους παράγοντες, όπως για παράδειγμα την εκμετάλλευση ενός ορυχείου. Όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση η βιωσιμότητα του αγωγού εξαρτάται αφενός από το κόστος κατασκευής, το οποίο είναι αναμφισβήτητα υψηλό λόγω της υποθαλάσσιας όδευσης του και, ιδιαίτερα του μεγάλου βάθους και του ανάγλυφου του βυθού, αφετέρου από τις διαθέσιμες ποσότητες φυσικού αερίου που θα τροφοδοτήσουν τον αγωγό. Η σχεδιαζόμενη μεταφορική ικανότητα του αγωγού υπολογίζεται στα 10 δισ. κυβικά μέτρα ετησίως, με δυνατότητα να ανέλθει στα 16 δισ. κ.μ.

Οι πολέμιοι, λοιπόν, του έργου το συγκρίνουν με τον Nabucco, αγωγό αμερικανικών συμφερόντων, ανταγωνιστικός του South Stream ρωσικών συμφερόντων, ο οποίος θα τροφοδοτούσε την Ευρώπη με αέριο προερχόμενο από το Αζερμπαϊτζάν, Τουρκμενιστάν, Ιράν και Ιράκ. Το έργο εξαγγέλθηκε το 2002 με επισημότητα ως έργο που θα έλυne το πρόβλημα ενεργειακής τροφοδοσίας της Ευρώπης, ενώ ταυτόχρονα θα τερμάτιζε την εξάρτησή της από τη Ρωσία, ως ο πρώτος αγωγός ο οποίος θα παρέκαμπε την ρωσική επικράτεια. Τελικά το έργο

δεν υλοποιήθηκε ποτέ λόγω του μεγάλου κόστους, περί τα 5 δις. δολ., και, το σημαντικότερο, δεν υπήρχαν οι κατάλληλες ποσότητες αερίου για να λειτουργήσει ο αγωγός.

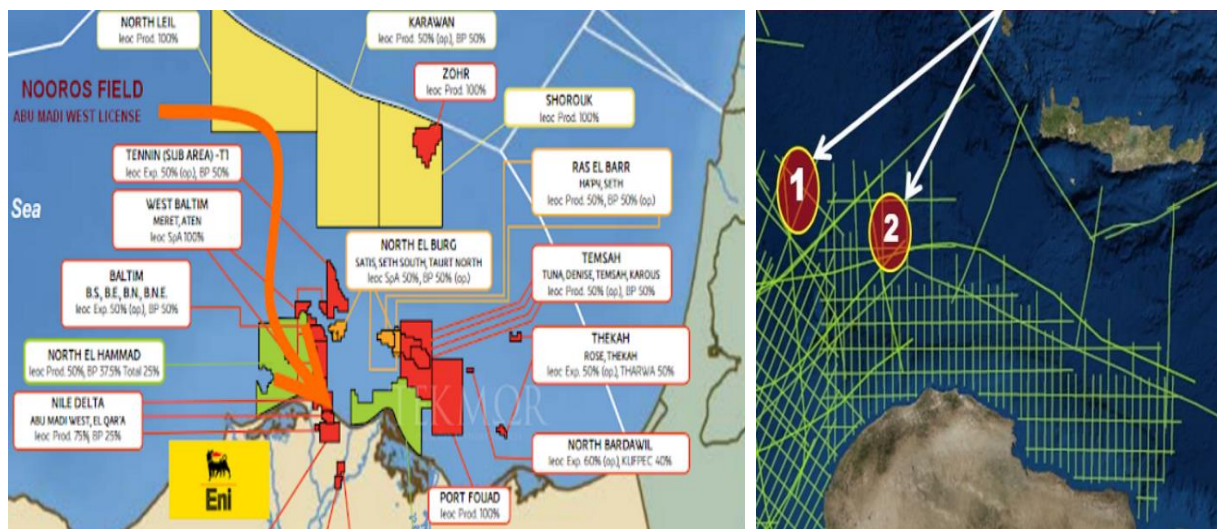
Η περίπτωση του EastMed μπορεί, εκ πρώτης όψεως να προσιδιάζει σε αυτήν του Nabucco, ωστόσο είναι εντελώς διαφορετική. Και στις δύο περιπτώσεις το εκτιμώμενο κόστος είναι υψηλό, 5 δις για τον Nabucco και 5 έως 8 δις για τον EastMed. Η ειδοποιός όμως διαφορά είναι η τροφοδοσία του: στον Nabucco οι προσφερόμενες ποσότητες που θα προέρχονταν από την Κασπία ήταν σχεδόν πλήρως καταγεγραμμένες και πεπερασμένες, ενώ η διασύνδεσή του με τα Ιρανικά κοιτάσματα, τα οποία θα του εξασφάλιζε την πολυπόθητη βιωσιμότητα δεν ήταν αποδεκτή από τις ΗΠΑ. Κατά αυτόν τον τρόπο ο αγωγός ήταν θνησιγενής από τη σύλληψή του.

Αντίθετα προς τον Nabucco, ο EastMed σχεδιάζεται σήμερα να τροφοδοτείται από ήδη ανακαλυφθέντα κοιτάσματα, όπως αυτά του Ισραήλ, που τελούν ήδη σε πλήρη ανάπτυξη και με βάση τα επίσημα στατιστικά στοιχεία διαθέτει περίπου 860 δις. κ.μ. φυσικού αερίου, προερχόμενα κυρίως από 3 κοιτάσματα: το «Tamar» (300 δις. κ.μ.), το «Leviathan» (500 δις. κ.μ.) και το σύμπλεγμα των μικρότερων κοιτασμάτων «Karish – Tanin» (55 δις. κ.μ.), καθώς επίσης και από το Κυπριακό κοιτάσμα «Αφροδίτη» (περίπου 125 δις. κ.μ.). Και σε αυτό το σημείο εστιάζουν όσοι αντιτίθενται στην κατασκευή του αγωγού επιχειρηματολογώντας ότι οι παραπάνω ποσότητες δεν είναι αρκετές να εγγυηθούν τη βιωσιμότητά του. Ασφαλώς και έχουν δίκιο. Ωστόσο παραλείπουν να αναφέρουν ότι έχουν ήδη προγραμματιστεί και βρίσκονται σε εξέλιξη, επιπλέον 4-5 γεωτρήσεις στην περιοχή της Λεβαντίνης: η ENI προγραμματίζει γεωτρήσεις στον στόχο «Καλυψώ» του κοιτάσματος 6, άλλη μία στον στόχο «Σουπιά» του κοιτάσματος 3, καθώς και στον στόχο «Ερατοσθένης» του οικοπέδου 8. Επίσης, η κοινοπραξία ExxonMobil - Qatar Petroleum, έχει ανακοινώσει ότι θα διενεργήσει 2 γεωτρήσεις στο κοιτάσμα 10, στους στόχους «Άνθεια» και «Δελφίνος».

Η προοπτική τροφοδοσίας του EastMed από τα πλούσια Αιγυπτιακά κοιτάσματα, αυτό του «Zohr», το οποίο είναι σε φάση εκμετάλλευσης, αλλά και το τριπλάσιου μεγέθους «Noor»⁴⁹⁶, το οποίο βρίσκεται σε φάση ανάπτυξης, καθώς επίσης και από τα μελλοντικά κοι-

⁴⁹⁶ Η ιταλική εταιρία ENI εκτιμά ότι εντόπισε ένα τεράστιο υπεράκτιο κοιτάσμα, το «Noor» βόρεια του Σινά, καθώς τα στοιχεία από τις σειсмоγραφικές έρευνες δείχνουν ότι μπορεί να είναι και τριπλάσιο σε μέγεθος από το Zohr. Τα αποθέματα πεδίου Noor αναμένεται να φθάσουν τα 90 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια. Η ENI μαζί με

τάσματα στην Ελληνική ΑΟΖ, τόσο τα ευρισκόμενα Ν-ΝΔ της Κρήτης, όσο και στο Ιόνιο, δεν αναφέρεται. Μάλιστα, η ύπαρξη Ελληνικών κοιτασμάτων υποβαθμίζεται παρόλες τις ενδείξεις που επιβεβαιώνουν την ύπαρξή τους. Η ανακάλυψη μάλιστα του κοιτάσματος «Noor» επιβεβαιώνει για ακόμα μία φορά την ύπαρξή τους, ειδικά στην ευρύτερη περιοχή της Λεκάνης του Ηροδότου (Νότια της Κρήτης), στην οποία και εντοπίζεται το εν λόγω κοιτάσμα.

Χάρτης 56: Κοίτασμα «Noor»

Πηγή: <https://www.egypttoday.com/Article/3/52895/Exploration-digging-in-Noor-field-to-start-in-August-Source>, πρόσβαση 28 /6/2018

Η αμερικανική γεωλογική εταιρεία (USGS)⁴⁹⁷ στην έκθεσή της το 2010 για την Ανατολική Μεσόγειο εκτιμούσε τα συνολικά ανακτήσιμα αποθέματα στα 4.000 δισ. κ.μ. Σήμερα και μετά από τις ήδη ανακαλυφθείσες ποσότητες και τις ενδείξεις για την ανακάλυψη νέων, σύμφωνα με το πιο αισιόδοξο σενάριο, τα συνολικά αποθέματα φυσικού αερίου εκτιμώνται περί τα 10.000 δισ. κ.μ. Σε κάθε περίπτωση, τα ισχύοντα στις διεθνείς αγορές ορίζουν ότι σχετικά με την τελική λήψη της απόφασης για την κατασκευή ή μη ενός αγωγού, λαμβάνονται υπόψη τα αντικειμενικά δεδομένα του έργου, που έχουν να κάνουν με τις διαθέσιμες αποδεδειγμένες ποσότητες υδρογονανθράκων τις τιμές αγοράς και πώλησής τους στους τελικούς αποδέκτες, τα

την ENI Tharwa Petroleum Company θα αρχίσουν τις γεωτρήσεις μόλις λάβουν τις απαραίτητες από την Αίγυπτο, άδειες, ευελπιστώντας εντός του καλοκαιριού (Αύγουστος 2018).

<https://www.egypttoday.com/Article/3/52895/Exploration-digging-in-Noor-field-to-start-in-August-Source>, πρόσβαση 28 /6/2018.

⁴⁹⁷ <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>, πρόσβαση 15/4/2015.

κόστη κατασκευής, τα τέλη διέλευσης, το χρηματοδοτικό σχήμα και το οικονομικό- επενδυτικό ρίσκο. Όμως καθώς η ερευνητική διαδικασία στην Ανατολική Μεσόγειο είναι σε πλήρη εξέλιξη και η εξαγωγή του φυσικού αερίου διαρκώς μεταβάλλεται λόγω της ανακάλυψης νέων κοιτασμάτων, οι διεθνείς πρακτικές ανατρέπονται από τις ίδιες τις καταστάσεις που επικρατούν.

Και αν οι πολυεθνικές εταιρείες εκμετάλλευσης πετρελαιοειδών δεν είναι διατεθειμένες να αλλάξουν «συνήθειες» παρά τα πολυάριθμα στοιχεία που συνηγορούν προς αυτήν την κατεύθυνση, αποτελεί ευθύνη των εμπλεκομένων κρατών στηριζόμενα στα γεωπολιτικά δεδομένα και τις γεωστρατηγικές επιδιώξεις, να επιβάλουν την υλοποίηση του εγχειρήματος, το οποίο και θα αλλάξει το ενεργειακό τοπίο στο Σύμπλοκό/Συστημά μας.

Άλλωστε η περίπτωση του EastMed δεν είναι μοναδική στο παγκόσμιο ενεργειακό στερέωμα. Η κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου Ιράν – Ινδία παρουσιάζει πάρα πολλές ομοιότητες, οι οποίες όπως λέμε στον χώρο της διοικητικής (management), μπορούν να λειτουργήσουν ως «καλύτερες πρακτικές» (best practices) για την υλοποίηση του EastMed. Ο αγωγός Ιράν – Ινδία θα διοχετεύει υποθαλασσίως το Ιρανικό αέριο από τα τεράστια κοιτάσματα του στη διψασμένη ενεργειακά Ινδία, η οποία και είναι αναδυόμενη παγκοσμίως οικονομία. Ο αγωγός μήκους 1.300 χλμ (σ.σ.: το υποθαλάσσιο τμήμα του EastMed από την Λεκάνη της Λεβαντίνης μέχρι την ηπειρωτική Ελλάδα, Πελοπόννησο, υπολογίζεται στα 1.200 χλμ), θα συνδέει τις δύο χώρες παρακάμπτοντας την ΑΟΖ του Πακιστάν λόγω των αντιρρήσεων που εγείρει η Ινδία. Ασφαλώς και μιλάμε για ένα έργο με υψηλό κόστος κατασκευής, η οποία σύμφωνα με τις πρώτες εκτιμήσεις θα υπερβεί τα 4,5 δις δολάρια⁴⁹⁸ Όμως αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η αποφασιστικότητα που επιδεικνύουν οι δύο χώρες για την κατασκευή του. Ιδιαίτερο επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει η εκτίμηση του κόστους του αερίου, το οποίο θα πληρώνει ο μέσος Ινδός μετά την υλοποίηση του έργου. Σήμερα στην Ινδία το αέριο προερχόμενο από LNG (μεταφερόμενο με πλοία) κοστίζει 7,50 δολάρια ανά εκατομμύριο BTU (British Thermal Unit), ενώ το αέριο παρεχόμενο από τον αγωγό θα κοστίζει 5-5,50

⁴⁹⁸ Το έργο έχουν αναλάβει να κατασκευάσουν οι δύο κρατικές εταιρείες: η Ιρανική, National Iranian Gas Export Company και της Ινδίας, η South Asia Gas Enterprise, με την υποστήριξη της Gazprom.

<https://economictimes.indiatimes.com/industry/energy/oil-gas/iran-in-talks-for-4-5-billion-undersea-gas-pipeline-to-gujarat/articleshow/50075440.cms>, πρόσβαση 28/6/2018.

δολάρια/εκατ.BTU⁴⁹⁹. Διαπιστώνουμε δηλαδή μία μείωση του κόστους του φυσικού αερίου κατά 2-2,5 δολάρια/εκατ.BTU, ήτοι 30%.

Χάρτης 57: Σχεδιαζόμενος αγωγός φυσικού αερίου Ιράν – Ινδία

Πηγή: <http://www.iran-bn.com/2017/02/25/construction-of-iran-oman-india-pipeline-imminent/>, πρόσβαση 28/6/2018

Όσον αφορά στον EastMed, μέχρι σήμερα δεν έχουν παρουσιαστεί αντίστοιχα στοιχεία, ώστε, πέραν του υψηλού κόστους κατασκευής, το οποίο αναφέρεται σε κάθε ευκαιρία προκειμένου να παρουσιάζεται ως μη ελκυστικός, να εξαχθούν ολοκληρωμένα συμπεράσματα για το αν τελικά για τους «πελάτες» αποτελεί οικονομικά συμφέρουσα λύση. Η φθηνή ενέργεια είναι βασικός συντελεστής της ανάπτυξης, που άλλωστε είναι και το επιδιωκόμενο για της δυτικού τύπου οικονομίες. Άρα, θα πρέπει να λάβουμε πολύ σοβαρά υπόψη μας αυτήν την παράμετρο.

Τελικά, όποιο και αν είναι το κόστος, η κατασκευή του EastMed αποτελεί θέμα υψίστης σημασίας για την Ελλάδα και επιλογή άμεσης προτεραιότητας, καθώς θα μπορέσει να αποτελέσει τον βατήρα για την οικονομική της ανάκαμψη και για την αναστήλωση του οικονομικού πυλώνα ισχύος, ο οποίος με τη σειρά του θα της εξασφαλίσει τους απαιτούμενους βαθμούς ε-

⁴⁹⁹ <https://economictimes.indiatimes.com/industry/energy/oil-gas/undersea-pipeline-from-iran-can-bring-cheaper-gas-to-india/articleshow/60378372.cms>, πρόσβαση 28/6/2018.

λευθερίας για την επικράτησή της ως μιας υπολογίσιμης δύναμης στο Σύμπλοκό μας. Τα παραπάνω θα αποδυναμώσουν την επιρροή της Τουρκίας στην Ε.Ε. και γενικά στη Δύση, περιορίζοντάς την στον φυσικό χώρο που της αναλογεί και ο οποίος κατοχυρώνεται από τις διεθνείς συνθήκες και το Διεθνές Δίκαιο, αποστερώντας από αυτήν τη δυνατότητα έγερσης απαιτήσεων στην ελληνική ΑΟΖ, αφού η διέλευση του αγωγού θα σηματοδοτήσει την *de facto* ανακήρυξή της, η οποία και ασφαλώς θα πρέπει να συνοδεύεται και από οριοθέτηση με τα αντισυμβαλλόμενα κράτη.

Φυσικά, όπως είδαμε στο κεφάλαιο 3.8 της παρούσης εργασίας, οι προσπάθειες της γείτονος, με αιχμή του δόρατος το υπογραφέν ΜΟU με τη Λιβύη, κατευθύνονται είτε προς την ακύρωση της υλοποίησης του αγωγού, είτε προς την επιβολή συμμετοχής της στην κοινοπραξία – συμμαχία των ενδιαφερόμενων χωρών. Τελικά όμως, οι ενέργειες αυτές λειτούργησαν ως επιταχυντές με αποτέλεσμα να επισπευθεί η υπογραφή της διακρατικής συμφωνίας⁵⁰⁰ μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ την 2^α Ιανουαρίου 2020 και να υπερκεραστούν οι οποιεσδήποτε επιφυλάξεις. Παράλληλα, στις ΗΠΑ υπεγράφη ο νόμος «EastMed Act»⁵⁰¹, με τον οποίο η Ουάσιγκτον διαμηνύει με επίσημο τρόπο ότι δεν οικοδομεί πλέον τη στρατηγική της στην περιοχή στον ρόλο πρωτίστως της Τουρκίας, αλλά ότι επενδύει διπλωματικά και ενεργειακά στο σχήμα Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ, το οποίο αποκτά και θεσμικά νευραλγικό ρόλο στην πολιτική ασφάλειας της Αμερικής.

6.3.2 Ενίσχυση της οικονομικής ζωής στα νησιά του Αιγαίου

Ζωτικός χώρος για την Ελλάδα αποτελεί αναμφισβήτητα το Αιγαίο και τα νησιά του. Πολλές φορές παρασυρόμεθα και εστιάζουμε το ενδιαφέρον μας στον υποθαλάσσιο πλούτο του ή στις νήσους, μικρονήσους και βραχονησίδες που διεκδικεί η Τουρκία, παραμελώντας τους κατοίκους των νησιών μας οι οποίοι κυριολεκτικά «φυλάττουν Θερμοπύλες». Πολλές φορές μάλιστα, για την αιτιολόγηση εφαρμογής αυστηρών οικονομικών μέτρων, τα οποία έπλητταν ευθέως τους κατοίκους των νησιών, υιοθετήθηκε η πρακτική της ισοπέδωσης, εξομοιώνοντας όλους τους κατοίκους. Έτσι παρατηρείται το φαινόμενο οι κάτοικοι των ακριτικών νησιών όπως του Καστελορίζου, της Ικαρίας, της Σύμης κλπ. να επιβαρύνονται οικονομικά

⁵⁰⁰ <https://www.cnn.gr/news/politiki/story/202777/agogos-EastMed-ta-minymata-stin-agkyra-kai-i-simasia-toy-gia-tin-ellada>, πρόσβαση 15/2/2020.

⁵⁰¹ <https://www.iefimerida.gr/kosmos/nomos-ipa-EastMed-act-antirriseis-tramp>, πρόσβαση 15/2/2020.

σύμφωνα με τα κριτήρια που ισχύουν για τους κατοίκους ιδιαιτέρως τουριστικών νησιών, όπως της Μυκόνου, ή της Σαντορίνης.

Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού νησιών στο Αιγαίο αποτελεί για την Ελλάδα το κυριότερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στον αγώνα επικράτησης το οποίο έχει ξεκινήσει η Άγκυρα εις βάρος μας, επινοώντας κάθε φορά και νέα επιχειρήματα – δικαιολογίες για να αμφισβητεί την Ελληνικότητα των νησιών, με απώτερο βέβαια σκοπό την απόκτηση στο Αιγαίο και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, δικαιωμάτων που θα δικαιολογούν την ανακήρυξη από μέρος της ΑΟΖ η οποία θα της επιτρέψει να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις ενεργειακές εξελίξεις στο Σύμπλοκό/Συστημά μας.

Δυστυχώς όμως η εγκατάλειψη των νησιών μας είναι πρόσφορο έδαφος για την γείτονα και όχι μόνον, για την οποιαδήποτε αμφισβήτηση. Νησιά όπως η Λεβίθα, η Πλάτη, το Γυαλί και πολλά άλλα, εγκαταλείφθηκαν από τους κατοίκους τους εξαιτίας της ανυπαρξίας οικονομικής δραστηριότητας και κατά συνέπεια αδυναμία υποστήριξης της ζωής. Και δεν είναι μόνον οι μικρές νήσοι που ερημώνουν. Νησιά μεγαλύτερα, όπως οι Λειψοί, το Αγαθονήσι, ο Αι-Στράτης κλπ. υποφέρουν ακριβώς από την ίδια «αρρώστια» καθιστώντας τα ουσιαστικά εύαλωτα στις ορέξεις κάθε είδους επιβουλεύα. Και ενώ τα νησιά μας αποτελούν στην πραγματικότητα την προέκταση της ηπειρωτικής χώρας, αυξάνοντας κατά πολύ την Ελληνική επικράτεια και κυριαρχία, η απουσία ζωής και δραστηριότητας τα μετατρέπει σε εύκολους στόχους για την επεκτατική πολιτική της Άγκυρας. Αδιάψευστη απόδειξη είναι τα Ίμια τα οποία από τη στιγμή που έπαψαν να έχουν κτηνοτροφική δραστηριότητα, άρχισε η Τουρκία να τα διεκδικεί και τελικά το 1996 να τα «γκριζάρει».

Έχουμε πολλάκις αναφερθεί στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του Montego Bay, η οποία αναφέρει ρητά ότι για να έχει ΑΟΖ ένα νησί ικανή και αναγκαία συνθήκη είναι η ύπαρξη οικονομικής ζωής. Και ενώ προσδοκούμε την ανακήρυξη ΑΟΖ, εντούτοις δεν κάνουμε το αυτονόητο: να αναπτύξουμε δραστηριότητα σε κάθε νήσο, μικρόνησο, βραχονησίδα που μας ανήκει και εξασφαλίζει την ενότητα, τη συνέχεια και την ευρύτητα της ΑΟΖ μας. Η πρόταση αυτή δεν είναι το καινούργιο ή το ανατρεπτικό. Πολλές φορές στο παρελθόν η ίδια πρόταση έχει έλθει στο προσκήνιο της πολιτικής και οικονομικής ζωής της χώρας μας, αλλά πάντα καταλήγει στο οικονομικό κόστος το οποίο, κατά τους ταγούς μας είναι δυσβάσταχτο. Στην περίπτωση μας όμως, δεν μιλάμε για μια επιχείρηση, για την προσφορά ενός προϊόντος, μιας υπηρεσίας. Μιλάμε για την Εθνική μας Κυριαρχία και την Εδαφική μας Ακεραιότητα, έννοιες

που αποτελούν, ή θα έπρεπε να αποτελούν, τον ακρογωνιαίο λίθο της επιβίωσης του Κράτους και του Έθνους μας.

Το οικονομικό κόστος είναι αυτό που κυριαρχεί από ενσκήψεως της κρίσης και επιβάλλει κάθε είδους απόφασης. Όμως και οικονομικά αν εξετάσουμε την πρόταση μας, θα διαπιστώσουμε ότι θα προκύψει κέρδος και όχι ζημία. Και αυτό διότι στο ευλογημένο μέρος που είμαστε, με ηλιοφάνεια 300 ημέρες τον χρόνο, με τον διαρκή αέρα που πνέει, τη θάλασσα που κινείται, τον ανεξερεύνητο και συνάμα φιλικό θαλάσσιο και υποθαλάσσιο πλούτο και ομορφιά που διαθέτει, θα μπορούσαμε να αναπτύξουμε δραστηριότητα, να προσελκύσουμε επενδύσεις, να αναδείξουμε την αξία και να επιτύχουμε το επιδιωκόμενο: να δώσουμε ζωή στα νησιά μας.

Από ενεργειακής άποψης, κάθε νησί ανεξαρτήτου μεγέθους αποτελεί ένα εν δυνάμει εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, εκμεταλλευόμενο είτε την ηλιακή, είτε την αιολική, είτε ακόμα και την κυματική ενέργεια. Οι λύσεις και οι επιλογές που παρέχει σήμερα η τεχνολογία καθιστά την υλοποίηση τέτοιων σχεδίων, αφενός πάροχο ενέργειας, αφετέρου πάροχο θέσεων εργασίας. Η διασύνδεση των ηλεκτροπαραγωγών νησιών, πλέον είναι εφικτή και από πλευράς κόστους αλλά και τεχνικά. Ούτως ή άλλως η Αθήνα έχει εκπονήσει και ήδη υλοποιεί ένα σχέδιο ηλεκτρικής διασύνδεσης⁵⁰² των κατοικημένων νησιών με τον ηπειρωτικό χώρο, με σκοπό τη σταδιακή κατάργηση των εργοστασίων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που λειτουργούν σε αυτά και τα οποία χρησιμοποιούν πετρέλαιο ως καύσιμο, καθιστώντας τα κοστοβόρα και αντιπαραγωγικά. Η διασύνδεση αυτή δύναται να αποτελέσει τη ραχοκοκαλιά για την περαιτέρω διασύνδεση των υπολοίπων μικρότερων, παραγωγών αυτήν τη φορά, νησιών στο δίκτυο. Η εγκατάσταση διατάξεων παραγωγής ενέργειας και η αναγκαία συντήρηση που προϋποθέτει η λειτουργία τους, αμέσως σηματοδοτεί την παρουσία δραστηριότητας, η οποία εμπίπτει στις προβλέψεις του ΔΘ.

⁵⁰² Σχέδιο διασύνδεσης των Κυκλάδων, με ορίζοντα ολοκλήρωσης το 2024 έχει υποβάλει ο ΑΔΜΗΕ στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας. Η διασύνδεση της Κρήτης, μέσω Αττικής έχει χρονικό ορίζοντα υλοποίησης το 2023, ωστόσο ανοικτό είναι το ενδεχόμενο επίσπευσής της κατά ένα ή δύο χρόνια προοπτική που συνδέεται και με την υλοποίηση του έργου διασύνδεσης Κύπρου - Ελλάδας μέσω Κρήτης, το χρονοδιάγραμμα του οποίου προβλέπει την ολοκλήρωση του τμήματος Αττική - Κρήτη το 2021.

<http://www.kathimerini.gr/962842/article/epikairothta/ellada/sxedio-admhe-pws-8a-ginei-h-hlektrikh-diasyndesh-twn-nhsion>, πρόσβαση 2/7/2018.

Πέραν όμως της παραγωγής ενέργειας, η ανάδειξη και αξιοποίηση των νησιών αυτών ως προορισμών καταδυτικού, αλιευτικού, εξερευνητικού, φυσιοδιφικού, αθλητικού, ιατρικού, θρησκευτικού κλπ. τουρισμού, εξασφαλίζει την αναγκαία οικονομική παρουσία η οποία κατοχυρώνει τα δικαιώματά μας. Παρθένοι, ανεξερευνητοί, θαλάσσιοι, υποθαλάσσιοι και χερσαίοι τόποι, μοναδικής ομορφιάς και ενδιαφέροντος δύνανται να αναδειχθούν σε πόλους έλξης για εκατομμύρια συνειδητοποιημένων τουριστών, οι οποίοι αναζητούν το διαφορετικό στη διασκέδαση-ψυχαγωγία, εστιάζοντας στο πνεύμα και στο κάλλος. Ήταν μετά τον Β΄ΠΠ όταν ένα άγαλμα της θεάς Αφροδίτης το οποίο αλιεύθηκε στη Ρόδο, σαγήνευσε και αιχμαλώτισε για πάντα τον Lawrence George Durrell⁵⁰³ Αυτή είναι η μοναδική έλξη που ασκεί η αιώνια Ελληνική ομορφιά. Ο χώρος του Αιγαίου τόσο ο ευρισκόμενος πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας όσο και κάτω από αυτήν, αποτελεί ένα απέραντο μουσείο, στο οποίο τα «εκθέματα» καλύπτουν μία μακρά χρονική περίοδο, από την αρχαιότητα μέχρι και τον Β΄ΠΠ. Είναι μια ευκαιρία λοιπόν, να οριοθετηθούν αυτά τα «ελεύθερα» μουσεία, τα οποία και θα αποτελέσουν τους φύλακες των «συνόρων της καρδιάς μας».

Διαπιστώνουμε λοιπόν, ότι υπάρχουν λύσεις για την αξιοποίηση των νησιών προκειμένου να αναπτυχθεί σε αυτά οικονομική δραστηριότητα. Πλην όμως, μέχρι την υλοποίηση των λύσεων αυτών θα υπάρξει ένα μεγάλο χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια του οποίου η γείτονα χώρα μπορεί να το εκμεταλλευθεί για να προκαλέσει προβλήματα. Συνεπώς, απαιτείται άμεσα, εκτός από την επιτήρηση και περιφρούρηση των νησιών αυτών, να δοθούν κίνητρα για την ύπαρξη «ζωής», είτε επαγγελματικής, μέσω κτηνοτροφίας ή γεωργίας, είτε επιστημονικής μέσω της αρχαιολογικής σκαπάνης ή της μελέτης του οικοσυστήματος. Άλλωστε, τα ίχνη που έχουν αφήσει ανεξίτηλα οι αρχαίοι Έλληνες σε πολλά από αυτά τα μικρονήσια, δηλώνει πασιφανώς ότι δύναται να υποστηριχθεί η ζωή επί αυτών και μάλιστα ακόμα και όταν οι συνθήκες ήταν πολύ πιο δύσκολες. Άρα, περισσεύουν οι δικαιολογίες περί μη προσβάσιμων περιοχών, άγονων γραμμών, απρόσιτων περιοχών και λοιπών αρνητικού περιεχομένου χαρακτηριστικών

⁵⁰³ Ο Durrell (1912-1990) ήταν Άγγλος μυθιστοριογράφος, ποιητής και συγγραφέας ταξιδιωτικών βιβλίων. Θεωρείται ως ένας από τους πιο πρωτότυπους πεζογράφους της Μεγάλης Βρετανίας μετά το Β΄ΠΠ και από τους σημαντικότερους, γενικά, των μεταπολεμικών χρόνων. Υπηρέτησε στην διπλωματική υπηρεσία και στη διάρκεια του πολέμου ήταν Ακόλουθος της Βρετανικής Πρεσβείας στην Αίγυπτο και υπεύθυνος Τύπου και Πληροφοριών στο Κάιρο και στην Αλεξάνδρεια. Μετά τον πόλεμο βρέθηκε με διάφορες αποστολές στη Γιουγκοσλαβία, στην Κέρκυρα, στη Ρόδο (1945 – 1946) αλλά και στην Κύπρο (1952 – 1956).

που αποδίδονται στις Ελληνικές αυτές περιοχές του Αιγαίου μόνο και μόνο για να δημιουργήσουν μία περιρρέουσα ατμόσφαιρα περί αδυναμίας αξιοποίησης τους και άρα περί ανυπαρξίας της μη ανάγκης επένδυσης πόρων για την ανάπτυξη τους, ανάπτυξη η οποία, όπως είδαμε, εξασφαλίζει την προστασία τους. Βέβαια, οι περιοχές αυτές οι οποίες για κάποιους είναι μακριά, για την Άγκυρα βρίσκονται πολύ κοντά της.

6.3.3 Δημογραφικό Πρόβλημα

Η υλοποίηση οποιουδήποτε σχεδίου προϋποθέτει την ύπαρξη ανθρώπινου δυναμικού, ενός τομέα στον οποίο η Ελλάδα συνεχώς χειροτερεύει. Η σταδιακή μείωση του πληθυσμού με την ταυτόχρονη γήρανση του αποτελούν ένα εκρηκτικό μείγμα, το οποίο απειλεί την ίδια την επιβίωση της χώρας και όχι μόνο την εκπλήρωση σχεδίων και στόχων. Το δημογραφικό πρόβλημα αγγίζει όλους τους πυλώνες ισχύος, καθώς ο άνθρωπος είναι στην πραγματικότητα η κύρια πηγή κάθε είδους ισχύος, μέσω της εκμετάλλευσης, του μετασχηματισμού, τους συνδυασμούς, της επιλογής, της εφαρμογής και γενικά της αξιοποίησης όλων των δυνατοτήτων, τις οποίες του προσφέρει ο πρωτογενής ανθρωποχώρος. Επιλογή του γράφοντος ήταν η ένταξη του δημογραφικού κατ' αρχάς στον οικονομικό πυλώνα διότι οι αρνητικές επιπτώσεις καθίστανται άμεσα ορατές σε αυτόν

Αν και διαχρονικά το δημογραφικό ζήτημα είχε αρνητικές συνέπειες για την ελληνική κοινωνία και οικονομία, υπήρξαν και περίοδοι κατά τις οποίες τα δημογραφικά στοιχεία ήταν ως έναν βαθμό ενθαρρυντικά. Τα τελευταία 65 έτη ο συνολικός πληθυσμός της χώρας παρουσίασε αύξηση κατά 45% περίπου. Όμως αυτήν την περίοδο οι Έλληνες με ηλικία άνω των 65 ετών τετραπλασιάστηκαν και όσοι ήταν πάνω από 85 χρόνων περίπου δεκαπλασιάστηκαν. Η σταδιακή γήρανση του πληθυσμού και οι διαρκώς μειούμενες γεννήσεις, κυρίως στα χρόνια των μνημονίων (από το 2010 έως σήμερα), έχουν προκαλέσει έντονο προβληματισμό σε όσους ασχολούνται επισταμένα και επιστημονικά με το θέμα⁵⁰⁴. Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού, δυστυχώς, βαίνει μειούμενος και πλέον βρίσκεται στο - 0,10%, ενώ ο ρυθμός γεννήσεων κυμαίνεται στις 8,4 γεννήσεις ανά 1.000 άτομα και ο ρυθμός θανάτων στους 11,3 θανάτους ανά

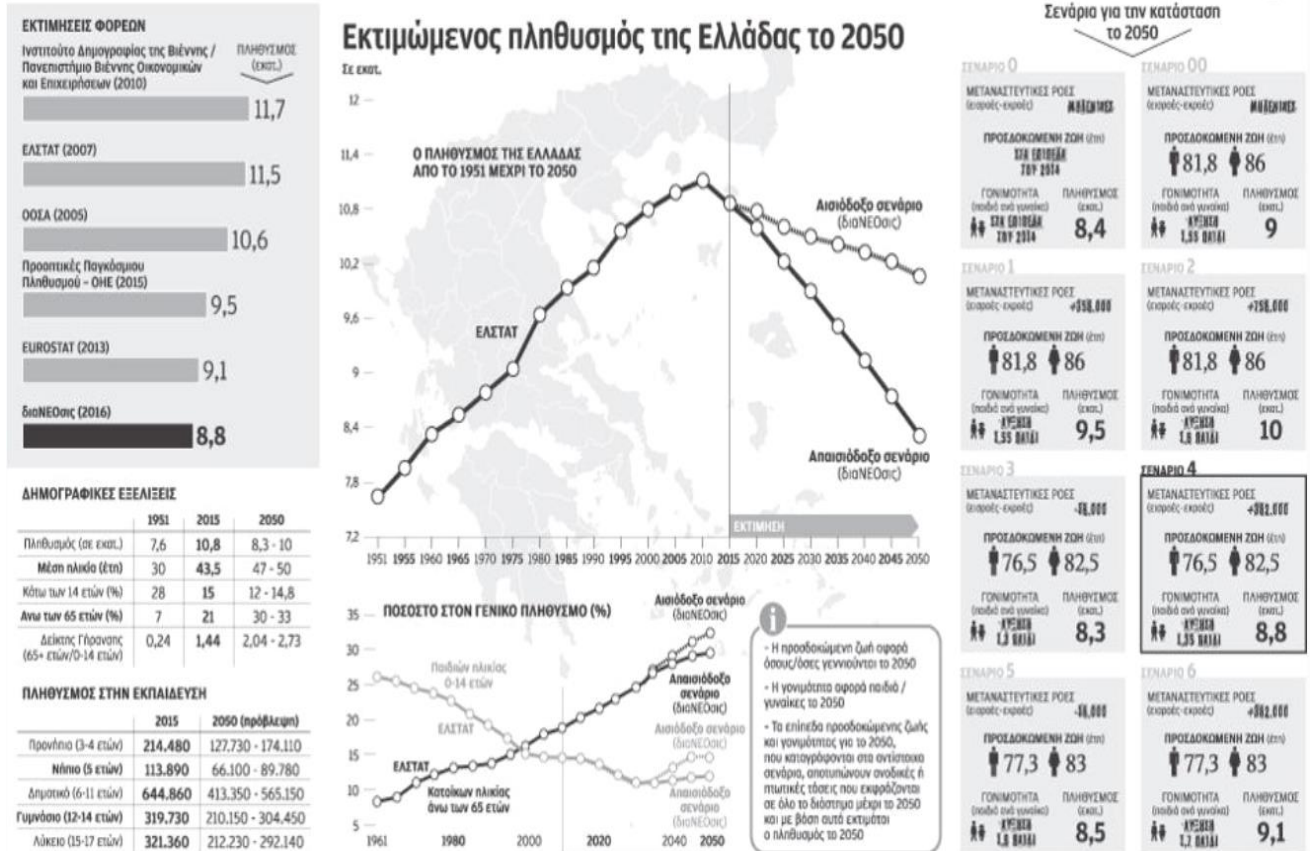
⁵⁰⁴ *Η Πληθυσμιακή Εξέλιξη της Ελλάδας (2015-2050)*, Συνοπτική Παρουσίαση των Αποτελεσμάτων, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σεπτέμβριος 2016, https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/10/demographics_epiteliki_synopsi_14_10_16_final_version.pdf, πρόσβαση 3/7/2018.

1.000 άτομα. Η διαφορά μεταξύ των δύο τελευταίων ρυθμών κρίνεται μεγάλη και αυτό διαμορφώνει μια ανησυχητική κατάσταση που θα ταλανίσει τους κυβερνώντες και τις πολιτικές ηγεσίες. Τέλος, ο συνολικός ρυθμός γονιμότητας αντιστοιχεί σε 1,43 παιδιά ανά γυναίκα, που είναι από τους χαμηλότερους διεθνώς.

Το φαινόμενο της διαρκούς και δυσανάλογης αύξησης του πληθυσμού των 80 ετών και άνω⁵⁰⁵ αποτελεί μία ιδιαίτερα σοβαρή συνιστώσα του δημογραφικού προβλήματος στην Ελλάδα. Το πρόβλημα λοιπόν της γήρανσης και, κατ' επέκταση της σχετικής συρρίκνωσης του δυνάμει οικονομικά ενεργού πληθυσμού (15-64 ετών), αναδεικνύεται ως μία από τις βασικότερες απειλές για τη μελλοντική επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης της χώρας μας, καθώς η ταχύτερη αύξηση του πληθυσμού άνω των 80 ετών, σε σχέση με την αντίστοιχη των υπόλοιπων πληθυσμιακών ομάδων, όπως για παράδειγμα ο πληθυσμός σε ενεργό ηλικία, θα προκαλέσει σημαντικές ανισορροπίες με άμεσο αντίκτυπο στην αναπτυξιακή πορεία, τόσο σε εθνικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Ο γενικός πληθυσμός εκτιμάται ότι το 2050 δεν θα ξεπερνά τα 8,4 εκατομμύρια, ενώ στις ηλικίες 20-69 θα βρίσκονται 4,8-5,5 εκατομμύρια άτομα, με αποτέλεσμα οι οικονομικά ενεργοί να είναι μόλις 3-3,7 εκατ. Δηλαδή, από τα παραπάνω συμπεραίνουμε το ποσοστό τους θα πέσει κάτω από το 40% στο σύνολο του πληθυσμού. Κι αυτό γιατί εκτός από τη γενική μείωση του πληθυσμού, θα έχει αυξηθεί και το ποσοστό των άνω των 69 ετών.

Ο γερασμένος πληθυσμός και η υπογεννητικότητα, η «διαρροή εγκεφάλων», η μη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος και η αδυναμία αναπλήρωσης των συνταξιοδοτικών δαπανών, καθώς και η αύξηση της θνησιμότητας από ιάσιμες ασθένειες λόγω μειωμένης πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας, αποτελούν τις επιμέρους συνιστώσες του προβλήματος.

⁵⁰⁵ Η μεγέθυνση του φαινομένου της γήρανσης, ιδιαίτερα μετά το 1985, οφείλεται στην προοδευτική είσοδο στην ηλικιακή αυτή ομάδα των πολυπληθών προπολεμικών γενεών και στην ταυτόχρονη αύξηση του μέσου όρου ζωής τους. Η μέση προσδοκώμενη ζωή κατά τη γέννηση, ήταν προπολεμικά μικρότερη από 55 χρόνια. Μεταπολεμικά αυξήθηκε ταχύτατα. Το προσδόκιμο ζωής ήταν το 1961 στα 70 έτη για τους άνδρες και στα 73,5 έτη για τις γυναίκες, για να ανέλθει το 2014 στα 78,4 έτη για τους άνδρες και στα 83,5 για τις γυναίκες.

Χάρτης 58: Προβλέψεις επί της πληθυσμιακής εξέλιξης της Ελλάδας.

Πηγή: Η Πληθυσμιακή Εξέλιξη της Ελλάδας (2015-2050), Συνοπτική Παρουσίαση των Αποτελεσμάτων, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σεπτέμβριος 2016, https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/10/demographics_epiteliki_synopsi_14_10_16_final_version.pdf, πρόσβαση 3/7/2018.

Δεν πρέπει να λησμονούμε το γεγονός ότι το δημογραφικό οδήγησε και στην παρακμή της Σπάρτης. Από την εποχή των Μηδικών πολέμων, ο πληθυσμός της Σπάρτης έβαινε σταδιακά μειούμενος. Το δημογραφικό πρόβλημα παρουσιάζεται έντονα μετά τη Μάχη των Θερμοπυλών. Τότε, οι Σπαρτιάτες αριθμούσαν 8.000 ελεύθερους πολίτες και παρουσίαζαν έναν ζώντα οργανισμό, πειθαρχημένο και ετοιμοπόλεμο. Μετά τους Μηδικούς πολέμους, το 371 π.Χ. έφθασαν να είναι μόνο 1.500. Την εποχή του Αριστοτέλους, ο αριθμός τους μειώθηκε στους χίλιους και περί το 245, μετρήθηκαν μόνον 700 Σπαρτιάτες, οι οποίοι ζούσαν στους πρόποδες του Ταΰγету. Το μεγάλο αυτό πρόβλημα, ανάγκασε τον νομοθέτη Λυκούργο, να θεσπίσει αυστηρούς νόμους, να λάβει σκληρά μέτρα, που απέβλεπαν στην αντιμετώπιση

του⁵⁰⁶. Σε αντιδιαστολή προς τα παραπάνω, σήμερα, αντί να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα ως θεμελιώδες για την ίδια την ύπαρξη του κράτους και του έθνους, αποτελεί αντίθετα κριτήριο κατοχής πλούτου και κατά συνέπεια, χρυσή ευκαιρία για επιπλέον φορολόγηση.

Το δημογραφικό πρόβλημα επιτείνεται έτι περαιτέρω από τη διαρκώς αυξανόμενη μετανάστευση. Αν και για πολλούς η μετανάστευση με την είσοδο νέου εργατικού δυναμικού αποτελεί μία άμεση λύση για την εισροή εσόδων στα ταμεία του κράτους, και δη των ασφαλιστικών, εντούτοις για την Ελλάδα δεν ισχύει αυτό, καθώς η αυξημένη ανεργία ιδιαίτερα στους νέους δεν επιτρέπει να εντάξει στο εργατικό δυναμικό της μετανάστες, παρά μόνον ως παράνομα εργαζόμενους, γεγονός το οποίο και βιώνουμε και το οποίο οδηγεί στην αύξηση της ανεργίας κοκ δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο.

Λύσεις άμεσες για το δημογραφικό δεν υφίστανται, όπως γίνεται αντιληπτό διότι απαιτείται ανανέωση και αύξηση του πληθυσμού. Βραχυπρόθεσμα όμως, η οικονομική ανάπτυξη και κατά συνέπεια η μείωση της ανεργίας θα συνέτεινε στην αναστροφή του μεταναστευτικού κύματος προς τις προηγμένες χώρες και τον επαναπατρισμό των νέων που εγκατέλειψαν την χώρα μας. Η επιστροφή των νέων αυτών οι οποίοι κατά πλειοψηφία είναι μορφωμένοι, θα συμβάλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας, τη δημιουργία πλούτου, την οικονομική της δηλαδή ενδυνάμωση, ώστε να διαμορφωθούν οι κατάλληλες εκείνες συνθήκες, οι οποίες θα επιτρέψουν να ληφθούν μακροπρόθεσμα και αποτελεσματικά μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

Πέραν αυτού, η ενίσχυση της οικογένειας με την παροχή κινήτρων, οικονομικών κυρίως, προκειμένου να αυξηθεί ο ρυθμός γεννήσεων, δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως κοινωνική – επιδοματική πολιτική, αλλά ως «κοινωνική επένδυση», αφού με την ανανέωση του πληθυσμού, η οποία θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του μέσου όρου ηλικίας, θα επιτευχθεί μακροπρόθεσμα ανάσχεση της γήρανσης και αύξηση της παραγωγικότητας. Και από τη στιγμή που δεν είναι δυνατή η αποφυγή των μεταναστευτικών εισροών, ας υπάρξει τουλάχιστον μια επιλεκτι-

⁵⁰⁶ Οι νόμοι του Λυκούργου απέβλεπαν στην αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος της Σπάρτης και μεταξύ άλλων είχε θεσπίσει την καταδίωξη και την τιμωρία όσων δεν ενυμφεύοντο. Η αγαμία ήταν λοιπόν έγκλημα για το επίσημο κράτος, αφού από τον γάμο θα γεννιούνταν χρήσιμα και γενναία παιδιά, τα οποία θα στήριζαν την πόλη και θα συνέχιζαν την παράδοση, ενώ αποστολή της γυναίκας ήταν να γεννήσει γερά και γυμνασμένα παιδιά.

κή «διαχείριση» αυτών ώστε να υποστηριχθεί η προσπάθεια αναστροφής του δημογραφικού προβλήματος.

6.3.4 Επαναδραστηριοποίηση του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών

Ίσως ακούγεται περίεργο και ασύμβατο με το παρόν πόνημα, η αναφορά μας στο Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ), όμως μια πιο προσεκτική ματιά θα δικαιολογήσει την επιλογή μας να το συμπεριλάβουμε. Όπως γίνεται άμεσα αντιληπτό, κύριο αντικείμενο του ΙΓΜΕ είναι η μελέτη του εδάφους και του υπεδάφους της Ελλάδας. Το ΙΓΜΕ είναι ο θεσμοθετημένος τεχνικός σύμβουλος της Πολιτείας σε θέματα γεωεπιστημών. Βασικός σκοπός του είναι η γεωλογική μελέτη της χώρας, η έρευνα και η αξιολόγηση των ορυκτών πρώτων υλών (πλην υδρογονανθράκων) και των υπόγειων νερών. Ο σκοπός αυτός υλοποιείται σύμφωνα με τις γενικότερες κατευθύνσεις που χαράσσονται από τον εποπτεύοντα υπουργό στο πλαίσιο της μεταλλευτικής πολιτικής της Κυβέρνησης⁵⁰⁷.

Παρά τη σαφή αναφορά για μη έρευνα για υδρογονάνθρακες, το ίδιο το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας⁵⁰⁸ αναφέρει ότι από το 1960 έως τα μέσα του της δεκαετίας του 70 το ΙΓΜΕ με σύμβουλο το Γαλλικό Ινστιτούτο Πετρελαίων (IFP) συμμετείχε στην πραγματοποίηση εκτεταμένων ερευνών στη χερσαία Ελλάδα, εκτελώντας 17 γεωτρήσεις μικρού βάθους. Επιπλέον, στο Συνέδριο του IENE το 2013⁵⁰⁹ έγινε εκτενής αναφορά σχετικά με τις έρευνες του ΙΓΜΕ για σχιστολιθικό πετρέλαιο και αέριο στη Θράκη, τη Δ. Μακεδονία και την Ήπειρο.

Το ΙΓΜΕ τελικά αποτελεί τον κρατικό εκείνο φορέα, ο οποίος είναι ικανός να διεξάγει έρευνες και μελέτες για τον πλούτο που κρύβει η Ελλάδα στα σπλάχνα της. Το έχει, όπως είδαμε, αποδείξει στο παρελθόν και το αποδεικνύει και σήμερα. Πολλές προσπάθειες απαξίωσης του παραπάνω Ινστιτούτου έχουν γίνει με σκοπό την ανάληψη του έργου από εταιρείες και ορ-

⁵⁰⁷ <http://www.igme.gr/index.php/to-igme/i-istoria-mas>, πρόσβαση 3/7/2018.

⁵⁰⁸ <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765>, πρόσβαση 3/7/2018.

⁵⁰⁹ 18^ο Εθνικό Συνέδριο Ενέργειας IENE, *Ενέργεια & Ανάπτυξη 2013*, Αθήνα, 3-4 Δεκεμβρίου 2013, <http://www.naturalresources.gr/Articles/%CE%97%20E%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%20CF%84%CE%BF%CF%85%20CE%A3%CF%87%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%20CE%91%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF%CF%85%20CE%BA%CE%B1%CE%B9%20CE%A0%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%B5%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%85,%20Dec%204%202013.pdf>, πρόσβαση 3/7/2018.

γανισμούς, ελεγχόμενους από ιδιωτικά ή από διεθνή συμφέροντα, με σκοπό να μην γίνονται γνωστά τα αποτελέσματα προκειμένου να προετοιμαστεί κατάλληλα το έδαφος για τη εκμετάλλευσή τους «καταλλήλως». Σε ευθυγράμμιση αυτής της πρακτικής ήλθε και η κατάργηση του ΙΓΜΕ το 2011, καθώς και η διαχρονική υποστελέχωσή του και, τελικά, αποδυνάμωσή του – απαξίωσή του διαχρονικά μέχρι τις μέρες μας.

Η λειτουργία ενός κρατικού φορέα, ο οποίος θα μπορεί να προσδιορίσει τις πιθανές περιοχές, οι οποίες διαθέτουν κοιτάσματα υδρογονανθράκων αποτελεί ένα σημαντικό όπλο στα χέρια κάθε κράτους το οποίο επιθυμεί βεβαίως να εκμεταλλευτεί τον ενεργειακό του πλούτο. Σε αντίθετη περίπτωση, είναι αναγκασμένο να δεχθεί τα αποτελέσματα των ερευνών των πολυεθνικών εταιρειών, οι οποίες όπως είναι γνωστό δεν αποτελούν ευαγή, φιλανθρωπικά ιδρύματα. Πολλές φορές η Άγκυρα έχει κατηγορηθεί για επεκτατισμό και αναθεωρητισμό ανακωμώνοντας ή διεξάγοντας έρευνες για υδρογονάνθρακες στο Αιγαίο ή αλλού. Η αγορά ερευνητικών πλοίων και εσχάτως και γεωτρύπανου, έχει αποτελέσει αντικείμενο επίκρισης και ενίοτε λαιδορίας περί δήθεν νεο-οθωμανικού «μεγάλο-ιδεατισμού», όμως τέτοιες ενέργειες εξασφαλίζουν την αυτονομία ερευνών και κινήσεων καθιστώντας την γείτονα δύσκολο πελάτη στη διεθνή αρένα έρευνας και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων.

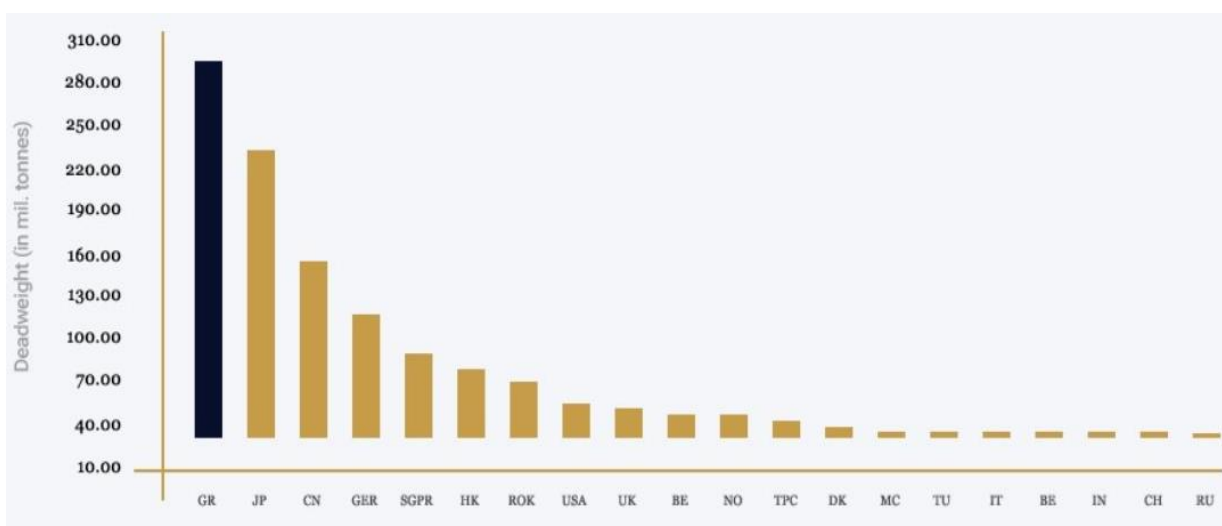
Αντί λοιπόν να απαξιώνουμε δημόσιες – κρατικές υπηρεσίες που μπορούν να αναδειχθούν πρωτοπόροι στην ανάδειξη του εθνικού πλούτου, οφείλουμε να τις ενισχύουμε με το απαραίτητο κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό και τα ενδεικνύμενα τεχνικά μέσα, για να καταστεί θεματοφύλακας των Ελληνικών συμφερόντων, αποτρέποντας έτσι τους επιτήδειους να εκμεταλλευτούν τον ελληνικό πλούτο. Το ΙΓΜΕ είναι το εργαλείο αυτό που δύναται να δράσει υποστηρικτικά στην προσπάθεια οικονομικής αναστήλωσης της χώρας και προβολής της οικονομικής της ισχύος στο διεθνές περιβάλλον.

6.3.5 Η Ελληνική Ναυτιλία ως μέσον προβολής οικονομικής ισχύος

Η Ελληνική Ναυτιλία ανέκαθεν αποτελούσε έναν από τους βασικούς πυλώνες της οικονομίας συνεισφέροντας ετησίως μεταξύ 13 έως 19 δις ευρώ⁵¹⁰ στον κρατικό προϋπολογισμό, ήτοι περίπου το 12% του ΑΕΠ. Η Ελληνική Ναυτιλία κατέχει ηγετική θέση στην παγκόσμια

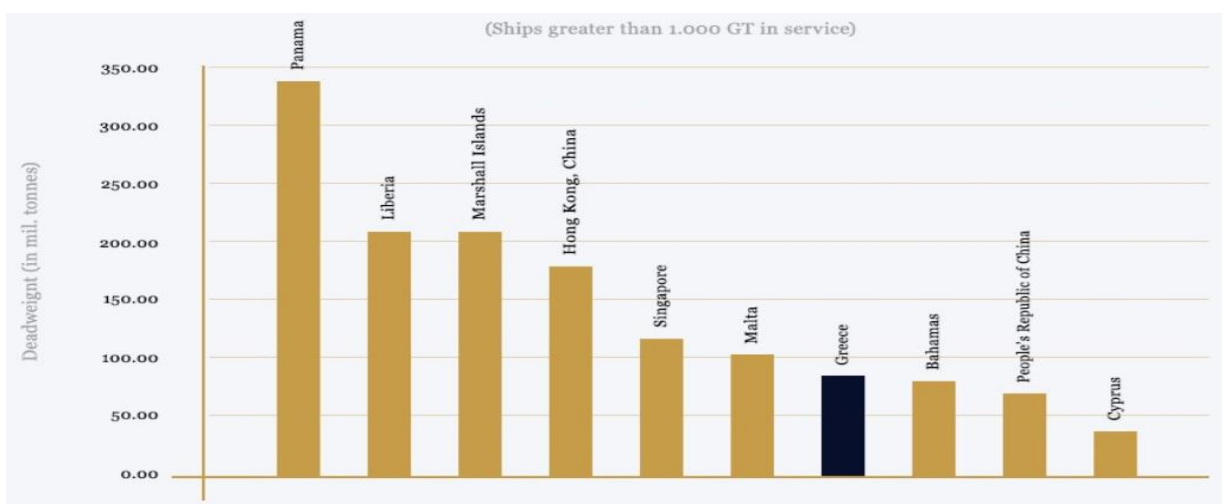
⁵¹⁰ Ναυτικό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2013, *Αναπτυξιακή Εθνική Ναυτιλιακή Στρατηγική*, http://nee.gr/downloads/318HCS_SHIPPING_POLICY_revised_25-9-14.pdf, πρόσβαση 3/7/2018.

αγορά. Ο στόλος μας ανέρχεται σε 4.585 πλοία (πλοία άνω των 1.000 gt), χωρητικότητας 342,75 εκατομμυρίων τόνων deadweight (dwt) που αντιπροσωπεύει το 19,19% του παγκόσμιου στόλου σε dwt και το 48,29% του στόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Το 2016 η ελληνική σημαία αριθμούσε 759 πλοία (άνω των 1.000 gt) χωρητικότητας 42,38 εκατομμυρίων gt. Η ελληνική σημαία κατέχει την έβδομη θέση διεθνώς και τη δεύτερη στην Ε.Ε. (σε dwt). Ειδικότερα, ο ελληνόκτητος στόλος ελέγχει το 27,76% του παγκόσμιου στόλου δεξαμενοπλοίων, το 21,53% του παγκόσμιου στόλου φορτηγών πλοίων ξηρών χύδην φορτίων και το 15,94% του παγκόσμιου στόλου πλοίων μεταφοράς χημικών και παράγωγων προϊόντων πετρελαίου.

Χάρτης 59: Ο παγκόσμιος στόλος ανά εθνικότητα

Πηγή: Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών, <https://www.ugs.gr/gr/>, πρόσβαση 3/7/2018

Χάρτης 60: Ο παγκόσμιος στόλος ανά «σημαία»

Πηγή: Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών, <https://www.ugs.gr/gr/>, πρόσβαση 3/7/2018

Τα παραπάνω στοιχεία είναι ενδεικτικά του σπουδαίου ρόλου που διαδραματίζει η Ελληνική Ναυτιλία σε παγκόσμιο επίπεδο, στηρίζοντας ουσιαστικά την ελληνική οικονομία, αλλά και την ευρωπαϊκή. Στο πλαίσιο αυτό και σε συνδυασμό των εξελίξεων που αφορούν στη ροή ενέργειας από την Ανατολή προς τη Δύση και, ειδικότερα στο Σύμπλοκό μας, η Ελληνική Ναυτιλία οφείλει να ηγηθεί εξασφαλίζοντας τη ροή αυτή. Οι υδρογονάνθρακες, είτε μιλάμε για πετρέλαιο, είτε για φυσικό αέριο, προερχόμενοι από τις πηγές της Ανατολικής Μεσογείου χρήζουν μεταφοράς ώστε να φθάσουν στον τελικό τους προορισμό. Η πιο ενδεδειγμένη λύση είναι μέσω θαλάσσης. Ασφαλώς και πιο πάνω αναδείξαμε το πόσο σημαντικός είναι ο αγωγός EastMed και θα μπορούσαμε εύκολα να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η ναυτιλία θα λειτουργήσει ανταγωνιστικά προς αυτόν, υπονομεύοντας ίσως και την κατασκευή του. Από την άλλη οπτική γωνία θα βλέπαμε τον αγωγό να υποσκάπτει τα θεμέλια της Ελληνικής Ναυτιλίας, αφαιρώντας της σημαντικό μερίδιο από το έργο της, στερώντας παράλληλα «καθαρούς», αναγκαίους πόρους από την ελληνική οικονομία.

Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική. Τα δύο αυτά μέσα μεταφοράς μπορούν και οφείλουν να δράσουν συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά. Κατ'αρχάς, η κατασκευή του EastMed δεν είναι ένα σχέδιο το οποίο θα ολοκληρωθεί άμεσα. Λόγω της πολυπλοκότητάς του και του αυξημένου κόστους, το χρονοδιάγραμμα κατασκευής του δεν έχει ακόμα αποφασισθεί, αφού η υλοποίηση του αγωγού αυτού καθ'εαυτόν δεν έχει επίσημα αποφασισθεί και δεν έχει ορισθεί ανάδοχος. Άρα, όταν μιλάμε για τον EastMed, σαφώς και είναι ένα σχέδιο το οποίο η Ελλάδα πρέπει να υποστηρίξει, αλλά είναι ακόμα σχέδιο.

Ταυτόχρονα, οι έρευνες και οι ανακαλύψεις κοιτασμάτων στο Σύμπλοκό/Συστημά μας συνεχίζονται με αμείωτους ρυθμούς, γεννώντας άμεσες απαιτήσεις μεταφοράς. Αυτές τις άμεσες, υφιστάμενες απαιτήσεις καλείται να καλύψει η ναυτιλία και στο σημείο αυτό αναλαμβάνει δυναμικό ρόλο η Ελληνική Ναυτιλία. Πλοία μεταφοράς LNG και πετρελαιοφόρα θα εξασφαλίσουν τη ροή από την Ανατολή προς τη Δύση. Η ανάπτυξη ενός στόλου στην περιοχή ενδιαφέροντός μας, ο οποίος θα είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες μεταφοράς, θα προσδώσει στην Ελληνική Ναυτιλία νέα δυναμική, η οποία με τη σειρά της θα τη μεταδώσει στην Ελληνική οικονομία, ενισχύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την οικονομική ισχύ της χώρας, ενώ ταυτόχρονα η ισχύς αυτή θα προβάλλεται στο Σύμπλοκό/Συστημά μας.

Η λειτουργία, τώρα, του EsatMed δεν θα ανακόψει τη δυναμική αυτή, την οποία δύναται να αποκτήσει η ναυτιλία μας, καθώς και οι τερματικοί σταθμοί θα διαφέρουν και οι πελάτες. Το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της ναυτιλίας είναι η ευελιξία. Δεν δεσμεύεται δηλαδή από σαφώς καθορισμένες οδεύσεις, όπως ένας αγωγός. Επίσης, μπορεί να παραδώσει τα αγαθά, όπου επιθυμεί ο πελάτης. Άρα, η λειτουργία του αγωγού θα μπορούσε να αναδρομολογήσει τις παραδόσεις. Ωστόσο, οι δύο αυτοί τρόποι μεταφοράς μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά, ταυτόχρονα, μεταφέροντας την ενέργεια στη Δύση. Η ύπαρξη δύο διαφορετικών οδών αφενός εξασφαλίζει την απρόσκοπτη ροή σε περίπτωση βλάβης, ατυχήματος, εκούσιας διακοπής (όπως πχ στην περίπτωση της Ρωσίας) και άλλων απρόβλεπτων παραγόντων, αφετέρου δύναται να ικανοποιήσει εξαιρετικά αυξημένες ανάγκες τις οποίες δεν μπορεί να ικανοποιήσει η πεπερασμένη ικανότητα ενός αγωγού. Δεν πρέπει δηλαδή να απορρίπτουμε την ταυτόχρονη λειτουργία και των δύο. Ασφαλώς και οι εκμεταλλευόμενοι τον έναν ή τον άλλον τρόπο δεν επιθυμούν τον ανταγωνισμό, πλην όμως η ταυτόχρονη λειτουργία είναι επωφελής για την Ελλάδα.

6.4 Αμυντικός πυλώνας

6.4.1 Διατήρηση Ισχυρών, Αξιόμαχων και Επιχειρησιακά Έτοιμων Ενόπλων Δυνάμεων

Η Αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων, όπως αυτή σαφώς καθορίζεται από τα θεσμικά κείμενα⁵¹¹, είναι η εξασφάλιση της άμυνας της Χώρας και η υπεράσπιση της εθνικής κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Πατρίδας μας. Ωστόσο η τόσο λιτή διατύπωση της Αποστολής εμπεριέχει πλήθος απορρεουσών υποχρεώσεων οι οποίες τοποθετούν τις Ένοπλες Δυνάμεις στον πυρήνα του κράτους και αλλά του έθνους. Η λειτουργία και η ευημερία του κράτους προϋποθέτει ένα σταθερό και ασφαλές περιβάλλον το οποίο εξασφαλίζεται από τις ΕΔ. Η ασφάλεια είναι το βασικό «προϊόν» που παράγουν οι ΕΔ, παρά τα αντιθέτως λεγόμενα από μερίδα του πληθυσμού που υιοθετεί μία ρητορεία περί αντιπαραγωγικότητας τους. Η άμυνα παράγει τα αναγκαία επίπεδα αποτροπής, έτσι ώστε να υπάρχει ένα ικανοποιητικό περιβάλλον ασφάλειας μέσα στο οποίο απερίσπαστοι οι πολίτες να επιδίδονται στα ειρηνικά τους έργα για πρόοδο και ανάπτυξη, αλλά και η χώρα να προσελκύει ξένες επενδύσεις.

⁵¹¹ Πολιτική Εθνικής Άμυνας, Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική.

Ο στρατός αποτελεί το απόλυτο μέσον προβολής της αμυντικής ισχύος ενός κράτους και κατά συνέπεια είναι το κύριο συστατικό του αμυντικού πυλώνα. Χωρίς Ένοπλες Δυνάμεις δεν υφίσταται αμυντική ισχύς με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός δυασναπλήρωτου κενού, ενός ελλειμματικού ισοζυγίου ισχύος. Ακόμα και η ύπαρξη αποδυναμωμένων ΕΔ έχει τα ίδια αποτελέσματα. Ο στρατός αντλεί τη δύναμή του από τρεις πηγές: το έμφυχο δυναμικό, τα υλικά μέσα που του παρέχονται και από την εμπιστοσύνη με την οποία τον περιβάλλει το κράτος. Η απουσία ενός από αυτούς τους παράγοντες έχει επίπτωση στη μαχητική ισχύ του στρατού και, συνεπώς, θέτει σε κίνδυνο την Αποστολή που του έχει ανατεθεί.

Εξαιτίας της απουσίας πολεμικών επιχειρήσεων πολλοί υποβαθμίζουν τον ρόλο των ΕΔ, παραλείποντας, εκούσια ή ακούσια, να αναφέρουν την στενή σχέση: στρατού – αμυντικού πυλώνα ισχύος – συνολικής ισχύος. Βέβαια, η στάση αυτή πολλές φορές εντάσσεται σε ένα ευρύτερο ιδεολογικό πλαίσιο, για παράδειγμα στον φιλελευθερισμό, ο οποίος διακηρύσσει υπέρ της επίτευξης της παγκόσμιας ειρήνης μέσω της συνεργασίας και του εμπορίου, ή στον κονστρουκτιβισμό⁵¹², ο οποίος αντιστοίχως ομιλεί για την αναγκαιότητα συγκρότησης μιας παγκόσμιας κοινότητας. Ωστόσο, η ρεαλιστική πραγματικότητα επιβάλλει την ύπαρξη ΕΔ⁵¹³.

Ειδικά στη γειτονιά μας και στο Σύμπλοκο που εξετάζουμε, ο αμυντικός πυλώνας ισχύος κατισχύει των υπολοίπων, αποδίδοντάς του ρόλο πρωταγωνιστικό. Στο πλαίσιο αυτό δεν είναι δυνατόν εμείς να παραβλέψουμε ή να αμελήσουμε την εύρυθμη λειτουργία του στρατού. Από εισόδου της χώρας μας στη δίνη της κρίσης, οι περικοπές στους λειτουργικούς και αναπτυξιακούς προϋπολογισμούς υπερέβησαν το 50%, δηλαδή το διπλάσιο της μείωσης του ποσοστού του ΑΕΠ. Επειδή αυτές δεν συνοδεύτηκαν από τις ανάλογες διορθωτικές και εξισορροπητικές ενέργειες, οι τεράστιες αυτές περικοπές οδήγησαν στον περιορισμό της λειτουργικότητας, της

⁵¹² «Η κατασκευή των κοινά αποδεκτών ιδεών, αξιών και αντιλήψεων μιας κοινωνίας αποτελεί τη βασικότερη δομή για τη διαμόρφωση συλλογικών ταυτοτήτων και, κατ' επέκταση, κοινών συμφερόντων τα οποία έτσι καθίστανται «κοινωνικά οικοδομημένα» [socially constructed] σύμφωνα με την εννοιολογική σημειολογία των κονστρουκτιβιστών θεωρητικών.»

Γαλαριώτης, Ι., *Κονστρουκτιβισμός, διεθνείς σχέσεις και ευρωπαϊκές σπουδές*, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 2017, τεύχος 33, σελ.61, <http://dx.doi.org/10.12681/hpsa.14473>, πρόσβαση 3/7/2018.

⁵¹³ Ακόμα και η ουδέτερη Ελβετία διαθέτει στρατό και μάλιστα με υποχρεωτική θητεία. Η Ελβετία είναι στην 27η θέση παγκοσμίως σε στρατιωτικές δαπάνες. Μπορεί να μην διαθέτει υποβρύχια και φρεγάτες (έστω και σε λιμάνι άλλης χώρας), έχει όμως 200 τεθωρακισμένα, 175 μαχητικά και ασφαλώς μεγάλο αριθμό μάχιμων.

υποστήριξης, της εκπαίδευσης, της ανανέωσης των βασικών οπλικών συστημάτων και του κυρίου υλικού. Επιπροσθέτως, μηδένισαν τη στρατιωτική παρουσία μας στις περιοχές κρίσιμου εθνικού ενδιαφέροντος, ενώ προκλήθηκε και σημαντική συρρίκνωση της αμυντικής βιομηχανίας. Σε αυτό το σημείο όμως θα πρέπει να τονισθεί ότι σε όλα αυτά τα χρόνια της κρίσης, οι διοικήσεις και το προσωπικό των Ενόπλων Δυνάμεων υπερέβησαν εαυτούς και ξεπέρασαν τις παρεχόμενες δυνατότητες προκειμένου να ελαχιστοποιήσουν τις προαναφερθείσες αρνητικές επιδράσεις στην επιχειρησιακή ετοιμότητα.

Δυστυχώς, παρά τις αντίθετες απόψεις που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης με σκοπό τη δικαιολόγηση των περικοπών, η οικονομία, τροφοδοτεί με τους αναγκαίους πόρους την άμυνα, έτσι ώστε η τελευταία να παράγει τα αναγκαία επίπεδα αποτροπής και δημιουργίας ενός αποτελεσματικού περιβάλλοντος ασφάλειας στη χώρα. Αν η ισορροπία αυτή διαταραχθεί υπέρ της μιας και εις βάρος της άλλης, τότε τα αποτελέσματα θα είναι τραγικά και για την άμυνα (έλλειμμα ασφάλειας, απώλεια κυριαρχίας, κλπ.) και για την οικονομία (απουσία ξένων επενδύσεων, φυγή κεφαλαίων, ύφεση, ανεργία, κλπ), μία κατάσταση που τελικά βιώσαμε στην Ελλάδα.

Οι στρεβλώσεις που διαπιστώσαμε πιο πάνω θα επηρεάσουν και τον ενεργειακό παράγοντα που εξετάζουμε, την ενεργειακή ασφάλεια δηλαδή, καθώς και τον ρόλο της Ελλάδας ως παραγωγού χώρας και διαμετακομιστικού κέντρου, αφού οι πολυεθνικές εταιρείες πετρελαιοειδών, οι οποίες αναλαμβάνουν το έργο της εξόρυξης και της μεταφοράς, καθώς και οι χώρες που τις υποστηρίζουν, αναμένουν από την Αθήνα, η οποία διακηρύττει ότι ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα στα χωρικά της ύδατα και στην ενδεχόμενη ΑΟΖ, να δημιουργήσει το κατάλληλο εκείνο περιβάλλον ασφάλειας που απαιτείται για την απρόσκοπτη υλοποίηση των συμφωνιών – σχεδίων. Η αναθεωρητική ρητορική και η νεο-οθωμανική συμπεριφορά της γείτονος δρα ανασταλτικά προς την κατεύθυνση αυτή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των παραπάνω η αποχώρηση του γεωτρύπανου της ENI από την ΑΟΖ της Κύπρου εξαιτίας της απειλητικής συμπεριφοράς της Άγκυρας. Μπορεί πολλοί να ελπίζουν στην υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του NATO, ωστόσο οι πρακτικές που υιοθετήθηκαν από τα κ-μ των οργανισμών αυτών συνηγορούν προς το αντίθετο.

Και νομοτελειακά επανερχόμαστε στην αρχική μας υπόθεση, ότι οι ισχυρές δηλαδή Ένοπλες Δυνάμεις είναι εκείνες που θα εξασφαλίσουν το προσδοκώμενο αποτέλεσμα. Όχι αναγκαστικά υιοθετώντας επιθετική πολιτική, αν και το επίθετο «επιθετικός» παράγεται από το

επίσης επίθετο, «επίθετο», λέξη που βγαίνει από το ρήμα «επιθέτω»⁵¹⁴, το οποίο σημαίνει «τοποθετώ πάνω, τοποθετώ μπροστά και κατ' επέκταση τοποθετώ τα πράγματα σωστά». Υφίσταται πάντα η εναλλακτική της δημιουργίας και διατήρησης αξιόπιστης αποτρεπτικής ικανότητας ως έκφρασης της συνολικής εθνικής ισχύος. Αυτό αποτελεί καθήκον όλων των Ελλήνων, αλλά πρωτίστως της κυβέρνησης, με βασικό «εργαλείο» τις Ένοπλες Δυνάμεις μας. Με απλά λόγια, αποτροπή είναι η αντίληψη που έχει ο αντίπαλος (μετά από εκτίμηση και πριν αποφασίσει να ενεργήσει) ότι σε οποιαδήποτε μορφής χαμηλής ή υψηλής εντάσεως σύγκρουση, την οποία θα προκαλέσει το κόστος που θα καταβάλει θα είναι μεγαλύτερο ή τουλάχιστον ίσο με το όφελος που επιδιώκει. Η αποτροπή είναι αξιόπιστη όταν αυτή πείθει την αντίπαλο ότι θα χρησιμοποιηθεί και ότι δεν πρόκειται για μία μπλόφα και για αυτό επιβάλλεται να είναι διακηρυκτική. Προς το παρόν η όλη στάση της Άγκυρας είναι αυτή που δρα αποτρεπτικά.

Από τις περικοπές του προϋπολογισμού της άμυνας φυσικά και εξοικονομήθηκαν χρήματα. Ασφαλώς και θα υπήρχαν δαπάνες περιττές, οι οποίες έπρεπε να περικοπούν και ορθά περικόπηκαν. Ωστόσο, το ύψος των περικοπών που υπερβαίνει το 50% των προϋπολογισμών, επηρέασε έμμεσα το περιβάλλον ασφάλειας στην περιοχή μας και αυτό το αντιλαμβανόμαστε σήμερα. Αν οι περικοπές αυτές δεν ήταν τόσο μεγάλες, το περιβάλλον ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο θα ήταν διαφορετικό και δεν θα επειγόμαστε τώρα να αναζητήσουμε λύσεις αντιμετώπισης της διαρκώς αυξανόμενης Τουρκικής προκλητικότητας. Η Τουρκία επιδεικνύει αδιάλλακτη στάση στο θέμα των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας στο Αιγαίο και, ειδικά αναφορικά με την ανακήρυξη της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, εξαιτίας της αποδυνάμωσης της αμυντικής ικανότητας, ιδιαίτερα στη θάλασσα και στον αέρα, διεκδικώντας ουσιαστικά συνεκμετάλλευση του φυσικού μας πλούτου και δικαιώματα στη διαμετακόμιση της ενέργειας από την Ανατολή προς τη Δύση.

Η δημιουργία λοιπόν του απαραίτητου περιβάλλοντος ασφάλειας προϋποθέτει προβολή της αμυντικής ισχύος της Ελλάδας σε όλη την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, η οποία απαιτείται να γίνει με συντονισμένες και συνεχείς κινήσεις προς αυτήν την κατεύθυνση, σε πολλά και ετερόκλητα επίπεδα. Πρώτα από όλα απαιτείται ενίσχυση αυτής καθ'εαυτήν της στρατιωτικής ισχύος και της μαχητικής ικανότητας των ΕΔ. Επειδή όμως η οικονομικές δυνατότητες της χώρας παραμένουν περιορισμένες, χρειάζεται μια ολιστική και τολμηρή αντιμετώ-

⁵¹⁴ Μπαμπινιώτης Γεώργιος, 2003, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, σελ. 648.

πιση, με βασικό γνώμονα τη συντήρηση των υφιστάμενων οπλικών συστημάτων και την ανάπτυξη νέων δυνατοτήτων προς υποστήριξη της εθνικής στρατηγικής. Βασικός παράγοντας παραμένει πάντα η γνωστική επάρκεια και η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού. Απαιτούνται λοιπόν συντονισμένες πολιτικές, με οργανωμένο σχέδιο, με βαθιές αλλαγές και ρηξικέλευθες μεταρρυθμίσεις που θα οδηγήσουν στον πραγματικό και τον συνεχή μετασχηματισμό των ΕΔ και όχι σε ακόμα μια απλή αναδιοργάνωση. Η λύση είναι βαθιά πολιτική, δύσκολη, εμπειρικλείει πολιτικό κόστος, συνιστά τεράστια εθνική πρόκληση, ξεπερνά τις δυνατότητες των εκάστοτε κυβερνήσεων και άρα απαιτεί συναίνεση όλου του πολιτικού συστήματος και κατόπιν της κοινωνίας.

Θα ήταν πρόχειρο και από μέρους μας ανεύθυνο, μέσω του παρόντος πονήματος να προβούμε σε προτάσεις του τύπου: ενίσχυση της ελληνικής ναυτικής και αεροπορικής παρουσίας στην Ανατολική Μεσόγειο με 10 φρεγάτες, 30 αεροπλάνα, 1000 άρματα μάχης, 150.000 στρατιώτες κλπ. Αυτό που θέλουμε να υπογραμμίσουμε είναι ότι απαιτείται η διαμόρφωση μιας της εθνικής πρότασης - λύσης ευθυγραμμισμένης με τους εθνικούς στόχους, λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες δυνατότητες, τους πραγματικούς διαθέσιμους οικονομικούς πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό, ώστε να διαμορφωθούν οι νέες ΕΔ οι οποίες θα είναι ικανές να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τις προκλήσεις, τις απειλές και τους κινδύνους του άμεσου αλλά και απώτερου μέλλοντος, ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης υποστήριξη της υψηλής στρατηγικής της χώρας.

6.4.2 Αμυντική συνεργασία με τις χώρες της Μεσογείου

Ο ρόλος της χώρας μας ως παραγωγού και διαμετακομιστικού κέντρου ώστε να εξασφαλίζεται η ενεργειακή ασφάλεια Ανατολής – Δύσης, προϋποθέτει όπως είδαμε, τη στενή συνεργασία με τους υπόλοιπους δρώντες στην περιοχή του Σύμπλοκου/Συστήματος και μάλιστα με αυτούς των οποίων τα συμφέροντα ευθυγραμμίζονται με τα δικά μας, δηλαδή με το Ισραήλ, την Κύπρο και την Αίγυπτο. Η λύση για την εξασφάλιση λοιπόν του αναγκαίου περιβάλλοντος ασφαλείας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου εξαρτάται κατά μεγάλο βαθμό από την αμυντική συνεργασία των κρατών αυτών.

Η προστασία ενός τέτοιου εγχειρήματος, δηλαδή της ροής ενέργειας προς τη Δύση, σε συνδυασμό με τις υφιστάμενες δεσμεύσεις που αντιμετωπίζει καθεμία χώρα ξεχωριστά, μας αναγκάζει να σκεφτόμαστε πιο ανοικτά, αφήνοντας πίσω τις αγκυλώσεις του παρελθόντος,

προκειμένου να αναζητηθεί η βέλτιστη λύση. Έτσι, η αδυναμία του ενός μπορεί να είναι η δυνατότητα του άλλου. Δηλαδή, δεν θα πρέπει να προσπαθούμε να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα σκεπτόμενοι το τι διαθέτουμε ως μονάδες, αλλά με το τι διαθέτουμε όλοι μαζί.

Αρχίζοντας από την Ελλάδα διαπιστώνουμε ότι η ΑΟΖ της χάρις στην ύπαρξη του Καστελορίζου θα εκτείνεται και θα συνορεύει με την ΑΟΖ της Κύπρου, γεννώντας την υποχρέωση ανάπτυξης πολλών μέσων για την προστασία της, μακριά από τις βάσεις ανεφοδιασμού. Στο δόγμα της Διοικητικής Μέριμνας των ΕΔ, η επιμήκυνση των γραμμών ανεφοδιασμού αποτελεί ένα πολύ σοβαρό μειονέκτημα. Παράλληλα, η Κύπρος διαθέτει στρατό με περιορισμένες δυνατότητες, ιδιαίτερα όσον αφορά στη θάλασσα και στον αέρα, με αποτέλεσμα να αδυνατεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες αποτελεσματικής κάλυψης της ΑΟΖ της. Αν πάμε κάποια χρόνια πίσω, τη δεκαετία του 1990 και, συγκεκριμένα το 1993, έχουμε τη δημιουργία του «δόγματος» του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου⁵¹⁵ ανάμεσα στην Κύπρο και την Ελλάδα με σκοπό την προστασία του Ελληνισμού αντιμετωπίζοντάς την ως ολότητα και όχι χωριστά ως δύο κράτη. Για την εφαρμογή του δόγματος αυτού δαπανήθηκαν πολλά χρήματα από το υστέρημα των Ελλήνων (Ελλαδιτών και Κυπρίων).

Ερχόμενοι και πάλι στο σήμερα, η εκ νέου ενεργοποίηση του δόγματος αυτού καθίσταται επιτακτική και μάλιστα υπό τις σημερινές συνθήκες, οι οποίες είναι πολύ διαφορετικές από τότε: θα πρέπει δηλαδή να γίνει επέκταση του ενιαίου αμυντικού χώρου ενσωματώνοντας το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Το αρχικό δόγμα το 1993 πήγαζε από την ανάγκη προστασίας του Ελληνικού Έθνους. Το επικαιροποιημένο δόγμα πηγάει από την ανάγκη προστασίας των κοινών συμφερόντων. Οφείλουμε να έχουμε κατά νου ότι αν και κορυφαίες ενεργειακές εταιρείες έχουν κερδίσει το δικαίωμα εκμετάλλευσης των ενεργειακών πόρων στα οικόπεδα των ΑΟΖ του Ελληνισμού, της Αιγύπτου και του Ισραήλ, δεν αποτελεί απόφαση άμεσης στρατιωτικής εμπλοκής των χωρών των εταιρειών. Αυτό το υπογραμμίζουμε, διότι πολλοί επιχειρηματολογούν περί του αντιθέτου, αναμένοντας το Αμερικανικό ή το Γαλλικό ναυτικό να προστρέξει για την προστασία μας.

⁵¹⁵ Το δόγμα του «Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας – Κύπρου» αποφασίστηκε από τις κυβερνήσεις Γλαύκου Κληρίδη και Ανδρέα Παπανδρέου, και ουσιαστικά λειτούργησε από το 1994 έως το 1998 με 1999. Απενεργοποιήθηκε από την κυβέρνηση του Κώστα Σημίτη χωρίς καμμία επίσημη συμφωνία, στο πλαίσιο της «νέας» εξωτερικής πολιτικής. Γι αυτόν τον λόγο και στο βιβλίο που εξέδωσε για τα οκτώ χρόνια της διακυβέρνησής του, δεν ανέφερε λέξη.

Έτσι, με τη λειτουργία ενός ενιαίου αμυντικού χώρου στην Ανατολική Μεσόγειο δημιουργείται αυτόματα ένα δίκτυο κοινών δυνατοτήτων – ικανοτήτων, μία κοινή δεξαμενή η οποία θα τροφοδοτεί τις κοινές ανάγκες. Η συμμετοχή θα στηρίζεται στη βάση της αμοιβαιότητας και της αλληλεγγύης, σύμφωνα, πάντα, με τις δυνατότητες ενός εκάστου. Αντί λοιπόν, για παράδειγμα, τα Ελληνικά αεροσκάφη να έχουν ως βάση την Κρήτη, γεγονός που μειώνει σημαντικά την ικανότητά τους παραμονής – επιτήρησης της Ελληνικής ΑΟΖ, θα μπορούσαν κάλλιστα να σταθμεύουν στο Ισραήλ, στην Κύπρο ή την Αίγυπτο, ανάλογα με την αποστολή τους. Ομοίως τα Ελληνικά πλοία θα μπορούσαν να ελλιμενίζονται στην Πάφο, στη Χάιφα ή στην Αλεξάνδρεια. Αντίστοιχα τα μέσα των άλλων χωρών θα μπορούν να χρησιμοποιούν τις Ελληνικές αεροπορικές και ναυτικές βάσεις. Η υλοποίηση του δόγματος⁵¹⁶ δεν περιορίζεται απλώς σε αμοιβαίες παραχωρήσεις εγκαταστάσεων για τη στάθμευση μέσων. Προϋποθέτει την απόφαση χρήσης των μέσων αυτών, όταν χρειαστεί και όπου χρειαστεί για την προάσπιση του κοινού συμφέροντος.

Βέβαια, για την υλοποίηση ενός τέτοιου σχεδίου απαιτείται κατ' αρχάς ισχυρή πολιτική βούληση, διότι αν και δεν παραχωρούνται κυριαρχικά δικαιώματα, εντούτοις μεταβιβάζονται αρμοδιότητες που αφορούν στην άμυνα και την ασφάλεια. Επίσης, όσον αφορά στην Ελλάδα, η στάθμευση μονάδων των ΕΔ στις υπόλοιπες χώρες θα προκαλέσει πολλές αντιδράσεις στο εσωτερικό, αφού πολλοί αρέσκονται στην συνθηματολογία περί ιμπεριαλιστικών κινήσεων, οι οποίες θα υπονομεύσουν την ειρήνη στην περιοχή. Τέτοιες καταστάσεις βιώσαμε και στο παρελθόν στο πλαίσιο συμμετοχής της χώρας μας σε ειρηνευτικές αποστολές υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ ή της Ε.Ε.. Ίσως τότε, σε κάποιες των περιπτώσεων οι αντιδράσεις να ήταν δικαιολογημένες ως προς τα αληθινά κίνητρα και τους σκοπούς. Στην προκειμένη περίπτωση όμως, πρέπει να γίνει απολύτως σαφές ότι η παρουσία των Ελληνικών ΕΔ στην Αίγυπτο, στην Κύπρο και στο Ισραήλ, εξυπηρετούν πρωτίστως τα εθνικά μας συμφέροντα και στόχους.

⁵¹⁶ Η υλοποίηση ενός κοινού αμυντικού δόγματος περιλαμβάνει: την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με αμυντικούς πόρους και την ενίσχυση των διεθνών δυνατοτήτων ασφάλειας, την ενεργοποίηση της αντιτρομοκρατικής συνεργασίας, τη βελτίωση της κοινής συνεργασίας στους τομείς της εκπαίδευσης του εμπλεκόμενου στρατιωτικού προσωπικού, των στρατιωτικών ασκήσεων και της οικοδόμησης Ενόπλων Δυνάμεων με ανταλλαγή τεχνογνωσίας στον τομέα της πληροφορικής, καθιερώνοντας μηχανισμούς συνεργασίας μεταξύ των στρατιωτικών δυνάμεων των χωρών μας.

Αντίστοιχες αντιδράσεις για την υλοποίηση αυτού του σχεδίου, θα βιώσουν το Ισραήλ και η Αίγυπτος εξαιτίας της αραβο-ισρηλινής αντιπαλότητας. Όμως και στην περίπτωση αυτή, όπως ισχύει και στην Ελλάδα, οι αντιπαραθέσεις κρίνεται σκόπιμο να παραμεριστούν, ειδικά όταν έχει ήδη βρεθεί κοινός τόπος συνεννόησης και από την επιτυχία του εγχειρήματος διακυβεύονται τα κοινά συμφέροντα. Κάτι λοιπόν που πριν από μερικά χρόνια εθεωρείτο αδιανόητο, τώρα όχι μόνον είναι εφικτό, αλλά και αναγκαίο.

Άλλωστε επαναλαμβάνοντας τα λόγια του Λόρδου Παλμερστον: «Δεν έχουμε αιώνιους συμμάχους, ούτε διαρκείς εχθρούς. Τα συμφέροντά μας είναι αιώνια και διαρκή και αυτά έχουμε χρέος να ακολουθούμε», κατανοούμε τη σημασία των παραπάνω.

Ας μην ξεχνάμε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση γεννήθηκε από τη συνεργασία δύο αιώνιων εχθρών, Γαλλίας – Γερμανίας, στη βάση της εκμετάλλευσης του άνθρακα, τον οποίο και χρησιμοποίησαν κατά κόρον κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων Πολέμων, για να καταστρέψει η μία χώρα την άλλη. Ας διδαχθούμε λοιπόν από πρωτοβουλίες όπως αυτήν, για να ξεπεράσουμε τα εμπόδια του παρελθόντος, αποβλέποντας στην οικοδόμηση μίας στρατηγικής συμμαχίας για τη στρατιωτική ισχύ, η οποία θα δεσμεύει τις χώρες μας πιο στενά από ό,τι ποτέ πριν, προκειμένου να προωθηθεί η ευημερία, να ενισχυθεί το αίσθημα ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο και διασφαλισθεί η ασφάλεια των εθνών μας.

6.4.3 Ανάπτυξη της Εγχώριας Αμυντικής Βιομηχανίας

Η στρατιωτική ισχύς αναφέραμε ότι βασίζεται στα μέσα που διαθέτει. Τα μέσα αυτά οι ΕΔ μιας χώρας προέρχονται από δύο βασικές πηγές: από την ελεύθερη αγορά και από την κρατική αμυντική βιομηχανία. Όσον αφορά στην πρώτη, αυτή περιλαμβάνει την εγχώρια, μη κρατική βιομηχανία και τις βιομηχανίες των άλλων χωρών. Ο χώρος της αμυντικής βιομηχανίας είναι πολύ ιδιαίτερος και δεν ισχύουν οι γενικότητες περί κερδοφορίας κλπ. και τα προϊόντα της αμυντικής βιομηχανίας δεν είναι όπως τα καθημερινά καταναλωτικά αγαθά, τα οποία πωλούνται ελεύθερα παντού. Υπάρχουν περιορισμοί (λ.χ. περιορισμοί εξαγωγών για Διεθνείς, Πολιτικούς ή Γεωστρατηγικούς λόγους) και ιδιαιτερότητες που οδηγούν στην ειδική μεταχείριση τους.

Η ύπαρξη κρατικής εγχώριας βιομηχανίας εξασφαλίζει την εξοικονόμηση χρημάτων τα οποία φεύγουν στο εξωτερικό και ταυτόχρονα δίδει ώθηση στην ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας. Επίσης, ενισχύει την αυτάρκεια και την ανεξαρτησία της χώρας στον τομέα των στρα-

τιωτικών εξοπλισμών, αφού δεν εξαρτάται για την αγορά οπλικών συστημάτων από τρίτες χώρες. Τέλος ενισχύονται οι εξαγωγές αμυντικού υλικού, με σκοπό αφενός να ενισχύσει την εθνική οικονομία και αφετέρου να αναπτύξει στενές σχέσεις με χώρες-«πελάτες». Όπως βλέπουμε, η ύπαρξη κρατικής εγχώριας βιομηχανίας παρέχει πολλά πλεονεκτήματα στη χώρα, αρκεί να μπορεί αυτή να την υποστηρίξει, διότι η αμυντική βιομηχανία προϋποθέτει τεράστιες επενδύσεις στην έρευνα και την ανάπτυξη, εξασφάλιση των απαραίτητων για την κατασκευή υλικών, τα οποία δεν διαθέτουν όλες οι χώρες, ύπαρξη «πελατών», αλλιώς ως επένδυση είναι ασύμφορη, και, τέλος, τις ευλογίες των μεγάλων αμυντικών βιομηχανιών, οι οποίες υποστηρίζονται από τις χώρες τους και τις συμμαχίες που ανήκουν αυτές και οι οποίες δεν επιθυμούν τον ανταγωνισμό έστω και σε περιφερειακό επίπεδο.

Σύμφωνα με την έκθεση⁵¹⁷ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αμυντική βιομηχανία υφίσταται μια «βαθμιδωτή δομή»: στη βαθμίδα 0 αναφέρεται στους κύριους κατασκευαστές, δηλαδή στους κατασκευαστές ολοκληρωμένων, σύνθετων οπλικών συστημάτων, στη βαθμίδα 1 κατατάσσει υποκατασκευαστές ολοκληρωμένων και σύνθετων υποσυστημάτων, στη βαθμίδα 2 περιλαμβάνει υποκατασκευαστές που αναλαμβάνουν συγκεκριμένες δραστηριότητες παραγωγής μηχανουργικών υποσυστημάτων, ορισμένα απλά ηλεκτρονικά και στη βαθμίδα 3 εντάσσει επιχειρήσεις που παράγουν γενικά προϊόντα και υπηρεσίες. Σημειώνουμε πως η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση της αμυντικής βιομηχανίας απαντάται συχνά στη σύγχρονη βιβλιογραφία, με τους κατασκευαστές της βαθμίδας 0, τους βασικούς κατασκευαστές, να αναφέρονται ως OEM (Original Equipment Manufacturers).

Η παραγωγή των οπλικών συστημάτων, ειδικά των βαρέων συστημάτων, έχει αυτήν τη δομή. Κυριαρχείται από έναν μικρό αριθμό μεγάλων βιομηχανιών παραγωγής αμυντικού υλικού, που αναπτύσσουν και σχεδιάζουν σχεδόν το σύνολο των οπλικών συστημάτων, ενώ επίσης παράγουν ένα σημαντικό κομμάτι τους. Κατά τόπους υποκατασκευαστές αναλαμβάνουν, ανάλογα με το σχετικό τους μέγεθος, από απλή παραγωγή μικρών τμημάτων των οπλικών συστημάτων, μέχρι παραγωγή –μετά από άδεια– ολοκληρωμένων συστημάτων. Η ανισόμετρη

⁵¹⁷ «Αμυντική Βιομηχανία», έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2009 (Defence industry, Comprehensive sectoral analysis of emerging competences and economic activities in the European Union).

<https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/procurement/14-cps-op-030-q-a-nr1-annex-1-97-skills-/report-vf-1.pdf>, πρόσβαση 5/7/2018.

ανάπτυξη και οι ανακατατάξεις που προκαλεί αντανακλώνονται και στη δομή της διεθνούς πολεμικής βιομηχανίας. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Κίνα, που όχι μόνον έχει έλθει στη δεύτερη θέση σε επίπεδο πολεμικών δαπανών, αλλά έχει επιπλέον αυξήσει σημαντικά και τις δυνατότητες στην παραγωγή, αλλά και στην ανάπτυξη και στο σχεδιασμό και σύγχρονων οπλικών συστημάτων. Σημειώνουμε πως αυτή η χώρα αναπτύσσει εγχώρια ένα σύγχρονο αεροσκάφος τύπου stealth με ρωσική βοήθεια στον κινητήρα, ενώ αναπτύσσει και κινέζικο, ισχυρότερο κινητήρα, ο οποίος θα είναι έτοιμος στα μέσα της επόμενης δεκαετίας. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 η κινεζική πολεμική βιομηχανία κατατασσόταν, παρά τις μεγάλες δαπάνες και τον μεγάλο όγκο εγχώριας παραγωγής, στη βαθμίδα 3.

Σε γενικές γραμμές η εγχώρια παραγωγή στην Ελλάδα αφορά κατά κύριο λόγο στη συμπαραγωγή επιμέρους τμημάτων αμυντικών συστημάτων. Η παραγωγή ολοκληρωμένων οπλικών συστημάτων αφορά κυρίως σε ελαφρά οπικά συστήματα και στην περίπτωση αυτή πρόκειται για αντίγραφα ξένων σχεδίων. Η Ελληνική εγχώρια πολεμική βιομηχανία κατατάσσεται στην τρίτη βαθμίδα. Σε ορισμένους τομείς, ιδιαίτερα στα πυρομαχικά και ως έναν βαθμό σε κάποιους αισθητήρες, έχουν αναπτυχθεί εγχώρια συστήματα, ωστόσο πρόκειται για σχετικά μικρό όγκο της παραγωγής. Η συγκεκριμένη κατάταξη δεν σημαίνει αναγκαστικά χαμηλό ποσοστό προστιθέμενης αξίας στο οπλικό σύστημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ναυπήγηση πολεμικών πλοίων, όπου σε επίπεδο αξίας η εγχώρια παραγωγή είναι ιδιαίτερα μεγάλο τμήμα, αλλά αφορά στο μεταλλικό τμήμα του σκάφους και όχι στους κινητήρες, στα σύγχρονα ηλεκτρονικά συστήματα και στον κυρίως οπλισμό, που αποτελούν το καθοριστικό τμήμα που μετουσιώνει το σύνολο σε οπλικό σύστημα.

Ενδιαφέρον έχει πως, παρά τις τεράστιες δαπάνες για πολεμικούς εξοπλισμούς την τελευταία 25ετία, η εγχώρια πολεμική βιομηχανία δεν ανέβηκε βαθμίδα. Αντιθέτως, η πολεμική βιομηχανία της γειτονικής Τουρκίας βρίσκεται σε διαφορετικό επίπεδο σήμερα. Σημειώνουμε, για παράδειγμα, πως η τουρκική προστιθέμενη αξία των νέων μαχητικών αεροσκαφών F35, τα οποία θα αγοράσει η Τουρκία αναμένεται να προσεγγίσει το 50-60%⁵¹⁸.

⁵¹⁸ Η αγορά των F-35 από την Τουρκία έχει ανασταλεί εξαιτίας της προμήθειας των S-400. Οι ΗΠΑ αρνούνται να παραδώσουν τα αεροσκάφη αν η Τουρκία δεν επιστρέψει ή εξασφαλίσει την μη επιχειρησιακή χρησιμοποίηση του ρωσικού πυραυλικού συστήματος.

Όσον αφορά στην Ελλάδα, για δεκαετίες τώρα η εγχώρια αμυντική βιομηχανία δεν έχει αξιοποιηθεί, ενώ έχει μεγάλες δυνατότητες, τόσο από πλευράς επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού, όσο και από πλευράς υποδομών. Έτσι, οι μεν κρατικές βιομηχανίες, οι οποίες διαθέτουν μεγάλο αριθμό προσωπικού, χρησιμοποιούνται συχνά από ξένους κολοσσούς ως μέσο επίτευξης απευθείας αναθέσεων, οι δε ιδιωτικές για την υλοποίηση των αντισταθμιστικών ωφελημάτων. Συνέπεια των στρεβλώσεων αυτών είναι η κρατική βιομηχανία κυριολεκτικά να απαξιωθεί και να απειλείται με εξαφάνιση, ενώ η ιδιωτική να στραφεί αυτόνομα στην αγορά και μπορεί να επιβιώσει, είτε προσφέροντας καινοτόμες προτάσεις, είτε ως υποκατασκευαστές των μεγάλων ξένων εταιρειών.

Αν λοιπόν θέλουμε να αποκτήσουμε στρατιωτική ισχύ οφείλουμε να επενδύσουμε και στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας, όχι κατ'ανάγκη στην κρατική. Η καλύτερη λύση είναι η ισορροπία μεταξύ κρατικής και ιδιωτικής. Η κρατική είναι αναγκαία για την παραγωγή υπηρεσιών, υλικών και εφοδίων κρίσιμων για τη λειτουργία του στρατεύματος, η διακοπή της τροφοδοσίας των οποίων θα θέτει σε κίνδυνο την εκτέλεση της αποστολής. Για παράδειγμα αναφέρουμε την παραγωγή πυρομαχικών, η οποία θεωρείται κρίσιμη σε περίοδο επιχειρήσεων. Επίσης, η προμήθειά τους από την ελεύθερη αγορά αφενός εν καιρώ επιχειρήσεων δεν είναι εξασφαλισμένη και η αποθήκευσή τους από τον καιρό της ειρήνης για να αποφευχθεί η πρώτη περίπτωση δεν είναι πάντα η προτεινόμενη λύση, καθώς ιδιαίτερα τα σύγχρονα πυρομαχικά έχουν περιορισμένο χρόνο ζωής.

Παράλληλα, η ιδιωτική εγχώρια βιομηχανία μπορεί να συνεπικουρήσει την κρατική. Σε αυτήν όμως την περίπτωση απαιτείται προγραμματισμός και ευθυγράμμιση με τις ανάγκες των ΕΔ. Όπως καταλαβαίνουμε, η ιδιωτική βιομηχανία έχει ανάγκη κεφάλαια για να παράγει και εξασφαλισμένους πελάτες, στους οποίους θα διαθέσει τα προϊόντα της. Στην περίπτωση κατά την οποία ο «πελάτης» θα είναι οι Ελληνικές ΕΔ ο συντονισμός των προσπαθειών είναι απαραίτητος. Οι κατανεμημένες κατά προτεραιότητα ανάγκες των Ε.Ε.Δ σε βάθος χρόνου (πενταετία και δεκαπενταετία) απαιτείται να γνωστοποιούνται έγκαιρα στη βιομηχανία, ώστε να αποτελούν και τις γενικές κατευθύνσεις ανάπτυξης εγχώριων βιομηχανικών και τεχνολογικών δυνατοτήτων. Επίσης, η διαδικασία αυτή θα επιτρέψει και τον συγχρονισμό της εγχώριας έρευνας και ανάπτυξης, η οποία μπορεί να χρηματοδοτηθεί από πολλές πηγές, ώστε οι ανάγκες να καλυφθούν πλήρως ή σε κάποιο βαθμό από εγχώριας σχεδίασης συστήματα - προϊόντα. Επι-

πλέον, οι ΕΔ καλούνται να αποφασίσουν τι ποσοστό συντήρησης, υποστήριξης και εκπαίδευσης θα διατηρήσουν ως οργανική δυνατότητα και τι θα εκχωρήσουν στη βιομηχανία.

Είναι αδύνατον να αποκλείσουμε την προμήθεια από την ελεύθερη αγορά και να προσανατολιστούμε σε μία αμιγώς εγχώρια βιομηχανία, όπως έχει αποφασίσει η Άγκυρα, διότι αυτό θα αποβεί μαθηματικός μοιραίο για την οικονομία. Η αγορά συμπαράγωγή οπλικών συστημάτων είναι η λύση η οποία αφενός θα προσθέσει προστιθέμενη αξία στην εγχώρια βιομηχανία αφετέρου θα συμπίεσει το κόστος για τον κρατικό προϋπολογισμό.

6.4.4 Δημιουργία Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας

Από το 2006 που ο Γιάννης Μάζης⁵¹⁹ έγραφε για την αναγκαιότητα θεσμοθέτησης και λειτουργίας του Συμβουλίου Εθνικής Άμυνας (ΣΕΑ), έχει χυθεί πολύ μελάνι από πολλούς ειδικούς υποστηρικτές της άποψης αυτής. Το θέμα έρχεται και επανέρχεται, ειδικά κάθε φορά που ξεσπά μια Ελληνο-Τουρκική κρίση, ωστόσο μέχρι σήμερα δεν έχει αποφασισθεί η λειτουργία του ΣΕΑ για καθαρά μικροπολιτικούς λόγους, διότι οι εκάστοτε κυβερνώντες επιθυμούν να έχουν τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο στις επιλογές και αποφάσεις ώστε να χειραγωγούν τα πλήθη, έστω και αν αυτές οι αποφάσεις αφορούν στο μέλλον του έθνους.

Ο εν λόγω θεσμός, ο οποίος εφαρμόζεται σε πολλές χώρες (ΗΠΑ, Τουρκία, Ισραήλ, Αγγλία κλπ), σκοπό έχει την χάραξη Υψηλής Στρατηγικής για την Εθνική Άμυνα και Ασφάλεια της χώρας. Η ασφάλεια στη σύγχρονη εποχή είναι ένα πολύπλοκο και σύνθετο φαινόμενο και είναι ανάγκη να αντιμετωπίζεται ενιαία και με εθνικό σχεδιασμό. Στην Ελλάδα υπάρχει θεσμικό έλλειμμα στο επίπεδο διαμόρφωσης, σχεδιασμού και υλοποίησης μιας Υψηλής Εθνικής Στρατηγικής, σε θέματα Άμυνας και Ασφάλειας, η οποία θα καθορίζει και θα ιεραρχεί τα εθνικά της συμφέροντα και θα ευθυγραμμίζει τις αντίστοιχες πολιτικές επιλογές. Δυστυχώς στην Ελλάδα αυτός ο σχεδιασμός περιορίζεται σε χρονικό βάθος μιας κυβερνητικής θητείας, στην καλύτερη των περιπτώσεων.

Πολλοί υποστηρίζουν ότι ως τέτοιο όργανο υφίσταται από το 1983 (με τον νόμο 1266/1982) το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ), το οποίο συγκροτήθηκε στη βάση της λογικής του ΣΕΑ των ΗΠΑ του 1947, έχοντας στα χαρτιά, ειδικά μετά

⁵¹⁹ Μάζης Ι. Θ., 2006, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, GEOLAB, Εκδ. Παπαζήση, σ.σ. 118-151.

την τροποποίηση της ΠΥΣ31/2000, συντονιστικές/γνωμοδοτικές, συμβουλευτικές και υπό προϋποθέσεις, ελεγκτικές αρμοδιότητες. Στην πραγματικότητα, το ΚΥΣΕΑ ουδέποτε λειτούργησε σύμφωνα με τον σκοπό ίδρυσής του. Σήμερα έχει μεταβληθεί σε ένα τύποις επιτελικό όργανο, το οποίο μόνο εγκρίνει, και αυτό τυπικά, τις κρίσεις των ανώτατων αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας και τα εξοπλιστικά προγράμματα. Ως αποτέλεσμα του παραπάνω προκύπτει, το ΚΥΣΕΑ μέχρι σήμερα, όπως έχουμε διαπιστώσει, να αντιμετωπίζει αποσπασματικά και περιστασιακά τα θέματα στρατηγικού σχεδιασμού και διαχείρισης κρίσεων, να συνέρχεται όχι σε τακτά χρονικά διαστήματα, αλλά όταν προκύπτει ανάγκη και πολλές φορές τμηματικά, ή καθόλου όπως έγινε τη «νύχτα των Ιμίων». Περισσότερο, θα λέγαμε, ότι είναι ένα όργανο εκτελεστικό, παρά όργανο μακρόπνοης εθνικής σχεδίασης.

Εξετάζοντας τον θεσμό του ΣΕΑ σε άλλες χώρες στις οποίες λειτουργεί, καθώς και τον ρόλο του στην άσκηση της πολιτικής μιας χώρας, διαπιστώνουμε ότι η Ελλάδα υστερεί χαρακτηριστικά στον τομέα χάραξης και υλοποίησης μιας ενιαίας Εθνικής Στρατηγικής, διαχρονικά και σε βάθος χρόνου. Έτσι, κάθε φορά που αλλάζει η κυβέρνηση, έχουμε αλλαγές, μεταπτώσεις, διαφοροποιήσεις. Κάθε νέα κυβέρνηση δύναται να αλλάξει εντελώς την ισχύουσα και μέχρι τότε εφαρμοζόμενη πολιτική της χώρας σε άμυνα και ασφάλεια, επικαλούμενη απλώς την κοινοβουλευτική της πλειοψηφία, η οποία πηγάζει από τη λαϊκή βούληση (sic!). Η Υψηλή Εθνική Στρατηγική της χώρας, δεν πρέπει να είναι ευκαιριακή, σταδιακή και αποσπασματική, αλλά ενιαία, συνεχής, υποχρεωτικά εφαρμοζόμενη από όλους, ως αποτέλεσμα της μελέτης των εθνικών συμφερόντων, των γεωπολιτικών εξελίξεων, των εθνικών απειλών και των γεωστρατηγικών επιδιώξεων της χώρας. Σε αυτό το σημείο είναι λοιπόν, που αναδύεται η αναγκαιότητα και η αξία του ΣΕΑ, το οποίο θα είναι το όργανο που θα αναδεικνύει τα θέματα αυτά και θα εισηγείται αναλόγως στην κυβέρνηση.

Η Ελλάδα, για να αντιμετωπίσει τις συνεχόμενες προκλήσεις και εθνικές απειλές, οφείλει να διαθέτει ένα ισχυρό και αποτελεσματικό όργανο, με κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο, χωρίς βέβαια να εμπλέκεται και να ακυρώνει τον θεσμικό ρόλο των υπολοίπων κυβερνητικών οργάνων και δη του ΚΥΣΕΑ. Για την υλοποίηση των παραπάνω, κρίνεται απαραίτητο όπως το ΣΕΑ να αποτελείται από συνδυασμό θεσμικών οργάνων (Υπουργών, Γενικών Γραμματέων, Αρχηγών Επιτελείων κ.α.) και τεχνοκρατών, ειδικών στην σχεδίαση Υψηλής Στρατηγικής και Γεωπολιτικής Ανάλυσης (επιστημόνων της γεωπολιτικής, της οικονομίας, της εκπαίδευσης, των νέων τεχνολογιών κ.α.), ώστε να αναγνωρίζονται οι κίνδυνοι, οι απειλές αλλά και οι ευκαιρίες, έ-

γκαιρα και έγκυρα ώστε να χαράσσεται με υπευθυνότητα η γεωστρατηγική της χώρας. Αν υιοθετηθεί το μοντέλο των ΗΠΑ και του Ισραήλ, χρειάζεται να ορισθεί Σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας, ο οποίος θα ορισθεί επικεφαλής του. Όλοι οι παραπάνω θα πρέπει να τοποθετούνται με εθνική συναίνεση, να έχουν συγκεκριμένη θητεία μη εξαρτώμενη από την αλλαγή της κυβέρνησης.

Στο πλαίσιο λοιπόν της ενδυνάμωσης του αμυντικού πυλώνας και της απόκτησης της δυνατότητας προβολής ισχύος, υπό το πρίσμα της ενεργειακής ασφάλειας Ανατολής-Δύσης και του ρόλου της Ελλάδας, απαιτείται η άμεση δημιουργία του ΣΕΑ προκειμένου να υπάρξει σαφής προσανατολισμός και δέσμευση της ανώτατης ηγεσίας στην προσπάθεια εκπλήρωσης των εθνικών αυτών επιλογών, χωρίς αποκλίσεις και παλινδρομήσεις, εξαιτίας εσωτερικών ή εξωτερικών παραγόντων. Δεν πρόκειται απλώς για την ανάγκη της συγκρότησης ενός οργάνου ακόμα, αλλά για τη θέσπιση και λειτουργία του υπεύθυνου οργάνου. Ίσως η λειτουργία του τελικά οδηγήσει στην επαναξιολόγηση της σκοπιμότητας της ύπαρξης και της λειτουργία των υπολοίπων θεσμικών οργάνων με τη σημερινή τους μορφή.

6.4.5 Παλλαϊκή Άμυνα και Εθνοφυλακή

Το δημογραφικό πρόβλημα, το οποίο αντιμετωπίζει η Ελλάδα σε συνδυασμό με τις αντιλήψεις περί παγκοσμιοποίησης, διεθνισμού και παγκόσμιας ειρήνης – ευημερίας, οι οποίοι τείνουν να επηρεάζουν ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού και δη τους νέους, έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση του διατιθέμενου προς στράτευση ανθρώπινου δυναμικού. Επιπλέον, εξαιτίας της 10χρονης, συνεχούς οικονομικής κρίσης οι προσλήψεις επαγγελματιών οπλιτών έχουν ανασταλεί με αποτέλεσμα να μην ανανεώνεται το ανθρώπινο δυναμικό των Ενόπλων Δυνάμεων. Τα παραπάνω συνθέτουν ένα εκρηκτικό μείγμα, το οποίο επηρεάζει αρνητικά τη στελέχωση των Μονάδων Εκστρατείας. Η αναζήτηση λοιπόν λύσεων ώστε να εξασφαλιστεί η άμυνα κατά βάση των ακριτικών περιοχών, μας οδηγεί νομοτελειακά στην αναβάθμιση της ήδη υπάρχοντος θεσμού της Παλλαϊκής Άμυνας και της Εθνοφυλακής.

Με τον όρο Παλλαϊκή Άμυνα⁵²⁰ νοείται η ενεργός συμμετοχή στην εθνική ασφάλεια όσων Ελλήνων και Ελληνίδων μπορούν να προσφέρουν υπηρεσίες γι' αυτήν και δεν μετέχουν

⁵²⁰ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-politike-prostasia-psea-pallaike-amyna/n-2641-1998.html>, πρόσβαση 15/3/2020

στις Ένοπλες Δυνάμεις. Η ιδέα της Παλλαϊκής Άμυνας δεν είναι καινούργια αφού προβλέπεται με το ν.δ. 17/1974. Η «ενεργοποίηση» του θεσμού αυτού προϋποθέτει την πληροφόρηση και την ευαισθητοποίηση του γενικού πληθυσμού. Η ανάδειξη της δύσκολης κατάστασης, στην οποία έχει περιέλθει η Ελλάδα, οι κίνδυνοι που παραμονεύουν σε συνδυασμό με τη δυνατότητα ενεργούς συμμετοχής των πολιτών σε ασκήσεις των ΕΔ, θα λειτουργήσουν θετικά προς την κινητοποίηση των πολιτικών. Επιπλέον, αν σε όλη αυτήν την προσπάθεια προσκληθούν να συμμετάσχουν, με την παροχή οικονομικών κινήτρων (λ.χ. φοροαπαλλαγές) μεγάλες εταιρείες – οργανισμοί, παρέχοντας είτε διευκολύνσεις στο προσωπικό τους, είτε υλικοτεχνικό εξοπλισμό, ο θεσμός θα εδραιωθεί και θα αναπτυχθεί.

Παράλληλα προς την Παλλαϊκή Άμυνα, ένας άλλος θεσμός, αυτός της Εθνοφυλακής, δύναται να συνεισφέρει στην κάλυψη των κενών στις ενεργές Μονάδες του Στρατού μας. Η Εθνοφυλακή αποτελεί ζωντανό κομμάτι του Ενεργού Στρατού και προβλέπεται η συγκρότησή της από τον Ν.1295/1982. Η Εθνοφυλακή είναι ένας χρήσιμος θεσμός, ο οποίος ειδικά στη σημερινή, δυσμενέστατη δημογραφική και δημοσιονομική συγκυρία μπορεί να εισφέρει τα μέγιστα στην άμυνα της χώρας. Οι Εθνοφύλακες και οι Μονάδες, τις οποίες αυτοί επανδρώνουν μπορούν να αναλάβουν πληθώρα αποστολών, είτε στην παραμεθόριο είτε και στο εσωτερικό της Χώρας. Οι αποστολές αυτές είναι δυνατόν να έχουν χαρακτήρα από αμιγώς πολεμικό έως και εσωτερικής ασφαλείας.

Οφείλουμε να πούμε δε ότι, με την όλο και πολυπλοκότερη τεχνολογικά αλλά και δαπανηρότερη δομή και οργάνωσή τους, οι Μονάδες του Ενεργού Στρατού καθίστανται λίαν απαιτητικές για τη συντήρηση και αποτελεσματική λειτουργία τους. Είναι δεδομένο μάλιστα ότι κανείς στρατός πλέον δεν μπορεί να συντηρεί χιλιάδες άνδρες υπό τα όπλα ή εκατοντάδες άρματα μάχης, πυροβόλα και λοιπό στρατιωτικό εξοπλισμό. Οι στρατιές των δύο Παγκοσμίων Πολέμων αποτελούν παρελθόν ανεπιστρεπτί. Αυτό που χρειάζεται πλέον είναι φτηνές, λειτουργικές και αποδοτικές λύσεις. Και η Εθνοφυλακή είναι ένας θεσμός που μπορεί να αποτελέσει μια τέτοια λύση.

Μείζον πλεονέκτημα είναι επίσης η εντοπιότητα των Εθνοφυλάκων. Το χαρακτηριστικό αυτό έχει ευνοϊκή επίδραση σε πολλούς παράγοντες. Ειδικότερα, οι Εθνοφύλακες πολεμούν για το σπίτι τους, γνωρίζουν τον τόπο τους, είναι σε θέση να εκμεταλλευθούν το έδαφος, τον τόπιο πληθυσμό με την άμυνα τόσο Πατρίδος σαν σύνολο, όσο και της κάθε περιοχής ξεχωριστά, δηλαδή της ιδιαίτερης πατρίδος τους. Η όλη διαδικασία δηλαδή μπορεί να διεξαχθεί ως

προτροπή των πολιτών να επανασυνδεθούν με τα κοινά, ως μια δημοκρατική διαδικασία ανα-θέρμανσης και επανασύνδεσης των Ελλήνων πολιτών με τις διαδικασίες της Εθνικής Άμυνας και της προάσπισης τόσο της εξωτερικής ακεραιότητας του Κράτους, όσο και της προάσπισης της εσωτερικής Τάξης και Ασφάλειας.

Οπωσδήποτε, τόσο η Παλλαϊκή Άμυνα, όσο και η Εθνοφυλακή, για να καταστούν αποτελεσματικοί θεσμοί προϋποθέτουν ότι η Ελληνική Πολιτεία θα αποφασίσει τις σχετικές μεταρρυθμίσεις του νομικού πλαισίου που τους διέπει, μετατρέποντάς τους σε σύγχρονους θεσμούς, οι οποίοι σε κάθε περίπτωση θα δένουν τον Έλληνα με τις διαχρονικές αξίες της υπεράσπισης της Πατρίδος. Και εδώ έρχεται να τεθεί το θέμα σε άλλη βάση, διότι η ελληνική Πολιτεία, ως Δημοκρατία οφείλει να απαιτήσει από τους πολίτες της να την υπερασπιστούν. Και γι' αυτόν τον λόγο κρίνεται σκόπιμο να εφαρμοστεί ο νόμος. Και όσοι αρνούνται να συμμετάσχουν, να υποστούν τις συνέπειες του νόμου. Μόνον τότε οι θεσμοί θα περιβληθούν με το κύρος που τους αρμόζει, και θα αποδώσουν τα δέοντα.

6.4.6 Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα

Ήταν το 1993, όταν αποφασίστηκε από τις κυβερνήσεις Ανδρέα Παπανδρέου και Γλαύκου Κληρίδη, το Δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου, το οποίο τέθηκε σε λειτουργία από το 1994 έως το 1999 και ουσιαστικά αντιμετώπιζε, ή τουλάχιστον προέβλεπε να αντιμετωπίζει, τον αμυντικό χώρο της Ελλάδας και της Κύπρου ως ενιαίο και αδιαίρετο. Αυτό πρακτικά σήμαινε ότι σε περίπτωση επίθεσης της Κύπρου από την Τουρκία, η Ελλάδα όχι μόνον θα υποστήριζε στρατιωτικά την Κύπρο αλλά θα εκτελούσε στρατιωτικές επιχειρήσεις στο Αιγαίο ή τη Θράκη, αφού όλες αυτές οι περιοχές αποτελούσαν πλέον έναν ενιαίο χώρο ευθύνης για τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις.

Ο ΕΑΧ Ελλάδας-Κύπρου αποτέλεσε συνέχεια του Δόγματος της Εκτεταμένης Αποτροπής και βασίστηκε στην προβολή της ικανότητας και της βούλησης της ελληνικής πλευράς να κάνει πράξη την απειλή που εξέφραζε η Αποτροπή. Ο σχεδιασμός αποσκοπούσε στην αντιστάθμιση της μεγάλης απόστασης που χωρίζει την Ελλάδα από την Κύπρο, σε σύγκριση με την εγγύτητα του νησιού προς τις τουρκικές ακτές και κατά συνέπεια στον στρατηγικό έλεγχο της περιοχής και στην προστασία της Κύπρου από τις τουρκικές δυνάμεις.

Προς αυτήν την κατεύθυνση είχε αποφασισθεί η συνεχής και στενότερη συνεργασία μεταξύ των ανώτατων στρατιωτικών επιτελείων αλλά και της πολιτικής ηγεσίας των Υπουργείων

Αμόνης Ελλάδας – Κύπρου, καθώς και η υλοποίηση των εξοπλιστικών προγραμμάτων των δύο χωρών υπό το αυτό πρίσμα ώστε να αντιμετωπισθεί η κοινή εξ Ανατολών απειλή. Ουσιαστικά η δημιουργία-θεσμοθέτηση του ΕΑΧ σήμαινε ενίσχυση της αμυντικής ικανότητας της Κύπρου, η οποία επετεύχθη με την κατασκευή νέων βάσεων και την προμήθεια νέων οπλικών συστημάτων.

Η εφαρμογή όμως του εν λόγω δόγματος προσέκρουσε, για ακόμα μια φορά, στην ελληνική παθογένεια. Η διακήρυξη του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου αποτέλεσε ακόμα μια προσπάθεια εφαρμογής της στρατηγικής αποτροπής, την οποία η Ελλάδα και η Κύπρος επεδίωξαν να εφαρμόσει απέναντι στην αυξανόμενη Τουρκική προκλητικότητα. Η επιτυχημένη εφαρμογή της συγκεκριμένης στρατηγικής προϋπέθετε την προβολή της δυνατότητας που θα είχε η Ελλάδα να εφαρμόσει την απειλή της προς την Τουρκία σε περίπτωση που παρουσιαζόταν ανάγκη.

Από το 1995 το δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου έδωσε υλική υπόσταση στην ελληνική στρατηγική, βοήθησε στην ορθολογικότερη οργάνωση των ελληνικών και κυπριακών Ένοπλων Δυνάμεων, έδωσε νέα διάσταση στη ναυτική και αεροπορική παρουσία της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο και συνετέλεσε στον καλύτερο συντονισμό των στρατιωτικών προσπαθειών της Ελλάδας και της Κύπρου. Η περίοδος μεταξύ 1995 και 2000 υπήρξε η πιο παραγωγική και η πιο ουσιαστική περίοδος του Δόγματος. Διεξάγονταν κοινές ασκήσεις ελληνικών και κυπριακών ενόπλων δυνάμεων και υπήρχε σημαντική μόνιμη στρατιωτική ελληνική παρουσία στο νησί. Επιπρόσθετα, δημιουργήθηκαν οι απαραίτητοι μηχανισμοί Ελέγχου και Συντονισμού Επιχειρήσεων στην ευρύτερη περιοχή.

Ο σχεδιασμός των εξοπλιστικών προγραμμάτων της χώρας και η σύνδεση και υποστήριξη, την οποία αυτός σήμαινε με τις Ένοπλες Δυνάμεις στην Κύπρο, δεν φάνηκε να μπορεί να υποστηρίξει τις φιλοδοξίες που το Δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου είχε για την εθνική ασφάλεια των δύο κρατών. Η μετέπειτα εξέλιξη της κρίσης των S-300 έδειξε με τον πιο προφανή τρόπο αυτές τις ελλείψεις που καθιστούσαν ουσιαστικά το δόγμα ανενεργό. Άλλωστε η πολιτική απόφαση των κυβερνήσεων Ελλάδας-Κύπρου να προχωρήσουν σε ευρεία αμυντική συνεργασία, ενόχλησε την Τουρκία, τις ΗΠΑ, τη Βρετανία, και άλλες συμμαχικές χώρες. Η επιχειρηματολογία τους ήταν ότι από ελληνικής πλευράς δόθηκε στρατιωτικός χαρακτήρας στην επίλυση του Κυπριακού.

Το γεωπολιτικό περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου είναι διαφορετικό από αυτό της δεκαετίας του '90, εκτός από μία σταθερά: την Τουρκική προκλητικότητα. Η de facto δημιουργία ενός Ενιαίου Ενεργειακού Χώρου μεταξύ Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ και Αιγύπτου και η αντίδραση της Άγκυρας, η οποία επιζητεί την διείσδυση σε αυτόν τον χώρο, με απώτερο αντικειμενικό σκοπό τη διάσπασή του, προς όφελός της, επιβάλλουν την αναγέννηση του Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος και γιατί όχι, τη διεύρυνσή του με την ενσωμάτωση του Ισραήλ και της Αιγύπτου.

Ασφαλώς και το πρώτο βήμα θα πρέπει να είναι η αντιμετώπιση του Ελληνο-Κυπριακού θεάτρου επιχειρήσεων ως ενιαίου και αδιαίρετου, παρά την μεγάλη έκτασή του. Εξάλλου, η τεχνολογία παρέχει πλέον τη δυνατότητα μέσω της ανάπτυξης – χρήσης των κατάλληλων εκκείνων οπλικών συστημάτων να «μειώσουμε» τις αποστάσεις. Ο ΕΑΧ θα αποτελέσει την ομπρέλα του αντίστοιχου ενεργειακού. Σήμερα μάλιστα, που οι ΗΠΑ αίρουν το επιβληθέν το 1987⁵²¹ εμπάργκο όπλων στην Κύπρο⁵²², είναι η ευκαιρία για μια ορθολογιστική αναβίωση του Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος επί μιας νέας ρεαλιστικής βάσης, η οποία θα εδράζεται πρωτίστως στο κοινό συμφέρον και στην διεθνή πρακτική η οποία δεν ενδιαφέρεται για τους άρρηκτους δεσμούς αίματος των δύο χωρών, αλλά στα κέρδη, τα οποία θα αποκομίσουν από την εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων τους.

⁵²¹ Η κυβέρνηση των ΗΠΑ επέβαλε το 1987 εμπάργκο στην πώληση πολεμικών υλικών προς την Κύπρο με το επιχείρημα ότι με αυτόν τον τρόπο δεν θα εμποδίζονταν οι προσπάθειες επίλυσης του κυπριακού και επανένωσης της χώρας.

⁵²² Η άρση του εμπάργκο – που αφορά μόνο στην προμήθεια υλικού από την Κυπριακή Δημοκρατία και όχι από το ψευδοκράτος της Βορείου Κύπρου –επετεύχθη μέσω της έγκρισης του Νόμου για τον Προϋπολογισμό Εθνικής Άμυνας, για το 2020, NATIONAL DEFENSE AUTHORIZATION ACT FOR FISCAL YEAR 2020 (NDAA 2020), Sec. 1250A. «Repeal of prohibition on transfer of articles on the United States munitions list to the Republic of Cyprus», <https://www.congress.gov/116/bills/s1790/BILLS-116s1790enr.pdf>, πρόσβαση 18/4/2020.

6.5 Πολιτιστικός πυλώνας

6.5.1 Προβολή εκ νέου σε Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο επίπεδο, του Ελληνικού Πολιτισμού

«*Ημείς δε, αν και ζώμεν εν τω ενεστώτι, εγεννήθημεν όμως προ πολλών αιώνων, και των αιώνων τας αύρας αναπνέομεν. Αυταί αι ιδιοτροπίαι μας, και αι φαντασίαι μας, και αι προπετεείς μας αξιώσεις, μαρτυρούσιν, ότι είμεθα Les enfants gâtés de l'histoire.*»⁵²³

Ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος το 1856 έγραφε για τα «κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας» προσπαθώντας να πείσει, ότι ως Έλληνες δικαιούμαστε μια διαφορετική αντιμετώπιση, από τους υπόλοιπους λαούς και ιδιαίτερα τους Ευρωπαίους, λόγω της καταγωγής μας από του Αρχαίους Έλληνες. Δηλαδή, ας μας επιτραπεί ο όρος, η Δύση μας «χρωστάει» γιατί της διδάξαμε τον πολιτισμό μας. Η άποψη αυτή σήμερα ακούγεται ως υπερβολή και μάλιστα λιθοβολείται από πολλούς Έλληνες διανοούμενους. Ας σκεφτούμε όμως, τη δύναμη που εμπερικλείει η φράση αυτή, αναλογιζόμενοι την επίδραση του Ελληνικού Πολιτισμού στο Σύμπλοκό/Συστημά μας, όχι τώρα αλλά από την αρχαία εποχή. Οι σύγχρονοι βέβαια, Έλληνες, θαμνωμένοι από τη λάμψη του δυτικού πολιτισμού, απαρνούνται τη διαχρονική ενότητα και συνέχεια του Ελληνικού Πολιτισμού και τη δραστική επίδρασή του σε Δύση και Ανατολή, αναζητώντας και εφευρίσκοντας δήθεν καταλυτικές επιρροές της Δύσης στην Ελλάδα.

Αυτό που αγνοούν όσοι δεν πιστεύουν στην ισχύ του πολιτισμού μας είναι αυτό που με απλές λέξεις περιέγραψε ο αμερικανός θεωρητικός της πολιτικής, ο Joseph Nye, μιλώντας για την «ήπια ισχύ»⁵²⁴, η οποία συνίσταται στην ικανότητα ενός κράτους, μιας κυβέρνησης, ενός πολιτικού συστήματος ή ακόμα και ενός οργανισμού να ασκεί επιρροή σαηηνεύοντας και πείθοντας τους άλλους, μέσα από τον λόγο που αποπνέει το σύστημα αξιών της χώρας, της ιστορίας και του πολιτισμού που εκπροσωπεί. Αυτός ο τρόπος που αποσκοπεί στη διάχυση της επιρροής στις κοινωνίες, ως εικόνα θαυμασμού για αυτό που ήταν και για αυτό που είναι, ως ιστορία, ως παραδόσεις, ως πολιτισμός, είναι πιθανό να είναι πολύ πιο αποτελεσματικός από τις συνήθεις συμβατικές μεθόδους, όπως τη στρατιωτική και την οικονομική ισχύ.

⁵²³ Ζαμπέλιος, Σπυρίδων, 1856, *Φιλολογικά τινές έρευναι της νεοελληνικής διαλέκτου*, Πανδώρα, 7/160, σ.374.

⁵²⁴ Nye Joseph S., Jr, *Soft Power: The Means to Success in World Politics – Wielding Soft Power*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-07-01/get-smart?page=1>, πρόσβαση 6/7/2018.

Κι ενώ χώρες όπως η Γαλλία, η Αγγλία, οι ΗΠΑ κ.α. προσπαθούν να δημιουργήσουν, να αποκτήσουν και να προβάλουν την πολιτιστική τους αυτή ισχύ παντού στην υφήλιο ώστε να επιτύχουν τους στόχους τους, εμείς, οι Έλληνες, οι οποίοι κατέχουμε, διαθέτουμε αυτό το είδος ισχύος, κληρονομικά και όχι επίκτητα, το υποβαθμίζουμε και το απαξιώνουμε, εξυμνώντας ταυτόχρονα, άκριτα πολλές φορές, συνήθειες, κουλτούρες και πολιτισμούς αλλοφύλων. Σήμερα μάλιστα, τη στιγμή κατά την οποία οι «προηγμένοι» πολιτισμοί εφευρίσκουν όρους, όπως «κοινωνική διπλωματία» (social diplomacy) για να εκφράσουν ακριβώς την ίδια έννοια, η Αθήνα χαρίζει την ιστορία και τον πολιτισμό της γενναιόδωρα, απλόχερα σε γειτονικούς λαούς.

Σήμερα, ο Ελληνισμός διέρχεται μια πολυεπίπεδη κρίση κρατικής, αλλά πρωτίστως εθνικής υπόστασης, καθώς και διεθνούς εικόνας, κατάσταση που επηρεάζει πολλαπλώς σε μια ανακυκλούμενη κρίση, το παρόν και το μέλλον της χώρας. Παρόλα αυτά η Ελλάδα κατέχει δυνατότητες και έχει ανεξάντλητες δυνάμεις πολιτισμού. Αναρίθμητοι είναι οι φίλοι της διεθνώς οι οποίοι λατρεύουν την Ελλάδα για την ιστορία της, την παράδοση της, την κλασική εικόνα που εκπέμπει, για τον αρχαίο και τον σύγχρονο πολιτισμό της.

Οφείλουμε λοιπόν, να οργανώσουμε την παρουσία μας σε κρίσιμα σημεία της οικουμένης, όπου θα σχεδιάσουμε και θα πετύχουμε τη συστράτευση και την αλληλεγγύη όλων εκείνων που πιστεύουν στον Ελληνισμό ως μια διαχρονική παρουσία στην πορεία της ανθρωπότητας, ως μία σταθερή προσφορά ποιότητας, ανθρωπισμού, δημοκρατίας, αυτοπραγμάτωσης, πνευματικής δημιουργίας στο ανθρώπινο γένος και διαρκούς διεκδίκησης ελευθερίας. Αυτό σημαίνει την ανάταξη υπαρχόντων θεσμών, οι οποίοι μπορούν να έχουν και έχουν διεθνή παρουσία, την αναμόρφωση και ενδυνάμωσή τους, έτσι ώστε με κύρος και αξιοπιστία να πείσουμε τους ανά τον κόσμο φίλους της Ελλάδας, του Ελληνισμού, πως η σύγχρονη Ελλάδα αξίζει τη στήριξή τους, όχι μόνο την οικονομική, αλλά τον σεβασμό αυτού που λέγεται Ελληνικότητα, τη συμβολή και τη συμμετοχή τους σε ένα διαρκές πολιτικό και πολιτιστικό γίνεσθαι, όχι μόνον στην χώρα, την Ελλάδα, αλλά παντού, όπου υπήρξαν και υπάρχουν ελληνικές κοιτίδες πολιτισμού.

Ειδικότερα, στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου όπου ο Ελληνισμός μεγαλούργησε από την αρχαιότητα μέχρι το Βυζάντιο, σφυρηλατώντας στενούς δεσμούς με όλους σχεδόν τους λαούς, οι οποίοι διαβιούν εκεί, η προβολή της πολιτιστικής ισχύος είναι εφικτή και θα λέγαμε, αποδεκτή διαμορφώνοντας περιβάλλον κατάλληλο για την υποστήριξη των επιδιώξεών

του να αναδειχθεί διαμετακομιστικό κέντρο των υδρογονανθράκων της Ανατολής, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ενεργειακή ασφάλεια της Δύσης.

6.5.2 Αξιοποίηση της Ορθοδοξίας

Ταυτόχρονα, σε αυτήν την προσπάθεια δεν πρέπει να παραβλέπουμε τον καθοριστικό ρόλο που αναλογεί στη θρησκεία. Θα ήταν έγκλημα προς το έθνος να μην αναγνωρίσουμε τη συμβολή των Ορθόδοξων Πατριαρχείων (Κωνσταντινουπόλεως, Αντιοχείας, Αλεξανδρείας, Ιεροσολύμων) και των ανά τον Κόσμο Επαρχιών του Θρόνου⁵²⁵ ευρισκομένων Αρχιεπισκοπών, Μητροπόλεων και των Αυτοκέφαλων Εκκλησιών (Αμερικής, Αυστραλίας, Ευρώπης, Ασίας, Αφρικής), στην προσπάθεια προβολής της πολιτιστικής ισχύος στην περιοχή του Σύμπλοκου/Συστήματος. Τα Πατριαρχεία, οι Αρχιεπισκοπές και οι Μητροπόλεις για το έθνος παραμένουν ακόμα και σήμερα οι προμαχόνες του Ελληνισμού, μετά και από τη σταδιακή εξαφάνιση του ισχυρού Ελληνικού στοιχείου που υπήρχε στην περιοχή⁵²⁶. Η αποδοχή της Ορθοδοξίας από τους διαφορετικούς πολιτισμούς της περιοχής όλους αυτούς τους αιώνες, διευκολύνει την προώθηση των εθνικών στόχων.

Η διατήρηση όμως αυτής της δυνατότητας επιβάλλει την ενίσχυση από μέρους της Μητέρας-Ελλάδας των Πατριαρχείων, Αρχιεπισκοπών και Μητροπόλεων. Η επιχειρηματολογία, η οποία αναπτύσσεται περί διαχωρισμού Κράτους – Εκκλησίας και δημιουργίας ενός καθαρά «λαϊκού» κράτους, απενεργοποιεί ένα πολύ ισχυρό γεωστρατηγικό όπλο που κατέχει η Αθήνα και για το οποίο έχουν θυσιαστεί πολλοί Έλληνες Χριστιανοί. Ακόμα και σήμερα ο αγώνας αυτών των ανθρώπων για επιβίωση, σε ένα αφιλόξενο περιβάλλον, ιδιαίτερα μετά την έλευση του Ισλαμικού Κράτους, είναι συνεχής και αιματοβαμμένος. Δεν πρέπει λοιπόν, δικαιώματα που αποκτήθηκαν με αγώνες αιώνων να απεμποληθούν και να θυσιαστούν στον βωμό του λαϊκισμού.

Η Ελλάδα ευρισκόμενη στη μέγγενη της διεθνούς εξάρτησης από τους Δυτικούς φίλους μας βιώνει την καταπάτηση της κυριαρχίας της, της ιστορίας και του πολιτισμού της. Το χειρότερο όμως από όλα αυτά που συμβαίνουν, είναι το κλίμα παραίτησης που παρατηρείται πα-

⁵²⁵ <https://www.patriarchate.org/el/administrative-structure-of-the-ecumenical-patriarchate>, πρόσβαση 10/10/2019

⁵²⁶ «Κατά την ομολογία του *Ταχυδρόμου*, επίσημες στατιστικές της Ελληνικής Κυβέρνησης στα 1885, έλεγαν πως στην Αίγυπτο υπήρχαν 230.000 γνησίων Ελλήνων».

Τσίρκας Στρατής, 2010, *Ο Καβάφης και η εποχή του*, Αθήνα, Κέδρος, 12^η έκδοση, σελ.173.

ντού από τους Έλληνες, οι οποίοι δεν πιστεύουν πια σε τίποτα, δεν έχουν ελπίδα, δεν προσδοκούν, δεν αγωνίζονται, δεν διεκδικούν. Η Ελλάδα για να επιβιώσει οφείλει να ξαναβρεί τον εαυτό της ως πολιτισμική υπόσταση, ως ιστορία, ως σύστημα αξιών. Δεν πρέπει να ζούμε την καθημερινότητα του βίου μας, απλώς και μόνον ως καταναλωτές. Οφείλουμε να βιώνουμε την καθημερινότητα ως προσδοκία του μέλλοντος, ως ενατένιση του αύριο, ως ένα πνευματικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι που συνάδει με την ιστορία, τις παραδόσεις, τους αγώνες και τις θυσίες αυτού του τόπου. Διαφορετικά είμαστε ένα σύνολο υποταγμένων, εθελόδουλων, φοβισμένων από το σήμερα και κυρίως το αύριο, έτοιμοι να παραδώσουμε την ψυχή μας για να σώσουμε το σαρκίο μας. Η ψυχή είναι ο πολιτισμός μας. Είναι η ταυτότητα και το είναι μας. Είναι η ύπαρξή μας.

Το κράτος οφείλει λοιπόν να αναστρέψει αυτήν την κατάσταση σχεδιάζοντας το παρόν και το μέλλον του τόπου με βάση τον πολιτισμό, τη γλώσσα, τις παραδόσεις, τις αξίες του ελληνικού έθνους στο οποίο ανήκουμε ως κοινωνία, ως λαός. Αυτό σημαίνει ένας σχεδιασμός πολιτικής με βάση τον πολιτισμό, την ιστορία, την Ελληνικότητα και την Ορθοδοξία. Η πολιτική δεν είναι ανεξάρτητη του πολιτισμού, όπως είπαμε. Είναι συνέχεια του πολιτισμού. Κατ' αυτόν τον τρόπο οφείλει να στηρίζει τον πολιτισμό και να ακουμπήσει πάνω στην ιστορία για να ασκήσει διεθνή επιρροή ειδικά όταν πρόκειται για μία χώρα, φορέα πολιτισμού, της οποίας απειλείται η ύπαρξη ως πολιτικό μέγεθος με πολιτιστικές και ιστορικές καταβολές τρισεκατομμυρίων υπόστασης.

Πέραν λοιπόν του αμυντικού, οικονομικού και πολιτικού πυλώνα, η Ελλάδα δύναται να αναπτύξει διεθνώς αυτό που ήδη αναφέραμε πιο πάνω, δηλαδή την πραγμάτωση του σχεδιασμού της ήπιας ισχύος σε όλον τον κόσμο, ως άσκηση επίδρασης που κερδίζει τους ανθρώπους και τις κοινωνίες προβάλλοντας την ιστορία, τις παραδόσεις, το σύστημα αξιών ενός λαού, ο οποίος έχει συμβάλει στην ευρωπαϊκή ιστορία, στον πολιτισμό κατά τρόπο οικουμενικό σε μια σύγχρονη, ζώσα πνευματική Ελληνορθόδοξη παράδοση. Οφείλουμε να συμβάλουμε ως κράτος και ως κοινωνία σε ένα γεγονός πολιτιστικής επανάστασης που θα φέρει την αναγέννηση του Ελληνισμού ως έθνους που έχει και οφείλει να προβάλλει δημιουργική, δυναμική, θετική παρουσία στα διεθνή δρώμενα του Σύμπλοκου/Συστήματος μας και όχι μόνο.

Άλλωστε, χώρες παντοδύναμες διεθνώς, όπως η Ρωσία, χρησιμοποιούν τη θρησκεία ως κύριο μέσον προβολής ισχύος. Από την εποχή ακόμα της πτώσης της Κωνσταντινούπολης και την οριστική διάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, οι Ρώσοι προσπάθησαν μέσω της επι-

νόησης της «Τρίτης Ρώμης»⁵²⁷ να θέσουν υπό την αιγίδα, αλλά στην πραγματικότητα υπό τον έλεγχο τους, όλους τους ορθόδοξους πληθυσμούς, τους οποίους μέχρι εκείνη τη στιγμή εκπροσωπούσε το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

6.6 Συμπεράσματα

Στο Σύμπλοκο που εξετάζουμε διαπιστώνουμε συνεχώς τον ανταγωνισμό των δρώντων με σκοπό την εξυπηρέτηση των γεωστρατηγικών τους επιδιώξεων. Η αξία του Σύμπλοκου/Συστήματος μας η οποία αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, σε συνδυασμό με τις ταχέως εξελισσόμενες καταστάσεις που επικρατούν και οι οποίες διαφοροποιούν τη γεωπολιτική υποδομή, δημιουργούν ένα ασφυκτικό, από άποψη χρόνου, περιβάλλον, το οποίο και ωθεί τους ενδιαφερομένους να προσπαθούν επηρεάζοντας τους παράγοντες και προβάλλοντας την ισχύ τους στο Σύμπλοκο να αποκτήσουν προβάδισμα έναντι των υπολοίπων.

Κλειδολίθος της επικράτησης αποτελεί, αφενός η Συρία, η οποία έχει αναδειχθεί σε πεδίο ευθείας αντιπαράθεσης, τόσο των δομικών συστατικών του Σύμπλοκου/Συστήματος όσο και των αντιστοίχων του υπερσυστήματος, αφετέρου η Ανατολική Μεσόγειος, η οποία μετά τις πρόσφατες ανακαλύψεις τεραστίων ποσοτήτων υδρογονανθράκων αναδεικνύει νέα δεδομένα για την ενεργειακή ασφάλεια της Δύσης. Από αυτήν τη διεγκυστίδα δεν επιθυμεί κανείς να απουσιάζει τη δεδομένη στιγμή και οι εξελίξεις θα χαράζουν μια απόσταση που δύσκολα θα καλυφθεί.

Την πίεση του χρόνου και την αλλαγή των γεωπολιτικών δεδομένων έχει αντιληφθεί πλήρως η Άγκυρα, η οποία στηριζόμενη κυρίως στον αμυντικό πυλώνα επιδιώκει να εξασφαλίσει την εδαφική της ακεραιότητα, η οποία απειλείται από τους Κούρδους και να μην απωλέ-

⁵²⁷ Στην ιστορία εμφανίστηκε από πολλούς η θεωρία ότι η Μόσχα είναι η Τρίτη Ρώμη, αφού η Πρώτη Ρώμη είναι η αρχαία Ρώμη, που ήταν πρωτεύουσα του Ρωμαϊκού Κράτους, ή Δεύτερη Ρώμη είναι η Κωνσταντινούπολη, την οποία ίδρυσε ο Μέγας Κωνσταντίνος, και η Τρίτη Ρώμη είναι η Μόσχα της Ρωσίας. Η ιδέα περί της Τρίτης Ρώμης γεννήθηκε μετά την Σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-39) και επισημοποιήθηκε με την πτώση της Κωνσταντινουπόλεως το 1453, όταν η Βασιλεύουσα κυριεύθηκε από τους Οθωμανούς, οπότε αρχίζει, κατά την θεωρία αυτή, η Τρίτη Ρώμη με τη Χριστιανική Αυτοκρατορία των Ρώσων, αφού ο νέος Ρώσος Αυτοκράτορας προστατεύει τους Ορθόδοξους Χριστιανούς που βρίσκονται στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Έτσι, κατά τη θεωρία αυτή η Πρώτη, Δεύτερη και Τρίτη Ρώμη είναι συνδεδεμένες με την πολιτική και τη δημιουργία της Πρωτεύουσας των Αυτοκρατοριών, η οποία επηρεάζει και τους εκκλησιαστικούς θρόνους που βρίσκονται στις Πρωτεύουσες αυτές.

σει την ευκαιρία να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στο πεδίο ενεργειακού ανταγωνισμού της Ανατολικής Μεσογείου. Υιοθετώντας μια ομορπονιστική συμπεριφορά έναντι των συμμάχων της αλλά και έναντι της Ρωσίας, δεν διστάζει να συμπεριφέρεται, όχι απλώς ως περιφερειακή δύναμη, αλλά κυρίως ως μία αναδυόμενη υπερδύναμη η οποία αξίζει να επιβάλει τη γεωστρατηγική της θέληση στην περιοχή ενδιαφέροντος, αγνοώντας το διεθνές δίκαιο και αμφισβητώντας τις διεθνείς συνθήκες.

Οι Κούρδοι από την πλευρά τους είδαν την κατάσταση στη Συρία ως την καλύτερη ευκαιρία για την εκπλήρωση του διακαούς τους πόθου για τη ίδρυση ανεξάρτητου Κουρδικού κράτους. Τις μύχιες αυτές επιθυμίες καλλιέργησαν και οι υποσχέσεις από πλευράς ΗΠΑ περί υποστήριξης του σκοπού τους, οι οποίες τελικά και δεν τηρήθηκαν καθιστώντας τους βορά στις νεο-οθωμανικές ορέξεις της Άγκυρας, αναζητώντας τώρα τρόπο διάσωσης, στρεφόμενοι προς την προστασία της κεντρικής εξουσίας του Άσαντ.

Αντίστοιχα, οι Παλαιστίνιοι εν μέσω των εμφυλίων αντιπαραθέσεων και της πίεσης που υφίστανται από το Ισραήλ και τις ΗΠΑ, προσπαθούν να εξασφαλίσουν την επιβίωση του κράτους τους εντός του Ισραήλ. Παράλληλα, ευελπιστούν να εκμεταλλευτούν τους υποθαλάσσιους ενεργειακούς πόρους που έχουν από τη δεκαετία του 2000 ανακαλυφθεί, ώστε να αποκτήσουν οικονομική ισχύ, ικανή να τους επιτρέψει την επιτυχία των γεωστρατηγικών τους επιδιώξεων.

Τις δικές του γεωστρατηγικές επιδιώξεις προσπαθεί με τη σειρά του να επιτύχει με τη σειρά του και το Ιράν, μετά από τη μακρά περίοδο απομόνωσης που βίωσε και η οποία το οδήγησε στην πλήρη αποδυνάμωση. Χώρα πλούσια σε υδρογονάνθρακες και ικανό έμπυχο δυναμικό εισερχόμενο σε νέα εποχή εκμεταλλεύμενο τον πολιτιστικό κυρίως πυλώνα ισχύος και διαμορφώνοντας έναν ισχυρό άξονα προβολής ισχύος στη Συρία και στο Ιράκ, μαζί με το καθεστώς του Άσαντ και την Hezbollah, κατάφερε, παράλληλα με τη Ρωσία να εξαλείψει την απειλή του Daesh και να εδραιώσει τη θέση του στο Σύμπλοκό/Συστημά μας ως περιφερειακή δύναμη. Η θέση αυτή που απέκτησε θα του επιτρέψει να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό των πετρομοναρχιών του Κόλπου που επωφελούμενες της απουσίας του Ιράν κατάφεραν να αποκτήσουν τον πρώτο λόγο στα τεκταινόμενα στον αραβικό κόσμο.

Τον αναβαθμισμένο ρόλο αυτό του Ιράν εκλαμβάνει ως ιδιαίτερα επικίνδυνο το Ισραήλ, το οποίο προσπαθώντας χρόνια τώρα να εξασφαλίσει την επιβίωσή του σε ένα ιδιαίτερα εχθρικό περιβάλλον, αντιλαμβάνεται τις ανακατατάξεις που λαμβάνουν χώρα στη γειτονιά του και

δεν επιθυμεί να παραμείνει αμέτοχο. Ιδιαίτερα σε μια χρονική στιγμή κατά την οποία η ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου το καθιστά, εκτός από αυτάρκες και εν δυνάμει πάροχο, σχεδιάζει το ενεργειακό του μέλλον και δεν επιθυμεί να αντιμετωπίσει προβλήματα στην υλοποίησή τους από τον σιτικό άξονα του κακού. Ταυτόχρονα ακολουθώντας συνεπή αξιόπιστη πολιτική, αναγνωρίζει τις ευκαιρίες συνεργασίας με την Ελλάδα, την Κύπρο και την Αίγυπτο με σκοπό τη διοχέτευση της ενέργειας στην αγορά της Δύσης.

Ευθυγραμμισμένες με τις ενεργειακές επιλογές του Ισραήλ παρουσιάζεται η Κύπρος, η οποία με την ανακάλυψη πλούσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της, η οποία συνορεύει με αυτή του Ισραήλ, αλλά αμφισβητείται ευθέως από την Άγκυρα, σκοπεύει στην απρόσκοπτη εκμετάλλευσή τους. Διαρκής επιδίωξή της παραμένει πάντα η απελευθέρωση του βορείου κατεχόμενου τμήματος.

Η Αίγυπτος, έχοντας βιώσει την περιπέτεια της «Αραβικής Άνοιξης» και τη διακυβέρνηση από τους ομοϊδεάτες του Ερντογάν, τους «Αδελφούς Μουσουλμάνους», επανέρχεται στην κανονικότητα σε μία περίοδο, κατά την οποία τα τεράστια κοιτάσματα Zohr και Noor της εξασφαλίζουν την κάλυψη των ενεργειακών της αναγκών και ταυτόχρονα αξιόλογα κέρδη που θα διοχετευθούν στην ανάπτυξη και αναστήλωση του κράτους. Το Κάιρο λειτουργώντας εις όφελος του λαού της Αιγύπτου, παραμερίζει τις προαιώνιες έχθρες με το εβραϊκό κράτος και συμμαχεί ενεργειακά μαζί του.

Ως συνδεδετικός κρίκος της ενεργειακής αλυσίδας που σφυρηλατείται στην Ανατολική Μεσόγειο δύναται να λειτουργήσει η Ελλάδα, ευρισκόμενη ταυτόχρονα στο κέντρο των εξελίξεων και ούσα μέλος της Ευρώπης και του ΝΑΤΟ. Για να μπορέσει όμως να ανταποκριθεί στις επερχόμενες εξελίξεις και να αναδειχθεί ενεργειακό και διαμετακομιστικό ενεργειακό κέντρο, το οποίο θα εξασφαλίσει την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, οφείλει να εφαρμόσει ρεαλιστικές και τολμηρές γεωστρατηγικές επιλογές. Ο ήδη διαμορφωθείς άξονας Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ – Αιγύπτου θα αποτελέσει τη βάση υλοποίησης των επιλογών αυτών, οι οποίες όμως πρέπει να υποστηριχθούν από την εγκατάλειψη του φοβικού συνδρόμου προς την Τουρκία, το οποίο στοιχειώνει τις επιλογές της. Ανακήρυξη ΑΟΖ, επέκταση χωρικών υδάτων και εκμετάλλευση του ενεργειακού της πλούτου είναι επιτακτική ανάγκη να αποτελέσουν τις εθνικές γεωστρατηγικές της επιλογές τις οποίες και οφείλει να επιτύχει με την ενεργοποίηση των πυλώνων ισχύος. Η χρονική συγκυρία κρίνεται ιδιαίτερα κρίσιμη για το μέλλον της χώρας μας. Οι ευκαιρίες ανοίγονται αλλά χωρίς η Ελλάδα να επιδείξει αποφασιστικότητα και θέληση να τις εκ-

μεταλλευτεί, θα παραμείνει μια αδύναμη χώρα που θα επικαλείται το διεθνές δίκαιο και τους εταίρους της για να υπερασπιστούν αυτοί τα συμφέροντά της, αναμένοντας ίσως τους πεζοναύτες του Λουξεμβούργου να προστρέξουν σε βοήθεια, όταν την χρειαστούμε (sic!).

7. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αφορμή για το παρόν πόνημα υπήρξε η οικονομική κρίση, η οποία από τη μία στιγμή στην άλλη, ξέσπασε στην χώρα μας βυθίζοντας έναν ολόκληρο λαό στη θλίψη, την απογοήτευση, απαξίωση θεσμών, την απώλεια εθνικής υπερηφάνειας και τέλος ίσως το πιο σοβαρό από όλα τα συμπτώματα, την απώλεια ελπίδας. Η κρίση αυτή στην οποία πολλές φορές αναφερθήκαμε, είναι κυρίως κρίση αξιών της σύγχρονης Ελληνικής κοινωνίας και όχι οικονομική, όπως επιχειρείται να μας επιβληθεί. Είναι κρίση ταυτότητας, η οποία οδήγησε στη συρρίκνωση του έθνους προκειμένου να μην απολεσθεί το κράτος. Όμως, στο σημερινό σκηνικό αναφορικά με τα θέματα εξωτερικής πολιτικής και ειδικότερα τα λεγόμενα εθνικά θέματα, της υφαλοκρηπίδας, της ΑΟΖ, του εναέριου χώρου του Αιγαίου και το Κυπριακό, διάχυτη είναι η αντίληψη ότι τα πάντα πηγάζουν από την υπαρκτή απειλή συρρίκνωσης του «εθνικού χώρου» και αμφισβήτησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων του έθνους.

Σήμερα, ως γενική αρχή ορθού χειρισμού και επίλυσης των διαφορών εμπλεκομένων κρατών, θεωρείται εκείνη που προσφεύγει στο ισχύον Διεθνές δίκαιο και στις αρχές του ΟΗΕ. Η μεταπολεμική εποχή με την απειλή των θερμοπυρηνικών όπλων και τον ολέθριο αντίκτυπό τους στην Παγκόσμια κοινότητα προσέδωσε μεγαλύτερη σημασία στον ορθό τρόπο με τον οποίο πρέπει να γίνεται ο χειρισμός μιας κρίσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα επιτυχούς αντιμετώπισης κρίσης είναι η περίπτωση της Κούβας το 1963. Ο μηχανισμός ορθού χειρισμού κρίσεων δεν αποτελεί οπωσδήποτε συνταγή επιτυχίας ούτε βέβαια a priori ειρηνικής διευθέτησης των προβλημάτων, εντούτοις παρέχει κατευθυντήριες αρχές που θα πρέπει να ακολουθηθεί ένα κράτος ώστε να προσεγγίσει το προσδοκώμενο.

Η ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά μας σε συνδυασμό με τις ιστορικές αδικίες που έχει συνολικά προκαλέσει η Τουρκία στις κατακτηθείσες από αυτήν περιοχές δίνουν ένα έρεισμα πάνω στο οποίο η Ελλάδα μπορεί να αποκομίσει οφέλη αξιοποιώντας τις εξελισσόμενες και επικείμενες καταστάσεις. Η Αθήνα μαθαίνοντας από τα σφάλματα μεγαλύτερα ή μικρότερα παλαιότερων κρίσεων και λειτουργώντας στα πλαίσια των δομών που ανήκει ευρίσκεται σαφώς σε μια σταθερή τροχιά με προοπτική έναντι της Τουρκίας. Αρκεί οι εθνική στρατηγική να είναι εθνική και υπεράνω πολιτικών καταστάσεων και σκοπιμοτήτων .

Μια φυσική ανάγκη της Ενωμένης Ευρώπης στην οποία ανήκουμε, αυτή της ενεργειακής ασφάλειας άνοιξε ένα παράθυρο ελπίδας, μια ευκαιρία ανασυγκρότησης. Η γεωπολιτική ανάλυση του συστήματος του οποίου η Ελλάδα αποτελούσε όχι απλώς μέρος ή δρων, αλλά κύριος

διαμορφωτής των εξελίξεων αιώνες τώρα, απέδειξε περίτρανα τη γεωπολιτική ισχύ της χώρας μας, τις δυνατότητες και τις προοπτικές που τις ανοίγονται. Αρκεί να αποφασίσει να λάβει αποφάσεις και να τις υποστηρίξει με όλο το εθνικό δυναμικό, με όλη την ισχύ της.

Η παρούσα έρευνα κατέδειξε με τον καλύτερο τρόπο την αναγκαιότητα συστράτευσης όλων των υγιών δυνάμεων της Χώρας με σκοπό την απελευθέρωσή της από τα δεσμά της αδράνειας και του εφησυχασμού που της επιβάλλει ο δεσποτισμός και ο εκφοβισμός στον αναγκάζεται να υποστεί από τους ισχυρούς παίκτες σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

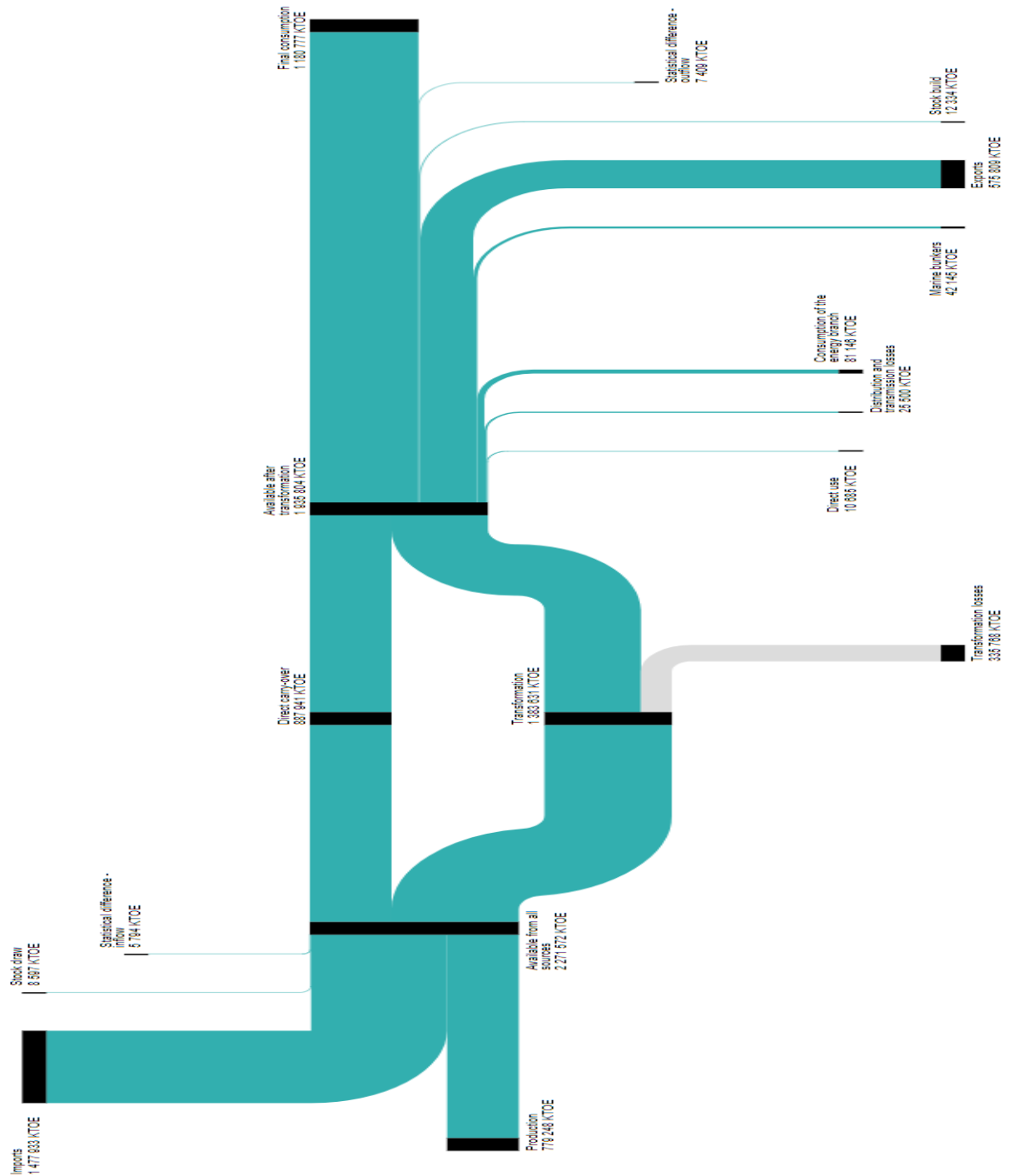
Η Ελλάδα αμφιταλαντευόμενη μεταξύ Ευρώπης και ΝΑΤΟ, Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Συνθηκών, μεταξύ πολιτικής νομιμοποίησης και επίκλησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παραβλέπει την απόλυτη ανάγκη χάραξης μακρόπνοης εθνικής στρατηγικής. Ειδικά μετά τις ανακαλύψεις κοιτασμάτων από τις γειτονικές χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και την ενεργειακή πενία της Ευρώπης, η Αθήνα οφείλει να απαιτήσει και να αναλάβει τον ρόλο που της αρμόζει, δηλαδή αυτόν του διαμετακομιστικού κέντρου ενέργειας για την Ε.Ε. καθώς και της προμηθεύτριας χώρας. Η ενεργοποίηση όλων των πυλώνων ισχύος προς την υποστήριξη αυτής της επιλογής αποτελεί πλέον μονόδρομο για την Ελλάδα, αν επιθυμεί να εξέλθει από το αδιέξοδο της κρίσης.

Επιλογές, όπως η ανακήρυξη της ΑΟΖ, η αύξηση των χωρικών μας υδάτων, υποστήριξη της κατασκευής του αγωγού EastMed και περαιτέρω ενδυνάμωση και εμβάθυνση του άξονα συνεργασίας Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ – Αιγύπτου, απαιτείται να λάβουν την μορφή εθνικών στόχων, οι οποίοι και θα συνθέσουν την εθνική στρατηγική. Ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που κατέχει η Ελλάδα, όπως ο πολιτισμός, η ναυτιλία, το απόδημος Ελληνισμός οφείλουμε να τα εκμεταλλευτούμε προκειμένου να προσδώσουν προστιθέμενη αξία στην χώρα μας. Βέβαια, δεν πρέπει να παραβλέψουμε σε καμία περίπτωση την αντιμετώπιση σοβαρών προβλημάτων που έχουν ανακύψει, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, όπως το δημογραφικό και το μεταναστευτικό, ώστε να αποδεσμευτούν επιπλέον δυνάμεις.

Η Ελλάδα πρόκειται σύντομα να αναδειχθεί σε σταυροδρόμι αγωγών μεταφοράς υδρογονανθράκων, στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών ενεργειακών δικτύων τα οποία θα μεταφέρουν ενέργεια από την Ανατολή στη Δύση. Είναι πιθανό τα κράτη-μέλη στην προσπάθειά τους να εξασφαλίσουν την απρόσκοπτη τροφοδοσία τους σε ενέργεια να επιδιώξουν τη σταθερότητα στην περιοχή μας. Δεν πρέπει όμως να εφησυχάζουμε διότι σε δεύτερη ανάγνωση μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα δύναται να στοχοποιηθεί. Γι αυτό το λόγο, η εθνική

μας στρατηγική οφείλει να μη στηρίζεται σε ξένες επιρροές και υποστήριξη, αλλά να δημιουργεί προϋποθέσεις ευθυγράμμισης πολιτικών γεωστρατηγικών επιλογών. Οι γεωστρατηγικές επιλογές θα πρέπει να έχουν ως φάρο την αύξηση της ισχύος, η οποία θα εδράζεται στην αυτάρκεια, στην επάρκεια και στην ανεξαρτησία από πρόσκαιρες και μεταβαλλόμενες επιδιώξεις τρίτων. Η Ελλάδα οφείλει να εκτιμήσει τους νέους γεωπολιτικούς συσχετισμούς, να εντοπίσει τις απειλές, να προβλέψει τις διαμορφούμενες καταστάσεις, να θέσει στόχους, να σχεδιάσει την επίτευξή τους και να αποκτήσει την ισχύ για την υλοποίηση.

8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Διάγραμμα 9: Ροή ενέργειας στην Ευρώπη των 28 (2015)

Πηγή: Eurostat

<http://ec.europa.eu/eurostat/cache/sankey/sankey.html?geo=EU28&year=2015&unit=KTOE&fuels=0000&highlight=&nodeDisagg=0101000000&flowDisagg=false>

	Total production of primary energy		Share of total production, 2015 (%)				
	2005	2015	Nuclear energy	Solid fuels	Natural gas	Crude oil	Renewable energy
EU-28	904,2	766,6	28,9	18,9	14,0	9,8	26,7
Belgium	13,7	10,4	65,0	0,0	0,0	0,0	28,5
Bulgaria	10,6	12,0	33,2	48,7	0,7	0,2	17,0
Czech Republic	33,2	28,8	24,2	58,6	0,7	0,7	14,9
Denmark	30,8	15,7	0,0	0,0	26,4	48,7	22,5
Germany	136,8	119,8	19,8	35,9	5,3	3,0	32,5
Estonia	3,9	5,6	0,0	75,6	0,0	0,0	23,2
Ireland	1,6	1,9	0,0	39,8	5,6	0,0	51,3
Greece	10,3	8,5	0,0	67,0	0,1	0,7	31,2
Spain	30,0	33,4	44,2	3,7	0,2	0,7	50,5
France	135,6	136,7	82,5	0,0	0,0	0,8	15,7
Croatia	4,8	4,4	0,0	0,0	33,5	15,6	50,7
Italy	30,3	36,1	0,0	0,1	15,3	16,1	65,2
Cyprus	0,1	0,1	0,0	0,0	0	0,0	97,4
Latvia	1,9	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	99,6
Lithuania	3,9	1,6	0,0	1,3	0,0	4,8	92,5
Luxembourg	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	76,9
Hungary	10,3	11,2	36,7	13,6	12,2	7,6	29,0
Malta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Netherlands	62,5	47,6	2,2	0,0	82,0	4,3	10,1
Austria	9,8	11,9	0,0	0,0	8,7	7,3	78,0
Poland	77,9	67,3	0,0	79,6	5,5	1,4	12,8
Portugal	3,6	5,3	0,0	0,0	0,0	0,0	97,7
Romania	28,2	26,7	11,3	17,7	33,0	15,6	22,3
Slovenia	3,5	3,4	43,0	25,4	0,1	0,0	30,2
Slovakia	6,3	6,3	62,6	7,8	1,2	0,2	25,2
Finland	16,6	17,5	34,2	4,8	0,0	0,4	59,3
Sweden	34,2	33,6	43,2	0,3	0,0	0,0	54,6
United Kingdom	204,0	118,3	15,3	4,3	30,1	39,3	10,0

Πίνακας 13: Παραγωγή πρωτογενούς ενέργειας 2005 και 2015 σε εκατομμύρια τόνων ισοδύναμου πετρελαίου (τιπ)

Πηγή: Eurostat (online data code: nrg_100a)

	(thousand tonnes of oil equivalent)						(tonnes of oil equivalent per inhabitant)					
	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2005	2007	2009	2011	2013	2015
EU-28 ⁽¹⁾	980.186	983.658	936.433	943.563	908.012	902.124	2,0	2,0	1,9	1,9	1,8	1,8
Belgium ⁽²⁾	53.428	50.935	48.125	48.077	48.571	50.625	5,1	4,8	4,5	4,4	4,3	4,5
Bulgaria	9.276	10.180	7.981	6.911	6.357	6.585	1,2	1,3	1,1	0,9	0,9	0,9
Czech Republic	12.638	11.617	11.558	12.605	12.050	13.544	1,2	1,1	1,1	1,2	1,1	1,3
Denmark	-10.126	-5.199	-3.835	-1.072	2.249	2.301	-1,9	-1,0	-0,7	-0,2	0,4	0,4
Germany ⁽²⁾	208.193	196.730	195.394	197.139	204.888	196.015	2,5	2,4	2,4	2,5	2,5	2,4
Estonia ⁽³⁾	1.496	1.576	1.227	761	848	483	1,1	1,2	0,9	0,6	0,6	0,4
Ireland ⁽³⁾	13.765	14.048	13.296	12.566	12.357	12.716	3,3	3,2	2,9	2,7	2,7	2,7
Greece	23.498	24.715	22.353	19.874	16.390	18.812	2,1	2,2	2,0	1,8	1,5	1,7
Spain	123.832	123.159	110.057	104.579	89.047	94.428	2,8	2,7	2,4	2,2	1,9	2,0
France ⁽²⁾	143.957	137.223	133.211	126.898	125.317	116.843	2,3	2,1	2,1	1,9	1,9	1,8
Croatia	5.147	5.237	4.381	4.604	4.039	4.116	1,2	1,2	1,0	1,1	0,9	1,0
Italy	160.365	158.158	142.354	142.439	124.235	121.831	2,8	2,7	2,4	2,4	2,1	2,0
Cyprus	2.843	2.899	2.920	2.665	2.333	2.452	3,8	3,8	3,6	3,1	2,7	2,9
Latvia	3.097	3.162	2.886	2.747	2.628	2.370	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,2
Lithuania	5.026	5.766	4.291	5.839	5.304	5.482	1,5	1,8	1,4	1,9	1,8	1,9
Luxembourg ⁽⁴⁾	4.675	4.478	4.255	4.442	4.210	4.007	10,1	9,3	8,5	8,6	7,7	7,0
Hungary ⁽⁴⁾	17.421	16.417	14.722	12.974	11.879	13.454	1,7	1,6	1,5	1,3	1,2	1,4
Malta	1.630	1.811	2.001	2.300	2.138	2.230	4,0	4,5	4,9	5,5	5,0	5,2
Netherlands	37.577	37.689	34.491	28.432	24.248	46.785	2,3	2,3	2,1	1,7	1,4	2,8
Austria	24.520	23.408	21.079	23.417	20.781	20.214	3,0	2,8	2,5	2,8	2,5	2,3
Poland	15.938	24.755	29.943	33.695	25.166	28.021	0,4	0,6	0,8	0,9	0,7	0,7
Portugal	24.845	21.718	20.779	18.783	16.662	18.300	2,4	2,1	2,0	1,8	1,6	1,8
Romania	10.840	12.835	7.224	7.896	6.019	5.541	0,5	0,6	0,4	0,4	0,3	0,3
Slovenia ⁽⁵⁾	3.855	3.874	3.460	3.512	3.250	3.233	1,9	1,9	1,7	1,7	1,6	1,6
Slovakia	12.428	12.200	11.149	11.176	10.066	9.642	2,3	2,3	2,1	2,1	1,9	1,8
Finland	18.953	19.951	18.326	19.026	16.646	15.660	3,6	3,8	3,4	3,5	3,1	2,9
Sweden	19.460	18.281	17.469	18.596	16.020	14.240	2,2	2,0	1,9	2,0	1,7	1,5
United Kingdom	31.610	46.035	55.336	72.683	94.316	72.194	0,5	0,8	0,9	1,1	1,5	1,1

(¹) Τιτ ανά κάτοικο, 2009, 2011, 2013 και 2015: διακοπή συνέχειας.

(²) Τιτ ανά κάτοικο, 2011 and 2015: διακοπή συνέχειας.

(³) Τιτ ανά κάτοικο, 2015: διακοπή συνέχειας.

(⁴) Τιτ ανά κάτοικο, 2011: διακοπή συνέχειας.

(⁵) Τιτ ανά κάτοικο, 2007: διακοπή συνέχειας.

Πίνακας 14: Καθαρές εισαγωγές πρωτογενούς ενέργειας Ε.Ε.-28, 2005-2015

Πηγή: Eurostat (online data codes: nrg_100a and demo_pjan)

	2005	2015
EU-28	52,1	54,0
Cyprus	100,7	97,7
Malta	100,0	97,3
Luxembourg	97,4	95,9
Ireland	89,6	88,7
Belgium	80,1	84,3
Lithuania	56,8	78,4
Portugal	88,6	77,4
Italy	83,4	77,1
Spain	81,4	73,3
Greece	68,6	71,7
Germany	60,5	61,9
Austria	71,8	60,8
Slovakia	65,3	58,7
Hungary	63,1	53,4
Netherlands	37,8	52,1
Latvia	63,9	51,2
Slovenia	52,5	48,7
Croatia	52,5	48,3
Finland	54,1	46,8
France	51,6	46,0
United Kingdom	13,4	37,4
Bulgaria	46,7	35,4
Czech Republic	27,8	31,9
Sweden	36,8	30,1
Poland	17,2	29,3
Romania	27,6	17,1
Denmark	-49,8	13,1
Estonia	26,1	7,4
(% των καθαρών εισαγωγών, εσωτερική κατανάλωση και αποθήκευση σε τιπ)		

Πίνακας 15: Ενεργειακή εξάρτηση, Ε.Ε.-28, 2005-2015

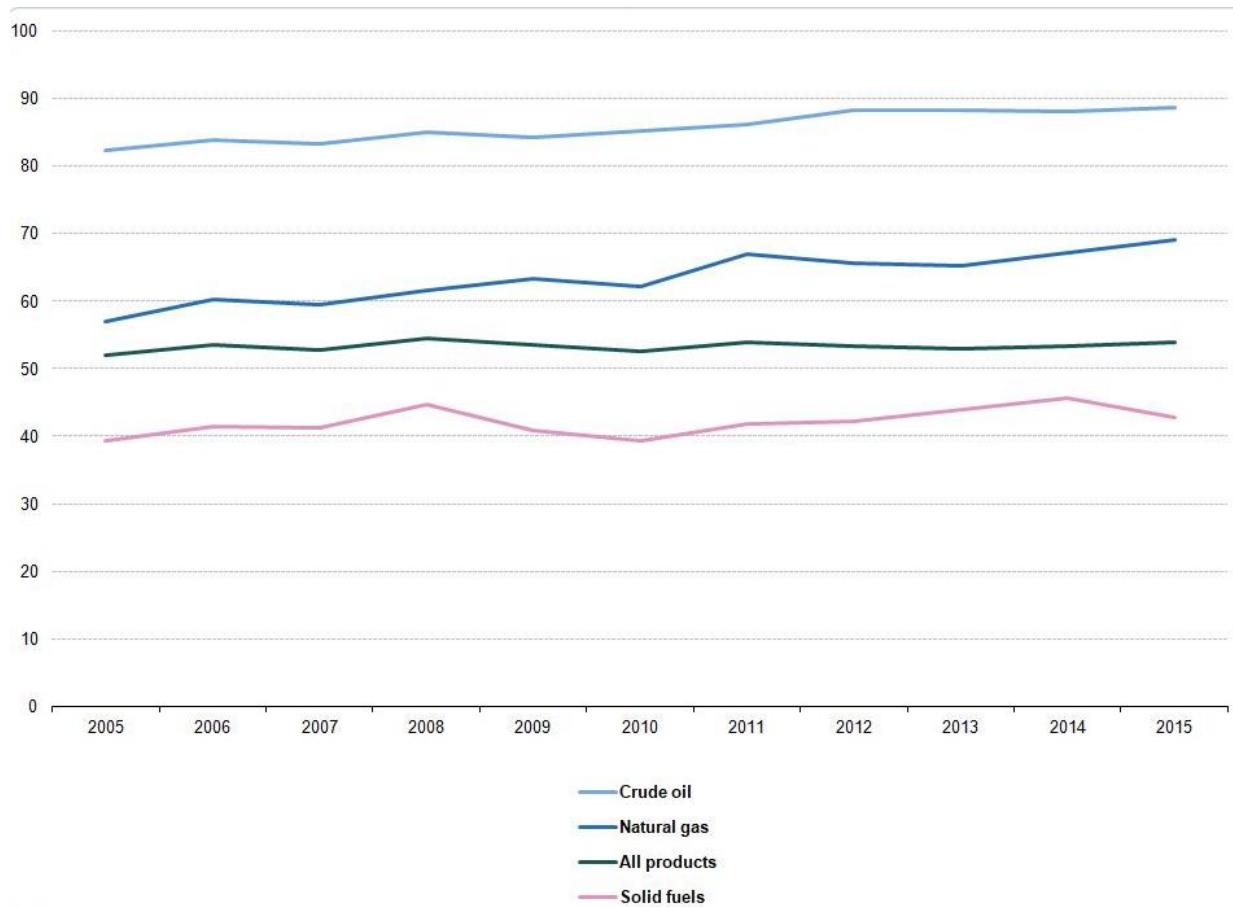
Πηγή: Eurostat (online data code: tsdcc310)

	Solid fuels										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Russia	20,2	21,4	21,5	22,7	26,2	22,8	22,9	23,0	25,9	25,9	25,8
Colombia	10,0	9,7	11,0	10,7	15,2	16,9	20,7	21,7	19,6	18,8	21,3
United States	6,5	6,7	7,9	12,2	11,8	14,2	15,7	20,6	19,5	18,3	14,0
Australia	11,2	10,3	11,3	10,2	6,5	8,9	7,7	6,6	6,7	5,6	8,1
South Africa	21,4	19,8	17,4	14,4	13,7	8,2	6,9	5,7	6,0	8,7	6,9
Indonesia	6,2	7,9	6,8	6,3	6,1	4,7	4,4	4,0	2,8	3,0	3,1
Canada	2,7	2,4	2,6	2,3	1,2	1,7	1,9	1,5	1,6	2,2	1,4
Mozambique	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,4
Ukraine	1,9	1,4	1,5	2,0	1,5	1,6	2,1	1,5	1,4	1,3	0,4
Others	19,9	20,4	20,0	19,2	17,8	20,9	17,6	15,5	16,2	15,8	18,6
	Crude oil										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Russia	30,5	31,2	31,2	29,8	31,5	32,4	32,8	31,8	31,9	28,9	27,7
Norway	15,6	14,2	13,8	14,0	14,2	12,8	11,7	10,6	11,1	12,4	11,4
Nigeria	3,0	3,3	2,5	3,7	4,2	3,9	5,7	7,7	7,7	8,7	8,0
Saudi Arabia	9,8	8,3	6,6	6,4	5,3	5,5	7,6	8,3	8,2	8,5	7,5
Iraq	2,0	2,7	3,2	3,1	3,5	3,0	3,4	3,9	3,5	4,3	7,2
Kazakhstan	4,1	4,2	4,3	4,5	5,0	5,1	5,4	4,8	5,4	6,1	6,2
Azerbaijan	1,2	2,1	2,7	3,0	3,8	4,1	4,6	3,6	4,5	4,2	4,9
Algeria	3,2	2,3	1,7	2,4	1,5	1,2	2,4	2,7	3,7	4,0	4,0
Angola	1,1	0,7	1,9	2,4	2,5	1,5	2,0	1,9	2,8	3,2	4,0
Others	29,5	30,9	32,0	30,8	28,4	30,5	24,4	24,5	21,1	19,8	18,9
	Natural gas										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Russia	34,6	33,0	32,1	31,2	27,6	26,8	28,3	27,8	32,4	29,7	29,4
Norway	20,2	21,7	23,3	23,7	24,5	22,9	22,1	24,9	23,6	25,0	25,9
Algeria	15,0	13,6	12,7	12,3	11,9	11,7	10,7	10,8	10,1	9,7	8,8
Qatar	1,3	1,5	1,8	1,9	4,6	8,1	9,6	6,8	5,2	5,5	6,1
Libya	1,4	2,1	2,5	2,4	2,4	2,2	0,6	1,5	1,4	1,7	1,7
Nigeria	2,9	3,6	3,8	3,3	2,0	3,4	3,6	2,8	1,4	1,2	1,6
Trinidad and Tobago	0,2	1,0	0,7	1,4	1,9	1,2	0,9	0,7	0,6	0,7	0,5
Peru	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,4	0,3	0,2
Turkey	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Others	24,5	23,5	23,1	23,5	24,8	23,5	24,2	23,9	24,8	26,0	25,5
(% από τις επιπλέον εισαγωγές E.E.-28)											

Πίνακας 16: Προέλευση πρωτογενούς ενέργειας, E.E.-28, 2005-2015

Πηγή: Eurostat (online data codes: nrg_122a, nrg_123a and nrg_124a)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
All products	52,1	53,6	52,8	54,5	53,5	52,6	54,0	53,4	53,1	53,4	54,0	1,9
Solid fuels	39,4	41,6	41,4	44,8	41,0	39,4	41,8	42,3	44,1	45,7	42,8	3,4
Crude oil	82,3	83,9	83,4	85,1	84,2	85,3	86,2	88,4	88,3	88,2	88,8	6,4
Natural gas	57,1	60,3	59,5	61,7	63,4	62,2	67,1	65,8	65,3	67,3	69,1	12,0

Πίνακας 17: Ποσοστό ενεργειακής εξάρτησης, Ε.Ε.-28, 2005-2015

(% των καθαρών εισαγωγών, εσωτερική κατανάλωση και αποθήκευση σε τιτ)

Πηγή: Eurostat (online data codes: nrg_100a, nrg_102a and nrg_103a)

Producers	Mt	% of world total
Saudi Arabia	583	13.5
Russian Federation	546	12.6
United States	537	12.4
Canada	220	5.1
Islamic Rep. of Iran	200	4.6
People's Rep. of China	200	4.6
Iraq	191	4.4
United Arab Emirates	182	4.2
Kuwait	159	3.7
Brazil	135	3.1
Rest of the world	1 368	31.8
World	4 321	100.0

2016 provisional data

Net exporters	Mt
Saudi Arabia	369
Russian Federation	243
Iraq	148
United Arab Emirates	125
Canada	116
Nigeria	104
Kuwait	100
Venezuela	98
Angola	86
Islamic Rep. of Iran	64
Others	539
Total	1 992

2015 data

Πίνακας 18: Παραγωγή και εξαγωγές πετρελαίου Ιράν.**Πηγή:** Key World Energy Statistics (KWES) 2017, IEA, <http://www.iea.org/statistics/>, πρόσβαση 23/12/17

Producers	bcm	% of world total
United States	749	20.7
Russian Federation	644	17.8
Islamic Rep. of Iran	190	5.3
Canada	174	4.8
Qatar	165	4.6
People's Rep. of China	137	3.8
Norway	121	3.3
Algeria	92	2.5
Saudi Arabia	90	2.5
Australia	88	2.4
Rest of the world	1 163	32.3
World	3 613	100.0

2016 provisional data

Net exporters	bcm
Russian Federation	205
Qatar	117
Norway	115
Canada	61
Algeria	54
Turkmenistan	53
Australia	41
Indonesia	34
Malaysia	24
Nigeria	23
Others	142
Total	869

2016 provisional data

Πίνακας 19: Παραγωγή και εξαγωγές αερίου Ιράν.**Πηγή:** Key World Energy Statistics (KWES) 2017, IEA, <http://www.iea.org/statistics/>, πρόσβαση 23/12/17

Total proved reserves

	At end 1996 Thousand million barrels	At end 2006 Thousand million barrels	At end 2015 Thousand million barrels	At end 2016			
				Thousand million barrels	Thousand million tonnes	Share of total	R/P ratio
US	29.8	29.4	48.0	48.0	5.8	2.8%	10.6
Canada	48.9	179.4	171.5	171.5	27.6	10.0%	105.1
Mexico	48.5	12.8	8.0	8.0	1.1	0.5%	8.9
Total North America	127.3	221.7	227.5	227.5	34.5	13.3%	32.3
Argentina	2.6	2.6	2.4	2.4	0.3	0.1%	10.6
Brazil	6.7	12.2	13.0	12.6	1.8	0.7%	13.3
Colombia	2.8	1.5	2.3	2.0	0.3	0.1%	5.9
Ecuador	3.5	4.5	8.0	8.0	1.2	0.5%	40.1
Peru	0.8	1.1	1.2	1.2	0.1	0.1%	24.0
Trinidad & Tobago	0.7	0.8	0.7	0.2	†	♦	6.9
Venezuela	72.7	87.3	300.9	300.9	47.0	17.6%	341.1
Other S. & Cent. America	1.0	0.8	0.5	0.5	0.1	♦	10.3
Total S. & Cent. America	90.7	110.8	329.0	327.9	50.8	19.2%	119.9
Azerbaijan	1.2	7.0	7.0	7.0	1.0	0.4%	23.1
Denmark	0.9	1.2	0.5	0.4	0.1	♦	8.5
Italy	0.8	0.5	0.6	0.5	0.1	♦	18.8
Kazakhstan	5.3	9.0	30.0	30.0	3.9	1.8%	49.0
Norway	11.7	8.5	8.0	7.6	0.9	0.4%	10.4
Romania	1.0	0.5	0.6	0.6	0.1	♦	20.7
Russian Federation	113.6	104.0	102.4	109.5	15.0	6.4%	26.6
Turkmenistan	0.5	0.6	0.6	0.6	0.1	♦	6.3
United Kingdom	5.0	3.6	2.5	2.5	0.3	0.1%	6.9
Uzbekistan	0.6	0.6	0.6	0.6	0.1	♦	29.3
Other Europe & Eurasia	2.4	2.2	2.1	2.1	0.3	0.1%	15.6
Total Europe & Eurasia	142.8	137.6	154.9	161.5	21.8	9.5%	24.9
Iran	92.6	138.4	158.4	158.4	21.8	9.3%	94.1
Iraq	112.0	115.0	142.5	153.0	20.6	9.0%	93.6
Kuwait	96.5	101.5	101.5	101.5	14.0	5.9%	88.0
Oman	5.3	5.6	5.3	5.4	0.7	0.3%	14.6
Oatar	3.7	27.4	25.2	25.2	2.6	1.5%	36.3
Saudi Arabia	261.4	264.3	266.6	266.6	36.6	15.6%	59.0
Syria	2.5	3.0	2.5	2.5	0.3	0.1%	273.2
United Arab Emirates	97.8	97.8	97.8	97.8	13.0	5.7%	65.6
Yemen	2.0	2.8	3.0	3.0	0.4	0.2%	*
Other Middle East	0.2	0.1	0.2	0.2	†	♦	2.6
Total Middle East	674.0	755.9	803.0	813.5	110.1	47.7%	69.9
Algeria	10.8	12.3	12.2	12.2	1.5	0.7%	21.1
Angola	3.7	9.0	11.8	11.6	1.6	0.7%	17.5
Chad	-	1.5	1.5	1.5	0.2	0.1%	56.1
Republic of Congo	1.6	1.6	1.6	1.6	0.2	0.1%	18.4
Egypt	3.8	3.7	3.5	3.5	0.5	0.2%	13.7
Equatorial Guinea	0.6	1.8	1.1	1.1	0.1	0.1%	10.7
Gabon	2.8	2.2	2.0	2.0	0.3	0.1%	24.1
Libya	29.5	41.5	48.4	48.4	6.3	2.8%	310.1
Nigeria	20.8	37.2	37.1	37.1	5.0	2.2%	49.3
South Sudan	n/a	n/a	3.5	3.5	0.5	0.2%	80.9
Sudan	0.3	5.0	1.5	1.5	0.2	0.1%	39.6
Tunisia	0.3	0.6	0.4	0.4	0.1	♦	18.4
Other Africa	0.7	0.7	3.7	3.7	0.5	0.2%	43.2
Total Africa	74.9	116.9	128.2	128.0	16.9	7.5%	44.3
Australia	3.8	3.5	4.0	4.0	0.4	0.2%	30.3
Brunei	1.1	1.2	1.1	1.1	0.1	0.1%	24.9
China	16.4	20.2	25.7	25.7	3.5	1.5%	17.5
India	5.5	5.7	4.8	4.7	0.6	0.3%	14.9
Indonesia	4.7	4.4	3.6	3.3	0.5	0.2%	10.3
Malaysia	5.0	5.4	3.6	3.6	0.5	0.2%	14.0
Thailand	0.2	0.5	0.4	0.4	†	♦	2.3
Vietnam	0.9	3.3	4.4	4.4	0.6	0.3%	36.2
Other Asia Pacific	1.3	1.4	1.3	1.3	0.2	0.1%	12.5
Total Asia Pacific	39.0	45.5	48.8	48.4	6.4	2.8%	16.5
Total World	1148.8	1388.3	1691.5	1706.7	240.7	100.0%	50.6
of which: OECD	151.0	240.2	244.5	244.0	36.6	14.3%	28.8
Non-OECD	997.8	1148.1	1447.0	1462.7	204.1	85.7%	57.9
OPEC	805.0	936.1	1210.3	1220.5	171.2	71.5%	84.7
Non-OPEC	343.8	452.2	481.1	486.2	69.6	28.5%	25.2
European Union#	8.7	6.6	5.2	5.1	0.7	0.3%	9.3
CIS	121.9	121.9	141.1	148.2	20.1	8.7%	28.6
Canadian oil sands: Total	42.1	173.1	165.3	165.3	26.9		
of which: Under active development	4.2	21.0	24.0	24.0	3.9		
Venezuela: Orinoco Belt	-	7.6	222.3	222.3	35.7		

*More than 500 years.

†Less than 0.05.

♦Less than 0.05%.

n/a not available.

#Excludes Estonia and Latvia in 2006.

Notes: Total proved reserves of oil – Generally taken to be those quantities that geological and engineering information indicates with reasonable certainty can be recovered in the future from known reservoirs under existing economic and operating conditions. The data series for total proved oil does not necessarily meet the definitions, guidelines and practices used for determining proved reserves at company level, for instance as published by the US Securities and Exchange Commission, nor does it necessarily represent BP's view of proved reserves by country.

Reserves-to-production (R/P) ratio – If the reserves remaining at the end of any year are divided by the production in that year, the result is the length of time that those remaining reserves would last if production were to continue at that rate.

Source of data – The estimates in this table have been compiled using a combination of primary official sources, third-party data from the OPEC Secretariat, World Oil, Oil & Gas Journal and independent estimates of Russian reserves based on official data and Chinese reserves based on information in the public domain.

Canadian oil sands 'under active development' are an official estimate. Venezuelan Orinoco Belt reserves are based on the OPEC Secretariat and government announcements.

Reserves include gas condensate and natural gas liquids (NGLs) as well as crude oil.

Shares of total and R/P ratios are calculated using thousand million barrels figures.

Πίνακας 20: Παγκόσμια αποδεδειγμένα κοιτάσματα πετρελαίου.

Πηγή: www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf, πρόσβαση 4/1/2018

Oil: Production in thousands of barrels per day*

Thousand barrels daily	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Growth rate per annum			Share 2016
											2016	2016	2005-15	
US	6825	6860	6784	7263	7549	7862	8894	10073	11779	12757	12354	-3.2%	6.3%	13.4%
Canada	3208	3290	3207	3202	3332	3515	3740	4000	4271	4389	4460	1.6%	3.7%	4.8%
Mexico	3689	3479	3165	2978	2959	2940	2911	2875	2784	2587	2456	-5.1%	-3.7%	2.7%
Total North America	13722	13628	13156	13444	13841	14317	15545	16948	18833	19733	19270	-2.3%	3.7%	20.9%
Argentina	852	815	803	729	715	660	664	655	641	641	619	-3.3%	-2.7%	0.7%
Brazil	1806	1831	1897	2029	2137	2179	2145	2110	2341	2525	2605	3.2%	4.0%	2.8%
Colombia	529	531	588	671	786	915	944	1004	990	1006	924	-8.1%	6.7%	1.0%
Ecuador	538	513	507	488	488	501	505	527	557	543	545	0.4%	0.2%	0.6%
Peru	118	117	122	147	158	153	154	167	169	145	135	-6.6%	2.6%	0.1%
Trinidad & Tobago	177	154	152	151	145	137	117	115	114	109	96	-11.2%	-4.4%	0.1%
Venezuela	3340	3233	3222	3042	2842	2755	2704	2680	2692	2644	2410	-8.9%	-2.2%	2.6%
Other S. & Cent. America	138	139	138	129	134	137	143	148	154	149	138	-7.5%	0.3%	0.2%
Total S. & Cent. America	7498	7334	7430	7384	7404	7436	7376	7407	7659	7761	7474	-3.7%	0.6%	8.1%
Azerbaijan	646	856	895	1014	1023	919	872	877	849	840	826	-1.6%	6.6%	0.9%
Denmark	346	311	287	265	249	225	204	178	167	158	142	-10.2%	-8.4%	0.2%
Italy	120	122	108	95	106	110	112	116	121	115	79	-31.3%	-1.0%	0.1%
Kazakhstan	1370	1415	1485	1609	1676	1684	1664	1737	1710	1695	1672	-1.4%	2.7%	1.8%
Norway	2772	2551	2466	2349	2136	2040	1917	1838	1889	1948	1995	2.4%	-4.1%	2.2%
Romania	105	100	99	94	90	89	83	86	84	83	79	-5.0%	-3.1%	0.1%
Russian Federation	9819	10044	9951	10140	10367	10519	10642	10780	10838	10981	11227	2.2%	1.4%	12.2%
Turkmenistan	167	199	211	214	220	220	229	240	249	261	261	*	3.1%	0.3%
United Kingdom	1659	1651	1549	1469	1356	1112	946	864	852	963	1013	5.1%	-6.2%	1.1%
Uzbekistan	114	104	102	95	78	77	68	61	59	57	55	-3.1%	-6.7%	0.1%
Other Europe & Eurasia	445	442	420	409	394	394	390	397	388	379	367	-3.0%	-1.8%	0.4%
Total Europe & Eurasia	17582	17795	17574	17754	17694	17387	17127	17174	17206	17479	17167	1.4%	*	19.2%
Iran	4293	4359	4421	4292	4417	4465	3819	3615	3725	3897	4600	18.0%	-0.8%	5.0%
Iraq	1999	2143	2428	2452	2490	2801	3116	3141	3285	4031	4465	10.8%	8.2%	4.8%
Kuwait	2735	2660	2784	2498	2560	2913	3169	3129	3101	3068	3151	2.7%	1.4%	3.4%
Orman	738	710	757	813	865	885	918	942	943	981	1004	2.4%	2.4%	1.1%
Qatar	1241	1267	1438	1421	1638	1834	1931	1906	1886	1890	1899	0.5%	5.1%	2.1%
Saudi Arabia	10671	10268	10663	9663	10075	11144	11635	11393	11505	11986	12349	3.0%	0.9%	13.4%
Syria	421	404	406	401	385	353	171	59	33	27	25	-7.4%	-24.5%	*
United Arab Emirates	3098	3002	3027	2725	2895	3320	3401	3627	3674	3928	4073	3.7%	3.0%	4.4%
Yemen	387	341	315	307	306	219	174	193	147	44	16	-62.7%	-20.3%	*
Other Middle East	182	194	193	192	192	201	184	209	214	213	205	-3.8%	1.4%	0.2%
Total Middle East	25765	25348	26430	24765	25822	28136	28518	28213	28515	30065	31789	5.7%	1.6%	34.5%
Algeria	1979	1992	1969	1775	1689	1642	1537	1485	1589	1558	1579	1.4%	-2.4%	1.7%
Angola	1432	1699	1916	1804	1863	1726	1784	1799	1712	1826	1807	-1.1%	3.6%	2.0%
Chad	153	144	127	118	122	114	101	83	82	73	73	0.6%	-8.3%	0.1%
Republic of Congo	278	224	237	276	314	301	281	250	266	257	238	-7.6%	0.4%	0.3%
Egypt	679	698	715	730	725	714	715	710	714	726	691	-4.8%	0.8%	0.8%
Equatorial Guinea	342	350	347	307	274	252	272	267	281	289	280	-3.1%	-2.1%	0.3%
Gabon	242	246	240	241	249	251	253	232	232	230	227	-1.1%	-1.6%	0.2%
Libya	1815	1820	1820	1651	1658	479	1510	988	498	432	426	-1.4%	-13.0%	0.5%
Nigeria	2433	2314	2109	2185	2471	2408	2370	2270	2347	2329	2053	-11.9%	-0.8%	2.2%
South Sudan	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	31	100	155	148	118	-20.0%	n/a	0.1%
Sudan	356	483	457	475	462	291	103	118	120	109	104	-5.0%	-9.4%	0.1%
Tunisia	77	106	98	93	85	78	84	78	73	65	63	-3.3%	-2.0%	0.1%
Other Africa	227	191	184	181	152	209	205	231	236	255	233	-8.7%	3.7%	0.3%
Total Africa	10014	10268	10218	9838	10065	8464	9247	8612	8307	8297	7892	-4.9%	-1.7%	8.6%
Australia	532	549	538	507	548	483	479	407	436	393	359	-8.7%	-3.6%	0.4%
Brunei	221	194	175	168	172	165	159	135	126	127	121	-4.6%	-4.7%	0.1%
China	3711	3742	3814	3805	4077	4074	4155	4216	4246	4309	3999	-7.2%	1.7%	4.3%
India	760	768	803	816	882	916	906	906	887	876	856	-2.3%	1.7%	0.9%
Indonesia	1018	972	1006	994	1003	952	918	882	852	841	881	4.8%	-2.6%	1.0%
Malaysia	713	742	741	701	717	650	654	621	645	699	705	0.9%	-0.8%	0.8%
Thailand	326	343	360	374	389	419	458	452	450	468	479	2.5%	4.5%	0.5%
Vietnam	354	334	309	341	322	326	357	361	373	362	333	-8.1%	-0.7%	0.4%
Other Asia Pacific	304	319	340	330	315	299	287	272	291	295	278	-5.9%	0.4%	0.3%
Total Asia Pacific	7938	7962	8086	8038	8426	8285	8372	8252	8307	8369	8010	-4.3%	0.5%	8.7%
Total World	82519	82334	82894	81222	83251	84026	86183	86606	88826	91704	92150	0.5%	1.1%	100.0%
of which: OECD	19447	19131	18425	18432	18527	18574	19482	20635	22588	23596	23122	-2.0%	1.7%	25.1%
Non-OECD	63072	63203	64469	62790	64724	65452	66701	65971	66238	68108	69028	1.4%	0.9%	74.9%
OPEC	35574	35269	36303	33997	35086	35968	37480	36561	36573	38133	39358	3.2%	0.8%	42.7%
Non-OPEC	46945	47065	46591	47225	48166	48038	48703	50045	52254	53572	52792	-1.5%	1.4%	57.3%
European Union	2464	2418	2258	2119	1981	1720	1526	1434	1412	1506	1488	-1.2%	-5.7%	1.6%
CIS	12281	12761	12783	13215	13496	13544	13597	13810	13810	13932	14141	1.5%	1.7%	15.3%

*Includes crude oil, shale oil, oil sands and NGLs (natural gas liquids – the liquid content of natural gas where this is recovered separately). Excludes liquid fuels from other sources such as biomass and derivatives of coal and natural gas.

*Less than 0.05%.

n/a not available.

Note: Annual changes and shares of total are calculated using thousand barrels daily figures.

Πίνακας 21: Παγκόσμια παραγωγή πετρελαίου.

Πηγή: www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf, πρόσβαση 4/1/2018

Oil: Consumption in thousands of barrels per day*

Thousand barrels daily	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Growth rate per annum			Share 2016
											2016	2016	2005-15	
US	20687	20680	19490	18771	19180	18882	18490	18961	19106	19531	19631	0.5%	-0.6%	20.3%
Canada	2275	2342	2295	2173	2305	2380	2340	2383	2372	2299	2343	1.9%	0.1%	2.4%
Mexico	2019	2067	2054	1996	2014	2043	2063	2020	1943	1923	1869	-2.8%	-0.5%	1.9%
Total North America	24982	25089	23840	22940	23499	23305	22894	23364	23421	23753	23843	0.4%	-0.6%	24.7%
Argentina	474	528	540	532	594	609	636	683	674	692	687	-0.7%	4.4%	0.7%
Brazil	2155	2313	2485	2502	2721	2839	2901	3110	3239	3170	3018	-4.8%	4.1%	3.1%
Chile	293	377	390	383	343	371	376	362	371	376	378	0.6%	3.5%	0.4%
Colombia	237	234	251	232	258	277	297	298	316	333	340	2.3%	3.5%	0.4%
Ecuador	180	183	188	191	220	226	233	247	260	254	239	-5.9%	4.2%	0.2%
Peru	147	153	172	178	189	208	213	227	225	240	256	6.9%	4.7%	0.3%
Trinidad & Tobago	38	43	45	44	45	42	40	45	42	45	44	-3.9%	2.8%	*
Venezuela	668	640	716	726	725	737	792	782	719	648	611	-5.7%	0.7%	0.6%
Other S. & Cent. America	1363	1361	1313	1306	1330	1357	1339	1319	1324	1381	1402	1.5%	0.3%	1.5%
Total S. & Cent. America	5554	5831	6100	6094	6424	6666	6826	7073	7171	7139	6976	-2.3%	2.9%	7.2%
Austria	291	276	274	264	276	262	259	264	259	259	263	1.5%	-1.0%	0.3%
Azerbaijan	96	91	74	73	71	89	92	101	99	99	99	-0.2%	-0.7%	0.1%
Belarus	176	162	159	182	150	175	211	145	165	156	152	-2.2%	0.3%	0.2%
Belgium	685	700	731	654	678	637	622	636	635	666	675	1.4%	-0.3%	0.7%
Bulgaria	105	103	102	91	81	79	82	76	82	92	96	4.0%	-1.1%	0.1%
Czech Republic	207	205	209	204	195	193	192	184	195	189	178	-6.0%	-1.0%	0.2%
Denmark	190	191	188	169	171	168	158	158	160	164	164	0.5%	-1.3%	0.2%
Finland	223	226	223	212	222	204	193	191	183	184	189	2.6%	-2.2%	0.2%
France	1942	1911	1889	1822	1763	1730	1676	1664	1616	1616	1602	-0.9%	-1.8%	1.7%
Germany	2609	2380	2502	2409	2445	2369	2356	2408	2348	2340	2394	2.3%	-1.0%	2.5%
Greece	434	435	414	398	369	348	312	295	294	306	313	2.5%	-2.9%	0.3%
Hungary	168	168	164	154	146	139	129	129	144	153	154	0.9%	-0.3%	0.2%
Ireland	191	195	187	166	158	143	135	137	136	142	147	2.9%	-2.9%	0.2%
Italy	1791	1740	1661	1563	1532	1475	1346	1260	1184	1222	1232	0.9%	-3.8%	1.3%
Kazakhstan	221	242	241	199	211	244	245	260	265	289	287	-0.6%	4.1%	0.3%
Lithuania	58	58	63	54	55	53	55	53	53	57	61	6.5%	*	0.1%
Netherlands	1047	1065	991	971	977	971	926	898	866	835	851	1.9%	-2.2%	0.9%
Norway	229	237	228	237	235	239	235	243	232	238	242	1.7%	0.6%	0.3%
Poland	512	531	549	549	576	574	553	520	521	541	589	8.8%	1.1%	0.6%
Portugal	302	307	291	273	271	255	230	239	238	245	236	-3.5%	-3.1%	0.2%
Romania	214	218	216	195	184	191	191	174	187	191	197	3.2%	-1.3%	0.2%
Russian Federation	2762	2780	2861	2775	2878	3074	3119	3135	3299	3137	3203	2.1%	1.7%	3.3%
Slovakia	72	76	82	79	82	81	74	75	71	77	83	8.5%	-0.4%	0.1%
Spain	1592	1613	1558	1473	1446	1378	1291	1195	1191	1237	1268	2.5%	-2.5%	1.3%
Sweden	358	357	350	323	336	312	309	306	308	300	313	4.3%	-1.7%	0.3%
Switzerland	266	241	256	260	242	235	238	249	224	228	216	-5.2%	-1.3%	0.2%
Turkey	681	695	686	709	694	673	680	718	741	839	886	5.7%	2.5%	0.9%
Turkmenistan	105	111	114	106	118	125	129	137	143	147	148	0.8%	3.0%	0.2%
Ukraine	308	308	299	282	267	278	267	257	222	198	195	-1.1%	-3.9%	0.2%
United Kingdom	1813	1752	1720	1646	1623	1590	1533	1518	1511	1565	1597	2.1%	-1.5%	1.7%
Uzbekistan	103	94	93	89	76	71	63	60	57	57	58	0.8%	-5.7%	0.1%
Other Europe & Eurasia	699	730	737	720	714	710	692	683	660	683	705	3.2%	-0.1%	0.7%
Total Europe & Eurasia	20452	20202	20110	19300	19244	19064	18594	18370	18287	18450	18793	1.9%	-0.9%	19.5%
Iran	1851	1879	1954	1950	1817	1844	1854	2014	1961	1850	1848	-0.1%	0.9%	1.9%
Israel	248	262	254	232	241	254	295	247	231	247	251	1.9%	-0.4%	0.3%
Kuwait	378	383	406	465	470	464	541	512	480	506	499	-1.3%	2.1%	0.5%
Qatar	137	148	177	173	191	246	257	287	293	316	339	7.5%	11.2%	0.4%
Saudi Arabia	2274	2407	2622	2914	3218	3295	3462	3470	3726	3868	3906	1.0%	5.8%	4.0%
United Arab Emirates	539	576	603	595	643	721	765	774	860	926	987	6.7%	6.3%	1.0%
Other Middle East	1299	1294	1402	1461	1522	1558	1586	1646	1631	1588	1600	0.7%	1.8%	1.7%
Total Middle East	6726	6949	7418	7779	8102	8382	8760	8950	9180	9300	9431	1.4%	3.6%	9.8%
Algeria	258	286	309	327	327	350	370	387	390	425	412	-3.1%	5.5%	0.4%
Egypt	601	642	686	725	766	720	747	756	806	830	853	2.8%	3.0%	0.9%
South Africa	528	539	511	507	539	542	554	569	564	583	560	-3.9%	1.2%	0.6%
Other Africa	1526	1575	1697	1758	1852	1781	1900	2007	2012	2028	2111	4.1%	2.9%	2.2%
Total Africa	2912	3042	3203	3316	3483	3393	3571	3720	3771	3866	3937	1.8%	2.9%	4.1%
Australia	936	935	944	950	957	1006	1036	1046	1045	1039	1036	-0.3%	1.8%	1.1%
Bangladesh	81	76	77	72	80	104	110	107	116	124	131	5.6%	4.5%	0.1%
China	7432	7808	7941	8278	9436	9796	10230	10734	11209	11986	12381	3.3%	5.7%	12.8%
China Hong Kong SAR	309	329	298	339	359	361	344	352	336	368	380	3.4%	2.5%	0.4%
India	2737	2941	3077	3237	3319	3488	3685	3727	3849	4164	4489	7.8%	4.8%	4.6%
Indonesia	1244	1318	1287	1317	1411	1589	1625	1639	1663	1592	1615	1.4%	2.0%	1.7%
Japan	5174	5013	4846	4387	4442	4442	4702	4516	4303	4139	4037	-2.5%	-2.5%	4.2%
Malaysia	680	701	672	679	690	726	760	803	802	814	829	1.9%	2.5%	0.2%
New Zealand	152	154	154	148	150	150	148	151	154	160	164	2.3%	0.6%	0.2%
Pakistan	354	384	389	415	411	414	402	442	458	505	566	12.0%	5.0%	0.6%
Philippines	283	295	283	300	313	298	309	322	347	398	434	9.0%	2.4%	0.4%
Singapore	848	921	973	1049	1157	1208	1202	1225	1268	1336	1382	3.4%	5.3%	1.4%
South Korea	2320	2399	2308	2339	2370	2394	2458	2455	2454	2577	2763	7.2%	1.1%	2.9%
Taiwan	1051	1110	1005	1020	1045	983	983	1010	1032	1040	1046	0.6%	-0.1%	1.1%
Thailand	996	1030	1018	1065	1122	1158	1250	1298	1311	1355	1382	2.0%	2.9%	1.4%
Vietnam	254	283	300	313	337	366	369	371	389	407	431	6.0%	4.7%	0.4%
Other Asia Pacific	322	350	333	355	369	409	416	435	458	491	491	4.3%	4.6%	0.5%
Total Asia Pacific	25152	26047	25907	26262	27969	28920	30031	30636	31195	32494	33577	3.3%	2.8%	34.8%
Total World	85777	87161	86578	85691	88722	89729	90675	92114	93025	950				

Oil: Trade movements

Thousand barrels daily	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Growth rate per annum			Share 2016	
											2016	2016	2005-15		
Imports															
US	13612	13632	12872	11453	11689	11338	10587	9859	9241	9450	10056	6.4%	-3.5%	15.4%	
Europe	13530	14034	13885	12608	12201	12272	12569	12815	12855	13959	14188	1.6%	0.4%	21.7%	
China	3883	4172	4494	5100	5886	6295	6675	6978	7398	8333	9216	10.6%	9.3%	14.1%	
India	2613	2924	3066	3491	3749	3823	4168	4370	4155	4357	4877	11.9%	6.9%	7.5%	
Japan	5201	5032	4925	4263	4567	4494	4743	4637	4383	4332	4179	-3.5%	-1.9%	6.4%	
Rest of World	15739	17598	17282	17332	17143	17717	17862	20085	21261	22543	22939	1.8%	3.9%	35.0%	
Total World	54579	57392	56524	54247	55234	55938	56604	58744	59293	62974	65454	3.9%	1.7%	100.0%	
Exports															
US	1317	1439	1967	1947	2154	2495	2682	3563	4033	4521	4723	4.5%	14.9%	7.2%	
Canada	2330	2457	2498	2518	2599	2798	3056	3296	3536	3841	3906	1.7%	5.7%	6.0%	
Mexico	2102	1975	1609	1449	1539	1487	1366	1347	1293	1326	1400	5.6%	-4.3%	2.1%	
S. & Cent. America	3681	3570	3616	3748	3568	3755	3830	3790	3939	4117	4170	1.3%	1.6%	6.4%	
Europe	2241	2305	2086	2074	1949	2106	2193	2578	2512	2990	3110	4.0%	3.0%	4.8%	
Russia	6792	7827	7540	7257	7397	7448	7457	7948	7792	8455	8634	2.1%	2.1%	13.2%	
Other CIS	1312	1538	1680	1790	1944	2080	1848	2102	2012	2024	1817	-10.2%	6.1%	2.8%	
Saudi Arabia	8307	8101	8357	7276	7595	8120	8468	8365	7911	8017	8526	6.3%	-0.7%	13.0%	
Middle East (ex S. Arabia)	12527	12198	12415	11744	11976	12188	11742	12242	12699	13446	14992	11.5%	1.2%	22.9%	
North Africa	3245	3341	3268	2943	2878	1951	2602	2127	1743	1717	1683	-2.0%	-5.7%	2.6%	
West Africa	4797	4961	4712	4531	4755	4759	4724	4590	4849	4906	4486	-8.6%	1.1%	6.9%	
Asia Pacific (ex Japan)	4567	6004	5392	5631	6226	6088	6299	6307	6450	7068	7514	6.3%	4.8%	11.5%	
Rest of World	1362	1675	1385	1340	653	663	338	491	524	546	493	-9.6%	-9.9%	0.8%	
Total World	54579	57392	56524	54247	55234	55938	56604	58744	59293	62974	65454	3.9%	1.7%	100.0%	

Notes: Unless otherwise stated, this table shows inter-regional trade based on the regional classification in the table 'Oil trade in 2015 and 2016' (see page 25).

Bunkers are not included as exports.

Annual changes and shares of total are calculated using thousand barrels daily figures.

Πίνακας 23: Παγκόσμια διακίνηση πετρελαίου (εισαγωγές – εξαγωγές).

Πηγή: www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf, πρόσβαση 4/1/2018

 Natural gas

Total proved reserves

	At end 1996	At end 2006	At end 2015	At end 2016			
	Trillion cubic metres	Trillion cubic metres	Trillion cubic metres	Trillion cubic metres	Trillion cubic feet	Share of total	R/P ratio
US	4.7	6.0	8.7	8.7	307.7	4.7%	11.6
Canada	1.9	1.6	2.2	2.2	76.7	1.2%	14.3
Mexico	1.8	0.4	0.2	0.2	8.6	0.1%	5.2
Total North America	8.5	8.0	11.1	11.1	393.0	6.0%	11.7
Argentina	0.6	0.4	0.4	0.4	12.4	0.2%	9.2
Bolivia	0.1	0.7	0.3	0.3	9.9	0.2%	14.2
Brazil	0.2	0.3	0.4	0.4	13.1	0.2%	15.8
Colombia	0.2	0.1	0.1	0.1	4.4	0.1%	11.9
Peru	0.2	0.3	0.4	0.4	14.1	0.2%	28.5
Trinidad & Tobago	0.5	0.5	0.3	0.3	10.6	0.2%	8.7
Venezuela	4.1	4.7	5.7	5.7	201.3	3.1%	166.3
Other S. & Cent. America	0.1	0.1	0.1	0.1	2.2	*	26.7
Total S. & Cent. America	6.0	7.2	7.7	7.6	268.0	4.1%	42.9
Azerbaijan	n/a	0.9	1.1	1.1	40.6	0.6%	65.8
Denmark	0.1	0.1	†	†	0.5	*	2.9
Germany	0.2	0.1	†	†	1.2	*	5.3
Italy	0.3	0.1	†	†	1.2	*	6.6
Kazakhstan	n/a	1.3	1.0	1.0	34.0	0.5%	48.3
Netherlands	1.6	1.2	0.7	0.7	24.6	0.4%	17.4
Norway	1.5	2.3	1.9	1.8	62.3	0.9%	15.1
Poland	0.1	0.1	0.1	0.1	3.2	*	23.0
Romania	0.4	0.6	0.1	0.1	3.9	0.1%	12.0
Russian Federation	30.9	31.2	32.3	32.3	1139.6	17.3%	55.7
Turkmenistan	n/a	2.3	17.5	17.5	617.3	9.4%	261.7
Ukraine	n/a	0.7	0.6	0.6	20.9	0.3%	33.2
United Kingdom	0.8	0.4	0.2	0.2	7.3	0.1%	5.0
Uzbekistan	n/a	1.2	1.1	1.1	38.3	0.6%	17.3
Other Europe & Eurasia	0.2	0.2	0.2	0.2	7.2	0.1%	23.2
Total Europe & Eurasia	39.8	42.8	56.8	56.7	2002.0	30.4%	56.3
Bahrain	0.1	0.1	0.2	0.2	5.8	0.1%	10.5
Iran	23.0	26.9	33.5	33.5	1183.0	18.0%	165.5
Iraq	3.4	3.2	3.7	3.7	130.5	2.0%	*
Israel	†	†	0.2	0.2	5.5	0.1%	16.8
Kuwait	1.5	1.8	1.8	1.8	63.0	1.0%	104.2
Oman	0.6	1.0	0.7	0.7	24.9	0.4%	19.9
Qatar	8.5	25.5	24.3	24.3	858.1	13.0%	134.1
Saudi Arabia	5.7	7.1	8.4	8.4	297.6	4.5%	77.0
Syria	0.2	0.3	0.3	0.3	10.1	0.2%	79.1
United Arab Emirates	5.8	6.4	6.1	6.1	215.1	3.3%	98.5
Yemen	0.3	0.3	0.3	0.3	9.4	0.1%	365.8
Other Middle East	†	†	†	†	0.2	*	52.6
Total Middle East	49.2	72.6	79.4	79.4	2803.2	42.5%	124.5
Algeria	3.7	4.5	4.5	4.5	159.1	2.4%	49.3
Egypt	0.8	2.0	1.8	1.8	65.2	1.0%	44.1
Libya	1.3	1.4	1.5	1.5	53.1	0.8%	149.2
Nigeria	3.5	5.2	5.3	5.3	186.6	2.8%	117.7
Other Africa	0.8	1.2	1.1	1.1	39.3	0.6%	54.9
Total Africa	10.2	14.4	14.2	14.3	503.3	7.6%	68.4
Australia	1.3	2.3	3.5	3.5	122.6	1.9%	38.1
Bangladesh	0.3	0.4	0.2	0.2	7.3	0.1%	7.5
Brunei	0.4	0.3	0.3	0.3	9.7	0.1%	24.6
China	1.2	1.7	4.8	5.4	189.5	2.9%	38.8
India	0.6	1.1	1.3	1.2	43.3	0.7%	44.4
Indonesia	2.0	2.6	2.8	2.9	101.2	1.5%	41.1
Malaysia	2.4	2.5	1.2	1.2	41.3	0.6%	15.8
Myanmar	0.3	0.5	0.5	1.2	42.0	0.6%	63.0
Pakistan	0.6	0.8	0.5	0.5	16.0	0.2%	10.9
Papua New Guinea	†	†	0.1	0.2	7.4	0.1%	20.1
Thailand	0.2	0.3	0.2	0.2	7.3	0.1%	5.4
Vietnam	0.2	0.2	0.6	0.6	21.8	0.3%	57.6
Other Asia Pacific	0.4	0.4	0.3	0.3	9.8	0.1%	13.7
Total Asia Pacific	9.9	13.2	16.2	17.5	619.3	9.4%	30.2
Total World	123.5	158.2	185.4	186.6	6588.8	100.0%	52.5
of which: OECD	14.7	14.9	17.9	17.8	629.1	9.5%	13.9
Non-OECD	108.9	143.3	167.5	168.8	5959.7	90.5%	74.3
European Union	3.6	2.8	1.3	1.3	45.3	0.7%	10.8
CIS	30.9	37.6	53.6	53.6	1891.8	28.7%	70.1

* More than 500 years.

† Less than 0.05%.

* Less than 0.05%.

n/a not available.

Notes: Total proved reserves of natural gas – Generally taken to be those quantities that geological and engineering information indicates with reasonable certainty can be recovered in the future from known reservoirs under existing economic and operating conditions. The data series for total proved natural gas reserves does not necessarily meet the definitions, guidelines and practices used for determining proved reserves at a company level, for instance as published by the US Securities and Exchange Commission, nor does it necessarily represent BP's view of proved reserves by country.

Reserves-to-production (R/P) ratio – If the reserves remaining at the end of any year are divided by the production in that year, the result is the length of time that those remaining reserves would last if production were to continue at that rate.

Source of data – The estimates in this table have been compiled using a combination of primary official sources and third-party data from Cedigaz and the OPEC Secretariat.

Πίνακας 24: Παγκόσμια αποδεδειγμένα κοιτάσματα αερίου.

Πηγή: www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf, πρόσβαση 4/1/2018

Natural gas: Production in billion cubic metres*

Billion cubic metres	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Growth rate per annum			Share 2016
											2016	2016	2005-15	
US	524.0	545.6	570.8	584.0	603.6	648.5	680.5	685.4	733.1	766.2	749.2	-2.5%	4.1%	21.1%
Canada	171.7	165.5	159.3	147.6	144.5	144.4	141.1	141.4	147.2	149.1	152.0	1.7%	-1.3%	4.3%
Mexico	57.3	53.6	53.4	59.3	57.6	58.3	57.2	58.2	57.1	54.1	47.2	-13.0%	0.3%	1.3%
Total North America	753.0	764.6	783.5	790.9	805.7	851.2	878.9	885.0	937.3	969.4	948.4	-2.4%	2.8%	26.7%
Argentina	46.1	44.8	44.1	41.4	40.1	38.8	37.7	35.5	35.5	36.5	38.3	4.6%	-2.2%	1.1%
Bolivia	12.9	13.8	14.3	12.3	14.2	15.6	17.8	20.3	21.0	20.3	19.7	-3.0%	5.3%	0.6%
Brazil	11.2	11.2	14.0	11.9	14.6	16.7	19.3	21.3	22.7	23.1	23.5	1.2%	7.8%	0.7%
Colombia	7.0	7.5	9.1	10.5	11.3	11.0	12.0	12.6	11.8	11.1	10.4	-6.6%	5.2%	0.3%
Peru	1.8	2.7	3.5	3.5	7.2	11.4	11.9	12.2	12.9	12.5	14.0	11.7%	23.5%	0.4%
Trinidad & Tobago	40.1	42.2	42.0	43.6	44.8	43.1	42.7	42.8	42.1	39.6	34.5	-13.2%	1.8%	1.0%
Venezuela	31.5	36.2	32.8	31.0	30.6	27.6	29.5	28.4	28.6	32.4	34.3	5.5%	1.7%	1.0%
Other S. & Cent. America	3.6	3.6	3.5	3.4	3.4	2.8	2.7	2.4	2.3	2.5	2.4	-4.6%	-2.7%	0.1%
Total S. & Cent. America	154.1	162.1	163.0	157.8	166.2	166.9	173.4	175.6	176.9	178.0	177.0	-0.8%	2.4%	5.0%
Azerbaijan	6.1	9.8	14.8	14.8	15.1	14.8	15.6	16.2	17.6	17.9	17.5	-3.0%	13.2%	0.5%
Denmark	10.4	9.2	10.0	8.4	8.2	6.6	5.7	4.8	4.6	4.6	4.5	-2.2%	-7.9%	0.1%
Germany	15.6	14.3	13.0	12.2	10.6	10.0	9.0	8.2	7.7	7.2	6.6	-8.2%	-7.6%	0.2%
Italy	10.1	8.8	8.4	7.3	7.6	7.7	7.8	7.0	6.5	6.2	5.3	-14.8%	-5.7%	0.1%
Kazakhstan	13.4	13.8	16.1	16.5	17.6	17.3	17.2	18.4	18.7	19.0	19.9	4.5%	4.0%	0.6%
Netherlands	61.5	60.5	66.5	62.7	70.5	64.1	63.8	68.6	57.9	43.3	40.2	-7.6%	-3.6%	1.1%
Norway	88.7	90.3	100.1	104.4	107.3	101.3	114.7	108.7	108.8	117.2	116.6	-0.7%	3.2%	3.3%
Poland	4.3	4.3	4.1	4.1	4.1	4.3	4.3	4.2	4.1	4.1	3.9	-3.8%	-0.5%	0.1%
Romania	10.6	10.3	10.0	9.9	9.6	9.6	10.0	9.6	9.7	9.8	9.2	-6.5%	-1.0%	0.3%
Russian Federation	595.2	592.0	601.7	527.7	588.9	607.0	592.3	604.7	581.7	575.1	579.4	0.5%	-0.1%	16.3%
Turkmenistan	60.4	65.4	66.1	36.4	42.4	59.5	62.3	62.3	67.1	69.6	66.8	-4.3%	2.0%	1.9%
Ukraine	18.7	18.7	19.0	19.3	18.5	18.7	18.6	19.3	18.2	17.9	17.8	-1.1%	-0.3%	0.5%
United Kingdom	80.0	72.1	69.6	59.7	57.1	45.2	38.9	36.5	36.8	39.6	41.0	3.3%	-7.7%	1.2%
Uzbekistan	56.6	58.2	57.8	55.6	54.4	57.0	56.9	56.9	57.3	57.7	62.8	8.4%	0.7%	1.8%
Other Europe & Eurasia	10.7	10.0	9.4	9.2	9.3	9.2	8.3	7.2	6.4	6.2	8.7	40.3%	-4.8%	0.2%
Total Europe & Eurasia	1042.2	1037.8	1066.7	947.9	1021.1	1032.5	1025.5	1032.7	1003.2	995.4	1000.1	0.2%	-0.3%	28.2%
Bahrain	11.3	11.8	12.7	12.8	13.1	13.3	13.7	14.7	15.5	15.5	15.5	-0.8%	3.8%	0.4%
Iran	111.5	124.9	130.8	143.7	152.4	159.9	166.2	166.8	185.8	189.4	202.4	6.6%	6.4%	5.7%
Iraq	1.5	1.5	1.9	1.1	1.3	0.9	0.6	1.2	0.9	1.0	1.1	12.6%	-3.6%	*
Kuwait	12.4	11.3	12.7	11.5	11.7	13.5	15.5	16.3	15.0	16.9	17.1	1.0%	3.2%	0.5%
Oman	25.8	26.1	26.0	27.0	29.3	30.9	32.2	34.8	33.3	34.7	35.4	1.7%	4.6%	1.0%
Qatar	50.7	63.2	77.0	89.3	131.2	145.3	157.0	177.6	174.1	178.5	181.2	1.3%	14.6%	5.1%
Saudi Arabia	73.5	74.4	80.4	78.5	87.7	92.3	99.3	100.0	102.4	104.5	109.4	4.4%	3.9%	3.1%
Syria	5.6	5.4	5.3	5.9	8.1	7.1	5.8	4.8	4.4	4.1	3.6	-11.6%	-3.0%	0.1%
United Arab Emirates	48.8	50.3	50.2	48.8	51.3	52.3	54.3	54.6	54.2	60.2	61.9	2.5%	2.3%	1.7%
Yemen	-	-	-	0.7	6.0	9.0	7.3	9.9	9.3	2.7	0.7	-73.4%	-	*
Other Middle East	2.6	3.0	3.6	2.9	3.4	4.4	2.7	6.5	7.7	8.4	9.4	11.9%	16.0%	0.3%
Total Middle East	343.6	371.9	400.7	422.2	495.4	528.8	554.7	587.2	602.6	615.9	637.8	3.3%	6.7%	18.0%
Algeria	84.5	84.8	85.8	79.6	80.4	82.7	81.5	82.4	83.3	84.6	91.3	7.6%	-0.4%	2.6%
Egypt	54.7	55.7	59.0	62.7	61.3	61.4	60.9	56.1	48.8	44.3	41.8	-5.7%	0.4%	1.2%
Libya	13.2	15.3	15.9	15.9	16.8	7.9	11.1	11.6	11.3	11.8	10.1	-14.7%	0.4%	0.3%
Nigeria	29.6	36.9	36.2	26.0	37.3	40.6	43.3	36.2	45.0	50.1	44.9	-10.6%	7.2%	1.3%
Other Africa	10.6	10.7	15.1	15.5	17.4	16.8	17.6	20.0	18.6	19.3	20.2	4.5%	6.9%	0.6%
Total Africa	192.6	203.4	212.0	199.7	213.2	209.4	214.4	206.3	207.1	210.0	208.3	-1.1%	1.7%	5.9%
Australia	39.2	41.2	40.4	45.9	50.4	53.2	56.9	59.0	63.6	72.6	91.2	25.2%	7.0%	2.6%
Bangladesh	14.9	15.9	17.0	19.5	20.0	20.3	22.2	22.8	23.9	26.9	27.5	2.2%	6.9%	0.8%
Brunei	12.6	12.3	12.2	11.4	12.3	12.8	12.6	12.2	11.9	11.6	11.2	-3.8%	-0.3%	0.3%
China	60.6	71.6	83.1	88.2	99.1	109.0	111.8	122.2	131.6	136.1	138.4	1.4%	10.3%	3.9%
India	29.3	30.1	30.5	37.6	49.3	44.5	38.9	32.1	30.5	29.3	27.6	-6.0%	-0.1%	0.8%
Indonesia	74.3	71.5	73.7	76.9	85.7	81.5	77.1	76.5	75.3	75.0	69.7	-7.4%	*	2.0%
Malaysia	62.7	61.5	63.8	61.1	56.2	62.2	61.5	67.3	68.4	71.2	73.8	3.4%	1.1%	2.1%
Myanmar	12.6	13.5	12.4	11.6	12.4	12.8	12.7	13.1	16.8	19.6	18.9	-3.9%	4.8%	0.5%
Pakistan	39.9	40.5	41.4	41.6	42.3	42.3	43.8	42.6	41.9	42.0	41.5	-1.3%	0.7%	1.2%
Thailand	24.0	25.7	28.5	30.6	35.8	36.6	41.0	41.3	41.6	39.3	38.6	-2.2%	5.3%	1.1%
Vietnam	7.0	7.1	7.5	8.0	9.4	8.5	9.4	9.8	10.2	10.7	10.7	0.2%	5.2%	0.3%
Other Asia Pacific	14.2	16.8	17.8	18.1	17.6	17.8	17.5	18.1	23.1	27.6	30.8	11.3%	9.6%	0.9%
Total Asia Pacific	391.3	407.8	428.3	450.3	490.6	501.4	505.4	517.0	538.8	561.9	579.9	2.9%	4.1%	16.3%
Total World	2876.7	2947.5	3054.2	2968.8	3192.2	3290.2	3352.3	3403.9	3465.9	3530.6	3551.6	0.3%	2.4%	100.0%
of which: OECD	1081.3	1084.3	1115.1	1114.1	1140.9	1162.8	1197.2	1202.0	1247.6	1284.5	1281.6	-0.5%	1.9%	36.1%
Non-OECD	1795.5	1863.2	1939.1	1854.8	2051.3	2127.4	2155.1	2201.9	2218.3	2246.1	2270.0	0.8%	2.8%	63.9%
European Union	201.9	188.1	189.8	172.2	175.8	155.3	146.6	144.8	132.5	119.8	118.2	-1.6%	-5.5%	3.3%
CIS	750.6	758.2	775.6	670.4	737.1	774.7	763.0	778.1	760.9	757.6	764.3	0.6%	0.4%	21.5%

*Excludes gas flared or recycled. Includes natural gas produced for Gas-to-Liquids transformation.

Source: Includes data from Cedigaz.

*Less than 0.05%.

Notes: As far as possible, the data above represents standard cubic metres (measured at 15°C and 1013 mbar); as they are derived directly from tonnes of oil equivalent using an average conversion factor, they do not necessarily equate with gas volumes expressed in specific national terms.

Annual changes and shares of total are calculated using billion cubic metres figures.

Growth rates are adjusted for leap years.

Natural gas production data expressed in billion cubic feet per day is available at bp.com/statisticalreview

Πίνακας 25: Παγκόσμια παραγωγή αερίου.

Πηγή: www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf, πρόσβαση 4/1/2018

Natural gas: Consumption in million tonnes oil equivalent*

Million tonnes oil equivalent											Growth rate per annum			Share 2016
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016	2005-15	
US	560.4	596.3	600.8	590.1	619.3	628.8	657.4	675.5	690.0	710.5	716.3	0.5%	2.3%	22.4%
Canada	87.3	86.6	86.5	85.4	85.5	90.8	90.2	93.5	93.8	92.2	89.9	-2.8%	0.5%	2.8%
Mexico	59.9	57.1	59.7	65.0	65.2	68.9	71.9	74.9	78.1	78.4	80.6	2.5%	3.6%	2.5%
Total North America	707.6	739.9	747.0	740.5	770.0	788.6	819.5	843.9	862.0	881.2	886.8	0.4%	2.2%	27.7%
Argentina	37.6	39.5	40.0	37.9	39.0	40.6	42.1	42.1	42.5	43.4	44.6	2.7%	1.8%	1.4%
Brazil	18.5	19.1	22.4	18.1	24.1	24.0	28.5	33.6	35.6	37.5	32.9	-12.5%	7.9%	1.0%
Chile	6.5	3.8	2.1	2.2	4.4	4.5	4.1	4.1	3.4	3.7	4.1	11.1%	-6.3%	0.1%
Colombia	6.3	6.7	6.8	7.8	8.2	8.0	8.9	9.0	9.8	9.6	9.5	-1.8%	4.8%	0.3%
Ecuador	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5	0.6	0.6	0.6	0.6	1.5%	6.9%	0.2%
Peru	1.6	2.4	3.1	3.1	4.4	5.0	5.5	5.4	6.1	6.4	7.1	9.8%	16.8%	0.2%
Trinidad & Tobago	19.1	19.7	19.2	19.9	20.9	21.0	20.0	20.2	19.8	19.4	17.2	-11.4%	2.8%	0.5%
Venezuela	28.3	32.6	30.9	29.0	29.0	26.7	28.3	27.5	27.7	31.1	32.0	2.7%	2.3%	1.0%
Other S. & Cent. America	3.6	4.1	4.3	4.5	4.8	5.3	5.8	6.3	6.6	6.6	6.7	1.1%	8.1%	0.2%
Total S. & Cent. America	121.9	128.4	129.1	123.0	135.2	135.4	143.6	148.7	152.0	158.3	154.7	-2.5%	3.6%	4.8%
Austria	8.4	7.9	8.5	8.2	9.0	8.4	8.1	7.7	7.1	7.5	7.9	4.4%	-1.7%	0.2%
Azerbaijan	8.2	7.2	8.2	7.0	6.7	7.3	7.7	7.7	8.5	9.6	9.4	-2.2%	2.2%	0.3%
Belarus	16.9	16.9	17.4	14.5	17.8	16.5	16.7	16.7	16.5	14.0	15.3	9.0%	-1.6%	0.5%
Belgium	15.0	14.9	14.8	15.1	17.0	14.2	14.4	14.2	12.4	13.6	13.9	1.8%	-0.8%	0.4%
Bulgaria	2.9	2.9	2.9	2.1	2.3	2.6	2.5	2.4	2.4	2.6	2.7	3.9%	-0.8%	0.1%
Czech Republic	7.6	7.1	7.1	6.7	7.6	6.9	6.9	6.9	6.2	6.5	7.0	7.9%	-1.7%	0.2%
Denmark	4.6	4.1	4.1	3.9	4.5	3.7	3.5	3.3	2.8	2.8	2.9	1.4%	-4.4%	0.1%
Finland	3.8	3.5	3.6	3.2	3.6	3.1	2.7	2.6	2.3	2.0	1.8	-9.2%	-5.8%	0.1%
France	39.6	38.5	39.9	38.4	42.6	37.0	38.2	38.8	32.6	35.1	38.3	9.0%	-1.6%	1.2%
Germany	79.1	76.2	77.0	72.6	75.7	69.5	69.7	73.1	63.5	66.2	72.4	9.2%	-1.6%	2.3%
Hungary	2.8	3.3	3.5	2.9	3.2	4.0	3.6	3.2	2.4	2.5	2.6	0.6%	0.5%	0.1%
Greece	11.5	10.7	10.6	9.2	9.8	9.4	8.4	7.8	7.0	7.5	8.3	7.0%	-4.7%	0.3%
Ireland	6.9	4.3	4.5	4.3	4.7	4.1	4.0	3.8	3.7	3.8	4.3	14.0%	0.8%	0.1%
Kazakhstan	69.7	69.5	69.5	63.9	68.1	63.8	61.4	57.4	50.7	55.3	58.1	4.7%	-2.5%	1.8%
Lithuania	6.6	8.1	8.0	7.5	8.0	9.0	9.7	10.1	11.3	11.6	12.0	3.8%	6.3%	0.4%
Lithuania	2.5	2.9	2.6	2.2	2.5	2.7	2.7	2.2	2.1	2.1	1.8	-11.1%	-1.8%	0.1%
Netherlands	34.2	33.2	34.6	35.0	39.2	34.3	32.4	32.8	28.6	28.3	30.2	6.4%	-2.3%	0.9%
Norway	4.0	3.8	3.9	3.7	3.7	4.0	3.9	4.0	4.2	4.4	4.4	0.4%	0.8%	0.1%
Poland	12.4	12.4	13.5	13.0	14.0	14.1	15.0	15.0	14.6	14.7	15.6	5.7%	1.9%	0.5%
Portugal	3.7	3.9	4.3	4.2	4.6	4.7	4.0	3.8	3.7	4.3	4.6	8.1%	1.2%	0.1%
Romania	14.4	12.7	12.6	10.5	10.8	11.0	11.2	10.2	9.5	9.0	9.5	6.2%	-4.3%	0.3%
Russian Federation	373.5	379.8	374.4	350.7	372.7	382.1	374.6	372.1	368.7	362.5	351.8	-3.2%	0.2%	11.0%
Slovakia	5.4	5.1	5.2	4.4	5.0	4.6	4.4	4.8	3.8	3.9	4.0	1.6%	-4.1%	0.1%
Spain	31.2	31.8	34.9	31.2	31.1	28.9	28.6	26.1	23.7	24.6	25.2	2.0%	-1.9%	0.8%
Sweden	0.8	0.9	0.8	1.0	1.3	1.1	0.9	0.9	0.8	0.8	0.8	10.0%	-0.9%	0.2%
Switzerland	2.4	2.4	2.5	2.4	2.7	2.4	2.6	2.8	2.4	2.6	2.7	4.8%	0.2%	0.1%
Turkey	27.4	32.5	33.8	32.1	35.1	36.8	37.3	37.8	40.1	39.2	37.9	-3.7%	5.0%	1.2%
Turkmenistan	16.5	19.1	19.3	17.7	20.4	21.2	23.7	20.6	23.0	26.5	26.6	0.3%	6.2%	0.8%
Ukraine	60.3	56.9	54.0	42.1	47.0	48.3	44.6	38.9	33.1	25.9	26.1	0.3%	-8.4%	0.8%
United Kingdom	81.0	81.9	84.4	78.3	84.8	70.3	66.5	65.7	60.0	61.3	69.0	12.2%	-3.3%	2.2%
Uzbekistan	37.7	41.3	43.8	35.9	36.8	42.9	42.5	42.2	43.9	45.2	46.2	2.0%	1.6%	1.4%
Other Europe & Eurasia	15.4	15.6	14.9	13.2	14.4	14.6	14.4	13.4	13.4	13.6	13.9	2.4%	1.4%	0.4%
Total Europe & Eurasia	1003.3	1011.4	1018.9	937.2	1006.5	983.5	966.6	949.0	905.0	909.2	926.9	1.7%	-0.8%	28.9%
Iran	100.8	113.0	119.9	128.4	137.6	146.0	145.4	146.6	165.3	171.7	180.7	5.0%	6.4%	5.6%
Israel	2.1	2.5	3.4	3.8	4.8	4.5	2.3	6.2	6.8	7.6	8.7	14.5%	17.8%	0.3%
Kuwait	11.3	10.9	11.5	11.1	13.1	15.0	16.6	16.8	16.6	19.2	19.7	2.5%	5.7%	0.6%
Qatar	17.2	21.2	17.4	18.7	26.9	17.7	21.1	34.1	32.8	39.5	37.5	-5.4%	9.0%	1.2%
Saudi Arabia	66.1	67.0	72.4	70.6	78.9	83.0	89.4	90.0	92.1	94.0	98.4	4.4%	3.9%	3.1%
United Arab Emirates	39.0	44.3	53.5	53.2	54.7	56.9	59.0	60.2	59.3	66.4	69.0	3.6%	5.8%	2.2%
Other Middle East	30.2	30.8	34.6	37.4	41.0	39.9	39.8	42.2	41.7	45.9	47.1	2.3%	5.2%	1.5%
Total Middle East	266.7	289.6	312.5	323.2	356.9	363.0	373.5	396.3	414.7	444.3	461.1	3.5%	5.9%	14.4%
Algeria	21.4	21.9	22.8	24.5	23.7	25.1	27.9	30.0	33.7	35.5	36.0	1.2%	5.4%	1.1%
Egypt	32.9	34.5	36.8	38.3	40.6	44.7	47.3	46.3	43.2	43.0	46.1	7.0%	4.2%	1.4%
South Africa	3.1	3.1	3.4	3.0	3.5	3.7	4.0	4.1	4.5	4.6	4.6	1.3%	4.9%	0.1%
Other Africa	23.3	27.5	27.7	23.8	28.0	28.5	29.3	30.4	32.9	39.2	37.6	-4.4%	4.9%	1.2%
Total Africa	80.6	87.0	90.6	89.6	98.8	101.9	108.6	110.9	114.3	122.2	124.3	1.4%	4.8%	3.9%
Australia	22.6	25.3	25.1	26.2	28.0	30.3	30.4	32.0	34.4	38.6	37.0	-4.4%	6.6%	1.2%
Bangladesh	13.4	14.3	15.3	17.5	18.0	18.3	20.0	20.5	21.5	24.2	24.8	2.2%	6.9%	0.8%
China	53.4	65.7	75.7	83.3	100.1	123.4	135.8	154.7	169.6	175.3	189.3	7.7%	15.0%	5.9%
China Hong Kong SAR	2.6	2.5	2.9	2.8	3.4	2.7	2.5	2.4	2.3	2.9	3.0	2.4%	1.9%	0.1%
India	33.5	36.3	37.4	45.6	54.3	55.0	50.8	44.4	43.9	41.2	45.1	9.2%	2.5%	1.4%
Indonesia	32.9	30.7	35.2	37.3	39.1	37.9	38.0	36.7	36.8	36.4	33.9	-7.0%	1.2%	1.1%
Japan	75.4	81.2	84.4	78.7	85.1	95.0	105.2	106.2	102.1	102.1	100.1	-2.2%	3.7%	3.1%
Malaysia	31.8	31.9	35.3	31.8	26.6	31.3	31.9	36.3	38.0	37.6	38.7	2.7%	1.8%	1.2%
New Zealand	3.3	3.6	3.4	3.6	3.9	3.5	3.8	4.0	4.4	4.0	4.2	4.3%	2.3%	0.1%
Pakistan	35.9	36.4	37.3	37.4	38.1	38.1	39.4	38.4	37.7	39.2	40.9	4.2%	1.1%	1.3%
Philippines	2.7	3.2	3.4	3.4	3.2	3.5	3.3	3.0	3.2	3.0	3.4	14.3%	0.6%	0.1%
Singapore	7.7	7.7	8.3	8.7	7.9	7.9	8.5	9.5	9.8	11.0	11.3	2.5%	6.5%	0.4%
South Korea	28.8	31.2	32.1	30.5	38.7	41.7	45.2	47.3	43.0	39.3	40.9	4.0%	3.7%	1.3%
Taiwan	9.1	9.6	10.5	10.2	12.7	14.0	14.7	14.7	15.5	16.5	17.2	3.6%	6.9%	0.5%
Vietnam	28.4	30.2	31.8	32.8	37.2	38.1	41.8	42.0	42.9	43.8	43.5	-1.0%	4.7%	1.4%
Other Asia Pacific	6.3	6.4	6.7	7.2	8.5	7.6	8.4	8.8	9.2	9.6	9.6	0.2%	5.2%	0.3%
Other Asia Pacific	4.9	5.4	5.2	4.8	5.2	5.6	5.6	5.8	6.5	7.0	<			

Gas trade in 2015 and 2016 in billion cubic metres

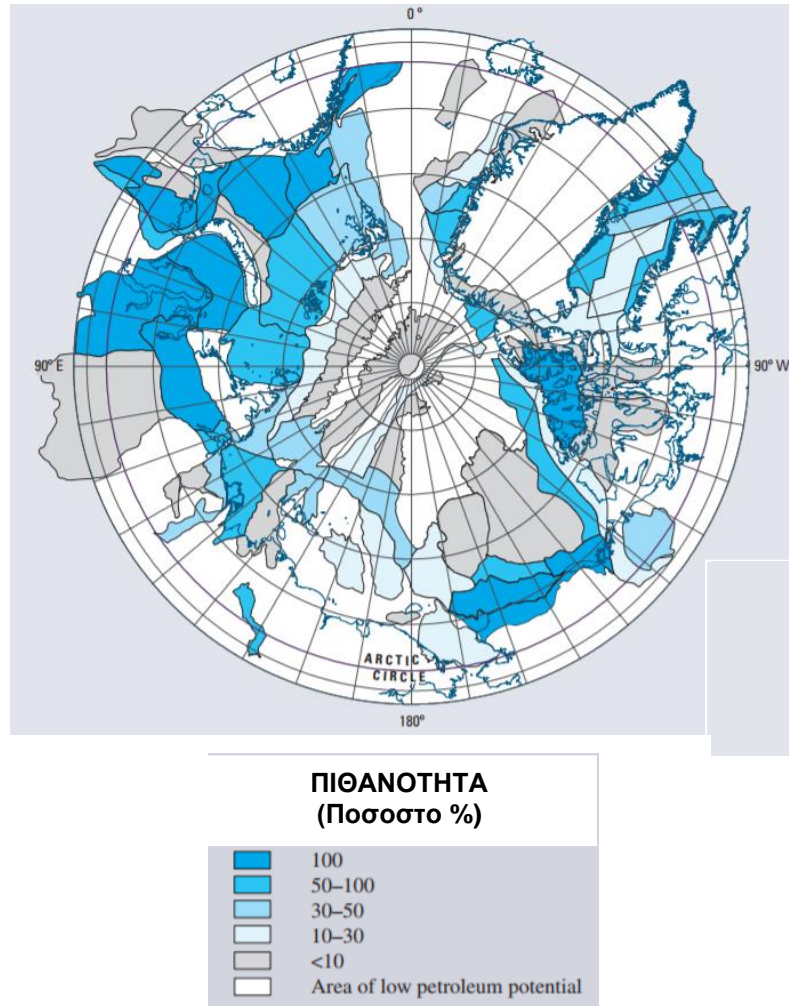
Billion cubic metres	2015				2016			
	Pipeline imports	LNG imports	Pipeline exports	LNG exports	Pipeline imports	LNG imports	Pipeline exports	LNG exports
US	74.4	2.6	49.1	0.7	82.5	2.5	60.3	4.4
Canada	19.2	0.6	74.3	†	21.9	0.3	82.4	†
Mexico	29.9	7.3	†	–	38.4	5.9	†	–
Trinidad and Tobago	–	–	–	16.9	–	–	–	14.3
Other S. & Cent. America	19.9	19.8	19.9	5.1	16.8	15.5	16.8	6.1
France	31.8	6.8	–	0.6	32.3	9.7	–	1.5
Germany	102.3	–	32.7	–	99.3	–	19.3	–
Italy	55.7	5.4	0.2	–	59.4	5.7	–	–
Netherlands	33.6	2.1	47.1	1.3	38.0	1.5	52.3	0.7
Norway	†	–	109.6	5.9	†	–	109.8	6.3
Spain	15.2	13.1	0.5	1.8	15.0	13.2	0.6	0.2
Turkey	38.4	7.7	0.6	–	37.4	7.7	0.6	–
United Kingdom	29.0	13.1	13.4	0.3	34.1	10.5	10.0	0.5
Other Europe	94.7	6.9	13.8	1.5	100.2	8.2	15.0	1.3
Russian Federation	21.8	–	179.1	14.0	21.7	–	190.8	14.0
Ukraine	17.3	–	–	–	11.1	–	–	–
Other CIS	27.0	–	72.3	–	27.9	–	74.0	–
Qatar	–	–	20.0	101.8	–	–	20.0	104.4
Other Middle East	29.6	10.2	8.4	18.8	26.9	14.2	8.4	18.1
Algeria	–	–	26.3	16.6	–	–	37.1	15.9
Other Africa	9.0	3.7	11.0	30.0	8.8	10.2	8.5	29.6
Australia	6.4	–	–	38.1	8.3	0.1	–	56.8
China	33.6	25.8	–	–	38.0	34.3	–	–
Japan	–	110.7	–	–	–	108.5	–	–
Indonesia	–	–	9.3	20.7	–	–	8.8	21.2
South Korea	–	43.8	–	0.2	–	43.9	–	0.1
Other Asia Pacific	20.3	46.0	21.4	51.4	19.3	54.8	22.7	51.1
Total World	709.0	325.5	709.0	325.5	737.5	346.6	737.5	346.6

†Less than 0.05.

Source: Includes data from CISStat, FGE MENAgas service, IHS.

Πίνακας 27: Παγκόσμια διακίνηση φυσικού αερίου (εισαγωγές – εξαγωγές).

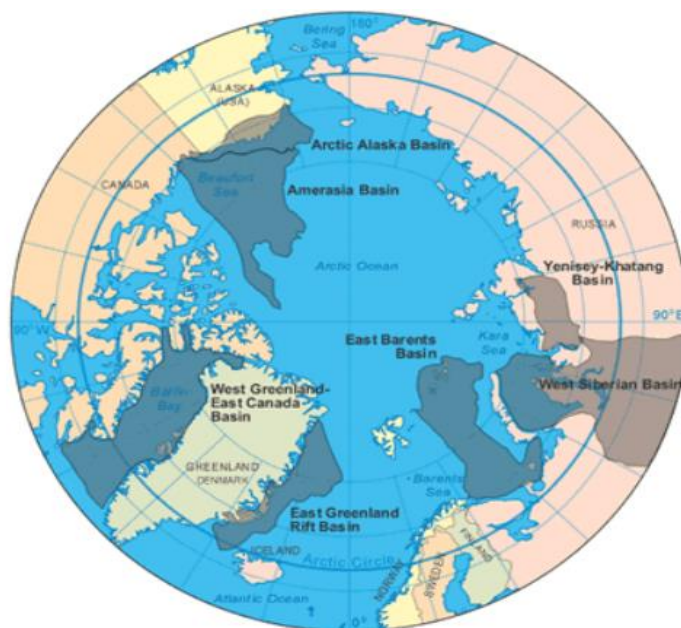
Πηγή: www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf, πρόσβαση 4/1/2018

Χάρτης 61: Πιθανότητα ύπαρξης υδρογονανθράκων στον αρκτικό κύκλο

Πηγή: United States Energy Information Administration, www.eia.gov. December 2011.,

<https://geology.com/articles/arctic-oil-and-gas/>, πρόσβαση 12/5/2016

Χάρτης 62: Χάρτης αρκτικών περιοχών που υπάρχουν κοιτάσματα υδρογονανθράκων

Πηγή: United States Energy Information Administration, www.eia.gov. December 2011.

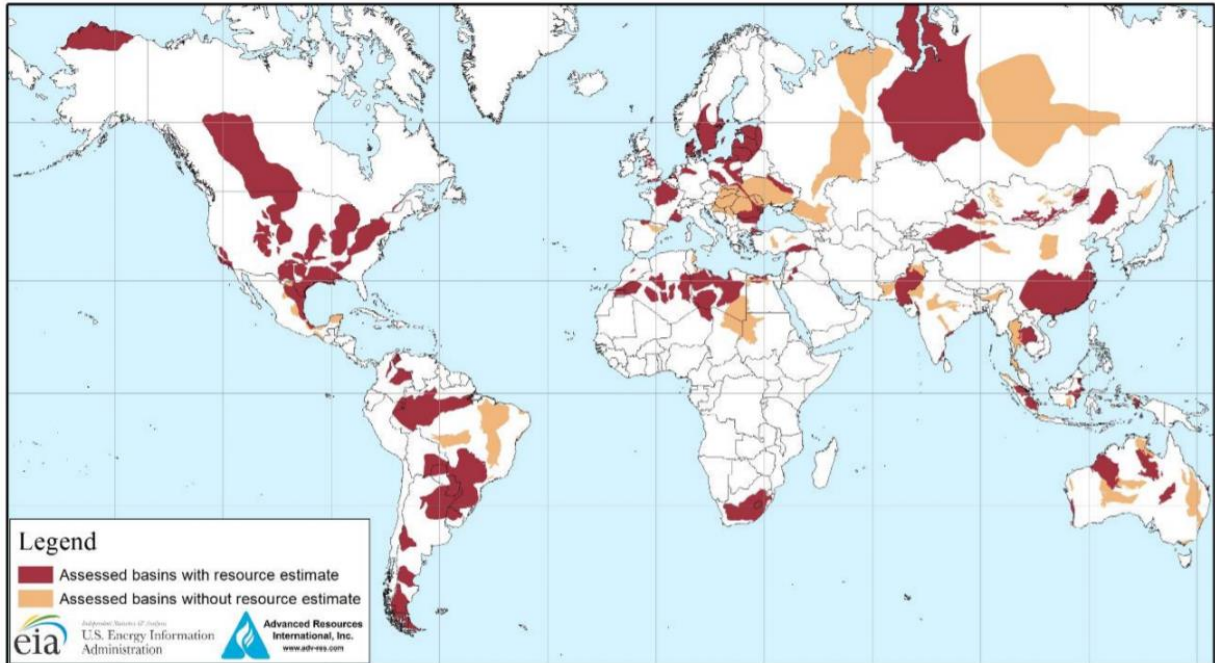
<https://geology.com/articles/arctic-oil-and-gas/>, πρόσβαση 12/5/2016

Petroleum Province	Crude Oil (billion barrels)	Natural Gas (trillion cubic feet)	Natural Gas Liquids (billion barrels)	Total (oil equivalent in billions of barrels)
West Siberian Basin	3.66	651.50	20.33	132.57
Arctic Alaska	29.96	221.40	5.90	72.77
East Barents Basin	7.41	317.56	1.42	61.76
East Greenland Rift Basin	8.90	86.18	8.12	31.39
Yenisey-Khatanga Basin	5.58	99.96	2.68	24.92
Amerasian Basin	9.72	56.89	0.54	19.75
West Greenland-East Canada	7.27	51.82	1.15	17.06

Πίνακας 28: Στην περιοχή της Αρκτικής εκτιμάται ότι δεν έχουν ανακαλυφθεί τεχνικά ανακτήσιμες, συμβατικές πηγές πετρελαίου και φυσικού αερίου στις επτά μεγαλύτερες περιοχές της λεκάνης. Αυτές οι επτά επαρχίες αντιστοιχούν σε περίπου 360 δισεκατομμύρια βαρέλια ισοδύναμο πετρελαίου ή πάνω από το 87% των συνολικών ποσοτήτων της Αρκτικής.

Πηγή: United States Energy Information Administration, www.eia.gov. December 2011,

<https://geology.com/articles/arctic-oil-and-gas/>, πρόσβαση 12/5/2016

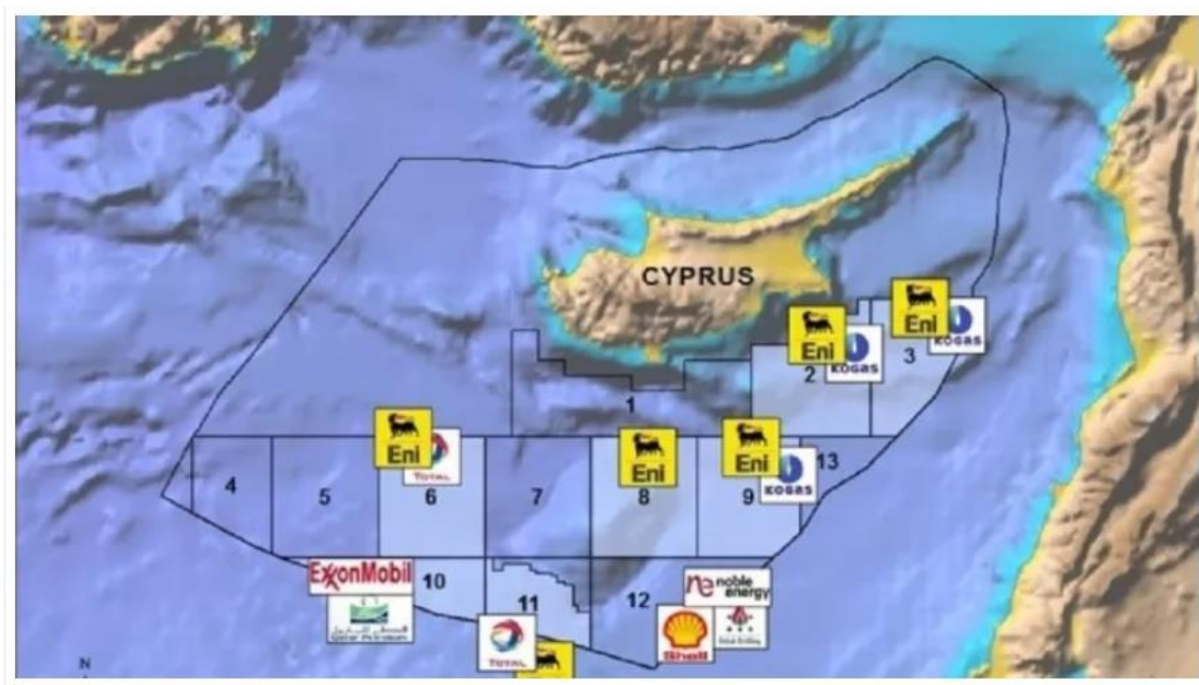
Χάρτης 63: Χάρτης εκτίμησης ύπαρξης σχιστολιθίων υδρογονανθράκων, Μάιος 2013

Πηγή: Technically Recoverable Shale Oil and Shale Gas Resources: An Assessment of 137 Shale Formations in 41 Countries Outside the United States, June 2013, U.S. Energy Information Administration (EIA), <https://www.eia.gov/analysis/studies/worldshalegas/pdf/fullreport.pdf>, πρόσβαση 14/12/2016

Rank	Country	(billion barrels)	Rank	Country	(trillion cubic feet)
1	Russia	75	1	China	1,115
2	U.S.	58	2	Argentina	802
3	China	32	3	Algeria	707
4	Argentina	27	4	U.S.	665
5	Libya	26	5	Canada	573
6	Australia	18	6	Mexico	545
7	Venezuela	13	7	Australia	437
8	Mexico	13	8	South Africa	390
9	Pakistan	9	9	Russia	285
10	Canada	9	10	Brazil	245
World Total		345	World Total		7,299

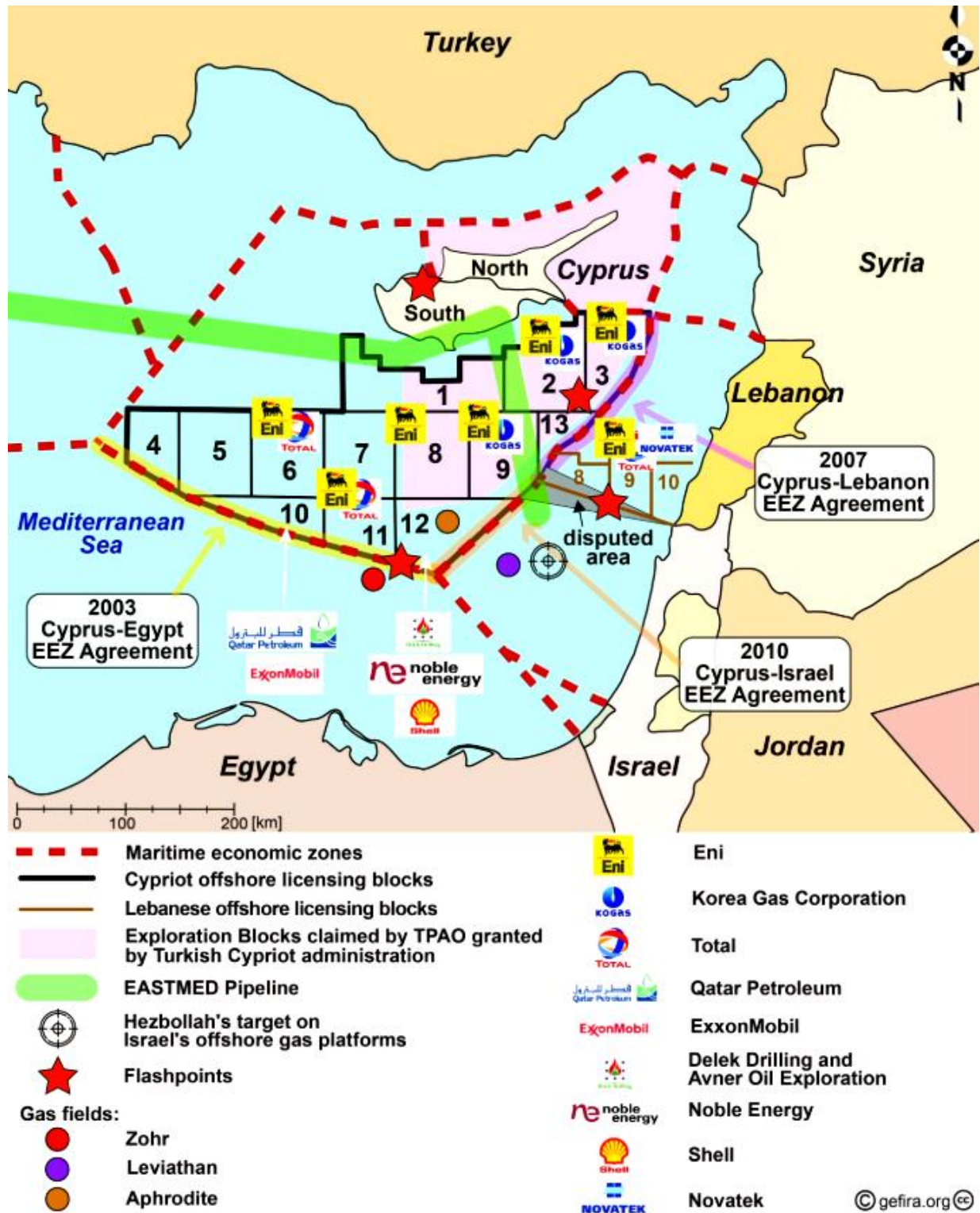
Πίνακας 29: Οι 10 χώρες στις οποίες έχουν ανακαλυφθεί τεχνικά, σχιστολιθικοί υδρογονάνθρακες

Πηγή: Technically Recoverable Shale Oil and Shale Gas Resources: An Assessment of 137 Shale Formations in 41 Countries Outside the United States, June 2013, U.S. Energy Information Administration (EIA), <https://www.eia.gov/analysis/studies/worldshalegas/pdf/fullreport.pdf>, πρόσβαση 14/12/2016.

Χάρτης 64: Οικόπεδα Κυπριακής ΑΟΖ και εταιρείες εκμετάλλευσής τους.

Πηγή: Υπουργείο Ενέργειας Κυπριακής Δημοκρατίας, Υπηρεσία Υδρογονανθράκων
http://www.mcit.gov.cy/mcit/hydrocarbon.nsf/index_gr/index_gr?opendocument, πρόσβαση 12/5/2018

Χάρτης 65: Οι ΑΟΖ των κρατών στη Λεκάνη της Λεβαντίνης και οι εταιρείες εκμετάλλευσης

Πηγή: <https://gefira.org/en/2018/02/23/natural-gas-sets-the-stage-for-an-armed-conflict-in-the-EastMediterranean>

☒ Natural Gas	☒ Electricity
☒ Terminal for liquefied natural gas (	☒ Electricity storage
☒ Storage facility	☒ Substation
☒ Reverse flow	☒ Phase-shift transformer
☒ Compressor station	☒ High-voltage line
☒ Adaptation low to high	☒ Electricity synchronisation
☒ Node	☐ Existing power grid
☒ Pipeline	☒ Oil
☒ Gas hub	☒ Oil Terminal
☐ Existing terminal for liquefied natural	☒ Oil Pipeline
☐ Existing storage facility	☐ Existing oil product pipelines
☐ Existing pipeline network	☐ Existing crude oil pipelines
	☐ Existing oil refineries

Χάρτης 66: Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πηγή: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/infrastructure/projects-common-interest>, πρόσβαση 15/5/2018

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

9.1 Πρωτογενείς πηγές

- Γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών, *Non Papier: Action de l' Union Européenne en direction du voisinage Sud*, 16 Φεβρουαρίου 2011, <http://www.diplomatic.gouv.fr>
- Chinese State Energy Bureau, “Natural Gas Development: The 12th-Five Planning”, 22 October 2012, μετάφραση google translate
- Droit de mener une vie familiale normale, -G.I.S.T.I., C.F.D.T. et C.G.T. 8 décembre 1978, <http://www.conseil-etat.fr/Decisions-Avis-Publications/Decisions/Les-decisions-les-plus-importantes-du-Conseil-d-Etat/8-decembre-1978-G.I.S.T.I.-C.F.D.T.-et-C.G.T.>, 16/10/17
- Cooperation Council for the Arab States of the Gulf, The Charter of the Gulf Cooperation Council, 25 May 1981, www.gcc-sg.org/eng/indexfc7a.html?action=Sec-Show&ID=1, πρόσβαση 10/5/17
- Διακλαδικός Κανονισμός 04/2006, «Κοινή Ορολογία Ενόπλων Δυνάμεων», ΓΕ.Ε.ΘΑ
- Ε.Ε. 151-1, «Πληροφορίες Μάχης», ΓΕΣ, 1999
- Ε.Ε., Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2009 «Αμυντική Βιομηχανία», (Defense industry, Comprehensive sectoral analysis of emerging competences and economic activities in the European Union)
- <https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/procurement/14-cps-op-030-q-a-nr1-annex-1-97-skills-/report-vf-1.pdf>, πρόσβαση 5/7/2018
- Ε.Ε., Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες, 14 Μαρτίου 2018, europa.eu/rapid/press-release_IP-18-1723_el.pdf, πρόσβαση 30/4/2018
- Ε.Ε., Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής «Περιβάλλον, Κλιματική Αλλαγή και Ενέργεια», Ε.Ε., ENVE-V-034, *Η Θέση Των Τοπικών Και Περιφερειακών Αρχών Σχετικά Με Τους Μη Συμβατικούς Υδρογονάνθρακες*, Βρυξέλλες, 24 Απριλίου 2013
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content>
- Ε.Ε., Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας,
- https://ec.europa.eu/info/policies/european-neighbourhood-policy_el, πρόσβαση 21/11/2017

- Ε.Ε., Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Φύλλο , 25 Φεβρουαρίου 2011 Συμφωνία μεταξύ της Ε.Ε. και των Ομόσπονδων Πολιτειών της Πολυνησίας για την συνεκμετάλλευση της αλιείας
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:052:FULL:EL:PDFL52>, πρόσβαση 12/3/2018
- Ε.Ε., Απόφαση του Συμβουλίου της Ε.Ε. σχετικά με την προσωρινή εφαρμογή της συμφωνίας αλιευτικής σύμπραξης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Νήσων Σολομώντος, Άρθρα 1-3
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0144:FIN:EL:PDF>, πρόσβαση 12/3/2018
- Ε.Ε., ΟΔΗΓΙΑ 2009/119/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 14ης Σεπτεμβρίου 2009 σχετικά με υποχρέωση διατήρησης ενός ελάχιστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου ή/και προϊόντων πετρελαίου από τα κράτη μέλη
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:265:0009:0023:EL:PDF>, πρόσβαση 20/5/2014
- Ε.Ε., European Commission, *EU Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, Brussels: European Commission, 2006
- Ε.Ε., Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες, 24 Νοεμβρίου 2017, europa.eu/rapid/press-release_IP-17-4845_el.pdf, πρόσβαση 22/1/2018
- Ε.Ε., Ευρωπαϊκή Ένωση, *Συμπεράσματα Συμβουλίου για την Αίγυπτο*, Βρυξέλλες, 31 Ιανουαρίου 2011
- Ε.Ε., Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, *Διακήρυξη για την Αίγυπτο και την περιοχή*, 4 Φεβρουαρίου 2011, PCE 027/11
- Ε.Ε., Ευρωπαϊκή Ένωση, *Επισημάνσεις από την Ύπατη Εκπρόσωπο Catherine Ashton, Σύσκεψη για την Αίγυπτο και την Τυνησία*, Βρυξέλλες, 23 Φεβρουαρίου 2011, A069/11
- Ε.Ε., Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Περιοριστικά μέτρα της Ε.Ε. κατά του Ιράν, <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/iran/>, πρόσβαση 5/3/2016
- Ε.Ε., *Traité Instituant la Communauté Économique Européenne*, Rome, 25 Mars 1957, <http://www.affaires-publiques.org/textof/TCE/plan.htm>

- Ε.Ε., Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, Έγγραφο Εργασίας, *Η μακροπεριφερειακή στρατηγική στη Μεσόγειο*, Βρυξέλλες, 22 Αυγούστου 2012, ECO/332 - R/CESE 1399/2012 EL/BΘ/ελ
- Ε.Ε., Απόφαση 98/181/ΕΚ, ΕΚΑΧ και EURATOM του Συμβουλίου και της Επιτροπής, της 23ης Σεπτεμβρίου 1997
- Ε.Ε., Απόφαση 2006/500/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Μαΐου 2006 για τη σύναψη από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της συνθήκης για την Ενεργειακή Κοινότητα
- Ε.Ε., European Commission, Energy Union Package, *A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy*, Brussels, 25.2.2015 COM(2015) 80 final
- Ε.Ε., ΠΡΟΤΑΣΗ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ, Σχετικά με την έκθεση της Επιτροπής του 2016 για την Τουρκία
- <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017-0234+0+DOC+XML+V0//EL>, πρόσβαση 12/3/2018
- Ε.Ε., Energy, transport and environment indicators 2016 edition, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7731525/KS-DK-16-001-EN-N.pdf/cc2b4de7-146c-4254-9521-dcbd6e6fafa6>, σελ. 46, πρόσβαση 09/01/2018
- Ε.Ε., Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας, Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίυ, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A21998A0623%2801%29>, πρόσβαση 12/3/2018
- Baroso J. M., *Δήλωση του Προέδρου Baroso για την κατάσταση στην Βόρειο Αφρική*, Ομιλία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2 Μαρτίου 2011, Point Press, Ομιλία 11/137
- Ε.Ε., Bicchi F., *Dilemmas of implementation, EU democracy assistance in the Mediterranean, Democratization*, 2010-17
- Ε.Ε., Fule S., *European Neighborhood Policy Review*, speech to the European Parliament's AFET Committee, 26 October 2010, Brussels
- Ευρωπαϊκή Ένωση, *Κοινή Δήλωση από την Υπατη Εκπρόσωπο Catherine Ashton και τον Επίτροπο Stefan Fule για τα γεγονότα στην Τυνησία*, 10 Ιανουαρίου 2011, A010/11
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*, COM (2011), 200 final, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *A new response to a changing Neighborhood*, COM (2011), 303

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, *EU reinforces restrictive measures due to serious human rights violations in Iran*, 10 October 2011, 15307
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Τεύχος Πρώτο, Αρ. Φύλλου 43, 19 Φεβρουαρίου 2013, <http://faolex.fao.org/docs/pdf/gre127675.pdf>, πρόσβαση 20/5/2014
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Τεύχος Πρώτο, Αρ. Φύλλου 155, 10 Οκτωβρίου 2019, Κύρωση της Σύμβασης Μίσθωσης για την παραχώρηση του δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων
<https://www.greekhydrocarbons.gr/pdfs/BlockDocuments/N.4630.pdf>, πρόσβαση 2/2/2020
- Foreign Policy Concept of the Russian Federation, Approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016, www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, πρόσβαση 12/12/2017
- Letter dated 27 March 2018 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, <http://undocs.org/en/a/72/820>, πρόσβαση 16/4/2018
- Letter dated 13 February 2018 from the Permanent Representatives of Cyprus, Egypt and Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://undocs.org/A/72/760>, πρόσβαση 16/4/2018
- ΟΔΗΓΙΑ 2009/119/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 14ης Σεπτεμβρίου 2009
- "Special Message to the Congress on Greece and Turkey: The Truman Doctrine." Truman Library Public Papers, 12 March 1947. Web. May. 2010 <http://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=2189&st=&st1=>, πρόσβαση 02/06/2017
- Testament politico-spirituel de l'Imam Khomeyni <http://www.imam-khomeini.com/web1/france/showitem.aspx?cid=1681&pid=1813>, πρόσβαση 10/3/16.
- The universal Declaration of Human Rights”, United Nations General Assembly, Paris, Dec.,1948
- United Nations, General Assembly, Letter dated 13 November 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://undocs.org/en/A/74/550>

- United Nations, General Assembly, Letter dated 26 December 2019 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Libya to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://undocs.org/en/A/74/634>
- United Nations, General Assembly, Letter dated 19 February 2020 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://undocs.org/en/A/74/710>
- United Nations, General Assembly, Letter dated 27 February 2020 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://undocs.org/en/A/74/727>
- United Nations, General Assembly, Letter dated 19 March 2020 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://undocs.org/en/A/74/758>
- US, An Act To ensure jobs for our future with secure, affordable, and reliable energy. Be it enacted by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled, <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-109hr6enr/pdf/BILLS-109hr6enr.pdf>, πρόσβαση 9/1/2017
- US, Energy Policy Act, 42 USC §13201 et seq. (2005), <https://www.epa.gov/laws-regulations/summary-energy-policy-act>, πρόσβαση 9/1/2017
- Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 26ης Σεπτεμβρίου 2007 σχετικά με την πορεία προς μια κοινή εξωτερική ευρωπαϊκή πολιτική για την ενέργεια (2007/2000(INI)) Άρθρο 194 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ, Συνθήκη της Λισσαβόνας)
- N.4001/2011

9.2 Συγγράμματα

- Andrew C.M., 1992, *The climax of French imperial expansion*, Complexe, Bruxelles,
- Αριστοτέλης, Ἠθικά Νικομάχεια, Βιβλίο Α΄, 1094a-1094b, www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=78&page=1, πρόσβαση 13/3/2017
- Boulanger Philippe, 2015, *Geographie Militaire et Geostrategie*, Armand Colin

- Brzezinski Zbigniew, 2006, *Η Γεωστρατηγική Τριάδα*, Αθήνα, Ευρασία
- Buhler Pierre, 2011, *La puissance au XXIe siècle*, Paris, ed. CNRS
- Buzan B. and al, 1998, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder: Lynne Rienner Publishers
- Γλύκατζη – Αρβελέρ Ελένη, 2009, *Γιατί το Βυζάντιο*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Chauprade Aymeric, 2007, *Géopolitique Constantes et changements dans l'histoire*, Paris, ed. Ellipses
- Chauprade Aymeric, 2011, *Chronique du Choc des Civilisations*, Paris, ed. de Noyelles
- Churchill R. and Lowe A., 1988, *The Law of the Sea*, Manchester, Manchester University Press, Revised Edition,
http://books.google.gr/books?id=Rgi8AAAAIAAJ&printsec=frontcover&dq=churchilllowe&source=bl&ots=tJ5IOZL7fq&sig=WNlrZZIquMpbrOc_rZX_IPcPcck&hl=el&ei=fwpNTdqqN43K4Ab978moCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CCkQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false, πρόσβαση 12/2/2018
- Davutoglu Ahmet, 2010, *Το Στρατηγικό Βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Αθήνα, εκδ Ποιότητα
- Driault Edouard, Δεκέμβριος 1997, *Το Ανατολικό Ζήτημα, Μέρος Πρώτο*, εκδ. ΚΑΤΟΠΤΡΟ – ΙΣΤΟΡΗΤΗΣ
- Ζαμπέλιος, Σπυρίδων, 1856, *Φιλολογικάί τινές έρευναι της νεοελληνικής διαλέκτου*, Πανδώρα, 7/160
- Θουκυδίδου, 1998, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*, Μετάφραση Άγγελου Βλάχου, Αθήνα, Ι.Δ. Κολλάρου
- Hobbes Thomas, 2006, *Λεβιάθαν ή Ύλη, Μορφή και Εξουσία μιας εκκλησιαστικής και Λαϊκής Κοινότητας*, μτφ. Δημητρακόπουλος Γιάννης και Μεταξόπουλος Αιμίλιος, εκδ. Γνώση, Αθήνα
- Kaplan D. Robert, 2012, *The Revenge of Geography. What the Map Tells Us About Coming Conflicts*, New York, Random House,
<http://www3.dogus.edu.tr/cerdem/images/Political%20Geography/Kaplan%20Revenge%20of%20Geography.pdf>, πρόσβαση 3/3/2014

- Καρυώτης Θεόδωρος, 2014, *Η ΑΟΖ της Ελλάδας*, Αθήνα, εκδ. Λιβάνη,
- Κεφαλά Βιβή - Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, 2014, *Ιράν*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήσης,
- Kissinger Henry, 2014, *Παγκόσμια Τάξη*, Αθήνα, Λιβάνη,
- Κολιόπουλος Κ., 2010, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, Ποιότητα,
- Κονδύλης Παναγιώτης, 2004, *Θεωρία του Πολέμου*, Θεμέλιο, δ' έκδοση
- Κονδύλης Παναγιώτης, 2012, *Ισχύς και Απόφαση*, Αθήνα, εκδ. Στιγμή
- Λοβέρδου-Τυπάλδου Ε., *Εξωτερική Ενεργειακή Πολιτική ΕΕ και Κρατών Μελών*, στον τόμο *Ενέργεια Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική* (επιμ. Ν. Φαραντούρης), Νομική Βιβλιοθήκη, 2012
- Locke John, *Some Concidarations of the Lowering of the Interest and Raising the Values of the Money*, London, Awsham Churcill, 1722
http://books.google.gr/books?id=pxjmAAAAMAAJ&pg=PA35&lpg=PA35&dq=john+locke+nature+has+bestowed+mines+on+several+parts+of+the+world+but+their+riches+are+only+for+the+industrious+and+frugal&source=bl&ots=_CZcPOGkYu&sig=qaHIuP17R7H-elvRVbyST_fL9cQ&hl=el&sa=X&ei=XECkUsLrH8TnygOZkYHgAg&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q=john%20locke%20nature%20has%20bestowed%20mines%20on%20several%20parts%20of%20the%20world%20but%20their%20riches%20are%20only%20for%20the%20industrious%20and%20frugal&f=false, πρόσβαση 13/12/2013
- Μακιαβέλλι Νικολό, 2013, *Ο Ηγεμόνας*, μετάφραση Κασωτάκη Μαρία, Αθήνα, Πατάκη, εκδ. 27^η
- Μάζης Ι. Θ., 2002, *Γεωπολιτική Η θεωρία και η πράξη*, Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση
- Μάζης Ι. Θ., 2002, *Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα, Παπαζήση
- Μάζης Ι. Θ., 2006, *Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήσης/Geolab
- Μάζης Ι, Θ. 2012, *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το Νεοθετικιστικό Πλαίσιο*, Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση
- Μάζης Ι. Θ., 2012, *Νταβούτογλου και Γεωπολιτική*, Αθήνα, εκδ. Ηρόδοτος
- Μάζης Ι. Θ., 2013, *Verba Geopolitica et Islamica 1995-2012*, Αθήνα, εκδ. Ηρόδοτος, Τόμος Α΄
- Μάζης Ι. Θ., 2014, *Ο Ζωτικός Χώρος του Φρειδερίκου Ράτσελ*, Αθήνα, εκδ. Ηρόδοτος

- Μάζης Ι. Θ., 2017, *Γεωπολιτικά Ζητήματα στην Ευρύτερα Μέση Ανατολή και τη Μεσόγειο-Ι*, Αθήνα, Εκδ. Λειμών
- Μάζης Ι. Θ., 2016, *Γεωπολιτική και Γεωστρατηγικές της Συριακής Κρίσης*, Αθήνα, εκδ. Λειμών
- Mackinder Halford J., 1942, *Democratic Ideals and Reality, a Study in the Politics of Reconstruction*, NDU Press Defense Classic Edition
- Mastanduno Michael, 1993, *Do Relative Gains Matter in Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press
- Μπαμπινιώτης Γ., 2002, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας
- Napoleoni Loretta, 2015, *Ο Ισλαμιστικός Φοίνικας*, μτφ, Σώτη Τριανταφύλλου, Αθήνα εκδ. Πατάκη, 2^η έκδοση
- Ortolland D. – Pirat J.– P., 2010, *Atlas Geopolitique des Espaces Maritimes*, Paris, ed. TECHNIP
- Παπαδοπούλου Δ., 2006, «Μορφές κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών. Το παράδειγμα της Περιφέρειας Αττικής», στο βιβλίο των Μπαγκαβός Χ., Παπαδοπούλου Δ., *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα, Gutenberg
- Ratzel Friedrich, Νοέμβριος 2011, *Ο Ζωτικός Χώρος*, Μετάφραση Μακρή Μερόπη, Αθήνα ΠΡΟΣΚΗΝΙΟ
- Sloggett, Dave, 2012, *The RAF's Air War in Libya: New Conflicts in Era of Austerity*, Barnsley: Pen & Sword
- Smith Alan, 2002, *Russia and the world economy. Problems of integration*, Taylor & Francis, e-Library
https://books.google.fr/books?id=ejCIAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gs_b_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, πρόσβαση 6/2/2014
- Spykman, Nicholas J., 2004, *Η Γεωγραφία της Ειρήνης*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση
- Στρατή, Α., 2012, *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

- Τριανταφυλλίδου Α., 2005, *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις*, Αθήνα, ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)
<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/triand.pdf>, πρόσβαση 1/4/2018
- Τσακίρης Θεόδωρος, 2011, *Ο Γαλάζιος Χρυσός*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση
- Τσίρκας Στρατής, 2010, *Ο Καβάφης και η εποχή του*, Αθήνα, Κέδρος, 12^η έκδοση
- Weber G. Frank, Νοέμβριος 1993, *Ο Επιτήδειος Ουδέτερος*, μετάφραση Ναντσού Εύη Αθήνα, Θετίλη
- Χουλιάρης, Αστέρης, 2002, *Αναζητώντας τη Χρυσή Τομή: η Πολιτικοποίηση των ΜΚΟ*, συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο *Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση

9.3 Επιστημονικά Περιοδικά

- Andrew C.M., 1992, *The climax of French imperial expansion*, Complexe, Bruxelles
- Antreasyan, Anaïs, 2013, "Gas Finds in the Eastern Mediterranean: Gaza, Israel, and Other Conflicts", *Journal of Palestine Studies*, 42 (3 Spring)
- Bahgat Gawdat, 2013, *Egypt's Energy Outlook: Opportunities and Challenges*, *Mediterranean Quarterly*, vol. 24, no.1
- Barkey H. Henri, May 2010, *Turkey's New Engagement in Iraq*, United States Institute of Peace, Special Report 237, www.usip.org, 14/11/2016
- Behr T., April 2011, *Arab Spring, European Split*, BEPA Newsletter, Issue 46
- Borgenson, Scott, March/April 2008, *Arctic Meltdown- The economic and Security Implications of Global Warming*, New York, Foreign Affairs magazine
- BP Energy Outlook 2035, http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Energy-economics/energy-outlook-2015/Energy_Outlook_2035_booklet.pdf, 18/5/2015
- De Montbrial, Th., 2000, Klein, J., *Dictionnaire de Strategie*, Paris, P.U.F.
- El-Kazaz Sarah, *The AKP and the Gülen: The End of a Historic Alliance*, Middle East Brief, Brandeis University,
<https://www.brandeis.edu/crown/publications/meb/MEB94.pdf>, 5/11/2016

- Faber Marc, *The Gloom, Boom & Doom Report*, A Publication of Marc Faber Limited, November 2004, <https://www.scribd.com/doc/154383015/Marc-Faber-GBD-Bubbling-Austrian-Analysis-Nov-10-2004>, πρόσβαση 15/4/2013
- Fisher S., 2011, *The ENP Strategic Review: The EU and its Neighborhood at a Crossroad*, ISS Analysis
- Fredholm Michael, *The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomacy of Mutual Dependence?*, Conflict Studies Research Center: September 2005, pp 8-11, <http://ippeki.com/en/pdf/R41.pdf>, πρόσβαση 24/11/2017.
- Gault John, 2004, *EU energy security and the periphery*, in Roland Dannreuther (ed.), *European Union Foreign and Security Policy: Towards a Neighbourhood Strategy*, LondonβRoutledge
- Global Trends 2030: Alternative Worlds, December 2012 NIC
- Grigoriadis, I., 03 September 2014, *Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?*, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/mepo.12087/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.co
- Henderson, Simon, March 2014, *Natural Gas in the Palestinian Authority: The Potential of the Gaza Marine Offshore Field*, *Journal of Health and Social Behavior*, 53 (3)
- Hill Fiona, Sep 2004, *Energy Empire: Oil, Gas and Russias's Revival*, The Foreign Policy Centre
- Holton Christopher and Lopez Clare, *The Gulen Movement*, Civilization Jihad Reader Series, vol.8
- Huntington S., 1996, *The Clash of Civilizations and Remaking of World Order*, New York, Simon and Shuster
- International Hydrographic Organization (IHO) 1953: *Limits of Oceans and Seas*, Special Publication No23, 3rd Edition
- Kalinski Jan H. and Goldwyn David L. 2005, *Energy & Security* Woodrow Wilson Center Press Part II
- Katzman Kenneth, 16 August 2016, *The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy*, Congressional Research Service, RS21852, <http://fas.org/sgp/crs/mideast/RS21852.pdf>

- Koetsier Laurence, *Southeastern Anatolian Project, Turkey*, 4152360. Water Law, Policy and Governance 2013-2014, <http://ucwosl.rebo.uu.nl/wp-content/uploads/2014/10/Koetsier.pdf>, 6/11/2016
- Lin Christina, 2015, *Israel's Oil in Golan, Megiddo-Jezreel Valley*, ISPSW, Issue No. 391 https://www.files.ethz.ch/isn/195001/391_Lin.pdf, πρόσβαση 25/7/2016
- Mabro Robert, June 2005, *The International Oil Price Regime: Origins, Rationale and Assessment*, The Journal of Energy Literature, Volume XI, No1
- Maloney Suzanne, *The Revolutionary Economy*, <http://iranprimer.usip.org/resource/revolutionary-economy>, πρόσβαση 5/11/2016
- Mansfield Edward D. and Brian M. Pollins, 2001, *The Study of Interdependence and Conflict Recent Advances, Open Questions, and Directions for Future Research*, Journal of Conflict Resolution 45, no. 6, Maritech News, τεύχος Δεκ. 2010
- Metz B., Plate J.E., 2001, *Naturkatastrofen: Ursachen, Auswirkungen, Vorsorge*, Schweizebart, Stuttgart,
- Nye Joseph S., Jr, *Soft Power: The Means to Success in World Politics – Wielding Soft Power*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-07-01/get-smart?page=1>, πρόσβαση 6/7/2018
- Oil & Energy Insider, *Oil Glut Finally Reducing But Not Fast Enough*, Weekly Report, <https://www.csmonitor.com/About/People/Energy-Partner-Bloggers/Oil-Energy-Insider> πρόσβαση 29/05/2015
- Oil & Gas Journal, *Worldwide Look at Reserves and Production*, Dec 1, 2015, <https://www.ogj.com/ogj-survey-downloads/worldwide-production/document/17299695/worldwide-production>, πρόσβαση 23/11/2016
- Perouse de Montclos, Marc – Antoine, *Les Fantasmies Geopolitiques du Petrole dans les Pay en Guerre ou pas*, HERODOTE, No 155
- Philips L., Jan 2011, *Mediterranean EU states block stronger action on Tunisia*, EU-Observer, 14
- Rasizade Alec, *The Specter of a New "Great Game" in Central Asia*, Foreign Service Journal, Nov 2002
- Sander Hansen, April 2003, *The struggle for control of the Eurasian energy resources*, The Hague, Netherlands, The Clingendael Institute,

http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030400_ciep_paper_pdf, πρόσβαση 3/12/2014

- Schenk, C.J., Kirschbaum, M.A., Charpentier, R.R., Klett, T.R., Brownfield, M.E., Pitman, J.K., Cook, T.A., and Tennyson, M.E., 2010, Assessment of undiscovered oil and gas resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean: U.S. Geological Survey Fact Sheet 2010-3014
- Scott Richard, *The First Twenty Years, Major Policies and Actions*, IEA, VOLII www.iea.doe.gov, πρόσβαση 20/12/2013.
- Sébille-Lopez, P. 2008; *Oil Geopolitics*; Beijing, Social Sciences Academic Press:
- Solana Xavier, spring 1997, *NATO and the Mediterranean*, Mediterranean Quarterly
- Stern Roger J. 2010, *United States cost of military force projection in the Persian Gulf, 1976–2007*, Energy Policy, doi:10.1016/j.empol.2010.01.013
- The Economist: Intelligence Unit, *Adapting to Danger: Chinese Firms in the Middle East*, 31 July 2014
<http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=982112482&Country=China&topic=Economy&subtopic=Forecast>
- Thuman Michael, May 2006, *Multiplying Sources as the Best Strategy for EU-Russia Energy Relations*, Ifri Research Programme
- Wheeler Thomas, October 2013, *Turkey's role and interests in Central Asia*, Saferworld,
- Wong Gabriel, February 2017, Simon Booker and Guillaume Barthe Dejean, 'China and Belt & Road infrastructure: 2016 review and outlook', PwC B&R Watch
- World Vision International 2015 Annual Review, Oct 30 2016, London ,World Vision International

9.4 Συλλογικοί Τόμοι

- Bruneton, A., Konophagos, E., Foscolos, A. 2011. Economic and Geopolitical Importance of Eastern Mediterranean gas fields for Greece and the E.U. Emphasis on the Probable Natural Gas Deposits Occurring in the Libyan Sea within the Exclusive Economic Zone of Greece. Mineral Wealth, v. 160

- CIA, The World Factbook; U.S. Census Bureau, Foreign Trade Statistics, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, πρόσβαση 10/5/17
- Φίλης Κωνσταντίνος et al, Οκτώβριος 2012, *Το Παγκόσμιο Πετρελαϊκό Παζλ*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, <http://www.idis.gr>, πρόσβαση 11/5/2014
- *Η Πληθυσμιακή Εξέλιξη της Ελλάδας (2015-2050)*, Σεπτέμβριος 2016, Συνοπτική Παρουσίαση των Αποτελεσμάτων, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/10/demographics_epiteliki_synopsi_14_10_16_final_version.pdf, πρόσβαση 3/7/2018
- Τσάλτας Ι.Γρηγόρης – Αναγνώστου Λ. Χρήστος (επιμ.), 2014, *Αιγαίο και νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες προκλήσεις και προοπτικές εκμετάλλευσης υποθαλάσσιων ενεργειακών φυσικών πόρων*, Αθήνα, εκδ. Σιδέρης
- U.S. Energy Information Administration, “Country Analysis Brief: Egypt,” 2014, πρόσβαση 2/5/2017
- Key World Energy Statistics (KWES) 2017, IEA, <http://www.iea.org/statistics/>, πρόσβαση 23/12/17
- The IEA response to an oil supply disruption, <https://www.iea.org/topics/energysecurity/respondingtomajorsupplydisruptions/>, πρόσβαση 5/2/2014

9.5 Πρακτικά Συνεδρίων ή Συμποσίων

- 18^ο Εθνικό Συνέδριο Ενέργειας ΙΕΝΕ, 3-4 Δεκεμβρίου 2013, *Ενέργεια & Ανάπτυξη 2013*, Αθήνα
- <http://www.naturalresources.gr/Articles/%CE%97%20E%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%A3%CF%87%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%20%CE%91%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF%CF%85%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%A0%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%B5%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%85,%20Dec%204%202013.pdf>, πρόσβαση 3/7/2018

- Ναυτικό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2013, Αναπτυξιακή Εθνική Ναυτιλιακή Στρατηγική
- http://nee.gr/downloads/318HCS_SHIPPING_POLICY_revised_25-9-14.pdf, πρόσβαση 3/7/2018
- Ημερίδα 28 Νοεμβρίου 2013, «Αραβική Άνοιξη», εκδ. Εταιρεία Σπουδών, Αθήνα

9.6 Διδακτορικές Διατριβές και Διπλωματικές Εργασίες

- Ανδρίτσος Νίκος, 2008, *Ενέργεια και Περιβάλλον*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών, Βόλος, Διδακτικές Σημειώσεις
- Διαμαντάκης, Δημήτριος, Φεβ. 2015, *Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) ως συντελεστές της Διεθνούς Πολιτικής. Μία εναλλακτική προσέγγιση της ισχύος στη Διεθνή Σκηνή*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονία,
- Kelly Justin and Brennan Mike, 2009, *Alien: How Operational Art Devoured Strategy*, Carlisle: Strategic Studies Institute U.S. Army War College, vii
- http://www.win.tue.nl/~ctsirogi/Master_thesis.pdf, πρόσβαση 10/1/2018

9.7 Ηλεκτρονικές Σελίδες στο Διαδίκτυο

- <http://www.aljazeera.com/news/2017/05/saudi-arabia-sign-arms-deals-worth-110bn-170520141943494.html>, πρόσβαση 29/5/17
- <http://www.aljazeera.com/news/2016/07/erdogan-syrian-refugees-turkish-citizens-160703133739430.html>, πρόσβαση 30/4/2018
- <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/01/egypt-israel-greece-cyprus-EastMed-pipeline-gas-deals-worry.html>, πρόσβαση 12/4/2017
- <http://www.bankingnews.gr/%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CE%BA%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/item/324299-fitch-se-%C2%ABb-%C2%BB-epibebaiwnetai-h-axiologhsh-toy-libanoy,-me-stathero-outlook.html>, πρόσβαση 10/1/2018
- <http://www.bbc.com/news/business-34377434>, πρόσβαση 14/3/2014
- <https://www.britannica.com/event/Sykes-Picot-Agreement>, 13/4/2014
- <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-09-18/rosneft-tightens-ties-in-iraqi-kurdistan-with-pipe-funding-talks>, πρόσβαση 5/12/2017

- <http://www.bp.com/>, πρόσβαση 14/3/2014
- <http://www.bp.com>, “Energy Profile of Libya”, BP, 25 August 2008, πρόσβαση 2/03/2014
- <http://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf>, πρόσβαση 4/1/2018
- Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού,
<http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=16>, πρόσβαση 2/5/2018
- <http://www.capital.gr/epixeiriseis/3200370/6-1-geotrupana-gia-2-2-dis-barelia-petrelaiou-stin-ellada>, πρόσβαση 12/3/2018
- https://www.centerforsecuritypolicy.org/wp-content/uploads/2015/12/Gulen_Final.pdf, πρόσβαση 5/11/2016
- http://www.cea.org.cy/TOPICS/Renewable%20Energy/RES_CY_greek.pdf, πρόσβαση 25/10/2013
- http://www.cer.eu/sites/default/files/pb_eurasian_IB_16.3.17_0.pdf, πρόσβαση 6/1/2018
- https://www.challenges.fr/entreprise/defense/les-mauvais-comptes-de-la-france-en-arabie-saoudite_484209, πρόσβαση 5/10/2017
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2106.html>, πρόσβαση 12/3/2018
- <https://www.cnbc.com/2015/10/21/this-is-how-much-russias-war-in-syria-costs.html>, πρόσβαση 18/12/2017
- <https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/204716/o-synexistis-toy-tromoy-aytos-einai-o-neos-igetis-toy-isis>, πρόσβαση 09/2/2020
- <https://www.congress.gov/116/bills/s1790/BILLS-116s1790enr.pdf>, πρόσβαση 18/4/2020
- <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3424584/Muslims-UK-3-million-time-50-born-outside-Britain-Number-country-doubles-decade-immigration-birth-rates-soar.html>, πρόσβαση 21/09/17
- <http://data.worldbank.org/country/turkey>, πρόσβαση 6/11/2016
- <http://www.delekdrilling.co.il/en/project/yam-tethys>
- <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/arabie-saoudite/relations-bilaterales/>, πρόσβαση 5/10/2017

- <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/qatar/la-france-et-le-qatar/>, πρόσβαση 06/10/2017
- <http://www.dtm.gov.tr>, 11/5/2017
- <http://www.dw.de/norway-to-become-germanys-energy-reservoir/a-18256802>, πρόσβαση 3/5/2015
- http://www.ecfr.eu/mena/mapping_libya_conflict, πρόσβαση 02/5/17
- [https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW169/%CE%9F%CE%B9%20%CE%A0%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5%CF%82%20\(779\)%20-%20%CE%9A%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%85%20%CE%95%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B7.pdf](https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW169/%CE%9F%CE%B9%20%CE%A0%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5%CF%82%20(779)%20-%20%CE%9A%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%85%20%CE%95%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B7.pdf), πρόσβαση 14/4/2018
- https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_en.pdf, πρόσβαση 27/4/2018
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_07_1037, πρόσβαση 14/7/2017
- www.ecologique-solidaire.gouv.fr/sites/default/files/11%20-%20Les%20march%C3%A9s%20p%C3%A9troliers%20et%20gazi%C3%A9rs%20mondiaux%20et%20la%20s%C3%A9curit%C3%A9%20d%27approvisionnement.pdf, πρόσβαση 5/09/17
- www.ecologique-solidaire.gouv.fr/sites/default/files/13%20-%20Les%20importations%20et%20les%20exportations%20-%20la%20facture%20%C3%A9nerg%C3%A9tique.pdf, πρόσβαση 25/09/17,
- <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21677597-geologists-israel-think-they-have-found-oil-in-very-tricky-territory-black-gold>, πρόσβαση 25/7/2016
- <https://economictimes.indiatimes.com/industry/energy/oil-gas/undersea-pipeline-from-iran-can-bring-cheaper-gas-to-india/articleshow/60378372.cms>, πρόσβαση 28/6/2018
- <https://economictimes.indiatimes.com/industry/energy/oil-gas/iran-in-talks-for-4-5-billion-undersea-gas-pipeline-to-gujarat/articleshow/50075440.cms>, πρόσβαση 28/6/2018
- <http://edition.cnn.com/2017/08/02/politics/donald-trump-russia-sanctions-bill/index.html>, πρόσβαση 6/10/2017
- <http://www.eia.org>, Μάρτιος 2012
- http://www.eia.gov/finance/markets/financial_markets.cfm, πρόσβαση 28/5/2015

- <http://www.efsyn.gr/arthro/istoriki-symfonia-israil-aigyptoy-gia-fysiko-aerio>, πρόσβαση 12/4/2018
- <https://www.egypttoday.com/Article/3/52895/Exploration-digging-in-Noor-field-to-start-in-August-Source>, πρόσβαση 28 /6/2018
- <http://el.sae.gr/?id=19042>, πρόσβαση 2/5/2018
- <http://el.wikipedia.org>
- <http://energyatlas.iea.org/?subject=-1920537974>; Πρόσβαση 13/1/2014
- <http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1002896040>, πρόσβαση (20/9/2017)
- https://www.energy-sea.gov.il/English-Site/Pages/Regulation/energy_economy_objectives_2030.pdf, πρόσβαση 10/1/2019
- <http://english.alarabiya.net/en/views/news/middle-east/2015/04/01/Saudi-King-Salman-s-doctrine.html>, Wednesday, 1 April 2015, πρόσβαση 20/08/16
- <http://www.enikonomia.gr/economy/177812,reuters-entono-to-endiaferon-gia-tin-exoryxi-petrelaiou-kai-fysik.html>, πρόσβαση 12/3/2018
- <https://www.e-nomothesia.gr/kat-politike-prostasia-psea-pallaike-amyna/n-2641-1998.html>, πρόσβαση 15/3/2020
- [https://en.wikipedia.org/wiki/Libyan_Civil_War_\(2014%E2%80%93present\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Libyan_Civil_War_(2014%E2%80%93present)), πρόσβαση 02/5/2017
- <http://www.ert.gr/eidiseis/oikonomia/elladaoikonomia/dyo-nea-ikopeda-stis-erevnes-gia-ydrogonanthrakes-video/>, πρόσβαση 12/3/2018
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:265:0009:0023:EL:PDF>, πρόσβαση 12/4/2018
- <http://euromaidanpress.com/2017/07/23/syrian-war-has-cost-russia-2-2-billion-already-and-other-neglected-russian-stories-euromaidan-press>, πρόσβαση 12/4/2018
- http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-17-5271_en.htm, πρόσβαση 12/4/2018
- https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/acer_el, πρόσβαση 2/5/2018
- <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/3b79b0e4-e284-11e3-a829-00144feabdc0.html#axzz3niXTi8AV>, πρόσβαση 28/5/2015

- http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18053.shtml, 23/08/2017
- <http://www.france24.com/fr/20170612-france-paris-qatar-denonce-mesures-illegales-blocus-arabie-saoudite>, πρόσβαση 05/10/2017
- <http://www.france24.com/en/20170702-iran-total-oil-deal-sanction>, 06/10/2017
- <https://fr.sputniknews.com/international/201703201030540130-syrie-bases-russie>, πρόσβαση 03/07/2017
- <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/fdc1169c-beac-11e4-8d9e-00144feab7de.html#axzz3oBc4XjKm>, 14/3/2014
- <http://www.gazpromexport.ru/en/projects/>, πρόσβαση 02/06/2017
- <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/nord-stream2/>, πρόσβαση 02/06/2017
- <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/ykv/>, πρόσβαση 5/11/17
- <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>, πρόσβαση 17/11/16
- <http://globalriskinsights.com/2017/08/implications-iran-gas-deal-frances-total/>, πρόσβαση 05/09/2017
- <https://government.gov.gr/ipografi-mnimoniou-sinantilipsis-metaxi-elladas-kiprou-israil-ke-italias-gia-EastMed/>, πρόσβαση 12/4/2018
- <https://government.gov.gr/iiothetisi-tis-kinis-diakirixis-tou-foroum-gia-to-fisiko-aerio-stin-anatoliki-mesogio/>, πρόσβαση 14/01/2019 πρόσβαση 12/4/2018
- <https://www.gov.uk/government/news/strategic-defence-and-security-review-published--2>, πρόσβαση 15/09/2017
- https://www.greekhydrocarbons.gr/gr/ExplorationDevelopmentProduction_gr.html, πρόσβαση 19/09/2019
- <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/intlm31&d%20iv=200&id=&page=%20Court%20of%20Arbitration%20for%20the%20Delimitation%20of%20Maritime%20Areas%20between%20Canada%20and%20France>, πρόσβαση 16/4/2018
- <https://history.state.gov/milestones/1866-1898/mahan>, πρόσβαση 02/06/2017

- http://www.huffingtonpost.fr/2016/10/14/base-aerienne-permanente-russie-syrie_a_21582619/, πρόσβαση 2/5/2017.
- http://www.huffingtonpost.com/giorgio-cafiero/the-islamic-state-attacks_b_7690374.html, πρόσβαση 29/5/2017
- http://www.huffingtonpost.fr/2016/10/14/base-aerienne-permanente-russie-syrie_a_21582619/, πρόσβαση 29/5/2017
- www.humanite.fr/total-le-grand-gagnant-de-la-guerre-en-libye, πρόσβαση 02/10/17
- www.ibtimes.com/iran-extends-financial-support-syria-approves-1b-credit-loan-2002030, πρόσβαση 5/12/2016
- <http://www.icj-cij.org/en/declarations/gr>, πρόσβαση 12/2/2018
- <http://www.iea.org/topics/energysecurity/>; πρόσβαση 20/12/2013
- <http://www.iea.org/stats/WebGraphs/INDIA1.pdf>; πρόσβαση 20/01/2014
- <http://www.iea.org/stats/WebGraphs/CHINA1.pdf>, πρόσβαση 20/01/2014
- https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/EPPD_Brochure_English_2012_02.pdf, πρόσβαση 5/2/2014
- <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/weio2014.pdf>, πρόσβαση 20/2/2014
- <http://www.iea.org/netimports/> πρόσβαση 20/5/2014
- <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/KeyWorld2013.pdf>, πρόσβαση 20/5/2014
- <https://www.iea.org/media/countries/UnitedKingdom.pdf>, πρόσβαση 20/9/2017
- <http://www.iefimerida.gr/news/407703/prohoroy-n-oi-synomilies-israil-elladas-kai-kyproy-gia-ton-agogo-fysikoy-aerioy-EastMed>, πρόσβαση 12/4/2018
- <https://www.iefimerida.gr/news/467689/syria-poi-i-kerdizoyn-kai-poi-i-hanoyn-apo-tin-apohorisi-ton-ipa>, πρόσβαση 5/3/2020
- <http://www.Ifestos.edu.gr>
- <http://www.igme.gr/index.php/to-igme/i-istoria-mas>, πρόσβαση 3/7/2018.
- <http://journal-neo.org/2017/03/30/golan-heights-israel-oil-and-trump/>, πρόσβαση 25/7/2016

- <http://www.joshualandis.com/blog/chinas-interests-syria-middle-east-dr-christina-lin/>, πρόσβαση 28/8/2017
- <http://www.kathimerini.gr/937879/article/epikairothta/kosmos/mesh-anatolh-khry3h-polemoy-h-anagnwrish-ths-ieroysalhm-ws-prwteyoysas-toy-israhl-lene-oi-palaistinioi>, πρόσβαση 6/12/17
- <http://www.kathimerini.gr/921867/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/freno-se-petrelaikes-etaireies-apo-th-norvhgia>, 25/09/17
- <http://www.kathimerini.gr/881730/article/epikairothta/politikh/dixognwmies-stoys-tsamhdes>, πρόσβαση 7/5/2018
- <http://www.kathimerini.gr/962842/article/epikairothta/ellada/sxedio-admhe-pws-8a-ginei-h-hlektrikh-diasyndesh-twn-nhsiwn>, πρόσβαση 2/7/2018
- <http://www.kathimerini.gr/946827/article/epikairothta/ellada/153-dis-to-kostos-toy-brain-drain>, πρόσβαση, 11/3/2018
- <https://www.kathimerini.gr/1065061/article/epikairothta/politikh/epishmos-o-xarths-agkyras---tripolhs>, πρόσβαση 16/2/2020
- <https://www.kathimerini.gr/economy/561089311/ypegrafi-apo-epta-chores-to-katastatiko-toy-EastMed-gas-forum/>, πρόσβαση 23/9/2020
- <https://www.kommersant.ru/doc/3455719>, πρόσβαση 11/12/2017
- www.la-croix.com/pdf/Monde/La-France-calibre-son-engagement-militaire-en-Syrie-2015-09-15-1356629+&cd=12&hl=el&ct=clnk&gl=fr, 05/10/2017
- http://www.lemonde.fr/economie/article/2013/08/29/intervention-en-syrie-les-interets-economiques-ne-sont-pas-absents_3468524_3234.html, 5/9/2017
- http://www.lemonde.fr/international/article/2017/09/23/mort-d-un-soldat-francais-dans-la-zone-siro-irakienne_5190294_3210.html?xtor=RSS-3208, 05/10/2017
- http://www.lemonde.fr/politique/article/2013/08/02/nouvelles-reductions-d-effectifs-prevues-dans-l-armee-d-ici-2019_3456770_823448.html, πρόσβαση 05/10/2017
- <https://www.lesechos.fr/idees-debats/cercle/030508957389-pourquoi-la-france-ne-doit-pas-abandonner-le-qatar-2109779.php>, 06/10/2017
- http://www.liberation.fr/planete/2016/03/10/la-bataille-des-corridors-noirs_1438836, 05/09/2017

- <http://www.maghrebemergent.com/actualite/breves/fil-monde/69757-les-etats-unis-reaffirmement-leur-soutien-integral-a-l-irak-dans-sa-guerre-contre-l-etat-islamique.html>, 14/6/17
- <https://www.marianne.net/politique/revelations-sur-les-liaisons-dangereuses-de-la-france-avec-l-arabie-saoudite>, πρόσβαση 15/10/2017
- <http://www.marxists.org/reference/subject/economics/locke/part1.htm>, πρόσβαση 13/12/2013
- <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon>, πρόσβαση 12/2/2018
- https://www.mfa.gr/images/docs/ellinotourkiko/nomos_2321.pdf, πρόσβαση 12/2/2018
- <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/oriothetisi-yfalokripidas.html>, πρόσβαση 20/1/2020
- www.middleeasteye.net/news/syrias-assad-depending-iran-financial-aid-392275455#sthash.SvWnuJWj.dpuf, πρόσβαση 5/12/2016
- <http://mignatiou.com/2017/12/ellada-kipros-israil-ke-italia-ipegrapsan-mnimonio-sinantilipsis-gia-ton-agogo-EastMed/>, πρόσβαση 15/1/2018
- <http://mignatiou.com/2018/01/i-legomeni-epichirisi-klados-eleas/>, πρόσβαση 28/1/2018
- <http://www.naftemporiki.gr/search/?q=%CE%A4%CE%99%CE%9C%CE%97+%CE%A6%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A5+%CE%91%CE%95%CE%A1%CE%99%CE%9F%CE%A5>, πρόσβαση 18/1/2018
- <http://www.naftemporiki.gr/story/680358/saoudiki-arabia-ependuseis-109-dis-gia-ti-strofi-stis-ape>, πρόσβαση 3/5/2015
- <http://www.naftemporiki.gr/story/1244040/iran-texerani-12-nekroi-islamiko-kratos>, πρόσβαση 3/5/2015
- <https://www.naftemporiki.gr/story/1345895/rosia-tourkia-etoimi-proti-upothalassia-grammi-turkish-stream>, πρόσβαση 30/6/2018
- <https://www.nytimes.com/2017/05/31/world/middleeast/us-begins-arming-syrian-kurds-for-final-assault-on-raqqa.html>, πρόσβαση 22/06/17
- <http://www.oecd.org/newsroom/anewchallengefortheoecd.htm>, 12/1/2013
- http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-turkey_20752288-table-tur, 6/11/2016

- <http://www.oecd.org/eco/surveys/economic-survey-turkey.htm>, πρόσβαση 7/11/2016
- <http://www.offshore-technology.com/projects/zohr-gas-field>, πρόσβαση 5/5/2017
- www.ogj.com
- <http://www.ogj.com/articles/2017/07/total-nioc-to-develop-phase-11-of-south-pars-gas-field.html>, 10/10/2017
- <http://www.ogj.com/articles/2017/07/total-nioc-to-develop-phase-11-of-south-pars-gas-field.html>, 10/10/2017
- <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Russias-Gazprom-To-Help-Build-Iran-India-Gas-Pipeline.html>, πρόσβαση 11/12/2017
- <http://www.opengov.gr/minenv/wp-content/uploads/downloads/2012/04/energeiakos-sxediasmos.pdf>, πρόσβαση 12/11/2018
- <https://ourworldindata.org/literacy>, πρόσβαση 25/11/2019
- <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e2319>, πρόσβαση 4 Απριλίου 2016
- <https://www.patriarchate.org/el/administrative-structure-of-the-ecumenical-patriarchate>, πρόσβαση 10/10/2019
- <http://www.protothema.gr/politics/article/769723/stoltenberg-vreite-ta-monoi-sas-me-tin-tourkia-gia-tous-duo-stratiotikous/>, πρόσβαση 30/6/2018
- <http://www.protothema.gr/politics/article/767420/euhologia-apo-komision-gia-tous-duo-ellines-stratiotikous-el-pizoume-na-luthei-grigora>, πρόσβαση 30/6/2018
- <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>, πρόσβαση 15/4/2015
- <http://pyramisnews.gr/o-ellinas-presvis-sto-el-el-azhar-5-4-2017/>, πρόσβαση 12/4/2018.
- <http://www.rfi.fr/afrique/20170609-le-libyen-abdelhakim-belhaj-jihadiste-terroriste-milliardaire>, 28/6/2017
- <https://www.rt.com/business/syria-oil-gas-russia-795/>, πρόσβαση 5/11/2017.
- www.rudaw.net/english/interview/24072017, πρόσβαση 15/11/2017
- http://www.signalive.com/news/opinions_signalive/460688/vretanikes-vaseis-stin-kypro-kai-brexite, πρόσβαση 18/4/2018
- <https://www.sipri.org/databases/milex>, πρόσβαση 12/3/2017
- www.skai.gr/news/greece/article/365672/sumfonia-elladas-alvanias-gia-kathorismo-aosz1/#ixzz5CSnJMgYC, πρόσβαση 12/3/2018

- <http://sputniknews.com/world/20150608/1023101324.html>, πρόσβαση 20/9/2015
- http://staratalogia.blogspot.fr/2012/02/blog-post_23.html, πρόσβαση 12/3/2018.
- <http://www.statistics.gr/>, πρόσβαση 20/3/2018
- <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/09/25/jeremy-corbyn-accused-having-ostrich-strategy-anti-semitism/>, πρόσβαση 3/10/2017
- www.telegraph.co.uk/news/2016/07/03/turkey-plans-to-offer-citizenship-to-syrian-refugees/, 30/4/2018
- <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>, πρόσβαση 14/06/2017
- <https://www.theglobaleconomy.com>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2019 – Ιανουάριος 2020
- <http://www.theguardian.com/world/2015/oct/14/iran-troop-deployment-syria-anti-rebel-offensive-revolutionary-guards-assad>, πρόσβαση 12/12/2016
- <https://www.theguardian.com/environment/earth-insight/2014/jul/09/israel-war-gaza-pal-estine-natural-gas-energy-crisis>, πρόσβαση 10 Μαΐ 17
- <https://www.theguardian.com/world/2011/oct/26/qatar-troops-libya-rebels-support>, 12/6/2017
- <http://www.themoscowtimes.com/business/article/russias-oil-output-highest-since-fall-of-soviet-union/518477.html>, πρόσβαση 3/1/2016
- <https://TheStudyofWar/status/1192573730872025088>, πρόσβαση 13/4/2020
- <http://www.todayszaman.com/tz-web/detaylar.do?load=detay&link=171383>, 7/11/2016
- <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=763923>, πρόσβαση 15/3/2017
- <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=777669>, πρόσβαση 20/4/2017
- <https://tradingeconomics.com>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2019 – Ιανουάριος 2020
- <https://www.transparency.org/cpi2018>, 25/9/2019
- <http://uk.businessinsider.com/links-between-turkey-and-isis-are-now-undeniable-2015-7?r=US&IR=T>, 10/5/17
- <https://weaponsandwarfare.com/2016/05/17/operation-barkhane/>, πρόσβαση 05/10/2017
- <http://www.worldbank.org/en/country/iran/overview>, πρόσβαση 2/11/2016
- <http://worldpopulationreview.com/countries/religion-by-country/>, 25/9/2019
- <http://world.bymap.org>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2019 – Ιανουάριος 2020

- <http://www.worldoil.com/news/2017/1/11/genie-energy-launches-drilling-services-company-in-israel>, 25/7/2016
- <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=785&sni%5B524%5D=3112&language=el-GR>, πρόσβαση 12/3/2018
- <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765>, πρόσβαση 3/7/2018

9.8. Έντυπες και Ηλεκτρονικές Εφημερίδες και Περιοδικά

- ΑΠΕ-ΜΠΕ, *Ιστορική στιγμή» η επίτευξη συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν*, www.amna.gr/article/83381/%C2%ABistoriki-stigmi%C2%BB-i-epiteuxi-sumfonias-gia-to-puriniko-programma-tou-Iran, πρόσβαση 6/2/2016
- Blackmon David, *As Fracking Rises, Peak Oil Theory Slowly Dies*, <https://www.forbes.com/sites/davidblackmon/2013/07/16/as-fracking-rises-peak-oil-theory-slowly-dies/#110183fb3af7>; πρόσβαση 20/1/2014
- Brumfield Ben, 18 July 2017, *Goodbye, Ahmadinejad; hello, Rouhani*, June 18, 2013, <http://edition.cnn.com/2013/06/15/world/meast/iran-rouhani-profile/>, πρόσβαση 5/3/2017
- Collins Gabriel, *Russia's use of the energy weapon in Europe*, Issue Brief, Baker Institute for Public Policy, πρόσβαση 20/10/2017
- Devaux Pascal, 2013, *Egypt. Crisis in the Energy Sector*, <http://economic-research.bnpparibas.com>
- EastMed 2019: Η Νέα Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Οδός –Στοίχημα «Νηφαλιότητας» Στην Ανατολική Μεσόγειο, <https://powerpolitics.eu/%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%B1-%CF%81%CE%AC%CF%80%CF%84%CE%B7-18-03-eastmed>, πρόσβαση 19/7/18
- FAZ, *Westerwelle: Zusagen für Nordafrika an Reformen knüpfen*, 18 February 2011
- Hafidh Hassan and Faucon Benoit, July 25, 2011, *Iraq, Iran, Syria Sign \$10 Billion Gas-Pipeline Deal*, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424053111903591104576467631289250392> πρόσβαση 5/3/2015
- Ιγνατίου Μιχάλης, Τα μαύρα δολάρια για το ΝΑΙ στο σχέδιο Ανάν, Έθνος της Κυριακής, 8/8/2008, www.ethnos.gr/article.asp?catid=22767&subid=2&pubid=1370668, 28/7/2014

- *Israël: Leviathan détient plus de gaz que précédemment estimé*, Offshore Energy Today, 19 décembre, 2011, <http://www.delekdrilling.co.il/en/project/yam-tethys>, πρόσβαση 20/11/2016
- Καιρίδης Δ., 2009, *Εξάρτηση ή Αλληλεξάρτηση: Η Ευρώπη, η Ελλάδα και το Ρωσικό Αέριο*, <http://users.uom.gr/~keridis/files/article/article15.doc>, σ.6, πρόσβαση 25/8/2014
- Κοιλιάκος, Δ., Στις Βρυξέλλες ο Βερροϊόπουλος για τον East Med – Έντονο ιταλικό ενδιαφέρον, ετοιμάζεται υπουργική διάσκεψη, 23/01/2017, <https://energypress.gr/news/stis-vryxelles-o-verroioyolos-gia-ton-east-med-entono-italiko-endiaferon-etoimazetai-yroyrgiki>, πρόσβαση 14/8/2017
- Κολώνας, Χ., 10/06/2016, *Στα σκαριά ο υποθαλάσσιος αγωγός φυσικού αερίου*, <https://energypress.gr/news/hr-kolonas-sta-skaria-o-yprothalassios-agogos-fysikoy-aerioy>, πρόσβαση 14/7/2016
- Κονοφάγος Η. και Φώσκολος Α., 05 Μαρτίου 2016, *Οι στόχοι τύπου ZOP στον Ερατοσθένη και Νότια της Κρήτης*, <http://www.lygeros.org/articles.php?n=23921&l=gr>, πρόσβαση 14/7/2016
- Kraemer Thomas D., May 2006, *Addicted To Oil :Strategic Implications Of American Oil Policy*, ISBN 1-58487-245-4, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub705.pdf>, πρόσβαση 20/5/2014
- Khashoggi Jamal, *The Salman doctrine*, al-Hayat, March 28, 2015
- Λιάγγου,Χ., 22.03.2015, *Τα αποθέματα, ο Λεβιάθαν και οι αγωγοί EastMed και Ποσειδών*, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, <http://www.kathimerini.gr/808428/article/epikairothta/kosmos/ta-apoθemata-o-leviaθan-kai-oi-agwgoi-eastmed-kai-poseidwn>, πρόσβαση 14/7/16
- Maloney Suzanne, *The Revolutionary Economy*, <http://iranprimer.usip.org/resource/revolutionary-economy>, πρόσβαση 5/11/2016
- Μάζης Ι. Θ. & Σγούρος Γ.-Α., 2011, *Η Ελληνική ΑΟΖ και το Καστελόριζο*, *Αρχές μιας Γεωπολιτικής Ανάλυσης*, Αθήνα, Επίκαιρα
- ΜΚΟ, κατασκοπία και Πούτιν, 26/5/2013, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, www.kathimerini.gr/489245/article/epikairothta/kosmos/mko-kataskopeia-kai-pytin, πρόσβαση 13/9/2014

- Μπιρόλ, Φατίχ, 31.07.2017, *Τα κοιτάσματα της Ανατ. Μεσογείου είναι σαν αυτά της Νορβηγίας*, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, <https://www.kathimerini.gr/opinion/interviews/920695/ta-koitasmata-tis-anat-mesogeioy-einai-san-ayta-tis-norvigias>, πρόσβαση 19/7/18
- Pejic I., 25-10-2016 , *CHINA'S 'STRING OF PEARLS' PROJECT*, SouthFront, Edited by Desi Tzoneva, http://www.idis.gr/?p=4548#_ftn32, 24/08/2017
- Perry Mark J. Chart of the day: *Peak oil*, March 11, 2013 <http://www.aei.org/publication/chart-of-the-day-peak-oil/>, πρόσβαση 03/02/2014
- Randall Tom 2014-10-17T21:25:23Z *Break-Even Points for U.S. Shale Oil* <http://www.bloomberg.com/news/2014-10-17/oil-is-cheap-but-not-so-cheap-that-americans-won-t-profit-from-it.html>, πρόσβαση 22/4/2014
- Rinke A., *Srebrenica or Afghanistan? Why Germany abstained on the Libya vote—tracing the history of a decision*, <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/srebrenica-or-afghanistan>, πρόσβαση 5/7/2015
- Stafford James, Feb 27, 2015 *This Week In Energy: Data Pointing To Another Fall In Oil Price*, <http://oilprice.com/Energy/Energy-General/This-Week-In-Energy-Data-Pointing-To-Another-Huge-Fall-In-Oil-Prices.html>, πρόσβαση 1/12/2015
- Stafford James, Mar 06, 2015, *This Week In Energy: LNG Could Be 2015's Big Winne*, <http://oilprice.com/Energy/Energy-General/This-Week-In-Energy-LNG-Could-Be-2015s-Big-Winner.html>, πρόσβαση 5/7/2015
- Steinhauser Gabriele, June 9, 2015, *Gazprom Given Six Weeks to Respond to EU Antitrust Charges*, <http://www.wsj.com/articles/gazprom-given-six-weeks-to-respond-to-eu-antitrust-charges-1433842713>, πρόσβαση 20/7/2015
- Σκαφιδάς Γιώργος, *Ο Ερντογάν 'στήνει' κάλπες με κορδέλες, τανκς και απειλές*, Έθνος της Κυριακής, 28/1/2018
- *Saudi Arabia to store oil in Japan*, Reuters, 23 December 2009
- Συρίγος Άγγελος, «Γκρίζες ζώνες» έχει και η Τουρκία, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 4 Ιουνίου 2018, <http://www.kathimerini.gr/967354/gallery/epikairothta/politikh/gkrizes--zwnes-exei-kai--h-toyrkia>, πρόσβαση 26 Ιουνίου 20
- Τήλλυρος Π., *Ο ρόλος του ΦΑ της Αν. Μεσογείου για την Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια και η Βέλτιστη Εξαγωγική Επιλογή για την Κύπρο*, 10/05/2017

<http://energy.reporter.com.cy/opinions/article/76887/o-rolos-toy-fa-tis-an->, πρόσβαση 20/7/17

- Φαραντούρης Ν., *Μας επηρεάζει ενεργειακά η κρίση στην Ουκρανία*, real.gr, https://www.real.gr/archive_moneu/arthro/mas_epireazei_energeiaka_h_krisi_stin_oukrania-228503, πρόσβαση 18/4/2014